

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים איי
שנה י"ב, שנת תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת תולדות	כוונת המדרש ריש פ' תולדות עה"פ ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ניל יניל אבי צדיק — על הפסוק בפ' במדבר באותות לבית אבותם — ביאור הכתובים וישב יצחק ויחפור את בארות המים וגו' ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ד' לנו וגו' וירא אליו ד' בלילה ההוא וגו'.	א-ז
לפרשת וישלח	ביאור נחמד על הפסוקים ויאמר אלקים אל יעקב קום לך בית אל וגו' ויאמר יעקב וגו' הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו — על המדרש בפ' אמור עה"פ והאלקים יבקש את נדבך — כוונת המדרש עה"פ קום עלה בית אל הה"ד אם נבלת בהתנשא.	ב-ה
לפרשת וארא	על הפסוקים והוצאתי אתכם ממצרים ויבאתי אתכם מעבודתם וגו' וידעתם כי אני ד' וגו'.	ג-ו
לפרשת תרומה	כוונת המדרש תנחומא ויקחו לי תרומה זש"ה אהבתי אתכם אמר ד' — ביאור אוז"ל בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה — פ' מאמר ר' חסא במדרש עה"פ ישלם ד' פעלך וגו' — ביאור ברש"י עה"פ ויברך אותם משה, יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם וכו'. — עה"פ ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' — ביאור נחמד על אוז"ל בשעה שבנה שלמה את ביהמ"ק וכו' — סמיכת הפרשיות סוף פ' תשא עם תחלת פ' ויקהל — ענין קליפה קודמת לפרי — התעוררות בדבר חיוב בריקת הס"ת ע"י קאמפיוטע"ר.	ד-ה
לחג הפסח	ביאור המדרש פ' בא עה"פ זאת חוקת הפסח זש"ה יהי לבי תמים בחקך וכו' — ההוראה במצות קרבן פסח ובמצות פרה אדומה — ביאור הכתוב בפ' חקת, זאת חוקת התורה"ה.	ו-ה
לפרשת בהעלותך	עה"פ ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו וגו' — הענין במה שאמרו דורשי רשומות ישראל הוא נוטריקון יש ששים ריבוא אותיות לתורה.	ז-ז
לפרשת דברים	ביאור המדרש עה"פ אלה הדברים זש"ה מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון — כוונת המסורה ב' פעמים תיבת צועק"ם — פ' המדרש איכה עה"פ חרשים לבקרים רבה אמונתך — עה"פ אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי.	ח-ח

כוונת המדרש עה"פ עשר תעשר הה"ד אם השמאל ואימינה וגו' — על אוז"ל האומר סלע זו לצרקה בשביל שיחי בני וכו' — פי' הפסוק נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים — ביאור על מאמר ר' יוחנן משום רבי בנאה בע"ז דף ה' ע"ב — כוונת אוז"ל עשר בשביל שתתעשר.

ט-ר

עה"פ ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' — כוונת הפסוקים אתה הראת לדעת וגו', ויהי בנסוע הארון וגו' — ענין נוסריקון תיבת אלוי"ל איני ל'דורי ו'דורי לי — פי' הכ' כפ' לך וישובו ויבואו אל עין משפט הוא קדש — כוונת אוז"ל בשעה ששמעו ישראל אנכי ולא יהי' לך נעקר יצה"ר מלבם — ענין קרימת נעשה לנשמע — פי' המשנה במס' ר"ה כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה וכו' — המשך סוף התורה לתחלתה.

י-ה

מדרג זכרון לראשונים

שתי הערות כהל' שבת
הערות ע"ס הלבוש הל' שבת
חידושים בשו"ע אבן העזר
חידושים והערות שונות
בענין חילוק מלאכות בשבת
חידושים, פסקים, והערות
בענין נדרות שבת, וככתה
פלפל בסוגיא דככתה
חידושים בריש הל' שבת
בענין קידוש על היין בשבת
בדין ירושת הבכור
גליון ילקוט שמעוני (שמות)
דרוש לפ' שמות
בענין חילוק מלאכות בשבת
הערות בענינים שונים
בדיני אונס
דרוש לסיום הש"ס
בדין קבלנות בשבת
בדין בדיקת הריאה, וס"ג בשבת
במס' מגילה י"ג ע"א
הערות ע"ס פתח בית דוד
בדין שכר מינויי קהל
קבלנות בשבת לצרכי ציבור
בדין עירוב בבית שיש בו מת
בענין מלאכה שאצל"ג
בדין היתר עגונה
הערות ע"ס הלבוש הל' פסח
דרוש נחמד לחג הפסח
בענין השבתת חמץ

הנאון ר' צבי אשכנזי בעל חכ"צ זצ"ל א-י
הנאון בעל חות יאיר אב"ד ווירמייזא זצ"ל א-יא
הנאון ר' עקיבא ברעסלר אב"ד אלטונא זצ"ל א-יג
הנאון רא"ש היילפרין ראב"ד לבוב זצ"ל א-טז
הנאון ר' משה הלוי פאללאק אב"ד באניהאר זצ"ל א-כ
הנאון ר' ארי' ליב אב"ד אמשטרם זצ"ל ב-ז
הנאון ר' אברהם אביש אב"ד פפר"מ זצ"ל ב-יב
הנאון ר' מאיר ברבי אב"ד פרעשבורג זצ"ל ב-יג
הנאון בעל שערי תורה אב"ד ווערבו זצ"ל ב-טז
הנאון ר' זכרי' מענדל אב"ד לעסלא זצ"ל ב-כ
הנאון ר' משה לבוב רב המדינה במעלהרין זצ"ל ג-ח
הנאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל ג-ט
הנאון ר' זלמן פוזנא אב"ד פרידבורג זצ"ל ג-יג
הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל ג-טז
הנאון ר' יעקב יצחק יוטעס מלוב זצ"ל ג-יט
הנאון ר' שלמה איגר אב"ד פוזנא זצ"ל ד-ז
הנח"ק ר' מרדכי רוב מהארנסטייפל זצ"ל ד-יא
הנאון ר' יוסף העניג אב"ד נייטרא זצ"ל ד-יז
הנאון ר' משה פרובינציאלו ממנטוב זצ"ל ה-ט
הנאון ר' פנחס הורוויץ בעל הפלאת זצ"ל ה-י
הנאון ר' חיים יוסף דוד אוזלאי זצ"ל ה-יא
הנאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל ה-יב
הנאון ר' צבי מאגליר אב"ד סאנגרהט זצ"ל ה-טו
הנ"ל ה-יז
הנאון ר' אהרן דוד דייטש אב"ד יארמוט זצ"ל ה-כא
הנאון ר' שלמה הכהן מו"ץ בוויילנא זצ"ל ה-כג
הנאון בעל חות יאיר אב"ד ווירמייזא זצ"ל ו-ח
הנאון ר' חיים הכהן רפ"א אב"ד לבוב זצ"ל ו-י
הנאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל ו-יד

פלפול בפסחים נ"ט ע"ב
 בנוסח שטר מכירת חמץ
 בדין טחינת קמח, ועוד
 בדין עני המהפך בחררה
 בענין זמן תפלת ערבית בש"ק
 בדין ביטול בשבת
 בענין אע"ל, וקנין לחצאין
 בדין נתינת הגט
 בסוגיא דשתי הלחם
 בדין קרועי בגדים, ובהל' שבת
 הערות בהל' שבת
 גליון הילקוט (במדבר, דברים)
 בדין עונג שבת
 חידושים והערות במס' שבת
 במס' שבת דף מ"ח
 חידושים בריש מס' שבת
 דרוש לתשובה
 בדין מצרנות
 בענין אין עירוב והוצאה כיו"ח
 בענין קבלת חרם

הגאון ר' שמואל קעלין בעל מחצית השקל זצ"ל ו-יז
 הגאון ר' דוד מאיר פריש אב"ד ברעזאן זצ"ל ו-כג
 הגה"ק ר' מנחם מענדל פאנעט אב"ד דעעש זצ"ל ו-כד
 הגאון ר' מרדכי מרגליות-יפה זצ"ל ו-כו
 הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל ו-ז
 הגאון ר' יעקב מו"ץ בשקלאוו זצ"ל ו-ח
 הגאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל ו-יב
 הגאון ר' שלום טויבש אב"ד באטשאן זצ"ל ו-יג
 הגאון בעל הרי בשמים אב"ד סטרי זצ"ל ו-יד
 הגאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא זצ"ל ו-טו
 הגאון ר' יצחק רפאפורט אב"ד בונא זצ"ל ו-יז
 הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל ו-יח
 הגאון ר' אברהם שמואל אב"ד אישישאק זצ"ל ו-יח
 הגאון ר' דוד פרידמאן אב"ד קארלין זצ"ל ו-יט
 הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל ו-טז
 הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראב"ד פראג זצ"ל ו-טז
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל ו-טז
 הגאון ר' יהודה צבי בומבאך ריין בלבוב זצ"ל ו-יז
 הגאון ר' אורי מילער אב"ד ברעזאוו זצ"ל ו-יט
 הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל ו-כא

מדור אגרות קודש

מהגאון ר' שמואל מלאנט אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל א-כא
 מהגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל ב-כא
 מהגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטעהזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל ב-כב
 מהגאון ר' יחזקאל בנעט אבד"ק נייטרא זצ"ל ב-כג
 ארבעה מכתבים מהגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל ג-כג
 מהגאון ר' יוסף יאסקי שפירא אבד"ק לעסלא זצ"ל ד-יט
 מהגאון ר' יהודה א"ש אבד"ק סאבראניץ זצ"ל ד-כא
 מהגאון ר' זאב הכהן פאפערש אבד"ק פרידבורג זצ"ל ה-כו
 שני מכתבים מהגאון ר' אהרן שמואל אסאד אבד"ק סערדאהעל זצ"ל ה-כט
 מהגאון ר' אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש זצ"ל ו-כט
 מהגה"ק ר' ישראל המגיד מקאזניץ זצ"ל ז-טו
 מהגאון ר' שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג זצ"ל ז-טז
 מהגאון ר' יצחק נתן ליפשיץ אבד"ק סאנטאב זצ"ל ח-כה
 מהגאון ר' דוד מאיר פריש אבד"ק סוורז זצ"ל ח-כו
 מהגאון ר' אלחנן בונם וואסערמאן מבארנאוויטש הי"ד ח-כח
 שני מכתבים מהגאון בעל שדי חמד זצ"ל ט-יג
 מהגאון ר' יוסף אירגאס מליורנו זצ"ל י-כג
 מהגאון ר' וואלף המבורג מפירדא זצ"ל י-כה

מדור זכרון לאחרונים

בענין טלטול מוקצה וביטול בדין פינוי עצמות
 בענין שחיטה בשבת
 בענין אין עונשין מה"ד
 בענין שבירת כ"ח בקדשים
 הג"ר זאב ניסענבוים ראב"ד דראחביטש הי"ד א-כג
 הג"ר חיים עוזר גראדזענסקי מווילנא ז"ל ב-כג
 הגה"ק ר' מאיר יחיאל אב"ד אוסטראווא זצ"ל ג-כו
 הג"ר אליעזר דייטש אב"ד באניהאד ז"ל ד-כג
 הג"ר קאפל רייך אב"ד בוראפעסט ז"ל ה-לא

בדין אכילת ק"פ לב"נ

בענין שתי הלחם ולחם פ

בסוגיא דשתי הלחם

בדין קנין בשבת

בדין שכר שבת

טל תורה על סדר מועד ונשים

הערות בהלכות שבת

בסוגיא דמלאכה שאצל"ג

בסוגיא דשופר של עולה

מדור פלפול והלכה

בענין מלאכה שאצל"ג

בדין עשיית מרוב בשבת

במס' שבת דף ה'

בדין הסרת קליפת אגוזים בשבת

הלכתא רבתא לשבתא

בדין תפיסא בספיקא דדינא

בדין הדלקת נרות בשבת

בדין מילה ופריעה

בענין מלאכת הוצאה והכנסה

בדין הוצאה בשבת

הערות במס' ר"א דמילה

ביאור באיסור מלאכת שבת

בענין בוית מרור

בענין בוית מרור

בענין ביטול חמץ

במס' שבת דף ל"ח ע"א

בדין הוצאה בשבת

בדין קידוש על כוס שניקב

בדין שפיכת משקים בשבת

במס' שבת דף ל"ט ודף מ'

בענין מחיקת השם והמסתעף

הערות במס' שבת ובהל' שבת

בדין הדלקת נרות בשבת וי"ט

בדין מיא דשלקא, והמסתעף

בסוגיא דשופר של עולה

בענין חיוב נשים במעשהו"ג

מדור תפארת בחורים

בענין שחיטת כותי

פלפול בסוגיא דכבתה

בענין סמוך מיעוטא לחוקה

בענין העברת נחלה

בענין כאשר זמם

בסוגיא דספק מילה ישנה

בענין נתינת כתם

בענין ריבית במחות מש"פ

הנ"ר יוסף זוסמאנאוויץ אב"ד ווילקאמיר הי"ד ו-ל

הנ"ר שלמה זלמן בעאטום אבד"ק סקולסק ז"ל ו-ז

הנ"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל ו-יח

הנ"ר חיים מרדכי יעקב נ"ל אב"ד מישקאלץ ז"ל ו-כט

הנ"ר גרשון שטערן אב"ד לודאש ז"ל ו-ח

הנ"ר מאיר אריק אב"ד טארנא ז"ל ו-ט

הנ"ר חיים דוב גראס אב"ד פעטריווא ז"ל ו-ט-כ

הנ"ר ראובן חיים קליין אב"ד סנינא הי"ד ו-ט-כב

הנ"ר בעריש דערשאוויטץ אב"ד מישלעניץ הי"ד ו-כו

הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א ו-א-כח

הרב יעקב צבי גאלדשטיין נ"י ו-א-לה

הרב מו"ה משה רוד שטיינווארציל שליט"א ו-ב-כה

הרב שלמה זלמן גארדאן נ"י ו-ב-ל

הרב מו"ה משה שטערן שליט"א ו-ג-כח

הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י ו-ג-לא

הנאב"ד ירושלים (שליט"א) [ז"ל] ו-ד-כה

הרב מו"ה חיים ישעי' קעניג שליט"א ו-ד-כט

ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י ו-ר-לב

הרב מו"ה משה הלברשטאם שליט"א ו-ה-לג

הרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י ו-ה-לה

הרב אברהם משה שאי נ"י ו-ה-לש

הרב מו"ה ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א ו-ו-לד

הרב חיים היילפרין שליט"א ו-ו-לה

ר' צבי אלימלך פרענקיל נ"י ו-ו-מב

הרב מו"ה משה רוד שטיינווארציל שליט"א ו-ז-כ

הרב שלום ווייס נ"י ו-ז-כט

הרב מו"ה חיים יעקב יוסף מויבער שליט"א ו-ח-לג

הרב מו"ה משה אליקים בריעה ה"ש שליט"א ו-ח-לז

הרב מו"ה חיים רוד בלום שליט"א ו-ח-מ

הרב מו"ה משה חיים שמערלער שליט"א ו-ט-כה

הרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י ו-ט-ל

הרב יצחק זעקל פאללאק נ"י ו-ט-לד

הרב מו"ה יעקב יצחק ניימאן שליט"א ו-י-כח

ר' יצחק מאטצען נ"י ו-י-לד

ר' יוסף חיים מאיר בראנגער נ"י ו-י-לה

הב' גרשון רוד לעווין נ"י ו-א-מ

הב' משה יעקב ציטראנענבוים נ"י ו-ב-לב

הב' מרדכי ארי' גיפס נ"י ו-ג-לו

הב' החתן אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י ו-ר-לו

הב' שמואל אייזענבאך נ"י ו-ח-מא

הב' ישראל שלמה בלומענפעלד נ"י ו-ו-מה

הב' חיים ישעי' שווימער נ"י ו-ז-לב

הב' יחזשע חיים גריססג'ס נ"י ו-ט-לז

מדור עזלת שבת בשבתו

א-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' בראשית
א-מב	הנאון ר' יעקב יוקל הורוויץ אב"ד גלוגא זצ"ל	ולאדם לא מצא עזר כנגדו במדרש, כתנות אור — בגד"כ
א-מג	הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי אב"ד ברינעל זצ"ל	לפ' נח
א-מג	הנה"ק ר' מאיר יחיאל אב"ד אוסטראווא זצ"ל	נח איש צדיק
א-מד	הנאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	לפ' לך
א-מד	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	בעצם היום הזה נמול אברהם
א-מה	הנאון ר' יוסף ענגיל ראב"ר קראקא זצ"ל	לפ' וירא
א-מה	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ויביאו את לוט אליהם הביתה
ב-לז	הנאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל	לפ' חיי
ב-לז	הנאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	על פני כל אחיו נפל
ב-לח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' תולדות
ב-לח	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	ויתרוצצו הבנים בקרבה
ב-לח	הנאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	הזה גביר לאחיד
ב-לח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' ויצא
ב-לח	הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	במדרש עה"פ ויצא יעקב
ב-לח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' וישלח
ב-לח	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	הצילני נא מיד אחי וגו'
ב-לח	הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	ויותר יעקב לבדו
ב-לח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' וישב
ב-לח	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	ולא יכלו דברו לשלום
ב-לח	הנאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	והבור דק אין בו מים
ב-לח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' מקץ
ב-לח	הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	על פיד ישק
ב-לח	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	וא-ל שרדי יתן לכם רחמים וגו'
ב-לח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' ויגש
ג-מא	הנאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק
ג-מא	הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי אב"ד ברינעל זצ"ל	לפ' ויחי
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לא יסור שבט מיהודה וגו'
ג-מב	הנאון ר' נתן נטע לנרא ראב"ד אושפיצין זצ"ל	ויישם בארון במצרים
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' שמות
ג-מב	הנאון ר' נתן נטע לנרא ראב"ד אושפיצין זצ"ל	תעבדון את האלקים על ההר
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' וארא
ג-מב	הנאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	ובני קרח אסיר
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' בא
ג-מב	הנאון ר' אפרים העקשיר ריין בהמבורג זצ"ל	במדרש עה"פ שה תמים זכר
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' בשלח
ג-מב	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	כל המחלה וגו'
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	וה' כאשר ירים משה
ג-מב	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	לפ' יתרו
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ששת ימים תעבוד
ג-מב	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	לפ' משפטים
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	וכי יזיד איש על רעהו
ג-מב	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	לפ' תשא
ג-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	כי בושש משה
ג-מב	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	ויאמר ד' אל משה לך רד

הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	ה-מה	לפ' ויקהל כל אשר נשאו לבו לפ' פקודי וחשב אפודתו אשר עליו לפ' ויקרא בוזה"ק פ' ויקרא לפ' שמיני וכל בית ישראל יבכו וגו' לפ' תזריע אשה כי תזריע וילדה זכר לחג הפסח הפטרה לשבחה"ג ענין ארבע כוסות הגדה, אנוס עפ"י הדיבור שה"ש, גן נעול וגו' במדרש עה"פ אז ישיר לפ' במדבר פקוד את בני לוי לחג השבועות וכל העם רואים את הקולות לפ' נשא במסורה ד"פ ומחה לפ' בהעלותך ויסעו מהר ר' לפרקי אבות לא עליך המלאכה זכר' לפ' שלח והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ לפרקי אבות כל שרוח הבריות זכר' לפ' קרח וישמע משה ויפול על פניו לפ' חקת ואסף איש טהור לפ' בלק ויקם בלעם בבוקר וגו' לי"ז בתמוז עוד אקבץ עליו לנקבציו לפ' מטות והייתם נקיים מד' ומישראל לפ' דברים אלה הדברים וגו' לפרקי אבות הזו זחורין ברשות לפ' ואתחנן אעברה נא ואראה
הגאון ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל	ה-מו	
הגאון ר' שעפטיל הורוויץ אב"ד פוזנא זצ"ל	ה-מו	
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל	ה-מו	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ה-מז	
הגה"ק ר' שלום דוקח אב"ר בעלז זצ"ל	ו-מח	
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ו-מח	
הרה"ק ר' שלום אליעזר ה"ש מראצפערט הי"ד	ו-מח	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ו-מט	
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ר יאס זצ"ל	ו-מט	
הגאון ר' יהושע באב"ד אב"ר טארניפאל זצ"ל	ז-לו	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ז-לו	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ז-לו	
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ז-לו	
הגאון ר' צבי הירש הורוויץ אב"ד פפר"מ זצ"ל	ז-לח	
הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	ז-לח	
הגאון ר' ישראל כהנא ראב"ד זאלקאווא זצ"ל	ז-לח	
הגאון ר' שמשון ווערטהיים אב"ד ווינא זצ"ל	ז-לט	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ח-מג	
הגאון ר' שמחה רפאפורט אב"ד לובלין זצ"ל	ח-מג	
כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ח-מר	
הגאון ר' יהושע פאלק מליסא זצ"ל	ח-מר	
הגאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל	ח-מר	
הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי אב"ר ברינגעל זצ"ל	ט-מ	
הגאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל	ט-מא	

ט-מא	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' עקב	לא תחסר כל בה
ט-מא	הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	לפ' ראה	נתון תתן לו וגו'
ט-מב	הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל ט-מב	לפ' שופטים	מקרב אחיך תשים עליך מלך
י-מב	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	לפ' תצא	תמחה את זכר עמלק
י-מב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' תבא	ולא נתתי ממנו למת
י-מב	הגאון בעל גורע ביהודה אב"ר פראג זצ"ל		גם כל חלי וכל מכה
י-מג	הגאון ר' יוסף שאול ג"ז אב"ד לבוב זצ"ל		לראש השנה
י-מג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א		כי הוא על ימים יסדה
י-מד	הגאון ר' פנחס הלוי הורוויץ אב"ד פפר"מ זצ"ל י-מד		לפ' האזינו
			כנשר יעיר קנו
			ליום כיפור
			כי ביום הזה יכפר עליכם
			מדור תמיהות וישובים
א-מו	הרב שלמה מייזליש נ"י	תמ' כספר ראש יוסף	הערה ברש"י נזיר דף מ"ב
א-מו	הב' יהושע הלוי בורנשטיין נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ב-לש	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ב-לש	הרב שמחה רובין נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ג-מד	הגאון ר' אלעזר פלעקס ראב"ד פראג זצ"ל	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ג-מד	ר' יחזקאל שרגא הכהן שווארץ נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ג-מה	הב' שמואל הכהן קרומאן נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ד-מה	הרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ד-מה	הב' יעקב אליעזר הלוי מאסבערג נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ה-מז	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ה-מז	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ה-מח	ר' יהודה קינדערמאן נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ה-מח	ר' אברהם יעקב ריגער נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ה-מח	ר' מתת' צבי סג"ל נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ה-מש	הב' יונה בערקאוויטש נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ו-ג	הב' החתן נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ו-ג	הב' החתן נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ו-נא	הב' החתן נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-לש	הרב הגאון ר' מרדכי רוקח אב"ד בילגורייא ז"ל	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-לש	הרב הגאון ר' מרדכי רוקח אב"ד בילגורייא ז"ל	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מ	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מ	הרב מרדכי תהלים נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מא	הרב שמחה רובין נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מא	ר' אברהם אליעזר זאב גראס נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מב	הב' שרגא אריאל נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מב	הב' יהושע אליעזר ליפמאן לינדנער נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ז-מב	הב' יוחנן דיינער נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ט-מב	הרב פנחס הירשפרונג שליט"א	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר
ט-מב	הב' ישעי' ציטראנענבוים נ"י	הערה בספה"ק בני יששכר	הערה בספה"ק בני יששכר

ש-מג	ר' ישראל פריינד נ"י	תמי' בדברי הצ"ח
י-מה	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	תמי' בספר אמרי שפר
י-מה	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	ישוב לקושיות המנ"ח
י-מה	הב' מרדכי ארי' גיפס נ"י	תמי' בהגהות יעב"ץ

מדור זכור ימות עולם

א-גא	מודעה בדבר הדפסת תלמוד ירושלמי (תקע"ו לפ"ק)
ב-מג	קול קורא אודות הגירוש מק"ק פראג (תק"ה לפ"ק)
ג-מה	כתב רבנות מק"ק פרידבורג להגאון ר' יקותיאל זלמן פוזנא זצ"ל (תקל"ט לפ"ק)
ה-נד	קול קורא אודות שריפה בעיר לאבשין (תקפ"ה לפ"ק)
ו-נג	יומא דהילולא של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע (תרל"ז לפ"ק)

מדור תעודות וסמיכות

א-נה	כתב תעודה	הגאון ר' צבי ריינמאן אב"ד קרעטשינוב זצ"ל
א-נה	כתב תעודה	הגה"ק בעל קדושת יום טוב אב"ד סיגעט זצ"ל
א-נו	כתב תעודה	הגאון ר' הילל ליכטענשטיין אב"ד קאלאמיי זצ"ל
ב-מב	כתב חבר	הגאון בעל כתב סופר אב"ד פרעשבורג זצ"ל
ב-מג	כתב מורינו	הגאון ר' ישראל דוד מרגליות ייפה אב"ד פעזינג זצ"ל
ג-מח	כתב קבלה	הגאון ר' ישמעאל חנינא מפירארה זצ"ל
ג-מח	מכתב הסכמה	הרה"ק ר' יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל
ד-מג	מכתב הסכמה	הגאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל
ד-מד	כתב חבר	הגאון ר' ליפמאן שטיין אב"ד דינדיש זצ"ל
ח-מה	כתב מורינו	הגאון ר' יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל זצ"ל
ח-מה	כתב מורינו	הגאון ר' אלעזר סג"ל לנרא אב"ד בראד זצ"ל

צילומי כתבי קודש

א-נו	הגה"ק ר' חנינא יום טוב ליפא טייטלבוים אבד"ק סיגעט זצ"ל
א-נו	הגאון ר' הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמיי זצ"ל
ב-יש	הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבו זצ"ל
ד-כ	הגאון ר' יוסף יאסקי שפירא אבד"ק לעסלא זצ"ל
ד-כב	הגאון ר' יהודה א"ש אבד"ק סאבראניץ זצ"ל
ד-מר	הגאון ר' אליעזר ליפמאן שטיין אבד"ק סערדאהעל זצ"ל
ה-כו	הגאון ר' שלמה הכהן מו"ץ בק' ווילנא זצ"ל
ה-ל	הגאון ר' אהרן שמואל אסאד אבד"ק סערדאהעל זצ"ל
ה-סד	הגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי זצ"ל
ו-כב	הגאון בעל מחצית השקל אבד"ק באסקאוויץ זצ"ל
ז-מב	הגאון ר' בצלאל מרגליות אבד"ק אוסטראה זצ"ל
ז-מה	הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל
ח-כו	הגאון ר' יצחק נתן ליפשיץ אבד"ק סאנטאב זצ"ל
י-כד	הגאון ר' יוסף אירגאס מליורנו זצ"ל

הושענא גומרת הלכות שבת

א-ג	ציונים והערות
א-נו	אותיות מחכימות
א-מח, ה-ג, ב-מג	דקדוקי סופרים
ב-מא, ו-נר, ח-מו	חרות על הלוחות
ז-מד	הערות על סידור הגאון יעב"ץ זצ"ל
ז-מו	מודעה מהגאון בעל חמדת שלמה זצ"ל בדיני ציצית
ח-מח	חדשים גם ישנים
א-מו, ג-מג, ה-מט, ז-מג	

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א איז, א"מב, א"מר, א"מה, ב"ה, ב"לח, ג"ו, ג"מב, ד"ה, ד"מא, ד"מג, ה"ר, ה"מה, ה"מו, ו"ה, ו"מט, ז"ר, ז"לו, ז"לז, ח"ר, ח"מג,

ח"מר, ט"ר, ט"מא, י"ה, י"מב, י"מג

הגאון ר' אברהם אביש אבד"ק פפר"מ ב"יב

הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פרעשבורג בעל כת"ס ב"מב

הגאון ר' אברהם בנימין וואלף המבורג דיין בפוירדא י"כה

ר' אברהם יעקב ריגער ה"מח

ר' אברהם אליעזר זאב גראס ז"מא

ר' אברהם מרדכי דוילאווסקי ז"נו

הב' החתן אברהם יחזקאל גרינפעלד ר"לו

הרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף הל"ח

הרב אברהם משה שאי הל"ט

הגאון ר' אהרן שמואל אסאד אבד"ק סערדאהעלי ה"כט

הגאון ר' אהרן דוד דייטש אבד"ק יארמוט בעל גורן דוד ה"כא

הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ רב דקהל בית אהרן ה"מו

הגאון ר' אורי מיללער אבד"ק ברעזאווא י"י

הגאון ר' אלחנן בונם וואסערמאן מכארנאוויטש ח"כח

הגאון ר' אליעזר ליפמאן שטיין אבד"ק סערדאהעל ר"מר

הגאון ר' אליעזר דייטש אבד"ק באניהאר ד"כג

הגאון ר' אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש ו"כט

הגאון ר' אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לכוב א"טז

הגאון ר' אלעזר סג"ל לנדא אבד"ק ברדא ח"מה

הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג ג"מר, ט"ט

הב' אלעזר מרגליות ר"מט

הרב אלתר יחזקאל הורוויץ ב"מו, ר"נה

הגאון ר' אפרים העקשיר דיין בהאמבורג ר"מב

הרב אפרים זלמן שור א"נג

הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד ה"יב, ה"מו

הגאון ר' ארי' ליב אבד"ק אמסטראם ב"ז

הגאון ר' ארי' ליכוש הורוויץ אבד"ק סטרי ז"ר

הגה"ק ר' ארי' ליב ליפשיץ בעל ארי' רבי עילאי א"מג, ג"מא, ט"מ

הרב אשר זעליג גאלדמאן ר"מה, ט"ל

הרב אשר ברוך לנדא ר"מו

הרב בן ציון הכהן א"כח

הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבו בעל שערי תורה ב"טז

הגאון ר' בצלאל מרגליות אבד"ק אוסטראה ז"מר

הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג י"טו

הרב ברוך שמעון שניאורסאהן וילר
הרב ברוך חנה גרינפעלד גילא, וינח
ר' גבריאל גאלדבערגער א-מח, ה-נ, ט-מג
ר' גדלי' יוסף אויערבאך ה-ס
הגאון ר' גרשון שטערן אבד"ק לודאש חילא
הב' גרשון דוד לעווין א-מ
הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק ניקלשבורג ופראג ט-ז
הב' דוד געללער ר-מח
הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין ח-ט
הגאון ר' דוד מאיר פריש אבד"ק ברעזאן ו-כג
הגאון ר' דוד מאיר פעדער אבד"ק סוויז ח-כז
הב' החתן דוד שמואל גראוס ו-סא
הגאון ר' הילל ליכטנשטיין אבד"ק קאלאמיי א-נו
הגאון ר' זאב וואלף נוססענבוים ראבד"ק דראהביטש א-כג
הגאון ר' זאב הכהן פאפרש אבד"ק פרידבורג ח-כז
הגאון ר' זכרי' מענדל אבד"ק לעסלא ב-ב
הב' זלמן לייב קליין י-מט
הגאון ר' חיים הכהן רפאפורט אבד"ק לבוב ו-י
הרב חיים היילפרין וילח
הגאון ר' חיים חזקיאו מדיני בעל שרי חמד ט-יג
הגאון ר' חיים עוזר גראדזענסקי מוויילנא ב-כג
הגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) ה-יא
הגאון ר' חיים מרדכי יעקב גאטליעב אבד"ק מישקאלץ ח-כט
ר' חיים יעקב וויינער ה-סב
הרב חיים יעקב יוסף טויבער חילג
הרב חיים דוד בלום ח-מ
הרב חיים ישעי' קעניג ד-כט
ר' חיים יחזקאל שרגא שארף ר-לב
הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ט-כ
ר' חיים שלמה זילבערמאן ט-מט
הרב חיים נחום ליכטנשטיין א-סא, ה-נח
הב' חיים ישעי' שווימער ז-לב
הב' חיים יהושע הלוי בורנשטיין א-מו
הגה"ק ר' חנניא יו"ט ליפט טייטלבוים אבד"ק סיגעט בעל קדושת יו"ט א-נה
ר' טובי' יוסף הכהן פרעיוער י-מט
הגאון ר' יאיר חיים בכרך בעל חוות יאיר א-יא, ו-ח
הגאון ר' יהודא אסאד אבד"ק סערדאהעל ח-מה
הגאון ר' יהודה א"ש אבד"ק סאבראנץ ר-כא

הרב יהודה ליכטער ב"מו, ו"נט
הגאון ר' יהודה צבי באמבאך דיין בלכוב י"ז
הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן ה"מו, ט"מב
ר' יהודה קינדערמאן ה"מח
הגאון ר' יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו ו"נר
הגאון ר' יהושע העשיל באב"ד אבד"ק טארניפאל ז"ל
הב' יהושע אליעזר ליפמאן לינדנער ז"מב
הגאון ר' יהושע פאלק מליסא ח"מר
הב' יהושע חיים מאיר גריספג"ט ט"לז
הב' יוחנן ריינער א"סב, ז"מב
הב' יונה בערקאוויטש ה"מט
הגאון ר' יוסף אירגאס מליוורנו בעל דברי יוסף י"כג
ר' יוסף ליפשיץ ה"נו
הגאון ר' יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר ו"ל
הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא ר"ז
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ו"מח, ז"לז, ט"מא
הגאון ר' יוסף יאסקי שפירא אבד"ק לעסלא ר"יט
ר' יוסף חיים מאיר בראננער י"לח
הגאון ר' יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא א"מר
הגאון ר' יוסף שאול נאטהנזאהן אבד"ק לבוב ב"כב
הגאון ר' יחזקאל בנעט אבד"ק נייטרא ב"כג
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא ג"כג
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנרא בעל נודע ביהודה י"מב
ר' יחזקאל שרגא הכהן שווארץ ג"מר
הרה"ק ר' יחיאל מיכל מגלינא ג"מח
הגאון ר' יעקב הכהן אבד"ק ספרד"מ בעל שב יעקב ב"לז, ח"מר, ט"מא
הגאון ר' יעקב קאפל רייך אבד"ק בודאפעסט ה"לא
הגאון ר' יעקב יצחק יוטעס מלכוב ג"יט
הגאון ר' יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא א"מב
הרב יעקב צבי גאלדשטיין א"לה, ט"מח
הרב יעקב חיים סופר ז"מו
הרב יעקב יצחק ניימאנן י"כח
הרב יעקב שלמה מייזליש א"מו
הגאון ר' יעקב מעמדין ב"לז, ג"ט, ז"לח, ח"יר
הגאון ר' יעקב מרדכי באמבאך מדאבראמיל י"ח
הב' יעקב אליעזר הלוי מאסבערג ר"מח
הרב יעקב קויפמאן ז"סר
הרב יעקב אשר פעלדמאן ה"נז

הגאון ר' יעקב מו"ץ דק' שקלאוו ז"ח
ר' יעקב מנחם האגער א"סב, ז"סב
הגאון ר' יצחק נתן ליפשיץ אבד"ק סאנטאב ח"כח
הרב יצחק זעקל פאללאק ט"לד
הגאון ר' יצחק הכהן רפאפורט אבד"ק בונא ח"יב
הרב יצחק יעקב ווייס גאב"ד ירושלים דד"כח
הרב יצחק לעבאוויטש ו"נט
הרב יצחק ישעי' ווייס ו"ס
ר' יצחק מוטצען י"לד
ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער ז"סא
הב' יקותיאל שלמה שווארץ ח"סג
הגאון ר' יקותיאל זלמן פוזנא אבד"ק פרידבורג ג"יג
הרה"ק ר' ישכר בער מראדישיץ ד"מא
הגאון ר' ישכר בעריש דערשאוויץ אבד"ק מישלעניץ י"כו
הגאון ר' ישמעאל חנינא מפירארה ג"מח
ר' ישעי' אשר אנשיל ווייס א"מח, ח"ג, ט"מג
הב' ישעי' ציטראנענבוים ט"מב
ר' ישראל פריינד ט"מג
הגאון ר' ישראל דוד מרגליות יפה אבד"ק פעזינג ב"מג
הב' ישראל שלמה בלומענספעלד ו"מח
הגה"ק ר' ישראל המגיד מקאזניץ ז"טו
הגאון ר' ישראל כהנא ראבד"ק זאלקאווא ז"לח
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא ח"ו
ר' ישראל בצלאל דוד ווערצבערגער ז"ס
ר' לייבל מאנדלבוים י"מו
הגאון ר' מאיר ברבי אבד"ק פרעשבורג ב"יג
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ד"מב, ט"טו
הרב מאיר ישראל איסר הכהן פריערמאן ט"מו
הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי אבד"ק אוסטראווצא א"מג, ג"כו
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג ו"יג
הגה"ק ר' מנחם מענדל פאנעט אבד"ק רעעש ו"כד
הגאון ר' מנחם מענדל בראכפעלד בעמח"ס יוסף הלל ז"יח
הב' מנחם בן ציון זעגעלבוים ו"סב
הגה"ק ר' מרדכי דוב טווערסקי מהארנסטייפל ד"יא
הגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג ב"כא
הגאון ר' מרדכי מדגליות יפה מפעסט ו"כו
הגאון ר' מרדכי רוקח אבד"ק בולגורייא ז"לט
ר' מרדכי בערקאוויטש ח"סא

הרב מרדכי תהלים ז"מ
הב' מרדכי אליהו מאנדל ט"מט
הב' מרדכי ארי' גיפס ג"לו, י"מה
הגאון ר' משה פרובינצילו ממנטובה ה"ט
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חת"ס ב"מא
הגאון ר' משה לבוב רב המדינה במעלהרין ג"ח
ר' משה בריקמאן י"מח
ר' משה ליב ווייזער י"מו
הרב משה שטערן ג"כח
הרב משה הלברשטאם ה"לג
הרב משה חיים שמערלער ט"כח
הרב משה אליקים בריעה הלברשטאם ח"לו
הרב משה דוד שטיינזוארציל ב"כה, ז"כ
הב' משה ש. ז. גאלדמאן ר"מו
הב' משה יעקב ציטראנענבוים ב"לב
הגאון ר' משה יצחק שפירא רב דמדינת בעהמען ב"מה
הגאון ר' משה הלוי פאללאק אבד"ק באניהאר א"כ
הרב מתת' צבי סג"ל ח"מח, ז"סג
הרב נחום מאיר גערמאן ב"לט, ז"מ, י"מה
ר' נפתלי עהרענרייך י"מח
הב' החתן נפתלי ראובן ציטראנענבוים ו"נא
הגאון ר' נתן נטע סג"ל לנדא ראבד"ק אושפיץ ג"מב
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא ר"מג, ז"יב, ח"מט
הגאון ר' עקיבא ברעסלר אבד"ק אלטונא א"יג
הגה"ק ר' פנחס הלוי איש הורוויץ בעל הפלאה הי', י"מר
הרב פנחס הירשפרונג ט"מב
הגאון ר' צבי הירש אשכנזי בעל חכם צבי א"י
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין ב"לח, ח"מה, ד"ז
הגאון ר' צבי הירש מאגליר אבד"ק סאנגרוהט ח"טו
הגאון ר' צבי הירש הלוי הורוויץ אבד"ק פפר"מ בעל מחנה לוי ו"לח
הגאון ר' צבי הירש ריינמאן אבד"ק קרעטשינוב א"נה
ר' צבי אלימלך פרענקיל ו"מב
הגאון ר' ראובן חיים קליון אבד"ק פנינא ט"כב
ר' רפאל אהרן ב"ן הדנט
הגאון ר' שבתי שעפטיל סג"ל הורוויץ אבד"ק פוזנא ח"מו
הגה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלז ו"מח
הגאון ר' שלום טויבש אבד"ק באטשאן ז"יג
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן אב"ד ברעזאן י"כא

הרה"ק ר' שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט ורמח
הרב שלום ווייס זיכט
הגאון ר' שלמה הכהן מו"ץ בוויילנא היכג
הגאון ר' שלמה זלמן בעאטוס אבר"ק סקולסק זי"ו
הב' שלמה רוב יהודה אייזנבערג ורסב
הרב שלמה געשטעטנער הימח
הרב שלמה ישראל פרישוואסער דימו
הרב שלמה זלמן גארדאן ב"ל
הגאון ר' שלמה זלמן אבר"ק ווארשא בעל חמדת שלמה הימח
הגאון ר' שלמה איגר אבר"ק פוזנא די"ו
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבר"ק בראד ב"ל, גיטז, הימח
הגאון ר' שמואל סלאנט אבר"ק ירושלים א"כא
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס א"מ, גימא, ורמט
הב' שמואל הכהן קרומאן גימח
הב' שמואל אייזענבאך הימא
הגאון ר' שמואל הלוי קעללין אבר"ק באסקאוויץ בעל מחצית השקל זי"ו
הגאון ר' שמואל סג"ל לנדא ראבר"ק פראג זי"ו
הרב שמואל אשכנזי זי"ו
הגאון ר' שמחה הכהן רפאפורט אבר"ק לובלין הימג
הרב שמחה רובין ב"מ, זימא
הגאון ר' שמשון ווערטעהיים אבר"ק ווינא זי"ו
הב' שרגא אריאל זימב

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

Forwarding & Return Postage Guaranteed

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס א' (קי"א) תשרי-חשון תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

ג	הושענא גומרת הלכות שבת	המערכת
	מדור אמרי קודש	
ז	פרשת תולדות	כ"ק מרן ארמונו"ר שליט"א
	מדור זכרון לראשונים	
י	שתי הערות בהל' שבת	הגאון בעל חכם צבי זצ"ל
יא	הערות על הלבוש הלי' שבת	הגאון בעל חות יאיר זצ"ל
יג	חידושים בשו"ע אה"ע	הגאון מוה"ר עקיבא ברעסלר אבד"ק אלטונא זצ"ל
טז	חידושים והערות בענינים שונים	הגאון מוהרא"ש היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל
כ	בענין חילוק מלאכות בשבת	הגאון מוה"ר משה פאללאק אבד"ק באניהאד זצ"ל
	מדור אגרות קודש	
כא	מכתב מהגאון מוה"ר שמואל סלאנט אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל	
	מדור זכרון לאחרונים	
כג	בענין מלטול מוקצה וכישול	הג"ר זאב גוסענבוים ראבד"ק דראהביטש הי"ד
	מדור פלפול והלכה	
כח	בענין מלשאצל"ג בשבת	הרב מוה"ר בן ציון חכהן שליט"א
לה	בדין עשיית מרזב בשבת	הרב יעקב צבי גאלדשטיין נ"י
	מדור תפארת בחורים	
מ	בענין שחיטת כותי	הב"ר גרשון דוד לעווין נ"י
	עולת שבת בשבתו	
מב	ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים	המערכת
	מדור תמיהות וישובים	
מו	הערות קצרות בענינים שונים	
	מדור זכור ימות עולם	
נא	מודעה בדבר הדפסת תלמוד ירושלמי בשנת תקע"ו לפ"ק	
	מדור תעודות וסמיכות	
נה	מכתב, "תעודה"	הגאון מוה"ר צבי ריינמאן אבד"ק קרעטשינוב זצ"ל
נה	מכתב, "תעודה"	הגה"ק בעל קרושת יום טוב אבד"ק סיגעט זצ"ל
נו	מכתב, "תעודה"	הגאון מוה"ר הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמיי זצ"ל
נח	אותיות מחכימות	
מז	חרשים גם ישנים	
נז	ציונים והערות	
נו	צילומי כתבי קודש	
נט	מכתבים אל המערכת	
סג	ברכות והוראות	

הושענא גומרת הלכות שבת

בליל ש"ק, ג' רחוק"מ סוכות העל"ט בעת אמירת ד"ת על השולחן השחור יצא כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א בקריאה נמרצה ורברי התעוררות ברבר קביעת עתים לתורה בהלכות שבת.

כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א הזכיר בתוך הדברים בשם אביו כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל שאמר פעם בשבת חוה"מ סוכות אחר סדר ההושענות, כי בעת שמתחננים בתפלה „הושענא גומרת הלכות שבת“ ועומדים לבקש ישועה בזכות לימוד הלכותי, מהראוי להתבונן אם אמת נכון הדבר שלומדים הל' שבת, שלא תהא תפלתנו פלסתר ח"ו.

כ"ק רבינו שליט"א הוסיף לומר, שלא זו בלבד שזכות לימוד התורה בכוחה לעורר ישועה ורחמים על כל בית ישראל, אלא שעצם הלימוד בהל' שבת נחוץ הוא לדעת את המעשה אשר יעשו כרי שלא להכשל ח"ו בעון חילול ש"ק ולפגוע חלילה בכבודה, כנודע מש"כ הגאון ר"ד יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות רבש (חלק ב' דרוש ג') מי שלא למד הלכות שבת על בורי' פעמיים ושלוש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן ראורייתא והן דרבנן, עכ"ל. — כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א הורה במפורש שכוונתו הן בחורים והן זקנים, הן אותם שתורתם אומנתם והן בעלי מסחר, ואפילו מי שלומד כבר מקצוע אחרת ישתדל לקבוע איזה זמן ללימוד הל' שבת. רבבות קורש מלהבות אש עשו פירות, ותיכף אחר החג נקבעו הרבה שיעורים במס' שבת ובהל' שבת.

ועתה בעת עריכת הקובץ, אמרנו לענות גם אנו לקריאתו הק', והחלטנו להקריש מקום בקובצי „כרם שלמה“ ללימוד מסכת והלכות שבת. ועל כן נקוה להדפיס בעז"ה בקובצים הבאים לקראתנו, חידושים ותשובות, פסקי הלכות והערות, השייכים לעניני שבת. ואנו פונים לקהל הקוראים הנכבדים שיחיו להטות שכם אתנו בענין הנ"ל כרי לזכות את הרכים. ובזכות שמירת שבת כהלכתה נזכה במהרה ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים בב"א.

המערכת

זמן תשלומי דמי החתימה, הוא בתחלת השנה ולא בסופה!

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי מו"ה יוסף צבי במו"ה יצחק לעווענברויך ע"ה

נפטר ביום ה' לחודש מרחשון שנת תש"ך לפ"ק

זקני מו"ה יצחק במו"ה יהודה יואל לעווענברויך ע"ה

נפטר ביום ד' לחודש כסלו שנת תש"ט לפ"ק

זקנתי מרת שינדל בת מו"ה שמחה ע"ה

נפטרה ביום ר"ח תמוז שנת תרצ"ט לפ"ק

דודי מו"ה יהודה יואל הי"ד במו"ה יצחק לעווענברויך ע"ה

נהרג עקב"ש ביום י"ד לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

תהינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,

בן ציון ישראל לעווענברויך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת אסתר בת מו"ה איפר ע"ה

בירנבוים

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

שלום בירנבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת מרים בת מו"ה יהושע ע"ה

נפטרה ביום י"ח לחודש מרחשון שנת תרש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

חיים זיעגער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל

בהגה"ק מוה"ר מאיר אבר"ק דזיקוב זצ"ל

נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל

נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

דו"ז הגה"צ מוה"ר מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל

נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

רודי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאבנא זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל

נהרג עקה"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד

נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תחינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,

ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת חותני
הרבני החסיד הנכבד

ממשפחות החשובות בירושלים עיה"ק
מוה"ר שמואל פנחס בן מוה"ר מנחם מענדל הלוי וואלפא ע"ה

נפטר בשם טוב
ביום י"ב לחדש מרחשון שנת תשמ"ו לפ"ק

יהא זכרו ברוך
ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו,
יצחק ארי' גוטמאן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תולדות

במדרש רבה ריש פרשתן, ואלה תולדות יצחק בן אברהם, כתיב (משלי כ"ג) ניל יניל אבי צדיק ויולד בן חכם ישמח בו, גילה אחר גילה בזמן שהצדיק נולד וכו', ויולד בן חכם ישמח בו, ר' לוי אמר מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה שהוא מתמלא עליו רחמים ת"ל בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ר"ש בן מנסיא אומר אין לי אלא לב אביו בשר ודם, מנין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה, ת"ל ישמח לבי גם אני (גם לרבות אביו שבשמים).

כדי לבוא לביאור דברי המדרש, נקדים מה שבי' בספר זרע ברך בפרשתינו לפרש המדרש על הפסוק וישב יצחק ויחפור את בארות המים, כמה בארות חפר אבינו יצחק בבאר שבע, ר' יהודה אומר ארבע, וכנגד כן נעשו בניו ארבע דגלים. ויל"ד מה זכות יש בחפירת הבארות הללו עד שכנגדן יזכו בני ישראל לדגלים, ועוד מה מדה כנגד מדה יש בזה. גם יל"ד בדברי יצחק שקרא שם הבאר רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ר' לנו ופרינו בארץ, ותמוה, מה ענין פרי' ורבי' לבארות המים. וכתב לבאר עפ"י מה שהביא רבינו בחיי בענין בארות במים, שלא היו בארות כפשוטן, רק בכל מקום שחלך אברהם אבינו הי' מרביץ תורה ומאציל מקדושתו לזולתו, ועי"ז מכניס נפשות רבות תחת כנפי השכינה, ובארות הללו רומזים לגרים שנתגייירו בימי אברהם, כי הם היו קלים לקבל האמונה כמו הבארות שמקבלים המים, וגם יצחק אבינו הי' הולך בעקבות אביו להשפיע תורה ויראה לבני ארם, ומצד הקנאה סתמו הפלשתים את בארות המים, היינו שסתמו את לבם של הגרים שהעמיד אברהם אבינו והחזירום לסורם הרע, וימלאום עפר וזוהמת אומה"ע, תחת אשר מילא אברהם אבינו אותם בחכמה וברעת. אבל בבוא יצחק לשם, חזר וחפר את הבארות הללו, היינו שנתגבר עליהם והחזירום למוטב. וזהו שאמר, ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו, דהנה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ונוהגין לחדש את שמו, ולכך קרא אותם יצחק כשמות אשר חירש להם אברהם אביו. וזהו שאמר, כי עתה הרחיב ר' לנו ופרינו בארץ, פי', דמעתי יפרו וירבו ויתוספו גרים ובעלי תשובה ויתפשט אור התורה בעולם. ובזה מפרש הזרע ברך כוונת המדרש הנ"ל שכנגד ה' בארות שעשה יצחק זכה שנעשו בני ישראל ארבעה דגלים, ר"ל, שבזכות שהעמיד ארבע מחנות של גרים ובעלי תשובה עובדי ד' ושומרי מצותיו, זכה מדה כנגד מדה שיעמדו ארבע מחנות קדושות מיוצאי חלציו במדבר, שתשרה עליהם השכינה, עכת"ד יעו"ש. ועפ"י יתכן לבאר לשון הכתוב בפרשת במדבר (ב', כ') איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל וגו', ומקשה במדרש, מה ת"ל לבית אבותם, אלא כענין שהקיפו השבטים מפת יעקב אביהם כן יחנו. אמנם אכתי יקשה, ראם כן דקאי על יעקב אבינו, הול"ל איש על דגלו באותות לבית אביהם, מהו לבית אבותם דמשמע הרבה אבות. אולם לפי דברי הזרע ברך אתי שפיר,

רבני ישראל זכו להדגלים בזכות הבארות, דהיינו בזכות המחנות בעלי תשובה ולומדי תורתו ית"ש, שהעמידו אבותיהם אברהם ויצחק, ועליהם יוסב אומרו לכית אבותם, בלשון רבים.

ומה נעים בזה לשון הכתוב, וישב יצחק ויחפור את בארות המים, ולכאורה אומרו וישב הוא אך למותר, אך עפ"י האמור י"ל שבא הכתוב לרמז בזה שיצחק השי"ב רבים מעון, וזה הי' ענין חפירת בארות המים, להשי"ב את לבם לאביהם שבשמים.

והנה כתיב (ירמי' ט"ו, י"ט) לכן כה אמר ד' וגו' ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי', ופירש"י, אם תוציא אדם הגון מאדם רשע שתחזירנו למוטב, כפי תהי', שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה, ע"כ. ומקורו במס' ב"מ דף פ"ה ע"א, עיי"ש. ובאמת ראוי להבין, למה יתן לו בעבור זה שכר גדול כל כך שיהי' לו שבט המושל לבטל גזירתו של הקב"ה. אמנם יתבאר עפ"י מה שכתוב בספה"ק חסד לאברהם להגאון המקובל ר' אברהם אזולאי זצ"ל (מעין ד' נהר מ'), יש להקשות קושיא עצומה, איך הרשע שהלך כל ימיו אחרי שרירות לבו ולבסוף נתחרט, שיהיו נמחלים לו כל עונותיו. ויש לומר כי כל שעה שהישראל חוטא ועובר על מאמר יוצרו, הקב"ה מתמלא כעס וחימה, והס"מ שמח, והכל לפי שיעור החטא ומדריגת החוטא, וכשהישראל מתחרט על מעשיו ואומר חטאתי וכו', ס"מ מצטער לרוב והקב"ה שמח שמחה גדולה, כי הדאגה הזאת שמקבל הס"מ מהחרטה, הוא כפלי כפלים מהשמחה ששמח בשעת העבירה, והשמחה ששמח הקב"ה בשעת החרטה, הוא כפלי כפלים מכעס שכעס הקב"ה בשעת העבירה, מפני שהחוטא בשעת החטא נחשב לפני המקום כאלו השווה ח"ו. ס"מ למקום, ובשעת החרטה, כאילו הפילו עד תהום רבה, ע"כ. אמור מעתה, דהמחזיר רשע למוטב ומכניסו תחת כנפי השכינה, גורם בזה שמחה רבה לאבינו שבשמים. ונחזי אנן, האב שנשבה בנו בשבי' לבין הרוצחים, ובא איש אחד, אוהבו של אביו, והשתדל בכל מאמצי כחו להוציא את הבן מהשבי' ולהשיבו אל אביו, הרי אין לשער העונג והשמחה שגורם השתדלן הזה לאביו, וכל אשר יש לו יתן לו בעבור גמולו הטוב. ואם באב בו"ד כך, על אחת כמה וכמה באבינו שבשמים שהוא מקור החסד והרחמים. ומאחר שאמרו חכמז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, א"כ שפיר שורת הדין נותנת, שהצדיק המחזיר את הרשע הנדח למוטב, ומחזירו לקדושה לאביו שבשמים, הקב"ה משלם לו שכרו ונותן לו עוז ומשרת מלכות, שיהי' בירו לבטל גזירות, כי הוא בבחינת מלך על העולם, כיון שנחשב כאילו קיים עולם מלא. והיינו טעמא שניתנה המלכות לאברהם אבינו, כדברי חכמז"ל שהיו אומרים לו לאברהם אבינו, מלך אתה עלינו, כי הוא הי' הראש וראשון אשר הוציא יקר מזולל, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, ותרנומו, וית נפשתא די שעבירו לאורייתא.

ועפ"י יובן לשון הכתוב, דמיד אחר חפירת הבארות כתיב, וירא אליו ד', זהו מרת החסד והרחמים, כלילה ההוא, היינו אף בעת שליטת מרת הדין, ויאמר

וגו' אל תירא כי אתך אנכי, אנכ"י דומז על התוה"ק (כי בתיבת אנכי פתח הקב"ה את עשרת הדברות), ואמר לו הקב"ה, אל תירא ממדת הדין, בעת שאני גוזר גזירה ח"ו, כי זכית להשפעה רבה של מדת החסד והרחמים, כי אתך אנכ"י, זה כח התורה שלמדת עם אחרים, וא"כ בדרך הכח והממשלה לבטלה, כאמור לעיל. וז"ש וברכתיו והרביתי את זרע"ך, אלו הגרים בעלי תשובה שקרבת תחת כנפי השכינה, שהם בכחי' בנים, כאו"ל כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, וגמר אומר, בעבור אברהם עבדי, כי אברהם אבינו הוא שפתח השער והתחיל הקודש לגייר גרים ולהשפיע עליהם תורה ויר"ש.

ואפשר להוסיף רמז בפסוק שלפני זה, ויאמר כי עתה הרחיב ד' לנו ופרינו בארץ, שמרמז על ביטול הגזירות והמתקת הדינים, דתיבת לנ"ו עולה בגימ' פ"ו כמספר שם אלקי"ם, וז"ש הרחיב הוי' לנו, שנתרחב ונמתק מדת הדין ע"י הבארות מים, ונהפך למדת שם הוי' ב"ה שהוא חסד ורחמים, מחמת כי פרינו בארץ, להפירות ולהרבות קהל גרול של גרים ובעלי תשובה, להכניס אנשים רעים וחטאים תחת כנפי השכינה, וזה גורם כי עוז וחרוה במקומו ב"ה וב"ש, ובשביל זה ממלא לנו הקב"ה את כל משאלות לבנו לטובה, כאמור לעיל.

ומעתה עלה נעלה לפרש כוונת המדרש הנצב בראש אמדינו, ואלה תולדות יצחק בן אברהם, כתיב גיל יגיל אבי צדיק ויולר בן חכם ישמח בו, גילה אחר גילה וכו'. ועפ"י המבואר לעיל יש לומר, רהוקשה להם לחכמינו ז"ל על הלשון כפול בפסוק זה, אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, ולזה פירשו הכוונה דתיבת הוליד הוא לשון הפעיל (מדלא כתיב אברהם ילד את יצחק), וד"ל שהשתרל אברהם אבינו כי יצחק בנו יהי' בחי' מוליד, דאברהם אבינו הי' הראש וראשון בעבורה קדושה הזאת לקרב בני אדם ולהכניסם תחת כנפי השכינה אשר מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן, ומדה זו האציל גם ליצחק בנו, ולכך כתיב אברהם הוליד את יצחק. ולזה שפיר מיייתי המדרש את הפסוק, גיל יגיל אבי צדיק וגו' גילה אחר גילה בזמן שהצדיק נולד וכו', כלומר, כשנולד הצדיק יצחק נתחרשה בשמים הגילה של מוציא יקר מזולל, ששש ושמח הקב"ה מאוד כשנמלט אדם מצפרני הסט"א, כדברי האזולאי הנ"ל, וגילה זו נפסקה בימי אבימלך, שהבארות של תורה שחפר אברהם בעשיית הגרים, סתמום הפלשתים וימלאום עפר וטומאה, ועתה חזרה ונתחרשה גילה זו בימי יצחק אבינו בהפיצו שוב שניות מעיינות התורה והקדושה לאחרים להחזירם למוטב ולהקריבם לפני ד'. וזהו שמסיים המדרש, מנין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו ת"ל ישמח לבי גם אני, והוא כנ"ל, דע"י שמחזירים למוטב בני אדם המרוחקים מדרכי ד', גורמים שמחה בשמים, וזוכים עי"ז שאפילו הקב"ה גוזר גזירה, הוא מבטלה, ומתהפכת מדת הדין למדת הרחמים.

ויעזור השי"ת שבזכות שנשפיע על אחרים תורה ויראה, ונרחיב גבולי הקדושה בעולם, יתבטלו מעלינו כל גזירות קשות ורעות, ויתהפכו לחסד ולרחמים כב"א.

שתי הערות בהל' שבת¹

מהגאון בעל חכם צבי זצ"ל

בעולת תמיד סי' של"א [סק"ו] הביא דברי התוס' בענין חי נושא את עצמו, ומעך בפשיטא, ולא הבין דברי התוס', דאף שהחי נושא את עצמו, מ"מ אסור הוא מדרבנן, ודברי התוס' סובבים על ד"א דמתיר איסור סקילה, ואנן קיי"ל כרבנן האוסרים אפילו דרך גגות, וזה ברור. גם באל' (זוטא) [דבה] השיג עליו, וגם ממנו נעלם זה. וגם נעלם מאל' (זוטא) [דבה] שהם דברי התוס'.

* * *

מצאתי כתוב על הד' כנפות הנהונים בארצות האלו שיש לזוהר לעשות שתי כתפות חוברות שלהם רחבות, דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטל לה. ובעיני הוא טעות גמור, כדמוכח בההיא דעור העסלא (עידובין י' ע"ב), ובין לחילוק הראשון שכתבו התוס' (שם בד"ה ואצבעיים) דלא שייך אוירא דהאי גיסא אלא במחיצות ולא בכלים, ובין לפי' דיצב"א דלא שייך אלא באויר שאני חושבו כסתום, לכ"ע בטליות הללו שהם כלי ומלבוש ולא מחיצה, וגם אין אנו צריכין להחשיב האויר כסתום, אין צורך להקפיד על הכתפות אם הם רחבות או קצרות².

אבל בעוונות, רוב העולם אין מקפידין בטלית קטן מאוד שאפילו קטן אינו יוצא בו לשוק ארעי ואינו מכסה ראשו ודובו של קטן, ולא די שאין יוצאין ידי מצוה, אלא שמברכין לבטלה. וגם בשבת עובדין על הוצאה מדרשות לרשות והעברת ד' אמות ברה"ר, דהעיקר כדעת האומרים שיש רה"ר בזמן הזה כמ"ש במ"א, ונמצא אלו הציצית שאין לבגד צורך בהם, ואינהו חשיבי ולא בטלי כראיתא בפ' תולין (שבת קל"ט ע"ב), הרי הם משוי גמור. ודבר זה מוטל על חכמי הדור לבטלם בכח, ואף לדברי האומרים דכולהו סדטיא ופלטיא דידן כרמלית נינהו, מ"מ הא קעבדי איסורא דרבנן, וטוב שלא ללבשם.

1 ב' הערות הללו הועתקו מכת"ק נכדו (בן בתו) הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל בפנקס חירושו, וכתב עליהם, "מצאתי בכתבי זקני הגאון ח"צ זצ"ל". — פנקס הלז הגיע לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרום מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ינשאהו חשי"ת על גפי מדומי הצלחות.

2 בשאלת יעב"ץ ח"א סי' כ' כתב וז"ל: וששאלת עור שלא הקפדתי על שיהיו הכתפים רחבים דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטל לי, כמ"ש האחרונים ז"ל בשם מהרי"ל ז"ל וכו', אודיעך שנעלם מהם ז"ל מ"ש התוס' גבי עור העסלא וכו', וכן שמעתי מא"מ הגאון ז"ל שה' אומר מסברא דנפשי', היכי אמרינן דאתי אוירא ומבטל, היינו רוקא באויר שאנו חושבין אותו כמחיצה ע"י לבד וכו', משא"כ בבגד דלא בעינן לאצטרופי לאוירא כהרי' לא אתי ומבטל לי, והיא סברא ישרה וברורה מאד, עכ"ל יעו"ש.

הערות על ספר הלבוש הל' שבת

מהנאון בעל חות יאיר זצ"ל¹

סי' רע"א סעיף ח', אע"פ שאסור לו למעום קודם שיקרש אם שכח וטעם דבר קודם שיקרש יכול לקרש אח"כ.

נ.ב. פה טעה ב"ח טעות מפורסם בדברי רשב"ם בגמ' נודע להמעייין בגמ', וא"צ לכותבו².

סי' רע"ג סעיף ד', ונ"ל שאפי' ברכת המוציא של פת שאחר הקידוש יכול ג"כ לברך להם אע"פ שאינו רוצה ליהנות עמהם וכו'.

נ.ב. במרדכי ריש ערבי פסחים איתא להריא נגר זה, ותמהני למה לא השיג ב"ח עליו מזה, וע"ל ס"ס קס"ז.

שם סעיף ה', מרברי רבינו יוסף קאר"ו ז"ל ודברי מורי רבינו משה איסרל"ז ז"ל נראה שהם מפרשים דברי הגאונים שאמרו או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש, רהיינו לומר אפי' לא שתה אלא מכוס של קידוש עצמו שיעור שחייב עליו ברכה והוא בכדי שיהנה ממנו, רהיינו מלא לוגמיו. וּלפיכך כתבו שהי' מותר למוהל ולסנרק לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית אם שותין כשיעור אלא שאין נוהגין כן ונותנין לתינוק עכ"ל, ונ"ל דוחק מאוד שיהא זה דעת הגאונים וכו'.

נ.ב. כאן שנה ברואה, כן הוא, רק כמו שכתב בסמוך בהג"ה, שרצו לומר אם שתה דווקא רביעית, ואולא קושיית רבינו.

סי' ש"ה סעיף כ"ג, מותר למסור אפי' בהמה נסה לרועה גוי וכו'.
נ.ב. דווקא לפני שבת.

סי' שי"א סעיף ט', פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצים אפי' כולן מכוסין ואין בהם כלום מגולים יכול לתחוב בהן מחט או כוש ונוטלם והקש או התבן ננערו מאליהן, ואע"ג דלעיל גבי צנן הטמון בקרקע אסור ליטלו אא"כ הוי מקצת עליו מגולה וכו', היינו משום שהגומא מכוסה ואם יתחבו בו כוש או מחט מיחזי כעושה גומא, אבל בתבן וקש אין בהם משום גומא.
נ.ב. כך תירץ הרב המניד.

1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' פ' עמוד ח'. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון הלבוש על או"ח (פראג שס"ט) המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הומטערעד מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה. (וע"ע בכר"ש קונט' פ' עמוד ח', שנרפסו שם הגהותיו של הנאון בעל חו"י על הלבוש, על סימנים אחרים).
2) עיין בט"ז שם ס"ק י' שעמד בזה.

ס' שי"ח סעיף ד', אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אם חזר ונצטנן יש בו אח"כ משום בישול אכל בעורו רותח לא, ואם לא נתבשל כל צרכו אפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפי' בעורו רותח וכו'.

נ.ב. בהג"ה ש"ע, וי"א דווקא אם נצטמק ויפה לו, וכ"כ ר"י בנתבשל כב"ד ונצטנן, וכך הביאו הב"י רק שלמר ממנו רמ"א לירדן בנתבשל כל צרכו, ובב"ח דחאו מהלכה, וצ"ע שהבינו רקאי על נתבשל כב"ד ועורו רותח, ואי הכי אף בנצטמק ורע לו אסור.

ס' שכ"א סעיף ד', אבל בצים מותר למולחן ד' או ה' או יותר מה שצריך ביחד שאין דרך לכובשן.

נ.ב. ורוב העולם נוהגין היתר במליחת חתיכות קישואין שהן בל"א קומרון ואורקום, ולפי ראות עין הוא איסור גמור, וכן ראיתי מרדקין נוהגין בהן איסור.

ס' שכ"ד סעיף ג', ומותר לערב המורסן כדרכו אכלי אחד ואפי' הרבה כור או כוריים ומחלק אותו בכלים הרבה וכו'.

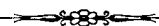
נ.ב. עב"ח, שצ"ע מאר על דבריו.

ס' שכ"ח סעיף י"ד, ואין דבר עומר בפני פיקוח נפש.

נ.ב. כתב ראבי"ה שאם צריך לזין חם, יחיים גוי, מושב יעשנו נסך ואל יתחלל שבת, וכתב ב"י רמיי"ר בחולה שאין בו סכנה א"נ בחולה שיש בו סכנה לרברי י"א בסעיף י"ב, ואע"פ שהב"ח חולק על ראבי"ה, נ"ל כראבי"ה; ובזמן הזה מיירי, שאין מנסכין, ומ"מ נסך קרי לי' מדרבנן.

ס' שס"ג סעיף י"ג, אם הלחי פחות מר' אמות נידון משום לחי ומשתמש מחודו הפנימי ולפנים שכן ה"ה בכל לחי אשתמשין מן חוד הלחי ולפנים ולא כנגד רוחב הלחי וכו'.

נ.ב. צ"ע ס' שס"ה ס"ד.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים בשו"ע אבן העזר

מהגאון מוה"ר עקיבא ברעסלר אבד"ק אלטונא זצ"ל¹⁾

לזכרון. באבן העזר סי' א' בב"ש ס"ק א' כתב, ואינו יודע מנ"ל לרמב"ם חילוק זה רמהני מחילה שלה אחר תקיום פו"ר ולא מהני קודם שקיים פו"ר וכו' ע"ש. — ולא ידעתי מאי קא קשיא לי, הלא הרמב"ם כתב בפירוש מעמו בצדו בפרק ט"ו מהל' אישות הלכה א', מפני שהוא מצות עשה של תורה שנא' פרו ורבו עכ"ל, ע"כ אינה יכולה למחול, והיא מסברא חיצונה, אבל אי קיים, מוכח מהש"ס כמו שכתב הה"מ דמהני רשותה, ופשוט.

[שם] ברמ"א סעיף ו', הי' הבן ממזר או חרש שוטף וקטן קיים המצוה. — האי קטן הוא משינא דלישנא דחרש שוטף, ופשוט.

[שם] בב"ש ס"ק כ"ב שכתב דמשמעות בהג"ה דבארוסה לא תיקן ורשאי לישא אחרת, והוא ז"ל חלק עליו, ע"ש. — לא ידעתי מהיכן משמע זה בהג"ה, אדרבה הלא הרב מפרש דהאי וכן בארוסה שכתב הב"י היינו אם אינו רוצה וכו' אלא לפטור, ואם כן הוא כמ"ש הב"ש בעצמו.

בב"ש סי' ד' ס"ק כ"ב, ולרמב"ם מותר לכתחלה לישא את בתה, ורש"י פי' שם ישא בת דומה היינו כשאי אפשר לו לישא אחרת אלא דומה או בת דומה ישא בת דומה. — למעין שם בסוטה כ"ז ע"א רש"י ד"ה ותסברא, יראה דרש"י לא כ' כן רק לס"ד דרבא משני להא דר' יוחנן דאמר ישא בת דומה דלא תקשי מברייתא דתנא נושא אדם דומה ומשני רבא ותסברא נושא לכתחילה אלא אם נשא, תני נמי בת דומה, וכדי דלא תקשה א"כ איך אמר ר"י ישא, להכי מפרש רש"י ואנן נמי כי אמרינן, ר"ל ר' יוחנן דבעי לשנויי תך ברייתא ולומר תני, צריכין נמי לומר כדבריו הא דאמר ישא לאו לכתחילה הוא, משא"כ למסקנא דמסיק הש"ס והלכתא וכו', ומייתי דאי' מברייתא אחריתי דתני רב תחליפא אשה מזונה בני' כשרין רוב בעילות אחד הבעל, ובהא ע"כ ישא לכתחילה הוא, דהרי בני' כשרין דתני בברייתא א"א לומר בדיעבד, דהא קאי גם אזכרים ולאשמעין

1) נולד בעיר ברעסלא לאביו מוה"ר אביגדור ווערטהיימער. בצעירתו למד אצל הגאון מוה"ר ישע"י ברלין אבד"ק ברעסלא זצ"ל. בשנת תקס"ו לפ"ק נתקבל לאבד"ק ליבעק. בשנת תקע"ו לפ"ק נתמנה לדיין בק"ק אלטונא, ובשנת תקפ"ג עלה על כסא הרבנות דק"ק אלטונא. השאיר אחריו חיבור כת"י מיטב חזיון על ספר ישע"י, ועוד חידו"ת. גם יש אליו תשובות בספרי גדולי דורו. נפטר באלטונא ביום כ"א אייר שנת תקצ"ח לפ"ק, ושם מנ"כ.

חידושים הללו הועתקו מכת"י קשרשם על עלים בודדים שנכרכו בסוף ספר בית שמואל על אהע"ז (פיורא תנ"ד) המונה בבית עקד ספרים בכריש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנשווערפען. טוב עין יבורך.

דבני מזנה כשרין בישראל ואין בהם חשש ממזר, ובזכר א"א לומר כשר בדיעבד דמה חששא אית בי' לכתחילה, דדווקא גבי בת איכא חששא שמקלקלה, [ובזכר] לא שייך הכי, וע"כ כשר לכתחילה הוא, וא"כ נמי בבת כשר לכתחילה, ודו"ק בזה ופשוט. באופן דגם רש"י מסכים לדעת הרמב"ם ואין חולק בזה.

סימן קי"ג ב"ש ס"ק י"א. ע"ש מ"ש בשם שו"ת שארית יוסף, והח"מ השיג עליו ע"ש דלהפסיד לאחרים בלא טובתו לאו כל כמיני', ובאמת כיון דבאמת הוא חוב ממש על סך גדול כמבואר בשטר חצי זכר, אלא שהתנה שאם יתנו חצי זכר יהיו יורשים פטורים מלשלם אף שלא יגיע לסך ערך החוב, מ"מ יהא המותר מתנה ביד י"א שלא לתובעם לעולם, כי על מנת כן נמסרו המעות לידי מעיקרא וכו', ולשון הזה מבואר בנוסח השטר, וכיון שכן, הבן הזה הוא שאומר לא' אי אפשי במתנתך, וממילא החוב בתקפו, ופשיטא דרשאי לומר לאחר מנותני המתנה אי אפשי במתנתך, ומאחר יקבל מתנה. ומיושב השגת הח"מ דלא שייך כאן דלאו כל כמיני' ליתן לזה להפסיד לאחרים, דאין כאן מתנה, אדרבה הוא אומר אי אפשי במתנה, וממילא אית כאן חוב גדול.

ובזה נדחין דברי בעל הפלאה שרצה להוכיח מדברי שארית יוסף הנ"ל, דהיכא דיכולין לסלק כתובתה, כגון שקיבלה כבר מקצת כתובתה והיורשין רוצין ליתן לה עוד מזונות כדי לגרוע שטר חצי זכר ע"ש, ולמ"ש אין מכאן ראי', דדווקא הכא דאינו מתנה שנותן לאחותו אלא הוא מסלק עצמו מלקבל ממנה, משא"כ היכא דהוי מתנה שוב שייך לומר דלאו כל כמיני' כמ"ש הח"מ.

ועיין בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ק"כ שדחה דברי הב"ש ושארית יוסף מסברא דהאחות טוענין ממ"נ, אי כחצי זכר את מחשיבין א"כ אין רשות לכם ליתן לזו יותר, הלא גם אנחנו יורשים כמוכם ואין לכם לעשות כן בלתי רצונינו. ולא הבנתי, שהרי בשטר מבואר להדיא פעמים רבות, והכרידה ביד בני הזכרים, הרי התנה להדיא שבנים הזכרים הן לבדן יהיו הברירה, ואין לדחות דברי השארית יוסף מהלכה.

וגם דברי שו"ת כנסת יחזקאל כחלק ח"מ סי' צ"ד כמה שהאריך שם באם הבנים רוצים ליתן לאחר מבנות כחלק חצי זכר והוא יותר מן החוב שנכתב בשטר חצי זכר, שהבנות האחרות יכולין לעכב שלא לגרוע חלק שאר הבנות עי"ז, עי"ש. מלבד כי אין צריך לראי' כי מעולם לא הוזכר בשטר שיתנו חלק חצי זכר יותר מן החוב, כי אם לגרוע מן החוב, וא"כ מה שהם נותנים יותר, מתנה מדירה הוא, ופשיטא שאין יכולין לגרוע בזה חלק שאר הבנות, ואף גם למ"ש לעיל מבואר הוא כן, דבהא, סתירת הח"מ לדברי שארית יוסף, שרירין וקיימין, ועיין בזה ופשוט.

(בדין שמות נכרים בגיטין)

ליבלא המכונה ליועטטע בת משה. — שם העריסה אעפ"י שהוא עתה אצלה שם הטפל, מ"מ יש לכתבו ראשון וכמ"ש הרמ"א סי' קכ"ט סעיף ט"ז, ועיין ב"ש ס"ק ל"א. אמנם כל זה היכא שהוא שם הקודש, משא"כ בנ"ד שהוא

לע"ז, גם הרמ"א מודה שיש לכתוב שם שהרוב קורין אותה בתחילה, ואח"כ ליבלא. ועוד נראה, כיון דשני השמות הם של לע"ז, נכון ליכתוב ליועטטי דמתקריא ליבלא, כמ"ש הב"ש סי' קכ"ט ס"ק כ"ה, ודבריו נכונים, דאיך שייד המכונה אם השם השני אינו כינוי לראשון כלל, אלא שם בפני עצמו. וכך רציתי בהשקפה לכתוב, ליועטטי המכונה ליבלא.

אלא לפי שכבר כתב הר"ת בגט מומר שחלילה לכתוב שם גיות בגט, ודי במה שכותבין שם יהדותו, ולדעת מהרי"ק שורש פ"ו אפי' בנשתקע שם יהדות ממנו, מ"מ כותבין כן לכתחילה, משום דלא גרע מחניכה, ואע"ג דבחניכה אינו כשר אלא בדיעבד, מ"מ במומר כותבין לכתחילה שם ישראל כדי שלא להזכיר שם גיות והוי כריעבד, וכיון דזה השם שם גיות הוא, מנעתי מלכתבו. ואע"ג דבמומר עכ"פ כותבין וכל שם וחניכא דאית לי, מ"מ כיון דבדיעבד כשר במומר בלא שום וחניכא וכמ"ש הב"ש סי' קכ"ט ס"ק ט', ואנן באשכנז נוהגין דלא כותבין וכל שם וחניכא, כי אם במומר המגרש, וא"כ הכא אי אפשר לכתוב וכל שם, דא"כ יאמרו שזאת אחרת היא לפי שאינה מומרת, וכבר כתבתי דכרי שלא להזכיר שם גיות הוי כריעבד, וב"כ הב"ש ס"ק הנ"ל, לכן די בשם ליבלא לחור כרי שלא להזכיר שם גיות בגט.

ומ"ש המ"מ בשם הרמב"ן והוא בש"ע סי' הנ"ל סעיף י"ד רכותבין גם על שם כותים רמתקרי או המכונה, היינו שם לע"ז כמו שמבואר ברמב"ן בהריא שהביאו המגיר משנה, והן שמות האשכנזים כמו פריירא בלומא ודכוותיהו הנהוג ביהודים, אבל שם זה שאינו אלא של גיות, אין להזכירו בגט. ומוזה הטעם נתפשט המנהג בניטין שברורות האלו, אשר אין לך בת ישראל שאין לה שם אחר זולת שם העריסה, ועפ"י הרוב אין קורין בשם העריסה כלל אפי' בביתה ובחומותה, מ"מ כשהוא שם כזה שהנכרים קורין בו, ואינו שם בישראל כלל, אין כותבין אותו. ומ"מ כשהוא שם שגם בישראל לפעמים קורין כן, כגון סופיא, והרוב קורין אותה כך, עד ששם השני הזה נעשה שם העיקר, ושם העריסה טפל, יש לכתוב שם הזה ראשון, ועל שם העריסה המכונה, משא"כ בשם ליועטט שהוא שם של כותים ונכרים, אין לכותבו בגט. ועיין בשו"ת גבורות אנשים שאלה א' (דף כ"א ע"ג) שכ' קצת הטעם משום דשם נכרי מורה על אפיקדסתו, ועיין בשו"ת פנים מאירות חלק א' סימן י"ט, כ', וב"א.

חידושים והערות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ראב"ק לבוב זצ"ל¹)

בש"ס בריש מס' ברכות ב' ע"א, כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שייעלה עמוד השחר כו' אם כן למה אמרו חכמים עד חצות, פירש"י בקריאת שמע ובאכילת קדשים כו', והקט"ר חלבים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקט להו הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. וכתב הרמ"ז הטעם משום דהקט"ר חלבים על ידי כהנים וכתנים ורזיון הם אבל אכילת קדשים מסורה גם לנשים גזרו בהם. ובס' מעשה רוקח הקשה עליו, דהרי אכילת קדשי קרשים אינם נאכלין אלא לזכרי כהונה ובעזרה ואפ"ה גזרו. ולענ"ג נראה לקיים דברי הרמ"ז, עפ"י מה שכ' הר"ן בפ"ק דפסחים דבתוך הפסח לא יבדוק היינו טעמא משום דחייש שמא יבא לאכלו, ואף דאמרינן בגמ' הוא עצמו חוזר עליו לשרפו ולא יאכל, מ"מ לענין חיוב כרת חיישינן אפי' בכה"ג, והתוס' כתבו במנחות (נ"ד ע"א) בד"ה אין כו', כיון דאין מחמיצין חמץ גמור לא גזר משום דמלתא דלא שכיח הוא דאם היו מחמיצין חמץ גמור כיון שיש בו כרת היינו חוששינן אע"ג דלא שכיח כו' ע"ש. ולפי"ז אתי שפיר, דודאי כהנים ורזיון הם ולא שכיח בהו תקלה, אך גבי אכילת קדשים משום חשש אכילת נותר דהוי בכרת, עשו הרחקה דחוששינן באיסור כרת אפי' במילתא דלא שכיחא. וזה מכוון בלשון רש"י ד"ה כדי להרחיק כו', שלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת, הרי רמטעם תומר העונש עשו הרחקה.

בירושלמי פ"ו רתרומות ופרק יום הכיפורים, הכוסס חטים של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש רבי אומר משלם קרן וחומש, וברמב"ם פ"י מהל' תרומות ה"ז כתב, השותה יין תרומה והכוסס את החטים הרי זה משלם קרן וחומש, והשיג הראב"ד וכתב, א"א פלוגתא דרבי ורבנן הוא ורבי הוא דס"ל הכי, וקי"ל כרבנן, ותי' הכסף משנה רבינו שלמי פ"ו רתרומות איתא א"ר אבהו בשם ר"י הכוסס את החטה לוקה ואם לא היתה אכילה לא ה' לוקה, והיינו כרבי. והקשו על הכ"מ, מה ראי' ממזיד לשונג, בשלמא לענין מלקות דאכל מזיר אמרינן דאחשבי' לאכילה, משא"כ לענין חומש דאכל בשונג ולא שייך אחשבי' י"ל דקי"ל כרבנן דלא חשיב אכילה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' נ"ד עמוד י"ד. — חידושים הללו הועתקו מעלים בודדים כתי"ק המונחים בעזבון נכדו הדב הגאון מו"ר אלכסנדר שמואל טייטלבוים ז"ל ראב"ק קאלבסוב, ונמסר לנו מאת חתנו ידידנו הרב מו"ה חיים צבי הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ולענ"ר לק"מ עפ"י מה ראי' במס' מכות (דף י"ז ע"א) רר"ש ס"ל כל שהוא למלקות אבל לא לקרבן, וכ' הריטב"א בשם הרמ"ה דהיינו טעמא משום דס"ל לר"ש רכיון דאכלו אחשבי' לאכילה וחייב מלקות, אבל בשוגג רלא שייך אחשבי' לא חשיב אכילה רק בכזית ע"ש. ואנן קי"ל דלמלקות נמי בעי כזית ולא מהני אחשבי' רק לענין איסור. ובירושלמי פי"ד רמס' שבת ה"א, דתנינן תמן אלו שעורותיהן כבשרן, עור האדם וכו', ר' יוחנן אמר לא שנו אלא לאיסור ולטומאה אבל ללקות, עור הוא ואין לוקין עליו משום נבילה, ורשב"ל אמר משנה תמימה שנה רבי בין ללקות ובין לטומאה. ויתכן טעם פלוגתתן, עפ"י מה שכתבו התוס' מנחות ס"ט (ר"ה דבלע) לחלק בין איסור לטומאה, דלענין טומאה אמרינן דמה שאכלו בפיו אין לך מחשבה גרול מזו ומחשבתו משוי' לי' מאכל, ולחנ"ל י"ל דס"ל לר"י דנהי דמהני מחשבתו לענין איסור מ"מ ללקות לא מהני מה דאחשבי' לאכילה. ושפיר הביא הכסף משנה דאי' מדקאמר ר"י הכוסס חטים של תרומה לוקה ע"כ דס"ל דחשוב אכילה, דאי בשוגג לא חשוב אכילה אלא דבמזיד אחשבי', זה מהני לענין איסור אבל לא למלקות, ודו"ק.

היכי שמעך וקרא בשל חנוכה קורם של ראש חודש, עיין בט"ז או"ח סי' תרפ"ד. — ולענ"ר נ"ל להוכיח דבר זה ממה שכתבו התוס' ריש פרק התכלת (מנחות ל"ח). ד"ה ואם הקדים כו', רלית לן למימר דאסדר לבד יקפיד הכתוב כו', ואע"ג דכתיב ככה עיכובא לא קאי אלא אחסרון מעשה. וממילא בתדיר ואינו תדיר לא עדיף מהקדים תכלת ללבן.

עיין ש"ס פסחים כ"ב, והרי גיד הנשה כו' כשהותרה נבילה כו'. ושאר הוצ"ח דרק בזה מרוע לא קאמר הש"ס כשהותרה טריפה, וניחא לי' דשם כתיב ובשר בשרה כו', וגיד אינו בכלל בשר. אמנם לפי"ז קשה לי במה דמקשה הש"ס שם בשור הנסקל דכתיב לא יאכל את בשרו למה לי ובעל השור נק', ואמאי לא משני דבעי קרא לאיסור הגידין בהנאה כיון דכתיב את בשרו אין גידין בכלל. ואפשר כיון דבשעת סקילה הגידין בכלל הבשר נאסרו בנאה, והוי בכלל אכילה אנב בשר כמ"ש התוס' חולין (קכ"א ע"א ד"ה ור' יוחנן), וכיון דחל עלי' איסור הנאה, ושור הנסקל הוא מן הנקברין, א"כ אפי' אם נפרד מן הבשר שוב חל עלי' פעם אחת האיסור ואינו חוזר להתירו בהנאה.

ב"ה. להרה"ג מו"ה שמואל שמעלקא רוקח נ"י.

כבודו מהדר פני זקנו לקיים מה שכתב הרוקח, גידם נוטל הלולב בזרוע, כמו גבי אין לו בוחן נותן על מקומו ויוצא, כדאי' סנהדרין מ"ה ע"ב, והמג"א סי' תרנ"א סק"י העיר בזה דמאי מיייתי הרוקח ראי' מר"א, דהא קי"ל כת"ק דאם אין לו בוחן יד אין לו שחרה עולמית, וכן פסק הרמב"ם פ"ה ממחוסרי כפרה, וכבודו תמה על המג"א, דהרי כתבו התוס' בסנהדרין שם ד"ה אין לו בהן יד, וכגון שנקטעה משנזקק לשומאה דאי קודם לכן הא אפי' שמואל דבעי קרא כדכתיב, מורה בעדים גידמין, א"כ לענין לולב דהי' גידם קודם שהגיע חג הסוכות לכ"ע נוטל בזרוע.

ולענ"ד כוונת המג"א מבוארת עפ"י מה שכתב הרש"ל שם בחכמת שלמה וז"ל, תוס' ד"ה אין בו', לא אוכל להבין מה חילוק בין נקטעה אח"כ בו', בשלמא גבי עדים כתיב יד העדים שהיתה כבר בו' ומש"ה פסק הרמב"ם סתם לא הי' לו בוחן יד אין לו תקנה בו', ע"ש. וזה מובן בלשון שכתב המג"א וכן פסק הרמב"ם בו'. (השאר חסר).

כתבו התוס' חולין ח' ד"ה שליבנה בו', והסכינים ישנים שאנו לוקחים מן הנכרים בו', והר"ת הי' אומר בו' אפי' אתרמי ואשתמש בו על ידי האור סגי בהגעלה דכל מה שסופו לפלוט ע"י רותחין פולט בהגעלה ראשונה בו' ע"ש. והרא"ש בסוף פ"ה דע"א (סי' ל"ד) הקשה על הר"ת וכו', ולא נהירא בו' מירי דהוי אכלי חרס דלא סגי לי' בהגעלה בו' ואין לחלק ולומר (ממה) [דמה] שבלע ע"י האור לא יפלוט לעולם כי אם באור, דהא אמר השפור והאסכלה של קדשים מגעילן ברותחין, אלמא בליעה ע"י האור נפלטת ע"י רותחין. ולענ"ד י"ל דכל שבלע ע"י האור אינו יוצא ע"י רותחין, היינו שאינו פולט הממש, אכן הטעם ודאי פולט, וכל זמן שממשו של האיסור בלוע בכלי פולט מעם מן האיסור ופליט והדר פליט, ולהכי אמרה רחמנא אשר יבא באש תעבירו באש, כבולעו כך פולטו, אמנם זה רק בקדרה דהטעם אסור, משא"כ בבליעת קדשים דבלע היתרא, הטעם אינו אסור, דהא פגום, וכל האיסור רק מחמת ממשו של איסור, ושוב אמרינן דלזה מהני הגעלה רכל מה שסופו לפלוט על ידי רותחין פולט בהגעלה ראשונה, וזה דקאמר כי פלוט ליתא לאיסורא בעינא, ודו"ק.

ערכין כ"א, המשכיר בית לחבירו והקדישו הדר בו מעלה שכר להקדש, ומקשה הגמ' היכי דייר בו במעילה קאי. והתעוררו התוס' דהרי אין מעילה במחובר, וכתבו דאזיל אליבא דרב דס"ל תלוש ולבסוף חברו הוי תלוש, ובפ' הנהנה מביא הברייתא בית של הקדש הדר בו מועל ומוקי לה כרב ע"ש. והוא

פלאי, היכי מקשה הגמ' במס' ערכין בפשיטות היכי דייר בו, מה זו קושיא, דילמא לא אתי כרב, ותו דהוי להו להקשות לרב דס"ל תלוש ולבסוף חברו כתלוש היכי דייר בו.

והנה אי' בחולין קל"ט, אבל קרשי בדרק הבית דקדושת דמים בעלמא הוא דקרשי כיון דמרדו פקעי קדושתיהו, וכ' הרשב"א וא"ת וקדושה שבחן להיכן הלכה, י"ל הקדש דמים אינו בקנין הגוף אלא כשיעבוד ממון וכיון שנתייאש הגזבר הוי כהפקר ופקע לי' שיעבוד ממון שיש לגבוה עלי' ע"ש. ונראה סברת הרשב"א כיון דמצוה על הבעלים לפדותו ובזמן חיובל כופין כש"ס ערכין, א"כ אין להקדש רק שיעבוד ממון ולא קנין הגוף. ולפי"ז א"ש היטב, דבשלמא במשכיר בית והקרישו א"כ אין להקדש קנין הגוף רק קנין תשמיש ושיעבוד ממון, ובזה לכ"ע אכילת פירות חשוב קנין, וכי דר בו חשוב קנין ומועל מחמת שינוי רשות מהקדש להדיוט, משא"כ בפרק הנהנה, שמה איתא בברייתא הדר בבית של הקדש, משמע דגוף הבית הי' של הקדש קנוי להקדש בקנין הגוף כגון שהגזבר בנה בית לצורך הקדש, והיכי דיש לבעלים קנין הגוף, אכילת פירות לא חשיב קנין רק במעות או בשטר כפי' הרשב"ם ב"ב נ"ד ע"א, ולהכי לא מעל, לא משום נהנה ראין מעילה במחוכר כמה שנהנה, ולא משום שינוי רשות כיון שלא עשה קנין, ולהכי מסייע לי' לרב דס"ל תלוש ולבסוף חברו חשוב תלוש ומועלין בו משום הנאה, ודו"ק.

או"ח סי' תקנ"ג, אסור ללמוד בט"ב שחל בשבת, כ"כ המג"א, ועיי"ש בט"ז שהקשה על זה מאי שנא מאכילת בשר. ומו"ז התב"ש [בחדושי בכור שור סוף מס' תענית] כתב על זה לחלק, דאכילת בשר הוי עונג דמצוה בשבת, ואסור למנוע דכתיב וקראת לשבת עונג, משא"כ ללמוד תורה המשמחת לב, לא נצטוינו על השמחה בשבת. וכדבריו מבואר בתוס' מועד קטן כ"ג ע"ב ד"ה מ"ד כו' דבשבת לא כתיב שמחה יעו"ש. אמנם בתוספתא דריש, וביום שמחתכם זה שבת, ובירושלמי הובא בר"ן פ"ק דמגילה, לעשות אותם ימי משתה ושמחה פרט בשבת ששמחתו בידי שמים.

והנ"ל, כמו דדריש בש"ס, וביום הכיפורים שהיום מכפר, עיין כדיתות ז', ה"נ לגבי שבת מדכתיב וביום, משמע שהשם בעצמו גודם שמחה, (ועיין בב"י או"ח סי' רפ"א שהביא בשם מהר"צ שאומרים בשבת ישמחו במלכותך שסמכו במ"ש וביום שמחתכם), ושמחתו בידי שמים הוא, ולכן לא נצטוינו על השמחה, משא"כ ביו"ט כתיב ושמחתם, וכן בפורים כתיב לעשות, שיהי' השמחה ע"י עשיי' בידי אדם⁽²⁾.

(2) עיין עוד מש"כ בזה הנאון מוה"ר יעקב שור אבר"ק קוטב בהנהגות עתים לבינה על ספר העתים, עמוד רפ"ג אות קע"ג.

בענין חילוק מלאכות בשבת

מהגאון מוה"ר משה הלוי פאללאק אבר"ק באניהאד זצ"ל¹⁾

שיל"ת. אור ליום ו' עש"ק לחר"ת לפ"ק באניהאד יע"א.

שוכ"ט לירי"ג ה"נ מע"כ הרב הגאון המפורסם ציס"ע

בקש"ת מו"ה אליעזר זאב נ"י אברק"ק ק"ד יע"א.

גיה"ה הגיעני היום, והנני אין ממחר להודות לו, אשר יקרה נפשי בעיניו לעשות את שאלתי, ובכן ימלא ה' כל משאלות לבבו הטהור לטובה, אמן.
ואשר ברק לן במס' שבת דף ע' ע"א, על שמואל דילוף חילוק מלאכות מקרא במחללי כו', תיפוק לי' מהיכא דנפקא לי' לר' נתן כו', הא תוס' מו"ק דף ב' ע"ב הקשה בהא דזומר וצריך לעצים חייב שתים א' משום נוטע וא' משום קוצר, למה לא נימא כרי דשעתו משום רשעה אחת אתה מחייב כו', ותירצו דזה דוקא בשתי רשעיות ולא דמיין להדרי, אבל היכא דרמיין, כל שם מלקות חד רשעה היא, עכ"ד. וא"כ אי מדר"נ הוי אמינא ב' מלאכות, אבל מלאכה אחת וב' שמות כהך דזומר וצריך לעצים לא, קמ"ל מחללי, את"ד.

נלפענ"ד בג' ררכים. הדרך היותר פשוט, דתוס' מצד הסברא כתבו כן ולא שייך בזה כרי רשעתו, היכי דב' רשעיות שווין, אבל לא דאצטריך קרא על זה, וכדאמרין בעלמא, קרא למה לי סברא היא.

עוד י"ל דלכאורה דברי תוס' שם צריכין ביאור, דמייתי ראי' מהא דאמר אב"י פרק כל שעה, אכל פוטיתא לוקה ד' וכו', הא התוס' כתבו בפרק איזהו נשך (דף ס"א ע"א) ד"ה לעבור, דלא שייך לומר לעבור בכ' לאוין דק בלאו דאיכא מלקות, הרי מבואר, דהיכי דרבתה תורה לאווי יתירה, הטעם כדי שילקה יותר, וא"כ מה ענין אוכל פוטיתא לכאן, דשם רבתה תורה לאווין אשרץ, עכצ"ל ללוקה אכולם, דאל"כ סגי בחד לאו, משא"כ הכא, וע"כ מאחר דגלי לן קרא התם (והוא הרין בכל מקום שנאמר ב' לאווין) דלא נימא בכח"ג כדי דשעתו, ילפינן מינה בכל מקום באיסודים ורשעיות שווין, לא שייך כדי רשעתו, ומה"ט זומר וצריך לעצים חייב ב' חטאות. וא"כ ממילא מיושב קושיתו, דלא אצטריך מחללי על זה, דכבר מוכח לה מהא דרבתה תורה לאווין בכמה מקומות, וא"ש בס"ד.

ועוד בה שלישית, דהא שמואל אמתני' קאי, וסתם מתני' ד"מ, ומה"ט בפסחים דף י"א ע"א רמז ש"ס מתני' אר' מאיר יעו"ש, ור"מ ס"ל לוקה ומשלם, וא"כ שפיר מקשה מחללי למה לי.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"א עמוד י"ג. — מכתב זה נמסר לירינו מאת נכדו הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י מגיד שיעור בישיבה רחסרי באבוב באנטווערפן, לעי"נ אביו הר"ר חיים מנחם בהגה"צ ר' יצחק זעקל הלוי פאללאק ז"ל, נפטר י"ז אייר תשל"ד. תנצב"ה.

ומרוב טרדות לא אוכל להאריך כראוי להדר"ג נ"י כמ"ב, ואתו הסליחה.
הכ"ד א"נ דש"ת,
משה הלוי פאללאק

מכתב מהגאון מוה"ר שמואל סלאנט זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק ירושלים עיה"ק

ב"ה. ירושלים ת"ו. יום כ"ח לחדש חשון תרס"א.

ברכה ושלוש למע"כ ידיד ה' ועמו וידיד נפשי הרב הגאון הגרול
המפורסם מו"ה דוד פרידמאן שליט"א⁽²⁾.

הנה זה כמה אותה נפשי לבא בכתובים אל הדר"ג לברכה על התשורה
הנחמדה אשר הקריב לי, ספרו היקר „פסקי הלכות“, אך רבים עדי כי טרדותי
ותשישות כחי ל"ע, וביחוד רוב הרפתקאות דערו עלי ל"ע משך השנה החולפת,
לא נתנוני לשלם חובותי אלה, והנה זה ראיתי בידי גיסו ירידנו הרב רימ"פ שיחי'
את מכתבו אודות איסור קביעת קופות בכתי בעלי בתים כאנגליא לשם מעשי
צדקה שונים וזולת רמבעה"ג מצד תקנת הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל וחבריו,
וזולת ישיבות וואלאזין ומיר שלא נכנסו בכלל התקנה הזאת.

ואחרי התודה והברכה להדר"ג אשר קם לנואל לעלובתא דא הבת ירושלים
עכ"פ מידי שאר משיגי גבול, הנני להגיד להדר"ג כי כפי הנראה לא נהירין לי
ענין הזה ככל הצורך, בחשבו כי אך פרי גזרה חדשה היא מימי הגאון רי"א ז"ל,
ובאמת פרי גזרה ישנה היא, אשר יסודתה עוד מימי רבותינו מרן הרב ב"י וחבריו
זי"ע, אשר קיימו וקבלו עליהם אחב"י בכל ארצות פזוריהם לייחד קופת
הרמבעה"ג לפרנסת עניי אה"ק, וכך הי' הדבר נוהג בישראל שכם אחד עד אשר
גרמו המסיבות ונחלקה עדת האשכנזים מהספרדים, וזה הי' בדור שלפנינו בימי
הגאונים הגדולים האריות שבחבורה הר"ח מוואלאזין והרא"ל קאצינעלנבויגען
ואחיו הר"ש והגאון ר' עקיבא אייגר והגאון ר' אברהם אבלי וכו', ויקומו גם המה

(1) נולד ביום ב' לחודש טבת שנת תקע"ו לפ"ק לאביו מו"ה צבי. למד בישיבות
בווילנא ובוואלאזין. אחר חתונתו נתיישב בעיר סלאנט. בשנת תר"א לפ"ק עלה לירושלים
עיה"ק ונתיישב בה. קרוב לשבעים שנה עמד בראש העדה האשכנזית בירושלים עיה"ק,
ופעל גדולות ונצורות עבור תושבי אה"ק. נשמתו עלתה לננוי מרומים ביום כ"ט לחודש
מנחם-אב שנת תרס"ט לפ"ק.

(2) הוא הגאבד"ק קארלין זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ק"י עמוד י"ד.
מכתב זה נמסר לנו מאת ידידנו הנכבד הרב חנוך העניך סאוויצקי נ"י. ברכות התורה
יחולו על ראשו.

ויקבעו מסמורות בתקנה הזאת ליחד הקופה הזאת בכל מדינות אחינו האשכנזים לעניי האשכנזים שבאה"ק וכמבואר הכל בקונטרס, "מגיני ארץ" שנרפס בקראקא, כי ע"כ ימים רבים אח"כ בשנת תרמ"ז בקום הג' הרי"א ז"ל וסייעתו לצאת לעזרת עניי אה"ק בתקנות שונות, וגם לרבות את הקופות בכל בית איש ישראל אשר לא נמצא בו קופה, הנה באיסור אשר אמר לשים קופה אחרת כצרה בצירה של קופת הרמבע"נ, לא חירש מדעתו דבר, רק חזק את הנושנות, כאשר שפתי צדיק ברור מללו במכתבו מיום העשירי בסיון לנבאי אה"ק בזמן ההוא באמעריקא הרי"צ קאנטראוויץ ז"ל לאמר: „בתשובה על שאלתו הנכבדה בנוגע לקופת אה"ק, עפ"י תקנות הנאונים זכו בקביעת פושקעס רק עניי אה"ק המכונה דמב"נ, ואין רשות לשום צדקה לקבוע פושקעס, וכן הנני מקפיד גם בארצנו ובעירי, וחלילה לעבור על תקנות הנאונים וכו'". עכ"ל. ובוזה הלא הודה בפה מלא, כי לא סמך בנזרתו אלא על מי שקדמוהו, ולא הי' רב חילי' אח"כ איפוא להוציא את ישיבות וואלאזין ומיר הי"ו, כי מי יבוא אחרי הנאונים שקדמוהו לשנות נזרתם, ונמרינן כי בי דינא בתר בי דינא לא דייקי, ואף להשיב את האריות אחרי מיתתן.

ובאמת גם אנחנו, דהיינו כבוד הנאון המנוח מו"ה יהושע ליב דיסקין זצ"ל ויבדל לחיים אנכי הח"מ, שבנו בשנת תרמ"ט וקיימנו את הנזירה הזאת בכל תוקף ועוז, ובקושי התרנו לקבוע קופות לשם שלשת המפעלים הגדולים בעה"ק תלמוד תורה דתשב"ר, ובית החולים, ובית היתומים, אך ורק במדינות שאין להם כולל מיוחד באה"ק, וזהו מפני שתועלתם נוגע להחזקת כלל הישוב באה"ק וחשבנו אותם לסניף לקופת הרמבע"נ, ובכ"ז במדינות שיש להם כוללות מיוחדים באה"ק שקופותיהם מיוחדות רק לפרנסת עניים, השארנו הדבר על מכונו בבלתי תשיג שום קופה, אפילו הקופות הנז', את גבול קופת הרמבע"נ. וכאשר רואה אני את הרר"ג חושש לתקנת הנאון רי"א זצ"ל, רומה אני כי אילו ידע מר את תקנתנו אנחנו, הי' חושש גם לה, כאשר כמו הנאון רי"א ז"ל, כן אנחנו לא היתה לנו כלל שום נגיעה ברבר, כי לא על הקופות פרנסתינו ב"ה, ורק מאשר שקרנו על תקנות חבת ירושלים, אשר כל ישראל חייבים לדרוש טובה, עשינו את הדבר הזה.

ואולם גם מה שהוציא הג' רי"א ז"ל את שתי הישיבות הנזכרות מכלל התקנה, הוא אך מפני שהגידו לו כי כבר החזיקו אותן שתי הישיבות בזכות קביעת קופות קודם גזירתו, ובאמת לא נכונה דיברו אלה מה שדברו, כי לפי ידיעתנו אנחנו, קדמה קופת הרמבע"נ וקופות התלמוד תורה ובית החולים בארץ אנגליא זמן רב לפני בוא רגל שלוחיהם בארץ הזאת, והרי אין בין זכות הישיבות הללו לזכות הישיבות החרשות אשר מקרוב באו, כל מאומה, ולענין דינא ג"כ יש לחוש לענ"ד ראע"פ דפסקינו להלכה [חו"מ סי' קנ"ו סעיף ה'] ראין בר מבואה יכול לעכב אבר מבואה חברו לקבוע חנות בשכונתו, אין זה אלא במבוי השייך לשניהם, אבל אם נברא מעלמא בא וקבע לו חנות במבוי שאינו שלו, ובא גברא אחרינא ג"כ לקבוע לו חנותו, אע"פ שאין בני המבוי מעכבים עליו, אותו האיש

יכול לעכב, וראי' לזה מסתמא רגמרא [ב"ב כ"א ע"ב] דמפרש טעמא דרבנן דמתירים לחנוני לחלק קלויות ואגוזים משום דאמר אנא פליג שויסקי את פליג אמגוזי, ולבאורה קשה ל"ל האי טעמא, הא לפי מסקנת הגמ' ב"ב דאמר ל' בשלי אני עושה, ולמה לי טעמא אחרינא, ולכן נראה דלא דמי קביעת החנות בשלו, להבאת קונים מעלמא שאינו שלו, ולולא טעמא דאנא פלוג, לא ה' רשאי לקפח את חברו להרגיל אצלו הקונים הבאים מעלמא, ולפי זה אין לאדם הבא מעלמא להשיג גבול חברו במקום שכבר זכה בו, דקא פסקת ל' לחיותא, כך נראה לי לענין קביעת הקופות בארץ אנגליא או אמעריקא, אשר עניי אה"ק כבר זכו בהם לענין קביעת הקופות, כי אין רשות לשום צדקה אחרת הבאה מעלמא להשיג גבול הזכות הזה, דברי היוזקא, וכל שאר הצדקות, יבקשו להם גרבות, ואחב"י נתבעים ונותנים, וגמדי דינא, יתן ויחזור ויתן.

ור' ירחם על עמו וארצו וימציא למו פדות ורוחה, וישענו בגבולנו לבלי נקוה לאיש ונייחל לבני אדם, כעתירת הצופה לישועת ה' רו"ש תורתו באהבה רבה, וחותם בכרכה,

שמואל סלאנט

בענין טלטול מוקצה ומלאכת כישול בשבת

מהרב הגאון מוה"ר זאב וואלף נוספענבוים הי"ד⁽¹⁾
ראבד"ק דראהביטש

ב"ה.

שלוכט"ס לכבוד הבחור היקר והנעלה הרב החרדי גדול
בתורה הצו"מ יעקב מאשקאוויץ נ"י בלונדון יצ"ו.

מכתבך וחד"ת היקרים הגיעני והושבו בעיני. כמה שהקשית על הרא"ש והמחבר בש"ע או"ח סי' ש"ח סעיף י"ח, דקוץ המונח ברה"ר מותר לטלטלו פחות פחות מר' אמות, הא לפי דברי הש"ס שבת מ"ב דאמר שמואל מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזיקו בה רבים, אבל לא גחלת של עץ, ומדרייק הש"ס מזה דס"ל לשמואל במשאצל"ג כד"י ראסור, דאל"כ אף בגחלת של עץ שרי, דלא גזרו רבנן במקום היוזק, ואח"כ אמר דבינא הלכך קוץ ברה"ר מוליכו פחות פחות מר"א, ע"ש. והנה מרלא התיר דבינא דק פחות פחות מר"א, צ"ל דס"ל כד"י דמלשאצל"ג אסור, דאל"כ אפי' ד"א מותר, דהוצאת הקוץ ה"ל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד י"ז. — מכתב חידו"ת הלז הגיע אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק וויטצען ז"ל. ישא ברכה מאת ד'.

מלשאצל"ג דמוציא כדי שלא יזיקו, וא"כ להמחבר דפסק דמלשאצל"ג פטור, אמאי דוקא פחות פחות מד"א, עכ"ק.

הנה יש ליישב, דהנה לכאורה קשה בהא דרייק רבינא דמותר להוליך הקוץ פחות מד"א, לפי דברי הרע"ב בעירובין הנודע, דאף דלא גזרינן על שבות בביה"ש, היינו רק שבות א' ולא ב' שבותין, וא"כ הא אין ראי' מכיבוי נחלת דעושה איסור דרבנן רק פעם א' בעת הכיבוי, משא"כ במוליכו פחות פחות מד"א דאיכא כמה איסורי דרבנן. אולם הדבר נכון לפמ"ש הפוסקים דהא דגזרו בב' שבותין דוקא בבאים השבותין כאחד, הא בהולכה לא באים כאחד. אולם אכתי קשה דהא יש כאן ב' שבותין בבת אחת, היינו שלטול המוקצה בלאו ההולכה, ואיסור דרבנן ההולכה פחות מד"א, וא"כ אין ראי' מכיבוי דנחלת, דאף דנוגע המים המכבים בהנחלת המוקצה, הא זה הוי כשלטול ע"י דבר אחר דשרי כבש"ע סי' ש"ח ס"ג ע"ש, משא"כ בשלטול הקוץ בידים בעת שמוליכו. והנה לשיטת הראב"ד ז"ל דעיקר איסור שלטול מוקצה הוא משום לתא דהוצאה, ניהא, וע' רש"י ז"ל בש"ס ביצה י"ב דמשמע כן, אולם לשאר הפוסקים דאיסור שלטול מוקצה הוא בפ"ע קשה. ואפילו אי הוי מטעם הוצאה, קשה ג"כ קצת, דמ"מ הוי ב' שבותין. אולם הדבר נכון דו"ל דרבינא קאי אליבא דשמואל דמתיר כיבוי נחלת, ושמואל הא ס"ל בספ"ק דשבת גבי כרכי דזווי, דמוקצה שרי, ואכתי ליכא ב' שבותין. אולם לפי"ז קשה על המחבר דפסק דמוקצה כה"ג אסור, הא איכא ב' שבותין. אולם הדבר נכון, דהא להמחבר מלשאצל"ג פטור, [א"כ] ליכא איסור כלל דגוף המלאכה, לכן מותר אף ב' שבותין, ואמנם מותר רק פחות מד"א.

אולם לפי"ז אכתי קשה דאמאי בכרמלית מותר להוציא אף ד' אמות. ואמנם אכתי יש לחלק לפי דברי הפנ"י בשבת מ"ו דאף דלר"ש מלשאצל"ג פטור, אבל איסור תורה איכא, יש לחלק בין מלשאצל"ג לכרמלית. אולם בני היקר החריף הגדול הירשלי' יחי' הערני דמסוגיא שם משמע דמלשאצל"ג הוי דרבנן, דאל"ה ל"ק מגחלת של מתכת לנחלת של עץ, וכיון בזה להפנ"י במקומו שסתר דבריו מהש"ס הנ"ל, ע"ש. אולם עכ"ז יש מקום לדברינו לדברי הר"ן פ' חבית דשבות דמלאשאצל"ג חמור משאר שבותין, ולדברי הרשב"א ז"ל פ' כירה דבשבות דמלשאצל"ג חמור דגזרינן אפילו גזירה לגזירה, א"כ שפיר יש לחלק בין שבות דמלשאצל"ג לשבות דכרמלית, ודו"ק.

אולם באבן העזר הוכיח דהא דכ' הרע"ב דבב' שבותין גזרו הוא דוקא כשאנים בב"א, אז י"ל דכיון דבמקום שיוכל להזיק לא גזרו רבנן מוקצה כמבואר בש"ע סי' ש"ח ס"ו דבנשבר כלי זכוכית על השולחן מותר ללטול, וא"כ במקום דה"ר אף להוציא מותר, ול"ג אפי' בב' שבותין, או דו"ל דחשיב כשבות אחר, ואמנם ד' אמות אסור, ובשבת ק"ז דמחט של יד ליטול בו את הקוץ מותר לכתחילה דל"ג בצערא רגופא, ומשמע דרק מחט של יד דליכא איסור מוקצה, וע' תוס' שם ד"ה וממאי. ואמנם חילוק איכא בין כרמלית למלשאצל"ג כאמור, וקצתי ודו"ק. ושוב בינתי בספרים ומצאתי בישיע"ק העיר בקו' הנ"ל והעיר במקצת כמה שכתבתי והגאני.

ואתה תירצת הק' ע"פ דברי הכפ"ת סוכה מ"ג ודברי חיים עה"ת פ' ויצא מהגה"ק מסאנץ וצללה"ה רחידש דבהעברה אפילו לר"ש חייב במלשאצל"ג, כיון דלא ילפינן ממלאכת המשכן רק מהלממ"ס, ויפה אמרת. אך רחידוש זה צ"ע אי העברה היא תולדה מהוצאה, וכן יל"ע אי הלכה למשה מסיני חמיר מהא רמפורש בקרא, וע' בפתיחה לפמ"ג בהל' טרפות דהלכה ספיקו לקולא, ע"ש. וכן ילה"ע לפי"ז לרברי הירושלמי שהביא הרביר הזהב פ' בשלח דילף מלאכת אפי' ובישול מהקרא דבמן אסרה תורה אפי' ובישול, [והובא בס' חמדת ישראל בקונטרס נר מצוה], הכי נאמר רבאפי' ובישול חייב לר"ש במלשאצל"ג, ופנ"י כ' רקודם מתן תורה ה' חייב אף במלשאצל"ג, וי"ל הטעם כיון דלא ילף ממלאכת המשכן, אמנם לזה י"ל כיון דאחר מתן תורה נסמכה הל"ת רמלאכות למלאכת המשכן, לכן במלאכה רהוי במשכן ילפינן דצל"ג, משא"כ בהעברה, ואמנם אכתי צ"ע, אי העברה הוי תולדה מהוצאה בעינן צל"ג כמו בשאר תולדות רל"ה במשכן, וצ"ע בזה ודו"ק.

ודע דלפי דברי הירושלמי הנ"ל דמלאכת בישול ילף ממן, י"ל קצת בישול דברי הירושלמי סו"פ במה מדליקין דבהקטרת אימורין שייך בישול, כיון דרוצה בעיכולן כמבשל רמז, וזה היפך דברי הש"ס יבמות ל"ג דבהקטרה איכא רק הבערה, וע' בגשמת חיים לחיי אדם, וברו"ח להרעק"א וצל"ל"ה. וי"ל דהנה הענין רע"י דרוצה בעיכולן הוי כמבשל י"ל לפי דברי הש"ס זבחים מ"ו דאכרים שצלאן והעלן אין בהם משום ריח ניחוח, הרי דבהקטרה איכא צורך לדיח ניחוח, וזה הוא כעין בישול לצורך ולא לשם ענין אחר כהבערה רהוא מבעיר לצורך התבשיל, וע' בס' ב"מ או"ח, ואף לרברי הש"ס ביצה כ"ב דבמוגמר להריח ליכא רק הבערה, אף רתכלית הבערת המוגמר הוא רק לעצמו להריח, וע"ש דהנאת הגוף הוא ולאוכל נפש רמי, עכ"ז י"ל דלא רמי להקטרת אימורין דל"ש ענין אכילה, לכן זה הוי כבישול. אולם עכ"ז נהי דמצד המחשבה דרוצה בעיכולן, הא מ"מ ליכא המעשה בישול, רתכסים מלאכת בישול הוא דלא נאפה ונצלה לגמרי דרבר המתפשט, רק דעושהו ראוי לאכילה.

אולם מצינו כעין זה פלוגתא דרבה ורב יוסף ריש מו"ק במנכש ומשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן ב', דלרב יוסף משום זורע ולרבה משום חורש, וטעמו של רבה רמה דרכו של חורש לרפויי ארעא האי נמי מרפויי ארעא, ולרב יוסף משום זורע דמה דרכו של זורע לצמוחי פירא ה"נ, ע"ש. ובתוס' כ' דפליגי אי אזלינן בתר עיקר המעשה או בתר המחשבה ע"ש. וה"נ י"ל דאזלינן בתר המחשבה אף דליכא מעשה, אמנם זה ניחא כעת להירושלמי לשיטתו דילף מלאכת בישול ממן אף דמבואר בספרי דחמן לא נתבשל, וע"כ צ"ל דה' אסור להם המחשבה גבי מן, דה' טעמו כמבושל, וזה אסור ג"כ, ע' בס' חמדת ישראל הנ"ל שכ' כן, וא"כ אף דחסר גוף המעשה, וע"כ צ"ל דאזלינן בתר המחשבה גבי מלאכת בישול, וזה להירושלמי לשיטתו, ואמנם לש"ס בבלי לשיטתו דלא ילף בישול ממן, י"ל דלא שייך בכה"ג ענין בישול, וי"ל עוד, ודו"ק היטב, והוא ע"ד הפלפול.

ואמנם י"ל עוד בדברי הירושלמי הנ"ל, דהנה בעיקר הענין דבישול י"ל, רהנה הרמב"ם ז"ל פסק המתין א' ממיני מתכות וכו' הר"ז תולדות מבשל. ופסק ג"כ דהמחמם את המתכות עד שתעשה גחלת הר"ז תולדות מבשל. והנה הרב המניד כ' שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושוּרף, ל"ש מבשל רק מבעיר. ובלח"מ הקשה על זה מדברי הרמב"ם במחמם את המתכות עד שנעשה גחלת, וע' במג"א סי' ש"ח. ובח"א הק' על דברי רש"י ז"ל בשבת ע"ד דשרי סוכתא לאתונא רחייב משום מבשל דהיינו יתר לח כדי שיתייבש, והק' הא אפילו בנשרף עד שנעשה אפר ג"כ חייב, ע"ש, וע' במג"ח במלאכת מבשל. ואמנם בהסברת הענין י"ל, רהנה תכסים מלאכת בישול הוא לתקן הדבר המתבשל, שזה הדבר מקודם לא ה' ראוי ועושהו אח"כ ראוי, ולא כשמאפס לגמרי, ולכן במחמם המתכות עד שנעשה גחלת אכתי הגחלת היא קיימת, וכן המתין א' ממיני מתכות או שאר ענין התכה הוי כמתקן הרבר, הא אף לענין המחמה את החלב ואכלו הוי כאכילת חלב כבש"ס חולין ק"כ, ובפרט לענין מלאכת בישול בוראי ל"ה כענין אפיסה, אולם כשמאפס לגמרי עד שנעשה אפר ל"ה דבר זה בעצמו והוי כאפיסה לגמרי, והוי כדברי הרשב"א ז"ל רתי' קו' התוס' בקידושין נ"ו דאמאי המקדש באסח"נ אינה מקודשת הא הנשרפין אפרן מותר ותוכל להנות מן האפר, ותי' כיון דנשתנה לגמרי הוי האפר כפנים חדשות רלא זה הוא המקודם, ע"ש, ובפרט דאין עומד להיות אפר, לכן בנשרף כולו ל"ש ענין מבשל. ואדאיתנא לזה ממילא ניחא הא דאיכא בהקטרה מלאכת בישול, לפי דברי התוס' מעילה י' ד"ה הכל מודים דכ' דבאימורי חטאות ואשמות או בשר עולה מועלין עד שתצא לבית הדשן, א"כ חזינו דמהאפר איכא ג"כ הקדושה דמעיקרא, לכן י"ל דל"ה המאפס האימורין לגמרי ונשתנו ממעיקרא, וע' ש"ס תמורה ל"ד, ובתוס' מנחות כ"ב, דאפר הקדש אסור ע"ש, ולפי"ז יש לחלק בין קס"ל לקר"ק, וי"ל עוד בזה וקצת, ודו"ק.

והנה י"ל עוד בישוב דברי הירושלמי והבבלי, דהנה בפ' דברי הירושלמי י"ל לפי דברי הש"ס שבת ע"ר האי מאן דאדתח כופרא חייב משום מבשל, פשיטא, מ"ט כיון דהדר ואיקושה אימא לא, קמ"ל, הרי דאפילו אי הדר ואיקושה ומבטל הבישול, אפ"ה חייב משום רבישל בשעה דמקודם, וא"כ הא בהקטרת אימורין ה' מלאכת בישול ג"כ מקודם קודם שנשרף לגמרי עד שנעשה אפר, רהא בהקטרת האימורין ה' הדרגת המעלות שבכ"א ה' נ"מ, היינו העלאת דבזה נ"מ לענין פסולין דלא יסדרו, משלה בהן האור, דעי"ז נעשה לחמו של מזבח כבש"ס זבחים מ"ג, ואח"כ משלה האור ברובן דבקומץ, עי"ז מתיר את השיריים באכילה כבש"ס מנחות כ"ו, ואח"כ עד שגעשו גחלת, ואי פקעו מעל המזבח אין מחזירין כבש"ס זבחים פ"ו, וא"כ הא קודם שנעשו אפר ה' הצלי והבישול דמקודם, ול"ד לשאר הבערת עצים דאין ג"מ אמקודם שנשרף, משא"כ בהקטרה דנ"מ בקודם שנשרף לגמרי, רהא בעינן לשם ריח גחות, ואימרים שצלאן והעלין אין בהם משום ריח גחות, ועיקר הריח הוא קודם שנעשה אפר, והיינו בשעת צלי, וא"כ אז איכא

מלאכת הבישול, ולכן אף דיש לחלק לכאורה בין ארתח כופרא והדר איקושה רנעשה אח"כ ממילא, משא"כ בהקטרה דהוא בעצמו שורפן, ואמנם כיון דנ"מ לו בקודם שנשרף ומצוה היא, הוי כזמן כ"א בפ"ע, וכברכת הזבח זבחים ע"ד לענין אם קירב א' הותרו כולן, ע"ש לענין אם נפל לים, ואף דעושה בידים, כיון דמצוה היא הוי כנעשה ממילא, וא"כ לפי"ז קשה דאמאי אליבא דש"ס בבלי ליכא בהקטרה ענין בישול, וכן הא בנעשה גחלת במתכות איכא בישול, וזה הערה עצומה.

ואמנם י"ל בזה לפי דברי הגמ"י בפ' כיצד הרגל דכ' דלכן למ"ד אשו משום חציו מותר להדליק נר בע"ש ע"מ שידליק בשבת, וכן במאחיזין את האור במדורה והולכת וגמרת ההדלקה בשבת, הא הוי כאילו הוא בעצמו הדליק, וכ' כיון דהתחיל בע"ש, הוי כמאן דאגמר' בידים בההוא עידנא בערב שבת, ע"ש, וא"כ י"ל כיון דהוא בעצמו מקטירן ער שנעשו אפר, נמשך העשי' מתחילת העלאה והקטרה, והוי לענין הפעולה שלו כאלו עשה הכל מקודם בפ"א בלי הפסקת הזמן דבנתיים. והנה יש להביא רא' לזה מדברי הש"ס מכות כ"ב דפרין למ"ד יש חילוק מלאכות ליו"ט, מהמשנה דהמבשל גיד בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש, לוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל ביו"ט שלא לצורך, ולוקה משום מבשל גיד בחלב, ולוקה משום אוכל בב"ח, ולוקה משום הבערה, ואם איתא משום הבערה לא מחייב דהא איחייבה משום בישולו, וקשה טובא דאיך שייך זה לחילוק מלאכות דעשאן בפעם אחת או בהעלם א' דאין חייב ה', הא במשנה קתני (חייב) [לוקה] והי' בהתראה ומזיד, וא"כ הא לא הוי הבערה ובישול בפ"א, דהא מקורם בעת שהבעיר חייב משום הבערה, וכשנתבשל כמאב"ד בא האיסור בישול, ולא גרע ממבשל גופא בשני התראות, וכאומר לניזיר אל תשתה אל תשתה דחייב [שתים], וכבר תמה בזה בהגהת ח"ש מהמרש"ק זצ"ל באו"ח סי' . . . , וע' בפנ"י שבת מ"ו. אולם לפי האמור דאי אשו משום חציו נחשב כאלו עשה הפעולות בתחילה, ניחא, רלפי"ז הא הוי כבאים בב"א כמובן. וכעין זה מובא בשטמ"ק ב"ק כ"ב בשם הרשב"א, דלכן בהדליק גדישו של חברו ועבד כפות ונשרף פטור משום קלבד"מ, אף רקודם בשבולת הראשון חייב על שבת ואח"כ על העבד, דלר"י ראשו משום חציו הוי כב"א, וע' בשעה"מ פ"ד מהלכות גניבה ובירושלמי פ"ז מהלכות תרומות ובגליון שם.

הנה זה זמן רב אשר נכתבה התשובה, אולם מחמת טרדות שונות נתאחרה וגם לא געתקה כולה כי בפנקסי הארכתי עוד הרבה. ואברכך שתעלה מעלה בתורה ובהצלחה.

חק' זאב וואלף נוססענבוים רב ור"מ דק"ק דראהאביטש יצ"ו

ה' ויגש צ"ט לפ"ק.

בענין מלאכה שאצל"ג בתולדה וענין צורך מצוה אי הוי משאצל"ג

בן ציון הכהן

אבר"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון ואבני ציון כ"ח

ברוקלין, ניו יארק

הר"ן שבת (סוף פרק י"ד) ד"ה ולפיכך וכו' בדין מסוכריי דנזייתא כתב וז"ל, אלא שעדיין קשה דהא סחיטה זו אינה אב מלאכה אלא תולדה כעין מפרק שהוא תולדה דרש ובודאי לא דמי לרש אלא היכא שהוא צריך למשקה שנסחט ממנה דהיכא שאצל"ג לה לא דמי לרש כלל וכו' עכ"ל, ובגליון הש"ס ירושלמי שבת (פרק ז' ה"ב) למד מדברי הר"ן כלל חרש, דהא דמחייב ר' יהודה במלאכה שאצל"ג בשבת (דף ע"ג ע"ב) וכ"ד, זהו רק באבות אבל בתולדות גם לר"י פטור, והוכיח כן מירושלמי שם ע"ש, ועי' ביצועות מלכו על הרמב"ם (דף ז' ע"ג) ד"ה וראיתי כו', ובאגלי טל מלאכת דש (ס"ק י"ז אות ס"ג) בהג"ה הקשה על זה מב"ק (דף ב' ע"א) אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי לה תולדה, לימא נ"מ במשאצל"ג ע"ש, ועי' בשו"ת חמדת ישראל ח"ב (סי' ט"ו) שתי דברי השו"מ בגליון הש"ס הנ"ל וכ"כ בעצי זית (פ' תולדות אות ג'), ועי' שו"ת מהר"א ש [לבעל ראש המזבח על זבחים] (סי' כ"ד אות ב') הביא ראי' לדין זה מדר' רש"י ביצה (דף כ"ב ע"ב) ד"ה אסור וכו' שכ' דהוי אב מלאכה, וע"ש לקמן (סי' ל"ח) שכ"כ בד' הרמב"ם הל' שבת (פ"ב הל' ב'), [וע"ע בתוצאות חיים (סי' ו' אות ט')] שו"ת אהל יהושע ח"ב (סי' קמ"ו אות ד') שו"ת דובב מישרים ח"א (סי' ע"ח) ד"ה אולם כו' סולם יעקב (סי' ס"ה) ובספרו בית יעקב (סי' א') גן דוד מלאכת השוחט (דף כ"ג ע"א) הר צבי או"ח (דף דס"ט) ותוס' חיים ח"א (סי' כ"ד), ולכאורה צריך להבין הסברא לחלק בזה בין אב לתולדה ועי' בתוצאות חיים שם מש"כ בזה.

והנלע"ד דהנה בחי' חת"ס שבת (דף ק"ו ע"א) ד"ה ועיין מ"ש וכו', כתב דר' יהודה יליף לה הא דמלאכה שאצל"ג חייב ממילה והבערת ב"ב, דהוי מקלקל וצ"ל משום תיקון מצוה ותיקון מצוה הו"ל מלשאצל"ג כמ"ש הרשב"א שם, וע"כ דבחבורה והבערה משאצל"ג חייב ושוב ילפי' מזה לכל המלאכות דחייב אף במשאצל"ג, והא דלא יליף ר"ש ממילה והבערה לכל המלאכות דמקלקל חייב, הוא משום דהו"ל שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, אבל ר"י לשעמי' דס"ל ש"כ הבכ"א מלמדין כש"ס סנהדרין (דף ס"ז ע"ב) וכ"ד, ושפיר יליף מחבורה והבערה לכל המלאכות דמלאכה שאצל"ג חייב עכ"ד ע"ש. ובספרי שע"צ (שער ה'), מבואר דהא דלר"י מלשאצל"ג חייב בכל המלאכות הוא משום דילפי' במה מצינו מחבורה והבערה לכל המלאכות, ולכאורה קשה לפי"ד הר"ן נדרים (דף ד' ע"ב) דגם דבר הנלמד במה מצינו אין עונשין מה"ד, וכן מבואר ברשב"א חולין (דף צ"ט) ד"ה אמר רבא כד' הר"ן דבמ"מ אין עונשין מה"ד ע"ש, [דלא כדברי

המהדר"ם די בוטין (סי' ס"ד) ועי' פרמ"ג פת"כ (ח"א אות י' י"א) ובמש"ז (סי' ש"מ סק"א) מל"מ (פ"ב דנזיר ה"ז) ושעה"מ (פ"ב משחיטה ה"א), וא"כ קשה כיון דלר"י ילפי' הא דמלאכה שאצל"ג חייב במה מצינו מחבורה והבערה, והא במ"מ אין עונשין מה"ד והיאך חייב לר"י סקילה וקרבן בכל המלאכות באינו צריכה לגופה, וזה הערה עצומה לפי"ד החת"ס הנ"ל, אך י"ל לפי"מ שכתב בפני יהושע שבת (דף מ"ו ע"ב) בתוס' ד"ה רכל היכא כו', דאף לר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור היינו דפטור מסקילה ובשונג מחטאת, דבחגיגה (דף י' ע"ב) ילפי' לה מדנסמכה שבת למלאכת המשכן וצריך מלאכת מחשבת וכפירשי' שם, וא"כ י"ל דאף לר"ש מלשאל"ג אסור עכ"פ מדאורייתא, דבסנהדרין (דף נ"ו ע"ב) קאמר דשבת במרה נצטוו עליה ואין סברא לפטרו לגמרי משום מלאכת מחשבת שלא נאמרה עד הקמת המשכן, [ומה שהקשה הפני"י על זה מלעיל (דף מ"ב ע"א) כבר תי' הראש יוסף שם (דף מ"ו) ד"ה רמי ליה עפי"ד הר"ן שם, ובשפת אמת שבת (דף צ"ד ע"ב) ד"ה ועי' בר"ן כו' תי' דברי הפני"י ממה שהקשו עליו מד' הגמ' שם וכ"כ במנחת סולת ח"א (דף קל"א ע"ג) ליישב ד' הפני"י מגמ' שבת (דף צ"ד), וכ"כ בשו"ת שו"מ מה"ק ח"ב (סי' ס"ב) סוף ד"ה אמנם, משו"ת בשמים ראש (סי' רנ"ח) בכסא דהרסנא, דמשאל"ג אסור מה"ת, וכ"כ בשו"ת מטעמי יצחק או"ח (סי' ד') ד"ה ועיין במג"א כו' בדעת הטור חו"מ (סי' תכ"ד), דמשאל"ג אסור מה"ת, ועי' עצי בשמים על או"ח (סי' רס"ה) שו"ת זיו הלבנון (סוס"י נ') שו"ת בית יצחק חו"מ (דרוש כ"ד אות ב') ושו"ת דובב מישרים ח"א (סי' פ"ז אות ב'), כולם פסקו כהפני"י דמשאל"ג אסור מדאורייתא אף לר"ש]. ומעתה מיושב היטב דברי החת"ס הנ"ל, דשפיר ילפינן לר' יהודה מחבורה והבערה לכל המלאכות דמלאכה שאצל"ג חייב, אף דבמה מצינו אין עונשין מה"ד, הא מבואר בה"מ (פ"ב ממ"א ה"א) דהיכא דאיכא איסור דאורייתא לולי הק"ו כה"ג עונשין מה"ד, [וכ"כ הכ"מ (פ"ה מאיסורי מזבח ה"ו) מל"מ ושעה"מ הל' מ"א (פ"ב ה"א) והל' חמץ ומצה (פ"א הל' ו') ומוצל מאש (סי' כ') גו"ד (כלל ב') פרמ"ג בפת"כ (ח"א אות י"ד) ושו"ת חת"ס חו"מ (סי' ל"ב ל"ג)], וכיון דאף לולי הלימוד מחבורה והבערה, משאל"ג עכ"פ אסור מדאורייתא כד' הפני"י הנ"ל, שוב שפיר ילפי' לה במה מצינו לכל המלאכות דמשאל"ג חייב, דכיון דאיכא איסור דאורייתא לולי המה מצינו, כה"ג עונשין מה"ד, וז"ב.

והנה בפנים יפות (פ' יתרו) ד"ה מה שאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, כתב, דלא הוזהרו על פרטי מלאכת שבת במרה עד שבאו לסיני, וכ"כ בגור ארי' למהר"ל במדבר (פ' ט"ו פסוק ל"ב) דאע"ג דבמכה איפקדו על שבת מ"מ לא נאמרו פרטי ודקדוקיה רק בסיני, [ועי' חמדת ישראל (דף ק"ח ריש ע"א) ובתשו' עונג יו"ט בהקדמה (אות כ"ב)], ועי' בכלי חמדה פ' בשלח (דף צ"ה ע"ד) ד"ה ובאמת, שכתב דמסברא נראה דבמרה לא נצטוו אלא באבות מלאכות ותולדות לא נצטוו אלא ממתן תורה ואילך ע"ש, ועי' בצפנת פענח (פ"ז מה' שבת ה"ב) שכתב עפ"י דברי הש"ס חגיגה (דף ו' ע"א) דכללות נאמדה למשה מסיני ופרשות באהל מועד, א"כ נראה דלא נצטוו במתן תורה כ"א על אבות מלאכות ותולדות נאמרה אח"כ בתוך המ' שנה, ולפי"ז במרה בודאי לא נצטוו אלא באבות

מלאכות ולא על תולדות, וע"ע בעצי זית פ' יתרו (דף כ"ח ע"ג), וא"כ דברי הפני יהושע שבת (דף מ"ו ע"ב) הנ"ל דמלאכה שאצל"ג יש בו איסור דאורייתא אף לר"ש, משום דשבת במרה נצטוו וחי' בכלל אף משאצל"ג, נהי דאח"כ בא הציווי דאינו חייב רק במלאכת מחשבת דומי' דמלאכת המשכן, מ"מ היינו דוקא דאינו חייב סקילה וקרבן אבל איסור תורה נשאר ע"ש, וא"כ זה שייך רק באבות שנצטוו במרה, אבל בתולדות דלא נצטוו רק אחר מ"ת, שוב במלשאצל"ג אף איסור תורה ליכא לר"ש כמובן לפי הנ"ל. ומעתה מיושב היטב דברי הר"ן וירושלמי שבת (פ"ז הל' ב') הנ"ל דבתולדות אינו חייב לר' יהודה במלאכה שאצל"ג, דכיון רהא דחייב לר' יהודה במשאצל"ג ילפי' לה במה מצינו מחבורה והבערה כמ"ש בחי' חת"ס שבת (דף ק"ו) הנ"ל, וקשה הא במה מצינו אין עונשין מה"ד וצ"ל כיון דבלא"ה איכא איסור דאורייתא במשאצל"ג כד' הפנ"י בכח"ג עונשין מה"ד לפי"ר הח"מ וכ"מ הנ"ל, אך כ"ז באבות מלאכות אבל תולדות דלא נצטוו במרה רק אחר מ"ת שוב מותר מה"ת לר"ש, וא"כ אף לר"י ליכא למילף במ"מ מחבורה והבערה רחייב במשאצל"ג דאין עונשין מה"ד כיון דבלתי המה מצינו ל"ה בו איסור כלל מדאורייתא כנ"ל, ע"כ בתולדות אף לר' יהודה אינו חייב במלאכה שאצל"ג, וא"ש דברי הירושלמי והר"ן הנ"ל, וזה נכון ודו"ק.

(ב) והנה רעת הרשב"א שבת (דף צ"ד ע"א) ולקמן (דף ק"ה ע"ב) דצורך מצוה הוי מלאכה שאצל"ג, הובא בתומים חו"מ (סי' ל"ד סק"ב) ע"ש, ועי' מהרש"א בח"א ב"ב (דף קי"ט ע"א) והוא בעין יעקב (סי' קצ"ו השני) ד"ה בפ' הזורק, לפי"ד המדרש הובא בתוס' שם ד"ה אפי', דמקושש לשם שמים נתכוין ולא עבר כלל על חילול שבת, כיון שלא חי' צריך למלאכה זו אלא לידע שחייבים במצות ע"כ חילל שבת כרי שיהרג ויראו אחרים, ושוב הו"ל משאצל"ג עכ"ד, הובא בפני יהושע שבת (דף ע"ב ע"ב), ובקדושת לוי (פ' שלח) כתב כן מעצמו, ומוכח רצורך מצוה הו"ל משאצל"ג, [ועי' שלום ירושלים ביצה (פרק ה' ד"ה משום) אהל רור יבמות (דף ז') שו"ת בית יצחק או"ח סי' ל"ד אות ו') ושם חאה"ע (סי' כ"ב אות ב') דעת תורה או"ח (סי' רע"ח) שו"ת מטעמי יצחק או"ח (סי' ה') ושו"ת בן פורת ח"א (סי' ז' אות ז' ושו"ה), וע"ע בהגהות חכמת שלמה או"ח (סי' ש"ח סמ"א) ובספרו שו"ת האלף לך שלמה (סי' קמ"ו) שכתב להלכה דצורך מצוה הו"ל משאצל"ג], והקשה בהגהות דעת שלום או"ח (סי' ש"ח) דא"כ אמאי אין בנין ביהמ"ק דוחה שבת ביבמות (דף ו' ע"א), והא הו"ל משאצל"ג שהוא רק לצורך מצוה ואין שבות במקדש, עי' פסחים (דף מ"ז ע"א) ועירובין (דף ק"ב ע"ב) תורה והעליון, וגם משופר לולב ומגילה שמא יעבירונו, ועי' משנה סוכה (דף מ"א ע"ב) מפני שהוציאו ברשות ולמה לא מפני דהוי רק למצוה והו"ל משאצל"ג וכו' ע"ש, ועי' בספר שו"ת מאור החיים בהסכמות הגה"ק מפאפא וצ"ל הקשה ג"כ כמה קושיות בביצה (דף י"ב) השוחט עולת גרבה ביו"ט לוקה לב"ש דל"ל מתוך והא הוי משאצל"ג, ול"ל קרא דעתי אפי' בשבת ביומא (דף ס"ו) והא הוי לצורך מצוה, ע"ש שהקשה עוד מעירובין (דף צ"ו) דקשר גמור בתפילין אסור בשבת והא הו"ל צורך מצוה דהוי משאצל"ג,

ועור כמה קושיות, ומה שכתב שם לתרץ דר' הרשב"א הוא רק במקלקל והתיקון הוא מצד המצוה כה"ג לא מהני תיקון זה להוציא מכלל מקלקל, אבל היכא דל"ה מקלקל צורך מצוה לא הוי משאצל"ג, וכ"כ באבני נזר או"ח (סי' רמ"ז) ע"ש, אך עריין קשה מרבירי המהרש"א ב"ב (דף קי"ט) הנ"ל דל"ה מקלקל ומ"מ כתב רה"ל משאצל"ג כיון דלשם מצוה מתכוין, ומד' החכמת שלמה (סי' ש"ח) וכל האחרונים הנ"ל נראה דאף אם ל"ה מקלקל רק דעושה המלאכה לצורך מצוה הו"ל משאצל"ג וקשה כל קושיות הנ"ל, ועי' שו"ת בית יצחק או"ח (סי' ל"ח אות ר') הקשה מיבמות (דף ו' ע"א) רכיבוד אב ואם אינו דוחה שבת, והא הוא עושה המלאכה שלא יעבור בעשה דכיבוד אב ואם והו"ל משאצל"ג.

ולכאורה י"ל לפי"ד הפני יהושע וראש יוסף שבת (דף מ"ו ע"ב) הנ"ל דמשאצל"ג אף לר"ש אסור מדאורייתא בלאו רק דפטור מסקילה וקרבן, וצינתי לעיל הרבה אחרונים רס"ל כן ותי' כל הקושיות ע"ז ע"ש, א"כ מיושב בפשוט כל קושיות הנ"ל, רשפיר צריך קרא דקרבנות ומילה דוחין שבת, או מצוות דאסרה תורה בשבת, אף רהוי משאצל"ג הא עכ"פ אסור מדאורייתא אף לר"ש, אך עדיין קשה לפי"מ שכתב הרשב"א יבמות (דף ו' ע"א) בשם מורו, רעשה דתשבות לא שייך רק באבות מלאכות והיינו במלאכות דיש בהן כרת או מיתת ב"ד ולא בלאווין כמחמר ע"ש, ועי' ברבינו חננאל פסחים (דף ה' ע"ב) ד"ה אמר דבא וכו' וישועות יעקב או"ח (סי' תמ"ו סק"ג) וקובץ על יד (פ"א משבת ה"א), וא"כ אי נימא דצורך מצוה הו"ל משאצל"ג אף דאסור מדאורייתא הא כיון דלא הוי בכרת ליכא עשה דתשבות והוי ל"ת גירא ול"ל קרא דקרבנות ומילה דוחין שבת הא י"ל עדל"ת, וגם במצוות שאינן דוחין את השבת הא י"ל עדל"ת, ועי' בקובץ על יד הל' שבת (פ"א הל' י"ז) כתב כעין זה דאף אי נימא דמקלקל אסור מה"ת מ"מ מוכח לר"ש דמקלקל בחבורה חייב בשבת (דף ק"ו ע"א), דאל"כ ל"ל קרא דמילה דוחה שבת הא י"ל עדל"ת והוא כרברינו. והנ"ל ליישב, דהנה בשו"ת בית יצחק או"ח (סי' ל"ח אות ד') כתב הטעם דצורך מצוה הוי משאצל"ג, לפמ"ש המהרי"ק (שורש קל"ז) [בדפוס שלפנינו הוא (שורש קצ"ג)], בהא דאיתא ביבמות (דף קכ"א ע"ב) דקאמר ליה נכרי לישראל קטול אספסתא ושרי לחיואי בשבתא ואי לא קטילנא לך כרקטילנא לפלוני בר ישראל דאמרי ליה בשול לי קדירה בשבת ולא בשול לי וכו', ועי' סנהדרין (דף ע"ד ע"ב), וכתב המהרי"ק דאסור דרבנן הוא דהוי כיון שהישראל לא ה' צריך לאותו בישול כי אם להנצל ממיתה הו"ל משאצל"ג, מירי דהוי אהורג את המזיקים כדי שלא ימותוהו עכ"ד המהרי"ק, וה"נ במצות דלעול על צואדיהם ניתנו כפירש"י ר"ה (דף כ"ח ע"ב) במצללה"ג ע"ש, וא"כ הוא עושה דק מיראת העבירה שלא לעבור על מצות עשה ע"כ הו"ל משאצל"ג, ועי' כפות תמרים סוכה (דף ל"ג ע"ב) בד' רש"י בקורע על מתו וכ' וז"ל, והו"ל כאילו עשה המלאכה לאנסו ומשו"ה הוי משאצל"ג, וה"נ בכל מצוה דלעול על צוארו ניתנה הו"ל משאצל"ג, ועי' חמדת ישראל ח"ב (סי' י"ג) ע"ש.

והנה בשו"ת שואל ומשיב מהר"ו תליתאי ח"א (סי' ע"ב) מצד דהא דקיי"ל דעשה דוחה ל"ת דלא הוי חיובת ככל עשה שבתורה דכופין אותו לקיים, ורי לנו

דגלי רחמנא שיוכל לעבור על ל"ת כדי שיקיים העשה והוי מצוה דרשות ולא חיוב ע"ש, ועי' בנחל איתן על הרמב"ם (דף פ"ג ע"ב) מכן המחבר מפלפל ג"כ בזה ע"ש, ובספרו חקרי הלכות (סי' י"א), וכתב דביבמות (דף ח' ע"א) דקאמר לחומרא מקשינן דאינו דוחה משמע דאין כופין אם רוחה ל"ת דאל"כ הוי חומרא דרוחה ובמס' ע"ז (דף מ"ו ע"ב) נראה להיפוך, ועי' רשב"א יבמות (דף ה' ע"ב) ד"ה טעמא שכתב דלחומרא מקשינן דלא דחי והא דדחי הוי קולא וכד' השו"מ דבעדל"ת אין כופין רל"ה חיובת [וע"ע בשו"ת פני מבין או"ח (סוס"י ע"ה) שו"ת בית שערים יו"ד (סי' רכ"א) ברכת אהרן ברכות (מאמר רע"ח אות ב') ושו"ת יד סופר (סי' ס"ה אות ג')]. ומעתה מיושב קושי' הנ"ל, דשפיר צריך קרא דקרבנות ומילה דוחין שבת, אף דלשי' הרשב"א צורך מצוה הו"ל משאצל"ג, מ"מ הא במלשאצל"ג איסור דאורייתא איכא, ואי דא"כ ל"ה רק לאו בעלמא וי"ל עדל"ת כנ"ל, דזה אינו דהא כיון דע"כ צ"ל עדל"ת שוב לא הוי העשה חיובת רק מצוה דרשות ואין כופין אותו לקיים שוב לא הוי כלל משאצל"ג, דכל הטעם דצורך מצוה הוי משאצל"ג היא משום דמצות ללח"נ ולעול על צואריהם ניתנו כמ"ש בחמדת ישראל ח"ב (סי' י"ג) ושו"ת שערי דעה ח"א (סי' ט"ו) וכנ"ל, וכיון דצריך לומר עדל"ת משום דמשאצל"ג איסור מדאורייתא ואין כופין על מצוה זו כיון דהוי משום עדל"ת כנ"ל ולא הוי עשה חיובת רק מצוה דרשות, וכה"ג מצות ליהנות ניתנו, כמ"ש המחנה חיים ח"א (סי' כ"ב) ועוד, ולא שייך לעול על צוארו ניתנה, ושוב לא הוי כלל משאצל"ג וחייב עליו והוי עשה ול"ת, והו"א ראינו דוחה את השבת, ושפיר צריך קרא דרוחה, והא דכתב הרשב"א בשבת (דף צ"ד ע"ב) דצורך מצוה הוי משאצל"ג, הוא רק בענינו שם כמוציא את המת לקברו ע"ש, ומבואר בתוס' שבת (דף פ"ז ע"ב) ד"ה אתחומין לא איפקוד וכו' דלא דוקא נקט תחומין אלא כלומר אהוצאה לא איפקוד במרה ע"ש, ודכרי הפנ"י שבת (דף מ"ו) דמשאצל"ג איסור מדאורייתא הוא משום דבמרה נצטוו אף במשאצל"ג ע"ש, וא"כ בהוצאה דלא נצטוו במרה ליכא איסור דאורייתא כלל במשאצל"ג, ושוב שפיר כתב הרשב"א דלצורך מצוה הוי משאצל"ג דמצות לאו ליהנות ניתנו ולעול על צואריהם ניתנו ע"כ הוי מלשאצל"ג, אבל שאר מלאכות דאסור מדאורייתא אף לר"ש במשאצל"ג וצריך לומר עדל"ת, שוב לא הוי מצוה חיובת ואין כופין עליו וכה"ג מצוה ליהנות ניתנו ולא הוי משאצל"ג כלל וחייב עליו בשבת, ושפיר צריך קרא בקרבנות שבת ומצות מילה דדוחין את השבת, ובנין ביהמ"ק וכיבוד אב ואם אינן דוחין את השבת ול"ה כלל משאצל"ג כנ"ל, ודו"ק כי נכון הוא.

ג) וראיתי בספר תוצאות חיים להגאון מוהר"מ זעמבא ז"ל (סי' ו' אות ט') שכתב בטעם ד' הירושלמי (פ"ז דשבת ח"ב) והר"ן (פרק י"ד דשבת) הנ"ל דבתולדה אף לר' יהודה משאצל"ג פטור, דהא דלר"י חייב במשאצל"ג קשה, והא התוס' כתבו בשבת (דף צ"ד ע"א) ד"ה ר"ש וכו' דכל מלאכות שבמשכן הוי צריכות לגופן, וע"כ טעמא דר"י דמחייב במשאצל"ג אף דלא הוי דומי' דמשכן הוא משום דהוי עכ"פ תולדה, ולפי"מ שכתב בשו"ת אבני נזר או"ח (סי' צ"ו אות ה') דבתולדה לתולדה פטור בשבת, וכ"כ בחי' מוהר"ל מפלאצק ז"ל שבת

(דף ב') דרך בתולדה חייב בשבת ולא בתולדה לתולדה, וא"כ כיון דלד' יהורה משאצל"ג הוי רק תולדה, שוב בתולדה משאצל"ג פטור דהוי תולדה לתולדה עכ"ד ע"ש, וכ"כ בה"צ או"ח (דף דס"ט) ותוס' חיים ח"א (סי' כ"ד) בטעמא דר"י דבתולדה משאצל"ג פטור משום דהוי תולדה לתולדה, ולפי"ז י"ל כעין זה לר"ש דס"ל בשבת (דף ק"ו ע"א) דמקלקל בחבורה והבערה חייב ויליף לה ממילה והבערת ב"כ, והא לא הוי מלאכת מחשבת דל"ה דומי' דמלאכת המשכן עי' כריתות (דף י"ט ע"ב) וצ"ל דהוי עכ"פ תולדה וכנ"ל במשאצל"ג לר"י, וא"כ בתולדה דחבורה והבערה י"ל דאף לר"ש פטור במקלקל דהוי תולדה לתולדה, וזה ברור לפי"ד התוצאות חיים הנ"ל.

ועפ"י הנ"ל י"ל בהא דאיתא ביבמות (דף ל"ג ע"ב) זר ששימש בשבת יש כאן משום זרות ומשום שבת, ופריך זר ששימש בשבת במאי וכו' אי בהקטרה והא"ר יוסי הבערה ללאו יצאת וכו', והקשה הנרע"א בגליון הש"ס שם דבירושלמי שבת (פ"ב סוף הל' ה') איתא כיון דהוא רוצה בעיכולו כמבשל הוא ומה פריך הנ"מ, ועי' בחי' הרשב"א ביבמות שם ד"ה אי בהקטרה וכו' כתב וז"ל, והקטרת אמורין הבערה היא ולא בשול עכ"ל, ורמזו בלשונו הקצר לקושי' זו, ועי' בתוס' הרא"ש יבמות (דף ו' ע"א) כתב בשמן כשהדליק הו"ל מבשל והוא כהירושלמי, ועי' מנ"ח מוסך השבת (אות י"א), [ועי' שו"ת חת"ס חיו"ד (סי' צ"ב) ד"ה ומ"מ וכו' דכשכלה והולך אינו חייב משום מבשל בשבת, ובשו"ת בי"צ יו"ד ח"א (סי' ק"כ אות ב') תמה עליו מהירושלמי הנ"ל, וכן קשה מדר' תוס' הרא"ש, ועי' מה שכתבו בסתירת ד' הירושלמי לש"ס דילן בשו"ת גידולי טהרה (סי' מ"א) שו"ת תשו' מאהבה ח"ב (סי' רס"ז) שו"ת ארי' רבי' עילאי (סי' ה') ד"ה והנה כ"ז וכו' שו"ת בי"צ או"ח (סי' י"ב אות ח') אמרי בינה דיני יו"ט (סי' א') ד"ה ולכאורה, וכן דעת על יו"ד (סי' פ"ז סק"ה) שו"ת מחזה אברהם או"ח (סי' נ"ז) שו"ת זכרון יהודה מהר"ת (סי' רי"ז) שו"ת פני מבין או"ח (סי' נ"ח) ומנחת סולת ח"א (דף קט"ו ע"א), ועי' חמדת ישראל ח"ב (סי' ז' אות ז') שהשווה ד' הירושלמי עם גמ' דיבמות (דף ל"ג).]

והנלע"ד ליישב דהנה בשו"ת חמדת שלמה אה"ע (סי' י"ז) ולקמן שם (סי' כ"ה) בתשובתו להגאון בעל חוו"ד ז"ל הקשה בגמ' דיבמות שם בזר ששימש בשבת חייב הא הוי מקלקל דהקטרת זר פסולה ע"ש, [וכן הקשו בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב (סי' רס"ז) שו"ת גידולי טהרה (סי' מ"א) שו"ת מהרי"א או"ח (סי' ס"ו) ומחנה לוי בחי' ליבמות (דף ל"ג) ומחנה ראובן], ותיצרו דר' יוסי ס"ל כר"ש דמקלקל בהבערה חייב, ובמנחת סולת ח"א (דף קט"ו ע"א) הקשה דעדיין קשה ע"ד הירושלמי שבת (פ"ב הל' ה') דחייב משום מבשל וקשה דהוי מקלקל, אך י"ל לפי"ד המחנה לוי ביצה (דף י"ב ע"ב) דלמ"ד בהבערה חייב במקלקל ח"ה מקלקל בבישול חייב וא"כ א"ש תי' הנ"ל אף להירושלמי דחייב משום מבשל וז"פ. אמנם יש להעיר דהא הרבר ברור דאף דרוצה בעיכולו כמבשל הוא הוי רק תולדה דמבשל עי' רמב"ם הל' שבת (פרק ט' ה"ו) לענין תולדת מבשל, ולשון הירושלמי „מבשל" בכ"ף הדמיון מוכח כן, ועי' שו"ת בי"צ או"ח (סי' י"ב אות ח' ט') כ' ג"כ כן, וא"כ עדיין קשה מהירושלמי לפי"ד הנ"ל דבתולדה דהבערה לכ"ע

מקלקל פטור וה"נ הא רוצה בעיכולו רק תולדה רמבשל הוא ופטור עליו וזה הערה נכונה. אך י"ל דבשו"ת חמדת שלמה (סוס"ט ט"ז) והוא תשובת הנאון בעל חוו"ד ז"ל שם תי' קושי' הנ"ל רהוי מקלקל, דכיון דנפסלו האמורין שהעלן זר הא פסולי המוקדשין מצוותן בשריפה כמבואר ברמב"ם (פי"ט מפסוהמ"ק ח"א), וא"כ בזה שהזר מקטירן על המזבח מקיים מצות שריפת קדשים פסולים והוי תיקון מצוה ול"ה מקלקל, והנאון בעל חמדת שלמה שם (סי' י"ז אות ט') דחה תי' זה דהא קי"ל בשבת (דף כ"ד ע"ב) ובמתני' פסחים (דף פ"ג ע"א) דאין שורפין קדשים פסולין לא בשבת ולא ביו"ט, וכוונתו בזה דכיון דאין שורפין קדשים פסולין בשבת אף בדיעבד לא קיים המצוה דהוי מצוה הכא בעבירה וא"כ ליכא תיקון מצוה כלל, והררה הקושי' דהוי מקלקל.

אך י"ל לפי"מ דאיתא בירושלמי שבת (פרק י"ג ה"ג) לענין קורע על מתו בשבת תמן גופה עבירה כרם הכא הוא עבר עבירה, הובא ברי"ט אלגאזי בכורות (פ"ח אות ס"ד), והיינו משום דהוי איסור שהיום גורם ובוה לא אמרי' מצהב"ע, וכ"כ הטו"ז חו"מ (סי' ר"ח) לענין אע"ל"מ ע"ש ובשו"ת תפארת יוסף או"ח (סי' י"ד), וא"כ א"ש דהירושלמי לשיטתו דבאיסור שבת התלוי בזמן לא אמרי' מצהב"ע, וא"כ זר שהקטיר בשבת אף דנפסלו האימורין מ"מ לא הוי מקלקל דהו"ל פסולי המוקדשין דמצותן בשריפה והוי תיקון מצוה כר' חוו"ד הנ"ל, ואי דאין שורפין קדשים בשבת ויו"ט והוי מצהב"ע, הא להירושלמי לא אמרי' מצהב"ע באיסור שהיום גורם, ושפיר משני הירושלמי כיון דהוא רוצה בעיכולו כמבשל הוא ואי רהוי רק תולדה רמבשל ולכ"ע מקלקל פטור כנ"ל, זה אינו דלא הוי כלל מקלקל דהוי תיקון מצוה דשריפת פסולי המוקדשין, ואף דאין שורפין קדשים בשבת, הא עכ"פ בדיעבד קיים המצוה, דבשבת דהוי איסור התלוי בזמן לא אמרי' מצהב"ע, אך כ"ז להירושלמי לשיטתו, אבל הש"ס דילן הא ס"ל דאף באיסור התלוי בזמן אמרי' מצהב"ע דלא יצא, כמו שהוכיח בחמדת ישראל ח"ב (סי' ד') מפסחים (דף מ"ח ע"א) ואי אמרת מוקצה דאודייטא מ"ל איסור גופו מ"ל איסור דבר אחר, וא"כ ש"ס דילן פליגי על הירושלמי וס"ל דאף בתלוי בזמן אמרי' מצהב"ע, וכ"כ בשו"ת תורת חסד או"ח (סי' ל"א אות ו'), וא"כ ליכא למימר בזר שהקטיר בשבת דחייב משום מבשל דהוי מקלקל כנ"ל, ואי דהוי תיקון מצוה משום שריפת קדשים פסולין דמצוותן בשריפה, הא אין שורפין קדשים בשבת, ואף בדיעבד לא קיים המצוה דהוי מצהב"ע, וליכא תיקון מצוה והוי מקלקל, וליכא לחייב משום ביטול דק משום הבערה, דמקלקל בהבערה חייב לר"ש, וס"ל לר' יוסי כר"ש בזה, וא"ש הא דהש"ס דילן ביבמות לא משני כר' הירושלמי, דלשיטתיהו אולי, ודו"ק כי נחמד הוא.

בדין עשיית מרזב וקיפול בגדים בשבת

יעקב צבי גאלדשטיין

מח"ס קהלת יעקב על הל' רבית
ברוקלין, ניו יארק

נתתי אל לבי לעיין במי שיש לו מכנסיים שארוכים לו, אי מותר בשבת לקפלו בשולים בכדי שיגיע למדתו, ודבר זה מצוי מאד במכנסיים של קטנים. הנה הב"י בס' ש"א בדיני טלית מקופלת, הביא דברי הגמרא בשבת דף קמ"ז, אמר עולא אסור לעשות מרזב בשבת, אמר רב פפא נקוט האי כללא בדרך כל אדעתא דלכנופיא אסור כל להתנאות שרי, ופירש"י עמ"ש שאסור לעשות מרזב, דהיינו שמסלקין בגדיהם מן הארץ כשהם ארוכים, וכופלים אותם כלפי מעלה ומחזיקין אותם על ידי חוטיק, והיינו כעין כיס וכמו מרזב, ואסור לעשות כן משום תיקון מנא, וכ"ז כשעושה כן לכנופיא שיהא מתוקן תמיד להעמיד קיפולו לעולם, אבל להתנאות, פי' לפי שעה, שרי, והתוס' והרא"ש פירשוה לענין איסור הוצאה לפי שאין דרך מלבוש, וכ"כ הרמב"ם והרבינו ירוחם וכו', עכ"ל הב"י. ובש"ע שם סעיף ל"א הביא דין זה ג"כ לענין איסור הוצאה, ומחלק שם בין טליתות שלהם שהיו יריעה אחת, למלבושים דידן, עיי"ש. ובמ"א שם סקמ"ד כ' בשם המהרי"ל דהני נשי שמפשילים ומקפלים בגדיהם תחת זרועותיהם להגביהם שלא יטנפו שוליהן אסורים, דנעשה באמצע כמו מרזב, אך יכולין להגביה בידן בלי שום קיפול, וביאר המ"א דבריו במ"ש שמותר להגביה בידן, לפי שאז מגביה רק קצת והוי עדיין דרך מלבוש במלבושים דידן, משא"כ לעשות כמו הני נשים אסור, לפי שמגביהין הרבה ולא הוי דרך מלבוש, ולא ס"ל להמהרי"ל כחילוק הש"ע בין טליתות שלהם למלבושים דידן שמוציא ידיו מתוכה רק במגביה קצת, עכ"ל המ"א, ועיי"ש בפמ"ג ובתו"ש סקנ"ח ובש"ע הרב סל"ו, ומבואר מזה שגם המהרי"ל ס"ל כפי' התוס' והרא"ש.

אבל בש"ע הרב קו"א סק"ח כ' בזה"ל, מ"ש המהרי"ל שהביא המ"א כאן, היינו שדעתו להחמיר במרזב משום תקוני מנא, אבל הש"ע ורמ"א ומ"א ושאר אחרונים שאנו נמשכים אחריהם שהשימו' איסור זה, משום דרש"י יחידאה הוא בפי' זה רמרזב, שרוב המפרשים והפוסקים פי' בענין אחר עכ"ל הרב ז"ל. ולא זכיתי להבין דבריו, שהרי דברי המ"א שפתיו בדור מללו שהמהרי"ל אוסר ג"כ משום הוצאה והיינו במגביה הרבה, ועוד שלפי דבריו שהמהרי"ל אוסר משום תקוני מנא, א"כ מה זה שכתב תיכף אח"ז שהמ"א השימו' איסור זה. וח"א הערני שמפורש בפנים במהרי"ל שמקפלין בגדיהם רק כשהולכים במקום שיט וצואה, וזה שרי אף לרש"י לפי שאינו אלא לפי שעה. ומ"מ מבואר בש"ע הרב, שם"ל ששיטת רש"י שיטה יחידאה הוא ולא קיי"ל כוותי', אולם בביאור הגר"א שם משמע ששאר הראשונים לא פליגי להלכה

עמ"ש רש"י שאסור משום תיקון מנא, אלא שהם פירשו שמגביה בידו, ובכה"ג אין בו משום תיקון מנא רק משום הוצאה, אבל רש"י פי' דברי הגמרא שמחזיקין אותם ע"י חוטיהן, והיינו שהקיפול מתקיימת מאיליו, ובכה"ג יש לאסור אפילו בבית משום תיקון מנא.

ומ"מ בנ"ד נראה פשוט שמותר אף לדעת רש"י, וכמ"ש שם בגמרא כל להתנאות שרי, דהיינו לפי שעה, ובנ"ד הרי עושין כן ג"כ רק לפי שעה, ואין בזה שום בית מיחוש, ומה"ט נוהגין להיתר פשוט לקפול הארביל של החלוקים כשארוך קצת יותר מפרקי האצבעות, ומחזיקין אותם בהכפתור, ולהנ"ל ההיתר פשוט לפי שאין עושין כן רק לפי שעה, והחילוק דלפי שעה או לעולם, לענין תיקון מנא, מצינו כ"פ בש"ע, עי' בב"י סוס"י שו"ז בשם תשו' המהרי"ל, ובמ"א סי' שו"ג סק"כ ובש"ע הרב שם ס"כ וכ"א, ואפילו בבנין גמור מצינו דכל לשעה לא הוי בנין, עי' ש"ע סי' רנ"ט ס"ז וסי' שו"ד ס"י, ועי' ג"כ בשו"ת ח"ס או"ח סי' ע"ב.

ועי' בשלטי הנבורים בפרק הבית, שלאחר שהביא פי' רש"י, כ' בזה"ל, א"כ נשי דידן דכשיש טיט חוגרות סינר למטה ממתניהם ומגביהות באותו חגור את בגדיהם ועושות כמין מרזב סביב סביב להן למעלה מן המתנים, כיון שאינו עשוי להעמיד קיפולו לעולם כך, ליכא בהו משום תיקוני מנא, וה"ה באותם מלבושים ארוכים שיש לאנשים זקנים והכמים שבימות הגשמים מגביהין אותן מעל הארץ בשיפוליהן כדי שלא יתלכלכו, כיון דההוא קיפול אינו מתוקן תמיד להעמיד קיפולו לעולם שפיר דמי וכו', עי"ש.

ובש"ע שם בס' שו"ד ס"ה איתא, אסור ליתן עלה של הדס בנקב שבחבית, שהעלה עשוי כמרזב והיין זב דרך שם, דגזרינן שלא יתקן מרזב ליינו שיפול היין לתוכו וילך למרחוק, דכשלוקח העלה ומקפלו כעין מרזב נראה כעושה מרזב, וכ' הרמ"א ויש מתירים אפילו בעלה של הדס במקום שיש לו הרבה קטומים ואין לחוש שמא יקטום. והמקור לפלוגתא זו מבואר שם בב"י, דהרמב"ם פסק כרב יימר שאסור ליתן עלה של הדס משום גזירה דמרזב, והרא"ש והטור פסקו כרב אשי שאוסר משום גזירה דשמא יקטום, והנ"מ היכא דיש לו הרבה עלין קטומים דלרב יימר אסור ולרב אשי שרי, שהרי אם יתקלקל עלה אחר יקח עלה אחרת ולא יצטרך לקטום, והמחבר פסק כהרמב"ם שם"ל דקיי"ל כרב יימר, והרמ"א פסק כהרא"ש והטור שכתבו דקיי"ל כרב אשי, ולהלכה נקטינן כהרמ"א שמתיר היכא שיש לו הרבה עלין קטומים, וכ"כ בש"ע הרב סי"א דלענין הלכה בר"ס הלך אחר המיקל.

וראיתי בתולדות שמואל מלאכת הבונה אות י' שהקשה שכאן קיי"ל כרב אשי דאף היכא שמכוין להריא לעשות מרזב נמי שרי, ואף להמחבר ג"כ לא נאסר אלא משום גזירה שמא יעשה מרזב ליינו, ובס' ש"א הביא המ"א דברי המהרי"ל שחש לשיטת רש"י שאוסר היכא שמקפל מלבושיו כעין מרזב. ולענ"ד לא קשה כלל, דאף אם נניח שהמהרי"ל נתכוון לאסור משום תיקון מנא וכנ"ל בשם הש"ע

הרב, מ"מ חילוק גדול יש בין ב' הרינים, דמ"ש רש"י לאסור משום תיקון מנא זהו לאו משום שמתקן מרזב, אלא משום שמתקן גוף הבגד, והיינו דכשעושה מרזב לבגד הרי נתקן גוף הבגד וכאילו עשה בגד מחדש, אבל אין ע"ז שם תיקון מרזב, כיון שאינו מכין למרזב אלא לתקן ע"ז עצם המלבוש, וירוע מ"ש המ"א בס' שו"ל סקל"ו בשם המגיד משנה, דלגבי תיקון מנא אין שייך פסיק ריש', וכל שאינו מכין לזה שרי, וה"נ בנידון זה אע"ג שבמצאות נעשה מרזב, מ"מ כיון שלא כוון לתקן מרזב אלא לתיקון המלבוש, אין ע"ז שם תיקון מרזב אלא תיקון עצם המלבוש, ומ"מ אין בה משום תיקון מנא רק כשהמרזב מתקיימת מאילו ועושהו ע"ד שישאר כן לעולם, אבל אם רק מקפלו בידו, הרי לא נתקן בזה הבגד עדיין, והצורך דס' שו"ד הוא שבאמת מכוון בקיפול העלה למרזב שהיין יזוב דרך שם, אלא דעל עלה זו א"א לאסור משום תיקון מרזב, לפי שנוטלו משם לאחר תשמישו ומתקלקל מיד ואינו מתקיים כלל, אלא דהמחבר ס"ל שגזרו ב' משום שמא יתקן מרזב גמור ליינו, והרמ"א ס"ל כרב אשי שלא חש לאסור בעלה משום חשש שיעשה מרזב גמור משום שהכל יודעים שאסור לעשות מרזב גמור וכמ"ש שם הלבוש, אלא משום גזירה דשמא יקטום, והרמב"ם שס"ל לאסור בעלה של הדם משום גזירה דמרזב, מ"מ עדיין אפשר לומר לשיטתי' כמ"ש הש"ע הרב דלגבי מרזב בבגדים פליג על רש"י ולא ס"ל לאסור משום תיקון גוף הבגד, וי"ל מעמו, דשאני התם שהמלבוש כבר ראוי ומתוקן ללבישה, אלא שאדם זה רוצה ללבושו באופן אחר וע"כ מקפלו, ובכח"ג לא אסור משום תיקון מנא או משום גזירה דתיקון מנא אע"ג שעושהו ע"ד שישאר כן לעולם, אבל הכא שהדרך שיהי' לאדם מרזב גמור ליינו, חששו שאם יתירו לו ליתן עלה שהיין יזוב דרך שם, יתקן לעצמו מרזב גמור.

ולכאורה יש ראי' לשיטת רש"י שאוסר לקפל בגדים כעין מרזב משום תיקון מנא, מהא דקיי"ל בס' ש"ב ס"ג לאסור קיפול בגדים אם לא בתנאים המבוארים שם, והמעט שאסור שם הוא משום שנראה כמתקן כלי בשבת, ולפמ"ש הש"ע הרב דשיטת רש"י שיטה יחידה הוא, מאי שנא דין דקיפול בגדים שבס' ש"ב שאסור, לדין דעשיית מרזב בבגד שמותר, ואולי שמזה יצא לו להגר"א לומר שישאר הראשונים לא פליגי להלכה על רש"י רק בפירוש הגמרא, וי"ל עוד שמפירוש רש"י מבואר ג"כ כשי' ה"א שם בס' ש"ב שמותר לקפל בגד שלא כסדר קיפולו הראשון, והמעט מבואר שם בלבוש ובש"ע הרב ס"ט לפי שאין לקיפול זה שום קיום ואין כאן שום תיקון כלי כלל, וזה מבואר בגמרא לפי רש"י דכל להתנאות דהיינו לשעה שרי.

וליישב שו"י הש"ע הרב שכו' דלא קיי"ל כרש"י, נ"ל לומר דלא אסרו בס' ש"ב לקפל בגדים רק כשמקפל כל הבגד בדרך קיפולו, אבל כשמקפל רק מועט מהבגד אף אם יתקיים לעולם אין זה בגדר קיפול שאסרו משום שנראה כמתקן כלי בשבת, כיון שרובו של הבגד ראוי ומתוקן ללבישה כמו שהוא, וכמ"ש לעיל בשו"י הרמב"ם.

ולפ"ז בהני מכנסיים שעשו בשוליו עם מרזב כנהוג, אם יודמן שנתקלקל המרזב, מותר לקפלו ולהגביה למעלה כרכבו אע"פ שמתקיים כן לעולם, ואין לחוש בזה לא משום אסור רמזוב ולא משום דין דקיפול בגדים, אבל לשיטת הגר"א נראה לכאורה שאסור, והגם שמצינו כ"פ לענין תיקון מנא שאינו אסור רק כשעושהו מחרש ולא כשנתקלקל וחוזר ומתקנו בלי טורח, וכמ"ש בס' שי"ז ס"ב י"ג ובש"ע הרב שם ס"ה ו' ובס' ש"מ ס"ח, מ"מ אפשר שג"ר דמי לדין דקיפול בגדים שאסור ג"כ משום הנראה כמתקן כלי בשבת, אע"ג שהי' מכבר ראוי ללבישה ועכשיו חוזר ומתקנו, וצ"ע.

וע"פ טעם הג"ל שכתבנו לשי' הש"ע הרב שלא אסרו קיפול בגדים רק כשמקפל כל הבגד, מובן הטעם במה שנוהגין להקל לקפל הקאלנער (קראנען) של הבגדים כרכבו, ואין חוששין בזה משום קיפול בגדים, ואע"ג שאנו מחמירין בקיפול כל הבגד ולא קי"ל כשי' הכלבו שהובא שם בב"י שמיקל במלבושים שלנו, ולהג"ל אתי שפיר.

ובמ"א סי' שי"ד סק"ד כ' בשם התוספתא, קורע אדם את העור מעל פי חבית של יין ושל מוריים ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוקי, ומשמע מדברי חמ"א רבמכיון לעשות זינוקי רהיינו מרזוב אסור לכ"ע, וכ"מ בש"ע הרב סעיף י"ב שפסק כן להלכה שמותר לקרוע עור שע"פ החבית ובלבד שלא יתכוין לעשות כעין מרזוב מעור הקרוע מפני שהוא כמתקן כלי, ובסעיף שלפנ"ז כ' דקי"ל כהרמ"א רמותר ליתן עלה של הרס כשיש לו הרבה עליו קטומים וכנ"ל, והיינו דלא קי"ל לאסור בעלה של הרס משום גזירה רמזוב, ובעל כרחך דבהא לכ"ע אסור, ואפשר רהיינו טעמא משום שאם מכיון לעשות מרזוב מהעור הקרוע שע"פ החבית יתקיים מרזוב זה לעולם והר"ז מרזוב גמור ונמצא שמתקן מנא, משא"כ בעלה של הרס שאינו מתקיים כלל שרי, ולא גזרו ב"י רשמא יעשה מרזוב גמור. אמנם בב"י ובר"מ ריש סי' שי"ד לא כתבו כן, שאחר שהביא הב"י שם דברי התוספתא, כ' בזה"ל, וטעמא דאסור משום דהוי כעושה כלי וכמו שיתבאר בסוף סימן זה שאסור ליתן עלה של הרס בנקב במקום מרזוב אם אין לו אלא אחד, וכ' שם בדרכי משה אבל לרעת המתירים שם כמו שיתבאר נראה דגם כאן שרי, ע"כ. ולהבין סברת הב"י והר"מ י"ל בתדי אנפי, הא' שס"ל שגם מרזוב זה של עור אינו מתקיימת ודינו כמו עלה של הרס, והב' שס"ל כעין סברא הג"ל שכתבנו שלא חששו בתיקון מנא כשכל הבגד ראוי ללבישה ומקפל רק מקצת מהבגד, וה"נ כשעושה מרזוב ממקצת עור שע"פ החבית, אלא דלכאורה יש לאסרו משום גזירה רמזוב גמור, וע"כ כתבו שכמו שלא חששו בעלה של הרס משום גזירה רמזוב, ה"נ אין לגזור גבי עור שע"פ החבית. אבל לכאורה יש חילוק בדבר, דשאני הכא שהמרזוב משמש לענין אחר מגופו של חבית, דהחבית עושה פעולה שמחזיק היין, והמרזוב עושה פעולה שהיין יזוב למרחוק בשעת שפיכת, והר"ז כמו כלי בפני עצמו, משא"כ במרזוב של בגדים שה"ה משמש כמו חבית גופא. והנה זה זמן כבר שחשבתני בענין לפתוח קופסא של חלב בשבת, שמלכד מה שיש לרדן בה משום קורע, יש לרדן בה גם משום עשיית מרזוב, וכידוע

דכשפותחין אותה כדרכה עושין בה מרזב, ולאור כל הנ"ל נראה שאין לחוש בה משום מרזב, לפי שגם מרזב זה אינו מתקיימת, שהרי לאחר ששופכין החלב כפי הצורך שוב סוגרין את הקופסא ומתבטלת המרזב, אלא דלפ"ז יש לדרקק שאם פותח הקופסא ע"ד שיריק ממנו כל החלב, שיפתחו ע"מ לחזור ולסוגרו, שאם ישאר פתוח הרי מתקיימת המרזב, ואע"ג שאין צורך עוד להמרזב, מ"מ הר"ז בכלל מתקיימת לעולם, וכמ"ש המנחת פתים בהוספות לאו"ח סי' ש"ו וז"ל, דלדבק מארק (סטעמפ בלע"ז) על הקאנווערט הוי לכאורה מלאכה דאורייתא של תופר, ואע"ג שאם אינו עשוי להתקיים לאו מלאכה הוא, והכא קורעין הקאנווערט אח"כ ומוציאין המכתב, אבל הא יוכל להיות דיוציאו האגרת ע"י קריעת הנייר, והדיבוק של המארק ישאר, ואע"ג דאינו חושש כלל על המארק ומשליכו עם הקאנווערט, אכתי מיקרי דיבוק עולם, כיון דעכשיו ניהא וגם אח"כ אינו חושש להתירו, ויש להוכיח כן מרש"י סוף דף ל"ג ע"ב ד"ה הותר אגרו, דמאגר לולב ביו"ט הו"ל קשר של קיימא כיון שאינו חושש להתירו עולמית, אף רלא ניהא לי' בקשר זה רק עד אחר יו"ט, וה"נ בנידן דידן עכ"ל המ"פ, וה"ה בענינינו אם ישאר פתוח לעולם הר"ז בכלל מתקיים לעולם, שאסור.

וכל זה כשקורע ופותח הקופסא ועושה המרזב מחדש, דאז יש לאסור משום תיקון מנא כמו בסי' שי"ז ס"ג בפתח בית הצואר מחדש, דאע"ג שמשום קורע אינו חייב אא"כ עושה ע"מ לתפור מ"מ חייב משום מכה בפטיש, אבל אם כבר נפתח פעם אחת אלא שלאחר ששפך מקצת מהחלב סגר המרזב, מותר לחזור ולפתחו אע"ג שיריק ממנו כל החלב וישאר פתוח לעולם, דדבר שמתקון לכך לפתוח ולסגור אין בה משום תיקון מנא, אע"ג שבמציאות נשאר פתוח לעולם, ולא גרע מכלי של פרקים שדרכה להיות רפוי לגמרי שמותר להחזירו אע"ג שישאר כן לעולם וכמ"ש בסי' שי"ג, ועי' בתל"ד סי' שי"ז סק"ה, ועי' ג"כ בסי' שט"ו ס"ה ובשו"ת קרן לדוד סי' צ"ה.

אמנם כ"ז שכתבנו לאסור לקרוע הקופסא מחדש משום מרזב, הוא דוקא אם נימא בפי' הב"י והר"מ שהתירו בקריעת עור שע"פ החבית אע"ג שמכוון למרזב, משום שהמרזב אינו מתקיימת, אבל לפי סברא הב' שכתבנו מותר אע"ג שעושה מרזב המתקיימת. ולמעשה יש לכאורה להחמיר בזה אחרי שהסברא הנ"ל בפי' הב"י והר"מ אינו ברור כ"כ וכנ"ל, ובפרט שמהמ"א וש"ע הרב מוכח שהדין להתוספתא אתיא אפילו להמתירין בעלה של הדם.

ויש להעיר על לשון הב"י הנ"ל שכ' וכמו שיתבאר בסוף סי' זה וכו' אם אין לו אלא אחד, שהרי החילוק דיש לו הרבה עליו לעלה אחד, זהו רק למ"ד דהגזירה הוא שמא יקטום, אבל למ"ד שאסור ליתן עלה של הדם משום גזירה דמרזב אין כאן נפ"מ, ואסור אפילו ביש לו הרבה עליו. ובד"מ הארוך הלשון מתקון, וז"ל, ופי' זינוק היינו מרזב וכמו שיתבאר סוף סימן זה לדעת הרמב"ם דס"ל דאסור ליתן עלה של הדם בתוך גקב החביות דהוה כעושה מרזב בשבת, אבל לדעת המתירין שם כמו שיתבאר נראה דג"כ שרי, ע"כ.

בענין שחיטת כותי

גרשון דוד לעווין

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא בגמרא בפ"ק דחולין (דף ה' ע"ב) דבן גמליאל ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה, וקאמר עלה בגמ' (דף ו' ע"א) מ"ט גזרו בהו רבנן, ומשני כי הא דר"ש בן אלעזר שדרוי' ר"מ לאתווי חמרא מבי כותאי אשכחי' ההוא סבא א"ל ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה, הלך ר"ש בן אלעזר וסיפר דברים לפני ר"מ וגזר עליהן, מאי טעמא, אמר רב נחמן בר יצחק דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותו, ור"מ למעמי' דחייש למיעוטא וגזר רובא אטו מיעוטא, ורבן גמליאל ובית דינו נמי כר"מ סבירא להו, ע"כ. והקשו בצל"ח ובחידושי כתב סופר, דהא קיי"ל דגם חכמים דר"מ לא חיישי למיעוטא, מ"מ מודי היכא דאיכא חזקה בהרי מיעוטא רמדרבנן אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, וא"כ הכא בשחיטת כותי דעד שלא נשחטה היתה הבהמה בחזקת איסור, למה הוצרך לאוקמי דר"ג ובית דינו כר"מ סבירא להו דחייש למיעוטא, הא רבנן נמי מודי הכא ראסור, משום דסמוך מיעוטא דהר גריזים לחזקת איסור שאינו זכות, ע"ש. ועוד הקשה בספר גור ארי' להגאון מפלאצק, דהרמב"ם פ"ד מהל' שחיטה פסק הלכתא, דבין יין של כותי ובין שחיטת כותי אסור, ולכאורה קשה דהרי הרמב"ם לא פסק כר"מ רחייש למיעוטא, וא"כ למה אוסר שחיטתן וייןן של כותים מאחר דרוב כותים לאו מהר גריזים גינהו, דהא בגמ' לא אסור אלא לר"מ דחייש למיעוטא, וגשאר בצ"ע.

ונראה ליישב תמיהתם, דהנה בריש חולין תנן, הכל שוחטין ושחיטתן כשרה וכו' וכולן ששחטו ואחרים רואין אותם שחיטתן כשרה. ודייק בגמ' דהכל שוחטין משמע לכתחילה, ושחיטתן כשרה משמע דוקא דיעבד, ומשני רב אשי (בדף ג' ע"ב) הכי קתני הכל שוחטין ואפילו ישראל מומר (האוכל נבילות לתיאבון), וצריך לבדוק הסכין תחלה, ואם שחט ולא בדק הסכין תחלה אלא אח"כ, שחיטתן כשרה. ופריך בגמ', מהא דקתני סיפא וכולן ששחטו ואחרים רואים אותו שחיטתן כשרה (דקאי גם על רישא), ואי מיירי במומר ובדק סכין אח"כ יהא מותר אפילו אין אחרים רואים אותו, ומסיק בקשיא.

והנה הרמב"ם פסק בפ"ד מהל' שחיטה, דאע"פ דקיי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הו, פי' דאם שחט ישראל בהמה רשאים לסמוך עליו דמסתמא יודע הלכות שחיטה, אבל ישראל מומר אין שחיטתו כשרה אא"כ יודעין בודאי שהוא מומחה בהלכות שחיטה. והקשה עליו הגרעק"א (בהגהות יו"ד הל' שחיטה סי' ב') דלפ"ז אכתי הוה מצי רב אשי לאוקמי מתני' בישראל מומר, והכי קתני, הכל שוחטין ואפילו ישראל מומר ובדק הסכין ונותן לו, בד"א כשהוא מומחה,

אבל אם אין יודעים אם הוא מומחה לא ישחוט, ואם שחט בודקים אותו אח"כ אם הוא מומחה, ואם ליתא קמן דליבדקי' ואחרים רואים אותו כששחט שחיטתו כשרה בהרי בריקת הסכין. ותירץ הגרעק"א, רהנה הרא"ש הקשה על מה רקיי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, נימא סמוך מיעוטא דאינן מומחין לחזקת איסור דבהמה, והוי כפלגא על פלגא, ותי' הרא"ש דהוי מיעוטא דמיעוטא, מש"ה סמכינן על רובא דמומחין. ולפ"ז מחדש הגרעק"א דמ"ש הרמב"ם דבישראל מומד צריך שיהא ודאי מומחה, באמת גם בישראל מומד איכא תך רוב מצויין אצל שחיטה מומחין כמ"ש הרשב"א, אלא דלא הוי מיעוטא דמיעוטא, ומש"ה שחיטתו אסורה כל זמן שאין יודעין אם מומחה הוא, משום סמוך מיעוטא דאינן מומחין לחזקת איסור דבהמה. ומוכיח שם דתך דינא דסמוך מיעוטא לחזקה תליא בפלוגתא דרבא וסתמא דגמרא במס' יבמות (דף ק"ט), דרבא ס"ל התם דרבנן מודה היכא דאיכא חזקה דחיישינן למיעוטא משום סמוך מיעוטא לחזקה, וסתמא דגמרא ס"ל התם דרבנן לית להו סמוך מיעוטא לחזקה ולעולם לא חיישינן למיעוטא אפי' בצירוף עם חזקה, וסתם גמרא בכל מקום הוא רב אשי שסידר הגמרא כמו שכתבו התוס' בחולין (ב' ע"ב ר"ה אנא). נמצא לפי"ז דרב אשי ס"ל דגם בישראל מומד לא בעינן שנדע ודאי שבקי בהלכות שחיטה, כי גם אצלו שייך רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה. ומושב היטב דרב אשי לשיטתו לא יוכל לפרש מ"ש בסיפא וכולן ששחטו ואחרים רואים אותו שחיטתם כשרה, על מומר, כי לדירי' אם בדרן הסכין אחריו לא בעינן אחרים רואים כיון דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין גם בישראל מומר, ומה דפסק הרמב"ם דבישראל מומר בעינן שנדע ודאי שבקי בהלכות שחיטה, הוא משום דהרמב"ם פסק כרבא דס"ל דרבנן מודי דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, ובישראל מומר לא הוה מיעוטא דמיעוטא אלא סתם מיעוטא, מש"ה לא סמכינן ארובא, ע"כ.

ובזה נראה ליישב קושית הצל"ח והכת"ס הנ"ל, דמש"ה הוצרך סתמא דגמרא לאוקמא הא רגורזו דר"ג ובית דינו על שחיטת כותי אליבא דר"מ דחייש למיעוטא, ולא אוקמא כרבנן דמודי דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, משום דסתמא דגמרא הוא רב אשי כנ"ל, ורב אשי לשיטתו אזיל דס"ל אליבא דרבנן דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, ואף היכא דאיכא חזקת איסור לא חיישי למיעוטא. ובזה נחה סערת הגור אדרי' על הרמב"ם הנ"ל דפסק שחיטת כותי אסורה, אף דלא קי"ל כר"מ, כי הרמב"ם לשיטתו אזיל דפסק דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה (כמו בישראל מומר דצריכים לדעת אם הוא מומחה), לפיכך פסק בשחיטת כותי דאסורה משום דאמרינן סמוך מיעוטא דהר"ר גרזים לחזקת איסור דאינו זבוח. אולם אכתי חל עלינו חובת ביאור על מה שפסק הרמב"ם הנ"ל דגם יינם של כותים אסור, דבשלמא בשחיטת כותי שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקת אינו זבוח, אבל בינם ליכא חזקת איסור כלל, וכיון דלא ס"ל כר"מ למה אסר יינם.

ואפשר לומר עפ"מ"ש בס' באר יצחק עמ"ס חולין (כרף ו') בשם הרמב"ן, רכל היכא שיש לגזור על ענין אחד גזרינן נמי על הכל אפילו היכא דליכא סיבת הגזירה, ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר שיטת הרמב"ם, דמאחד שפסק בכותי דשחיטתו אסורה, וכמו שביארנו משום דאמרינן סמוך מיעוטא דהרי גרזיזים לחזקת איסור שאינו זבוח, מש"ה שפיר גזרינן ביין של כותי דאסור אע"פ דלית בה חזקת איסור, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

בראשית

ולאדם לא מצא עזר כנגדו, במסורה ולאד"ם ג' פעמים, חכא, ואידך, ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך (להלן ג'), ואידך, ולאדם שלא עמל בו יתננו (קהלת ב'). י"ל בהמשך דברי המסורה עפ"י דברי הגמרא (ב"ב ט' ע"א) אם עושין צדקה מוטב ואם לאו באין עובדי כוכבים ונוטלין בזרוע. וזהו, ולאדם לא מצא עזר כנגדו, היינו אדם שלא מצא ידו להיות עזר לזולתו ולקיים מצות צדקה, והסיבה, ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך, כלו' ומענה בפיו, שמונע את עצמו מליתן צדקה מחמת אשתו, כאו"ל אשה עיני' צרה באורחים, שמא יאמר ממונו פלט, לזה מסיימה המסורה, ולאדם שלא עמל בו יתננו, שממון הזה שהחזיק לעצמו לא יתקיים אצלו, דק תנתן לאדם אחר שלא עמל בו, וכאו"ל שבאין עכו"ם ונוטלין בזרוע.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

במדרש, ויעש ד' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם, בגדי כהונה עשה לו. וצריך ביאור מנ"ל דבגדי כהונה הי'. וי"ל בדרך פשוט בהקדם מה דאי' בגמ' (יומא דף ע"ב) מאי דכתיב את בגדי השר"ד לשרת בקודש, אלמלא בגדי כהונה לא גשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. ואי' במס' הוריות (י"ג ע"א) במתני', האיש קודם לאשה להחיות והאשה קודמת לאיש לכסות, והטעם, שהאשה בוששת מרובה מבוששתו של איש עי"ש. ובוה יובן המדרש הנ"ל, דמדקאמר קרא לאדם ולאשתו, משמע שהלביש את אדם קודם לחות, ולכאורה הו"ל להקדימה, כמבואר בגמ' הנ"ל דבכסות אשה קודמת, אלא ע"כ מוכח דבגדי כהונה הי', וא"כ הוי להחיות, ולהחיות האיש קודם לאשה.

(הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא זצ"ל)

1) הועתק מכת"ק בנו הגאון מוה"ר מרדכי הלוי הורוויץ אבד"ק באלחוב, בשם אביו, והניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י. ישא ברכה מאת ד'.

נח

נח איש צדיק תמים ה' בדורותיו. י"ל דנח קאי על שבת, מלשון שבת מנוחה, והיינו עפ"י ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם, מלשון דירה, והיינו דגם על הדירה שאדם דר בו, יהי' ניכר התנוצצות קדושת שבת⁽²⁾, וכמו דאמרו ז"ל (שבת כ"ה ע"ב) הדלקת נר בשבת חובה. וגם כאן יש לפרש, בדורותיו, מלשון דירה, ואמר, ויולד נח שלשה בנים, ר"ל נגד נפש דוח נשמה, המורה על שלש סעודות של שבת.

(הנה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל⁽³⁾)

לך

בעצם היום הזה נמול אברהם. הנה המפרשים מקשים על אברהם אבינו שכל א"ע מילה שלא בזמנה ג' ימים לפני יו"ט פסח, הלא כתב התשב"ץ דמילה שלא בזמנה אסור למול ג' ימים קודם השבת או יו"ט משום דאסור להביא א"ע לידי סכנה. וי"ל, דהנה במס' חולין (דף קמ"ב) מוכיח הש"ס דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ממעשה באחד שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזירתו נפל ומת, ופריך הגמ' והלא שלוחי מצוה אינן ניוזקין לא בהליכתן ולא בחזירתן, ומשני דסולם רעוע הוה ומקום דשכיח הויקא שאני עיי"ש. הרי דאם ה' שכר מצוה בהאי עלמא אז ה' השכר מגין ומציל אף במקום דשכיח הויקא.

והנה הלב ארי' שם במס' חולין כתב הטעם שנצטוו ישראל בעת יציאת מצרים שתי מצוות, דם פסח ודם מילה, ולא שאר מצוות, דהתבואות שור כתב בחידושו למס' ב"ב דף ט' דהא דאמרין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היינו דוקא על מצות עשה, דכיון דליכא עונש בעוה"ז בביטול מצות עשה, משו"ה ליכא שכר בעוה"ז בקיומה עיי"ש. לפי"ז במצות מילה וקרבת פסח דיש בשתייהן עונש כרת בביטולה, שפיר מניע עליהן שכר בעוה"ז בקיומן, ולכן נתן הקב"ה לישראל דוקא שתי מצוות הללו, כדי שיהיו ראויים להינאל, ודפ"ח.

ולפי"ז לכאורה יש להקשות, מדוע אין מלין ג' ימים לפני השבת שמא יבוא לידי סכנה, הלא המצוה תציל אותו, דמאחר דבמילה יש עונש בביטולה יש ג"כ שכר בהאי עלמא בקיומה, ואז מציל המצוה גם בדשכיח הויקא וכנ"ל, אמנם זה אינו, רעל הקטן הנימול לא שייך עונש, ועל האב ליכא עונש כרת רק עשה גרידא, וא"כ שפיר כתב התשב"ץ דבמילה שלא בזמנה אין מלין ג' ימים לפני שבת ויו"ט שמא יבא לידי סכנה. ולפי"ז יתיישב היטב מרוע מל אברהם אבינו א"ע ג' ימים לפני יו"ט, דהא אברהם שפיר ה' בר עונשין, ושוב איכא שכר מצוה בהאי עלמא על קיום העשה, וממילא תציל המצוה מהסכנה אף במקום דשכיח הויקא, ורו"ק.

(הנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל מאוסטראווצא זצ"ל⁽⁴⁾)

(2) עיין בספח"ק קדושת ציון פ' בשלח עה"פ ראו כי ד' נתן לכם השבת.

(3) הועתק מפנקס כתי מעתיק א' שהעתיקו מעצם כתי"ק.

(4) מכת"י א' מתלמידיו המונח בגניו ירירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם

מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלפי לטובה.

וירא

וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה וכו'. בס' באר מים חיים כתב, מה שלא הניחו את לוט בחוץ אחר שהאנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים, ע"ר שכ' בזה"ק רבעי בר נש לאסתמרא קמי' מחבלא עיי"ש. ולדעתי הטעם, ע"ר שכ' ברש"י על הפסוק אל תבט אחריו, אתה הרשעת עמם ובזכות אברהם אתה ניצל אינך כראי לראות בפורענותם ואתה ניצל, עיי"ש. ה"נ לא הי' כראי לוט לראות כי הכו בסנורים והוא ניצל מזה.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס וצ"ל⁵)

חיי

סמיכת הפרשיות. על פני כל אחיו נפל, ואלה תולדות יצחק. ו"ל עפ"י מאה"כ בנפול אויביך אל תשמח, ואמרו רז"ל (מגילה ט"ז ע"א) הני מילי בישראל, אבל בנכרים לא. והוא ע"ר הכתוב באבור רשעים רנה, וזהו, על כל פני אחיו נפל, קאי על ישמעאל, רהיינו נפילה לרשע, לזה אמר, ואלה תולדות יצחק, שהתולדה והתוצאה של נפילה זו, היא צחוק ושמחה.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

תולדות

במדרש, ויתרוצצו הכנים בקרבה, ר' יוחנן וריש לקיש, ר' יוחנן אמר זה רץ להרוג את זה וזה רץ להרוג את זה, ריש לקיש אמר זה מתיר ציוויי של זה וזה מתיר ציוויי של זה, ע"כ. הנה נחלקו בדרשה רתיבת ויתרוצצו, דר' יוחנן דריש לי' לשון ריצה, ור"ל דריש שהוא נוטריקון התיר ציווי, והיינו ריש דברים שזה מצווה עליהם והשני מתיר הציווי הזה כי אינו מצווה עליהם, ויש להיפוך שזה מצווה והב' אינו מצווה. ויש להסביר המחלוקת, דלכאורה איך משכחת דבר שעשו מצווה עליו ולא יעקב, וע"כ הוא בדברים האסורים לב"נ ולא לישראל, וקשה מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרים אסור, אמנם ריש לקיש למעמי' בחולין (ל"ג ע"א) דלית לי' סברא דמי איכא מידי וכו', לכן שפיר קדריש דרשא הזאת, משא"כ ר' יוחנן למעמי' ראית לי' מי איכא מידי וכו' (עיי"ש בתוס'), וא"כ לא יכול לדרוש כריש לקיש, וע"כ הוכרח לדרוש מלשון ריצה, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר יוסף ענגיל דאבר"ק קראקא וצ"ל⁶)

במסורה ב' פעמים תיבת הוה. הוה גכיד לאחיו, ואירך, לשלג יאמר הוה ארץ (אויב ל"ז). וי"ל בזה, עפ"י מה שאמר כ"ק אאמו"ר זצוק"ל הי"ד עה"פ לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים (משלי ל"א), דהנה אדם הרוואה את עצמו עולה לגדולה, לכאורה יש לו לדאוג ולירא אם ח"ו לא יתקיים בו הפסוק,

5) הועתק מפנקס כתי"ק המונח אצל הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאס שליט"א. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

6) הובא בספרו שו"ת בן פורת ח"א סי' ג' אות ו'.

לפני שבר גאון (משלי ט"ז), ואולי הגאון הזה שניתנה לו מורה על השבר שמתכוון לו. אמנם באמת לא הגדולה היא הגורמת את השבר, כי אם הגאווה הכרוכה ברגלי הגדולה. ואמרו בגמרא (חולין פ"ט ע"א) דכשהקב"ה נותן גדולה לישראל הם ממעטים את עצמם, לא כן כשהקב"ה נותן גדולה לאומות העולם הם מתנאים עוד יותר, ולכן הגדולה לבני ישראל היא ברכה, ולאומה"ע הגדולה גורמת להם מפתם. וזהו, לא תירא לביתה משלג, של"ג נוטריקון ל'פני ש'בר ג'און, כי בית ישראל כשמגיע להם גדולה, אין מתייראין על השבר הבא אחר הגדולה, כי כל ביתה לבוש שנים, שנים רומזו לחטאים (כמאה"כ אם יהיו חטאיכם כשנים), שבית ישראל כשמקבלים גדולה הם ממעטים עצמם וחושכים בלכם שהם מלאים חטאים, ולכן אין להם ליראג ולירא משל"ג, כי חפץ ד' בגדולתם, עכרה"ק. (ועיין בשלה"ק פ' תצא עה"פ ועשית מעקה לגנך).

וזה, הוה גביר לאחיק וישתחוו לך בני אמך, שהקב"ה ירומם אותך בגדולה על חבריך בני גיליך, וכדי שלא תחשוש שיתקיים בך הפסוק לפני שבר גאון, מייעצך הכתוב, לשל"ג יאמר הוה ארץ, כל' נגד החשש של ל'פני ש'בר ג'און, יאמר כל אדם לעצמו, הוה ארץ, להחזיק עצמו כעפר הארץ, ואז לא תירא לביתה משל"ג.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנחלת המערכת

תמיהות וישובים

תמי' בספר ראש יוסף

במס' ביצה (ב' ע"ב) אמר רבה מאי דכתיב והי' ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליו"ט. וב' הראש יוסף וז"ל, הששי הירוע, ובימי בראשית ודאי הי' ששי חול, עכ"ל. והוא תמוה, דאדרבה בימי בראשית הי' ר"ה ביום ששי שהוא יום בריאת אדה"ר שנברא בר"ה, וצע"ג.

(וע"ד הפלפול אולו י"ל, רבזה תליא פלוגתא דב"ש וב"ה, דלרבה משמע דב"ש ל"ל הכנה זו ולכן מתירין הביצה, ולכאורה מה טעמיהו דלית להו הכנה, אך הרי באמת פליגי בזה ר"א ור"י בר"ה (י' ע"ב) דר"א ס"ל בתשרי נברא העולם ור"י ס"ל דבניסן נברא העולם, נמצא דלר"א ליכא למידרש דרבה דהרי בימי בראשית הי' יום הששי יום קודש ולא חול, נמצא דדרשה דרבה א"ש רק לר"י, ונודע דר"א שמותי הוא מתלמידי ב"ש, ומדלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו כדאי' בסוכה (כ"ז ע"ב), שמעינן ע"כ דגם ב"ש הכי ס"ל, כנודע דרך זה באחרונים (ועי' באגרא דצבי לאא"ז וצ"ל [רמז ש"י אות א'] דר"א אמר כן לפי מדתו שה' מתלמידי ב"ש), וע"כ ב"ש לשיטתייהו דבתשרי נברא העולם, וא"כ הי' יום הששי יום קודש ושוב ליכא למידרש כדרשה דרבה, משא"כ ב"ה סברי כר"י דבניסן נברא העולם וא"כ הי' יום ששי חול, שפיר ס"ל כדרשה דרבה, וז"ל. — אמנם החת"ס בחידושויו שם הביא בשם א' מהראשונים, דגם ב"ש מודו להכנה דרבה, ולא פליגי רק בגזירה דיו"ט אחר השבת, ודו"ק).

יעקב שלמה מייזליש

חתן הגה"צ מפאפא זצ"ל

ר"מ בישיבת דקראסנא

ברוקלין, ניו יארק

הערה בדברי רש"י במס' נזיר

במס' נזיר דף מ"ב ע"א תנן במתני', נזיר חופף ומפספס וכו', ופירש"י בר"ה נזיר חופף ומפספס, וז"ל חופף כמו חופף עליו כל היום (דברים ל"ג) לשון מנגר, עכ"ל. ויש לתמוה, דרש"י שם (דברים ל"ג, י"ב) פ"י חופף עליו, מכסה אותו ומנין עליו, עכ"ל. ולכאורה הם שני דברים נפרדים, וצ"ע. — ואולי יהי' מזה הוכחה נוספת, דהפ"י על מס' נזיר אינו מרש"י (עיי' בזה בס' גליוני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגיל בריש מס' נזיר).

חיים יהושע הלוי בורגשטיין

תלמיד ישיבת קרושת ציון

קדית באבוב, בתיים

חרשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

ס) הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל בהסכמתו לס' צמח לאברהם (ווארשא תקנ"ו) כותב בזה"ל: אם כי קסתי לא ררכה במעגלי הסכמות על הרפסת ספרים חרשים מכמה טעמים, על כל זה אמרתי להיות סניף להעולים בהסכמה על הרפסת ספר צמח לאברהם אשר חיבר כבוד מחו' הרב המופלג הנגיד המפורסם כ"ש מוהר"ר צבי הירש סג"ל מק"ק פלונצק נכר להגאון רבן של כל בני הגולה בעל מגן אברהם, מי כמוהו מורה יורה חצי תוכחות על נגירי הזמן אשר בהבל והבילו כל ימיהם בעסקי משא ומתן לא ינוחו ער בא קצם עת מועד לכל חי, ירמו כי הסתר יסתירו פניהם במענה התנצלות שאין בסוג האפשרי לסוחר זמנינו לקבוע עתים לתורה, ומה יעשו ביום שירובר בהם הביטו וראו כי חפץ ה' הצליח ביר הרב הנגיד הנ"ל, אם כי הוא עתיד נכסין באלפים ועסקו במו"מ ממרחקים, לכל זאת קבע עתים לתורה ועלתה בירו לעשות חיבור על הילקוט וספר זית רענן, והי' עטרת צבי לכל בני ישראל ממנו יראו וכן יעשו אישי ה' ונחלתו יאכלון ולקיים התורה מעושר ותרבה הרעת כמים לים מכסים. הכ"ר המרבר לכבוד התורה יום ג' יו"ר אלול תקנ"ז ה"א לפ"ק פה ק"ק פלונצק, הק' ברוך פרענקיל חונה בק"ק ווישניצע נקרא קרייז באחנקע*).

סא) בקובץ שערי תורה (קראקא תרפ"ו) חוברת ב' כותב הרב הגאון מוה"ר שמחה בונם הכהן ריכטוואלר אבר"ק חעלמא בזה"ל: שמעתי מא"א הרב הגאון זצ"ל מיענדזיב, שאמו היתה אשה קטנה וחלושה, וילדה ולד, ומת קורם זמן הברית, ואח"כ נולד אבי זצ"ל בן ז' חרשים בעיר סאכטשוב, ובאותו זמן נסע מרן הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל דרך עיר סאכטשוב לווארשא, וכיברו אותו לסנרק, ואמר מחמת שהילד הוא בן ז' חרשים, והי' סיבות מקדמת דנא, יעכב עצמו עד ישוב בחזרה מווארשא, ואז יהי' סנרק, ואינו זוכר אם הי' העיכוב חודש א' או ב' חרשים, וכן הי' כי בשוכו הי' ג"כ קוואטער שלקח מן הילדת את הילד והי' סנרק וכל מעשה המוהל, ונהג ג"כ ששתה הכוס תיכף אחד ברכת כורת הברית, עכ"ל.

סב) בספר רב ייבי בסוף הספר בחידושים על מדרש רבה (דף קכ"ח ע"ד) כותב בזה"ל: הנה אסור לספר לשח"ר ואסור לשמוע ולקבל לשח"ר, אמנם אם הולך ליקח אשה צריך לשאול עלי' וכו', לכך אם ישאל לצדיק על האשה לא יודיע לו חסרונה בשביל ששומר עצמו מלשח"ר, וגם הצדיק אינו יודע חסרונה, אבל אותן הולכי רכיל, הם המדברים בגנות אדם תמיד, יודעים חסרונן של כל אדם,

(*) כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א העיר אותנו בדבר הסכמה זו מזקנו הגאון זצ"ל, ואמר שראוי להדפיסו בכרמנו, כדי לעורר את לב הקוראים שיחיו שיתבוננו בדבריו הק' זי"ע.

לכך כשארם הולך ליקח אשה צריך לשמוע לאותן בעלי לשה"ר, הגם שאסור לשמוע תמיד לשה"ר, מכל מקום מחמת שצריך לירע מעשה האשה אם אין לה גנות, צריך לשמוע לאותן בעלי לשה"ר, כרי שיריעו לו גנותה, ואז יחקור על דבריהם אם הוא אמת, עכ"ל.

(סג) בספר יחוסי תנאים ואמוראים (לאחר מהקדמונים) באות ב' בערך ברכי', כותב בזה"ל: ונראה שצריך ארם לישא בת ת"ח אעפ"י שאח האם עם הארץ, ולא בת עם הארץ ואחי האם תלמיד חכם, כי הכל הולך אחר העיקר, עכ"ל.

אותיות מחכימות *

היות שנתחרש לנו כמה פרטים והוספות על הרברים אשר כתבנו במאמרים הקודמים, „אותיות מחכימות“, וגם נתעוררנו ע"י ידידים חשובים שיחיו, הן בכתב והן בע"פ, הערות שונות בנוגע לזה, הננו בזה להוסיף ולהבהיר בעז"ה ולהעמיד הרברים על ריוקם ואמיתתם. [ואח"כ נמשיך בעז"ה בסדרת מאמרים נוספים כמקורם].

(א) במה שכתבנו (בכרם שלמה תמוז תשמ"ז) בנוגע לנידון ההוספות והשינויים הנמצאים בטורי זהב על שו"ע או"ח שאינם ברפוס ראשון, רק ברפוס אמסטרדאם תצ"ב, שכותב שם המו"ל בהקדמה שהגיע לידו כת"י של המו"ז, ועפ"ז הגיע והוסיף וכו'. — הנה יש לציין בזה כי בשנת תפ"ה נרפס בריהרנפורט ספר „זהב מזוקק“ ע"י נכרו של ר' שבתי משורר (המדרים הראשון של הטורי זהב), והוא כולל הוספות ותיקונים בספר טו"ז על שו"ע או"ח עפ"י כתב יד שהגיע לידו, ונמצאים שם רוב התיקונים וההוספות הנמצאים ברפוס אמסטרדאם תצ"ב, ובכלל זה גם ההוספה בסי' ג' ס"ק ט' הנזכר במאמרנו שם, אלא שגם שם הוא מוקף בסוגריים, שלא כשאר ההוספות שנרפסו שם בלא סוגריים, והרבר צריך תלמוד אם אמנם הנ"ה זו היא ע"פ הכת"י של המו"ז. ועכ"פ הגירסא של המג"א שם בשם המו"ז אינו ט"ס, אלא שלפניו הי' הגירסא כברפוס ראשון של המו"ז, וכמו שביררנו שם.

(ב) ולעצם הרבר שהוכחנו שם שלא כרברי התשורת ש"י שכתב דהמג"א ראה ספר טו"ז על או"ח, וביררנו שם „שלא הי' הכת"י של המו"ז בקביעות ביד המג"א אלא נזרמן לידו איזה פעמים“, וממילא א"א לחשוב את המג"א לבתראי נגר המו"ז כיון שלא ראהו. הנה כי כן כתוב הרר בקונטרס אחרון לשו"ע התניא סי' תקי"ח סק"ג וז"ל: ואין שומעין [למהרש"ל] נגר המו"ז רבתדאה הוא, ואף

(*) המאמר הזה נשלח לנו מאת האברכים החשובים המופלגים מו"ה גבריאל גאלדבערגער נ"י ומו"ה ישעי' אשר אנשיל זויים נ"י חברי כולל באר מנחם דקאלוב בברוקלין, כדי לזכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בערם לנצח.

המג"א לא ראה כל דברי הטו"ז רק מקצת כתבו הניע לידו כנודע למדקדק היטב בב' חיבורים אלו, עכ"ל. והן הן הרברים שביררנו בעז"ה וב"ה שהנחה אותנו בדרך אמת, ודברי בעל התניא היו בהעלמה מהגאון בעל תשורת ש"י.

(ג) והננו לציין בזה עוד שינוי אחד בדברי הטו"ז הנמצא בדפו"ר הנוגע מאוד להבנת דעת הטו"ז להלכה למעשה. — בס' ש"א סעיף י"ד כתב הרמ"א אסור לאשה ליתן בנדר על צעיפה מפני הגשמים דאין זה דרך מלבוש, ויש בזה אריכות גדול בהאחרונים באיזה אופן יש להתיר, ובמשנה ברורה סקנ"ג כתב שאם מתעטפת בו גם קצת מגופה הוי דרך מלבוש ושרי, ובשער הציון שם אות נ"ו הביא שיטת החיי אדם שצריך שיהיה מעוטף גם רוב גופה, וכתב עליו ולא ידעתי מנין לו וכו' עיי"ש. והנה הח"א לאו יחידאה הוא בדבר זה, כי גם התניא בשו"ע שלו סעי' י"א כתב כדבריו, ולכאורה טעמם פשוט ומבואר בטו"ז ס"ק י' שכתב וז"ל: בנדר על צעיפה. נראה דזה על הצעיף לחוד אבל אם מכסה גם הגוף הוה דרך מלבוש ונראה דשרי כמו בבלנין בבגד שמסתפנים וכו', עכ"ל. הרי שהשוה הטו"ז דין זה עם דין דבלנין (וכדלקמיה בטו"ז סקכ"ד ובמ"ב ס"ק קי"ב ובשעה"צ אות קל"ה דשם בעינן רוב גופו), ואדרכא להפוסקים דס"ל דלא בעינן רוב גופו צ"ע הרמיון לבלנין, ואכ"מ. ובאלי' רבה סוף אות כ"ז העתיק בפשיטות בשם הטו"ז: ואם מכסה גם רוב גופה שרי.

ובאמת בדפו"ר של הטו"ז נמצא בזה גילוי מפורש, כי שם נדפס סק"י ב' פעמים בזה"ל: (י) בנדר על צעיפה. נראה דזה על הצעיף לחוד אבל אם מכסה גם הגוף הוה דרך מלבוש: (י) בנדר על צעיפה. ואם מכסה גם רוב גופה נראה דשרי כמו בבלנין בבגד שמסתפנים וכו', עכ"ל. והנה לשון זה בא לכאורה ככפילות, אבל עכ"פ זה מפורש ומבואר שצריך שיכסה גם רוב גופה, ואכן על זה הביא הראי' מבלנין, והוא אמת ויציב ומתוקן ומקובל. — ובדפוסים שאח"ז הרכיבו שני הריבורים ועשאוים חטיבה אחת, והשמיטו עי"כ מלשון הטו"ז את הפרט הזה דבעינן רוב גופה. ועכ"פ גם בלשון שלפנינו, הפי' הפשוט בלשון הטו"ז הוא לרוב גופה וכנ"ל, (ומלשון הדפו"ר נלמוד על הלשון שלפנינו, אף אם נאמר שהי' להמניהם איזה מקור להנהתם).

וא"כ ברור שזהו המקור לדברי הא"ר שמעתיק בפשיטות בשם הטו"ז, "רוב גופה", כי לפניו הי' עדיין גי' הדפו"ר שנדפס בימיו (בשנת תנ"ב), והביא הדברים כפשוטן. וקרוב הדבר שהתניא סמך דבריו על הא"ר כדרכו בהרבה מקומות, וכן החיי אדם, ומקור מקומם טהור בדפוס ראשון של הטו"ז.

(ד) כמאמר השני (קונטרס ק"ב) הבאנו מה שכתב הפמ"ג באגרת שלו על המג"א שהי' כל ימיו אוכל חולין בטהרה וכו'. הנה כפי הנראה מקור דבריו הם מהקדמת בן המג"א שכותב שם על אביו שהיו לו כל ימיו יסודים של אהבה שלא הי' בהם ביטול תורה, "כי אף על משכבו היה נאנח, לא שקט ולא נח, כל ימיו חולין בטהרה היתה לו, ולא משו תלמידיו מבית אהלו וכו'", ומבואר כוונתו שהשתמש פה במליצה לענין חולי, ואין הכוונה כלל לענין אכילת חולין בטהרה כמובן הפשוט. [עיי' במג"א סי' ד"פ וסי' תר"ג].

והנה ברפוס ראשון של הפמ"ג באמת ליתא לתיבת „אוכל“, רק „כל ימיו חולין בטחרה וכו'“, ותיבת „אוכל“ הוא הוספת איזה מגיה שחשב לתקן ולהשלים רברי הפמ"ג, ונמצא מקלקל הכוונה.

(ה) ולענין מה שבידרנו שם באריכות שהמנ"א העתיק רברי הפוסקים מן הכנה"ג ולא ראה הרברים בגוף הספרים, ויש שהעתיק מהעולת תמיד בשם השכנה"ג, כדאי להעתיק מש"כ הנרא' מרגליות ביר אפרים לסי' ל"ב על מג"א סקכ"ו וז"ל: „ומ"ש המנ"א אבל התוס' וכו' נראה שכתב כן לפי שלא היה לפניו גוף תשובת מהר"י לבית לוי רק מה שהביא בשמו בכנה"ג ובקצת מקומות נראה שגם הכנה"ג לא היה ביר המנ"א רק מה שהעתיק בעולת תמיד רברי הכנה"ג בשם תשובת וכו' ואם היה לפניו גוף התשובה לא היה כותב זה וכו'“, עכ"ל. והן הן הדברים שכתבנו בעז"ה. ויש על זה עוד הרבה רונמאות, ואכמ"ל בזה.

(ו) ולענין ביאורי המלים הנמצאים לפנינו בשו"ע, וישנם כאלו המייחסים אותם בטעות לרבינו הרמ"א, והוא טעות מוחלט כאשר בידרנו במאמרנו (בכרם שלמה תמוז תשמ"ח) באריכות. וכתבנו שם שתוכן ביאורים אלו הם בדרך כלל ליקוט מפירוש רש"י והברטנורא והערוך, ומה שפירש ביו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג בפ' „שירוכין“, כתבנו שלא נורע מקורה, ושהערוך והתשבי פירשו דלא כוותיה, ואדרבא חילקו בין שירוכין לענין זיווגים ושרך לענין מנוחה, עיי"ש. ונתעוררנו שמקור הפירוש הוא בר"ן שבת (דף ה' ע"ב) שפי' שם כן על משדכין את התינוקות. ומצאנו עוד באגרת הפמ"ג (כריש או"ח באגרת שני') שכתב גם כן לפרש כן, ושם הביא באמת גם הפסוק וישוכו המים, ותרגום ירושלמי ושרוכת ארעא וכו'.

(ז) והפי' בסי' ש"א ס"ז על ולא בתרים ולא באלה (שהבאנו שם), שהסיר הבאה"ג מה שנרפס מקורם על „אלה“ — מגן עגול של עץ, והביא פי' אחר מהערוך. הנה באמת הפי' הראשון נמצא בברטנורא שבת פ"ו מ"ד, ומקורו מפיה"מ להרמב"ם שם, אלא שכנראה החליפו הבאה"ג מפני שרוב המפרשים לא פירשו כן, והברטנורא בעצמו במס' כלים פי"ו מ"ח לא פי' כן, ולכן הביא הבאה"ג את הפי' היותר מקובל בפי המפרשים, כי המלקט את הביאורים לראשונה לא רקק לחפש אחר כל הפירושים, וממילא מובן מה גדולה הטענה נגד ייחוס רברים אלו להרמ"א כאילו הוא בא להכריע בין הפירושים האלה, וכאשר הראינו שם לענין פירוש מאכל כן דרוסאי שהעתיק בסי' רנ"ג, פי' הסותר רעת השו"ע גופיה בסי' רנ"ד, והפרט יעיד על הכלל בזה. וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.

מודעה

בדבר הדפסת תלמוד ירושלמי בשנת תקע"ז לפ"ק*

בשורה

שמעו אלי אוהבי ה' ותורתו, שמעו ותחי נפשכם!

הן כמשלש חדשים הרימותי קול מבשר, והודעתי בשער בת רבים כי אדפס בע"ה ספרי הירושלמי בבית הדפוס המכונה טויבשטומען-אינשטיטוט, וכאשר הראיתי בהמודעה אשר נחתם שם המדפיס האדון שטרויס עליו, כבר נתתי לו כסף בטחון על הוצאות הדפוס, אמנם מקרה אשר קרה לבית הדפוס הנזכר, מנעו את המדפיס לקיים רברו, ואנכי כאשר ראיתי כי תוחלתי נזכבה, ותקותי נשאר מעל, הושב את כספי והלכתי אל האדון המדפיס געארג האלצינגער וחליתי פניו שנית להעלות ספרי הירושלמי על בית דפוס אשר לו, הגם כי לא העתיר לבקשתי בפעם הראשון בבואי לעיר מלוכה ווין הבירה, ואליו כלתה נפשי מיום עזבתי ארץ מולדתי, כאשר כי ביתו בית הדפוס נודע לשם ולתפארת בארץ גם כהוד ותפארת המלאכה גם בהגהה המדויקת מאוד מאוד, אך הוא השיב אותי דבר לאמור: „חפצי ומעיני לכלה את המלאכה אשר החילותי למען הפיק רצון המתאווים תאווה לספרים אשר תחת ידי“. אמנם כעת כבר הוציא לאור הספרים אשר היו לו לשטנה למלא רצוני, ועתה הנה כרת אמנה עמדי ונתתי לו כסף בטחון כדרך הוצאות הדפוס על חלק ראשון, ומאוד ישמח לבי ותגל נפשי כי מלאתי בזה רצוני ורצון רבים אשר חשקה נפשם לראות ספרי הירושלמי מבית הדפוס הזה, ואודה לה' על כל הטוב אשר גמלני עד עתה, כי לא יעזוב דורשיו וכל הבוטחים בן סלה. עוד דבר לי אליכם אחי בני ישראל היקרים, הנה כאשר דברתי עם האדון המדפיס געארג האלצינגער על דברת הירושלמי, אמר אלי, אם ידפיס באותיות קטנות כאשר נדפס עד עתה, לא יהי' לו לתפארת, כי כל אנשים אשר ראו את הוד המלאכה בחידושי הלכות מהרש"א אשר הוציא לאור, ענו ואמרו כולם פה אחד, כי אך בזאת יתהלל הבית הדפוס אם ימנע מהדפיס ספרים גדולים באותיות קטנות, ולכן גמר בלבו לבלתי יצא מבית הדפוס אשר לו ספרים כאלה, כי אם באותיות גדולות, ועל ידי זה יעלה מספר העלים יותר משליש מאשר חשבתי לפני, הגם כי רמיתי מיום קרבותי אל המלאכה הזאת כי לא יהי' לי לבצע כסף, כי ההוצאות הדרך רבו מאוד במדינות אשכנז, והוצאות הדפוס גם הם

(* מודעה זו הניעה לידינו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבר"ק קעזמארק. ישא ברכה מאת ר'. — כפי יריעתנו לא נדפס התלמוד ירושלמי אז בעיר וויען.

יתרכו מיום ליום, גם בהנייר גם בעושי המלאכה, ומי יודע מה יולד יום, אולי יתיקר השער עור. אך מאז הטיב ה' עמדי ונתן לי חן בעיני אנשי אמת אשר ידעו כי כבר לבב ובנקיון כפים היתה פעולתי עד עתה, כאשר יתנו גאוני הזמן עדיהן, והראיתי בהמודעה הראשונה, אך עתה גם נזק רב יהי' לי אם לא אעדיף על כסף מקנתו מאשר יערתני עד עתה, לכן מאוד לבי סחרחר ולא ידעתי מה אעשה וידוח לי, אמנם אחרי שובי נחמתי וגמרתי בלבבי כי כאשר יערתני בהמודעה הראשונה אחרי כלות חלק הראשון מספרי הירושלמי, יהי' לכל איש הבא על החתום י"ב אדומים זהב קאנווע' מקנתו, וזאת אייעד, מיום הנרשם למטה, ולהנחתמים עד עתה, אקיים דברי אשר נתתי להם, אך מהיום והלאה יהי' העדפה על החותמים, ואל יתחר ויקנא איש באחיו לאמר, מדוע אעדיף על כסף מקנתו מאנשים החתומים כבר, כי אחרי צאת חלק הראשון מבית הרפוס אייעד את מחירו ט"ז אדומים זהב, וטוב לכם תקנאו עתה בראשונים, מקנא אחרי כן גם בהשניים, ולכן אל תאחרו להביא ברכה אל בתיכם. ועתה ראו נא מה מאוד ישמח לכם אתם אוהבי ה' ותורתו, בראותכם תלמוד ירושלמי כתבנית בבלי כשבת אחים גם יחד, והאנשים אשר כבר מלאו כרסם ממעדני התלמוד בבלי, והמה עפ"י הרוב באים בשנים, תגל כבורם באותיות הגדולות, כי הקטנות תחיינה לעיניהם לטורח, וגם אנכי אשמח בשמחתם.

גם זאת לכם למודעה, כי רבים המעקשים דרכם, ידחיבו פה ויהותתו על איש ישר הולך כמוני לאמר, איך יכול ללהל הלאכה להרפים ספרי הירושלמי במעט הכסף אשר לו. — אמת הדבר כי בכספי לא אוכל, אמנם רבים עתה עם הארץ אשר שמו מבטחם בי ובפעולתי, כי ידעו את אשר עשיתי כבר בספרים אשר הוצאתי לאור, ואנכי בעל מלאכה אחת יודע ומבין את מלאכת הרפוס, ואם רבים בעוזרי, הנה כספם עמרי ועשרם עשדי, והאיש אשר יחפוץ לפדנס אותו ואת ביתו במלאכה הזאת, לא ישקוט ולא ינוח עד אשר יכלה את אשר החל. ולא יתמהו האנשים על גודל המלאכה, כי כאשר נשלם החלק הראשון, ינתן לי מהחיתומים הכסף, ואקבוץ על ידי להרפים חלק השני וכן השלישי וכן כולם, ובע"ה בחלק הא' כמעט העברתי הוצאות, ועל חלק אחד המלאכה קטנה היא ולא גדולה, ודי למבין. ואף כי מצאתי את הארון המרפים געארג האלצינגער אשר תמיד באמת ובתמים דרכו, הוא יחוס על כבודו אשר נשמע בארץ לתפארת, ויהי' עמדי כישרו וכצדקו מבלי יעדיף על מקחו, ובזאת אוכל להחיש ולגמור מעשי ופעולתי כאות נפשי ונפש אוהבי.

ועתה לאנשים האלה אקרא אשר לא יחפצו לתת כסף מוצא על ספרי הירושלמי, ויעשו במעיל בשתם נגר אחיהם אשר יאמינו בהם כי גם המה יבקשו להיות לעזר לכל דבר טוב וישר, ותחת מסוה הצדקה הוות ירברו עלי ועל מלאכתי, הגם כי להם לא אבקש חתימה, כי בע"ה יש לי חתימות כערך ההוצאות, אך אחלה פניהם מבלי יעקשו דרכם למנוע טוב מבעליו בהיות לאל ידיהם לעשות, כי אנכי עזבתי את ביתי ואת ארץ מולדתי וחייתי נע ונד בארץ, ומוצא הרבה הזה

יכון אירי, ובטוח אני בכני ישראל כי לא יעשו עולה כזאת, ותהי' שלום. ווין בשמיני בארבע עשר יום לחדש תקע"ו לפ"ק.
כ"ד עברכם נאמן בית ישראל,

אפרים זלמן שור

נכד הרב הנדול המפורסם מו"ה מנחם מענדל זאלקוויר מ"מ ומ"צ דק"ק בראדי הבירה, בן לאותו צדיק הרב הגאון המובהק המפורסם מו"ה אפרים זלמן לוקאוויר, נכד הרב הגאון המוסמך המפורסם מו"ה זלמן שור, בן אחותו של הרב הגאון בעל המחבר תבואות שור

אויף פאלגענדע פלעצער ווירד פרענומעראציאן אנגענאמען:

ווין

אצל המדפיס הארון געארג האלצינגעד אין דער לעאפאלדשטאדט ראנוויגאסע. ואצל הרב המאה"ג החרף הנדיב ושוע הגביר המפורסם מו"ה געץ אופענהיימער נ"י אין דער בעקערשטראסע. אין דער שרייבשטובע דעם ה' מרגליות אצל הרבני הנגיד הגביר המפורסם מו"ה שמעון דיזא מבראד. ולפני אנשים מקהל ספרדים, אצל ה"ה הגביר המפורסם רודף צדקה וחסד מו"ה יהודא ליאן אדום מקאנשטאנטינאפיל גבאי רבה"כ קהל ספרדיים בוויין, ואצל היקר הנכבד כ"ה ישראל בכ"ד חיים מעיר בעלעגראד אין דער לעאפאלדשטאדט, וגם אצל האיש המשכיל כ"ה אהרן פאללאק וויפלינגער שטראסע.

מעהרין

ניקלשבורג, אצל הרב המה"ג מו"ה יעקב בער מריטש, ואצל מוכרי ספרים דשם. עיר ברין, אצל הרבנים המופלגים מו"ה שלום סופר ומו"ה יצחק שוחט ה"י. אויסטרעליין, אצל הרב המאה"ג החרף המפורסם מו"ה גרשון אב"ד דשם. לייפניק, אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה ברוך פדענקל אב"ד דשם.

שלעזיען

ביליץ, אצל החרף הגביר המפורסם מו"ה משה דיזענפעלד. אשפיצין, אצל הרב המאה"ג הנגיד המפורסם מו"ה נטע אב"ד דשם ורמדינת שלעזיען.

בעהמען

פראג הבירה, אצל הנחו שלשה רועי ישראל גדולי הדור, ה"ה מו"ה בצלאל ראנשבורג, וה"ה מו"ה נחום טריכטש, וה"ה מו"ה שמואל ליב קוידערס, ואצל הארון המפורסם נאטאן עדלען פאן העניגסבערג, ואצל החכם המשכיל מו"ה אליהו באגרי. פילזען, אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה אליעזר לאנדוי אב"ד

דק"ק פילזען וק"ק טדישט. קאלין, אצל הרב הגאון מו"ה זאב וואלף אב"ד דשם. יעניקווא, אצל הרב החרף מו"ה יונתן אלטאר.

אונגארן

פרעשבורג, אצל הארון ביגש עט קאפל מאגדעלסזעהנע, ואצל מוכרי ספרים דשם. אפען, אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה משה מינץ אב"ד דשם. פעסט, אצל הרב המאה"ג הנגיד המפורסם מו"ה ישראל ווארמאן אב"ד דשם. אוהעל, אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה משה רייטלבוים אב"ד דשם והגליל.

מדינות פולין — קראקוי הבירה

אצל הרבנים המופלגים הגבירים ה"ה ש"ב מו"ה יוקל וה"ה מו"ה געצל וה"ה מו"ה משה שמעלקי. שרייבשטובע הורוויץ, ה"ה הרב המופלג מו"ה יוסף מענדל, וה"ה הרבני המופלג מו"ה אליעזר חר"א פישלס.

עיר מלוצה ווארשוי

אצל הרבנים המופלגים הגבירים ה"ה מו"ה משה מצויזמער, וה"ה מו"ה יחיאל מיכל מראווא, וה"ה מו"ה חיים בר"ד טעבל צאנסקעמינער, וה"ה מו"ה שלמה זלמן פוזנער, וה"ה מו"ה שלמה בהגאון מו"ה עקיבא איגר, והמאסף יהי' הרב המאה"ג המפורסם מו"ה א"א אב"ד דק"ק קאנסקעוואליע, וה"ה הרבני המופלג מו"ה יהודה ליבש חעלמער. לובלין, אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה עזריאל הלוי הורוויץ אב"ד דשם והגליל. זאמושטש, אצל ש"ב הרב המאה"ג החרף מו"ה צבי הירש אב"ד דק"ק חעלם. זאלקאווי, אצל המרפסים הרבנים המופלגים הגבירים ה"ה מו"ה מרדכי רובינשטיין, וה"ה מו"ה גרשון הלוי ליטרים, וה"ה מו"ה מאיר זאב בהרב הנגיד המפורסם מו"ה יהודה ליב מאירהאפער חתן הרב משוורש.

לבוך הבירה

אצל הרב המאה"ג החרף מו"ה יעקב אוירבאך בהרב מסטרעליסק, ואצל הרבני הנגיד המפורסם מו"ה אהרן מרפס, ואצל ה"ה החרף הנגיד המפורסם מו"ה משה טוביש, ואצל הרבנים המופלגים, ה"ה ש"ב מו"ה סענדער קאלישער, וה"ה מו"ה שמעלקי רישר, וה"ה מו"ה יצחק רושענבערג, וה"ה מו"ה יוסף הירש חר"א ראמבראוואר, וה"ה מו"ה לעמל שרענצעל, וה"ה מו"ה אליעזר פלעקיר.

בראד הבירה

אצל הרב הגביר הנכבד המפורסם מו"ה יעקבא לאנדא בהגאון מפראג, ואצל ש"ב ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה אפרים זלמן מרגליות בעה"מ ספר ראש אפרים ובית אפרים, ואצל ש"ב הרב החרף מו"ה סענדר חיים תבואת שור, ואצל החרף הגביר המפורסם מו"ה מרדכי מאניש וואהל לערנער, ואצל אחי הנכבד הרבני המופלג הנגיד מו"ה שלמה האראדענקער, וה"ה הרבני מו"ה צבי הירש מוכר ספרים, וה"ה הרבני מו"ה יצחק פלאטקימאכער. לויצק, אצל אחי

הנכבד הרבני המופלג הנכבד המפורסם מו"ה יצחק חתן הנכבד ר' משה הארילס. רישא, אצל הרב המאה"ג החרף המפורסם מו"ה יחזקאל צבי בהרב הגאון המפורסם מו"ה יצחק חיים בלומענפערלר אב"ר רשם והגליל. בריגל, אצל הרבני הנכבד המפורסם מו"ה בנימין בלאזר. ראהשין, אצל הרבני המופלג המפורסם מו"ה צבי הירש גראסמאן. שישמניץ, אצל הרב המאה"ג החרף הבקי המפורסם מו"ה ישראל אשכנזי.
בית מלוני בוויין, בפאסויער האף הגדול אצל הרבני הנגיד מו"ה צבי הירש ראכבערגער.

תעודות וסמיכות *

קז.

ב"ה. יום ג' פ' בלק תרמ"ה לפ"ק.

החיים וחשלוש לכבוד רו"ז הרב הג' הצדיק המפורסם לשם ולתהלה בוצינא קרישא חו"פ נ"י ע"ה פ"ה קדושת שמו מפארים כו' האבר"ק סיגעט שליט"א⁽¹⁾.

אחלה נא מאת כ"ק, אשר בשומו ימחול נא לגמול חסד עם המוכ"ז הרבני היקר הירא ושלם תמים במעשיו מ' מאיר זעליג איינהארין אשר הוא שם דרכו לקודש לאה"ק בפקודת מרן אביו חו"ז אדומ"ר הגה"ק זצ"ל⁽²⁾, ולרש אין כל, ע"כ הוא מוכרח לכתת רגליו לבקש עזר מאחב"י לזה שיוכל להביא מחשבתו לפועל בזמן קרוב, אך אין מכיר אותו, ע"כ נא בשומו ימחול נא ליתן מכתב מליצה עבורו כי מסווה הבושה על פניו ומעוררו לא נסה באלה לבקש עזר מב"י, ע"כ יהי נא את נפשו הקדושה למלאות משאלותיו, אף כי אנכי חיוודע כי אין דרכו בכך, עכ"ז לא כל עתים שווים ועת לכל, ובשחוני אשר ימלא משאלותי.
כנפש ח"א [= חתן אחיו] מצפה וחפץ טובת ישראל.
הק' צבי הירש החפה"ק הנ"ל והגליל⁽³⁾

קז.

באתי גם אני לבקש עבור מוכ"ז לחזקו ולסערו למען יוכל להוציא מחשבתו מכח אל פעלו טבא. ובעה"ח יום ד' בלק תרמ"ה לפ"ק פה סיגעט יע"א.
חנני יום טוב ליפא ט"ב בהר' זצלה"ה⁽¹⁾

(*) תעודות הללו הניעו אלינו מגנני וידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנשווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.
(1) הוא הגה"ק בעל קדושת יום טוב אבר"ק סיגעט זצ"ל.
(2) הוא הגה"ק בעל יושב לב אבר"ק סיגעט זצ"ל
(3) הוא הגאון מוה"ר צבי הירש ריינמאן אבר"ק קרעטשינוב זצ"ל חתנו של הגאון מוה"ר אברהם אהרן שייטלבוים אבר"ק קאלבאסוב זצ"ל.

קה.

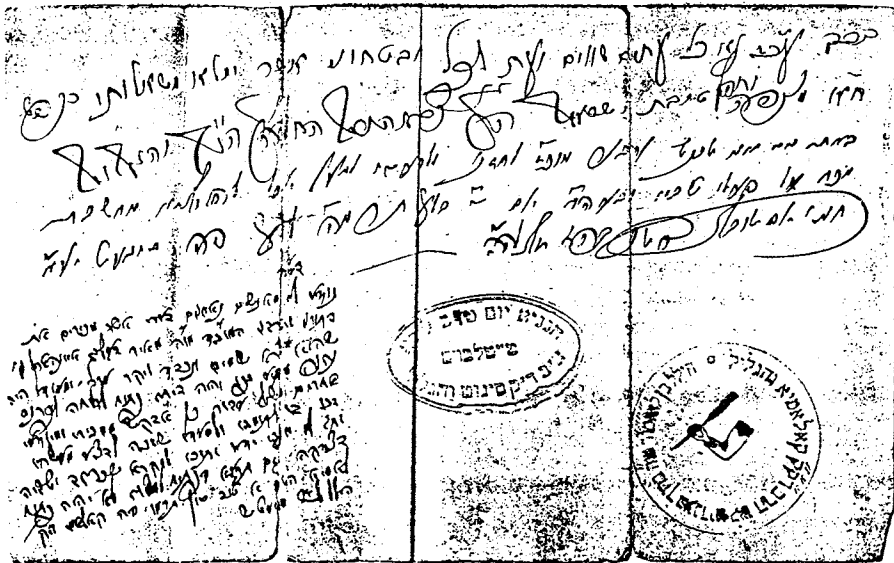
בע"ה.

נודע לי מאנשים נאמנים בעירי אשר מכירים את התורני והרבני המוכ"ז מו"ה מאיר זעליג איינהארן נ"י שהוא ירא שמים ונכבד ויקר ערך, ומעודו הי' נהנה מיגיע כפו והי' ביתו פתוח לרוחה לפרנס אחרים משלו, עבור כן אבקש ממכירי ומיודעי, זכו בו לתומכו ולסעדו שיזכה לבצע מעשהו ותנו לו מפרי ידיו, ותזכו למקרא שכתוב ושבי' בצדקה, גם תרעא דפתוח למצוה לא יהי' פתוח לאסיא.

היום א' טו"ב סיון תרמ"ו פה קאלאמי.

הק' הילל ל"ש מוועטש⁴

(4) הוא הגאון מוה"ר הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמיי זצ"ל.

ציונים והערות

(ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת)
על דברים שנדפסו כקובצי כרם שלמה שנה ט' ושנה י'

- (א) קובץ צ"ג עמוד נ"ב ד"ה אמנם, הובא דברי ספר דרך המלך בביאור הנמ' בקידושין דף מ"ח. — כן כתב גם בס' שו"ת ארץ צבי (ווילנא תרל"ה) סי' ר' ד"ה ובהך סברא. וע"ע בשו"ת זכר אברהם (להנאכר"ק לאחווה) סי' ל"ח.
- (ב) קובץ צ"ה עמוד נ"ג ד"ה ולפענ"ד, בענין דובא לרדיא. — כבר קדמו בסברא זו בשו"ת ספר יהושע, בחלק פסקים וכתבים אות ז', יעו"ש.
- (ג) קובץ צ"ח עמוד י"ח ד"ה וקצת, הערה בריש פרק כיסוי הרס. — עיין בגליון מהרש"א על יו"ד סי' כ"ח סעיף כ' ד"ה ער שיכרוק, ובשו"ת עדנות הבושם חיו"ד סי' ל"א אות ר'.
- (ד) שם עמוד מ"ז אות י', קושיא במס' ב"מ דף נ"ה, ותירוץ עפ"י הנקח"כ סי' קל"ג. — הקושיא והתירוץ נמצא בשו"ת תורת חסד חאו"ח סי' מ"ד אות ב', יעו"ש.
- (ה) קובץ צ"ט עמוד י' ד"ה ונמצינו, תמ' על דברי המג"א בס' קנ"ג. — עיין בשו"ת שבט סופר חאו"ח סי' ל"ח ד"ה ואם.
- (ו) שם עמוד נ"ד, בענין אם מקדימין דברי רב אשי לרברי רבינא או להיפך. — עיין בספר סדר הדורות בהקדמת הגאון המחבר אות ר' (ד"ה ובוה תבין).
- (ז) שם עמוד ס"ב, מוזכר דברי הרה"צ מוה"ר דויד שפירא (השני) אבר"ק דינוב. — מש"כ עליו הי"ד, הוא ט"ס, כי נפטר כ"ו תשרי שנת תרצ"ב לפ"ק, ולא נהרג עקח"ש.
- (ח) שם עמוד ע"ג אות ט"ו, בענין ליקח פרי חרש בליל ב' רסוכות. — עיין בזה בשו"ת משנה שכיר ח"ב סי' ק"צ.
- (ט) קובץ ק"א עמוד נ', עה"פ ואברהם זקן בא כימים וגו'. — כן כתוב גם בספר רנל מחנה אפרים פ' חיי שרה, ובספר יבין שמועה פ' חיי שרה אות נ"ב, בשם זקנו.
- (י) קובץ ק"ב עמוד י"ט ד"ה אפס, דבשמן שריפה יש חיוב נתינה לכהן. — עיין בזה באריכות בפ' פרחי ציון על ספר כפתור ופרח פרק ראשון אות ח'.
- (יא) שם עמוד ל"ח למטה, בענין אם חכש מעכב את העומר. — עיין בזה בשו"ת חזון נחום סי' מ"ח אות כ"ה.
- (יב) קובץ ק"ג עמוד ז', בביאור אוז"ל ואהבת לרעך כמוך, אמר ר"ע זהו כלל גדול בתורה. — כן כ' בספר כתב סופר עה"ת פ' בהר ד"ה עור נ"ל.
- (יג) שם עמוד מ', עה"פ של נעליך מעל רגלך. — כבר קדמו בזה בשלח"ק פ' שמות ד"ה של נעליך.
- (יד) שם עמוד מ"ו אות כ"ט, שדרך כותבי ברכות להשתמש בשני יודי"ן במקום שם הוי"ה. — עיין שו"ת רבב"ז ח"א סי' ר"ו שהמנהג הי' לכתוב ג' יודי"ן, וכן הוא בתשובות הרמב"ם סי' ז', יעו"ש. ובעיקר האזהרה אודות הרפסת שמות הקדושים בסידורים, עיין בספר דברי זכרון להגאון ר' יוסף שטאטמאהאן (חלק ב' דף ט' ע"א) שכתב בתוך הרברים וז"ל: חרשים מקרוב באו סידורים קטנים עם כמה שמות קדושים מנוקדים וכו', ואפשר שגם מקטני בני ישראל הוגים בהם השם באותיות, וכבר נודע מ"ש ז"ל ההוגה את השם באותיות אין לו חלק לעוה"ב רחמנא ליצלו, עכ"ל.
- (טו) קובץ ק"ד עמוד ט"ו ד"ה בספר, בהך דפסחים דף ע"א דשעירי הרגלים נאכלין חיון בשבת. — עיין בשו"ת הרי בשמים ח"ג סי' קל"ה ד"ה ונראה לבאר.

(טז) שם עמוד מ"ד אות ל"ב, דבתולה נישאת ליום הרביעי משום רנאמר בו ברכה. — לכאורה צ"ל ליום החמישי.

(יז) קובץ ק"ה עמוד כ"ה, ביאור על המדרש, מי שאין לו אני עושה לו חנם וכו'. — כן כתוב גם בספר ערבי נחל פ' תצוה סוף ד"ה ובזה.

(יח) שם עמוד ל"ג ד"ה באתי, תמי' על דברי הגרעק"א בריש מס' ביצה. — עיין בזה בכר"ש שנה ג' קונט' ח' עמוד כ"ח, ובכר"ש שנה ה' קונט' ג' עמוד ס"ד אות י'.
(יט) קובץ ק"ו עמוד כ"ה ד"ה ע"כ מצינו, מש"כ לחלק בין תורת עולה לתורת שאר הקרבנות. — עיין בספר ישועות יעקב עה"ת פ' צו ד"ה זאת תורת העולה, שקרמו בזה.
(כ) שם עמוד ל"ב ד"ה ואמנם, הקשה בהא דאין מביאין קרבן תורה בחג הפסח, וכתב שכבר העיר כן הצ"ח. — גם בספר ראש יוסף עמ"ס פסחים דף י"ד ע"ב הקשה כן.

(כא) שם עמוד נ"ב, על הפיסקא בהגש"פ, דשע מה הוא אומר וכו'. — יש אומרים שרבר זה אמר בנו הרה"ק מוה"ר משה מראזוואראב זצ"ל.

(כב) קובץ ק"ז עמוד ט"ז, ר"ה וכל הכל לכתחלה הוא. — כבר קרמו בהערה זו זקנו הגרעק"א זצ"ל בספר דרוש וחרוש רעק"א מכת"י.

(כג) קובץ ק"ח עמוד מ"ג, נרפס כת"י הגאון ר' אליעזר ליפשיץ בראש ספרו שו"ת השיב רבי אליעזר. — עיין בקונטרס חלקי אבנים הנספח בסוף שו"ת נשאל דור חלק ג' (עמוד דו"ט), שכ' שם שהג"ר אליעזר הנ"ל נפטר בשנת תק"ח, ובנו הרפס ספרו של אביו בשנת תק"ט סמוך לפטירתו. וזה נסתר מכת"י הנ"ל, שנכתב בחורש סיון שנת תק"י לפ"ק.

(כד) קובץ ק"ט עמוד נ', תמי' בספר ברכת הזבח במס' מנחות דף ע"ו. — כן הקשה גם הג"ר ירוחם פישל פערלא בביאורו על ספר המצות להרס"ג, בחלק ב' דף שני"ו ע"א, יעו"ש.

(כה) קובץ ק"י עמוד ל"ו, על הגמ' סנהדרין דף ע"א בשם הגאון ר"ר העשיל מקראקא זצ"ל. — דבר זה נרפס בהנהות הב"ח שם בסנהדרין.

(כו) שם עמוד ל"ח, טעם למה התקינו ב' ימים ראש השנה. — כן כתב גם הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטמנזאהן אבר"ק לבוב זצ"ל בספרו דברי שאול על אגרות הש"ס בריש מס' ראש השנה, יעו"ש.

אלון בכות

על פטירת יורדנו הרה"צ המפורסם מוה"ר שלמה דוב קליינמאן ז"ל מלונרן

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאצו"י

והרופא לשבורי לב יחבש לעצבותם, אכ"ר.

המערכת

מכתבים אל המערכת

בס"ד. י"א מנ"א תשמ"ח.

כבוד ר' בני מ' ערכת כרם שלמה.

ברצוני להעיר כמה הערות על קובצי כרם שלמה.

בקובץ ק' במדור תמיהות וישובים נרפסו הערותיו של הגאון ר' יעקב חיים סופר מח"ס יקרים ונחמדים (ומזכה אותנו מפעם לפעם בהארות והערות נפלאות), ובעמוד ס"ה הערתו השני' על שו"ת אבנ"ז אהע"ז סי' פ"ג, לכאורה הערה עצומה היא. אכן לענ"ד הו"ל להעיר ביותר ולהקשות דהרי כל מצות עונה ילפינן ממה דכתיב בתורה גבי אמה העברי' עונתה לא יגרע, והרי אמה העברי' רק כשהיא קטנה היא יוצאת בסימנים, א"כ הו"ל להקשות על האבנ"ז מעיקר מצות עונה מקרא מפורש בתורה. לכן נלענ"ד דהאבנ"ז קאי על דברי הרמב"ם הל' אישות פכ"א הי"ח, (באבנ"ז שם יש ט"ס ונרפס הי"א), ושם אי' ברמב"ם ולא ישא קטנה שאינה ראוי' לילד, עיי"ש. ולענ"ד כוונתו על קטנה פחותה מג' שנים, ועל זה קאי האבנ"ז שאין מצוה (ועי' מל"מ פ"ג הי"א מהל' אישות בענין חופה של קטנה, וע"ע מנ"ח מצוה מ"ו).

שם עמוד ע"ו במכתבים אל המערכת אות ו', מעיר על ספר קב הישר מדברי מג"א סי' שפ"ז ס"ק כ"ג, בענין שממית אם נקרא מזיק. — הנה נקלע לפני ספר נימוקי או"ח, ושם בס' שפ"ז מעיר מדברי מג"א על פתחי תשובה יו"ד סי' קט"ז סק"ג ודרכי תשובה סק"ג, שיש ארס בשממית, וכ' שם דיש כמה מינים ועל הרוב אותם שהם קצרי רגלים וגוף עכור ועב, הם מסוכנים כאשר ביארו חכמי הטבעים בזמנינו, ומי יכול להכריע ולהבחין בינותם, וכבר נשמע פעמים רבות לאין שיעור שמתו כמה אנשים ר"ל מארס שממית הנמצא בחלב וכיוצא, ובפק"נ גם על הרוב לא סומכים וחוששין למיעוטא. ומוסיף כסוגריים, וכפי הנראה לא ידע אדונינו המג"א מ"ש חכמי הטבעים בסכנת השממית, ואולי לא הי' אז שכיח בימינו, עכת"ד. ולענ"ד אינני מבין למה לו לומר על אדונינו המג"א שלא ידע, הלא הוא בעצמו כותב ריש כמה מיני שממית, ואנחנו לא נדע החילוק, אבל בודאי שאדונינו המג"א שפיר ידע וכתב על המין שאינו מזיק, ודו"ק.

בקובץ ק"א עמוד נ"א במדור חדשים גם ישנים (אות ט"ז). עי' סנהדרין דף פ"ד ע"ב, רב (ולפי גירסת הב"ח ר"פ) לא שביק לברי' להוציא ממנו קין, מר ברי' רבינא לא שביק לברי' למפתח כוונתא, וכפי' רש"י היינו כו' להוציא ליחה דילמא יעשה חבלה, עיי"ש.

בקובץ ק"ב עמוד ט"ו, בענין גם, עיי"ש. — עי' ספר החיים מאחיו של המהר"ל ח"ה פ"ב, שאותיות ג"ס בכל התורה לא נמצא ביחד, לרמוז שגם רוח שנאו לפני הקב"ה.

שם עמוד ל"ו, במדור עולת בשבתו, על פרשת מקץ, קושיא על תקל וחומר. כנרמה לי שראיתי בספר, שכל עשרה ק"ו המוזכרים בתורה, יש להם פירכא. ולדוגמא, בפרשת וארא הן בנ"י לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה, מקשים המפרשים הרי התורה כותבת הטעם דלא שמעו אל משה מפני קוצר רוח. וכן בפרשת וילך, הן בעודני חי ממרים הייתם, עי' מהרש"א סנהדרין ל"ז ע"א. ומובא בשם הפרמ"ג בספר גנת וורדים דמהאי טעמא אין עונשין מן הדין, דאפי' אבי הנביאים עשה ק"ו שיש עליו פירכא, ובכוונה כתבה התורה כן.

שם בעמוד ל"ט אות כ"ג, במדור חדשים גם ישנים, בענין לדבר בד"ת בשעת נטילת הצפרנים. בראש ספר פסקי תשובה יש שם השמטות, ומביא בשם הגה"צ מפילץ שאמר שכן תורה אביו, ומסביר דלא מצינו חיוב נטילה דק מפני שהוא מפחר, אבל לא מצינו שישרה עליו איזה טומאה, עיי"ש.

בקובץ ק"ה עמוד כ"ז, מעיר על ספר מאור ושמש ריש פ' וארא ממשנה במס' אבות פ"ב מ"ה. — עי' תרב"א פ"ז, ומהו ביום חתונתו וכו' שמא לא יקבלו ישראל את תורתו עליהן וכו' אבל אח"כ כיון שקבלו עליהן עול מלכות שמים בשמחה וכו'. הרי משמע רעול תורה ועול מלכות שמים זה אחד, ודו"ק.

בקובץ ק"ה במדור תמיהות וישובים מובא הערה חזקה על המנ"ח מצות תט"ו מדברי הרמב"ן פ' וישלח, ומסיים, וציין כן מהירושלמי, עיי"ש. — הנה בהערות על הרמב"ן מביא שבירושלמי שלפנינו ליתא, ובהשמטות ומילואים על הרמב"ן, מביא קושיא זו על המנ"ח, ומתרג' דהרמב"ן כותב רלאו דלא תגורו נאמר דק לישראל, והמנ"ח כותב דזה נכלל בכלל דינים. ולענ"ד צ"ע, דהרי הרמב"ן כותב שם שרשאי ב"נ לומר לבע"ד איני נזקק לכם, וזה דוחק גדול לומר דכוונת הרמב"ן היא, שרשאי מטעם איסור רלא תגורו אבל אסור מטעם דינים. וא"כ הדק"ל, וצ"ע.

בקובץ ק"ט עמוד ח' בהערות על שו"ת מהרי"ק שורש מ"ד, ובסוגרים, כי בדפוס הנפוץ בזמנינו הוא שורש ל', עי' בהנחות יד אברהם ביו"ד הל' כבוד אב ואם סי' ר"מ. — ובעצם הרבר האם חייב אדם בכבוד זקינו, עי' תנב"א פרק ט"ז בזה"ל, אמרו לנח עבוד את אבי אביך קבל עליו וכו', עיי"ש. ועי' הנהות מהר"ן חיות עמ"ס מכות דף י"ב ע"ב.

שם, בהערה 2 במה שהובא מדברי הנקודות הכסף. — הנה הט"ז בהל' חנוכה סי' תר"ע סוף ס"ק ג' הקשה על הלבוש בזה"ל: ואין זה נכון דהא פירש"י בפרשת כי תצא דגדול המחטיא את האדם יותר מחורגו, עכ"ל. ולכאורה למה מביא רברי רש"י, הרי דבריו לקוחים מחכמז"ל בספרי ופסיקתא זוטרותא (תצא כ"ג, ח') ובמדר"כ כ"א, ה', ותנחומא פנחס ג'. אכן לדברי הנקודות הכסף, אתי שפיר, דהט"ז לשיטתו דהקושיא יותר חזקה אם מקשים מדברי רש"י מאם מקשים מדברי המדרש, ודו"ק.

שם עמוד נ"ב, במאמר, "אותיות מחכימות", עי' בהנחות אלה למטה על משה אפרים סי' תרכ"א סק"א, שם בסוגריים כתב בזה"ל: ואין זה הנהת רמ"א כי אם מה שהגני' המחבר באר הגולה בש"ע שהרפים, עיי"ש.

ובעצם הערתם של האברכים המופלגים על דברי הרה"ג ר' מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל בענין תיבת, "שדכ"י. — הנה בתוס' ב"ק צ"ב ע"ב ר"ה דשרכי מביאין לדברי הערוך גרורס שירכן בד', ומסיימים התוס', ותשקוט הארץ תרגומו ושדכית ארעא, עיי"ש. וכן כתבו התוס' במס' ב"ב קל"ט ע"א ר"ה מתניתין, עיי"ש. וא"כ לכאורה יש להקשות גם על התוס' מדוע הביאו פסוק מנביאים ולא מן התורה בפרשת נח, וישוכו המים. — וכן בפרשת תולדות עה"פ (כ"ו, מ"ד) עד אשר תשוב חמת אחיך, מתרגם יונב"ע, עד רי תשרוך. (ובערוך ערך שרך כותב, ער שוב אף אחיך תרגום ירושלמי. ולענ"ד זה ט"ס, כי הפסוק שהביא הוא פסוק מ"ה, ושם לא מצאתי תרגום כזה, ואולי ט"ס וצ"ל ער אשר תשוב חמת אחיך דכתיב בפסוק מ"ד). עכ"פ הקושיא והתירוץ של הנאון ר' מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל נחמד ונעים וראוי למי שאמרים.

ועצם המאמר של האברכים, ראוי לערכה, כי זה דבר חשוב לדעת שלא הכל הוא מהרמ"א. ועפ"ז א"ש מש"כ הרמ"א ביו"ד סי' פ"ט סעיף א', בסוגריים, צ"ע ממהרא"י ולאפוקי או"ה. רברים אלו צ"ע, דהרמ"א גופי' בדרכי משה אות ה' מסיים, ואפשר ראף הארוך לא קאמר אלא אורחא רמילתא, עיי"ש. וכן צ"ע בס' פ"ז סעיף ט' בענין חלב קיבת, על השיטה הב', ויש מי שאוסר, כותב: תוס' ורא"ש ור"ת ורשב"א, ואח"כ כותב בסוגריים, וכן נוהגין. (כלי תיבת, "הנה"). ושם צ"ע, דזה רק שיטת ר"ת ולא הרא"ש. שם עמוד נ"ז במאמר, "משה שפיר קאמר" אות א'. שוב יום אחר לפני מיתתך. עי' בספר עבודת ישראל על מס' אבות פ"ב מ"י בסופו מה שמביא בשם הנה"ק מבארדישוב זצ"ל. — וכן באות כ"ה, נתכוון לדברי עבודת ישראל על שבת הגדול.

שם עמוד ס"א במכתבים אל המערכת אות ט', מה שציין לש"ך חו"מ, ע"י ג"כ באוה"ח הקדוש דברים א', ט"ז ד"ה עוד נתכוון, שמביא מחכם גדול וחסיד וגדול בישראל חביב עלי כרוחי ה"ה הרב ר' משה בירדוגי שה' מדרקק בשעת הדין שיהי' עיניו למטה ולא הי' נושא עיניו. וע"י ג"כ שפ"א אבות פ"א מ"ח מפרש דברי המשנה, כשיהי' בע"ד עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, עפ"י דברי הספר חסידים שלא יסתכל הדיין בפניהם, דזה כוונת המשנה, כרשעים, דאסור להסתכל בפני אדם רשע, עיי"ש.

שם אות י'. מעיר על בעל הטורים ריש פ' תזריע. הנה גם הרמב"ן ריש פ' ויקרא, עה"פ מן התורים או מן בני היונה, כתב כן. — ואינו מבין למה מביא ממרחק לחמו, הו"ל לכ"ת להעיר מגמ' עירובין ק' ע"ב, אמר ר"י אילמלא לא ניתנה תורה היינו לומדין עריות מיונה, ומפרש"י שאינו נזקק אלא לבת זונה, עיי"ש. וכן העיר ירד"י הרה"ג ר' יעקב דיניץ שליט"א בהערותיו לבעל הטורים, וכן העירו כן בהערות על הרמב"ן שם, וכתבו שהמקור הוא מהפסיקתא זוטרותא ריש פ' ויקרא עה"פ ואם מן העוף.

שם אות י"א. מעיר על ספר גליוני הש"ס סוטה מ"ט ע"ב. — נלע"ד דלק"מ, דזה וראי שהקב"ה כל יכול ובודאי מחי' מתים במאמרו, רק כוונת הגליוני הש"ס על תחיית המתים על ידי בשר ודם.

ואסיים בברכת הדיוט שתזכו לבצור מכרמכם יין ישן שדעת זקנים (אין זקן אלא מי שקנה חכמה) נוחה הימנו.

חיים נחום ליכטנשטיין
קרית חסידים, חצור הגלילית
ארץ ישראל

בס"ד.

למע"כ מערכת הקובץ החשוב כרם שלמה הע"י.

אחרשה"ט. בקובץ העשירי לשנת תשמ"ח הק' הרב יורא ליכטנשטיין סתירה בדברי החת"ס ממה שנראה בתשו' קנ"ט באו"ח שסובר שיכול האב לעשות שליח במילה, למש"כ בחירושו לחולין דף פ"ז שאין האב יכול לעשות שליח שיהא נחשב כאילו הוא עצמו מל, ע"כ. הנה הוואה בדבריו הק', יראה שאין כאן שום סתירה, דהנה בדבר זה נחלקו הפוסקים בחו"מ סי' שפ"ב, שהש"ך כתב שם שאין האב יכול לעשות שליח למול את בנו, ובקצוה"ח אחר שהביא דברי התבונ"ש והר"מ הסוברים שגם כאן אמרינן שליח של אדם כמותו, הביא ראי' מהרא"ש דלא מהני, והסביר שם הרבנים עפ"י ד' התוס' רי"ד בפרק האיש מקדש רמזות המושלות על גופו של אדם אינו יכול לעשות שליח, וע"ז כ' החת"ס בחי' לחולין דהקצוה"ח לא העלה דבר ברור בהסבירו, ולכן הרחיב שם החת"ס להסביר שיטת זו עפ"י ד' התוס' רי"ד אלו, וכ"ז כתב לפי"ד הש"ך והקצוה"ח הסוברים דלא מהני שליחות במילה. — ובתשו' קנ"ט באו"ח שם, כתב דבריו עפ"י ד' הפלתי שרוחה דברי הש"ך, והרבה להביא ראי' להר"מ שמועיל שליחות במילה, וז"ל: וכוונתי בזה לפמ"ש הפלתי וכו' עיי"ש. (ואדרבה נראה שדעה להסביר דברי הרמ"א לפי שי' זו שלא יוקשה עליו מדבריו בדרכי משה כמו שהק' עליו הקצוה"ח שם, ועייין), נמצא שאין כאן סתירה, והוא ברור למעיין.

והרב הנ"ל הוסיף לציין, דבסי' ר"א משמע כמש"כ בחולין. במח"כ לא דק, הנידון שם הוא דברי התוס' רי"ד הנ"ל, ובתוך הרבנים כתב וז"ל: ומוצה על האב שימול ושלוחו כמותו שנקשר תפילין בזרועו הנה הקשירה נוכל לעשות ע"י שליח וכו' אבל להניח על זרועו או למול ערלתו ויהי' כאילו מונחים על זרוע המשלח או ערלת המשלח נכרת זה

אינו, עכ"ל. הנה אילו הי' כותב להניח על זרועו או למול ערלת בנו ויהי' כאילו הוא הכרית ערלת בנו, הי' כוונתו כמש"כ בחולין, אבל הלא כתב כאילו ערלת המשלח נכרת, ואין זה ענין לנידון דידן.

ואחתום בברכה שתוכלו להמשיך בעבורתכם החשובה להגדיל תורה ולהאדירה בהצלחה מרובה,

יעקב מנחם האגער
ברוקלין

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה שיחי'.

בכרם שלמה לחורש אב"אלול שנת תשמ"ח במרור תמיהות וישובים (עמוד ל"ט) הקשה מו"ה מררכי בערקאוויטש נ"י על מש"כ בהגהות חשק שלמה (חולין י"ב) דאפילו למ"ר אין שחיטה לעוף מן התורה ראוי לאסור ספק בשחיטה כיון ריש חזקת איסור מרובנן או דיש חזקת אבר מן החי מדאורייתא. והקשה על טעם השני שתי קושיות. (א) דלכאורה כיון שנשחטה פקעה איסור אבר מן החי. (ב) כיון דאזלינן למ"ד דאין שחיטה לעוף מן התורה א"כ לא שייך בו איסור אבר מן החי, והביא ראי' מדגים וחגבים.

ובאמת לא קשה מידי, רעל קושיא א' ו"ל דסבר מחזיקין מאיסור לאיסור, ועל קושיא השני', עי' בתוס' חולין דף כ' ע"א ד"ה לא, שכתבו לגבי עוף וז"ל, דנהי דלא בעי שחיטה נחירה מיהא בעי בסימנים, עכ"ל. הרי מבואר להריא, דאע"ג דלא בעי שחיטה, אסור מיהת לאכול מחיים, ולא דמי לדגים וחגבים, וזה פשוט. החותם בברכת הצלחה,

יוחנן ריינער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן מנחם מענדל גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון ארי' גרינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון קעלמאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה דוד זינגער נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' חיים מרדכי נחום גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישכר חיים בלוי נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל ליכט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל אליהו מינצער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל שטערן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי הכהן לאטטערמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי הירשל ברוק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי הלוי מאססבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום צענווירטה נ"י מנהל מוסדות באבוב בירושלים עיה"ק
 להולדת הבן
 להרב שלמה יחיאל גופס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
 להרב שלמה זלמן גארדאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה מאשקאוויץ נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אברהם בארבער נ"י מטאראנטא להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' אהרן יחיאל הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר בצלאל גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלימלך הלוי בלומענבערג נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' זאב חיים הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שכנא הלוי לאנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חנוך העניך הלוי מינצעלעס נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יהודה יצחק שמאי' נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב דאסקאל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ליבוש אקערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר זיגלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה היימפלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מתת' קטן נ"י מלונדון להולדת הבת
 להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
 דבאבוב להולדת הנכדה

להרב פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלום גרשון אונגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י להולדת הבת
 יזכו לנלדן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם מוה"ר ישכר בעריש אייכענשטיין שליט"א רב דקהל אוהב
 ישראל דזידיטשויב לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר בנש"ק ר' אפרים פישל ישראל וויינבערגער נ"י תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים יעקב וויינער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' טובי' וויינמאן נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ישראל יצחק ציטראנענבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קליין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם ליכטיג נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה בן ציון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן נ"י לאירוסיו בתו-
 נכדתו תחי'
 להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י מנהל רוחני דרשיבת כרם שלמה דבאבוב לאירוסיו
 בנו הב' הח' הנעלה כמר אברהם יחזקאל נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית
 באבוב

להנה"ח מו"ה זאב הכהן שטערן נ"י מלונדון חתנו של הרה"צ מו"ה משה
 סטעמפיל הי"ד לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שרגא דוד יחזקאל נ"י
 להנה"ח מו"ה מרדכי ארי' באלדינגער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 משה אברהם נ"י

להנה"ח מו"ה שלמה חיים שעהנבאך נ"י מכני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה ליפא
 נ"י מפתח תקוה לאירוסיו בתורנכדתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר יעקב אבראמסאהן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השי"ת שמחה במעונו,
 יודיע נא אל המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האברך היקר מו"ה ישראל פרייא נ"י
סגן מנהל של המוסדות בקרית באבוב
בהלקח מאתו אביו הרה"ח הנכבד מו"ה נתן ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י
בהלקח מאתו אביו
הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל
רב דקהל בית אהרן בפלעמבוש

* * *

הנה"ח הנכבד מו"ה נפתלי וויעטשנער נ"י
בהלקח מאתו אחיו הנה"ח הנכבד מו"ה אנשיל ע"ה

* * *

הב' היקר והנעלה כמר גרשון גוטמאן נ"י תלמיד ישיבתנו
בהלקח מאתו אביו החשוב ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

יום תנחומין

למשפחה הכבודה והרוממה
בעלי בית הדפוס „אחים גרויס”

בהלקח מאתם אביהם
הארמו"ר מקערעסטיג-בערבעשט זצ"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

Photocomposition by

כיד"פ „שמחה גראפיק”

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co., Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ב' (קי"ב) כסלו תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת וישלח . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז חידושים, פסקים והערות . . . . . הגאון מוה"ר ארי' לייב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל
 יב בענין נרות שבת, וסוגיא דככתה . . . . . הגאון מוה"ר אביש אבד"ק פפד"מ זצ"ל
 יג פלפול בסוגיא דככתה . . . . . הגאון מוה"ר מאיר ברכי אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
 טז חידושים בריש הל' שבת . . . . . הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבוי זצ"ל
 כ בענין קידוש על היין בשבת . . . . . הגאון מוה"ר זכרי' מענדל אבד"ק לעסלא זצ"ל

מדור אגרות קודש

כא מכתב מהגאון מוה"ר מרדכי כנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל . . . . .
 כב מכתב מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטשאנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל . . . . .
 כג מכתב מהגאון מוה"ר יחזקאל כנעט אבד"ק נייטרא זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כג ברין פיני עצמות . . . . . הג"ר חיים עוזר גראדזענסקי מווילנא ז"ל

מדור פלפול והלכה

כה במס' שבת דף ה' . . . . . הרב מוה"ר משה דוד שטיינזארציל שליט"א
 ל ברין הפרת קליפת אגוזים בשבת . . . . . הרב שלמה זלמן גארדאן ג"י

מדור תפארת בחורים

לב פלפול בסוגיא דככתה . . . . . תב' משה יעקב ציטראנענבוים ג"י

עולת שבת בשבתו

לז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

לט הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור זכור ימות עולם

מג קול קורא מק"ק פראג אודות הגירוש בשנת תק"ה לפ"ק . . . . .

מדור תעודות וסמיכות

מב כתב „חבר" . . . . . מהגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל
 מג כתב „מוריני" . . . . . מהגאון מוה"ר ישראל דוד מרגליות יפה אבד"ק פעזינג זצ"ל
 מא דקדוקי סופרים . . . . .
 יט צילומי כתבי קודש . . . . .
 מו מכתבים אל המערכת . . . . .
 מז ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1988

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת**

אמי החשובה והצנועה

מרת מינדל חי' בת מו"ה משה יארסלאוויטש ע"ה

נפטרה ביום כ"ב לחודש כסלו שנת תש"כ לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

משה קעסלער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האברך החשוב היקר והנעלה
מו"ה שלמה ע"ה במו"ה דוד גאלדבערג נ"י
מאנטווערפען יע"א

שנקטף בדמי ימיו
עשרה ימים לחודש כסלו שנת תשמ"ח לפ"ק
ד' ינקום דמו, ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח על ידי

אביו	בניו
דוד גאלדבערג	אהרן גאלדבערג
אחיו	יצחק שמואל יעקב גאלדבערג
משה נתן נטע גאלדבערג	נטע גאלדבערג
אברהם חיים גאלדבערג	חיים צבי גאלדבערג

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האברך היקר החשוב והנעלה
מו"ה שלמה ע"ה הי"ר במו"ה דוד גאלדבערג נ"י

שנקטף בדמי ימיו
עשרה ימים לחודש כסלו שנת תשמ"ח לפ"ק

יהא זכרו ברוך!
תנצב"ה

הונצח ע"י,

ידידיו ומעריציו
מתפללי ביהמ"ד רחסידי כאבוב
באנטווערפען יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וישלח

ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאֵל־הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך, ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו וגו'. הדקרוקים רבו בפסוקים הללו, ראשית, מדוע המתין הקב"ה בציווי זה של עשיית המזבח עד אחר מעשה דינה. (ב) מה שדקדק האלשיך הק' על אשר צוה לו הקב"ה ללכת לבית אל ולבנות שם מזבח, מדוע בחר הקב"ה מקום המזבח דוקא במקום שנראה אליו אלקים בברחו מפני עשו אחיו. (ג) מה שדקדק הכלי יקר על אומרו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם, דהול"ל אשר בידכם, וכלשון הפסוק להלן, ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם.

וכדי לבוא אל הביאור נקדים דברי המדרש בפרשת אמור (ויק"ר פ' כ"ז) עה"פ והאלקים יבקש את נדרך (קהלת ג') רב הונא בשם רב יוסף אמר, לעולם אלקים יבקש את נדרך, אתה מוצא צדיק רודף צדיק והאלקים יבקש את נדרך, רשע רודף צדיק והאלקים יבקש את נדרך, אפילו צדיק רודף רשע והאלקים יבקש את נדרך וכו', לעולם הקב"ה תובע דמן של נדרפין מן הרודפין וכו', רבי אליעזר ב"ר יוסי בן זמרא אמר אף בקרבנות כך, אמר הקב"ה שור נדרף מפני ארי, עז נדרף מפני נמר, כבש מפני זאב, לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנדרפין וה"ד (ויקרא כ"ג) שור או כשב או עז כי יולד, ע"כ. וביאור הענין הוא, דהנה משבע הרודף להיות מתנאה ומתנשא בלבו בחושבו שהוא יותר גרול ויותר חזק מהנדרף, ולכן לו ראוי ולו יאות לנקום נקם בחבירו. ולעומת זה, אדם הנדרף, אף אם רשע הוא, אבל עכ"פ בשעת שרודפים אותו, לבו נשבר בקרבו לרססים על גורלו הרע, בחושבו כי חף מפשע הוא. ומאחר שהקב"ה אוהב את השפל בדרך ורוח נשברה, ותועבת ד' כל גבה לבב, לכן אלקים יבקש את הנדרף, אף אם הצדיק הוא הרודף והרשע הוא הנדרף. ולזה מסיים המדרש, שאף בקרבנות כך, שהכשיר הכתוב לגבי המזבח רק את הנדרפין, כי זהו ענין הקרבנות, להורות על ענוה, כמאה"כ זכחי אלקים רוח נשברה (תהלים נ"א). כי אדם המביא קרבן להשי"ת צריך להיות לו לב נדכה ונכאה, בהעלות על לבו, כי באמת ה' ראוי הוא בעצמו להיות נקדב על גבי המזבח, רק שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו חס עליו וצוה שהבהמה תיקרב על גבי המזבח תמורתו.

וענין זה מבואר היטב בספה"ק ישמח משה (בפ' ויקרא, ובפ' צו), דעיקר רצונו ית"ש בציווי הקרבנות הוא שיבוא האדם עי"ז לידי מדת ההכנעה, וישתעבר הפחות להנכבד, שישים החושא אל לבו, מה זה שבשבילי שחטאתי, ישחש הבעל חי וישרף על לא חמס בכפו, רק הענין הוא, כי כן ראוי להשתעבר הפחות במדריגה אל המעלה במדריגה, ואם יעלה זאת האדם על לבו, אזי יתעורר

ללמוד ק"ו בן בנו של ק"ו, ומה אם הבעל חי, שהאדם לא בדאו ולא הוציאו מאין ליש, ולא גמלו כל טוב, ולא יגמלו לעתיד, ואינו מכיר אותו, נשחט ומקבל יסורים גדולים עבדו, על אחת כמה וכמה שהאדם אשר נחשב נגד מלך מלכי המלכים הקב"ה כאפס ואין, והקב"ה גמלו כל טוב, והוציאו מאין ליש, שבדאו וזנו ופרנסו, ואינו מסיר השגחתו ממנו אף לרגע ליתן לו שפע חיים, ועתיד לגמלו כל טוב, שראוי לחשוב עם קונתו ולקרוע לבו על חטאיו אשר עבר ולהתמרמר מאוד ולהתחרט בתשובה שלימה, עכתדה"ק.

ומעתה יובן היטב מאמר אלקים אל יעקב, קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לא-ל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך, דהנה אחר מעשה דינה היו יעקב ובניו בבחי' רודפים, שרדפו אחר חמור ושכם והרגו כל העיר לפי חרב, ואף שעשו כדת וכדין, שהרי שכם עשה נבלה בישראל, וכמו שאמרו חזונוה יעשה את אחותינו, עכ"ז אלקים יבקש את הנרדף, וכדברי המדרש, אפילו צדיק רודף רשע, כי ד' שוכן את דכא ושפל רוח, ושונא את הנאות, ולכן צוה עליו הקב"ה לבנות מזבח כדי שיעלה עליו זבחים, ועל ידי הקרבנות יתעורר למדת ההכנעה והענוה, בלמדו ק"ו מהבהמה שמשמעבד הפחות להנכבד, כמבואר בספה"ק ישמח משה הנ"ל. ולזה הזכיר אותו הקב"ה, לא-ל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך, להורות לו, שעל ידי הקרבת הזבחים תגיע לאותה בחינה ומדריגה שהיית בעת בריחתך מעשו אחיך, שאז היית אתה הנרדף, ולבשת אז מדת ההכנעה והענוה, ועי"ז זכית לא-ל הנראה אליך, כמאה"כ כי רם ד' ושפל יראה.

ועי"ז יבוא על נכון מה שאמר אח"כ יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו, הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו, ודקדק הכלי יקר למה לא אמר אשר בידכם, ולהאמור ניחא, רגורע אוז"ל (פוסת דף ד' ע"ב) כל המתנאה כאילו עובד עבודה זרה, ולזה אמר להם הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם"ם דייקא, היינו שתסירו את מדת הנאות הנקראת אלהי נכר, מתוך לבבכם, והטהרו, ואז תחזור השכינה הקדושה לשכון בתוכם.

ובדבר האמור י"ל כוונת המדרש עה"פ ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל, הה"ד אם נבלת בהתנשא (ירמ' ל') רבי עקיבא אמר, מי גרם לך להתנבל בדברי תורה על ידי שנשאת את עצמך, ולכאורה מה ענין דרש זה לפסוק קום עלה בית אל. ולהנ"ל ניחא, דמה שצוה הקב"ה ליעקב לעלות לבית אל ולבנות שם מזבח, חי' כדי להסיר מדת הנאות והתנשאות, ולבוא אל מדת הענוה והשפלות, א"כ שפיר שייך דרשת רבי עקיבא לפסוק זה, והכן.

חידושים, הערות, ופסקים

מהגאון מוה"ר ארי' ליב אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל¹

רמב"ם פרק כ"ב מהלכות ערות דין ב', גבי מלוה א' ולוה א' ושני שטרות א' של מנה וא' של מאתים ושני כתות המכחישין חתומין בהם ישלם הקטן וישבע על השאר, וכתב הרמב"ם, יראה לי שישבע בנקיטת חפץ כרין מורה במקצת ולא תבא העדאת כו'. ותמחהו עליו הראב"ר והר"ן והה"מ והב"י, וגם האחרונים תב"ח והש"ך, דהא הו"ל שיעבוד קרקעות ופטור משבועה, והש"ך תירץ דאיירי באין לו קרקעות. ולא נהירא לי, כי ידוע הוא דהרמב"ם דייק וגרים שמעתתי ואיך יהי' העיקר חסר, אין זה מדרכו של הרמב"ם. ועוד, מה יראה לי, דכתב הרמב"ם, משמעו שחירש דין חדש מדעתי, ולפ"ד הש"ך אין זה דבר חרש, וכל הפוסקים סברי הכי אין חולק בדבר, ומה חידש לנו הרמב"ם ז"ל.

ולי נראה פירש הרמב"ם כפשוטו, ריש לדקדק בדברי הרמב"ם דכתב שטר אחד ממנה ואחד ממאתים ולא קאמר סתם, אלא ודאי, דלכאורה יש לדקדק אמאי מוציא תחלה השטר חוב של המאה כלל, יוציא תחלה השטר של הב' מאות, אלא ע"כ דאיירי דאובן שהי' [לו] קרקעות והלוה מנה משמעון ומכר אח"כ קרקעותיו, ואחר זה הלוח עור ראובן משמעון מאתים, וא"כ כשרוצה לגבות בהשטר של המאתים אינו יכול לגבות מהני קרקעות שהם קנאו קודם הלוואתו, לכך בא בשני שטרות, וא"כ באמת אם רוצה לגבות מהלוקחות המאה, הם אומרים דלמא השטר של מאתים אמת וזה שקר, וא"כ אינו יכול לגבות מהם, וא"כ לית כאן הוראה בשעבוד קרקעות, וא"כ צריך לישבע דאורייתא. והשתא ניחא, שתובע בב' שטרות כי היכי דלהוי לי' שעבדא דאורייתא על הכל, ודו"ק כי נכון הוא.

כתב הרמב"ם בהל' רוצח (פרק ה' הלכה ו') האב שהכה את בנו והרגו כו' ושליח ב"ד, היינו שהכה אותו על שלא רצה לבא לב"ד, פטור כו'. ובהשגות, א"א זה לא שמענו מעולם, אלא שליח ב"ד שהוסיף על מה שאמרוהו ב"ד כו'. והכ"מ כתב וז"ל, לא שמענו אינו השגה. ונוראות נפלאתי על פי' הראב"ר, דהא מתני' הוא באלו הן הלוקין הכה ומת תחת ידו פטור, ופירש"י כדאמרין יצא אב המכה כו' והוסיף עוד רצועה א' גולה, ואיך כתב הוא ז"ל הא דקתני יצא כו' ושליח ב"ד דפטור, היינו שהוסיף כו', וצ"ע רב.

ולענ"ד נראה, דרש"י (מכות ח' ע"א) דקדק בלשונו חזק באומרו, ושליח ב"ד שהכה ארבעים למחויב מלקות, מה בעי רש"י בזה, והל"ל בקיצור, שהכה

(1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' פ"ב עמוד ז'. — חידושים הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח באוצר הספרים ראוונטאליא בעיר אמשטרדאם, והגיעו אלינו ע"י ידידנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

למחוייב מלקות. ונ"ל דפליגי בהא, דהרמב"ם בהלכות סנהדרין ובפירוש המשנה כתב, דמן התורה לוקין ארבעים אלא דחכמים תקנו לעשות משמרת שלא להכות כי אם ל"ט, ראף אם ישעה בהכאה א' לא יהי' יותר מארבעים, ואסמכוה אקרא במספר ארבעים יכנו, יע"ש. וא"כ אליב"י פשיטא אם הכה ארבעים פטור ולא צריך למעטינהו, דהתם מדאורייתא רינא הכי, ואם הכה יותר על ארבעים גולה. וזה פירושו- במתני', הוסיף עוד רצועה אחת, פי' מלבד שהוסיף על הל"ט והכה ארבעים, אבל רש"י והראב"ד ס"ל דמן התורה לוקה ל"ט... וסד"א דיהא גולה על הכאת של הארבעים, לכך צריך קרא למעטינהו, ודוקא מכת הארבעים, אבל אם הוסיף עוד א', פשיטא דחייב, ובפחות פשיטא דפטור, דהא עושה כפי ציווי הב"ד. וזה שדקדק רש"י, שהכה ארבעים, ודו"ק היטב כי הוא אמת. ובזה ניחא לן קושית התוס' לשם בד"ה אלא דגמיר, ודו"ק.

נשאלתי, גוי שהרכיב באילנות של ישראל בלי ציווי הישראל, האם מותר לישראל לקיימם. — תשובה. לכאורה הדין פשוט בדברי הטור סי' רצ"ה שכתב וז"ל, אסור להניח לגוי להרכיב בשלו ואסור לקיים המורכב, ואין לדחוק ולומר דעד כאן לא אסר הטור לקיים המורכב אלא במקום שעשה איזה איסור, כגון שהניח להגוי להרכיב, ויהי' פירוש דברי הטור כן, אסור להניח לגוי להרכיב ואם עבר והניח לגוי להרכיב אסור לקיימו, ודוקא שהי' יודע שהגוי מרכיב ולא עיכב על ידו, אבל אם הגוי הרכיב שלא מדעתו, יהא מותר לקיימו כיון שלא עבר הישראל כלום, דהא על כרחינו לא ס"ל להטור חילוק זה כלל, דהא בסוף סי' רצ"ו כתב וז"ל, בשם הרמב"ם פ"א מהלכות כלאים, אסור לזרוע כלאים לגוי ומותר לומר לגוי לזרוע לו כלאי זרעים לכתחילה עכ"ל, ור"ל אפי' בשל ישראל, ואינו יודע למה, כיון שאסור לקיימו האיך יהא מותר לומר לגוי לזרועם, עכ"ל הטור, ואי ס"ד דס"ל להטור חילוק הנ"ל, רלקיים אינו אסור אלא במקום שהישראל עשה איזה איסור, אלא במקום שלא עשה איסור כלל מותר לקיים, מה מקשה להרמב"ם כיון דס"ל להרמב"ם דמותר לומר לגוי לכתחילה, וא"כ לית כאן איסור כלל, וא"כ באמת מותר לקיימו, והא דכתב הרמב"ם דאסור לקיים כלאי זרעים, הוא דוקא במקום שעשה איזה איסור, אלא ודאי דס"ל להטור ראיין חילוק כלל, ובכל מקום שאמרו המקיים כלאים אינו לוקה אבל איסור איכא, איירי אף אם עלה מעצמו. וכן מוכח מהראב"ד והר"ן בפרק תולין, שהקשו כמו כן להרמב"ם ע"ש, וכן נראה להוכיח מהא דע"ז דף ס"ג וס"ד רקאמר לימא מסייע לי' אין עודדין עם הנכרי בכלאים אבל עוקרין כו' סברות הא מני ר' עקיבא הוא דאמר המקיים לוקה כו' ואלו למעוטי תפלה שרי, ופי' רש"י, אע"ג דרוצה בקיומו עד שיעקרם כו', ומשני הא מני רבנן כו', ומה פריך רלמא אף לר"ע הכא מותר מטעם רלא עשה הישראל שום איסור, אלא על כרחיך דאין לחלק רחמי, ועיין בתשובת דברי יוסף סי' כ"ד באורך.

הרמב"ם פסק בפ"ד מהלכות פרה ארומה הלכה י"ח, דאם נשחטה בהמה אחרת עמה, הפרה כשרה, אעפ"י שהבהמה מותרת באכילה דאין צריכין כוונה לחולין כו'. ותמה הרב בכסף משנה, שהוא נגד תלמודין פ"ב דחולין (ל"ב ע"א) דאמר רבא נשחטה בהמה אחרת עמה לר' נתן פרה פסולה בהמה כשרה לרבנן הפרה כשרה והבהמה אסורה, וכיון דהרמב"ם פסק כר' נתן, הו"ל למפסק דהפרה פסולה. ורצה הרב לומר דהי' להרמב"ם גירסא אחרת ע"ש. ולבי אומר לי הנכון בדברי הרמב"ם, דקשה להרמב"ם שם בגמ' דפריך פשיטא ומשני נשחטה לר' נתן אצטריכא לי' סד"א ושחט אותה ולא אותה וחברתה דשחט ב' פרות אבל בהמה דחולין אימא לא קמ"ל, ול"ק נשחטה לרבנן אצטריכא לי', ועוד ק"ל קושית התוס' שם דלרבנן למה לי ושחט אותה ע"ש, וגם קשה לי' קושית התוס' על הסד"א אליבא דר' נתן, ושחט אותה ל"ל, ולכך סבר הרמב"ם דבאמת מחלוקת ר' נתן ורבנן הוא אי קאי גם אבהמה דחולין, דרבנן ס"ל כסד"א דדוקא ב' פרות, וקרא דושחט איצטריך לנשחטה שתי פרות, דאעפ"י שהאחרת פסולה מטעם כוונה, מ"מ אימעט מקרא דושחט אותה ולא אותה וחברתה בשום ענין ואופן שיהי', בין בכוונה בין שלא בכוונה, אבל בהמה דחולין לא, ובאמת אליבא דרבנן אין הכרח דפרה תלוי בפיסול הבהמה, דבלא"ה כשרה, דלא אמעט מאותה בהמה דחולין, ומחמת מלאכה לא שייך הכא דלא הי' כוונה.

והשתא ניחא, דלענין הבהמה עצמה פסק כר' נתן מטעם דסתם לן מתניתין כותי', אבל בפלוגתא דפרה פסק כרבנן דסברי אבל לא בהמה דחולין. ולכן נלע"ד שלא הביא הרמב"ם דין דנשחטה שני פרות כלל², דזהו אימעט מכלל דושחט אותה, אבל בבהמה דחולין איצטריך לאשמעינן כרבנן, ודו"ק כי נכון הוא מאוד.

בההיא דיבמות (דף ס"ד ע"ב) נשאה לראשון ומת, לשני ומת, הרי זו לא תנשא לשלישי, דברי רבי. יש מחלוקת בין הפוסקים לענין אם כופין אותו לנדרש, והרמב"ם ס"ל דאין כופין, והרא"ש אקשי' עלי' דהא קי"ל חמירא סכנתא מאיסורא. ולבי אומר דטעם הרמב"ם הוא, דס"ל ג"כ כמ"ד מזלא גרם וכרעת כל הפוסקים ע"ש בא"ע, אמנם קשיא לי' אי ס"ד דפירש מזלא גרם הוא, שמזל שלה גורם, הא אמרינן בפ' המפלת (דף ל"א ע"ב) ואמר רבי יצחק אמר ר' אמי כיון שבא זכר בעולם בא ככרו בידו, זכר זה כד, דכתיב ויכרה להם כירה גדולה, נקבה אין עמה כלום, נקבה נקי' באה, בלא מזל, דמזלה תלוי במזל הזכר כמ"ש התוס' בפ"ק דסוטה כו' ע"ש, וא"כ איך אפשר לומר דמזלה גרם, הלא אין לה מזל, ומזלה תלוי במזל הזכר, ולכן פי' מזלא גרם ע"ד זה, דבאמת מזלה תלוי בהזכר שנזכר לה ארבעים יום קודם יצירה כדאמרינן בגמ' סוטה (דף ב' ע"א) ומועד קטן (י"ח ע"ב), ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, ופירשו ז"ל, וכמו שהביא גם מהרש"א בח"א במועד קטן, דאם נשאת

לאחר ימות הוא מקמה והיא תנשא לבר מזלה, (ובזה פרשתי פסוקים תמוהים בפרשת (כי תצא) [שופטים], מי האיש ונו'), וא"כ אם נשאה לראשון ומת, לשני ומת, אנו רואין שאינם בר מזלה, ולכך לא תנשא לשלישי לכתחילה, פן גם הוא לא יהי' בר מזלה, אמנם הכל בספק, כי בודאי יש אחד בר מזלה, דהא ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, לכך אין מוציאין אותה מידו בכפי', ודו"ק.

ובענין זה אמרתי דרך פשוט ודרוש בפ' וישב, ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו, ופירש"י כלומר דוחה הי' אותה בקש שלא הי' בדעתו להשיאה לו, כי אמר פן ימות, מוחזקת היא זו שימותו אנשי'. רבים פירשו דברי רש"י ולא נוח בהם, ובאמת צריכין אנו להבין, למה לא הגיד לה יהודה האמת, ומה בעי בזה. ונראה דבאמת ס"ל כהנך פוסקים דס"ל בקטלנית שיחלוץ, וא"כ גם הוא הי' רוצה לקיים זה, ששלה יחלוץ לה, אמנם חליצת קמן אינו כלום, ויבום שייך אף בקמן, אמנם הוא דחה אותה שתמתין עד שיגדל ואז יהי' ראוי לחליצה. וזהו שפירש רש"י, דוחה הי' אותה, שבאמת יבם קונה אף כשהוא קמן, כי לא הי' בלבו להשיאה לו, אלא שיתן חליצה הי' כוונתו, ודו"ק. (ועוד הארכתי בענין זה).

רבים וכן שלמים נתקשו בהבנת דברי התלמוד בב"ק פרק שור שנגח ד' והי' (דף ל"ט ע"ב). תנו רבנן שור חרש שוטה וקמן שנגח, ר' יעקב משלם חצי נזק, רב יעקב מאי עבדת', אלא אימא ר' יעקב אומר משלם חצי נזק. לכאורה קשה הבנתו. ונלע"ד פשוט דזו כוונתם, דהא פריך שם, במאי עסקינן כו' ומתדן רבא לעולם במועד והכא במאי עסקינן כו' ור' יעקב סבר לה כו' יודא כו', וא"כ לפי דברי רבא, ר' יעקב לא פליג אר' יודא, אלא מפרש דבריו, וא"כ לא שייך לומר ר' יעקב אומר אלא הול"ל אמר ר' יעקב, ואי אמרינן ר' יעקב אומר, ע"כ דפליג, וא"כ חקושיא במקומה עומדת, במאי עסקינן כו'. והשתא ניחא תנו רבנן כו' ר' יעקב משלם חצי נזק, ומקשה ר' יעקב מאי עבדת', כלומר, דהא ר' יעקב אינו אלא מפרש דברי ר' יודא, והל"ל ר' יודא אומר, ור' יעקב מה בעי הכא, אלא ע"כ ר' יעקב אומר משלם חצי נזק, וא"כ פליג, והשתא קשה במה עסקינן כו', ודו"ק כי אמת וברור הוא.

בההוא דכתב הרמב"ם הלכות איסורי ביאה [פי"ז הלכה ג'] דכהן גדול באלמנה חייב אפילו בעל דרך זנות, ורבים תמהו עליו. ונלע"ד דאפשר דיש רמז לזה בדרך דרוש בקרא, דכתב רחמנא וקדשתו, שכופין לגרש, גבי כהן הדיוט ולא גבי כהן גדול, מטעם זה, דבאלמנה לא שייך זה, דהא עובר אף בלא קידושין כלל, וגבי אינך הוא בכלל דלא גרע מכהן הדיוט, וכולהו אצטריך למלקות, דאין עונשין מן הדין, ודו"ק.

[בשו"ע יו"ד] בסי' ב' [סעיף ג'], מומר אוכל נבילות לתיאבון אפי' נשבע שבסכין יפה שחט אינו נאמן, וכתבו הטעם בשם אהל מועד מפני שהוא חשוד על השבועה דעבר על שבועת הר סיני. ותמחו עליו הרב במ"ז וגם הש"ך כאן ובסי' קי"ט ע"ש. ולענ"ד נראה טעם אחר דאינו נאמן אפי' בשבועה, מטעם דהא הוא אינו נאמן אלא מטעם דהתורה האמין עד אחר באיסורין, וכיון שהוא חשוד אין נאמן להעיד באותו דבר, ולפי שאינו נאמן מצד עצמו ממילא גם בשבועה אין להאמינו, וא"ל דאינו חשוד על השבועה, כיון דאין עדותו אלא בשבועה אין עדותו עדות, כדקיי"ל בכל מקום שהעד צריך שבועה לא מקרי עד כלל, ואף בעד אחר הדין כן, כמבואר בהרא"ש פ"ק דמציעא, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

[בשו"ע יו"ד] בסי' צ"ב סעיף ב' כתב הרב בעל נקודת הכסף על הט"ז שלא דק במה שהוכיח שחש"ע סובר כדעת רש"י, והא דנאסרה החתיכה והחתיכה אוסרת את האחרות, דלמא איירי בניער דוקא, ע"ש. ותמה אני איך חשד את הרב בעל ט"ז בזה, והיותר תמי' דאי כרקא סלקא ארעתי' דהרב ש"ך ברעת הט"ז, הו"ל להשיג עליו בקוצר, הא באמת לא נאמר הדין בש"ע באם נאסרה החתיכה שאוסרת, ולמה שינה הלשון. לכן נלע"ד פשוט רשעות נפל ברפוס, וכצ"ל, מדלא כתב אם נאסרה החתיכה שאוסרת אחרות, וזה דין הוא אף בלא נייער כלל כגון שמתחילה הי' חוץ לרוטב ואח"כ הוכנסה לרוטב ואף במקצת, ומדלא כתב אלא דוקא בניער, ש"מ רס"ל כדעת רש"י דאף במקצת רוטב אינו מצטרף ואינו אוסר, ודו"ק.

ראיתי במדינת פולין בראש חודש ובחול המועד וכל זמן שקורין ארבעה, קורין הגדול שבהם לרביעי, ופה ק' אמשטדרם קורין הגדול לשלישי, והפחות ממנו לרביעי. ולכאורה יש להביא דא"י למנהג אמשטדרם, דאמרינן במגילה דף כ"ב, רב איקלע לבבל בתענית ציבור קם קרא בספרא פתח ברוך, חתם ולא בריך כו' מכדי רב בישראל קרא, מ"מ חתם ולא בריך לאו משום דבעי למקרי אחרינא אבתרי' כו'. וקשה איך ס"ד רב יקרא לשלישי ואחד לרביעי, הרי רב הי' הגדול שבהם, וביותר לפי הס"ד שם הוא קודם התקנה, וא"כ עדיף הרביעי שהוא מברך על החתימה, אלא ש"מ אף במקום שהחותם מברך, השלישי יותר חשוב, כ"ש האידנא דכלם מברכין, ודו"ק.

מילה בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה, פשוט דמותר לבעלי ברית לגלח, ואף שהוא מדינא דגמ', כיון דמצינו דכיבוש ותספורת שוין לכל הדינים ומתירין לכבס לצורך שבת, מהיכי תיתי לאסור בתגלחת. והא דאסרינן לגלח לצורך שבת, הוא מטעם שכתוב מ"א כיון דאין דרך לגלח בכל ערב שבת, ומינה בכח"ג אפשר

שהי' מותר, אלא דלא נהנין כן מצד החומרא, אבל כמילה, ודאי דאין להחמיר, דהא נהנין ללבוש בגדי שבת לצורך המילה ולא לכבוד שבת, ודו"ק.

מה שפסק מו"ח הגאון [בשו"ת חכם צבי] בס' י"ט בס"ת שכלה ע"ש, כן נראה אחר העיון בתשו' משאת בנימין סי' נ"ו יעו"ש באורך, ומ"מ עדיין צ"ע בפירוש הירושלמי דמגילה, ודו"ק.

בענין נרות שבת, ובסוגיא דכבתה

מהגאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק פפר"מ זצ"ל⁽¹⁾

איתא בש"ע א"ח סי' רס"ד, אין עושין פתילה לנר של שבת בין נר שעל השולחן בין כל נר שמדליק בבית מדבר שהאור אינו נאחז בו אלא נסרך סביבו והשלהבת קופצת וכו' ואם הדליק בדברים האסורים אסור להשתמש לאורה, וי"א דאם יש נר א' מדברים המותרים מותר להשתמש לאור האחרים, וכן דבר שאפשר בלא נר מותר לעשות אפילו אצל נרות האחרים ולצורך שבת יש להקל בדיעבד. ואיתא במג"א, ונ"ל ראם יש נר א' כשר ועומר אצלו נר פסול מותר להשתמש דלא יהא אלא נר אחד לחוד וכמ"ש סי' רע"ו ואע"פ שהב"ח מחמיר בזה, למעמי' אזיל וכו' ע"ש. ויש ליתן טעם לסכרת הב"ח שמחמיר, דאיתא שם במס' שבת פרק ב' (דף כ"א ע"א) אמר רב הונא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול אמר רבא מ"ט דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. ומקשי התוס' מגל' לרבא רס"ל לרב הונא דמותר להשתמש לאורה דלמא טעמא משום כבתה זקוק לה לחוד, ומתרץ התוס' דאל"כ קשה למה אמר רב הונא בין בשבת וכו', יאמר סתמא אין מדליקין, אלא בא לאשמעינן דבשבת איכא טעמא אחרינא דאין להדליק.

וצריך להבין לאיזה נפקותא אשמעינן רב הונא רבר זה דיש בשבת טעמא אחרינא, דאי לאשמעינן דשרי להשתמש לאורה, הלא איתא שם בתוס' דמסתמא לא הוה שום אדם אוסר עליו, וא"כ מאי אתא לאשמעינן. ויש לתרץ משום שנשמע מזה דין חדש, דהיינו דמוכח מזה שיש איזה פעם שאין שייך הטעם משום כבתה זקוק לה, ואז אסור להדליק משום טעמא אחרינא שמא יטה, דאיתא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ס"ו עמוד ז'. — הועתק מכת"ק והניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ינשאתו ר' על גפי מרומי הצלחות.

(שם ע"ב) מצות נר חנוכה איש וביתו והמהררין נר לכל אחר ואחר והמהררין מן המהררין ב"ש אומרים פוחת והולך וב"ה אומרים מוסיף והולך, ולפי הסברא אם הוא מן המהררין מן המהררין וכבתה נר מן ההוספה באופן שנשאר עכ"פ מהחייב להדליק, אז אין זקוק לה, רהרי גם אפילו לכתחילה אין מחייב להדליק, אלא שהוא מהמהררין מן המהררין, מכש"כ אם כבתה מן אותן נרות, א"כ לפ"ז מי שאין לו נר כשר אלא נר אחר, ועוד יש לו נרות מרבירים האסורים, יכול להדליק ההוספה מאותן נרות וכו', וא"כ לפ"ז שפיר אמר רב הונא בין בשבת, לאשמעינן רבשבת איכא עוד מעמא, וא"כ בשבת אסור להדליק גם ההוספה מאותן נרות משום שמא יטה, אלא שעל זה קשה, הא יש לו נר א' כשר, אלא ע"כ כסברת הב"ח רהגם שיש נר כשר מ"מ יש לחוש להשתמש אצל נר פסול שמא יטה, ודו"ק.

ועפ"ז מתורץ מה דאי' בסמ"ק סי' ע"ב רע"פ הרוב אצל בין בין, הבין האחרון פשוט יותר מהראשון, וכאן אמר רב הונא בין בשבת בין בחול, ולפי הסברא בשבת פשוט יותר. ולפמ"ש נחא, דלאו בענין א' איירי רב הונא בין בשבת בין בחול, דבשבת איירי מאותן נרות שמוסיפין וכו', ובחול איירי מן נרות שהוא מן החייב. וגם אצל רב שאמר מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, נ"כ קשה בחול פשוט יותר, ולמ"ש נחא, דמה שאמר בין בשבת, אפשר קאי נ"כ אאותן נרות שמוסיפין, נ"כ מותר משום דס"ל דגם אצל אותן נרות אסור להשתמש לאורה, וא"כ נ"כ לאו מענין א' איירי בין בחול בין בשבת, ודו"ק. ועוד יש לאלקי מילין וה' יעזרני ללמוד לשמה ללמוד וללמד ולשמור ולעשות, אמר ויהי רצון אאמס"ו.

בסוגיא דכבתה

מהגאון מוה"ר מאיר ברבי אבד"ק פרעשבורג זצ"ל⁽¹⁾

במס' שבת דף כ"א ע"א, אמר רב הונא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה וכו', אמר רבא מאי מעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ע"ש. ומקשים העולם דקשיא רבא ארבא, רהכא ס"ל לרבא רמותר להשתמש לאורה דאמר מאי מעמא דר"ה, משמע דהוא נמי סבר כר"ה דמותר להשתמש לאורה, ולקמן רף כ"ג ע"ב אמר רבא נר חנוכה ונר ביתו נר ביתו עריף משום שלום ביתו, ומוכח דס"ל אסור להשתמש לאורה, דאלת"ה קשה הא מצי לקיים שניהם, נר חנוכה ונר ביתו, וקשיא רבא ארבא.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ז'. — פלפול הלז הועתק מכת"י אחר מתלמידיו והניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ויש לתרץ, דהנה התוס' הקשו בד"ה מותר להשתמש לאורה, מנ"ל לרבא דרב הונא סבר מותר להשתמש לאורה דילמא רב הונא ס"ל כבתה זקוק לה ובשבת א"א להרליק, ותירצו דא"כ לא הוי צריך למימר בין בחול בין בשבת כיון דחד טעמא הוא אלא הו"ל למימר אין מדליקין סתם, ע"ש. והנה בעל תרומת הדרן פסק אף בערב שבת דמדליקין קודם הלילה אין זקוק לה אם כבתה קודם הלילה, מדאמר רב פתילות ושמינים וכו' מדליקין בהן בין בחול ובין בשבת, ומפרש הגמרא דקסבר כבתה אין זקוק לה, וקשה הרי בשבת מדליקין בעוד היום גדול, וא"כ ניחוש שמא יפשע ולא ידליקנה אם כבתה בעוד יום, אלא ע"כ דאפילו בכח"ג נמי אין זקוק לה, ע"ש. ולפי"ז הררא קושית התוס' לדוכתה, ואי משום דלא קאמר סתמא אין מדליקין כתירוץ התוס', הא לסברת התרומת הדרן זה אינו, דאי הוי אמר אין מדליקין סתם, הוי אמינא דוקא בשבת דמדליק קודם זמן מצותו אסור משום דחיישינן שמא יכבה ויפשע ולא ידליקנה, משא"כ בחול דמדליק בזמן מצותו, הוי אמינא דאין זקוק לה ומותר, ומש"ה קאמר בין בחול ובין בשבת, ולעולם חר טעמא לתרווייהו כקושית התוס'.

אמנם יש לתרץ דבפרק קמא דמס' פסחים (דף ז' ע"א) פליגי רב פפא ורב פפי אליבא דרבא בנוסח ברכת ביעור חמץ, חד אמר על ביעור וחד אמר לבער, ומסיק הגמרא והלכתא על ביעור, ע"ש. וכתב הרא"ש שם הטעם דמברכין על ביעור להורות חידוש וכמו שאמרו בגמ' (ברכות דף נ') מברכותיו של אדם ניכר שתלמיד חכם הוא, ובלבער כו"ע מודי דמהני, ומש"ה מברכין על ביעור דעיי"ז ניכר שתלמיד חכם הוא, ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע, וכתב שם עוד דמה שחלקו במטבע הברכות ריש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד, ה"ר ר"ת ז"ל נותן טעם לדבר דכל מצות הנעשין מיד שייך לברך עליהן על, ובהרלקת נר חנוכה יש שיהיו במצותה דאמרינן (שבת כ"א ע"ב) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, עיי"ש. והקשה על זה בשו"ת חכם צבי (סי' צ') למאי דבעי למימר בגמרא לחד שינויא דהא דאמרינן מצותה משתשקע החמה וכו' היינו דאי לא אדליק מדליק, ולא ס"ל דיש שיהיו במצות נר חנוכה, א"כ אמאי הוי נוסח הברכה להרליק, ע"ש.

אמנם לק"מ, דהך חילוקא דהביא הרא"ש בשם ר"ת אינו אלא למ"ד אליבא דרבא דאמרינן על ביעור, משא"כ למ"ד משמי' דרבא דאמרינן לבער, ליתא להך חילוקא, ובפשיטות לק"מ מנר חנוכה, שהרי גבי ביעור חמץ נמי מברכין בלמ"ד. ולפי"ז יש לומר דרב פפא ורב פפי דחר דאמר משמי' דרבא לבער וחד אמר משמי' דרבא על ביעור, פליגי בתרי שינויי הגמ' במס' שבת הנ"ל, רמאן דאמר לבער ס"ל כשינויא קמא במס' שבת, דאי לא אדליק מדליק, ולא ס"ל כחילוקא דהרא"ש, ומאן דאמר על ביעור סבר כשינויא בתרא דנ"מ לשיעורא, וא"כ שפיר אפשר לומר כחילוקא דהרא"ש. נמצא דלק"מ קו' החכם צבי הנ"ל, רשינויא קמא במס' שבת אויל אליבא רמ"ר לבער, אבל אליבא דהלכתא דפסקין על ביעור נקטינן כשינויא בתרא דגמ' רמתרין אי נמי לשיעורא, ומברכין להרליק כחילוקא דהרא"ש.

ולפ"ז מתורץ קושיית התוס' הנ"ל, דשפיר אמר רבא מ"ט ררב חונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, דאי שבת וחול חד טעמא אית להו, אמאי לא קאמר סתם אין מדליקין, וממילא ידעינן דאפילו בחול אסור, דאי בחול שרי משום דכבתה אין זקוק לה, הא בהדיא אמרינן דמצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, וכיון דצריך שיהיו ע"כ אם כבתה זקוק לה וכשינויא קמא דגמרא דאי לא אדליק מדליק, וי"ל דזה ה"י נראה לו דוחק לאוקמא הברייתא בלכתחלה, ובדעיבד כבתה אין זקוק לה, וכשינויא קמא דגמרא שתירצו למאי נ"מ דאי לא אדליק מדליק, דא"כ קשה קושית הרא"ש דרבא סבר דמברכין על ביעור אליבא דחד אמורא, אע"כ צ"ל דבאמת צריך שיהיו, וכיון דצריך שיהיו בודאי אם כבתה זקוק לה (דתיירוץ בתרא דגמרא שתירצו אי נמי לשיעורא, ה"י נראה לו דוחק), וא"כ מוכח מהך ברייתא דכבתה זקוק לה עד לאחר זמן מצותה, וא"כ הו"ל לומר סתם אין מדליקין וממילא הוי ידעינן דאף בחול אסור דהא כבתה זקוק לה עד לאחר זמן מצותה, אע"כ להורות בא דמותר להשתמש לאורה, וכסברת התוס'.

אמנם כל זה אליבא דהך אמורא דסבר משמי' דרבא דמברכין על ביעור,
משא"כ להך אמורא דסבר משמי' דרבא דמברכין לבער, ע"כ פליג אחא דקאמר
שעמא דרב הונא דמותר להשתמש לאורה וכבתה זקוק לה, דאליבי' לא מוכח
מידו כקושיא הנ"ל, דהוי אמינא דקא בשבת אין מדליקין דבשבת כבתה זקוק לה
כסברת התרומת הדשן, משא"כ בחול כבתה אין זקוק לה, דאליבי' לק"מ מהך
ברייתא, דבאמת אין צריך שיהוי, והכי פירושא דהך ברייתא, משתשקע החמה
עד שתכלה רגל מן השוק הוא זמן הדלקה לענין דאי לא אדליק מדליק, וקושית
הרא"ש לא קשה אליבי', וא"כ שפיר קאמר הך אמורא משמי' דרבא דגר חנוכה
וגר ביתו גר ביתו עדיף, דאליבי' סבר רבא אסור להשתמש לאורה, והא דקאמר
רבא לעיל מאי שעמא דרב הונא קסבר מותר להשתמש לאורה, ע"כ אינו אלא
לאידך אמורא דסבר דמברכין על ביעור כנ"ל, וא"כ אתי שפיר כל אחד לשיטתו
כאשר יובן להמעין, ודו"ק.

חידושים בריש הל' שבת

מהגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבויו זצ"ל⁽¹⁾

אורח חיים הל' שבת סימן רמ"ב מחבר סעיף א', להזהר בכבוד שבת כו'. יש לברר אי חיוב לענג שבת מדאורייתא אי מדרבנן⁽²⁾, כיון דלא כתיב בתורה רק בנביאים, י"ל דברי קבלה דינם כדין דרבנן, ונ"מ לדינא, אי נשבע שלא לענג בשבת, אי חל השבועה, לפי מה דאי' ביו"ד סימן רל"ט סעיף ד' וסעיף ו', דנשבע לבטל מצוה דאורייתא לא חל השבועה, אבל בנשבע לבטל מצוה דרבנן כשב ואל תעשה חל השבועה. וכן נ"מ בחולה שאין בו סכנה, דמותר להנות באיסורי דרבנן, וכן מותר לעבור על מצוה דרבנן, וא"כ אם החיוב לענג בשבת מדאורייתא, אף שקשה לו לענג, מ"מ י"ל דמחויב, אבל אי מדרבנן, פטור.

ולכאורה הדבר מוכרח דברי קבלה הוא רק כדרבנן, דהא איתא ביו"ד סי' הנ"ל סעיף ו' בנשבע על דבר מצוה דרבנן שלא להדליק נר חנוכה או שלא לקרוא מגילה, חלה השבועה, אף דקריאת מגילה היא דברי קבלה, וה"ה עונג שבת. וכוה יש לתמוה על שו"ת צמח צדק סי' ק"ח שכתב בפשיטות דכבוד ועונג שבת הוא דאורייתא מדכתיב וקראת לשבת עונג, דמנ"ל זה, כיון דהוא רק דברי קבלה. ואף לפמ"ש הפוסקים הובא במג"א לקמן סי' רפ"ח ס"ק ז', דאיסור דאורייתא הוא להתענות בשבת כמ"ש הרכ"י בשם הרשב"א, היינו תענית לגמרי, דנפקא מקרא לאכול בשבת, את אשר נאמר בתורה ויאכלוהו היום כי שבת כו', כדאי' במס' שבת דף קי"ז ע"ב, דזהו ודאי דאורייתא ממש ולא חלה השבועה, אבל חיוב עונג, לענגו בדגים ובכיו"ב, דזהו נפקא מקרא דברי קבלה, י"ל דהוי כדרבנן.

אמנם אף רלענין שבועה הוי כדרבנן, שאני שבועה, דהא אפי' בנשבע על דבר שהוא מדרש חכמים רק שאינו מפורש בתורה להדיא, חל השבועה, מ"מ י"ל לענין שאר ענינים, דברי קבלה דינם כדין תורה לכל הנ"מ, ואף שהרמב"ם בספר המצות השיג על בה"ג שמנה קריאת הלל ומקרא מגילה למ"ע, היינו שאין ראוי למנותם בכלל תרי"ג מצות כי אם המפורשים בקרא, אבל לענין דינא יש להם דין דאורייתא. הגע בעצמך, קידושי כסף כ' הרמב"ם ג"כ דהוי מדברי סופרים, וכתבו האחרונים הובא בש"ך חו"מ סי' ל"ג סק"א שדינו כדין תורה לכל דבר, רק שאין להכניסו בכלל מנין תרי"ג מצות כיון שאינו מפורש בתורה, וה"ה הכא, שיש להם שם מצוה דרבנן, ועיין ברמב"ם ובראב"ד בפ"ג מהל' מגילה וחנוכה הלכה ו', ודו"ק. — שוב ראיתי בס' פרי מגדים בפתיחה שכתב לדעת י"א שהובא בספר המצות בשורש א' ובמגילת אסתר שם, דהלבשת עדומים הוי דברי תורה כיון

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קננ"ו ו' עמוד י"ג. — ד"ז הועתק מכתו"ק המונה ברשות ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבד"ק קעזמארק. זכרה לו אלפי לטובה.

(2) עיין בזה בספר כוכבי יצחק ח"א סי' ב' אות א' ואות ב'.

דכתיב שם כה אמר ד', וה"ה בעונת שבת ויו"ט דכתיב בסוף, כי פי ד' דיבר, הוי כרברי תורה.

ועיין בר"ן בפ"ב דתענית, הובא בב"י א"ח סימן תרפ"ו, שכתב בשם הרא"ה, דפורים דהוא דברי קבלה הוי כמו דברי תורה, ודברי תורה אין צריכין חיזוק, ע"ש. אמנם בר"ן בפ"ק דמגילה, הובא במשנה למלך בפ"א מהל' מגילה הלכה י"א, משמע דרברי קבלה הוי כררבנן לענין ספיקו דאמרינן ספיקא ררבנן לקולא, וע"ש נבי עיירות המסופקים אם הם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, שכ' זו"ל, שאפי' תאמר שהוא ספק השקול הו"ל ספק של דבריהם ולקולא כו', אף רקריאת מגילה הוא דברי קבלה, ואסתר ברוה"ק נאמרה, ה"ה לשאר דברי קבלה. משמע דגם לענין דין, דינו כדבר שהוא מדרבנן.

וכן משמע בפסחים דף ס"ח ע"ב, ראמר רבה הכל מורים בשבת רבעינן נמי לכם מ"ט וקראת לשבת עונג, ואי נימא רעונג הוא דרבנן, למה שביק דבר דמפורש באורייתא ונקיט דבר שהוא מדרבנן, הא הוא קאי על מחלוקת ר"א ור' יהושע, דלר"א או אוכל ושותה או יושב ושונה ביו"ט, וע"ז קאמר רבשבת בעינן לכם, ויהי' אוכל ושותה, ואמאי לא הביא קרא דאכלוהו היום המפורש בתורה, אלא וראי כיון דלענין דינא הכל חר, לא נחית להקפיד, דכיוצא בזה מצינן כמה פעמים בש"ס היכי דליכא נ"מ בדיון, נקיט קרא דרברי קבלה. מיהו י"ל ריש לומר דקרא דאכלוהו משמע אכילה כל דהו אף שאין לו עונג, לכן הביא קרא רעונג דמחויב לענגו ולא סגי ביושב ושונה אם אינו מענגו. אמנם מ"מ מוכח דחייב עונג הוא מראורייתא, כיון דערף מתלמוד תורה, ואכתי צל"ע בכ"ז.

בסור א"ח סי' רמ"ג כ' זו"ל, כתב הרמב"ן תנור יש מסתפקים בו אי דרך להחכירו כמו שרה ושרי או אם רומה למרחץ ואסור והוא הכריע לאסור דרוקא שרה אמרינן ארעא לאריסותא קיימא כו'. והקשה בס' פרישה, מאי שייך להסתפק בזה, הא אפשר בשאלה, אי דרך להחכירו או לא, ומה שתירץ על זה, יש לגמנם, כמובן.

ונלענ"ד, דהנה בפ"י רשמעתתא בע"ז דף כ"א ע"ב שאמרו דשרה עומד לחכירות ומרחץ לא, יש לפרש ב' אנפים, א) דוקא אם כל אנשי עיר או רובם עושים ונותנים לאריסות בזה ליכא חשרא, דמסתמא הוא נגדר בתר רוב, ובשרה כיון דרוב שרות של בני עיר עומדים לאריסות, הוואה יאמר שמסתמא הוא מרוב, אבל במרחץ אף אי נימא דמיעוש עומדים לאריסות, כיון דרוב אינם עומדים, מתוך שהוצאתיו מרוביא ושכרו מועט כמ"ש הר"ן הובא בב"י, איכא חשרא. ב) אפי' במחצה על מחצה, אם מחצה עומדים לאריסות, ג"כ לא שייך מראית עין, כיון דיש למיתלי צד היתר, ובשרה אף דהוא רק מחצה על מחצה, ג"כ מותר, רק במרחץ כיון דרובא אינם עומדים לאריסות א"כ איכא רוב לאיסורא, שייך חשרא, דיותר מסתבר שהרואה יתלה ברוב. ולכאורה יש להביא ראי' היכי דהוא מחצה

על מחצה, כיון דיש צד למיתלי בהיתר; כיון דצד איסור והיתר שווים, לא שייך חשדא, דהרואה יתלה בהיתר, מהא ראי' במס' ע"ז דף י"ב ע"א בעיר שיש בה עבודה זרה דוקא בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום כיון דאין דרך יציאה משם לעיר אחרת שייך חשדא שהולך לע"ז, אבל אם יכול להלך למקום אחר מותר דהרואה יאמר למקום אחר הולך, א"כ מוכח היכי דצד היתר ואיסור שווים ליכא חשדא דהרואה יתלה בהיתר דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקנין.

אמנם י"ל שאני עבודה זרה דחמיר טובא לא נחשדו אינשי בכך לעבוד ע"ז, וכיון דעיקר חשדא הוא לישראל שיחשדו, כשיש צד היתר לא יחשדו, אבל בשאר עבירות שפיר י"ל אף ריש צד להיתר כיון דיש צד לאיסור וצדדי' שווין חיישינן לחשדא, אולי הרואה יתלה בצד האיסור, ואפ"ל דדמי להתם (ועיין בס' תוס' שבת סי' רמ"ד שכ' כיו"ב לחלק בין חשד ע"ז לשאר חשדים). וא"כ י"ל בחשוד מיירי שמחצה על מחצה באותו עיר, והיינו שמחצה חוכרין ואורסין ומחצה אינם חוכרים ואורסים, לכן מסופק. והעלה דדוקא שרה מותר כיון דגמרא אמר סתם ארעא לאריסותא קיימא, משמע דמן הסתם עומדים לאריסות דרוב בני אדם נותנים לארים, דאם ה' מחצה על מחצה לא ה' תלמודא אומר בפשיטות ארעא לאריסות קיימא, כיון דאיכא ספק השקול, ולכן כ' אח"כ הטור, (ומחבר ביאר דבריו יע"ש בסעיף ב'), דבעינן דוקא שיהי' מפורסם שרוב אנשי המקום משכירים ולא סגי במחצה על מחצה, ובעכצ"ל דלא דמי לע"ז משעם הנ"ל דחמור, כנלענ"ד נכון ודו"ק.

סי' רמ"ה סעיף א' מחבר, ישראל ועכו"ם שיש להם שדה או תנור או מרחץ או רחיים של מים בשותפות כו'. מקור הענין הוא במס' ע"ז דף כ"ב ע"א, הנהו מודיקאי דנכרי נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא אתו לקמי' דרבא שרא להו, איתבי' רבינא לרבא ישראל ונכרי שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לנכרי טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחילה מותר ואם באו לחשבון אסור, איכספ, לסוף איגלאי מילתא דחתנו מעיקרא הוו, עכ"ד הש"ס. והנה רש"י פי' הטעם דברישא אסור, וז"ל, לפי שנעשה שלוחו על חצי היום חמוטל עליו, עכ"ל. ובמיצעתא דהותנו מעיקרא, כתב וז"ל, דהא לא קיבל עלי' ישראל עבודה דשבת ואין הנכרי שלוחו, עכ"ל. ויש להתבונן על הפוסקים, דהא טעמא דרש"י אתי שפיר לשיטתו דס"ל כפ' איוהו נשך ריש שליחות לנכרי לחומרא, אבל לפוסקים דאין שליחות לנכרי אפי' לחומרא, וביו"ד הל' רבית הובא בפוסקים מחלוקת בזה, וא"כ אמאי אסור, ואין לומר דאסור מטעם אמירה לנכרי, דהוא שבות, (ואף דהאמירה הוא קודם שבת, מ"מ אסור כרעת ד' סעוד' נאון הובא ברא"ש ובנ"י בפ' הפועלים בב"מ דף צ'), דא"כ למה לחו לפוסקים לדחוקי נפשיהו להביא דאי' לדינא דר' סעודי, הא מוכח מתוספתא המובא בגמ' דאמירה לנכרי אפי' קודם שבת אסור, דהא אמירתו לנכרי טול חלקך כו', משמע להריא דהוא אפי' בחול.

אמנם להמעיין בב"י ובב"ח, משמע דהטעם הוא משום דמיחזי כשלוחו, ואסור קצת מפני מראית עין, שיחי' מיחלף בשלוחו, משום דלאו כ"ע דינא נמירי, שאין שליחות לנכרי, ויאמרו שמותר ויבואו להקל בשבת, כעין סברת רמב"ם בריש פ"ו משבת וכמ"ש בפתיחתו, וא"כ אסור רק מפני מראית עין. אך קשה ע"ז, כיון דעיקר איסור הוא משום מראית עין, א"כ אמאי אסור בכל גווני, יהי' מותר כשקיבלו שדה בשותפות בצינעא, באופן דליכא מראית עין, ואי משום דכל מקום שאסרו משום מראית עין אסור אפי' בחדרי חדרים, הא לפמ"ש בס"י רמ"ד סק"ג בשם הר"ן, דהיכי דהמראית עין הוא שהעולם טועין את עצמן וחושבין שהוא אסור, לא אסור רק במקום רואין יע"ש, וא"כ הכא כיון דבאמת לפוסקים הנ"ל אין שליחות לנכרי אפי' לחומרא, א"כ לא עשה איסור, רק שהמראית עין הוא שהרואין טועין וחושבין שהוא אסור, א"כ במקום דליכא מראית עין יהי' מותר. ועוד, דאם האיסור משום מראית עין, יהי' אסור אפי' בהתנה מעיקרא, דלמא יאמרו שלא התנה מעיקרא והוא שלוחו, אע"כ דמירי במקום דלא שייך מראית עין, או באיזה ענין דלא שייך מראית עין, וא"כ הדק"ל.

ונ"ל דהטעם משום אמירה לנכרי, והפוסקים לא רצו להוכיח מסוגיא כנ"ל, די"ל מטעם יש שליחות לנכרי לחומרא, וזה פשוט.

והנהיגו להמעיין בב"י ובב"ח, משמע דהטעם הוא משום דמיחזי כשלוחו, ואסור קצת מפני מראית עין, שיחי' מיחלף בשלוחו, משום דלאו כ"ע דינא נמירי, שאין שליחות לנכרי, ויאמרו שמותר ויבואו להקל בשבת, כעין סברת רמב"ם בריש פ"ו משבת וכמ"ש בפתיחתו, וא"כ אסור רק מפני מראית עין. אך קשה ע"ז, כיון דעיקר איסור הוא משום מראית עין, א"כ אמאי אסור בכל גווני, יהי' מותר כשקיבלו שדה בשותפות בצינעא, באופן דליכא מראית עין, ואי משום דכל מקום שאסרו משום מראית עין אסור אפי' בחדרי חדרים, הא לפמ"ש בס"י רמ"ד סק"ג בשם הר"ן, דהיכי דהמראית עין הוא שהעולם טועין את עצמן וחושבין שהוא אסור, לא אסור רק במקום רואין יע"ש, וא"כ הכא כיון דבאמת לפוסקים הנ"ל אין שליחות לנכרי אפי' לחומרא, א"כ לא עשה איסור, רק שהמראית עין הוא שהרואין טועין וחושבין שהוא אסור, א"כ במקום דליכא מראית עין יהי' מותר. ועוד, דאם האיסור משום מראית עין, יהי' אסור אפי' בהתנה מעיקרא, דלמא יאמרו שלא התנה מעיקרא והוא שלוחו, אע"כ דמירי במקום דלא שייך מראית עין, או באיזה ענין דלא שייך מראית עין, וא"כ הדק"ל.

ונ"ל דהטעם משום אמירה לנכרי, והפוסקים לא רצו להוכיח מסוגיא כנ"ל, די"ל מטעם יש שליחות לנכרי לחומרא, וזה פשוט.

בענין קידוש על היין בשבת

מהגאון מוה"ר זכרי' מענדל אבר"ק לעסלא זצ"ל⁽¹⁾

בפסחים דף ק"ו ע"א, ת"ר זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין, אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל זכור את יום השבת לקדשו, ופריך תנא מהדר אלילה ונסים קרא דיממא, ועוד עיקר קידושא בלילה הוא, ומשני ה"ק זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת, ע"כ. ונתקשיתי מאד מאד הלא תנא דברייתא פתח ואמר אין לי אלא ביום בלילה מנין, ואיך יתיר דבריו דה"ק אין לי אלא בלילה ביום מנין, הלא היפוכי דברים הם.

ואחר היניעה כוונתי בענה"י לאמת, דבאמת תכלית כוונת התנא הזה להוציא מקרא זכור את יום השבת לקדשו ג' דינים, (א) לזכור על היין (וכמ"ש התוס' דזכירה מצינו ביין), וזה יצא מתיבת זכור, (ב) לקדש ביום, וזה יצא מתיבת יום השבת, (ג) לקדש בלילה, וזה יצא מתיבת לקדשו, שעיקר קידוש בלילה הוא. לזה פתח התנא ואמר, שקידוש צריך להיות על היין, ואח"כ אמר שצריך לקדש ביום כסדר הכתוב בקרא, ולבסוף אמר שגם בלילה צריך לקדש מרבותיב לבסוף לקדשו. והתנא הזה משום דתפס בלשונו בלילה מנין, אמר ת"ל זכור את יום השבת לקדשו ותפס בלשונו כולה קרא, ולא הבין המקשה שעיקר כוונתו מתיבת לקדשו, שעיקר קידוש בלילה הוא, וסבר דרדיש לה מתיבת יום, לזה תמה עליו מה שתמה, ושני לה, ה"נ קאמינא כקושייתך, דילפותא דקידוש הלילה, לא מתיבת יום קא דרשינא, אלא מלקדשו, וזה פשיטא דעיקר קדושא בלילה הוא, ומה דתפיסנא כולה קרא, אסיפא דוקא כוונתי.

ועתה תבין לשון חכמים ברכת, דה"ק, זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין בכניסתו, ונקט כולה קרא כסדרא, שזה נצמח מלשון זכירה, וזה מלשון לקדשו, דהיינו סיפא דקרא, ולבסוף דאמר ביום מנין, לא תפס עוד סיפא דקרא דלקדשו, אלא אמר ת"ל זכור את יום השבת, דהיינו מלשון יום, ודי בזה.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ח' עמוד י"א. — הועתק מכת"י תלמידו הג"ר חיים אבר"ק מעזיחאד שהעתיקו מכת"י ק רבו. העתקה הנ"ל הגיע אלינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכת מאת ד'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיפור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק ניקלשבורג

בע"ה. נ"ש יום א' ה' ארר שימ"ו ברכ"ה (תקפ"ג) לפ"ק.

ישאו הרים שלו, עד תאות נבעות עולם, לה"ה י"ע וירידי האלופ
הראש והקצין הנכבד והמפואר התורני המופל' כבוד מוהר"ר
יחזקאל נ"י לנצח, כצל צח.

אחרי דרך מבוא השלום, אחת אשאל אותה אבקש מירידי מכירי מעלתו
נר"ו, כאשר הוא מילדי משפחת אנשי קהלתינו, ואף בבחרותו כאן נמצא וכאן
הי' לומר בישיבה ושאב מים שלנו, ובאותו זמן הי' פה גם חתני הרב המופל' מהו'
שמעון הרש נר"ז⁽²⁾, ואין ספק שמעלתו נר"ו מכירו ומיודעו בטוב טעמו, וכחו אז
שהי' למדן מופלג וחכם ומושלם בכל המעלות, וכחו עתה כהנה וכהנה אשר
הוסיף והגדיל לעשות תוך השנים הללו יושב אוהל ומקנה שלימות ומילא כריסו
בש"ס ופוסקים, ובצדקות וביראת ה' כל היום, ומשניח ויודע בטוב עניני ציבור,
בשכבר ישב על כסא רבנות באיזה קהלות בע"ה בשלוה ובכבוד גדול, וכעת
באשר הוא חונה שם בק' לאשכנז יע"א, ומאחר שכבר נשמע בין החיים שהרב
אבד"ק עלה לשמים, בכך לדעתי הוא הדבר הגון לפניכם לקבלו לרב ומורה ער்தם,
ונכון לבי כטוב שימצאו בו כל מבוקשם, עיר וקדוש מין את מינו מצא, לבשר
צדק בקהל רב ונהנין ממנו עצה ותושי', כי דעתו נקי, ואף איננו צעיר לימים עוד,
אך עומד בחצי ימיו, בימים אשר יש בהם חפץ למלא את ידיו בחכמה וברעת
ודבריו בנחת נשמעין עם הבריות.

לזאת אבקש ממעלתו יעשה לו חטיבה זאת, ויחלוק לו מרצונו וכבודו, להיות
שר המסכים על ידו, לדבר טובות בעדו, ומסתמא אליו נשמעין, אולי יגולגל זכות
על ידי זכאי והוא יברך על המוגמר אי"ה לטובה, ושכרו שלם מן העלי', ואני
אחזיק לו טובה ואחי' זקוק ונרצה ביום הגמול מוכן לטובתו.
נאום הד"ש,

הק' מרדכי בנעט

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י' עמוד נ"ז. — הועתק מכת"י מעתיק
המונח בננוי ידירנו הרבני החסיד הנגיד והמדרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י
מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) נולד בעיר אייזענשטאט לאביו מו"ה משה מארקברייטער מרענענשבורג. למד
בעיר צעהלים אצל האב"ד הגאון מוה"ר יואב בעמח"ס חן טוב, ואח"כ למד בישיבת
הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל, אשר נתן לו את כתו לאשה. הרפים
ספר באור מרדכי מאת הגאון חותנו זצ"ל. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק דרעזניץ ואח"כ
שימש כאבד"ק אייזענשטאט, ובשנת תקפ"ג לפ"ק נתקבל לאבד"ק לאשכנז. נרפסו
אליו תשובות בשו"ת פרשת מרדכי אחאע"ז סי' י' ובחחו"מ סי' י"א. נלב"ע בשנת תר"ב
לפ"ק.

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאטענזאהן אבר"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום א' בא תבר"ך לפ"ק.

ישאו הרים שלום לעם, לכבוד הרבנים אנשי בהמ"ד חפשיה,
ובראשם הרב וכו' מו"ה יהודה מירדעלמאן נ"י⁽²⁾.

מכתבם הגיענו בעש"ק העבר, וכבר הגיעני זה איזה שבועות מכתב מאיש
אחר לא אדע מי הוא, ומכנה עצמו בשם רב⁽³⁾, והוא צועק בכרוכיא על הקזת
עגלים סמוך לשחיטה, ולא רציתי להשיב, כי ניכרין הרבנים שלקנתר בא, וכבר
כתבתי על הקזה להתיר, כמ"ש בספר חתם סופר וברית אברהם, ובאמת שם שאי
אפשר לבא בחמה בלתי הקזה, כי הארץ חמה מאוד, בודאי אין דנין אפשר משאי
אפשר, וליתר שאת ימתינו אחר הקזה מלשחוט עד שיעברו שני מעל"ע.
אמנם רואה אנכי לא על זה לבד עיקר יסוד מחלוקתם, ובעוה"ר השטן מרקד
ביניהם, על כן לא תאבו ולא תשמעו לדברי מחלוקתם, ותראו לעשות שלום, כי
שנואה המחלוקת וגדול השלום.
כחפצכם ונפש ירידכם,

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטענזאהן
אבר"ק לבוב והגליל

מאור מאוד יפלא בעיני אחרי כי אתם בארץ מרחק ותורתכם קצרה, ורבים
מעמי הארץ יבואו שם, ומעט מעט היודעים שמה, ולמה תריבו אלי כולם, ויראתי
מאור אולי בעבור המחלוקת חלילה תתגרשון מן הארץ, ולא תוכל הארץ לראות
אתכם כי אם כלה תגרשון, ה' ירחם עליכם ויתן בלבבכם כי תהיו לאגודה אחת,
ותרחמו עליכם ועל בניכם ותעשו שלום ותחי' לברכה בקרב הארץ.
כאוות נפשכם ונפש המעתיר בערכם,

הנ"ל

(1) העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת הרבני הנגיד המרומם מו"ה יוסף גאלדמאן
נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) ה' רב בעיר ניו יארק, ויש אליו כמה תשובות בשו"ת שואל ומשיב.

(3) הוא הרה"ג מוה"ר יוסף משה אהרענזאהן שה' רב בקהל עדת ישורון בניו יארק
בעת ההוא, ובספרו מטעי משה (ירושלים תרל"ח) ח"א דף נ"ג ונ"ד, ובח"ב עמוד ט'
והלאה, נרפסו תשובות בנר"ז. וע"ע תשובת הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל אליו
בשו"ת טוב טעם ורעט מהדורא תליתאי סי' מ"ח.

מכתב מהגאון מוה"ר יחזקאל בנעט זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק נייטרא

בע"ה. פה נייטרא יום ה' פ' וישב תרט"ו לפ"ק.

שובע שמחות, ורב ברכות, לכבוד הנגידים מנחיני הקהלה, מדריכים
העם בדרך סלולה, שמם מפואר לשם ולתהלה, ראשים ומנחינים
בק"ק פאלאנקא יע"א.

דרך מבוא השלום באתי לעורר את רוחכם, יען אשר שמועה שמעתי ותרנו
בשני ונהפך לבי בקרבי ואחו בשרי פלצות, על הלך ארון האלקים הוא הרב
הגאון הגדול אב"ד דקהלתכם זצ"ל, כי בעו"ה לקח אותו אלקים ואיננו, ובלתי
ספק לא תהי' עדת ישראל כצאן עשיר אין להם רועה. ובאתי היום אודות תלמידי
הרב המופלא ומופלג בתורה וביראה החריף וחבקי מושלם כמעלות ובמידות
טובות וישרות כמה"ו אהרן עהרליך נ"י בנו של הרב המאה"ג אבד"ק נאנאש,
והוא ממופלגי תורה דקהלתינו, תורתו אומנתו תמיד, והונה בתורת ה' לילה כיום
וידאת ה' על פניו תמיד, אהוב למעלה ונחמד למטה, וראוי הוא לישב על כסא
הרבנות בקהלה חשובה ומפוארה, ואם יש בדעתכם להושיב רב על כסא הרבנות
בקהלתכם אל תאחרו וחכחרו בו להושיבו ולהרימו ולתת כתר ותפארת הרבנות
על ראשו, וזכו במקחכם לשם שמים, ואקוה כי ימצא חן בעיניכם, כי הוא חכם
מופלג, חנו ממתקים וכולו מחמדים, דבריו ערבים לכל ח"ך מבין.
ויהי נועם ה' עליכם ויברך אתכם במעשי ידיכם כאות נפשיכם ונפש ידירכם
המדבר לכבוד התורה ולומדי' ולכבוד יראי ה' וחושבי שמו,
הק' יחזקאל בהרב מ' יעקבנעט זצלה"ה אב"ד דק"ק הנ"ל

בענין פינוי עצמות

מהרב הגאון מוה"ר חיים עוזר גראדזענסקי מווילנא ז"ל⁽²⁾

ב"ה. יום ועש"ק י"ג תמוז תרצ"ט ווילנא.

חוד כבוד ירידי הרב הגאון וכו'.

אחדש"ת.

יקרת מכתבו הגיעני. ע"ד שאלתו, הנני יושב כעת קרית חוצות ומחוסר
ספרים, וגם צוותי מהרופאים לנוח, ככ"ז הנני ממלא את רצוני להשיב לו. והנה
לעצם הענין, באחד שקבר את בנו בקבר של ח"ק, ועתה קנה קרקע לקבר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ"ח עמוד ט"ו. — מכתב זה הגיע אלינו מאת
ירידנו הרבני הנגיד והנדיב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקיל נ"י מווייען. טוב עין הוא יבורך.
(2) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד כ"ה. — תשובה זו הגיע אלינו מאת
ירידנו הנכבד הרב חנוך הענך סאוויצקי נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

משפחה בעיר אחרת, ורוצה להעביר עצמות בנו לקבר המשפחה, וכת"ר האריך בזה בדברים נכונים, ושואל חות דעתי למעשה.

לכאורה הצדק עם מעב"ת, אחרי שלע"ע אין כאן קבר משפחה רק הזמנה לקבר. אולם בס' „אור שמח" הלי' שמחות פי"ד הלי' ט"ו מוכיח מזה רכתב ה"אור זרוע" בחל' אבלות סי' תי"ט, ראין מוליכין את המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת יעו"ש רסבר רזה חמיר טפי מהך ראיסור פיגוי עצמות דמביא שם ירושלמי דאין מפנין כו', כש"כ שאין מוליכין אותו כשהוא שלם דאיכא בזיון טפי כו' וכל מת לענין קבורת עירו כמת מצוה רמי, יעו"ש. וכיון שכן, הא מצאנו גבי אלעזר כתוב בסוף ס' יהושע, ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו בהר אפרים, ופשוט ראלעזר כהן גרול ה', וכשנתקדשה שילה ה' רינה כירושלים, וה' מוכרח לישב תמיר בשילה, וכי הוליכוהו לגבעת פינחס ולא לקברות שילה, משום שהוא משפחתו של פינחס, ואף שפינחס ה' עריין בחיים, מקרי של משפחתו, וא"כ ה"ה לענין פיגוי עצמות הוי כמו שלו ושל משפחתו אף שהם בחיים, ומסיק להלכה שרעתו להתיר, אך אין רצונו לסמוך על רעתו לבר, אם לא שיסכים לזה אחד מהמורים המובהקים, יעו"ש.

ואם כי ראיתי „אור שמח" אינה מכרעת, ראפשר לומר רצוה אלעזר לקבור אותו שם, וגם י"ל שהוי שם קבורים קרובים אחרים ממשפחתו, וגם רברי האור זרוע רחמור הולכת המת מפיגוי המת לא נזכרו ברברי הראשונים, מכל מקום כיון דה"אור שמח" מתיר לכתחלה, יש מקום לסמוך עליו. ועל כן אם תובע בחזקה לפנות את העצמות לקבר משפחתו, אין כראי לבא בקטשות ומריבות, ואפשר להתיר.

ומש"כ כת"ר מרברי הגר"א ז"ל שהביא רא"י ממכות י"א, רוצח שמת קורם כהן גרול מוליכין עצמותיו לקברות אבותיו, ומעיר על זה כת"ר שמשם אין רא", רשם הוי כאילו קברוהו לזמן, רמרינא אסור לעשות בית הקברות בערי מקלט. — כבר קרמוהו בזה ב„אור שמח" שם, וכמו כן בשו"ת רברי מלכאל ח"ר סי' צ"ה. ויש להאריך בזה, אבל אין בכוחי כעת.

ואו"ש וברכה לכת"ר ולכל הגלויים אליו ... כנפשם וכנפש מוקרים ומכברם,

חיים עוזר גראדזענסקי

בענין שני כחות באדם אחד ושנים שעשאוה

משה דוד שטיינזוארציל

רב דקהל בית אפרים
ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת (ה' ע"א) בעי ר' יוחנן זרק חפץ ונעקר הוא עצמו ממקומו וקיבלו מהו, שני כחות באדם אחד באדם אחד דמי וחייב או כשני בני אדם דמי ופטור, ופירש"י, כשני בני אדם דמיא ופטור דהו"ל שנים שעשאוה דכיון שלא הניח החפץ ללכת עד מקום חילוכו ולנוח אלא רץ אחריו ועכבו הו"ל עקירא קמייטא בלא הנחה, ע"כ. וע' בתוס' הרא"ש ובהג' הרש"ש שתמהו מאי דמיון הוא לשני בני אדם דשם הפטור משום שנים שעשאוה משא"כ כשהוא בעצמו עושה העקירה וגם ההנחה מאי נ"מ אם חטף החפץ מהחילוכו ולפי העקירה ה' צריך ההנחה להיות במקום אחר והוא בעצמו חטפו מהחילוכו, איזה חסרון יש בזה הלא הוא בעצמו עשה גם העקירה וגם ההנחה, וצ"ע.

ולכאורה יכולים לפרש דהחסרון כאן מצד מלאכת מחשבת, דמכיון דבשעת העקירה ה' עומד לנוח במקום רחוק מכאן ועכשיו עשה ההנחה במקום קרוב יותר, נמצא דלא אתעבירא מחשבתו הראשונה ואין כאן מלאכת מחשבת דלפי כונתו הראשונה לא נעשית מחשבתו, או דמ"מ מכיון שהוא עצמו שינה מחשבתו אין כאן חסרון דמלאכת מחשבת, וכן משמע לשון התוס' ד"ה כשני, וכן איתא פירוש אחר במאירי, אלא דהרא"ש בתוספותיו הק' דהא איתא לקמן דף צ"ז ע"ב דנתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע חייב דהוי כמו כתב שם משמעון, א"כ מדוע יחשב לא אתעבירא מחשבתו. ודבריו תמוהים, דהא בגמ' אסקינן לפי גירסתנו דפטור ואינו דומה לשם משמעון, דכאן לא ה' צריך להיות הנחה לבסוף ד' כי אם בסוף ח', נהי דלהיות העברת ח' צריך העברת ד', מ"מ ל"ב הנחה בסוף ד', ונמצא דההנחה דנעשית בסוף ד' לא מקרי מלאכת מחשבת, וא"כ מאי מק' כאן על פרש"י מהו"א של הנמ', הא המסקנא דבאמת פטור, ואף לגי' הרמב"ם שם דגם במסקנא חייב בנתכוין לזרוק ח' וזרק ד', אמרנו דאולי טעם הרמב"ם דבהעברה עיקר העבירה מעשה ההעברה, והעקירה והנחה רק תנאי, נמצא דל"ב מלאכת מחשבת על ההנחה, אבל בהעברת חפץ מרה"י לר"ה דההנחה מעצם המלאכה, אז כשלא נפלה במקום שחשב יש כאן חסרון דמלאכת מחשבת.

ובזה ניחא הא דאמר' שם בדף צ"ז לר' יהודה דס"ל דזרק חפץ מרה"י לר"ה ועבר ד' אמות ברה"ר רחייב שתים, ומקשי' אי להכי קבעא לה לאו להכי קבעא לה אי להכי קבעא לה לאו להכי קבעא לה, חזי' דאם רוצה לזרוק לאחר ד' אמות אינו חייב במה שנח כאן תיכף כשיצא מפתח הבית, ובע"כ דחילוק יש בין

הנחה של הוצאה שהוא מעיקר מלאכה וכעי מלאכת מחשבת, לבין הנחה של ד' אמות שאינו מעקר המלאכה ול"ב מלאכת מחשבת, וא"כ אף לדעת הרמב"ם נוכל לומר כאן דמייירי בזרק מרה"י לרה"ר וחטפה מהילוכו, ומכיון דלא נח במקום שה' צריך לנוח, פטור. וא"כ דברי הרא"ש תמוהים, שהק' מגמ' דאין המסקנא כן, והי' צריך להזכיר זה, ואף לגי' הרמב"ם שם דהמסקנא כן, נוכל ליישב את זה, וצ"ע"ג.

ואחר מן התלמידים הק' על דעת הרמב"ם דס"ל דנתכוין לזרוק שמונה זורק ארבעה חייב, מהא דכ' הרמב"ם פי"ג מהל' שבת הי"ג, הזורק חפץ מרה"י לרה"ר או מתחילת ארבע לבסוף ארבע ברה"ר וקודם שינוח קלטו אחר בידו או קלטו כלב או נשרף פטור שאין זה ההנחה שנתכוין לה לפיכך אם נתכוין בשעת זריקה לכך חייב. וצ"ע מדוע יש כאן חסרון מלאכת מחשבת, ומדוע גרע מנתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע דחייב לדעת הרמב"ם, וצ"ל דכאן רוצה שינוח מעקירתו ע"ג קרקע ואם קלטו כלב או אחר בידו לא רצה הנחה זו, אבל אין כאן החסרון שלא הלך עד מקום שהי' ראוי ליפול, דבזה כ' פי"ג הט"ו, ראם עקר חבירו ממקומו וקיבלו רפטור, וכן אם נעקר הוא בעצמו וקיבלו דאין כאן הנחה גמורה, ומשמע אף אם נתכוון לכך ויש כאן חסרון מצד ההנחה אלא דכאן מייירי במקבלו במקום שהי' צריך החפץ ליפול, אלא דהחסרון הוא, דלפי מחשבתו הי' לו ליפול על הארץ ולא לחבירו לקבלו, ונמצא דאם עקר ארם וקיבלו שלא במקומו פטור, ואם נפל בפחות מה שנתכווין אלא שהלך ד' אמות חייב, ואם קיבלו אחר באותו מקום שראוי ליפול אם לא נתכווין יש חסרון דמלאכת מחשבת, וצ"ע.

ונחזור ליישב דברי הרא"ש, דבאמת סברתו נכונה, רבשלמא אם עצם המלאכה היתה שלא לפי מחשבתו וכשזרק ח' ולא נפל אלא בד' מקרי לא אתעבירא מחשבתו, א"כ נוכל לומר מכיון רבשעת עקירה הי' עומד ללכת ח' ועכשיו לא הלכה רק ד', הגם שהוא עצמו שינה ההנחה, מ"מ המלאכה לא נעשית לפי מחשבתו בשעת עקירה, ולפיכך פטור, משא"כ עכשיו רהגמ' אמרה דמה דנתכוין לזרוק ח' וזרק רק ר' הוי אתעבירא מחשבתו, כמו כתב שם משמעון, ורק המסקנא דפטור משום דההנחה לא נעשית לפי מחשבתו, וזה רק בנח מאליו שלא לפי כונתו, משא"כ כשהוא בעצמו שינה ההנחה, א"כ לא נוכל לומר דההנחה לא נעשית לפי מחשבתו, ורק העקירה נעשה בלי מלאכת מחשבת, משום דבעת העקירה הי' מחשבתו על הנחה אחרת. זה אינו, דרק כשלפי מחשבת העקירה כל המלאכה נעשית שלא לפי מחשבתו, אבל אם עצם העברה נעשית כפי מחשבתו, רק ההנחה שינה הוא בעצמו, בזה לא נאמר דמצד העקירה חשוב דלא הוי מלאכת מחשבת, וסברא נכונה היא. ורש"י ס"ל אולי, דהכל נגרר בתר הנחה, אבל הרא"ש לא ס"ל כן, רק הא דחשוב חסרון מלאכת מחשבת מצד העקירה, רק אם לפי מחשבתו בשעת עקירה הי' המלאכה שנעשית שלא לפי מחשבתו, משא"כ כאן כיון דההעברה נעשית לפי מחשבתו, רק ההנחה לא, וזה מצד שבעת מעשה ההנחה הוא עצמו שינה, זה אינו מגרע את העקירה, ונכון בעה"י.

והנה המאירי הביא שני דעות אם השאלה הוא מצד לא אתעכירא מחשבתו כמ"ש, ולפי"ז אם יתכוין בעת העקירה שהוא בעצמו יחטוף מהילוכו אין כאן חסרון וחייב, או דהחסרון בעצם המעשה, ואז אפי' נתכווין שיחטוף הוא בעצמו פטור, וצ"ע איזה סברא יש בזה לפטור אף בלי מלאכת מחשבת, כמו שהקשינו לעיל.

ואפשר לומר בדרך אחר, דהנה בחי' רח"ה וצ"ל על הש"ס חולין דף ק"ז ב' להוכיח, דמי שזרק אבן לחוץ ולא חי' שם אדם ואח"כ יצא אדם לשם והאבן פגע בראשו והרגו, הוי מעשה רציחה, מדאיצטריך קרא למעטו מגלות, ואי נימא דלא הוי מעשה רציחה, אמאי בעינן קרא, אע"כ דהוי מעשה רציחה, ורק גזייה"כ דפטור בגלות כמו בדרך עלי', עי"ש. ולרעתי נראה דל"ה מעשה רציחה כלל, ותלמיד אחד הביא ראי' מהא דזרק כלי מראש הגג והיו שם כרים וכסתות ובא הוא וסילק הכרים וכסתות לאחר שזרקו, אמר' שם דפטור, ומי גרע סילק הכרים וכסתות מהוציא האחר ראשו אח"כ דהוי מעשה, אע"כ דזה לא מקרי מעשה מה שנעשה אחר הזריקה מידו, והא דאיצטריך קרא למעוטי מגלות, אולי איירי כגון שהנהרג כבר חי' הולך, ולפי הליכתו חי' מגיע במקום שהאבן יכנו, וא"כ בעת הזריקה כבר חי' עומד שהאבן יפגע בו, חשוב מעשה, ומ"מ פטור מגלות, אכל באם בעת הזריקה לא חי' עומד שיפגע בו כי לא חי' מהלך, ועכשיו חידש מעשה, שבא במקום האבן, אזי לא נקרא מעשה כלל, וצ"ע בזה.

והנה אם נימא דלא נקרא כאן מעשה כלל, אזי נוכל ליישב איבעית הגמ' דכאן, דמיירי שזרק ולפי זריקתו חי' נח לאחר ח' ואח"כ קדם הוא ועמד לבסוף ד' והחפץ נופל עליו או לתוך ידו, נמצא דאין כאן מעשה הנחה כלל מצד זריקתו, מכיון דחי' עומד ליפול הלאה והוא קירב את עצמו לאח"כ, וא"כ חידש הקריבה לאחר מעשה הזריקה, ובעת הזריקה לא חי' עומד לנוח שם, נמצא שאין כאן מעשה זריקה מצדו לשוויא הנחה במקום שנח עכשיו מחמת שקירב את עצמו, וגם לא חי' מעשה הנחה מצד עצם הקריבה דהוא עצמו לא עשה הנחה, דלא מיירי שקלטו בידי אלא שקירב את עצמו ועמד שם וממילא נפל עליו, נמצא דלא היתה כאן מעשה הנחה כלל לא מצד הזריקה ולא מצד עקירתו ממקומו, ולפיכך צריך להיות פטור, אלא דעכשיו צ"ע א"כ מהו הצד דחייב, וצ"ל כיון דבעצם זריקתו חי' צריך להיות גם ההנחה, ונמצא דבזריקתו מונח שיהא מעשה הנחה, אלא דהוא בעצמו שינה בגרמתו מעשה ההנחה, זה ל"מ דלא נעשה מצידו מעשה הנחה כלל, אלא מכיון דבזריקתו חי' עתיד שיהי' הנחה והוא שינה זה ל"מ דלא נעשה הנחה מצידו, או דלמא ל"מ מעשה הנחה שעשה הוא כלל מכיון דלפי זריקתו לא חי' עתיד להיות מונח פה ועכשיו נעשה הנחה ע"י גרמא, זה ל"מ מעשה הנחה כלל.

והנה מה שיש לעיין בזה, לפי דעת הרשב"א בתו"י לעיל דף ג' ע"א דנסתפק ר"י אם עקירת גופו כעקירת חפץ דמי או לא, וכ' התוס' דנסתפק ג"כ אי הנחת גופו כהנחת חפץ דמי, אבל התו"י ב' בשם דשב"א דבהנחה פשיטא לי' דהנחת

גופו כהנחת חפץ, והטעם כמ"ש בגמ' להלן גבי מקום ד' ודלמא הנחה הוא דלא בעי הא עקירה בעי עי"ש, חזינו דבעקירה בעינו מעשה עקירה, ואי נימא דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ דמי הטעם משום דהוא הולך וממילא נשאת החפץ, אבל הוא אינו עושה מעשה עקירה, אבל כהנחה ל"ב מעשה הנחה, והסברא פשוטה, בשלמא העקירה וההוצאה הוי מעשה, אבל ההנחה הוי סיוע מעשה, ואף אם נסתיימה מאלו ואינו עושה עוד, מקרי דהמעשה נגמרת, ול"ב מעשה להנחה, ומשמע דהרשב"א ס"ל כן לאמת, א"כ ל"ב מעשה הנחה ואף ע"י גרמא מקרי הנחה כיון דל"ב מעשה להנחה, וא"כ נפל הפירוש שאמרנו בבירא. אלא דלפי"ז לכאורה יוצמח לנו עוד חידוש גדול, דאם אחד יוציא חפץ לר"ה ואח"כ יעשה ההנחה כלאחר יד יתחייב, מכיון דל"ב מעשה כהנחה וכלאחר יד לא גרע מבלי מעשה כלל, וצ"ע. ואמרנו דאולי יודה הרשב"א דלדינא אינו כן, דאי נימא דבעינו הנחה ע"ג מקום ד', א"כ אין ההנחה הפסקת המעשה בעלמא, כי אם דזה מעיקר המלאכה שיניחנו ברה"ר, וא"כ בעינו מעשה, והרשב"א בתו"י ל"ק זה כי אם למאי דבעי מיני' רב מרבי, ורבי ס"ל דנח ע"ג זיו כ"ש חייב, ואולי ס"ל כן דוקא כהנחה ולא בעקירה, א"כ ל"ב מעשה הנחה רק שינוח ע"ג דבר ולא באויר, אבל ל"ב מעשה הנחה, לפיכך נסתפק רק אם עקירת גופו כעקירת חפץ, אבל לא כהנחה, אבל להלכה דבעינו מקום ד' או בעינו מעשה הנחה, ולפיכך ל"מ גרמא. ולפי"ז לפי מה שביארנו בשי' רש"י דבעינו מעשה עקירה ומעשה הנחה, לפיכך בעינו והניח ברה"ר, ואמרנו דלפי"ז לדעת הרשב"א נאמר דנצטרך מעשה עקירה אבל לא מעשה הנחה, וא"כ אף כשהשיב ידו לרשות שנופו בו יהי' חייב בלי הנחה, ולדברנו אינו כן, דהרשב"א לא אמר כן אלא בפירוש השאלה, אבל לא לפי האמת, וצ"ע.

והנה נוכל לומר דרך אחר ליישב דברי הגמ' בהא דשני כחות באדם אחד אי באדם אחד דמי או כשני בני אדם דמי, דיש לחקור מהו הפטור דזה עוקר וזה מניח, אם הפירוש דא"א להתחייב עבירה ע"י שנים, או דהפירוש דלא נעשה צירוף מלאכה משנים דמקרי דזה עשה עקירה וזה עשה הנחה ואין כאן צירוף. והנה אם נימא כן, נוכל להבין קצת השאלה בשני כחות באדם אחד, דכיון דלפי מעשה עקירה היתה צריכה ההנחה להיות במקום אחר, ועכשיו עשה הנחה אחרת שלא מעין העקירה, נמצא דאין כאן צירוף העקירה והנחה ונשארים מעשים נפרדים, ולפיכך יש צד דפטור, או דילמא רק ע"י שני בני אדם נשארים המעשים נפרדים אבל לא ע"י אדם אחד. ולפי"ז יתיישב לנו קו' התוס' לעיל נ' ע"א על הא דמבואר בירושלמי דמושיט חייב רק כשחבירו נוסלה מידו, והקשו הא הוי שנים שעשאוה, ונדרחו דהכוונה דנותנה ליד חבירו. ולפי"ז א"ש דרך היכא דהוי מלאכה הנעשית ע"י אדם אחד, אז הוי חסרון כשנעשית ע"י שני בני אדם, אבל אי נימא דאין כאן מלאכה רק ע"י השנים א"כ אין כאן חסרון דשנים שעשאוה, כיון דדרך המלאכה דוקא ע"י ב', ופשוט. וראיתי שכן כתב בשפ"א, אבל לא ביאר הסברא. ואפשר דהתוס' לשי' דהק' בלי קרא איך אפשר שהראשון יתחייב אם מצידו לא עבר עבירה עד שיעשה השני, וכי' דההו"א היתה רק דהשני יתחייב

כיון שהוא גמר העבירה ובמושיט בוראי אינו כן רק הראשון חייב ולא השני, ובע"כ צריך לומר שהוא עושה כל העבירה, ולפיכך פ' דנותנו ליר חבירו והראשון עושה ההנחה ולא השני, אבל לשי' התוס' בפ' המצניע (דף צ"ג ע"א) ר"ה חר למעוטי, רהה"א היתה דהראשון יתחייב מכיון שהוא עושה העקירה וההוצאה אע"ג רגנמר ע"י השני מ"מ יתחייב הראשון בזה למפרע, א"כ לק"מ על הירושלמי, רמקרי מלאכה ע"י השנים ומ"מ הראשון חייב שהוא עושה עיקר המלאכה, ור"ק כי נכון הוא בס"ד.

ובדרך פלפול אמרנו בזה ליישב קו' מהרש"א על הגמ', רמקשה והא אתעבירא מלאכה מבינייהו, ורקדקו בתוס' דהקו' היתה על פלפול הגמ' דאמר' פטורי ראתי לירי חיוב חטאת קחשיב ולא על המשנה דשניהם פטורים, והק' מהרש"א מדוע באמת לא מקשה על המתני' דשניהם פטורים והא אתעבירא מלאכה מבינייהו. ונראה ליישב, דאי נימא בלא קרא דבלא"ה שניהם פטורים מחטאת אבל מ"מ איסור דאורייתא איכא דאין לחייב שום אחר על חצי עבירה אבל מ"מ נצטרף המעשים ומיקרי דנעשה עבירה ע"י שניהם ואיכא איסור דאורייתא וע"ז מביא הקרא דבעשותה דאין כאן צידוף מלאכה כלל, ולפיכך אין כאן איסור דאורייתא, ואפשר לומר דאימתי שייך לומר דחשיב פטורי ראתי לירי חיוב חטאת ולא קחשיב לאותם שאינם באים עוד לחיוב חטאת, זה דק גבי דרבנן שייך לומר דאתי לירי חיוב חטאת הוא גזירה חמורה ביותר, אבל אם יש כאן איסור דאורייתא ורק פטורים מחטאת, שניהם שוים. וא"כ במתני' א"ש דשניהם פטורים, ראין לחייב קרבן על חצי עבירה, ומ"מ יש כאן איסור דאורייתא, אבל מכיון דאומר פטורי ראתי לירי חיוב חטאת קחשיב, משמע דאין כאן רק איסור דרבנן, ע"ז מקשי והא אתעבירא מלאכה מבינייהו, ומתרצי' דפטור משום שנים שעשאוהו, ור"ק בכ"ז היטב.

בדין הסרת קליפת האגוזים בשבת

שלמה זלמן גארדאן

מנהיג שיעור בישיבת באבוב בני ציון

ברוקלין, ניו יארק

הנה העולם נוהגים היתר לשבור אגוזים מקליפתן ביום השבת, והוא משנה מפורשת בפרק י"ז דמס' שבת, נוטל אדם קורנס לפצוע אגוזים, ולכאורה צ"ע אמאי מותר, הא מפרק אוכל מתוך הפסולת, והוא תולדה דרש, וכבר עמד על מבוכה זו הפרי מגרים בס' ש"ך א"א סק"א, והניחו בצ"ע.

ולכאורה ה"י נראה ההיתר מהא דמבואר ברמ"א סי' שכ"א סעיף י"ט, דמותר לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר. ומסתבר דה"ה לאגוזים. אבל באמת זה אינו, דיש שני היתרים גבי שומים ובצלים, ותירווייהו לא שייכי באגוזים, א) דמבואר בפרמ"ג סי' שי"ט סק"ז, ובהגהות הגרעק"א סי' שכ"א, דבטל הקליפה דקה המחוברת מאד לגבי האוכל, וזה לא שייך גבי הקליפה הקשה של אגוזים, כמובן. ב) דקליפת השום והבצל ראויים הם לאכילה, והוא כמפרק אוכל מתוך אוכל, (וכן מבואר במנחת חינוך מלאכת דש), וגם זה לא שייך גבי קליפת האגוזים.

אמנם נראה דיש להתיר מטעם אחר, דמלאכת דש לא שייך אלא גבי פסולת המחובר לאוכל, וצריך לפרק האוכל מתוך הפסולת, וכן מבואר ברבינו חננאל במס' שבת דף ע"ד ע"א, וכן משמע במ"ז סי' שי"ט סק"ד. וגבי אגוז אין האגוז מחובר להקליפה. אולם יש כמה פוסקים הסוברים דאפילו אם האוכל אינו מחובר אלא עקור ותלוש מן הפסולת חייב משום דש, וכן מבואר ברש"י במס' שבת דף צ"ה ע"א בהא דחולב חייב משום מפרק, פירש"י שם, דהוי תולדה דרש, ולא כיש אומרים דהוי תולדה דקוצר, דלאו מחובר הוא אלא פקיד ועקיד וקאי בעטיני הדר, עכ"ל. מבואר, דרש חייב אפילו על רבר התלוש ונעקר. והפמ"ג בריש סי' ש"כ (באשל אברהם קורם סק"א), מבאר דמפרק אינו מחויב, "אלא" כשאינו מחובר, אבל לא כשהוא מחובר, (וזיתים וענבים דחייב עליהם משום סחיטה, דהמשקה מפקד פקירי ולא מיבלע בליע, ואינו מחובר), עיי"ש. הרי מבואר, דהחויב של מפרק הוא דוקא בתלוש ואינו מחובר להפסולת, וא"כ שוב א"א לומר דהיתר זה גבי קליפת האגוזים.

לכן נ"ל דההיתר גבי אגוזים הוא, דהנה המג"א סי' שי"ט סק"ח כתב, דכשנפרקו הדגן מן השבלים מערב שבת מותר לקלוף החטה, והפרמ"ג מבאר הטעם דהקליפה בטילה להפרי וכנ"ל (וכן הוא בהגהות הגרעק"א סוף סי' שכ"א). והקשה הגרעק"א בהגהותיו לסי' שי"ט, על המג"א הנ"ל, דמבואר במס' שבת דף ע"ד ע"א, ולחשוב נמי כותש (בין האבות מלאכות), פירש"י כותש חטים במכתשת להסיר קליפתן. הרי אף רכבר נפרקו החטים משבלים, מ"מ במה

וממילא מיושבת הקושיא של הגרעק"א הנ"ל, דבמס' שבת דף ע"ד ע"א מבואר דלכתוש חטים במכתשת היו אב מלאכה, ואיך מותר לקלוף החטים. ולפמ"ש לעיל נראה, דכתישת חטים במכתשת, דהיינו בכלי, הרי אין הדרך לעשות כן בשעת האכילה, אלא קודם האכילה, וא"כ מיקרי מלאכת מחשבת, ומש"ה אסור, משא"כ לקלוף החטים ביד, דאין דרך לקלוף ביד רק בשעת האכילה, א"כ לא מיקרי מלאכת מחשבת, אלא דרך אכילה, ולכן מותר. וא"כ י"ל דזהו ההיתר גבי קליפת האגוזים בשבת, משום דאין דרך לקלוף אגוזים, „אלא" בשעת אכילה (אף בכלי), ממילא לא מיקרי מלאכת מחשבת, ומותר.

וראיתי בספר אנלי של במלאכת דש, שמביא היותר על קליפת האנושים, כיון
ראין דרך לקלוג האנושים אלא בשעת אכילה, אבל לא הביא סוגיא הנ"ל, והוא
חולק נ"כ על המג"א הנ"ל, והנלענ"ד כתבתי.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

בסוגיא דכבתה

משה יעקב ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא במס' שבת דף כ"א ע"ב א"ר זיורא אמר רב מתנח ואמרי לה א"ר זיורא אמר רב פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, א"ר ירמי' מאי טעמא דרב, קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, אמרוה רבנן קמי' דאביי משמי' דר' ירמי' ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמי' דאביי משמי' דר' יוחנן וקיבלה, עיי"ש. ומפורסם קושיית העולם, וכי משוא פנים יש בדבר, דרב משמי' דר' יוחנן דצה לקבלה ולא משמי' דר' ירמי'.

ונראה לתרץ בהקדם הא דאיתא לעיל (כ"א ע"א) אמר רב הונא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מאי טעמא דרב הונא, קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת, קסבר כתבה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. וכתב ע"ז בספר שעשועי דעיונים (בסוף הספר בקונטרס לחנוכה סי' נ') דרב הונא ורב חסדא לשיטתייהו אזלי, דהנה ידוע קו' תב"י למה תקנו ח' ימים חנוכה לזכר הנס, הלא הנס לא ה' אלא ז' ימים דמאי נס ה' ביום הראשון, ותי' שני תירוצים, א', שחלקו השמן לשמונה חלקים וכל יום הרליקו רק חלק שמינית ושפיר הוי נס בכל יומא, ב', שנתנו כל השמן מן הפך אל תוך המנורה ומיר נתמלא הפך בשמן, ושפיר ה' נס גם ביום הראשון. והנה כמה אחרונים כתבו (עיין בריש ספר עמק החכמה להנה"ק מוהרמ"ר מהארנסטויפל, ובספר צבי לצדיק להנה"ק מוהרצ"א שפירא מבלאזוב מאמר חרשי כסלו שבת מאמר ב' אות ו', ובשו"ת כת"ס חאו"ח סי' קל"ו כד"ה ונחזור, ובשו"ת ערוגה"ב חאו"ח סי' ר' בסוף אות א') רשני תירוצי תלויים המה אי סבירנן כבתה זקוק לה או אין זקוק לה, רלאותו התירוץ שחלקו השמן לח' חלקים, נמצא רעיקר הנס ה' שמעט שמן דלק זמן הרבה, א"כ כשתיקנו חכמים שירליקו נרות זכר לנס, התקינו רכשם שהנס לא ה' בעצם ההדלקה אלא שדלק כשיעור, כמו כן נר חנוכה הוצרכו חכמים שיאיר כל השיעור, ומש"ה אמרינן ראם כבתה זקוק לה, דאם לא יחזיר וירליקנה אין כאן זכר לנס, אבל לפי התי' השני רהנס ה' שהפך נתמלא שמן, נמצא רעיקר הנס ה' עצם ההדלקה, רבלא נס לא ה' בו כרי להרליק כלל, ולכך לא חשו חכמים לתקן שירליק כשיעור, ולפיכך אם כבתה אין זקוק לה, דכהדלקה נרירא הוי זכר לנס, עכ"ד האחרונים. והנה לכאורה קשה על התירוץ השני שבב"י שמיר נתמלא הפך בשמן עפ"י נס, והלא אסור ליהנות ממעשה נסים, וא"כ לא הוי ממשקה ישראל, ואיך ה'

מותר להדליק בשמן של מעשה נסים, (וכע"ז הקשה ג"כ הגאון מוה"ר שלמה
 קלוגר בספר החיים על שו"ע או"ח סי' תר"ע סעיף א' ד"ה ועיין בס"ז, ועי'
 בהנחות ידי משה על מדרש רבה שיר השירים ריש פרשה א', ובס' כלי חמדה
 עה"ת פ' ויקהל אות ה'), בשלמא לתי' הראשון שבב"י שחלקוהו לח' חלקים, י"ל
 דלק"מ, דהנם לא הי' אלא שאותו השמן שהי' כאן מקודם לכן עפ"י דרך הטבע,
 דלק זמן ארוך מהרגילות, ואז לא שייך לומר דאסור ליהנות ממעשה נסים, כיון
 דהנם לא הי' בגוף השמן, אבל להתירוץ השני שבב"י קשה הא יש פסול דממשקה
 ישראל כיון דנעשה גם בגוף השמן, וע"כ צ"ל דלאותו התירוץ נסבור דליכא פסול
 דממשקה ישראל. ולפי"ז יש לומר דרב הונא ורב חסדא לשיטתייהו אזלי, דהנה
 איתא במס' חולין (דף צ' ע"ב) אמר רב הונא גיר הנשה של עולה חולצו לתפוח,
 (פירש"י, חולצו מן הדרך ומשליכו לתפוח), אמר רב חסדא, מרא דיכי, מן כתיב
 על כן לא יאכל המזבח, על כן לא יאכלו בני ישראל כתיב, ורב הונא, קממשקה
 ישראל מן המותר לישראל. ואפשר לומר דרב הונא ורב חסדא פליגי אי דרשינן
 ממשקה ישראל מן המותר לישראל, דר"ה אית לי' האי דרשה, ור"ה לית לי' האי
 דרשה. וא"כ ר"ה ור"ה אזלי לשיטתם, דכיון דרב הונא ס"ל במס' חולין דאיכא
 פסול דממשקה ישראל, ע"כ לא מצי לתרץ כתי' השני שבב"י וכמש"כ לעיל, אלא
 ס"ל כתי' האי דחלקו השמן לח' חלקים ועל כן ס"ל כבתה זקוק לה, משא"כ רב
 חסדא דלית לי' פסול דממשקה ישראל, יכול לתרץ כתי' השני של הב"י דהפך
 נתמלא שמן, ולפיכך ס"ל כבתה אין זקוק לה, עכת"ד ספר שעשועי רעיונים.
 ויש להוסיף לפי דבריו, דרבא דאמר דשעמי' דרב הונא הוא משום דכבתה
 זקוק לה, לשיטתו אזיל, דמכאור במס' פסחים (דף ס"ד ע"ב) דנחלקו אב"י ורבא
 אם סומכין על הנם, דאב"י ס"ל סומכין על הנם, ורבא ס"ל אין סומכין על הנם.
 והנה במס' תענית (דף כ"ד ע"א) כתב רש"י (בר"ה אלא כאחד) דהטעם דאסור
 ליהנות ממעשה נסים, היינו משום שמנכין לו מזכויותיו, וא"כ י"ל דזהו סברת
 רבא דאין סומכין על הנם, דאם יסמוך על הנם ויארע לו גם, ינכו לו מזכויותיו.
 ולפי"ז כיון דרבא ס"ל דאין סומכין על הנם, מוכרח ג"כ דרבא ס"ל דאסור ליהנות
 ממעשה נסים, דהא טעמא דאין סומכין על הנם, הוא משום שמנכין לו מזכויותיו
 וכנ"ל, וע"כ אסור ג"כ ליהנות ממעשה נסים. נמצא דאם בא השמן ע"י גם, יש
 על השמן איסור דממשקה ישראל, וא"כ לא הי' רבא יכול לסבור כתי' השני
 של הב"י שהפך חזר ונתמלא שמן, דאז הי' אסור לתת השמן במנורה משום
 איסורא דממשקה ישראל, וע"כ ס"ל כתי' האי שחלקו השמן לח' חלקים, ולפיכך
 ס"ל לרבא דכבתה זקוק לה, ודו"ק. (ואין להקשות דאי אין סומכין על הנם, גם
 התירוץ הראשון שבב"י אינו עולה לנכון, דהאיך חלקו הפך לשמונה חלקים וסמכו
 על הנם ששמינית של הפך ידלוק כל הלילה, דכבר כתבו האחרונים לתרץ,
 דברעתם הי' שאם יראו שהנרות קרובים לכבות, יוסיפו עוד שמן עליהם, נמצא
 דבאמת לא סמכו על הנם).

ואי תקשי לך, ראע"ג דרבא ס"ל דאסור ליהנות ממעשה נסים, אפ"ה יכול לסבור כתי' השני של הב"י, דאפשר דלית לי' איסורא דממשקה ישראל וכרב חסדא. ע"ז י"ל, דבאמת יש להוכיח דרבא לשיטתו ע"כ אית לי' איסורא דממשקה ישראל, דאיתא במס' חולין דף ק"א ע"א, אמר רב יהודה אמר רב האוכל גיר הנשה של נבלה ר"מ מחייב שתים וחכמים אומרים אינו חייב אלא אחת, ומורים חכמים לר"מ באוכל גיר הנשה של עולה ושל שור הנסקל שחייב שתים, ומאן האי תנא (פירש"י, חכמים) דבאיסור כולל איסור חל על איסור לית לי' (פירש"י, ראע"ג דנבילה אוסר כל הבהמה וא"כ הוא כולל את כל הבשר עם הגיר ליאסר, אפ"ה ס"ל לחכמים דאין איסור נבלה חל על הגיר), איסור כולל באיסור חמור אית לי' (פירש"י, דבעולה ושור הנסקל דנכלל כל הבשר ליאסר עם הגיר, וגם הוי איסור מוסיף, דנתוסף על הגיר איסור הנאה, ס"ל לחכמים דאיסור חל על איסור), אמר רבא רבי יוסי הגלילי היא וכו', והקשו שם התוס' בד"ה מאן האי תנא, דלכאורה גם בנבילה הוי איסור מוסיף, דמינו דאיתוסף בה איסור לגבוה כשנתנבלה איתוסף נמי להריוט, וא"כ גם איסור מוסיף לית לחו, דאל"כ הו"ל לאיסור נבילה לחול אף על גיר, ותירצו, דאתיא כמ"ד בריש הפרק גריר נמי אסור לגבוה, עכ"ר. וכיון דרבא בא ליישב קו' הגמרא, ע"כ ס"ל דגיה"נ אסור לגבוה, דאל"כ אין מקום בכלל להאי תנא וכמש"כ התוס', ומרס"ל לרבא דאסור להקריבו למזבח, ע"כ אית לי' איסורא דממשקה ישראל, וכמש"כ בספר שעשועי רעיונים בדעת רב הוגא, ודו"ק.

ועכשיו נבוא ליישב קו' המפרשים שהבאנו בריש דברינו, למה קיבלה אביי רק משמ"י דר' יוחנן, דהנה אנן קיי"ל דאין סומכין על הנס, ואע"ג דאביי ורבא פליגי במס' פסחים אם סומכין על הנס שינעלו דלתות העזרה מעצמם (כרי שיתחלקו בני' בעת שחיטת הקרבן פסח לג' כתות) ואין אנו צריכים לנעול הדלתות, או לא סמכינן על זה, כבר כתב שם הצ"ח, דרוקא התם ס"ל לאביי דסמכינן אניסא, כיון דהתם בדיעבד אם שחטו כל קהל ישראל בבת אחת, ג"כ מהני, אבל היכא דמעבד גם בדיעבד, אז ווראי דגם לאביי אין סומכין על הנס. והכריח ר"ז מהא דתנן בריש מס' יומא דמתקינין לכה"ג כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול, וקשה מהא דתנן במס' אבות (פ"ה מ"ה) דעשרה נסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, וא' מהם שלא אירע פסול לכהן גדול ביוה"כ, אע"כ דגם אביי מודה דאין סומכין על הנס היכא דמעבד בדיעבד, עיי"ש. וגם התו"י"ט במס' דמאי פ"א מ"א (בד"ה והחומץ שביהודה) הביא ראי' זו דאין סומכין על הנס, וכן מביא שם התו"י"ט דאי' ממשנה במס' שקלים (פ"ד משנה ט') דאין סומכין על הנס. וע"ע ברש"י שבת כ"ב ע"ב ד"ה ובה הי' מסיים, שהתורה צותה שהטבת כל הנרות יהי' בשחרית, אע"פ דנר המערבי הי' דולק כל היום עפ"י נס, ולא סמך קרא אניסא, וכן שם קכ"ד ע"א ד"ה משום איעפוש, שעשו קנים בין מערכות הלחם הפנים שלא יתעפש, ולא סמכינן אניסא, ע"ש. הרי דנקט רש"י בפשיטות דאין סומכין על הנס. ולפי"ז לא מסתבר לומר דשום א' מהאמוראים יחלוק על הק' סברא פשוטה, ויסבור דסומכין על הנס.

וא"כ י"ל דמש"ה לא רצה אביי לקבל הא דאמר ר' ירמ' דמעמי' דרב הוא משום דס"ל כבתה אין זקוק לה, רכיון דאין סומכין על הנס, א"כ מוכח דאסור ג"כ ליהנות ממעשה נסים (וכמשכ"ל דזה תלוי בזה), וא"כ ליכא למימר כתיורצו השני של הב"י שנתמלא הפך שמן, דהא ה"י אסור להשתמש בשמן זה למנורה, ריש עלי' איסור דממשקה ישראל, ועל כן ליכא למימר דס"ל לרב דכבתה אין זקוק לה, אלא עכצ"ל דרב ס"ל כתי' הראשון של הב"י דחלקו השמן לח' חלקים, ויהי' מוכרח דאית לי' כבתה זקוק לה. ואי תקשי לך ראע"ג דאין נהנין ממעשה נסים, אפ"ה יכול רב לומר כתי' הב"י של הב"י, דרילמא לית לי' לרב איסורא דממשקה ישראל, דז"א, רמזה ההוכחה גופא שהוכחתי לעיל דרבא ע"כ אית לי' איסורא דממשקה ישראל, כמו כן צריכין לומר אליבא דרב, דהא רב הוא שהביא שם (בחולין ק' ע"א) המחלוקת ר"מ וחכמים, ולדירי' יקשה מהו סברת החכמים, וע"כ התירוצ' כמו שמשני שם רבא, ויוקשה קו' התוס', ונצטרך לתרץ כמו שתירצו בתוס' דס"ל דגיר נמי אסור לגבות, ומוכרח דאית לי' לרב איסורא דממשקה ישראל.

אבל כששמעא אביי משמ' דר' יוחנן, שפיר קיבלה, דר' יוחנן ס"ל בחולין (דף צ' ע"א) דאין איסור גיר הגשה נוהג אלא לגבי אכילה, אבל העלאה על המזבח מותר, (ואף ללישנא בתרא שם ס"ל דאין אסור להעלות הגיר על המזבח, אלא בפני עצמו, אבל ביחד עם כל הירך מותר, עיי"ש), וא"כ ע"כ לית לי' לר' יוחנן איסור דממשקה ישראל, וא"כ לדירי' שפיר איכא למימר דאית לי' כבתה אין זקוק לה, דר' יוחנן יכול לסבור כתי' הב"י של הב"י דהפך נתמלא שמן, ואין להקשות דכיון דאסור ליהנות ממעשה נסים, ה"י אסור להשתמש בו להמנורה, דז"א, דהא לית לי' איסורא דממשקה ישראל, ושפיר קיבלה אביי משמ' דר' יוחנן, ודו"ק.

(ואולי ה"י אפשר להוסיף דהא דר' ירמ' ה"י ס"ל דרב אית לי' כאז"ל, היינו משום דהכא אמרה ר' זירא בשם רב, ולר"ז ליכא ההוכחה הנ"ל שהי' לו לאביי, דר' זירא איבעיא לי' במס' מנחות (דף ס"ט ע"ב) חיטין שירדו בעבים אם מותר לשתי הלחם, והתוס' כתבו שם בד"ה חיטין, דמיירי שירדו דרך נס, ולכא"ו קשה הלא כיון דאסור ליהנות ממעשה נסים, א"כ יש איסור דממשקה ישראל, והאיך מותר להשתמש בהחיטין הללו, [ועי' במנחת כהן (להגר"ר יהודה מליסא ז"ל) על מס' מנחות שם, ובגליוני הש"ס (להגר"י ענגיל ז"ל) תענית כ"ד ע"ב שהרגישו בזה].) ואלא עכצ"ל דס"ל לר"ז דרבך הבא עפ"י נס אינו אסור להקריבו לגבות, והיינו טעמא, או משום דלית לי' איסורא דממשקה ישראל, או משום דס"ל דמותר ליהנות ממעשה נסים, וא"כ לשיטתו שוב איכא למימר דרב יסבור כתיורץ הב"י של הב"י שנתמלא הפך שמן, ולא קשה האיך השתמשו בו למנורה, דכיון דס"ל דרבך הבא עפ"י נס אינו אסור לגבות, שוב איכא לתרץ גם כתיורצו השני של הב"י דהפך נתמלא שמן).

ולפי"ז נוכל לומר בהא דאיתא לקמן (דף כ"ב ע"א) אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמ' דרב תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה

כסוכה וכמבוי, ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמי' דרב תנחום מאי דכתיב והבור רק אין בו מים, ממשמע שנא' והבור רק אינו יודע שאין בו מים, אלא מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וקשה מהו השייכות בין הני שני מימרות, וכבר רשו בה רבים. ולפי הנ"ל י"ל, דהנה התוס' בר"ה נר חנוכה, הקשו למה לא קאמר תקנתא שימעט, ותירצו, דלמעשה ולהניחה כמו שהיא דולקת אי אפשר, ולא רצה להאריך ולומר יכבנה וימעטנה ויחזור וירליקנה, ולכך קאמר פסולה, ע"ש. ומוכח מדבריהם דרב תנחום ס"ל דרלקה עושה מצוה, (ראי ס"ל הנחה עושה מצוה, אינו צריך לכבות הנר כדי להורירה, אלא יכול להורירה כמו שהיא דולקת, ועי' בתוס' להלן דף כ"ג ע"א בר"ה מכבה), וכבר העירו בזה האחרונים. והנה בשו"ע או"ח סי' תרע"ג סעיף ב' פסק המחבר, דרלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה ע"ש, וכתבו המפרשים דמשמע דזה תלוי בזה. ולפי"ז שפיר מובן ההמשך, דמהימרא הראשון של רב תנחום מוכח דהרלקה עושה מצוה וכנ"ל, וא"כ ע"כ ס"ל דכבתה אין זקוק לה כמש"כ בשו"ע, וכבר הבאנו לעיל בשם האחרונים דמאן דס"ל כבתה אין זקוק לה, היינו טעמא, דס"ל כתירוץ השני של הב"י דהנס הי' שהפך נתמלא שמן, ולכאוי קשה האיך הרליקו בשמן הזה, הלא יש איסור דממשקה ישראל, דהא אסור ליהנות ממעשה נסים כיון דמנכין לו מזכותיו. וע"כ נצטרך לומר דרב תנחום לא חייש להא דמנכין לו מזכותיו, ומש"ה שפיר י"ל כתי' הב' של הב"י. ולדירי' כיון דלא חייש להא דמנכין לו מזכותיו, א"כ יכול לומר ג"כ דסומכין על הנס, ולפיכך המשיך רב תנחום והביא רא' לדבריו דסומכין על הנס, מראובן שאמר להשליך את יוסף לתוך הבור, אע"ג שהי' שם נחשים ועקרבים, וע"כ דסומכין על הנס, ומוכרח מזה דלא חיישינן להא דמנכין לו מזכותיו, ומותר ג"כ ליהנות ממעשה נסים, וממילא י"ל דהפך נתמלא שמן, וכבתה אין זקוק לה, וא"כ צ"ל דהרלקה עושה מצוה, ומובן היטב ההמשך בין שני המימרות דרב תנחום, ודו"ק.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודדת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

עולת שבת בשבתו

ויצא

במררש רבה, ויצא יעקב מבאר שבע, מבארה של שבועה, שמא יבא עשו ויערער על השבועה שאמר השבעה לי כיום. ויש להקשות מה לו לילך מעמו משום שמא יערער, דמשמע רשלא בפניו יערער, בתמי'. ונקדים טעם למה ביקש יעקב מעשו לישבע שבועה, אטו כל מכירות צריכין לישבע שבועה, אלא י"ל דעיקר מכירה של הבכורה הוא רק לישול שני חלקים בארץ ישראל, ואיתא בחו"מ סי' רי"א, המקנה לאדם רכר שאינו ברשותו, כיצר, דאמר מה שאירש מאבא מכור לך, אינו נקנה. והרי זה נמי שלא בא לעולם. וכסי' ר"ט פסק, אם נשבע לקיים המקח מדבר שלא בא לעולם צריך לקיים שבועתו.

וא"כ זה ה' כוונת יעקב דמצריך לעשו לישבע שבועה, משום דבלא שבועה לא ה' המקח כלום כיון דהוא כמאן דאמר מה שאירש מאבא יהי' מכור לך, אבל בשבועה צריך לקיים עכ"פ שבועתו. רק שם מבואר, אם לא נוכל לכופ אותו לקיים שבועתו כגון ששאל על שבועתו אינו קונה, וביור' סי' רכ"ח פסק, מי שנשבע לטובת חבירו, אין מתירין לו אלא בפניו. נמצא זה כוונת המרדש, שהי' חושש יעקב שעשו ילך לשאול על שבועתו, לכן יצא משם, ואין מתירין לו אלא בפניו, והמכירה הוי מכירה, דצריך לקיים שבועתו.

(הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ וצ"ל)

וישלח

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבוא והכניא אם על בנים. יש לדקדק הרי כבר ידע מה שאמר לרבקה אמו, שאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי וגו', שבחיינו לא ה' צריך יעקב לפחוד ממנו שיכנו ויהרגנו, כי ה' נזהר שלא לצער את אביו, ועד עכשיו הרי יצחק קיים. — אולי לא אמר עשו כזאת, אלא בעוד שהי' יעקב אצל אביו, משא"כ בהיותו ברחוק ממנו, שיוכל להרגו כל יוודע לאביו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין וצ"ל)

ויותר יעקב לבדו, ובמסורה ב"פ ויותר, דין, ואירך, ויותר הוא לבדו (בראשית מ"ד). וי"ל בזה ע"ד הרמז, דהנה רש"י כתב עה"פ כי יר על כס י"ה (שמות י"ז), אין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק וכשימחה שמו של עמלק יהי' השם שלם והכסא שלם, עכ"ל. היינו שנשארו אותיות הו"א החסרים מתיבת כס"א ומשם הוי' ב"ה, ויתוקן כשימחה שמו של עמלק. והנה

(1) הועתק מכת"י א' מתלמידיו, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן.

(2) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח בבית עקר ספרים אשר בבירישיש מוועאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן.

מחיית עמלק תלוי' בלימוד התורה, וכמו שכ' האוה"ח הק' שם (בסוף פ' בשלח) רמח"ט נתמנה יהושע ללחום בעמלק כי עליו נאמר (שמות ל"ג) לא ימיש מתוך האוהל, רהיינו באוהל של תורה, יעו"ש.

וזהו, ויותר הו"א לברו, שנשאר אלוהות הו"א לברו, כי נתפרדו מתיבת כס"א ושם הו" ב"ה, ודבר זה יתכן כשימחה שמו של עמלק, ולזה אמר, ויותר יעקב לברו, שנשאר לנו רק עצה אחת, לעסוק בתורה הנרמז בשם יעקב, שהוא עמוד התורה, וכלשון הפייטן בסליחות, ואין לנו שיעור רק התורה הזאת. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישב

ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום. אפשר לפרש, דהנה מדרך אדם הכועס ויש לו שנאה בלבו על חבירו, אם ידבר אתו קשות, יצא הכעס מלבו ונשתכך חמתו קצת, באופן שיש בזה מבוא ודרך לעשות שלום, אחרי סור הכעס ממנו, משא"כ אם לא יוכל לדבר כרצונו, חמתו בערו בו ביותר. והנה הכא אפשר אם היו יכולים לדבר אל יוסף דברי קנזורים, אפשר שימשך מכח זה השלום, אך שהיו יראים לדבר קשות עם יוסף מפני יעקב שאהב את יוסף ביותר והי' כועס על זה. וזהו אמרו, ולא יכלו דברו, ר"ל לדבר אתו קשות, שהוא לשלום, רבזה הי' דרך לשלום, וק"ל.

(הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל)

ויקחחו וישליכו אותו הבורה והבודד רק אין בו מים, וישבו לאכל לחם וגו'. ויש להקשות לענין מאי הגיד לנו התורה שלא הי' בו מים. והנראה לי בזה, בהקדים לך שכתוב בפרשה זו, ויקנאו בו אחיו וגו'. ומצורף לזה מאמר רז"ל בבא מציעא (דף ק"ז ע"ב) ו"ג דברים נאמרו בפת של שחרית, ויש אומרים שפת של שחרית וקיתון של מים מכניס אהבה ומוציא הקנאה. והנה אם כן כוונת התורה להראות לנו, דמה שכתיב וישבו לאכול לחם, ושמא כוונתם הי' בזה להכניס האהבה ולהיות מוציא הקנאה, על כן גילה לנו התורה, והבודד רק אין בו מים, אם כן לא הי' כאן קיתון של מים לבטל אותה הקנאה שהי' בלבם, כי פת של שחרית וקיתון של מים מבטל הקנאה.

(הגאון מוה"ר יוסף הרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל)

מקץ

על פיר ישק. ו"ל דידוע מספה"ק דעון פגם הברית מכיא לירי עניות, (עי' נועם מגדים פ' משות ר"ה וגם לענין פרנסה). ונודע רבדית הלשון מכוון נגד ברית המעור, ומי ששומר פיו ולשונו אינו בא לירי חטא זה. וזהו, על פיר, כשמירתך ברית הלשון, ישק, כן תחי' פרנסתך ומזונותיך.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) הועתק מפנקס חידושי המונח באוצר הספרים של הבר"צ דקהל אשכנזים בעיר לונדון יע"א.

(4) הועתק מכת"ק.

וא"ל שר"י יתן לכם רחמים לפני האיש וגו', ויש לדיוק מהו לשון לפני האיש, ה"ל לו לומר בעיני האיש, וכמ"ש ביוסף ב' וישב, ויתן חנו בעיניו שר בית הסוהר, וכן באסתר, ותתי אסתר נושאת חן בעיני כל רואי'. והנה זה החקו להתנחומא מה שדרשו, זש"ה על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, ומסיים שם, וראוי להקרים תפלה לצרה, דגם יעקב עשה כן, דטרם שהלכו ועריין ה' בנימין עמו התפלל עליו. והיינו רקשה לו להמדרש לשון לפני האיש, לזה מפרש דהכוונה הוי, שיתן להם הוא ית' רחמים טרם בואם אל האיש, וטרם יצטרכו לו יתן להם רחמים, והקרים תפלה לצרה.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד, זצ"ל)

תמיהות וישובים

הערה בספה"ק בני יששכר

בספה"ק בני יששכר (מאמרי חדשי כסלו-טבת מאמר ג' אות כ"ו) כתב וז"ל, אמרו"ל שהיתה מלכות יון אומרים לישראל כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל וכו', הדבר מופלא ומכוסה וכו', וע"פ פשוטו נראה, דהנה נזקי השור בשן ורגל לא נשתנה דין הגוי מדין ישראל אבל נזקי קרן נשתנה בין תם בין מועד משלם נזק שלם ודרשו לה מן שור רעהו וכו' ודרשו חז"ל ע"ז ראה יותר גוים התיר ממונן לישראל על שלא רצו לקבל את התורה. הנה מלכות יון רצו לבטל את התורה מישראל הנה אמרו כתבו לכם, על אותו הדין רקרן השור אין לכם חלק, ואז לא ישתנה דינם מדיננו. וע"ז הדין דוקא היתה קנאתן עכ"ל, ומביא שאח"כ מצאו במגלה עמוקות פר' מקץ ד"ה ויהי מקץ (תליתאי).

ויש להעיר, דהנה הדין שור עכו"ם שנגחו לישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם, ושור ישראל שנגחו לעכו"ם פטור מכלום, וחילוק זה איכא גם בשן ורגל, ע"י ברמב"ם פ"ח מהל' נזקי ממון הלכה ה' דמשמע שם רישאל פטורים מכל הנזקין שהזיק שורם לעכו"ם, ושור עכו"ם שהזיק לישראל משלם נזק שלם בכל הנזקין. (אבל במס' ב"ק דף ג"ג ע"ב איתא, כולי' נזק מיהו לא אשכחן, משמע דבשן ורגל ליתא הך דינא, ובמנ"ח מצוה ג"א נסתפק בזה). וכי תימא שאיכפת להו על הדין רישאל לישראל בתם משלם חצי נזק ובשורם לישראל משלם נזק שלם, הא יותר שייך קנאה על הדין דישאל לעכו"ם פטורין מכל הנזקין ועכו"ם לישראל חייבין לשלם.

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

על מאמר תמוה בספה"ק בני יששכר

בספה"ק בני יששכר בסוף מאמרי חרשי כסלו וטבת (מאמר י"ד, אות ב') כתב וז"ל: וגם עפ"י הנשנה במשנתנו בספר יצירה המליך אות ס' ברוגז וכו' וטבת בשנה וכו' ע"כ בעת הרוגז אירע בזה החודש סמ"ך מלך בבל וצר על החומה אשר ה' סביב בדמות אות סמ"ך, עכ"ל. כל העובר על אמרי קודש אלו ישתומם, כי בספר יצירה כתוב בפירוש שאות סמ"ך שייכת לכסלו ולא לטבת לפי סדרן של הי"ב אותיות השייכות לי"ב חרשי השנה, ורכינו המחבר בעצמו מביא זאת כמה פעמים במאמריו. וראיתי בספר בני יששכר הנדפס מחדש בירושלים עם הערות ומראי מקומות, שהמסדרים התקשו ג"כ בזה, והניחו את הדבר בצ"ע*). והנה עוד לפני המלחמה העולמית שאלתי זאת את פי הנאון הקדוש ר' שמעון מזליחוב זצ"ל הי"ד, שמלבד גדולתו כנגלה ה' גודע ג"כ לנאון בתורת הח"ן, והשיב לי שישנן נוסחאות שונות בספר יצירה, ויש גם נוסחא כזאת.

הגם שכראי הוא ר' שמעון לסמוך עליו, ונאמנים היו עלי דברי קדשו, מ"מ כדי לברר מקחו של צדיק ודברי זקני בעל הבני יששכר זי"ע יבואו על נכון, חפשתי תמיד בהוצאות השונות של ספר יצירה המצויות אצלנו, למצוא נוסחא כזאת, ות"ל יגעתי ומצאתי. — זה לא כביר בא לידי ספר יצירה עם פירושו של חר מקמאי, רבינו יהודה בן ברזילי אלברצלוני הנשיא (ירושלים תשל"א), ושם בפירקא חמישאה (עמוד 249) כאשר מונה הי"ב אותיות של י"ב חרשי השנה, הסדר הוא: ה"ו, ז"ח, ט"ו, ל"ג, ע"ס, צ"ק, היינו קודם אות ע' ואח"כ אות ס'. וגם בהוצאה החדשה והמהודרת של ספר יצירה שנדפסה ע"י הרב בן ציון משה יאיר וויינשטאק ז"ל עם הערות ושינויי נוסחאות (ניו יארק תשמ"ג) בפרק חמישי בתחילתו (עמ' קט"ו), כאשר מביא את הנוסחא הרגילה והשגורה, מעיר המהדיר שהר"י אלברצלוני גורס כאן ע' ס'. ולפי סדר זה, אות ע' שייכת לכסלו ואות ס' לטבת, ואין ספק שמרן בעל הבני יששכר כונן כאן אמריו על יסוד גירסא זו, וגם ר' שמעון מזליחוב ז"ל צדק בדבריו.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

*) עיין בכרם שלמה שנה ד' קונט' ר' עמוד מ"א, ובכרם שלמה שנה ד' קונט' ז' עמוד מ"ד.

דקדוקי סופרים

במרוצת השנים הניעו לבית המערכת תיקונים, הנהות, ורברי בקורת, בספרים שונים, אשר ראוי ונכון לפרסמם, כדי לתקן השיבושים והטעויות שנשתרשו בספרים. והחלטנו להרפס ברצ"ה מזמן לזמן, הן מהחומר שנצטבר אצלינו מכבר, והן ממה שיגיע עוד מחיום והלאה. ותקונו חזקה שיהי' לתועלת הרבים בעז"ה. — וזה יצא ראשונה: תיקונים בהגהות חתם סופר על שו"ע או"ח על פי כת"י*).

סי' נ"ו על מג"א ס"ק ב'. לפענ"ר בש"ס מיירי שיכול להפסיק וכו', כצ"ל. סי' פ"ט על מג"א ס"ק ב'. והנה מנרל נוניא ומבר' ידועים הם ואפשר לשער בהם, כצ"ל.

שם להלן. שהשיעור ההוא הוא מיל קטן דכ"ב מינוטין וחצי, כצ"ל. סי' צ"ט על סעיף ב'. [בספר זר השלחן, נשמטה בטעות שורה אחת, וכצ"ל: רלענין זה לא חמיר שיהי' ררך טוררתו כיון דעכ"פ לא שתה יותר מרביעית, ושוב כשהקשה דא"ב יהי' ביותר מרביעית נמי שהדרך טרדתו וכו']. שם בסוף הדיבור. ומיהו בעל ה"ג והטור והשו"ע צריכין לדחוק ולומר מאי שנא, אבל רוכב ודאי שדרך מפיג היין, אין ר"ל שמפיג במיל, אלא ר"ל אינו טורדתו כמהלך וכו', כצ"ל.

סי' ק"ב על ט"ז ס"ק ה'. איכא דאמרי הכי קאמרה לי' בלשון תימה וכי אין דוח"ק שורה עליך וכו', כצ"ל.

שם להלן. שיהי' צריך לעמוד או אם ישאר יושב וכו', כצ"ל.

שם להלן. והרי אתה תמיד כקורא ק"ש ומתפלל, כצ"ל.

שם להלן. [נתכלכלו השורות בדפוס, וכצ"ל:] כיון שאתה בעל דוח"ק אינך צריך לעמוד מפני המתפללים ולא הי' לך לרדן אותי לכף חוב שאני מבזה אותך להפריחך לעמוד, אלא הי' לך לרדן אותי לכף זכות שאני מחזיקך בשדיית שכינה ורוח"ק, כי ע"י זה מותר להתפלל בתוך ד' אמות ישיבתך, ועיין מ"ש בהגהות הטור החדשים בשם מהרל"ח איך אמרה חנה הנצבת עמך, הלא הוא הי' יושב, ולפענ"ר נראה שירע שהתפללה אלא שחשבה לשכורה מטעם הנ"ל, ומשו"ה

(*) בשנת תשי"ז נרפס בירושלים עיה"ק ספר „זר השלחן", ובו נרפסו מחדש הנהות חתם סופר על שו"ע או"ח, עם הרכה תיקוני טעויות הדפוס. וכאן הדפסנו רק התיקונים שלא נרפסו עדיין שם. — אפריון נמשי' לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הופטערער נ"י מאנטווערפן שמסר לנו פנקס כת"י מא' מתלמידיו הגאון בעל חת"ס זצ"ל, אשר העתיק לתוכו חלק מהגהות רבו על שו"ע או"ח. זכות המצוה יגן בערו לנצח.

אע"פ שהי' יושב, מ"מ אחר שהתחילה להתפלל, עמד, ומש"ה ללישנא קמא החליטה שאין רוח"ק שורה עליו, דאל"כ לא הי' לו לעמוד כנ"ל, וא"ש שאמרה עמד, שגם הוא עמד.

סי' קל"ב על מג"א ס"ק ב'. דמשו"ה לא חשבו ג' בחול וד' בשבת וכו', כצ"ל.

סי' קנ"ג על סעיף ב'. ומש"ה אוסר בברייתא לכרוך ספרים במטפחת חומשין, כצ"ל.

סי' קנ"ד על המג"א ס"ק ט'. ומי דחק לן עלמא לקוברן בעומק ג' טפחים, כצ"ל.

שם על הג"ה סעיף ו'. ועיין היטב בתשו' מהר"ם פדוואה, כצ"ל.
סי' קנ"ה על מג"א ס"ק ז'. מיד שהקריש מהקום שהוא מי חלב וכו', כצ"ל.

תעודות וסמיכות⁽¹⁾

קט.

בעזה"י.

כתב תעודה לה"ה תלמידי הבח' המופלג הרוץ ושנון כ' שמואל ב"ץ שי' למד פה בישיבה איזהו שנים, בדבוק חברים הגונים, חשובים וספונים, ויאמר לדבק כי טוב הוא, אין טוב אלא תורה, הלך לאורת, התמיד בלמודו, כי זה כל מאורו, ונפשו איותה ויעש מטעמים לאביו שבשמים כאשר אהב, לן בד' אמות של הלכה, ואשריו שלו ככה, כי הטא שכמו לסבול עולה של תורה, לעסוק בה בתדירא, אסף בחפניו מסוגי' שי' וראשונים, יקרים לו מפו ופנינים, חזר על למודו, למען יהי' בירו, ויבקש למצוא ומצא מדה טובה ונפש עמלה עמלה לעמוד על דעת זקנים, ומזקנים מתבונן להבין דבר מתוך דבר לזרות ולהבר ולהוסיף מדילי' קושיא ופרוקא כאשר חננוהו החונן דעת, יראת ד' על פניו היא אוצרו הטוב, והיא תהלתו, מאוד ישגא אחריתו, ברוך יאמר לעומתו, וכל מן דין ראוי' לעטרו בעטרת בחורים ולכבדו בכבוד הנהוג גבן לקראו לכל דבר שבקדושה ב' כנופי' עשרה בשם החבר ר' שמואל חכהן זה שמו וזה זכרו, וכל מר באתרי' יכבדהו, וכאשר יעלה אל ראש שמחתו, בכבוד ת"ח יכובד בשם מורינו לפאר אותו.

הכ"ד טרוד מאוד, א' י"ז אדר ברכת"א לפ"ק פ"ב יע"א.

הק' אברהם שמואל בנימין בהגמ"ס זצ"ל⁽²⁾

(1) שתי תעודות רלהלן הגיעו אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. כתבתו אורותיו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד כ"ב.

ק.

שם משמואל, בתורת יקותיאל, יום וליל, פיו ימלל, לכן יהולל, בשבח והלל, ה"נ הבח' המופלג מורג חרוץ, חץ שנון, מו"ה שמואל בן מו"ה מנחם כ"ץ שי' מק' העדיוס, אשר שאב מים חיים מבאר רחובות בישיבה הרמה דק"ק פ"ב יע"א, וגם למד פה אצלינו תמיד בימי קיץ איזה חרשים להברות גופו תמידים כסדרן בשיעורא דרבנן. תהיתי על קנקנו ומצאתיו מלא תורה ויראת ד' צמורים, וידיו רב לו בפלפול וסברא ישרה כאחד מן מופלגי תורה, למר הרבה שנה הרבה, עלה גדל והצליח ועשה פרי למעלה לחדש חירושי תורה אשרי יולדתו ואשרי תורתו ויהי' בע"ה לאילן גדול. וכעת אשר הלך לבית אבותיו ויחי, אמרתי לבוא במגילת ספר כתוב עליו לאמר, זה שמו אשר יקרא לו מורינו רב ר' שמואל בן החבר ר' מנחם הכהן ויחי, וכל מן דין סמוכו לנא, ישנא ויגדול, ויסף עשרת תפארת, יאריך ימים, פרי הילולים, ברכות כפולים, לראשו עולים.

אלה דברי הבעה"ח לכבוד התורה ולומדי' פה פעוינז יום ב' יו"ר ניסן הש"ס גבולך שלום [תרכ"ג] לפ"ק.

חק' ישראל דוד מרגליות ייפה⁽³⁾
חופק"ק הנ"ל ואנפי

קול קורא מק"ק פראג⁽²⁾ אודות הגירוש בשנת תק"ה לפ"ק

בע"ה.

לשלומי אמוני ישראל, ראשי גולת אריאל, צדקתם כהדרי א"ל, ה"ה רועי צאן קדשים יושבי בשבת תחכמונים השרירים אשר ה' קורא לא סר שבט מהם, ומחוקק מבין רגליהם, והי' הצדק אזור מתניהם, הקצינים מפורסמים הנגידים, העומדים על הפקודים, מנהיגי עדת ישורן בעיר העליזה פיררה אשר במדינת רומאניע יע"א. וגולה על ראשם, נחירו דבוצינא דאורייתא, הגאונים המפורסמים עיני העדה כל חד וחד לפי מעלתו מעקר מורין מנהיר שרגין, רורשי כתר אוטיות ותגין, ה' צבאות עליהם יגן, יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, עד עמור הכהן לאורים ותומים.

קול שאון מעיר, קול הקרי' הומה, הם והמונם והדרם זקניהם ודאשיהם, ופלישת בית סופריהם בעריהם ומגרשיהם, מאלופות מרובכות בחוצותיהם, יחררו

(3) הוא הגאון בעמח"ס יפח לקץ אבר"ק פעוינז זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ד' עמוד כ'.
(2) הועתק מעצם הכת"י (כת"י ירושלים, מספר 1119-4).

ממענותיהם, כי נתעלפו במצוקות ובמצולות כארבא ראזיל בחישתא ואפותיא דספסירא שכיבנא ולא יכילנא למיקם בעקתא ובכל הני הרפתקי דערז עלן הא כמה שנין אשר הניעו ימי הרעה, חרבא דשיננא ורומחא דקרבא דסחרא מכל סטראת, נועא בתר נועא, צדיק הוא ה' על כל הבא עלינו כל הני יומין אלקי לון ולא קבילנא עד ראייתי עלן מארי תריסין מארי טפסין ביום עברה וזעם כ"א כסלו העבר בסמוך, כאשר באו חיל אונגרי"ן ועמהם אלפים מבני העיר גשושאי טפוחאי פרומאי דנהירין להו כולהו שבילי, לחפש בחורים ובסדקים בכל בתי היהודים, ובשוק המה הממונ, ועל גחלי דיקם הציגונו, שללו יגיעינו, ונשמו ארמנותינו, ונהרגו כמה נפשות ובתוכם צדיקים יסודי עולם הי"ר, וכמה מאות הוכו בפצעים ומכת אכזריות להראות להם מטמוניים, חמסו קודש חללו תורות אלקינו מההיכל הקודש וקרעום לקרעים, וכמה בתי כנסיות היו לבז, על זאת ירוו כל הרוויים, רבים מנכבדי ושועי קהלתינו הולכים ערומים ומלא קומתם ארצה מפני הבושה.

והאחרון הכביר, בהעלות רוח המושל, לעם נדכא וכושל, עם ה' אלה, ומארצה יצאו למרחפות כלה, ונחרצה מאת המלכה יר"ה לגרש כל היהודים אשר במדינת פיהם ובמדינת מעהרן מארץ אחוזתה תוך ששה חדשים, ולבני קהלתינו פראג יצ"ו ניתן מגרעות ודמים שונות, וקבעא זמנא בתר זמנא רק עד סוף חורש פעברואר"י, דהיינו עד סוף אדר ראשון הסמוך הבע"ל, וזמשם ואילך לא ידור שום יהודי פה, אוי שכך עלתה בימינו, כי נהי' נעים ונדים בארצות, כאבני גיר מנופצות, ואתר בית מותבן לית אנן ירעין, או' איפוא מקום מנוחתינו, ומה נעשה בטף ונשים זקנים וחולאים אשר לא יוכלו הצג כף דגלם ארצה, וכל מחמרנינו ספרי תורות ובתי כנסיות ובתי מדרשות ובית קברות אלפים צדיקים יסודי עולם הי"ר לשמצה, וגם העולם צר בעדינו, אין דרך סלולה, מרבוי גיוסות ושירות וב"ק לייפ"ן נהרגו יותר משלשים נפשות, ובתוכם הרב המופלג וראש הקהל והרד זקנים וחכמים הי"ר, ובשאר מקומות במדינתנו מה עשו ומה הגיע אליהם, הלא ידעו כל עובדי דרך לא אליכם, ורבים ברחו ועזבו נכסיהם נטושים ורטושים.

ועוד גרשו מדת הרין שררי האינשטנצי"ן מפה יר"ה מבלי תת מעבר מהמעט מטלטלים וסחורות הנשאר לנו עבור חובות הקהלה העולים סך ק"פ אלפים זהו' ריינש, ועוד מה שחייבים להמלכה יר"ה מהמסים משנים קרמוניות שעולה רס"ה אלפים, נידר גרונינו בקראינו, הלא לכם אחוזת נחלתנו עולים יותר מן מיליא"ן זהו', ולמה תעשו כה לעבדיכם לקחת מעט צדה אשר בירינו, היש מכאוב כמכאובינו, שאפי' בהיות השנים כסדרן, קיימי עניים ואביונים לאלפים, ובייותר בחמת המציק מן הרעש האמור, חסירי לחם ושמלה, ואף כי נלך עם כל העם אשר ברגלנו בירים ריקנות, פנינו לימין ואין עוזר, לשמאל ואין תומך, כי רבה המשטמה ודברי שנאה סבבנו בכמה מלשינות ועלילות שקר, בעבור הרעיים נגר השררות יר"ה, אשר היו לנו תמיד למגן ומחסה.

על כן אחינו בני ישראל, יכמרו רחמכם עלינו וחנשו לעזרתנו למען כבוד שמו הגדול ב"ה, וכל איש אשר מסילת החמלה בלבבו ויש ביכולתו דבר מה להצלת קהל גדול ה"י מהגמוניא להגמוניא, ובפרוע פרעות בישראל קומו והתנדבו והבו ברכה והושיעו את אחיכם. ובמשו מנכון נשורי קרתא ורבנן סבוראי, רכל הני מילי דשררנא לכון לא תהוי כמילתא שמירתא, וקריינא דאגרתא להוי פרוונקא, מי יתן בספר ויוחקק, ובכל פרשת דרכים ושפע ימים וינקו, מכל הנהו אריוותא דמתיבתייהו קרישא ותבענא מנהון אולפין צלותהון ובעותהון וזוורין לנפשני(?) דכפנא, ולמען דגנוחי גנח וילולי יליל בתוונא דלכא דקבלא יסורי דשתיקותא ועיינין מסתכלין בתר כותלהא עד יערה ה' עלינו רוח ממרום, ואתם אחינו תשבו במשכנות מבטחים דשנים ורעננים ובמרום הרים, עד נאמר מה נאוו על ההרים רגלי המבשר משמיע ישועה אמן.

ורב שלום כנפשכם ונפשות דש"ת השרוים בצרה ומצפים לישועת ה' צעירי הצאן בק' פראג חותמים ... שבט ה'תק"ה לפ"ק.

משה יצחק שפירא המצ"פ על כל מדינת פיהם יע"א*)

אברהם דושנית לבית לוי הורוויץ

הק' ... בן הקצין כהר"ר ליב ייטלס רוקח מפראג

אברהם פרעשבורג

הק' בנימין וואלף סג"ל מפוירדא

הצעיר יצחק באנדי

שמחה כהן פאפרש

הק' אברהם כהמ"ז זללה"ה הכ"מ הי"ר פאסילברג

מנחם מענדל כהרב מו' יונה זלה"ה

הק' שלמה זלמן קרוב

(*) הוא בנו של הנ"ר יחיאל מיכל שפירא רב דמדינת פיהם זצ"ל. שימש כאבד"ק ליסא, ואח"כ כאבד"ק בומסלא, ולבסוף נעשה רב המדינה בבעהמען. חיבר ספר באר לחי רואי, וספר באר מים חיים, ושו"ת קול ענות גבורים, וכולם לא נדפסו. (חתנו הי' הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל). גלב"ע עש"ק י"ז, טבת שנת תק"י לפ"ק, ומנ"כ בעיר פראג.

מכתבים אל המערכת

ב"ה. יום ר"ח כסלו תשמ"ט לפ"ק.

אחרשכ"ת.

ראיתי בכרם שלמה רחורש תשרי-חשון במרדור תמיהות וישובים מה שמקשה תלמיד אחר מיישיבת קרושת ציון בקרית באבוב בארץ ישראל, על דברי רש"י במס' נזיר דף מ"ב ע"א בר"ה נזיר חופף וז"ל, חופף כמו חופף עליו כל היום (דברים ל"ג) מגדר. ותמה הכותב רוה סותר מה שפרש"י עה"ת שם, חופף, מכסה אותו ומגין עליו. ומוה מביא רא"י רהפי' על נזיר אינו מרש"י.

לפ"ד אין כאן סתירה, רבאמת מצינו ב' פירושים בדברי חכמו"ל על מלת חופף, רהנה בנמרא זכחים (ק"ח ע"ב) איתא, חופף עליו, כל חפיפות לא יהיו אלא בחלקו של בנימין, והיינו לשון מכסה ומשכן, וכן פי' התרגום, יהי מגן עלותו. אכן ביומא (י"ב ע"א) דרש מזה הפסוק שהי' בנימין הצריק מצמער עלי' לבלעה, וזהו מלשון חופף ומפספס כפרש"י שם. ומש"ה בפירושו שעל התורה רמיידי בברכת משרע"ה, מפרש רש"י מה שיותר קרוב אל הפשט, שהוא מלשון מכסה ומגין, וכמו שפי' התרגום, אכן במס' נזיר פי' רש"י תיבת חופף מלשון הפסוק חופף עליו כל היום וכפי דרשת חכמו"ל ביומא, שהוא לשון צער כאדם המתחכך מחמת שאינו משיג תאותו. רושה"ט בכל הכבוד,

אלתר יחזקאל חורוויץ

דומ"ץ דקהל ערת ידאים ווינא
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. ה' לסדר ויצא.

כבוד העורכים, כרם שלמה הע"י.

בקשר להחתעוררות בלימוד הל' שבת (בכרם שלמה קונט' קי"א בראש הקובץ), אולי נכון להעתיק מהקדמת ספר, "הלכתא רבנא לשבתא" להגה"ק משימאני זצ"ל וז"ל, ובחיבורי הבאתי שהגאון ר' עמרם ז"ל אשר הי' חריף עצום הי' מרגלי בפומי' שכל ימיו למד הלכות שבת ואין יורע חילוק בין פסיק רישא למלאכה שאינה צריכה לגופה, וכן שמעתי מגאונים ארירים כמו הגאון בעל זרע יעקב, מי יתן שיהי' לו רב שיסביר לו ריני גורם בהלכות שבת, כיוצא בזה שמעתי מגאון אחר שהי' מגדולי עולם, מי יתן לו רב שיהי' בקי בחילוקים בענין אמירה לעכו"ם, וכדומה כתבתי משמי' רהגאון בעל חתם סופר זצ"ל שבהלכות שבת אין לשום אדם רשות להורות לברו וכל מי שיש לו שאלה בהלכות שבת צריך לשאול לג' גאונים מובהקים מומחין בהלכות שבת, עכ"ל. וז"ל החת"ס בספרו עה"ת פ' בשלח עמוד ע"ו ר"ה הנני ממטיר בא"ר: מ"מ אי עוסק בתורה בריני שבת ררב קדושתו יושפע מיום ליום אחר ג"כ ואולי אז באותו ערב שבת עסק הקב"ה במה שישבתו ישראל למחר על כן באה הברכה מיר בשעת לקישה וכו' עכ"ל, עיי"ש כל הענין. בברכת צלח ורכב על דבר אמת,

יודא ליכטער

מנהל רוחני בישיבת קטנה
דשיכון סקווירא, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אביש דעמביצער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענסקי נ"י מלונדון להולדת הבן
להרב אליהו חיים שטערנבוך נ"י מגיד שיעור בישיבת תפארת ישראל בירושלים
עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' יהודה ליבוש הלוי רוטטענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע פרנס נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב ארי' איינהארן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל בער האניג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה נתן נטע גאלדבערג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה משה דוד שטיינזארג'ל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ

דמתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הנכרים תאומים
להאברך היקר ר' שלום קליין נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה ציממער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלמה זושא איינהארן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה שטיעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן

להרב מו"ה שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א מלונדון נכר כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הנכר

להנה"ח מו"ה שמעון ליפא סג"ל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכר

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערבת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם כרוך הלוי כלומענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם שלום הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אברהם גאטליעב נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' אהרן אליעזר יואל פאשקעס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אפרים שווארץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון גדלי' מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב בער יהושע הלוי שטורם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע האממערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יונה גבריאל ווייסבלום נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר חיים הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה הלוי שולמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה קליינמאן נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' שלמה צבי זינגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה (כ"ר אשר אנשיל) מיללער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם יהושע העשיל ביק שליט"א רב רקהל עץ חיים לנישואי בתו
 תחי'
 להרב יעקב ציטראנעבויים נ"י סגן מנהל דיישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
 תחי'
 להרב יעקב יצחק מאשקאוויץ נ"י מגיד שיעור ביישיבת קדושת ציון בקרית
 באבוב לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעסלער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק ארי' גוטמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' אברהם יהודה פאלגער נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו
 להאברך היקר ר' אליעזר לערנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' דוד ארי' שטערן נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים שלמה בייגעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף פראשאוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב מרדכי הלוי פאזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב סיימאן נ"י מטאראנטא לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק שמואל ריינהאלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' מרדכי גרשון קיהן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' משה יוסף קורץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' פנחס מרדכי גערמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחזקאל נ"י ולחותנו
 הנה"ח מו"ה ישראל בייגעל נ"י לאירוסיו בנו-נכדם הב' הח' הנעלה כמר
 יהושע העשיל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אליעזר נח שווימער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין בינוש נ"י
 מאנטווערפען לאירוסיו בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר יצחק מאיר נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים יהודה ליעבער נ"י מלונדון לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 אברהם נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב מו"ה יהושע צבי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב עטמינגער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר חיים חנוך
 העניך נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר אליהו
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מרדכי כץ נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 יעקב נתן נ"י תלמיד ישיבתנו רשם
 להנה"ח מו"ה משה כהן נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בנו נ"י
 להרב מו"ה משה דוד שטיינזארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
 רמתיבתא עץ חיים רבאבוב לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר מרדכי דוב
 נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ניסן גינזבורג נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
 דבאבוב לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י לאירוסיו נכדו נ"י
 להב' החתן הנעלה כמר אברהם יהושע העשיל קירש נ"י תלמיד ישיבתנו
 לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר אשר שפירא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר משה שטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by
ביר"פ, "שמחה גראפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830
אברהם בן ציון וואלצער — נחום יצחק קארנפֿעלר

נדפס בדפוס האחים גרוס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקו קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ג' (קי"ג) טבת תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת וארא . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ו

מדור זכרון לראשונים

בדיון ירושת הבכור . . . . . הגאון מוה"ר משה לבוב זצ"ל ח
גליון ילקוט שמעוני (שמות) . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל ט
דרוש לפ' שמות. . . . . הגאון מוה"ר זלמן פוזנא אבר"ק פרידבערג זצ"ל יג
בענין חילוק מלאכות בשבת. . . . . הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבר"ק בראר זצ"ל טז
הערות בענינים שונים. . . . . הגאון מוה"ר יעקב יצחק יוטעס מלבוש זצ"ל יט

מדור אגרות קודש

ארבעה מכתבים מהגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטם אבר"ק שינאווא זצ"ל. . . . . כג

מדור זכרון לאחרונים

בענין שחיטה בשבת. . . . . הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל מאוסטראווא זצ"ל כו

מדור פלפול והלכה

הלכתא רבתא לשבתא . . . . . הרב מוה"ר משה שמערן שליט"א כח
בדיון תפיסא בספיקא דדינא . . . . . הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י לא

מדור תפארת כחורים

בענין סמוך מיעוטא לחזקה . . . . . הב' מרדכי ארי' גיפס נ"י לו

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מא

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. . . . . מדר . . . . . מדר

מדור זכור ימות עולם

כתב רבנות מק"ק פרידבערג להגאון מוה"ר יקותיאל זלמן פוזנא זצ"ל. . . . . מה

מדור תעודות ופמיכות

כתב "קבלה". . . . . הגאון מוה"ר ישמעאל חנינא מפירארה זצ"ל מח
מכתב "הסכמה". . . . . הרב"ק מוה"ר יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל מח
חדשים גם ישנים . . . . . מג
ברכות והודאות . . . . . מט

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1988

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושוע ומוקיר רבנן
רודף צרקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה חיים כמו"ה משה אלי' הכהן ע"ה
שטערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי י"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שטערן
לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת פריידא אדיל בת מו"ה יעקב יצחק שפיצער ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ה לחודש טבת שנת תשכ"ד לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

יעקב יצחק הכהן לעוויטא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנח"ח הנכבר

מו"ה שלמה במו"ה בנימין בארבער ז"ל

ראש הקהל רקרית באבוב בבת"ים

נלב"ע ביום ז' לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

בנימין בארבער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וארא

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגו', ולקחתי אתכם לי לעם וחייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ר' אלקים המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ודקדק האלשיך הק' על כפל הלשון, כי אחר אומרו מתחת סבלות מצרים, למה חוזר ואומר והצלתי אתכם מעבודתם, שהוא אותו הרבר בעצמו. גם יש להבין מה זה שחזר ואמר עוד הפעם, וידעתם כי אני ר' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, הלא כבר נאמר דבר זה בפסוק שלפני זה.

אך יבואר בהקדם דברי הרה"ק ר"ר אלימלך זי"ע בספה"ק נועם אלימלך בפ' יתרו (ר"ה כי הוציא) לפרש דברי בעל הגדה, הוציאנו מעבודות לחירות ומשעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול, וצריכין להבין מה בא לתורות שינוי הלשון. וכתב שם הכוונה, היות שכל אחד הבין מעלת הגאולה ההיא לפי מדרגת גלותו שהי' בו, דהיינו מי שהי' עובד במצרים בחומר ובלבנים שהיא עבודה קשה, הוא הכיר טובת הקב"ה בהוציאנו משעבוד הקשה, ויש אשר לא שיעבדו בהם, כמו שבטו של לוי, אלא שהיו מוכנעים כעבדים, הם הבינו מעלת הגאולה על אשר יצאו בה לחירות, ויש אשר היו במעלה עליונה, ולא חשבו לא לזה ולא לזה, רק עיקר מנמתם היתה שיגאלו למען יעבדו את השי"ת בלי שום מניעה, כי בהיותם בארץ מצרים במקום הטומאה הי' הענן והחושך מסך המבדיל עליהם, ואח"כ כשיצאו, אור נגה עליהם להוסיף עליהם בעבודה הולך ואור למעלה למעלה, זה היתה עיקר שמחתם בצאתם ממצרים. ולזה בא השינוי לשון, דהיינו למדרגה הראשונה, אמר משעבוד לגאולה, וכנגד השני, אמר מעבודות לחירות, וכנגד השלישית, אמר מאפילה לאור גדול, עכדה"ק.

ועפ"ז יבואר היטב לשון הפסוק הנ"ל, כי רישא דקרא, והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, קאי על הבעלי מדרגה שהיו במעלה העליונה, והעיקר מה שכאב להם בהיותם במצרים היתה ערות הארץ וטומאת העבודה זרה, כי זה הי' מסך המבדיל בעדם להפריעם מעבודת ד', נמצא דבצאתם ממצרים הרגישו בעיקר שנגאלו פרות הנפש, ועליהם אמר הכתוב, והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, דהיינו טומאת מצרים (ע"ד אוז"ל בתנא רבי אליהו פרק י"א, סבלת, זה עבודת אלילים). אמנם ההמון עם, שלא היו במדרגה זו, הם לא השיגו ולא הבינו שהיתה נפשם ונשמתם כשבי' בגלות מצרים, ועיקר צערם ויגונם הי' רק על גלות הגוף, עליהם הכתוב אומר, והצלתי אתכם מעבודתם, פשוטו כמשמעו, שנגאלו מעבודה קשה בחומר ובלבנים, ונעשו בני חורין.

אמנם כל זה הי' רק תיכף בצאתם ממצרים, שאז היו דרגות שונות בבני ישראל, לכן הרגיש כל אחד בגאולתו בחי' אחרת, איש איש כפי מדרגתו והשגתו, לא כי אחר מ"ט ימי הספירה, כשהגיעו בני ישראל למעמד הנבחר, ונתעלו

למדרגה גבוהה ועליונה, כמאה"כ ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, אז פסקה זוהמתם, ונעשו כולם כאיש אחד בלב אחד, עד שכולם כאחד הכירו וידעו כי נס יציאת מצרים הי' בעיקר גאולת הנפש. והוא ע"ד שכתב כ"ק אא"ז מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים (במאמרי חג השבועות ד"ה במדרש רות) לבאר מקראי קודש בפרשת יתרו דכתיב בחורש השלישי וגו' באו מדבר סיני ויסעו מרפידים וגו', והרקדוקים רבו, חרא למה הקרים הכתוב ביאתם להר סיני שרם נסעם מרפידים, והל"ל ויסעו מרפידים ויבואו ביום הזה מדבר סיני, וגם למה הכפיל הכתוב ביאתם לסיני. וכתב שם שפירושו כך, רידוע שיתרון האור מן החושך, ולא ניכר עיקר האור רק מתוך החושך, והנה מבואר במדרש שברפידים רפו ידיהם מן התורה, ובבואם להר סיני נעשו אגודה אחת ולב א' לקבל התורה הקדושה. הרי מבואר חילוק שבין רפידים לסיני, כי קודם בואם לסיני הי' ביניהם פירוד ורפיון ידים שלא הרגישו החסרון כלל, וכל אחד הי' טוב בעיניו, אך כשבאו לסיני והיתה ביניהם אחדות, נתברר להם שלמפרע לא היו בלב שלם ולא היו טובים וברי לבב. וא"כ אתי שפיר שהקרים הכתוב ביאתם לסיני שרם שהוריע נסיעתם מרפידים, להורות על הררש הנ"ל, שרפו ידיהם מן התורה, וזה לא נגלה להם עד בואם להר סיני, שאז נתגלה להם שבהיותם ברפידים רפו ידיהם מן התורה, ועתה נסעו מזה הרפיון, עכרה"ק יעו"ש. וכן הוא לעניננו בענין הרגשת נס יציאת מצרים, כי בתחלה לא הרגישו ההמון עם בגאולת מצרים גאולה רוחנית, כי עדיין לא נתעלו כולם למדרגה גבוהה ורמה להבין ולהשכיל דבר זה, רק במעמד הר סיני נתברר להם למפרע שיצאו מתחת סבלו"ת מצרים.

וזה"ש כ, ולקחתי אתכם לי לעם, זה קאי על מעמד הר סיני (כמו שכ' הספורנו), כי קודם קבלת התורה אמר הקב"ה לבני ישראל, והייתם לי סגולה מכל העמים, ואמר, והייתי לכם לאלקים, לרמז ג"כ על מתן תורה, שנתגלה אליהם הקב"ה במאמר אנכי ד' אלקיך וגו', ועל זה ממשיך הכתוב, וירעתם כי אני ד' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, כי אז בבואכם להר סיני יתגלה לכם יתרון האור מן החושך, ותכירו כולכם כאחד, שגלות מצרים היתה בחי' סבלות מצרים, דהיינו גלות הנפש, וגאולת מצרים היתה תחלה וראש לפדיון נפשיכם.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין ירושת הבכור

מהגאון מוה"ר משה לבוב רב המדינה במעהרין זצ"ל⁽¹⁾

שלו' רב לרב טוב, להרי טוב, ה"ה ידידי הרב המופלא, עושה פלא,
נ"י ע"י מהר"ר פריץ אב"ד דק' אויסא.

על עתה באתי להשיב על שאלתו בדבר בת שמתה אחר מיתת אבי' קודם
נשואיו, ודוצה הבכור ליטול פי שנים בעישור שהי' ראוי להבת. לית דין צריך
בשש שאין בדברי בכור ממש, וראי' ברורה מהא דמצאית [כתובות] דף ס"ט,
דרכינא אנבה לברתי' דרב אשי מבדי' דרב סמא ברי' דרב אשי זיבודית וכו',
ומזה למד הטור [אהע"ז] סי' קי"ג דנוטלת עישור מן הראוי כבמוחזק, ואפי'
בשכירות בתים שהי' משלם השוכר אחר מות אבי' כו', ואי בכור נוטל מן
העישור פי שנים, א"כ נוטל מדאוי, והרי קי"ל דאין הבכור נוטל בראוי כשמת
אביו בחיי זקינו אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי אבי אביו, והעיקר דמה"ש גופי'
כיון דב"ח דאחא הוי, א"כ לכ"ע נוטלת בראוי כמ"ש הרא"ש. ולכאורה מזה
ראי' לפוסקים דס"ל בע"ח נוטל בראוי, עיין סימן ק"ד בח"מ ובש"ך שם,
מרקאמר ב"ח דאבא או דאחי, למנ"מ, למגבא בינונית וכו', ולא קאמר האי נ"מ
לנכסיו שנפלו מאבי אביהן, דאי דאבא אינה נוטלת כו', ואין כאן מקום להאריך.
עכ"פ מכל זה מוכח דאין הבכור נוטל פי שנים אם מתה הבת, דא"כ הוי נוטל
בראוי, ואין לומר בקושטא מזה, דהוי ראוי לא יטול פי שנים, אבל במאי דהוי
מוחזק כשמת אביו יטול פי שנים, דאין לומר כיון שבע"ח דאחי הוי א"כ לענין זה
גופי' מיקרי ראוי, זהו ליתא, דהרי קי"ל סי' רע"ח דיש לבכור קודם חלוקה, ועכ"כ
משום דלא ממעטינן מלתת לו במתנה עד דמשי לירי' דמקבל כמ"ש רשב"ם פ'
יש נוחלין דף קנ"ו אלא כל אשר ימצא לו כל שמצוי ביד אביו דהוי שפיר ראוי
לתת לו כמ"ש תוס' שם ובדשב"ם דף קכ"ד דמשי ליד הנותן ע"ש, לו יהי' כן כיון
דבע"ח דאחי הוי, א"כ יורשים את אחותם ואין לבכור פי שנים בחלוקה.

ויותר נראה אפי' אי ב"ח דאבא הוי, וכיון שאין לה עד שתינשא, כשמתה,
למפרע לא אמרי' דיוורשים מאביהם שיקח בכור פי שנים במוחזק, ומכ"ש דב"ח
דאחי הוי שיר כולן שוה, דאל"כ, א"כ לימא האי נ"מ, ושעמא דמלתא, דאין בכור
נוטל פי שנים כי אם הראוי לחלוק אחר מות אביו ולא הבא להם אח"כ, והרבר

(1) נולד בשנת תס"ד לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אהרן מלכוב אב"ד ק' וועשטהאבין
זצ"ל. נתגדל בבית זקנו (אבי אמו) הגאון מוה"ר גבריאל עשקעליס אב"ד ק' ניקלשבורג
זצ"ל. שימש ברבנות בק"ק לייפניק, בדלין, פראנקפורט דאדר, ולבסוף נתקבל לרב
המדינה במעהרין. נפטר ביום י"ז לחודש טבת שנת תקי"ג לפ"ק ומנ"כ בעיר ניקלשבורג.
תשובה זו הגיע לידינו מאוצרו הטוב של ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנניד המפורסם
מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

פשוט וברור בעיני, ומעתה אין להאריך בראיות ורקוקים מ"ש בס' שבות יעקב ח"א סי' ק"י, והרואה בשו"ת פרח מטה אהרן שהביא מכ"ת ידקדק שדברינו ברורים, כנלע"ד להלכה.

ומרוב הטרדות מילי דשמיא ומילי דעלמא קצרתי, ויקבל שלו' מאדון השלום ומנאי דש"ת הטרוד מאוד על התורה ועל העבודה בנחיצה רבה.
יום א' י"ד שבט תקי"א לפ"ק.

הק' משה בן הרב הגדול מהור"ר אהרן זצ"ל מלבוב

גליון ילקוט שמעוני – סדר שמות

(מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל¹)

שמות (בתחלת הפרשה). הכוכבים כשיוצאין יוצאין בשמות שנאמר המוציא במספר וצבאם, ונכנסין במניין שנאמר לכולם שמות יקרא. נ.ב. הוא בישעי' מ', וסיפיה, לכולם בשם יקרא, ומייתי רישוי' דקרא להוכיח על ההוצאה. ונ"ל דמדכתיב בשם לשון יחיד, פירושו אע"ג שהם רבים במספר, נקראים כולם בשם אחד. ובכניסה הנדרשת מתחילים קמ"ז, דשני בדבורי' בלשון רבים, ש"מ שראש דברו, מונה וכו', דווקא משמע ודו"ק היטב. ולפרש"י בחומש, אין אנו צריכין לכך.

שם. ד"א אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו איש וביתו, מלמד שלא ירד יעקב למצרים עד וצ"ח לפרץ וחצרון, זה בן שנה וזה בן שתי שנים וזיווג להם נשים איש וביתו באו.

נ.ב. צ"ל דה"פ, שהי' פרץ בן שמונה כשהוליד חצרון, ולפ"ד חסר כאן וחמול, ור"ל שחצרון הי' לו שני שנים וחמול שנה, שהי' אחד גדול מחברו שנה, ומצינו דורות הראשונים היו מולידים בני שמונה. ואין לתמוה על שזיווג להן נשים בעודן בני שנה ושתיים, שאינו אומר שהשיאן, אלא שזיווג, שזה ינשא לזו כשיגדלו, ובירר להם הראויות להם, רק לקיים איש וביתו.

1) בכרם שלמה קונט' ס"ח הרפסנו גליון ילקוט שמעוני על נ"ך מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל, אשר הועתק מעצם כתי"ק המונח אצל אחר מירידנו בעיר לונדון יע"א, ועתה נתגלה בעז"ה הילקוט שמעוני על התורה שהי' שייך להגאון הנ"ל, אשר חתם שמו ברף השער, לה' הארץ ומלואה, יעב"ץ מאלטונא, ויש בו הרכה הערות על הגליון. — ילקוט שמעוני הנ"ל נמצא באוצר הספרים של יורדנו הנכבד הרבני החסיד המופלג מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י, ומסרו לנו להרפים בקובצנו ההערות שעל הגליון. זכרה לו אלקי לטובה.

הרפסנו כעת ההערות שעל סדר שמות, ובמשך הזמן נקוה ברצ"ה להרפים כל ההערות.

ועוד אני אומר, שיש עוד חסרון הניכר כאן וכצ"ל, עד שמנה שמנה לפרץ וחצרון וחמול וכו', ונשתבש המעתיק בדלגו מלת שמנה הכפולה. אמנם פירוש המלה, לשון מנין⁽²⁾, ור"ל עד שמנה יעקב ח' שנים לפרץ, כל כך שנים היו לו עד שלא ירד למצרים, והוא דבר שאין בו ספק כלל, ות"ל שכיוונתי לאמת. וכך הוא החשבון, שאותן דורות היו משיאין בני ז' וח', נמצא יהודה אחר שנשא בת שוע לב' שנים שפירש יוסף מאביו, שהה שנה לעיבורו של ער, ובן ז' שנים השיאו תמר, ובן לאמנון שה' קטן מער שנה, וב' שנים לב' הנישואין של תמר, הרי י"ב שנה, א' לוירבו הימים, שנה לעיבורו של פרץ, בן ז' שנה נשא אשה, שנה לעיבורו של חצרון, ושנה לחמול, נמצאו כלין כ"ב שנה שפירש יוסף מאביו, והכי משמע בסדר עולם.

וארא (פי' קפ"ב). וכמה היתה המכה עושה בהם ר' יהודה ור' נחמי', חד אמר א"ר כ"ד ימים הי' מתרה בהם עד שלא באה המכה וז' ימים היתה המכה משמשת בהם, וחד אמר ז' ימים הי' מתרה בהם וכ"ד ימים היתה משמשת בהם. נב. צ"ע, כי לפי מ"ש כאן, שמשה המכה רק חודש, ובסדר עולם וכן במשנה ספ"ב דעדות שנינו, משפט המצריים י"ב חודש, והרי לא היו אלא עשרה מכות⁽³⁾.

בא (פי' קפ"ז). בשם א"ר נתן ביום שמת בכורו של אחד מהן הי' צר איקונין שלו בתוך ביתו וכו', א"ר יודן א"ר לפי שהיו המצרים קוברין בתוך בתיהן והיו הכלבים נכנסין דרך הכוכין ומשמיטין הבכורות ומתעדנין בהן והי' קשה עליהן כאלו באותו היום קברום.

נב. ד' נתן ור' יודן נמי למסבר קרא דאין בית וכו', קאתו, וק"ל.

שם. וכל בכור בהמה, ד' הונא אמר אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא לפי שהיו המצריים משתחוויים לטלאים, שלא יהו המצריים אומרים קשה יראתינו א"ר שהביאה עלינו את הפורענות.

נב. לפי שהניחו להם לישראל לשוחטה לקרבן פסח.

שם (פי' קפ"ז). וכן אתה מוצא בברוך בן נרי' שהי' מתרעם לפני הקב"ה, אמר אוי נא לי כי יסף ד' יגון על מכאובי א"ר מה נשתיתי מכל תלמידיו נביאים וכו' ינעתי באנחתי מנוחה לא מצאתי ואין מנוחה אלא נבואה, שנאמר ותנה עליהם הרוח וכו'.

נב. והא דאמדינן בפ"ק דמגילה [דף ט"ז ע"א] שברוך נתנבא בשנת שתים לדריוש, י"ל דאדרבה התם מוכח, דבימי ירמיהו, דהיינו בסוף בית ראשון, לא

(2) עיין בכר"ש קונט' פ"ז עמוד ח'.

(3) כבר עמד על זה בחירושי אגרות מהרש"א עמ"ס עדיות שם, וכתב דצ"ל דהמכות לא היו דצופים זה אחר זה, דאל"כ לא היו רק י' חדשים ולא י"ב, ועיי"ש.

ניבא עד סוף ימיו, לפי שלא הי' אז דור כשר בזמן שנאמרה נבואה הזו לברוך שהוא בפרק החורבן, ואין השכינה שורה אלא בזכותן של ישראל כרמסיק. והא דנתנבא ירמיהו, אע"פ שאין דורו דומה יפה, זה הי' מחויב להיות להם לאיש מוכיח, וכן יחזקאל בגולה, אבל לא היתה נבואה מצוי', כדור שאמור בו ודבר הי' יקר אין חזון נפרץ, וכשנמצאו ישראל זכאין בימי דריוש שנפקרו לצאת מגלות, שפך הי' את רוחו על ברוך וחביריו, והעיר לב העם על בנין בית המקדש, כדכתיב ונביאיא (עזרא הי').

שם סי' קפ"ט. רבי ירמיה אמר הואיל וטומאה מתעברת ואביב מתעבר, מה טומאה אין פחות מל' יום אף אביב אין פחות מל' יום.

נ.ב. לשון זה קשה להולמו, ואעפ"כ אני הדיוט אומר בו מה שנ"ל, והכוונה על שהי' טמא ולא עשה פסח ראשון שנרחה לשני שרחוק ממנו שלשים, והרי זה כדבר הלמד מענינו, ור"ל כמו שמצינו שהשנה כאלו מתעברה מחמת טומאה, שאייר זה שעושין בו פסח, חשוב כאילו עדיין ניסן הוא, ועיבור זה משלשים יום הוא, כן ראוי להיות עיבורו של אביב. וזה נ"ל נכון בכוונת המאמר, אף שיש גמגום קצת בלשון מה שלא יעלם, אך מה נעשה במאמר כזה המתמ' מאד וקשה כאכן ללועסו כמשמעו והכנתו הפשוטה, ומי שדעתו רחבה יבארה לנו, ושכר הרבה ישול. וכבר עלה ברעתי שעל טומאת נזיר שסותרת שלשים יום, הדברים אמורים, אך לא ישר בעיני, כי מה שייכות לשון עיבור בטומאה.

שם סי' ק"צ. בגליון: איפטי' בלשון יון וטומאת. **נ.ב.** טעות, וצ"ל מנין השנים.

שם סי' ק"צ. א"ר יהושע בן לוי משל למלך שהיו לו וטומאת אורגולין והי' מביט בה וכו'.

נ.ב. צ"ל אורולוגרן, וכך שמו בלע"ז.

שם סי' קצ"א. החדש הזה, ר' שמואל בר אבא כל חדש שהוא נולד וטומאת משש שעות ולמטה יש כח בעין לראותו, משש שעות ולמעלה אין כח בעין לראותו, ואותו החדש שאמר הקב"ה למשה, נולד משש שעות ולמעלה ולא הי' כח בעין לראותו, והדאיתו לו הקב"ה באצבע ואמר לו החדש הזה.

נ.ב. יש לפרש משש שעות כפשוטו על חצות יום, ויהי' מאמר מכונן ומסכים עם הירוע פ"ק דראש השנה (דף כ' ע"ב) נולד קודם חצות בירוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, ויהי' פירוש המאמר, כשהירח נולד מו' שעות ולמטה, דהיינו קודם חצות שעדיין לא באו שש ובא זמן מולדו, יש כח בעין לראותו בלילה בזמן הראוי לראי', שמתוך שעברו עליו שש שעות, מיד יש כח בעין לראותו, אע"פ שעדיין הוא בתכלית הרקות, אבל אם נולד ביום מו' שעות ולמעלה שהוא אחר חצות, בירוע שאינו נראה תיכף אחר שקיעת החמה, כיון שעדיין לא מלאו לו שש אין כח בעין לראותו, רשית שעי מיכסי סיהרא מעת דמולר שהוא עת ריבוקו

בחמה שפני' של לבנה מביטים למעלה בשמש ופני' שלמטה המביטים בארץ חשוכים להיותם נעדרים מאור, כידוע. וכ"ש שלשון רש"י בפירושו על התורה מסייעני, שכך כתב, אחר שכל הדברות היו עם משה ביום הראהו עם חשכה, הרי שלא עברו עליו שש שעות מחצות היום זמן מולדו עד זמן ראייתו וקידושו, ועל כן נתקשה משה בדבר, כפירש"י במנחות [דף כ"ט ע"א]. אלא שקשה עלי, דהא בעינן שית מחדתא, ונ"מ לאכחושי סהדי, משמע שאינה ראוי' לקדש קודם שעברו עלי' שש שעות על הלבנה החדשה מעת דיבוקה וא"א לה ליראות בשום פנים, וא"ל דזה הו' מעשה נסים, דא"כ אין ללמוד ממנו, והרי אמר לו, כזה ראה וקדש, משמע דלאנמורי' הלכה למעשה קבעי בנוהג שבעולם. ואיפשר דשית שעי לאו דווקא שלמים, ואיפשר חסר מהם דבר מועט בחשבון המדוקדק לפי המולד האמיתי, שידיעתו באמת חמודה, וכבר טרחו ונתייגעו התוכנים דוד אחר דור, ואולי עדיין לא מצאוהו בכוון מוחלט.

בשלח (פי' רס"ה). ויחלוש יהושע, רבותינו אומרים הפיל עליהן גורלות כד"א ו וכאשר יטילו חלשים על המנות.

ג.ב. נ"ל שחסר כאן לשון הכתוב חולש על גוים (ישעי' י"ד), והדר מיייתי מלשון חכמים במשנה דשואל (שבת קמ"ח ע"ב).

יתרו (פי' רפ"ו). א"ר אבדימא דמן חיפא שניתי במשנתי שירד הקב"ה בסיני בכ"ב אלף כתות של מלאכי השרת, א"ר ברכי' הכהן ברכי, כמחנה לוי', שצפה הקב"ה שהן עומדין ו במימיתן, לכך ירד בכ"ב אלף כמחנה לוי'.
ג.ב. בשבועתן שנשבעו בסיני שלא חטאו בעגל. כלשון ארמי שבועה מימתא, בגמ' [ב"מ דף פ"ה ע"א] מומי עזובה דא.

משפטים (פי' של"ד). בשבט, שומע אני בין שיש בו כדי להמית בין שאין בו כדי להמית, ו תלמוד לומר או בכלי עץ יד אשר ימות, מגיד שאין חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית ואל מקום שהוא כדי להמית.

ג.ב. פירוש, דקרא יתירא הוא גבי ישראל, דהא נפקא לן דבעי כדי להמית, מוארב לו, עד שיתכוין לו, ואם אין בו כדי להמית או אל מקום שהוא כדי להמית הרי לא נתכוין לו. ועוד דא"ל דבעינן עץ ג"כ לימוד שיהא בו כדי להמית, דהא ילפינן לי' ממות יומת הדוצח מ"מ, שבכל דבר שהמיתו אם יש בו כדי להמית חייב עליו, הא אין לך לומר אלא שאינו ענין לישראל, ותנחו ענין לעבר, ללמד עליו, דבשבט דהכא, דהיינו נמי כלי עץ, אינו חייב עד שיהא בו כדי להמית.

וראיתי רבים מתקשים במכילתא זו בסופה שאומד אם אמדת כן ענשת מן הדין לכך נאמר בשבט, דאדרבה אילו לא נאמר בשבט היינו מקילין הדין. ונ"ל דה"פ, ודאי שבט יתירא הוא לדרשה אצטריך, ומעיקרא סבר דלאחמורי אתי, בין שיש בו כדי להמית בין לא, והדר מיייתי מקרא דכלי עץ יד דע"כ א"א לומר כן, דאיך יש להעלות על הרעת שיהא עבר חמור בזה מכן חורין, וא"כ ע"כ אצטריך בשבט למעוטי ולהקל דינו שלא יתחייב בכל הכאה כי אם דווקא כשהיא בשבט ידוע, וכן יסייע לזה הפת"ח שבבי"ת בשבט, שמורה על היריעה. והשתא קשיא,

אכתי לא לכתוב כלל נבי עבד לימוד לחייבו בדבר שיש [בו] כרי להמית ולפסור בשאין בו כרי להמית, דתרווייהו מכן חורין ניגמור בק"ו ודיו, לזה אמר, דאם אמרת כן ענשת מן הרין, ר"ל מכח דין דיו הוה מחייבין בדבר שיש בו כרי להמית, ולא מכח מקרא מפורש, ואין זו חמדה לדון בד"נ כך, דהוי מצינן למימר דלא חייבי קרא אלא כשהמיתו ע"י שעשה בו מעשה טרפה ונבלה או שעשאו ניספרא, ולא מחמת הכאה ככן חורין, וק"ל.

כי תשא (פי' שצ"ב). א"ל הוי אומר וצ"ל חלה, מה עשה משה, ויחל משה, א"ל והרי בניך מרים, חלה אותם. נ.ב. לשון מתיקות, והוא מצוי בלשון גמרא, שדר לי' חוליא (מגילה ז' ע"ב).

דרוש לפ' שמות

מהגאון מוה"ר יקותיאל זלמן פוזנא אבד"ק פרידבערג זצ"ל¹⁾

עיין בס' פרשת דרכים בתחלת דרוש שני (דף ה' ע"ב) שמשני על הרא"ם בפ' זו על הא דאמרינן [גדרים ל"א ע"ב] אמול ואצא סכנה הוא לולד, שכתב הרא"ם ז"ל וז"ל, אך קשה האיך התיר לעבור על מ"ע דמילה משום סכנת הולד והלא עדיין לא ניתנה תורה דכתיב בה וחי בהם וכו', עד שיתיר במקום סכנה, ואע"פ שאברהם קיים כל התורה, ומסתמא מסר אותו לבניו אחריו כו', הוי מצי להחמיר על עצמו לקיים גם המצות שאינן בכלל ז' מצות שנצטווה בהן ב"נ כו', אבל להתיר המילה שנצטווה עלי' במקום סכנה שעדיין לא ניתנה תורה, להתיר במקום סכנה מי מצי להקל, ושמא י"ל דהאי קולא, קולא דאתא לידי חומרא הוא, שיותר טוב לבטל מצוה א' במקום סכנה שיקיים כל המצות, ממה שיקיים מצוה א' ויבטל כל המצות, עכ"ל הרא"ם ז"ל. וז"ל בס' פרשת דרכים הנ"ל, וזאת אומרת שדברי הרב הללו לדעתי הם מתמידים, דנראה דס"ל דמאי דכתב רחמנא וחי בהם ולא שימות בהם חרוש הוא שחדשה תורה בישראל אבל ב"נ לא אמרינן וחי בהם אלא ימות ולא יעבור על שום מצוה דז' מצות דידהו, ותימה הוא בעיני, דהא דקי"ל רבמקום סכנה דוחה את כל המצות חוץ מע"ז וג"ע וש"ד נפקא לן מדאזהר רחמנא שאם אנסוהו על א' מכל מצות ה' דיעבור ואל יזהר חוץ מאלו,

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר נפתלי הירץ פוזנא. למד אצל הגאון בעל שב יעקב זצ"ל ואצל הגאון בעל פני יהושע זצ"ל. בשנת תקכ"ד לפ"ק נתקבל לאבד"ק אויפינבאך ואח"כ נתמנה לאבד"ק פולדא, ובשנת תקל"ט לפ"ק נקרא לכהן פאר כאבד"ק פרידבערג, והעמיד שם הרבה תלמידים. נפטר ביום א' אדר שנת תקנ"ג לפ"ק. דרוש זה נעתק מפנקס כתי"ק המכיל בקרבו חידושי סוגיות ודרושים, והגיע לידינו מאת נכדו האבד"ק היקר החשוב והנעלה מו"ה חיים אלעזר פאזען נ"י מאנטווערפען, המתכונן להוציא לאור עולם חידושי וקנו הגאון זצ"ל, שלא נדפסו עד הנה. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

ומשם למדו גבי חולה ג"כ דבכל מתרפאין חוץ מג' אלו כדאיתא בפ' יה"כ (דף פ"ב) ובפרק כל שעה (דף כ"ה), וכ"כ הדמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה דין ו', כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים, וזה מבואר שדין א' לשניהם, וא"כ בב"נ דקי"ל דאפי' בג' עבירות החמורות יעבור ואל ידרג, מהיכא תיתי שיהא מוזהר ב"נ לבא לידי סכנה כדי לקיים שבוע מצות דידתו, ולדידי חזי לי דב"נ מתרפא אפי' בע"ז וג"ע, כיון שאם אנסוהו לעבור עליהם, הרת נתונה דיעבור ואל יהרג, ה"ה גבי חולי, והא דכתיב וחי בהם, לא לחידושא אתא קרא לישראל, אלא כמו שכתבו תוס' בפ' בן סורר דף ע"ד [ע"כ ר"ה בן נח] דאיצטריך וחי בהם כי היכא דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור, ומוכרח הוא לומר כן, דאלת"ה תקשי מאי בעי בגמ' אי ב"נ מצווה על קרשת ה' או לאו, והלא וחי בהם בישראל כתיב, וכמו שהקשה תוס' שם, אלא ווראי דוחי בהם איצטריך רלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה, וא"כ גבי ב"נ דאפי' באלו קי"ל דיעבור ואל יהרג, פשיטא דלא הותר לו במקום סכנה לקיים שום מצוה, והרי זה עובר משום רק את דמכם לנפשותיכם אדרוש, וא"כ שפיר עבד משה רבינו לדחות המילה משום סכנה הולד, וכו'. עוד ראיתי להרב ז"ל שתירץ לקשייתו זו"ל, ושמא י"ל דהא קולא דאתא לידי חומרא הוא וכו', והנה שותי' דמר לא ידענא, שאם כוונתו לומר דגם בב"נ שלא נאמר וחי בהם, מ"מ חשיב חומרא אם נאמר בהם יעבור ואל יהרג, משום דיותר טוב לבטל מצוה א' וכו', א"כ תיקשי דלמאי איצטריך קרא דוחי בהם גבי ישראל, דהא לדידי' חרוש הוא שחרשה תורה בסיני ואשמעינן וחי בהם גבי ישראל, והלא לדידי' מלתא רפשיטא היא דאזלינן לחומרא וכו', עכ"ל ע"ש שהאריך מאוד להשיג על הרא"ם ז"ל הנ"ל והניחו בצ"ע.

ונראה ליישב לפענ"ד, אף דלכאורה נראים תמוהים מאוד, מ"מ אחר העיון בסוגיא ובתוס' הנ"ל [שהביא הפרשת] דרכים הנ"ל, נראה שדבריו של הרא"ם ז"ל נכונים, דלכאורה יש להקשות דמאי מתרצין תוס' הנ"ל דאיצטריך וחי בהם כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפילו בצנעה יהרג ואל יעבור לכ"ע, האיק אפשר לומר דאי לא כתיב וחי בהם הוי ילפינן שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה, הא תניא לעיל [דף ע"ד ע"ב] ר"א אומר ואהבת את ה' אלוך בך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך, אלא אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך ואם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך, [ועיין] לעיל דמשני הגמ' דרבי יוחנן ס"ל כוותי' וילף מיני' דגבי ע"ז יהרג ואל יעבור אפי' בצנעה, ואי נימא [רנילף שאר] מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור, א"כ בכל נפשך למה נאמר, דפשיטא דע"ז לא יגרע משאר מצות, אלא ע"כ מדנאמר בכל נפשך גבי ע"ז [ש"מ דשאר] מצות לא ילפינן מרוצח ונערה המאורסה, א"כ הדרא קושית תוס' לדוכתי' למה נאמר וחי בהם. ועוד יש לדקדק בתירוץ דמסיימים, לכ"ע, לכאורה אך למותר. אלא נראה [דחרא קושיא] מתורצת בחברתה, דלכך מסיימים לכ"ע, רתירוצם אינו עולה אליבא דר"י ור"א כאשר כתבתי, רק דמ"מ מתרצים שפיר

דאיכא למימר דהא דבעו מיני' מר' אמי אי ב"נ מצווה על ק"ה כו', קאי אליבא דר' ישמעאל דלא דרש בכל נפשך כר"א, ואדרבה סובר ראפי' בע"ז יעבור ואל יהרג בצינעה מדכתיב וחי בהם, א"כ א"כ מתרצים שפיר אליבא דבישראל איצטריך וחי בהם רלא נילף מרוצח ונערה המאורסה ריהרג ואל יעבור לכ"ע, כלומר אפי' לר' ישמעאל.

ואך ע"ז קשה אליבא דאמת, רפשט מאלישע דאמר לנעמון לך לשלום, דמזה נשמע עכ"פ רב"נ בצינעה יעבור ואל יהרג בין לגר' רש"י ותוס', ובוודאי דלאו מוחי בהם ילפינן, דהא וחי בהם גבי ישראל כתיב כקושיית תוס', אלא ע"כ צ"ל דמסברא אמרינן דיעבור ואל יהרג, א"כ קושיית התוס' במקומה עומדת, אליבא דר"י ור"א לפי האמת ל"ל דכתיב וחי בהם גבי ישראל, דליכא למימר כתיבוצם כאשר כתבתי לעיל.

ונראה ליישב ע"פ מאי דאיתא במהרש"א ז"ל וז"ל, יש לדקדק מנ"ל הא דוחי בהם בישראל כתיב הא אמרינן בפ' ארבע מיתות (דף נ"ט ע"א) דרישא דקרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וגו' בעכו"ם נמי כתיב, דהכי אמרינן התם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם מלמד שאפי' עכו"ם כו', וי"ל דמשמע להו דתלמודא ס"ל דלענין הך דרשא וחי בהם כו' לא הוי עכו"ם בכלל דאל"כ מאי קמבעיא לי' אי ב"נ מצווה על קידוש השם, הא וודאי דלא נצטווה, מדכתיב וחי בהם, דלא חילק הכתוב בין צנעה לפרהסיא, ובישראל נמי אי לא כתיב ונקדשתי וגו' דכתיב בישראל וודאי דהוי מוקמי' קרא רוחי בהם אפי' בפרהסיא, אלא ע"כ דלית לי' לתלמודא דדרשה וחי בהם איירי בעכו"ם, ולהכי מבעיא לי' שפיר אי ב"נ מצווה על קידוש השם, משום דאינהו וכל אבזרייהו כרמסיק רבא, או לא, ואהא קשיא להו שפיר דאכתי מאי קמיבעיא לי', הא אפי' בצנעה חייב למסור עצמו, מדאיצטריך בישראל וחי בהם, עכ"ל מהרש"א ז"ל הנ"ל. לפי דבריו איכא למימר דוודאי תוס' מקשין על הא דבעו מיני' כו' ממ"נ, אבל לפי האמת לק"מ על ר"י ור"א דדרשו בכל נפשך, דאיכא למימר דאינהו סברו כקושיית מהרש"א ז"ל הנ"ל, והיינו דהא דמצינו גבי אלישע דאמר לנעמון לך לשלום, דמזה נשמע רב"נ אינו מצווה ביהרג ואל יעבור, לאו מסברא הוא, רק דאמרינן וחי בהם אעכו"ם נמי קאי, ולכך יעבור ואל יהרג, אבל מסברא איכא למימר כדרבא דאינהו וכל אבזרייהו.

ובזה יבואר הרא"ם ז"ל הנ"ל, דעיקר קושייתו הוא דכיון דקי"ל כר"א דדרש בכל נפשך, א"כ מוכרחין לומר לפי המסקנא כאשר כתבתי, דהא דרב"נ אמרינן דיעבור ואל יהרג נמי מוחי בהם ילפינן, ולא מסברא, ואדרבה מסברא אמרינן דיהרג ואל יעבור, א"כ מקשה הרא"ם ז"ל שפיר, וע"ז מתרץ דמשה רבינו היה סובר באשר שאמר הוא ית' וית', שם תעבדון על החר הזה, והיינו שעתידין לקבל התורה כולה, אמר בוודאי מוטב לעבור על מצוה א' כדי לקיים כל התורה, והא דאיצטריך וחי בהם, היינו למצוה שיעבור ואל יהרג בכל המצות חוץ מע"ז וג"ע וש"ד, ולא משום קולא הוא דאקילו גבי מצוה, אלא משום דאתא לירי חומרא, משום דמוטב כו' כנ"ל, וא"כ דטעמי' משום חומרא, היה מותר לקיים וכנ"ל, ודו"ק.

בענין חילוק מלאכות לשבת

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ק בראד זצ"ל¹

ה'י' שבת ס'י' שכ"ח. — הנה ירוע מחלוקת הפוסקים, אם חולה צריך לאכול בשבת, אם שוחטין לו או מאכילין אותו נבילה, ודעת הר"ן דשוחטין לו משום דבנבלה יעבור אכל כזית וכזית ולוקה אכל כזית, יע"ש. והנה שבתי וראיתי רמדברי התוס' יהי' מוכח דלא ס"ל כהר"ן, והוא ממה שהקשו בפ"ז דשבת דף ע' ד"ה ואם אינו ענין למזיד דכתיב מחללי' וכו', שהקשו דהו"ל לומר בלא"ה אם אינו ענין למזיד דבתרי קטלא קטלינן ל' וכו', ולפי דעת הר"ן הוי נ"מ שפיר, דהרי מוכח בהר"ן דדוקא אם לוקה אכל כזית וכזית הוי נבילה חמורה, הא אם לא ה'י' לוקה, לא ה'י' חמור מכח רבוי איסורין, א"כ נ"מ כך, באם ה'י' כאן נבלה מבושל וא"צ רק ג' או ד' זיתים, ויש כאן עוף ובהמה לשחוט, ואם נשחוט לו יצטרך נמי לחלל שבת בבישול והבערה, וא"כ אי נימא דאין חילוק מלאכות לשבת, א"כ הוי כל חילול שבת רק לאו אחר, ואם ניתן לו נבלה יעבור אכל כזית וכזית, ומוטב שנשחט לו וגבשל, מליתן לו נבלה. אבל אם הוי חילוק מלאכות לשבת, א"כ הוי לשבת נמי כמה לאוין, ובכל חר חייב מיתה, ובנבלה רק כמה לאוין, לכך שפי' עדיף ליתן לו נבלה, וא"כ נ"מ שפיר גם לענין מזיד, ויש ראי' מזה לדעת הר"ן מגוף דברי הש"ס. אך התוס' שלא תירצו כן, מוכח דלא ס"ל כהר"ן בזה, ודו"ק.

והנה בהיותי בזה עלה בלבי שמדברי התוס' הנ"ל יש ראי' לדעת הש"ך בחו"מ ס'י' שנ"א, דהיכי דחייב מיתה מכבר, נמי פטור מתשלומין, דאם כדעת הרמ"א שם, מה הקשו התוס', דלמ"ל למזיד, הרי י"ל דנ"מ לממון, דאם עשה חיוק ממון בשעת מלאכה שני', אי נימא דאין חילוק מלאכות, א"כ כיון דכבר נתחייב מיתה מקודם ממלאכה ראשונה, שוב אין עליו חיוב מיתה מחדש ולא אמרינן קלבד"מ, אבל אם יש חילוק מלאכות לשבת, א"כ הרי נתחייב מיתה כעת בעד מלאכה שני' מחדש, רק דלא אפשר למעבד ב' מיתה כיון דבלא"ה חייב מקודם, אך עכ"פ כיון דיש כאן חיוב מיתה, הו"ל כמו חייבי מיתות שונגין דפטורין מתשלומין, וא"כ נ"מ שפיר, ובע"כ מוכח דס"ל להתוס' כדעת הש"ך שם כיון דכבר חייב מיתה, פטור גם אח"כ מתשלומין, א"כ אין נ"מ לנו בזה. והנה ארווחנא בזה לומר פרפרת אחת מה דמשני שם אם אינו ענין למזיד וכו' תנחו ענין לשונג, ומה יומת, וימת בממון, ולכאורה אין לו הבנה איך שייך לומר לחיובי ממון לקראו מיתה. ולכך י"ל כך, די"ל דאף לדעת הש"ך דס"ל דהיכי דכבר חייב מיתה נמי פטור מתשלומין, מ"מ י"ל היינו רק במזיד, אבל בשונג, נהי דקיי"ל חייבי מיתות שונגין פטורין מתשלומין, היינו רק בשעה זו שנתחייב מיתה עליו, אבל מה שעשה אח"כ ודאי דחייב לשלם, דהרי יש דעה דס"ל דחייבי מיתות

(1) הועתק מכת"ק (כת"י ירושלים, מספר 4-274).

שונגין חייבין בתשלומין, וא"כ נהי דקיי"ל דפטורין, עכ"פ למעט בפלוגתא עדיף, וי"ל דלמה שעשה אח"כ ודאי לא מהני שונג. וזה שאמר הש"ס דתנהו ענין לשונג, ומה יומת בממון, דנ"מ לענין ממון דפטור מתשלומין היכי דהויק בשעת מלאכה שני', דאם לא הוי חילוק מלאכות בשונג ה' חייב לשלם, דעבור חייב מלאכה ראשונה, לא נפטר עתה, אבל אם יש חילוק מלאכות בשונג פטור מתשלומין דקלבר"מ אף בשונג, וז"ש יומת בממון, דלענין דין ממון נחשב חייב מיתה ופטור מתשלומין, ודו"ק.

והנה שבותי וראיתי דאף לפי דעת הש"ך לא נתיישבו רברי התוס', דנהי דס"ל להש"ך דאף אח"כ נמי פטור, היינו רק אם הויק אותו ממון שחייב עליו מיתה בתחלה, אבל אם הויק ממון אחר מחדש, וראי דחייב בתשלומין, א"כ אכתי הוי יכולין לתרץ דנ"מ אם הויק ממון אחר בשעת מלאכה שני', אם אין חילוק מלאכות חייב לשלם, ואם יש חילוק מלאכות פטור. אך מה רלא תרצו כן, בע"כ דס"ל אף אם אין חילוק מלאכות לשבת, מ"מ פטור מממון במלאכה, רלא גרע מחייבי מיתות שונגין דפטורין, כיון דאלו אתרו ב' פטור השתא נמי פטור, א"כ הכא נמי אם לא ה' עושה מלאכה אחרת קודם, ה' חייב מיתה, ופטור מממון, השתא נמי פטור. מיתו אעפ"כ הפירוש שכתבתי בלשון הש"ס א"ש, ואררבא יתיישב כעת יותר, די"ל דאם אין חילוק מלאכות בשונג, אז אם הויק במלאכה שני' פטור, דנהי דחייבי מיתות שונגין פטורין מתשלומין, היינו על אותה מלאכה, שאם ה' במזיר ה' חייב בה מיתה בפשיטות, לכך גם בשונג נמי פטור, אבל במלאכה שני' אם לא הוי חילוק מלאכות בשונג, ודאי ה' חייב בתשלומין, דהרי אף אם ה' מזיר ולא ה' חילוק מלאכות, נמי לא ה' חייב מיתה על זה, רק שה' פטור מממון מכח דהוי כחייבי מיתות שונגין, א"כ השתא דהוי שונג ממש, וראי חייב, רק דבמזיר ה' חייב מיתה מכח ריש חילוק מלאכות, אבל בשונג דאין חילוק מלאכות וראי דחייב ממון, רבזה לא אמרינן הואיל, דהוי כחסרון בגוף המלאכה, כמו דאם עשה פחות מכשיעור מלאכה, אטו נאמר הואיל ואם ה' כשיעור ה' חייב מיתה ופטור מממון, השתא נמי בפחות מכשיעור יופטר, זה וראי לא אמרינן, כיון דהוי שינוי בגוף המלאכה, דאם ה' עושה כשיעור הוי מלאכה, והשתא אינו מלאכה, כן ה"נ אם בשונג לא הוי חילוק מלאכות הוי כאלו עשה פחות מכשיעור דאין לו שם מלאכה בפ"ע, א"כ נהי דאם ה' מזיר הוי חילוק מלאכות, מ"מ לא שייך בזה הואיל ואלו ה' מזיר, ראו ה' נחשב מלאכה בפ"ע והשתא אינו מלאכה והוי כחסרון בגוף המלאכה, רק השתא ריש חילוק מלאכות גם בשונג, אז כיון דבמלאכה אין חילוק, רק בין הכונה הוי הפרש, אבל בגוף המלאכה אין חילוק, דאמרין הואיל ואם ה' מזיר ה' חייב מיתה, אף בשונג פטור, ולכך שפיר קאמר יומת בממון, דלענין ממון נחשב כחייב מיתה ופטור מתשלומין.

ובזה מיושב מה דקשה עריין קושיא הנ"ל למה לא תירצו התוס' דנ"מ לענין קלבר"מ, ואי משום דאף דאין חילוק מלאכות לשבת עכ"פ הוי כחייבי מיתות שונגין דפטורין, הרי י"ל דהוי יסבור כמ"ד חייבי מיתות שונגין חייבין בתשלומין, וא"כ נ"מ שפיר לענין קלבר"מ ולכך הוצרך לומר ממחללי מות יומת, ולמה לא

תירצו כן. אך לפמ"ש א"ש, די"ל דהם מפרשים יומת בממון כמ"ש אני, וא"כ בע"כ מוכח דר"ה ס"ל רחייבי מיתות שוגגין פטורין משלומין, דאל"כ מה קאמר יומת בממון, ושוב שפיר חקשו, דאף דאין חילוק מלאכות לשבת, לא נדע מחייבי מיתות שוגגין דפטורין, ודו"ק היטב כי הוא נכון בעזה"י.

והנה בהיותי בזה אכתוב כאן מה שנלפע"ד לפרש מ"ש כש"ס שם דף ס"ט ע"ב, היודע עיקר שבת, מה"מ וכו' מתקיף לה רנב"י אדרבא איפכא מסתברא וכו', והנה רש"י פירש דאין נ"מ ביניהם אלא במשמעותא דקראי וכו', ולפענ"ד נראה די"ל דנ"מ לדינא, כיון די"ל דמיעוט רבים שנים, וא"כ מאן דיליף מושמרו בני ישראל את השבת להיות שמירה אחת לכמה שבתות, א"כ בזה הוי לכמה שבתות נמי שמירה אחת, אפילו לאלף שבתות, אבל למ"ד דיליף מאת שבתותי תשמרו שמירה אחת לשבתות הרבה, י"ל דוקא לשתי שבתות הוי שמירה אחת, אבל ביותר מב' שבתות חייב שתיים, ומ"ש במשנה דעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת, י"ל התם מיירי כגון שקצר בשבת זה, וחזר וטחן וקצר בשבת שני, וחזר וטחן בשבת ג', אז אינו חייב רק אחת כיון דעל ב' שבתות די בשמירה אחת, וא"כ על הטחינה וקצירה של שבת שני אינו חייב רק אחת עם שבת ראשון וגם הטחינה ככלל, ושוב הטחינה גורדת שבת השלישי עמה, רבטחינה ליכא רק ב' שבתות, ורק משכחת לה בהרבה מלאכות בהרבה שבתות כעין דקאמרינן אח"כ קצירה גורדת קצירה וכו', וא"ש ודו"ק היטב.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים החשובים והנכבדים

מו"ה שמואל הכהן נ"י, מו"ה יצחק הכהן נ"י,

ומו"ה מאיר יעקב הכהן נ"י, למשפחת ראזענגארטען

בהלקח מאתם אביהם

הרבני החסיד הישיש הנכבד

מו"ה מנחם מענדל הכהן ראזענגארטען ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין קדושת אבני המזבח, ושיעור נותר,

וטעם כעיקר

מהגאון מוה"ר יעקב יצחק יוטעם מבי דינא רבה דלבוש זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

לכבוד מאורן של ישראל הרב הגאון הגדול רשכב"ה הבקי בחדרי תורה מוהר"ר יוסף שאול הלוי ז"ל נ"י האבד"ק לבוב והגליל.

את אשר ציין ה"ג באיזו מקומות על ספר תועפות רא"ם קבלתי, וראיתי לכת"ה נותן הורמנא לחזור ולדון בדבריו, והנני להעביר את אשר חנן ד' אותי ואבקשהו שישים עינו עין הברולח על דברי ולהודיעני קושט אמרי אמת. בספר הנ"ל או"ח סי' ג' מביא דברי משנה למלך הל' בית הבחירה פ"א שחולק על סברת בעל באר שבע שכתב דאבני מזבח טרם שהוקדשו מותר להניף עליהן ברזל. וע"ז כתב הרב הגאון הנ"ל למה חלק עליו בעל משנה למלך מכח סברא, הלא לכאורה דברי הב"ש נדחין שהם נגד ש"ס מפורשת (ע"ז נ"ב) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון רצו לגנום, דאמרינן שם היכי נעביר ניתברינהו, אבנים שלימות אמר רחמנא, ננסרינהו, לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא. ולפי דברי בעל באר שבע דבעודן חולין בירינו להניף עליהן ברזל, א"כ איך אמרינן לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא, דהא על ידי שבאו בה פריצים חללות, ומותר להניף עליהן ברזל, ע"כ קושיתו של הה"ג מהר"ם זצ"ל. וע"ז כתב ה"ג, דנעלם מבעל מ"ל ומהרב הג' מהר"ם זצ"ל שלא ידעו שדברי בעל באר שבע הן דברי התוס' סוכה מ"ט, עכ"ל⁽²⁾.

אמת הדבר כן הוא, ולכאורה הקושיא על הבאר שבע יסובב, אבל המעיין בב"ש, שאחר סיום כל דבריו כתב, עכ"ל התוספות, הרי רהודה דלא מגרמי' כתב, רק מביא דברי התוס', וכוונתו לדברי התוס' סוכה, ולכן בזה שמביאים דברי הב"ש הוא בכלל דברי התוס'. — אכן מטעם אחד יש לעורר על בעל תועפות רא"ם, במה שהקשה מש"ס ע"ז נ"ב, הלא הב"ש וגם התוס' סוכה בעצמם הביאו דברי הש"ס ע"ז נ"ב בתוך דבריהם, ואיך יעלה על הדעת שישכחו מהר מהש"ס הלזו שהוא נגד חילוקם.

(1) נולד ביום ב' לחודש אייר שנת תקע"ו לאביו הרב"ג מוה"ר מאיר ארי' ליבוש יוטעש מלבוש. נרפס ממנו שו"ת שארית יעקב, סי' אחלי יעקב על הל' סי"ת, וסי' מקראי קודש על הל' קרה"ת. נפטר ביום ראשון דחג הפסח שנת תרמ"ו לפ"ק.

(2) עיין בזה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' ע"ז (השני), ובשו"ת בית שלמה חי"ד סי' קכ"ה.

והנה על הגאון מהר"ם זצ"ל יש לצדד ולומר שלא ראה הספר באר שבע רק ראה ראי' אחת בדברי משנה למלך, ושם לא הובא רק תמצית ספר באר שבע, ודברי התוס' הי' בהעלם ממנו, לכן כדן עשה להעיר מש"ס הלזו. — אבל על הדרת גאון צע"ג שראה שתי ראיות, ודברי התוס' היו מאידים לפניו, הי' לו לכת"ה לצעוק אחריהם מלוא שאין להקשות מש"ס הלזו שלא הי' בהעלם עין מהם. ומדויל ידי' משתלם הרב הגאון מטארנאפאל בספרו מנחת חינוך מצוה מ' שהביא דברי באר שבע, וראה ג"כ שדבריו המה דברי התוס' סוכה, ועי"ז מתפלא על המשנה למלך שדחה דבריהם, שאין לדחות דברי התוס' בלי ראי', וכמו רגע סותר דבריהם ע"י שהקשה מש"ס ע"ז (כמו שהקשה התועפות רא"ם) כאילו מציאה מצא, ולא שם לבו שהתוס' ראו דברי הש"ס הלזו, ועכ"ז כתבו וחלקו כן, ואיך לבש עוז לדחות דבריהם.

וראיתי שכת"ה מחלק בין אם הי' חולין מעיקרא, אז מותר לתת למזבח אח"כ אף אם הניף עליהן ברזל, אבל אם הי' קודש, אף שיצא לחולין, אסור להניף עליהן ברזל, ולהקדישו אח"כ למזבח. ואם שדבר זה ניתן להאמר בראשית ההשקפה, עכ"ז טעמא בעי, וגם הגאון מטארנאפאל כתב ג"כ סברא זו, ונדחה אח"כ מאשר שאין לו משענה לסברא זו. אבל ההכרח אצלינו כעת, למען לא נשוה ח"ו לרבותינו בעלי התוס' לשועים, לעמוק בסברת ה"ג, ומצאתי מרגניתא טבא, והוא כשים לב דדוקא בדבר הרשות דיש בדינו לתתנם להקדש או לחדל מלתתנם, ולכן בדינו להניף עליהן ברזל ולהקדישן אח"כ, אבל בדבר שהי' קודש ויצא לחולין, מאחר שמוטל עלינו להעלות הדבר עוד לקדושה ועדיפא מגניזה, ומכ"ש אם יש בדינו להעלותן להקדושה שהי' בתחילה, מחוייבין להעלותן, א"כ הוי כעומדין לכך, וממילא אבן מהאבנים ששקצו מלכי יון, אסור להניף עליהן ברזל, ולהחזירן לקדושתן שהיו למזבח, עבור איסור לא תניף, ואף בדבר חולין מותר להניף ברזל, האבנים הללו אם יחזירם למזבח הוין כמועשין ועומדין, ותו חל עליהן האיסור לא תניף, וכדן אמרינן דליכא למיתב עצה רק נגנזין.

ומה שהעיר ה"ג על מ"ש שם תשו' ט', על מה דמסתפק השואל אם בעינן בחיוב נותר שיתיר דוקא בזית, או הואיל ולא הוי אזהרת אכילה, ה"ה בפחות מכזית חייב). ועל זה הראה כת"ה מקום מש"ס פסחים וברכות מ"ט דפליגי אם חזרתו כשומאתו כביצה או כאיסורו ובכזית, ומסיים כת"ה, וה"ה לענין נותר. — כוונתו דמר נעלמה ממני, דלפ"ד כת"ה דנותר תליא בפלוגתא זו, א"כ לר"מ דסובר רחזרתו כביצה, לא יתחייב בנותר דק בכביצה, וזהו דבר שא"א להאמר. ומה גם שהמעייין שם יראה רבשיבות הדבר תליא, דר"מ סובר דרק כביצה הוי חשוב להתחייב שיחזור עלי', ור"י סבר דכזית ג"כ הוי דבר חשוב. אבל ללמוד מכאן התחלת החיוב לשום דבר, אין לנו, די"ל דאף בכ"ש הוי נותר.

ונכונים כמה דבריו בתשובתו שם, ראיסור בל יראה לא רמי לנותר, ראיסור בל יראה נסתעף מפאת איסור אכילה כמ"ש הר"ן ריש פסחים, ולכן גם בזה, לדרך כת"ה, ליתן עור מקור שלא יהא חיוב בנותר רק בכזית, ממה שכתב הרמב"ם פ"א מהל' קרבן פסח וז"ל, השוחט את הפסח והי' לו כזית חמץ. הרי אם דלא כתבה התורה שם לשון אכילה, מ"מ בעינן כזית. עכ"ז לרעתי הנראה ליכא למיפשט מנ"י, רשם עיקר המצוה נסתעף מאיסור אכילה שלא ישאר אצלינו בשעת שחיטת הפסח רבר הנמאס לשעתו ומחויבין לבערו (עיין בחינוך מצוה פ"ט), ולכן תליא בכזית, אבל באיסור שעומד בפ"ע, ולא נמשך מאיסור אחר ולא תליא באכילה, י"ל דאף על כ"ש חייבין. — וידע כת"ה, שספק זה לא חרש הוא, בס' מוצל מאש מסתפק בזה, והעלה ג"כ בהלכה כמו הגאון מהר"ם זצ"ל, דכל דבר תליא בשיעור ושיעורין הוי הל"מ בכזית.

את כל זה ראיתי שהעיר הדרת גאונו, ובמה שכתב סברא שכבר קרמו הפנ"י בק"א קידושין, הצדק עם כת"ה. והנני משתחוה מרחוק מתאבק בעפר ת"ח, ומצפה לקראת רבריו היקרים.

יעקב יצחק יוטעש

לידירי ורב חביבי הרב הגדול החרדי ובקי
החכם ושלם מ' שאול קאצענעלענאוהן נ"י.

מכתבו היקר הגיע עדי והי' בידי להשיבחו מיד, רק מאשר הייתי טרוד בטרדא דרשות בהעתק מקום רירתי ממקום למקום, ושלמולא דגברא קשה, לזאת נתעכבתי עד כעת, והנני להשיבחו.

את אשר העלה להקשות על הרב מהר"י אשר כתב בספרו [מלא הרועים חלק ב'] ערך חידוש, להקשות על האי כללא דכייל בעל עצמות יוסף דהא דלא גמרינן מחידוש דוקא אי בעי לאגמורי מנ"י כל עיקר הדבר, אבל אי עיקר הדבר ידעינן מעצמנו, רק סניף אחד מצי לאגמורי אף מחידוש. — וע"ז דן הרב במלוא הרועים מש"ס פסחים מ"ד, ראמדינן דלר"ע האיך ילפינן טעם כעיקר מבשר בחלב הא בב"ח חידוש. ולפי הנחת בעל עצמות יוסף שפיר מצי למילף משם, דהא עיקר האיסור ירעינן ממקום אחר, ורק סניף אחד להיות טעמו כעיקרו, וזה אף מדבר חידוש ידעינן. וכבודו יצא לידון בדבר החדש, דלהכי לא מצי למילף מבב"ח טעם כעיקר, משום דנאמר דיו ולא יהי' נאסר רק דרך בישול.

ואנכי שותא דמר לא ידענא, כי מעל' טעה בזה, ובפליטות הקולמוס כתבו, שרעתו דהך דמיון למילף טעם כעיקר מבב"ח, העלה בעל מלוא הרועים, ולכן מתרצו דלא מצי למילף משם, אבל באמת הך לימוד דטעם כעיקר מבב"ח, היא ש"ס מפורשת דר"ע יליף זה מזה, ולכן שפיר מדייק בעל מלוא הרועים, דלסברת בעל עצמות יוסף האיך מדחינן דמש"ה לא מצי למילף מבב"ח משום דהוי חידוש,

הא סניף אחד גמרינן אף מחירוש, ומה יוסף תת כח דברי מעל' דתקשה דנאמר דיו, אף אם יהי' קושית מעל' כראוי מוצק, על דברי הש"ס יהי' תלונתו, אבל דיוקו של הרב מהר"י לדחות בעל עצמות יוסף חזקים המה.

וכעת אשיב להפוך קושיתו על הש"ס, דלמה לא מתרצינן באמת כן דמש"ה לא מצי למילף מבב"ח משום דנאמר דיו ולא יהי' נאסר רק דרך בישול. אך זה אינו, דהא דאינו נאסר רק דרך בישול הוי גזח"כ, דמקורם הוי דבר היתר, ולכן לא מצי למימר דיו, דאם אנן גמרינן דטעם כעיקר, אז מיד שנתן טעם נאסר כעיקרו, ובבשר בחלב דעיקר האיסור אינו מתחיל רק אחד בישול ומקורם הוי היתר, ולכן טעמו ג"כ לא מצי לאסור יותר מהעיקר, דמקורם הוי היתר, אכן שאר איסורים דהעיקר מתחיל מיד, הטעם ג"כ מתחיל מיד לאסור, ולכן אי לאו דבר זה דמחידוש לא גמרינן, לא הוי בירדנו לומר דיו, דמיד דילפינן דהטעם כעיקרו, א"כ בשאר איסורין מיד שנתן טעם, אף שלא כדרך בישול, נאסר כעיקרו, רק דשם אמדינן דאיסור זה הוי רבר חידוש ולא מצי לאגמורי מני'.

ובגוף דברי בעל מלוא הרועים שהקשה על בעל עצמות יוסף, אמרתי לתרצו בדרך נכון, דבאמת היסוד שהניח בעל עצמות יוסף במקומו עומד, דאף מחידוש גמרינן סניף אחד, ועכ"ז מרחינן בש"ס רלא מצי למילף טעם כעיקר מבשר בחלב משום דהוי חידוש, דהכי פירושו של רבר, דאיך נאמר דהטעם אוסר כעיקרו כמו בשר בחלב, דשם שאני דגם עיקרו הוי חידוש ולכן מה לי טעמו מה לי עיקרו, דעיקרו לא הוי עומד בפ"ע דנאמר עליו כי הוא זה, רכל אחד בפני עצמו הוי היתר וע"י חיבורן נאסרו, וזהו הוי האיסור בבשר בחלב, אבל היכי שהאיסור הוי נפרד וניכר בפ"ע הטעם, לא מצי לאסור דבר אחר, כי רק האיסור אסרה תורה לאכול ולא טעמו.

ובזה אסיים כי מאוד נפשי חדאי על אשר מצא מקום מנוחה, יתן ר' שיוזכה לנסוע לביתו לאהלו אוהל של תורה ויתחדש כנשר נעוריו וכל רואיו יכירו כי הושלת על מבועי התורה והחכמה כיאות.

כחפץ ירדו דו"ש,

יעקב יצחק יוסטעש

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ארבעה מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל¹

ב"ה. יום ב' לך תרל"ד לפ"ק סטראפקוב יצ"ו.

לאהובי ידידי אחי גיסי האברך המופלג הנגיד המפורסם
כש"ת מו"ה דוב בעריש נ"י.

אשחרה פניו ברבך מצוה רבה ומוטלת עלינו, היות שגיסי הוא אחיו הרבני המופלג בתו"י כ"ש מו"ה שמעון נ"י הוא אצלינו זה מקודם ר"ה, ואנחנו מרוצים מאוד שיהי' אתנו כל זמן שירצה, אבל רוצה ליסע לביתו, באמרו כי מי ישגיח על בנו יחירו אשר שם אצל אשתו שאינה אמו, לזאת מוכרח להיות שמה, ועתה אינו יכול לשית עצות בנפשו, כי הוא בע"ח לחנוני מק' יערסלוב בערך תשעים ר"ב, ותיכוף כשיבוא לביתו יגוש עליו, כי גם עוד קודם נסיעתו לכאן הי' לו כמה מכתבים שישלח לו החוב ולא הי' בירו לשלם, כי מעט הפדיום בכל שבוע לא הי' רק כרי פרנסתו, ובזה תם הקרן עם הריוח, וגם עי"ז הוכרח לעקור מביתו והתגורר אתנו מאז עד עתה, לזאת ראוי שתעשה בכל האפשרי לשלוח לו סך מסוים, והגיד לי כי הי' אצלך בקיץ העבר ולא הי' הזמן גורם לעזור לו, והבטחת לשלוח לו, ועתה תמחול לרבד גם עם גיסך ה' מ' אלטר בעל אחותכם שתשלחו לו סך מסוים למען יוכל לישב בביתו בהשקט ולעבוד את ד' כרצונו. ותל"י אנכי אינני מונע מלהטיב לו במאי ראפשר, אבל אין הקומץ משביע, וב"ה כ"ב שי' ובנותי הנשואים הם ג"כ סמוכים על שלחני, ובעת הזאת היוקר יאמיר, אין בכוחי לעזור לו הרבה, עכ"ז שלחתי לו בקיץ העבר ג"כ חמשה עשר ריינוש כסף, ומאתכם לא הי' לו כלל בקיץ הזה, לכן עתה מחויב גם אתם לעזור לו כפי מסת ירכם, כי אחיו בשרו הוא.

רבני החפץ בהצלחתו וטובתו כ"ה,

חק' יחזקאל שרגא הלבר שטאם

ב"ה. אור ליום ב' וירא תרל"ה לפ"ק.

שו"ר לאהו' אחי גיסי ידידי האברך החרף החסיד
הגביר ומפורסם כש"ת מו"ה דוב בעריש נ"י.

היות כי אחיו הוא גיסי אחי אשתי הרבנית תי' התחתן א"ע עם איש א' מפה עם איש אמיר ומשפחה הגונה, והחתן הוא מופלג בתורה ומושלם, ועתה לאחיו הרש אין כל והמחותן שואל אותנו בכ"ע, אימת יהי' החתונה, כי זמן המוגבל

(1) הועתקו מכת"ק, והגיעו אלינו מאת אחד מנכדיו שליט"א.

בהתנאים כבר עבר, ואין נאה לפנינו, בפרט כי הוא נתן מתנה להכלה כאחר מהנגירים, ומצר אחיו המחנות אין אומר השב, ועכ"פ צריך לעשות שטערין טיכל להכלה וטלית ושטריימל להתחתן שיעלה הכל לפחות שלש מאות זהו' כסף, כי א"א לפחות מזה, והוא אין מאומה בירו, כי חמותו רי לפני' שעושה בנדים להכלה, ואנחנו עשינו השתרלות ב"ה שיהי' לו הנזמים שנשאר מזוגתו אם הכלה שהיו ממושכנין בק' שינאווא, עשינו לו סיוע בפדיונם, וזאת אשר לו עבור בתו הכלה, וצריך עוד ערך מאה וחמשים ר"כ על שטערין טיכל, וערך מאה רייניש על טלית ושטריימל, לזאת בבשרכם אל תתעלמו, וחננו אותו ככרכתכם אשר ברך ר' אתכם, שיוכל להשיא בתו בימי חנוכה הבע"ל, כי המחנות אינו רוצה להמתין, ובלא שטערין טיכל וטלית ושטריימל אינו יכול לעשות הנשואין, וכי נאה לפנינו ולפניכם להרום השירוך חלילה, וגם איזה שירוך שיעשה לא יוכל לפחות מזה, ולאו בכל יומא מתרחיש שירוך הגון כזה, והכי נאה לפניכם שתשב בת אחיכם עד שתלבין ראשה ח", כי אם לא יהי' לה אפי' רק מועט כזה, לא תוכל להנשא, לכן תראו לעזור לו שלא יתבייש ח", ובזכות זה תזכו בשמחת צאצאיכם בהרחבה. כנפשכם ונפש ידידכם דוש"ת ומצפה לתשובתכם,

חק' יחזקאל שרגא הלברשטאם החופ"ק סטראפקוב יצ"ו

פ"ש לגיסו ירידי המופלג החסיד הגביר ומפורסם מו"ה אלטר נ"י, גם אליו הרברים הנ"ל נאמרים, ועשו המצוה הבאה לקראתכם בשמחה ותזכו בשמחת צאצאיכם עד עולם,

דברי ידיד הנ"ל

אחותם האלמנה מרים דבורה היתה פה וראתה כי כנים מאוד דברי המחנות ואשתו אם החתן, ואין באפשר להמתין עד שישא אביכם נ"י את אחותכם בתו תי', אמרה כי לא יקפיד חלילה אשר תשא קודם אחותה, הש"י יותן שגם היא תוכל להנשא במהרה, אבל אין באפשרי להמתין שלא ינתק הקשר חלילה, כי החתן בא בשנים מלאו לו תשע עשרה שנים, ואביו עשיר אינו רוצה להמתין בשום אופן יותר.

ב"ה. יום ד' ויגש תרל"ח לפ"ק.

שו"ר לירידי אחי גיסו הרבני המופלג החסיד הגביר ומפורסם כש"ת מו"ה דוב בעריש נ"י.

מהודענא כי בחורש שבט הבע"ל דעתינו לעשות חתונת בת אחיך הכתולה הכלה תי', כי אין ראוי לאחר עוד, שהגיע לפדקה, ועתה חסר עוד מאה ד"כ לצורך הש"ט [=שטערין טיכל] ואנחנו עושים ב"ה כפי יכולתנו אבל אין הקומץ משיבוע וכו', לזאת תמחול לשלוח העשרים ר"כ שהבטחת ותמחול למסור המכתב

הרצוף פה לגיטכם בעל אחותכם ה' הגביר נ"י, וגם אצל חותנך ה' המופלג החסיד נ"י תראה לפעול אצלו שישלח נרכתו, כי בת גדולים היא נכר הרה"צ מה"ר צבי כ"ץ ז"ל שהי' אב"ר דק' שינאו, ונא אל תאחר מלשלוח הכל בפאסט החוזרת כי הש"ט צריך להיות מוכן איזה שבועות קודם יום המונבל, והזמן קצר והמלאכה מדובה, כי עדיין צריכין עוד לתיקון הבגדים, וה' יהי' בעזרינו שיהי' הכל לנכון, ואי"ה כשיהי' ידוע יום מונבל בכמה בחודש שבט הבע"ל, נודיע לך שתבא על שמחת ב"א.

דברי מחו' רוש"ת ומצפה לתשובה במוקדם,

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

ב"ה. יום ג' לס' וא"ש [=וא"ל שד"י] יברך אותך תרנ"ז לפ"ק.

שו"ר לכבוד ידידי מחו' א"נ ה"ה הרבני המופלג ירא ושלם

הגביר ומפורסם כש"ת מו"ה דוב בעריש בערגלאז נ"י.

הנה בא מכתב מהשרכן שהציע נכבדות טוב עבור הכתולה נכר אחיו הוא ניסי ה' המופלג החסיד מ' שמעון נ"י, והשירוך הוא טוב מאור כי החתן הוא מושלם ויודע ספר ואביו ואמו יחזיקו חזק על שולחנם אחר החתונה, ובתחילה לא רצה המחזותן לקבל פחות מחמשה מאות, כי הציעו לפניו שידוכין עם סך רב, רק זה השירוך הוא לו לתפארת, לא השגיח כ"כ על גרן גדול. אך בתי הצנועה מ' פיגא בילא תי' כתבה כי א"א ליתן יותר מארבעה מאות מלבד הנזמים שיש לה, ועתה הוא מסכים, רק שיהי' הסילוק ר' מאות מזומן קודם התנאים, ורוצה לבוא על התנאים, לזאת יראה מע"כ לגמור המצוה גדולה וישלח מאה ריינש, כי מעלתו לא שלח רק חמשים ריינש ובניו לא נתנו כלום, ואחותו ה' מ' לאה ובני' נתנו מאה וכ"ה מלבד הנזמים שהיו ממושכנים אצלה, וכשיגיע זמן החתונה תוכרח לסייע עוד, ועתה איני יכול לבקש ממנה עוד כי היא אלמנה ל"ע והתנצלה לפני, לזאת יראה מעלתו שלא יהורם השירוך זה ח"ו, וימחר לשלוח סך הנ"ל, ויכתוב להמחזותן שיבוא לעשות ההתקשרות למזל, וזכות המצוה יגן עליו להציל מכל דע ולהשפיע ברכות טוב, והי' שלו'.

כנפשו ונפש מחו' מצפה לתשובה במוקדם במלה שלחתי,

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

מני' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין שחיטה בשבת

מהגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל⁽¹⁾

במס' שבת דף ע"ה ע"א, שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע ושמואל אמר מפני נטילת נשמה וכו' צובע במאי נוחא לי, נוחא לי דליתווס בית השחיטה דמא כי היכי דליובני מיני, עיי"ש. והקשה לי אחד לפי מש"כ הפני יהושע בביצה דף י"ב דהא דלא מחייב בשחיטה משום מפרק לשיטת הרמב"ם דחובל חייב משום מפרק, היא משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, א"כ קשה לרב דס"ל דניחא לי דליתווס בית השחיטה דמא, א"כ שוב צריך לרם והוי מלאכה הצריכה לגופה, ולחייב גם משום מפרק. ואני מוסיף על דבריו להקשות גם לשמואל, דנראה דמודה שמואל בהך מימרא דרב דניחא לי דליתווס בית השחיטה דמא, והא דאינו מחייב משום צובע הוא משום ראין צביעה באוכלין, א"כ זה נוחא שלא לחייבו משום צובע, אבל מ"מ הו"ל להתחייב משום מפרק כיון דצריך ליתווס בית השחיטה דמא.

אמנם נ"ל לפי מה שכתבו הראשונים בהא דאיתא במס' חולין (דף י"ד) השוחט בשבת שחיטתו כשירה ולא הוי שחיטת מומר, משום דלא נעשה מומר עד אחר השחיטה, וצ"ל הטעם דלא אמרינן דנעשה מומר בתחילת השחיטה, כמו שכ' בפ"י המשניות להרמב"ם, משום דס"ל דבתחלת השחיטה הוי מקלקל (עיי"ש בר"ן). א"כ ממילא בשלמא משום צובע יש לחייבו דהא הוא צובע והולך בכל משך זמן השחיטה⁽²⁾, ובגמרא השחיטה הוא מתקן, לכך חייב או על הצביעה, אבל משום מפרק אין לחייבו, דהא מיד בתחלת שחיטה יצא דם ואז הוא מקלקל, וכיון דיצא דם בתחלת השחיטה שוב אין צריך לו דם של סוף שחיטה, דהא יכול הוא לצבוע בהרם שיש לו מן תחלת השחיטה, ממילא בסוף השחיטה שהוא מתקן הוי לה מלאכה שאצל"ג.

אך עריין יש להקשות רהנה מבואר במס' חולין דף ח' ע"ב הטעם דלא נאסר תבחה בשחיטה מחמת דבית השחיטה בלע דם, משום דאיירי דטרירי סימנים לפלוט דם לא בלע, א"כ כמו דצריך לו דם של תחילת השחיטה כדי שיהי' לו במה לצבוע, כן צריך נמי לרם של סוף השחיטה, כדי שלא יאסר מבליעת דם שיש מתחילת השחיטה, ושוב הוי אף בסוף השחיטה מלאכה הצריכה לגופה, והררא קושיא לרוכתה דיתחייב משום מפרק. ונוכל להקשות בזה עוד יותר, דירוע

(1) הועתק מכת"י א' מתלמידיו המונח ברשותו של יורדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

(2) לכאורה כוונתו במה שחילק בין צביעה למלאכת מפרק, דבמלאכת מפרק, העיקר הוא הוצאת הדם לצורך הצביעה, וזה סני בתחלת השחיטה, כי יהי' לו דם לצבוע כל בית השחיטה, משא"כ במלאכת הצביעה, הן אמת כי רי' לו דם שיוצא בתחלה, אבל עכ"פ בכל משך זמן השחיטה, הדם יוצא, והולך וצובע יותר ויותר, והרם מגיע בסוף השחיטה למקומות שלא הי' יכול להגיע שם בתחילה. (ועי' בשו"ת עשרת חכמים ח"ב בחירושו למס' חולין דף י"ד בר"ה והשתא דאתינן).

קושיית המפרשים אמאי שוחט בשבת שחיטתו כשירה נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ותירץ המהרי"ט (בסי' ס"ט) דלא יתוקן האיסור, ולפי מה שכתבנו הדרא קושיא לדוכתה, דהא עכ"פ יתוקן איסור מפרק, דאם שחיטתו כשירה אמרינן דצריך לדם של סוף השחיטה כדי שלא יאסור מדם של תחילת שחיטה כנ"ל, אבל אם נאמר דאסור, שוב אין צריך לדם של סוף השחיטה כיון דבלא"ה אסור, וממילא הוי מלאכה שאצל"ג, ולא יתחייב משום מפרק.

והנה בשלמא לשמואל דסבר אין צביעה באוכלין, יש ליישב לפי מש"כ המל"מ פ"א מהל' שבת בשם הר"י אלפאנדרי דלכך צריך קרא תקריב מלח ואפילו בשבת, אף דאין עיבוד באוכלין, משום דכיון דעולה אסורה באכילה לא מיקרי אוכל, א"כ ממילא אם נאמר בשחיטה אי עביד לא מהני ותהא השחיטה אסורה, שוב יהי' איסור צובע, דהא לא הוי אוכל, ומודה שמואל דחייב משום צובע, וא"כ לא יתוקן האיסור, דבתר דתיפוק איסור מפרק תיעול איסור צובע, אבל לרב קשה.

אמנם לפי מה שכתב הרמב"ם דמחייב בתחילת השחיטה, וכמו שכתבו המפרשים דלא הוי מקלקל משום דסופו לתקן, יש לומר דאף רב מודה בהא דאין צביעה באוכלין, והא דמחייב משום צובע, הוא אצביעה של תחילת השחיטה, דאז עדיין הבהמה אסורה והוא צבעה אז, וניחא לי' דליתווס דמא לאחר השחיטה, ואז שפיר מחייב משום צובע כיון דבשעת הצביעה הוי אוכל, ודומה לצובע בהמה חי ואח"כ שוחטה, דבדאי חייב לפי דברי המל"מ.

ובזה מיושב נמי קושיית המנחת חינוך (בקונטרס „מוסף השבת" אות ל"ט) שהקשה דנימא בשוחט בשבת אי עביד לא מהני ושפיר יתוקן האיסור, שהרי כתב הר"ן במס' ביצה דריבוי בשיעורין הוא איסור דאורייתא, דאם צריך לחולה שתי גרוגרות ויש ענף עם שתי גרוגרות וענף עם שלש גרוגרות, והוא תלש הענף בת שלש גרוגרות חייב. והנה איתא בחולין דף ל"ג דאין מזמנין עכו"ם אבני מעיים משום דבשחיטת סימן ראשון הוי כמאן דמנחי בדיקולא, ורק משום מי איכא מירי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, קיי"ל דמותר, א"כ אי נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ותהי' אסורה לישראל, יאסרו בני מעיים לעכו"ם, א"כ יגרע ממלאכתו הבני מעיים, דהוי לגבייהו מקלקל, וא"כ יתוקן עכ"פ קצת האיסור, יעו"ש. אמנם לפי מש"כ מיושב שפיר, דהא עתה דאמרינן דשחיטתו כשירה אין צביעה רק בתחילת השחיטה דהבהמה אסורה עדיין, אבל בסוף השחיטה דהותרה הבהמה והוי אוכל, ליכא איסור צביעה, ואם נאמר אי עביד לא מהני והבהמה אסורה יהי' איסור צביעה אף אנמד שחיטה, א"כ שוב לא יתוקן האיסור, שהרי אם ימעט האיסור של נפילת נשמה מחמת הבני מעיים דהוי מקלקל, אכתי ירבה האיסור צביעה במה שצובע גם בגמר השחיטה. ולפי"ז מכ"ש דאתי שפיר לשמואל דלית לי' כלל צובע משום דאין צביעה באוכלין, דאם נימא אי עביד לא מהני, יתחייב גם משום צובע, רק דגם לרב יש לומר כן, דלא מחייב רק אתחלת השחיטה וכנ"ל⁽³⁾.

(3) עיין בספרו מאיר עיני חכמים חלק ראשון סי' ע"ב אות ה'.

הלכתא רבתא לשבתא

משה שטערן

אבד"ק דעברעצין ונייהייזעל יצ"ו

בעמ"ח שו"ת באר משה ח"ח

ברוקלין, יע"א

נשאלתי, איש שהכנים עצמו ביום השבת לסכנה שלא כדון, אם מחללין שבת עבדו. וכן השאלה עומדת על הפרק אם לחלל שבת בעבור מאבד עצמו לדעת.

השכתי, הנפש אינו שלו ומותר לחלל שבת בעבור מאבד עצמו לדעת או בעבור מי שהכנים עצמו בסכנה, אבל בעבור מחלל שבת בפרהסיא וזרק מעליו כל המצות אין מחללין עליו את השבת.

עיי' בשו"ע (או"ח סי' שכ"ט ס"ז) ומג"א (שם סק"ה) מפורש יוצא דגם מי שהכנים עצמו בסכנה שלא כדון עכ"ז שרי לחלל שבת בעבורו, ומשם יש לדון דגם בעבור מי שמאבד עצמו לדעת מותר לחלל שבת בעבורו, ושעם הדבר נראה פשוט כי הנפש איננו שלו ואינו רכוש לעשות עמו כרצונו, וממילא מובן שכל אדם מחוייב לעשות כל הצעדים להציל נפשו שאינו שלו שזה רוצה שלא ברשות לאברו. ועיי' שם גם במ"ב (סקט"ז). ויש לעיין בסי' רמ"ח במג"א סקי"ד ובמ"ב אות כ"ו ובשע"צ שבמ"ב סי' של"א סקי"ז, והבן.

וכעין זה ורונמא לו מפורש הדין שמי שסכנה לו התענית מחוייב לאכול ביוה"כ ואסור לו להחמיר על עצמו ולהתענות. ואדרבה המחמיר ומתענה עובר על ואך את רמכם לנפשותיכם אדרוש, ועליו נאמר ואל תחי צדיק הרבה, כמפורש באו"ח סי' ס' ברין יוה"כ סעי' ח' עיי"ש, ועלינו לכופו לאכול.

ולרור האחרון אספר עובדא שראיתי בתולדות רבינו הנה"ק בעל המחצית השקל זכ"ע, ושמתיו לפני זה, היינו קודם שזכיתי לתולדותו, מכ"ק אאמו"ר הנאווה"צ הי"ר וצ"ל, שפעם נחלה רבינו המחצ"ה וצוקללה"ה והי' מוכרח לאכול מפני סכנה ביום צום הכיפורים, והבעה"ב באו לקבל ברכה מאיש האלקים נורא הבעל מחצ"ה ביום צום הכיפורים ביום (או בליל כל נדרי, אינני זוכר בדיוק) ומצאו אותו באמצע האכילה וראו שאכל בשמחה, אחד מהמבקרים לבש עוז ושאל, בשלמא לאכול בודאי מחוייב רבינו, אבל שמחה מה זו עושה, וחשיב הנה מצות ועניתם את נפשותיכם ביוה"כ קיימתי כמה וכמה פעמים עשרת מונים, אבל מצות עשה ושמרתם מאוד את נפשותיכם עדיין לא קיימתי ועתה אני מקיימה פעם ראשונה ולא אשמח.

נשאלתי בערב שבת בימי הקיץ, קהל רב מתפללים קבלת שבת כשעה וי"ב חלקים קודם לזמן הרלקת נרות שעל פי הלכה, ועתה השאלה, אחר הבא בביהכ"נ להתפלל עם המנין המאוחר ושומע מהש"צ של מנין הראשון שאומר ברכו, אם יענה עמו ברכו, ואם יענה על כל ברכות תפילת ערבית של הש"צ, רחל"א הוא לעצמו עריין לא התפלל מנחה רערכ שבת.

השבת, אמן יכול לענות, אבל ברכו צריך להתנות שאיננו מקבל שבת עם עניית ברכו זה, ומה שעונת, כי איך אפשר לשמוע שבחו של הקב"ה ולשתוק ולא לענות. והשאלה הרומה לה, אם אלו שכבר קיבלו שבת עם המנין הא' ומתעכבים לפעמים שם אחר מעריב ושומעים מהש"צ של המנין הב' תפלת מנחה, אם יענו קרושה או לא, התשובה, נם כן יענו קרושה ואמן.

השאלה הא' מאחר שמתנה שאיננו עונה אמן אלא בשביל שח"ו לא יהי בכלל ששומע שבחו של קוב"ה ואינו עונה, אבל איננו רוצה לקבל על עצמו קרושת שבת, בודאי שוב יכול להתפלל תפלת מנחה כי לא קיבל על עצמו שבת עם עניית ברכו. הגם שמפורש בשו"ע סי' רס"נ סעי' ט' ובמפרשים שם ועיין במ"ב ובכה"ח שעם עניית ברכו מקבל שבת ולא מהני להתנות שאיננו רוצה לקבל, זה אינו, רבדראי אם כבר התפלל מנחה ואח"כ עונה אמן איננו יכול להתנות שאיננו מקבל שבת עם עניית ברכו, אבל אם עריין לא התפלל מנחה שפיר מהני התנאי, כן נראה להלכה ולמעשה, הגם שמחלוקת גדול בדבר, (עיין סי' רס"ט ס"ט ובב"י מ"ב וכה"ח ובפרט בהנה"י קמוח"ז מרן הגרע"א ובאורחות חיים ספינקא שם בשם ספר מאורי אוד). וכן השאלה השני' ברור ג"כ כמו שהשבת.

נשאלתי, אם בדרך שגנה או אונס נרבק זפת על ידו בשבת, אם שרי לגדרו או אסור משום לתא רממרח.

השבת, רשרי, ואינני מבין מה מלאכת ממרח שייך בלגדור מעל חיר הזפת הנמצא שם. מלאכת ממרח זפת ענינו להחליק הזפת על שום דבר לשום צורך, אבל גרירת זפת מחיר הוא ממש מהיפך להיפך מקצה אל קצה, דכוונתו להסיר מינוף העושה לו עגמת נפש, מעל ידו, ואין לגרירה זו שום שייכות עם מלאכת ממרח. ולפלא מה שכ' בתשו' שבות יעקב (ח"ב חאו"ח סי' ר') שרעתו שמי שמסיר שעוה משעוה חייב משום ממרח, וכן הביאו האחרונים (הל' שבת סי' ש"מ הבאר היטב סק"ר ומשנה ברורה בביאור הלכה ד"ה שעל הקלף), ובמקום אחר הבאתי מס' יד אהרן (או"ח סי' ש"מ) בשם השבות יעקב הלכה זו והאדרכתו ברבריהם לבארם ולהבינם. ועיין בספר מנחת שבת סי' פ' ס"ק קצ"ט, ועל דבריו בקונטרס אהבת שלו' להמהרש"ם, ודו"ק.

נשאלתי אם מותר להשתמש ב„האט פלייט“ עלעקטריק בלא כיסוי, היינו להשהות עלי' קרידה מערב שבת, ואם מותר, אם שרי גם להחזיר עליו בשבת כשמבושל כל צרכו, עורה בידו ורעתו להחזיר.

השבת, מעיקר הדין להלכה ולא למעשה שרי להשהות עלי' מערב שבת בלא שום כיסוי, וגם להחזיר שרי אם קיימים הג' תנאים, שמבושל כל צרכו, עורה בידו, ורעתו להחזיר, עכ"ז למעשה אינני מתיר רק באופן שיכסה ה„האט פלייט“ מערב שבת עם כסף נייר עבה.

והטעם מאחר שה„האט פלייט“ אין לה רק מדה אחת של חום, ואי אפשר להגדיל או להקטין מדתו, שרי להשהות עלי' מערב שבת בלא שום כיסוי, ודינו כקש וגבבא שמותר גם להחזיר, כן עיקר הדין. עכ"ז אני לעצמי נוהג לכסות ה„האט פלייט“ כולו עם כסף נייר, וכן אני מורה להלכה ולמעשה לכל שואל, כי אם יתירו להשתמש בלא כיסוי נייר כסף או כיסוי „בלעך“, מורא עולה על ראשי שנשים שרעתן קלות תלמדו לרמות מילתא ללא מילתא ויצמח מכשול ברבר, ואינני אוסר להוסיף גזירה חרשה, אלא כן אני אומר להשואלת, כי רובן הן, או להשואל, בלא תורת ודין איסור והיתר אלא שכן טוב מאוד, ובכח"ג א"א לבא וא"א לצמוח שום מכשול.

נשאלתי, אם נכון הוא מה שנותנים מתנה בשבת לבר מצוה או לחתן (במקום שיש עירוב ושרי לשלשל).

השבת, הגם שנהגו כן, עכ"ז אין הדין פשוט כ"כ, ולכן יותר טוב ליתן בערב שבת או במוצאי שבת.

המג"א (סי' י"ג ס"ג ס"ק ח') רעתו ראסור ליתן מתנה בשבת, וראיתו מגמ' (שבת קל"א ע"ב) דאמרינן התם הואיל ובירו להפקידן, ולא אמר הש"ס הואיל ובירו ליתן לעכו"ם או לקטן, ש"מ דמתנה אסור. אולם מפורש בפהמ"ש להרמב"ם במשנה ריו"ט א' של חג וכו' (סוכה מ"א ב') שכתב דמותר ליתן מתנה ביו"ט. הנה המג"א הוסיף לחדש דכמו כן מותר להפקיד בשבת, וכבר העיר ע"ז בהנהו' קמחו"ז וכן בשו"ת שלו (תשו' רע"א סי' קע"ד) מהשעה"מ (פ"ו מהל' לולב ה"ב) שאוסר להפקיד בשבת. וגם אם שרי לזכות בשבת מהפקד מרבה לפלפל עיישה, ובימיו עדיין לא הי' נרפס חי' המאירי (על מס' שבת) שדייק מגמ' (שם דף קכ"ז ע"ב) דאמרו ברמאי דאי בעי מפקיד, למדנו שמפקדין בשבת, ולא דמי להא דאמרו אין מקדישין בשבת, דהתם הוי כעין מכר וממכר דמה לי מכרו להדיוט ומה לי מכרו לשמים, אבל הפקר אין כאן שינוי דשות. ורבר חידוש נמצא בתשו' עבודת הגרשוני (סי' כ"ה) שפסק בפשיטות דמותר ליתן מתנה בשבת ומותר להפקיד ולזכות מן ההפקד בשבת. ובאמת כבר קדמו המאירי (שבת קכ"ז ע"ב) הנ"ל. ועיין עוד במאירי (שבת ק"ל ר"ה לולב) שכ"כ מגמ' שבת.

ומהרמב"ם (סוף הל' מכירה) מוכח דגם על המוכר או הנותן יש איסור ולא רק על הקונה ומקבל המתנה, מרכתב במוכר או הנותן בשבת וכו' אע"פ שמכין אותו. וזה רלא כהמקנה בקונטרס אחרון (לסי' ל"ה). ועיין בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' כ"ז) שחולק על מי שכ' דהאיסור מצד הקונה והמקבל, ודעתו שהאיסור הוא גם על הנותן והמוכר. ועיין עירובין ע"א א', איתא התם איסתלוקי רשות בשבתא שפיר דמי, הרי מוכח דיותר להפקיד בשבת. ועי' רש"י ותוס' (ב"מ י"ב ע"א). ועיין בכ"ז ברע"ת (או"ח סי' י"ג ס"ג ר"ה וע"ע במג"א), והאריך עוד קצת בכ"ז.

בענין תפיסה ברשות בספיקא דדינא

ברוך חנה גרינפעלד

מנהל רוחני ורשיבת כרם שלמה דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' ב"מ ט: בעי ר' אליעזר האומר לחבירו משוך בהמה זו לקנות כלים שעלי' מהו וכו' מי קני כלים, וכ' התוס' ד"ה משוך, דר"ל דמיבעי' לי' כיון דמשיכת הבהמה שהולכת מעצמה לא שייכא בכלים לא יקנה הכלים, עכ"ד. והבעי' לא איפשטא. ובשו"ע סי' ר"ב סי"ג כ' וז"ל, המקנה בהמה וכלים שעל גבה כאחר אע"פ שמשך הבהמה וקנאה לא קנה הכלים שעלי' וכו' (והוא שי' הרמב"ם), ויש מי שאומר דבמציאה אם אומר אני מושך בהמה לקנותה ואת הכלים שעליה קנאם וכו' (שי' הרא"ש), ובסעיף י"ד, משוך בהמה זו וקנה כלים שעלי' הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה אע"פ שמשכה והיא כפותה ל"ק כלים שעלי', עכ"ד. ולא סיים כאן בשיטה החולקת כמו בסי"ג. ובש"ך סק"ט הביא שי' הר"ן החולק, וס"ל דמספק קנה כלים בין במציאה ובין במקח וממכר כיון שהקונה תפוס ברשות.

ועי' קצות ח"ה סק"ז, והיוצא מדבריו שיש לנו ג' שיטות בתפיסה בספיקא דדינא, א] שיטת הרמב"ם, והוא אפילו לשיטתו שפוסק שתקפו כהן אין מוציאין מירו (וכמו שהעתיק המחבר לעיל סעיף ג), ואע"פ כן ס"ל שרק תפיסה שיש עמה קנין מהני, וע"כ כאן גם במו"מ תפיסה ע"י חצר מחלכת שאינו קונה לא מהני ומוציאין מירו. ב] שי' הרא"ש, שגם תפיסה שאין עמה קנין שמי' תפיסה, ורק שהוא לשיטתו ס"ל תקפו כהן מוציאין מירו (וכמו שהעתיק הרמ"א לעיל ס"ג), ואע"פ כן ס"ל שעכ"פ תפיסה ברשות מהני, ובה יורה שרק תפיסה שיש עמה קנין נחשבת לתפיסה ברשות, ומשו"ה במו"מ נגד חזקת מרא קמא שיש צורך בתפיסה ברשות, לא קנה מספק, ובמציאה שאין צורך בתפיסה ברשות, קנה

מספק אע"פ שאין עמה קנין, ומשו"ה בסעיף י"ד דמיירי בזכה בכלים ולא בבחמה, גם הרא"ש יודה דלא זכה מספק כיון שאין הבחמה שלו לא נחשב תפיסה כלל, ודלא כב"ח שלא חילק בזה. (ושי' הב"ח יש להסביר, עפמש"כ הרא"ש בנדרים ל"ד בשם הרא"ם, רחפץ של הפקר שבידו לזכות בו יכול גם להקדישו כיון שבידו לזכות בו עיי"ש, א"כ כשי"כ שי"ל שיהא נחשב מוחזק בו כיון שבידו לזכות בבחמה ואז הי' נחשב מוחזק נחשב גם עכשיו למוחזק, ודו"ק. וע"ע לקמן בשי' הב"ח). ג] שי' הר"ן יש להבין ע"פ דברי הקצוה"ח, והוא ג"כ לשיטתו דס"ל ת"כ מוציאין מידו, ורק תפיסה ברשות מהני, ברם הוא לכאור' ס"ל שגם תפיסה שאין עמה קנין נחשב תפיסה, וע"כ הלוקח מוחזק וקנה מספק.

(ב) ולכאור' צ"ע בדיון רסעיף י"ד, בלא קנה הבחמה, שגם שם ס"ל להר"ן שקנה הכלים מספק, והרי כיון שהבחמה אינה שלו לא נחשב למוחזק כלל, וכן תמה בחידושי רעק"א שם בב"מ ט: (והוא מעין טענת הקצוה"ח לשי' הרא"ש), ותי' שהמדובר בהכניסו אח"כ לרשותו ואז נחשב למוחזק, עיי"ש. וצ"ל בכוונתו, או שהכניסו לרשותו שאינה משתמרת, או אפי' בחצר המשתמרת, רק שא"ל משוך בחמה זו וקנה כלים שעליו ומשכו לרשותו שלא בפני המוכר דהו"ל לגבי חצירו כלא אמר לי' קני בו, דקי"ל לעיל רס"י קצ"ב לגבי חזקה, וכן לעיל ר"ס קצ"ז לענין משיכה, וכ"כ הנהיבות סי' ר"ב סק"א לגבי חצר, דבלא א"ל קני לא קנה שלא בפניו, דאל"כ ל"ל כל ספיקת הש"ס הרי קנה לי' עכשיו חצירו, וק"ל. (ובפרט זה יש להעיר לדברי הש"ס ב"ב עו: בספינה, וחכ"א ל"ק ער שימשכנה או עד שישכיר את מקומו, ומסקנת הש"ס לפרש הבריתא בדא"ל לך משוך וקני דהו"ל קפידא משיכה ולא מסירה ואעפ"כ מהני שכירת מקום שהוא קנין חצר, ולכאור' צ"ע הרי הקפיד להקנותו במשיכה. וראיתי בפרישה סי' קצ"ז סס"ט שעמד בזה, וכ' דאפ"ה סגי לי' בשכירת מקום, כיון שגם חצר הוא גדר, נמשכה לתוך רשותו, הרי שחצר נכלל בכלל משיכה לענין אמירת קני. ועפ"ז נפרש דין שלפנינו, בדיקדק ואמר לי' קני כלים על ידי בחמה זו, שזהו קפידא חזקה יותר, וממעט כל קנין אחר, וצ"ע). והא דמסיים המחבר עד שינביח או ימשוך, ר"ל בפני המוכר, וק"ל. וכן צ"ל לעיל רס"י קצ"ז במור שכ' בשם הרא"ש דקניית גמל בהנהגה הוא ספיקא דדינא, ובמציאה והפקר קנה מספק, דהו"ל מוחזק ואין אחרים יכולים לתופסו, עיי"ש. ולכאור' צ"ע הנהגה, היינו הנהיגה בקול או הכישה במקל, עיי"ש במח' ס"ג, והרי עי"ז לא החזיק בו מעולם, ואיפה חזקתו, אע"כ צ"ל דמיירי בהכניסו אח"כ לרשותו שא"מ, (ושם לא שייך לאוקמי בלא א"ל קני כיון שבמציאה עסקינו).

ולפי"ז שי' הרא"ש החולקת על הר"ן ומחלק בין מו"מ למציאה, הוא גם בהכניסו אח"כ לרשותו, דבמו"מ לא קנה כיון שמתחילה לא נחשב תפיסה ברשות, גם מה שמכניסו אח"כ לרשותו לא נחשב תפיסה ברשות, וכ"כ בנתיבות בדיני תפיסה סי"ט, שאפי' בא אח"כ לרשותם לא מהני, עיי"ש. (ועפ"ז נוכל להבין שי' הב"ח שהבאתי לעיל סוף אות א' באופן אחר, כיון שהמדובר בהכניסו אח"כ לרשותו ואעפ"כ לא קנה כיון דלא א"ל קני, הרי זה שייך רק במו"מ אבל במציאה לא שייך זאת כמובן משו"ה קנה בשחכניסו לרשותו, וק"ל).

ג) והנה בסי' ר"ב ס"ג כ' המחבר, הקנה שדה לא' ומטלטלין לאחר אע"פ שא"ל קנה המטלטלין ע"ג קרקע וכו' לא קנה השני המטלטלין (איבעי' דלא איפשטא הוא והממע"ה, סמ"ע) וכאן לא קנה מספק כיון שלא הי' מוחזק מעולם אלא אופן הקנין הוא ע"י אנב קניית קרקע לאחרים, וכמ"ש הקצוה"ח סק"ז בשם הש"ך בתקפו כהן סי' י"ט. ומסיים שם המחבר, ואם תפסו אחר שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו וכו' (זהו לשיטתו שפוסק ת"כ א"מ מידו), וע"ז סיים הרמ"א, וי"ח דס"ל דמוציאין מיד התפים כדן כל ספק ממון (דקי"ל ת"כ מוציאין מידו). ולכאור' יש לדיוק דהני מילי בתפס לאחר שחזר בו המקנה, כלשון המחבר, וע"ז כ' הרמ"א דבריו לומר שמוציאין מידו, אבל בתפסן לפני שחזר בו המקנה יודה שא"מ מידו, דאל"כ הול"ל חידוש יותר גדול. וזה א"ש לשי' הר"ן שהבאנו לעיל שבהכניסו אח"כ לרשותו נחשב מוחזק, משא"כ להרא"ש אפי' הכניסו אח"כ לרשותו ל"מ וכמש"ל, וזה צ"ע, שהרי לקמן סי"ג פסקו כהרא"ש ולא הובא שי' הר"ן בשו"ע כלל. ונצטרך לדחוק ולפרש כוונת המחבר, באמר לי' קנה סתמא וכלשון המחבר, אע"פ שא"ל קנה המטלטלין ע"ג קרקע וכו', משמע דכש"כ בשלא"ל קנה ע"ג קרקע רק קנה סתם מיירי, ורמב"ם לשיטתו לפני כן בס"ב דביציבורים ל"צ לומר קני אנב (ומסתמא כן הדין בקרקע לזה ומטלטלין לזה שאצ"ל קנה אנבו, וצ"ע), ואז אם הכניסו לרשותו שפיד קנה לי' חצירו, ורק לאחר שחזר בו לא מהני, ודו"ק. וכן יש לפרשו סתמא בהכניסו לפניו דג"כ מהני בכל אופן, ודו"ק.

ד) והנה עיקר ראית הר"ן לשיטתו הוא מב"ב פ"ו: וב"מ ק"ב: כור בל' סאה בסלע אני מוכר לך ראשון הראשון קנה, והטעם משום דמספקא לי' אי הקפיד על מכירת כולו ביחד או לא וראשון ראשון קנה משום דתפי' עיי"ש, וכ' הר"ן (מובא בב"י ס"ס ר"ב) וראיתי מחלקים ביניהם דהתם משיכה גמורה הוא דעבד, אבל הכא דספיקא בגופא דקנין ודלמא ל"ק כלל משו"ה מפקין מיני, ואין זה כלום אצלי דהתם נמי איכא לספוקי דלמא מוכר לא נתכוון להקנות עד שימשוך לוקח כל הכור וכו', עכ"ד. ולכאור' מה יענו החולקים על טענת הר"ן והם הרא"ש ודעימ' עיקר השיטה המובא בשו"ע, וכן תמה רעק"א בדו"ח שם, ונשאר בצ"ע.

וראיתי בתומים בקיצור תקפו כהן סי' י"ט שכ' לפרש שי' היש חולקים וז"ל, דהתם בגוף הקנין אין כאן ספק דהא משך כדינו רק כ"ז שלא גמר המדידה יכול לחזור והוי כאילו הקנה לו על תנאי שיוכל לבטל הקנין עד גמר המדידה וכו', וא"כ הקנין נעשה כהוגן והספק אי תפוס לשון ראשון והי' בו תנאי או תפס ל"א ולא הי' בו תנאי, א"כ הקנין קנין ודאי, והתנאי ספק וגו', עכ"ד. וחילוק זה א"ש לשי' הרא"ש מובא בטור סי' ר' סי"א, שבגמד מדירת הכור קונה כל סאה וסאה למפרע, ואפי' הוציאם והניחם ע"ג קרקע סמטא מהני עיי"ש. אבל לשי' ר' יונה שהקנין חל מספק רק בגמר מדירת כל הכור עיי"ש, הרקל"ד דהו"ל ספק בהקנין עצמו, והרי המחבר והרמ"א כאן בסי' ר' ס"ז לא גילו דעתם להכריע בפלוגתא זו, ברם בנתיבות סקי"א כ' בפשיטות לפסוק כרא"ש, וי"ל שגם התומים בתירוצו סוכר כן, וא"ש.

ובקונטרס הספיקות כלל ח' ס"א ביאר שי' היש מחלקים שבר"ן, דהגם שתפיסה שיש עמה קנין בעיניו, מ"מ סגי שיהא בו כח קניני גזילה שהם קנינים שבע"כ דבעלים, וכן תפיסה עיקר כוחו מדין תפיסה ולא מפאת הבעלים נגעו בה, וכיון שבקניני גזילה לא איכפת לן כוונת הבעלים וגמירת דעתן, כן הדין בתפיסה. ועפ"ז החילוק ברור, שבכור בל' שהקנין ודאי ורק הגמירת דעת דמוכר ספק, אין זה מגרע כח תפיסתו ונחשבת תפיסה שיש עמה קנין בקניני הגזילה, משא"כ במשוך בהמה וקני קלים הספק בעיקר מעשה הקנין, אין זה תפיסה, עיי"ש, וכ"מ בנתיבות ברדני תפיסה, שבס"ז כ' דתפיסה ברשות מהני כשהתפיסוהו בעלים ע"ז כגון כור בל', ואח"כ בס"ט כ' שבמקום שהמשיכה הוא ספק קנין כגון משיכה בגמל וכו' וכן משוך בהמה וקני כלים וכו' הו"ל ספק קנין ול"ה תפיסה, וק"ל. והר"ן רלא חילק בזה לא ס"ל חילוק זה.

ועי"ל, עפמש"כ לעיל אות ב' דהמדובר בהכניסו אח"כ לרשותו ולא א"ל קני, וא"כ גם בקני בהמה וקני כלים הקנין הוא ודאי שהרי הכניסו לחצירו ורק הגמירת דעת דמוכר הו"ל ספק כיון דלא א"ל קני, ודו"ק.

(ה) ובדין זה דכור בל' סאה בסלע המובא בס"ד ס"ז, יש בו מן העיון, הנה שי' הרמב"ם והוא שי' המחבר הוא לפרש דין זה בכליו של מוכר ברשות לוקח, ותמה הב"י הרי הרמב"ם לשיטתו ומובא בס"ד ר' ס"ה דכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה לוקח, וא"כ אפי' מדר לו כל הכור במאי קנאו לוקח, ותי' דנחשב כמאן דא"ל זיל קני ור"ל דאנן סהדי שהשאל לו כליו ללוקח לקנות בו וכ"כ הגר"א סק"כ דהו"ל כמקנה לו כליו עיי"ש, ולפי"ז בכור בל' סאה בסלע דהו"ל ספיקא דדינא רש"ס, כיון שיש ספק בגמירת דעת דמוכר, הרי ע"ז אנו דנין, אי הקנה לו כליו לקנות בו כל זמן שלא מדר כולו, א"כ לצד הספק שלא גמר דעתו, נחשב המוכר למוחזק כיון שמונח הסאה בכליו, ואיך נפרש לפי"ז הדין דראשון ראשון קנה דהו"ל כתפים, וכמ"ש הש"ס ב"מ ק"ב ע"ב, הרי ע"ז אנו דנין מי תפס כאן המוכר או הלוקח. ואין לומר שגם כאן המדובר בהכניסו הלוקח אח"כ לרשותו שא"מ, וכמש"ל לדברי רעק"א במשוך בהמה וקני כלים, שהרי ע"כ בחצר הראוי לקנין מיירי הכא, כיון שכל כח הלוקח לקנות ע"י כליו של מוכר הוא בזה שמקנה לו כליו וכמש"ל, והאיך זוכה בכליו של מוכר, וע"כ ע"י קנין חצירו שהכלים מונחים בו, וק"ל.

וכן אין לפרשו כמש"ל בלא א"ל קני חצירך ומיירי בהכניסו לרשותו שלא בפני המוכר, ו"א, שהרי הרמב"ם לשיטתו ס"ל דבכליו של לוקח ברשות לוקח אין ספק דקנה לוקח כל סאה וסאה כיון שהניחו להכניס התבואה לרשותו לגמרי ודאי גמר דעתו להקנות כמ"ש הסמ"ע סקט"ו, ולפי"ז אם הכניסו שלא בפניו לא נחשב לתפיסה ברשות כלל, דבשלמא במקום שיש גמירת דעת דמוכר, וכל הספק רק באיכות הקנין, כגון משוך בהמה וקני כלים, שפיר ע"י שהקנהו בעלים גם מה שמשכו לרשותו נחשב להתפיסוהו בעלים, אבל במקום שיש ספק בגמירת דעת דמוכר, וההכנסה לרשות לוקח מראה על גמירת דעת גמור דמוכר, אם עשהו בלי

יריעת המוכר וראי שזה יהא נחשב לתפיסה שלא ברשות ולא הוי מוחזק כלל, ודו"ק. ברם יש מקום לתי' זה, לשי' הפרישה סי' ר' ס"ז, שחידש בשי' הרמב"ם שרק באומר כור בל', סאה בסלע בשעה שהפירות הם כבר מונחים ברשות לוקח, אז סמך דעתו להקנות, אבל במשכו אח"כ לרשותו אפי' בפניו עדיין הספק בגמירת דעתו בעיניו, עיי"ש. ועפ"ז א"ש, שיש לפרשו במשכו לרשותו ונחשב מוחזק, אבל כל שאר הפוסקים לא פירשו שי' הרמב"ם הכי, וכמפורש בטור בשם הרמ"ה וכ"כ הב"י שם.

(ו) והנלענ"ד בזה, דהנה כבר הבאתי לעיל שיסוד שי' הרמב"ם הוא שע"י גמירת דעתו המוכר להקנות, מקנה לו כליו שיוכה על ידם בהתבואה וכמ"ש הגר"א, והנה כבר כ' לעיל שי' הרא"ש המובא בטור שבמדידת כל הכור קונה כל סאה וסאה למפרע, עיי"ש שר' יונה חולק על זה, ויש להסתפק בשי' הרא"ש ולפרשו בב' פנים, א] כמו שגמירת דעתו להקנות כל סאה וסאה בשעת מדידתו תלוי במדידת כל הכור לבסוף, כן שאלת והקנות כליו כרי שיוכל לקנות מה שבתוכו תלוי ועומד במדידת כל הכור שלבסוף. ב] ברם אפשר לומר כיון שהמוכר רוצה למכור וראי הקנה והשאל כליו לגמרי מיד ללא תנאי, כיון שכבר עוסקים בהקנות החפץ ללוקח, ורק גמירת דעת של המוכר תלוי ועומד במדידת כל הכור לבסוף. ואם נתפס כדרך השני, א"ש היטב כיון שהכלים וראי מושאלים ללוקח נחשב תפוס ומוחזק במה שבתוכו וראשון ראשון קנה, וק"ל.

(ז) ועדיין יש לעיין בזה שהרי מלשון הב"י שכ' שנחשב כמאן דא"ל זיל קני, משמע שסיבת הקנות הכלי היא לצורך הקנין, וא"כ ברגע שנגמר ההקנות חזרה הכלי לבעליו, ולפי"ז בנידון שלפנינו הגם שהלוקח ה' מוחזק בהתבואה, אבל מיד אח"כ חזרה לרשות המוכר ונחשב כמו חזר ותפס מוכר מהלוקח, ובזה באנו לידי מחלוקת הש"ך והקונת"ס, עיי"ש בכלל ח' ס"ג שכ' בפשיטות בכל דבר שזכה בו מדין תפיסה אם הניחו מידו בד"ה פקע כוחו וזכותו וכל הקודם זכה, דק שכ' שם מהש"ך בתקפו כהן סי' ל"ז שלא כ"כ, ובפרט למחבר לשי' שפוסק ת"כ אין מוציאין מידו וראי יהא נחשב כאן כחזר ותפס מוכר מהלוקח וא"מ מידו, והרקל"ד למה נאמר ראשון ראשון קנה. וצ"ל שסתם דעת בנ"א שמשאל כליו ללוקח לקנות בו נשאר הכל ברשות לוקח עד שיעדה הפירות לתוך כליו וכ"ז שנשתמש בו לא כלתה שאלה, ודו"ק.

עכ"פ לשי' ר' יונה שהקנין אינו חל למפרע רק בגמר מדידת כל הכור, וראי ק' לשי' הרמב"ם למה נחשב הלוקח מוחזק וראשון ראשון קנה, הרי ע"ז אנו דנין, והספק הוא אם הלוקח מוחזק או המוכר. ומזה קצת ראי' לשי' המ"מ מובא בב"י סי' ר' סי"א, דשיטת ר' יונה כרש"י והרא"ש, ודלא כהרמב"ם, עיי"ש שתמה עליו שמהטור משמע שר' יונה ס"ל כהר"ף ורמב"ם, ולהנ"ל יש קצת ראי' שמוכרח ר' יונה ללכת בעקבות שי' רש"י ורא"ש בכור בל' ולא כרמב"ם, ודו"ק. (ואח"כ מצאתי קו' זו בקיצור נמרץ בדרישה סי' ר' סס"י, וצ"ע בתירוצו שם).

בענין סמוך מיעוטה לחזקה, ואיתרע לי' רובא

מרדכי ארי' גיפס

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

בגמ' חולין ו' ע"א פרכינן מ"ט גזרו רבנן על שחיטת כותי אף בעע"ג, אמר רנב"י דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה ור"מ לשעמי' דחייש למיעוטה וגזר רובא אטו מיעוטה לאסור יינם ור"ג וב"ד דאסרו שחיטתן נמי כר"מ סבירא לי', ע"כ.

והקשו האחרונים דאמאי הוצרך הגמ' לומר דר"ג לשעמי' דר"מ משום דגזרו רובא אטו מיעוטה וחיישי' למיעוטה, הא י"ל דאע"ג דאין חוששין למיעוטה, הכא דאיכא חזקת איסור דבהמה אמרינן סמוך מיעוטה לחזקה ואיתרע לי' רובא דאינן עובדין ע"ז (ע' צל"ח, ושו"מ מהדו"ק ח"א סי' קצ"ה).

וכ' ע"ז בס' באר יצחק, דהא דאמרינן בכל דוכתא סמוך מיעוטה לחזקה היינו דוקא היכא דאין החזקה והמיעוט מנגדים זא"ז, כמו דהא דאיתא לקמן (פ"ו ע"א) מאי איריא רוב אפי' מיעוט נמי (פ' דאמרי' שם דקטן ששחט בינו לבין עצמו ולא היו אחרים רואין אותו, ר"מ מחייב מלקות עלי' משום נבילה ואמרי' מ"ט דר"מ דקסבר רוב מעשיהן דקטנים מקולקלין, וע"ז מקשה הגמ' מאי איריא רוב מעשיהן מקולקלין אפי' רוב מעשיהן מתוקנים נמי) דהא סמוך מיעוטה לחזקת איסור דבהמה ואיתרע לי' רובא דמתוקנים, ע"ש, והיינו משום דהתם המיעוט מקולקלין אינו מחייב מלקות משום נבילה, רק איסור בעלמא, משום דגם בהמיעוט דמקולקלין נמצאים ביניהם דשחיש שפיר, וגם החזקת איסור אינו מחייב רק איסור, לא מיבעיא לשיטת תוס' דהחזקת איסור היינו איסור דאינו זבוח (ע' תוס' ביצה כ"ה ע"א ד"ה בחזקת ופסחים לו. תד"ה האוכל) לא הוי דק איסור ולא מלקות, אלא אף לפירש"י דהחזקת איסור היינו איסור דאמה"ח, ג"כ אינו אלא איסור. דהנה הפמ"ג (בפתיחה להל' שחיטה) הקשה לשיטת רש"י ז"ל, מגמ' זו דמיירי בעופות ולא בבחמות, דבבהמה אינו חייב כיסוי הדם, וא"כ הא שמעינן לר"מ בפ' ניר הנשה (ק"א ע"א) דס"ל דאיסור אבמה"ח אינו אלא בבקר ובצאן ולא בעופות, וא"כ האך מקשה הגמ' לר"מ מאי איריא רוב, לפירש"י לא הוי לעופות חזקת איסור, וע"ז כ' הפמ"ג דנהו דאין בו מלקות דאמה"ח אבל איסור איכא אף בעופות, וא"כ החזקה ג"כ אינו מחייב רק איסור בעלמא ולא מלקות כנ"ל, משא"כ בגמ' דידן א"א למיגזר על שחיטת כותי משום סמוך מיעוטה לחזקה, דהגזירה ה' ג"כ בעופות, וא"כ המיעוט דעובדי ע"ז מחייב מלקות משום נבילה כשחיטת עכו"ם והחזקת איסור אינו מחייב רק איסור בעלמא לפי ר"מ, ובכח"ג ל"א סמוך מיעוטה לחזקה, עכ"ד.

ולכאנ' יש מקום לומר דאדרבה מגמ' הנ"ל יש ראי' להיפך דא"א לומר כן דמיעוט המקולקלין אינו מחייב מלקות משום דגם בהמיעוט איכא דשחיש שפיר,

דע"כ דבמיעוט המקולקלין היינו בודאי מקולקל וליכא דשחית שפיר, רהנה ברישב"א דף ג' ע"ב הקשה, וכן בשאר ראשונים עי' ברא"ש ותרשב"א במה"ב, רהאיך קאמר הגמ' רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן ולא סמכין על השוחט אף בלא בדיקה (עיי"ש מחלוקת הראשונים עד כמה סמכין), הא איכא חזקת איסור דבהמה, וא"כ לימא סמוך מיעוטא דאינו מומחין לחזקה ואיתרע ל' רובא דמומחין הן, ותיריך הרישב"א ע"ז ב' תירוצים, ובתירוץ ב' כ' זו"ל, ולי נראה שלא חשו למיעוט וחזקה אלא למיעוט שהוא בודאי אסור, אבל הכא אפי' המיעוט שאינו יודע הלכות שחיטה אינו אסור בודאי, דלילמא שחית שפיר, ל"א סמוך מיעוטא לחזקה, ע"כ דברי הרישב"א. וא"כ עכצ"ל דהמיעוט דמקולקלין היינו בודאי מקולקל וליכא דשחית שפיר דאל"כ האיך פריך סמוך מיעוטא לחזקה, וא"כ חזינן דלא כהבאר יצחק, דאף דהמיעוט מחייב מלקות והחזקה אינו מחייב רק איסור בעלמא, אעפ"כ אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, וא"כ הדרא קושיות האחרונים לדוכתא.

וכדי לתרץ קושיא זו, נקדים קושית הפנ"י בסוגיין דהק' דהאיך אמרינן שחיטת כותי אף לר"מ דחייש למיעוטא, הא הוי רובא וחזקה להתיר, דרוב אינן עובדין ע"ז, וחזקת צדקת של הכותי, והוי המיעוט, מיעוטא דמיעוטא, ולא חייש ר"מ לזה, וכ' ע"ז, ואף דהוי גם להמיעוט חזקת שאינו זבוח, הא מ"מ כבר יצאה מאיסור שאינו זבוח בשחיטה ואסור רק מחשש ששחט לע"ז והוי תקרובת ע"ז ואסור, עיי"ש. וכ' ע"ז הגרעק"א בחי', דאם כנים דברי הפנ"י, בלא חזקת צדקת הו"ל להקשות דהוי מיעוטא דמיעוטא, דמיעוט כותים שעובדין ע"ז וגם חזקת היתר של הבהמה, אמנם באמת אינו כן, דאין החשש שמא נשחט הבהמה לע"ז אלא חיישינן שמא הך כותי מעובדי ע"ז, והוי כמו מומר לכה"ת כולה ושחיטתו נבילה כעכו"ם, וכיון שכן שפיר מסייע להמיעוט חזקת שאינו זבוח, דעדיין הוא באיסור שאינו זבוח דהוי נבילה ופשוט, עכ"ד. נמצינו למידין מדברי הגרעק"א, דהחשש הוא שמא הך כותי מעובדי ע"ז, וממילא נפסל שחיטתו, אבל אין החשש שמא נשחט הבהמה לע"ז.

והנה לקמן (פ"ו ע"א) בפלוגתא בין ר"מ וחכמים בחש"ו ששחטו בינן לבין עצמן אם שחיטתן כשרה, דר"מ ס"ל דאינו חייב לכסות את דמן, ומותר לשחוט בנו אחריו, וחכמים אוסרין, ומורים חכמים לר"מ שאם שחט אינו סופג את הארבעים. ובגמ' אמרינן מ"ט דר"מ, קסבר רוב מעשיהן מקולקלין ולכך הוי כמו ודאי אינו שחיטה, וע"כ מתיר לשחוט בנו אחריו, ופסוד מלכסות דמן, ובתוס' שם ר"ה מאי טעמא, הקשה הר"ר שמואל מוורדין ורבנן מ"ט אם רוב מעשיהן מתוקנים א"כ יהא מותר לאכול משחיטתם, ועור השוחט אחריהם אמאי אינו סופג את הארבעים ואי פלגא ופלגא אם סמוך פלגא דמקולקלין לחזקת איסור דאינו זבוח ואיתרע ל' מחצה דמתוקנים א"כ יהא מותר לשחוט אחריהם וגם יתחייבו על שחיטתן משום נבילה, וי"ל דמספקא ל' לרבנן אי רוב מעשיהן מקולקלין אי רוב מעשיהן מתוקנים והשתא לא מהני חזקה מירי, ע"כ דברי התוס'.

ולכאן דברי התוס' קשים להבין, אמאי אי מספקין אי רוב מעשיהן מקולקלין אי רוב מעשיהן מתוקנים, לא מהני חזקת איסור דאינו זכות, כמו דאם הוי פלגא ופלגא דכתבו התוס' לעיל מינ' דהוה מוקמי' אחזקת איסור דבהמה והוי ודאי נבילה, א"כ במסופקין אמאי לא יהני חזקה מידי, וע' באחרונים שנתחבטו הרבה בקושיא זו (עיי"ש בח"ס). ובס' קובץ שעורים שם העלה ע"ז דבר חדש, דהא דאמרינן בכל הש"ס סמוך מיעוטא לחזקה, זהו דוקא אם הספק שאנו דנין עליו, והחזקה שיש בו, הם על דבר אחד, אבל אם הספק על דב"א, והחזקה על דב"א, ואף דהספק עושה רושם ברבר אחר, לא נישול חזקה מזה לפשוט ספיקתנו על דבר אחר, ובכגון דא דריינינן עכשיו דהספק הוא דלא ידעינן אם רוב מעשיהן מתוקנים אי רוב מעשיהן מקולקלין, א"כ הספק הוא על הקטן, והחזקה הוא על הבהמה, א"כ לא מהני חזקת הבהמה לפשוט הספק דקטן, אף דוודאי הספק דהקטן נמשך ממנו ספק על הבהמה אם שחיטתו כשרה, אבל עיקר ספיקתנו אינו על הבהמה, משא"כ בתחילת דברי התוס', דהחזקה"א הוא דהוי פלגא ופלגא, פי' דידעינן גופא דעובדא היכי הוה, אלא דהספק הוא ע"ז גופא האידך הי' השחיטה בבהמה זו אם מהמתוקנים או מהמחצה מקולקלין, א"כ שייך לאוקמי על חזקת הבהמה, ובזה כ' הטעם אמאי בספיקא דרינא לא מוקמי' אחזקה, והעלו האחרונים דמשום החזקה לא ישתנה הדין (הובא בפוסקים, ע' בפמ"ג סי' י"ח בשם כנה"ג), ולכאורה טעמא בעי אמאי לא מהני חזקה, ולפי הנ"ל ניחא, משום דהספק הוא בהדין, א"כ אין החזקה בדבר אחר מכריע ספיקתנו בהדין, וע"כ לא מהני חזקה מידי. וע' בקובץ הערות בחוספות אות ה'. והביא דא' לדבריו מדברי הריטב"א לקמן שם בגמ' דחולק על פירש"י שם במחלוקת ר"מ וחכמים בתינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ר"מ מטהר וחכמים משמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח, ואמרינן בגמ' מ"ט דר"מ דמטהר, קסבר רוב תינוקת מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה בחזקת טהרה עומדת, ואמרי' סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לי' רובא, ופירש"י שם רוב תינוקת מטפחין באשפות, ונבילות ושקצים ורמשים מצוין שם והוי טמא. והקשה ע"ז הריטב"א, דא"כ האידך מטהר ר"מ משום דאוקמי' עיסה בחזקתה וסמוך מיעוטא לחזקה, הא החזקה הוא בעיסה והספק הוא אם התינוק טמא, ולכך פי' הריטב"א (וכ"ה בתוס') שם ד"ה רוב תינוקת מטפחין), דתינוק הוא ודאי טמא דנשים נדות מגפפות ומנשקות אותם, והספק הוא אם נגע בעיסה ולכך מהני חזקת העיסה לטהרנה משום דסמוך מיעוטא לחזקה (כיון דהספק והחזקה הם בעיסה), ולכאן' הוא ראי' מפורשת לדבריו.

ולפ"ז מיושב קושית המפרשים הנ"ל אמאי אמרי' דהטעם דגזרו על שחיטת כותי הוא משום דר"מ לטעמי' דחייש למיעוטא, הא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, דלפי מה שחידש לן הגרעק"א, דהספק אינו אם נשחט הבהמה לע"ז, אלא אם הכותי זו מהעובדי ע"ז, א"כ לא שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקה, דהחזקה דבהמה יכריע לגבי ספיקות הכותי אם הוא מהעובד ע"ז, ודו"ק היטב. אבל עיקר דברי הקוב"ש הוא תמוה מאוד, דהביא ראי' לדבריו מדברי

הרישב"א הנ"ל וכן מדברי הרמב"ן נדה י"ח הובא לקמן, ולכאור' שם אינו מוכח מיד, דז"ל הרישב"א שם אחר שהביא פירש"י, ואינו מחוור, דאי וראי נגע הא ליכא חזקת טהרה דעיסה כדמוכח בפ' המפלת גבי שליא בבית, הבית טמא, ע"כ. הרי לך דרצה לומר דכיון דודאי נגע א"כ ליכא כלל חזקת טהרה דעיסה דאיתרע החזקה, וע"כ לא שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקה, וכן בפ' המפלת כ' הרישב"א וז"ל, וא"ת נסמוך מיעוטא לחזקה דביתא דקאי בחזקת טהרה (היינו מקצת שליא בלא ולד לחזקת טהרה דהבית) וליהוי כפלגא ופלגא, ויתרצו בתוס' דכיון דודאי ננעה שליא בבית רעיא החזקה. וכ"ה ברמב"ן שם בנדה, וכן ברישב"א קידושין ע"ט ע"א ד"ה קשיא, אבל לא כ' משום דהנרון הוא על דבר אחד והחזקה על דבר אחר, וצ"ע על הראי', וא"כ דברי הקוב"ש אינו מעלה ארוכה כ"כ, והדק"ל. [אמנם נראה דיש לתרץ ע"פ מה שכתב המחנה אפרים הל' יבום פ"ג הל' ט"ז דדוקא היכא דהחזקה והרוב הם בגוף אחד כמו ברוב נשים מתעברות ויולדות, איכא למימר סמוך מיעוטא דמפילות ואין לה בנים והחזקה היא דלא ה' לה בנים, אבל אם החזקה והרוב אינם בגוף אחד ל"א סמוך מיעוטא לחזקה, ומתרץ בזה קושית המהרש"א בחולין י"א ע"א, דהקשה דאמאי סמכינן בפרה אדומה ארוב בהמות כשרות הא איכא חזקה דחזקת טומאה נגד הרוב כמ"ש שם התוס' בד"ה מנא, א"כ לימא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לי' רובא, ולהנ"ל ניחא, דהחזקה אומר על הגברא דהוא טמא והרוב אומר על הפרה דכשירה ולא טרפה, וא"כ ל"א סמוך מיעוטא לחזקה (ובאמת תמוה לי, דהכתב סופר בחידושו לחולין דף י"א הביא דברי המחנ"א, וכ' דלדבריו יש לתרץ קושית המהרש"א, ובאמת כל זה הוא במחנ"א שם, ופלא). וא"כ ה"נ לא הוי חזקה ורוב בגוף אחד, דרוב אומר דהכותי אינו עובד ע"ז ושוחט שפיר, והחזקה אומרת דבהמה היא אסור, והחזקה אינו סותר את הרוב לגמרי, אבל מדברי הראשונים שהקשו ברוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן דלימא סמוך מיעוטא לחזקה, חזינן דלא ס"ל כן, דהתם ג"כ החזקה אינו סותר את הרוב, דהחזקה אומרת דבהמה הוא אסור כמו מקורם, והרוב אומר דמומחין ואינם בענין אחר, ואח"כ מצאתי כן ברי"ט אלגזי בכבודות פ"ג אות מ' ד"ה שוב, דכ' על דברי המחנ"א וז"ל, ולא עור שגם החילוק שחילק הרב א"א לאומרו לדעתי, שהרי כ' הרישב"א דרוב מצוין אצל שחיטה וכו', ועכצ"ל דלא סבירא לי' חילוק זה, שהרי התם אין החזקה והרוב בגוף אחד ואין החזקה סותר את הרוב לגמרי, דבהמה ליכא חזקה, דמסתמא לא ה' השוחט בקי בהל' שחיטה, אלא דאיכא חזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת, עכ"ל. הרי דלא ניחא לי' להגאון דברי המחנ"א, וא"כ הדק"ל וכעין זה קשה על דברי הקוב"ש הנ"ל, דהא ברוב מצוין הספק שאנו דנין הוא אם השוחט מומחה והחזקה היא בבהמה, ולפי דבריו לא שייך סמוך מיעוטא ואעפ"כ הקשה כן ברישב"א ושאר ראשונים]. אשר על כן נראה לי, דקושיא מעיקרא ליתא, אם נאמר שלא כדברי הגרעק"א הנ"ל רק כסברת הפנ"י, דזה בודאי יודעין שנשחט ושפיר שחט, אלא הספק אם נשחט לע"ז והוי תקרובת עכו"ם, וא"כ ליכא שום חזקה, דלימא סמוך מיעוטא לחזקה, בין לשיטת תוס' ובין לשיטת רש"י, לשיטת התוס' דהחזקה הוא

חזקת אינו זכות, א"כ כיון רבווראי נשחטה כשרה, בווראי הוי זכות, וליכא למימר חזקה ראינו זכות, ואף לשיטת רש"י רס"ל מחזיקין מאיסור לאיסור, וא"כ אף רבווראי נשחטה נעמוד על חזקתה ולימא דהוי בודאי תקרובת ע"ז, אבל הא כתב הרשב"א ז"ל ביבמות דף ל' ע"ב והגרעק"א בחולין דף ט' ודף ל"ב, דדוקא מאיסור אבמה"ח לאיסור נבילה ס"ל רש"י דמחזיקין, אבל לא מאיסור אחד לשאר איסורין, עיי"ש בד' הרשב"א ז"ל, וא"כ גם לשיטת רש"י ליכא כלל חזקה לאסור משום תקרובת ע"ז, ודו"ק בזה.

ובעיקר דברי הראשונים הנ"ל, הריטב"א, והרמב"ן, נשאל עליו בנוב"י מהרור"ת יור"ד סי' קכ"א, דלמה רחו הפוסקים סברת הריטב"א ופסקו אפי' לקולא נגד סברת הריטב"א, והוא ביור"ד סי' ק"ז סוף סעיף א' בהנה"ה, באם עירה כלי שהי' מלא דגים ועירה אותן לקערה ונמצא אחת מהן טרפה ואיכא למימר דהטרפה הי' בהקערה בעת שלא הי' בו ששים לבטלו וא"כ נאסרו כל הדגים מספק וגם הכלי יאסור, והביא ע"ז הרמ"א מחלוקת אי שאר הדגים נאסרו או לא, ובסוף כ', ואפי' לדעת האוסרים אין לאסור הכלים שנתבטלו בו דמעמידים הכלי על חזקתו, ולכא"ה הא בודאי איתרע החזקת היתר דכלי, כיון דידעינן רבווראי הי' האיסור בכלי, וע' מה שתידין שם בנוב"י.

ולכא"ה מקום יש בראש לומר, דקושייתו מעיקרו ליתא, דהא דכתבו הראשונים דלא מוקמי' אחזקה היכא ראיתרע, כגון רבווראי נגע העיסה או שחט, וכדו', היינו היכא דאיכא רוב להתיר או רוב לאסור ואנו רוצים לבא כנגד הרוב מחמת סמוך מיעוטא לחזקה, בזה כ' הראשונים דכיון דאיתרע החזקה, לא יכריע לנו החזקה כלל נגד הרוב, ואף בהצטרפות המיעוט, משא"כ כשיש לנו ספק בלא רוב, להתיר או לאסור, כמו בדין דהנה"ה שם, בווראי מוקמי' על החזקה דהיתר דכלי, משום דהא דאיתרע החזקה, אין הכוונה דהחזקה עכשיו כמאן דליכא דמי ולא מהני מירי, אלא הכוונה, דאבד כוחותי' ואינה חזקה כ"כ כמו מעיקרא (ועי' בש"ש ש"ג פ"י בענין זה), א"כ נגד הרוב אינו יכול להכריע, אבל זה ודאי בספק בלא רוב, יכריע לנו החזקה אף דאיתרע, וראי' לדברינו מכמה חזקות בש"ס דמוקמי' אחזקה אף דאיתרע, כמו מקוה שנמדד ונמצא חסר אף דאיתרע חזקת כשרות דמקוה א' השתא הוא דחסר, וכן אמרינן בהמה בחיי' בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה, ואע"ג דהשתא איכא נקב ואיתרע החזקה, מוקמי' אחזקה דהיתר, וע' נויר (נ"ז ע"א) דאמר אחד לשני נזירים וכו', ועוד כמה וכמה מקומות בש"ס, הרי שלך לפניך, דאע"ג דאיתרע החזקה מוקמי' על החזקה, ולק"מ קושית השואל בנוב"י, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

ויגש

ויסע ישראל וגו' ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, עיין מדרשם מה שנתנו טעמים מה שלא הוזכר אברהם. וי"ל ע"ד שראיתי בספר בשם האר"י ז"ל שנשמת יצחק נתעברה ביוסף, ולזה אהב את יוסף כי בן זקונים הוא לו, מאשר ה' לו נשמת אביו יצחק, עכ"ר. לכן כאשר נודע ליעקב שיוסף חי, זבח זבחים לאלקי אביו יצחק רייקא שנתעבר בנשמת בנו יוסף וכו"ל.
(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל)⁽¹⁾

ויחי

לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים. ע"ד ששמעתי ממ"ו הרב הגדול מו' יעקב יצחק הלוי הורוויץ זללה"ה⁽²⁾ על אשרי הגבר אשר תייסרנו י"ה ומתורתך תלמרנו (תהלים צ"ד), ר"ל עפ"י הגמ' (ברכות ה' ע"א) שלשה רברים לא ניתנו רק ע"י יסורים, התורה רכתיב אשרי הגבר כו'. א"כ כיון דלהתורה צריך יסורים, טוב לסכול רק יסורים של גלות השכינה, ויהי ניצול מיסורים אחרים. וזהו, אשרי הגבר אשר תייסרנו י"ה, ר"ל ראין השם שלם, ומתורתך תלמרנו, ר"ל כרי שיקנה לו התורה ע"י יסורין הללו.

וזהו, לא יסור שבט, ר"ל יסורין, רק שיהי' היסורין רק על מחוקק מבין רגליו, ר"ל רהשי"ת שהוא נרמה למחוקק, כביכול בשפלות, וזהו מבין רגליו, והיא גלות השכינה שאין כבוד להשי"ת כביכול. ואמר, עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים, רהנה בספר יד יוסף דרוש ר' לפ' ויחי כתב לפרש, האספו ואגירה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים, ע"ד אם לא זכו בעתה (סנהדרין צ"ח ע"א), וזהו, באחרית הימים, אך יותר טוב שהקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, ר"ל כשתשמעו למצות ישראל אביכם יהי' זכו ואחישנה. ואני אמרתי דלרביו יותר נוחא לפרש ע"ד הגמ' אלו היו ישראל באגורה אחת כו', וזהו, הקבצו, ר"ל ריהי' באחרות ביניכם, ואז יהי' זכו ואחישנה, וזהו שאמר, ולו, ר"ל למשיח שיקרב במהרה להיות אחישנה, צריך להיות, יקחת עמים, ר"ל אסיפת עמים, היינו שיהי' ישראל באגורה אחת.

(הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל)⁽³⁾

(1) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבר"ק יאס. ישא ברכה מאת ר'.

(2) הוא הנה"ק הרבי מלובלין זי"ע.

(3) הועתק מפנקס כת"י מעתיק א' שהעתיקו מעצם כתי"ק.

ויישם בארון במצרים, ובמסורה ב"פ ויישם, הכא, ואידך, ויישם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל (בראשית כ"ד). ו"ל בהמשך דברי המסורה, עפ"י מה שנודע מספח"ק דמהאי טעמא לא נקבר יוסף בארץ ישראל תיכף במיתתו רק הושם בארון במצרים, כדי שבזכות ארונו יבקע הים לישראל, כמבואר במדרש שוח"ט (תהלים קט"ו) עה"פ הים ראה ויגוס, ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה יגוס מפני הנס שנא' ויגס ויצא החוצה, אף הים יתי' נס מפניו, ע"כ. הרי שבזכות שגדר יוסף את עצמו מן הערה נעשה נס קריעת ים סוף. והנה ידוע דאכילה היא כינוי לזיווג איש ואשה כדכתיב, כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית ל"ט) עיי"ש ברש"י. וזהו כוונת המסורה, ויישם בארון במצרים, שיוסף לא נקבר אז בארץ ישראל רק במצרים, ומפרש המסורה הטעם, ויישם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל, כלו', שהושם לפניו הנסיון של אשת פוטיפר שביקשה לכופו לעבירה, והוא אמר, לא, ובזכות זה ה' עתיד להבקע הים לישראל בצאתם ממצרים, ולכן לא נקבר אז בארץ ישראל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שמות

תעבדון את האלקים על ההר הזה. לכאורה יל"ד בלשון תעבדון, כי הכוונה כאן על קבלת התורה שניתנה על הר סיני, ועבודה מאן דכר שמי'. ואפשר לומר שרמז גם על ימי הגלות כשבקעה"ר חרבה עירנו ונתבטלה עבודת בית המקדש ועבודת כל הקרבנות כולם, מ"מ יש לנו שיור התורה הזאת כמו שדרשו רבותינו ז"ל בשילהי מס' מגילות מאי רכתיב (ויקרא ז') זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם וגו' כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה חטאת ואשם. נמצא שע"י לימוד התורה נחשב כאילו לא נתבטלה העבודה אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים. וזשה"כ, תעבדון את האלקים, ע"י ההר הזה, בקבלת התורה מסיני.

(הגאון מו"ה נתן נטע לנדא ראבד"ק אושפיצין זצ"ל)

וארא

ובני קרח אסיר וגו', במסורה ב"פ תיבת אסיר, הכא, ואידך, להוציא ממסגר אסיר (ישעי' מ"ב). וי"ל הכוונה עפ"י אומרים ז"ל במדרש (סוף פ' שופטים) גדול השלום שאין הקב"ה מבשר את ירושלים שיהיו נגאלים אלא בשלום. וזהו, ובני קרח אסיר, פי' אסור להיות בני קרח להחזיק במחלוקת ח"ו, רק צריכים לרדוף אחרי השלום, ועי"ז, להוציא ממסגר אסיר, שנזכה שהקב"ה יוציא ממסגר נפשינו בגאולת עולם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

(סד) בספר ארץ צבי להג"ר צבי הירש ראם (ווילנא תרל"ה) ברף י"ח ע"ד, כותב בזה"ל: אורח העובר ממקום למקום ואין לו באותה שעה, רק שיכול להשיג וללות, אם מיקרי עני באותה שעה. פלפלו בזה הגאון מהר"ח מוולאזין ז"ל עם הגאון דקאפולי ז"ל, והובא רבריהם לפני הגאון מווילנא ז"ל, ואמר כיון שיכול להשיג ללות, שוב לא מיקרי עני באותה שעה, עכ"ל.

(סה) בספר שערי אפרים להגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מכראר (בפתחי שערי שער י' סעיף ו') כותב בזה"ל: מימי תמתי על זה שמוסרים הספר תורה להחזיק עד קריאת המפטיר, לפעמים לפחותי ערך נערים המנוערים, וכבר הכאתי מאמר הירושלמי שעל ידי בני אדם גדולים התורה מתעלה, ואמרתי אל לבי אפשר שחכמי הדור העלימו עין מזה, לפי שהם ממציאים עצמם בזה ומקריבים עצמם אל התורה ומראים פנים שהם מחבבים התורה והמצוה, ושוב למשוך לבם ולא לרחותם ולהרחיקם, כולי האי ואולי, וצ"ע.

(סו) בליקוטים שבסוף ספר אמרי שפר להגה"ק מראפשיץ כתוב בזה"ל: מהרב הק' וכו' מוהר"ע"צ מלובלין וצוק"ל, בפסוק (תהלים ס"ח) קדקד שער מתהלך באשמו, פי' מי שהולך בשערו גדולות בראשו ואינו מגלח א"ע, הוא סימן על עונותיו שהוא בעל עבירה, עכ"ל.

(סז) בספר דגל מחנה אפרים פ' בא עה"פ ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם, כותב בזה"ל: חתן מוחלין לו כל עונותיו ולכל הנלוים אליו וכו', ואימתי הוא, בימי חתונתו, עכ"ל.

(סח) בספר נועם אלימלך פ' מקץ כותב בזה"ל: צריך האדם להזהר מאור ממדות קמצנות וכליות, כמו דאיתא בספר הישר לרבינו תם וכו' אי אפשר לכולי להיות עובד ה', עיין שם דברים המתוקים האמיתים באורך, עכ"ל. — ובספר נשריקן להגאון בעל פרי מגדים (סוף קו ט') כותב בזה"ל: ספר הישר לר"ת ספר קטן הכמות ורב האיכות, וספר זה הישר, מהפך לב האבן לכשר, אשרי מי שקורא ומעיין בו היטב, עכ"ל.

(סט) בספר בהיות הבוקר להגאון מו"ה שאול בראך אבד"ק קאשוי (אות צ"ט) כותב בזה"ל: ניסי הגאון מוה"ר שמואל בראך זצ"ל אב"ד דק"ק ניר מאדע סיפר, שביקר את מרן הגאון הצדיק מהר"ם שיק זצ"ל בחליו לפני פטירתו, והיו כל אבריו מכף רגל ועד ראש נפוחים, ואמר לו מרן זצ"ל, שמתחנן להיות אפי' נגזר עליו שישכב במטה כל ימיו כמו כעת, ולא יהי' בכוחו לעשות מאומה, בכ"ז מרוצה לשכב ביסורין, רק שיזכה לומר פעם אחת ביום משמע עד אחר, וי"ע ועכ"י, עכ"ל.

תמיהות וישובים

הערה בתוס' במס' יבמות

במס' יבמות דף ע"א ע"ב בתוס' ד"ה לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, ומ"מ אברהם פרע מילתו אע"ג דלא נצטווה כדאמר ב"ד פ' ס"ד ראפילו עירוב תבשילין קיים, עכ"ל. — דבר תימה הוא, למה לא הביאו משנה ערוכה סוף מס' קידושין, מצינו שעשה אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה. ואם דצונם להביא אפילו מה שחידשו חכמים ז"ל, והוא עירוב תבשילין, ולכך הביאו דברי בראשית רבה, הא גם זה מפורש בגמרא דיומא דף כ"ח ע"ב. ואם בשביל שבמדרש הנוסחא, אפי' ערובי תחומין דקיל מערובי תבשילין, הא בתוס' נראה שגם במדרש ה' להם הגירסא ערובי תבשילין, והיא נפלאה בעיני. (הגאון מוה"ר אלעזר סלעקעלס ראבד"ק פראג זצ"ל*)

מליאה בדברי שו"ת רעק"א

בשו"ת רעק"א סוף סי' נ"ח כתב, והך מלתא גופא להניח ידו על המזוזה אין לו מקור בש"ס רק בש"ע (סי' רפ"ה) בהג"ה בשם מהרי"ל וכו', עכ"ל. וצע"ג דהמעין בפנים בהג"ה, כתב שם, „רמוכח מע"ז י"א ע"א, וכ"כ שם בדרכי משה דענין הנחת יד, מקורה מש"ס ע"ז י"א, ראיתא שם דאיתב ידא על המזוזה ושאל אותו מאי האי, וצע"ג.

ובחיטתו בזה, יעויין בס' לשכת הסופר (לבעל קסת הסופר) סוף סי' י"ט כשהביא דברי הגאון רעק"א הנ"ל, כתב, „ותמיהני שלא פסק על המעשים בכל יום שאוחזין תפילין ומזוזה ומגילה בלי מטפחת" עכ"ל. ופלא דהא הגדעק"א שם כתב וז"ל, ומה דאין אנו נוהרין בתפילין לאחוזם ערום, היינו רמזותו בכך ואי אפשר בענין אחר, עכ"ל.

יחזקאל שרגא הכהן שווארץ

שיכון סקווירא, ניו יארק

הערה ברש"י במס' מועד קטן

במס' מועד קטן (דף ט' ע"א) איתא, אמר ר' יהודה אמר רב בשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו שערים זה לזה, אמר שלמה עשרים וארבע רגלות ולא נענה, פתח ואמר וכו'. ופי' רש"י שם, כ"ד רגלות כתיבי בפרשה בין רנה ותחנה ותפלה ובקשה, עכ"ל. וכוונתו, שפרשת ויעמוד שלמה (מלכים"א ח') כתיב כ"ד פעמים מלשונות הללו, דנה, תחנה, תפלה, ובקשה. וצע"ג במה שהוסיף רש"י מלת ובקשה, ששם בפרשה לא מוזכר לשון של בקשה כלל וכלל. וחנה מאמר זה של ר' יהודה אמר רב, איתא גם במס' שבת (ל.), וגם בסנהדרין (ק"ז:), ומוזכר גם בברכות (כ"ט.), ובשלתם מפרש רש"י כמו שכתוב

(* הועתק מכת"ק.

באמת בפרשה, רק רנה, תחנה, ותפלה, ותו לא, וכאן במועד קטן הוסיף מלת בקשה שאינו מוזכר שם כלל, וצ"ע.

שמואל הכהן קרומאן

תלמיד בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, בתים

כתב רבנות דק"ק פרידבערג אל הגאון מוה"ר יקותיאל זלמן פוזנא זצ"ל*

בס"ר.

שורש קרושתינו, נזר תפארתינו, מקור טהרתינו, נולת ראשינו, אבי כל חוזה, מחזה השם יחזה, עוסק בתורת ה' תמימה, בורר וזורח ככרחת, נפשינו בו בוטחת, אמרים נעימים מעלים נצה והיא כפורחת, כסאו בין חרתא רמי השרים והפחת, יורע להרריך עררי צאן קרשים ברברי חכמה ונחת, נהירין לי' שבילי רכולא ש"ס בעוז ותעצומות, ידיו רב לו פי שנים ברוחו בננלה ובתעלומות, פה מפיק מרגליות, יאיר לנו ולכל הארצות, מעבר אל עבר, ה"ה גאונינו, מורינו ורבינו, בקרב רוח אלקינו, עטרת תפארת ראשינו, נ"י ע"ה פ"ה אב"ד ור"מ דקהלתינו, ק"ק פרידבורג ונלילותי והנלוים אלינו, כבוד שמו תורתו מפארים, מהור"ר יקותיאל זלמן פוזנא נרו יאיר לדור דורים.

מאשר בנו בחר ה' אלקי קדוש ישראל אל אחד, להיותינו בחירי עם אחד, ונתן לנו תורתו בכתב ובע"פ מתאימים כאחד, וזאת היא עיקר מהיסודות ועמוד העולם שהעולם עלי' נשען, וזה זמן מה כולנו כצאן תעינו, איש לדרכו פנינו, דרך איש ישר בעיניו ותושי' נדחה ממנו, ועתה זרח השמש אל מול פנינו, העיד ה' את רוחינו, על גזוליו ירחף כנשר יעיר קנו, ומשנת התדרמה הקיצינו, ואמרו עינינו והגיונינו, איש את דעהו, לחסות תחת כנפי שכינת עוזינו, ועינינו ואמרנו כולנו, זה ינחמנו מעצבון ידינו, גודר גדר ועומד בפרץ לפנינו, עליו שמנו פנינו להיות עטרת תפארת על ראשינו, ונלכה באורחותיו ובדרכיו יורינו, על מי מנוחות ינחלנו, ותהי על שכמו המשרה, לו נאה משפט הבכורה, להיות לנו למורה, צדק להורות לנו הדרך נלך ואת המעשה אשר יעשה האדם וחי בהם חיי העולם, גם שמה ישב כסאות למשפט כסאו ה' להכין אותה ולסעדה במשפט וצדקה עד עולם,

(* כתבנו אודותיו לעיל עמוד י"ג. כתב רבנות הלז הועתק מעצם הכת"י (כת"י ירושלים, מספר 8-3340).

לרון רין אמת לאמתו בין איש ובין רעהו, וגם כל העם על מקומו יבא בשלום, שנית, יוסף אומץ ירו להגדיל תורה ולהאדירה ולהשמיע לעם ה' אלה אמרותיו אמרות טהורות מזוקקות כראוי מוצקות, צוף רבש אמרי נועם דרושים לכל חפציהם רברי חכמה כררבונו וכתמסמרים נטועים, הנותן אמרי שפר בשבתות ובמועדים נאה דורש ונאה מקיים, כי בו בחר ה' להיות קצין לנו בחרוה ושמחה, ואמרנו וענינו פה אחר עונים ואומרים לשמור ולעשות ולקיים ככל המבואר למטה.

וזה אשר החלנו לעשות, בטרם כל בקצירת אומר הן הן שבועה מחויבים אנחנו קהלא קרישא וריברק יצ"ו ליתן להאב"ר מהור"ר יקותיאל זלמן פוזנין נר"ו הנ"ל, שכר רבנות מרי שנה בשנה הסך כמו שכתוב בפנקס הקהל י"ץ, מלבר העשרה זהו' שמחויבים מרינות העסין קאסיל לתת לו כל שנה ושנה כמשמעות הפשר שבירינו ההוקם ר"ח ניסן תכ"א לפ"ק בין קהילתינו יע"א והמרינה העסין הנ"ל, ובזה לא ינוכה לו מה שקיבל הנאב"ר בשאר מרינות השייכין לרבנות שלנו, כי אותן הרדים מקיר העיר וחוצה, מחויבים גם המה ליתן שכר רבנות כמו שנהגו מימי קדם עם רבנים הקדמונים. וזה קבלנו עלינו ועל זרעינו, על משך ששה שנים רצופים מהיום. שניות לרברי סיפורים, האב"ר יהא פטור מכל מסים ועולים רגילים ושאינו רגילים, או כסף גולגלתא יהי' מה שיהי'. שלישית, מצטרפות שכר התרת קידושין, אם הנזן הוא עד ג' מאות זהובים, שני זהובים, ומשם ואילך, מן כל מאה זהובים, חצי זהב, עד שש מאות, ומשם והלאה לא יתן כלום. רביעי בקורש, מן כל קישור תנאים בקהילתינו, מכל צד חצי ר"ט שהם מ"ה צ"ל, ואם נכתבים חוצה, חצי זהוב מכל צד. חמישית, כאשר תצטרך אלמנה לעשות שבועה קודם גביית כתובתה או צריכה לשלם מקדם לפחות ששה זהובים מן כל מאה ומאה, מן ששה מאות זהובים ולמעלה א' זהוב. ששית, מן גביית עדות יהא שכרו שני זהובים אם הוא למעלה מששה זהובים, רהינו לו א' זהוב ורביעית ולמצורפים עמו חצי ר"ט עם שכר השמש ובלבר שיצרף ב"ב לומדים מבני הקהלה, שכר הזמנה אם הוא יותר מחמשה ר"ט רביעית זהוב, אבל כשהתביעה פחותה מחמשה ר"ט יכתוב שלשה הזמנות בעד רביעית זהוב כשהכר צריכה לכך. שביעית, חביב ליתן התרה לשחוט ולברוק שכרו שני זהובים ושני תרנגולים, ולבחון שו"ב ישינים כל שלשה שנים שכרו א' זהוב. שמינית, שכר בטילה לשפוט צדק בין איש לחבירו מן כל ר"ט ששה פשוטים מכל צד. תשיעית, חליצה ונישין הכל כפי ראות עיני האב"ר עם הב"ר המצורפים אלו. עשירית, קרושה היא לפרוס גולתא דרחבא ולהסמיק למי שראוי והגון למעלה ומרה זו חבר ומורינו, אין להאב"ר רשות לברו כי אם רוקא ברצון ורשות רוב פו"מ, ושכרו מחבר ארבע ר"ט, וממורינו שנים עשר ר"ט.

קהל יצ"ו מחויבים ליתן לו ולביתו רירה נאה ולהחזיק ברק הבית, כי האב"ר נר"ו מחויב לדרור רוקא פה קהילתינו עם כל ב"ב, והוא יורה אותנו בדרך ישר וכשר, רק לא יכריז האב"ר שום איש על הפסק כי אם ברצון הפרנסים יצ"ו,

ליסר ולשפוט צדק כפי ראות עיניו אשר חורו לו מן השמים, הן בחוראת איסור והיתר, הן בדיני ממונות, ואין צריך לומר שהכח בידו לבדו לאפרושי מאיסורים, הן יחיד הן רבים, ואנחנו מוכנים להטות אוזן לשמוע בקולו ולדבק בו ולהתאבק בעפר רגלו, ועי"ז תחזור ליושנת העטרת דתורה, ויקרא לעירנו עיר הצדק קרי' נאמנה כמאז ומקדם.

אלה הדברים אשר כרתנו וקבלנו עלינו ועל זרעינו את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום לשמור ולעשות ולקיים ככל הנ"ל, ומה שנעשה נעשה פה ק"ק ורידברק ברביעי בשבת אחד עשר יום בחדש סיון הצלחת"ו (תקל"ט) לפ"ק, כתבנו וחתמנו בכח ורשות כל הקהל בני עירינו ק"ק פרידבורג יע"א ובשביל כל בני מדינותינו ואנפי' וגלילותי' השייכים אלינו, לבל תזוז ממנו שום דבר ויתר דלא תמוט לעולם.

הקטן שמואל בן מאיר גרטי

הק' ליב קאסל

הק' אלי' אוזינגן

הקטן שמואל בן משה גרטי

הקטן יחיאל מיכל בן יעקב פרעגר

הק' יצחק איצק בלאמ"ה שמעי' זצ"ל אויבאך

הק' אלחנן בן כ"ה הירש ז"ל מגיסא

הק' משה ב"ר ארי' זצ"ל מעכציל

הקטן מאיר ב"ר אליעזר כ"ץ ז"ל מק"ב

הק' יצחק ב"ר שלמה ז"ל מבאטינפעלד

הק' יוסף ב"ר משה אהרן כ"ץ מבאטינפעלד

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האברך היקר ר' יונה מנחם מאנדל באראן נ"י

ואחיו הרב נחום באראן נ"י מגיד שיעור בישיבתינו בקרית באבוב

בהלקח מאתם אביהם

הרה"צ המפורסם מוה"ר אברהם יהושע העשיל באראן ז"ל

הארמו"ר מקאמינקא בירושלים עיה"ק

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ובלע המות לנצח, אמן.

המערכת

תעודות וסמיכות

קיא.

בהנחל עליון לעם בחר לנחלה לו, תורה ומצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לעולם שכלו טוב, צוה לעולם בריתו, זאת תורת הבהמה הנאכלת בשחיטה כשרה, ואת הבהמה אשר לא תאכל בדברים המפסידים אותה, ומי יאכל ומי יחוש להאכיל בשר תמותה שחוטתה כי אם היודע בטוב הדינים ומוחזק, על כן קרמתי על הנחמד כ"מ אשר יצ"ו בכמ"ה שמואל מרדכי זלה"ה מסופי[א], כי כאשר חקרתי אותו בדיני הלכות שחיטה מצאתיו בקי בהם ובשמותיהם, ושפיר קרינו ב"י יודע, ופעמים רבות שחט לפני כהוגן, ונכון לבי בטוח כי כל יוצאי ירך יעקב יכולים לאכול משחיטתו כאיש נקי כפים ובר לבב ירא אלקים וסדר מרע, ולא עולתה בו. נאם הקטן ישמעאל חנינא בכמהר"ר מרדכי הרופא זלה"ה מוואלמנטוואי⁽¹⁾ פה פירארה, ל"ב טהור ברא לי אלקים לספירה, שמ"ב לפ"ק.

קיב.

ב"ה.

הנה כבר ידוע גודל מעלת וגדולת הרב הגאון הקדוש בעל המחבר ספר תוספת שבת אשר הורה בו דרך החיים להיות נזהר במצות שבת כראוי להיות הדרך ישר לפני האיש כל ימי השבוע כנודע מספרים הקדושים, וכעת קם נכדו הרבני המופלג הוותיק הישיש מו"ה שמואל להוסיף אומץ ולהדפיס ספר מכ"י של הרב המחבר הנ"ל על הלכות יו"ט בחידושי דינים אשר לא נמצא בספרים אחרים, ע"כ כל מי שנגע וראת ר' בלבו, יקנה לו ספר אי"ה כשיגמור בכי טוב, והגם שאין צריך אני להעיד עליו כי נודע ומפורסם הוא, אך נודע לי שאחיו של בעל המחבר חי' א"ז הרב הגדול הקדוש ר' מנחם מן⁽²⁾ והוא חי' מ"ו של אא"ז הרב הקדוש המגיד ר' יחיאל מיכל מזלאטשוב זלה"ה, ומוכ"ז הוא ש"ב, ע"כ באתי להמליץ בעדו ליתן לו בכל מקום בווא מנה אחת אפים בכדי שיוכל להעלותו על הרפס במהרה, ובזכות זה השי"ת יעזור לכם שיהי' לכם טו"ב כל הימים.

הק' יחיאל מיכל חתן הרב הצדיק זלה"ה פח"ק גלינא⁽³⁾

(1) הוא חי' מרכני ק"ק פירארה. קטע מתשובתו הועתקה בשו"ת באר עשק סי' ע"ח, וגם נרפסה תשובה ממנו בס' פחד יצחק ערך חליצה. חי' רבו המובהק של הגאון המקובל רמ"ע מפאנו זצ"ל אשר מזכירו בתשובותיו בס' ל"ב ובסי' קכ"ג. — העתק מכתב קבלה זה הגיע אלינו מעובדון הרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל בעמח"ס יוסף הלל על פירש"י עה"ת.

(2) מוזכר בספר תוספת שבת בסוף הספר בהגהותיו על סי' תקי"ח: אחי הרבני הוותיק המופלג מו"ר מן נר"ו.

(3) הרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל חי' חתן הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונט"ש ס"א עמוד ט"ז. — מכתב, "הסכמה" חלו קבלנו מאת האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אשר עקשטיין נ"י המתכונן להדפיס ברצ"ח החיבור מבעל תוספת שבת על הל' יו"ט, שלא נרפס ער הנה. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' ארי' ליבוש (ב"ר יעקב) שפיעלמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה דוד העלער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' דוד ווייזער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יצחק אייזיק הלוי לנדא נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים שמואל ציזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים פרייער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העלער נ"י מבני ברק להולדת הנכדים תאומים
להאברך היקר ר' יצחק יוסף הלוי קליין נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישכר דוב הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
להרב משה צבי זאבערמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכדים תאומים
להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה שפריי נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמואל שמעלקא גריפעל נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה שמחה יוסף ווידער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
יוזבו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלעזר סג"ל אבסטפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חנוך מאיר העלער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להרב חיים מרדכי בערינשטיין נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע יחיאל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה פאללאק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב רייז נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' משה (ב"ר יעקב שלום) רייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה מנחם פריערמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה יואל געללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' משולם זושא ווייסבלום נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פסח גרינבערג נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלמה קורין נ"י מקדית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל צבי גרינפעלד נ"י מבני ברק להולדת הבת
יזכו לנדלך לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם נייגער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם ברוך לאנגזאם נ"י מבני ברק לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב ציזנער נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה ישראל ניימאן נ"י לנישואי נכדו נ"י
להרב מו"ה סיני הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית סיני לנישואי בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמחה ישכר בער רובין שליט"א האדמו"ר
מטאמאשוב לנישואי נכדתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם דוד רובינשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש פרידמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מנשה יצחק פריינד נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' משה אברהם באלדינגער נ"י לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גאטליב נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
כמר שמעון נ"י

להנה"ח מו"ה יוסף בראננער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל הירשמאן נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בנו נ"י
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ביר"פ, שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נרפס ברפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ד' (קי"ד) שבט תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת תרומה . . . . . כ"ק מרן ארמונ"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בדיני אונס . . . . . הגאון מוה"ר שלמה אינר אבד"ק פוזנא זצ"ל
יא דרוש לסיום הש"ס . . . . . הגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל
יז בדין קבלנות בשבת . . . . . הגאון מוה"ר יוסף העניג אבד"ק נייטרא זצ"ל

מדור אגרות קודש

יט מכתב מהגאון מוה"ר יוסף יאסקי שפירא אבד"ק לעסלא זצ"ל . . . . .
כא מכתב מהגאון מוה"ר יהודה א"ש אבד"ק סאבראניץ זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כג בענין אין עונשין מן הדיו . . . . . הג"ר אליעזר דייטש אבד"ק באניהאד ז"ל

מדור פלפול וחלכה

כה בדין חדלקת נרות בשבת, וקבלת שבת . . . . . הגאב"ד ירושלים עיה"ק שליט"א
כט בדיני מילה ופריעה . . . . . הרב מוה"ר חיים ישעי' קעניג שליט"א
לב בענין מלאכת הוצאה והכנסה . . . . . ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י

מדור תפארת בחורים

לו בענין העברת נחלה בין הבנים . . . . . חב' החתן אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י

עולת שבת בשבתו

מא ליקומים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

מח הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור תעודות ופסיכות

מג מכתב „הסכמה" . . . . . הגאון מוה"ר עקיבא אינר אבד"ק פוזנא זצ"ל
מר כתב „חבר" . . . . . הגאון מוה"ר ליפמאן שטיין אבד"ק דינדיש זצ"ל
מו מכתבים אל המערכת . . . . .
מז צילומי כתבי קודש . . . . . כ, כב, מר
נ ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989

by Cong. Shaare Zion

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSSMAN'S

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר
נדיב ושוע

מו"ה אליהו במו"ה משה יעקב שארף ע"ה
נפטר ביום ח' לחודש שבט שנת תשמ"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה
מרת שרה בת מו"ה אלכסנדר זיסקינד פרייז ע"ה
נפטרה ביום כ"ו לחודש מנחם-אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליכוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

חותני

**הרב הנאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

חותנתי

**האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהם צדורות בצדור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תרומה

במדרש תנחומא, ויקחו לי תרומה זש"ה אהבתי אתכם אמר ד' ואמרתם במה אהבתנו וגו' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי (מלאכי א'). וצ"ב רמה ענין פסוק זה לתרומת המשכן. עור נקרים רברי חכמו"ל בתנא רבי אליהו (פרק י"ז) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, ותמות.

והנראה בזה, עפ"י מה שכתב האור החיים הק' (בפ' יתרו) עה"פ ואביא אתכם אלי, רלבאורה יכול הפועל לפועל, רמה מעלה היא זו שהקב"ה מרומם את עם ישראל שהראה חיבתם אליהם בזה שנתן להם את התורה, הלא מצינו שהלך הקב"ה גם לישמעאל ולעשו והזמינם לקבל את התורה, רק שלא קבלו מחמת הטעם שאמרו. אמנם הפסוק שולל טענה זו, באומרו ואביא אתכם אלי, כלו' כי אתם בני ישראל הבאתי אתכם אלי, משא"כ הם שלחתי להם למקומם לשעיר ולפארן, והוא ע"ד אוז"ל עה"פ ויקר אלהים אל בלעם וגו' משל למלך שבא אוהבו לרבר עמו וכו', יעו"ש. וביאור הרבר הוא, רלישראל עם סנולתו אשר לגורל חיבתם ה' חפצו ורצונו ית"ש שבאמת יקבלו את התורה הקדושה, לכן עשה תחבולה, והביאם אליו להר סיני מקום המקודש, כי המקום גורם לפתור לזכך ולקדש, ושם הרגישו בנפשם השתוקקות עזה ואהבה רבה לקבל את התורה, לא כן בני עשו ובני ישמעאל, אשר רצונו ית"ש ה' שלא יקבלו את התורה, לכן במכוון לא הביאם למקום הגורם קדושה דהיינו להר סיני, רק בא אליהם למושבנות בארץ אחוזתם, לשעיר ולפארן, כי במקום ההוא שורה כוחות השומאה והקליפות, ודין גרמא שימאנו בקבלת התורה.

ועד"ז פי' הנה"ק מוה"ר לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע מה שאומרים בהגש"פ, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו. ורבים ראו כן תמהו, מה יתרון בקרבנות לפני הר סיני לחור בלי קבלת התורה, אמנם הכוונה, כי הר סיני ה' מקום מקודש ומזוכך כ"כ, עד שבקרבנות לשם לכר אף בלי קבלת התורה, כבר היו משיגים השגות גדולות והגיעו למדרגה נבונה. וזהו, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו, עכ"ה"ק.

ויש להביא דא"י ברורה לענין זה, מדחוינן שעור קורם קבלת התורה ענו כל העם יחדיו נעשה ונשמע, הרי דקדושת המקום גורמת קדושה על האנשים העומדים שם וזוכים שם להשגות נעלות ורמות יותר מבשאר מקומות. ועפ"י ז' יובן היטב כוונת אומרם ז"ל, בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, כלו', מזה שאמרו בני"י נעשה ונשמע טרם ששמעו עשרת הדברות, הרי נראה בעליל איך קדושת המקום גורמת תוספת קדושה בהאדם, לפיכך צוה הקב"ה ויקחו לי תרומה, שיתגברו תרומת המשכן, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וקדושת המקום תשפיע שפע קודש ומחשבות קדושות על כל המסתופפים בהיכל הקודש.

וזהו שאמרו חכמו"ל במדרש תנחומא הנ"ל, ויקחו לי תרומה זש"ה אהבתי אתכם אמר ד' וגו', רהנה הטעם שאמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, הוא כאמור, כדי

שיבנו בית לד' שיהי' מקום המיועד להשפיע קדושה וטהרה על כל הבאים לתוכו, על זה מביא המדרש הפסוק במלאכי, אהבתי אתכם אמר ד', פי' שהקב"ה אוהב את בני", ומהאי טעמא הברלנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת, ואמרתם במה אהבתנו, פי', אי תיקשי איך נודעת חיבה יתירה מזה שניתן לנו כלי חמדה, הלא הקב"ה הציע גם לעשו ולישמעאל שיקבלו המה את התורה, לזה ממשיך הכתוב, ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי, כי לא הרי זה כהרי זה, דלעשו הלכתי למקומו לחר שעיר, ואתכם קרבתי אלי לחר סיני, ובזה הראיתי גודל אהבתי אליכם, כי ידעתי גם ירעתי שהמקום גורם השפעה על האדם, ואוהב את יעקב, לכן בחרתי אתכם להביאכם דייקא אלי אל מקום המקודש, ואת עשו שנאתי, לכן הלכתי אליו למקומו לחר שעיר ארץ העמים מקום הקליפה והטומאה.

ובזה יש להוסיף לפרש כוונת המדרש רבה במגילת רות עה"פ ישלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ר', אמר ר' חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו. והוא מדרש פליאה, רמה מוסיף ר' חסא, הלא זהו סיפא דקרא שם. אמנם להאמור הרי הוא כמבואר, דבא ר' חסא להרגיש דעיקר קבלת שכר שמגיע לרות, הוא דייקא אשר בא"ת לארץ ישראל המקודשת מכל הארצות, שהמקום גורם תוספת קדושה, אבל כל זמן שישבה בביתה בארץ נכרי', לא זכתה לחסות תחת כנפי השכינה ולא היתה משכורתה שלימה מעם ד'.

ומכאן תוכחת מגולה איך צריך האדם להתאמץ ולהשתדל בכל עוז לקבוע עתים לתורה בין כותלי בית המדרש רייקא, ולא בביתו ובארמנותו, כי מקום הביהמ"ר אדמת קודש הוא מחמת שהקב"ה משרה שכינתו בתוכו, וזה גורם השפעה גרולה על האדם הלומד שם לקדשו ולטהרו, ולזה מבואר בש"ע בהל' תלמוד תורה (יו"ד סי' רמ"ו סכ"ב) ברית כרותה שכל הלומד בביהמ"ר לא במהרה הוא משכח. ולא לחנם אמרו רז"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בכ מנוול זה משכחו לביהמ"ר אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, כי חכמינו ז"ל קראו לבתי מדרשות מקרשי מעט להורות שקרושתם עומדת במקום קדושת הביהמ"ק, ולרב גודל קדושתה כל מיני קליפות וכוחות הטומאה בטילין ומבוטלין שם.

וזה יש לכוון בברכתו של משה רבינו בנמר מלאכת המשכן, דכתיב (שמות ל"ט) ויברך אותם משה, וברש"י, אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ר' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו (תהלים צ'). ולכאורה נראה ככפל לשון, דאחר אומרו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, מה זה שאמר שוב שנית, ומעשה ידינו כוננהו. אך להאמור יתכן הכוונה, שמשם רבינו ראה ברוח קדשו שעתידין בני' להגלות בין האומות ובית המקדש יחרב, ולזה בירך משה רבינו לישראל תחלה שתשרה שכינה במעשה ידיהם, היינו בהמשכן, ועור הוסיף להתפלל על זמן חשכות הגלות כשיחרב הביהמ"ק, שגם אז, ומעשה ידינו כוננהו, ראף במקרשי מעט אלו בתי מדרשות ובתי כנסיות יהיו מקום השראת השכינה, וקדושת המקום רב כוחה להיות מגן ומחסה לכל החוסים בו.

בדיני אונס

מהגאון מוה"ר שלמה איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

כתב מוהרי"ט בתשובה (חלק שני [חאהע"ז] סי' י"ב עלה מ' ד"ה ומה) בזה"ל, ומיהו נראה שאין להשוות סיבת האונס לאונס עצמו, דמאחר שהאונס עצמו מצוי ע"י סבות קרובות והו"ל לאסוקי ארעתי אעפ"י שאירע הדבר במקרה שנתגלגל ע"י סיבה רחוקה כגון שנחבש ע"י בנו או אביו, מאחר שהתפיסה היתה ראוי' לבא מעוררי ועלולי, הו"ל לאתנוויי, ואין להקשות מן אכלו ארי דלא אמדינן מה לי אם סיבת הארי לא שכיח, מ"מ מיתה עצמה שכיחא, רשאני התם דמיתה עצמה ומיתה משונה תרי מילי נינהו, ע"כ.

ונ"ל סעד לסברתו, רבפרק כל הנש (ריש דף ל') איתא, ההוא דא"ל אי לא פייסנא לה עד תלתין יומין ליהוי גיטא, אזל פייסה ולא איפייסא, אר"י מי יהיב לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא וכו', הא כמ"ד אין אונס בגיטין. ובתוס', זה לשונם, מי יהיב לה וכו', אע"ג דלית ל' אין טענת אונס בגיטין והוה גיטא, וא"ת וכי יהיב לה נמי תרבקא דדינרי אמאי לא הוי גיטא הא לא איפייסא, ואומר ר"י וכו'. ואינו מבין מה ק"ל, הא הר"י עצמו כתב בתוס' להלן פרק מי שאחזו (דף ע"ג ע"א) דאיכא שלשה גווני אונס, אונס דשכיח לגמרי לכ"ע אין אונס, ואונס דלא שכיח כלל לכ"ע יש אונס אפי' בגיטין, ואונס דשכיח ולא שכיח, כהא איפלגי הלשונות, דחר אמר אין אונס בגיטין, וחד אמר יש אונס בגיטין. וא"כ י"ל דודאי דרך ארם להתפייס בדבריו ריצוי, וכמו שכתוב, מענה רך משיב חמה, ואי לא איפייס הוה אונס, אך מ"מ אינו לא שכיח שלא להתפייס בדברים לחוד, ומקרי אונס דשכיח, וע"כ אי פייסי' בדברים לחוד ולא איפייס, לכ"ע הוי גיטא, מיהו שלא להתפייס גם בממון רב, זה לא שכיח כלל, וכמו שכתוב, הכסף יענה את הכל. ועל כן אי יחב תרקבא דדינרי ולא איפייס, לא הוה גט אף לר"י דס"ל כמ"ד אין אונס בגיטין. מיהו הא, שיהי' לו ממון הרבה לתת לה כדי שתפויס, זה אינו שכיח, וגם לא הוי לא שכיח כלל, כי יש מתרושש והון רב, ועל כן אמר ר"י אטו תרקבא דדינרי יחב לה, ואף דאין לה, מ"מ הוי גט לר"י דס"ל אין אונס בגיטין היכי דשכיח ולא שכיח.

אלא ע"כ ס"ל להר"י כסברת מוהרי"ט, ועל כן הכא נמי, כיון דעצם הדבר שלא תתפייס אינו לא שכיח, רחא שכיח שלא להתפייס כי אם בממון הרבה, ושכיח נמי דלית ל' להמפייס ממון רב כ"כ, אף דזה שגם בתרקבא דדינרי לא תפויס לא שכיח, מ"מ כיון שהאונס עצמו שלא תפויס, מצוי ע"י סיבה קרובה, היינו שלא יהי' לו כל כך ממון, בתר עצמותו איכא לן למיזל, אף שנתגלגל ע"י

(1) הועתק מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. יברכתו השי"ת בעוז ותעצומות. (וראה עוד בכר"ש קונטרס צ"ז עמוד כ"ד).

סיבה רחוקה, היינו אשר הוא משונה בטבע להיות קשה עורף ביותר, וקשה לרצותו גם בממון הרבה.

ממה שראוי לחקור קצת הוא, מה רין מעשה הנעשית באונס וברצון, רצוני, בהסכים ורצה לעשות, וכבואו לעשות, בא אחד ואיימו ואנסו לעשות, מי אמרינן אונס הוא, שהרי גם אילו לא הסכים ורצה, ה' עושה בשביל זה שאונסו, או אמרינן רצון הוא, דהא אילו לא אנסו זה, ה' נמי עושה כן מפני הסכמתו ורצונו לעשות.

והנה משום מה דאיתא בש"ע אה"ע (סי' קל"ד סעיף ד') שאם נשבע הבעל ליתן גט צריך שיתירו לו קודם, שלא יהא דומה לאונס, כתב בסדר הגט (אות ל"ט ואות מ') דשואלין לכל הבא לגרש ואומרים לו אולי נשבעת לגרש ואתה אונס מחמת השבועה, וכשמשיב לא, אומרים לו שוב, אולי נשבעת ושכחת ע"כ מכל מקום נתיר לך, וקי"ל נהי רבידעינן דנשבע חיישינן דלמא שבועתו דוחקתו לגרשה ומחזי כמגרש באונס, מ"מ אם אינו זוכר שנשבע, והוא מ"מ מגרש, והרי אתגלי לן שבהסכמת לבבו ורצונו מגרש, כל יזיק מה דנשבע, דאף אי לולי הסכמת לבו נמי ה' השבועה אונסתו לגרש, מ"מ כיון דגם לולי השבועה נמי ה' עושה כן, מקרי רצון, וא"כ מאי צורך להתיר משום חשש דלמא שכח, וה' נראה מזה דכה"ג דעושה באונס וברצון נמי אונס מקרי.

אך מהא ליכא למשמע מיני, משום דמ"מ הוא מוקשה, דהא אין השבועה בעצמותה היא מכריחתו, דהא אם ירצה לא יגרש אף שנשבע, אלא דאימת ופחד עונש השבועה, הוא האנס שמכריח אותו, וכששכח שנשבע, הרי לבו שלום מפחד, ואין כאן אנס, ואין הגירושין באונס וברצון, כי אם ברצון לחוד. ועל כן, בעוד שקצרה דעתי להבינו ופריכא הוא בעיני, לא מיתנינן מיני דאי.

וממה שחוכך הפני יהושע בהאי דאם לא באתי מכאן וכו' וחלה, דאף למ"ד יש אונס בנישין הוה ספק גט, דלמא אלו לא חלה נמי מרעתו לא ה' בא, משמע עכ"פ, דסברתו דבנאנס לבא וגם לא רצה לבא, דהוי במניעת הביאה אונס ורצון, לא מקרי אונס.

גם הסברא נותנת כן, דמכרי מעמא דהעשוי באונס לא חשוב מעשה, אינו משום דאונס מבטל המעשה, אלא משום דאדם במעשה בעיניו, היינו הלב, וליכא, והרי בנדרן כזה דעושה באונס וברצון, הא איכא רצון הלב.

גם נ"ל דהוא מוכרח, דהרי גם באונס כשיש סברא לומר דמ"מ בלבו עושה, המעשה קיים, דעל כן תלותו וזבן זביני זבינא, דאמרינן משום אונסא רוזני גמד ומקני, והרי כאן אף כשאמרינן דגמד ומקני ועושה ברצון, מ"מ הא איכא גם אונס, דהא אי נמי לא ה' גמד ומקני ג"כ ה' עושה מעשה המכירה משום האונס שאונסו, ויש כאן במעשהו אונס ורצון, אלמא דמ"מ רצון מקרי.

ויותר עוד נראה מוכרח מהאי דפרק נערה שנתפתתה (דף נ"א ע"ב) דאשת ישראל שנאנסה אפי' רצתה בסוף ביאה מותרת לבעלה משום דיצרה אלבשה ואנוסה היא גם בסוף, הא לולי הטעם דיצרה אלבשה היתה נאסרת ע"י רצון רסוף ביאה, ואמאי, והא מ"מ גם אלו לא רצתה ה' האנס נומר ביאתו לאונסה ויש כאן אונס ורצון.

אלא ריש לכאורה לרייק קצת מהא להיפוך, דלשון רבא שם, "אפילו אמרה הניחו לו שאלמלא לא נזקק לה היא שוכרתו", ובפשוטו תיבות שאלמלא לא כו', הוא רק הפלגת דברים לצחות, דרי ה' במ"ש, "אפי' אמרה הניחו לו", לדעת שהרצון דבסוף אינו רצון, וע"כ י"ל דמה שאמר אפי' אמרה כו', אינו חידוש ואין צריך לזה טעם יצרה אלבשה, דאף דרוצית מ"מ הא גם אלו לא רצתה נמי ה' הסוף ביאה לאונסה ואונס ורצון כאחד אונס מקרי, ועיקר החידוש במ"ש, שאלמלא לא כו', ובזה אין כאן אונס כלל בסוף, כי אם רצון לחוד, ומ"מ שריא משום רצון זה נמי אונס הוא ע"י היצר דאלבשה.

אבל מ"מ מאכות דשמואל שם דאמר דלרירי' אונס רשרי רחמנא לא מ"ל אלא בצוחה מתחלה ועד סוף ראל"כ חיישינן שמא נתרצה לבסוף, אלמא דאף רהאנס לא הניחה ער שנמר ביאתו, מ"מ חיישינן שמא סוף ביאה ה' ניחא לה ורצתה בו, והרי גם אם כן ה', הא עכ"פ אלו לא רצתה ה' אנוסה ממנו לגמור ביאתו, ומוכח ראונוס ורצון יחד, רצון מקרי. (ומ"מ ניחא מה דאמרין שאלמלא, דעכ"פ צריך הרבה, דהא ה' אפשר לשעות ולומר רכה"ג מקרי אונס, ועל כן באמרה הניחו לו, מותרת, כיון דמ"מ הוא לא ה' מניח אותה והוי אונס ורצון, וע"כ אשמעינן ראפי' בליכא אונס כי לא נזקק לה לגמור ער ששכרתו, מ"מ שריא לבעלה).

ש"ע חו"מ (סי' קע"ה סעיף ל"ג) אם יש עדים שזה איימו לבן המיצר כו' שלא יערער על המקח, כשיעבור האונס יכול לסלקו. ונ"ל דזה רוקא רלא סילק עצמו בסילוק המועיל, למר כראית ל' רצריך שיקנה לו בעל המיצר ומבטל זכותו, ולמר כראית ל' רסניא באמר הו' עלי עדים שנסתלקתי (סעיף כ"ט), אלא מיירי בשתק, רק ששהה יותר מזמן שילך ויביא מעותיו ויתבענו ברין (דאיבר זכותו אם הוא בלי אונס, כראי' שם סעיף ל"ב), אבל אם הקנה לו שמבטל זכותו' או אמר הו' עלי עדים כו', ליתא לרין זה, ואינו יכול לסלקו כשיעבור האונס, דהא הטעם דאיתא גבי תלויה וזבין רזביני' זבינא, והיינו משום אנכ אונסא רוזוי גמר ומקני, שייך נמי הכא, ונראה רעור כש"כ הוא, דאם אמרינן רחפצו ותשוקתו למעות מזומן שערין לא זכה בו, אונסו לגמור ולהקנות ולהוציא מרשותו שרהו אף שארם רוצה בקב שלו כו', כש"כ דנימא רחפצו ותשוקתו שלא להוציא מעות מזומנים שישנן כבר בירו, אונסו לגמור ולבטל זכותו' מלהכניס מחרש לרשותו

שרה שעריין אינו שלו, והרי הכא אלו רצה לזכות מכח זכות מצרנות ה' צריך לשלם במעות מזומנים (שם סעיף ח') אלא בלא עשה רבר בפועל כי אם ששתק ולא ערער ניהא שיכול לסלק כשיעבור האונס, רהא בתלוהו וזבין נמי לא אמרינן אנב אונסא דזווי גמר ומקני אלא באמר רוצה אני להראב"ד, או עכ"פ בעשה מעשה וקיבל המעות להרמב"ם, דמעשיו מוכיחים רצונו (סמ"ע סי' ר"ה סק"ב, ולח"מ ריש פרק עשירי מהל' מכירה), וע"כ בבן המיצר נמי, כל שלא אמר וגם לא עשה מעשה המורה על כך, לא אמרינן דגמר וביטל זכותי.

ואפשר להראב"ד דצריך שיאמר רוצה אני, יחי' דין זה דבן המיצר נם בהקנה לו, כיון דקנין לחוד לא מועיל בנאנס למכור, וכן למאן דס"ל דבמצרנות די באומר הו' עלי עדים כו', ישנו לדין זה גם באמר הו' עלי עדים כו', ולא אמרינן שאמירתו כן, עומד במקום אמירת רוצה אני, די"ל דער כאן אין מעלה באמירת רוצה אני אלא כשעצם הענין לא ה' צריך לאמירה זו, כמו בתלוהו וזבין, דעצם המכירה, אלו היתה בלא אונס, לא ה' צורך לאמירה זו, רהא ע"כ מיירי בעשה קנין על המכירה וא"צ יותר, וכשהוסיף דברים שא"צ בהם, הם מודים לנו שנמר והקנה אנב אונסא דזווי, אבל הכא הא ה' צריך לאמירה זו, ולא משכחת דיועיל סילוקו באונס אלא בעשה שניהם דהקנה לו שמבטל זכותי וגם א"ל הו' עדים כו', או אמר רוצה אני בבטול זכותי. מיהו להרמב"ם דא"צ יותר בתלוהו וזבין, כל שיהיב דמים ממה שהי' די אלו ה' לא באונס, ה"נ בבן המיצר, כל שעשה מה שהי' מועיל אלו סילק עצמו לא באונס, מועיל נמי בנאנס לבטל זכותי, זולת מה שהוא בלי מעשה כלל, היינו דרק שהה יותר מזמן שיביא דמים ויתבענו בדין, זה אינו מועיל בה' אנוס.

ובזה נכון אשר על מה שכתב המחבר (שם סעיף ל"ב) דין שהה המצרן שיעור שילך ויביא מעות כו' איבר זכותו, כתב הרמ"א בהגה"ה „ה' אנוס לא איבר זכותיה“, דהוא למותר, רהא כתבו המחבר בסעיף שאחדיו בסמוך (והן הרברים שבפתיח דברינו אלה), גם קשה למה המתין בהגה"ה זו עד סעיף זה, ולא כתבו בתלתא סעיפים שקדמו לזה, דשם נזכרו האופנים המועילים שנתבטל זכותי, והו"ל להגיה ולכתוב ואם ה' אנוס כו', ולומר דהאי ואם ה' אנוס, אכל הסעיפים שקדמו נמי קאי, והו"ל לכתוב, ובכל אלו אם ה' אנוס כו', אלא שו"ל שבא לרמוז ביאור כונת המחבר בסעיף שאח"ז מדין אונס, שהוא דוקא בזה דשהה, לא בעשה מה בפועל, ועל כן בסעיפים הקודמים דמיירי כולוהו בה' קצת פעולה או קנין, או אמר הו' עדים כו', או מחל לו אחד שלקה, או נמלך המוכר עמו וא"ל זיל זבין, בהנהו אף בנאנס מועיל סלוקו, והיינו עפ"י סתימת הש"ע גבי תלוהו וזבין (ריש סי' ר"ה) כהרמב"ם, דלא צריך יותר במוכר באונס ממה שהי' סגיא בו אלו מכר בלא אונס.

הקוראים שלא שלמו עריין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

דרוש לסיום הש"ס, ופלפול בריש מס' ברכות

מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל¹

מתניתין סוף עוקצין. א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא (משלי ח'), אמר ר"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט). כל אשר יעבור על הש"ס ויגיע אל הסיום הנכבד הזה, הלא ישוב יתפלא מה טיבן של אלו המאמרים לסמיכתן, אם חפץ התנא לסיים בשלום ה' די לו באחרון, ואם בשכר עוסקי תורה, ה' די לו בראשון, וקצת מן המפרשים שדברו בזה. אך לבי ראה לומר בזה ענין אחר, ויתקשר גם תחלת המשניות שהוא משנה ראשונה דברכות עם סיום זה, ושרם כל נבין כוונת ריב"ל, תנה אמרו באגדת חלק (סנהדרין דף ק"א), כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו וכו', א"ל אביי וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בורת תכן, אמר מ"ט לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמי' דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות (באותן עולמות יתן לצדיק את העומס, רש"י), וכבר התפלא ע"ז הגאון ר' ישעי' פיק בהגהותיו, דהא משנה מפורשת הוא כאן, וכתב שבספרו יש סדר למשנה אמר ע"ז ישוב נכון, ואנחנו לראות ספרו לא זכינו.

אבל מה שנראה לי אומר, בשנדקדק מה שבמשנה אומר להנחיל, ובגמרא ליתן. והתבאר מבואר, דבאמרו להנחיל היינו שאלו העולמות הם עצמם הנחלה ולא זולת, וביאור הכתוב לפ"ז שהקב"ה ינחיל לאוהביו י"ש, אבל רבא שאמר ליתן, היינו שהקב"ה יתן לצדיקים אלו העולמות כדי שבהם יוכלו לקבל שכרם ונחלתם, וביאור הכתוב לפ"ז, כדי להנחיל לאוהבי את שכרם, אתן להם ש"י עולמות, ואוצרותיהם אלו אמלא עם שכרם. ומובן לפ"ז כוונת רב דימי להביא את המאמר הזה, כיון שאותה הוא מבקש, דהיינו מקום לקבל שכר. וצדיכין אנו לחבין מה יעשה ריב"ל עם מאמר ואוצרותיהם אמלא, שהוא מיותר לפי דבריו. והתוי"ט כתב ואוצרותיהם אמלא, בעוה"ז, (כן כתב הרב בתוי"ט פ"ה דאבות). עתה יתעוררו לנו ספיקות, (א). מה שהקשה שם התוי"ט דכמה צדיקים הם בעירום ובחוסר כל, (ב). מה שהביא שם במדרש שמואל בשם החסיד כיון שעוה"ז הוא קורם לעוה"ב ה"ל לומר אוצרות אוהבי אמלא ואנחיל י"ש, (ג). למה לא יאמר אנחיל אוהבי יש, כאמרו ואוצרותיהם אמלא, (ד). אמרו לכל צדיק וצדיק שה' די לו לומר לכל צדיק, צדיק וצדיק ל"ל. והתוי"ט כתב ע"ז שני תירוצים ע"ש, ושניהם קשה.

(1) דרוש זה הועתק מכת"י א' מהשומעים, והגיע אלינו מאת נכדו האברך חוקר החשוב והנעלה מו"ה בן ציון שווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ואומר שכוונת התנא בזה היא כמה שאמרו בפרק שביעי דמס' כתובות (דף ע"ה ע"א) ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, אמר ר' מיישא בר ברי' דריב"ל אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה, (רש"י, א' הנולד בה, איש איש יתירא קדריש). לפ"ז בא המשורר להוסיף באיש השני דגם מי שלא נולד בה אלא שאהבה ומצפה לראותה מעלה עליו הכתוב כאילו נולד בה. השתא אמינא ברא כרעא דאבוהו, וגם ריב"ל באומרו צדיק וצדיק, התחולל בקרבו הרעיון שהוא שאמרו בר ברי' בכיארור, והוא בין שהוא צדיק בפועל שיושב ועוסק בתורה, ובין שאוהב את התורה ומצפה עלי' אע"פ שאינו לומדה, מצרף הקב"ה מחשבה טובה למעשה, ונקרא ג"כ צדיק לנחול ש"י עולמות. וראייתו נכונה ממה שהתורה מתפארת שתנחיל לאוהבי' י"ש, ומדלא קאמרה ללומדי', ש"מ דגם כשאנו לומד אלא אוהב את התורה בלבד, ישול ג"כ שכרו משלם. ויתבאר מאמר זה עם מה שאמרו בכמדבר רבה פי"א, גדול השלום שניתן לאוהבי תורה שנאמר שלום רב לאוהבי תורתך, גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' וכל בניך לימודי ה', הרי בפירוש אמרו שאוהבי תורה אינם לומדים תורה. ומיושב ע"ז שאלתינו הראשונה, דבאמת עוסקי תורה אינם מקבלים שכר בעוה"ז, אבל אוהבי תורה מקבלים גם בעוה"ז. ושתי הספיקות הראשונות יתורצו בשנדע סיבת דבר זה. הנה קודם המקרא להנחיל וגו', כתוב לאמר, באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט, ופירש הרב בינה לעתים (דרוש ע"ג), שהתורה משתבחת במה שהיא הולכת במידת הרחמים בתוך נתיבות משפט, היינו שנוכרת את הדין ומתנהגת ברחמים. ואינו מתיישב יפה על לשון המקרא, שנראה ממנו שהיא הולכת גם בנתיבות משפט. אולם לפי ביאורנו ברברי ריב"ל, נאמר ששני אלו המקראות ענין אחד להם, דהתורה אומרת שהיא הולכת לפעמים ברחמים ולפעמים בדין, וא"ת מה שבח יש במה שהיא הולכת בדין, ע"ז מפרשת דברי' ששני אלו הדברות הם רק לטובת האדם, וכשהיא רואה שטוב לו להתנהג במדה"ד מתנהגת עמו בה, הה"ד להנחיל אוהבי' יש, כלומר מה שאמדתי בתחילה שאני מתנהגת ברחמים, היינו להנחיל אוהבי' י"ש עולמות, (אוהבי בלבד אע"פ שאינם לומדין). וזה הוא בוודאי רחמים גמורים שהרי מצד הדין מה לנו במחשבתו, עכ"פ אינו עושה ורשע נחשב, אבל לעומת זה מתנהגת אני עמו במדה"ד בעוה"ז, דידוע מרז"ל בכמה מקומות, שלרשעים הקב"ה משלם שכר מצותם בעוה"ז, ולכן בעוה"ז אני הולך עם אוהבי בדין, ואוצרותיהם אמלא כמו שהיא מצד הדין, כיון שנחשבים מצדם לרשעים, נמצא שהן נוחלין שני עולמות מצד שני מידותיו, ונתיישב הכל בעוה"ש"ת.

ונבין עתה מאמר ר"ש בן חלפתא, יראה מפשרו שבא לומר שהשלום הוא דבר יקר, ולכן בדרך הקב"ה את עמו בשלום, ולמד שהוא יקר, מזה שאמר ר' עוז לעמו יתן, ועוז הוא לשון חוזה, והיינו שהקב"ה רוצה ליתן לעמו חוזה ויתן להם השלום שהוא החוזה, וכן פירש התוי"ט, ואין הדבר כן, שהרי במדרש רבה שם רשב"ח אומר גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנא' ד' יכרך את עמו בשלום, הרי שלא הביאו כלל תחילת המקרא, והיינו כמו שסיימו שם, אף

בברכת כהנים אחר כל הברכות מסיימין בשלום, וישם לך שלום, לומר שאין הברכות מועילות כלום אא"כ שלום עמהם, ע"כ, וזה נ"כ כוונת רשב"ח, שכלי מקבל ברכה אינו אלא שלום, דכשיש שלום יוכל לקבל טוב, אבל כשאין שלום אין כלי לקבל טובה, ויהי' פירוש הכתוב ד' עוז לעמו יתן, כלומר חוזק וברכה וטובה, וברך אותם בכל זה בשלום, כלומר עם שלום (והבי"ת הוא בית הכלי), דכשיש שלום יש הכל ואם אין שלום אין כלום, נמצא השלום אינו אלא הקדמה הכרחית לכל טובה וברכה הנרמזים במלת עוז, לא שהשלום הוא עצמו העוז.

ונתחיל עתה במה שיערנו לקרב את הרחוקים. כתיב (ישעי' מ"ח) אין שלום אמר ד' לרשעים, וכן במדרש שם אמדו גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה כמו השלום, ומנעה מן הרשעים, ומה הם הרשעים הללו, לא ידענו אם הם דוקא הרשעים הגמורים שאין להם לא טובה בעוה"ז ולא בעוה"ב, או רשעים שאינם נמורים. ומצד הסברה הי' נראה לומר בזה הצד השני, דאע"פ שהם מקבלים שכר מעשיהם הטובים בעה"ז, מ"מ כיון שהשלום הוא חביב כ"כ שאין לך מדה טובה ממנו, למה יתנתו השי"ת לרשעים הללו, הברכה אחת היא לו, וכי אין לו במה לשלם להם אלא בזה הדבר היקר, הלא לי הכסף ולי הזהב אמר ה', אבל דשב"ח מכריע לצד הראשון, כיון שלדבריו לא יצויר שום טובה בעולם בלעדו, והוא אך הוא הכלי המקבל טוב, והנה כיון שנתן להם הקב"ה טובה, הרי מן ההכרח שיתן להם כלי במה לקבל.

ובריש ברכות שנו חכמים בלשון המשנה מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר"א, וחכ"א עד חצות וכו', ובגמ' תנא אחיכא קאי מאימתי, ותו מאי שנא דתנא דערבית ברישא, אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך, וה"ק זמן ק"ש דשכיבה אימת וכו', ואיבע"א יליף מבריותו של עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, אי הכי סיפא דקתני בשחר מדרך שתים וכו' ליתני דערבית ברישא, ומשני, ע"ש. ויש לשאול לתירוץ בתנא תנא אחיכא קאי, דקאמר מאימתי, ובהכרח דאקרא דבשכבך ובקומך קאי, וא"כ למה לא נאמר ג"כ דמה"ט פתח בערבית ברישא ולא נצטרך לרחוק במאי דפתח בסיפא בדשחרית. והרב פנ"י אמר בזה דתירוץ בתנא ס"ל ק"ש דרבנן, ואעפ"כ תנא אקרא קאי דאסמכות רבנן אקרא, ע"ש, ומלבד שזה דחוק, הנה לפי מ"ש הרב שאנת ארי' סימן א' דגם למ"ר ק"ש דרבנן, מודה דצריך מה"ת לקרות פרשה אחת בשעת שכיבה וקימה, ורבנן הוא דקבעי פרשת שמע דווקא, ואין מקום לזה כלל, ואין להאריך. ויש דף י' ע"ב, ב"ש אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבוקר יעמוד דכתיב ובשכבך ובקומך, וב"ה אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך, א"כ למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבנ"א עומדים, ובגמ', בשלמא ב"ה קמפרשי מעמייתו מטעמא דב"ש, אלא ב"ש מ"ט, א"ל ב"ש א"כ לימא קרא בבוקר ובערב, מאי בשכבך ובקומך, בשעת שכיבה שכיבה ממש, ובשעת קימה קימה ממש. ועל מה שאמרו לימא קרא בבוקר ובערב, כתוב על

הגליון, בערב ובבוקר כן יתכן להיות, וכן הרב פנ"י כתב דלאו דווקא הוא, ומעמם מוכן כדי שיהיו שוה למאמר בשכבך ובקומך, אבל מה נעשה שבכל המפרשים כן הוא, ואיך נרחיב בנפשינו עוז לשבשם כולם, ולא דווקא אינו תירוץ.

ומה שנראה בכ"ז הוא במה שכתב הכסף משנה פ"א מהל' ק"ש דמן התורה כל היום זמן ק"ש של שחרית, אלא דרבנן תיקנו עד ד' שעות, ע"ש. ובאשל אברהם סי' נ"ח אות ז' כתב שהפר"ח בשם תומת ישרים החזיק בסברא זו. ועליו נבנה אנחנו הישוב לשני הסוגיות האלה. הנה לר"א דקאמר דזמן ק"ש של שחרית הוא עד סוף אשמורה הראשונה, והיינו משום דרדיש ובשכבך בזמן שבנ"א באין לשכוב על מטתן (ליגין זיך בל"א) כמ"ש המפרשים, וממילא דרדיש נמי ובקומך בשעה שבנ"א קמים ממתתם, דהא כל עיקר סברת הר"א אינה אלא שאין לנו לחלק בין פירוש ובשכבך לפירוש ובקומך, ע"ש. נמצא דלירי' וכ"ש לב"ש דאמרי שכיבה ממש, בהכרח שנתחיל מן השכיבה, דהא אם אין שכיבה אין קימה, וקרא דווקא, אבל לרבנן ור"ג דכוותיהו קי"ל דרדיש ובשכבך בשעה שבנ"א שוכבין על מטותיהן, דהיינו כל הלילה, וממילא דובקומך נמי דריש הכי, שפיר שייך להקשות מ"ש דתני ובשכבך ברישא, ואקרא ל"ק, דקרא לא מדרק בזה, אבל אמתניתין קשיא.

ובדף ג' ע"א מקשינן דרבי אליעזר אדרבי אליעזר דבבביתא תניא דר"א ס"ל משקידש היום בערבי שבתות, ומתריצין תרי תנאי אליבא דר' אליעזר, ואבע"א רישא דמתניתין לאו ר"א הוא, ועיין רש"י דלכאורה אינם שייכים לכאן. ותירץ בס' בית ישראל להגאון הקדוש מהר"י מ"מ דק"ק קאזיניץ דלתירוצא קמא אפשר לומר דרבנן כר"א ס"ל, אלא דר"א סובר דזמן ההליכה לשכוב היינו לרוב בנ"א שהוא עד סוף וכו', ורבנן סברי כיון דגם לבתר הכי עד חצות זמן ההליכה לשכוב לאיזה בנ"א, חשיב ג"כ ובשכבך, וכמו שכ' רש"י לקמן דף ט' ע"א ד"ה רבנן פליגי, ודו"ק. אבל לתירוצא בתרא דר"א ס"ל משקידש היום דאע"פ שאז עדיין אינו זמן ההליכה לשכוב לרוב בנ"א, מ"מ כיון דלמעשה זימנא הוא, ובשכבך מיקרי, ורבנן סוברים כיון דאינו זמן הליכא לשכוב לרוב בנ"א, לא מיקרי ובשכבך, ואיך יחלק בסוף הזמן להיפוך, אלא ע"כ דרבנן כר"ג ס"ל דזמן שכיבה היינו כל הלילה, והאי דקאמרי עד חצות, משום סייג הוא, זה תורף דבריו.

השתא כדמקשי תנא אחיכא קאי, ותו מ"ש וכו', היינו דקשיא לי' לא מיבעיא אי רישא לאו ר"א ורבנן כר"ג ס"ל, ממילא קרא לאו דווקא, א"כ קשיא אתנא מ"ש וכו', ואף אי תימא דכר"א אתא רישא ורבנן כוותי' ס"ל, אכתי הא ניחא בקרא, אבל תנא לא נקיט בלשון הכתוב, ואהא קמשני בתירוץ הראשון, לעולם אקרא קאי, ומתניתין ר"א, ורבנן כוותי' ס"ל, והאי דלא ניחא לך למימר הכי, דלמה לא קאמר בלשון הכתוב, ה"נ קאמר זמן ק"ש אימתי וכו', והאי ואיבעית אימא אתי למימר נהי נמי דהא ווראי תנא אקרא קאי ולהכי קתני מאימתי, מ"מ בהא לא מתישבת מ"ש דנקיט ערבית ברישא, דהרי לקושטא

רמילתא אנו סוברים ררבנן לא ס"ל כר"א אלא כר"ג כדלקמן דף ד' ע"א, וא"כ וודאי שפי לך למימר דרישא לאו ר"א ממה שנרבה מחלוקת אליבא דחד תנא ונאמר רתרי תנאי אליב"ו, ומתחילה נמי לא נאמר אלא ע"י הדחק לסברא דרבנן כר"א ס"ל, ובלא"ה נמי אפילו תימא דרישא ר"א לא מסתבר לאוקמי למתניתין אליבא דחד ולומר דאליב"ו פתח בדערבית, ודאמרינן רישא ר"א, היינו כר"א נמי, ואלו וודאי טענות צודקות הן, לכך הוכרח לתרץ הך קושיא דתנא מבריות העולם קא יליף, והך דלקמן דף י"א נמי א"ש, דב"ש מקשי אב"ה תרתי, חדא דהו"ל למתני ערב ובוקר במקום שכיבה וקימה, ועור דהוי ל' להפך הסדר ולכתוב שחרית ברישא כדכתיב גבי תמיד, והיינו דקאמרי לימא קרא בבוקר ובערב, דלדידהו הא נמי א"ש ולא מצטרכי לומר דבקרא ליכא קפידא וכדכתיבנא.

ונראה לי רהיינו טעמא דקא יליף מבריותו של עולם יותר מתמיד, משום דידוע מדבריהם ז"ל רמזים התורה והמצות נברא העולם, ע"ד שאמרו תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם לא יקבלו בנ"י את התורה אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, וכן דרשו על מקרא שכתוב נמונים ארץ וכל יושבי' אנכי תוכנתי עמודי' סלה, וכיון שערב נברא תחילה, הרי ה' צריך תחילה לתורה ולמצות, ולכך כל מקום שמדבר מן המצות צריכין אנו להתחיל בו כיון שהוא צריך לאותו דבר תחילה. והנה פרק רביעי דמכילתין (המדבר בתפילה), מתחיל, תפלת השחר עד חצות וכו', והשתא קשיא, לתך תירוצא בתרא דקאי אליבא דהלכתא, מ"ט פתח בדשחרית ולא יליף מבריות העולם, בשלמא למ"ר תפילות אבות תקנום, אתי שפיר, דנקט כסדר שתקנו, ואברהם הוא דתיקן שחרית, אבל לריב"ל דס"ל בריש פרק הנזכר תפילות כנגד תמידין תקנו, וודאי קשיא. והרב פני יהושע שם כתב בטעמי' משום דהא בתמיד כתיב בוקר תחילה. ואין זה מספיק לפי מה שביארנו דיליף מבריות העולם כיון דאין טעם לקרא דובשכבך ובקומך, ובקרא אין קפידא, אבל התנא צריך לומר מלתא בטעמא, ולא מלבנו יצא הדבר כי אם מלב הארי מהרש"א ז"ל, וא"כ ה"נ מה בכך דהכתוב מקדים.

ונראה לי לומר בזה, ע"פ מה שכתב הרב הגאון רבנו יהונתן אייבשיץ בס' קטן על מגילת איכה ונקרא אלון בכות (קפ"טיל ג' פסוק ג') דקודם שנחרב ביהמ"ק ה' עד חצות משמשים מלאכי רחמים ומשם עד ערב מדה"ד, וכשנחרב ביהמ"ק נתהפך הסדר, ע"ש. שמעינן מהא דעתה בשעת תפלת שחרית משמשת מדה"ד. ובגור ארי' תחילת בראשית על מה שפירש רש"י מתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במדה"ד, הקשה דמאי ג"מ מאי דהוה הוה, ותירץ דנ"מ דמצי לעמוד גם בפני מדה"ד ואין מצטרך לרחמים, חשוב טובא, שהרי כן ה' רצון הקב"ה. השתא לפי"ז מאן דמצי לעמוד בתפילה בשחרית ואין מונע מדה"ד המתוחה אז, ובטוח הוא שכפי הדין צריכין לעשות לו בקשתו, הוא משובח מאד. ולפיכך איירי דחביבה ל' לתנא האי תפילה שהוא מכוונת נגד רצון הקב"ה, מנקיט לה ברישא.

ולהשלמת הענין צריכין אנו להקדים עוד מ"ש אאזמו"ר הרב הצדיק הגאון

והקדוש בקש"ת מהרשנ"ז נבג"מ נ"ע בפרק י"א מה' אגרת התשובה, וז"ל, וכמו שאנו מברכין בכל תפילת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו וכו' ברוך אתה ד' חנון המרבה לסלוח, והרי ספק ברכות להקל משום ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל וכו', ע"כ דבריו הנחמדים. הנה דיקדק הרב ז"ל שבהכרח אין בדבר הזה ספק כלל, שאל"כ הנה אם לא שמע ר' לקולו, הרי אין לו על מה לברך ומברך ברכה לבטלה, אע"פ שנוף הברכה אמת, דהיינו שהקב"ה סולח ומוחל לשבים ככתוב בתורה כ"פ, מ"מ לו יהי' שאין הקב"ה מתרצה לזה הבקשה לברכה, על מה הוא מברך, הרי הוא רומה למברך המוציא ואין לו לחם, שאע"פ שהענין הוא אמת שהקב"ה הוציא לחם מן הארץ, הוא ברכה לבטלה. וא"כ יכולין אנו לדייק כן בכל הברכות דבהכרח עושים רצונו ובקשתו, דאל"כ הרי הוא ברכה לבטלה, ומה שאינה נעשית, היינו משום דלאחר התפילה תיכף מוסיף חטא על חטאיו הראשונים. והנה מה שאמר הרב ז"ל בשעת ברכת סלח לנו ווראי מוחלין לו עוונותיו, היינו דווקא מצות עשה שעלי' אמרו ז"ל אינו זו משם עד שמוחלין לו, וכ"כ הרב בהרי"א שם, וגם מצות עשה נראה ראין ביטול תורה בכלל, דהרי אמרו וויתר הקב"ה על ע"ז וכו' ולא וויתר על ביטול תורה, אלמא חמורה מכולם, לכן אמרו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, והרי אין יסורים באים על עשה, אלא ווראי דהאי חמורה מכולם.

עתה כבר תיקשר הכל כלאחר יד, רכאן דקאמר ריב"ל דאוהבי תורה הם מצד הדין כרשעים ולכן יש להם עוה"ז, קשה עליו דהא הוא עצמו סובר תפילות כנגד תמידים תיקנום, ותקשה עליו מתניתין דתפילת השחר, ומוכרח לומר דתפילת השחר הוא דין גמור, ולפ"ז איך יוכלו אנו לומר בשעת תפילת השחר ברכת שים שלום כיון שמצד הדין הם כרשעים, ואין שלום אמר ר' לרשעים, והויא ברכה לבטלה כיון שהוא יודע שלא תתקיים בו בקשתו, ואהא קמשני, אמר רשב"ח לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, כלומר שהשלום הוא ככלי אל הטובה, וכיון שיש להם טובה, בהכרח שיש להם גם השלום שהוא הכלי וכמו שכתבנו לעיל, ובהכרח שמקרא שכתוב אין שלום וכו', היינו לרשעים גמורים, משא"כ אלו, ולהם שפיר יוכלו לברך גם בשחרית, ברוך אתה ד' המברך את עמו ישראל בשלום.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין קבלנות בשבת

מהגאון מוה"ר יוסף העניג אבר"ק נייטרא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום א' אלול זכרון בספ"ר (תרכ"ה) לפ"ק.

חיים טובים ארוכים ונעימים לירידי הרב הגאון הגדול המפורסם
כקש"ת מו"ה אברהם שמואל בנימין נ"י אברק"ק פ"ב⁽²⁾ ולכאל"ש.

אחדשת"ה בברכות השנים ממקור לבבי, אציע לפני הרגנ"י שאלה אחת
אשר נשאלתי היום, וימחול על כ"ה [=כבודו הרמה] לחוות לי איך רעתו הרמה
נוטה. — והוא, קצין אחד מפה ה"ה התורני היקר כ"ה ר' בונם קרויז שכר רחיים
של מים משר אחד, והרחיים הוא לערך ג' פרסאות מכאן, ושאל אותי האיך ינהג
בשבתות ויו"ט, ודרך ומנהג שהעכו"ם האומן הממונה על הרחיים נוטל חלק
מגוף הריווח, דהיינו מכל סאה וסאה שהרחיים עושים פרי, יש להאומן מדה אחת,
והוא בתורת אריסות נחית.

והנה לפי המבואר באו"ח סי' רמ"ג, רחיים דינו כשדה דאף בקבלנות מותר
לכל השיטות חוץ מהרמב"ם, אולם המג"א בס"ק ב' מביא דעת הב"י בשם
מהרי"א דבמרחץ ורחיים אסור בקבלנות מצד הדין דלא שייך נכרי אדעת'
דנפשי' עבד כיון דישאל מרויח ממלאכת שבת, וחילוק זה מוזכר גם בתוס'
מועד קטן דף י"ב ד"ה אמר שמואל וכו', לחלק בין שדה לבית, שכתבו התוס',
וכ"ש קבלנות שאין הבית מתעלה בכך וכו', ועו"ש. לפי סברא זאת צריך עיון
לחלק בין הך דהכא להך דפותקין מים לגינה, דאף דמלאכה נעשית מאלו' מ"מ
הרי הישראל נהנה, ואטו דבר הגדל בשבת אסור, הרי מלאכת שבת גופה היא
קודש ואין מעשי' קודש, וכיון שהנכרי עושה בקבלנות שוב לא מיקרי מלאכת
ישראל, ועו"ש ברשב"א בשבת דף י"ט ד"ה הא דאמרין וכו', מה שהעלה בזה
לתרץ קושית התוס'.

וכרמות רא"י לרבני מהרי"א, לחלק בין אם ישראל נהנה או לא, נ"ל מש"ס
דע"ז דף כ"ב, דמקשה הש"ס ארשב"ג דאמר לא ישכור ארם מרחצו לנכרי אבל
שדהו לנכרי שרי מ"ט וכו', וקשה רהא בלא"ה צ"ע דאמר רשב"ג סתם לא
ישכור ארם מרחצו לנכרי משמע בכל גווני אסור אפי' מחוץ לתחום, ואמאי,

(1) נולד בשנת תק"פ בערך בעיר העלישוויא. בצעירותו למד אצל הגאון מוה"ר שלמה
קוועטש אבר"ק לייפניק זצ"ל, ואח"כ למד שנים רבות בעיר ווערבוויא אצל הגאון בעל
שערי תורה זצ"ל. בערך בשנת תר"י לפ"ק נתקבל לאבר"ק ווערבאופצי, ובערך בשנת
תרכ"ה לפ"ק נתקבל לאבר"ק נייטרא, והעמיד שם תלמידים רבים. יש אליו תשובות
בשו"ת מהר"ם שיק ובשו"ת מהר"י אסאד. נפטר לבית עולמו ביום י"ב לחודש תמוז
שנת תרמ"ח לפ"ק. — תשובה זו הניעה אלינו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד
מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) הוא הגאון בעל כתב סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל. ועיין מה שהשיב על זה
בתשובותיו חאו"ה סי' כ"ד.

בשלמא בשדה אסור אף מחוץ לתחום דאכתי שייך חשש מראית עין בחול המועד, אבל במרחץ בחול המועד אנן נמי עבדינן ואמאי אסור מחוץ לתחום, וע"כ צ"ל כשיטת מהרי"א דבמרחץ קבלנות אסור מדינא, לכן אסרו שכירות אמו אריסות וקבלנות, דהנך מיחליף אהדדי, דבין כך ובין כך הנכרי אינו שכירו של ישראל, ואם אנו מתירין שכירות אתי למישרי קבלנות, אבל גבי שדה, דקבלנות גופה לא נאסרה רק מחמת מראית עין, לא אסרו ג"כ רק מחמת מראית עין. וכיו"ב כתב הר"ן שם וז"ל, ותלמידא דנקיט מעמא דאריסותא קעביד, לרבותא נקיט, דאפי' בכח"ג שרי, ועוד שאלו ה' האריסות אסור, אף השכירות ה' אסור, דארעא לאריסות קיימא, ובאריסות יתלו ולא בשכירות, אבל השתא דאריסות שרי כ"ש דשכירות כה"ג שרי, עכ"ל עיי"ש. ומעתה דמוכח הוא דמרחץ ורחיים חמורים משה, ומדינא אסורים, מדויק הש"ס שפיר, דמדנקיט רשב"ג מרחץ, משמע הא שדהו לנכרים שרי.

ובחאי עניינא, אם יש לחוש לחשש מראית עין דעוברים ושבים, כבר הקשה המג"א בס' רמ"ד מירושלמי דשביעית דאין חוששין לעוברים ושבים, ומתרג' בשביעית תקילו. ועל הסברת הנוכ"י בחילוקו שבין שבת לשביעית, כבר השיג בשו"ת ח"ס סי' ס', ומרמז במתק לשונו על ש"ס גיטין נ"ג ע"ב, ותליא בפלוגתת ר"מ ור"י. אולם האמת אנדר שגם דברי הח"ס בחילוקו שם שגבו מדעתי העני', דהא"ך יתלו האורחים דבוודאי בהיתר עושה דאל"כ לא יעזו פנים בפני אנשי עירו לעבור עבירה בפרהסיא, הא המשנה נקיט שם שיעור עד שיפסקו עוברי עבירה, דכל זמן שעוברי עבירה מזבלין אסור לחוציא הובל שיחשד' בני מתא שגם הוא חבר לאיש משחית, וא"כ חזינן להדיא דאנן חשדינן שעובר עבירה בפרהסיא, ואיך ס"ד שעוברים ושבים יתרחשו שבוודאי אין לו בית שלחין, דאל"כ לא יעזו לעבור עבירה ברכים, אתמחה.

לכן נלענ"ד דהמובחר שבתירוצים הוא החילוק שהעלו התוס' שם עפ"י הירושלמי עצמו במס' מועד קטן, שבשביעית שהוא הפסד גדול לכך לא חששו חכז"ל לחשדא דאורחים משא"כ בחול המועד, עיי"ש. אולם גם תירוצם אינה עולה יפה אלא לחלק בין שביעית לחול המועד, אבל לא בין שביעית לשבת, דהא גם שבת הוא חלק שביעית מימי השבוע, כמו שנת השביעית מימ השנה, ועי' ברמב"ן בפירושו על התורה בפרשת בהר שם עיי"ש. לכן נ"ל דתשובת האשכנזים לא קאי להלכה כי אם על קבלנות בית או שדה, כמו שהכניס הרמ"א הגהתו בס' רמ"ד ולא בס' רמ"ג, דהיינו בקבלנות לקצור שדהו, דשם ליכא הפסד כלל אם עכו"ם שובת בשבת, לכך חששו לחשדא דאורחים, אבל גבי מרחץ תגור ורחיים, דשם איכא הפסד, באמת לא חששו למראית עין, וזה הסבר נכון להסביר תירוץ של התוס'. אלא דא"כ כיון דלקולא יש חילוק בין שדה למרחץ, א"כ הה"ד להיפוך יש שוב לחוש לדעת מהרי"א, דמשמע זה במרחץ מדינא אסור, והדבר הזה מתחפץ כחומר חותם לקולא ולחומרא. ותמי' לי על כל הגדולים שלא הביאו דברי תשב"ץ ח"ב סי' קס"ז, שהוא באמת מביא דאי' מירושלמי שביעית הנ"ל גם לענין שבת.

כל זה כתבתי לרווחא דמילתא, אבל בגוף הדין כבר אמרתי למעלה בהתחלת רברי, שכן דרך כל האומנים שנוטלים חלק ברחיים מגוף הריווח שתעלה הרחיים, מדה מה מכל סאה, כמדומה חלק עשירית, וא"כ הוא מפורסם דהאומן בעל הרחיים נחית בתורת אריסות, ובארים אף שישראל מרוויח, מ"מ שייך נכרי ארעתי דנפשי קעביד, וגם חשדא ליכא, כי [נודע] דהרחיים קאי לאריסות. וליתר שאת צווייתי לו שיעשה עם האומן הנכרי קאנטראקט, ולחתום בעדים, ומילתא דמתעביד באפי תלתא קלא אית לי למלתא. לכן נלענ"ד היתר בלי שום חשש, ויען כי מורה אחד פיקפק על הוראה זו, הצעתי הדבר לפני הרגנ"י.

הכ"ר ידידו מוקירו כערבו הרם והנשא,

חק' יוסף העניג מהעללישוויא

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף יאסקי שפירא זצ"ל¹ אבר"ק לעסלא

ב"ה. פה ק"ק לעסלא יום א' ח' טבת תר"ז לפ"ק.

רב טוב וברכה וחיים לכבוד האלופים ראשים קצינים התורניים
פרנסים ומנהיגים דקהל עדת ישורון ק"ק גאלוב יע"א המקום יהי
בעזרם.

פתח דברי יאיר לברך אתכם בברכת מזל טוב, על אודות אשר זכיתם
להשלים בקבלת רב אב"ד בקהלתכם, וקבלתם רב מופלג בחכמה ויבראה,
ובשמוש חכמים, ברוך הוא וברוך שמו², הוא יצק מים על יד הגאון רשכבה"ג
מה"ו עקיבא וצלה"ה שהי' אב"ד דק"ק פוזנן, שנים רבות, שמחתי מאוד על
אשר נפל חלקכם בנעימים בעזה"ת.

אבל שמחתי לתונה נהפכת, כי שמעתי ונחלתי על שבר יוסף שהשו"ב מ'
יוסף הוא חותר במחתרת למצוא מקום לחלוק על הרב למדות עיני כבודו,
ולחשפילו לפני ההמון עם, לו חכם ישיביל כי לא על הרב הוא, כי אם על ה' ועל
תורתו הקדושה.

(1) נולד בחג הסוכות שנת תקל"ח לפ"ק בעיר דאוויטש לעביו מוה"ר אליהו שפירא.
כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אליעזר ליפמן הלוי אבר"ק צילץ זצ"ל.
הי' אבר"ק וד"ר בק"ק לעסלא. נרפס ממנו ספר חידושי מהר"י שפירא עמ"ס חולין,
וחידושי מהר"י שפירא עמ"ס נדה. עוד נשאר ממנו בכת"י חידושים על כמה מס' הש"ס
ועל הל' פסח. נלב"ע בעיר לעסלא ביום כ"ז תשרי שנת תר"י לפ"ק. — מכתב זה הגיע
אלינו מאוסף שווארצאן בירושלים.

(2) הוא הגאון מוה"ר ברוך הלוי ראזענפעלד זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה
ח' קונט' א' עמוד ח'.

ואשר הלל מ' יוסף על היתר הוראתו, לא ידע ולא יבין, אם הותר לו להורות בעת שאין רב במקומו כאמרם במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, וגם על סמך שאל יורה כי אם דברים פשוטים, וכל דבר הקשה ישאל לרב מוסמך, לא הותר לו להורות כשיש רב אב"ד במקומו, ומכל שכן לחלוק עליו, וביותר בדבר שהרב אב"ד מחמיר והוא מקיל, אין זאת כ"א קלות דעת חוצפא ועזות, להרבות מחלוקת להרום ולהחריב הקהלה, שמעתי שגם אתם קנאתם לה' להעביר את השו"ב שני שבועות, ואחרי זאת אני משיל על השו"ב ר' יוסף שיתודה בבחמ"ד לפני ארון הקודש בכפיפת ראש, ויאמר, חטאתי לאלקי ישראל ולתורתו הקדושה ולהרב אב"ד דקהלתנו, ואני מקבל עלי שלא אוסיף עוד להכניס את עצמי בשום דבר הוראה, ולא אדבר שום דיבור שיהי' נגד הרב אב"ד דפה ונגד כבודו, אף שלא בפניו, וגם בעסק שחיטות ובדיקות אחי' סר למשמעתו ואכבדהו ואשמע בקולו כתלמיד לרבו.

ובאם יסרב ר' יוסף בזה, אי אפשר לו להיות שוחט ובודק בקהלתכם, יסולק ממינויו, ואל תחושו לרגשת ההמון אשר יעשו לעמוד לימין השו"ב, רואה אנכי כי לא נגד הרב הלזה כן הוא, אלא לא ימצא שום רב אב"ד קיום בקהלתכם, כידוע לכם, כי אם בעשותכם כאשר כתבתי.

דברי ידידכם המבדך אתכם בשלום,

יוסף יאסקי שפירא

האב"ד דפה ק"ק לעסלא יע"א

ואשר הלל מ' יוסף על היתר הוראתו, לא ידע ולא יבין, אם הותר לו להורות בעת שאין רב במקומו כאמרם במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, וגם על סמך שאל יורה כי אם דברים פשוטים, וכל דבר הקשה ישאל לרב מוסמך, לא הותר לו להורות כשיש רב אב"ד במקומו, ומכל שכן לחלוק עליו, וביותר בדבר שהרב אב"ד מחמיר והוא מקיל, אין זאת כ"א קלות דעת חוצפא ועזות, להרבות מחלוקת להרום ולהחריב הקהלה, שמעתי שגם אתם קנאתם לה' להעביר את השו"ב שני שבועות, ואחרי זאת אני משיל על השו"ב ר' יוסף שיתודה בבחמ"ד לפני ארון הקודש בכפיפת ראש, ויאמר, חטאתי לאלקי ישראל ולתורתו הקדושה ולהרב אב"ד דקהלתנו, ואני מקבל עלי שלא אוסיף עוד להכניס את עצמי בשום דבר הוראה, ולא אדבר שום דיבור שיהי' נגד הרב אב"ד דפה ונגד כבודו, אף שלא בפניו, וגם בעסק שחיטות ובדיקות אחי' סר למשמעתו ואכבדהו ואשמע בקולו כתלמיד לרבו.

ובאם יסרב ר' יוסף בזה, אי אפשר לו להיות שוחט ובודק בקהלתכם, יסולק ממינויו, ואל תחושו לרגשת ההמון אשר יעשו לעמוד לימין השו"ב, רואה אנכי כי לא נגד הרב הלזה כן הוא, אלא לא ימצא שום רב אב"ד קיום בקהלתכם, כידוע לכם, כי אם בעשותכם כאשר כתבתי.

דברי ידידכם המבדך אתכם בשלום,

יוסף יאסקי שפירא

האב"ד דפה ק"ק לעסלא יע"א

מכתב מהגאון מוה"ר יהודה א"ש זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק סאבראני

בעה"י. יום ג' כ"ד תמוז תרכ"ה לפ"ק.

שלום וכל טוב לכבוד מר ניסי הרב הגאון הגדול צדיק יסוד עולם נ"י
פ"ה עה"י אור ישראל וקדושו כקש"ת מוהר"ר הילל נ"י לנצח⁽²⁾.

מכתבו קבלתי לנכון, והנה ראיתי אשר עלה על לבו הטחור לעשות, ברוך ה'
אשר לא השבית לנו גואל לגדור גדר כרם ה' צבאות אשר עלו בו שועלים מחבלי
הכרמים.

הנה מה שסיים, וכל העובר, אנחנו נקיים מערכות. בהשקפה ראשונה ה'
פלא בעיני, האידך נוכל לפטור עצמינו מערכות, בוודאי כוונתו כמו דאיתא במס'
שבועות דף ל"ט, והכתיב וכשלו וכו', התם שיש בידו למחות, וכמו שנאמר
ביחזקאל [ג'] ואתה כי הזהרתו וכו' ואתה את נפשך הצלת. ולפ"ז הא דאיתא
במס' יבמות דף ס"ה כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר
שאינו נשמע, הסמ"ג במ"ע י"א כתב כי הוא עצה טובה (ודבריו צ"ע, עיין
מהר"א שטיין, ועיין ביש"ש פי' מחודש במס' יבמות), והרישב"א כתב במס'
יבמות דוקא לרבים אבל ליחיד עד הכאה, וסיים בסוף דבריו, כשהוכיחן פעם אחת
ולא שמעו ומכיר בהם, עי"ש. ולפ"ז ה' לנו לעשות לקבץ חתומים ולפטור את
עצמינו מן הערכות של מחללי שבת קודש ושאר איסורים בעו"ה אשר נכשלים,
ולא נוכל לומר מוטב שיח' שוטח⁽³⁾).

כתבתי כ"ז כי לא ראיתי שום דבר במכתב מפירצת הדור בעו"ה, וילעיגו
עלינו ויאמרו שחכמי הדור רוצים לפטור עצמם בדבר לדידהו לא הוה מום,
ובאמת לדידן הוא [מום] גמור ויתד דעה לישראל, והנה מעודי לא נסיתי להשמיע
בחוץ קולי, אך לעשות רצוני אבטל את דעתי, והי' בבוא מכתב מאת אחי מ"ו
הגאון נ"י⁽³⁾, יכול לכתוב כי אני מסכים ע"ו, והי' ירחם עלינו מהרה וירם קרן
התורה.

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל. אחר פטירת אביו
נתקבל לאבד"ק סאבראני. קצת מחידושויו והתנהגותיו נרפסו בספר זכרון יהודא. נפטר
ביום ב' דר"ח שבט שנת תרכ"ז לפ"ק, ומנ"כ בעיר אונגוואר. — מכתב זה הניע אלינו
מאת ידידנו הרב מוה"ר רפאל גאלדשטיין שליט"א האדמו"ר מסקאליע — קהל תולדות
יצחק. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) הוא הגאון מוה"ר הילל ליכטענשטיין מקאלאמייא זצ"ל. — כתבנו אורותיו
בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

(3) הוא הגאון מוה"ר מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל. — כתבנו אורותיו
בכר"ש קונט' ע"ב עמוד ט'.

חק' יהוד' בן לאאמו"ה מאיר א"ש זצ"ל

וּפ"ש ליריד נפשי מחו' הרב המופלג בתורה ובצרכות חריף ובקי בקש"ת מו"ה עקיבה יוסף נ"י⁽¹⁾ עש"ז הצנועה תי'.

מה שאמרתי למעכ"ת נ"י כי ראיתי בספר המתרעם החולכים ללמוד ... ללא, הוא החכם יש"ר מקנריא הביאו בעל אמונת חכמים מ"ב ע"א.

(4) הוא הגאון מוה"ר עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

[illegible][illegible]

בענין אין עונשין מן הדין

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר דייטש אבר"ק באניהאד ז"ל¹

ב"ה.

לכבוד הה"ג החו"ב וכו' מו"ה משה לאוויא נ"י
בק' צאזמיר (רוסיא) יצ"ו.

ע"ד מה דשרר לן חורפי' לפימ"ש בעלי תוס' (משפטים) לפרש דברי המכילתא התמותים מאוד אשר כבר עמדו עלי' המפרשים, ואעתיק לשונה (והיא בפרשה ז'): אם ישראל שאין בו יום או יומים אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו שהוא ביום או יומים אינו דין שלא יהא חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית אל מקום שהוא כדי להמית, לא אם אמרת כן ענשת מה"ד, לכך נאמר בשבט, עכ"ל. והתמוה מבוארת, הא אדרבה כאן מקילין עליו שאינו חייב מיתת אם הכה אותו בדבר שאין בו כדי להמית, וכתבו בעלי התוס' דמ"מ הוי חומרא אם ה' הארון רודף אחר עברו להכות אותו בדבר שאין בו כדי להמית ובא אחר והציל את העבר בנפשו של הארון, ואי אמרי' דהארון ל"ה חייב מיתת, א"כ המציל העבר בנפשו של הארון חייב מיתת, וא"כ הוי עונש מה"ד להמציל העבר בנפשו של הארון, עייש"ה ותראה שכן כוונתם, וא"כ מוכח דגם כה"ג אין עונשין מה"ד היכא שמסתעף ע"י שזהו פטור, חיוב מיתת לאחר, כמו הכא דמסתעף מזה חיוב מיתת להמציל העבר בנפשו של הארון.

ולפי"ז הק' מע"כ נ"י בריש מס' מכות דילוף בר פדא ק"ו גבי בן גרושה דאין העדים זוממין נעשים בן גרושה מק"ו, המחלל אינו מתחלל וכו', דא"כ משכחת עונש מה"ד כגון שכה"ג ועוד א' העידו על א' שהוא בן גרושה, והנה אי היינו מקיימין כאשר זמם והוי הכה"ג נעשה בן גרושה, א"כ למאן דס"ל מכות י"א דנמצא הכה"ג בן גרושה דמתה כהונה, יוכל הרוצח לעזוב עיר מקלטו ואינו חייב מיתת אם יצא מעיר מקלט, אמנם לפי הק"ו דבר פדא דאינו נעשה בן גרושה, א"כ הרוצח חייב מיתת כשיצא מעיר מקלטו, ונמצא דעונשין מה"ד, כך הוא תוכן קושית מע"כ נ"י.

ונ"ל די"ל בזה שני אופנים, האחד כיון דעכ"פ העד האחר שהעיד עם כה"ג לא יוכל להעשות בן גרושה מק"ו, ואצלו לא שייך אין עונשין מה"ד, דע"כ רק א' הוי כה"ג, דשני כהנים גדולים בבת א' לענין עיר מקלט לא משכח"ל, א"כ ממילא גם לגבי כה"ג דרשינן הק"ו, רא"א לומר שא' יהי' בן גרושה ע"י הומת והשני לא יהי', ומכיון דע"כ אנו מקיימין הק"ו לענין עיר הא' שלא נעשה בן גרושה, ממילא גם הכה"ג אינו נעשה בן גרושה, וכה"ג לא אמרי' אין עונשין מה"ד היכא דכבר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד כ'. — העתק מתשובה זו קבלנו מאת ידידנו האבדך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה נפתלי עהרענרייך נ"י. טוב עין הוא יבורך.

קיימנו הק"ו לגבי האחר, ע"כ רלא שייך כלל אצל אין עונשין מה"ר, וכה"ג כתב
הה"מ פ"ב מהל' מאכ"א הל' א' לענין אין מזהירין מה"ר רהיכא שכבר נאסר
משום לאו הבא מכלל עשה, שוב לא אמרי' אין מזהירין מה"ר ע"ש, הה"ר לענין
בן גרושה, אם כבר מוכרחין לדרוש הק"ו לגבי עד האחר שאינו כה"ג שאינו
נעשה בן גרושה רלא שייך גבי' אין עונשין מה"ר, מוכרחין לדרוש גבי כה"ג ג"כ
הק"ו וכי האי גוונא לא שייך אין עונשין מה"ר היכא דהק"ו ע"כ ניתן לדרוש
לגבי עד אחר רלא שייך אעמה"ר, ודו"ק.

ועוד י"ל דהכא גבי רוצח לענין אם יצא מעיר מקלט, אע"ג דתוי חומרא
לגבי' אם דרשי' הק"ו שאין הכה"ג נעשה בן גרושה רמותר להרגו כשיצא מעיר
מקלטו, מ"מ משכחת איפכא ג"כ, אם גואל הרם הרג הרוצח, ראם לא נדרוש
הק"ו ואמרינן דנעשה הכה"ג בן גרושה, א"כ הגואל הרם חייב מיתה כשהרג
הרוצח, משא"כ אם דרשינן הק"ו ולא נעשה הכה"ג בן גרושה פטור גואל הרם
אם הרג הרוצח שיצא חוץ לעיר מקלטו, וכה"ג היכא דמשכחת קולא ג"כ ע"י
הק"ו לגבי גואל הרם שהרג הרוצח, רע"י דררשינן הק"ו ולא נעשה הכה"ג בן
גרושה פטור גואל הרם אם הרג הרוצח שיצא חוץ לעיר מקלטו, וכיון דאיכא
פטור מיתה ג"כ ע"י הק"ו, לא אמרי' כה"ג אין עונשין מה"ר. וכל שני התירוצים
נכונים בס"ד.

ובעיקר דברי המכילתא יש עוד פירושים, עיין במכילתא ג"כ. מ"מ מ"ש
בעיקר דברי רבותינו בעלי התוס' ליישב קושייתו מק"ו דבר פרא הוא נכון בס"ר.
יתר דבריו ראיתי וכולם נכונים, וכבר גליתי לו רעתי כי אין הזמן גורם להאריך
בפלפולים בעלמא, וזה המעט ג"כ כתבתי רק מפני כבודו כי רב הוא.

והנני בזה הרו"ש באהבת ת"ח כמיו"ב, והנלע"ר כתבתי.
פ"ק באניהאר, מש"ק לס' ור' ברך את אברהם בכל, י"ט חשוון תרס"ח לפ"ק.
אליעזר דייטש

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהורדת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין הדלקת נרות בשבת, וקבלת שבת

בענין אורח הסמוך על שולחן בעה"ב אם מותר לו להדליק נרות שבת בכרכה בחדר שמדליק הבעה"ב. — ובדין מי שדרכו להתפלל בביהכ"נ קבוע, וכעת רצונו להתפלל קבלת שבת בביהכ"נ המאחרים קבלת שבת, האם נגזר אחר ביהכ"נ שלו, כיון דבשחרית ושאר תפילות חוזר לקביעותו. — ובדין מי שדרכו להדליק בשבת נרות גדולות, אם מותר לשנות לנרות קטנות.

יצחק יעקב ווייס

רב ואב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

פעיה"ק ירושלים תובב"א

מח"ס שו"ת מנחת יצחק

בס"ד. ירושלים עיה"ק ת"ו, יום ג' וארא כ"ו טבת שנת השביעית תשמ"ז לפ"ק.

החיים והשלו' לכבוד נכרי היקר הרה"ג הנעלה חוב"ט צמ"ס הלן בעומקה של הלכה וכו' מוה"ר עקיבא מנחם סופר שליט"א רב רביהמ"ד „יד סופר" פעיה"ק ת"ו, ולכל ב"ב ה"ה נכרי ונכרותי היקרים שיחיו, רב שלו' טובה וברכה, ואזכה לראות מכם חיי נחת לאויט"א.

(א) ע"ד אשר נתעוררת בעת שלמדת שיעורין ראורייתא לפני שומעי לקחך יחיו, וכתבת על דבר מנהג העולם, דאורח הסמוך על שולחנו של בעה"ב, אם מדליק באותו חדר שאוכלים שם (ולא בחדר מיוחד) מברך על הדלקת נר ש"ק, ולכאורה כיון דקיי"ל דאורח הסמוך על שולחנו של בעה"ב הוי כב"ב ופטור מלהדליק (אם לא שיש לו חדר מיוחד לאכסניתו, או שהבעה"ב נותן לו חדר מיוחד להדליק נרות שם), כדכתבו בס' תוספות שבת (סי' דס"ב סק"ט) ובשו"ע הרב ז"ל (שם סעיף ט' וסעיף ט"ו), ולפי"ז אם מדליק האורח פשיטא דל"צ לברך, דאין עליו חובת הדלקה כלל, ומה שבהדלקתו גורם תוספות אור, ע"ז בידרת, דעל תוספות אור גירדא (בלי שיחא איזה חיוב עליו) לא שייך לברך, אבל אין כן מנהג העולם, וכמו שכבר תמה התהלה לרד" (סק"ז) על זה ונשאר בצ"ע, עכת"ד. וכדרכך בקודש צללת במים אדירים לברר דיעות הפוסקים בזה ממקורם וטעמם כיד ר' הטובה עליך, ונשאתר בספק, אם יזרמנו אצלך אורחים הסמוכים על שולחנך ומדליקים שם, אם עליך מוטל להורות להם שלא יברכו, או שישארו במנהג העולם, ומה גם שנהוג עלמא להדליק בחדר שאוכלים שם, ואינם מדליקים בחדר המיוחד להם, ששם צריכים להדליק מדינא, ע"כ השאלה.

הנה בשו"ע (סי' רס"ג סעיף ח') איתא, ב' או ג' בעה"ב אוכלים במקום אחד, י"א שכל אחד מברך על מנורה שלו, ויש מגמגם בדבר, ונכון ליוהר בספק ברכות, ולא יברך אלא אחד, וכתב הרמ"א שם: אבל אנו אין נוהגין כן, עכ"ל. וע"ז כתב התהל"ד (שם ס"ק ז') דאף דס"ל להרמ"א כהמ"כ תשו' אשכנזית והוא תשו' מהרי"ל (סי' נ"ג) ולא צויין בב"י ובכה"ג אות נ', דמברכין על תוספת

אורה, מכ"מ חי' נראה רהיינו רוקא כשכל אחר בעה"ב ויש עליו חיוב מצות הדלקה, ולכן יכולים לברך על חיוב שלהם, אף שאין בו אלא תוספת אורה, אבל בסמוכים על שולחן בעה"ב, וכן בנים הסמוכים על שולחן אביהם, ואין עליהם חיוב מצות הדלקה כלל רק על הבעה"ב, כמ"ש הרב ז"ל (סעיף ט"ו) ובקו"א (אות ה') לא ידעתי אם יכולים לברך על תוספת אורה וכו', וכיון שרעת המחבר גם בבעה"ב שלא לברך, עכ"פ בסמוך על שולחנו נראה דאין לברך עכ"ל התהל"ד, וצייגת לזה בדברריך בצירוף דבריהם של עוד גדולי האחרונים מה שכתבו בענין זה.

והנראה לענ"ד, לפי מש"כ המג"א שם (ס"ק ט"ו) בטעם הי"א דכל אחד צריך לברך, יש ללמוד דגם אורה יכול לברך. וז"ל המג"א: דכל מה דמיתוסף אורה, יש בה שלו' בית ושמחה יתירה, להנאת אורה בכל זוויות וזוויות עכ"ל, הרי כתב להדיא בפשיטות דמברך לפי דעת הרמ"א על תוספת אורה, וה"נ באורח אף שאינו מחויב להדליק, מ"מ כיון דבתדלקתו יש תוספת אורה, יוכל לברך על תוספת זו גרידא, וכמ"ש המג"א, והבן.

ובאשל אברהם (על השו"ע שם מהגאון מבוטשאטש זצ"ל) כתב וז"ל: אורות הברכות דכמה נשים על שולחן אחד, ב' נרות לזו, בסמוך לב' נרות לזו, שכתב באו"ח (רס"ג ס"ח) בהג"ה שהמנהג לברך, נראה שגם הב"י ז"ל יורה כשכבר נהנו כן אין עוד חשש פתחון פה על זה, וכמ"ש במקור"ב שעל ברכה שהונהגה אין עלי' שום חשש ברכה לבטלה בשום צד, ושייך בזה אשר קרשנו במצותיו וצונו, כיון דהיא מצוה לנשים מוחזקת מהאמהות ז"ל הק' והלאת, וכבר קבעו חובה על עצמם שלא תהי' שום אשה שנישאת פעם אחד לאיש בלי הדלקת ב' נרות, פשיטא ששייך בזה וצונו לכולי עלמא, וגם במנורה אחת אין קפידא, ע"כ לשון הא"א. הנה אף דמירי לענין נשים שקבעו חובה ע"ע דאחר שנישאת תדליק תמיד ב' נרות, מ"מ נראה דה"ה בנר"ד אחרי שכבר נהנו העולם לברך, אין עלי' שום חשש ברכה לבטלה, ולכן אין לחורות להאורחים שלא יברכו היכא דכבר נהנו לברך, אפי' כשמבדכים על שולחנו של בעה"ב וכנ"ל.

והנה מש"כ דגם במנורה א' אין קפידא, אשר במג"א (סק"ט) העתיק דברי השל"ה, וכן פסק בתוספות שבת (סק"ב) ובשו"ע הרב ז"ל (סעיף י') דעכ"פ לא יברכו שנים במנורה א' שיש לה קנים הרבה, ונקטו בפשיטות לאיסור במנורה א', אלא דבא"ר (ס"ק י"ח) בשם זקנו מהר"ש חולק ע"ז ומתיר במנורה א', והובא במחצית השקל שם, וכנראה דכותי' ס"ל גם לחאשל אברהם, ועי' פרמ"ג (א"א ס"ק ט"ו) ציין לדברי הא"ר הנ"ל וסיים דיש להקל בנשים עניות שאין להם כי אם מנורה א' שתברך כל אחת, וכ"ש פמוטות עגולות עיי"ש, והראנו בספר מקור חיים (הנרפס מחדש) לבעל חוות יאיר זי"ע שכ' ג"כ שיש לדון דאף במנורה א' יכולים ב' להדליק.

ולמעשה נ"ל היכא רא' בעלת הבית, והב' הוא אורה, נכון שהאורח ידליק מקורם, דהרי על בעלת הבית פשוט דחייבת להדליק, ולגבי האורח, אף דלפי המבואר יכול להדליק בברכה, מ"מ נכון שהאורח ידליק מקורם.

ודבר זה למדתי ג"כ מדברי האשל אברהם שכ' שם (סעיף י') וז"ל: הייתי נהוג זמן מה לברך על נרות שב"ק, שהדלקתי בחדר שלא היה בו נר אחד, וזוגתי ברכה על נרות שהדליקה בחדר ששיינה שם ומכינה שם המאכל אל הכלים המובאים לשולחן שבחדר שהדלקתי, ומתפללת שם לאור הנר, והי' אצלי פשוט לברך כיון שהדלקתי קודם לה, ולא שמעתי ברכה שלה, והיום ראיתי בספר הק' שלחן עצי שטים ז"ל [סי' ה' סעיף ד'] מביא בשם הע"צ ז"ל שאין להאיש לברך גם בחדר בפני עצמו, כל שאשתו בעירו ומברכת, ומשמע שלא ישמע ברכתה ומדליק קודם לה, ואולי אין קפידא אם מברך רק שאין צריך, וכמו במהררין דחנוכה נר לכל אחד ואחד ומברך בפני עצמו כשרוצה, ואולי יש לחלק כי שם כן הוא משום פרסומי ניסא, מה שאין כן בזה, וגם בחדר בפני עצמו י"ל שתיקנו רז"ל שרק היא תברך, ואולי אין זה דק כשמקדמת ברכתה והיא כשלווחו לזה אין לו לברך וכו', אולי מ"מ תיקנו בזה סגנון שליחות, משא"כ כשמקדים את עצמו להדליק, י"ל שעכ"פ הברירה בידו לברך, ואולי לא פלוג חז"ל וכו' עכ"ל. והנה מש"כ בחדר ששיינה שם צ"ע, אמנם ראיתי דבריו (בסי' תר"ו סעיף ב') שהביא ג"כ מנהגו זה, כתב: בחדר שמתפללת שם שאוכלת שם המשרדת וכו' עיי"ש. ודאיתא מיני, דבאם מברך מקודם, יש בזה צד מעליותא בנוגע לברכה שמברך, אף היכא שאשתו מברכת, וכ"ש בנר"ד כמבואר.

(ב) ועל מה שנסתפקת לפי המבואר במג"א (סי' רס"ג ס"ק כ"ד) דבעיר שיש בה הרבה בתי כנסיות אין אחת נמשכת אחר חברתה, ובמחצית השקל כתב ע"ז, דכוונת המג"א דאותן בני אדם שדרכן לילך לביהכ"נ אחת, אותן בני"א נמשכים אחר ביהכ"נ שדרכן לילך שם, ואותן בני"א שדרכן לילך לבית הכנסת אחרת נמשכים אחר ביהכ"נ אחרת עכ"ל, ומשמע מזה דאפי' אינו נמצא שם, ג"כ נמשך אחר אותו ביהכ"נ שרגיל לילך שם, ולא יוכל לומר דרוצה להגרר אחרי ביהכ"נ שמאחרין. אולם בשו"ע הרב (שם סעיף י"ט) כתב: ויחיד שלא היה בביהכ"נ שקבלו בה שבת אע"פ שהוא רגיל להתפלל תמיד באותו ביהכ"נ, אם רוב העיר לא קיבלו שבת אפשר להתירו במלאכה עכ"ל, ונסתפקת. רגם לרברי המחזה"ש אפשר דכ"ז אם הוא מתפלל ביחידות בביתו, אבל אם ברעתו לילך להתפלל בליל ש"ק בביהכ"נ אחרת, אפשר דנגרר אחריהם, והבאת מדברי המחזה"ש לקמן (סק"ל) ומהערוך השלחן (שם סכ"ח), ומה דיש עדיין לפלפל בזה, ועוד נסתפקת בזה בכמה חילוקי דינים, וגם בזה נהניתי לראות רב בקיאותך בענינים אלו.

אך חידוש בעיני שלא הבאת מספרי שו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' כ"ד) שביארתי שם בעזה"י בכמה חילוקי דינים בהאי דינא יעווי"ש, ועיי"ש כמה שכתבתי אודות בית הכנסת שמתפללים שם שני מנינים בערב ש"ק בימי הקיץ, ומנין אחד מקבלים שבת תיכף אחרי פלג המנחה והם רוב הציבור, והכ' שרצונם להתפלל מעריב בזמנה, מאחרים ועושים מנין באותו ביהכ"נ ומקבלים שבת לאחר זה, והשאלה היתה אם מותרים השניים בעשיית מלאכה בביתם אחרי שהראשונים קיבלו שבת ועדיין היום גדול, וכתבתי דהיות שאותן אנשים

שמתפללים במנין הב' יתפללו למחר בשב"ק יחד עם המנין שהקדימו להתפלל, ורק לתפלת הלילה מתחלקין, דבכה"ג המיעוט בטל ברוב. ולפי"ז גם בנידון הנ"ל הי' אפשר לרדן כיון דלמחרת יתפלל שוב באותו קהל שהקדימו להתפלל, שוב אינו יכול להגדר אחרי בית הכנסת שמאחרין, אולם יש לחלק קצת, דשם יש לצרף לחומרא היות דמתפללין באותו בית הכנסת, וכאשר ביארתי כל זה בתשובתי הנ"ל.

ג) ומה שהעלית להתיר ספיקתך, במי שתורגל להדליק נרות גדולים, אולם בקיץ כיון שכל זמן שהנרות דולקים אי אפשר לפתוח חלונות הבית, ועי"ז צריך לשהות כמה שעות בלילה בחדר שחלונותיו סגורים, האם מותר להדליק נרות קטנים, שיהיו דולקים כל זמן אכילת סעודת שבת, ובאופן שידליק עוד מספר נרות קטנים וישקלו כפי משקל הנרות הגדולים, ובוה יצא מחשש מאי ראסור לשנות כיון דרגיל להדליק נרות גדולים. והבאת לפשוט שאלתך מדברי החכמת שלמה בגליון השו"ע (סי' תד"ו) ומחמבואר בשו"ע (סי' רע"ג סעיף ז') שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער והכי מסתברא עכ"ל השו"ע, וש"מ רבנ"ד יש להקל בזה, ועפי"ז כתבת ג"כ דיש להתיר להכניס חלק מהנרות שרגיל להדליק על השלחן שאוכל שם לאחר אחר שג"כ מחוייב להדליק שם, אע"ג דאפשר דבחדר שאינו אוכל לא שייך הידור בריבוי נרות.

הנה אע"ג דשם כתב המג"א (ס"ק ט"ו) בשם מהרש"ל דרוקא במצטער הרבה הא לאו הכי צריך לאכול במקום נר, מ"מ נר"ד עדיף דעכ"פ אוכל במקום נרות, וצדקו דבריו בזה, ויפה הבאת מה שנוגע לנר"ד משו"ת מהרש"ג ח"א (סי' מ"ט) וח"ב (סי' ל"ב [השני] אות א'), חילק לאוריייתא. אף דשם הנדון להיפוך, במי שהי' רגיל להדליק הרבה נרות קטנים ועתה רצונו לשנות להדליק נרות גדולים פחות במנין אבל שקול במשקל, ועי"ז דן באדיקות באריכות בח"א סי' מ"ט, ובקצרה בח"ב סי' ל"ב, ולפי הטעמים שכתב שם להתיר, יש לרדן בנר"ד איפכא לאיסור, מ"מ יש מקום לחלק דשם היו נרות קטנים כ"כ שלא דלקו עד שבאו מביהכ"נ, משא"כ בנר"ד מיירי שגם הנרות הקטנים דולקים כ"כ שמאירים היטב כשחוזרים מביהכ"נ, ובפרט לפי מה שסיים שם דלא הי' ראוי להאריך בענינים אלה הרבה, כי בענינים אלה איך שתעשה האשה כל שכוונתה לשמים טוב הוא, וכמבואר בשו"ז (אהע"ז סי' כ"ה) ע"ש. אולם זה יש לרחות, דכאן כוונתו לתועלת עצמו ולנוחיותו הפרטית. אכן גם בזה י"ל דבנר"ד שאנו דגם הנרות הקטנים יהיו דולקים עד הסעודה באופן שלא יהיו נימוחים זה מזה ושפיר דמי.

ואמנם כן הייתי רוצה לטייל ארוכות וקצרות בדרכיך היקרים עלי מאוד, אך רובי טרדתי מונע ממני לבוא לכלל עיון בדברך, ואני תפלה כי תזכה להמשיך בדרכך הטהורה, להנות בתורת ד' בהתמדה גדולה, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ואזכה לראות ממך ומכל יו"ח הרבה תענוג ונחת לאויט"א, עדי נזכה בקרוב לביאת משיח צדקינו ושמחת עולם על ראשינו בב"א.

והנני בזה רושה"ט ושלו' כל ב"ב היקרים לאויט"א, זקינך,

יצחק יעקב ווייס

בדיני מילה

מוהל שנשבר צפורנו, האם אריך שיעשה פריעה ע"י צפורני זרים שיחבר לצפורנו, ואם יש רשות לאבי הכן לחזור ולעשות שליח מוהל אחר

חיים ישעי' קעניג

אבר"ק יאקע

בעמח"ס שו"ת חקי חיים

ברוקלין, ניו יארק

בס"ר. כ"א כסלו תשמ"ט לפ"ק.

החיים והשלום וכ"ט יעלה על ראש ירירי חקוק במורשי לבבי,
המופלג בתורה ויראה חו"ב נפלא שמו מפארים כש"ת הרב אהרן
אליעזר ליפא זילברמאן שליט"א ראש הכולל בית שערים ברוקלין
נ"י.

אחדשה"ט באהבה. זאת אומרת אשר קבלתי מכתבו מלא חריפות ובקאות
גם יחדיו. — בענין מוהל אחד שנשבר צפורן שלו, האם מותר לו לרבוק צפורן
שיעשה בו הפריעה, האם זה כנגד שינוי במצות פריעה אשר מקובל לנו
מאבותינו מדור דור, ואב לכן יודיעו שהוא תלוי בגוף המוהל ולא ע"י כלי או דבר
שחובר לגופו לפי שעה. — והדר"ג העתיק דברי הבנין ציון ח"א סימן פ"ח אשר
ברור מילולו שלא יפה עושים אותם שאין פורעין בגופם ממש דק ע"י אמצעי,
וכמעט אין להוסיף עליו, אלא מה שמובא במד"ר שמות פי"ט ובמדרש שיר
השירים פ"א, ר' ברכיא תני לה בשם רשב"י משה מוהל ואהרן פורע ויהושע
משקה, וי"א יהושע מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה, עיי"ש, וחזוין פלוגתא
רדבנותא מי ה' המוהל, משה או יהושע, אבל הכל מודים בין הלישנא קמא ובין
הלישנא בתרא, אשר אהרן ה' פורע, ולמה, אלא משום רחזוין אשר הכתוב
הקפיד אשר מליקת קרשים צריך להיות בגופו של כהן דוקא כדנפסק בדמכ"ס
הלכות מעשה הקרבנות פרק ז' הלכה ו', וכן בזבחים דף ס"ה ע"א כהן ומלך, וכי
תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח, אלא כהן ומלך שתהא המליקה בגופו של
כהן. הנה בזוה"ק עה"פ אם מזבח ארמה תעשה לי וזבחת עליו עולותיך וגו',
תאנא כל מאן דקריב ברי' לקרבנא דא, כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמי'
דקוב"ה וכו', וכן אנו אומרים הרחמן הוא יברך וכו' מיום השמיני והלאה ירצה
דמו, הרי לך אשר דם מילה הוא בבחינת קרבן, ולכן לתכלית זה צוה הקב"ה אשר
אהרן יהי' הפורע אצל ישראל כאשר יצאו ממצרים, כיון שאהרן ה' כהן, ורצה ה'
אשר הפריעה יעשה בגופו של כהן דומיא דמליקה אשר גם שם הדם מרצה, כמו
אשר דם מילה מרצה כמו קרבן. ע"כ המילה, דחיינו לחתוך הערלה, אי אפשר
לעשות לולא כלי, אך הפריעה שיש יכולת לעשות בגופו של אדם, תעשה ע"י
אהרן הכהן דוקא כאשר מלו את יוצאי מצרים, ואילו ה' מותר לעשות הפריעה
ע"י כלי או דבר אחר, מפני מה הכל מודים שנעשה ע"י אהרן הכהן דייקא, אלא
וודאי כראמון, ודו"ק.

(ב) ועוד שהרי נפסק להלכה ביו"ד סי' שצ"ג סעי' ג' שהאבל מותר לתקן הצפרניים לצורך מילה אף אם יש מוהל אחר ואף בתוך שבעה לימי אבלו, וזה ראוי ברורה אשר הפריעה יש לעשות ע"י צפרני המוהל, וכן מבואר בזוה"ק ומדרשים ופוסקים אשר הפריעה צריך להיות בצפורן דוקא.

(ג) נראה לי עוד טעם אם המוהל עושה זאת בקביעות כמו שהדר"ג כותב שיש למצוא בזמנינו לקנות צפרניים עשויים מ"ניילאן" ולחברם לידיו, שזה אסור משום ביזוי מצוה, כמו שאמרו בפסחים נ"ז ע"א על יששכר איש כפר ברקאי שכיבד את עצמו וחילל קדשי שמים דהוה כריך ידיו בשיראי ועבד עבודה, ופרש"י שם דהוי בזיון קדשים, ובפרט לפי מה שכתבנו דמילה הוא כמו קרבן, שייך כאן ענין ביזוי. אמנם זה דוקא כשעושה משום כבוד עצמו, אבל באופן עראי שנשבר צפורנו או בוראי לא שייך טעם זה כמובן.

(ד) וגשמע מינה אשר הדין שהאב יכול לחזור בו ולכבד בפריעה איש אחר, כי לא עדיף מה שכיבד בפה, מעשיית קנין, אשר גם שם נפסק אשר קנין בשעות לא שמוי קנין כמבואר בחו"מ סי' רל"ב, כיון שנתאנה, וה"נ לא שנא.

(ה) ומה שהביא בשם מנחת חינוך מצוה ב' שהקשה על הטו"ז שכתב דהא דפסקינן שהאב מברך הברכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בין חיתוך לפריעה, והלא קי"ל דכל הברכות מברך עובר לעשייתו, א"כ הי"ל להאב מברך טרם החיתוך, אלא משום דמל ולא פרע כאילו לא מל, לכן שפיר הוי עובר לעשייתו, ע"כ. ותמה ע"ז במנ"ח הנ"ל הלא תקנו חז"ל הנוסח לומר בבריתו של אברהם אבינו, ואמרינן ביבמות אשר אברהם אביו לא נצטווה על הפריעה, והדר"ג טרח ליישבו. ולי לק"מ, כי מעיקרא אין כאן קושיא, ואבאר טעמי, דהנה כללא כייל הראב"ד (מובא בספר מי באר מים חיים על מסכ' ברכות ועוד בספרים) אשר חז"ל לא תקנו ברכה רק על מצות שאין נוהגים בבני נח, כי נוסח הברכה היא אשר קדשנו במצותי, רהיינו שקירש אותנו דייקא ומובדלים אנו בזה מבני נח, לא כן מצוה אשר נוהגת גם בבני נח. ובזה תרצתי במקום אחר למה אין מברכין על מצות צדקה, כי מצות צדקה נוהגת גם בבני נח, עיין חידושי הר"ן (סנהדרין נ"ט) מדנענשו אנשי סדום על חטא זה שנאמר ידי עני לא החזיקה עיי"ש, ואכמ"ל. — לכן הי' מקום שלא לברך על מצות מילה כיון שהיו מצווין ע"ז עוד מימי אברהם אבינו אשר אז הי' עליהם דין בני נח, אלא מדנתוסף על ישראל מצות פריעה בימי יהושע כדאיתא ביבמות (ע"א ע"ב), שפיר תקנו ברכה על מצות מילה, כי מל ולא פרע כאילו לא מל, לכן שפיר הוא הנוסח שתיקנו לומר על "המילה". אכן באמת כיון דבני נח דהיינו זרע אברהם נצטוו על החיתוך, א"כ הי' מן הראוי שלא לברך עליו מטעם הנ"ל, א"כ מזה שתיקנו לברך בנוסח להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, וזה קאי בעיקר על הפריעה אשר ע"ז נצטוו דוקא ישראל ולא בני נח, משם בעצמו מוכח אשר מל ולא פרע כאילו לא מל. אלא שיהי' היכר לנו, תיקנו ברכת האב לברך דייקא לפני הפריעה, אשר מברכה זו מוכח דמל ולא פרע כאילו לא מל, לכן זה מוכיח אשר גם ברכת על המילה אשר

המוהל מברך שרם החיתוך, שהוא בעיקר על הפריעה נתקנה, ודו"ק. וממילא לא קשה הקושיא של המנחת חינוך, כנלענ"ד.

(ו) מה שמביא הר"ג אסתפקתא של בעל עבודת עבודה, כי אולי מצות פריעה כשר כשנעשה ע"י נכרי, כיון דמצות פריעה לא נתנה לאברהם אבינו, א"כ הפסוק רואתה את בריתי תשמור, או המול ימול, אשר משם למדו דפסול מילה בעכו"ם (ע"ז דף כ"ז), י"ל דדוקא ממילה ממעמינן עכו"ם ולא ממצות פריעה, ע"כ. — ע"ז אני אומר שיש לפשוט ספיקא זו עם סברת האור שמח פרק א' מהלכות חמץ ומצה שעלה לתרץ קושיית מפרשי הרמב"ם שכתב האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר לא יאכל חמץ וכו', דממ"נ, אי קי"ל כר' יוחנן דחמץ אסור בכל שהוא דחצי שיעור אסור מה"ת, א"כ אסור בכל מקום, ולמה לו להביא לאו מיוחד, ואי קי"ל כריש לקיש דחצי שיעור מותר מה"ת, א"כ לא מוכח מקרא זה חיובא לגבי חצי שיעור, דחלא אכילה בכזית משמע ולא ח"ש. וכתב האור שמח כי פסוק זה לא יאכל חמץ היום אתם יוצאים, נאמר במצרים שחימוצו לא נהג רק יום אחד, ונודע שיטת הרמב"ם בהלכות מלכים דאין שיעורין לבני נח, דשיעורין הן הללמ"מ ולישראל נאמרו ולא לבני נח, א"כ היו במצרים אסורים באכילת חמץ אף בכל שהוא, ותו אמרינן מתוך שהוחמרו הוקלו כראמרינן במכילתא משפטים גבי רוצח עיי"ש, וכן כתבו בתוס' חולין פ"ט ע"ב סד"ה אלא קסבר עיי"ש. וזה על דרך שאמרו בגמ' מי איכא מידו דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולכן אף לדורות אסור חמץ בכ"ש, ומסיים שם כי זה נכון. — א"כ ה"ה הכא מתוך שהוחמרו אשר בעוד שהי' עליהם דין ב"נ הי' אסור לקיים מצות מילה ע"י עכו"ם, אין להקל עכשיו כשרין ישראל עליהם להתיר הפריעה אשר הוא חלק המצות מילה, ע"י עכו"ם, זה לא יתכן, אלא בודאי אין לעשות ע"י עכו"ם, ודו"ק. ואין אנו מוכרחים לסברת מל ולא פרע כאילו לא מל, ונכון.

(ז) וגם לא מסתבר, אשר חיתוך שניתנה לבני נח יהי' אסור לעשות ע"י עכו"ם, ופריעה שהיא מצוה נוספת וניתנה לבני ישראל לחתום בהם חותם מלא, חותם בתוך חותם מחמת חשיבותם, עיין רש"י (ע"ז ל"ב), דדבר חשוב צריך להיות חותם בתוך חותם רכולי האי לא טרחי ומזייפי, ועיין בשו"ז יו"ד סוף סי' רס"ג רמשו"ה אין למול עכו"ם שלא לשם גירות, כיון דאמרינן אברהם אבינו עומד ומבחיך, ומי שהוא נימול אינו מניחו לניהנם עיי"ש, וכיון שישראל נחתם בחותם בתוך חותם דהיינו בפריעה נוסף על המילה שהוא החיתוך, לא מזריף ואין מניחים אותו לניהנם. לכן אין מסתבר אשר הפריעה תהי' לו מגרעת שתיעשה ע"י עכו"ם, ודו"ק.

ירירו דוש"ת,

חיים ישעי' קעניג

בענין מלאכת הוצאה והכנסה

חיים יחזקאל שרגא שארף

בני ברק

(א) איתא במסכת שבת דף צא. בעא מיני רבא מרב נחמן, זרק כזית תרומה לבית שמא מהו, למאי אי לענין שבת כגרוגרת בעינן, אי לענין טומאה כביצה אוכלין בעינן, לעולם לענין שבת וכגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין (בתוך הבית, ופחות מכביצה אינו מקבל טומאה, עי' בתוס') והאי משלימו לכביצה (פירש"י, שנחה אצלו ועי' הנחה זו נשמא, והיינו כיון דעכשיו כבר יש שיעור לקבל טומאה), מאי, מרמזמרף לענין טומאה מחייב נמי לענין שבת (פירש"י, מדרחשיב הך זריקה לענין טומאה חשיב נמי לענין שבת כאילו הוא כגרוגרת, והיינו אף דלגבי שבת אין כאן שיעור של חיוב, מ"מ כיון דיש חשיבות להזריקה לענין טומאה, דהיינו שע"י זריקה זו נשמא האוכל שזרק, לפיכך מחשבינן גם לענין שבת כמו שיש שיעור), או דילמא כל לענין שבת כגרוגרת בעינן, א"ל תניתנה אבא שאול אומר שתי הלחם ולחם הפנים שיעורן כגרוגרת (היינו לענין הוצאת שבת דאם הוציא כגרוגרת חייב), ואמאי לימא מרלענין יוצא בכזית לענין שבת נמי בכזית (והיינו כיון שהוציא קדשים חוץ לעזרה הרי נפסל ביוצא ושיעורו בכזית ללקות עלי', וא"כ נמצא דיש חשיבות להוצאה זו לענין פסול יוצא, וא"כ צריכין לאחשוביניהו גם לענין שבת כדאמרינן לענין טומאה, וע"ז משני הגמ') הכי השתא, התם מרדאפקוה חוץ לחומת העזרה אפסל לי' ביוצא, אשבת לא מחייב עד דמפיק לי' לרה"ר, הכא שבת וטומאה בהרי הדרי קאתיין, (והיינו דבשלמא כאן לענין טומאה הרי בין חלות הטומאה ובין החיוב שבת חלים בשעת ההנחה, ולפיכך אמרינן דכיון דחל אז דין טומאה חשיב נמי לענין שבת, משא"כ התם בשתי הלחם ולחם"פ הפסול של יוצא חל מיד כשזו יוצא מהעזרה להיקף חיל שלפני עזרת נשים, ושם לא הוי רה"ר, ואשבת לא מחייב עד שמוציא לרשות הרבים, ונמצא שהפסול יוצא והחיוב שבת אין באין כאחד, ולפיכך לא אמרינן מרדאחשביניהו לענין פסול יוצא חשיב נמי לענין שבת), זה תוכן סוגית הגמרא. ולכאן צריכין להבין תירוץ הגמרא דמחלק אם הוי באין כאחד או לא, וקשה הא כמו דלענין טומאה אמרינן דמרדחשיב הך זריקה לענין חלות טומאה חשיב נמי לענין שבת וכמש"כ רש"י לעיל, כמו כן נאמר בשתי הלחם דמרדחשיב הך הוצאה לענין יוצא, דהרי באמצע הוצאה זו איפסל ביוצא, א"כ צריך להיות חשיב שיעור גם לענין שבת, ומאי איכפת לי אם הם באין כאחד או לא, דהרי בין כאן ובין כאן יש חשיבות בתזריקה ובהוצאה. עוד צדיכין להבין באיזה סברא פליגי ההו"א והמסקנא אם בעינן באין כאחד או לא.

(ב) והנלענ"ד בזה עפמ"ש"כ בס' אבן האזל על הרמב"ם פ"ג מהל' גניבה ה"ב בשם הגר"ח ז"ל מבריסק לתרץ את קושית התוס' שם אחא דאיתא שם בגמ', הזורק חץ מתחילת ארבע לסוף ארבע (ברכה"ר) וקרע שידאין (בגדים) בהליכתו פטור שעקירה צורך הנחה היא, והיינו דאמרינן קים לי' בדרבה מיני

ופטור מלשלם על השיראין שהזיק, כיון שיש עליו חיוב מיתה משום זורק ד' אמות ברה"ר, החיוב הזה פוטר את החיוב ממון הקל, ואע"ג שהחיוב מיתה והחיוב ממון אינם באים בזמן אחד, דהרי החיוב ממון בא בשעת קריעת השיראין, והחיוב מיתה אינו אלא בשעת ההנחה, מ"מ כיון דא"א שית' הנחה בלא עקירה, אמרינן עקירה צורך הנחה, וכל הזמן מעקירה עד הנחה נקרא חלק מהמלאכה, והחיוב מיתה שחל עליו אחרי ההנחה, הרי בא מחמת כל רגע של המלאכה רחיינו מן העקירה עד ההנחה, ולפיכך גם בשעה שנקרעו השיראין נקרא שיש עליו חיוב מיתה דהרי מכח זמן הזה חל החיוב מיתה שאחר ההנחה, דהרי כל הד' אמות גורמים החיוב מיתה.

ובתוס' שם (בר"ה שעקירה) הקשו מהא דאמרינן בב"ק דף ע: דגנב ומכר בשבת פטור מד' וה' משום דקים לי' בדרכה מיני', ומקשי הגמ' היכי דמי שית' חיוב מיתה על המכירה בשבת, וקאמר רב פפא דמיירי כשהלוקח אומר להגנב זרוק גניבותיך לחצירי ותיקני לי גניבותיך, והחצר של הלוקח קונה בשבילו, ונמצא שהגנב חייב מיתה על מה שזרק מרה"ר לרה"י, ופטור מד' וה' משום דקלבר"מ, ומקשי הגמ' והא לענין קנין החצר קונה מיד כשהחפץ מגיע לאויר של החצר, דהא אויר של חצר קונה ללוקח דכיון דסופו לנוח כמנוח דמי לענין קנין, ואשבת לא מחייב עד שהחפץ מונח בקרקע, דלענין שבת בעינן הנחה ממש, וא"כ הרי לא שייך לומר קלבר"מ, דהא כבר התחייב ד' וה' בשעת הקנין כשהחפץ הגיע לאויר של חצר הלוקח, ולענין שבת לא מתחייב עד שנה על הקרקע, וא"כ למה פוטר החיוב מיתה את החיוב ממון, ומשני הגמ' דמיירי שאומר הלוקח לא תיקני לי גניבותיך עד שתניח על הקרקע של החצר, ונמצא דבין החיוב ד' וה' וגם החיוב מיתה חלין בשעת הנחה ושפיר אמרינן קלבר"מ. והקשו בתוס' דמאי פריך שם הגמ' דהחיוב ממון בא קודם להחיוב ממון, הא מבואר כאן דעקירה צורך הנחה היא וחשבינן כאילו בכל הזריקה יש חיוב זריקה, וא"כ שפיר אמרינן קלבר"מ אף דהחיוב ממון חל קודם החיוב מיתה, ותירצו בתוס' דהסוגיא רב"ק פליג על הסוגיא בכתובות, ובב"ק סובר הגמ' דלא אמרינן קלבר"מ, ולפיכך צריך לאוקמי בכגון שאמר הלוקח שהחצר לא יקנה עד שתנוח ממש, ואם לאו לא אמרינן קלבר"מ כיון שהחיוב ממון בא קודם, אבל באמת אם סוברים דעקירה צורך הנחה, או אפשר לאוקמי דפטור מד' וה' גם כשקנה הבהמה באויר החצר, ואף דהחיוב מיתה בא אח"כ, מ"מ אמרינן עקירה צורך הנחה וכמשנ"ת.

(ג) והנה הרמב"ם בפ"ג מהל' גניבה הל' ב' פסק כד' אבין דהזורק חץ מתחילת ארבע לסוף ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור, הרי דהרמב"ם סובר דאמרינן עקירה צורך הנחה, ואעפ"כ פסק הרמב"ם שם בהלכה ה' לענין גונב ומוכר בשבת דפטור מד' וה', ומוקי לה הרמב"ם באומר לא תקנה לי חצירי גניבותיך עד שתנוח, דאל"כ לא הוי באין כאחד דהחיוב ממון בא קודם, והקשה שם בשער המלך דלכאוף הרמב"ם סותר עצמו מיני' ובי', דכיון שפסק דאמרינן עקירה צורך הנחה, א"כ גם אם החיוב ממון בא קודם, מ"מ הרי חשבינן כל הזמן

של הזריקה כאילו יש עליו חיוב מיתה, וא"כ למה אוקמי הרמב"ם דוקא בכח"ג שאמר לא תקנה לי גניבותיך עד שתננח, הרי גם אם קונה הבחמה קודם ההנחה, אעפ"כ פטור דעקירה צורך הנחה. ולוישב את דעת הרמב"ם כתב הנר"ח ז"ל, דיש חילוק גדול בין הנמ' בכתובות להנמ' בב"ק, דהא דאיתא בכתובות דאמרין עקירה צורך הנחה, חיינו דוקא בזורק ד' אמות ברה"ר, דשמה כל חלק וחלק מהר' אמות גורמים החיוב שבת שכא בשעת ההנחה, דהרי אם ה' חסר חלק מן הר' אמות הרי ה' פטור, וא"כ כל חלק מהר"א גורמים חיוב מיתה. ולפיכך אם נתחייב ממון באמצע הזריקה, אף דהוי קודם ההנחה, מ"מ חייב, דכל הזמן הוי כאילו יש חיוב מיתה, משא"כ בב"ק הרי שם לא איירי בזורק ברה"ר, אלא דזורק הבחמה מרה"ר לרה"י (דהיינו לחצר הלוקח), ולענין מכנים מרה"י לרה"י א"א לומר דכל מה שהחפץ הולך ברה"י וברה"ר גורם החיוב מיתה של אח"כ, דהרי שם עיקר החיוב בא על מעשה ההכנסה, וזה אינו אלא כרגע שהחפץ מחליף רשויות ונכנס מרה"ר לרה"י, אבל מה שהחפץ הלך ברה"ר מהעקירה עד ההכנסה, וכן ברה"י מההכנסה עד ההנחה, בודאי אין זה חלק מגורמי החיוב שבת, דהרי גם בלי זה ה' מתחייב, דהא אם העקירה ברה"ר הוא סמוך ממש לפתח הרה"י, וההנחה ברה"י סמוך ממש לפתח, הרי ג"כ מתחייב אף שהחפץ לא הלך כלל ברה"י וברה"ר, וע"כ מוכח דאין זה חלק מגורמי החיוב, דאין זה צורת המלאכה כלל אלא ההכנסה לחדר. ולפי"ז בב"ק דמיירי לענין הכנסה מרה"ר לרה"י, לא שייך בכלל לומר עקירה צורך הנחה, שהחיוב מיתה יפטור כל חיוב ממון שחל עליו בשעת הזריקה, דאף דאויר החצר קונה, מ"מ הרי לא קונה עד דמטא לאויר של מחיצות החצר (עיי"ש בתוס'), ומעשה ההכנסה הרי ה' מיר כשנכנס לאויר החצר אפי' למעלה מן המחיצות (דהא רה"י עולה עד לרקיע לענין שבת), ונמצא דהחיוב ממון בא אחר מעשה ההכנסה, ומה שהחפץ הולך ברה"י עצמו אינו חלק מהחיוב, ונמצא דלא שייך לפוטרו מד' וה' רק באופן שאמר הלוקח שלא יחול הקנין עד שתננח החפץ דאו הוי ממש באין כאחד, ובין החיוב מיתה ובין החיוב ממון חלין בשעת ההנחה, ומיושב היטב פסקי הרמב"ם שפסק שתי הדינים, דעקירה צורך הנחה, וגם דמוקי לה באומר לא תקנה לי גניבותיך עד שתננח וכמשנ"ת.

(ד) ולפי יסוד הנ"ל מיושב היטב הסוגיא בשבת דף צ"א שהבאנו למעלה שמחלק לענין אחשבי' בין אם החשיבות חל בסוף המלאכה בשעת ההנחה (כגון בזרק כזית תרומה לבית טמא) לבין אם חל באמצע המלאכה (כגון לענין פסול יוצא דנפסל קודם שיצא לרה"ר), דהרי שם מיירי לענין מלאכת הוצאה והכנסה ולא לענין מעביר ד' אמות, וא"כ בשלמא אם החשיבות בא בשעת ההנחה, כגון בנטמא בשעת ההנחה, אז שפיר שייך לומר דמדחל דין טומאה בשעת המלאכה כבר אחשבינהו לכל המלאכה ולא צריכין שיעור גרונגרת, דההנחה ודאי הוי חלק מהמלאכה, משא"כ אם החשיבות חל באמצע ההולכה ברה"י עצמו, כגון בפסול יוצא דנפסל כבר באמצע רה"י, שם לא שייך לומר דאחשבינהו לכל המלאכה, דהרי זה לא הוי חלק מהמלאכה כלל, וכמשנ"ת לעיל דעיקר המלאכה אינו אלא

המעשה הוצאה מרה"י לרה"ר (וכמובן שגם העקירה וההנחה נקראין חלק מהמלאכה). ולא התעברה ברה"י וברה"ר עצמו, ולפיכך לא שייך לומר בזה אחשיבניהו לכל המלאכה, רהחשיבות לא באה בשעת המלאכה. וממילא מיושב באיזה סברא פליגי התו"א והמסקנא, אם אמרינן אחשיבניהו באמצע המלאכה או רק בסוף, רבהו"א סבר הגמ' רגם במוציא מרה"י לרה"ר הוי כל התעברה חלק מהמלאכה גם מה שהפץ הולך ברה"י ורה"ר עצמו, ולפיכך סבר הגמ' דבין אם חל החשיבות באמצע התעברה, ובין לבסוף, בכ"מ אמרינן אחשיבניהו לכל המלאכה, דהא הכל הוי חלק מהמלאכה. ובמסקנא סובר הגמ' כמשכ"ל דרק מעשה ההוצאה והכנסה הוי המלאכה, ועצם התעברה ברה"י וברה"ר אינו נחשב לחלק מהמלאכה, ולפיכך לא אמרינן אחשיבניהו באמצע התעברה רק בסוף בשעת ההנחה דזהו ודאי הוי חלק מהמלאכה וכמשנ"ת, ודו"ק היטב.

(ה) עוד נלענ"ד דגם התוס' הנ"ל שכתבו דהסוגיא בב"ק פליג על הסוגיא בכתובות, ולא תירצו כמ"ש הגר"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם לחלק בין הכנסה למעביר ר"א ברה"ר, ולכא"ל לשיטתם מוכרח דגם בהוצאה והכנסה הוי כל התעברה חלק מהמלאכה, וא"כ לכאורה תררא הקושיא לדוכתי' על הסוגיא דשבת דף צ"א וכמו שהקשינו מתחילה. אלא דנלענ"ד דבעצם גם התוס' סוברים כמו שכתב הגר"ח בדעת הרמב"ם שיש חילוק בין מעביר ר"א להוצאה והכנסה, אלא דלענין קם ל' בדרכה מינ' לא ניחא להו לחלק בזה, דהנה בהפלאה שם בכתובות הקשה ראמאי נקט ר' אבין ציור שאדם זרק חץ ותחץ קרע שיראין בהליכתו, ואמאי לא נקט בנונא שאדם זרק חץ ר"א ברה"ר, ובשעת הליכת החץ קרע האדם בעצמו שיראין של חבירו, דפטור משום קלבר"מ דעקירה צורך הנחה הוא ונמצא שהחייב מיתה ומזון באין בפעם אחת, ולמה נקט דוקא כשהחץ קרע השיראין. וכתבו האחרונים ליישב קושית ההפלאה, דברין קלבר"מ יש שתי דינים, (א) דשתי חובים אחד חמור ואחד קל אינם יכולין לחול על האדם ברגע אחד, ודין זה אינו שייך רק כששני החיובים חלין בפועל ברגע אחד. (ב) גם כששני החיובים אינם חלין בפועל ברגע אחד, מ"מ אם שתי החיובים באים מחמת מעשה אחד אף שאינם חלין בזמן אחד, אעפ"כ אמרינן קלבר"מ.

ולפי"ז מיושב קושית ההפלאה, דבשלמא היכא שהחץ בעצמו קרע השיראין, אז שייך לומר קלבר"מ דאף דבפועל אין חלין שתי החיובים ברגע אחד, דהא חיוב המזון בא קודם, מ"מ כיון דשתי החיובים באים מכח מעשה אחד דהיינו הזריקה, בגלל זה אמרינן קלבר"מ, אבל אם באמצע הזריקה קרע האדם בעצמו שיראין, אז לא שייך לומר קלבר"מ, שהרי לא באו שתי החיובים מכח מעשה אחד, דאין שום שייכות בין זריקת החץ להקרעתו של האדם, והחיובים הרי אינם חלין בפועל ברגע אחד שיהי' שייך דין הא' של קלבר"מ שכתבנו לעיל, ולפיכך בכח"ג באמת לא אמרינן קלבר"מ, ולפיכך הי' מוכרח לנקוט הציור כשהחץ קרע השיראין דאז הוי עכ"פ מעשה אחד, ופטור מטעם זה כמשכ"ל.

(ו) ולפי"ז מיושב מה שהקשינו לשיטת התוס', דבאמת גם התוס' מורים דהתעברה ברה"י אינו חלק מהמלאכה, אלא דאעפ"כ סברי התוס' דאמרינן ב"י

קלכד"מ כיון דלמעשה שתי תחובים הם מכח מעשה אחד, אף רהחויב ממון לא בא בשעת עצם המלאכה, מ"מ הרי באה מכח אותו מעשה של המלאכה, ולפיכך הקשו התוס' רנ"ב ב"ק צריכין לומר עקירה צורך הנחה, ולא תירצו כמ"ש הנ"ח בדעת הרמב"ם. אבל כאן בשבת דף צ"א, דמיירי לענין אחשבינהו למלאכה, גם התוס' מורי רהחשיבות צריך להיות בעצם המלאכה והתעברה ברה"י ורה"ר עצמו לא מיקרי חלק של עצם המלאכה וכמשנ"ת, ודו"ק היטב בל זה.

(חידו"ת אלו הם לעילוי נשמת זקני הרבני הנגיד החסיד מו"ה אליהו בן מו"ה משה יעקב שארף ז"ל שנלב"ע ביום ח' שבט שנת תש"מ, תנצב"ה).

בענין העברת נחלה בין הבנים

אברהם יחזקאל גרינפעלד

תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת"ם

במתני' (ב"ב קל.) ריב"ב אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאין ראוי ליורשו אין דבריו קיימין. ובגמ', אמר רבא מ"ט ריב"ב אמר קרא והי' ביום הנחילו את בניו, התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה וכו', יכול ורין הוא וכו', בכור שהורע כוחו שאינו נוטל בראוי ככמוחזק לא כ"ש, ת"ל לא יוכל לבכר, ע"כ. ולעיל במתני' (קכו:) תנן איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה עמש"כ בתורה. ופי' הרשב"ם ושאר הראשונים, דקאי אפי' לריב"ב רמודה היכא שאמר בל' לא יירש דל"מ, והוסיף הטור (ס' רפ"א) בשם הרמ"ה רה"ת אם הוסיף לומר לא יירש ראובן בני אלא שמעון לא אמר כלום, משום דתליא ליורשה דשמעון בלא יירש ראובן, אבל אם אמר ראובן בני יירשנו ולא יירש שמעון כלום, כיון דלא תליא יירש דראובן בלא יירש דשמעון דבריו קיימים, דכיון שאמר ראובן בני יירשני קנה ראובן, ודקאמר שמעון לא יירש, מילתא באפי' נפשי' הוא וכמאן דלית' דמי, עכ"ל.

ובסמ"ע ס"ק ה' העתיק רברי הטור בשם הרמ"ה, רק שהוסיף בלשונו וכתב, והטעם דמיד שאמר ראובן בני יירשני קנהו ראובן, ובטור לא הזכיר ענין דמיד קנהו, וגם השמיט הא דכתב הטור אי תליא בלא יירש ראובן או לא, ומשמע מדבריו דאפי' היכא דל"א אלא, רק הקדים לא יירש שמעון ליירש ראובן ל"מ, ורק בהקדים יירש ראובן ללא יירש שמעון שפיר דמי, וכ"מ מדבריו סק"ט ע"ש. והק' עליו בנתח"מ סק"ד דהמעין בטור וב"י יראה דליכא נפק"מ בין הקדים לא יירש להקדים יירש, וכל של"א אלא, דבריו קיימים, דמשמעות דבריו שעשאו לראובן יורש, משא"כ באומר אלא דתלאן זכ"ז, וכוונת דבריו דכיון דלא יירש שמעון ממילא נשאר ראובן לבדו יורש הירושה ולא שהוא מורישו, עכ"ד. (וכן כ' הרמ"א בס"ד בהג"ה בשם ה"ה דלא כד' הסמ"ע).

ונראה ליישב דעת הסמ"ע בהקדם העיון במ"ש בשו"ע ס"ד וז"ל, בד"א

בפשוטין אבל בבכור אם אמר יירש כפשוט או שאמר לא יטול פי שנים או לא יירש פי שנים, ל"א כלום שנא' לא יוכל לבכר, דיש לתמוה הא בפשוט נמי לא מהני כל הני לישני כמ"ש לעיל ממתני' (קכו:) דהוי מעמשכב"ת, וכבר תמה כן בנתה"מ סק"ה. וכן מן התימא על הרמב"ם בפ"ו מהל' נחלות ה"ג, דלשון המחבר נובע משם, ע"ש. וכן על הרמב"ן שכ' בספה"מ בל"ת י"ב (הובא בקצוה"ח סק"א) שאם אמר האב במותו איש פלוני בני בכורי לא יירש פ"ש או שאמר יקח הבכור כפשוט בשות, עבר על לאו הזה (דלא יוכל לבכר), צ"ע כנ"ל דמסתמא לא אסרה תורה בבכור אלא ל' המועיל בפשוט, ואי לאו קרא דלא יוכל לבכר ה' מועיל ג"כ בבכור, משא"כ הני לישני שהזכיר הרמב"ן שאינו מועיל אפי' בפשוט. ואע"ג דבתוס' קל: ד"ה ת"ל מבואר דהלאו דלא יוכל לבכר קאי גם על לשונות אלו דהוי מתנה על מש"ב, וכן מבואר בקצוה"ח כאן סוסק"א, מ"מ הו"ל להרמב"ן למינקט לשונות דהוי מהני אי לאו קרא דהוא עיקר חידוש הקרא. אמנם בנתה"מ תי' על השו"ע דכוונתו היכא שסיים על המותר ל' ירושה לשאר הבנים דמהני בפשוט, ואזיל לטעמי' שהזכרנו לעיל בק' על הסמ"ע דאי לא אמר אלא מהני. והנה צ"ל כתיורוצו גם על מה שכ' המחבר שהל' יירש כפשוט מהני בפשוט, דהיינו דוקא כשסיים על המותר בל' ירושה לשאר האחין כגון דאמר ראובן ושמעון יחד יירשו כאח א' והמותר יירש לוי, דאם לא סיים על המותר כנ"ל, ל"מ אפי' בפשוט, דמאי שנא מהל' לא יירש פ"ש. וכ"כ שם בנתה"מ בב' פשוטים ואמר שיירש א' מהם שליש דלא מהני כמו יירש כפשוט. וא"כ צ"ע בר' הש"ך סק"ו שכ' דאפי' לא סיים על המותר כנ"ל מהני בפשוט ול"ה מעמשכב"ב, דאי' בסעי' ז' אין כל הדברים הללו אמורים אלא כשאמר ל' ירושה, אבל אם אמר ל' מתנה, דבריו קיימין. וכ' בסמ"ע סק"ט דאין חידוש לענין פשוט אם לא שאמר בל' לא יירש, דבל' ירושה אין דבריו קיימין. ותמה ע"ז הש"ך דבסי' רנ"ג ס"ב אי' דיטול לישנא דמתנה, וא"כ לר' הסמ"ע דמיירי בסעיף ז' בל' לא יירש דמהני בל' מתנה, אמאי כ' בס"א איש פלוני בכורי לא יטול פ"ש וכו' ל"א כלום, הא יטול לישנא דמתנה היא, ותי' דדווקא בפשוט מהני לא יטול דהוי ל' מתנה אבל בבכור רחוינן בס"ד דעדיף, ל"מ אא"כ אמר יטול כפשוט, וכוונתו דאותו הלשון דלא מהני בפשוט בלשון ירושה לא מהני בבכור בל' יטול, ואי מהני בפשוט בל' ירושה אז עכ"פ מהני בבכור בל' יטול דהוא לשון מתנה. ואי נימא כר' נתה"מ דיטול כפשוט נמי ל"מ כפשוט כ"א בל' מתנה כנ"ל, מאי שנא מלא יטול פ"ש, וכעין זה הק' בנתה"מ, עיי"ש. ועוד קשה על הש"ך הנ"ל כמו שהק' בקצוה"ח ונתה"מ סק"ו, דהא דל' מתנה מועיל היינו דווקא כשנותן לשאר אחין בל' מתנה, כיון שחל מיד ממילא אין לבכור מה לירש, אבל כשמונע מזה הפכור בל' מתנה, מאי מהני טפי מכשמונע בל' ירושה.

ואפ"ל דהנה הקצוה"ח בסי' רנ"ג סק"ט כ' שיוכל האב להנחיל מדין דריב"ב אף דשלב"ל, ואף שא"י להנחיל לרשב"ל כמבואר בפרק מי שמת (דף קמ"א), מ"מ יכול להנחיל דשלב"ל משום דעשאו יורש וגוף היורש ישנו בעולם ע"ש, ולפי"ז כ' עוד בסי' רפ"א סק"ג דאחד שהנחיל לראובן א"י לחזור ולומר

שלא יירש ראובן, דהוי מתנה עמש"כ בתורה, אבל יכול להנחיל לשמעון מדין דריב"ב דלא גרע משאר יורש דמרבח לזה וממעט לזה, ואפי' עשה לא' יורש בכולה, מ"מ יכול להנחיל הכל לשני דלא בטל מינ' שם יורש דמה שאמר ופלוני לא יירש לא מהני רק שלא ישול בנכסים כמ"ש הרמ"ה דכמאן דלית' דמי. ובנתה"מ סי' רפ"א סק"ג הביא ראי' לסתור דברי הקצות"ח מהא דבעי הגמ' בב"ב דף קל"ג. למאי הלכתא בין אי זוכה משום ירושה לזוכה משום מתנה, דלפי"ד הקצות"ח הול"ל הנפק"מ דאי זוכה משום ירושה יכול להנחיל דשלב"ל, ודבר שאין בו ממש, וא"י לחזור בו, משא"כ אי יורש משום מתנה, ומדלא מתרץ הכי ש"מ דכל דבר שאינו מועיל במתנה, אינו מועיל בהנחלה. וכ' עוד דלפי"ז נראה לו לומר דה"ה במלוה ע"פ דחשיב שאינו ברשותו, ואפי' במלוה בשטר למ"ד קנין שטרות דרבנן, והביא ראי' לזה מהא דאי' במס' ב"ב דף קנ"א ע"א באמי' דר"ע חסידא דהוי לה מלוגא דשטרא וכי קא שכבה אמרה ליהוי לעמרם ברי, וקאמר התם דקנה מטעם מתנת שכ"מ, ולא קאמר רקנה מטעם הנחלה, הרי דמלוה א"י להנחיל.

וכמה מהאחרונים פירשו מחלקותם אי דינא דריב"ב הוי הנחלה רק על הנכסים, וכמו שיכול לתת לו הנכסים בל' מתנה מעכשיו, כמו כן יכול להנחילו הנכסים בל' ירושה שיזכה בנכסים אחר מיתת הנותן כמו מקנה לאחר ל' יום, דלפי"ז א"י להנחיל דשלב"ל ודשאב"מ ומלוה כמו כל מתנה וכן יכול לחזור בו כמו לאחר ל' יום, או דין הוא שחידשה תורה דיכול לעשות להראוי לירש יורש על הכל או על יתר מחלקו, ודין זה חל תיכף, א"כ ממילא יורש אפי' דשלב"ל ודשאב"מ ומלוה וכן א"י לחזור בו כדין יורש יחיד. אמנם עדיין צריכין דברי הקצות"ח לבא לכלל ישוב מפני הראיות שהביא הנתח"מ כנגדו.

ואפ"ל דהקצות"ח ס"ל תרתי דיני, דמדין דריב"ב אפשר גם להנחיל הנכסים בלבד כד' הנתח"מ, וגם בכוחו לעשותו יורש גמור, ורק תליא בל' האב, אי דרק לעשותו יורש או הורישו הנכסים, משא"כ הנתח"מ ס"ל דא"א כ"א להנחיל הנכסים בלבד ותו לא, ולפי"ז צדקו יחדיו דברי הקצות"ח וראיות שהביא הנתח"מ, דמה שהביא ראי' מדף קל"ג. הנה שם מיירי בההוא דקא שכיב ואמר ל' נכסי' למאן דילמא לפלניא ואמר להו אלא למאן, ואמר עלה ד"ה אם דאוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה, ואהא בעי הגמ' למאי הלכתא, וא"כ א"א לומר נפק"מ לענין דשלב"ל וכדו', דהא התם אמר המוריש בל' נכסים ולא בל' שיהא יורש, ודמי למקנה לאחר ל' יום, וכן בראי' שהביא לגבי מלוה, מיירי שאמרה האם בל' נתנית נכסים דאי' שם הלשון, ליהוי לעמרם ברי, ופשוט.

והנה הר"י מיגש (ובשמ"ק הביאו בשם הרא"ם) כ' כד' הנתח"מ, וז"ל, אם אמר פלוני בני לא יירש עם אחיו, אע"ג דשמעינן דשאר בנים ירתי לה כיון דל"א בהריא פלוני ופלוני בני יירשוני אפי' ריב"ב מודה דלא אמר כלום, וטעמא דמילתא דכיון דל"א בהריא פלוני ופלוני יירשוני אשתכח דעריין לא העביר הירושה ממקומה שהרי לא הקנה אותה כלל לא' מהם כרי שיסתלק מן האחר,

ובכיון דלא העביר אותה ממקומה ממילא נפלה הירושה להווא בן בכלל חבנים וכו' כאילו אמר לא יטול ממון שלו (פי', והוי מעמש"ב), עכ"ל. הרי לך רעתו והתורה לא נתנה לו כח לעשותו יורש כ"א להנחיל הנכסים בלבד, וזה מוכח מדכתב שהרי לא הקנה אותה כלל לא' מהם, ולא כתב שלא עשה א' מהם יורש, וע"כ כשמבטלו מהירושה, אינו מבטלו כ"א מהנכסים, ואם הי' ממשיך לומר שאר בני יירשוני, ווראי מהני, שהרי אמר בהריא מי יירש, וא"כ מה שאמר לא יירש עם אחיו לא אמר כ"א לפרש, אבל כשאמר פלוני בני לא יירש עם אחיו אלא שאר בני יירשוני לא מהני, רל' זה משמע רהאב רוצה שיועיל במה שאמר לא יירש עם אחיו, ואח"כ רק פי' דבריו אע"ג דמשמע ממילא, והוי כאילו אמר רק לא יירש ותו לא. אמנם הרמ"ה ווראי לא ס"ל הכי אלא כד' הקצוה"ח שכ' וז"ל, ורקאמר לא יירש שמעון מילתא באפי נפשי' היא וכמאן דלית' רמי, משמע רל"א שהאב במה שאמר לא יירש עם אחיו לא רצה כ"א לפרש מה שאמר יירש ראובן, רק רצה להועיל, ואעפ"כ אינו מועיל כיון שרצה שלא יהא לו דין יורש כרמשמע לישנא לא יירש והוי מעמשכ"ב, ומ"מ דבריו האחרונים שיירש ראובן נתקיימו כיון דלא תלאן זב"ו, פי' שלא התנה שאם לא יתקיימו דבריו הראשונים לא יתקיימו דבריו האחרונים רק מילתא באפי נפשי' היא, וכ"כ בקצוה"ח בפי' דברי הרמ"ה שכ' בסק"ג דאע"ג דקאמר יירש ראובן ולא יירש שמעון ונתקיימו דבריו שיירש ראובן, מ"מ מ"ש לא יירש שמעון לא נתקיים ויש לו דין יורש ויכול להחזירו לירושתו בלשון המועיל. והביא ראי' לדבריו מל' הרמ"ה שכ' וכמאן דלית' רמי. ועוד דלדברי הר"י מיגש לעולם תולה ב' חלקי דבריו זב"ו, שחלק א' מפרש השני, והנפק"מ רק במה רצה האב להועיל ובמה רצה רק לפרש, אבל הרמ"ה כ' דנפק"מ בתלאן ולא תלאן, והפי' כנ"ל דתלאן היינו כאילו התנה דאם לא יתקיים מ"ש לא יירש שמעון לא יתקיים גם מ"ש ויירש ראובן, ולפי"ז אפי' באינו אומר אלא, כל שהקרים לא יירש שמעון ל"מ, וא"כ שפיר כ' הסמ"ע בסק"ה כשי' הרמ"ה וקצוה"ח, משא"כ הנתה"מ ס"ל כהר"י מיגש, ע"כ כ' דליכא נפק"מ בסדר הדברים, רק אם אמר אלא או לא, ודו"ק.

המורם מהם והיוצא מהם מדבריו הנ"ל דלדברי הר"י מיגש אפי' כשיאמר האב ל' לא יירש, לא רצה האב לבטלו מדין יורש, כ"א לבטלו מהנכסים שע"ז נתנה לו התורה הכח, ומ"מ לא אמר כלום כל שלא אמר בהריא מי יירש, ולדברי הרמ"ה התורה נתנה לו כח אפי' לעשותו יורש גמור, א"כ כשאמר לא יירש רצה לבטלו מדין יורש ול"מ כיון דהוי מעמשכ"ב, משא"כ אם אמר האב בל' שישאר יורש ורק מבטלו מהנכסים, אפשר רמחני ולא ס"ל כהר"י מיגש רצ"ל בהריא מי יירש, ווראי אם הוא לא יירש כוונתו שהאחרים יירשו, ומש"כ בקצוה"ח סק"ה רל' לא יטול ל"מ כיון של"א על שאר האחין בל' מתנה, ומשמע מדבריו דבעי' שיאמר בהריא על האחרים, י"ל דבירושה ווראי אם אמר שלא יירש זה הנכסים, כוונתו שיירשוהו האחרים, משא"כ בל' מתנה אפ"ל כוונתו שלא יטול מתנה, אבל הירושה יטול וכמ"ש שם הקצוה"ח בעצמו, א"כ כשאמר לא יירש כך וכך מהמגיעו בירושה דלא רצה לבטל ממנו דין יורש כ"א לבטלו ממקצת או מכל

הנכסים, וראי מהני. והשתא א"ש רברי המחבר בס"ד וכן הרמב"ם והרמב"ן שהקשינו עליהם לעיל, דהא אם אמר לא יירש פ"ש לא רצה לבטל ממנו שם יורש כ"א לבטלו מחצי נכסים, ובפשוט מהני, (ואע"ג רבס"ג אי' שאם אמר על הפשוט לא יירש אלא כך וכך לא מהני, יש לחלק בין אם אמר אלא, לבין לא אמר אלא, ודו"ק). ע"כ בעי' קרא דלא יוכל לבכר לומר רבככור ל"מ, וא"ש היטב ואין צורך לתי' של הנתה"מ. והנתה"מ דס"ל כהר"י מיגש לא הי' יכול לתרץ כדברינו, דהא ס"ל רכל שלא אמר בהריא על האחרים לא מהני אפי' בפשוט וחוזרת הירושה ממילא לזה הראוי לה, ע"כ תי' רמירי בסיים על האחרים בהריא, ודו"ק.

ואחשבה לרעת בזאת רברי הש"ך, דהנה הקצוה"ח בסק"ה כ' דאם אמר האב על הבכור בל' לא יטול, א"א לפרש כוונתו שמתנה לא יטול אבל ירושתו יירש, דהא ירושתו נמי מתנה איקרי כרתיב לתת לו פי שנים, א"כ כוונתו שלא יירש ירושתו, (ואין לפרש דרצה האב לבטלו מדין יורש כמש"ל, דהא רוצה שישאר יורש בחצי האחר, אע"ג דל' יטול שייך רק בחלק הכפל והוי כאילו אמר שלא יהא לו דין יורש, דאל"כ אמאי כ' הקצוה"ח דאפי' אם אמר אלא תלת זב"ז מהני בל' מתנה), ולפי מש"כ לעיל הוי כאומר על האחרים בהריא, ולחכי הק' הש"ך דיועיל בבכור ל' לא יטול דהוי ל' מתנה על האחרים, וס"ל כרעת הרמ"ה והקצוה"ח. והנתה"מ שהקשה עליו לשיטתו אזיל כהר"י מיגש דלא משמע דהוי לשון מתנה לאחרים. וע"ז תי' דלכא' ק' רבס"ד כ' המחבר דהאומר איש פלוני בכורי לא יטול פ"ש לא אמר כלום מרתיב לא יוכל לבכר, ובס"א כ' דהוי מתנה מעמשכ"ב כמו שאמר על הפשוט לא יירש ולא אימעות מקרא דלא יוכל לבכר, וצ"ל המקרא דלא יוכל לבכר ילפי' ב' רבדים, א', דל' המועיל למנוע הנחלה מן הפשוט אסור ואי אפשר למנוע באותו ל' מן הבכור, כגון שאמר לא יירש פ"ש, ב', רבכור עריף ואפי' בל' המועיל ומותר, כגון בל' מתנה, בעי' שיאמר בהריא על האחרים, וע"כ באומר לא יטול ל"מ ולא משום קרא דלא יוכל לבכר, אלא משום דאמר על הבכור שלא יירש ממון שלו, והוי מעמשכ"ב כמוש"כ הר"י מיגש, אך אי לאו קרא דלא יוכל לבכר ל"ה מעמשכ"ב, וא"ש רברי המחבר. ועפי"ז שפיר כ' הש"ך דל' לא יטול ל"מ בבכור, משא"כ יטול בפשוט מהני, דהא אמר בהריא גם על הפשוט כמה יטול, והאומר בהריא ל' מתנה על האחין ודאי מועיל, ודו"ק.

ובזה אדווח לן לישב רברי הרמב"ם בפ"ו מהל' נחלות, רבהלכה ב' כ' שאם אמר האב על הבכור שלא יטול פ"ש לא אמר כלום מקרא דלחוקת משפט, ובהל' ג' כ' דל"מ משום דכתיב לא יוכל לבכר, ולכא' נראין כסודרין, אבל המעיין יראה שהרמב"ם דקרק בלשונו לכתוב בהל' ב' הלשון לא יטול ובהל' ג' הלשון לא יירש (ודלא כהמחבר בס"ד דנקט לשניהם), ומאחר עלות כל הנ"ל שפיר כ', דהא הלשון לא יטול אי לאו דהוי מעמשכ"ב לא אימעות מקרא דלא יוכל לבכר כיון דהוי ל' מתנה וכנ"ל, משא"כ הל' לא יירש ראצ"ל דמקרא דלא יוכל לבכר ילפי' דהוי מעמשכ"ב רק פשוט לא יועיל מקרא דלא יוכל לבכר לבד דהא הוי ל' ירושה ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

בא

במדרש רבה עה"פ שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, בשביל אלקים יראה לו השם (בראשית כ"ב). וצ"ב הכוונה. וי"ל עפ"י מה שכ' האלשיך חק' בפרשתו, דאיך הביאו בנ"י שה לקרבן פסח ובזכותו יצאו ממצרים, הלא בנ"י עבדו למלה שזה הי' העכו"ז של מצרים, ואין קטיגור נעשה סניגור. ותיירץ דהשם הי' כבר בתחלה סניגור, כי יצחק ניתן תמורתו איל שהוא שם, רק רבנ"י הוציאו אותו מן הקדושה לשומאה ע"י שעבדו למלה, ע"כ עכשיו צוה להם הקב"ה שיחזירוהו לקדושתו ע"י שיקריבו אותו לקרבן פסח, וזשה"כ ויקחו להם שם לבית אבו"ת, עכ"ד הנעמים עיי"ש באריכות. ולפי"ז מובן דברי המדרש הנ"ל, דהי' קשה להם על הא דכתיב שה תמים וגו' יהי' לכם, הרי אין קטיגור נעשה סניגור, לזה הביאו הפסוק, דיצחק נקרב תמורתו שם, ושפיר יוכלו בנ"י להחזירו לקדושה. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בשלח

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאיך. והקשו כל המפרשים, דאומרו אני ד' רופאיך, יתכן רק אם יש חולי שצדיקים לרפאותו, אבל אם הקב"ה לא ישים כל מחלה מה צורך יש ברפואה. וי"ל דכשהקב"ה עושה דין ומביא יסורים ח"ו על האדם, הוא באמת ג"כ בוראי טובה גדולה לו, כי כל מה דעביר רחמנא למב עביר, מלבד מה שהוא כפרת עונות וזיוכך החטאים להחיותו בזה ובבא, אך היסורים גופא הם טובה גדולה, וכל אדם ישר כאשר נשלח לו יסורים ח"ו לא יקוץ בתוכחתו רק מקבלם באהבה ורואה תיכף בעת שליטת היסורים כל הטובות המסתעפים מזה, וכן הוא דרך הצדיקים. משא"כ כאשר נשלח יסורים לרשעים, שהמה מרוחקים מהקב"ה, מחו עיניהם מראות ואינם מבינים הטובות ואינם מקבלים באהבה, כי עונותיהם מברילים בינם לבין קונם, וקשה להם לסבול היסורים ולקוצים יחשבו.

נמצא דכשהקב"ה עושה דין באומות העולם שהם אינם יכולים לקבל יסורים באהבה, ע"כ יחשב להם למחלה, אבל אם נשלח לבנ"י איזה צער ח"ו, הרי הוא יודע שרק טובתו הוא, ואין זה מחלה, והיסורים גופא הם אליו לרפואה. לכן אמר הקב"ה כל המחלה אשר שמתי במצרים, היינו בנ"ל שלחם הוא למחלה, לא אשים עליך, והטעם, כי אני ד' רופאיך, כי אתם ידעתם שהכל הוא טובות וכל מה שהקב"ה עושה הוא רק רפואות.

(תרה"ק מוה"ר ישכר בער מראדישיץ זצ"ל¹)

(1) חובא בספר משנה למלך עה"ת מהגה"צ מוה"ר אלעזר ווייסבלום מרישא זצ"ל (כפ' בא), ששמע ד"ז מפ"ק כ"ק מרן הנה"ק מצאנו זי"ע כמה פעמים, והי' משבח ומפאר המאמר הלז מאד.

והי' כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל. ובמס' ראש השנה (דף כ"ט ע"א) אמרו רז"ל, וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, יעו"ש. ותמות, מדוע רק כאשר הרים משה את ידו אז שיעבדו את לבם לאביהם שבשמים, וכבר עמד בזה במתהרש"א בח"א שם.

ויו"ל, דהנה בירושלמי בר"ה שם מבואר דעמלק הי' מכשף גדול, וכל כוחו הי' בכשפים. ובמדרש רבה פ' מטות (סי' ה') איתא, דציץ מועיל לבטל כוחו של כשפים יעו"ש. ועוד מבואר במס' סוטה (דף ל"ח ע"א) דאין להגביה את הידים למעלה מן הציץ מפני שהשם כתוב עליו. ועפי"ז יובן היטב, דהנה במלחמת עמלק עלו משה ואהרן על ראש הגבעה, ובני ישראל היו למטה מהגבעה, ולא יכלו בני ישראל לראות היטב את משה, וסמכו בדעתם שבוודאי לבש משה על דאשו טס שהשם כתוב עליו, וזה מועיל בסגולה לבטל הכשפים של עמלק, ולכך לא היו משעבדים את לבם בתפלה, אבל כאשר ירים משה את ידו למעלה מראשו, אז ידעו בטח כי אין הציץ מונח בראשו, דאל"כ לא הי' מגביה את ידו למעלה מהשם, לכן אז נכנע לבם להתפלל למקום והיו מתגברים, וא"ש.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל²)

יתרו

ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, וביום השביעי שבת לך' אלקיך. ודקדקו המפרשים למה לי היתר מלאכה בששת הימים. ויו"ל רבא להורות דשרי לנטוע ולזרוע בערב שבת, אף דגורם שזמן קליטת הצמיחה יהי' בשבת, דאין לחוש לזה, כיון דכבר נתן הקב"ה בטבע לכל הנזרעים והנטיעות שיצמיחו, לא חשיב מלאכה, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אפרים העקשיר דיין בק"ק המבורג זצ"ל³)

משפטים

וכי יזיר איש על רעהו להרגו בערמת, במסורה בערמ"ה ב' פעמים, דין, ואידך, ויעשו גם הם בערמה (יהושע ט'). ויש לקשר המסורה בדרך המוסר, עפי"ד חכמו"ל (סוכה נ"ב:) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהלים ל"ז) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, עיי"ש. וכך הוא תמיד דרכו של יצר הרע לפתות ולהכשיל את בני אדם לעבירות בלשון דמי' ותרמית, כדאיתא בזוה"ק (פ' בראשית) והנחש הי' ערום דא יצר הרע דא מלאך המות. ואומנתו של מגול זה הוא להטעות ולהסית בערמת, וחכם הוא להרע, כי ציד בפיו

(2) בספרו מנחת קנאות בסופו, בקונטרס שירי מנחה לרף ל"ח ע"א.

(3) כן כתב בספרו ארנו פז על שו"ע או"ח סי' רס"ג (ר"ה ועפ"ז). — ועי' במנ"ח מצוה רח"צ אות ח' ד"ה והנה, שכ' אם זרע בחול וזמן הקליטה יהי' בשבת וראי פסוק אליבא דכ"ע, כמו כל המלאכות רמותר מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת, עיי"ש היטב. וע"ע בזה בס' כלי חמדה עה"ת בפ' יתרו (דף ק"ג), והרברים עתיקין.

לומר על עבירה שהיא מצוה ועל מצוה שהיא עבירה. ע"כ ישמע חכם ויוסף להיות ערום ביראה, וביתרון חכמה יהא לבו ער לבלתי נפול ברשת זו אשר טומן לו היצה"ר.

וזאת תורת המסורה, וכי יזיר איש, זה היצה"ר שנקרא איש (עי' סוכה נ"ב): על רעהו, אלו ישראל (עי' חגיגה ז.), להרגו בערמה, שהיצה"ר מתגבר עליו במרמה ומתנכל אליו להמיתו בחלקקות לשונו, ולהטותו מדרך הטובה והישרה, לזה נמסר במסורה, ויעשו גם הם בערמה, ומאויבי תחכמי להתחכם נגדו במרמה של תורה, ובתחבולות תעשה לך מלחמת היצר, כי אז תלך לבטח בדרך ותנצל נפשך.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

תעודות וסמיכות

קיג.

אפריון נמטי' לה"ה ירירי התורני הרבני איש תבונה מו"ה ירמי' נ"י בחרב הגאון מו"ה מיינשטר סג"ל זצ"ל, אשר העיר ר' את רוחו להתעסק בקרשים להביא לבית הרפוס ספר היקר שאלות ותשובות להארם הגרול בענקים נשר ובעל כנפים, ובירו פי שנים, עטרת ראשינו גאוננו ארוננו מורינו ורבינו יצחק אלפאסי זצוק"ל, אשר מכבר נרפס בק"ק לזורנו בשנת תקמ"א לפ"ק, ולאשר ראה הרבני מו"ה ירמי' הנ"ל כי יקר מציאת ספר הקרוש הזה ואין יד הכל זוכים בו, לזה מחשבתו הטובה להעלותו על משבח הרפוס שנית במתכונתו של הראשון באותיות מרובעות וביופי והירור, וזה בכלל זיכוי הרבים ותועלת גדול לכל הצמאים לדבר ד' זו הלכה ברורה שיצא מפה קדוש רבינו הנ"ל, יהי נועם ד' עליו לגמור מחשבתו הטובה מכח אל הפועל.

ועל מבוקשו ממני נידון הסכמה. הנה להסכים על תוקף הספר ומעשהו, אין זה צריך לפנים, וידוע ומפורסם לכל גדול תועלת דבר א' מדברי רבותינו וזכרונם לברכה, וכל יומא ויומא שמעתייהו בפומינו, ועל פיהם יושק כל עם ד', והמה לנו לעינים, ובאורם נראה אור. וע"ד החרם על ההדפסה, חלילה לחשוב על עם קדוש לר' שירימו יד לחזור ולהרפס ספר הנ"ל תוך משך ששה שנים מיום כלות הרבני מו"ה ירמי' הנ"ל בהדפסת ספר הנ"ל מבלי רשות והורמנא ממנו, ולא יכשלו ח"ו באיסור השגת גבול.

פ"ק פוזנן יום א' כ"ג שבט יג"ל ישראל"ל לפ"ק.

עקיבא בחרב מו"ה משה גינז ד"ל

(1) הסכמה זו לא נרפסה, כי לא נגמרה מחשבתו של מו"ה ירמי' הנ"ל מלח אל הפועל. אפריון נמטי' לירינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען ששלח לנו העתקה מהסכמה זו. ישא ברכה מאת ר'.

קיד.

בע"ה.

זה משה האיש לו ירענו מה הי' לו, כי זך וישר פעלו, ה"ה היקר המרומם הנעלה כש"ת כ' משה בן הרבני המופל' מוה"ר יששכר דוב ליטויער⁽²⁾, אשר לשמע אוזן שמעתי, ולמראה עיני ידעתי, את משפטו וחקו, כי כל מעשהו באמונה, וכל רכיו בהשכל ותבונה, והוא ממקדמי ומחשכי לבי כנישתא אוהב צדק שונא עול, מקרב האמת ומרחק ההבל, אי לזאת אמרתי נוצר תאנה יאכל פרוי פרי קורש הילולים ואעטרהו ואענדהו בכתר החבר, ויהולל לפי מפעלו, וזה שמו וזה זכרו אשר יקראו לו, החבר רבי משה בן מורינו הרב רבי יששכר דוב, והנני נזר אומר על כל הסרים למשמעתי, אשר בשמו יקראוהו, בשם זה יכבדוהו, לכל דבר שבקדושה, בשם רבי משה, ותבלו בטוב שנותיכם, כי פי המדבר אליכם, הוא ידירכם, הכותב וחותם להיות לראי' ולעד א"ל רב"י מש"ה (תקפ"ח) לפ"ק, יום ה' בין כסא לעשור וי"ו תשרי.

הק' ליפמן חופק"ק דינדיש יע"א⁽³⁾

(2) הוא בעמח"ס רעת יששכר על פירש"י עה"ת.

(3) הוא הגאון מוה"ר אליעזר ליפמן שטיין אבד"ק דינדיש וצ"ל. ראה אודותיו בכר"ש קונט' מ"ה עמוד י"ב. — כתב חבר הלז הניע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הופערער נ"י מאנשווערפען. תח"ח לו.

284

זה משה האיש לו ירענו מה הי' לו, כי זך וישר פעלו, ה"ה היקר המרומם הנעלה כש"ת כ' משה בן הרבני המופל' מוה"ר יששכר דוב ליטויער⁽²⁾, אשר לשמע אוזן שמעתי, ולמראה עיני ידעתי, את משפטו וחקו, כי כל מעשהו באמונה, וכל רכיו בהשכל ותבונה, והוא ממקדמי ומחשכי לבי כנישתא אוהב צדק שונא עול, מקרב האמת ומרחק ההבל, אי לזאת אמרתי נוצר תאנה יאכל פרוי פרי קורש הילולים ואעטרהו ואענדהו בכתר החבר, ויהולל לפי מפעלו, וזה שמו וזה זכרו אשר יקראו לו, החבר רבי משה בן מורינו הרב רבי יששכר דוב, והנני נזר אומר על כל הסרים למשמעתי, אשר בשמו יקראוהו, בשם זה יכבדוהו, לכל דבר שבקדושה, בשם רבי משה, ותבלו בטוב שנותיכם, כי פי המדבר אליכם, הוא ידירכם, הכותב וחותם להיות לראי' ולעד א"ל רב"י מש"ה (תקפ"ח) לפ"ק, יום ה' בין כסא לעשור וי"ו תשרי.

החבר רבי משה בן מורינו הרב רבי יששכר דוב ליטויער, אשר לשמע אוזן שמעתי, ולמראה עיני ידעתי, את משפטו וחקו, כי כל מעשהו באמונה, וכל רכיו בהשכל ותבונה, והוא ממקדמי ומחשכי לבי כנישתא אוהב צדק שונא עול, מקרב האמת ומרחק ההבל, אי לזאת אמרתי נוצר תאנה יאכל פרוי פרי קורש הילולים ואעטרהו ואענדהו בכתר החבר, ויהולל לפי מפעלו, וזה שמו וזה זכרו אשר יקראו לו, החבר רבי משה בן מורינו הרב רבי יששכר דוב, והנני נזר אומר על כל הסרים למשמעתי, אשר בשמו יקראוהו, בשם זה יכבדוהו, לכל דבר שבקדושה, בשם רבי משה, ותבלו בטוב שנותיכם, כי פי המדבר אליכם, הוא ידירכם, הכותב וחותם להיות לראי' ולעד א"ל רב"י מש"ה (תקפ"ח) לפ"ק, יום ה' בין כסא לעשור וי"ו תשרי.

תמיהות וישובים

תמי' בספר מגן גבורים

בשון"ע או"ח סי' קס"ז סעיף כ', אפי' בשבת שהוא חייב לאכול פת לא יברך לו חבירו ברכת המוציא אם אינו אוכל. ובס' מגן גבורים סק"ו כתב שהט"ז והמג"א נדחקו בזה, ותי' בב' דרכים, ובתירוץ השני כתב, דבשלמא בקידוש ומצה, התורה ציוותה לאכול מצה אף אם אין לו הנאה כלל מחייב לאכול מצה ולקדש, ושפיר אמרינן בי' דהוי ברכות חיוב, משא"כ בשבת דעיקר אכילת פת בשבת הוא משום הנאתו, וכיון שכן, מקרי ברכות הנהנין, עיי"ש. ותמי', שכתב על המג"א והט"ז שנדחקו בזה, ובאמת התירוץ הנ"ל הוא ממש כמ"ש המג"א כאן בס"ק מ"א, וכן כתב הט"ז בהל' שבת סי' רע"ג סק"ג, דבשבת אין החוב עליו משום מצוה אלא כדי שיהנה, ואם נהנה ממה שמתענה א"צ לאכול, עיי"ש. ובעיקר דבריהם יש להעיר, מהא דמבואר במס' ברכות (דף מ"ט ע"ב) אלא מעתה שבתות וי"ט דלא פגי דלא אכיל וכו', אמר לי' אין, ע"ש. משמע שהחוב בשבת וי"ט דוקא לאכול, דאל"כ אין חילוק בין ר"ח לשבת וי"ט. (ואולי יש לחלק דבשבת וי"ט אם נהנה באכילה, המצוה לאכול, משא"כ בר"ח, העיקר הוא שלא להתענות, ודו"ק).

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בספר חוט המשולש

בספר חוט המשולש עה"ת פ' בשלח (שער המים) בד"ה דהנה, כתב וז"ל: המפורשים מחולקים בטעמים למה לא ירד המן בשבת, טעם א' משום איסור הוצאה, וטעם א' משום איסור אפי' ובישול בשבת כמ"ש אשר תאפו אפו וכו', ולפי"ז מבואר דמאן דס"ל המן ירד בי"ט ס"ל דלא ירד בשבת מצד איסור אפי' ובישול וזה ל"ש בי"ט, ומ"ד דלא ירד בי"ט ס"ל הטעם משום איסור הוצאה וזה שייך אף ביו"ט, עכ"ל.

ודבריו תמוהין, דמה איסור הוצאה שייך ביו"ט אם הוא לצורך אוכל נפש, הלא אפילו אם אינו לצורך אוכל נפש מותר ג"כ מטעם מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך כמבואר בהדיא במס' ביצה (דף י"ב ע"א), וכש"כ כשהוא צורך אוכל נפש, וצע"ג.

יעקב אליעזר הלוי מאסכערג

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

מכתבים אל המערכת

בעזרת. יום ו' לס' וייטבו דבריהם שנת תשמ"ט לפ"ק, פה לונדון יצ"ו.

למע"כ המערכת של הקובץ החשוב והנחמד „כרם שלמה" שליט"א.

בכרם שלמה שיצא לאור בחודש אדר שנת תשמ"ח לפ"ק, עמוד ל"ב הובא הערה בשם מחותני הה"ג החסיד המפורסם מוה"ר ר' מענדל בראכפעלד זצ"ל, שהעיר על הרמ"א ביו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג שכתב „המזדווגין עצמם יקראו משודכים מענין ומצאן מנוחה, כי תרגום ותשקוט הארץ ושדיכת ארעא", והעיר הרב הג' הנ"ל ז"ל, על מה שלא הביא מקור לדבריו מהתרגום יונתן בפרשת נח שתרגם עה"פ וישכו המים, ואשתדכו מ"א.

ובכרם שלמה שיצא לאור בחודש תמוז תשמ"ח, נדפס מאמר הנקרא „אותיות מחכימות" ובעהמ"ח של המאמר הנ"ל רחז את הערת הרה"ג הנ"ל ז"ל, וכתבו להוכיח שהפירוש על מלת שידוך הנדפס בשו"ע ביו"ד בסי' הנ"ל אינו מהרמ"א, וכתבו עוד שדברי המפרש הנדפס בשו"ע לא נודע מקורה.

ואחר מחכת"ה גם אם לו יהי' שדבריהם נכונים שהפירוש הנ"ל אינו מהרמ"א ז"ל, מ"מ הערת הה"ג ר' מענדל זצ"ל במקומה עומדת. — ויעו' בתוס' ב"ק צ"ב ע"ב ד"ה דשרכי, שכתבו, ובערוך גורם שידכן בדלי"ת, ומפרש לשון שקט, ותשקוט הארץ תרגומו ושדוכת ארעא, עכ"ל. וכדבריהם נמצא גם בשו"ת הרשב"א חלק א' סי' קס"ד, שהביא נמי שהפירוש של שדכא היינו מלשון מנוחה, והביא מקור לדבריו מהתרגום על הפסוק ותשקוט הארץ, הרי לן דתוס' והרשב"א (ולחלן יתבואר שגם הר"ן) הביאו מקור לדבריהם מהתרגום של הפסוק בשופטים, ולא הביאו מהתרגום יונתן דפרשת נח הנ"ל, נמצא דהערת הרב ר' מענדל במקומה עומדת.

ובאותיות מחכימות הנ"ל חלקו על מש"כ המפרש ביו"ד סי' רכ"ח (לפי הוכחתם שאין זה מדברי הרמ"א ז"ל) דזיווג נקרא שידוך מלשון ותמצאנה מנוחה, וכתבו שלא נודע מקורה. ואחר מחכת"ה בודאי יש לזה מקור גדול ונשגב, והוא בחי' המיוחס להר"ן בשבת פ"ק דף ו"ב, שמפרש על מה דאיתא בגמ' שם, משדכין את התינוקות, וז"ל, פירוש משדכין לשון מנוח והשקט תרגום ותשקוט הארץ, ושדוכת ארעא, והביא פי' זה גם בשם רבינו יונתן ז"ל*).

וכדאי לציון דבערוך ערך שדך, כתב ג"כ ששדך הוא מלשון מנוחה, והוא הביא מקור לדבריו מתרגום ירושלמי על הפסוק וישכו המים הנ"ל, וכן מתרגום ירושלמי על הפסוק עד שוב אף אחיך, שתרגם עד זמן דתשדך. והנה הגם שתרגום זה נמצא בתרגום יונתן (וכמובא לעיל), מ"מ התרגום ירושלמי על הפסוקים הנ"ל לא תירגם עד"ו, וכנראה שזה הוכחה גדולה למש"כ החיד"א (מובא בכרם שלמה הנ"ל ע"י ידידי היקר והחשוב מוה"ר ר' לייבל מאנדעלבוים ז"ל), בשם המר"י האגיו, דתרגום יונתן שבידינו עה"ת אינו ליונתן בן עוזיאל אלא הוא תרגום ירושלמי.

בכבוד רב והוקרה,

שלמה ישראל בלא"א מו"ר רי"מ ז"ל פרישואסער

נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל חי"ד

נאלדערס גרין, לונדון

(*) עיין בכר"ש קונט' קי"א עמוד ג' אות ו', ובעמוד ס' ד"ה ובעצם.

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

מה שכתב הנאבד"ק דעברעצין שליט"א בכרם שלמה בקובץ קי"ג (עמוד ל'), לאסור ליתן בשבת מתנה לחתן או לבר מצות, והביא כן ממנ"א סי' י"ג. — יש לתמוה למה הביא ממרחק לחמו, הלא כן הוא מפורש במנ"א בהל' שבת סי' ש"ו ס"ק ט"ו, אסור ליתן מתנה לחתן, וכן בש"ע הגר"ז כתב, הנוהגים לתת כלים במתנה לחתן הדורש בשבת לא יפה הם עושים שהרי אסור לתת שום דבר במתנה לחבירו בשבת. אולם בא"ר שם מתיר, שגם זה נחשב דבר מצוה לשמח חתן וכלה ולהנדיל כבוד התורה. ומה שכתב בשם שו"ת עבודת הנרשוני דמתיר ליתן מתנה בשבת, עיי"ש ברעת תורה סי' י"ג שיש הרכה פוסקים הסוכרים כן, ויש להוסיף עוד, דבשו"ת בנין שלמה סי' י"ז מתיר, וביושועות יעקב סי' ש"י ג"כ מתיר. ויש עצה פשוטה אם רוצה ליתן מתנה בשבת, דחיינו שיוזכר המתנה ע"י אחר מערב שבת, ואז מותר ליתן המתנה, דהוי כבר של החתן.

ומה שכתב שם עוד (בעמוד כ"ח) במאבד עצמו לדעת דמותר לחלל שבת בעבורו, והביא רא' ממנ"א סי' שכ"ט. לפענ"ד אינו מוכרח, דשם אפשר שאינו נקרא פושע, דאדם בחול על ממונו, ורומה למש"כ התוס' במס' שבת דף ר' ע"א בהא דחצי שפחה רכופין את רבה לשחררה, משום דממציא עצמה לזנות ומקרי אונס, אז גם כאן אפשר דמקרי אונס. — ובעצם השאלה, הנה בהנהגות חכמת שלמה סי' שכ"ט אוסר, וכן משמע משו"ת שבות יעקב ח"א סי' ט"ז, וכן מפורש בעיון יעקב ביומא דף ל"ה, ובמנחת חינוך בקומץ המנחה מצוה רל"ז, אבל בכלי חמרה פ' תצא אות ו' מתיר, ומסביר שם דהנפש אינו שלו, ועי' בשו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ע"ב.

אשר ברוך לנדא

חבר כולל זכרון חיים רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה שליט"א.

ראיתי בכרמכם החשוב שנה זו חודש תשרי-חשוון (עמוד ג'), מש"כ דביאורי המלים הנדפס בתוך השו"ע אינו מהרמ"א. ראיתי לנכון לציין שכן רמז הפרמ"ג בס' רס"ו בא"א סקי"ד, שכתב בא"ד, פירש, "המפרש". ועי' גם בערוך השלחן סי' שס"ג סעיף ל"ח, דכתב כן בפירוש.

ואגב קשה לי מהלכה זו שהביא הערוך השלחן שם, דקורה הנבונה למעלה מכ' אמה, אם עשה לה ציורים למעלה שעו"ז הכל מסתכלים בה, אז כשירה. וקשה מהנמ' במס' שבת דף כ"ב ע"א דנר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמות פסולה כסוכה וכמכוי, הרי נר חנוכה נמי הוי ציור, וא"כ הכל מסתכלים בה, וממילא תו"ל להיות כשר אף למעלה מכ' אמה, וצ"ב.

והנני בזה מוקירכם,

משה ש. ז. גאלדמאן

ברוקלין, ניו יארק

בס"ר.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

בכר"ש קונטרס קי"ב עמוד כ"ד הובא רבני האור שמח פרק י"ד הל' ט"ו (בר"ה אמנם) שרוצה להוכיח דמותר לפנות מת מעיר לעיר לקבר שהוזמן לבני משפחתו, מהא דמצאנו נבי אלעזר כתיב בסוף ספר יהושע ויקברו אותו בנבעת פנחס בנו וגו' בחר אפרים, ופשוט ראלעזר כה"ג ה', ואז כשנתקדשה שילה ה' רינה כירושלים, והי' מוכרח לישב תמיד בשילה, וכמש"כ רבינו בהלכות כלי המקדש פ"ח ויהא ביתו בירושלים ואינו זו משם לעולם, וכי הוליכוהו להר אפרים ולא בקברות שילה משום שהוא של משפחתו של פנחס בנו, הרי מוכח דמותר להוליך מעיר לעיר לקברו של משפחתו, וה"ח לענין פנוי עצמות, עכת"ר.

ולכא' אפשר לדחות ראייתו בהא דכתב שהי' מוכרח לישב תמיד בשילה, לפי מה שחידש ידירי ה' משה יעקב ציטראענבוים נ"י בכר"ש קונט"ש ק"ה במדור מכתבים אל המערכת, דבלילה מותר לכה"ג לצאת מירושלים, כיון שהטעם שאסור לצאת הוא משום דכתיב והי' הציץ תמיד על מצחו, ובלילה אינו צריך ללבוש אותו, וא"כ מותר לצאת מירושלים, עכ"ר. וכיון שכן, אפשר שאלעזר יצא בלילה משילה להר אפרים ושם מת, ולכן קברו אותו שם. וכן יש לדחות ראייתו לפי מש"כ בספר אבני חפץ סי' ס"ט (אות ה') דכה"ג ה' יוצא מירושלים לצורך גדול, או רקק ללון לא ה' רשאי חוץ מירושלים, ע"ש באריכות, א"כ משכחת לה בפשיטות שיזרמן כה"ג חוץ לירושלים, ופשוט.

דוד געללער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

בעזר הבוחר בירושלים. ט"ז כסלו ה'תשמ"ט לפ"ג.

לכבוד מערכת הירחון המרים קרן התורה „כרם שלמה“ הע"י.

(א) ע"ר אשר נזרקה שאלה מפי ה' החשוב חיים יהושע הלוי בארנשטיין הי"ו בכר"ש קונט"ש קי"א (עמוד מ"ו), כי מה שפירש"י בחומש על המקרא (דברים ל"ג) חופף עליו כל היום, מכסה אותו ומגין עליו, סתראי נניחו למה שפי' בנזיר מ"ב ע"ב, דהיינו מגדר. — אציע בזה רבני הגאון סיני ועוקר הרים ר' יעקב חיים סופר שליט"א בספרו הנפלא ברית יעקב, אשר ברבריו פתח לנו שערי אורה גם בנרון דידן, וז"ל ברף רע"ר, מצינו פעמים רבות כזאת בפירושי רש"י ז"ל, שבמקום אחד פ' כך, ובמקום אחד משנה פירושו, ועיין מהרש"א ז"ל קידושין (מ"ר ב') שכתב דרכו של רש"י ז"ל לפרש במקום זה כך ובמ"א שינה פירושו, ועיין בזה בערוך לנר יבמות (ל"ה א' וע"ג א') ולסוכה (מ"ז ב') וכריתות (ר' ב') וגרה (ס"ז א') ובספרו בנין ציון ח"ב (סי' ל"ב וקפ"ו) ובס' יר דוד שבת (מהר"ו קכ"א ב') שכתב ואע"פ שמרברי רש"י ביומא לא נראה כן, מ"מ לפעמים רש"י חוזר בו ממסכת למסכת ע"ש וכו', עכ"ל.

(ב) ומה שסיים שם ה' החשוב הנ"ל, ואולי יהי' מזה הוכחה נוספת דהפי' על מס' נזיר אינו מרש"י, והביא כן מס' גלויני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגיל בריש מס' נזיר, עכ"ל. — גם בזה ראוי ונכון להציע רבני ספר הנ"ל ברף רי"ם, אחרי שהאריך להביא מדברי רבנן קמאי כי הפי' המיוחס לרש"י עמ"ס הוריות לאו רש"י ז"ל חיברו, כתב וז"ל, ועיין להג"ר יוסף ענגיל ז"ל בלקח טוב (כלל י"ב אות ג') שהקשה שרש"י בנזיר סותר למה שכתב בהוריות ע"ש, ולהאמור לק"מ, ומה גם שרש"י על נזיר לאו מרש"י יצא, ועיין להגר"י ענגיל ז"ל עצמו בגלויני הש"ס ריש נזיר ובלקח טוב שם, עכ"ל. — ולאור האמור

למעלה באות א' יוצא דאפי' נימא דרש"י עמ"ס חוריות וניזיר הוא מרש"י, לק"מ, כי כך הוא דרכו של רש"י לשנות פירושו ממסכת למסכת.

(ג) עוד רנע ארבר במה שהאיר לנו הרב הגאון הנ"ל להבין דברי אמת, מה שכ' בספר התרומה הל' שבת סי' רמ"ב (בא"ד) דפסקו הגאונים ד' יעקב ור' יצחק נכדו בן אחותו, עכ"ל. וכל העובר יתמה דאיך יתכן שיהי' נכדו בן אחותו, וכי יעלה על הדעת ח"ו שנחשרו רבותינו הראשונים כמלאכים על העריות. אלא מכאן תנא דמסייע למש"כ בספרו הנפלא הנ"ל בדף ל"ג, בתוכחות ברורות שרבותינו הראשונים השתמשו בלשון נכד כשרצו לומר בן אחותו, יעו"ש ברבריו המאירים כספידים*).

ויה"ר שתזכו להמשיך בעז ותעצומות עבודת הקודש המסורה בירכם ברב ס"ד. החותם ביקרא דאורייתא,

אלעזר בן הרב שלמה אליעזר שליט"א מרגליות
פיעה"ק ירושלים תובב"א

(*) כן כתב גם בכר"ש קונט' ע"ח עמוד ס"א ד"ה אבל האמת, יעווי"ש. — ויש להביא הוכחה כי גם האחרונים כתבו כן, משו"ת באר עשק (וויניציאה תל"ד) דכשמוכר בהקדמתו את רבו הגאון ר' יצחק מפאנו זצ"ל, כותב בזה"ל: הרבה למדתי מרבותי, אנשים רשומים, כגון הרמ"ע מפאנו נודע בשערים שמו, וכן מורי נכדו וחתנו וכו', עכ"ל. ואלו בסוף סי' נ"ז מספרו כותב, בזה"ל: ומי לנו גדול מהרמ"ע מפאנו זצוק"ל אשר דלה והשקה מתורתו של האר"י זצוק"ל וכיבז לאלפים להביא אליו א' מגדולי תלמידיו כמוהרר"י סרוק זצוק"ל לשעום מיערת דבש חכמת האר"י, והיו נחירין לו' שבילי דשמיא, כאשר הרואת יראה מתוך כתביו וכו', וכל ימיו שתה מן היין הזה, ולא ביקש לו גרולות, וכאשר הגיד לי מורי זצוק"ל שהי' בן אחותו וחתנו ויצק מים על ידיו כל ימי חייו, עכ"ל. ובסי' ע' בסוף כותב: מורי הרב חתנו ונכדו ותלמידו הי', עכ"ל.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך של ידידנו
הנח"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אחיו ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב אברהם משה שאי נ"י מגיד שיעור בישיבת מכון להוראה במאנסי
להולדת הבן

להאברך היקר ר' איתמר (ברי"ח) לייפער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד פנחס ראז נ"י להולדת הבן

להרב זאב יהודה קארנרייך שליט"א רב דקהל חסידי ביאלא בירושלים עיה"ק
להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים צבי הלוי רוטנבערג נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יום טוב ליפא שיינבאך נ"י מפתח תקוה להולדת הנכר

להאברך היקר ר' יצחק פיהרער נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' מנחם מרגליות נ"י מלונדון להולדת הבן

להנה"ח מו"ה נפתלי הכהן ניימאן נ"י מבני ברק להולדת הנכר

להאברך היקר ר' רפאל אהרן כץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמואל פנחס רימפלער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון (כ"ר ארי"י) כלום נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה דוב בעריש פרייער נ"י להולדת הנכרה

להאברך היקר ר' יואל קארנפעלדער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' פנחס אשר ידידי' שטרום נ"י מלונדון להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל אפרים פאנעט נ"י מבני ברק להולדת הבת

להאברך היקר ר' צבי אליעזר גערמאן נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלום דוד געללער נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה שלמה ראובן לייפער נ"י להולדת הנכרה

להאברך היקר ר' שמואל שמחה הלוי לנדא נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' שמחה אברהם קארנרייך נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלם לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"י.ד.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם מענדל ליכטיג נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדזינסקי נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל קנאבלאך נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב מו"ה משה דוד שטיינזארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
דמתיבתא עץ חיים רבאבוב לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה יצחק ראזענבערג נ"י ממאנסי לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה שלמה חיים שיינבאך נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלטר משה קעסלער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אלעזר דוד פאללמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' בנימין לובעלסקי נ"י מאנטווערפען לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים בן ציון ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יוסף יהודה זינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק בלוי נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק זלמן גיפס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' נפתלי צבי בערינשטיין נ"י מבני ברק לנישואיו
להאברך היקר ר' שרגא דוד יחזקאל הכהן שטערן נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד גרינצווייג נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה
משה צבי וואקסמאן נ"י לאירוסי בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש נ"י מסיגעים לאירוסי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה ניסן לעזער נ"י לאירוסי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה שלמה לאם נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמריהו ציטראנענבוים נ"י ולאביו הרבני הנה"ח מו"ה צבי
ציטראנענבוים נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י
לאירוסי בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר נפתלי ראובן נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר יוסף שלמה גינסבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by

ביד"ם „שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue - Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובין,, כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

MR. 516
MORDECHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ה' (קט"ו) אדר א' וב' תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

סדר אגרות קודש

הודש לעונות ספר תורה . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

סדר זכרון לראשונים

ברוך ברוכת הריאה, ופי"ג בשבת . . . הגאון מוה"ר משה פרוכניצילו ממנטובה זצ"ל ט
במצי' מנצחיה' י"ג ע"א . . . הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל י
הערות ע"פ פתח בית דוד . . . הגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל יא
ברוך שבת מנוח הקהל . . . הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל יב
קבלות בשבת לערכי ציבור . . . הגאון מוה"ר צבי מאגליר אבד"ק סאנארהט זצ"ל טו
ברוך קדוש ברוך שיש בו מלך . . . הג"ל . . . יז
בענין מלאכת שאצל"ג . . . הגאון מוה"ר אהרן דוד רייטש אבד"ק יארמוט זצ"ל כא
ברוך חיד"ר ענוגה . . . הגאון מוה"ר שלמה הכהן מו"ץ דק' ווילנא זצ"ל כג

סדר אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר זאב וואלף הכהן פאמרש אבד"ק פרידבורג זצ"ל . . . . . כז
שני מכתבים מהגאון מוה"ר אהרן שמואל אסאד אבד"ק סערדאהעל זצ"ל . . . . . כט

סדר זכרון לאחרונים

בענין אגרות ב"ח בקרשים . . . הג"ר קאפל רייך אבד"ק בוראפעסט ז"ל לא

סדר פלפול והלכה

ברוך חוצאת בשבת . . . הרב מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א לג
הערות בערך ר"א דמולה . . . הרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י לח
סיפור באישור מלאכת שבת . . . הרב אברהם משה שאיא נ"י לט

סדר תפארת כחורים

בענין באשר זמם יעקב שא"ל . . . חב' שמואל אייזענבאך נ"י מא

עולת שבת בשבתו

ליסטים יקרים לשבתות ומעידים . . . המערכת מה

סדר תמיחות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . מז

סדר זכור ימות עולם

כול כורא אודות שריפה בעיר לאבשיץ (תקפ"ה לפ"ק) . . . . . נד

חידושי ובי ימים . . . . . מט

אחריות מחייבות . . . . . נ

מכתבים אל המערכת . . . . . נה

צדוסי כתבי קודש . . . . . נו, ל, סד

ביביות וחודאות . . . . . סה

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לערניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

וד' ינקום דמם לעינינו כמהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאָס-אַנוזשעלעס, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרוש לנתינת ספר תורה לביהמ"ד דחסידו באכוב בעיר לונדון יע"א
במוצש"ק פ' תצוה שנת תשמ"ט לפ"ק

במצות כתיבת ס"ת כתוב לאמר, ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותיו וגו'. והמפרשים דקדקו בפסוק זה כמה דקדוקים, ראשית מהו אומרו ועתה, הרי מצות כתיבת ס"ת נוחתת בכל הדורות, והכי הול"ל כתבו לכם וגו'. עוד יש להבין מדוע הרכיב כאן מצות כתיבת ס"ת עם מצות לימוד התורה הלא שתיהן מצות נפרדות הן. תו יל"ד על כפל הלשון, ולמדה את בני, שימה בפייהם. גם צ"ב המשך הפסוק שאח"ז כי אביאנו אל הארמה וגו', דאיך הוי התורה ערות על ירושת הארץ.

וכדי ליישב כל הרקדוקים נקרים הפסוק שאמרנו זה עתה לכבודה של תורה בהכנסתה להיכל, שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, ואמרו חכמנו"ל על פסוק זה בפרק חלק (סנהדרין ק"ז ע"ב) בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קרשי הקרשים דבקו שערים זה בזה, אמר כ"ד רגנות ולא נענה, אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו' ולא נענה, כיון שאמר ר' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסרי דויר עבדך, מיד נענה, ע"כ. והרבה יש לתמוה במאמר זה. א) מה ה' הענין שנרבקו השערים זה בזה, הלא דוד המלך אסף כל ימיו אוצרות כסף וזהב לבנות את ביהמ"ק, ובעיקר השתוקק לבנות בית מנוחה לארון ברית ר' (דה"א, כ"ח), ואמר לו הקב"ה, אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היוצא מחלצ'ך הוא יבנה הבית לשמי (מלכים' א' ח'). ועתה כשכבר הניע השעה להכניס את הארון בבית ד', פתאום נסגרו השערים. ב) יל"ד על הלשון שא"ו שערים ראשיכם, רהול"ל פתחו שערים, ומהו שאו. ג) מהו הכוונה באומרו שאו שערים ראשיכם, וכי ראש יש לשערים. ד) מדוע רוקא כשהזכיר את דוד אביו נתפעלו השערים ונפתחו. ה) לאיזה צורך הזכיר שלמה המלך רישא דקרא, אל תשב פני משיחך, הלא ה' די לומר זכרה לחסרי דוד אבי, ותו לא.

אמנם יתבאר הכל בחרא מחתא, בהקדם דברי הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יעירות דבש (חלק א' דרוש ב' בסופו) על אוז"ל במס' ברכות (רף נ"ה ע"א) בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן, אמר לו, משה רבינו מנהגו של עולם ארם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, אמר לו בצל א"ל היית וידעת, ע"כ. וכתב שם הגאון ר"ר יהונתן זצ"ל להסביר הוויכוח בין משה רבינו לבצלאל, כי כל הטעם שמשכן קודם

לארון, הוא משום שתמיר קליפה קודם לפרי, ובכולם החיצונים קודמים לפנימים, והטעם, כרי להגן לכל יתערב זר, ומהאי טעמא, כל שקרושתו יותר, הוא נעשה לבסוף, כרי שיהיו שומרים ומגינים מוקדמים, ולכך קליפה נקרא בנמרא דברכות (ל"ו ע"ב) שומר לפרי, כי היא שומר. אמנם מבואר בזה"ק כי זהו דוקא בזמן הזה שיש מגור ופחד לכל יאחזו החיצונים, אבל לעת"ל שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, אז יהי הפרי קודם לקליפה, ולכך כתיב (תהלים נ"א) היטיבה בדצונך את ציון, אז, תבנה חומות ירושלים, שיקדים הפרי לקליפה. וזה הי' טעות משה רבינו, כי משה חשב שכבר הגיע עת התיקון, ובאמת אלו לא חטאו ישראל והי' משה בא לארץ, כבר הי' בימיו התיקון, וכמ"ש זקינו בספר מגלה עמוקות, ולכן ביקש לעשות הפנימים קודם לחיצונים, וכמו לעתיד לבא יהי' ציון קודם חומת ירושלים, כך ביקש לעשות ארון קודם למשכן, אבל בצלאל השיג שמשה רבינו ימות ולא יהי' אז עולם התיקון בעוה"ר, לכך הקדים השומר לפרי, ועשה ראשון משכן ואח"כ כלים, כאומרו כלים שאני עושה להיכן אכניסם, כלו' להגן עליהם שלא יקרב זר אליהם ויאחזו בו ח"ו החיצונים, ואמר משה כי היטב אשר עשה, כי בצל אלקים הי', וידע כי לא הגיע עדיין זמן התיקון בעוה"ר.

ובזה כתב שם לפרש פסוקי תהלים שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קל"ב) אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לד' משכנות לאכיר יעקב, והיינו כדעת משה, לעשות ארון תחלה שהוא מקום ד' כי שם בין שרי ליון, ואח"כ המשכן, משכנות לאכיר יעקב, אמנם אמר כי ראיתי שאני טועה, הנה שמענוה באפרתה, ר"ל בצלאל שהי' מזרע יהודה הנקראים אפרתים (שמואל-א י"ז), וגם בנה של מרים שנקראת אפרת (סוטה י"א ע"ב), וגם מצאנוהו כן בסבב בשדה היער, שתמיד השומר קודם לפרי למחסה ולמגן, וא"כ ראוי להיות כן במקרה ד', ולכך חרשתי, ונבואה למשכנותיו, ואח"כ נשתחזה להרום רגליו, שהוא הארון, ששם הרום רגלי ד' ששורה עליו, עכרפח"ח.

ועפ"ז שפיר יובנו דברי הנמרא הנ"ל, דנודע שהארון שהכניס שלמה המלך להיכל הי' אותו הארון שעשה משה רבינו למשכן, ומהאי טעמא דבקו השערים זה בזה, כי מאחר שהקליפה צריך שתקדים להפרי, ולסיבה זו נבנה המשכן תחלה ואח"כ הארון, א"כ טענו השערים, אנו צריכים להיות קודמים להארון, ואיך אתה רוצה להכניס את הארון שהקדים לנו, שהוא עוד מימי משה רבינו. אז אמר שלמה המלך, שא"ו שערים ראשיכם, מלשון הסדה והרמה, כלו', הסירו את הטענה שיש לכם דין קרימה ואתם ראויים לבוא בראש ובתחילה, ותיבת ראשיכם"ם הוא מלשון ראש וראשון, ושאו פתחי עולם, להמשיך תיכף עתה תכלית בריאת העולם, שהפרי תהי' קודמת להקליפה, ויבוא מלך הכבוד, זהו הארון, אעפ"י שנעשה תחלה. אמנם עדיין לא נענה, כי השערים עמדו בטענתם שעוד לא הגיע הזמן שהפרי תקדים להקליפה, ולזה עמד שלמה המלך להזכיר זכותי דרוד מלכא משיחא, שרצה לעורר אז זמן תיקון השלם והתנוצצות הגאולה העתידה, ואמר, ד' אלקים אל תשב פני משיח"ך, שיבא משיח צדקינו ובנין בית המקדש הזה יהי'

כבר בית עולמים, ולזה הזכיר שני השמות, לרמוז שיתאחרו מרה"ר ומרה"ר כמו שיהי' לעת"ל, וביקש והתחנן, זכרה לדור עברי, שיתקיים עתה הפסוק שאמר רוד המלך היטיבה ברצונך את ציון ואח"כ תבנה חומות ירושלים, לכן מר נפתחו השערים, כי אין עוד מקום לשענתם.

והנה זהו כל עבודתנו תמיד להכניע כל הקליפות והחיצונים שלא יהא להם שום כח רק יתבטלו לגמרי כמו שיהי' לעתיד לבא, וענין זה נעשה ע"י לימוד התורה בפנימיות וקיום כל המצות לתקנם בשורשם בשלימות, וכן מצינו בצריקי עולם בכל הרורות שהיו בבחינה זו, שהסירו מעצמם כל כוחות הקליפות, כמו שביאר בארוכה בספה"ק באר מים חיים (פ' בראשית) על אומרים ז"ל בתורתו של רבי מאיר ה' כתוב כתנות אור באל"ף, והנה עוד בעי"ן היינו לבושים וקליפות, כי העור הוא לבוש חיצוני, כמו הקליפה שהוא שומר לפר, ואור באל"ף הוא אור פנימי סגור ומצומצם, רהיינו הפרי, והנה אמרו בנמרא (חגיגה רף ט"ו) על רבי מאיר, רמון מצא תוכו אכל וקליפתו זרק, כי הוא ה' בבחינה ובמרינה זו, שהשיג תמיד פנימיות קרושת התורה, ולזה אמרו, תוכ"ו אכל, שאפילו בעת שלמד פשטות התורה הנקרא בפי חכמי אמת לבושים, השיג את הפנימיות הטמון בתוכו, והי' מקושר ורבוך באור אלקי בחלק הרוחניות של התורה, וקליפתו, היינו עורו, זרק לחוץ, ועל כן בתורתו ה' כתוב אור באל"ף.

והנה מבואר בספה"ק שזה ה' מררינת משה רבינו ע"ה, שכתוב בסוף פרשת תצוה, כי קרן עור פני משה, שנעשה מעור פניו, אור באל"ף, כמבואר באור החיים חק' בסוף פ' תצוה, וכן הביא הבאר מים חיים שם (בפ' בראשית) בשם המקובלים, ראור פניו של משה הוא מסור כתנות אור, שהפך את העור לעשותה אור, כי משה רבינו ה' עצם פנימיות האור וקרושה העליונה בלי שום קליפות וחיצוניות כלל.

והנה קירון אור פני משה, שנתהפך מעור לאור, זה נעשה על ידי הכתרים שניתנו לבני ישראל בשעה שהקרימו נעשה לנשמע, שבאו מלאכי השרת ונתנו לכל אחד ואחד מישראל שני כתרים, כמבואר במס' שבת (רף פ"ח ע"א), וכשחטאו ישראל בעגל ניטל מהם כתרים הללו, כמאה"ב ויתנצלו בני ישראל את ערים מהר חורב, וכולם זכה משה ונטלם, וכ' שם ברש"י ותוס', כי מכתרים הללו נעשה קירון או"ר פני משה (וכן הוא ברעת זקנים מבעלי התוס' עה"פ ומשה יקח את האהל).

ובענין זה יש לפרש סמיכות הפרשיות, סוף פרשת תשא עם תחלת פרשת ויקהל, והנה בספה"ק אוהב ישראל בריש פ' ויקהל הביא רבדי הארז"ל על ישמח משה במתנת חלקו כי עבר נאמן קראת לו, רקאי על הכתרים שניטלו מבני ישראל בחורב וניתנו במתנה למשה רבינו, ומשה רבינו עבר נאמן הוא, ובכל שבת קודש שאז שורה קרושה על בנ"י, הוא מחזיר הכתרים לכאו"א מישראל, ובזה כ' שם לפרש, ויקהל משה את כל ערת בני ישראל, ער"ת הוא מלשון עדים, רהיינו הכתרים והתכשיטין, שמשה רבינו הקהיל לעצמו את כל העדי והקישוט שקיבלו

ישראל מהר חורב, כדי שלא ישלטו בהם ידי זרים וחיצונים, וממשיך הכתוב, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי לכם קודש, שאז ביום השב"ק מחזיר משה רבינו לכאור"א מישראל את חלקו, עכרה"ק. ועפ"י דרכו מובן היטב סמיכת הפרשיות, וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה, ואיך נעשה קירון אור פניו, לז"א ויקהל משה את כל עד"ת בני ישראל, פי' ע"י שהקהיל ואסף לעצמו אותם הכתרים שניטלו מבני ישראל.

ומעתה הדרא לקמייתא, לפרש הפסוק במצות כתיבת ס"ת, ועתה כתבו לכם וגו', דהנה הפעם שכותבין ספר תורה על עור, הוא להראות שפשטות התורה ומצוות התורה הם רק לבושים, כי העור הוא לבוש חצוני ומגין על הבעל חי כמו קליפה שהוא שומר לפר, וכשזוכים ולומדים את התורה"ק בפנימיות לקשר א"ע באור עליון, נעשה מעור בעי"ן אור באל"ף, וזהו אומרו, ועת"ה כתבו לכם את השירה הזאת, כל' עתה בזמן הזה, כל עור שיש סט"א וחיצונים בעולם, ועדיין לא נעשה תיקון השלם, ראוי ונכון שהקליפה תקדים להפרי, להניין על הקדושה, וכותבין ס"ת על עור, אמנם כשזוכים ולומדים את התורה"ק בפנימיות, מבטלין שליטת הסט"א וכוחות הטומאה, ושוב אין צדיכין למנן ומחסה על הקדושה, וזהו, ולמדה את בני ישראל שימה בפהם, אמר בלשון כפול, להורות שאחר שלומדים את פשטות התורה, יוסיפו לקח להעמיק גם בפנימיות התורה, ואז נעשה מהעור שהספר תורה נכתב עליו, אור באל"ף, ויזכו בני ישראל לקירון אור פניהם, ולזה ממשיך הפסוק, למען תהי' לי השירה הזאת לע"ד בבני ישראל, תיבת „עד" מלשון עדי וקישוש, שבנ"י ילבשו כתר עליון דאורייתא, דהיינו אורות עליונים שקיבלו בהר חורב ויחזרו להם, ויבטלו כוחות הטומאה ויניקת החיצונים, כי יהי' אז תיקון השלם שהפירות יקדמו להקליפה, ועי"ז יזכו כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותי, ואז יקויים הפסוק ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ומלאה הארץ דעה את ד', בב"א.

אח"כ הוסיף כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א לאמר: אנב דאיירינן בענין ספר תורה מן הנכון להזכיר ולעורר ברבים בדבר נחוצ מאוד העומד על הפרק. הנה זה זמן לא כביר המציאו כלי קאמפיוטע"ד מיוחד לבריקת והגהת ספרי תורה, שבעזרתו יכולים למצוא כל השגיאות שנפלו בס"ת, ולהכשירם מעתה כהלכה. וכאשר נתחדש מלאכת הקאמפיוטע"ר ועברו על ידו הרבה מאות ס"ת, רעדה ופלצות אחזה לב כל שומע, שברובם הגדול ממש, נמצאו חילופי אותיות ותיבות, או חסר ויתיר, ושאר טעויות הפוסלות אותן, ד' ישמרנו.

והנה הלכה היא בידוע בכל מקום, שכשיש אפי' מיעוט המצוי לאיסור איתרע החזקה ולא סמכינן אחזקת כשרות דמעיקרא כי יש חיוב בדיקה מחדש, וא"כ בנידון דידן איך נוכל לברך בשם ומלכות על ספרי תורה בשרם יעברו תחת

שבת ביקורת הקאמפיוטע"ר, אחרי שנתברר ונתנלה לעין כל שרובא דרובא מהם הם פסולים מתחלת הכתיבה, הא כל היכי דאפשר לברורי מחויבים אנו לעשות כל טצדקי כדי לצאת מידי ספק וחשש ברכה לבטלה.

ואין בזה משום הוצאת לעז על ספרי תורה מדורות הקודמים, כי הלא ידוע מש"כ הטור ביו"ד סי' קפ"ג, משרבו הגליות ותכפו הצרות ונתמעטו הלבבות עשו הרחקה יתירה כי לא היו עוד בקיאים בשיב הבריות, וכן הדבר הזה, שהסופרים בימי קדם היו בעלי דעה צלולה ומחשבת טהורה ולבם כלב הארי לכתוב ולהגיה בזהירות יתירה כראוי, והי' להם סיעתא דשמיא שלא יצא מתחת ידם דבר שאינו מתוקן, לא כן בזמננו, בימים טרופים בשרדות הנפש ובהלות, והנסיגות גוברים מיום ליום, אין להסופרים והמגיחים אותו ישוב הדעת ומנוחה נכונה, ואינם מסוגלים לדרקק ולהנצל ממכשול, כאשר הנסיון מעיד ועינינו ראות בחוש.

ובאמת כשנתבונן בפנימיות הענין, מה מאוד יעלו לבנו, כי זה מורה בעליל כי קרובה ישועתנו לבוא, ומן השמים רחמו עלינו לזכותנו בדבר נשגב כזה להכשיר כל הספרי תורה לפני ביאת משיח צדקנו, לבל נכשל עוד בהזכרת שם שמים לבטלה ח"ו, שזהו גורם עיכוב גאולתנו ופדות נפשנו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לאמור, שמחמת שאין דרכו בכך לצאת קבל עם ועדה באיסורים והכשרים וכדומה, ע"כ אינו מחליט בזה לא לאיסור ולא להיתר, אמנם חוב מוטל על מורי הוראה וגדולי הדור לעיין היטב ברבר, אם לא יתכן ואפשר שבמקום שמתרשלים ליתן לברוק הספרים, אם אינו מוטב שלא להוציאם לקריאת התורה בכלל — האידנא שנתברר בכירור גמור שהם ברובם פסולים — כי קריאה"ת הוא רק מתקנת חכמים, (משה רבינו ועזרא הסופר), ולהרבות בכרכות לבטלה ולישא שם שמים לשוא בשאט נפש רח"ל, הוא מן העברות החמורות שבתורה שכל העולם כולו נזרעו בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא (עי' או"ח סי' רט"ו סעיף ד').

בסיום דבריו אמר כ"ק רבינו שליט"א, שמזמן שנודע לו עד היכן הרברים מגיעים, הוא מונע א"ע מלברך על ס"ת שלא נברך מחדש ע"י הקאמפיוטע"ר, וב"ה שבבית מדרשנו כבר עברו על כל הספרים, וכהיום הם כולם כשרים, וכן עצתו אמונה לזולתו, ומודיע זה ברבים, כדי ששומר נפשו ירחק מחשש איסור חמור ונורא, וידע כדת מה לעשות.

וסיים בכרכה, כשם שזכינו לשמוח עתה בשמחת התורה בספר תורה כשרה בכל ההידור, כן נזכה לשמוח בישועתו ובשמחתו של ישראל ע"י ביאת משיח צדקנו בגאולה שלימה במהרה בימינו, אמן.

בדין בדיקת הריאה, וסעודה ג' בשבת

מתגאון מוה"ר משה פרויניצילו ממאנשובה זצ"ל¹

וית רענן, דרחים רבנן, הנכון כמ"ה יוסף חזק אהו' יצ"ו
מרבין תורה בסאסולו.

למוד השם, רב שלו.

מכותלי בית קרשך ופרישותך ניכר כי בעל נפש אתה. יפה דברת למראה עיני, על הטבח גוי החשור להכניס ידו דרך נקב המקיף לושט מדי התעסקו בהוצאת הקרב ובני מעים ולנתק סרכות הריאה, שאין לסמוך עליו, וראוי להעבירו מלהאכיל ישראל מטבחתו, וכמו שהבאת מדברי רשב"א הלכה למעשה, והם בתשובותיו סימן רנ"ח, להעביר הטבחים המורגלים להכניס ידם דרך בית השחיטה ולמשמש בריאה. גם הריב"ש כתב בתשובה סימן קי"ג בחשור להאכיל איסור שמעבירין אותו מיד. וכן ה' מעשה פה מנשובה בקצב ישראל שה' חשור להכניס ידו מנקב הושט שכתבנו ולמשמש בריאה והעברנוהו, ואם בישראל כך, בגוי מיבעיא. ודאי אם ה' אפשר לברוק קודם להוצאת הכרס ובני מעים, ראוי ה' להקדים הבדיקה כדקאמרת, אבל אי אפשר מפני שהן עומדין לפני חצר הכבד. ואולם ירע כבודו, כי המשמוש בריאה בדרך אותו הנקב אי אפשר בדקה, ואפילו בעגלים, לדברי בקיאים מהבודקים אצלנו, מפני קצרו של נקב ואין בו כרי כניסת היר, לכד בגסה יש בו, ויש לחוש בה בלי ספק. אלא ששמעתי מפי בודק בקי ורגיל, ראה זה חרש הוא, שגם בגסה אפשר לעמוד על בוריו של דבר אם הכניס אדם ידו לריאה דרך אותו הנקב, ובא האות, כי שם סמוך לנקב ההוא כלפי הריאה, יש מסך מבדיל שצריך לקורעו בנתינת היר לשם, וכל עוד שהמסך ההוא שלם, לא יגע יד בריאה, ובודק יפה הבקי ורגיל יבחן.

גם על דבר סעודה שלישית בשבת, בזמנו דיבדת ודברייך טובים ונכוחים בעיני, שאין להקדימה לזמן מנחה גדולה כמו שהבאת. וכן שנינו בפ' כל כתבי [שבת דף קי"ז ע"ב] נפלה דליקה בשבת בשחרית מציל מזון שתי סעודות, במנחה מציל מזון סעודה אחת. משום, שזמנה של סעודה ג' במנחה הוא, וכן זכורני בתוספות עלה [שם קי"ח ע"א ד"ה במנחה]. גם דאי' מפ"ק דפסחים [דף י"ג ע"א] י"ר שחל להיות בשבת משיר מזון ב' סעודות משום שמעודה ג' במנחה אחר חצות שאסור בחמץ, [הגם] שבתוספות בשבת שם אמרו, שאין משם ראי', דלעולם דאוכל לשתיהן שחרית וכיון שבשחרית אוכל שניהם קרי ל' סעודה אחת, דחוי הוא זה בלא ספק, ואדחויא לא סמכינן. ובכדי טרח ד"ת לעקור אותה סעודה ממקומה במנחה ולהקדימה ללא עתה, על פי מדרש רכל השותה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ג' עמוד ז'. תשובה זו הועתקה מכת"ק, והגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטמערער ג"י מאנשווערפען. ישא ברכה מאת ר'.

מים בשבת בין השמשות, לפי גרסתו, כאילו נוזל את המתים, כבטור א"ח סימן רצ"א, דומן מנחה לחור וזמן בין השמשות לחור, רבין השמשות שהוא ספק מן היום ספק מן הלילה, הוא בין גמר המנחה וסופה לתחלת הלילה ודאי שהוא צאת הכוכבים, ובריש פ' תפלת השחר [ברכות כ"ו ע"א] שזמן המנחה כלה נמשך עד הערב, דהיינו עד הערב שמש, ומשם הוא בין השמשות ועד צאת הכוכבים, ואף לר' יוסי דסבר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא, הרי למנחה זמן הרבה לסעוד בו קודם לרגע סופה, ואפשר לצאת יפה מזה ומזה, מלבר שאין קפידת המדרש רק על שתיית מים בעת ההיא, לא על דבר אחר שיאכל וישתה בו בהמשך סעודתו, ולא למענו יעתק זמן סעודה ג' ממקומה לקרא לשבת עונג כראוי למשנה שלמה, לכן אומר גם אני, אז תתענג על השם ויתן לך משאלות לבך חיים ושלום.

כנפשו ונפשו המאחר לבא לקוצר הפנאי, אוהב כ"ת נצח,
הצעיר משה בכ"מ אברהם פרוינצילו ז"ל
כותב וחותם יום ה' כ' מרחשון שנת ה' שכ"ה ליצירה פה מנובחה.
ועל אגרת כ"ת השנית לא אשנה, כי אמרתי זכרון אחר יעלה לכאן ולכאן.

במס' מגילה דף י"ג ע"א

מהנהג"ק בעל הפלאה זצ"ל⁽¹⁾

במס' מגילה (דף י"ג ע"א) שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאייהן של ישראל שבאותו הדור כלי', אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים, ע"כ.

כבר כתבתי במקום אחר כמה ששאלו תלמידי רשב"י, הלא הם עצמם אמרו מפני שנהנו, ותו דהי' להם לשאול מיד וכי משוא פנים, וכתבנו כמה ישובים, וגראת עוד, ריש לרקדק מה דקאמר שנהנו, ולא שאכלו מסעודתו. אלא דבאמת גם בזה אנוסים היו, כיון שצוה שיאכלו בסעודתו לא היו מחויבים למסור נפשם, אלא (דאפשר) (דלא אפשר) וקמכוין אסור כראיתא בריש פרק כל שעה (פסחים כ"ה ע"ב), והם נהנו, ועל זה היו חייבים. ובזה נכון מה ששאלו לר' שמעון דוקא, דלדירי' אית לי' [לא] אפשר וקמכוין אסור דאזיל בתר כוונה, וע"ז רצו לשאול אם

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו הטוב של ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

חייב ג"כ, כדקאמר התם דאזיל בתר כוונה לגמרי, וא"כ למה משוא פנים יש בדבר, ראין לומר דלא נתכוונו, דא"כ לא אפשר ולא קמכוין אפי' לכתחלה מותר, ולמה נתחייבו תחלה, והוא השיב להם רמפני ע"ז ה', שהי' ראוי לקרש השם אפי' בלא אפשר ולא קמכוין, אלא דלא נתחייבו מיתה ע"ז [דהם לא עשו] אלא לפנים. ובה יש ליישב מה שהק', דילמא ה' טעם התלמידים מה שבכל העולם נתחייבו ה' מטעם ערבות, רק דר"ש השיב להם דאי אפשר לומר מטעם ערבות, כיון דעל המחשבה אין ערבות, כדקאמר (דברים כ"ט) הנסתרות לד' אלקינו, וכיון דלא ה' אפשר, רק הנאה לבד, א"כ שבכל העולם אל יחרונו.

הערות על ספר פתח בית דוד

מהגאון מוה"ר חיים יוסף דוד אזולאי זצ"ל⁽¹⁾

הל' דיינים סי' ה' אות כ'. ויש ראוי לסברת האומר די"א חד משמע, ממה שאמרו פ"ק דסנהדרין דף י"ז ע"ב, כל היכא דאמרינן למדין לפני חכמים, היינו לוי שהי' למד לפני רבי, רבותינו שבא"י, ר' אבא, דייני גולה, קרנא, דייני דפומבדיתא, רב בר שמואל כו', וכה"ג טובא התם, לשון רבים על יחיד, ע"כ.
גב. כבר הביא רא"י זו מהר"ו הלוי ז"ל סי' ג"ב.

הל' דיינים סי' ה' אות ג'. יכול המוחזק לומר קי"ל כהרב נ"י ז"ל שכתב זה בסתם, ורדאי לא הוי סברא דנפשי' לחודי', כיון שכתבה בסתם, מהרא"ש ז"ל סי' ס"ח, ע"כ.

גב. עדות ביעקב סי' מ"ו.

הל' דיינים סי' כ"ה אות ח'. כל שצריך המוחזק לומר ד' קי"ל, לכ"ע מוציאין מירו, פני משה ח"ב סי' ק"ד, ע"כ.

גב. ועיין בח"א סי' צ"ב בסופו שכתב דיש מי שסובר דיותר מג' קי"ל אין מוציאין מהמוחזק, ושוב הביא דברי הרב כנה"ג ז"ל, והרואה יראה שבח"ב סי' ק"ד, שהביא הרב הזה ז"ל, לא כתב תיבת לכ"ע, ודו"ק. נאם העבר בזוי מאד, חיד"א.

ושם לא הזכיר אלא סברת מהראנ"ח דבג' קי"ל לא מפקינן, וכ' דכ"ש בג"ד דצריך שיאמר ר' קי"ל ע"ש, ועיין בח"ג סי' ל"ה, ודו"ק.

(1) הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר פתח בית דוד להגאון מוה"ר יוסף דוד אבד"ק שאלוניקי זצ"ל. בשער הספר כתב, לעבר ה' לדוד הוא הקטן צעיר אנכי ונבזה, חיים יוסף דוד אזולאי פ"ט. ואצל שם המחבר, "יוסף דוד", הוסיף תיבת, "חיים" ותיבת, "אזולאי" לרמז על שמו. פאקסימיליא להלן בעמוד ס"ד. — הספר הנ"ל מונח ברשות ידידנו הרב וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שלש"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

ברין שכר מינויי הקהל

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁽¹⁾

שאלה. עיר אחת אשר ררכה מעולם לשלם מקופת הקהל לכל העומדים לשרת בקודש, מ"ץ ומ"מ ודיינים וחזנים ושמשים, לכולם רבר קצוב, ויש לכסף מוצא ממה שמרויחים בשכירות הטאקסי של בשר כשר, שכל בני העיר יש להם חשק בזה איש לפי אכלו, ומתוך הטאקסי הוא מקבל עליו ליתן סך מסוים שיש בו די לתת לכל אחד מנת חלקו, ושוב קבלו עליהם דיין א' וקצבו לו פרס ידוע, ונמשך זמן שנתנו לו ג"כ שכר הקצוב, ושוב נצמח מחלוקת בין המחזיק ובין קצת בני העיר, ועי"ז פסק המחזיק זמן מה מלתת הפרס הזה לאשר עבודות הקודש עליהם, ואחר זמן השלימו ביניהם ונתן המחזיק אשר קיבל עליו מאז ונתחלק לכ"א מנת חלקו, אך מגורל נחלתם נגרע לכ"א לפי ערך בכרי שיותן להדיין שנתמנה מחדש מנת חלקו, ומקבלי פרס מקדם מתרעמים ע"ז ותובעים מהקהל שכרם משלם כאשר קיבלו מקדם, ויחלק העם לחצי, מקצת בני העיר מחזיקים ידי משמשי הקהלה ומראים פנים לבטל מינוי הדיין החדש לגמרי, ומקצתם מחזיקים ידי הדיין החדש, ועי"ז דברי ריבות בשערים, וקרוב הדבר שיוחזר עטרת המחלוקת ליושנה ויגרום הירוס מעמד ומצב הקהילה ח"ו, ושני הצדדים שמו פניהם עלי להגיד רבר חוק ומשפט ולחוות דעי בזה.

תשובה בדרך קצרה, ואען אומר, דלכאורה אותם החתומים על מינוי הדיין החדש צריכים לשלם לו שכירותו שקצבו לו כמבואר בתשובת הרא"ש, אך י"ל דכאן לא נתחייבו לו על דעת שישלמו לו מכיסם רק על דעת שישלמו לו מקופה של הקהל, וכיון דהקהל מסרבים ליתן לו ואומרים שאינם צריכים לו, אף הם פטורים, ועיין בח"מ סי' של"ב. אך י"ל כיון שהשכירות משתלם מתוך קופה של בשר, ואותם החתומים יכולים לומר שהמה יקחו את חלקם ויתנו לזה שבחרו בו, ומה אכפת להם אם יח' נגרע מחלק האחרים שאינם חפצים בם. (ובדבר האמור במכתב שקצת אנשים שחתמו על הכתב של מינוי הדיין החדש, נחתם בטעות כי לא ידעו ממנו, רק חתמו על מינוי הרב המגיד, מ"מ אין זו טענה, כמבואר בח"מ סי' מ"ה דאפי' אם השטר בגופן של עכו"ם וברור שאינו יכול לקרות ויש עדים שחתם עד שלא קראו, מתחייב בכל מה שכתוב בו, כיון שסמך על אחרים וחתם בחתימת ידו, הוא מתחייב בכל הכתוב בו, עיין בסמ"ע וש"ך שם). ומכ"ש שהתחייבו א"ע בכתב א' להמגיד והדיין שקבלו מחדש, ועל דבר זה נתרצו שיתקבלו שניהם דוקא ויהיו מרוצים להקהל. אבל אם ההתחייבות בטל מקצתו, בטל כולו, וכראמרינן בנדרים לענין נדר שבטל מקצתו בטל כולו לפי שאין דעתו שיתקיים זה בלא זה, וכמבואר בשו"ת הריב"ש סי' קצ"ה בכתב ספרות שנתנו הקהל לר' אברהם ור' חיים, ונסתלק ר' אברהם מספרות, אם הקהל אומרים שכוונתם הי' לכך שבהסתלק ר' אברהם יסתלק גם ר' חיים, הי' מסולק, רק

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ר' עמוד י"א. — תשובה זו הועתקה מתוך כתביו (כת"י ירושלים, מספר 4-6459).

שהאריך שם שאין לשון השטר מורה לתלות זה בזה, אלא נתנו לר' חיים במוחלט לאותו זמן כמו לר"א ובלי שום תנאי, ואם יאמרו שהי' ברעתם על תנאי, הו"ל דברים שבלב, ע"ש שהאריך, וא"כ מכ"ש כאן דעל תחלת התחייבות אנו דנין, ופשיטא שיכולים לומר לא נתרצנו כי אם על שניהם דוקא, ועיין בח"מ סי' נ"א גבי כותב שטר מתנה לב' כאחד וכו', וכ"ש שאין הכרח מלשון השטר שכל אחד נתמנה בפפני עצמו, פשיטא שי"ל ששניהם לא קנו וכמבואר בח"מ סוף סי' ר"ג, ולפי שאין לשון השטר לפני ללמוד מתוכו להיכן הכוונה נוטה, קצרת.

ועכ"פ בידם לומר שזה נוח להם יותר, שיתנו לו, ואם יש ביד שאר המקבלי פרס כתוב וחתום בהסכמת כולם שנתחייבו להם שכרם הקצוב, שוב יש לילך אחר הסכמת רוב בני העיר, כי מצד הנדר מבואר במהרי"ק שורש ה' דאע"ג דאם גבו לשם עניים ידועים אינם יכולים לשנות, שהמה רק כשלוחי העניים כו', אבל אם יש גזברים ממונים שהם מחלקים בכל עת, לא שייך לומר שזכו מיד כשהתנדבו, ולכן יש כח בידם להרבות לזה ולמעט לזה כאשר ייטב בעיניהם, ע"ש שהאריך בזה. וא"כ פשיטא רמעות הניתן מהטאקסי שלא זכו בו העניים עד שיבא לידם, יש יכולת ביד הקהל להרבות לזה ולמעט לזה מצד נדר לעניים.

אך מה שיש לרון בזה מצד הכתבים שיש ביד כל אחד ואחד על [חלק] הקצוב, שלפי המבואר בהשאלה נמשך זמן מה שגם הדיין החרש ניתן לו מנת חלקו, ולפי שלא הי' די במה שהתחייב המחזיק לתת, גרעו מכל אחד אחר מעט ונצטרף להיות למנה לדיין החדש. והדבר מבואר בכ"ב דף קל"ב, הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, איברה כתובתה, ומוקי לה התם במחלק לפני' והיא שותקת. ועוד אמרינן התם אמר ר"י אימתי בזמן שהיתה שם וקיבלה עלי' וכו', כרפי' רשב"ם דכיון שהיתה שם וקיבלה עלי', חזקה שאין אדם רואה שנותנין מממונו בפניו ומחזיק את המתנה לקיימה אא"כ עושה בלב שלם כו', והא דבעינן קיבלה עלי', מבואר ברשב"ם שם, שאל"כ מצי למימר נחת רוח עשיתי לבעלי, הא לא"ה הוי מהני אף בשותקת, וכן מבואר בפוסקים, דבמחלק לפני' אמרינן דמחלה, והתם מיירי אעפ"י שלא נעשה אלא אמירה בלבד, ואפ"ה אמרינן הך חזקה, וא"כ ק"ו הדברים בעושה מעשה ממש ומחלק ונותן לכ"א דאפי' אי הוי בעינן קבלה עלי', י"ל דלמא לא אכפת לה בריבוא בעלמא ולכך שותקת, משא"כ בעושה מעשה ומחלק ונותן, רודאי מחלה בלב שלם, ושוב אינה יכולה לערער על מתנה זו. וכן מוכח בסוגיא דב"מ [דף ו' ע"א] גבי תקפה א' בפנינו, דאי לאו דאיכא למימר מאי הו"ל למצוח הא קא חזי לי' רבנן, אע"ג דשתק ולבסוף צוח, אמרינן דשתיקה כהוראה דמיא, וא"כ בנידן זה שכמה שבועות שקיבל כ"א בגרעון וידעו שזה הגיע אליהם לפי שיש דין חלוקה לריין החדש, ואומדן דעת היא שלא חיישי למיעוטא לפי שהבינו בענין רשיבותא הוא לגבייהו, שאם יעירו ויעוררו יתגללו עלילות על סלע המחלוקת ונפיק בין גברא לגברא פלוגתא רחיקא, ודא עקא דלחיותייהו פסקי, כי ישוב היום לאיתנו מחלוקת הישינה וקשי חרדתא מעתיקא.

ומחמת חלישת כח לא אוכל להאריך לברר וללבן הלכה פסוקה, ולא כתבתי דברים אלה כ"א להעיר אוזן שומע, ואיש מבין יודע כן יערך נזק וצער המעותר

לבא ח"ו אם יענו על ריב לנשות בכידון, כל איש מדון. וראיתי בתשב"ץ ח"ג בתוכחת לקהל מיורקא כ' וז"ל, יודע אני בעצמי שאיני מן המוכיחים והלואי הייתי מן הראויים לקבל תוכחת וכו', ואולי יהי' עת רצון להכניס דברי באוניכם ותחשב לי לצדקה, הלא ירעתם כי סיבות חורבן הקהלה הקדומה במקומכם היתה מפני המחלוקת עד אשר פגעה מדת הדין בהם, ועוד האריך באנחות ושברים המשברים לבו של אדם, ונצרה על דל שפתי את אשר עלתה בהם בעו"ה. ומחאתי הגאון החסיד ז"ל בס' פנים יפות כתב בויקח קרח, ע"ד ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע, כי המחלוקת הוא הרע והוא דרכי מות, והיפוכו השלום הוא החיים, והוא שאמרו ז"ל, ויקח קרח שלקח מקח רע לעצמו, ד"ל שקרח בחיבור מלת רע עולה במספר מחלקת, כתרגומו ואתפלג קרח, ואם הי' קרח בוחר בחיים אז קרח עם מלת חיים עולה במספר שלום, ודפח"ח.

ואחרי הודיעי כל זאת, לבי אומר כי גם המ"ץ והמ"מ ושאר מקבלי פרס יהי' פניהם מועדות להרבות שלום בעולם, ולפי מה ששמעתי יהי' נגרע מעבודתם בערך חצי זהב לכל רוביל, ואמשי' זווי קלולי ליתי לאנציי' ונפיק חרבא לעלמא, וח"ו יגרמו רעה לעצמם דלא ליגרו בהו סבי דאזלי אתיגרא דלא ליררו באגרא, הביטו וראו מ"ש מהרי"ק שורש ה' על דבר המעות שהתנדבו לעניי ירושלים ואח"כ הוצרכו לבנין בהכ"נ שבירושלים, וצידד לומר שרשאים לשנות לבנין בהכ"נ, שעדיין לא זכו העניים, וכ"ש שראוי לחשוב שיש בזה מעלה לעניי ירושלים כרי שתושבי העיר ינחמו עמהם שלום ורעות, וזכר לדבר ההוא דפ"ק דעירובין דשאני ר' ינאי דעניים גופיהו ניחא להו כו'. וכ' שם שנית, וכ"ש אם יראה להם שגם זה יהי' תועלת העניים אשר שם למען לא תפול שנאה ותחרות ביניהם ובין יושבי העיר כמ"ש לעיל עכ"ל, וכרברי הגאון מהרי"ק ז"ל אני אומר בנ"ד, שאומדן דעת הוא שיצא הפסדם בשכרם שיהי' שלום בעירם, מלבד המצוה רבה כמבואר בשו"ת לחם רב וכמה תשובות, שאפי' להתיר נדר שהורד ע"ד רבים שרי כרי להשבית המחלוקת, ואמרו חז"ל כי המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנא' ולא יהי' בקרח וכעדתו, ובגלל הדבר הזה קויתי כי כל מקבלי פרס מקופה זו גופי' יוותרו כל אחד לפי מנת ערכו, ולפלוג נמי להאי דדרי בהדיהו. ומי שיהי' יקר דמים בעיניו ועל ריב יעמוד למשפט, אינו בטוח שיצא בדומם בדינו אם בעלי הריב יבדקו כתבי זכויותיו וימצאו בהם נקבים נקבים, וכאשר השמנתיו בדמו. ואני אומר בטח שאם ח"ו ע"י עקשות המקבלי פרס יהי' המחלוקת חוזר וניעור, אם ח"ו תהי' רעה בעיר, המה עתירים ליתן את הדין, כי המה המסככים והגורמים את זה, ואת אשר יגעתי זה כמה ליסד נוה השלום, השתות יחסון, ומה אעשה עוד, אין כחי אלא בקולמסי, לחלות ולחנן דלא לוקי נפשייהו אזווי קלולי, ויתברכו בחיי ומזוני ובנין דמעלי.

דברי המחכה ויגיע לאוזן שומעת, ישמע חכם ויוסף דעת, גפן השלום בארץ לשעת, דברי הדורש טוב לעמו אף חובב אותם בחיבה יתירה נודעת, זעירא מן חברייא,

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

בדין קבלנות בשבת לצרכי ציבור ובדין עירוב בבית שיש בו מת

מתגאון מוה"ר צבי הירש מאגליד אבד"ק סאנגרוהט זצ"ל¹

נשאלתי מאנשי קהל עדת ישרון דשאקאטורן, אחרי אשר קבצו על יד על יד, והנה לכסף מוצא די לבנות בית הכנסת הקדושה, מקדש מעט, והאומן של הבונים הנקרא מייסטר, גמר אומר שאם יצטרך לשבות ביום שבת קודש, והוא צריך לשלם להפועלים האלו, יעלה סכום מחיר הבנין שמונה מאות וזהובים יותר, ונס בזאת לא יאות להם, כי עי"ז יעבור קציר ויכלה קיץ והבנין לא יוגמר, ויכולה הבנין בימי הגשמים, לכן נפשם בשאלתם אם יש היתר לבנות ביה"כ בנין של מצוה דרבים, בקבלנות.

תשובה. דבר זה נפתח בגדולים, ולא גמרו להתיר, אמנם אין לך דבר שעומד בפני פיקוח עינים ולשום לב על הרבר. הנה כבר נודע הסוגיא במס' ע"ז (דף כ"א ע"ב) ושיטת ר"ת דמותר בקבלנות, ושיטת התוס' דאסור מפני הרואים שיחשבו דשכירי יום גינהו, ולא דמי לאריסות דהכל נוהגים לתת שדה באריסות, והנה המ"א סי' רמ"ד כתב דב"ק קאליש נוסלים גבשושית האשפות מן רחוב היהודים בשבת בקבלנות, והטעם, דבשל רבים ליכא חשדא, וכולם יודעים דבקבלנות עושים העכו"ם. מטעם זה ה"י נראה דמותר לבנות ביה"כ וכרומה, אשר ידוע דשל רבים הוא, וכדאי' בש"ס ובי"ר סי' קמ"ו ע"ש, אך ראיתי גדולים שלא רצו להתיר, ונראה לי הטעם כי איכא חילול השם, דהעכו"ם אין מניחין לעשות מלאכה ביום חגם לשום אדח, ואם נניח אנחנו ביום השבת, איכא חילול השם, וב"ק קאליש כבר הורה להם זקן, עכת"ד.

וראיתי מקשין מהא דאי' בכיצה דף י"ד ע"ב וכן הוא בא"ח סי' תקט"ז, רשלשה לא יוליכו מנה ב"ט דמחזי כמקח וממכר, אע"ג דתלתא מקרי רבים, כדקי"ל בגדר על דעת רבים או ברבים (עי' גיטין מ"ו), הרי גם ברבים איכא חשדא, וע"כ צריכין לחלק בהא דע"ז הואיל וחמיר הענין כי המורה בע"ז כאלו כפר בכל התורה, לכן רבים לא חשדו, משא"כ באיסור קל דמקח וממכר, וא"כ ה"נ אמירה לנכרי שבות דרבנן הוא ואיכא חשדא גם ברבים, עכת"ד. ולענ"ד לחלק בין רבים, ובין ציבור, בשידוע כי כל ציבור עומדים תחת דגל מנהיג ומורה

(1) ה"י תלמיד מובהק להגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בתחילה שימש כאבד"ק שלאנינג ואח"כ נתקבל לאבד"ק סאנגרוהט. קצת מחידושי נדפסו בשו"ת ניד לרוד (החדשות) סי' מ"ז, והנהגותיו על שו"ת חת"ס חיו"ד נדפסו בקובץ "הסופר" (כסלו תשמ"ז). יש אליו תשובות בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' קצ"ו, ורמ"ז, ובליקוטי תשו' חת"ס סי' ע"א, ורבו הביא הערה בשמו בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' שפ"ו (ד"ה ותלמיר). נשאר ממנו בכת"י הרבה חידו"ת בהלכה ואגדה. — ב' תשובות הנרפסות כאן הועתקו מכת"ק שהגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברך ר' חילו ופועל יריו תרצה.

צדק לעדתו, ולא יעשו רבר פובמי' בלתי שאל ישאלו, והמורה כתורה יורה. ועי'ל דבר של מצוה כגון ביה"כ דמקרי מקדש מעט, שארית ישראל לא יעשו מצוה הבאה בעבירה, לכן מי יחשוד אותם שבונים בנין של מצוה בלא צדק, לכן דייקו חז"ל החושד בכשרים לוקה בנופו, ולא אמרו החושד בכשר, רק בחושד ברבים, לכן וודאי לא ירים איש את לבו לחשוב מחשבות ולחשוד בכשרים, ולפ"ז בשל ציבור ושל מצוה, ליכא חשדא.

ועתה נבוא אל מ"ש המ"א, ריש לאסור משום חילול השם, ונשובה ונחקרה, אם על חילול השם שיהי' בעיני ישראל, הא וודאי ליתא, דהרי אנו יודעים דלא נצטוונו כלל להשבית מלאכה מן העכו"ם בדעבדי לנפשייהו גם ברחובות קריתנו, ואדרבה הלא בהיות ידינו תקיפה, מזהירים העכו"ם שיעשו מלאכה ביום שבת קדשינו, כמחז"ל גוי ששבת חייב מיתה. ועוד, דא"כ גם בביתו בצנעה בתלוש לא יעשה העכו"ם, דאיכא חילול השם גבי האי ישראל גופי', אע"כ כדאמרן, וא"כ כוונתו דאיכא חילול השם בעיני העמים, שיאמרו דחמירא יום חגם, מקדשת יום שבת קודש שלנו. ולא זכיתי להבין, דלא מצינו כזה רק בדבר שאסרה תורה להם לבני נח, דאמרינן ליכא מידי דלבני נח אסור ולישראל שרי, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה, אבל ברבר שהם נתנו להם חוק דת, וכי נאמר שכל אשר המה עושים לחומרא גם אנחנו נעשה ח"ו, הלא גם המה יודעים כי אין אנו מצווים להשבית מלאכה מרחובותינו, אף בהיות ידינו תקיפה, וחוק דתם הוא כך, שלא יעשה מלאכה ברחובותם ובשרה ובכרם ביום חגם, ומה לנו ולהם, וכי נאמר בהיות דתם לבלתי הדליק נר ביום חגם כדאי' בש"ס, גם אנחנו לא [נדליק] נרות ביום ש"ק, להיות הדבר נראה ומפורסם, הס מלהזכיר, וכן המה מזהירים לבלתי פתוח חנות ותרסיסין בחניהם, ואנן תנן והכי קי"ל, מסלקין תרסיסין למכור בשמים וכדומה ב"ט, והיא דבר פרהסיא, ולמה זה לא נחיש לחילול השם, אע"כ כדאמרן.

ומאד תמה אני על סברת המ"א, א"כ הא דאמרינן בס' רמ"ג דשרה מותר לתת באריסות לנכרי, דליכא חשדא דהכל יודעים שניתן באריסות, ואכתי הא איכא חילול השם, שהוא מניח לנכרי לעשות מלאכה בשרהו וגניתו אשר הוא אצל ביתו, והי' בידו להתנות עמו שלא יעשה בשבת, והרמ"א שח' במדינת פולין אשר שם העכו"ם מחמירים מאד בחניהם, ולמה לא העלה הרמ"א לאסור במדינתו, וכן הא דאיתא שם סעיף כ', דבמקום אשר רובם משכירים תנור וריחים כבאריסות מותר, ואכתי הא איכא חילול השם. וכן במה דאיתא בס' זה, דבשבת וי"ט אם אין ישראל בתוך התחום מותר לבנות בקיבולת, ואכתי הא איכא חילול השם בעיני העכו"ם הדרים והבאים לשם, וכי יאמר המ"א דכל אלו חיתרים נפלו בכירא בזמנינו, אע"כ דליכא בזה חילול השם וכרתיבנא.

ואולם יען הגדולים אשר קטנם עבה ממתני לא רצו להתיר, ובלי ספק טעמם ונימוקם עמם, ואנחנו בקוצר המדע אין אנו משיגים דעת נבונים, לכן הנני אומר עם הספר, יען כבר אסתפקו האחרונים בתשובותיהם אי אמירה לאמירה לנכרי

היה שבות דשבות (עי' בשו"ת חו"י) ושרי במקום מצוה, לכן יש לעשות דבר לסניף דברבים ליכא חשדא, ויעשה המקח עם האומן, אחד מתושבי עכו"ם אשר שם, על שם הקהל יכתוב ויחתום, רק העכו"ם יעשה המקח בקבלנות ויצוה את האומן לבנות, דה"ל אמירה דאמירה, וגם יש סניף, להיות שבעירכם רובם ככולם בונים בקיבולת, וכבר הבאתי הק' דסי' רמ"ג סעיף ב', ויעויין בשו"ת נב"י חלק א' סי' י"ג.

ואנכי הרואה כי טוב הדבר לעשות טבלא ולכתוב עלי' בלשון לע"ז וכתב מרובעת, שבנין הזה קיבל האומן בקיבולת, ולתלותה על נס, ולהעמיד בכל ערב שבת עד מוצאי שבת, אצל מבוא אל הבנין, וכל הבא לראות יראה כי [נעשה] בקיבולת, כענין הנחת שקדים אצל חלב השקדים, או קשקשים אצל דם הרגים, וחלילה לי לעשות מצדקי המתנגד לדברי חז"ל, רק לעשות סניף אשר בלא"ה ראוי להתיר באופן הנזכר. גם יכריזו אלופי קהל, בבית"כ הישנה, לכל יבואו איש ואשה לראות בשבת קודש, פן יטעו ויצוו לעשות כה או כה, או פן יהי' נחשד שעומד שם לצוות על הבונים, וכדאי' בסי' רמ"ג ורמ"ד.

וחנני חוזר על הדברים, שכל אלו הסניפים אינם כדאים להתיר רק בבנין ביה"כ של ציבור, וגם רק משום דאיכא פסידא מדובה ועיכובא, אבל לא ליחיד בבנין ביתו וכדומה. אע"ג דכתיב את שבתותי תשמורו, ומקדשי תיראו, ויש סמך אפי' בבנין ביה"כ ישבתו שבת, כמו בבנין בית דירה, מ"מ אם יהי' מורא מקדש עליכם לבלתי דבר דברי חולין בתוכה, וביתר שאת ביום שבת דאיכא כנסי', ובשבת בלא"ה אסור דיבורי חול דכתיב ודבר דבר, ואיכא תרתי חילולין חילול שבת קודש וחילול מקום קודש, וזה אשר השמיענו ר"י בכתובות דף ה', הולכין לבתי כנסיות בשבת לפקח על עסקי רבים, נקט בתי כנסיות, ראע"ג דאיכא תרתי איסורא גם יחדיו שלא לדבר דברי חול, אפ"ה בצרכי רבים מותר. ויש שנוהרים לבלתי עבור על ודבר דבר בשבת, ואין נוהרים מלדבר בבית"כ, ויש בהיפך, לכן אמר, את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, זה כזה בענין הדיבור, אני ה' ניכר אלקותי עליכם.

והי' זה שלום לנפשכם, ונוכה במהרה לבנין נוה קודש, בהר הקודש, ושם ה' יתקדש, כאות נפשכם ונפש הדורש שלומכם ושלום הרב דקהלתכם נ"י. הבעה"ח פק"ק סאנארה"ט י"א למב"י תקצ"ה לפ"ק.

(מקום החתימה)

שאלה. מעשה אירע פה בעש"ק סמוך לבין השמשות, שכיב ינוקא בבית הסמוך לבית הכנסת בחיבור אהל טפח מן הבית לבית הכנסת, באופן שאין הכהנים שבעיר רשאים ליכנס לבית הכנסת אשר שם מונח העירוב, ועלה על דעתי לאסור בשבת זו למלטל בכל העיר מבית לבית ומחצר לחצר, כיון שאין הכהנים יכולים לבוא בין השמשות אל העירוב. ואחר החיפוש מצאתי ראיתי

שנתעורר כבר על זה הרב בעל פדי מגדים בא"ח ססי' שס"ו כתב וז"ל, ודע
ברין עירובי חצרות אם הניח העירוב בבית א' ויש שם מת וכהנים דרים שם
בחדר, י"ל כל שאי אפשר בין השמשות ליקח העירוב, הכהנים אוסרים כו',
ואפשר משו"ה [מניחין] בבית הכנסת כי מסתמא הכהנים יכולים לבא לשם,
עכ"ד. והנה הלשון מגומגם במ"ש שאי אפשר ליקח העירוב², שהרי יכולין גם
הם לצוות לקחת העירוב ע"י ישראל וכדומה, רק דאין יכולין לבא ולרדור שם
במקום העירוב, וכמ"ש המחבר ריש סימן שס"ו וז"ל, שע"י כך אנו דואין כאלו
כולם דרים בבית שהעירוב מונח שם וכל החצרות שייכים לאותו החצר, וגם לא
ביאר שהי' שם המת כל בין השמשות, ראלו מקצתו, הא קי"ל בסי' שצ"ג דנאכל
עירובו ביה"ש כבר הנה עירוב, וכן אם עירב ביה"ש קונה עירוב, ועו"ש.

אכן נלענ"ד ברור ונכון כי רק לעורר לב הדואה כתב כן הנאון הנ"ל, ולא
להוראה, חדא דכיון דאיסור שלטול המת בשבת אינו אסור רק מדרבנן, ונהי דלא
שרינן לטלול המת ע"י כבר או תינוק רק מפני כבוד המת כגון שמונח בחמה, או
על כרים, שאפשר שיסריח וכמבואר בש"ס שבת דף מ"ג ע"ב וברף צ"ד ע"ב
ובא"ח סי' שיי"א, מ"מ הא בשעת קניית העירוב שקונה בין השמשות, דהא קי"ל
דנאכל עירובו בין השמשות כבר קנה עירוב כדאי' בשבת דף ל"ד ובא"ח סי'
שצ"ג, וה"ה דמניחין עירובי חצרות בין השמשות, וכיון שכן, הא קי"ל רכל דבר
שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה, ועירובי חצרות
מצוה היא, ועי' בסי' שצ"ד ובט"ז שם, וא"כ הי' באפשר בין השמשות להוציא
את המת לבית אחר והיו הכהנים גם הם רשאים ליכנס לבית הכנסת אשר שם
העירוב ושפיר דמי, ואולם לדעת הט"ז בסוף סי' שצ"ד דמחלק דבענין כזה צריך
להיות ראוי כל השבת, ודלא כמ"א סי' שס"ה, ועי' באבן העזר ובעצי אלמוגים
סי' שע"ח סעיף א', מ"מ הכא שאני, דאם היו עושין בין השמשות היתר זה והיו
מוציאין המת מן הבית הזה, שפיר היו מותרין כל השבת, ושפיר הוה בין
השמשות עירוב לכל השבת, וזה ברור.

ואגב נזכיר מה שהקשה לי הרבני המופלג מו"ה הילמן פג"ל נ"י, בהא
דנהנין לעשות עירובי חצרות ממצה בערב פסח, וכמבואר בהגהת רמ"א סי'
שס"ח, א"כ בערב פסח שחל להיות בע"ש וכל האוכל מצה בערב פסח כאלו
בועל כו', וא"כ בין השמשות אסור לו לאכול העירוב הלזה מספק שמא עדיין יום,
וקי"ל בסי' שצ"ד דצריך להיות ראוי ומותר לאכול, ואפי' באיסורא דרבנן אין
מעריבין. והנה למאי דקי"ל דתחלת היום קונה עירוב כרבה, ואע"ג דקי"ל נאכל
עירובו בין השמשות כבר קנה עירוב, היינו משום דסמכינן שכבר הותחל היום
וקנה עירוב, וודאי דלא קשה מיד, דהרי באמת בתחלת היום רשאי ומותר לאכול,
לשם מצת מצוה, אבל עדיין קשה, נהי דקי"ל דתחלת היום קונה עירוב, עכ"פ הא
קי"ל דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום, עי' עירובין דף כ"ח, והכא בעוד בין

(2) עיין גם בפרי"ד סי' שפ"ו במ"ז ס"ק כ'.

השמשות אסור לאכול מספק. ויותר קשה, רחא אמרין שם דף ל' כבר זה היום קודש ולמחר חול אין מערבין לו בה דמספיקא דבין השמשות לא פסקה קדושתה, ה"נ כן הוא. ואין לומר רחמא שאני דאין כאן איסורא דאורייתא, ודלא כהדוקה ההובא בפרי חדש סי' תע"א, וה"ל בין השמשות ספיקא דרבנן ומותר לאכול אז מצה, זה אינו, רחא ה"ל רבר שיש לו מתירין, דאמרין בפ"ק דביצה דאפי' בררבנן ספיקא אסור, וה"נ כן הוא, דכצאת הכוכבים משרי שדיא ל'. ועוד רחא מספיקא דמצות אכילת מצה בלילה מצריכינן לו לאכול שנית כזית מצה, וא"כ ה"ל תרתי דסתרי, דבין השמשות משתרי לאכול דתלינן הלילה היא, ואח"כ מחייבין ל' לאכול שנית מפאת ספיקא דאורייתא דמצוה, דדלמא עדיין יום הוא, וכיון דדיענין בין השמשות כן, וודאי דלא שרינן ל'.

והי' נראה לומר, דיכול לאוכלה ע"י שדו' במים עד שנימוחה, דאינו יוצא בה בלילה, או שדו' ביון, וכראי' בסי' תע"א ותס"ב. אך עריין קשה לי, הא עריין אסור לו לאכול מפאת שאסור לאכול לפני אכילת מצה, כדתנן ריש פדק ערבי פסחים, לא יאכל עד שתחשך, וכתבו התוס' דהיינו מצה עשירה, דחמץ ומצה גמורה בלא"ה אסור, והכא בעירובי חצרות בעינן גרונדת לכל אחד עד י"ח גרונדות, א"כ בעיר קטנה ואנשים בה מעט, איך משתרי בעירובם בערב פסח שחל להיות בערב שבת, בשבת החיא.

אך הנה אי' בעירובין דף ל', רתניא אין מערבין לנזיר ביון כו' וב"ה מתירין א"ל ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכיפורים, ופרש"י ז"ל אע"ג דגדול חייב בעינו ואסור לו לאכול העירוב, מ"מ כיון דחזי לקטנים קנה עירוב, ויש מי שפירש חברייתא בעירובי חצרות, וכבר הארכנו בזה בחידושינו בס"ד. ועכ"פ חזינו דכיון דמשתרי לקטנים, ה"ל עירוב לגדול, אע"ג דאין מערבין בשאר דברים האסורין, מפני דעכ"פ אסור לספות בידים לקטנים לכ"ע אף למ"ד אין מצווין להפרישן, אבל ביה"כ דמותרין ליתן לקטנים לאכול, ושפיר חזי העירוב להו, ה"נ אנן בדידן דמותרין ליתן לקטנים אשר אין יודעים מענין סיפור יציאת מצרים, וכראי' בסי' תע"א, שפיר ה"ל עירוב גם לגדולים, אע"ג דיש לפקפק ולומר דבתר דשמעינן חילוקא דב"ש דהתם ה"ל סעודה הראוי' מבעור יום גם לגדולים, א"כ י"ל רחא דסמך ב"ה על זה דחזי לקטנים היינו בצירוף סברת ב"ש דה"ל סעודה הראוי' מבעור יום גם לגדולים, משא"כ בנדרן דידן, מ"מ פשטות דברי ב"ה דמקשה לב"ש, משמע דלא ס"ל כלל סברתו, רק משום דחזי לקטנים הוא, ומשו"ה מתיר לנזיר ביון, וראייתו מיה"כ כדקאי קאי.

ונחזור לנדרון אשר אנו בו, דכלאו הכי נמי יש מקום לומר עפ"י המבואר בסי' ת"ט דמערבין לכהן בבית הפרם, והיינו משום שיכול לכא לשם ע"י שירה תיבה ומגדל, דלענין עירובין קי"ל לקולא, דאהל זרוק שמי' אוהל, ויעויין שם בטור וברלב"ח, ועי' בדגול מרבבה סי' שג"ד, וא"כ הכא נמי בנדרן דידן כיון שיש אפשרות לבא לכהנים לבית הכנסת זה אשר בו העירוב, ע"י שירה תיבה ומגדל, שפיר דמי.

ואולם יש לדחות דדוקא בבית הפרס דרבנן שרינן ע"י שידה תיבה, וסמכינן דאהל זרוק שמי' אהל, והא אנן באיסורא דאורייתא עסקינן, דאהל טפח אסור לכהן לכנוס מדאורייתא, כמו שהחליט המ"א בסי' שי"א וסי' שמ"ג, ודלא כהש"ך בי"ד. ואין להוכיח דבר זה מדלא שרינן [לעשות עירוב] לכהן בבית הקברות, דהתם טעמא אחרינא איכא, משום דבית הקברות אסור בהנאה, והראי', דאף לישראל בביה"ק לא [עי' רס"י ת"ט], אבל עכ"פ אין לדמות ולהביא דאי' לנרון רידן, מבית הפרס דרבנן, (יעיין במל"מ פי"א מהל' שומאת מת), ואולם בלא"ה זה בורכא, דהא כיון דמפאת אהל זרוק שמי' אהל אתינן עלה, א"כ הרי הכהנים באהל בפ"ע ועדיין אינם באהל ובחדר אשר שם העידוב, דהא אפי' מחיצה בשרקלין מפסקת בין הדירורין, וצריכין לערב, אכן לדעת הפוסקים המתירין לסתום החלונות ולסגור הפתחים ולהיות שם הכהנים, א"כ הי' אפשר להם לבא לביה"כ בשידה תיבה, ואח"כ לסגור הפתחים והחלונות, ושוב יכולים לצאת מן השידה ולהיות בביה"כ עצמה, ויעויין בזה בסוגיא דחצרות זו לפנינו מזו. אך עדיין אם רק בבית הפרס שרינן, א"כ אסורין ליכנס שם בשידה, דבשעת כניסתם איכא איסורא, אמנם עדיין יש מקום ואופן שיש חיתר לבא לביה"כ, והיינו בשידה קטנה של עצמות דג, דכל שבים מהור וחוצץ, אף שאין תורת אהל עלי'. וצריך לי עיון בהא דחגיגה דף כ"ה, אמאי לא הביאו יין לנסכים מגליל באופן זה, ועי' מל"מ שם, ודו"ק.

ועכ"פ בהא נחתנינן ובהא סלקינן, דאין כאן בית מיחוש, ומותרים כל בני העיר לשלטל כמקדם, ודלא כבעל פרי מגדים, והסכימו עמי חכמי העיר⁽³⁾.

(3) עיין בשו"ת מהרש"ם חלק ו' סי' ט"ו.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנחלת המערכת

בענין מלאכה שאינה צריכה לגופה

מהגאון מוה"ר אהרן דוד דייטש אבד"ק יארמוט זצ"ל⁽¹⁾

שיטת רש"י במתניתין שבת דף צ"ג ע"ב דמלאכה שאצל"ג הוי שאינו עושה המלאכה אלא לסלקה מעליו, דברצונו לא באה לו ולא הוי צריך לה, הילכך לאו מלאכת מחשבת היא לר"ש, והתוס' דף צ"ד בד"ה ר"ש פוסק, הקשו על רש"י מסותר על מנת לבנות כמו בתחילה, וקורע בחמתו למירמי אימתא אינישי רבית', ועיין במגני שלמה ז"ל מה שכתב ליישב דברי רש"י ז"ל, וכן הכפות תמרים סוכה דף ל"ג כתב ליישב דברי רש"י, והעלה שם דגם הרמב"ם והרשב"א ס"ל כרש"י. אך קשה דלכאורה רש"י סותר את עצמו בשבת ק"ו ד"ה וברייתא ר"ש היא, שם כותב רש"י, אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל, ואפי' מבעיר לקדרתו מקלקל הוא אצל עצים, ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר"ש לא חשוב, רהא מלאכה שאינה צל"ג היא. והנה רש"י לשיטתו לא הוי מלאכה שאצל"ג אלא כל מלאכה שאינו עושה אלא לסלק הנזק ממנו וברצונו לא הוי באה לו, אבל כאן שהוא רוצה לבשל את הקריה, א"כ ההבערה הוי רצונו לתקן מאכלו, והאיך נכנס זה לשיטת רש"י בכלל מלאכה שאצל"ג, והקושיא הקשה הכחור המופלג בתו"י כ"ה יצחק דוב נ"י בן לאדמ"ו הגאון נ"י, ולא ראה אדמ"ו למפרשים שיתעוררו בקושיא זו. אך ראיתי במגני שלמה בשבת דף ק"ו שכ' בדמקלקל מודה רש"י לשיטת התוס' דבעי' לגופה ולגופו דווקא, וכאן לא הוי לגופן של עצים, שאין העצים מתקנים ע"י הבערה, והנה לפי דבריו הקושיא מתורצת, אך לשונו של רש"י אינו מודה בן.

ונראה לאדמ"ו הגאון נ"י רש"י סובר דכיון רהיכי שעושה המלאכה לסלק הנזק מעליו, אע"ג דנהנה מיד באותו שעה שעשה המלאכה שהוא מסולק מן הנזק, דהוא וודאי הנאה גדולה יותר ממה שעושה המלאכה כדי להרויח בה, והרי קיי"ל גבי דבר האבור דמותר בחוה"מ, הוא רוקא כשעושה המלאכה למנוע ההיזק ממנו, אז חשוב דבר האבור, אבל מניעת הרווח, לא חשוב מלאכת דבר האבור, ואפ"ה גבי שבת לא חשיב מלאכת מחשבת היכי שעושה המלאכה לסלק

(1) נולד בשנת תקע"ג לפ"ק בעיר רוידיניץ לאביו מוה"ר אהרן דייטש. בבחרותו למד אצל זקנו הגאון מוה"ר יוסף דייטש אבד"ק רוידיניץ, ואצל הגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג. בשנת תר"ו לפ"ק נתקבל לאבד"ק שעבעש, ואח"כ בשנת תר"א לפ"ק נתמנה לאבד"ק יארמוט, ושם ניהל ישיבה גדולה ומפוארה. משנת תרכ"ט לפ"ק עד יומו האחרון עמד כראש התיסדות חברה שומרי הדת במדינת אונגארין. נרפס ממנו שו"ת גורן דוד, ויש אליו כמה תשובות בשו"ת דברי חיים. נשמתו עלתה בג' כ"ג חשוון תר"ל לפ"ק.

חידושים הללו הועתקו מפנקס כת"י של תלמידו הג"ד יצחק לארענץ אבד"ק נאדיארוסי, והניע אליו מאת ידידו הרב יצחק זעקיל פאללאק נ"י מגיד שיעור בישיבה דחסידים באבוב באנשווערפען. זכרה לו אלקי לטובה. (החידו"ת נמסרו לעי"נ אביו הר"ר חיים מנחם כהנה"צ ר"י יצחק זעקיל פאללאק ז"ל שנפטר ביום י"ז אייר תשל"ד).

הנזק מעליו, דברצונו לא היתה באה לו, א"כ היכי שעושה המלאכה שהוא מקלקל בה לגמרי, אע"ג דאח"כ נמשך לו הנאה, לא עדיף הנאה זו מהנאה שהי' לו בעשיית המלאכה לסילוק הנזק, ולכן שפיר הוי מלאכה שאצל"ג, אע"ג דעושה ברצונו להבעיר העצים. ודע דלשיטת רש"י צ"ע הש"ס בכריתות דף כ' ע"ב רחוקה בנחלים לחמם, דחשוב מלאכה שאצל"ג, עיי"ש וק"ל.

שבת דף ק"ו בתוס' ד"ה בחובל וצריך לכלבו, הקשו לר' אבהו רמחייב אפי' אינו צריך לכלבו, וכיון ראינו צריך כלל הוי מלאכה שאצל"ג, ובריש הנחנקין קאמר, מאן שמעית ל' ראמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש היא, האמר מלאכה שאצל"ג פטור. ועיין שם בתירוץ התוס' ובמהרש"א ובמגניני שלמה, דלשיטת רש"י קושיית התוס' במקומה עומדת.

ונראה לאדמ"ו הנאון נ"י רוודאי בשאר מלאכות אם ארם עושה מלאכה שלא לצורך כלל, כמו שדרך בני ארם לכתוב או לתלוש או להדליק רבר קטן שלא לצורך כלל, אלא שעושה הדבר לפי שאין דרך בני ארם להיות בשל מכל וכל, לכך עושה איזה מעשה, אעפ"י שאין לו שום תכלית מהמעשה, אך בכל זה נראה פשוט שהוא חייב, כיון שברצונו הי' לעשות המלאכה ועשה המלאכה, נשמע לפי"ז גרוע מלאכה שאצל"ג אעפ"י שיש לו תכלית ממנה, או לסלק הנזק לשיטת רש"י, או לרעת התוס' שעשה המלאכה בעבור תכלית אחר, כיון רלא הי' צריך למלאכה כמו שהי' צריך למשכן, פטור רלא הוה מלאכת מחשבת, אעפ"י שנהנה עי"ז, משא"כ כשעושה המלאכה שלא לצורך כלל, כיון שהוא רוצה במלאכה מיהת, שלא יהי' עומד בשל, חשיב נהנה בגוף המלאכה וחייב. אך כל זה היכא ראינו מקלקל במלאכה, אבל כשהוא מקלקל, אע"ג דרוצה לקלקל, מ"מ פטור, דכל המקלקלין פטורין, אך אחר שגילתה התורה לר"ש דחובל ומבעיר חייב אעפ"י שהוא מקלקל, הוה חובל ומבעיר כשאר מלאכות שאין בהן קלקול, ולכן כל שהוא רוצה לחבל או להבעיר, אעפ"י שאין בהן תיקון כלל, מ"מ כיון שהוא רוצה בחבלה או בהבערה זו, אסור המלאכה ושפיר חייב, דלר"ש הוי חובל ומבעיר כמו שאר מלאכות דעלמא דבעושה שלא צורך כלל חייב, אבל אם הוא מלאכה שאצל"ג פטור עלי', וצריך לעיין על שמיאנו התוס' בזה, דלכאורה הדין נכון, ודו"ק.

בתוס' שבת דף ק"ג ר"ה לא צריכא וכו', הביאו שיטת הערוך רפסיק רישא דלא ניחא ל' ואין לו הנאה מותר אפי' לכתחילה ואפילו איסורא ררבנן ליכא. והנה בספר התרומה בהל' שבת סי' רמ"ד הקשה על שיטת הערוך ממתניתין דפרק נוטל (דף קמ"ג) רספוג שיש לו בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו משום דעל ידי אחיזה סוחט השמן שנבלע בו, והרי אינו נהנה ממה שבלוע בספוג ונסחט ממנו, ואפ"ה אסור אם אין לו בית אחיזה, עיי"ש. ולכאורה היא קושיא גדולה על שיטת הערוך, וביותר תימא, שהתוס' בכתובות דף ו' ר"ה האי

מסוכרא דנזייתא אסור, השיגו שם ג"כ על שיטת הערוך, ומייתי שם ג"כ מתניתין דספוג שיש לו בית אחיזה וכו', ואפ"ה לא הקשו ממתניתין דספוג על שיטת הערוך, וכן בתוס' במס' שבת דף ק"ג והרא"ש שם, והתוס' במס' יומא דף ל"ד, השמיטו קושיא זו, וצריך ביאור מ"מ ניחא להו מתניתין דספוג.

ונראה לארמ"ו הגאון נ"י דסבירא להו דבעי דוקא שיחא ניכר לכולי עלמא דלא ניחא לי', כגון דעביר בארעא דחברי', או גבי חלון, דכל כמה דאית בי' חיותא מפי ניחא לי', אבל גבי ספוג שהוא רוצה לקנח בו את הבגדים או הקערה, אם יש בו הרבה שמן אינו יכול לקנח בו לא בגד ולא קערה, ועי"ז שסוחטו דאוי אח"כ לקנח בו בגד או קערה, ואינו מוכח דלא ניחא לי' בסחיטה זו, דילמא באמת ניחא לי' שלא יהי' הספוג בלוע כל כך בשמן, וגם כיון שהשמן אינו הולך לאיבוד אלא נשאר על ידיו, יש לחוש שמא יהי' צריך אח"כ השמן למשוך בו איזה דבר, או שמא יתן ידו לתוך פיו ויהנה ממנו, א"כ אינו מוכח דלא ניחא לי', לכן אסור לקנח בספוג אם אין לו בית אחיזה, גם לשיטת הערוך, ומש"ה לא הקשו התוס' והרא"ש קושיא זו, ודו"ק.

בדין היתר עגונה

מהגאון מוה"ר שלמה הכהן מו"ץ בק"ק ווילנא זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה. יום ועש"ק כ"א אייר לסדר ולפרט ואולך אתכם קוממיות (תרס"ג) לפ"ק.

המח' חיים יתן חיים ארוכים טובים ומתוקנים לכבוד איש חי רב פעלים מקבציאל, ראש גולת אריאל, ה"ה כבוד יורד עליון ויראוי ויורד כל ישראל, ויורד נפשי עוז האהוב והחביב לנו עד לאחת ח"ה הרב הגאון הגדול האמיתי חו"ב סיני ועוקר הדים המפורסם בדוב נאוונו וצדקתו בכל איום ועברים, כבוד קדושת שמו מפארים, שכ"ת מו"ה דוד פרידמאן נ"י הנאב"ד דק"ק קארלין יצ"ו⁽²⁾ יהי ד' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח, ויהי' לו ולכל הנלוים אליו חיים ושלוש עד העולם אכיה"ר.

ואחרש"ת הרמה באתי לכתוב לכבודו נ"י אורות שתי העגונות מק"ק קאידינאו אשר שם האחת פיגא ושם השני' שרה אשר כתב כת"ר נ"י תשובה ארוכה להתירן מכבלי העיגון בכמה צדרי היתר כפי רוחב רעתו הגדולה. והנה

(1) נולד בשנת תקצ"א לפ"ק לאביו הרב"ג מוה"ר ישראל משה הכהן מווילנא. למד אצל אביו ואצל הר"ינים דק"ק ווילנא. בשנת תרכ"ה לערך נתקבל למו"ץ בק"ק ווילנא. נדפס ממנו ס' שו"ת בנין שלמה, שו"ת עצי ברושים, והגהות חשק שלמה על הש"ס ועל שו"ע יו"ד. נפטר ביום כ"ט לחורש כסלו שנת תרס"ו לפ"ק. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הנכבד הרב חנוך הענך סאוויצקי נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אורותיו בבר"ש קונס' ק"י עמוד י"ד.

כבוד הגאב"ד ר"ק ק"ה הנ"ל שלח לי העתקה מכתב ידו הקדושה וביקש גם ממני להצטרף להתירא בזה, וכאשר כתב כת"ר נ"י בתשובתו הרמתה בסוף התשובה אשר כתב בהתירא ראשה השני' אשת הר"מ לובאוויץ כי רצונו שיסכימו בזה עוד שני רבנים נאוני רורנו הלנים בעומקא של הלכה. והנה אף שבאמת אין דברי כבוד הר"ר ג' נ"י צריכין חיוזק וכל דבריו ופסקיו נכונים להלכה ברורה ולא נצרך כלל להסכמה שלי, מ"מ כיון שרצונו של אדם זהו כבודו, אבוא למלאות רצון כבודו נ"י בזה, ואי"ה לאחר ש"ק הבע"ל אשלח להגאב"ד ר"ק ק"ה הנ"ל גם הסכמתי בזה להתירא, ואולי אמצא עוד איזה טעמים להתירא, ולהוסיף על דברי כת"ר נ"י, [וכאשר מנו חז"ל במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם להיות שומע ומשיב שומע ומוסיף], אזי יהי' מה טוב, אך כעת באתי לכתוב לכבודו נ"י, כי יען בעת אשר עברתי על דברי תשובתו הרמתה מצאתי בו איזה דברים אשר לא זכיתי להבין דברי קדשו בזה, ולכן באתי להציען לפני כת"ר נ"י, ולכן באתי לבקש מכבודו שימחול להשיבני על זה, כי וודאי כל דבריו נכונים וברורים להלכה, אך אפשר שלא ביאר יפה כוונתו בכתב, וזה החלי בעזר השם.

ראשון לציון לא זכיתי להבין מה שהוצרך כת"ר להאריך בראיות משני האנשים שהעידו עליהם שנמבעו בים, הם הם הענוך גינזבורג ומשה לובאוויץ בעלי הנשים פיגא ושרה, מערות של האשה פיגא שהעידה שבעלה נסע עם שותפו מ' לובאוויץ לקנות ברזל ישר, ונסעו על העגלה של בעלה והכירה העגלה, וגם מערות של האשה הרסה לאה שהעידה איך שהיא מכיר אותם, והיו בביתה והכירה ג"כ העגלה, ועדותו של יונה בערמאן שהעיד ג"כ שהם נסעו, אשר לענ"ד אין מזה שום רא' שהם הם באו על הספינה לקנות ברזל ונמבעו, רהרי כבר מבואר בב"ש בסימן י"ז ס"ק ס"ט וכן בכל דברי תשובות הגאונים האחרונים רהא רקו"ל רמעידין על סימני בגדים בכלים רלא מושלי אנשי, היינו אם נמצא הכלים על הנמבע בעצמו, אבל אם נמצא הכלים סמוך לשפת הנהר והכירו בסימנים שהם הבגדים של בעלה, אין מעידין, דיש לחוש דבעלה של האשה הנאבד הפשיט הבגדים והניח כאן ולבש בגדים אחרים ואזיל לעלמא, והנמבע הוא איש אחר, וכ"ש בנר"ד דמה בכך שמעידים שנסעו שניהם על העגלה של הבעל, דמזה אינו רא' רק על הנסיעה, אבל מנ"ל שבאו על הספינה, דרילמא נסעו לאיזה מקום אחר לקנות ברזל, והאנשים שנמבעו הם אנשים אחרים. ואפילו לרעת החולקים על הב"ש, מ"מ בנר"ד לית מאן דפליג, דוודאי אין שום רא' מזה רבאו על הספינה, דילמא חזרו מזה ועלה בדעתם לקנות ברזל באיזה מקום אחר.

וגם מה שהעידה האשה הרסה לאה רתיכף שמעה מר"ד ראותן אנשים נמבעו, פשוט רר' רוד לא הי' בספינה לראות איך שנמבעו, וגם לא שמע מפי הא"י הספן במסל"ת, רק שיצא קול שנמבעו, והגיד להאשה הרסה לאה ששמע קול שנמבעו, ופשוט ראין בעדותו כלום.

ואמנם העיקר יש לסמוך בכאן על עדות הספן ואשתו שהעידו שמכירין אותם והם נמבעו. ומה שנסתפק כת"ר דשמא לא הי' מסל"ת גמור, הלא כתב כת"ר נ"י בעצמו שיש לסמוך על הירושלמי דאם מעיד על אתר נאמן אף דאינו

מסל"ת. [ואמנם לירידי הרבר קשה לסמוך על הירושלמי מאחר דהש"ס דילן לא ס"ל כן, וכן כל הפוסקים ז"ל לא הביאו דברי הירושלמי להלכה, ובפרט בירושלמי גופא איכא מחלוקת אמוראים בזה, וכיון דש"ס דילן מכריע כדעת החולק על זה, בווראי נדחה אותו מ"ד בירושלמי מהלכה].

ואמנם תמהנא על כת"ר נ"י דטפי הו"ל לכתוב דיש לסמוך על הטעליגראמא מהפאליציי איך שהר' הענוך גינזבורג ואיש אחד עמו לובאוויץ נטבעו, ועדות הטעליגראמא בוודאי הוא מסל"ת גמור, ואף דאנשי פאליציי לא ראו בעצמם דהם נטבעו, וגם אין מכירים שמם, ופשוט דשמעו כן מהספן, דהספן סיפר להם כן כדי שיוודיעו לנשיהם, מ"מ הוי עדות גמור, דמה שהספן הוריע להפאליציי ווראי הוא מסל"ת גמור בלא שאלה, ואנשי הפאליציי שהוריעו להאשה פיגא, ג"כ הוא מסל"ת גמור, וכבר מבואר בכל תשובות האחרונים רמסל"ת מפי מסל"ת ג"כ הוי עדות גמורה.

ואמנם מה שסמך כת"ר נ"י על זה להתיר להאשה להנשא, לא זכיתי להבין, דלו יהא רעליהם העיד הספן ואשתו דנטבעו, מ"מ הלא הם לא העירו שננטבעו ודאו דמתו בתוך המים, רק העירו שננטבעו סתם, וכבר מבואר בתשובה להרמב"ן סימן קכ"ח והובא להלכה בשו"ע אה"ע סימן י"ז סעיף ל"ד ראם מעידים סתם שראו פלוני ופלוני שננטבעו ראין בערותן כלום, רי"ל דלא ראו רק שנפלו לים וכיסו המים עליהם, וקורא על זה שננטבעו, אבל י"ל דתיכף עלו מן המים וחזרו ליבשה, ולכן אין לסמוך על עדותם רק אם מעידים ששהו עד שתצא נפשם, ומשנה ערוכה שנינו דבעינן ששהו העדים עד שתצא נפשם, ובנר"ד הרי לא העיר הספן שעמד ושהה עד שתצא נפשם ולא עלו מן המים, וכל זה במים שיש להם סוף, אבל במים שאל"ס אפי' שהו עד שתצא נפשם לא תנשא לכתחילה, והלכך אף לפי מש"כ כת"ר נ"י דבנר"ד נחשב כמים שיש להם סוף מחמת שנהפכה הספינה עליהם, מ"מ הרי לא העיר ששהה כדי שתצא נפשם, ודילמא תיכף עלו למים מתחת לספינה ועלו לשוב על המים עד שבאו לאיזה מקום הצלה.

ועוד תמהני מש"כ דהוי כמים שיש להם סוף מחמת שנהפכה הספינה, הלא בנב"ע מבואר שהספן או אינו יהודי אחר ראה שהענוך גינזבורג הי' שם ע"פ המים ונלחם עם גלי הים שהציל עצמו, ושוב ראה דירד תהומה, וא"כ מה בכך דנהפכה הספינה, מ"מ הלא מעיד בעצמו שעלה על המים ויצא מתוך הספינה ושם ע"פ המים, והיינו עיקר דין המשנה דאם נפל במים שאל"ס אפי' אם שהה כדי שתצא נפשם אשתו אסורה מלהנשא, וכ"ש כאן דלא שהה ואיכא איסור תורה ואפי' אם נשאת תצא, והלכך לא ארע על מה בנוי עיקר היתרו בזה.

ואנכי באתי לכתוב מה שקשה לי מאוד בד' כת"ר נ"י מש"כ ראין לחוש משום דמים כמלחמה דמי דאמרי ברדמי משום דיש כאן עדות הרבה לאה וכן עדות הר"ד והר"י ולא נקרא ע"א, ותמהני הלא ר' יונה לא העיר כלל מענין הטביעה רק על הנסיעה ששני אנשים אלו נסעו לקנות ברזל, ועל עדות הנסיעה לא שייך ברדמי כלל, ועיקר החשש לנו על הטביעה דשמא אמרו ברדמי, ועל הטביעה לא הי' בכאן ע"א כשר, רק דר' רוד סיפר לפני האשה הרבה לאה איך ששמע שננטבעו, והלכך אפי' שמע מאת הספן בעצמו במסל"ת, מ"מ עדות אינו

מכתב מהגאון מוה"ר זאב הכהן פאפרש זצ"ל⁽¹⁾

אבר"ק פרידבורג

בס"ד. עש"ק ר' טבת תק"ד לפ"ק.

יהונתן חכמה לחכמים, מגלי לי' עמיקין ושמירין, על כורסי' יתיב ומידן ריין, רדש רודש כמין חומר מתנייתא נקיף חד ושנון, ראשי בשמים וקנמון קנה קנה חכמה חכמתו בחוץ תרונן, ומופלא בחכמה ורעת לאדם חונן, לפני שמש שמו ינון, ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בכל גלילות ישראל, ראש גולת איראל, מפיו מקשיבים אמרי אל, נ"י פ"ה ע"ה חכם ונבון אב"ד ור"מ כש"ת כמתור"ד יהונתן נרו יאיר⁽²⁾ מנר האש ועמוד הענן עד קרית ציון וירושלים יכונן, יראת אלקים קרמון לכל דבר.

זה קרוב לשנת ימים שברכנו על המוגמר, שנגמר הרבר לשוב תורה, וזכינו שיצאו לאורה, הרברים שיצאו מפה זקוקין דנורא, שו"ת אבינו הגאון החסיד זצ"ל⁽³⁾ אשר נשמתו בגן עדן שמורה, ובעודנו חי על האדמה, תמיד ה' משתוקק בלי התמהמה, שתורתו בעולם יתבדר, ומקום הניח לנו להתגדר, להוציא מכח אל הפועל מחשבתו הטהורה, והכנסנו עצמינו בהוצאת הרפוס ולא עלה על ראשינו מורא, פן יצא שכרינו בהפסד רכושינו, כי על ראשי קהלות קרושות בשחנו, שיעשו גם המה כמו אנחנו, לעשות חסד עם המתים והחיים, ויקחו הספר הנחמד במחיר השוה בלי עצלתיים, ולולי שקורם המעשה, הקרימו נשמע לנעשה, והבטיחו הפו"מ דקהלתינו יצ"ו לעשות חסד עמנו יותר מכפי המגיע לעדכם, ליקח אחר תשלום הרפוס בעד חמש מאות זהובים סך מאה וחמשים ספרים בלי מכורך, על הנה לא היינו סומכים, מאין הפו ראשינו תחת משא ועול הכבד הזה, כי הוצאת הרפוס ושאר צורכי עניינינו הוא רבים, וכל זה איננו שוה לנו, כי חובת הרפוס מה שעשינו, מלבד זה מה שלקחו הפו"מ דקהלתנו, עודנו יותר מאלף זהובים, השתרגו על צווארינו, ואל שאר קהילות שמנו פנינו.

(1) הוא בנו השני של הגאון בעל שב יעקב זצ"ל. שימש שנים רבות כר"ן בק"ק פפר"מ, ואח"כ בשלהי שנת תק"י לפ"ק נתקבל לאבר"ק פרידבורג, והעמיד שם תלמידים רבים. נלב"ע ביום ח' לחודש כסלו שנת תקי"ח לפ"ק ומנ"כ בעיר פרידבורג. — העתק ממכתב זה הגיע לידינו מאת ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל ששימש אז כאבר"ק מיץ.

(3) הוא שו"ת שב יעקב (ב' חלקים) מהגאון מוה"ר יעקב הכהן פאפרש אבר"ק פפר"מ זצ"ל, שנרפס בפפר"מ בשנת תק"ב לפ"ק.

וזה יותר משנה תמימה, ששלחנו שמה ליד מחו' הדיין המופלא כמ"ה ליברמאן כ"ץ סך חמשים ספרים, ואם אמנם שקהלתו מפוארה, ראש וראשון לכל ק"ק אשכנזים הי', לא רצינו להכביר יותר, וקוה קווינו שלא ישחיתו בעבור החמשים, ולא יפסלו בנותר, ומחמת שהדבר הזה הי' קל מאוד בעינינו, בשביל זה לא יחרנו ריבור של חיבה בעבור זה לאדונינו להסדירה בכד"י שאילת שלו'. והנה כמה קולמסים ודיו נשתכרו ונשפכו עבוד זה למחו' הדיין הנ"ל, לא אסתייע מילתא. סלק על רעיוני משכבי, בעבור שאדונינו הגאון נר"ו הי' אוהב ממשפחתי ומבית יעקב אבי, ומה גם ששמעו הולך למרחקים, שהוא טוב ומטיב לקרובים ולרחוקים, ע"כ אחת שאלתי ואותה אבקש מאת פני אדונינו הגאון נר"ו, שימחול הרב על כבודו הרמה, ויוכה אלה לבית יעקב ויעשה למען כבוד אבינו הגאון החסיד זצ"ל, לרבר על לב פו"מ ועם אנשי יחירי סגולה דברים היוצאים מלב טהור ונכנס ללב, שיסייעו גם המה למצוה רבה כזאת, ויקחו החמשים ספרים במקח שכתבנו כמה פעמים למחו' הדיין הנ"ל, ובטוחים אנחנו שיש לאל ידו לעשות עמנו לטובה אות, ואל יאמרו הפו"מ יחירי סגולה נואש לרכרינו, ואדונינו הגאון נר"ו ישול חלק בראש ספר אחד, וגם את החסד הזה יעשה, לעיין בתוכו ולהשתעשע בתורת אבינו הגאון זצ"ל, שיהי' שפתותיו דובכות בקבר, וזכרון א' יעלה לכאן ולכאן, ויציע האגרת הזאת לפני פו"מ ויחירי סגולה יצ"ו, ובטוחים אנו שדברים מועטים יעלו לרצון מרובים.

והנה אם נאמר שגם אנחנו נעשה לאדונינו חטיבה מול חטיבה, מה אנחנו במקום גדולים להתחשבת, שכרו יהי' גנוז וצפון לעולם הבא, ויגן בעדו זכות אבינו הגאון המחבר זצ"ל אשר בארץ החיים, ויקבל ברכת כהנים פי שניים, ובזה נסיים.

ממני אהו' נאמנו לנצח,

הק' זאב וואלף כהן

אזהרה חמורה

הננו אופרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים כקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ב' מכתבים מהגאון מוה"ר אהרן שמואל אסאד זצ"ל אבר"ק סערדאהעל¹

ב"ה. ס"ה [=סערדאהעל] יום א' פ' ויקרא.

יתענג על רב שלום מר ידידי חביבי הרב הגאון הגדול וכו' מהו'
משולם זלמן נ"י אבר"ק שוועדין והמדינה מעקלענבורג².

מכתבו הטחור השנתי לנכון, והגשתי את שיש בדבריו, ואחדש"ה אבוא
לשחר פני מר ידידי הגאון נ"י ואעורר אהבה ישינה אהבת איתן אדונינו מר אבי
הגאון זצוק"ל אחרי רואו מן המודעה הלושה פה איך ברעתי אם יגזור השם ית'
עלי להוציא תשובת מר אבי הגאון זצ"ל³, והמלאכה גדולה וההוצאות מדוכות,
ישתרנו עלי לכמה אלפים וכמשה כבר יכבד עלי, לכך בקשתי שטוחה מול הדרת
גאונו נ"י, נא ותאמץ לדבר מצוה זו לזרז רבים ולעוררם לבוא על החתום למען
יהי' שפתי צדיק ירובכו בקבר ונקרון שמעתתא משמי' דאבא מארי כבי מדרשא,
ואבקש נא נא ימחול במח"א להיות בתומכי נפשי, ולהשתדל ע"י עושי רצונו
לקבץ חתומים כל מה ראפשר, אם לא בניני, בנין כבוד קרושת נשמת מרן הקדוש
מאור הגולה אבי זצוק"ל, ומחיר הס' על חב' חלקים או"ח וי"ד ביחד יהי' ד'
זהובים, והמרבח יהי' ישובח ויתברך ביותד, כי ההוצאות רבו עד למעלה ראש
יותר מג' אלפים כסף, ומאין יבוא עזרי, ומה טוב אם החתומים ישלחו מיד המעות
לירי, או כולו או מקצתה עכ"פ, או כפי נדבת לבכם הטחור, כי מיד כעת בתחילת
הרפסה צריך אני לאלף זהו, והמקום יהי' בעזרתי, ובמטותא מיני' דמר דהר"ג
שימחול נא לעשות אות לשובת בזה, ויהי' לי לאחי עזר ולאחי סמך, ואקוה שבל
יאמר נואש לדבריו, וינענע לי ראשו לעשות כל האפשרי לשובת.
ידידו הנאמן בלונ"ח הרש"ת עבר לעבדי ד' המצפה לתשובתו הרמה
במוקדם.

חק' אהרן שמואל ברה"ג מהרי"א זצוק"ל

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ט' קונטרס א' עמוד י"א. — מכתב הראשון קבלנו
מאת ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטשערער נ"י
מאנשווערפען, ומכתב השני נרבק בתוך ספר שו"ת מהרי"א, המונח באוסף מאנטיפיורא
בעיר לונדון.

(2) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד ט'.

(3) הוא שו"ת מהרי"א (הנקרא ג"כ יהודה יעלה) מאת הגאון מוה"ר יהודה אסאד
אבר"ק סערדאהעל זצ"ל.

בענין שבירת כלי חרם בקדשים

מהרב הגאון מוה"ר יעקב קאפל רי"ך אבד"ק בודאפעסט ז"ל⁽¹⁾

בעז"ה.

הרמב"ם בפ"ח מהל' מעשה הקרבנות דין י"ד, צלה הכשר באויר תנור של חרם יש בדבר ספק אם ישבר. והקשה בכ"מ על הרמב"ם וז"ל: יש לתמוה למה לו להודיענו שהוא דבר ספק הלא ספיקא לחומרא סתם כדרכו בשאר ספק דאורייתא וצ"ע, עכ"ל. ולח"מ מקשה דלשון הגמ' תלאו באויר תנור בישול בלא בילוע, מסתמא בין בכלי מתכות ובין בכלי חרם הספק, אבל מלשון הרמב"ם משמע דלא בעי אלא בחרם, וקשה למה לא פירש דאתרווייהו קאי, ע"כ.

הנה בגמ' זבחים (רף צ"ה ע"ב), איבעי רמי בד חמי תלאו באויר תנור מהו, אם אבישול ובילוע קפיד רחמנא או אפי' בישול בלא בילוע, ופשט מתנור של מתכות, ליעביר של חרם, דהיינו דמוכח דבישול בלא בילוע אסור מש"ה לא יכול לעשות של חרם, ורחי בגמ' משום דאיכא שירי מנחה דאפייתן בתנור, ולעולם דוקא משום בילוע אסור, ומשום שירי מנחה דהוי בשמן והוי בילוע, לא עשו של חרם. ומקשה חברת הובת, לרמב"ם דס"ל שבירה בכלי חרם דוקא בחטאת, ומפרש דאיבעי דגמרא אי בישול בלא בילוע אסור, ג"כ דוקא בחטאת, א"כ אמאי אמר משום שירי מנחה, הא מנחת חטאת הו' חטאת חרבה בלי שמן, ודחק לתרץ. ונראה לתרץ, דהרא"ש מקשה (כמו שהקשו גם בתוס' סוף ע"ז) אם נותן טעם לפגם מותר ולינת לילה פוגמת, א"כ הו' נטל"פ קורם שנעשה נותר, למה צריך מדיקה ושטיפה ושבירה בכלי חרם, ותירץ דצריך לומר דהוי גזירת הכתוב. ועפ"ז אם נטל"פ אסור, לא הוי חירוש, אבל אם נטל"פ מותר, הוי גזרת הכתוב, והוי חטאת דכתב ב' שבירה בכלי חרם, חירוש.

ועפ"ז י"ל, דהרמב"ם ס"ל כלי חרם בשבירה הוי דוקא בחטאת ולא בשאר קדשים, והראב"ד משיג עליו, וגם סתמא דגמרא לא משמע כן, ולכאורה שבירה בכלי חרם אין כתיב רק בחטאת, אכן מדכתבה התורה מדיקה ושטיפה בכלי מתכות ושבירה בכלי חרם, א"כ מסתמא הוי משום בילוע, ובזה מהני מדיקה ושטיפה משום ריוצא מירי דפיו, וכלי חרם שבירה, משום דאינו יוצא מירי דפיו כמש"כ, ובפרט דחזינן להו דמדייתא, א"כ אם מצד הסברא דכלי חרם בשבירה, א"כ שפיר נלמד מחטאת לשאר קדשים דכלי חרם בשבירה, משום דאין יוצא מירי דפיו, אע"פ דלא כתיב אלא בחטאת, מהיכי תיתי לחלק, אבל אם הוא חירוש בחטאת ונגד הסברא, מנ"ל ללמוד שאר קדשים, לכן אמדינן דוקא בחטאת דכתיב תשבר וגז"ה, אבל בשאר קדשים לא.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ד עמוד כ"ז. פלפול זה הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י. ינשאוהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

ולפ"ז הדין דכלי חרס בשבירה, אם דוקא בחטאת, או גם בשאר קרשים, תליא באיבעיא דרמי בר חמי אם דוקא בישול ובילוע, או אפי' בישול בלא בילוע, ואיבעי', אי בישול ובילוע, ולא הוי חידוש, דרך משום בלוע בכלי מתכות מריקה ושטיפה ובכלי חרס שבירה, משום דאינו יוצא מירי דפיו, וממילא ה"ה בשאר קרשים דילפינן מחטאת, כלי חרס בשבירה, או אפי' בישול בלא בילוע אסור (ובפרט לפי מש"כ אם נטל"פ מותר, הוי גזה"כ כמש"כ הרא"ש), וא"כ הוי גזה"כ, וליכא לימוד דאינו יוצא מירי דפיו, אמרינן אין לך בו אלא חידוש, ודק גבי חטאת דכתיב בהדיא, אבל לא בשאר קרשים. ועל זה מסיק, דדוקא בישול ובילוע אסור, א"כ ליכא חידוש, וה"ה שאר קרשים צריך בכלי חרס שבירה, ושפיר אמר דצריך מתכות משום שירי מנחה דשאר קרשים דאיכא שמן ואיכא בלוע, דהא לפי האי סברא, גם בשאר קרשים צריך שבירה בכלי חרס, ומתורץ קושית הברכת הזבה, ודו"ק.

אכן אכתי להרמב"ם אין זה תירוץ מספיק, דהרמב"ם דפסק דהוי ספק אי בישול בלא בילוע אסור, וא"כ מספק דבעי דוקא בישול ובילוע, ממילא ליכא חידוש, וילפינן מני' לשאר קרשים, וגם שאר קרשים אסור, וא"כ מכח ספק זה הו"ל לפסוק לחומרא רגם שאר קרשים צריך שבירה בכלי חרס. אכן זה מתורץ ע"פ מה שכ' בס' טהרת הקדש לישב קושית הכ"מ, דלמה כתב הרמב"ם דהוי ספק, הלא ספיקא לחומרא בשאר ספיקא דאורייתא, ותירץ ע"פ הגמ' זבחים דאין עושין אשפתות בירושלים, וכלי חרס נבלעים במקומן, וזה ודאי דלא הוי נבלעין אלא אותו דמדינא בעי שבירה, ולכך לא פסיקא לי' להרמב"ם לומר מספיקא לחומרא לשבור הכלי חרס משום ספק, שמא בישול בלא בילוע אסור, דרילמא לאירך גיסא, דדוקא בילוע אסור, ולא צריך שבירה, ואין עושין אשפתות בירושלים, ולכך כתב הרמב"ם דהוי ספק, ע"כ.

ועפ"ז מתורץ, כיון דאיכא ספק דילמא בישול בלא בילוע אסור, וממילא בשאר קרשים לא צריך שבירה, ע"כ אי אפשר להחמיר להצריך שבירה בשאר קרשים, דלמא בישול בלא בילוע אסור, ולא צריך שבירה בקרשים, ואין עושין אשפתות בירושלים, ושפיר פסק דוקא בחטאת שבירה, משום ספק דבישול בלא בילוע אסור, ולא ילפינן לשאר קרשים, ולא הוצרך הרמב"ם להביא זה, דממילא ידענא מכח הספק דבישול בלא בילוע, וא"ש וק"ל.

אלון בכות

על פטירת הרבני הישיש הנכבד

מו"ה יהושע זעליג שיינאוויטץ ע"ה מבני ברק

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאצו"י, אמן.

המערכת

בדין לצאת בשבת עם מים שנשארו בשערות

משה הלברשטאם

דומ"צ בהערה החרדית

ראש ישיבת דברי חיים משאקאווע

פּעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ר, כסלו תשמ"ח פּעיה"ק ת"ו.

שוכטו"ס לכב' האי צורבא ררבנן מופלג בתורה וביראה חו"ב שוקר
על רלתי תוה"ק מו"ה ישראל פריזנר שליט"א פּעיה"ק.

ע"ר שאלתך, איך אריך לטבול ביום שבת קודש במקומות שאין שם עירוב, והא יש כאן משום איסור הוצאה כיון שהוא נושא את המים הנשארים במקום השערות בזקנו ובפיאותיו שאסור לנגבם משום איסור סחיטה. והביא מהמבואר בשו"ע (או"ח סימן ש"א סעיף מ"ט) וז"ל, מותר לרחוץ ידיו בנהר בשבת ובלבד שלא יוציאם עם המים שעליהם חוץ לנהר ר"א עכ"ל, וכן הביא מהמשנ"ב (שם ס"ק קע"ו), ומרבירי שו"ע הרב ז"ל (שם סעיף ס"א), ונו"נ מעלתו רלא שגא אם המים הם על ידו או על גופו, בכולהו אסור לצאת, ולכאורה מים שעל השערות הוי אותו רין כמו מים על גופו ואסור לצאת בהם, עכתו"ד הנאמרים בטומו"ר.

והנלענ"ר ללמוד זכות על המקילין, ואקרים ואומר, שלמעשה כהיום הזה ברוב המקומות המקוה ובית הטבילה הוא באותו בנין של הבהמר"ר, והרי מובן הוא שאין כאן חשש, ברם במקומות שאין סמוכים זה לזה, והם במקום שאין שם עירוב, הרי שזה ספיקו של מע"כ. ואפתח במקור הרברים, הנה בגמ' (שבת רף קמ"א ע"א) איתא, אמר רב יהודה מאן רסחי במיא ליגניב נפשו' ברישא והדר ליסליק, רילמא אתי לאתווי ר' אמות בכרמלית וכו', וכתב עלה הרא"ש ז"ל (שם) בזה"ל, לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו, ולא רקרקו במהלך ברשות הרבים ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו עכ"ל, והנה הרא"ש ז"ל סתם ולא ביאר מעם החיתור, אמנם בבית יוסף (סימן שכ"ו) מבאר בזה, רלפי שהם מועטים לא נזרו עליהם אפילו ברשות הרבים עכ"ר, ובכוונת רבריו פירש הפרי מגדים (בסי' שכ"ו מ"ז סק"ב), דר"ל שאין מצוי בהם שיעור הוצאת מים שיתחייב בהן ולכן לא נזרו בזה שהוא שלא כדרך הוצאה, וכמש"כ המשנ"ב (שם ס"ק כ"ג), ובשערי הציון (שם ס"ק י"א), ע"ש.

ולכאורה יש לעיין, דאכתי יש לאסור משום חצי שיעור רקיי"ל שאסור מן התורה, וא"כ מאי ארווח לן שהמים מועטים ואין מצוי בהם שיעור הוצאת המים. ובמשנה למלך (פי"ח מהל' שבת ה"א) מצרר רגם באיסורי שבת הוי מן התורה, וכן פסק המשנ"ב (בביאור הלכה סימן ש"מ סעיף א' ד"ה על) ע"ש, והאריך שם ברעת הרמב"ם ז"ל ובעור שיטת הראשונים ז"ל, ואמנם ידועין בזה אריכות הרברים בדברי רוא"ח ז"ל, ואכמ"ל.

אמנם נראה לצדד בזה, דלפמש"כ זקני החכם צבי ז"ל (סימן פ"ו) דבמוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה, והו"ד בהג"ה במל"מ ובכח"ל חנ"ל, לפ"ז יש לומר רהבא הוי תרי דרבנן, כיון דעיקר התוצאה הוי שלא כדרך הוצאה, וכמש"כ בפרמ"ג כנ"ל, ותו רהוי חצי שיעור, ומעתה אע"ג דקיי"ל רח"ש אסור אף באיסור דרבנן, וכמבואר בתשו' הריב"ש (סימן רפ"ז) ובבית יוסף (יור"ד סימן ס"ח), ובטו"ז (סימן צ"ח סק"ט) ועוד, מ"מ בכח"ג יש לדון דרמיא למש"כ הפרמ"ג (בסוף פתיחה כוללת להלכות שבת) דלמ"ד ח"ש אסור מדרבנן באיסורי שבת, לפי זה יש לצדד לקולא במוציא חצי שיעור לכרמלית, כיון דהוי גזירה לגזירה, ע"ש באורך, וא"כ הה"נ בנדו"ד יש לצדד לומר כן ע"ש.

ויותר נראה בשריותא רנוד"ר, דהבא הרי לא הוי הוצאה גמורה, אלא משום פסיק דישא, ומעתה אע"ג רכבר נקטינן כדעת האחרונים המג"א והא"ר הגר"א והגרעק"א ז"ל רפס"ר אסור אף במלתא דרבנן, וכמבואר במשנ"ב (סימן שי"ד ס"ק י"א), מ"מ היבא דהוי פס"ר דלא ניחא לי', י"ל דקילא טפי, בדרבנן סמכינן על דעת הערוך ז"ל דפס"ר דלא ניחא לי' שריא, ובשו"ע (סוף סימן ש"כ) ובפוסקים שם האריכו איך קיי"ל בזה להלכה, ובטו"ז ז"ל (שם) משמע דהמנהג להקל, אך דעת הפוסקים (שם) לחומרא, ואמנם במג"א (שם ס"ק כ') משמע דחייבא ליכא בזה לכו"ע, וכ"ה במשנ"ב (שם ס"ק נ"ג), ואפשר דעכ"פ בדרבנן קיל טפי, וכאשר צידד לומר כן בפרמ"ג (א"א סימן ש"כ סק"כ), ורצה ללמוד כן מרברי המג"א ז"ל (בסימן שי"ד ס"ה), אך כבר העיר שם דמרברי המג"א ז"ל (בסימן ש"כ הנ"ל), משמע בזה להחמיר, ומסיק ד"ו בצ"ע, והכרעת המשנ"ב מבואר (במשנ"ב סימן שכ"א ס"ק נ"ז) דבמקום הצורך יש לסמוך על הבית מאיר ז"ל דמתיר באיסור דרבנן בפ"ר דלא ניחא לי' ע"ש, והבא שפיר יש לומר דהוי כשעת הצורך, דא"א בענין אחר שנרשבו בגדיו, ואולם לפמש"כ לצדד לפ"ד זקני החכ"צ ז"ל דהבא הוי תרי דרבנן, עדיפא טפי, דהנה מבואר בשער הציון (סימן של"ז סק"ב) דבתרי דרבנן יש להתיר בפס"ר דלא ניחא לי' ע"ש, וממילא א"ש היטב.

ב) והנה הלכה זו נפסקה בשו"ע (סימן שכ"ו סעיף ז') בזה"ל, הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר מפני שלא ישארו המים עליו ויטלטלם ד"א בכרמלית לפי שהעולה מן הרחיצה יש רבוי מים על גופו אבל ההולך ברה"ר ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו לא הקפידו בו עכ"ל, ומקורו מדברי הגמרא והרא"ש ז"ל הנ"ל, וכתב עלה הטו"ז ז"ל (ס"ק ב') וז"ל, ב"י נתן טעם לפי שהם מועטים לא נזרו עליהם, ואין מספיק, דעינינו רואות שיש יותר ריבוי מים מן המטר על לבושי אדם ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחיצה, אלא נראה הטעם דבזה אי אפשר להמנע ממנו, שהאדם הולך ברשות הרבים, ופתאום בא מטר עליו לא נזרו ב"י רבנן, ודומה לזה כתבתי (בסימן ש"כ סי"ד) בענין להשתין בשלג, ואפילו הרא"ש דכתב שם להיות נזהר, היינו שאפשר קצת לחזק, אבל כאן אי אפשר כלל לחזק עכ"ל, ולהאי טעמא מותר אף באופן דאיכא דיבוי מים.

ולכאורה הרבר תלוי בפלוגתת הראשונים ז"ל, דהנה במתני' (שבת דף קמ"ו ע"ב) תנן, מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש וכו', ולפירוש רש"י ז"ל הכוונה היא שנשרו כליו במי גשמים, כמש"כ לעיל (דף ס"ה ע"א ד"ה מי), אמנם התוס' ז"ל (שם ד"ה מי שנשרו), ובביצה (דף ל"ה ע"ב ד"ה מי) השיגו על פרש"י ז"ל, ופירשו דהכוונה היא שנשרו כליו שנפלו למים, וכן פירש רש"י ז"ל גופי' (במשנה הנ"ל דשבת ובביצה שם), וכדקעיר בזה במסורת הש"ס (שבת דף ס"ה ע"א), עכ"פ מבואר לפנינו מחלוקת רש"י והתוס' ז"ל, ולפירוש התוס' ז"ל מבואר ראפילו כריבוי מים מותר בלבושו, וכאשר ביאר כל זה בבאור הגר"א ז"ל כאן, ומסיק ועיין ט"ז, וכוונתו ברורה דלרברי התוס' ז"ל עכצ"ל כמעמא רט"ז ז"ל, דהחיתר הוא כיון דא"א להמנע ממנו, בכה"ג לא גזרו רבנן, וכ"ה במשנ"ב (בס"ק כ"ג) ע"ש.

ג) ומעתה נבוא ע"ד שאלתינו, הנה לענין מים שבשערות, שפיר שייך בזה לכאורה ללמוד היתר לפי ב' הטעמים הנ"ל, הן לטעמא דב"י ז"ל, הרי אין שיעור מים בשערות הראש והזקן, וכיון דהוי שלא כדרך הוצאה, יש להקל, והן לטעמא דטו"ז ז"ל, הרי פשוט דגם בזה הוי אי אפשר בענין אחר, כיון שאסור לנגב השערות משום איסור סחיטה, ומבואר הדבר בהרי"ב בפמ"ג (סי' שכ"ו מ"ז סק"ב), רכתב וז"ל, גם מהאי טעמא בטבילה נמי אי אפשר לסחוט השער, ולהמחבר יש לומר בשער ראשו לבר אין בו שיעור הוצאת המים שיתחייב בהן ול"ג בכרמלית או אפשר אף ברשות הרבים בשיעור מועט שלא כדרך הוצאה עכ"ל, ומבואר בהרי"ב כמשנ"ת, דלטעמא דטו"ז ז"ל פשיטא דיש להתיר גם לענין מים שבשערותיו, ולטעמא דב"י ז"ל נמי אפשר להתיר אף ברה"ר כיון דאין כשיעור מים והוי שלא כדרך הוצאה וכדנתבאר לעיל היטב.

ונראה דלטעמא דטו"ז ז"ל, דכיון דאי אפשר בענין אחר לא גזרו חז"ל, לכן יש להתיר בזה אף לכתחילה, דהנה כתב בשו"ע הרב ז"ל (סימן ש"א סעיף ס"א) וז"ל, וכן הרוחץ בנחר צריך לנגב גופו יפה כשעולה מהנהר שלא ישאר עליו מים ויטלטלנו ד"א בכרמלית אבל ההולך ברה"ר ומטר סוחף עליו ועל לבושו לא הקפידו חכמים ע"ז לפי שהוא דבר שא"א לעמוד עליו שלפעמים אדם הולך ברה"ר ופתאום ירד הגשם עליו לכן התירו לו בכל ענין אף לצאת מביתו בשעת הגשם שאין לאסור דבר לחצאין עכ"ל, ומשום הכי העלה לנגב בספר תהלה לדור (בסימן שכ"ו ס"ק י"ד) רלכן גם בשערות דא"א לסחמן שרי וכנ"ל ע"ש.

ד) וראיתי בספר הגר"מ טהרת השבת כהלכתה (ממע"כ ירי"ג הרה"ח יו"ש מוה"ר חיים קרויס שליט"א מעי"ת בני ברק) שהביא (ברק ג"א) תשובה ממע"כ ירירי הגאון ר' אברהם יפה שלזינגר שליט"א אב"ד רק"ק מחזיקי הדת גענף יצ"ו, ובתו"ד נתעורר ע"ר נדו"ר שאולי נושא מים בזקנו מחוץ למקוה, והביא מש"כ בזה בתשו' באר משה (ח"א סימן ל"ט סק"ט) דאין בזה איסור רכמו דאיתא במי שנשרו כליו במים בשבת אינו חושש לסחיטה כמבואר בשו"ע (סימן ש"א סעיף מ"ה), ולמה לא חששו לנושא המים, וחדש לומר דכיון דמובלעים הם

בבגדים חשיבי כמי שאינם דלא גזרו על הוצאה משום דבר הבלוע, וה"ה מים שבשערו כן, והעיר הה"ג מגענף הנ"ל שליט"א דכיוון בזה בעל באר משה שליט"א לדברי התהלה לדוד (סימן שכ"ו ס"ק ט"ו) שכתב כן ע"ש, עכתו"ד. ואמנם יש להעיר, כי בתהל"ד שם לא כתב כן לענין שערות, אלא לענין מים הבלועים בבגד, דהנה קשיא לי שם אחא דפסק המחבר ז"ל (בסעיף ח'), דמותר לטבול מטומאתו בשבת, והא יש בזה משום חשש נושא מים שעליו, וע"ז תירץ דלא שייך האי חששא, דעד שילבוש יתנגב, וגם המים שעל גופו נבלעים בבגדיו, ומים שעל ראשו ופניו א"ל דהוי מעט מים עכ"ר, ואולי אפשר דיש מקום לחלק בין מים הבלועים בשערות או בבגדיו, דבבגד מיבלעי טפי, וה"ז בטיל לבגד, משא"כ בשערות, הרי אין המים נבלעין בתוך השערות, וע"כ קיל בזה איסור סחיטה כמבואר בפוסקים בזה, וכמש"כ נמי בשו"ע הרב ז"ל (סימן שכ"ו סעיף ו') בזה"ל, ואף שלא שייך סחיטה בשער שהשער קשה ואינו בולע המים בתוכו ממש מכל מקום אסור מד"ס עכ"ל.

ולכאורה ממקומו בתהל"ד הדבר מוכרח, דהנה דריכור א' לפנ"ז (בס"ק י"ד) האריך בהא דלא חששו משום נושא מים בשערותיו, וכתב משום שא"א לחימנע מכך, וכדהבאתי לעיל, ולמה לא אתי עלה משום האי טעמא דכתב אח"כ (בס"ק ט"ו הנ"ל) לענין נושא מים הבלועים בבגדיו, אלא לכאורה לפמשנ"ת א"ש, דאפשר דלענין שערות לא שייך כ"כ למימר האי טעמא דבטלי אהרדי, ותמיחתי על הה"ג מגענף שליט"א הנ"ל שהזכיר דברי התהל"ד (בס"ק ט"ו), ולא העיר מדבריו בס"ק שלפנ"ז (בס"ק י"ד), דאיירי ממש לענין השאלה דשערות. אולם כדבריהם כן מצאתי מבואר בתשו' דברי מלכיאל (ח"ה סימן רס"א) שכתב דאין לחוש משום מים שבשערות, כיון שהן נבלעין בשערותיו הו"ל כבלועין בבגדיו, דמוכח ממתני' דמי שנשרו כליו במים וכו' דלא חיישינן משום נשיאת מים הבלועין בבגדו ע"ש. [וצ"ל דאע"פ דלענין סחיטה לא חשיבא לבלועין בהם כ"כ, מ"מ לענין הוצאה שאני, דעכ"פ בטלי בהרי השערות ודו"ק].

ה) שוב מצאתי שכבר האריך בזה הגה"ק מקאזיקלוב זצוקלה"ה בתשו' ארץ צבי (סימן ע"ג) ללמוד זכות על העולם שאין נוהגין להמתין כשיוצא מהמקוה עד שיתנגב זקנם הנוטפין מים, ור"ל לפמש"כ המקובלים בשם האר"י הקדוש זי"ע דטוב שלא לנגב המים של טבילת מקוה בערב שבת כדי שיבלעו המים בגופו, ומסתמא גם בשבת קודש שחרית כן הוא, דטעם הטבילה בש"ק שחרית משום דנשתנה מקדושה קלה לקדושה חמורה, ודומה לטבילת ע"ש לכבוד שבת, וא"כ בשלים המים אנב גופו, כעין המבואר בירושלמי (סופ"ק דמאי), דשמן שסך לצורך גופו בטל הוא אנב גופו, ה"נ המים הם לצורך גופו בשלים אנב גופו, ודומה למלבוש דל"ח משא משום דבטל אנב גופו, כמש"כ התוס' ז"ל (חולין דף ע"א ע"ב), משא"כ בגמ' במימרא דרבי יהודה (בשבת דף קמ"א ע"א) דאמר שצריך לנגב לפני שיוצא מהמקוה דילמא אתי לאתויי ד"א בכרמלית וכנ"ל, היינו באופן שטובל להקדש, דבזה אחר שיצא מן המים אין המים

צורך גופו כלל, ועור נז"ג בזה, ושוב מסיק דנראה בזה כיון דבמים שבזקנו אין כשיעור חיוב הוצאה בשבת, ואע"ג רגם בשבת ח"ש אסור, מ"מ נראה עפ"י מש"כ הח"צ (בסימן פ"ו) רבב"י ח"ש מותר משום רל"ש אחשבי' שאינו עושה מעשה וה"נ באינו מתכוון אלא רהוי פ"ר, וח"ש בפ"ר מותר, וכע"ז כתב המג"א (סוס"י תמ"ב) בשם תה"ד ז"ל לענין דיו, ובזה יש לימוד זכות על המאך שבכיסוי הבגדים במקום שאין עירוב ואולי בכרמלית דרבנן יש לסמוך ע"ז, עכ"ד. ולכאורה י"ל כע"ז דכיון שיש ברעתו שהמים ישארו בשערותיו, שאינו יכול לנגבם אח"כ משום איסור סחיטה כנ"ל, א"כ גם משו"ה שיך למימר דהמים בטלים אנב שערותיו, ומיהו י"ל כיון דהוי מחמת איסור ל"ש לימור רהוי צורך נופו, אולם לאורך גיסא י"ל כיון דבמציאות אינו רוצה לנגב אח"כ את המים אלא רצונו שישארו שם במקומם עד שיתנגבו שיך למימר דהם בטלי אנב גופו ואכתי צ"ע בזה, ועמש"כ בזה יר"נ הגאון המפורסם מוהרא"ד הורו"ץ שליט"א בתשו' קנין תורה (חלק ד' סימן ל"ב), ובסו"ד הביא לדברי האר"ץ צבי הנ"ל שכתב בטעם ההיתר עפ"ד האר"ז"ל ומאי דמסיק רבפס"ר יש לסמוך להיתר בחצי שיעור כנ"ל, אך י"ל שלא העתיק שם סיפא דרבתי תשו' אר"צ הנ"ל דמסיק ואולי בכרמלית דרבנן יש לסמוך ע"ז וכנ"ל, אבל באמת ברברינו הנ"ל נתבאר לן היטב בס"ד, דהכא לכאורה לא הוי אלא איסור דרבנן כיון שאינו כדרך הוצאה וכמשנ"ת. (ו) ומכל המבואר, מצאנו בס"ד ללמד זכות על העולם הנוהגין היתר בדבר לצאת מהמקוה בשב"ק עם מים שבשערות ראשם ואינם ממתינים עד שיתייבשו, ולא חיישינן משום הוצאת מים שבשערותיו, ונתבאר שכבר למד בזה היתר עמוד ההוראה רבינו הפרי מגדים ז"ל וכן בתה"ד ועוד פוסקים כרנתבאר לעיל בס"ד. [הן זה עתה הגיעני ספר חשוב לקיטת יצחק בן אברהם ממע"כ מחותני מוה"ר יצחק קאפא זצלה"ה ראב"ד דק"ק ערלוי, ושם בפתיחת הספר מובא בתולדותיו בזה"ל, בשבת קודש לא הסתפג ביצאו מהמקוה משום חשש סחיטה, ועל כן לא יצא מבית המרחץ עד שנתייבשו שערותיו, כי לולי זאת חשש למעביר ד' אמות ברה"ר בגלל המים שעל גופו, ע"כ. איברא דה"י נוהג כן משום צדקותו וחסידותו, אבל להלכה נתבאר לן שיש מקום גדול ללמוד זכות על הנוהגין היתר וכנ"ל]. והנלענ"ד כתבתי, והנני בברכה שתזכה להמשיך לשבת עה"ת ועבודה מתוך נחת והרחבה דקדושה ולבנות ביתך על אדני התורה והחסידות לתפארת בית ישראל אכ"ר.

משה הלכרשטאם

הערות בפרק ר"א דמילה

אברהם יחזקאל הכהן שלאף

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
לונדון יע"א

(א) במס' שבת דף קל"א ע"א בתוס' ד"ה אפשר דמבטלי רשות, וא"ת כי עירבו חצרות נמי מצינן למימר שיש חצר למבוי כגון שביטלו אותו של חצר זה לרשות דכולהו שיש להם במבוי לגבי חצר אחרת ויכולין לשלטל מן החצר למבוי, עכ"ק. ובספר שפת אמת כתב, א"י לחלום דבריהם דגבי עירבו דניתקו חצירות ונעשו בתים הטעם דע"י העירוב נעשין חד מה מועיל בזה ביטול רשות דמבוי כיון דלאו מטעם איסור שלטול אתינן עלה, יעו"ש. והנלענ"ד ליישב קצת דברי התוס', דכוונתם כמו שכתבו לעיל ד"ה ניתקו, דדין של רב דאין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכה, הוא דוקא היכא דלא נשתתפו, וא"כ שפיר כתבו התוס' דאם בטלו בני החצר את רשותם במבוי הרי הוא כאילו נשתתפו ומותר לשלטל בתוכו, כנ"ל הפשט בדברי התוס', אף דהלשון קצת דחוק. (ב) שם דף קל"ג ע"א בגמ', בשר אע"פ שיש שם בהרת ימול, הא ל"ל קרא דבר שאין מתכוין הוא. וידוע קושית הרשב"א דהרי הוא מכוין לקציצה, וזה לא מיקרי דשא"מ אלא כשהוא מכוין למלאכה אחרת, ותירץ דאיסור דקציצת הבהרת אינה הקציצה גופה, רק שלא יטהר הבהרת בלי הוראת כהן, דהרי איסורו מפסוק השמר בנגע הצרעת לשמור וגו' ככל אשר יורו אתכם הכהנים, ושם לא נזכר קציצה, ואצל הטהרה לא מכוין, יעו"ש בדבריו המתוקים. ובשפת אמת הקשה דבנגעים טהורים לא שייך טעם זה דהרי אינו מטהר כלום, ואפ"ה איסור לקוצצם כראיתא לעיל. והנלענ"ד פשוט, דהנה ברש"י לעיל הביא דרשת הספרי דנגעים טהורים ידעינן מיתורא דככל אשר יורו אתכם, ועל כרחך גם בנגעים טהורים אין האיסור הקציצה גופא, דהא בפסוק לא נזכר קציצה כדברי הרשב"א, ועכצ"ל דהאיסור הוא שלא יעבור על הוראת הכהן, וגם בנגעים טהורים אם קוצצן בלי הוראתו עובר על הוראתו, ועל כן שפיר שייך דשא"מ, דהא אינו מכוין לעבור על הוראתו, ורו"ק.

(ג) שם דף קל"ו ע"א בתוס' ד"ה מימהל היכי מהלינן לוי' (בסוף דבריהם), וא"ת והיכי פשוט לקמן מראמר דב יהורא אמר שמואל הלכה כרשב"ג מכלל רפליגי בסתם וולרות תאמר דלא פליגי בסתם וולרות וכי פסיק רב יהורא כוותי' הנ"מ כוודאי בן ח' וי"ל רא"כ הוי לוי' למיתני הלכה כרבי דליכא למימר דלא אמר הלכה כרבי משום רבעי הוכחת סימנים שערו וצפרניו רהא פשיטא דבן ח' שלא נמרו שערו וצפרניו לכ"ע לא חי, יעו"ש. וק"ל טובא, דאם חי' הש"ס אומר הלכה כרבי, הוי אמינא אף בלא שהי' דל' יום, דהא רבי אינו מזכיר ל' יום, וע"כ פסק כרשב"ג רבעי גם סימנים וגם ל' יום. וראיתי בספר לשון הזהב שהוקשה לו כן.

ותירץ בריוקן ברברי המהרש"א רמ"ש יבמות משמע דרבי ורשב"ג סבירא להו כחרא בסימנים ול' יום. אמנם לכאורה מתוספות משמע דלא סבירא להו הכי, ראל"כ מה היו צדיכין למימר דמסברא פשיטא דבלא שער וצפרניו ווראי לא חי, וע"כ רשב"ג מורה לרבי כהא, הרי היו יכולין לכתוב בפשיטות מפי דרבי ורשב"ג סבירא להו כחרא, דהרי לפי דעת לשון הזהב, ממילא צ"ל הכי, ועריין צ"ע.

ביאור באיסור מלאכת שבת

אברהם משה שאי

מגיד שיעור בשיבה מכון להוראה
מאנסי, ניו יארק

במס' בבא מציעא דף צ' ע"א איבעיא בגמרא אי מותר לומר לנכרי חסום פרתי ורש בה, וכתב הרא"ש בס' ו' וז"ל, מכאן פסק רב סערי' גאון ז"ל דאסור לארס שיאמר לנכרי ערב שבת הילך מעות וקנה בשבת כך וכך, דהא קחזינן הכא דאע"ג דאינו רש מיד כי אם אחר החסימה הי' אסור אם הי' איסור סקילה, וז"ל דאין ראי' מכאן דהכא האמירה היתה בשעת איסור המעשה הלכך אע"ג דהמעשה היא אחר האמירה אסור, אבל חסימה דאיסור לאו לא, עכ"ר הרא"ש. וצריך להבין פלוגתת הרא"ש ורס"ג, דהרא"ש טוען דשבת אינה דומה לחסימה דהתם הוא בזמן איסור, משא"כ כשאומר לנכרי ערב שבת לעשות מלאכה בשבת עדיין אין זמן האיסור, וצריך ביאור באיזה סברא פליגי.

ונ"ל בס"ד ריש לחקור מהו האיסור של מלאכה בשבת, אי שם האיסור הוא מלאכה רק רביום חול מותר לעשות מלאכה ובשבת אסור, והמלאכה הוי אותו דבר עצמו שמותר בחול, אסור בשבת, או רשם האיסור הוא מה שמחלל את השבת ואם עושה מלאכה ביום חול הוא דבר אחר דאז אינו מחלל קדושת שבת, וכשעושה מלאכה בשבת מחלל קדושת שבת, ואין זה אותו דבר. ועיין בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' ק"צ וסי' קצ"א, דפליגי בסברא זו האבני נזר עם אביו ז"ל, דהאבני נזר הקשה דבכל שגגת שבת יהי' פטור מקרבן כמו מתעסק דטעה בהמציאות וסבר שעושה מעשה היתר, וכ"ש כשטעה וסובר שעושה מלאכה בחול והוא מעשה היתר והי' מתעסק, ותירץ האב"ג דעכ"צ אין רבשבת אין האיסור מה שמחלל את השבת, אלא האיסור היא המלאכה, ואותה מלאכה עצמה שמותר בחול אסור בשבת, ודין מתעסק הוא רק כשטעה וסבר שעושה מעשה אחרת ממעשה האיסור, אבל הכא יורע שעושה מעשה איסור, דמלאכה בחול ומלאכה בשבת הוא דבר אחר, ואינו רק טעות בהמציאות, אבל אביו חלק על סברא זו וסובר דהאיסור בשבת הוא חילול השבת, נמצא דמלאכה בשבת ומלאכה בחול הם שתי דברים נפרדים, דמלאכה בשבת הוא חילול שבת, ומלאכה בחול הוא

סתם מלאכה, ושפיר שייך מתעסק שסובר שעושה מעשה היתר, רהיינו מלאכה בחול, וטעה בהמציאות רבאמת עושה מלאכה בשבת שהוא מעשה חילול שבת. ועל הקושיא למה אין פטור מקרבן כשגגת שבת מטעם מתעסק, תירץ שם תירוצי אחר ע"ש, וע"ע בקהלות יעקב ר"פ כלל גדול. והאבני נזר תלה בזה מחלוקת ראשונים אי חמץ קודם הפסח מיקרי שמו עליו והוי איסורא בלע, או הוי היתירא בלע, משום רהספק הוא ג"כ מהו הפירוש באיסור חמץ, אי אותו השם רחמץ אסור בפסח מותר קודם פסח, וחמץ שנבלע קודם פסח מיקרי איסורא בלע, או אפשר לומר דשם האיסור בחמץ הוא חמץ בפסח, וזה מציאות אחר מחמץ קודם פסח, ומיקרי היתירא בלע, ע"ש.

ובזה יש לפרש פלוגתת הרא"ש עם רס"ג, דהרא"ש ס"ל דאיסור מלאכה בשבת הוא מחמת המלאכה, ומה שמותר בחול אסור בשבת, ושפיר סובר הרא"ש ראין זה דומה לחסימה, רהתם הוא זמן איסור משא"כ בע"ש אין עכשיו זמן איסור, דמה שיהי' אסור למחר, רהיינו מלאכה, מותרת עכשיו, אבל רס"ג סובר כאידך צר שכתבנו, דשם האיסור בשבת הוא חילול השבת, ואיסור זה רחילול שבת אסור כל השבוע אפילו כיום חול, רק שחסר המציאות דלא שייך לחלל קדושת השבת כיום חול, אבל עריין מיקרי זמן איסור, כיון דאילו הי' המציאות הי' נזחג האיסור, ושפיר דומה אמירה לנכרי בע"ש ללאו רחימה.

וי"ל עוד בזה, רהאבני נזר תלה בשאלה זו מחלוקת הראשונים אי חמץ קודם פסח מיקרי היתירא בלע או איסורא בלע, כמו שכתבנו לעיל, ועי' בכ"י או"ח סי' תנ"א דשיטת הרא"ש הוא רחמץ מיקרי איסורא בלע, רהאיסור בחמץ הוא שם חמץ, רק דמותר קודם פסח ואסור בפסח, ולפי דברינו כביאור דבריו גבי שבת, רהרא"ש ס"ל דהאיסור מלאכה הוא רק המלאכה ומותר קודם שבת ואסור בשבת, א"ש דברי הרא"ש רס"ל גם לגבי חמץ דהאיסור הוא חמץ ומותר קודם פסח ואסור בפסח. ועי' בכרם שלמה חודש ניסן שנת תרש"ס מה שהאריך מו"ר הרה"ג ר' משה דוד שטיינזארציל שליט"א ר"מ דשיבתנו לבאר דברי הרמב"ם בפ"א מה' חו"מ בפלפול חריף עפ"י דברי האבני נזר הנ"ל, והביא שם רא"י מדברי הר"מ מרומנבורג (הובא ברא"ש פ"ח ריומא) דהאיסור בשבת הוא חילול קדושת שבת ולא עצם המלאכה, עיי"ש. ולפי דברינו כביאור דברי הרא"ש רס"ל דהאיסור בשבת הוא שם מלאכה, מובן שפיר מה שהרא"ש שם כיומא לא נחה דעתו בתירוצי הר"מ מרומנבורג, ותירץ שם תירוצי אחר, דלשיטתו כביאור מלאכה בשבת, לא הי' יכול לתרץ כדברי הר"מ מרומנבורג, ודו"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במזקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין כאשר זמם ועשאי"ל

שמואל אייזענבאך

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאכוב

ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' מכות (רף ב.) איתא, מעירין אנו באיש פלוני שהוא ב"ג או ב"ח אין אומרים יעשה זה ב"ג או ב"ח תחתיו אלא לוקה ארבעים. ויש לעיין ברין זה אם הערים צריכים להיות רוקא כהנים, מכיון רמתני' מיירי בפסולי כהנים, וברש"י מבואר וז"ל, אין אומרים אם הוזמו והן כהנים וכו' עכ"ל, והביאור בזה, משום דמתני' בא להשמיענו דאפי' יכולים לקיים בהם כאשר זמם חידוש הוא דלא מקיימים בהם כמו שזממו לעשות וסגי במה שהם לוקים מ', משא"כ בישראל לא הוי חידוש כלל משום דלא שייך בו פסול ב"ג דזה פסול רק בכהונה, ופשוט. ובס' נבורת ארי הביא ראיו' לזה, מדנקט התנא לשון יחיד, דהיינו אין אומרים יעשה זה בן גרושה, ולכא' הול"ל לשון רבים דקאי על שני העדים, ולפירש"י נוחא, ראפשר ראהר כהן ואחר ישראל, ואז לא שייך ב"ג רק בכהן היחיד. אמנם בריטב"א מביא בשם תוס' דהכי נמי מתני' בעד ישראל ולא אמרי' שיהא פוסל אשה בביאתו לכהונה כאילו הוא חלל ב"ג, ע"ש. והיינו דהתוס' סברי דשייך ג"כ בישראל פסול חללות כג"ל. ומקשים לשיטת התוס' דאכתי לא נעשה בהם כאשר זמם שהרי הם זממו לפוסלו מכהונה, ואנן לא פסלינן להם אלא לענין שתהא אשה פוסלת בביאתם.

והנראה לי ליישב, דהא כל הגריעותא אם לא מקיימים כאשר זמם כולו, הוא משום דאין הזמה לחצאין, ונראה דיש לחלק, דהני מילי היכי ששייך בהם אותו עונש וגם יכולים לקיים בהם העונש, אז אם אנן לא מקיימין כל הכאשר זמם שפיר איכא חסרון משום דאין הזמה לחצאין, משא"כ היכי דאנן לא מקיימין כל הכאשר זמם מחמת דלא שייך בהם העונש ולא מחמת סיבה אחרת המעכבת לעונשם באותו עונש, בזה יש מקום לומר דאין שום חסרון משום אין הזמה לחצאין. וביותר יש לומר דכמה דמקיימים הוי כאשר זמם לגמרי, כמבואר ברמב"ן בריש פירקין וז"ל, כיון דבחד נברא מקיימת כאשר זמם לעשות במקצת קרינא כי' כאשר זמם ע"ש, וה"ה הכא, ומיושב שיטת התוס'.

והנה בס' נתן פרי' חוקר דכאשר זמם דצותה תורה לעשות, האם הוא לעשות להעדים ב"ג במה שאני קורא אותם ב"ג, ומה שהם נפסלים לעבוד העבודה וכו' לאו משום דב"ד פסלו אותם אלא דהב"ד הניחו עליהם שם ב"ג והדין מחייב באותן הפסולים למי שנקרא ב"ג, או מה שהם נפסלים הוא משום דהב"ד פוסלים אותם, רזה כוונת התורה כאשר זמם לעשות, שהב"ד יעשו בהם כל התוצאות שרצו להפסיד לפלוני, ולא המציאות שרצו לעשות את פלוני ב"ג או ב"ח, וע"ש רביא' דזה תלוי בפלוגתת רש"י ותוס' לעיל. ולפי"ז יש ליישב מה שהקשה הגר"ח בהל' עדות (פ"כ ה"ב) דבגמ' ילפינן דערי ב"ג וב"ח שהוזמו

אינם נעשים ב"ג תחתיו דדרשינו, "לו ולא לזרעו", וקשה תיפוק לן מכיון דהעדים עצמם יודעים שהם שקרנים א"כ הרי לעולם לא יעשה זה ב"ג כלל וא"כ לא הוי כאשר זמם, יע"ש. ולמה שנתבאר לשיטת התוס' יש ליישב, דאח"כ דאין לו בעצם שם ב"ג אפי' אם הב"ד קבעו דינו על פיהם מכיון דכלפי שמיא גליא דלא הוי ב"ג, אבל מ"מ צריך לקיים בהם מה שהפסידו אותם בעדותם והוא נפסל לעבודה ואם עבר ועבד לוקה וכו', אולם לשיטת רש"י קשה, ושיטת הרמב"ם לא מבואר, ואולי הבין הגר"ח ברברי רבינו כרש"י מאחר דהרמב"ם לא חילק בלשונו, ודו"ק היטב.

והנה בסוגיין פריך הגמ' מנה"מ אריב"ל דאמר קרא ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו, ופריך וליפסלותו לדירי' ולא ליפסלו לזרעי', בעינן כאשר זמם וליכא. ובס' קה"י סי' ב' כתב רצ"ע דהא בעדות ב"ג וב"ח לא מיחשב כאשר זמם כשזרעו אינו נפסל, והרי כמה שהעדים עצמם נפסלים זהו כאשר זמם כלפי האב שבאו לפוסלו וגם כלפי בנים שבאו לפוסלם, משום דזה ודאי דשני עדים יכולים לחייב מיתה אפי' מאה אנשים, ולא אמרי' דהוה עדשאי"ל משום דהם רצו לחייב מאה מיתות ואנו אין מקיימים בהם אלא שתי מיתות, והיינו מעמא משום דכלפי כל אחד ואחד שפיר מתקיים כאשר זמם במיתת העדים וזממין, ומתרץ דהא דבעדות ב"ג לא מיחשב כאשר זמם אם אין זרעם של העדים נפסלים, אין זה משום שאין כאן כאשר זמם על מה שבאו לעשות לזרעם, אלא כלפי האב עצמו ליכא כאשר זמם שהרי הם באו לעשות את האב פסול ופוסל משום דב"ג הוא לבר פסול מכהונה והוא פוסל את זרעו, והעדים אם היינו מקיימים כאשר זמם בהם יהיו רק פסולים ולא פוסלים ומשום"ה אין זה כאשר זמם כלפי האב עצמו, יע"ש.

ונראה דתלוי ביסוד החקירה הנ"ל בכוונת התורה דציוותה לעשות כאשר זמם, דאי נימא דהביאור הוא לעשות להעדים מציאות הרבר דב"ג, נמצא דאם היינו מקיימים כאשר זמם לא הי' מתקיים בהם והיינו דהם רצו לעשות פסול ופוסל והם הוי רק פסולים, אבל אי נימא דהביאור בכאשר זמם הוא לעשות להעדים התוצאות שרצו להפסידו, נראה דהם נמי יכולים להיות פוסלים. והביאור בזה, דכמו להצר דצריך לעשותם רק התוצאות נמצא דבעצם חפצא דהגברא אין שום פסול והוא אדם כשר לגמרי אלא דיש עליו דינים כמו ב"ג והיינו דחייב לנהוג את עצמו כמו ב"ג אבל עצם הגברא אינו ב"ג, כמו כן י"ל דאם מקיימים בהם, "תוצאות" יש לפסול גם את בניו, והיינו דאף דבעצם גופם לא שייך למימר הכי משום דב"ג לא נעשה אלא אם אביו ב"ג משום דמתייחס אחר אביו, אבל מ"מ כמו שאנו רואים דאביהם דבגופו אין שום חסרון כלל, מ"מ צריך לנהוג כב"ג, א"כ ה"ה הם צריכים לנהוג כב"ג, והיינו דמה שאביהם נוהג הכי הוא משום דאנו מקיימים בו התוצאות שרצה להפסיד להנדון, ובהתוצאות נכלל הבנים של הנדון נמי דנפסלים (ועי' ריטב"א).

(ב) שם בתוס' ד"ה מעידין, ותימה כיון דאם הוזמו אינם נעשים ב"ג א"כ אפי' אמת עדותם איך נעשה ב"ג הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ותירצו

כיון דלוקים הוי ערות שא"ל. ובהבנת קושייתם ותירוצם נראה להסביר, ע"פ מה שיש להסתפק בהני מלקות שנתרבו מקרא דהצדיק, אי מחיובי הזמה הם שחידשה התורה במקום שא"ל לקיים בעדים עונש דכאשר זמם יהיו אלו המלקות עומדים במקום הזמה, או דהמלקות קאי על עבירת הלאו דלא תענה, ואע"ג דהוי לשאב"מ גלי רחמנא בזהצדיק, דחלוק ל"ת זו משאר הלאווין דכל התורה. (ובעצם החקירה ע' ברמב"ם בסה"מ מצוה רפ"ה, ובמאירי בסוגיין בביאור משנה החמישית). ולפ"ז מוסבר מאוד דברי התוס', דבתחילה סברו דהמלקות קאי על הלאו דלא תענה, ומוזהצדיקו ילפינן דלוקים אע"פ דהוי לשאב"מ, ומש"ה הקשו דאף דלוקים מ"מ הוי ערות שאאי"ל משום דלא מקיימים בהם כאשר זמם מכיון דהמלקות קאי על הלאו דל"ת, וע"ז תירצו כיון דלוקים הוי כאשר זמם, פי' דעכשיו חזרו כבתחילה, אלא דסברי דהמלקות הוי מחיובי הזמה שחידשה תורה בעדות שא"ל לקיים בהם הכאשר זמם בפועל, ונמצא דהני מלקות הוי במקום הזמה ושפיר הוי עשאי"ל, ודו"ק.

ובזה יש ליישב קושיית הריטב"א בסוגיין דלר' יהודה דאמר לשאב"מ לוקין עליו למה לי והצדיק, די"ל דאה"נ דהמלקות משום הלאו דלא תענה לא מצריך קרא, אבל הכא המלקות מתורת הזמה וע"ז שפיר גילה הקרא דהצדיק דהמלקות קאי במקום כאשר זמם. והריטב"א אפשר דס"ל כתירוצ' השני של התוס' דהמלקות אינו במקום כאשר זמם ומשו"ה תוקשה לו. (ועי' בתוס' ב"ק ע"ד ע"ב ד"ה הוה, וצ"ע).

ודע דלמשנ"ת יש מקום לפשוט חקירת המנ"ח (מצוה ל"ז) בהא דעדי ב"ג וב"ח שהוזמו לוקין, אם זה דוקא כשהוזמו אחר גמ"ד או אפי' הוזמו קודם הגמ"ד, יעו"ש. (אולם זה פשוט דחקירתו היא רק לגירסת ר"ח ברך ה', דלרש"י צ"ע). ולהנ"ל נראה דתלוי במחלוקת הראשונים אי המלקות קאי על הלאו דלא תענה או הוי מחיובי כאשר זמם, דאם נאמר דהוי במקום כאשר זמם נראה דשפיר צריך גמ"ד משום דתנאי וגדרי כאשר זמם הוי רק לאחגמ"ד, ופשוט. ג) בסוגיין (רף ב' ע"ב) איתא, ת"ר ד' דברים וכו' ואין נמכרים בע"ע סבר רב המנונא למימר ה"מ היכי דאית לי' לדירי' וכו' אלא הנ"מ היכי דאית לי' או לדיריהו אבל היכי דלית לי' ולא לדיריהו מזדבנא א"ל רבא ונמכר כגניבתו אמר רחמנא ולא בזממו. ובריתב"א הקשה אמאי לא קתני לי' תנא דמתני', פי' דהריטב"א סובר דאע"ג דאין נמכרין מ"מ לוקין, וכן פסק הטור בסו' ל"ח והמאירי בסוגיין, והגבול"א והערל"ג מקשים אמאי לוקים והרי העדים חייבים לשלם דמי הגניבה שרצו לחייבו וא"כ איך לוקים והרי בע"ז רבתה תורה דמשלמים ואינם לוקים, וצ"ע. והנלענ"ד ליישב, דהנה בריטב"א (לעיל ב' ע"ב) מבואר דבממון אפי' כאשר עשה מחייבים לשלם מדיני דגרמי, והאחרונים מקשים לפמש"כ הגרעק"א בתשובותיו סי' קע"ו דבממון אף דפטור מלשלם משום כאשר עשה מ"מ לוקים, והא אין אדם לוקה ומשלם ולא שייך הכא הטעם דעדים זוממים לתשלומים כמו שכתב הקצוה"ח (סי' ל"ח סק"א) יע"ש, ומתרגים די"ל דהכא ליכא פטור רקלב"מ משום דחייב הממון והמלקות אינם באים כאחד, דהמלקות

מתחייב על מה דעבר אמימרא דרחמנא בשעת הגדה, ואף דמבואר בגמ' דגם מלקות דלא תענה צריך שיגמר הרין, וכמבאר להלן דף ה' ע"ב בחייבי גליות מנין, מ"מ בשעת הגמ"ד נגמר רק חיוב המלקות אבל החיוב הוא על הגדה וחיוב הממון משום דיני דגרמי לא הוי אלא לאחר גמ"ד וא"כ לא הוי בב"א, עכת"ד. ולמשנ"ת אתי שפיר דברי הריטב"א דלוקים ומשלמים, ולא שייך להקשות דע"ז רבתה תורה לתשלומים משום דהמלקות והממון ל"ה בב"א, והיינו דלוקים משום הגדת עדות שקר ואז כבר חל החיוב עליהם אלא הגמ"ד חיוב הוי לאחר גמ"ד, ונמצא דאינם באים כאחד, ולדברינו נמצא דהיסוד דרבנות התורה ע"ז לתשלומים הוי רק היכי דהממון והמלקות הוי משום כאשר זמם, פי' מחיובי הזמה ולא מתורת לא תענה, משום דאז הוי בב"א דשני החיובים יהיו רק לאחגמ"ד, ודו"ק. (ד) הרמב"ם (פ"כ מהל' עדות ה"ז) כתב וז"ל, וכן העדים שהיו טריפה והעידו בדבר שחייבין עליו מיתת ב"ר והוזמו אין נהרגין שאם יוזמו זוממיהן אין נהרגין שלא הוזמו אלא טריפה, ובכ"מ הקשה האידן אנו דנין ע"פ עידי טריפה הא הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי אמרו דאין הזוממין נהרגין, יע"ש. ובמושכל ראשון הוי נ"ל ליישב עפ"י מה שנסתפק האור שמח (הל' עדות פ"כ ה"ח) היכי שבשעת העדאת העדים הוי יכולת להזימה ואחרי שחקרו ונדרשו שנגמר רינו נתהוו עדות שאאי"ל, מי הוי עדות, וביאור דבריו, אם הגדת עדות תליא בשעת הגדת העדות או בגמר הרין, והשתא אם נימא כהצר דתליא בשעת גמ"ד, קושיא הנ"ל ליתא, רי"ל דרבינו איירי דבשעת הגדתם הוי עדות שאי"ל ובשעת גמ"ד נעשו עדות שאאי"ל, ושפיר דנו על פיהם. והנה במתני' (לקמן דף ה') מבואר דאין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו את עצמם, ור"ח כתב וז"ל, ראינו לרבותינו הנאונים ז"ל כי פרשו עד שיוזמו עצמן עד שיחרישו ולא יכחישו המוזמין את המזימין, ובשנ"ת חת"ס חו"מ (סי' קמ"א) הביא דברי רב האי גאון שכתב כהנאונים הנ"ל דל"ה הזמה אא"כ מודים המוזמים להמזימים או כששותקים, אבל כשמכחישים ל"ה הזמה, ובהג' הגר"א תמה דהא כשמורה הבע"ד לזוממים ליכא כלל דין הזמה כמבואר בב"ק (דף ע"ה ע"ב), והאחרונים תירצו עפ"י דברי הריטב"א (לעיל דף ב' ע"א) דכשהם שותקים לא הוי הודאת בע"ד ממש לפטור את מזימיהן אלא רשתיקתם מהני רק לענין דחשיב שיש רגלים לדבר. וכשהם מודים ממש יש ליישב עפ"י התומים (סי' ל"ח) דאם מודה הבע"ד למזימים לאחר הגדה לא איכפת לן בזה כיון דבשעת הגדה הוי עדות שאתה יכול להזימה.

ובעצם דברי התומים נראה דתלוי במה שנסתפק האור"ש הנ"ל דאי נימא דסני במה דהוי עדות שאי"ל בשעת ההגדה אתי שפיר דברי התומים, אבל אי נימא דצריך שיהיו הם ראויים בשעת הגמ"ד, הרק"ל דאה"נ דהמזימים העידו קודם הודאתם של המוזמים, אבל מ"מ מכיון דהגדת עדות של המזימים לא נגמר עד הגמ"ד והודאת המוזמין צ"ל לפני הגמ"ד מכיון דאין לחתוך הפס"ד בלי הודאתם, וא"כ הוי עדות שאאי"ל, ודו"ק.

עזלת שבת בשבתו

תשא

וירא העם כי בושש משה, במסורה ב"פ תיבת משה, דין, ואירך, מדוע בושש רכבו לבא (שופטים ה'). י"ל הכוונה, רנודע דאחת מן הסיבות על אריכת הגלות היא חטא העגל, כמאה"כ (שמות ל"ב) וביום פקדי ופקדתי, ואמרו חכמו"ל שאין לך כל דור ודור שאין נפרעין מהן קצת על חטא העגל. והנה מלך המשיח נקרא רוכב כמאה"כ עני ורוכב על חמור (זכריה ט'). וזהו שמתמה המסורה, מדוע בושש רכבו לבוא, כלו', מדוע מתמהמה מלך המשיח מלבוא רוכב על החמור, ובא הכתוב השני כמשיב, כי בושש משה, ואז חטאו בני' בעגל, ובעבור זה מתארך ימי הגלות, וכשיושלם עון העגל יבוא עני רוכב על החמור בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויאמר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים וגו'. י"ל ע"ד שאמרו ז"ל (ויק"ר פרשה כ"ו) כשם שנפרעין מן העובדין כך נפרעין מן הנעבדין. והנה בני ישראל ייחסו היציאה ממצרים למשה, כאמרם, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, ועל זה אמר, לך רד מגדולתך. (הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל¹)

ויקהל

כל אשר נשאו לבו ואשר נדבה רוחו אותו. הכוונה כמ"ש בכמה דוכתא, דיש בישראל שחטאו בעגל, ולאלו היו בנתינה למשכן לכפרה, ויש שלא חטאו והיו רק נדבה, הנה ידוע מאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה) דעינא ולבא הוי תרי סרסורי דעבירה, לכך אמר, כל אשר נשאו לב' תחלה אל העגל הביא עתה לכפרה, ויש אשר נדבה רוחו, דרך נדבה, שלא חטא, וא"ש בעזה"י. (הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראד זצ"ל²)

פקודי

וחשב אפודתו אשר עליו ממנו הוא כמעשהו. אפשר לומר עפ"י דאיתא בתולדות הק' [= בספח"ק תולדות יעקב יוסף] רע מה למעלה ממך, שתדע מה שנגזר למעלה הכל ממך הוא, כפי מעשיך כן נגזר מלמעלה, ודפח"ח. וזהו, וחשב

(1) הועתק מפנקס חידושיי המונח באוצר הספרים של הבר"צ דקהל אשכנזים בעיר לונדון יע"א.

(2) הועתק מעצם כתי"ק (כתי"ק ירושלים, מספר 267-4).

אפודתו, חשב לשון מחשבה, שצריך להיות תמיד במחשבה, אשר עליו, היינו אשר נגזר עליו, ממנו הוא כמעשהו, כי הכל לפי מעשיך.
(הגה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל³)

ויקרא

בזוהר פ' ויקרא (ח' ע"א) הקשה קושיא על פסוק עברו את ה' בשמחה וגו', בקרבן צריך אדם לבכות עליו ולהתוודה חטאיו, וכתוב זבחי אלקים רוח נשברה, ואם כן אן הוא רננה אן הוא שמחה. וי"ל דבגמרא מנחות (ק"י ע"א) איתא, כל העוסק בתורת עולה, היינו קודם שיקריב אדם את קרבנו יהי מתעסק ולומר באותו פרשה מקודם לכן, ובתורה כתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב וגו', ושפיר כתיב עברו את ד' בשמחה.
(הגאון מוה"ר שבתאי שעפמיל סג"ל הורוויץ אבר"ק פוזנא זצ"ל⁴)

שמיני

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'. — ראיתי בכתבי האלקי בן ד"ז מו' זלמן לוקאוור ז"ל, שכתב לפרש מה שאמרו בבני אהרן שרפת נשמה והגוף קיים, דקשה הא איתא שנשמתן נתעברה אח"כ בפנחס, וגם הא היו גרולים מאד עד שהיו קרובים למדרגת משה ואהרן, וחטאם שמתו בו איננו עון פלילי כל כך עד שיהי' כליון בנשמתן ח"ו, ולזה ביאר המקובל הנ"ל עפ"י מה ראיתא בזוהר, שמשא ואהרן ומרים ור"ע מתו בנשיקה, והענין הוא שע"י התקרבות הקרובה רוחו נשמתו אליו יאסוף, ונורע כי נשיקין קרוי אכילה, ומצינו בש"ס כל אכילה שאינה בדרך אכילתה ממש רק ע"י הדחק נקראת שרפה, וכראמרינן כהן שדעתו יפה שורפה חי', וכן אמרינן אי דקא שריף לי' ואכיל כו', ובאמת גם נרב ואביהו ה' בהם מיתת נשיקה (וכן מבואר ממ"ש בקרבנם לפני ה', וע"ש באור החיים), רק שגם החטא שלא היתה הנשיקה בדרך נשיקת הצדיקים הנ"ל שלא ה' בהם שום דופי, ולכך נשיקה שלהם אינה נקראת אכילה רק שריפה, וזהו אומנם שרפת נשמה וכו', עכ"ר האלקי הנ"ל.

ונראה שזה רומז הכתוב באמרו, וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', ר"ל שראוי להתאונן על שבא הענין שלא בדרך אכילה רק בדרך שרפה.
(הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁵)

(3) הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אליהו ירוחם ראזענפעלד נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(4) הובא בשמו, בכת"ק תלמידו הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל.

(5) הועתק מתוך כתביו (כת"י ירושלים, מספר 6459-4).

תזריע

אשה כי תזריע וילדה זכר. והקשה האוה"ח הק' למה הוצרך לומר כי תזריע וילדה, הלא מספיק לומר אשה כי תלד זכר. וי"ל ע"ר הרמז, דנודע דכנסת ישראל נמשלה לאשה. וגם ידוע אוז"ל בסוף פ"ק דב"ק, אין זריעה אלא צדקה שנא' (הושע י') זרעו לכם לצדקה. והנה אמרו במדרש פ' דברים (פרשה א', כ') עה"פ ילד יולד לנו (ישעי' מ') זהו מלך המשיח. וזשה"כ, אשה, היינו כנסת ישראל, כי תזריע, שיעסקו במצות צדקה הנקראת זריעה, אז וילדה זכר, שיוולד מלך המשיח ויבא וינאלנו, כי אין ישראל ננאלין אלא בצדקה (סנהדרין צ"ח ע"א).

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

פליאה בס' חת"ס עה"ת, ובס' אמת ליעקב

בספר חתם סופר עה"ת (מהדורת ירושלים) בהפסרת פ' כי תשא, עה"פ כתבור בהרים וככרמל בים יבוא, כתב בתוך הדברים וז"ל, בים יבוא קאי אכרמל שהוא סמוך לימה של טבר' כידוע, עכ"ל. וזהו פליאה גדולה, דהלא הך הכרמל הוא אצל ים הגדול, ורחוק מטבריא.

בספר אמת ליעקב (להנאון בעל חוות דעת זצ"ל) על אנדות הש"ס, במס' שבת פרק במה אשה כתב לפרש השינוי בלשון הגמרא, חמדא וחיי לפום רבנן, חיי וחמרא לפום רבנן, דהנה מבואר בש"ע או"ח דאסור להקדים שלום קודם התפלה, אבל לת"ח מופלג ודאי דמותר מפני היראה, דהא אפי' באמצע הפרק מותר להפסיק. והנה זה ודאי דאסור לומר לחבירו חיי על חיי קודם שיברך על חיי, רחוי כמקדים שלום לחבירו קודם לשלום הקב"ה. וידוע דחז"ל קורין לברכת חיי "יין", כמו יקנה"ו, שהברכה נקראת יין. וזהו שאמר, חיי וחמרא לפום רבנן, כי להם מותר לומר מקודם חיי ואח"כ חמרא, דהיינו ברכת חיי, משא"כ כשרוצה לכלול גם התלמידים, אז צריך לומר חמדא וחיי, דהיינו להקדים ברכת חיי, ואח"כ לומר חיי לפום רבנן ותלמידיהון, עכ"ד. וזהו פלא, דבנמ' שם (שבת ס"ז ע"ב) מבואר בהדיא איפכא, מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמדא וחיי לפום רבנן, חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון, עיי"ש. וגם בס' דקדוקי סופרים לא נמצא גירסא אחרת, וצ"ע.

(חרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב דק' בית אהרן בפלעטבוש*)

(*) ב' תמיהות הללו נמסרו לנו בשמו, מאת בנו ידידנו האב"ד החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י.

תמי' בהנהות חשק שלמה

בהנהות חשק שלמה על מס' מכות דף י"ב ע"א ר"ה ורצח גואל הרם, כתב וז"ל, נסתפקתי ברוצח שיצא חוץ לגבול עיר מקלטו במזיד קורם שמת הכה"ג ותיכף מת הכה"ג לאחר שיצא אם יש לו רם או לא וכו', ולא דמי לנגמר דינו בלא כה"ג ואח"כ מת כה"ג דאינו צריך לגלות כלל וכו', עכ"ל. וזה תמות, רהנה משנה מפורשת בדף י"א ע"ב, נגמר דינו בלא כהן גדול אינו יוצא משם לעולם, וצ"ע. יהודה קינדרמאן

ניו יארק

תמי' בדברי הב"ח

בטור חו"מ הל' גניבה סי' שנ"ד ס"ה, גנב כלי שברו וכו' אין אומרים יתן לבעלים השברים וישלם עליהם אלא הוא יטול את השברים ואם ירצו הבעלים ליטול השברים שישלם עליהם שומעים להם. והוא לשון הרמב"ם ז"ל. והב"ח שם (בסופו) מביא קושית הרב המגיד (בהל' גזילה פ"ב הל' ט"ו) למה לא קנה הגזולן הכלי בשינוי מעשה, וכ' הב"ח ליישב ע"פ דברי התוס' רשינו מעשה אינו קונה בנשבר מאליו, כי אם בשוברו בידים או קנה בשינוי מעשה, ומסיים הב"ח בזה"ל, וז"ש הרמב"ם גזל כלי ושברו וכו' רמיירי כששברו בידים, עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהים, דלפי הנראה ר"ל דהרמב"ם אזיל בשיטת התוס' ראם נשבר מאליו לא קנה בשינוי מעשה ול"ק קושית המ"מ, א"כ איך כ' רמיירי כששברו בידים. — ואולי ט"ס הוא, וכצ"ל רמיירי שלא שברו בידים.

אבל עדיין צ"ע, דהלכתא זו חזר ונשנית ברמב"ם הל' גניבה פ"א הל' ט"ו, וז"ל הרמב"ם שם, מי שגנב כלי ושברו או פחתו, או נשבר או נפחת מאליו וכו' ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור וכו' שומעים להם, עכ"ל. הרי מבואר רמיירי בין כששברו בידים ובין כשנשבר מאליו. ובספר קצות"ח שם בס' שנ"ד מביא רב"ח ודוחה אותם, אבל לא הרגיש במ"ש, וצ"ע. (ואגב יש לדיוק, למה שינה הרמב"ם ז"ל את לשונו בהל' גזילה מלשונו בהל' גניבה, וצ"ע).

אברהם יעקב ריגער

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בתרגום במגלת אסתר

במגלת אסתר (ה', ח') יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך, ובתרגום, ייעול מלכא והמן למשתא די אעבד להון ברמשא ולמחר אנא עבדא כפתגם גזירת מלכא. וזאת פליאה גדולה, כי מפורש לקמן שהסעודה היתה למחר, וכמאמר המן (ה', י"ב) וגם למחר אני קרוא לה עם המלך, וצ"ע ג.

מתת' צבי סג"ל

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תמי' בספר יערות דבש

בספר יערות דבש (חלק שני דרוש ט"ו) הביא אוז"ל עה"פ והשתי' כדת אין אונס, מלמד שהשקה לכל אחד יין ממדינתו. והקשה ע"ז, דמה כל כך החטא בשתי', סתם יין לא נגזר אז, עיי"ש. ופלא הא מפורש במס' מגילה י"ג ע"ב דהמן אמר, אם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן, חובטו בקרקע ואינו שותהו. הרי דכבר נתפשט איסורא דסתם יינם בימי מרדכי ואסתר.

יונה בערקאווויטש

תלמיד בישיבת באבוב בני ציון

ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

ע) בספח"ק קרושת לוי (בקדושה שני' בהגהה) כתב בזה"ל: ויהי' שמח מאד במצוה הזאת [מתנות לאביונים] ולא יצוה לבני ביתו שיתנום לעניים, רק הוא ימסור בעין יפה ובטוב לבב להשליח אשר הוא משלח מתנות, מתנות לאביונים, ומה טוב שישלח מתנות לאביונים ע"י בניו ובנותיו הקטנים כדי לחנכן במצות, וזכור אני כשהייתי קטן הי' אבי ע"ה משלח על ידי לאיזה עניים, ולא שלח על ידי המשרת, כדי לחנך אותי במצוה, והכל בשמחה ובטוב לבב ובצינעא שלא יבוש העני, עכ"ל.

עא) בספר חיבת הארץ להרה"ג מו"ה ברוך דוד כהנא מצפת ת"ו (ירושלים תרנ"ז) בהקדמה, כתב בזה"ל: שמעתי בשם הרה"ק מו"ה אליעזר מדזיקוב זצ"ל שאמר בדרך צחות, על הארץ ועל המזון, היינו מי שמרחם על הארץ, להחזיק יושבי ארצה"ק, ישפיעו לו מזון ופרנסה בריוח, עכ"ל.

עב) בספר מגד ארץ להגה"צ מוה"ר אהרן הלברשטאם אבד"ק ביאלא הי"ד, בסוף הספר (דף קל"ה) כתב בזה"ל: שמענו מן הקדוש ר"ש מבצלזא ז"ל שכתבו לו מריחוק מקום שיש ל"ע חולאת בין ילדים, והשיב שישבו תיכף אם יש להם בית הכנסת שלהם קנין צמיתות, ושתהי' כשרה ולא מעמפיל ח"ו, והשיבו הן, ואז השיב להם שיתקבצו בבית הכנסת אנשים ונשים וטף ויאמרו יקום פורקן, וכן עשו ומיד נעצרה המכה ותשקוט העיר במנוחה, כך שמעתי ממגיד אמת, עכ"ל.

עג) בספר מחצית השקל סי' ק' כתב בזה"ל: שלא כדון נוהגים העולם שאומרים ברכת קידוש לבנה בעל פה, עכ"ל. — ובצעטיל קטן להגה"ק ר"ד אלימלך מליזענסק אות י"ז כתב בזה"ל: בכל עת שהוא פנוי מהתורה ומהתפלה ילמוד את עצמו בעל פה דברים הצריכים לו, כגון תיקון רחל ותיקון לאה, ותפלת השב, וברכת לבנה, וברוך שמיא, ועל הכל, ומודים דרבנן וכו', עכ"ל.

אותיות מחכימות*

הן מודעת זאת מראש כי רבו המקומות אשר שיבושי הדפוס המצויים בספרי הגרולים אשר בארץ, היו לאבני נגף לסלף כוונת המחברים, אשר דקדקו בלשונם ושקלו כל דבריהם בשקל הקודש ובמאזני זהב, והמפרשים אשר סביבותם אשר יגעו וטרחו בהבנת ובהסברת דבריהם, נלאו למצוא הפתח ע"י ריבוי השיבושים שנכנסו בתוך דברי המחברים, והן רבים אומרים מי יראנו טוב להורות לנו איזהו דוגמאות מכונן דא אשר צריכים תיקון. לכן הננו בזה לציין איזה הערות ברברי כמה מן המפרשים והפוסקים בהלכות שבת קמא קמא דמטא לדינו.

[ואל יחשדנו המעיין ח"ו כי באנו בזה למעול מעל בקדשי גבוה, כי מי לא יודע יקר תפארת ספרים הללו, אשר האירו עיני הלומדים בדבריהם, אלא שמתורתם בעצמם תלמדנו להתחקות על שרשי הגירסאות הנכונות הנמצאים בדפוסים הישנים, ולפתור על ידי זה קושיות ותמיהות שנתחבטו בהם רבותנו האחרונים. — עי' במשנה ברורה סי' תמ"ז ס"ג על מש"כ שם המחבר חטה שנמצאת בע"פ בתרגומל מבושלת מותר לבטלה בששים, וכתב ע"ז במ"ב סק"כ, רצ"ל, "מותר, דבטלה בששים", "וכן מצאתי בשו"ע הנדפס עם נחלת צבי ובשו"ע הראשון שהרפס המחבר בעצמו, ובדפוסים האחרונים נשתבש הגירסא" עכ"ל המ"ב. וע"ע בסי' תצ"א ס"א כעין זה, ובעוד מקומות. אלא שכפי הנראה לא היו הספרים בידם תדיר, ולכן נעלם מהם כמה פעמים גירסאות המתקנות כדלהלן, ולדוגמא עי' בסי' ש"א ס"ק קפ"א, שהגיה שם לשון השו"ע ע"פ הנדפס בעולת שבת ובתוס' שבת, וגירסא זו נמצאת גם כן בדפו"ר ובנחלת צבי נכון ומתוקן, אלא כנ"ל שלא היו בידם בקביעות].

(א) בכ"י ריש סימן רמ"ג העתיק לשון רש"י בעבודה זרה (כ"א סוף ע"ב) וז"ל, אבל שדהו לעכו"ם שרי להשכיר ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי העכו"ם [לפנינו נדפס בטעות כעכו"ם, ובדפוס ראשון של הב"י איתא העכו"ם, וכן נכון] שלוחו אלא אמרי אריסא הוא וקבלה עליו לשליש ולרביע ועליו מושלת לעשות כולה אבל מרחץ וכו'. וצריך ביאור מה דקדק רש"י במ"ש ועליו מושלת לעשות, "כולה", וגם ברש"י שלפנינו בנמרא מסיים עליו מושלת לעשות, וליתא לכל ההמשך שהביא כאן הב"י. ועי' בבית ארזים כאן סק"ז וסק"ח שנבדק בזה, וכתב דמכ"מ בע"כ צריכין אנו לפרש לשון רש"י כאילו כתב בו תיבת כולה, ועיי"ש מה שפירש בזה. — והאמת הוא שתיבת כולה הוא טעות הדפוס, ובדפוס ראשון איתא: ועליו מושלת לעשות, כלומר אבל מרחץ וכו', — והיינו דמכאן ואילך הם דברי הב"י, שהוסיף ביאור בלשון רש"י.

* המאמר הזה נשלח לנו מאת האברכים החשובים המופלגים מו"ה גבריאל גאלדבערגער נ"י ומו"ה ישעי' אשר אנשיל וזייס נ"י חברי כולל באר מנים דקאלוב בברוקלין, כדי לזכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

(ב) בס' רמ"ז ס"ד ברמ"א, אבל במקום שהעכו"ם מתחיל עם הישראל לומר שילך לו בחנם ודאי דעתו על הטובה שקיבל ממנו ושרי. עי' בס' תוספת שבת סק"ח שביאר כוונת הרמ"א, שכל שהישראל מתחיל לבקש מהעכו"ם, והעכו"ם מסכים לעשות לו בחנם, אפשר שעדיין לא קיבל שום טובה אלא עושה על דעת שהישראל יעשה לו אח"כ איזה טובה, משא"כ כשעכו"ם מתחיל, ודאי מוכחא מלתא שהיינו מפני שקיבל כבר ממנו איזה טובה ואדעתיה דנפשיה קעבד, עיי"ש. — ודבריו הם עפ"י הגירסא שלפנינו ברמ"א „הטובה שקיבל ממנו“. אבל ברוב הדפוסים הישנים שראינו, איתא ברמ"א, „הטובה שיקבל ממנו“, בלשון עתיר, ולפי"ז אין הפי' הנ"ל עולה יפה. [וצריך עיון ובירור בה, כי באמת בר"מ סי' רנ"ב סק"ב וכן בלבוש כאן (ובשו"ע התניא), משמע לכאורה כדעת התוספת שבת, אבל גי' הרמ"א בשו"ע כאן אינו כן].

(ג) בב"י ריש סי' רנ"א, העושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה, ברייתא בר"פ מקום שנהנו ואמר התם דאע"ג דגוערין בעושה מלאכה בערב הפסח מן המנחה ולמעלה אין גוערין בעושה מלאכה בע"ש ובעיו"ט, עכ"ל. והנה, בגמ' מבואר דבערב פסח משמתינן ליה ובע"ש לא משמתינן ליה, ולא נזכר כלל מגוערין ואין גוערין, ועי' במג"א סק"ב ובאלי' דבה סק"ב, דמבואר בכלבו ובסמ"ג דאף בע"ש גוערין בו אלא שאין משמתינן אותו, ומנ"ל להב"י לחלוק עליהם. ובס' בית ארזים אות ג' עמד בזה על הב"י אמאי שינה כאן הלשון וההלכה הפסוקה בכל הפוסקים ומפורש בתלמוד בלי שום חולק שבע"פ משמתינן אותו, ובס' תס"ח כתב הב"י כלשון הגמ', ועיי"ש מה שחידש עפ"י לשון הב"י. והאמת הוא שאין כאן אלא אחד משינויי הצנזור ששינה הלשון בב"י, ובדפו"י איתא לנכון „דאע"ג דמשמתינן לעושה מלאכה בערב הפסח וכו' אין משמתינן לעושה מלאכה בע"ש ובעיו"ט“.

(ד) בב"ח סי' רנ"ב ד"ה וטוענין בקורות בית הבר, בסוף הדיבור יש חימוד לשון וגמגום בדברי הב"ח, ובס' בית ארזים שם אות קפ"ט כתב הצעה לתיקון הלשון, וסיים ע"ז: כן נ"ל להוסיף בתוך הלשון כי לא ידעתי לכווננו כמות שהוא, וגם לפי הוספתי הלשון דחוק ארוך וכפול, ומי שדעתו דחבה יתקן הדבר לאשורו וממרום יקבל שכרו, עכ"ל.

וכבר אמר החכם אין חכמתו של אדם מגעת אלא עד מקום שספריו מגיעים, שבידינו נמצא דפו"ר של הב"ח ושם כתוב לשון מתוקן ומקובל, שנשמט ברפוס שלפנינו שורה שלימה מלשון הב"ח: וכצ"ל: כעין רייסא משא"כ בזיתים וענבים רלא שייך לעשותן כך כיון דהמשקה כנוס בהן ומשו"ה נמי כתבו בס' שכ"א וכו'. והנה הדברים מתוקנים לאשורם מאליהם, וממרום נקבל שכרנו בעז"ה.

(ה) בטור סי' רס"ג, ונוהגין לומר פסוק ושמרו בני ישראל וגו'. — וכתב ע"ז במאמר מרדכי סק"ד שהרוקח כתב שאומרים ושמרו עד שבת וינפש [שהם שני פסוקים] ואפשר שכן הוא רעת רבינו המור וש"פ ופסוק שהזכירו לאו דוקא, עכ"ל. — וראה זה מצאנו בטור דפוס ישן נושן (שנת רל"ו) ששם כתוב ונוהגין לומר פסוקים ושמרו וגו', ולא נשאר כאן צד ספק.

(ו) בטור רס"י רס"ח הביא מה שכתב רב עמרם שמוסיפין בתפלת שבת בברכת מגן, רצה והנחל שבת לבניהם למנוחה למען שמו באהבה וכו', ובס' בית ארזים סק"ג נסתפק בזה אם הוא שבח על העבר, ותנירסא הוא קצת והנחיל וכו' (בלשון נסתר), או אם הוא בקשה על להבא, והכוונה הוא קצת והנחיל וכו' (בלשון נוכח), והוכיח שם דנראה שהוא שבח והודאה על העבר מדרקמסיים למען שמו באהבה, ואילו ה" תפלה ובקשה על להבא (בלשון נוכח) לא היה מתאים לשון למען "שמו" רק למען "שמך". — ובאמת בדפוסים הראשונים של הטור איתא: למען "שמך" באהבה, ואין כאן ספק שהוא בקשה על להבא.

(ז) סי' רע"ו ס"ה. בארצות הקרות מותר לעכו"ם לעשות מדורה בשביל הקטנים וכו' ואפי' בשביל הגדולים מותר אם הקור גדול וכו'. וכתב ע"ז במשנה ברורה ס"ק מ', ר"ל אפילו לומר בפירוש בשבת להסיק. וציין בשע"צ אות מ' שכ"מ בב"י וב"ח. — ומקור דבריו בזה הם כנראה מדברי המאמר מרדכי כאן סק"ב שדקדק על השו"ע דנראה מסתמיות לשונו שלא התיר האמירה לעכו"ם, ולפי הנראה בב"י מותר אף אמירה בפ" לעכו"ם. וגם בלבוש התיר האמירה, וסיים, ויש לדחות דמ"ש המחבר מותר לעכו"ם ר"ל מותר לומר לעכו"ם עיי"ש. (וע"ע בפמ"ג א"א ס"ק ט"ו).

אמנם כל זה הטורח הוא בשביל תיבה אחת שנחסרה בדפוסים האחרונים, כי בדפ"ר של המחבר כתוב: מותר לומר לעכו"ם וכו', ויפה כתב הלבוש ולא מדעת עצמו. (וכ"ה מפורש בשו"ע התניא כאן סט"ו).

(ח) סי' ש"ו ס"א וי"א וכו' כגון שהוא טלה קטן אינו רשאי להחשיך דאינו רשאי להביא דאסור לטלטל בע"ח שהם מוקצים. ובמ"ב סק"ו דאסור לטלטל. וגם בזה אין איסור משום ממצוא חפצך אלא כשניכר הדבר שמתכוין לצדכיו וכו', אבל אם אינו ניכר רק כהולך לטייל שרי אף שדעתו בהילוך זה למצוא סוס וכדומה, עכ"ל.

ודבריו בזה הם מדרש פליאה כמבואר לכל לומר, וניכר לעיל שאין הדברים נמצאים על המקום הנכון. ופשר הדבר הוא, שיש כאן טעות סופר, כי ס"ק זה קאי על דברי הרמ"א בסעיף זה שכתב „דאסור לטייל למצוא סוס וכו'“, וע"ז כתב במ"ב, וגם בזה וכו'. ושורש הטעות נובע מפני שבדפוסים שלפנינו נמצאים דברי הרמ"א בסוף הסעיף, וכן סידר המ"ב דבריו סק"ו (על הרמ"א) אחר סק"ה על סוף דברי המחבר (וכמבואר בביאורו) ל"ד"ה להביא בתמנו שמקום הרמ"א לפניו ה" בסוף הסעיף), אבל באיזה דפוסים (למשל בשו"ע שעם עולת שבת) נדפסו דברי הרמ"א באמצע הסעיף, וכשסידר המסדר את המ"ב לדפוס עם השו"ע נזדמן לפניו שו"ע כזה, והדפים כן את פנים השו"ע, וממילא לא ה" יכול להסתדר עם סק"ו אחר סק"ה, והנהיג בדיבור המתחיל שם סק"ו תחת אסור לטייל, אסור לטלטל, וחשב לתקן ונמצא מקלקל. ומצוה לתקן.

וכיוצא בזה תראה בס' ש"ג ס"א בהגהת הרמ"א נדפס לפנינו בשו"ע שעם המ"ב „כמו שנתבאר לעיל סי' ש"ח ס"ב“, והמעין במ"ב שם סק"י יראה שלפי פירושו צריך לציין „סי' ש"ח ס"ד“, וכן הוא באמת בכמה דפו"י של השו"ע, [ובדפוסים הראשונים ליתא כלל ציון הסעיף רק סי' ש"ח ולא יותר], והוא

הדבר אשר דברנו כי מצוי שלשון השו"ע הנדפס בפנים המ"ב אינו מכוון עם הנוסח שהי' לפני המ"ב בשעת כתיבת חיבורו. [וגם בשו"ע שעם כף החיים, נדפס שם בפנים, סי' ש"ח ס"ב, ואילו בכף החיים אות י"ז פי' הכוונה לסעיף ד'].
 (ט) סי' ש"ח ס"ז, אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צרורות או אבנים וכו' אסור לטלטלם. וכתב במ"ב סקל"ד, כגון עששית של ברזל וטבלא וכן בקעת היינו חתיכת עץ כיון שאינו כלי אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו וכו'. והוא מדברי המג"א ס"ק י"ח. — והנה, "טבלא" זו לא נודע מהותו, אם כוונתו, דף המונח על השולחן כדלקמן סעיף כ"ז מנער את הטבלא והם נופלים. — א"א לומר כן, דשם הרי כלי גמור הוא ומותר לטלטלו אפי' שלא לצורך גופו, ואם טבלא אחרת הוא, איה איפוא מצינו טבלא שלא יהיה עליה שום תורת כלי כאבנים וצרורות, ועכ"פ הי' לו לפרש באיזה טבלא משתעי.

אבל האמת הנכון הוא כי המג"א ציין בדבריו שהעתיק כאן מדברי המ"מ פ"ד מהל' עירובין הי"ד, ושם מבואר, "טבל ועששיות" (וכ"ה ברמב"ם שם ובגמ' דעירובין פ"ה ע"ב שהעתיק המ"מ שם), וכן מפורש באמת בדפוס ראשון של המג"א, והכוונה לפירות טבל שהם מוקצים מחמת גופם, ובדפוסים האחרונים נשתבש לשון המג"א ונעשה מ"טבל", "טבלא", ונקבע להלכה בתוך המ"ב. [ואף בספר שונה הלכות בסי' זה סט"ז העתיק לפי תומו מלשון המ"ב, "עששית של ברזל וטבלא"] ומצוה רבה לתקן הדברים ולהעמידם על אמיתתם כנ"ל.

(י) סי' ש"ח סכ"ד, פשתן סרוק וכו' אם חשב עליהם מבקעו י' לתתם על המכה שישב בהם וכו' או שכרכן במשיחה ליתנם על המכה בשבת, תו לית בהו משום מוקצה. וכתב ע"ז במ"ב ס"ק ק"ג וז"ל, לפי מש"כ לעיל בסעי' כ' ה"ה אם חשב ליתנם על המכה בחול עכ"ל. וכוונתו דמה שסיים המחבר ליתנם על המכה בשבת נראה לכאורה דקאי על כל האופנים שחשב מקודם, ומשמע דצריך שיחשוב ליתנם על המכה בשבת דווקא, ולעיל בסעיף כ' משמע דלא בעינן הכי, ונשאר בקושיא ע"ז. — ולפי הגירסא הנכונה הנמצאת בדפוסים הישנים קושיא מעיקרא ליתא, דהכי איתא התם, "או שכרכן במשיחה, מותר ליתנם על המכה בשבת דתו לית בהו משום מוקצה". והרברים מאירים.

(יא) סי' שי"ג ס"ב, אבל אם נפחתה האסקופה בענין שכשמינים הנגר בחור נוקב תחתיו בארץ הוי בנין ואסור לנעול בו. וכתב ע"ז בביאור הלכה: כגמרא איתא משום דמיחזי כבונה, עכ"ל. והוא חילוק גדול כמובן.

אמנם המעיין יראה שמקור לשון המחבר בזה הוא מהטור כאן מלה במלה, ושם איתא ג"כ, "הוי בנין" בלא כ"ף הדמיון. אבל ראה זה מצאנו בשני הדפוסים הראשונים של הטור (שנת רל"ה, רל"ו) ששם כתוב הדר, "הוי כבנין", וכנראה שהוא הגירסא הנכונה, (ומדן הב"י כנראה לא הי' לפניו דפוסים הללו כדמוכח בכמה דוכתי ואכ"מ), וכן מבואר בשו"ע התניא כאן ס"ו דמיחזי כבונה.

קול קורא

אודות שריפה בעיר לאבשין שנת תקפ"ה לפ"ק

תדרנה עינינו רמעה, ועפעפינו יזלו מים, כי קול נהי נשמע בעירנו, איך שפך ר' חמתו על העיר הזאת ביום חרון אפו, יום ד' יו"ד למב"י שנה זו, פתח ד' אוצרו אוצר אש, ויוציא את כלי זעמו, ותצא אש ומצאה קוצים ונאכל הנריש וגם הקמה, ולא נשאר לנו בלתי אש גויתינו ואדמתינו שממה, ורוב בתי העיר נשרפה לשרפת אש, וכולם כאחד יצא נקי מכל רכושיו והעיר חרבה ושממה מאין יושב כי אם מדלות העם, אך אם נמשנו את רכושינו, במוחים אנחנו בחסרו הא"ל יתברך שלא נעזבה עיר תהלה קרית משושנו, והשיב ישיב לנו לטובה מעל הדעה אשר גמל לנו, ונבנה העיר על תלה כמאז ומקדם. אך על זה דוח לבנו, על אלה חשכו עינינו, על הר ציון ששמש, הוא הבית הגרול של כבוד אדונינו מורינו ורכינו הגאון הגדול הצדיק האמיתי המפורסם מו"ה דוב יואל שיחי' האב"ד וד"מ רפה קהלתינו יצ"ו⁽¹⁾, אכלה האש ער היסוד בה, והבית הזה הי' עליון בית וועד לחכמים, וכעת הוא אתחרב ונשרף עם כל רכושו. . . משכיות חמדתו הנחמדים מזהב ומפז כתביו וספריו שהי' קרוב לשש מאות חתיכות אשר כמעט לא נמצאו דוגמתם בערי ישראל, כולם הי' לשרפת אש, וכעת אין קומתינו מכריע להחזיק את כבוד אדומ"ו הגאון שיחי' כ"ב, וכבר מצאנו פשר דבר אתו עמו לרצונו בעסק הרבנות, אך היותר המיצר לנו שאין לנו פה דירה לפי כבודו, ומגורל הצער אשר הי' לו בעת הרעש והקולות קול אש, עוד לא נחה דעתו להניח ולהשקט רעיונו ואבריו לקבוע למורו כמקדם.

וזאת יעצנו אותו לכבודו שיעבור מכאן לארצות החיים, אל מקום רחובות ושווקים על איזה חרשים, כדי שימצא מנוח ומרגוע להשיב את נפשו נפש חיפה, וישקטו רעיונו ויבא על מתכונתו לחיים ולשלום, ונוכה לראותו ולשמוע תורתו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו, כאשר ירעם בתום לבכו ובתבונת כפיו ינחם, ויאריר ימיו על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל עד כי יבא שילה אדונינו הגואל באין פרץ וצוחה ברחובותינו, ובימינו תושע יהודה וישראל.

הלא כה רבני פרנסים ומנהיגים וראשי המדברים לכבוד התורה ולומדי' הבאים עה"ח פה ק"ק לאבשין יע"א. יום ד' ל"א למב"י דהאי שתא תקפ"ה לפ"ק.

נאו' הק' משה בר"ל מלאבשין
נאו' מרדכי בר"ב
נאו' שלמה ברמ"ם מלאבשין

נאו' הק' איצק במ"ה
נאו' מורדום במ"ש מפוזנא
נאו' איצק ברמ"ם מלאבשין

(1) הוא הגאון מוה"ר דוב יואל זאקס זצ"ל. נולד בעיר ליסא בשנת תקל"א לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר מיכאל צבי זאקס אבר"ק ליפנא. בשנת תק"ע לפ"ק נתקבל לאבר"ק לאבשין. יש אליו ב' תשובות בשו"ת רעק"א ח"ב (בס' ג' ובס' כ"ז), וכמה תשובות בשו"ת דעק"א מכת"י, ומכנהו "מהותני". גלב"ע ביום א' דחול המועד סוכות שנת תקצ"ה לפ"ק. — הועתק מעצם הכ"י (כת"י ירושלים).

מכתבים אל המערכת

ב"ה. ט' אדר א' תשמ"ט לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה שליט"א.

קראתי בנליון של חרש שבט רהאי שתא (במרור מכתבים אל המערכת) מה שכתב הב' משה ש.ז. נאלרמאן נ"י להקשות על בעל ערוך השלחן שמכשיר בסי' שס"ג לנבי עירוב, קורה למעלה מעשרים, ע"י ציורים, כיון שעיי"ז מסתכלים בה, ולפ"ז אמאי פוסל הנמ' במס' שבת רף כ"ב נר חנוכה למעלה מכ', חלא נם במנורה יש ציור, עכ"ק. — הנה לא על הערוך השלחן תלונתו, כי זה נמרא מפורשת בעירובין רף נ' ע"א, ראם עשה אמלתרא מועיל לנבי קורה, וכן נפסק להלכה באו"ח סי' שס"ג סעיף כ"ו. וכוננוע לעצם קושיותיו, נ"ל רל"ק"מ, רנבי נר חנוכה העיקר הוא לראות את הלהב כשרולק, ולא סני בראיית המנורה, והרי על הלהב ליכא שום ציור, ומש"ה פסול למעלה מכ'. (ועיי' פמ"ג סי' תרע"א בא"א אות ה' שכתב, והוי יורע למעלה מכ' אמה היינו אף בנרות שעות ארוכים, כל שמקום הלהב הם למעלה מכ' אמה, פסולה).
בכל הכבוד,

אלתר יחזקאל הורוויץ

דומ"ץ דקהל עדת יראים ווינא
ברוקלין, ניו יארק

בס"ר. ר' לחודש שמרבים בשמחה, אין שמחה אלא תורה.

כ'ור ר' בני מערכת כרם שלמה.

ברצוני להעיר בכרמכם הערה שראוי לפרסמה בין חלומרים, ואורה לכם מאוד באם תואילו לפרסמו, והוא בענין מקומם של הפעמונים ורמונים של המעיל דכתן גדול. הנה בחוברות על בגדי כהונה המצוירות, אנו רואים שהפעמונים ורמונים מתחילים אחר נמר סוף המעיל, אכן בס' שפת אמת עמ"ס זבחים דף פ"ח ע"ב בא"ד כותב בזה"ל: ופי' על שוליו נלע"ר, דהי' תולה על הכנר מבחוץ אצל השוליים באופן שסוף הפעמון ורמון הי' נשלם בשוה עם אורך המעיל, ראין סברא לומר דעשה הרמונים תחת שולי הכנר, חרא, דא"כ הי' המעיל חסר ממדת הכתן, ובגדים המסולקין פסולין, ואין סברא לצרף הרמונים אל המעיל, רקמקורם כתיב ועשית מעיל כו' כליל תכלת, משמע דבגד המעיל כליל תכלת היא בפ"ע ככל הכנדים, ותו דעל שוליו לא משמע תחת השוליים, רק על בסמוך, או ממש למעלה מסוף שוליו כמ"ש, עכ"ל"ק.
הפשתי מי שכותב להיפך, ולא מצאתי מקור לציוורים המצוירים, ושבתא כיון דעל על, ואשתרש כן אצל כל בר כי רב, ואף דלכאורה הוי הלכתא למשיחא, אכן זה למיסבר קראי, ורבתי השפת אמת, יורנו דרך אמת. ויעזור השי"ת שנוכח במהרה שיעמוד הכתן לאורים.

ידיכם הרושה"ט,

חיים נחום ליכטנשטיין

קרית חסידים, חצור הגלילית

ב"ה. שבט תשמ"ט בני ברק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" ע"י חסירי באבוב הי"ו, בודופארק, בדוקלין.
הנני פונה בבקשה אליכם, ולמצוה נדולה יחשב לפדסם בכרם שלמה כדלהלן:
בסה"ק „זרע קודש" מרבינו הקדוש מראפשיץ זי"ע אשר מפיו אנו חיים ומפיו בנוי הקדושים אשר מימיהם אנו שותים עד היום הזה, יש ד"ת בפי' ויחי על הפסוק, האלקים אשר התהלכו לפניו אברהם ויצחק האלקים הרועה אותי מעורי עד היום הזה, ומביא שם שהתרגום אונקלס מפרש על השם האלקים הראשון, אלקא, ועל האלקים דכתיב בפעם השנית, תירגם ה', ומפרש שם הפעם עיי"ש דבריו הקדושים. וכל רואה ישתומם, כי בתרגום אונקלס כתוב ב' פעמים שם ה' ולא שם אלקא, ובאמת בכל החמשה חומשי תורה כשנכתב שם אלקים, מפרש התרגום שם ה'. והבנתי מתוך זה, כי לרבינו הקדוש מראפשיץ זי"ע ה' לו חומש שנוסח התרגום ה' בו כמו שהביא בספרו הקדוש „זרע קודש", אבל בחומשים שלנו חרשים וגם ישנים, כתוב בתרגום שם ה'. עד שזכיתי במציאה אחרי החיפוש בנרות, כי בחומש הנדפס עם הפירושים נחל קדומים, ובאר מים חיים, ועור בחומש הנדפס עם פי' מלא העומר, ופנים יפות, שם פי' בתרגום כמו שמביא כ"ק רבינו הגה"ק מראפשיץ זי"ע בספרו הקדוש זרע קודש. זכות הוא לי שעלתה בירי לפענח עיני המשתוממים.

ישר כחכם ותשואת חן לכם, ובכבוד רב,

יוסף ליפשיץ שזכיתי להסתופף אצל צאצאיו הקדושים זי"ע

בס"ד. כ"ט תשרי תשמ"ט.

אל כבוד מערכת קובץ „כרם שלמה".

בקובץ „כרם שלמה" [שנה י"א קונטרס ז', אייר תשמ"ח] בהערות שונות על עניני איסור והיתר מהרב הנאון מוה"ר חיים רוב גראס אבר"ק פעטריווא ז"ל (אות י"ג) הביא מש"כ בהנהגות חכמת שלמה ביו"ד סי' צ"ז סעיף א' להסתפק בלש פת במי חלב או במימי חלב, רהוי דרבנן לכל חד כדאית לי', אם אסור פת זה לאכול בחלב, אם נזרינן בזה אטו שמא יבוא לאכלו עם בשר או לא, ע"ש. וכתב ע"ז ריש לפשוט מרבירי הטו"ז סק"א רמיידי בשומן אוזו, ובשר עוף אינו רק מדרבנן ואפ"ה אסור משום גזירה, וממנו נקח לגדון דידן, וע"ע שפ"ד סי' פ"ז סק"א, וע"ע באל"י דבה סוף סי' תס"ו שכתב רהא רפסחים ל"ו מייירי בחלב שחומה, ועכ"ז פרכינן שם מהא דאין לשין עיסה בחלב, הרי דגם בחלב שחומה דרבנן חיישינן וכו', עכ"ל. ובאמת שצ"ע שלא הביא החכמת שלמה סיוע לדבריו מרבירי הטו"ז, וגם צ"ב על הפרמ"ג בשפ"ד שם שכתב, וה"ה בשומן אוזו וכיוצא, אף רהוי רק דרבנן, מ"מ לא הוי גזירה לגזירה וכו', ולמה לא הביא מש"כ בטו"ז משומן אוזו דגם בשר עוף בכלל.

ונראה עפ"מש"כ בס' חרי דעה סי' פ"ח סעיף א' וז"ל, אפילו בשר חי' ועוף אסור להעלות על שלחן שאוכל עליו גבינה, לכאורה ה' נראה דכ"ש בשר בהמה על שלחן שאוכל עליו חלב שחומה, דהא בס' פ"ז מבואר דחלב שחומה אסור בבישול מדרבנן מיהו, ועוף מותר בבישול מדינא, אם לא משום מראית עין, ומ"מ לפי דברי הטו"ז בס' צ"ח סק"ה, מוכרח ע"כ דבחלב שחומה שרי, דהרי כתב בטעם הרב בת"ח רכספך נשפך מחמיר בבשר עוף בחלב, לפי שבשר עוף בחלב מחמירין כראורייתא, וראי' דאסרוהו להעלות עם הגבינה על השלחן, ע"ש, והרי מבואר שם דבחלב שחומה מקילין בספק נשפך, דהרי כ' דרבנן שהוא לפנינו ואין יכולים לעמוד על שיעורו, מחמירין אפילו בדרבנן, ולמדו זה מדהחמירו בכחל לשער בכולו, משום רלא ירעינן כמה נפיק מיני' אף

רחלב שחוטת ררבנן, ע"ש, ואי רבחלב שחוטת מחמירין אפילו בנשפך כראורייתא, אין ראי' וכו', עכ"ל. [וע"ע בט"ז סי' צ' סק"ב, ומש"כ שם בהנהות דעק"א, וברנ"מ, ובחי' א"ב, ובחרי רעה, ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' פ"ו, ובגליון מהרש"א רס"י פ"ט].

ומתבאר רש"י הט"ז רבשר עוף חמור משאר איסור ררבנן, ועשו חזוק ואסרו אותו כשל תורה, ולכן שפיר אסרוהו ג"כ בנילוש עם שומן אווז, משא"כ בנילוש עם מי חלב, לא מצאנו לאסור לאוכלה אפילו לברה, ומיושב שפיר ספיקו של החכמ"ש. ומה שלא הביא סיוע מרברי הט"ז, משום דיש לחלק שפיר בין בשר עוף למי חלב. גם בשפ"ד רקאי שם בשי' הש"ך, לא הביא דברי הט"ז, רהא הש"ך בסי' צ"ח סק"ז לא ס"ל לחלק בין בשר עוף לחלב שחוטת, וא"כ לשיטתו אין ראי' מרברי הט"ז, אלא מסברא יש לאסור גם בבשר האסור מדרבנן, משום דאין לחלק בין ררבנן לראורייתא, וא"כ גם בחלב שחוטת, וגם במי חלב או במימי חלב, יש לאסור מסברא זו, וכן נראה קצת מלשון הפמ"ג שכתב, וה"ה רשומן אווז, "וכיוצא" וכו' ודרכו לאכול עם בשר, משמע קצת דכוונתו בכיוצא בו, על חלב ררבנן.

ועי' בחכ"א כלל ג"א סי' י"ד שכתב וז"ל, וכן אפילו מין בשאינו מינו, אם הוא איסור ררבנן, כגון בשר עוף בחלב וכיוצא בו נמי, אם מסופק אם הי' בו סי' מותר וכו', עכ"ל, ומבואר כשי' הש"ך דגם בבשר עוף מקילינן בנשפך וספק אם הי' סי', וא"כ לשי' למאי דמחמירין שלא להעלות בשר עוף על שלחן שאוכלין עליו גבינה, יש להחמיר שפיר ג"כ שלא להעלות בשר עם חלב שחוטת. אמנם בכלל מ' סי' י"א נראה להחמיר רק בבשר עוף, וצ"ע. וע"ע במש"ז סי' צ"ח סוס"ק ה' דהקיל כהש"ך רק בהפ"מ, ומ"מ גם לפי"ד יש להחמיר שפיר שלא להעלות על השולחן בשר עם מי חלב, רהא מעיקר הדיון ס"ל כהש"ך, ודו"ק.

ועדיין צ"ע, רבשר עוף, אף שעשו חזוק בבשר בהמה, בכ"ז לא אסרו בבישול, עי' סי' פ"ז ס"ג, ובחלב שחוטת אסרו גם בבישול, עי"ש סי' ו' [ועי"ש בהנהות דעק"א, ובחי' הפלאה]. ואולי היא הנותנת, דמכיון שעשו בבשר עוף חזוק באיסור אכילתו, שוב אין צריך לאסור בישולו, משא"כ בחלב שחוטת שלא עשו חזוק באכילתו, לכן אסרו שפיר ג"כ את בישולו, ודו"ק.

יעקב אשר פעלדמאן

מחנה יהודה, ירושלים ת"ו

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש שנה ט' קונט' ז' עמוד י"ד הובאה הקושיא מהנה"צ מוה"ר נפתלי חיים חורוויץ מרזיקוב זצ"ל, איך קיים אאע"ה מצות מילה, לפי דברי הגמ' בע"ז דף כ"ז ע"ב, חמול ימול, המל ימול. — ולכאורה אפשר לתרץ עפ"י דברי התוס' במס' חולין דף כ' ע"ב ר"ה אבל, שהקשו שם לר"מ דאין טוב שיהא נורב ומשלם כל עיקר אפי' מביא כבשתו לעזרה להאי לישנא בתרא דנדרים, האיך אכלו ישראל שלמים במדבר, ותרצו דכיון שנאסרו בענין אחר בבשר תאווה (לפי גירסת השיטה מקובצת) הוי כאילו ציוה להם המקום לאכול ע"י שלמים עכ"ל. ולפי"ז כיון שלא הי' אאע"ה יכול למול בענין אחר, הו"ל כאילו נצטוו למול בענין זה.

(ב) בכר"ש שנה י"א קונט' ט' במכתבים אל המערכת אות י"א הבאתי מקור לתחיית מתים לפני חזקי, ממתן תורה. — ועתה מצאתי מקור יותר מוקדם, בפרקי דר"א פרק ל"א איתא וז"ל, ר' יהודה אומר כיון שהגיע החרב על צוארו פרחא ויצאה נשמתו של יצחק, כיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים ויאמר אל תשלח ירך אל הנער, חזרה הנפש

לגופו והתירו ועמר על רגליו וראה יצחק תחיית המתים, ע"כ. והובא גם בדעת זקנים פרשת לך פרק ט"ו פסוק א'. (ועיון מה שתירץ חכ"א ע"ז בכר"ש קונט' קי"א עמוד ס"א במדור מכתבים אל המערכת).

(ג) בכר"ש קונט' ק"ט עמוד ס"ב אות י' הבאתי דברי בעל הטורים שכתב דמה"ט ציוותה התורה להקדים יונה לתור כי תור אינו מזדווג לאחר, והעירותי על זה שהרי גם יונה אינה ממירה בן זונה באחר. (ועמש"כ בזה בכר"ש קונט' קי"א עמוד ס"א). — ועתה העירני ידידי האברך המופלג ר' יעקב מרדכי הלוי פאזנער נ"י מכולל זכרון חיים דבאבוב, ראולי אפשר לתרץ עפ"י המבואר בחולין כ"ב ע"א דבני יונה קטנים כשרים לקרבן וגדולים פסולים, ולפ"ז אפשר לומר דיונה הכשרה לקרבן אין לה עוד בן זוג, וממילא לא שייך הטעם שמתאבלת על בן זונה.

(ד) בכר"ש קונט' קי"א במדור חדשים גם ישנים אות ס"א, הובא עובדא מהגרעק"א זצ"ל לגבי מילת תינוק בן ז' חדשים. — יעוין בהנהגות יד שאל על יו"ד סי' רס"ו סי"א.

(ה) מרי דברי אעלה עוד איזה הערות: בגליון הש"ס על שבת דף ט' ע"ב ברש"י ר"ה הא לן והא להו, ציין דמצינו כן ביחזקאל כ"ג, ט"ז (יש כאן מ"ס וצ"ל ט"ו), שאמר על בבל חגורי אזור במתניהם, עכ"ל. ולכאורה קשה דרש"י פ'י' כאן שבני בבל היו חוגרים עצמם, „בחזוק" וכשאוכלים היו צריכים להתירם ובני ארץ ישראל לא היו נוהגים כן „בהתרת חגורה" קודם נטילת ידים, הרי משמע שגם בני ארץ ישראל חגרו, רק שלא חגרו בחזוק, ובני בבל חגרו בחזוק, וא"כ מה ראי' מקרא דיחזקאל, הלא שם נאמר רק שחגרו עצמם, ומנ"ל שהיו בחזוק. (ועיון ברד"ק שם ובפ'י' רבינו חננאל כאן בשיטה ב/, שמפרשים החילוק בין בני בבל לבני ארץ ישראל, לענין עצם החגורה).

(ו) בספר גליוני הש"ס למס' נדרים דף ל"ב ע"א, ציין למצוות השקולים כנגד כל המצוות שבתורה, עיי"ש. — ויש להוסיף עליהן מצות סוכה, כי כן הוא בפייט ליום ב' דסוכות, כל תחי מצות סוכה בעיניך קלה, כי כנגד כל מצוות דת חוקותי שקולה, וכן בפייט ליום ב', אשרי אנוש יעשה זאת, יחשב לו כשומר כל התורה הזאת. (ועיון בבני יששכר לחודש תשרי מאמר י' אות כ"ה, שכתב על דברי הפייסן הנ"ל, לא מצאתי מבואר זה בדברי חז"ל).

(ז) בהנהגות ישרש יעקב על הספר שמע שלמה מהרה"ק ר' שלמה מקארלין פרשת פינחס, הביא מקור לדברי הרה"ק הנ"ל המובא גם בספר אנרא דפרקא, דיש מדרש שהקב"ה הבטיח לאלוהיו שימחול לעוונות של כל הנמצאים בבית מילה, וציין הנ"ל לתוס' פסחים קי"ד ע"א ד"ה ואין, שכתבו דמצלת מדינה של ניהנם. — יעוין ברבינו בחיי פרשת לך (פרק י"ז פסוק י"ג) שהביא דברי המדרש, שמצות מילה היא כעין קרבן וכו' שאכילת הקרבן לכפרה כך ישראל עושים סעודה ביום המילה.

(ח) בספר בשורת אלוהיו על מגילת רות (מבעל שבט מוסר) פרק ר' פסוק ז', בר"ה ובפשט הענין, כתב בתוך דבריו וז"ל: ומה שלבי אומר לי, שענין שילוף מנעל זה אינו מנעל ממש כי אם בתי חיר (אינגונוני בלע"ז) והיו קונין קנין בזה במקום סודר, עכ"ל. — יעוין ברעת זקנים מבעלי התוס' בפ' שמות פרק ג' פסוק ה', שכתב כן בפירוש.

(ט) כ' בשו"ע יו"ד סי' קט"ז סעיף ה' בהג"ה, עוד כתבו שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר וכו', ע"כ. וציין הגאון רעק"א שם בהנהגותיו לדברי רבינו בחיי פרשת קרח עז"פ הברלו מתוך הערה שכ' וז"ל, ומה שהצריך לומר הברלו והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות וכו', אלא כרי שלא ידבק בהם האויר הרע שבמכת הרבר, כענין האמור באשתו של לוט, ותבט אשתו מאחריה, או מטעם שאמרו ז"ל כשמדת הדין מתוחה אינו מבחין בין צדיק לרשע וכו', עכ"ל. — יעוין ברבינו בחיי פרשת וירא פרק י"ט פסוק י"ז, שהביא דברי הרמב"ן שנתן טעם למה מנעו המלאכים לאשתו של לוט להביט אחרי' מפני שהראי' באויר במקום שהרבר שם תזיק מאד ותדביק אותו, ע"כ. וא"כ לפי דבריו יצא חידוש לדינא, ראפ' ראי' מרחוק למקום עיר הרבר, ג"כ צריך למנוע ממנה.

(י) ברבינו בחיי פרשת וירא פרק י"ח פסוק ו' כתב וז"ל, ומה שאמר (אברהם לשרה) שלש סאים וכו' ועשה חלקים שווים שלא להטיל קנאה בסעורה והביא סאה לפני כל אחד ואחד להורות כי כבוד שלשתן שווה עליו, ע"כ. ויעוין ברבריו לעיל פסוק ה' שכתב וסעדו לבכם, מכאן יש ללמוד סמך וסעד שהכיר בהם מלאכות, ע"כ. — ולכאורה קשה מנמ' שבת (דף פ"ט ע"א) שמשנה רבינו אמר למלאכים כלום קנאה יש ביניכם. ואולי אפשר לומר שלא רצה שירגישו הם שהוא מכיר בהם שהם מלאכים, או שחשב שהם יתנהגו כבני אדם כדי שהוא לא יכיר בהם. (ויעוין בשפתי חכמים בראשית א' פסוק כ"ו שרוצה ליישב דברי רש"י שם שכתב במלאכים ויתקנאו בו, וכתב לחלק רבין המלאכים עצמם אין קנאה ביניהם, אבל על בני אדם יש להם קנאה).

(יא) ברבינו בחיי פרשת ויצא פרק כ"ט פסוק י"א כתב וז"ל, וישק יעקב לרחל, קטנה היתה שלא היתה ראוי לביעול, ע"כ. — ולכאורה קשה דלהלן בפסוק ט"ו בתוך הדברים כתב רבינו בחיי, שרחל היתה אז בת חמש שנים. וזה סותר למש"כ לעיל דלא היתה ראוי להיבעל, רהיינו שהיתה פחותה מבת ג' שנים.

(יב) במדרש תנחומא בפרשת חקת עה"פ ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו, וכשבא משה לעשות מלחמה עמו (עם עוג) נתיירא ממנו אמר אני בן ק"כ שנה וזה יותר מת"ק שנה, (הובא גם ברבינו בחיי פ' חקת). ולכאורה קשה דצא וחשוב הרורות מהמבול עד שנת הארבעים במדבר ותמצא יותר מת"ת שנה (וזהו אם נאמר שנולד עוג ממש לפני המבול).

(יג) בנמר דבריי אכתוב סנסן אחד ששמעתי מפי הרב שלמה בירערמאן וז"ל מקרית באבוב (בן הרה"ק ר' ירחמיאל יוסף בן הרה"ק ר' אלעזר מענדל מלעלוב זצ"ל), ששמע מאמו שהיא שמעה מפי הרה"ק בעמח"ס בית אהרן מקארלין זצ"ל, בנוסח התפלה, שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון. ואמר הרה"ק הנ"ל, כי שם ישראל וישורון, א' מהם הוא לשון רבים, וא' מהם הוא לשון יחיד, וי"ל הכוונה עפ"י משל ריש אב אשר אין לו כי אם בן יחיד אז האהבה לבנו היא גרולה אבל השמחה היא קטנה, ויש אב עם הרבה בנים אז השמחה היא גרולה אצלו אבל האהבה לכל אחד ואחד היא קטנה, אבל אהבת ושמחת הקב"ה לגביו בניו בני ישראל יש בהן שתי הבחינות יחד. וזהו, ש"מאהבתך" שאהבת אותו, ו"משמחתך" ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון, כלו', שמחה גרולה כמו לרבים, ואהבה גרולה כמו ליחיד, ורפח"ח.

כבכור רב,

דפאל אהרן כץ

מקרית באבוב

קעת בברוקלין, ניו יארק

בס"ד. יום ג' וארא שנת תשמ"ט לפ"ק.

כבוד המערכת הנכבדה.

בכרם שלמה בקונטרס קי"ג במדור חדשים גם ישנים (אות ס"ו) מובא בשם הרה"ק הרבי מלובלין זצ"ל דמי שהולך בשערות גרולות בראשו הוא סימן לבעל עבירה, עיי"ש. — רצוני להעיר לרברי הספה"ק נועם אלימלך בליקושי שושנה ר"ה לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה וכו', גם ענין גילוח השערות איתא בספרי קורש שצריך האדם ליוהר שלא לגרל השער כי הספ"א יש להם אחיזה בשערות, והאדם צריך שלא ליתן שום אחיזה להספ"א, נמצא דגם גילוח הוא התחלה לעבודתו ית"ש וכו', עכלה"ק. וע"ע בספר מאור ושמש פ' תזריע בר"ה ואיש כי ימרש ראשו קרח הוא מהור הוא, שגילוח השערות לגמרי

הוא סימן שהרה, עיי"ש. וכן הי' מנהג חסידים ואנשי מעשה, מאז ומקדם, שדקדקו להגלח לעתים תכופות כפי האפשרי.

שם, באות ס"ח הבאתם מהנוע"א פ' מקץ בשם ספר הישר לר"ת שאי אפשר לכילי להיות עובר ד'. עי' בס' אנרא רפרקא אות כ' שמעתיק מתיקוני זוהר עיי"ש, ומסיים, נשמע מן התיקונים הללו דקמץן גרע ממי שאינו מניח תפילין וגם אמר דלאו איהו מזרעא דאבהן (אברהם אבינו), עכ"ל.

ידידכם החותם בכרחה להגדיל תורה ולהאדירה,

גדלי' יוסף אויערבאך

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. יום א' פ' שמות תשמ"ט.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

שלומכ"ס. בכרם שלמה קובץ ק"י (אב תשמ"ח) במדור תמיהות וישובים עמוד ל"ט תמאתי עמ"ש בחידושי חשק שלמה בחולין דף י"ב דאפילו למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת דאין לאיסור ספק בשחיטה משום איסור אבר מן החי שהוא ספיקא דאורייתא. — והקשיתי שתי קושיות, חדא דכיון דנשחטה פקעה איסור אמ"ה, ועוד דלמ"ד אין שחיטה לעוף, הוי כמו דגים וחגבים דל"ש בכלל ענין דאמ"ה לכאן. — והבחרו כ' יוחנן דיינער ניו"ו במכתבים למערכת שבקובץ קי"א (עמוד ס"ב) רחה שתי הקושיות כלאחר יד, דעל קושיא ראשונה י"ל דס"ל רמחזיקין מאיסור לאיסור, ועל השנית ציין לדברי התוס' שם (כ' א') ד"ה לא [וכן רש"י שם כ"ז ב' ד"ה אין] דגם למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת בעי נחירת סימנים מה"ת, הרי מבואר בהריא דאע"ג דל"ב שחיטה, אסור מיהת לאכול מחיים ולא רמי לדגים וחגבים וז"ל, עכ"ל.

אמנם אחר העיון נראה דלא הועיל בתירוציו, ושתי הקושיות עדיין במקומן, דפשוט דמיד ששחט נסתלק איסורא דאמ"ה כמפורש להדיא בתוס' מס' ביצה כ"ה א' ד"ה בחזקת, וברשב"א יבמות ל' ב' ד"ה אשה, והך כללא רמחזיקין מאיסור לאיסור הוא שיטת רש"י פסחים ריש דף ל"ו ורשב"א שם לגבי אין איסור יו"ב חל על איסור נבילה אפילו נתנבלה יו"ב, רמחזיקין ישר מאיסור אבמ"ה לאיסור נבילה, והתוס' פליגי עלי' וס"ל דאין מחזיקין, והטעם דלא חל איסור יו"ב על איסור נבילה הוי משום איסור עשה דאינו זבוח דנמשך ואתי מחיים. אמנם גם לרש"י, עד כאן לא שמעת מיני' רמחזיקין, דק כשלא עשה מעשה לסלק האיסור, כגון שמתה מעצמה, אבל כששחט, אפילו נולד בה ספק, כיון דמתה לפנינו איתרע חזקה קמייא ואין מחזיקין, הגם שגם חזקת היתר אין לה, וזוהי קושיתנו על הח"ש, ודו"ק. וערש"י מס' ביצה כ"ה א' ד"ה לאפוקי ותוס' שם ד"ה בחזקת ובהנהות הגר"ב פרענקל ז"ל שם, ובספר מגני שלמה שם מוכח דגם רש"י מודה לשיטת התוס' בזה, ומא"ח ומא"ח ול"פ, ועשו"ת ח"ס יו"ד סי' ע' ד"ה ומ"ש.

ומ"ש על קושיא השני, דעוף אע"ג דל"ב שחיטה, נחירה בסימנים מיהו בעי, ולא דמי לדגים וחגבים כלל דל"ב כלום, זכה לכיון דלברי המלא הרועים ערך עוף אות ש"ו שכתב כן להדיא. אמנם עדיין לא תירץ עצם הקושיא דל"ש איסור אמ"ה רק כמה דמיון שחיטה, והרי אפילו רבי מאיר דס"ל ריש שחיטה לעוף מה"ת כמו שהוכיח המלא הרועים שם, אעפ"כ ס"ל שם במס' חולין ק"ב א' דליכא איסור אמ"ה בעוף, כיון דבקר איתבי וזבחת מבקר וצאנך דייקא, כ"ש למאן דס"ל אין שחיטה לעוף מה"ת, פשיטא דס"ל דא"ב איסור מה"ת, כיון דכל הענין של זבחת והנמשך לא קאי על עוף כלל, וזו היא

קושינתו השנית כנ"ל. שו"ר שבצעם היסוד זכיתי ג"כ. לכוין לד' המלא הרועים הנ"ל ששנה ושילש כ"פ שם ובערך אמ"ה אות ו"ז דלמ"ד דעוף אינו צריך שחיטה גם איסורא דאמ"ה אין בו.

ומ"ש בפשיטות בשם התוס' רגם למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת בעי נחירה בסימנים מה"ת דאל"כ נבילת עוף טהור דמטמא בבית הכליעה היכי משכח"ל, עיין תוס' שבת צ' ב' סר"ה רלא, וכן תוס' מס' ע"ז ל"ח ב' ד"ה לעולם, דמוכח מרביתם להדיא דפטור מכלום ממש כמו בדגים וחגבים, והוכיחו כן מלשון הגמ' כאן במס' חולין כ"ז ב' לגבי עוף „לפוטרו מולא כלום אי אפשר שכבר הוקש לבהמה“, משמע רמאן דפוטור עוף בשחיטה אשר באמת לא ס"ל הך הקישה, הכי נמי דפוטור עוף לגמרי, ע"ש היטב בתוס' ובלשון חז"ל. — וכן יש להוכיח עוד ממ"ד שם בגמרא, אר"י משום ד' צחק בו פנחס אין שחיטה לעוף מה"ת שנאמר ושפך את דמו בשפיכה בעלמא סני, ע"כ, ואי איתא הול"ל בנחירת סימנים בעלמא סני. וכן מוכח להדיא מדברי רבנו יונתן ז"ל בספרו כרתי ופלתי סי' כ"ז ס"ק ב' דהבין כן סוגיא זו, מרחקשה שם למ"ד זה דאין שחיטה לעוף מה"ת, א"כ עוף מפרכסת תיאסר ראין שחיטה מתרת אותה, א"כ אף דחכמים תקנו אח"כ שחיטה, וכי להקל על איסור תורה אמרו. ות' שיש כח לחכמים לעקור ר"ת גם בקו"ע. והמלא הרועים הנ"ל תירץ רמאן רס"ל ראין שחיטה לעוף, ס"ל נמי דאין איסור אמ"ה בעוף וכנ"ל. והשתא אי הוי ס"ל לרבנו יונתן דעוף אכתי בעי נחירת סימנים מה"ת, לא מקשה מירי כיון דפירכוס הותר ע"י נחירה, ושחיטה כולל נחירה כמובן. וזה ראי' ברורה לדברינו הנ"ל רל"ב כלום. ויש להעיר עמ"ש הנאון מהר"ץ חיות שם במס' שבת צ' ב', והמלא הרועים בע' עוף אות ט"ו ככל הנ"ל, ודו"ק כי אכמ"ל. ומה שהקשו התוס' במס' חולין הנ"ל דאי עוף פטור מכלום, נבילת עוף טהור דמטמא בבית הכליעה היכי משכח"ל, י"ל כגון שמתה מעצמה ורמה בה, אבל אח"נ דשפיכה בעלמא מוציאה מירי איסור נבילה, וז"נ בע"ה.

בברכת כט"ס, מנאי הצעיר,

מרדכי בערקאוויטש

ס'נעיש, ניו יארק יע"א

בס"ד.

א"כ מערכת כרם שלמה.

זה כמה ימים אשר עלה בלבי קושיא על דברי השפתי חכמים רלכאורה נראה שהם היפך מדברי הגמרא, וכבר שאלתי לכמה אנשים מופלגים בתורה, ואמרו לי שזוהי באמת תמי' עצומה, לכן חשבתי שכראי לשלוח תמי' זו להמערכת, ואקוה שיהיו אנשים אשר תורת ה' בלבם שיענו על הקושיא הזאת, ומאד אשמח.

הנה איתא במס' זבחים (מ"ט ע"ב) רבא אמר מהכא, רכתיב לגבי פר כהן משיח (ויקרא כ', י') כאשר יורם משור זבח השלמים, למאי הלכתא, אי ליותרת הכבר ושתי הכליות, בגופי' כתיב, אלא משום דבעי אנמורי יותרת הכבר ושתי הכליות מפר העלם דבר של ציבור, לשעירי עבודת כוכבים, ופר העלם דבר של ציבור בגופי' לא כתיב, ומפר כהן משיח הוא דגמר, להכי איצטרך כאשר יורם. ופירש"י, ואם אינו ענין לו תגרו לענין פר העלם דבר של ציבור דניהוי כמאן דכתיבי בגופי' רלא להוי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, ומוכח מדברי הגמ' דילפינן יותרת הכבר ושתי הכליות בפר העלם דבר של ציבור, מהפסוק כאשר יורם. ומקשה רש"י, ואי קשיא הא נפקא לן הך דרשה מועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת רכתיב לגבי פר העלם דבר של ציבור, דררשינן ועשה לפר, זהו

פר העלם דבר של ציבור, כאשר עשה לפר, זהו פר כהן משיח, והוא כמו שכתוב בנפיש' ולא בעינן הפסוק כאשר יורם, ומתרץ רש"י, ה"מ לתנא דבי ר' ישמעאל דדרש ועשה לפר זהו פר העלם דבר של ציבור, אבל לתנא דבי רב דדרש ועשה לפר זהו פר יום הכפורים, וא"כ לא כתיב בנפיש', בעינן הפסוק כאשר יורם דלא להוי דבר הלמד, ע"כ. היוצא מזה, דרך לתנא דבי רב בעינן הפסוק כאשר יורם, אבל לתנא דבי ר' ישמעאל לא בעינן כאשר יורם, וכמבואר לעיל דף מ"א ע"א.

והנה רש"י כתב בפ' ויקרא (פסוק י'), ובשחיטת קדשים מצריכו ללמד הימנו שאין למדין מן הלמד בקדשים. ומבאר השפתי חכמים וז"ל, פי' משום דבעי לאנמורי פר העלם דבר של ציבור לשעירי ע"א איותרת הכבוד ושתי הכליות מדאיתקש להדרי לענין הקטרת אימורים, כראמרינן בזבחים פרק בית שמאי, ופר העלם דבר של ציבור לא כתיב ב' כליות ויותרת אלא מהיקשא רפר כהן משיח דכתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת, ותניא לפד זהו פר העלם ציבור לפר החטאת זהו פר כהן משיח וכו', ואין למדין למד מן הלמד הוצרך הכתוב לכתוב כאשר יורם, עכ"ל. ולכאורה זהו היפך מדברי הגמ' הנ"ל, שהרי אם דורשים הפסוק ועשה לפר זהו פר העלם דבר של ציבור כתנא דבי ר' ישמעאל, אז לא אמרינן רהוי דבר הלמד, שהרי הוי כמו שכתוב בנפיש', ולא בעינן הפסוק כאשר יורם, כמו שמפורש בדברי רש"י הנ"ל ובגמ' דף מ"א.

בתורה,

חיים יעקב וויינער

בני ברק

בס"ד. י"א שבת תשמ"ט לפ"ק פק"ק גייטסהעד יצ"ו.

כבוד העורכים קובץ „כרם שלמה" הע"י.

אחדשכ"ת. ראיתי בכרם שלמה חודש כסלו שנה זו במדור זכרון לראשונים חידושים מכתיב"ק הגה"ק מוהר"ר ארי' ליב אבדק"ק אמשטרדאם זצוק"ל, ובס' ב' העיר בדברי הראב"ד כמה שהשיג על הר"מ בפרק ה' מהל' רוצח ושמירת הנפש הלכה ו' וז"ל הר"מ שם, האב שהכה את בנו והרגו וכו' ושליח כ"ר, היינו שהכה אותו עד שלא רצה לבוא לב"ד, פטור. ובהשנות הראב"ד כ' וז"ל, א"א זה לא שמענו מעולם אלא שליח ב"ד שהוסיף על מה שאמרוהו ב"ד וכו'. וכבר הקשו ע"ז גדולי האחרונים, הגה"ק ר' ארי' ליב אבדק"ק אמשטרדאם זצ"ל, המרכבת המשנה, ובס' אבן האזל, דלכאורה איכא משנה מפורשת במכות דף כ"ב ע"א דהוסיף רצועה אחת גולה, א"כ מה כתב הראב"ד דהוסיף על מה שאמרוהו בב"ד פטור, וצ"ע.

ויש לתרץ בדרך אחר, והנה ברדב"ז בפרק י"ז מהל' סנהדרין הל' א' כתב ע"ד הרמב"ם שם שהלוקה ארבעים פטור משום דארבעים ראיות לו מה"ת וכו', רהיינו כאמת התורה אומרת ארבעים רק שבאו חכמים ובצרו חדא [וכמבואר מכות כ"ב ע"ב]. וכתב הרר"ב דלפי"ז אם יכה שליח ב"ד ארבעים פטור משום שזהו הסך הראוי לו מה"ת, יעו"ש. ולפי"ז יש לתרץ קו' הנ"ל, דאם הוסיף על האומד, כגון שאמרוהו ב"ד לקבל י"ח והשליח הכה י"ט אז פטור משום דהחיוב היא ארבעים רק שחכמים בצרו משום שהוא אדם חלש, ועפי"ד הרדב"ז רער ארבעים פטור, אבל מה דתנן במתניתין במס' מכות מירי כגון שהכהו מ"א, ועל זה וודאי חייבים, שהרי הוסיף על דין תורה, כן הוי אפשר לתרץ קו' המפרשים על הראב"ד, ודו"ק.

אולם כשמעיינים ברש"י במס' ב"ק ל"ב ע"ב יש לדחות תירוץ הנ"ל, דרש"י כתב ע"ד הגמרא הוסיף לו רצועה אחת ומת הר"ז גולה, שהוסיף „על מה שאמרוהו בב"ד",

הרי שאף אם הוסיף על חיוב ב"ר חייב גלות. — אמנם מו"ר הרב הנאון ר' אברהם גורביץ שליט"א ראש ישיבת בית יוסף דפק"ק גייטסהעד יצ"ו אמר לי בשם נאון אחר (וכמרומה שהוא בשם הנ"ר יונה קארפילויב בעמח"ס יונת אלם), דמה שכתב רש"י בב"ק שם היא שיטת יחידאי, אבל שאר המפרשים ס"ל דמייירי שהוסיף על חיוב התורה. דלכאורה לפי שיטת רש"י דמייירי שהוסיף ע"מ שאמרוהו, א"כ מזיד ממש הוא ולא שונג קרוב למזיד, כמבואר שם בגמ', רהא אם אמרו לו קודם לכן שצריך לקבל רק י"ח, אז אם הכה י"ט הוי מזיד ממש, משא"כ בהכה יותר מחיוב התורה, שלא אמרו לו קודם לכן שצריך לקבל ל"ט, כי רוקא בארם חלש אומרים לו קודם לכן כמה צריך לקבל ולא בארם בריא, וממילא שפיר אמרו בגמרא דהוי שונג קרוב למזיד, נמצא דלשאר ראשונים החולקים על פירש"י מייירי שהכה יותר מן החיוב על פי תורה. ולפי"ז עולה על נכון התירוץ שכתבתי ול"ק מהגמ' בב"ק הנ"ל, ודו"ק. ומו"ר הנ"ל נהנה מאור מזה.

יקותיאל שלמה שווארץ

בן הרב הנאון אב"ד ק"ק ווינא יצ"ו
תלמיד ישיבת בית יוסף גייטסהעד יצ"ו

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הרב מו"ה יצחק גראפס שליט"א

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

בהלקח מאתו אשתו ע"ה

* * *

הנח"ח הנכבד מו"ה שלמה (בריי"ז) מיללער נ"י

בהלקח מאתו אשתו ע"ה

* * *

האברך היקר והנעלה מו"ה מרדכי צבי כהנא נ"י

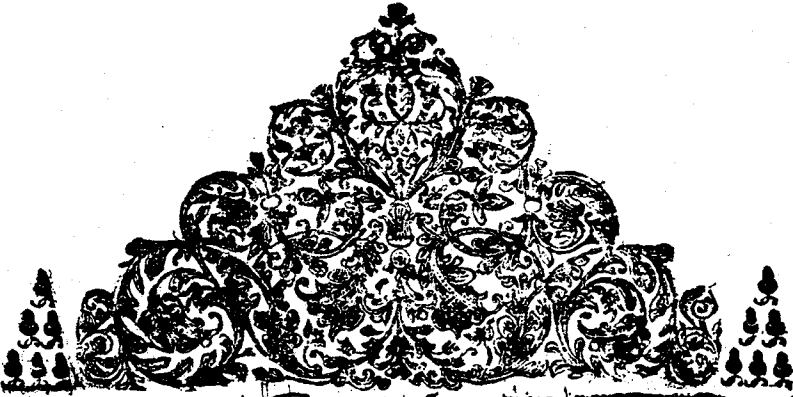
בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

והרופא לשבורי לב יחבש לעצבותם, אכ"ר.

המערכת

לכבוד ל' י"ג ל' ק"ק (ש"ס) ונ"ב

**פתח בית
דוד**

לכבוד - חן פועלת לזיוק סוד המעלה וכוונת
החן כדרכו הגדול מעט ומגדול כמחא
לכבוד חן וחקר על סוד
לכבוד עוררם וס
לכבוד ומעבודת חסד
ודרכ

שאלוניקי

לכבוד פתח ממעלת חסדו חסד

שולטן מחמוד ידוע חסד

מקום מחזקת ומחזקת כל

כלי חסדו

ויתנם חסד

כבוד לבי

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הייביגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן דוב ראטה נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אשר ישי מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון חיים סטעמפיל נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' ברוך שלמה איינהארן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים פעלדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים רודזינסקי נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנשווערפען להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים שמואל גאלדפינגער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יהודה קאפציעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע בארנער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל שרגא מאיר רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי צבי כהנא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה קרענגיל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה ליב לויפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה לעממער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום אקסלער נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום פעלדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה צבי הלוי שלעפעריג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל שלום רוקח נ"י להולדת הבן
להרב שמעון דאמב נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון קראוס נ"י להולדת הבן
יזכו לנרדם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאוי"ט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה ד'אנקונא נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם יצחק צווייגענהאפט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד סאמסאן נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים וואלף נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף דוד הלוי לנדא נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מנחם מאניש קוט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם שמואל הערבסט נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמואל ישראל שניטצער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
יזכו לגרלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכיר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה חיים ארי' געללער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטראם נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו

להאברך היקר ר' אברהם יוסט נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' אשר שפירא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי שטיינזארציל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מוה"ר אברהם חיים שפיטצער שליט"א רב דקהל אור חיים לאירוסים בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה אלימלך ווישליצקי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליבוש נ"י לאירוסים
בתו-נכרתו תחי'

להרב מו"ה חיים דוד כלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב ולאביו
הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף נ"י ולחותנו הנה"ח בנש"ק מו"ה ברוך
נתן הלברשטאם נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר יצחק נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יחזקאל ריינהאלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה זכרי' נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה אברהם הלוי אכסטפעלד נ"י לאירוסים בתו-נכרתם תחי'

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים
שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ לאירוסים בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר
ארי' ליבוש נ"י

להנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב נפתלי שווימער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יונתן בנימין בינוש
 נ"י מאנטווערפן לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י סגן מנהל דיישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח
 מו"ה צבי נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישעי' אילאוויטש נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אליעזר פאפיער נ"י
 לאירוסו בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר יעקב אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב מוה"ר ישכר בעריש אייכענשטיין שליט"א האדמו"ר מזידיטשוב לאירוסו
 נכדו הב' הח' הנעלה כמר לוי יצחק ראזען נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מאיר יצחק באמווילשפינער נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 חיים יונה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלום יהודה ליבוש לעזער נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 זכרי' אשר נ"י תלמיד ישיבתנו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by
 ביד"פ, "שמחה גראפיק"
 Simcha-Graphic Associates
 Typesetters and Publishers
 4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
 Tel. (718) 854-4830

גרופס ברופוס האחים גרויס
 Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
 3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
 Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה”

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

מבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רניל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ניסן תשמ"ט

(קט"ז)

שנה י"ב קונטרס ו'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לחג הפסח . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א . . . . . ה

מדור זכרון לראשונים

הערות על ספר הלבוש הל' פסח . . . . . הגאון בעל חות יאיר זצ"ל . . . . . ח
דרוש נחמד לחג הפסח . . . . . הגאון מוהר"ח הכהן רפאפורט אבר"ק לבוב זצ"ל . . . . . י
בענין השבתת חמין . . . . . הגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל . . . . . יר
פלפול במס' פסחים נ"ט ע"ב . . . . . הגאון בעל מחצית השקל זצ"ל . . . . . יז
בדין טחינת קמח, ועוד . . . . . הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבר"ק רעש זצ"ל . . . . . כר
בנוסח שטר מכירת חמין . . . . . הגאון מוה"ר רוד מאיר פריש אבר"ק ברעזאן זצ"ל . . . . . כג
בדין עני המהפך בחררה . . . . . הגאון מוה"ר מררכי מרגליות יפה זצ"ל . . . . . כו

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר אליעזר זוסמאן סופר אבר"ק פאקש זצ"ל . . . . . כט

מדור זכרון לאחרונים

בדין אכילת ק"פ לב"נ . . . . . הג"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבר"ק ווילקאמיר הי"ר . . . . . ל

מדור פלפול והלכה

בענין כזית מרור . . . . . הרב מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א . . . . . לר
בענין כזית מרור . . . . . הרב חיים היילפרין שליט"א . . . . . לח
בענין ביטול חמין . . . . . ר' צבי אלימלך פרענקיל נ"י . . . . . מב

מרור תפארת בחורים

בסוגיא דספק מלוה ישנה . . . . . הב' ישראל שלמה בלומענפעלר נ"י . . . . . מה

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת . . . . . מח

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . נ

מדור זכור ימות עולם

יומא דהילולא של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע . . . . . נב

דקדוקי סופרים . . . . . נר

צילומי כתבי קודש . . . . . כב

מכתבים אל המערכת . . . . . נח

ברכות והודאות . . . . . סג

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנגיד הנכבד

מו"ה אברהם חיים ע"ה

במו"ה נחום צבי הכהן מסיגוט הי"ד

כהנא

נפטר בשם טוב

ביום ש"ק ז"ך אדר א' תשמ"ט לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י אשתו בניו וחתנו,

נחום צבי כהנא

יעקב קאפעלנער

מרדכי ארי' כהנא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנכבד

מו"ה רוב בעריש במו"ה דוד ארי' קנאבלאך ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ' דחג הפסח תשמ"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניו וחתנו,

שאל דוד ארי' קנאבלאך

מנחם מענדל קנאבלאך

אברהם חיים קנאבלאך

יעקב דוד גארדאן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנכבד

מו"ה צבי יעקב קאפל במו"ה שמואל לעמעל ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ו לחורש ניסן תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניו וחתנו,

יהודה ליבוש לעמעל

שמואל לעמעל

יצחק אפרים לעמעל

מנחם מענדל קרעש

יהושע פיהרער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג הפסח

במדרש רבה (פ' בא) זאת חוקת הפסח זש"ה יהי לבי תמים בחקיק (תהלים קי"ט) זה חוקת הפסח וחוקת פרה אדומה, ששניהן דומין זה לזה, בזה נאמר זאת חוקת הפסח ובה נאמר זאת חוקת התורה, ואי אתה יודע איזו חוקה גדולה מזו, משל לשתי מטרונות רומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות, מי גדולה ממי, אותה שחברתה מלוח אותה עד ביתה והולכת אחרי', כך בפסח נאמר בו חוקה, ובפרה נאמר בה חוקה, ומי גדולה, הפרה, שאוכלי פסח צריכין לה, שנא' ולקחו לשמא מעפר שריפת החטאת, הוי כל בן נכר לא יאכל בו, ע"כ.

ומאמר הזה אומר דרשוני, דלכאורה למה הי' רוד המלך מתכונן בחוקת הפסח וחוקת הפרה לידע איזה מהן גדולה, וכי רצה ח"ו למנוע מלקיים הקטנה שבהם, והלא בהדיא שנינו (אבות פ"ב) והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות, וא"כ למאי נפק"מ הי' רוצה לרעת איזהו גדולה. עוד צריכין להבין אומרו יהי לבי תמים בחקיק, דהלא ביקש רק לידע איזה מהן היא מצוה הגדולה, ומה שייך על זה תמימות הלב. גם יפלא מה שמסיים המדרש, הוי כל בן נכר לא יאכל בו, הלא אין שייכות לפסוק זה למאמר הנ"ל. (וכבר הרגישו בזה המפרשים, ורצו לומר שהוא טעות סופר ושייך להלן).

ולהבין דברי חכמים וחידותם, נקדים מש"כ בספה"ק תולדות יעקב יוסף (כפ' חקת) במצות פרה אדומה, רכתיב וידבר ד' אל משה ואל אהרן לאמר, זאת חקת התורה וגו'. ויל"ד למה נאמרה מצות פרה אדומה למשה ואהרן יחד, מאי שנא משאר המצות שנאמרו למשה לחודי'. תו צריכים להבין, למה ציוה ד' להביא עץ ארז ואזוב להשליכם אל תוך שריפת הפרה, רבשלמא אזוב בא להורות שאם חטא ישפיל עצמו כאזוב, אבל עץ ארז הלא מורה על גדלות וגבהות רוח שהוא תועבת ר'. וביותר צ"ב הפליאה עצומה שמצינו במצות פרה אדומה שני הפכים בנושא אחד, שמטהר טמאים ומטמא טהורים, ועוד שאר דקדוקים. וכתב לבאר, דהנה יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ובא אליו בכל פעם בתחבולות שונות, לפעמים מביא בלבו מדת הגאות וההתנשאות, אשר הוא שורש כל החטאים כנודע, ולפעמים מביא אל מחשבתו מדת השפלות וענוה יתירה, עד שחושב מהו היתרון בהמצות ומעשים טובים שעושה, הלא הוא טפה סרוחה גרוע מאוד, וכמו כן חושב, איזה פגם יגרום בחטאו, הלא הוא דומה לעפר ואפר, ואין מעשיו נחשבים לכולם, ועי"ז מעבירו יצרו מעל דעת קונו עד שפורק מעליו עול המצות לגמרי רח"ל, אשר על כן צריך האדם לעמוד על המשמר ולאזור כגיבור חלציו להלחם עם יצרו נגד כל תחבולותיו, דהיינו נגד הגאווה וההתנשאות יזכיר את עצמו חלק החומר שבו, וכעצת עקביא בן מהללאל (אבות פ"ג) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לירי עבירה וכו' מאין באת משיפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ובה ישבור גאוותו וישפיל רוחו, ונגד תחבולת יצרו להכניס

בלבו שפלות וענוה יתירה, צריך שיזכור חלק נשמתו, וכרברי המשנה (אבות פ"ג) חביב אדם שנברא בצלם, דנשמתו היא חלק אלקי ממעל ומכסא הכבוד חוצבה, ויתן אל לבו שמכל מצוה שמקיים הוא עושה כתר להקב"ה וגורם שמחה ותענוג ונחת רוח בשמים, והתנשאות כזו היא מרת התפארת בחי' ויגבה לבו בדרכי ר'. נמצא דצריך שיהי' להאדם שתי המדות הללו יחד, ענוה, וקצת גבהות, וכל ערום יעשה ברעו' ובהשכל ובתחבולות יעשה מלחמה הכל יפה בעתו.

ובזה מובן הטעם שציוה השי"ת לקחת עץ ארז יחד עם אוזב, להורות דלהתגבר על היצה"ר צריך שתהי' לו להאדם שתי הכינות הללו, דבשעה שהיצה"ר מגיס דעתו ישפיל עצמו בענוה כאוזב, ובשעה שהיצה"ר משפיל דעתו ביותר, יגביה עצמו כמו עץ ארז. והנה משה רבינו ע"ה העיר עליו הכתוב שהי' עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, ואהרן הי' הכהן הגדול מאחיו שעשו לו בגדי קודש לכבוד ולתפארת, ומהאי טעמא בציווי זו של פרה ארומה נתייחד הריבוד למשה ואהרן, לרמו' שחפץ השי"ת ששתי המדות הללו יחדיו יהיו תמים ביר האדם, הן מרת ענות צדקו של משה רבינו, והן מרתו של אהרן הכהן שהוא הכבוד והתפארת בחי' ויגבה לבו בדרכי ר', כי אהרן השתמש במרת התפארת דק מבחוץ אבל בפנים הי' כולו קודש בתכלית השפלות. וזהו הענין שמצינו בפרה ארומה שני הפכים שמטהר טמאים ומטמא טהורים, דהכוונה, אם היצה"ר מטמאו ומביא בלבו שפלות שאינו ראוי לקרושה וחסירות מצד פחיתת החומר שלו, אז ראוי לטהר עצמו מצד קרושת נשמתו ולהשתמש במרת הגאווה והתפארת, ואם מטהרו, להחשיבו בעיניו ולהגיס דעתו, אז ראוי לטמאו, כלו' להשפיל עצמו ולהיות בעיניו כאין ואפס, עכת"ד התולדות יעקב יוסף.

והנה מצות קרבן פסח מורה ג"כ על מרת הענוה, כמבואר בספח"ק נועם אלימלך (פ' בא) עה"פ ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית, דשורש כל השרשים לאחוז במרת הענוה המדומז במלת שה שהוא מוכנע יותר מכל הצאן, יעו"ש בארוכה. וכן מצינו במצות קרבן פסח, שציוותה התוה"ק, ולקחתם אגורת אוז"ב וטבלתם בדם, להורות על ענוה, דוגמת שמצינו במצות פרה ארומה שלקחת אוזב באה להורות על ענוה. אמנם שונה היא מצות קרבן פסח ממצות פרה ארומה, כי בפרה ארומה לקחו הן עץ ארז והן אוזב, להורות על ענוה יחד עם קצת גאות דקרושה כאמור לעיל בשם התולדות יעקב יוסף, לא כן במצות קרבן פסח, לקחו דק אגורת אוזב, המורה על ענוה בתכלית השפלות כלי שום שמץ גאות כלל. ולזה ציוותה התוה"ק לא תזבח על חמץ רם זבחי, שקודם הקרבת קרבן פסח, צריכי' לבער את החמץ מכל וכל, כי החמץ מורה על הגבהות, וחג הפסח שורשה במרת הענוה, וכמבואר בספר בינה לעתים (סוף רדוש כ"ז) הטעם על אזחרת התורה על ביעור וביטול השאור והחמץ בפסח, עד שהחמירו על כל יראה ובל ימצא אפי' במשהו, כי אחר מטעמי שיעבוד מצרים הוא מחמת גבהות לבם של ישראל בימים ההם, אשר נאמר עליהם וירבו ויעצמו במאד מאד, שהתנשאו מאוד ותרכ גרולתם, ובא להם עונש מדה כנגד מדה השיעבוד והעבדות להשפיל

נאותם, כמאה"כ וישימו עליו שרי מסים למען ענותו, ודייקא תחת ממשלת פרעה שה' גאה שבנאים שעשה עצמו אלוה, ולכן במרם צאתם מארץ מצרים, רצה הקב"ה לרפאותם כדי שיהיו ראויים להיגאל, והוא על ידי שיתרחקו מכל וכל ממדת הגבוהות וגסות הרוח, לכן באה ההוראה באיסור החמץ וחיוב המצה, כי כל שאור וכל חמץ הלא הוא נפיחת העיסה שנעשה רמה וגבוה למעלה, וע"ז בא האיסור הנמור אף בכל שהוא, כי במדה זו של נאות אמרו חכמז"ל לא מינה ולא מקצתה, אלא צריך ללכת אל קצה האחרון, כאותה ששנינו מאד מאד הוי שפל רוח וכרברי הרמב"ם ז"ל, עכ"ד הבינה לעתים.

העולה מכל הנ"ל, דהלימוד ממצות פרה אדומה, והלימוד ממצות הפסח, הם מכחישים זה את זה, רמזות פרה אדומה מורה שישתמש הארם בשתי המדות נאות וענוה, דהיינו להלביש עצמו קצת במדת הנאות מבחוי, ולהיות בשפלות ובענוה מבפנים, וערה"כ ויגבה לבו בדרכי ד', אבל ממצות הפסח למרנו להיפוך, שצריך הארם לעקור ולשרש אחרי מדת הגאווה עד קצה האחרון ולבערה מכל וכל. ובאמת כבר נחלקו בזה אמוראים בריש מס' סוטה (רף ה' ע"א) א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחר משמונה שבשמינית, א"ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה, מי זוטר דכתיב ב' תועבת ד' כל גבה לב, יעו"ש.

ומעתה מה מאור נחמר רברי המדרש הנ"ל, דהנה רור ה' מלך ישראל אשר חייבו התורה שתהי' אימתו על העם, והם חייבים ליוהר בכבודו ואין כבודו מחול, והוא לעצמו ה' לבו נשבר ונדכה כחרס הנשבר, כמו שאמר ואנכי תולעת ולא איש חרפת ארם ובזוי עם (תהלים כ"ב), שה' בעיניו בתכלית השפלות והבזיון, ולכן כאשר התבונן בשתי המצות הללו, חוקת הפסח וחוקת הפרה, ה' מתמה בלבו איזהו דרך הישרה שיבור לו, רמחוקת הפסח נלמד רצריך לעקור ולשרש אחרי מרת הגאות להשבייתה לגמרי לבלתי ישאר אף שמץ ומשהו, ומחוקת הפרה נלמד שאין לבערה לגמרי, רק שתי המדות האלה יחריו יהיו תמים, ועל זה אמר רור המלך, ואיני יודע איזו מהן גרולה, כל' מי נדחה מפני מי, ובאיזה דרך יבחר, ולזה התפלל רור לפני ד', יהי לב' תמי"ם בחוקך, כי הלא זהו דבר המסור ללב אם יגבי' לבו או לא, ולכך שפך שיחו לפניו ית"ש שיורהו הדרך ישכון אור בדרכי הענוה הנקראת תמימות (ע"ז רף ו' ע"א רש"י ד"ה תמים), והי' משתאה לרעת אם הדרך שהולך בה עד עתה להיות בתכלית הענוה והשפלות, הייטב בעיני ד' או לא.

ופשט לו ספיקו, רחוקת הפרה גרולה היא מחוקת הפסח, דהרי גם אוכלי הפסח צריכים לטהרת הפרה, וא"כ זה לנו האות דהלימוד היוצא מחוקת הפרה הוא העיקר, דהצדיק העובד את ר' אסור לו להשפיל דעתו לגמרי להיות בלולזל ובבזיון, כי גם זה עצת היצר להפריעו מעבודתו, רק צריך להגבי' לבו קצת בבחי' ויגבה לבו בדרכי ד'. והא רמצינו בחוקת הפסח דגאווה אסורה אף במשהו, זה ה' בצאת ישראל ממצרים, שאז ה' רצון השי"ת שיעקרו מלבם טומאת מצרים לגמרי, שלא ירבק בירם מאומה מן הגאות שלמרו מהמצריים, וכן מדי שנה בשנה

בחג הפסח מתעורר למעלה בחינה זו, וצריך כל אחד להשביח ולבער כל חמירא וחמיעא ראיכא ברשותו המורה על מרת הגאווה והתנשאות, לא מינה ולא מקצתה, אבל בכל העתים וכל הזמנים, נלמד שפיר ההוראה ממצות פרה ארומה.

ובזה יבא על נכון מדוע במצות הפסח כתיב זאת חוקת הפסח, ובמצות פרה ארומה כתיב זאת חוקת התור"ה ולא כתיב זאת חוקת הפרה, כי הלימוד היוצא ממצות הפסח הוא רק על ימי הפסח בלבד, אבל מצות פרה ארומה היא לימוד ותורה לבני ישראל, להורות להם הדרך אשר ילכו בה להלחם ביצרם, וזהו כל התורה כולה, כלשון רש"י (ריש פ' תצא) לא ריברה תורה אלא כנגד יצה"ר, ולזה נקראת מצות פרה ארומה חוקת התור"ה.

ולהאמור יתכן לפרש מה שמסיים המדרש על מאמר הזה, הוי כל בן נכר לא יאכל בו, כי ענין הזה להיות הגדולה והשפלות משולבים כאחת, לא משכחת רק אצל בני ישראל בלבד, ולא אצל אומות העולם, כמו שאמרו חכמז"ל (חולין דף פ"ט) אמר הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמיכם וכו', אבל עובדי כוכבים אינן כן, דכשחקב"ה נותן להם גדולה, הם מגביהים עצמם מאד מאד, עיי"ש. לכן כל בן נכר לא יאכל בו, כי אינו שייך כלל במצות הפסח המלמד לאדם מרת הענות והשפלות.

הערות על ספר הלבוש הל' פסח

מהגאון בעל חות יאיר זצ"ל⁽¹⁾

סי' תל"ז סעיף ג', ואפשר אפילו אם לא התנה בפירוש אלא ששכרו סתם שסמך אחזקת כל ישראל שדרכם לברוק כליל י"ד, צריך להחזיר לו שכר הבריקה. נ.ב. משמע ששכרו בי"ד, וא"כ צ"ע, הרי על המשכיר לברוק, ועיין תוס' ור"ן.

סי' תנ"א סעיף א', קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה אפי' אותם שעושין בהן דייסא וימני קמחים משפשפן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהן וכו' ומצניען בפסח במקום צנוע ש"אין רגיל לילך לשם כדי שלא יבא להשתמש בהן בפסח וכו'.

נ.ב. לא כיש שתולין כלי חמץ לנוי בבית החורף דאסור אפי' גבות הרבה, וכן כלי משכנות של גוים בכל השנה, וה"ה כלי י"ט, כ"ב כ"ה, ול"ג שכלי פסח בכל השנה מותר, ודו"ק.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונט' ה' עמוד ח'. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון הלבוש על או"ח (פראג ש"ס"ט) המונה בגנוי ידידנו הרבני תחסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנשווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

ס' תנ"ג סעיף ג', וגם צריך ✠ שתהא האפי' קורם הפסח אם יש בחטין צומחין, דאי בפסח, אפי' כל שהוא אומר, לכך יש לברר החטים יפה יפה מהם.
נ.ב. ב"ח השיג על זה, רק שבעל נפש יחמיר, וצ"ע לפי מ"ש בהג"ה [= הגהות הלבוש], על הב"ח.

ס' תנ"ט סעיף ב', לכתחילה יש לזוהר בעסק לישת המצה שלא יניח את העיסה בלא עסק אפילו רגע אחד, וכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום כולו אינו מחמיץ.

נ.ב. יש לבעל נפש להחמיר לעצמו אם שהה העיסה חוץ לתנור עד שמ[תחילת] לישא עד בואו לתנור [כדי] הילוך ד' מילין.

שם, בד"א שלא התעסק בינתיים אלא עסק מועט בעלמא, אבל אם ה' העסק שבינתיים עסק גמור כגון בעיטת הידים בכצק וכגון ✠ הרידור שמרדין המצות בעץ עגול וכח"ג אין השחיות מצטרפות וכו'.
נ.ב. זה טעות בידו, עיין ת"ה קכ"ג.

ס' תס"א סעיף ה', אם דרה מצה במדרת של חמץ כ"ש שהי' מותרת ✠ דהוי נ"ט בר נ"ט.
נ.ב. צ"ע הא לא הוי נ"ט בר נ"ט דהיתר.

שם, מצה נפוחה באמצעיתה אסורה.
נ.ב. אם בחש"מ אחר שנאפת והוציאה מן התנור וש' פני' בכצים והחזירה לתנור ואח"כ נעשית נפוחה מותר.

ס' תס"ט סעיף א', אסור לומר בשר זה לפסח.
נ.ב. ואם אמר אסור אפילו בדיעבד, ושעון קבורה.
שם, אבל מותר לומר ✠ חטין אלו לפסח.
נ.ב. וה"ה דגים.

ס' תע"ט סעיף א', ✠ ומצוה לחזור אחר זימון.
נ.ב. דהיינו בתחלת הסעודה, והנוהגים לילך אחר סעודתן לקרוא אחד לצרף, יש לפקפק, גם מהר"ל קרא תגר על המנהג מאד, וסוף דבר שיש לבטלו.

ס' תפ"ט סוף סעיף א', אין מברכין זמן אלא על דבר ששמחין בו, ובספירה אין בה שמחה, לכך אין מברכין זמן.
נ.ב. וע"ע בצרור המור פרשת אמור דף ק"ב ע"ג.

דרוש נחמד לפסח

מהגאון מוה"ר חיים הכהן רפאפורט אבר"ק לבוב זצ"ל¹

מתני' פרק ערבי פסחים. ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפתחו לו מר' כוסות של יין ואפילו מן התמחוי. ליישב בדרך דרש נ"ל בהקדים מה שכתבו התוס' ז"ל, מקשינן אמאי איצטריך עד שתחשך, פשיטא, ועוד דבגמ' נבי שבת וי"ט לא קתני ל', ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה בעינן עד שתחשך כרתניא בתוספתא הפסח מצה ומרור מצוותן משתחשך וטעמא מדכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח, אבל סעודת שבת וי"ט מצי אכיל להו מבעוד יום. וידוע פלוגתא ראב"ע ור"ע פ"ק דברכות הובא סוף פרק ערבי פסחים, דראב"ע סובר אכילת פסח עד חצות, דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה ראב"ע אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר, להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות, ור"ע סבר יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה הזה, בלילה הזה הוא נאכל ואינו נאכל ביום, נמצא לכאורה דלראב"ע אינו ממעט יום.

אך מתוספות מוכח דראב"ע מודה נמי ביום לא, לפי דא"י סוף פרק ערבי פסחים (ק"כ ע"ב) ר"ה אמר רבא, י"מ רכך הלכה כראב"ע דאמר' בגמ' אמר רבא אכל מצה אחר חצות לא יצא י"ח לראב"ע דהא סתם מתני' כוותי', ואין זה רא"י, דהא בפ"ק דמגילה אשכחן סתמא אחרינא דלא כוותי', דתנן זה הכלל כל שמצוותו בלילה כשר כל הלילה וכו', וקשה ל"ל להתוס' להביא רא"י ממגילה, הא מוכח ממתני' (דהכי) [דהכא] דאתיא לא כראב"ע, דקאמר עד שתחשך ולא ביום כתיובין של התוס', וראב"ע סבר דמותר לאכול ביום, וצ"ל רס"ל להתוס' דבהא ראב"ע נמי מודה.

הנה תוס' אזלי לשיטתייהו, אך קשה מנ"ל זאת, מדגרסי' סוף פרק כל שעה (פסחים מ"א ע"ב) ת"ר אכל כזית צלי מבעוד יום חייב דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה [בלילה אין] ביום לא, האי לאו הבא מכלל עשה כו', אמר רב חסדא ר' יתודה היא דס"ל לאמר לאו אמור, וכתבו התוס' דקאי אלאו הניתק לעשה והיינו הך. ולכאורה י"ל דילמא קאי על כי אם צלי אש, וגם א"א לומר דקאי על חצות ואילך דהא להדיא כתיב לא תתירו, וע' ב"י מ"ש התוס' שם פ"ק דברכות בדבר ראב"ע, ע"ש. אמנם החזקוני פ"י, לאמר אמור להם מיד, וכתב ז"ל, ויאמר ד' אל משה ואל אהרן פרשה זו נאמרה קודם אותה שלמעלה שהרי פרשה זו נאמרה קודם עשור מר"ח, ואת של מכת בכורים בע"פ, אלא שאין מוקדם ומאוחר

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונש' ק"ו עמוד י"ג. — דרוש הלז הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

בתורה. ובפ"ק רפסחים דף ו' פריך על סדרי הפסוקים פ' בהעלותך, נכתוב ברישא פ' הפסח שהי' בחודש הראשון ואח"כ הא דריש במדבר שהי' בחודש השני, א"ר מנשה זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה, ופי' בת"ח וז"ל, כיון דהכא איכא הוכחה להריא א"כ נוכל נמי לומר במקום אחר, ורש"י כתב בפ' בהעלותך תירוץ אחר, דלכך לא פתח בזו, מפני גנותן של ישראל, הרי רלפי"ז אין לנו לימוד אין מוקדם ומאוחר בתורה במקום אחר, וא"כ ע"כ אין סברא לפרש לאמר מיר, דא"כ סדר הכתובים לא יתכן, אבל אם נאמר כקושיית הגמ' ממאי רברי' ירחא כו', וכמ"ש התוס', אף דהחודש הזה לכם נאמר בר"ח, מ"מ שמא משה לא אמר לישראל מיר, אתי שפיר, ולאמר פ' לאו אמור כנ"ל, וש"מ דראב"ע מודה נמי ולא ביום.

אמנם כל המפרשים והובא בתוס' ג"כ [הקשון] מהו הגנות שהרי לא יכלו לעשות הפסח כי לא נימולו, ותירצו זהו הגנות שלא נמולו משום דלא נשיב להם רוח צפונית דניזופין היו כדאי' פרק הערל, אבל יש עוד טעם דלא נבדרו ענני הכבוד, ופירש"י שהקיפין כו', נראה רצה (לפשר) [לפרש] דע"כ לא קאי על עמוד הענן החולך לפניהם לנחותם הדרך, דמשום הא אמאי לא נשיב בשעת חנייתן ואכתי היו יכולין לימול, אלא צ"ל דס"ל דהוקפו בעננים וכדאי' במדרש דבה פ' בשלח (פ' כ', י"ט) וז"ל, ויסב אלקים את העם, מהו ויסב שהקיפין הקב"ה כשם שהוא אומר ואני אהי' לה נאום ד' חומת אש סביב כו', ד"א ויסב מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב שכך עשה להם הקב"ה שנא' ויסב אלקים. יצא לנו מזה דאם נאמר אין לימוד ראפי' עני צריך להסב, אין צ"ל דאם מוקפין אין כאן גנות, ולמה לא פתח בפ' פסח תחלה . . . רילמא ללמד אין מוקדם ומאוחר, לכך התחיל ערבי פסחים לא יאכל עד שתחשך, וקשיא אמאי, ואי מבטלה הוה, דלמא כדאב"ע, אלא ע"כ צ"ל מרכיב לאמר לאו אמור, וקשיא דילמא אמור מיד כפי' החזקוני, אלא צ"ל דא"כ יהא דלא כסדר, והשתא ע"כ ליתן לן אין מוקדם ומאוחר כי אם היכי דמוכח, וקשיא שם בפרשת בהעלותך למה היפך הסדר, אלא ע"כ משום גנות, ומוכח שפיר עד שיסב, וק"ל.

ועל דברינו הנ"ל אכתי תקשה, דלמא אין כאן גנות מטעם אחר, כמ"ש המפרשים והוא ג"כ מדברי התוס' דקרושין (דף ל"ז ע"ב) דלא נתחייבו בפסח עד בואם לארץ ישראל דכתיב והי' כי תבואו אל הארץ כו'. ולכאורה יש לנו ראי' ממה שתקנו ד' כוסות, ופירש"י ורשב"ם כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאולתי ולקחת, והוא מדברי המדרש רבה ריש סדר וארא, ולכאורה קשיא לי, הא יש עוד לשון חמישית, והבאתי אתכם אל הארץ, אלא ודאי צ"ל זהו כלל גדול דאלו לא הובטחו אל ביאת הארץ לא היו חפצים כלל בגאולה כמו שאמרו להריא, המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר וגו' אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו וגו', ופירש"י אמרת לנו אעלה אתכם מעוני מצרים אל ארץ טובה וגו', וכאלה רבות בתורה, דמשמע לולי הבטחת הארץ לא היו מחזיקים טובה כלל בעבור יציאת מצרים, ולכך תלה הכתוב עבודה

זו בביאת הארץ. אמנם יש תשובה אחרת על זה דמח"ש אנו עושין ד' כוסות נגד ד' לשונות גאולה, היינו שכפול בתורה, וא"כ לשון א' צ"ל בוראי, וא"ל א"כ לשון ראשון אינו מיותר, ולמה לא כתבו נגד והבאתי, ולהניח והוצאתי, י"ל דכיון שיכתוב והבאתי אל הארץ א"כ ממילא נשמע שיצאו ממצרים, אבל בת"י [=בתרגום יונתן?] אי' פי' שכל הני אינם מיותרין דכל א' הוא ענין בפ"ע, והוצאתי מתחת סבלות מצרים, היינו שלא יעבדו בהם עבודת הגוף, והצלת מעבודתם, היינו עבודת המסים וזה שייך אף שלא יהי' ביניהם, וגאלתי, היינו לעשות נקמה בהם, ולקחתי אתכם לי לעם, שיתן להם התורה. ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתי, וצ"ל דע"כ זה אינו שלא היו משתעבדים בשתים, אלא בעבודת הגוף לחוד ולא ממון, דלפי"ז לא יהא העני שוה לעשיר בכוס הרביעי שהועמד נגד הממון, וא"ת שהעני נותן לפי ערכו, לזה אמרו, ואפי' מן התמחוי, וק"ל.

ובאופן אחר נראה בהקדים גמ' דפרק כל שעה דף ל"ו, ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו במעשר שני בירושלים ת"ל לחם עוני מה שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה דברי ר' יוסי הגלילי, ר"ע אומר מצות מצות ריבה, א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש, מ"ש דר"ע מי כתיב לחם עוני עני כתיב, ור' יוסי הגלילי מו קרינן עני עוני קרינן, ור"ע האי דקרינן ב' עוני לכרשמואל דאמר לחם שעונים עליו דברים הרבה. משמע מכאן דר' יוסי הגלילי לא דרש כלל המסורת רעני ולא ממעט מצה עשירה, דאל"כ אלא מודה נמי בזה ופליגי בזה לחוד, למה קרינן עוני, הל"ל כן בקיצור ור"ע ההיא כרשמואל, ולמה לי' למימר כלל עוני כתיב, אלא כנ"ל. אך פ"ק דסנהדרין (דף ד') משמע דכ"ע ס"ל יש אם למקרא מבשר בחלב, וכן משמע לקמן דף ל"ח ע"ב גבי חלת תורה ורקיני נזיר ראמרין ס"ל כר"ע דדרש עני, ופריך ותיפוק לי' רהוה מצה עשירה, ופירש"י כיון דדרש עני, והשתא קשיא ל"ל באמת להגמ' לומר כן ומנ"ל זאת, דילמא ר' יוסי הגלילי נמי דרש מקרא ומסורת, אלא מר מוקי לעוני ממעט מעשר ומר מוקי לי' שעונין עליו הגדה. וי"ל דלקמן דף קט"ו איתא בזה"ל, אמר שמואל לחם עוני כתיב שעונין עליו דברים, ולכאורה קשיא הא כתיב עני, אלא צ"ל דהכי פירושא, דהקרי הוא עיקר כנ"ל, אלא שאנו מסופקין איך פירושא של עוני, אם שעונין דברים או כר' יוסי הגלילי, והכריע שמואל דהכתיב שהוא עוני ע"כ מכריחנו לומר שעונין עליו, כי ב.י. הקשה איך דרשי' לחם עוני על שאומרים כו' ואז לא נתקנה עריין הגדה זו, ובשל"ה אי' פי' הכתוב שיהא לחם הזה בענין שצריך לענות עליו, ר"ל שהבן ישאל וצריך לענות, ואם יהא הלחם הנהוג בכל יום למה ישאל, וא"כ זה הפי' מה נשתנה כדאי' במפרשים שזהו לחם עני מחמת דחקו שישביענו, ולפי"ז שייך הקרי וכתוב בענין א', אבל ד' יוסי הגלילי אלו דרש נמי מסורת שיהא דוקא לחם עני, מה ענין עוני לזה דממעט מעשר שני, אלו הי' נמי לחם עשירות נמי המ"ל למעט מעשר שני, ומה ענין דין זה לכאן, ה"ל לרמוז במקום אחר.

אמנם לפי"ז תקשי תינה גבי עשיר, ובעני מאי איכא למימר, דהא אין הבן רואה עכשיו שינוי, וצ"ל דמ"מ קשיא לי' אחר שהוא רואה שנוהג בלילה זו

כעשיר כמה שמיסב דרך חירות ומ"מ אוכל לחם עוני, זהו קושייתו, והיא קושיית התוס' לקמן דף ק"ח ע"א ד"ה מאי רהוה הוה, ואע"ג דהוה לחם עוני, מ"מ צריך הסיבה דרך חירות, הרי רשתי אלה סתרי אהררי, א"כ זה שאלתו ועונין עליו, ומכאן יצא להו לחז"ל אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, אבל אלו הי' יכול לצאת במצה עשירה, מה לי הסיבה, ושאלת בן העני יכול להתקיים איפכא, שיאכל מצה עשירה דוקא, וא"כ שפיר מיקרי לחם עוני שעונין עליו, בין העשיר בין העני, דהיינו העשיר יאכל לחם עני, והעני לחם עשיר, והסיבה ל"ל.

והתוס' כתבו כאן, וא"ת מה לא יאכל, אם מצה, קודם מנחה נמי אסור, כראי' בירושלמי כל האוכל מצה בע"פ כאילו בועל וכו', ואי מיני תרגימי, הא איתא בגמ' מטביל הוא כו', וי"ל ראיירי במצה עשירה, דלא אסור בירושלמי אלא במצה הראוי' לצאת [ירי חובתו], והשתא מוכן שהקדים לך התנא לא יאכל מצה עשירה סמוך למנחה, וקודם לכן שרי אחרי דלא נפיק בי' מדכתיב לחם עוני, וא"כ למה קרינן עוני, אלא צ"ל שעונין עליו דברים, ומעתה מוכח אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, כנ"ל.

חלוקי השנית, נקדים מ"ש רש"י, שם פרק כל שעה, שעונין עליו דברים, שגומדין עליו את ההלל ואומר עליו הגדה, מנ"ל לרש"י דקאי אהלל, דלמא כפשוטו, על הגדה לבר ולא על שתיהן, וכן משמע להריא לקמן פרק ערבי פסחים, אביי הוה יתיב קמי' רבא כו' א"ל אמאי קא מירלי תכא מקמן, א"ל רבה פוטרטן מלומד מה נשתנה, ופירש"י, עתה אין אנו צריכין אלא להשיב, ואח"כ איתא הא דשמואל, ועור קשה ממה שכתב הטור סי' תע"ג שנוהגין לאחוזי הכוס כשמוניע ללפיתך עד סיום ברכת אשר גאלנו כרי לומר שירה על היין, וכתב ב"י שיש לכסות המצה אז שלא יראה הפת בושטו, וער אותה שעה תהא מגולה כראמרין לחם שעונין עליו דברים, הרי פירשו דקאי על ההגדה ולא על הלל. אמנם קשיא עוד, לפי מ"ש לעיל דלחם עוני שעונין על שאלת הבן, דמשמע על הלחם שואל, ובאמת איתא במתני', מוזג לו כוס שני וכאן הבן שואל כו', ופירש"י, במזיגת הכוס שני שואל הבן למה מוזגין עכשיו קודם אכילה כוס שני משא"כ בשאר ימים. אלא נ"ל עפ"י מ"ש הטור סי' תפ"ג, מאן דלית לי' חמרא עביר כולה על דיפתא כו', וא"כ מה שאמרו בגמ' שהבן שואל על מזיגת כוס שני אתי שפיר כשיש יין, וכן מ"ש לכסות הפת, ומ"ש לחם עוני היינו שעונים עליו הלל, וע"כ כשאין לו יין אז נמי אומדין עליו הגדה, וז"ש רש"י שניהם, ראי כשאין אומרים עליו הלל אלא על היין, אז לא שייך לומר שעונין עליו הגדה ג"כ, שהרי שואל מיר במזיגת כוס שני כנ"ל.

אמנם ליישב הקרי וכתוב בענין א' כנ"ל, צ"ל בענין זה, כשנאמר דעני אינו חייב לקנות יין דוקא ועביר על דיפתא כולה, וא"כ יתכן לחם עני אז הוא לחם עוני שעושין על הלחם, אבל אם נאמר דאפילו עני צריך דוקא ד' כוסות, ליכא לאוקמי לחם עוני אלא כשאינו נמצא יין, א"כ קשיא כנ"ל איך שייך הקרי והכתיב, ובוה מוכן, דקשיא להתנא אכתי מנ"ל הסיבה אפי' לעני, ואי משום קרי וכתוב, י"ל כנ"ל, לו"א ולא יפחתו לו ואפי' מן התמחוי, ודר"ק.

ועפ"ז נראה להבין שאלה של הבן כלנו מסובים, ר"ל או העני או העשיר לא יסב, ותיירץ לאו משום שאלה אלא כפשוטו מחויבים אנחנו לעשות זכר לחירות כי עבדים היינו בו, והא ראי, ואפי' כלנו חכמים בו מצד עצמינו מחויבים לספר ביציאת מצרים, כי עוני אין פירושו דוקא לענות השואל, אלא כמו וענית ואמרת, וענו הלויים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משוכה, קשה מה ענין אריכות הדברים, הא אין צריך לענות אלא על השאלה, אלא ודאי כדברינו, וז"ש שעונין עליו דברים הרבה, ולכך כתב רש"י הלל ואנדה, שחלל ודאי אינו תשובה, ולז"א מעשה בראב"ע ור"ע ור"ט שהיו מסובים והיו מספרין ביציאת מצרים כל הלילה, ר"ל שהיו כלם עשירים, ומ"מ היו מסובים, ולז"א כל הלילה אלא כנ"ל, ולז"א ברוך המקום ברוך שנתן תורה, ר"ל לא זו בלבד לספר בי"מ, אלא צריך לומר הלל הגדול כדאמרי' דף קי"ח בגמ', למה נקרא [הלל הגדול] א"ר יוחנן שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל ברי', וכתב רשב"ם והיינו דבר גדול, ופירש מהרש"א ז"ל זה מה שמסיים נותן לחם לכל בשר הודו לא"ל השמים, ר"ל שיושב בשמים ומשגיח בארץ. ומעתה מיושב קושית מהרי"א למה מכנה שמו של הקב"ה כאן מקום דוקא, ולדברינו נוחא, ראיאתא במ"ר פ' ויצא, ויפגע במקום למה מכנין שמו מקום דהוא מקומו של עולם ואין עולם מקומו כי הוא בשמים. והוסיף לומר ברוך שנתן תורה, [לאמר] גם הלל זה, וכראמרי' שם ומאחר דאיכא הלל הגדול, אנן מ"ט אמרינן האי, משום שיש בו מ"ת בו. (כאן מטושטש כמה שורות).

בענין השבתת חמץ

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

פסחים דף ה' ע"א. תוס' ד"ה דהא איתקש בו' וק' לרשב"א אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור בו'. ובלימור הישיבה אמרתי ליישב להוכיח דהך היקישא ע"כ דלאו היקש גמור הוא לאקושי דינא דהשבתת שאור לאכילה, רק רלענין [התחלת] הזמן אמרי' דהוקשו להדרי, והוא ע"פ שיטת הרי"ף ז"ל ר"פ אלו עוברין דפסק כרבנן דר"א דבתערובת חמץ אית בי' לאו, אע"ג דמתני' דר"פ אלו עוברין סתמא כר"א הוא. אמרתי ראי' לשיטתו דרבנן יתיישב קושית תוס' דהכא, עפ"י סוגיא דריש ביצה בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת בו', ואמרי' (ביצה ז' ע"ב) מ"ט רב"ש ליכתוב רחמנא שאור ולא בעי חמץ בו' וב"ה ס"ל צריכא ראי כתב שאור ה"א רחימוצו קשה, ואי כתב חמץ ה"א רראוי לאכילה, ופרכינן וב"ש לית להו דר' זירא דאמר פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ (היינו ז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת) לומר לך זהו שאור

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' י' עמוד ט"ז. — פלפול זה הועתק מעצם הכתי"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד ר' יהודה ברוך הכהן פרענקיל נ"י מעיר וויען. טוב עין הוא יבורך.

זהו חמץ, ומשני לענין אכילה כ"ע לא פליגי, כי פליגי לענין ביעור כו', ובתוס' שם, וא"ת וב"ה הואיל ואית להו הצריכות למה להו דר' זירא, י"ל דלא הייתי משים כרת אלא בחמץ רכתיב ב' כרת, עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דאכתי למה שינה הכתוב וסיים בחמץ, ליכתוב כי כל אוכל שאור ונכרתה, ורש"י ז"ל פ' כן בהריא במלתא דר"ז. וצ"ל דהתוס' ס"ל דר"ז לא קשיא ל' דליסיים כי כל אוכל שאור כו', ולטעמיהו אזלי, דבריש פרק אלו עוברין דרשינן מתק קרא דכי כל אוכל מחמצת דאפי' נתחמץ מחמת דבר אחר חייב, והיינו דוקא לפום השתא דכ' מחמצת, אבל אי הוי כתב שאור לא הוי מצינן לדרוש מיני' הכי, אע"ג דלעיל מיני' כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרת, דשאור וחמץ תרווייהו איצטריך, וע"כ דר"ז לא קשיא ל' רק כיון דע"כ הוצרך לסיים בחמץ הו"ל למיפתח נמי בחמץ, ואהא תירצו תוס' שפיר.

מיהו אכתי אינו, דו"ל דר"ז קאמר דליסיים כי כל אוכל שאור, ואי משום דבעי' לדרוש מיני' נתחמץ מחמת דבר אחר, ליכתוב בקרא דלעיל תשובתו שאור מבתיכם כי כל אוכל מחמצת כו', דהא מלישנא דמחמצת אנן דרשי' נתחמץ מחמת דבר אחר כמ"ש הבעל המאור והר"ן שם. אמנם המהרש"א שם כ' דהתוס' לא ס"ל כהר"ן, דמלישנא דמחמצת לא ירעינן למילף הכי, דק מיתורא דקרא, דתרי קראי כתיבי כי כל אוכל חמץ, וכי כל אוכל מחמצת, עיי"ש באורך, וא"כ התוס' לשיטתם ע"כ דקושית ר"ז ה' דליכתוב ז' ימים חמץ לא ימצא בבתיכם, ושפיר תירצו קושייתם. ורש"י י"ל דס"ל כמ"ש הר"ן ובעל המאור דמלישנא דמחמצת משמע נתחמץ מחמת דבר אחר, ופירש שפיר מילתא דר"ז כפשטא דאהא דסיים בחמץ קשיא ל'. ואפשר עוד דלא ניחא ל' לדש"י לפרש דאדפתח בשאור קאי דר"ז, משום דבריש פסחים ילפינן מיני' שאור שאור לגז"ש. א"כ ק' לפירש"י דס"ל כהר"ן, אכתי מאי קאמר ר"ז לסיים כי כל אוכל שאור כו', הא בעי' למעט תערובת חמץ מכרת, כמ"ש הר"ן ובעל המאור דמיתורא דקרא כי כל אוכל חמץ כו' ממעט, דמאחר דאמחמצת דהיינו נתחמץ מחמת ד"א חייב כרת, כ"ש נתחמץ מאליו, ול"ל כי כל אוכל חמץ, אלא ע"כ למעט תערובות עיי"ש בהר"ן. והשתא מאי קשיא ל' לר"ז לסיים בשאור, דאי הוי מסיים בשאור, לא הוי מצי למעט תערובת מכרת, וע"כ דר"ז ס"ל דלית הילכתא כר"א, ודאי' מכאן לדעת הר"ף דפסק דלא כר"א. (אע"ג דבעל המאור ור"ן כתבו דגם לרבנן יתורא דקרא למעט תערובת גמ מלאו, עיי"ש בבעל המאור שנדחק, י"ל דהר"ף ס"ל בפשיטות לרבנן לא איצטריך מיעוטא כלל אלא איצטריך לכר"ז).

אלא דק' מאי פריך וב"ש לית להו דר"ז, דלמא לית להו דס"ל כר"א דאיצטריך למעט תערובות. ונדאה דודאי לב"ש פריך שפיר דאמרו לכתוב חמץ ולא בעי' שאור, א"כ גבי כרת נמי גמ אי הוי כתיב כי כל אוכל שאור הוי ידעי למעט תערובות מכרת, דהא כבר כתיב ג"כ כי כל אוכל חמץ וגו', ומה חמץ דאין חימוצו קשה כו' כ"ש שאור, ול"ל כי כל אוכל שאור, אלא למעט תערובות, אבל לב"ה דחמץ ושאור צדיכי, שפיר מוכח דלא כר"א, ור"א תלמיד שמאי ה', ודו"ק.

אך אמנם קשה לפירש"י קושית תוס', דלב"ה דאית להו צריכתות למה להו דר' זירא, ותירוצם ליתא לפירש"י. ונראה ליישב דאיצטריך דר"ז, דה"א הא דאין חילוק בין שאור לחמץ, היינו לענין ביעור, דאע"ג דשאור אינו ראוי לאכילה, לענין ביעור לא הקפידה תורה אם ראוי לאכילה או לא, אבל באיסור אכילה ה"א דשאור שאינו ראוי לאכילה שיעורו יותר גדול מחמץ, דבהא שפיר איכא סברא דאוכל דבר איסור שאינו ראוי לאכילה שלא יהא חמור כל כך כאלו אכל דבר שראוי לאכילה, מש"ה איצטריך דר"ז לומר דזהו שאור זהו חמץ, דשיעורן שוה.

מיהו לכאורה קשה דאכתי ל"ל דר' זירא, ואי משום דה"א דלענין אכילה יש חילוק בין שאור לחמץ ושיעורו של זה לא כשיעורו [של זה], הא מקשינן השבתה לאכילה, וה"ה דמקשינן אכילה להשבתה כדמוכח מתוס', ובביעור הא כתב דחמנא תרווייהו ואיכא צריכתות ואין חילוק ביניהו, א"כ ה"ה באכילה, ולמה לן דר"ז. אע"כ מדאיצטריך לן דר"ז, מוכח דההיא היקשא לאו דלענין גוף הדינן מקשינן להדרי, רק להתחלת הזמן. ומתורץ קושית הרשב"א, וכן קשיא ראשונה אב"ש. אמנם זהו דוקא אי פסקינן דלא כר"א, ומצינן לפרש דר"ז לית לי' דר"א וקשיא לי' לסיים בשאור כפירש"י, וכדי לתרץ קושית תוס' שם, צריכין למימר דלאו היקש גמור הוא, אבל להרמב"ם דפסק כר"א, ובוודאי לא נוקי ר"ז שלא אליבא דהלכתא, וע"כ כפי' תוס', ולא מוכח מירי, ומקשים הכא שפיר, ודו"ק היטב.

ויש להקשות עוד לפירש"י, ראי הוי מסיים כי כל אוכל שאור, האיך הוי מצינן לאקושי השבתת שאור לאכילת חמץ וחמץ למצה, דלא מצינו אכילת שאור דאיתקש למצה. וכן קשה לפירוש תוס' דאיצטריך למיפתח בשאור לאוריי דתשביתו שאור אערב י"ט קאי, ועיין בגמ', וצ"ל דר"ז לית לי' תך היקישא. מיהו מאי פריך וב"ש לית להו דר"ז, דלמא איה"נ דלית להו משום דאית להו היקישא, ור' יוסי נמי אית לי' היקישא כדלקמן. לכן נראה דלק"מ, דגם אי הוי כתיב כי כל אוכל שאור, שפיר הוי מקשינן, דהא השתא חזינן דאין חילוק בין שאור לחמץ, דבשניהם אית בהו כרת, א"כ כמו דאיתקש אכילת חמץ לאכילת מצה, ה"ה"נ אכילת שאור, אע"ג דלא כתיב אכילת שאור גבי אכילת מצה.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

פלפול במס' פסחים נ"ט ע"ב

מהגאון מוה"ר שמואל הלוי קעלין בעל מחצית השקל זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. חה"מ פסח תקמ"ט לפ"ק.

פסחים דף נ"ט ע"ב. רב כהנא רמי כתיב לא ילין חלב חני עד בוקר, ער בוקר הוא. דלא ילין הא כל הלילה כולה ילין, וכתיב והקטיר עלי' חלבי השלמים עלי' השלם כל הקרבנות כולן, הוא מוטיב לה והוא מפרק לה כשנתותרו, רמי לי' רב ספרא לרב כתיב לא ילין לבוקר זבח חג הפסח, לבוקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין והכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט, אמר לי' כבר רמיי' ניהלי' רב אבא בר חייא לר' אבהו ושני לי' הכא בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין ביו"ט. תוס' ר"ה ולא עולת חול כו', תימא לר"י הא קרא בנותר דבשר מיירי וכו', ואיכא למימר דמשמע לי' למסדר הש"ס דקרא בכל הזבח מיירי בין בבשר ובין באימורים כו', עכ"ל. ומדברי רש"י לקמן דף ס"ג ע"ב ר"ה הואיל וישנו בחלנת אימורים כו', משמע דס"ל דלא ילין לבקר זבח חג הפסח רק בבשר מיירי וכמ"ש מהרש"א שם, ע"ש, א"כ חל עלינו חובת ביאור תמיהת ר"י לשיטת רש"י.

ונלע"ד דרש"י לשיטתו לא קשה תמיהת ר"י הנ"ל, דהא איכא למירק על מ"ש התוס' תחלת הדיבור, והקשה ריב"א דהא קרא כו', וי"ל ראתיא כר"ע דאמר כו', עכ"ל, ולפי המובן הפשוט הוא כוונתם רס"ל כר"ע. ולכאורה מוכח דרע"כ רב לא ס"ל כהא כר"ע, ראמרי' בתמורה דף ד' ע"ב, כנאני לא ישאירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו דברי ר"י, ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוי לאו שאין בו מעשה כו', ור' יעקב האי והנותר ממנו עד בקר כו' למאי אתי, מבע"ל כדתני העצמות והגידין והנותר ישרפו כט"ז כו' לפי שאין דוחין לא את השבת ואת הי"ט, ואמר חזקי' וכן תנא רבי חזקי' מ"ט אמר קרא והנותר ממנו עד בקר כו' בא הכתוב ליתן בקר שני לשרפתו, עכ"ל הנמ'. ואמרינן שם בתמורה דף ג' ע"א אר"י אמר רב כל לא תעשה בתורה עשה בה מעשה חייב לא עשה בה מעשה פטור, כללא הוא דלאו שאין בו מעשה פטור כו', עכ"ל הנמ'. מבואר דרב כר' יעקב ס"ל, ותיקשי גם לדירי' והנותר ממנו עד בקר כו' למאי אתי, וע"כ צ"ל כתי' הש"ס דאתי דאין שורפין נותר ביו"ט, ואי אמרת דס"ל לרב כר"ע, לא איצטריך קרא להכי, דהא אמרי' בפסחים דף פ"ג ע"ב על מתני' הנ"ל דהעצמות כו' ישרפו כט"ז ואמאי ניתי עשה וידחה ל"ת, אמר חזקי' וכן תני רבי חזקי' אמר קרא לא תותירו כו' והנותר ממנו עד בקר כו' ליתן בקר שני לשרפתו, אביי אמר אמר קרא עולת שבת

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' א' עמוד י"ב. — פלפול הנוכחי הועתק

מעצם כתי"ק והניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ב"ט ע"ש בפירש"י, והוא דרשת ר"ע הנ"ל וכמ"ש התוס' להדיא במס' שבת דף כ"ד ע"ב ע"ש דאביי כר"ע ס"ל, מבואר מזה דלר"ע לא איצטריך קרא דהנותר ממנו עד בקר להא דאין שורפין קדשים ב"ט, רבלא"ה ירעינן מקרא דעולת שבת כו', וכיון דרב ס"ל רלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו כר"י, ע"כ איצטריך קרא והנותר ממנו עד בקר כו' לאין שורפין קדשים ב"ט, א"כ מוכח דע"כ לא ס"ל כר"ע דדרש עולת שבת כו' ולא עולת חול ב"ט, וא"כ ע"כ צ"ל הא רכתבו התוס' לתרץ קושית ריב"א וי"ל דאתיא כר"ע, אין הכוונה דס"ל לרב ספרא ורב כר"ע, אלא דהאי שקלא וטריא הוא כר"ע ואזיל לפרש קראי אליבא דר"ע, אבל אינהו אליב"ד דנפשיתו לא ס"ל כר"ע, ומח"ט דייקו בלשונם דאתיא כר"ע, ולא כתבו דס"ל כר"ע.

ובזה א"ש תמיחה ר"י הא קרא בנותר דבשר איירי, וכנראה שהרגישו התוס' הא ע"כ לסוגיא דלקמן דמוקי לה בנותר דבשר ס"ל כר"ע דפסח נאכל כל הלילה, וא"כ דלמא סוגיא דהכא כראב"ע ס"ל דמן התורה אינו נאכל אלא עד חצות, וא"כ ע"כ באימורים איירי, לזה כתבו דע"כ סוגיא דהכא ג"כ כר"ע אתיא כמו שהוכיחו עפ"י קושית ריב"א הנ"ל, ואי מ"ש התוס' על קושית ריב"א דאתיא כר"ע הוא בפשיטות דס"ל כר"ע, א"כ מאי ראי' מייתי, ניהו דס"ל כר"ע בדרשת עולת שבת בשבתו, מנ"ל דס"ל כר"ע נם בהא דהפסח נאכל כל הלילה, דלמא בהא כראב"ע ס"ל דזמן אכילתו עד חצות וכדס"ל לכמה פוסקים, וא"כ ע"כ קרא באימורים איירי, ולפי הנ"ל א"ש, דהא ע"כ רב לא ס"ל כר"ע אלא דהשקלא וטריא אזלא אליבא דר"ע, ור"ע לשיטתו א"ש, דלר"ע קרא בנותר דבשר מיירי, ומאי קשיא לי' לרב פפא, וק"ל.

אמנם י"ל דגם רב כר"ע ס"ל, רהא א"ל על מ"ש התוס' במס' מכות דף ד' ע"ב ד"ה הא ל"ק ר"י לא ס"ל כר"ע כו', דלא כפי' הערוך דפי' לר"ע דס"ל המקיים כלאים בכרם לוקה דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, רהא כיון דס"ל לר"ע עדים זוממין קנסא ליכא ילפותא דלוקין על לאו שאין בו מעשה, ונשארה סברה חיצונה דאין לוקין כמבואר שם במכות, לכך פי' דמקיים כלאים, ר"ל שעשה מעשה כגון שעשה גדר סביב הכלאים ע"ש, ואי אמרת דר"ע ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, תקשי לרירי' קושית הש"ס בתמורה הנ"ל, ל"ל והנותר ממנו עד בקר כו', ולדידי' ליכא למימר כתי' הש"ס דאתי לאין שורפין קדשים ב"ט, כיון דדריש עולת שבת כו' דולא עולת חול ב"ט, ממילא ירעינן דאין שורפין קדשים ב"ט כילפותא ראביי וכנ"ל.

אמנם התוס' בתמורה דף ד' ע"ב ד"ה ור"י האי והנותר, הקשו וז"ל, וא"ת הא איצטריך להורות לנו דין שרפה, וי"ל דמן הסמיכות קפריך למאי הלכתא כתיב' הכא סמוך ללאו, אי לאו לנתוקי אתי לכתבי' במקום אחר, עכ"ל. וראיתי בס' חרש נקרא מחנה ראובן הקשה על קושית התוס' דלהורות דין שרפה לא איצטריך דהאמרי' בפסחים דף פ"ב ע"ב כל שפסולו בקדש בשרפה גמרא גמירי לה, ולענ"ד י"ל דאעפ"כ אנו צריכין לתירוץ תוס', דמבואר בפסחים דף כ"ג ע"ב

דר"י דס"ל אין ביעור חמץ אלא שרפה, טעמי' דיליף בק"ו מנותר שאינו בכל יראה כ"ש חמץ דאית בי' כל יראה דטעון שרפה, ואליבא דנפשי' לית לי' ילפותא אחריתי ע"ש, וא"כ תיקשי מאי פריך הש"ס ור"י האי והנותר כו' למאי אתי, דלמא ס"ל לענין חמץ כר"י בר פלוגתא דטעון שרפה ויליף לה מנותר, וא"כ איצטריך קרא דהנותר כו' להורות דין שרפה, אע"ג דבלא"ה איכא הל"מ דבשרפה, מ"מ הלא אין למידין ק"ו מהלכה ולא נרע דחמץ בשרפה ולכך איצטריך קרא להורות דין שרפה, אבל לתי' התוס' דמן הסמיכות קפריך, א"ש, דאעפ"כ יהי' דין דנותר בשרפה נכתב בקרא, וא"כ י"ל דהתוס' במס' מכות החולקים על הערוך הנ"ל, לא ניחא להו בתירוץ שכתבו במס' תמורה דמן הסמיכות פריך, דאין זה קושיא כ"כ, ומתרצים על קושייתם דתמורה כקושיית ס' מחנה ראובן הנ"ל דדין שרפה בלא"ה ידעינן מהלכה למ"מ, ואי דאיצטריך כרי שנרע שחמץ בשרפה, לזה הוי מיישבים דהש"ס בתמורה רצה לתרץ אפי' אם נאמר דר' יעקב ס"ל כרבנן דפליגי על ר"י וס"ל דחמץ מפרר וזורה לרוח, ולדעת הגאונים הלכתא כוותיהו ע"ש ברא"ש, וא"כ ר"ע לשיטתו דאמר רבא בפסחים דף ה' ע"ב ש"מ מדר"ע תלת כו' ש"מ אין ביעור חמץ אלא שרפה כו' ע"ש, וא"כ לר"ע איצטריך והנותר ממנו עד בקר כו' להורות דין שרפה, ואע"ג דאיכא הלמ"מ, מ"מ איצטריך כרי שנרע שחמץ בשריפה דאין למידין ק"ו מהלכה כנ"ל. (וי"ל דגם ר"ע ס"ל כר' יורא שאשם תלויו וחטאת עוף חבא על הספק בקבורה וליכא ילפותא אחריתי). ולפי"ז י"ל דגם רב ס"ל כר"ע דרריש עולת שבת כו' ולא עולת חול בי"ט, אע"ג דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, י"ל דגם רב ס"ל אין ביעור חמץ אלא שרפה כר' יורא ור"ע וא"ש כנ"ל, וא"כ הדרא קושייתנו הנ"ל לדוכתי' מאי תמה ד"י הא קרא בנותר דבשר מיירי אליבא דר"ע, כיון די"ל דרב גופי' ס"ל כר"ע, א"כ דלמא בדרשה דעולת שבת כו' ס"ל כר"ע, ובהא דהפסח נאכל עד חצות ולא יותר ס"ל כדאב"ע כנ"ל, וע"כ צ"ל דהתוס' דהכא בפסחים ס"ל כמ"ש התוס' בתמורה, דמן הסמיכות פריך, וא"כ ע"כ צ"ל כפי' הערוך דר"ע ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, דאל"כ לר"ע ל"ל והנותר ממנו עד בקר כו', דהיינו למה אסמכין קרא ללאו, לכתבי' במקום אחר, וא"כ רב דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, ע"כ לא ס"ל כר"ע למדרש עולת שבת כו' ולא עולת חול בי"ט, רק דקושיית רב ספרא ותירוצא דרב על קרא דלא ילין אולא אליבא דר"ע, וא"כ שפיר תמה ר"י, דהא לר"ע האי קרא בנותר דבשר מיירי, וק"ל.

ובזה נתיישב מ"ש לעיל בפתח דברי דלשיטת רש"י קשיא תמיהת ר"י הנ"ל, דרש"י אויל לשיטתו דס"ל במס' ע"ז דף ס"ד ע"א דלא כפי' הערוך וע"ש בתוס', וע"כ דלא תקשי לר"ע ל"ל והנותר ממנו עד בוקר כו', צ"ל דלא ס"ל כתי' התוס' בתמורה דמן הסמיכות קפריך, אלא כקושיית מחנה ראובן, דהא איכא הלמ"מ דבשרפה, ואע"ג דאיצטריך בשביל חמץ, י"ל דהש"ס רצה לתרץ לכ"ע אפי' נאמר דר' יעקב כרבנן ס"ל דהשבתו בכל דבר, וא"כ לר"ע דאית לי' אין ביעור חמץ אלא שרפה, אין קרא דהנותר ממנו עד בקר כו' מיותר כנ"ל, וא"כ

י"ל דגם רב אע"ג דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, אפ"ה ס"ל כר"ע למדרש עולת שבת כו' ולא עולת חול ב"ט, וא"כ אין מקום לתמיהת ר"י, רי"ל דרב ס"ל בהא כר"ע, ולענין אכילת פסח ס"ל כראב"ע עד חצות, וא"כ האי קרא דולא ילין כו', ע"כ באימורים איירי ואלכא דנפשי' פריך שפיר, וכנ"ל וק"ל.

ובזה יש לתת קצת הכרע לרעת הרמב"ם פ"א מהל' קרבן פסח דין ז' שכ' המניח אימורי פסח ולא הקטירן ער שלנו כו' הרי זה עובר בל"ת שנא' לא ילין חלב חגי כו', וכ' הכ"מ דכן איתא במכילתא פ' משפטים. והמשנה למלך תמה דשביק תלמודא דידן בב' מקומות ותפס דברי מכילתא, דמבואר דף ע"א א"ר כהנא מגזין לאימורי חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה שנא' ולא ילין חלב חגי וסמין לי' ראשית כו', הרי דמוקי לה בחגיגת ט"ו, וכן מבואר מדברי רב כהנא דהכא, מרפריך והכתיב עלי' השלם כל הקרבנות כו', וא"א דכפסח איירי, הא עיקר דינו אחר התמיד, ע"ש.

ולכאורה ה' נלע"ד ליישבו בפשיטות לפי מה שראיתי בס' חדש מחנה ראובן הנ"ל שכ' על מ"ש התוס' על תמיהת ר"י דקרא איירי בין בבשר ובין באימורים, וז"ל, ואכתי קשה על המקשן מי דחקו לומר דקרא איירי בין באימורים ובין בבשר בשביל דוחק זה, אמאי לא מוקי קרא כפשטי' בבשר וא"כ לא נצטרך לדחוק בי"ד שחל בשבת, (וגם המשנה למלך שם כתב על דברי התוס' הללו וז"ל, והדבר מבואר כמה יש מהדוחק בתי' זה), ע"ש והאריך, ותמצית דבריו עפ"י קושית משנה למלך שם דאיך אפשר לומר דקרא קאי אבשר, הא בבשר בלא"ה איכא לאו דלא תותירו כו', (וצ"ל בשלמא אימורים אע"ג דהתוס' לקמן דף ע"א כתבו דמיני' ילפינן לכל אימורין, אעפ"כ רצה הכתוב לכתוב לאו בנופי'), ותי' בס' הנ"ל דצ"ל דאתי לעבור עליו בשני לאוין, אך התוס' בר"פ איזה נשך כתבו דהיכי דליכא מלקות לא אמרי' דאתי לעבור בב' לאוין, דמה לי לאו א' או שתי' כיון דאינו לוקה, ובלאו שאין בו מעשה למ"ד אין לוקין לא תמצא בו מלקות כלל, משא"כ בלאו הניתק לעשה לפעמים תמצא בו מלקות כגון בלא קיים העשה או בטלו כדאי' במכות דף י"ז, (ועיין במשנה למלך פ"ט מהל' פסולי המוקדשין דין ט'), וא"כ רב לשיטתו דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, ע"כ קרא דולא ילין לבקר זבח כו', אף לאימורים אתי, דלבשר בלא"ה כתיב לא תותירו כו', ואי לעבור עליו בשני לאוין, הא לא משכחת מלקות, אבל ר"א לקמן דף ס"ג דמוקי לה בבשר, ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, וא"כ בנותר לא לקי רק משום דה"ל ניתק לעשה, וא"כ משכחת גבי' מלקות כנ"ל, אפשר לומר דאתי לעבור עליו בשני לאוין, עכת"ד. וא"כ רב כהנא י"ל דגם הוא ס"ל לדחוק לאוקמי בי"ד שחל בשבת, רק ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, וא"כ מוקי לקרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח כפשטי' בבשר וא"ש, אבל קרא דולא ילין חלב חגי ראיירי להדיא באימורים, אי אמרת דאיירי בפסח תקשי קושית רב ספרא והכתיב עולת כו' ולא עולת חול ב"ט, ו"ו ראיירי בחגיגת ט"ו רבילילה הוא חול וא"ש, אך לפי"ז קשיא לי' מקרא דעלי' השלם כו', אבל לדידן דקי"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, וע"כ

צ"ל דקרא דלא ילין לבקר זבת חג הפסח, באימורים איירי, דלבשר לא איצטריך כנ"ל, וע"כ צ"ל כאוקימתא דרב בי"ד שחל להיות בשבת, וא"כ טפי נוקי גם קרא דלא ילין חלב חגי כפשטי' בפסח וכדאי' במכילתא, וג"כ בי"ד שחל בשבת, וק"ל. ולפי הנ"ל יהי' הכרע לד"ז, וייתיישב בזה קושית תוס', דלר"ע תיפוק לי' דחלבי שבת קריבין בי"ט מקרא דלא ילין כו', דלכאורה נראה מדברי ס' מחנה ראובן דרצה להעמיס דבריו בדברי התוס' ע"ש, א"כ לפי מ"ש דהתוס' דהכא ע"כ ס"ל כשיטת הערוך, א"כ מאי קשיא להו לר"ע תיפוק לי' דחלבי שבת קריבין בי"ט מקרא דלא ילין, הא כיון דר"ע ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, י"ל דקרא דלא ילין לבקר זבת חג הפסח איירי בבשר ולא קשיא כלל קושית רב ספרא, ואי דקושית התוס' לדב דס"ל כר"ע וס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין למח לי' עולת שבת כו', לזה י"ל דכבר עמד מהרש"א ומהר"ם בקושית התוס' דילמא איצטריך לדיוקא ולא עולת חול בי"ט, ותירצו דטפי מסתבר דקרא להתירא אתי, ואין זה כדאי אחר המחילה הנאותה להניח התוס' דכריהם בקושיא. ולענ"ד י"ל רשם בשבת (ק"ד ע"א) אמרין, כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל נדרים ונדרות קריבין בי"ט ולא איצטריך קרא להתיר עולת שבת בי"ט, א"ו דאתי להתיר עולת שבת ביוה"כ, ור"ע ס"ל נדרים ונדרות אין קריבין בי"ט, ומוקמי' קרא במסתבר, לי"ט ולא ליוה"כ, הרי דגם לר"י הוי מוקמינן קרא לי"ט ולא ליוה"כ לולי דס"ל נדרים ונדרות קריבין בי"ט ולא איצטריך קרא לעולת שבת, ואכתי אפשר לומר דלעולם קרא אתי לי"ט ולדיוקא אבל לא של שבת ביוה"כ כדרדש ד"ע, אע"כ כיון דקרא משמע להתירא, טפי ניחא לן לאוקמי דאתי להתיר של שבת ביוה"כ, מלומד דאתי לדיוקא לאסוד של שבת ביוה"כ, א"כ גם לר"ע אף דס"ל נדרים ונדרות אין קריבין בי"ט, מ"מ התיירא דעולת שבת בי"ט שמעינן מקרא דלא ילין, א"כ טפי מסתבר לאוקמי קרא להתיר של שבת ביוה"כ מלומד דאתי לדיוקא לאסודא.

אך לפי"ז דקושית התוס' דה"ל לד"ע לאוקמי ליוה"כ, תיקשי הא כתבו התוס' שם בשבת דע"כ ר"י ס"ל כאחרים, דלדידן לא מקלע שבת ויוה"כ סמוכין זה לזה, א"כ דילמא ר"ע ס"ל כדקי"ל לא אד"ו דאש ולא מקלע יוה"כ ושבת סמוכין, ואע"ג דאמר' טעמא משום מתיא וירקא, מ"מ כתב התו"ט בסוכה פרק ה' בשם ר"ח דהוא הלמ"מ והוא מסוד העיבור, אלא דאין מגלין הטעם ואמר' להו משום מתיא וירקא ע"ש, אך זה ליתא, דהא ר"ע אוקי מעוטא שחלבי שבת אין קריבין ביוה"כ, ע"כ גם ר"ע ס"ל כאחרים דמקלע יוה"כ ושבת, ולפי"ז אי אמרת דקושית התוס' רק לרב כנ"ל, אפשר לומר דרב ס"ל לא אד"ו דאש וא"א לאוקמי קרא ליוה"כ ושבת, וע"כ אתי להתיר חלבי שבת בי"ט, ואע"ג דזה שמעי' מקרא דלא ילין, איצטריך לדיוקא ולא עולת חול בי"ט, אך כ"ז ליתא, לפי מ"ש לעיל, דאי התוס' ס"ל כהערוך, ע"כ מ"ש התוס' דאתיא אליבא דר"ע אין הכונה דרב אית לי' כר"ע, דע"כ כיון דרב ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין לא ס"ל כר"ע, אלא דהשקלא ושריא אזלא לר"ע, וא"כ ע"כ ליתא לדברי ס' מחנה

ראובן הנ"ל כיון דקושייתו הוא לר"ע, וכיון דר"ע ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, א"כ דלמא קרא לבשר אתי, אלא ודאי דליתא לדברי מחנה ראובן, אלא רבזה לבר סגן, מדלא כתבי' גבי אכילת בשר כמ"ש התוס', ע"כ באימורים איירי, וא"כ שפיר הקשו לר"ע, ודרו"ק.

וא"כ לרעת הרמב"ם דנראה מדברי הכ"מ פ"א מהל' כלאים דס"ל להרמב"ם כפי' הערוך ע"ש, א"כ י"ל שהוא לא ס"ל תי' התוס' רתמורה רקושית השי"ם בתמורה לר' יעקב הוא מן סמיכות, אלא כפשוטו, ואי ראיצטריך להורות דין שרפה כמ"ש התוס', י"ל כמ"ש בס' מחנה ראובן רכבר א"ל הלמ"מ כל שפסולו בקדש בשרפה, והשי"ם רצה לתרץ אפי' לרבנן דאית להו בחמץ מפרר וזורה לרוח, וא"כ לרב י"ל דס"ל כר"ע בררשת עולת שבת כו', וס"ל אין ביעור חמץ אלא שרפה, ואיצטריך והנותר ממנו עד בוקר כו' כדי לילך מינ' בק' רחמץ בשרפה כנ"ל, וא"כ כיון דרב ס"ל כר"ע, י"ל דקושית רב ספרא הוא לרב לנפשי' דאית לי' לאו שאין בו מעשה אין לוקין, אבל לר"ע לק"מ, כיון דאית לי' לאו שאין בו מעשה לוקין לרעת הרמב"ם דאית לי' כהערוך, י"ל דקרא דולא ילין, בבשר איירי, ולק"מ קושית רב ספרא, ולרב איצטריך עולת שבת כו' דאתי לדיוקא כקושית מהרש"א ומהר"ם כנ"ל, ואית לי' לא אד"ו ראש ולא מקלע ויה"כ ושבב סמוכין, וא"א לאוקמי להתיר חלבי שבת ביוה"כ כנ"ל, ודרו"ק. (ויש לתת בזה ג"כ המשך בדברי התוס').

והנה סבורי' להחליט דהנה פ"א מהל' כלאים דס"ל להרמב"ם כפי' הערוך ע"ש, א"כ י"ל שהוא לא ס"ל תי' התוס' רתמורה רקושית השי"ם בתמורה לר' יעקב הוא מן סמיכות, אלא כפשוטו, ואי ראיצטריך להורות דין שרפה כמ"ש התוס', י"ל כמ"ש בס' מחנה ראובן רכבר א"ל הלמ"מ כל שפסולו בקדש בשרפה, והשי"ם רצה לתרץ אפי' לרבנן דאית להו בחמץ מפרר וזורה לרוח, וא"כ לרב י"ל דס"ל כר"ע בררשת עולת שבת כו', וס"ל אין ביעור חמץ אלא שרפה, ואיצטריך והנותר ממנו עד בוקר כו' כדי לילך מינ' בק' רחמץ בשרפה כנ"ל, וא"כ כיון דרב ס"ל כר"ע, י"ל דקושית רב ספרא הוא לרב לנפשי' דאית לי' לאו שאין בו מעשה אין לוקין, אבל לר"ע לק"מ, כיון דאית לי' לאו שאין בו מעשה לוקין לרעת הרמב"ם דאית לי' כהערוך, י"ל דקרא דולא ילין, בבשר איירי, ולק"מ קושית רב ספרא, ולרב איצטריך עולת שבת כו' דאתי לדיוקא כקושית מהרש"א ומהר"ם כנ"ל, ואית לי' לא אד"ו ראש ולא מקלע ויה"כ ושבב סמוכין, וא"א לאוקמי להתיר חלבי שבת ביוה"כ כנ"ל, ודרו"ק. (ויש לתת בזה ג"כ המשך בדברי התוס').

בנוסף שטר מכירת חמץ

מהגאון מוה"ר דוד מאיר פריש אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

העיר מעכ"ת בשטרי מכירת חמץ דכותבין יום י"ד ניסן, הא שטר אין מוכח מתוכו דשמא בסוף יום ה' הקנין אחר זמן איסור חמץ. והנה יפה כ' בזה, והאמת אגיד, כי אנכי הנהנתי לכתוב, כיום י"ד ניסן בבקר קודם זמן איסור חמץ, ושוב ראיתי בס' זכרון שמואל על מס' גיטין נדפס בתחלתו^[ו] שטר מכירת חמץ ונכתב בו יום י"ד זייגר אכט בצפרא, וכ' שם באות י"א, שקיבל בן מרבו הגאון מ' משה סופר בעל המחבר ס' חתם סופר, אמנם יפה הקשה מעכ"ת ממעשים בכל יום, ובאמת חלילה לנו לומר אבותי אכלו בוסר.

ולכן אבאר כי אין כאן שום חשש כלל, ואקצר בדבריו. דוראי הא דסוף היום קונה אינו בודאי, רק ג"כ מחמת דאינו מוכח מתוכו, וכאן הרי מוכח דעושה כדי להנצל מאיסור חמץ, והרי אמרינן בשו"ע חו"מ סי' מ"ג סעיף ה' דאם מוכח הטעות כשר הזמן, כ"ש בנ"ר דאינו רק לברר הספק, וע"ע שם סעיף י"ד לענין אם נכתב בשבת או ביוה"כ ע"ש, וא"כ כ"ש הכא דהכל יודעין גם הנכרי הקונה ידע, דעושה כן מחמת איסור חמץ ממשמש ובא, ודאי אמרינן דכוונת הזמן ה' לקנות בבוקר. ובלא"ה הלא מבואר בשו"ע חו"מ סי' ר"מ ס"ב, ב' שטרות ביום א' לב' בני אדם, דבידוע לאיזה מהן בא לידו השטר ראשון, קנה אפי' לא נכתב קנין בשטר, וע"ש בסמ"ע היטב. ואף דשם בעי עדים, היינו משום דהמוכר ולוקח לא מהימני נגד חב, אבל כאן דלאו מטעם נאמנות קאיתנין עלה ולא איברי סהדי אלא לשקרא, וכיון דנפשם יודעת מאד, ישראל המוכר והעכו"ם הקונה, דנמסר השטר בבוקר, שפיר קנוי לו מיד. ועוד, הכי גרע כאם נכתב בו זמן, רק שלא נודע שעתו, מאם לא כתב זמן כלל, והרי אדרבה גט שאין בו זמן פסול, ובנכתב בו זמן אפי' נכתב בו שמיטה פלונית ולא נכתב בו אפי' שנה וחדש ויום כשר, וכדאיתא במס' גיטין דף י"ז ע"ב ומוכא בש"ע סי' קכ"ז סעי' ז' באה"ע, ע"ש.

והנה לרעתי הרבר ברור דא"צ כלל זמן בשום שטר קנין, דלא תיקנו זמן בשטרי קנין רק בגיטין ולא בקדושין וכדאיתא במס' יבמות דף ל"א ע"ב, ובכל מקום זמן אינו אלא ליפוי בעלמא, ומהני רק לענין ראי' שאם ימכור לאחר יראה מי הקדום, וכן אפי' שטר חוב שהוא לראי' אין צריך זמן כלל, רק שאינו גובה ממשעבדי, ע' בח"מ ריש סי' מ"ג, וא"כ לענין יום הנכתב בו, לענין שעותיו, הוי

(1) נולד בשנת תקע"ב בערך בעיר דאהטין לאביו מו"ה יהושע פריש. נסמך להוראה מאת הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד והגאון מוה"ר מרדכי זאב אישינגא מלכוב. שימש כאבד"ק ברעזאן. נדפס ממנו שו"ת יד מאיר. נלב"ע כיום ו' לחודש אייר שנת תרמ"ב לפ"ק.

תשובה זו היא חלק מתשובה ארוכה שכתב הגאון הנ"ל אל הרב הגאון מוה"ר יהושע פאליק אבד"ק אקא, והדפסנו כעת רק מה ששייך לחג הפסח, והשאר יודפס ברצ"ה בהזדמנות אחרת. אפריון נמטוי' לירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן שמסר לנו תשובה זו להדפיסה בקובצנו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

כאלו לא נכתב בו זמן, ועדיף מיני, פשוט דכשד מתחלת היום היכי דשניהן מורים לענין ממון. ולענין איסור כל שבאמת מסר לו השטר קודם זמן איסורו [פשיטא] רמחני לי שטרו בתורת קנין, והרי מעשים בכל יום בגט דנכתב בו זמן מפני תקנת חז"ל, והרי עכ"פ אינו מוכח מתוכו באיזה שעה ביום, ומ"מ מגורשת תיכף בעת שבא הגט לידה, ולא אמרו דלא תתגרש עד סוף היום, דהרי קודעין הגט תיכף אחר נתינה לידה, ומותרת להנשא תיכף, רק משום גזירת הבחנה. ואם בגט דאיכא תקנות חז"ל להיות בו זמן, מ"מ מתגרשת תיכף בנתינה לידה, כ"ש בשטר קנין דהוי כמו שטר קרושין דא"צ זמן כלל, דוראי לא גרע בבוקר, מאם לא כתב זמן כלל, כן נלע"ד ברור, ואין לפקפק כלל על מה שלא נהגו לכתוב השעה בשטר חמץ, והנה להם לישראל. ואם כי אנכי נהגתי להחמיר כדי להראות שיש לחוש לכתחלה לכל מיני חומרות, אבל חלילה לפקפק במי שאינו נוהג כן, כי אין כאן שום דגנוד כלל, ואין לחוש לחומרות החתם סופר הנ"ל, כנלע"ד ברור ואמת.

בדין טחינת קמח, ובסוגיא דקדירות בפסח

מהנהג"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבד"ק דעש זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום ד' י' ניסן תרא"ם לפ"ק דעש.

יהי שלו' בחילו, ישפות השקט בשח באהלו, ורב ברכות, ושובע שמחות, בשמחת החג הקרוש, לכבוד אהו' י"נ ה"ה הרב המאוהב החריף ובקי החה"ש נ"י עה"י פ"ה כקש"ת מהו' מרדכי יודא נ"י אבד"ק או"ד [=אינסערדאם] והגליל יצ"ו²⁾.

הנני לבשר כי תלי"ת סר ממני החולי, רק עדיין אינני במזג השווה כ"כ כמקדם ואקוה להשי"ת שאחזיר לאיתני לגמרי.

ובענין המעשה של טחינת הקמח, הנה באמת נזהרין בזה שלא להשים מטפחת על העריבה כי נודע שמוזע הרבה ונעשה כעין בצק, רק עושין כעין חופה על כלונסות או באופן אחר, רק השתא הכא בדיעבד שעשו כן והי' בצק מזיעת חימום הקמח, הי' צריך לרקד הקמח בנפה באותו שעה קודם שנתיבש המעט בצק ההוא. ומעכ"ת נ"י כ' בלא"ה יש להתיר בדיעבד דהוי מעט מי פירות עם מים, ובאמת אותו המעט היינו פחות משישים כמבואר בפוסקים, וכוודאי הי' כאן הרבה פעמים ששים. וגם יפה כ' מעכ"ת נ"י דהוה ספק אם נפל לתוך הקמח מאותו הבצק שלמעלה כלל, ויעויין בשו"ת מהר"ם מינץ.

ודברי הבאר היטב בענין זיעת אדם, הנה הבאר הטיב קיצר בדבריו, אבל נראה דס"ל דזיעת אדם, מאחר שאינו מחמיץ כמים, אין לו דין מי פירות כלל כשלש עם מים, דמה מי פירות יהי, ע"כ ס"ל דאינו מחמיץ כלל אפילו עם מים, כנלענ"ד.

הכ"ד י"נ הרש"ת,

הק' מנחם מענדל פאנעט

ב"ה. יום עש"ק שמיני שנת תרט"ז לפ"ק אהרישאר.

בין גאולה לגאולה, יעלה למעלה למעלה, ערי יבנה העיר על תלה,
כבוד אהובי ידידי וחביבי, הנצמד במרכז לבבי, ה"ה הרב המאוה"ג
החריף והבקי המפורסם בצדקתו וישרו נ"י עה"י פ"ה כקש"ת מ"ה
משה נ"י האב"ד ור"מ דק"ק וו"ה [=וואשארעהל] והגליל יע"א³.

באשר הולך בזה הרבני מהו' אברהם ב"ה נתן מפה, אמרתי לבוא
בשורותיים הללו ולעורר רחמים עבור אחב"י היושבים באה"ק אחרי שנודע גורל
המצוה להשתדל ולהתאמץ בזה, ע"כ בקשתי מאוד שמעכת"ה ידידי נ"י יתאמץ
בזה אצל הסרים למשמעתו ויעורר לבבם, וכל אשר ימצא אתם ממעות רמב"ג
וא"י, ימחול מעכת"ה נ"י למסור כעת ליד הרבני מהו' אברהם המוכ"ז.

והנה רצפתי פה המכתבים שהגיעני מאה"ק על הנדבה דאשתקד, ומחמת
הכנסת שבת מלכתא לקצר אני צריך. ומחודענא שכעת אני עוסק בסוגיא
דקדירות בפסח (פסחים דף ל' ע"א), וקצת התעוררתי שנתקשיתי בתוד"ה אמר
רב כו', הנה בחולין דף ח' ע"ב ד"ה השוחט, יעו"ש. לכאורה קשה מאחר
דהוכיחו מדבש דיש חילוק בין פוגם כשהוא בעין, א"כ למה הוצרכו להעמיד הא
דרב ביודעין שהוא בן יומו, הא ו"ל גם רב ס"ל לחלק בהכי, ושפיר נסתפק רבא
אליבא דרב בעכברא בשיכרא שהוא פוגם בעין. וצריך לפרש דברי תוס' דחולין
דלא ס"ל לחלק בין פוגם בעין לפוגם מחמת שאינו בן יומו, רק בדאיכא תרתי
לשיבותא, וה"ק ברבש מסרא סרי, ובוודאי לא עירכו בהדבש שומן, ואי משום
הכלים, הוי נטל"פ, רכשהוא בעין ג"כ פוגם, ועתה איכא תרתי, בזה התיר בדבש.
אבל ממ"ש תוס' כאן מבואר דמחלקו בסתם בין כשהוא פוגם בעין, א"כ מה
הוקשה להם בהאי דחולין, ולמה הוצרכו להעמיד כשהוא בן יומו דוקא, וצ"ע⁴.
ואם יכון העת למעכת"ה נ"י לעיין בזה, ימחול להודיעני דעתו הרמה.
ואת חג המצות, יחוג בשמחה ובדיצות, כאות נפשו הטהורה וחפץ ידידי
הרש"ת בלונ"ה,

חק' מנחם מענדל פאנעט

אחרי החיתום באה לביתי האשה הצנועה מ' פריירל אלמנת הרבני המנוח
מהו' משה מלמד ו"ל מקארלסבורג, וסיפרה לפני כי בישוב א' שתחת דגלו של
מעכת"ה יש איש א' ושמו ר' איצק אשר הי' חתנו של הישיש כ"ה נתן נ"י,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ח עמוד ו"ז. — מכתב הראשון קבלנו מאת נכדו
של מקבל המכתב, ה"ה ירדנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה ארי' לעזו שליש"א רב
דקהל תפלה למשה טעמעשוואר, ומכתב השני קבלנו מאת נכדו של מקבל המכתב, ה"ה
ירדנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. ישאו ברכה
מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ס"ח עמוד כ'.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ו עמוד י'.

(4) עיין בחי' חתם סופר, ובחי' כתב סופר, על התוס' שם בחולין.

ותחלה ה' בהעלפר בביתה בעת פטירת בעלה המנוח הנ"ל, ויש לה איזה תביעה עליו, ומאחר שהאלמנה הנ"ל אין לה איך לפנות, והיא יושבת כאן במצוק, רק בסיוע הבע"ב רפה, ע"כ בקשתה שמעכת"ה נ"י ישתדל עבור המצוה לקרוא את האישי ר' איצק הנ"ל ולרבר עמו לשלוח כפי האפשרי לו, להאלמנה הנ"ל, ולזכות ולצדקה תחשב.

הנ"ל

בדין עני המהפך בחררה

מהגאון מוה"ר מרדכי מרגליות יפה מפעסט זצ"ל¹

בע"ה. יום ה' י"א למב"י תרל"ה לפ"ק.

החיים והשלום יהיו מותאמים, וברכת אלה לזה נצמדים, אל ראש צדיק תמים, מבושם מכל מיני בשמים, ה"ה רב האי גאון המאה"ג המפורסם פה"ח עה"י חריף עצום גולת הכותרת כש"ת מו"ה חיים צבי מאנהיימער נ"י אב"ד ור"מ דק' אונגוואר יע"א².

אחר שאילת שלו' וברכת רבבה, אבוא בשורתיים בחיל להתיצבה, לפני גאון אחר השט' בהויית ראביי ורבא, מעיין הנובע עד בלי קצבה, לרוות צמאון כמים קרים על נפש עיפה, אבל החכמה עטרה לראשו ולעקבו ענוה, והיא סמכתני לדפוק על היכלו היכל החכמה בענין שאלה אחת, אשר אקוה שילמדנו נא רבינו מלוא כף נחת. והוא על דבר למדן אחד המצפה לשולחן אחרים, שעשה סיום בכורים ערב פסח בבה"כ אחת י"א שנים, והזמין אנשים מבכורי ישראל לזה, ואחר זה שיצא קול שנה אחר שנה שנעשה שם סיום, באו שם שאר בכורים ג"כ גדולים וקטנים, וכה באו תמיד י"א שנים, והי' לו בזה קצת חזיון להוצאות י"ט של פסח לפרנס אשתו ובניו. ועתה נעשה מקרה שב"ת [=שבעל תשובה?] אחד לקח בית דירה שלו לדור שם באותו חצר בבה"נ, והנה הי' ב"ת הנ"ל ג"כ בבה"כ"נ להתפלל, ואחר גמר התפלה שישב הקובע על מקומו לעשות הסיום, נשמע קולו של ב"ת הנ"ל מאחורי הפרגוד והלך ברמזי' ואמר לאיזה דשם שהוא ילך ג"כ לעשות בכיתו סיום כל רכפין ייתי ויאכל כל דצריך ייתי ויפתח על הפתח

(1) נולד בשנת תקצ"ח לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר ישראל דוד אבד"ק פעזינג זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ד שמואל צילץ ראבד"ק ניקלשבורג זצ"ל. שנים רבות הי' מניד מושרים בחברה ש"ס דק"ק פעסט. נדפס ממנו ספר שאל לך אות, ואיזה תשובות ממנו נדפסו בשו"ת מילי דאבות (חלק ד'). נפטר ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תרס"ז לפ"ק. — תשובה זו הגיעה אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד המפואר שוע ונדיב מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ד עמוד י"ז.

שלו, וחברא חברא אית לי, עד שמשכו ידיהם מן בה"כ ונמנים על הפתח שלו, וחלכו ג"כ אצלו אנשים אשר הוזמנו ע"י הראשון כנודע, שאמרו מה לי הכא מה לי התם. והנה האחרון יש לו פרנסה אחרת ולא חי צריך לסיוס הנ"ל. יהי' איך שיהי', גרם האחרון במעשה סיום שלו חיזק במתנות לראשון כנודע. ועתה נא ילמדנו הדרת הגאון נ"י לדינא ולהלכה אי שפיר עשה האחרון במעשה שלו, ואי מותר לעשות סיום באופן כנ"ל. והנה תורה היא ויורשני נא כבוד הדרתו נ"י לרון קצת ורק כתלמיד היושב לפני רבותיו.

ואען ואומר נא, שלדעתי רעת קטנה והקלושה נראה שהדין הנ"ל יש לו דין עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו ממנו (קדושין ר"פ האומר), ותל' לפע"ד בשיטת התוס' וראשונים דשם. והנה דעת רש"י שם ראפ"י בהפקר ומתנה שייך דין עני המהפך בחררה ולא בשכירות בלבר היכא דיוכל למצוא במקום אחר, ורמב"ן הסכים ג"כ לדעת רש"י וכמו שהביא הר"ן בשמו שם. וקושיית התוס' על רש"י ד"ה עני, מהאי דפאה אם פירס טליתו עלי' מעבירים אותו הימנה, א"כ חזינן דבהפקר לא שייך דין עני המהפך, כתב הרמב"ן דשאני התם שהרבה עניים מחזירים אחר פאה זו שהוא מחזיר אחריו, אבל זולת זה שייך בהפקר מהפך בחררה, ומורה הרמב"ן.

וכן נלפע"ד דדעת רשב"ם ג"כ לכאורה כדעת רש"י, שכתב (ב"ב נ"ד) דנכסי הגוי הרי הוא כמדבר וכל המחזיק בהם זכה, וכתב, אע"ג דהמחזיק זכה בו, בכ"ז רשע מיקרי כעני המהפך בחררה, וכן הביא לשון זה הרא"ש פ' האומר, משמע ררעתו כרעת רש"י דבהפקר שייך דין מהפך בחררה.

אע"ג דלכאורה יש לחלק בענינים, רשאני בנכסי הגוי כיון דישראל טרח ונתן מעותיו לגוי מש"ה המחזיק מיקרי רשע, ודומה לעני המנקה בראש הזית שתחתיו גזל, שהביא הר"ן והרא"ש באמת להקשות על הר"ת דס"ל בהפקר לא שייך מהפך בחררה, ואמאי הוי גזל, וכתבו לחלק דשאני בעני המנקה, כיון דטרח בה וסמכי רעתא עלי' אפי' בהפקר הוא מהפך בחררה, וא"כ נוכל לומר בנכסי הגוי דכיון דטרח ונתן מעותיו ביד אחר, הוי כמו טרח בעני המנקה, אבל בשאר הפקר דלא טרח מורה הרשב"ם לדעת ר"ת דהפקר אינו דין חררה.

אמנם משטחיות לשון הרא"ש פ' האומר שם נראה דאין לחלק, והיינו אחר שהביא דעת הרשב"ם הנ"ל בנכסי הגוי, כתב ע"ז, אבל הר"ת ס"ל דבדבר של הפקר לא שייך דין חררה, ע"כ, ועתה על מה הביא הרא"ש דעת ר"ת על דינו של הרשב"ם, דשאני התם בנכסי הגוי דטרח במעותיו מש"ה מיקרי רשע, והיכן מצינו דר"ת חילק בדינו על הרשב"ם כמו נכסי הגוי בהפקר כזה, אע"כ ס"ל להרא"ש דהיא היא ואין לחלק בין הפקר להפקר, וכיון דר"ת ס"ל בהפקר לא שייך דין חררה, ה"ה היכא דטרח בה ע"י נתינת מעות, וכן הרשב"ם דס"ל בהפקר ע"י נתינת מעות מהפך בחררה, ה"ה בכל הפקר דעלמא וכדעת רש"י. ומעתה לפי"ז עכ"פ דעת רש"י ורמב"ן ופשטיות לשון הרשב"ם, דבהפקר שייך דין חררה. וא"כ לע"ד בנידון דידן במעשה הסיום שהלך מבה"כ ואמר שיעשה ג"כ סיום בכורים, אע"פ שהוא דבר של הפקר לקבל מתנה, בכ"ז עשה אחרון נגד

הראשון הקבוע בבה"כ מעשה רשע בפרישת מצורתו עני המהפך בחררה ובא אחר ונמלו ממנו וכו'.

שנית נראה ונאמר, אפי' לדעת הר"ת החולק על רש"י וס"ל בהפך ומתנה אין לו דין חררה, הא הקשה תוס' שם על שיטת ר"ת מפרק לא יחפור דמרחיקין מן הרג כמלוא ריצת הרג אע"פ שהוא של הפקר, ותי' היכא דיוורד לאומנתו של חבירו ופסקי' לחיותא שאני אע"פ שהוא של הפקר, והביאו ראי' מהאי בר מבואה ראוקי רחייא נגר אחר, שאמר שם ר"ה דיוכל לאמור פסקי' לחיותאי יעו"ש, וכן הביא הרא"ש בפ' האומר תי' זה היכא דיוורד לאומנתו שאני. [הן אמת שדברי התוס' והרא"ש נפלא ממני קצת ולא ראיתי שמפרשי התוס' הרגישו בזה, שהביאו ראיי' מהאי בר מבואה ראוקי רחייא ביהדי, והוא ר"ה בפרק לא יחפור דף כ"א, והוא לכאורה שלא אליבא דהלכתא דלא קיי"ל כר"ה אלא כר"י בן לוי שם, וכן כתבו התוס' שם דלא קיי"ל דין רבד מבואה. וצ"ל דרעתם שלא הביאו אלא למשל, כמו דס"ל ר"ה בהאי בר מבואה דאמר לי' פסקי' לחיותאי, אע"ג דבהאי בר מבואה לא קיי"ל כן, בכ"ז בדין דמרחיקין מן הרג כמלוא ריצת הרג הטעם משום דפסקי' לחיותאי]. עכ"פ דעת התוס' היכא דיוורד לאומנתו ופסקי' לחיותאי כמו מרחיקין מן הרג, אפי' בהפך הוי דין חררה לר"ת, ומעתה בנידן דידן כמעשה הסיום שפירש מצרתו אצל הראשון ואמר שיעשה ג"כ סיום במקום שכבר נתאספו לקבוע בבה"כ, הוי עוד יותר מן מרחיקין מן הרג כמלוא ריצת הרג, מאחר דכבר נתאספו האנשים במצודה של הראשון, ואפי' ר"ת מורה דשייך ב' דין חררה.

שלישית נראה, הא מביא התוס' דעת רבינו מאיר עוד טעם על מרחיקין מן הרג כמלוא ריצת הרג אע"ג שהוא של הפקר, דמיירי שהראשון גורם שיבואו הרגים לשם, וכיון דע"י מעשה שלו מתאספים הרגים שם הוי כאילו גוזל, יעו"ש במחילה, וא"כ זה, הא נידן דידן דומה ממש ג"כ לסבדת ד"מ, הא ע"י מעשה שהזמינו הראשון באו לשם, ואי"כ מרחיקין מן הרג כמלוא ריצת הרג באותו חצר בבה"כ, ובפרט שפתח של האחרון היא סמוך בבה"כ, וצריך להרחיק עכ"פ מזה החצר בסיום שלו. ואחר כ"ז נראה לעיני האטומים, שאליב"י כל התירוצים של הראשונים הנ"ל בדין עני המהפך בחררה, עשה השני מעשה מכווער.

והנה הארכתני קצת במחילה מהדרתו נ"י, אבל כך דרכה של תלמוד לפטפט באוריותא נגר דבותינו ולדמות מילתא למילתא. ולדינא ולהלכה בדבר הסיום, יורה המורה הדרת גאוננו נא נא במחילה לא"פ. ואחלה ואבקש שיעשה נא לכבדינו בתשובתו הרמה, בזכות מר אבי הג' דק' פעזינג וצ"ל מאי דאפשר ע"י מוקדם במחילה.

כ"ר המסיים בברכת חיים טובים רשנים ורעננים יהי', החותם בכל טוב סלה בקידת אפים נגר הדרתו נ"י.

חק' מרדכי מרגליות יפה בהג' דק' פעזינג ז"ל

העומד לתלמידי ש"ס חברא פעסט

מכתב מהגאון מוה"ר אליעזר זוסמאן סופר זצ"ל⁽¹⁾ אבר"ק פאקש

ב"ה. אס"ת [=אסתר תענית] תר"ל לפ"ק.

אחרשה"ט. באתי להתנצל אשר אחרתי עד היום להשיב דבר, כי לא מלבי עשיתי זאת, כי כאשר הגיע לידי מכתב מעכ"ת הייתי בצער ויגון, ילדי היו חולאים, ואחד שבק חיים בעוה"ר, יה"ר שיהי' לכפרת עונותי, ומכתב מעכ"ת הוסיף יגון על תוגה, כי האמנתי שמכתבים מגדולי ארץ סגרו פי המשטינים המלעיבים במלאך ה' קדוש ישראל רבינו מאור הגולה נ"י⁽²⁾, ומעכ"ת הודיעני, שעוד הוסיפו סרה לרבר עתק, קשתם דרכו לירות חיצים שנונים בלב מלך מלכי ררבנן רבינו הקדוש נ"י, כל שומע תצלינה אזניו, ומכ"ש מי שזכה לראות ולהנות מאור קדושתו ולשאוב מים חיים ממקור דברי חיים. (שערי) [שומן] שמים על זאת, אם תשתפכנה אבני קודש בלעג ובזיון, איך יועם זהב כתם אופיר, עיני עיני ירדו מים על כבוד שמים, ובצפייתי צפיתי שגדולי הדור כאשר הבטיחו כן יעשו דין ומשפט עפ"י תוה"ק, וענוותנות מעכ"ת הרחבני עוז שגם אנכי אתן חתימת ידי, שמעוני רבותי, אשרי לגדולים שישמעו לקטן, אל תעשו כן לקבל חתימות מאדם מועט לעולם כמוני היום, מה לאזוב בין ארזי לבנון, כי לא לכבוד יהי' זאת לרבינו מאור הגולה נ"י.

ואני תפילה ברכת הדיוט, גם אם יקללו המה, אתה ה' אלקי תברך את עבדך עבד נאמן רועה ישראל, אשר מנעוריו הקדיש עיתותיו לתורה ולעבודה, תל תלפיות אשר אלפים פונים לראות וללמוד דרכו בקודש, ועוד יגוב בשיבה דשן ורענן לפני שמש שמו ינון, יתחדש כנשר נעוריו להפיץ מעיינותיו לרוות הצמאים לדברי אלקים חיים.

בזכותו יבורך גם עבד לעבדי ה', זעירא מן חבריאי,

זוסמאן באאמפ"ם

-
- (1) נולד בשנת תקפ"ח לפ"ק בעיר פרעשבורג לאביו הג"ר פישל סופר זצ"ל. למד אצל הגאון בעל כתב סופר זצ"ל ואצל הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. בשנת תרי"ד לפ"ק נשא אשה בתו של הג"ר יואל אונגאר אבר"ק פאקש זצ"ל, ונתמנה לדיין שם. בשנת תרי"ז לפ"ק נתקבל לאבר"ק האללאס, ובשנת תרמ"ו נתמנה למלאות מקום חותנו כאבר"ק פאקש. נרפס ממנו ספר ילקוט אליעזר, ס' מלאה קטורת, ספר המקנה, ספר עט סופר, וס' דמשק אליעזר. נשמתו עלתה לגנוי מרומים עיוה"כ שנת תרס"ג לפ"ק.
- מכתב זה שנכתב לב"ד דק"ק צאנז הועתק מפנקס כתי"ק המונח ברשות נכרו הרבני החסיד המופלג הנכבד מוה"ה משה יוסף פאשקעס נ"י. ישא ברכה מאת ר'.
- (2) הוא כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע.

בדין אכילת קרבן פסח ושאר קדשים לבני נח

מהרב הגאון מוה"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"ד⁽¹⁾

(א) נסתפקתי בכל קדשים קלים שזיכתה התורה לבעלים ולנשיהם לאכול, אם בן נח מותר לאכול בו אם לאו. והנה הדבר שהביאנו לירי ספק זה, הוא ממה שמבואר בפסחים (דף ג') ההוא ארמאה דהוה קא סליק ואכיל פסחים בירושלים, אתי לגבי ריב"ב אמר לי' כתוב בתורתכם כל בן נכר לא יאכל בו ואנא קא אכילנא משופרא דשופרא, אמר לי' מי קספו לך מאלי', זיל אימא דליספי לך מאלי', כי קא סליק אמר ספו לי מאלי', אמרו לי' מי לא ידעת דאלי' לגבוה סליק, אמרו לי' מאן אמר לך, אמר ד' יהודה בן בתירא, בדקוהו ואשכחי' דארמאי הוא וקטלוהו, שלחו לי' שלום עלך ריב"ב, את בנציבין ומצורתך פרוסה בירושלים. והנה מי יתנני בינה להבין על מה ולמה קטלוהו להאי ארמאה, לא מיבעיא אי נימא בהך צווי דכל בן נכר לא יאכל בו, דקרינן בו לא יאכילום, וכפסק הר"מ ז"ל בסה"מ לאוין קכ"ח ובחל' קרבן פסח פרק ט' הל' ז', ודאי דאין שום טעם למה חי' חייב מיתה, אך אף אי נימא כמו שחידש הצ"ח בפסחים (דף ע"ג) דלגבי ב"נ קאי הלאו עליו גופא שהוא לא יאכל, מ"מ הרי לא מצינו בשום מקום בש"ס שחי' חייב מיתה על זה, וכן לא זכר זה הר"מ בשום מקום. גם גוף דברי הרב צל"ח אינו אלא מן המתמיהים, דלמה לא נחשב גם זה בין השבע מצות שבני נח חייבים, ובע"כ דהציווי לא קאי אלא אישראל המאכילו, אם כן למה דנוהו להאי ארמאה במיתה משום זה שאכל פסח, ועיין ירושלמי מגילה פרק א'.

והייתי רוצה לומר דלכך דנוהו במיתה, דהרי באמת אף ישראל שמותר בקדשים קלים, אינו אלא משולחן גבוה קא זכו, ומשום זה הרי בקדשי קדשים גופא נמי יש מחלוקת אי ממון בעלים הוא בכמה דוכתי בש"ס, ולפי"ז לעכו"ם דלא מצינו שזיכתה להם תורה בקדשי קדשים, הרי שוב גשאר ממון גבוה, והוה באכילה זו גזול את גבוה, וכן נח מצווה על הגזל, ואזהרתו זו היא מיתתו וכמבואר בסנהדרין דף נ"ו, ולכך הוה באכילה זו גזול, ולזה הרגו להאי ארמאה דקאכיל פסחים בירושלים.

ובזה אמרתי לפרש ע"ד החירוד רברי המדרש רבה על הכתוב דכל בן נכר לא יאכל בו, הה"ר מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, וכבר נסתבכו

(1) נולד בשנת תרנ"ה לפ"ק בירושלים עיה"ק לאכוי הג"ר אשר דוב. נשא אשה בתו של הרב הגאון מוה"ר משה מרדכי עפשטיין אבד"ק ור"מ דק"ק סלאבארקא. כשעלה חותנו לאה"ק בשנת תרפ"ד, נתמנה למלאות מקומו כאבד"ק סלאבארקא, ובשנת תרצ"ו נתקבל לאבד"ק ווילקאמיר. נרפס ממנו ספר חלקו של יוסף על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות, וס' תרועת מלך עמ"ס ר"ה, וקונטרס זרע חיים הנספח לספר זרע יצחק (קיידיאן תרצ"ד). נהרג עקה"ש בחורש אב שנת תש"א לפ"ק, הי"ד.

חירו"ת הללו הועתקו מפנקס שלו שהגיע לירינו מאת ידידנו הנכבד הרב חנוך הענק סאוויצקי נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

המפרשים בביאורו. אמנם לפי זה מבואר בפשיטות, דהרי מבואר בסנהדרין דבן נח שלמד תורה חייב מיתה, רכתיב תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ואי מורשה, מגזל גזלי מינה, ועתה מבואר דלכך אסור ללמד תורה לעכו"ם כיון שהוא גזל, והוה כמושיש אבר מן החי לב"נ דעובר בלפני עור. ולפי"ז יש לומר דלכך אסור להאכיל פסח לב"נ, כיון דב"נ אסור בקדשים מדין גזל, אם כן עובר בלפ"ע. וזהו כוונת המדרש, כל בן נכר לא יאכל בו, וקרי לא יאכלום, והאיסור הוא משום דב"נ נצטווה על הגזל, והה"ד מגיד רבדיו ליעקב כו', דשם האיסור ג"כ משום גזל, ונכון ע"ר חידוד. — והי' נראה מזה רבן נח מצווה על כל קדשים שלא לאוכלם מדין גזל שגזול לגבוה, וקדשי עכו"ם הרי הן עולות, כן הי' נראה לכאורה.

(ב) שוב ראיתי להרב מנחת חינוך במצות ל"ת דכל בן נכר לא יאכל בו (מצוה י"ד) שעמד בהך מעשה דהאי ארמא דקטלוהו, ועמד ג"כ למה נתחייב מיתה, וגם הוא רצה לומר שהוא מדין גזל, יעיין בדבריו שם. ואני אומר דלרינא אי אפשר לומר כן, ויש לנו ראי' ברורה וגרולה דלא שייך בזה דין גזל, והוא, דאי נימא דשייך בזה דין גזל בכל קדשים, א"כ האיך יתפרנס לנו דברי הגמ' דפסחים (דף ע"ג ע"א) השוחט חטאת בשבת בחוץ מה תיקן, ומשני דתיקן להוציא מירי אבר מן החי לבן נח ולכך חייב עלה משום שבת ולא חשיב מקלקל, ומעתה אי נימא דקדשים אסורים לבן נח, הרי אין כאן שום תיקון, דהרי עדיין יהי' אסור לבן נח משום קדשים דהוה מדין גזל, ואין לומר דיכולים לפרותו ואז לא יהי' שום גזל, זה אינו מתרי טעמא, חרא לפי מה שמבואר אצלינו בדברי הר"מ בהלכות פסולי המוקדשין פ"ח הלכה ה' דהמשיל מום בקדשים בידים אסור משום לא תאכל כל תועבה, ולפימ"ש"ב במקו"א ש"י הר"מ במש"כ הר"מ בריש פ"ח מפסחמ"ק דהמחשב בקדשים חשיב כמשיל מום, וביארנו טעמו משום דבאמת אין לך מום גדול יותר מן השחיטה, אלא דהתורה צותה לשחוט את הקדשים ומצותו בכך, אבל היכא דחושב בשעת שחיטה, הרי שוב אין מצותו בכך, ושוב הוה משיל מום בקדשים, ואם כן דהוה משיל מום בקדשים, שוב אסור משום לא תאכל כל תועבה, אם כן הכא נמי כאן, כיון דהוה שחוט חוץ, הרי אין מצותו בכך, ושוב הרי הוה משיל מום בקדשים, ואסור מדין לא תאכל כל תועבה, והרי אין פורין את הקדשים להאכילן לכלבים וכמבואר בפסחים (דף כ"ט ע"ב) ובתמורה (דף ל') ובכ"ד, ובבכורות (דף ט"ו), וכיון דאסור לאכול שחוט חוץ מדין לא תאכל כל תועבה הרי הוה רק אכילת כלבים, ואין פורין את הקדשים להאכיל לכלבים, וכיון דאין פורין הרי נשאר הקדש, ואי נימא דבן נח אסור בהקדש מדין גזל, אם כן האיך יתפרנס הך גמרא ערוכה דפסחים דאמר רתיקן להוציא מירי אבר מן החי לבן נח, הרי מכל מקום סוף סוף אסור, משום דהוה הך חטאת ששחטו, מהרבירים שאין להם פדיון ונשאר הקדש ואסור לב"נ מדין גזל. וביותר, דאי נימא דהך שחיטה אינה מום, אם כן הרי בודאי דלא מהני פדיון, דהרי צריך שיהי' בו מום כדי שיכול לפדות עליו, וכיון דלא הוי מום, הרי אינו יכול לפדות, וכיון שאינו יכול לפדות, הרי שוב הוה הקדש ושוב אסור לב"נ מדין גזל, ואי נימא דהוה מום הרי שוב הוה משיל

מום בקדשים בידים, ושוב אסור משום לא תאכל כל תועבה, ושוב אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים, ושוב הרי נשאר הקדש ואסור לב"נ מדין גזל, א"כ מאי תיקן. ומוכרח מגמרא זו דליתא להך סברא שחידש הרב מנחת חינוך דקדשים אסור לב"נ מדין גזל, ולכך שפיר הוה תיקון להוציא מידי אבר מן החי לבן נח, דבן נח מותר בקדשים.

(ג) הן אמת דעיקר סברת הר"מ ז"ל לאסור קדשים שהוטל בה מום מדאודייטא משום לא תאכל כל תועבה, תמוה לי מאד, דלפי זה האריך יפרנס הר"מ גמרא ערוכה רחולין (דף ל' ע"א) בהא דקאמר שם נהי דאירחי מפסח, מדמי פסח מי אירחי, ולכך חייבים משום ל"ת ע"ה, ופירש"י שם, ראוי הוא לימכר ולהקריב בדמיו פסח, דאין לך מום גדול יותר מן השחיטה, ולש"י הר"מ האריך יתפרש זה, דממה נפשך, אי נימא דהשחיטה חשיב מום, הרי הוה מטיל מום בידים ואסור משום לא תאכל כל תועבה, ושוב הרי אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, ושוב הרי אירחי נמי מפסח, ואי לא הוי מום, הרי אין יכולים לפדות, דלא הוה מום, ושוב אירחי נמי מדמי פסח, דהרי ליכא מום לפדות עליו, ובע"כ דמוכח מזה דלא כש"י הר"מ דמטיל מום בקדשים בידים אסור משום לא תאכל כל תועבה, וצע"ג לש"י הר"מ, וד' יאיר עיני.

ולפי זה אי נימא דלא כש"י הר"מ, הרי שוב אין ראי' מגמ' דפסחים דב"נ מותר באכילת קדשים, דלפי זה הרי יכולים אנו לומר דהתיקון הוא שע"י פדיו' יהי' מותר. אמנם זה אינו, והוכחנו קמה וגם נצבה אף אי נימא דלא כש"י הר"מ, והוא הך סוגיא מיירי בשוחט לחוץ לע"ו, אם כן בלא"ה הוא אסור לישראל משום תקרובת ע"ו, ושוב אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, ואי נימא דבן נח אסור בקדשים, הרי לא תיקן כלום, דהרי אסור לב"נ מדין גזל, ומוכרח דב"נ מותר בקדשים, וזה ברור לדניא.

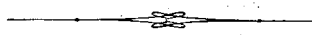
(ד) אלא דלפי זה שביארנו בראי' ברורה דב"נ מותר באכילת קדשים ולית בה משום לתא דגזל, חל עלינו חובת ביאור מפני מה קטלוהו להאי ארמאה דאכיל פסח בירושלים. והנראה לדעתי בהניח הצעות אחדות יערה לפנינו הך דינא שרנו להאי ארמאה בירושלים. א', הנה ידוע מה שרנו האחרונים דבבן נח לא שייך ביטול ברוב, ויש לי בזה קונטרס ארוך המבאר בכלל מקור דיני בני נח ואין כאן מקומם, הרי לך הנחה א' הנצרך לנו. הנחה ב', מש"כ הר"מ בהלכות מלכים פרק ט' הל' י' דלא גתנו שיעורים לבן נח, ובן נח חייב אף אפחות מזוית אבר מן החי שאכל, משום דבן נח א"צ שום שיעור, ועיין יומא (דף פ'). הנחה ג', הנה ידוע שיטת הר"ן בע"ז בסוגיא דריחא מילתא הוא דכללא הוא דאף דקיימא לן דריחא לאו מילתא הוא, מ"מ זה אינו כי אם בדברים הצריכים שיעור לאוסרם, אבל בדברים שא"צ שיעור כמו חמץ בפסח דהוא במשהו, לכולי עלמא ריחא מילתא הוא, וביאור דבריו הברורים הוא, משום דהא דריחא אינו כי אם משהו, ולכך היכא דבעי שלא יהי' ששים נגד האיסור ואז אסורים, אין בכח הריח לאוסרם, משום דהריח אינו כי אם משהו, ומשהו אינו אוסר משום שיש ששים נגד הך

משהו, אבל היכא רלא מהני ששים כמו חמץ בפסח, הרי אז כיון רריחא מילתא יהי לכל הפחות משהו, ושוב אוסר הריח את הדבר שקיבל את הריח, ויש לנו לפלפל עפ"י בזהבחים (רף צ"ה) ואין כאן מקומו להאריך.

והנה בחולין (רף ל"ג) מבואר רראב"י סובר ראסור ליתן את הבני מעיים של כל בהמה לכן נח משום רהבמ"ע כמאן רמנחא בריקולא רמאי, והוה פירש מן החי, שהרי פירש בשעה שהוא מפרכסת, וכן פסק הר"מ בהל' מלכים פרק ט' הל' י"ג רבני מעיים אסורים משום רכמנחא בריקולא רמאי. והנה מבואר בפסחים (רף ע"ד) רפסח כשהיו צולין היו נותנים את הבני מעיים לתוכו רכתיב צלי אש ראשו על קרבו. ומעתה, הנה לא מבעיא הכשר שהי' מונח אצל הבני מעיים הרי היא קבלה טעם גמור מאת הבני מעיים, אלא אף מה שלא הי' מונח אצל הבנ"מ, מ"מ הרי צלו אותם עם הבני מעיים בתנור אחר, והרי קיבל לכה"פ טעם מריח של הבני מעיים, והרי ריחא מילתא הוא היכא רמשהו אסור, וכאן הרי משהו אסור, משום רבבן נח לא שייך ביטול ברוב, ואי משום רחסר שיעור, הרי לא ניתנו שיעורים לכן נח, נמצא רבפסח שנצלה הרי יש כאן איסור משום אבר מן החי, והרי האי ארמאה הוה סליק ואכיל עם כל ישראל את הפסח, הרי לו היו נותנים את הפסח כתיקונו שנצלה, והוא הי' אוכל אותו, הרי עבר בזה על איסור אבר מן החי, והוא משבע מצות, ואזהרתו זו היא מיתתו, ולכך רנוהו בירושלים למיתה.

ולפי זה יש לבאר רברי הר"מ בהל' ק"פ פרק ט' שכתב ראזהרה זו רכל בן נכר לא יאכל בו קאי על הנכרי גופא, ונרחק מרן בכ"מ רהפירוש הוא לא יאכילום. והצל"ח רצה לומר רהאזהרה קאי על הגוי גופא, ואינו במשמע. ולפי"ז כונה נפלאה לוטה בר' הר"מ, רהרי הר"מ מיירי בפסח כשר וגם נצלה כהלכתו, אם כן לכולם אסורים לאכול בעצמם, לישראל מומר הרי הוא מצווה על כל בן נכר לא יאכל בו בעצמו, ולנכרי וגר תושב הרי הם מצווים על שבע מצוות שב"ג מזהירים וכמבואר ביבמות, רגר תושב מצווה בשבע מצות, אם כן אסור להם בעצמם משום אבר מן החי וכמו שביארנו בשוב טעם.

בענין כזית מרור

בדרך שמעון שניאורסאהן

ראש ישיבת הגאון מששעבין כוכב מעקב

ומח"ס ברכת שמעון

ירושלים עיה"ק תובכ"א

זה לשון המחבר בש"ע או"ח הל' פסח סי' תע"ה סעיף א', יקח כזית מרור וכו' ויברך על אכילת מרור וכו'. וכתב מרן הגה"ק בשו"ת דברי חיים ח"א סי' כ"ה, דמי שאינו יכול לאכול כזית, מדינא אין חיוב פחות מכזית לא במצה ולא במרור לא מדאורייתא ולא מדרבנן אלא משום זכר בעלמא, ואחרי דשקו"ט טובא מסיים דהדבר ברור דאין חיוב לאכול פחות מכזית הן מצה והן מרור, יע"ש. לעומת זה ידוע כי הנה"ק מראפשיץ זצ"ל היה נוהג לאכול פחות מכזית מרור ומברך עליו, כמו שמעיד עליו נכרו הגה"ק מדזיקוב בספרו אמרי נועם מועדים ח"ב בתשובה סי' ג', ושם דן להוכיח כי אמנם מצד ההלכה הדין כן. והנה"ק מהר"ש מבאבוב זצ"ל חלק עליו והציע רכריו לפני נאוני זמנו, ונדפסו תשובותיהם אליו בשו"ת בית יצחק חלק יו"ד בסופו, ובשו"ת מהר"א הלוי ח"א סי' קמ"ג, ובשו"ת מהר"ש ח"ד סי' ב', וכבר נזכר מזה בכר"ש (קונט' מ"ח), וכן צוין שם לכמה שו"ת הרנים בדיון זה, והדברים ידועים. ואולם מה שלא ידוע, אם הנה"ק מבאבוב חלק על כל דברי בעל האמ"נ, או רק על חלק מרבדיו, מכיון שלא נמצאו דבריו בשלימות בדינו, ויש בזה נפ"מ לדינא.

דהנה תו"ד האמ"נ הם, דלפי מה שכתב הרא"ש בפרק ע"פ סי' כ"ה דדוקא טיבול השני שהוא המרור בחרוסת צריך כזית משום דמברכין על אכילת מרור אבל ירקות הראשונים דאין מברכין עליהם א"צ כזית, וביאור דבריו דרך במקום דכתיב לשון אכילה אמרינן דאין אכילה פחות מכזית, אבל במרור לא נאמר לשון אכילה, דהא דכתיב ומצות על מרורים יאכלוהו האי יאכלוהו קאי על הפסח, וא"כ הא דצריך במרור כזית הוא רק מדרבנן מטעם נוסח הברכה שתקנו על אכילת מרור, ולא מצינו בכל הפוסקים שחלקו על הרא"ש, ראף דכתבו כולם דצריך כזית, יכול להיות דהוא מחמת נוסח הברכה. ולפ"ז י"ל דאדם חלוש שקשה לו לאכול כזית, צריך לאכול פחות מכזית ונס לברך עליו, כיון דבזמן הבית דהחיוב מרור הי' דאורייתא, בודאי שהי' צריך לאכול כמה שיוכל, כרי לקיים המצות דאורייתא, וגם לברך כיון שמקיים מצוה דאורייתא, ולא שינו חכמים הנוסח בשביל מי שמתרמי שלא יוכל לאכול כזית, וא"כ גם בזה"ז נשאר הדבר כמו שהי' בזה"ב וצריך לברך על אכילת מרור גם אם אוכל פחות מכזית, ותו"ד. והנה ישנם כמה חידושים בדבריו ז"ל. (א) הפירוש בכוונת הרא"ש דמה"ת אין צריך כזית, וכל הצורך בכזית הוא משום נוסח הברכה, — ולא כ"ע מורים להפ"י הזה, כמ"ש לפנינו בס"ד. (ב) דהרא"ש פי' כן אליבא דכ"ע ולא רק אליבא דחד מ"ר בנמ', וממילא נשמע דס"ל להרא"ש להלכה כן. (ג) דההלכה בזה כהרא"ש. (ד) דאדם

חלוש האוכל פחות מכזית יכול גם לברך על אכילת מרור. וכאמור יש לדון מה היתה דעתו של הגה"ק מבאבוב על כל אחד מהפרטים הנ"ל.

והנה מלשון תשובת הבית יצחק שכתב, וכת"ה האריך בפלפול והוכיח דאין לברך על פחות מכזית וכו', משמע שרק על הברכה הוא שנחלק, אבל לזה הסכים דמצות מרור הוא אפילו בפחות מכזית. ואולם אכתי אין מזה הכרח, דאע"ג דנימא דס"ל לגמרי כהר"ח דאין מצוה בפחות מכזית, אבל מ"מ הרי לזכר בעלמא צריך לאכול, ועכ"פ אין שום חשש איסור בזה, משא"כ לברך על פחות מכזית יש חשש ברכה לבטלה, לכן על זה הוא דיצא לחלוק. ואולם ממה שכתב בשו"ת מהרי"א הלוי הנ"ל בתו"ד וז"ל, ומעתה אומר אני דמה דפשיטא לבעהמ"ח הנ"ל — האמ"נ — וגם למעכת"ה, דאדם חלוש שאינו יכול לאכול כזית מחויב הוא לאכול פחות מכזית לדעת הרא"ש כדי לקיים עיקר מצות התורה, לפענ"ד נראה דדבר זה במחלוקת שנוי וכו'. הרי עכ"פ נשמע דבזה הודה להאמ"נ דכוונת הרא"ש דמה"ת אין צריך כזית, ואם נאמר דהודה גם לזה דההלכה כהרא"ש ונחלק רק על הברכה, א"כ הוי כמכריע בין זקיניו הגה"ק מראפשיץ וצאנו, ונקט דאמנם חייב הוא לאכול מן הדיון פחות מכזית, אבל לא לברך, אבל אי נימא דגם אם ס"ל דכן הוא אליבא דהרא"ש, אבל להלכה לא קי"ל כן, א"כ דבריו הם ככל דברי זקיניו הדברי חיים כנ"ל.

והנה בהרבר הראשון שהסכימו שניהם, דכוונת הרא"ש דמה"ת אין צריך כזית באכילת מרור, כן נקט השג"א בס' ק', והחוות דעת בהגדה של פסח מעשה נסים, דכן הוא כוונת הרא"ש, דלא כתיב בתורה המצוה של מרור בלשון אכילה, דהא דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, על הפסח קאי שיאכלוהו על מצות ומרורים, ואף כי בשו"ת חת"ס או"ח סי' ק"מ כתב דיש לפרש כוונה אחרת בדברי הרא"ש, וכן הגר"ל מפלאצק בתגרת ברכת השיר, ובביאור המדרכי בפרק ע"פ, וכן בשו"ת מהר"ש הנ"ל ובשו"ת מהרי"א הנ"ל, כל אחד לפי דרכו נטה לפרש באופן אחר כוונת הרא"ש יע"ש, ואולם מסיים מהרי"א, אמנם מאחר שרבותינו האחרונים לא פירשו כן, כופף אני ראשי לקבל דבריהם וכו', וכן בשו"ת כת"ס או"ח סי' פ"ו אחרי שמביא דברי אביו חת"ס ז"ל הנ"ל מסיים, דאמנם מדברי תה"ד נשמע דנקט הכוונה בדברי הרא"ש כפשוטם. ובשו"ת לחם שלמה להגרש"ז משאמלווי סי' צ"ג אות י"ד מביא מהרבינו ירוחם שמבואר מדבריו כי כוונת הרא"ש היא כפשוטו, ונראה דאמנם כן הוא הסכמת המפרשים דכוונת הרא"ש דמה"ת א"צ כזית.

אלא שאכתי יש לדון בהספק הב' הנ"ל, אם כוונת הרא"ש הוא דלכ"ע כן הוא, וממילא דהלכה כן, או דרק אליבא דחד מ"ד כן הוא. ובשו"ת בי"צ הנ"ל כתב די"ל דדברי הרא"ש הם רק אליבא דהלל דס"ל דפסח מצה ומרור אוכלן ביחד, א"כ יאכלוהו קאי רק על אכילת הפסח, אבל לרבנן דס"ל דכל אחד בפ"ע יאכל וס"ל דיאכלוהו על כ"א בפ"ע קאי, וכפרשב"ם מדלא כתיב יאכלו אותו, א"כ לדיון צריך במרור ג"כ כזית, וכ"כ בכת"ס הנ"ל. ובס' לחם שלמה הנ"ל

מביא משם הגר"י מורדן שכתב לפרש לאירך ניסא, דרברי הרא"ש הם רק אליבא דרבנן ראובלים המרור בפ"ע, וא"כ מרור שאינו ראוי לאכילה כמ"ש רש"י בסוכה י"ג, א"כ לא שייך לאקושי' למצה ולומר כיון ראין היקש למחצה בעי כזית כמצה, אבל הלל שהי' כורכו עם הפסח והמצה, בכח"ג שפיר הוי ראוי לאכילה, וכמ"ש הפנ"י בסוכה שם ליישב קושיות התוס' מעל רש"י, וא"כ להלל גם מרור צריך כזית יע"ש, וכע"ז כ' בשו"ת חסל"א מה"ק או"ח סי' נ'. ואם נימא כן, אז צ"ל דרברי הרא"ש נאמרו רק לפרש חברייתא אבל לא להלכה, כיון רמבואר בנמ' רף קט"ו רלא איתמר הלכתא אי כהלל או כרבנן, א"כ הרי ע"כ צריכין מה"ת כזית מספק, ואם כי גם לצד זה ה' א"ל אע"ג דמי שיוכל לאכול כזית חייב גם מה"ת בכזית מספק כנ"ל, אבל מאירך מי שלא יוכל לאכול כזית מחויב לאכול מספק אפילו פחות מכזית, וא"כ ה' מקום לרברי האמ"נ למי שאינו יכול, אבל כפי מה שהעיר בשו"ת ל"ש הנ"ל בסי' צ"ב שכן נהגו ב"ב של הנה"ק מראפשיץ אחריו, וכן אנשי העיר הנ"ל כולם, אפילו בריאים, ע"ש, לזה הרי ע"כ דס"ל רהרא"ש נקט כן לכ"ע, ואמנם מרברי הרבינו ירוחם ותה"ר הנ"ל נשמע רקאי להלכה כן ושוה כוונת הרא"ש, לכן שפיר יש לדון ע"פ דבריו גם לדירן.

ואולם גם אם ננקוט רהרא"ש אמנם התכוין לומר רמה"ת לא בעי כזית, וגם רכתב כן להלכה כנ"ל, אכתי יש לברר אם נקטינן אנן כן להלכה, רהאמרי נועם כתב רלא מצינו בכל הפוסקים שחלקו עליו וכו', ואם כן ה', אז בוודאי רהיינו צריכים לומר דלהכה כן, אבל השג"א הנ"ל רחה דרברי הרא"ש ומרבה בקושיות עליו יע"ש, אלא שאי אפשר לדחות דברי הרא"ש מחמת קושיא, ומה גם כי לכל קושיא יש תירוץ, וכבר כתבו האחרונים לתרץ קושיות השג"א כמ"ש בשו"ת בית יצחק הנ"ל, ועי' ברש"ש לפסחים קט"ו. ואולם לפי מה רנקט השג"א ברברי הרא"ש רכל הא רצריך כזית מדרבנן עכ"פ הוא רק משום הברכה, ולכן בכורך ראין בו ברכה לא בעי כזית אפילו מדרבנן ע"ש, א"כ נמצא רהראשונים שכתבו להצריך כזית בכורך סוברים רלא כהרא"ש, עי' ברוקח שכתב כזית מרור לכורך, וכן בשבלי הלקט סי' רי"ח — וע"ש שמרגיש כ"פ ואוכל ממנו לכל הפחות כזית — וכ"ה גם בעיטור ומהרי"ל ועור, וא"כ ה' מזה סייעתא גרולה לומר דלהלכה לא נקטינן כהרא"ש, ואמנם לפמ"ש לעיל באופן אחר, רהרא"ש קאמר רק אליבא רחכמים אבל להלל צריך כזית, א"כ לא קשה, בכורך שעושין כזכר להלל לכ"ע בעי כזית, ואולם הרי זה נאמר רק לשעם אחר ודרך פלפול, אבל י"ל מטעם אחר וכמ"ש בשו"ת ל"ש הנ"ל, רגם אם סוברים רמה"ת לא בעי כזית, מ"מ הא דבעינן מדרבנן, כרחינין רתקנו רבנן נוסח הברכה על אכילת מרור, זה משום רלאו אורח ארעא למיפוק בפחות מכזית וכמ"ש כן החו"ר והישועות יעקב, ובשו"ת תורת חסד סי' מ"ט נקט כן בכוונת הרא"ש, ומשו"ה הוא רתקנו נוסח הברכה על אכילת מרור, וא"כ זה ההוכחה רבעי כזית, ולא רזה הוא הטעם, וא"כ גם בכורך בעי כזית. נמצא דהספק בעינו עומד, אם ההלכה כהרא"ש או לא, והרברי חיים וצ"ל שנקט כהשג"א דרברי הרא"ש הם כפשוטן דמראורייתא א"צ

כזית ומדרכנן רק משום הברכה, וא"כ מהא רהוצרכו הראשונים כזית בכורך ע"כ דלא ס"ל כהרא"ש, וא"כ בפחות מכזית אין ענין כלל לא מדאורייתא ולא מדרכנן ורק לזכר בעלמא. ובשו"ת ל"ש תמה למה לא הצריך הר"ח לחדש עכ"פ לשי' הרא"ש ולהצריך למי שאינו יכול שיאכל עכ"פ חצי שיעור שיש בזה ענין לסברת האחרונים בכל מ"ע. והנראה דלמיגדר מילתא הוא דנקט כן, כיון שהקילו העם לאכול פחות מכזית, לכן פרסם בקול גדול דבפחות מכזית לא יצא לא מדאורייתא ולא מדרכנן, כדי שלא יקל בעצמו מי שיוכל לאכול כזית, ולא חשש למי שאינו יכול, דהרי מ"מ יאכל משום זכר בעלמא, וא"כ הרי יש בדבריו רק משום תיקון ולא חשש קלקול ח"ו.

והנה האמרי נועם שנקט דהלכה כהרא"ש, והפליג יותר שגם האוכל פחות מכזית יברך וכמ"ש טעמו כנ"ל. והבי"צ ומהרי"א לא הסכימו לדבריו אלו, ובשו"ת ארץ צבי סי' פ"ה הוסיף טעם בדבר לחייב בברכה יע"ש, וכתב מכיון ששמע בשם הרה"ק הר"ש מבעלו זצ"ל שהורה לאכול פחות מכזית מרור ולברך עליו על אכילת מרור, וכן הורה הה"ק מראפשיץ זצ"ל והה"ק משיניווא זצ"ל, (על הרה"ק משיניווא לא נשמע ממק"א כן, אבל על הרה"ק מבעלו נדפס מכתב מהנה"ק הרי"ד מבעלו בספר שו"ת שם הכתן סי' ד' שמקובל כן מאבותיו יע"ש), והדבר מפורסם בכל מדינת גאליצא וכו', לזה יצא ליישב דברי הצדיקים ז"ל וליישב מנהג רוב ישראל שאוכלין למרור חדיין פחות מכזית ומברכין עליו על אכילת מרור. ובלוח התיקון שם כתב, דכ"ז רק דרך לימוד זכות מחמת שרוב ההמון ונשים נוהגין כן אבל אין להורות כן. וע"פ כל האמור, אולי יש לקיים במקצת מה שכתב בספר הואיל משה סי' ט', שהר"ח זצ"ל כשלא הי' יכול לאכול המרור בדרך ונשמדתם מאד לנפשותיכם ולא אכלו, ובס' פתחא זוטא כתב שהטעו את הנאון בעל הואיל משה יע"ש, וכן בכר"ש הנ"ל הובא בשם הנה"ק מהר"ש מבאבוב, ששקר הדבר. ובכדי לקיים הדבר במקצת, אולי י"ל כיון שהי' קשה להר"ח זצ"ל בפסח האחרון בעוה"ז לאכול כזית מרור, וכמו שהביאו בכר"ש הנ"ל, שאמר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאם היו נותנים לי כל חללי דעלמא לא הייתי אוכל כעת מרור מחמת העדר הבריאות, אך הנני בטוח שבזכות קיום מצות אכילת מרור בשלימות כמצוה עלינו בתוה"ק לאכול מרור כלילה הזה לא יזיק לי האכילה מאומה, ובדרך על אכילת מרור ואכל כזית עכ"ר, וכן כתב בעל הפתחי זוטא, ומוסיף שתיכף הקיא מדוב חולשתו. ואולי התאמץ עוד פעם לאכול מרור (ועי' בשו"ת כת"ס או"ח סי' צ"ו באכילת מצוה באכל והקיא דצריך לחזור ולאכול ע"ש, ואולי י"ל דבמרור שאני, ואכמ"ל). ואז כבר לקח פחות מכזית, ואמר אז שמשום ונשמדתם מאד לנפשותיכם ומצוה לשמוע לדברי חכמים יקיים אז כמצות רבו הה"ק מראפשיץ זצ"ל שבאה לידו ויקיימנה.

בענין פחות מכשיעור באכילת מרור

חיים היילפרין

רב דביהמ"ד רבני חיים
גאלדערס-גריין, לונדון יצ"ו

כתב הרא"ש בפסחים דף קי"ד בסוגיא דאכילת מרור וז"ל, אכלו לחצאין יצא ובלבד שלא ישאח בו בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה בפחות מכזית אבל בירקות הראשונות שמברך עליהן בפה"א בעלמא ואין מזכירין עליהם אכילה אין צריך מהם כזית עכ"ל, מבואר מדבריו דמצד עצם מצות מרור א"צ כזית ורק משום הברכה איכא חיוב של כזית, (ועי' בהג"מ פרק ח' מהל' חו"מ אות ד' שחולק ע"ז וס"ל דבעינן כזית מצד עצם מצות מרור דכתיב בתורה אכילה, עיי"ש). והנה הפוסקים הביאו סמוכין לרבני הרא"ש מכמה מקומות בסוגיין, (א) מהא דס"ל לר"ל דמצות צריכות כונה והוכיח כן מהא דבעינן תרי טיבולי ולמה אינו מספיק טיבול הראשון, וע"כ משום דבטיבול ראשון לא כיון כלל לשם אכילת מרור ולכך צריך לאכול פעם שני בכונה, והנה אי נמא דמרור צריך כזית מצד עצם המצוה, א"כ אין כאן שום הוכחה לר"ל, די"ל הטעם דצריך לאכול פעם שני משום דבפעם הראשון לא אכל כזית (כמו שנוהגין באכילת כרפס) ומשום"ה בעי אכילה שניה שיהיה אכילה בכזית, אע"כ דעצם מצות מרור הוא יוצא בפחות מכזית ומשום"ה צריך לאכול עוד פעם משום כונה כנ"ל, (ב) יש להוכיח מהא דמספקינן ליה בסוגיא שם היכא דליכא אלא חסא לכרפס ולמרור היכא עבדינן, וס"ל לרב הונא דמברך מעיקרא אמרור בופה"א ואכיל ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור, ורב חסדא חולק וס"ל דמעיקרא מברך עליה בופה"א ועל אכילת מרור, ולבסוף אוכל בלא ברכה דהא לאחר שכבר אכל היכא יכול לחזור ולברך עליה עיי"ש, והנה אי נמא דבעינן כזית למרור מצד עצם המצוה א"כ לק"מ דשפיר יכול לאכול בתחילה פחות מכשיעור ועל זה הלא אינו יכול לברך ולבסוף יאכל כשיעור ויברך, אע"כ דעל פחות מכשיעור ג"כ איכא קיום המצוה, ומשום"ה אם אכל חסא שוב אינו יכול לברך כיון רכבר קיים המצוה בשעת אכילת הכרפס, (ג) הראשונים הקשו איך מטבלינן המרור בחרוסת הלא החרוסת הוא רשות וזה מבטל המרור דהוי מצוה, דהא בסוגיא שם אמרינן ראפילו מצוה דרבנן מבטל למצוה דאורייתא וכש"כ רשות רמבטל למצוה, והנה תוס' כתבו במנחות דף כ"ג: בתור"ה אלא, דהא דאמרינן רשות מבטל למצוה זה דוקא בדאיכא כזית מצומצם של מצוה ואז הרשות מבטל להמצוה דהיינו אותו כמות של רשות מבטל לאותו כמות של מצוה, אבל אם יש לו יותר מכזית כגון שיש לו שני כזיתים וכזית רשות אז הכזית רשות מבטל רק כזית של מצוה אבל עדיין נשאר כזית הראשון של מצוה עיי"ש, ולפי"ז י"ל דהא"נ דהחרוסת מבטל ליה להמרור ואפילו אם יש לו רק כזית מצומצם של מרור וטובלו בחרוסת מ"מ החרוסת אינו מבטל אלא לאותו כמות של מרור ועדיין נשאר עכ"פ משהו מרור, ובזה שפיר יכול לצאת

מצות מרור, דהא"נ בשאר מצות בעינן כזית ולכך הרשות מבטל ליה להכזית, אבל במרור לא בעינן כזית כמבואר בדברי הרא"ש ולכך שפיר אין החרוסת מבטל ליה, (ד' כ' התה"ד (הובא במג"א סימן תע"ה ס"ק ה') דמרור יכול לצאת בכריה אפילו בפחות מכזית, אמנם כיון דהשרשים אינו יכול לצאת בהם משו"ה השרשים מבטלים הכריה דמצוה ועיי"ש בהגהות הגרעק"א, והנה יש להבין דהיכא מועיל כריה היכא דבעינן שיעור כזית מה"ת, דבשלמא לגבי ברכת הנהנין י"ל דהדבר תלוי בחשיבות וכריה ג"כ א"ל חשיבות, אמנם במצות דבעינן כזית דאין אכילה פחות מכזית א"כ האיך מועיל לזה כריה, אמנם א"נ בדברי הרא"ש א"ש, דלעולם לא בעינן כזית רק משום הברכה ולזה מועיל כריה שיהיה הברכה על דבר חשוב, הרי לפניך כמה הוכחות לדברי הרא"ש.

אמנם יש לתמוה ע"ד הרא"ש דמהיכי תיתי לחלק בין מצות מרור לשאר מצות, דבכולן אמרינן דבעינן כזית מעיקר הדין מצד עצם המצוה, ובמרור רק מכח הברכה בעינן כזית, והאריך בזה השאנ"א בסימן ק', ומתחילה ר"ל ברעת הרא"ש דס"ל דהא דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו אין האכילה קאי על מו"מ אלא על הק"פ דהיינו שיאכלו הק"פ על מו"מ, אבל על המו"מ ליכא לשון אכילה ומשו"ה לא בעינן כזית, משא"כ במצה כתיב בערב תאכלו מצות וא"כ איכא קרא מיוחד דבעינן כזית במצה משא"כ במרור, אמנם דחה זאת בשני ידים, ומתחילה כ' להוכיח כמה ראיות דיאכלוהו קאי גם על מצה ומרור, דאלת"ה בעינן הק קרא דבערב תאכלו מצות לחדש דין כזית, ומסוגית הגמ' סוף פסחים משמע דילפינן מהך קרא דמצה בזמח"ז דאורייתא, וע"כ הא דבעינן כזית שפיר ילפינן מיאכלוהו, וגם משמע מדברי הגמ' בסוגיין ראכל מצה ומרור לחוד יצא דיאכלוהו קאי על כאו"א, וכן כמה סוגיות מוכיחות דבעינן כזית מצד עצם המצוה עיי"ש באריכות, עכ"פ קשה אדברי הרא"ש מה שבא לחדש דכל חיוב כזית הוא רק משום הברכה ולא מצד עצם המצוה, (וכדברי הרא"ש מבואר ג"כ בראב"ן הובא בפוסקים).

והנה בשו"ת אמרי נועם (תשו' הנדפסת בסוף הספר על מועדים סימן ג') הביא שזקנו הגה"ק מדאפשיטין היה אוכל פחות מכזית ומבדך עליו, „וחכמתו עמדה לו“ עיי"ש, ובספר ארץ צבי הביא שכן נהג הגה"ק השר שלום מבעלזא והגה"ק משיניאוווע וצ"ל, ויסוד הדברים הם דברי הרא"ש הנז', אמנם לכאורה מדברי הרא"ש אינו מבואר אלא שמצד מצות מרור לא בעינן כזית, אבל היכא דמברכין ע"ז שפיר בעינן כזית, וא"כ קשה מהיכי תיתי דאפשר לברך על אכילת מרור אפילו בפחות מכזית, ואא"ז בתשו' מהר"ש ענגיל חלק דביעי סימן ב' בתשובה להגה"ק מבאבוב הוסיף להקשות, דידוע מש"כ תוס' בסוכה דף ג. בדבר שמה"ת יוצא וחז"ל גזרו שאינו יוצא באופן כזה אינו יוצא אף מדאורייתא, וה"ה הכא אם חז"ל תיקנו שאינו יוצא בפחות מכזית (דהא תקנו ברכה), א"כ שוב אינו יוצא אף מדאורייתא כלל, ועיי"ש אריכות דברים מה שחולק על האמרי נועם, וע"ע שו"ת לחם שלמה סימן צ"ג וצ"ר מה שהאריך בענין זה.

והנלפע"ד ליישב בהקדם דברי החת"ס בתשו' חאו"ח סימן ק"מ ובחי' לחולין סו"פ גיר הנשה, שכ' להסתפק בהך דינא דכל האוכלים מצטרפים לכרי אכילת פרס והוא הלמ"מ, שיש לפרשו בשני אופנים, די"ל מסברא חיצונה מקרי אכילה כשאוכל בבית אחת, ולזה בא ההלכה לחדש קולא דאפשר לאכול אפילו במשך זמן עד כרי אכילת פרס, אבל עכ"פ לכתחילה יש לאכול בב"א, או אפ"ל דאכילה מקרי אפילו אם אוכל במשך זמן ארוך (דהיינו כל זמן החיוב), אלא דההלכה בא להחמיר דמשך הזמן הוא רק שיעור של כדא"פ אבל יותר מזה אינו מצטרף, והביא שם סתירה בדברי רש"י, ומסיק דהוי מחלוקת הסוגיות והדבר תלוי במה שנחלקו הראשונים אי סתם אכילה בכ"ש או סתם אכילה בכזית, דא"נ סתם אכילה כ"ש א"כ נתחדשה שני הלכות א' דבעינן כזית ב' דיאכלו אותו כזית בכדא"פ, אמנם הסברא החיצונה נשאר דאם אוכל כ"ש נחשב גם בכלל אכילה, וא"כ בזה י"ל דאם אוכל קצת עכשיו וקצת לאחר זמן ארוך ג"כ היה סברא דמקרי אכילה, כיון שבשעה שאוכל כ"ש בתחילה ג"כ יש שם אכילה ע"ז, אלא דנתחדשה הלכה דבעינן כזית, עכ"פ בזה נוכל לומר דהדין של כדא"פ הוא להחמיר ולצמצם השיעור של משך הזמן לתוך כדא"פ, אמנם א"נ דסתם אכילה בכזית א"כ י"ל דהסברא הוא שיאכלוהו בב"א וההלכה בא להקל עליו דא"צ להיות בב"א אלא בכדא"פ, עיי"ש בדבריו, ועי' במל"מ פ"א מהל' חו"מ, ומבואר שם ררוב פוסקים ס"ל דסתם אכילה בכזית, וא"כ לר' החת"ס יש לאוכלו לכתחילה בב"א וההלכה של כדא"פ אינו אלא להקל כנ"ל.

אמנם כל זה בשאר מצות, אבל באכילת מרור י"ל דשונה בזה, דהנה הפמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה כ' לחדש דהא דכתבו הפוסקים סתם אכילה בכזית הוא דוקא במ"ע או בלאו, אבל סתם אכילה הנזכרת בתורה אינו בכזית אלא בכ"ש, ולכן לגבי עשה דאינו זכוח דילפינן מזבח ואכלת, הוא עובר אפילו בכ"ש, דהא ואכלת הוא אכילת רשות וע"ז הכונה הוא אפילו בכ"ש עיי"ש, ועי' בדעת תורה בפתיחה להל' שחיטה מאות י"ח ואילך מה שדן בדבריו, ולפי"ז נוכל לומר דאכילת מרור ג"כ שייך בכ"ש, דהא לשון הרמב"ם בפ"ז מהל' חו"מ הלכה י"ב דאין אכילת מרור מצוה בפנ"ע אלא תלויה היא באכילת פסח ואם אכל מרור בלי פסח לא קיים מצות מרור (עי' הל' ק"פ פ"ח הל' ב'), וכן מבואר בפסחים דף צ. דמרור הוי כמכשירי פסח, והכונה בזה הוא, דכמו שיש הלכה בק"פ שצריך להיות נאכל על השובע כמו"כ איכא הלכה דצריך לאוכלו עם המרור, וא"כ אין המרור כלל אכילת מצוה מצד עצמו, אלא המצוה הוא באכילת ק"פ, ומתנאי אכילת ק"פ הוא לאוכלו עם המרור, א"כ י"ל דעל אכילת מרור ליכא דין של כזית דאינו בכלל מ"ע והוי כאכילת רשות דהכונה הוא אכילה בכ"ש, נמצא לפי"ז דבלי הך הילכתא דכדא"פ, אפילו אם היה הלכה דבעינן לאכול מרור בכזית (דהיינו לא מצד פשטיה דקרא אלא מצד הלמ"מ), אבל היה אפשר לאוכלו ביותר מכדא"פ, והנה לכאורה משמע דגם בזמן הבית היו אוכלים כזית מרור, דכן משמע ממתני' דף ל"ט, וגם בזמן הבית היו מברכין על אכילת מרור יחד עם הק"פ, וא"כ מוכח דהיה דין של כזית, אבל י"ל דהחיוב כזית לא היה מצד פשטיה דקרא כיון דאין האכילה מ"ע, אלא החיוב היה מצד הלמ"מ.

ולפי"ז מיושב הכל על נכון, דבאמת יאכלוהו קאי על מרור ג"כ, אבל כיון דאין אכילתה מ"ע א"כ אכילת כ"ש ג"כ הוי אכילה, ולזה כ' הרא"ש דאה"נ דבעינן כזית, אבל מהיכי תיתי דבעינן שיאכל הכזית בכדא"פ, דהא אכילת מרור מצד פשטיה דקרא הוא בכ"ש, ורק מצד ההילכתא בעינן כזית, אבל אולי יכול לאוכלו ביותר מכדא"פ כמש"כ החת"ס לפי צד זה, ולזה כ' הרא"ש דכיון דמברכינן על אכילת מרור, דהיינו דחו"ל תיקנו דאפילו היכא דליכא פסח ג"כ איכא מצוה מד"ס לאכול מרור, א"כ שוב איכא מצוה בהך אכילה, וכיון דהוא מצוה, א"כ תיקון חו"ל הוא לאוכלו בכזית, דהיינו אכילה בב"א כשאר מצות, ושפיר איכא בזה רין של כדא"פ כמו שאר אכילות של מצוה, וא"כ עיקר דברי הרא"ש סובב והולך על דין כדא"פ ולא על דין כזית, דאלת"ה למח לא כ' דין זה במתני' דף ל"ט דשם מבואר דבעינן כזית, אלא כ' זה לגבי ההלכה של כדא"פ כמו שביארנו.

נמצא דמצד עצם החיוב של אכילת מרור מדאורייתא איכא שם אכילה אפילו בכ"ש, אעפ"י שבשאר מצות אין אכילה בפחות מכזית, ורק משום החיוב מד"ס לאכול מצד מרור בפנ"ע בעינן לאכול כזית לכתחילה בב"א, ובדיעבד בכדא"פ כמו שאר אכילות מדרבנן, ועי' בשו"ע הרב סימן תע"ה סעיף ט"ו שכ' דיסוד התקנה הוא זכר למקדש שהיו אוכלין מרור עיי"ש, ולפי"ז י"ל דשאני הך דרבנן משאר חיובי דרבנן שכתבנו לעיל, דהיכא דאינו יוצא החיוב מדרבנן שוב אינו יוצא מה"ת, דהיכא דחו"ל תיקנו משום גזירה וכוונתה שפיר נוכל לומר שהעמידו דבריהם במקום הדאורייתא שגם מה"ת אינו יוצא, אבל כאן דהוא זכר למקדש ובמקדש היה שם אכילה אפילו על כ"ש לא העמידו דבריהם לומר דאין אכילה בכ"ש, דאה"נ בשאר מצות אכילה מדרבנן י"ל דשם אכילה הוא בכזית כיון דאיכא ציווי וכד' הפמ"ג, אבל כאן אה"נ דאיכא מצוה של אכילת מרור מצד עצמו, אבל כיון דהוא זכר למקדש, י"ל דכמו במקדש היה שם אכילה אפילו על כ"ש כמו"כ מד"ס, ובפרט דאפילו הך הלכ"מ דבעינן כזית אינו מפיק פשטיה דקרא דאכילה בכ"ש, וכמבואר בהרא"ם שהביא המל"מ שם שכ' ע"ד הסמ"ג דהאוכל חמץ בפסח כ"ש ה"ז אסור מה"ת שנאמר לא יאכל, הביא מזה ראיה דאעפ"י דאינו חייב קרבן או עונש אלא על כזית אבל שם אכילה איכא אפילו על פחות מכזית כמש"כ הרמב"ם שנאמר לא יאכל עיי"ש באורך, ולפי"ז כש"כ דאין החיוב מד"ס מפיק שם אכילת מרור שהיה במקדש, כיון דאינו תקנה חדשה אלא זכר למקדש, וא"כ שפיר מיושב קו' אא"ז הנה"ק וצ"ל, דשפיר שייך לברך על אכילת מרור אפילו בפחות מכזית כמו שנחנו הני צדיקים, דעכ"פ מדאורייתא איכא שם אכילה אפילו על כ"ש וכמש"כ האמרי נועם, ואינו דומה לשאר איסורי דאורייתא.

ולדברי הפמ"ג הנז' דבאכילת רשות איכא שם אכילה על כ"ש, ולפמש"כ דלפי"ז הכדא"פ לא שייך כאן להקל כד' החת"ס, אפשר להבין שיטת הכנה"ג חובא במג"א סימן ר"י ס"ק א' ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן כ"ז, דלגבי ברכת המזון לא בעינן שיאכל בכדא"פ, וע"ע בגליון מהרש"א יו"ד סימן רל"ו שכ' להסתפק בנשבע לאכול כזית אם שייך שם אכילה באכל יותר מכדא"פ

עיי"ש. ולדברינו נחא, דכיון ראין בזה מ"ע של אכילה דהא בברכת המזון ואכלת הוא אכילת רשות, וכן בשבועה דיסוד האיסור הוא לא יחל דברו, אבל עצם לשון האכילה הוא רשות, א"כ הכונה הוא בכ"ש ג"כ, וא"כ כיון דנקטינן רבשאר מ"ע אכילה הוא בכזית בב"א וכדא"פ אינו אלא קולא, א"כ לא שייך תך הילכתא לחומרא, וא"כ שפיר אפשר להצטרף אפילו ביותר מכדא"פ, אמנם בברכות דף מ"ט: מבואר דר"מ ס"ל דבעינן כזית לברכת הזימון משום דכתיב ואכלת ואין אכילה בפחות מכזית עיי"ש, והוא להיפוך מדברי הפמ"ג, וצ"ע.

בענין ביטול חמץ

צבי אלימלך פרענקיל

חבר כולל דחסידי באבוב

מאנסי, ניו יארק

בר"ן ריש מס' פסחים מבאר שתשביתו יכול לקיים בא' מן ב' דברים בביטול או בבריקה וביעור. והקשה הפני יהושע דר' יהודה סבר אין ביעור חמץ אלא שריפה ואינו יכול להשבית בכל דבר ולמה לא יועיל השבתתו בכל דבר כמבטל אותו דאין לך ביטול גדול מזה.

ונראה לתרץ קו' הפנ"י בהקדם לבאר שיטת הר"ן ורמב"ן ברין ביטול, דהר"ן בתחילת דבריו רצה לומר רביטול מטעם הפקר, ומקשה כמה קו' על זה, בתחלה הקשה מהא דמהני אפילו ביטול בלבד, והפקר בעלמא בוודאי לא יועיל בלבד דרברים שבלב אינם דברים, ותו לר' יוסי דס"ל דהפקר כמתנה מה מתנה עד ראתי ברשות זוכה לא נפקא מרשות נותן ה"נ בהפקר, וכיון שכן, ביטול חמץ לר' יוסי היכי מהני מדין הפקר והא לא אתי לרשות זוכה, ומסיק הר"ן רחיינו מטעמא דהביטול מועיל, דנהי רמאי דהוי ברשותיה ראינש לא מצי מפקיר ליה כי האי גוונא, חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, ומש"ה בגלויי רעתא בעלמא רלא נחא ליה רליהוי זכותא בגווייה כלל, סגי. והנה הרמב"ן כתב כעין סברת הר"ן (בשינוי קצת) וז"ל, והיתר זה מרבירי ר' ישמעאל הוא דאמר שני דברים אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו הן ברשותו, כלומר דכיון שלא הקפירה תורה אלא שלא יחא חמץ שלו ברשותו ואיסורי הנאה אינו ממון ולא קרינא ביה לך, ברין הוא שלא יעבור עליו בכלום, אלא שהתורה עשאתו כאלו הוא ברשותו לעבור עליו בב' לאווין מפני שרעתו עליו והוא רוצה בקיומו, לפיכך זה שהסכימה רעתו לרעת התורה ויצא לבטלו שלא יחא בו דין ממון אלא שיהא מוצא לגמרי, שוב אינו עובר עליו, רלאו קרינא ביה לך כיון שהוא אסור ואינו רוצה בקיומו, עכ"ל.

והנה המעיין ברמב"ן יראה שמוסיף דברים מה שלא כתוב בר"ן, ונראה לי לומר שהם מחולקים ברין ביטול, דהרמב"ן הסביר רכיון שלא אסרה התורה אלא

חמץ שלו ברשותו, וכיון דאיסור הנאה אינו שלו לא היה צריך לעבור בכל יראה אלא שעשאה התורה כאלו הוא ברשותו מפני שדעתו עליו והוא רוצה בקיומו, ממילא זה שביטל אין דעתו עליו ואינו רוצה אותו לא עשאה הכתוב כאלו ברשותו, אבל הר"ן לא כתב שהתורה עשאה כאלו ברשותו מפני שדעתו עליו ורוצה בקיומו. ונראה לי לומר דסברת הר"ן יסודו ממה דאיתא במס' כתובות דף פ"ג ע"א, הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך ופירותיהן, הרי זה אינו אוכל פירות בחייה, ופריך בגמ' וכי כתב לה הכי מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו וכו' לא אמר כלום, ופרש"י משום ראין כאן לשון מתנה, ומתריך הגמ' בכותב לה ועודה ארוסה שלא זכה עדיין בנכסים ופירותיהם ולכך לא צריך לכתוב לשון מתנה לסלק מנכסים רק יכול לסלק מנכסים בלשון סילוק אע"פ שהוא לשון גרוע, וכן נמי בנידן דידן, הדין ביטול דנפקא מתשבייתו הוא דין סילוק, משום דבעצם אינו שלו, אלא התורה רוצה ליתנו ברשותו לעבור בכל יראה, מש"ה יכול לסלק עצמו שאינו רוצה לזכות בה לעבור עליו, ולכך לא צריך לשון הפקר וכל דיני הפקר, כמו שהקשה הר"ן, מפני שאינו מוציא מדרשותו רק שמסלק ממנה, ומהני כהגמ' דכתובות הנ"ל. וכן משמע מלשון הר"ן, שכתב בגלויי דעתא בעלמא דלא ניחא דליהוי זכותא בגווייה כלל סגי, משמע מלשונו, שצריך ממש לסלק עצמו מהחמץ וזהו דין ביטול ויכול לעשות גילוי דעת אפילו במחשבה כמ"ש הר"ן, אבל הרמב"ן אינו סובר שהוא ממש מסלק עצמו מהחמץ, אלא שמראה שאינו ניחא בחמץ ממילא לא עשאה הכתוב כאלו הוא ברשותו שהתורה נותנה ברשותו מפני שניחא ליה ביה.

ולפי הסבר זה בדברי הר"ן נ"ל דלא קשה קושית הפנ"י דחק' דאם בתשבייתו נכלל ביטול וביעור הלא ר' יהודה סובר דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואינו יכול להשביית בכל דבר, ולמה יהא השבתתו בכל דבר גרוע מביטול שמורה שאינו ניחא בחמץ, ולפי דברינו בהר"ן דהביטול הוא דין סילוק, אתי שפיר, דכשמשביית בכל דבר מראה שאינו ניחא בחמץ, אבל אין די בזה, שבוזה שלא ניחא בחמץ לא סילק עצמו ממנו וצריך לסלק עצמו מהחמץ כדיני הקנינים שאין רוצה לזכות אותו, אבל בזה שאינו ניחא בחמץ לא יצא מדרשותו.

והנה בחי' הגרע"ק חק' על מ"ש הר"ן השעם דבעינן בדיקה ולא סגי לן בביטול, לפי שביטול תלוי במחשבתו של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאן מלבן לגמרי, וק' הא כיון דאומר בפיו דמבטלו, אף דבלבו אינו כן, הוי דברים שבלב ואינן דברים, עכ"ק. ולפ"ד לשיטת הרמב"ן לק"מ, דלא עשאו הכי כאילו הוא ברשותו אלא בדניחא לי, והביטול מנלה דעתו שאינו ניחא לי, א"כ הוי מילתא דתליא בלבא, ואפשר שיקילו בנ"א דאם בדעתו ניחא לי אז לא פעל כלום בביטול, אבל לפ"ד בשיטת הר"ן דגילוי דעת הוא דין סילוק מהחמץ שלא יכנס ברשותו, א"כ יוקשה קו' הגרע"ק דכיון דאומר בפיו דמבטלו ואינו רוצה לזכות בו, א"כ מה איכפת לו במחשבתו שאינו כן. ונ"ל דודאי מה דמהני הביטול לפי"ד הר"ן, הוא גזה"כ מדין תשבייתו למי שרוצה ליפטר מחמצו, שיוכל לסלק עצמו ממה שרצה התורה להניחו ברשותו, א"כ ודאי ביטול כזה לא מהני

רק למי שבאמת אינו רוצה לזכות בחמץ, דמי שאין פיו ולבו שוין, ובלבו חס על חמצו, לא נתנה לו התורה עצה זו.

ולפי שיטת הרמב"ן בביטול נ"ל ליישב שיטת הרמב"ם מובא בכסף משנה מנוסחא ישנה שאין מועיל ביטול בחמץ ידוע, וצריך להבין מ"ש חמץ ידוע דלא מועיל ביטול, ועוד הק' האחרונים עליו מרפ' ז' ע"א בתלמוד היושב לפני רבו ונוזר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו שיכול לבטלו, וגם ברפ' מ"ט ע"א החולך לשחוט את פסחו ונוזר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לא יבטל בלבו, וכן מהא דאיתא ברפ' ו' ע"ב אמר ר' יהודה א"ר הבורק צריך שיבטל מ"ט וכו' אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ורעת' עילוי, ומק' וכי משכחת ל' לבטלי. משמע בהריא שמהני ביטול אפילו לחמץ ידוע.

ונראה להסביר דברי הרמב"ם כפי שיטת הרמב"ן, שביטול מועיל משום רעשן הכתוב כאלו הוא ברשותו משום דרעתיה על החמץ, וכשמבטל החמץ מגלה רעתו שאינו ניחא בחמץ ולא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו היכא דלא ניחא, ומש"ה סובר הרמב"ם דהיכא דיש לו בבית חמץ ידוע ואינו מבערו לא מהני הגילוי דעת שאינו ניחא בה חמץ, משום דמיחזי כאלו ניחא ל' בחמץ, כיון דמונח בפניו ואינו מבערו, ואע"פ שמגלה רעתו שאינו ניחא ל', בזה אמרינן עשן הכתוב כאלו הוא ברשותו, דמה דאמרינן דלא עשן הכתוב כאלו הוא ברשותו היכא דלא ניחא ל', זהו רק ברמחזי גם כן כאלו לא ניחא ל'. ולפי זה לא קשה קושיית האחרונים מהא דתלמוד היושב לפני רבו ונוזר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו, וכן מחולך לשחוט את פסחו ונוזר שיש לו חמץ בביתו דמהני ביטול, משום דמיירי ראינו בביתו ואינו יכול לבער ממילא לא מיחזי כאלו ניחא ל' בחמץ, לכן שפיר מהני הביטול אע"פ שחמץ ידוע הוא.

וכן י"ל הקו' מרפ' ו' ע"ב רמקשינן וכי משכחת ל' לבטלי, דלכאורה יש לדייק למה לא הק' רכי משכחת ל' לבערי, וי"ל בב' אופנים, או דמיירי דימצאנה ביו"ט וכמבואר ברפ' ו' ע"א המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו את הכלי, א"כ אינו יכול לבערו, או י"ל דאפילו בחוה"מ שיכול לבערו, ולשיטת הסוברים דהמשהה חמץ ע"מ לבערו עובר עליו, א"כ לא סגי שיבערו, דבשעת הביעור יעבור עליו, ולכן כתב רלבטלו. ולפי ב' האופנים יתיישב קו' האחרונים מהכא על הרמב"ם, ראע"ג דלחמץ ידוע לא מהני ביטול כנ"ל, רממה דאינו מבערו מיחזי כאילו ניחא ל' בה, משא"כ הכא דמיירי או ביו"ט שבע"כ אינו יכול לבערו, או בחוה"מ משום דעוסק בביעורו דיבערו לאחר הביטול, והביטול צריך רק שלא יעבור עד רמבערו, באופן זה בוראי מהני ביטול, אע"פ רחוי חמץ ידוע, דלא מיחזי כאילו ניחא ל' בה, ודר"ק.

בסוגיא דספק מלוה ישנה

ישראל שלמה בלומענפעלד

תלמיד דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

איתא בב"מ ו' ע"א, אביי אמר חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו (חיינו הא דמחוייב שבועה במתני' דשנים אוחזין בטלית, משום דחיישינן שמא מלוה וכו'). והקשה החלקת יואב בקונטרס „קבא דקשייתא“ (קושיא ע"ו), דא"כ איך יפרש אביי המשנה דשבועת דהיינין דהבא לגבות מנכסי הקדש ישבע ושם לא שייך הסברא דאיתיה בחזרה ושוב שייך מינו דחשיר אממונא, יעוי"ש.

ולתתן קושייתו נראה להקדים ולבאר דברי הגמ' שם עם הראשונים, דהנה רש"י כתב וז"ל: אביי אמר טעמא דמתני' לאו כדר' יוחנן דאי הוה חשיר לן אחולך ותוקף בטליתו של חבירו חנם הוה חשיר לן אשבועה אלא חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו על זה ומכיר בו ששכחה ויכפור בו והולך ותוקף בטליתו ונשבע שיש לו בה דמי חציה וטלית זו שלו דהא אפי' גלימא דעל כתפיה שעביר ליה, עכ"ל. וכוונתו, דברך ה' ע"ב אקשינן בגמ' וכי מאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד שבועה זו למה, אמר ר' יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא, ונימא מינו דחשיר אממונא חשיר אשבועתא, לא אמרינן מינו דחשיר אממונא חשיר אשבועתא, ע"כ דברי ר' יוחנן. וברך ו' ע"א מביא כמה ראיות להא דחשיר אממונא לא חשיר אשבועתא מהא דאמר ר' נחמן (שבועות מ' ע"ב) משביעין אותו שבועת היסת, ומהא דתני רב חייה (שם מ"ז ע"ב) שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב, ומהא דאמר רב ששת (ב"ק ק"ז ע"ב) ג' שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי, ונימא בכל הני מינו דחשיר אממונא חשיר אשבועתא, אלא לא אמרינן מינו דחשיר אממונא חשיר אשבועתא. ובתוס' ד"ה ספק מלוה ישנה הקשו וז"ל, וההיא דמשביעין אותו ג' שבועות ודשניהם נשבעין ונוטלין נמי חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו ולכך אין לפוטרו בלא שבועה וגם לא יטול בלא שבועה אבל בגזול ודאי וכופר בפקדון אין להכשיר מטעם שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו, עכ"ל התוס'. ומשמע להתוס' דאביי חולק על ר' יוחנן וס"ל דחשיר אממונא חשיר אשבועתא, אלא דקשה להו א"כ האך משביעין אותו ג' שבועות ושניהם נשבעין ונוטלין, ותרצו דאה"נ גם התם חיישינן שמא מלוה וכו' אבל בגזול ודאי וכופר בפקדון לא שייך למימר הכי.

והרמב"ן בחידושיו הקשה על רש"י וז"ל, וקשה לי פירוש זה דא"כ כדר' חייה דאמר שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב מאי איכא למימר שהרי זה תוקף והולך בטליתו של חבירו ולא חשיר נמי אשבועתא וכדר"נ נמי מאי קא מתרגן, וא"ת בכולם שמא מלוה ישנה יש לו עליו ולפיכך הוא תובע ממון או כופר, א"כ

הכופר בפקדון מה טעם פסול לעדות נימא שמא מלוה ישנה יש לו עליו ולפיכך כפר בו, ואפשר לומר דבכולן לאביי חוששין שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו אלא שהוא ספק וחששא לפיכך כשהוא בא לפנינו ולא הוחזק כפרן עדיין ואינו פסול אנו חוששים שמא עכשיו הוא כופר משום ספק מלוה וכו' וכי נרמי עליה שבועה יודה, אבל בפקדון שפסולו ודאי כבר יש לנו עדים שכפר וכו' ואף לא מאמינים אותו על השבועה שאין ספק מוציא מידי ודאי וכו', עכ"ל. ומדבריו ג"כ מבואר שהבין ברש"י דס"ל דאביי פליג לה על ר' יוחנן, ואי הוה חשיד לן אהולך ותוקף בשליתו של חבירו חנם הוה חשיד ליה אשבועתא, אלא דהכא משביעין אותו משום שמא ספק מלוה ישנה וכו', וא"כ קשה דהרי בשניהם נשבעים ונוטלים מבעה"ב דאיכא ג"כ הוצאה ותקיפה אמאי נאמן בשבועה לרש"י אליבא דאביי.

ובעצם אריכות דברי רש"י צריכים ביאור, מהו החידוש בדבריו, וכן למח נקט בלשון הולך ותוקף בשליתו של חבירו „חנם“, דהא לעיל ה' ע"ב א"ר יוחנן שבועה זו תקנת חכמים וכו' הולך ותוקף בשליתו של חבירו ואומר שלי הוא, ולא מוזכר „חנם“.

והנראה בעז"ה לומר בדברי רש"י, שדוּצָה להרגיש שאם התקיפה היא בעזות ובאלימות על לא רבר ובחנם, דק אז חולק אביי על ר' יוחנן וס"ל דכיון דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, ולעולם מודה לר"י דחשיד וכו' לא חשיד אשבועתא, ולכן במתני' דהוי תקיפה באלימות ובחנם מוקים לה אביי בשמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו, ואין זה בחנם, ובמשביעין אותו היסת וג' שבועות דשומד דאז ליכא תקיפה כלל ודאי דלא חשיד אשבועתא, וכן בשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב, אף דאיכא הוצאה ותקיפה, אך תקיפת חנם ואלימות ליכא, לכן ג"כ אינו חשיד. ובזה סרה תלונת הרמב"ן שהעלה על רש"י דס"ל בהולך ותוקף דחשיד, א"כ בשניהם נשבעין ונוטלין, איך משביעין אותו הרי איכא תקיפה, ולפי דברינו ניחא, דגם אז לרש"י מודה אביי לר' יוחנן דאינו חשיד אשבועתא כיון דאין זה תקיפה באלימות ובחנם.

וההכרח לומר כן בדברי רש"י, נראה מהא דהקשה בשיטמ"ק על הרמב"ן הנ"ל בשם הר"ש די וירש וז"ל, אמר הכותב שזה התידון הוא כרמות מערכה דאנן אקשינן ניוחש למלוה ישנה ואי איתא דמלוה ישנה לא מיקרי כופר כלומר כופר שיתיה פסול לעדות, וא"כ האיך מתרצינן דשאני גבי נפקד שפסולו ודאי דהא לאו ודאי הוא כיון דאפשר דמדחי ליה משום מלוה ישנה ומה שהוא ודאי שהוא כופר לא שיהא פסול מצד הכפירה כי זה הדרש. ודברי תימא אני רואה בכך דתלינן במלוה ישנה במציאה דלא שכיחא, ועוד שיפגוש הענין במי שיש לו עליו מלוה ישנה הנה מציאות זה הענין רחוק ולא ניוחש במפקיד ונפקד שהוא יותר דגיל ובהרבה בני אדם, אלא י"ל דהיינו טעמא דלא חיישינן בנפקד למלוה ישנה משום דחזקה דייק אינש אצל מי יפקיד ובתר הכי מפקיד, דמה לו להפקיד שלא מדעתו אצל מי שיש לו עמו דררא דממונא וכשיחשוב אצל מי יפקיד מהסתם יזכור אם יש לו איזה ספק ואעפ"כ נאמן הנפקד אם יטעון, ויש טעם בדבר ולא אאריך, עכ"ל הר"ש די וירש בשיטמ"ק. היינו דמלוה ישנה הוא חשש

רחוק, ואדם לא יפקיד אצל חבירו ביודעו שבירו מלוה ישנה ודררא דממונא ולכן לא חיישנין במפקיד סתם למלוה ישנה, אבל אם הפקיד מוכח שאין בירו מלוה ישנה וא"כ האיך נשבע. ובאמת סברא זו שייך לומר בכל משא ומתן ובעובדא דחננוי והפועלים ראמרין התם שניהם נשבעים ונוטלים מבעה"ב, נימא ראדם לא ישא ויתן עם כזה שיש לו בירו מלוה ישנה. וכעין זה הקשה במעייני החכמה, דא"כ מדוע נשבע ברנו של רב נחמן ולמה לא נאמר שהוא מדויק אצל מי ימסור מעותיו במלוה ע"פ ללא עדים ושטר, וא"כ אין לתלות בספק מלוה ישנה וכיצד ישבע. ותמיהות אלו מכריחים לומר בדברי רש"י כנ"ל, דחשיר אממונא חשיר אשבועתא אמרינן רק היכא שמעשה החטיפה הוא כחנם ובאלימות, ולעולם בלא"ה אינו חשיר אשבועתא, ושפיר נשבע בעובדא דהחננוי ופועלים וברניא דר' נחמן דמשיבין אותו היסת, דחשיר אממונא אינו חשוד אשבועתא ולא בעינן לאוקומי בספק מלוה ישנה יש לו עליו. גם בספר שער משפט סי' צ"ב סק"ד הקשה על דברי הר"ש רי ויראש דבפקדון ליכא חששא דספק מלוה ישנה, דא"כ תקשה לאביו הא דשלוש שבועות משיבין אותו בשומרים, דמקשה הש"ס מיניה מקודם ראמאי לא אמרינן מינו דחשיר אממונא חשיר אשבועתא דהא בפקדון לא שייך חששא דספק מלוה ישנה וכו', עכ"ל. ולפי מה שנתבאר בדעת רש"י נראה דל"ק מירי, דאביו ס"ל דלא חשיר אשבועתא רק בתקיפה ובאלימות, והא ליכא בג' שבועות, ושפיר נשבע. (ועי' ברמב"ן שג"כ הכין בדברי רש"י דלאו בכל אופן ס"ל לרש"י רמינו דחשיר אממונא חשיר אשבועתא אלא במקום שהולך ותוקף, אבל לא כמ"ש דהחסרון בהולך ותוקף הוא משום תקיפת אלימות וחנם, אלא כיון שמוציא ממוחזק, וע"כ הקשה הרמב"ן דבאופן של שניהם נשבעין ונוטלין ג"כ מוציא ממוחזק, וכן בהא דר"ג, ועי' שם מה שכתב בזה).

ויעויין בשיטת"ק שכתב נפק"מ בין אביו לר' יוחנן בשם הריטב"א וז"ל, ונ"מ כנון שמחל לחבירו התובע כל מלוות וכל תביעות שיש לו עליו דהשתא פטור משבועה אליבא דאביו משא"כ לר"י רהא חשיר אממונא לא חשיר וכו', ותו נ"מ לרעת מורי הרא"ה נר"ו אם טענו שנטל ממנו מנה של רבית קצוצה והלה כופר דלר"י משתבע אבל לאביו אינו נשבע דאם איתא חשוד על הממון ולא משיבין ליה מספיקא, עכ"ל. ולדברינו ליכא נפק"מ דרבית, דהרי כו"ע ס"ל חשיר אממונא לא חשיר אשבועתא, וגם לאביו יכול לישבע. ואמנם דאפשר לדחות ולומר דרבית קצוצה הוי כ"כ חמור כמו חולך ותוקף חנם באלימות, ואז ג"כ ס"ל דחשוד ואינו נשבע. אך בכל אופן, מלשון רש"י „חנם" נראה דלאו משום חומר העוולה שבוה, אלא עצם התקיפה על לא דבר, וא"כ שוב דרבית קצוצה לא שייך למימר הכי, ושוב כנ"ל דגם אז מודה אביו שאינו נשבע דאינו תוקף ולא שייך האי נפק"מ אלא מה שהביא בשם הריטב"א כאם מחל לו כל התביעות וכנ"ל.

ומעתה מה מאוד מתורץ קושיית החלקת יואב שהבאנו בראש דברינו, דתיקשי לאביו מתני' רהבא לגכות מנכסי הקרש ישבע איך נשבע דהרי שם לא שייך הסברא של ספק מלוה ישנה. אמנם לפימש"כ, גם לאביו נשבע, דלא חשיר אשבועתא כיון דליכא התם מעשה תקיפה באלימות ובחנם, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

הפטרת שבת הגדול

והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג'). יש לפדש דמבע הילדות להיות זריו, ולא כן בזקנים שמחמת זקנה אינם יכולים להיות זריו, אבל לעשות המצוה כתיקונה הזקנים עושים יותר בשוב הדעת מנערים, ולכך הכתיבה להם הנביא שיבוא משיח צדקו והשיב לב בנים על אבות ולב בנים על אבותם שיהי' להם שני מדרגות הללו.

(הנה"ק מוה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל¹)

חג הפסח

ארו"ל נגד ד' לשונות תקנו ד' כוסות, והמכוון בד' כוסות אלו, בהקדים הקדמה מתוך ספרי המקובלים, נודע שישראל היו מחויבים להיות בגלות ת"ל שנה כמו שכתוב פ' בא, ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה וגו'. והנה ת"ל הוא מנין חמשה פעמים אלקי"ם שהוא גימט' פ"ו, ונודע פ"ו הוא מספר כו"ס שהוא גימט' פ"ו, ואם כן הי' מן הראוי שישתו ישראל חמשה כוסות התרעלה מצר שהם גימט' חמשה פעמים אלקי"ם. והנה קבלת רז"ל קושי השעבוד הי' רק משנולדה מרים, שהוא פ"ו שנה, דהיינו כוס א', ואם כן ד' פעמים כו"ס הי' הקב"ה מוותר, והיינו סוד ד' כוסות שתקנו לנו חכמים בפסח, לזכור שד' פעמים כו"ס נתן הקב"ה לנו כמתנה.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל²)

הגדה של פסח

וירד מצרימה, אנוס על פי הדיבור. וכבר תמחו המפרשים על איזה דיבור קאי. וי"ל הכוונה, רחנה יעקב אבינו בברחו מלבן, אמר ללבן, עם אשר תמצא את אלהיך לא יחי' (בראשית ל"א, ל"ב). והביא שם רש"י בשם המדרש, דמאותה קללה מתה רחל בדרך. נמצא דיעקב גרם בדיבורו מיתת רחל³, ואף שהי' שונג ואונס, כי לא ידע שרחל לקחה את התרפים, אבל ההורג בשונג חייב עכ"פ גלות. וזהו, וירד מצרימה, למה הי' יעקב מחויב גלות לירד למצרים, ובא כמשיב, אנוס על פי הדיבור, כל' הדיבור שלו, שנאנס בדיבורו, ואמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחי'.

(הרה"ק מוה"ר שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט זצ"ל הי"ד⁴)

(1) הובא בשמו בס' אזור אלהי-עה"ת (להגאון מוה"ר אלי' הארשאווסקי אבר"ק הובניב ודראהביש זצ"ל) כפ' בא.

(2) הועתק מכת"ק.

(3) כבר דנו האחרונים בדיון חורג ע"י דיבור, וכתבו דחייב משום בדיבורא עביר מעשה.

(4) נמסר לנו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם נייגער נ"י ששמע ר"ז בשמו ממקור נאמן.

שבת חוה"מ

גן נעול אחותי כלה, גל נעול מעין חתום (שיר השירים ד', י"ב). י"ל בזה ע"ד הרמז, עפ"י המבואר בזוהר חרש פ' כי תבא, דקללות שבמשנה תורה אית בהו ג"ג קראי כנגד ג"ג פרשיות שבתורה, ולית בהו הבטחות ונחמה כלל, אמנם אף שבאתגלייא הם קללות, עכ"ז שמון בהם רב טוב, ועווי"ש בארוכה. וזשה"כ, ג"ן נעול אחותי כלה, כי בתוה"ק שנקראת אחותי כלה, יש בה ג"ן פסוקים, אשר ברכות ונחמות געולין וסתומין בהם, ולזה מבקשת כנסת ישראל, גל נעול מעין חתום (מלשון הכתוב, גל עיני), שהקב"ה יגלה לעין כל את הנעול והחתום בתוך אותן ג"ג פסוקים, דהיינו הברכות והנחמות. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שביעי של פסח

במדרש עה"פ אז ישיר משה, חטאתי לפניך באז, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, ומתרצה אני לפניך באז, אז ישיר משה, עיי"ש. הכוונה לדעתי בהקדים הילקוט תמוה, את השירה הזאת לה', לה' אמרו ולא לבו"ד. ואחזה בזה, דבאמת דרך אנושי להתענג בישועתו ולשורר כי הושיע לו ה', אבל דרך צדיקים אשר כל שמחתם לא יהי' אלא בשביל ה', וכמ"ש הפסוק, והצדיקים ישמחו ויעלוזו בה' כו'. והנה שירת הים הי' יכול להיות על הצלתם, וכי מתו שוגגים, אבל משה לא חפץ מישראל שישוררו עד"ו, ועל כן אמר, התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כו' ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, ובמדרש, ואתם תחרישון מלומר שירה, ירצה, התייצבו וראו, רא' שכליית (ע"ד שכתוב החכם עיניו בראשו), אשר יחשב בעיניכם ישועת ה' מה שיעשה לכם היום, איננו ישועתכם, זולת ישועת ה', מאשר בכל צרתם לו צר, ולהיפך לה' הישועה, וכמו שאמר הכתוב, צריק ונושע, ובמדרש, אל תיקרי ונושע אלא ויושע. — ה' ילחם לכם, באופן ואתם תחרישון מלומר שירה, שלא תאמרו שירה על עצמיכם זולת על ישועת ה', על כן אמר, אז ישיר וגו' השירה הזאת לה' דייקא ולא לבו"ד, היינו שלא הי' על הצלתם, זולת על ישועת ה', ומשה במה שסרח ואמר למת הרעות, ולא השיג שאין הרעה לעם זולת לה' ג"כ, בזה התרצה, אז ישיר וגו' לה' דייקא, והוא פי' נחמד. (הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל)

(5) דבר זה הועתק מכת"ק המונח ברשות ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבר"ק יאס. ד' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים.

תמיהות וישובים

פליאה בשו"ת שואל ומשיב, ובס' נדרי זרוזין,
והערה בשו"ת אבני נזר

בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ג' ח"ג סי' ל"ט ד"ה והנה, כתב וז"ל, הנה לכאורה קשה לי, הא"ך מוכיח הש"ס (חולין י' ע"ב) דאזלינן בתר חזקה, דלמא אדנפיק ואתי בציר לי' שיעורא, ומאי מוכיח, הא ע"א נאמן בספק טומאה ברשות הרבים כמש"כ השב שמעתתא (שמעתתא ו' פכ"ג), וא"כ הא ע"א נאמן באיסורין, וא"כ נאמין להאיז המנוגע בעצמו, אם יאמר דלא חסר ואתאי, או להיפך היכא דיאמר דחסר ואתאי, והאריך שם לפלפל בקו' זו, עיי"ש. ודבריו נפלאים, דזה לשון הגמ' שם, מנא הא מילתא דאמר רבנן אוקי מילתא אחזקי, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, אמר קרא ויצא חכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים, דלמא אדנפיק ואתא בציר לי' שיעורא, אלא לאו משום דאמרין אוקי אחזקי, עיי"ש. הרי להדיא דילפינן חזקה מנגעי בית, ולא מנגעי אדם, וא"כ איך שייך להקשות שהאיז המנוגע בעצמו יאמר אם חסר ואתאי.

במס' נדרים דף י' ע"א תנן האומר קונם קונח קונם הרי אלו כינויין לקרבן, חרך חרק חרף הרי אלו כינויין לחרם, נזיך נזיח נזיח הרי אלו כינויין לנזירות, שבותה שקוקה נדר במוהי הרי אלו כינויין לשבועה. ובפי' הרא"ש ד"ה במוהי כתב וז"ל, ומה שהקדים נזירות לשבועה משום דבעי למתני גבי הדדי אותם שיש בהם נ' לשונות של כינויין, עכ"ל. והק' בס' נדרי זרוזין וז"ל, ומ"ש הרא"ש הא דנקט נזירות קודם לשבועה, צ"ע מה הקשה מנזירות ולא מחדמות, דהרי לעיל במשנה ראשונה נקט שבועות גבי נדר, והו"ל להקשות למה הקדים חרם לשבועה, וצ"ע בזה, עכ"ל. וצ"ע דנהפוך הוא, דבמשנה ראשונה תנן כל כינוי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים ושבועות כשבועות ונזירות כנזירות, הרי דתנן חרמים קודם שבועות, ולק"מ על הרא"ש.

בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' דח"צ אות ב', כתב וז"ל, וברמב"ם סוף הל' נדרים מבואר ראפילו נזיר נרבה (פי' דסתם נזיר נקרא חוטא, ונזיר נרבה היינו שהזיר עצמו מן היין לשם שמים, כמבואר במס' נדרים דף ט' ע"ב) חשיב כאילו בנה במה, והמקיימו ולא נשאל עליו כאילו הקריב עליו קרבן, ומשום דהו"ל לפרוש מיין ומותרות וכיוצא בלא נדר וכו' ומקרא מלא הוא וכפר מאשר חטא על הנפש, עכ"ל. ושנה דבר זה בס' רצ"ט והוסיף וז"ל, ואף דהוי נזיר נרבה, נדר נמי סייג לפרישות, עיי"ש.

ודבריו צ"ע, דזה לשון הרמב"ם בפ"ג מהל' נדרים הל' כ"ג, מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו וכו' וכן מי שה' מתנאה ביפיו ונדר בנזיר, וכיוצא בדברים אלו, כולן דרך עבודה לשם הם, ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות. ובהל' כ"ד כתב ז"ל, ואע"פ שהן עבודה לה', לא ירבה אדם וכו', אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש בהן בלא נדר. וכ' הכ"מ, עצה טובה קמ"ל, והם דברים ראויים אליו ז"ל. מוכח מדבריו שר"ז חידש הרמב"ם מעצמו, ואינו מן הדין רק עצה טובה. ובהל' כ"ה כתב הרמב"ם אמרו חכמים כל הנודר כאילו בנה במה, ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו. והבין האבנ"ז שדברי הרמב"ם בהל' כ"ה, קאי אדבריו בהל' כ"ג והל' כ"ד. אבל כל הרואה יראה שא"א לומר כן, דהא בהל' כ"ג כתב דדרך עבודה לה' הם, והם סייג לפרישות, והאיך כתב כן, הרי נחשב כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן. וגם מדבריו הכ"מ מוכח כן, דאל"כ למה כתב בהל' כ"ד עצה טובה קמ"ל, והם ראויין לרבינו ז"ל, הא אינו עצה טובה, רק מדינא הוא, דהוי כאילו בנה במה, ולמה ייחס דין זה להרמב"ם. אמנם המעיין יראה, דהל' כ"ה, לא קאי אהל' כ"ג והל' כ"ד, רק קאי אסתם נדרים, דבהם תנן (דף ט' ע"א) כנדרו רשעים, אבל נזיר נדבה הוי דרך עבודה לה'. ומוכרח לומר כן, דז"ל הרמב"ם בהל' נזירות פ"י הי"ד, האומר הריני נזיר וכו', הרי זה רשע, ונזירות כזו מנזירות רשעים הוא, אבל הנודר לה', דרך קדושה הוא והרי זה נאה ומשובח, ועל זה נאמר נזר אלקיו על ראשו קודש הוא לד', ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריהם לנזירים, עכ"ל. ואם נאמר כמו שהבין האבנ"ז, דאפילו נזיר נדבה כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן, איך כתב הרמב"ם דנקרא קדוש, ושקול כנביא, אתמהא, אע"כ כמו שכתבנו, ודו"ק.

נפתלי ראובן ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

יומא דהילולא של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

במכ"ע „היהודי" שיצא לאור בעיר פרעשבורג בשנת תרל"ז*), תיאר אחד מתושבי עיר צאנז, את יומא דהילולא הראשונה של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ביום כ"ה ניסן, וז"ל:

זה שנה תמימה אשר השמש חשך בערינו וכוכבי אור אספו נגהם, כי נלקח מאתנו נזר ראשינו גאון מחמרינו הרב החריף הנאון שר התורה עמורא רנהורא רשכבה"ג איש אלקים צי"ע מרן חיים האלכרשטאם זצלה"ה. הוא הגבר הוקם על הקריש ימיו לתורה ולעבודה ושם לילות כימים לעבוד את ר' בקדושה ובטהרה, עליו אמרו חזו"ל השכינה שורה על איש שהוא חכם גבור ועשיר כו', כל המעלות היו בו, חכם, כי חכמתו ירוע לכל יושבי תבל ושוכני ארץ, בחכמתו השיב לכל שואל ויעץ לכל אשר בקש ממנו עצה ותושיה, ובתבונתו הרביץ תורה בישראל ותעמיר תלמידים גדולי וגאוני ארץ וחסידים ואנשי מעשה, אף ירו יסרה כמה ספרים אשר בהם נודע חריפתו ובקיאותו, ועוד יש כמה כתבי יד על כמה מסכתות ועל חז"ת, אשר בהם יורה את העם לילך בדרך החיים, ובקדושתו ובפרישתו וחסידתו הדריך את כל הבא לחסות בצל קורתו בדרך החיים, להתפלל במס"ג ולעבוד את ר' בקדושה ובטהרה, וללמוד תורה לשמה, וללכת בדרכי האמת והאמונה, כאשר נצטוונו מפי הקב"ה ביד משה. הוא היה גבור במלחמתה של תורה ובמלחמת היצר, ובגבורתו שבר זרועי רשעים ונתן את כמות ה'פ'ס"ל, ועקר שרשים המרים והרעים, ובער את הקוצים מכרם ר' צבאות. הוא היה עשיר, כי את רכאו רוח הושיע בתפלה ובצדקה, ויתום ואלמנה בסתר אהלו חסו, כל איש מצוק נגש ונענה רעב וקשי יום אליו יאתיו ונעזרו, ומעולם לא לן אצלו אפילו פרוטה אחת, כי קורם שהלך לשכוב, חפש ובדק בגדיו, ואם מצא שם מעות חלק לעניים ודלים שסבבו פתחו יום ולילה, ומה גדלה צדקתו ופזרונו אשר הרבה לשלוח מדי שבת בשבתו לארץ הקדושה לתמוך ידי לומדי תורה.

לפרוט כל מעשיו צדקתו ופרישתו וחסידתו ואת כל אשר גדלו ונשאו אותו כל הגדולים והצדיקים אשר בגן עדן מנוחתם, ילאה הכותב לכתוב, והקורא לקרותו, אולם מעט מזעיר כתבתי, ויתר כבוד תורתו וקדושתו וכח מעשיו, יגידו ויספרו כל גאוני ארץ שהיו באים לשמוע לקח טוב מפיו הקדוש זצלה"ה, ויענו ויאמרו כל יושבי תבל ששמעו שמעו גודל צדקתו ופרישתו וחסידתו, מד לנו מר בזכרנו את יום הרע הזה שבא השודר כגבולנו, ולקח מאתנו את עטרת תפארתנו, כי נשארנו כצאן תעה, עירנו שממה, כי אם יצא הצדיק מעיר, פנה הורה פנה הדרה, וכמאמר חז"ל אוי לספינה שאברה קברניטה ואוי לעיר שאברה מנהיגה,

(*) הגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יששכר מארמארשטיין נ"י מלונדון. ישא ברכה מאת ר'.

וכמאמר הנביא, אל תבכו למת בכו בכה להולך, כי הצדיק לא מת, כמאמר חז"ל צדיקים במיתתם נקראו חיים כו', אלא בכו להולך מכם, הוא נסע למנוחה, ואותנו עזב לאנחה, לולא ר' ברוב רחמיו וחסריו, אברנו, אבל אם ביר ר' שבט עברה, בימינו חסר ורחמים, וברוב חסריו שלח אלינו את בנו הבכור הרב הגאון ב"ק חו"פ מופת הרור ופאר הזמן צ"ע, כקש"ת מרן יחזקאל שרגא האלברשטאם שליט"א שהיה רב ואב ב"ר כמה שנים בעיר שינאווע ובסטראפקוב, וגם שם אליו נהרו אנשים לשאול את פי ר', למלאות מקום אביו הצדיק הנפטר וצללה"ה, וגם הרב החרוף המפורסם צ"ע כקש"ת מרן אהרן ה"ש שליט"א הרב רקרייז, אשר בצלם נחיה כרי להשאיר לנו פליטה בין הגוים ולהחיותנו בין העמים.

והנה בא יום שקיונוהו, היום יום היא"צ של הצדיק הקדוש וצללה"ה, וזה שני שבועות שהתחילו לבא הנה אנשים מארצות רחוקות, ממדינת רוסיא וממדינת הגר, אשר יושבים ומצפים על היום כי יבא, והנה היום כאשר האיר המזרח, בא בנתיב הכרזל צוג מיוחר (סעפערמאטצוג) מעיר טאדנאו, ועמו באו יותר מאלף איש, לבד אשר באו ממדינת הגר על עגלות הרבה מאוד עד אין מספר, בס"ה היו לערך ששה אלפים גברים לבד מטף, ובלילה ההוא נרדה שנת האנשים ונשים, כולם כאחר הלכו כל הלילה להשתטח על קבר הצדיק הקדוש וצללה"ה, יותר מעשרה ככר נרות שרפו שם כלילה ההוא, וכולם לא סערו עד אחר חצות היום. בני הצדיק הקדוש הנפטר וצללה"ה, הבאים מארץ מגוריהם, עם יתר הרבנים שהיו שם, לערך ג' מאות רבנים צדיקים וגדולי ארץ, כולם סעדו אצל רבינו הקדוש מרן יחזקאל ה"ש שליט"א, וכל אחר ררש בשבחה דהצדיק וצ"ל ובתורתו, גם עשאו סיום על ש"ס, גם חברה תהלים דפה עשו סעודה גדולה ועשו סיום על כל הש"ס, וחלקו תיכף ביניהם ש"ס ללמוד עד היא"צ לשנת הבאה.

וחיובים אנחנו לתת תודה ושבח להגביר המפורסם נדיב לב תומך ידי עניים ודלים מו"ה שלמה הערבסט נ"י, כי עוד בחיי הצדיק וצ"ל טרח ועמל בנפשו ומאורו, ובנה להרב הקדוש וצללה"ה בית גדול ובתוכו רירות נאות ובית המדרש ומקוה מאבני שיש ומרחץ, בכדי שלא יטריח אותו צדיק וצ"ל לילך בעת זקנותו, ושיהיה לו הכל נכון בביתו בהרחבה, גם תיכף אחר פטירת הח"ג הצדיק וצללה"ה הלך וקבץ מעות מכני עירנו, ובנה אוהל גדול בנין מפואר על קבר הצדיק וצ"ל, ומביתו לקח ב' מנורות גדולות ותלה אותם בעצמו באוהל הנ"ל, וממנו ראו וכן עשו גם אנשים נדיבי לב והביאו מנורות ותלו אותם, בסך הכל תלויים י"ב מנורות, לבד מאשר על הכתלים הרבה מנורות במסמרות קבועים ועששיות הרבה למאור, וכל אשר ידבנו לבו יביא לשם נרות ושמן למאור להעלות נר תמיד לא תכבה על נשמת הצדיק וצללה"ה. תנצב"ה. ה' יזכנו לעשות מעשים טובים, ובמעגלי צדק ינחנו, והמנחם ציון וירושלים ינחמנו, וישלח לנו את משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

דקדוקי סופרים

בשנת תרכ"ב לפ"ק נרפס בעיר לכוב ספר רב האיכות ומיעוט הכמות נקוב בשם „מאמר יהונתן" מאת הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, פירוש ע"ד הקבלה על פסוק „חד גדיא". הספר מחזיק י"ב דפים, ובראשו הסכמת הגאון מוה"ר ישעי' מושקאט אבר"ק פראגא זצ"ל. המוציא לאור, הרבני מו"ה משה זינגער, כותב בראש הספר, שהשיג כת"י ישן נושן מאוד שהי' מונח בין כתבי קודש של דודו זקינו הרב המפורסם מהר"א הכהן זצ"ל, ולא ידע מי כתבו, ואח"כ השיג כתב יד כמוהו אשר נכתב בעצם כתי"ק הגה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל, שהעתיקו בשם הגאון מוהר"ר יהונתן הנ"ל, והי' מונח בתוך אוצר כתבי קדשו, וכשראה ששניהם בסגנון אחר, החליט לקבוע בבית הדפוס ולהפיצם בישראל. בסיום דבריו כותב: וזאת אודיע ברבים, לפעמים איזה תיבות, הנוסחאות מחולקים זה מזה, כתבתי הנוסחא אחרת ג"כ, רק בשני חצאי לבנה, והמבין יבחר, עכ"ל.

והנה זה לא כביר איקלע לירינו פי' הנ"ל על חד גדיא בכת"י ישן, אשר כנראה הועתק סמוך לפטירתו של הגאון מוהר"ר יהונתן זצ"ל, ובעת אשר התחלנו להשוות הכת"י עם הנרפס, נוכחנו לדעת, כי הספר הנ"ל, קטן כמות שהוא, נפלו בו הרבה טעותי הדפוס המעכבים הבנת הדברים (ולדוגמא: בר"ה ואתא הקב"ה וכו', נרפס, והס"א נקרא עלמא דתקונא. — הס מלהזכיר), ובכמה מקומות, אף נשמטו שורות שלימות. לכן, כרי לתקן המעוות ולמלאות החסרון, העתקנו פה התיקונים וההשמטות, ומעתה בעז"ה יאירו עיני המעיינים בספר הנ"ל.

אפריון נמטי' לירידנו הרב מוה"ר מאיר רוקח שליט"א אבר"ק קאזלאוו שמסר לנו כת"י הנ"ל מעזבון אביו הגה"צ מוה"ר משה רוקח אבר"ק קאזלאוו ז"ל. זכות המצוה יגן בעדם.

עמוד ה' שורה ו', נרפס הנותנים, וצ"ל המשונים
שם שורה ז', נרפס שפעם, וצ"ל שופעי
שם שורה ט', נרפס בכוחות, וצ"ל בכירות
שם (בסוף השורה) תיבות כי המציאות, הוא ט"ס
שם שורה י"ב, צ"ל זה עולם התחתון
שם שורה י"ה, נרפס הקבע, וצ"ל קבע
שם שורה י"ט, נרפס המצירים, וצ"ל המצוירים
שם שורה כ', צ"ל במלת גרי נכלל כל
שם שורה כ', מלמטה, נרפס המנהיגים, וצ"ל מהם מונהגים

עמוד ו' שורה ג', חסר קודם תיבות רק ההכרל, וכצ"ל, ואף שהם רבים, מ"מ מתרבים
ביוצר אחר, ולכך הכל בבחינת אחר, כי עשרה ג"כ אחר,

שם שורה ה', נרפס אשר הוא, וצ"ל אשר המה
שם שורה ט"ז, נרפס ערך, וצ"ל יחוס וערך
שם שורה י"ט, נרפס ועתה, וצ"ל ואתה
שם שורה ז' מלמטה, נרפס לאור יום, וצ"ל לאור יומם
שם שורה אחרונה, צ"ל אינם כ"כ בזמנינו כמו מימי הקדם

עמוד ז' שורה א', נרפס אופו, וצ"ל איפוא
שם שורה י"ז, נרפס הנצחיים, וצ"ל הנצחיי
שם שורה כ', נרפס צורות הה', וצ"ל צורת הא'
שם שורה ה' מלמטה, נרפס בהה, וצ"ל בהם

עמוד ח' שורה ו', נרפס שהוא רומזת, וצ"ל שהיא עומדת
שם שורה י"א, נרפס כאות, וצ"ל מאות
שם שורה י"ג, נרפס כאומרים, וצ"ל באומרו
שם שורה י"ד, נרפס עליון, וצ"ל עולם
שם שורה כ' מלמטה, חסר קודם תיבות הוא מרתו, וכצ"ל, מרחמת על יצורים אף שאינם
דאויים לרחם, כמתנת חנם, ושם המרה של רחמים הזאת..

עמוד ט' שורה ה', נרפס והורות, וצ"ל להורות
שם שורה י"ז, צ"ל אך בחטאו נתהוה עו"ר כע', ע' שרים,
שם שורה ד' מלמטה, נרפס יתגמרו, וצ"ל יתגרשו
שם שורה אחרונה, נרפס החלקים, וצ"ל חלקי

עמוד י' שורה ה', אחר תיבת העקב, צ"ל, ובירור העקביים
שם שורה י"א, נרפס ראוי, וצ"ל ראו
שם שורה י"ב, נרפס גזר, וצ"ל גזרו
שם שורה י"ג, נרפס וכאשר שהי', וצ"ל ובאשר כי הי'
שם שורה ב' מלמטה, נרפס מנהיגת, וצ"ל מונהגת

עמוד י"א שורה ב', נרפס יתמו, וצ"ל ותמו
שם שורה ג', נרפס מוצית, וצ"ל מיצת
שם שורה ז', נרפס שמברכין, וצ"ל שמברכים
שם שורה ט', נרפס קיימו, וצ"ל קיומו
שם שורה י"ז, נרפס דלא ידע, וצ"ל ולא ידע
שם שורה כ', אחר תיבות, ולאינו עובר, צ"ל, וכפר בתחיה"מ
שם שורה ב' מלמטה, נרפס התקיימותו, וצ"ל התיומת

עמוד י"ב שורה ראשונה, חסר אחר תיבת המלבוש, וכצ"ל, שהוא כתנות עוד הנעשה
לאדם, לשני קרעים, כי בסיבת מיתת האדם נקדע הכתנות ונפרד המלבוש..

שם שורה ט', צ"ל ויתמיד הרבר
שם שורה ח' מלמטה, נרפס ובזמן הגלינו הי', וצ"ל ובזמן הגלות היו
שם שורה האחרונה, נרפס (ורב"ן) [ור' פעמים ב"ן], וצ"ל, כ"ן רב"ן

עמוד י"ג שורה ח', נרפס המצרים, וצ"ל רמצרים
שם שורה י"ט, נרפס חלק טוב אדמתם, וצ"ל חלב אדמתם

עמוד י"ד שורה ז', נרפס בניא מלך, וצ"ל בניא המלח
שם שורה י', חסר לפני תיבת ולזה, וכצ"ל, וכן אליהו בנימט' ב"ן
שם שורה י"ג, נרפס עמלק, וצ"ל עמלק
שם שורה י"ח, חסר אחר תיבת הכניע, וכצ"ל, במ' שנים הראשונים קליפות מצרים, ומ'
שנים חי' בכוש, קליפות כוש, ומ' שנים שה' במדבר הכניע לקליפות פוט..
שם שורה כ"ג, נרפס למשיחנו, וצ"ל קץ משיחנו

עמוד ט"ו שורה י"ז, נרפס יוקם, וצ"ל יק"ם
שם שורה כ"ב, נרפס ואשתך, וצ"ל ו'אשתך
שם שורה האחרונה, נרפס עד, וצ"ל דע
שם בסוף השורה, נרפס למארת, וצ"ל למאר

עמוד ט"ז שורה ב', תיבת נחלק הוא ט"ם
שם שורה ד', אחר תיבת כנסיות, חסר, וכצ"ל, כמנין מלאתי חסר אל"ף,
שם שורה ה', נרפס התוף, וצ"ל הת"ף
שם שורה ו', נרפס הונכר, וצ"ל גבר

שם שורה ח', נרפס ער זרעו, וצ"ל ער שיכרות זרעו
שם שורה י', נרפס ע"ץ הרעת ע"ה בנימט' תי"פ, וצ"ל עץ הרע"ת ע"ה בנימט' ת"פ,
שם שורה ח' מלמטה, חסר אחר תיבות הכיאו המלאכים, וכצ"ל, עפר ואבנים, ואותו
הבית החריבו השונאים, אבל בהמ"ק בהוויתו שהם יסורי ציון וירושלים, אתגניזו
לעילא, ק"ו מקרשי המשכן שש עגלות צב וכל אכזרייהו אתגניזו ת"פ שנה לאחר
עשייתו. . .

שם שורה אחרונה, נרפס תפ"ג, וצ"ל ת"פ

עמוד י"ז שורה ז' מלמטה, נרפס נכרא, וצ"ל וכירה
שם שורה ג' מלמטה, נרפס כל אילן, וצ"ל על אילן

עמוד י"ח שורה ראשונה, נרפס לכם, וצ"ל לבו
שם שורה ד', נרפס רכות, וצ"ל תנות
שם שורה ה', צ"ל מטלטול מטלטול
שם שורה ו', נרפס וגזירות, וצ"ל וגדרות
שם שורה י"ב, אחר תיבת בתורה, צ"ל אמצו,
שם שורה ט"ו, נרפס גין ונכר, וצ"ל גין ושאר ונכר.
שם שורה ח' מלמטה, נרפס (עריין) [מעון], וצ"ל עריין כשכיל
שם שורה ז' מלמטה, נרפס מימי המן, וצ"ל מימי המן

עמוד י"ט שורה ראשונה, נרפס הכל בי"ם, וצ"ל הכלבים
שם שורה ב', נרפס אנשיוכנ"י, וצ"ל אנשיוכס
שם שורה ט', נרפס תקן אותו הפנס, וצ"ל לתקן את פנס
שם שורה י"ב, נרפס מכפרי אלומים אלומים שירשו אלימותיו, וצ"ל מכפר על אלילים
אלמים שורשי אלמותיו

שם שורה י"ד, נרפס אלומים, וצ"ל אלילים
שם שורה כ', נרפס בסור, וצ"ל בספר
שם שורה כ"ד, נרפס בס"י, וצ"ל במ"ע [= במגלה עמוקות]

עמוד כ' שורה ראשונה, צ"ל שהרג ושחט
שם שורה י"א, נדפס הקורם, וצ"ל הקורמים
שם שורה ט"ו, נדפס בית המלך, וצ"ל ביתן המלך.
שם שורה האחרונה, נדפס וזה והסוד, וצ"ל וזהו הסוד

עמוד כ"א שורה ח', נדפס דף צ"ד, וצ"ל דף צ"ו
שם שורה י', נדפס ובציונים, וצ"ל ובציוני
שם שורה י"א, נדפס שמי, וצ"ל שמיא
שם שורה י"ח, נדפס יבא, וצ"ל יבא
שם שורה י"ט, נדפס משכונת, וצ"ל מלכינו
שם שורה כ"א, נדפס עליהם, וצ"ל עלי
שם שורה כ"ג, נדפס רשין, וצ"ל ראשין

שם שורה אחרונה, חסר אחר תיבת נוטריקון, ובצ"ל, ש'שים ר'בוא, ק'ליפות, וזהו הסוד
בגמ' כלבים צועקים מלאך המות בעיר, אותיות יע"ר, כלבים שוחקים אליהו בעיר,
כי אליהו בקדושה לעומת הקליפה, כל"ב בנימט' ב"ן, והריון של כלב ג"כ ג"ב
יום, וזהו שאמר, וילכו בלא כח לפני רודף, כי כח, נוטריקון...

עמוד כ"ב שורה ה', צ"ל ובזמנו נגרע קרן ישראל
שם שורה ג' מלמטה, נדפס והס"א נקרא, חסר כאן, ובצ"ל, והרג את התנין אשר בים, דא
היא הקליפה של מיטוס הרשע בתהום רבא באחרית ים, ויחבוט ח' משכולת הנחר
כל החיצונים והס"א, ויברא עלמא דתקונא...

עמוד כ"ג שורה ב', צ"ל דל"ת של רוד
שם שורה ח', נדפס ומשמאל, וצ"ל ושמאל
שם שורה י', נדפס לאה, וצ"ל מלאה
שם שורה י"ד, נדפס ירשה, וצ"ל ירש"ה
שם שורה כ', נדפס מלכה, וצ"ל מלכי
שם שורה כ"ב, נדפס לעולם הבא, וצ"ל לעולם הזה
שם שורה ב' מלמטה, נדפס בזו, וצ"ל ברד

עמוד כ"ד שורה ראשונה, נדפס וערכה להם, וצ"ל וערכה לה'
שם שורה ג', צ"ל אז אשפוך רוחי
שם שורה ד', צ"ל הישועות נעימות
שם שורה ה', צ"ל יהודה וירושלים

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכ' מערכת כרם שלמה.

א) בכרם שלמה גליון ק"ד הובא מהגאון המפורסם מהר"ש איגר ז"ל שכ' לחדש בדין המבואר בחו"מ סי' קע"ה סל"ג דמצרן שלא בא לעדער על המקח מחמת שאונסו הקונה לא איכר זכותו, ע"ש. וכ' הגאון הג"ל לחדש דה"מ שאונס הוא שלא יבא לעדער בתוך הזמן שקבעו חז"ל ועי' איכר זכותו, אז נחשב אונס ולא איכר זכותו, אבל אם אונסו להקנות לו בפועל זכות מצרנותו וקנה מידו שמסתלק מזכות מצרנותו (דין המבואר בסעיף כ"ט), שפיר איכר זכותו, דלא גרע מתלוי' וזבין דזכיני' זכינא דאגב אונסא דזוזא גמר ומקני, והוא ק"ו, דמה אם אגב אונס קבלת מעות גמר ומקני הנכסים שברשותו, כ"ש וק"ו אגב אונס שלא להוציא מעות שכבר הם ברשותו דאגב זה גמר ומסלק זכותו ממה שעדיין אינו בידו, ע"ש שהאר"ך.

ולא זכיתו להבין דבריו בתרתי, א) הק"ו לכאורה פריכא היא, דבשלמא בתלוי' וזבין, שפיר קבעו חז"ל שכל מי שמוכר נכסיו וראי אונס למעות נחשב, שהרי רוצה אדם בקב שלו, ואעפ"כ הולך בקו"ע ומוציאו מרשותו, אע"כ אונס הוא למעות, ולכן בע"כ מוותר על שלו, משא"כ במצרנות, שאין לו שום דבר ברשותו, ורק מסלק זכות שכירו לקנות, אין כאן שום הכרח לומר שזקוק למעות שברשותו וזה אונס לוותר על זכות מצרנות, דכיון שכל פעולתו בשוא"ת שוויתר על זכותו לקנות, למה לא נפרש דעתו שאין לו ענין בקניית שדה זו ולא משום אונס מעות אתי עלה, ודו"ק. ב) והוא העיקר, ויתור וסילוק זכות מצרנותו לאו תלוי' וזבין קרינן לה אלא תלוי' ויהיב נקראת, שהרי מה שכספו נשאר בידו ואינו מוציאו על קניית הקרקע הוא תחליף על עצם הקרקע ולא על זכותו שיש לו להקדים אחרים לקנותו, ועי' שוויתר על זכות מצרנותו אינו מקבל שום תחליף כלל ונחשב למתנה ולא מהני לאונסו, ומעשים בכל יום שאנשים מוכרים זכותם כאלו בכסף מלא בנוסף על עצם שיווי קניית הקרקע, ועי' בס"ז סי' קע"ה סכ"כ שדן על מי שמכר לחבירו זכות מצרנותו, ע"ש, הרי שזכות קנייתו ועצם קניית הקרקע הם שני ענינים. — וראי' לרבך, מש"כ בשו"ע סי' ר"ה ס"ד בתלוי' וזבין אם נם כופהו למכור פחות משווי נחשב לתלוי' ויהיב על חלק זה ע"ש, וכן כאן הכסף חליפי עצם הקרקע, משא"כ זכותו לקנות ראשון, על זה אינו מקבל שום חליפין, ודו"ק.

ב) בגליון קט"ו במדור מכתבים אל המערכת ראיתי במכתבו של הרה"ח ר' יוסף ליפשיץ נ"י מבני ברק שהעיר בענין התרגום פרשת ויחי שמצא בספח"ק זרע קודש שהעתיק שלא כפי הנדפס בחומשים שבידינו. — כבר קדמו להעיר בזה בס' משמרת שלום (קודענאב) סי' כ"ד סי"ד שיש להקפיד לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום בחומשים מדויקים בתרגום בנוסח ישינה, ומביא שם לדוגמא גם פסוק זה שבפרשת ויחי, ע"ש. הכו"ח בכרכת התורה,

ברוך חנה גרינפעלד

מנהל ישיבת כרם שלמה רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. אור ליום ו' עש"ק צו פה שיכון סקווירא.

כ'בור ר'בני מערכת ש'זוכים ל'הפיץ מ'עונות ה'חכמה.

(א) בכרם שלמה קובץ קט"ו (חרשי ארר) הובא קושית הרב הנאון המפורסם וכו' מוהר"ר אהרן ארי' כ"ץ וצ"ל על רכרת הח"ס בהפטרות פ' כי תשא. — קטע זה הורפסה גם בח"ס עמ"ס מגילה דף כ"ט ד"ה ר"א הקפר (עמור קס"ז), ושם למטה מן הקו כ' וז"ל. עי' שבת ל"ה ע"א הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל וכו', משמע שהוא סמוך לימה של טבריא, ע"כ. וצ"ב בכ"ז.

(ב) בקובץ הנ"ל במכתבים אל המערכת (עמור נ"ז) כתב הרב רפאל אהרן כץ שליט"א לתדץ קושית הנאוה"ק מוהרנ"ח מרזיקוב איך קיים אאע"ה מצות מילה הא לא ה' נימול ובעינן המל ימול. — לא הבנתי למה הוצרך להביא ממרחק לחמו (מדברי התוס' בחולין), הלא פשוט י"ל ראין דנין אפשר משאי אפשר. אמנם עריין לא העלה ארוכה כ"צ, דמבואר ברמב"ן דמקורם מל בני ביתו ואח"כ מל את עצמו, ועי"ז יש להקשות הא ה' אפשר לעשות להיפוך, שימול א"ע קודם. וקושיא זו כבר כתובה בח"ס עה"ת פ' לך עמור נ"ו ד"ה נימולו אתו עיי"ש, וע"ע בספר כתב סופר עה"ת ס"פ לך.

(ג) חזות קשה הונר לי בס' פני יהושע ברכות דף ל"ז ע"ב ד"ה בתוס' בד"ה לקט מכולן, פרש"י רקאי אמנחות, ולא נהירא דא"כ היכי קאמר כו', עד סוף הריבור, וכתב על זה הפני, ולכאורה ה' נ"ל ליישב רהא דקתני אם חמץ הוא, היינו בלחמי תורה, וישתי הלחם, עיי"ש. — וצע"ג דהא קאי כליל פסח, רקתני אדם יוצא בה יד"ח בפסח, ומאי שתי הלחם יש כליל פסח, וצע"ג לכא'.

ירירכם המברככם בברכת התורה,

יורא ליכטער

מנהל רוחני בישיבה קטנה

רשיכון סקווירא יע"א

בעזה"ת.

שוכט"ס לכבוד מערכת כרם שלמה.

רצוף פה דמי חתימה לשנה זו. ואנכי אציין מילתא דתמי' בספר שער יששכר מאמר שבת הגדול אות ה', שתמה על זקיננו הקדוש בבני יששכר חודש ניסן מאמר ג' אות א' שכתב בדמצוע דאורייתא בעינן שני קנינים כסף ומשיכה עיי"ש. ותמה עליו, הלא זהו רק מספיקא בשו"ת רש"י ור"ת הילכתא כמאן, אבל מי איכא ספיקא קמי שמיא עיי"ש. וכן חזר על רבריו במאמרי חודש אדר מאמר זאת חוקת התורה, עיי"ש. ובמכתה"ק שנג בזה, דהבני יששכר בנה יסורו ע"ד הראש דוד ומחנה אפרים, ורבריהם ברור מללו רלשיטת ר"ת בעינן תריוויהו קנין ראורייתא וררבנן, וז"ב.

והנני בזה ירירכם, תזכו להגדיל תורה ולהאדירה ער בנצבכ"א.

חק' יצחק לעבאוויטש

רב ור"מ

וואודירוזש, ניו יארק יצ"ו

בס"ר.

כבוד מערכת כרם שלמה.

במה שנרפס בכר"ש ניסן תשמ"ז עמור מ"ר, ונשנה בניסן תשמ"ח עמור ס"א, ושולש באבאלול תשמ"ח, להתקשות ברברי החינוך מצוה כ"א שמצריך לברך בורא נפשות על המרור בליל הסדר. — הנני להאיר, שכבר בשנת תשמ"ו פירסמתי הערותי לחינוך בקונטרס מצוות הפסח של המנחת חינוך, וכעת יצא לאור במנחת חינוך השלם הוצאת מכון ירושלים, וז"ל שם בהערה י"ג לחינוך, „ואז יברך בורא נפשות על המרור ועל הירק“, כשיטת הרשב"א [בסדר פסח הארוך] ובתשובותיו ח"א סי' ע"ב וסי' רמ"א, ובאורחות חיים לר"א הכהן מלוניל הלכות ליל פסח הביא בשם הרשב"א רלאחר המרור יברך מיד, הב"י סי' תע"ג העתיק בלשון הרשב"א ולאחר המזון יברך, ובעקבותיו פסק בעולת שבת שם שיברך אחר ברכת המזון. מיהו בראש יוסף למחר"י אישקאפה ובמאמר מרדכי למחר"ס כרמי כתבו שש"ס בב"י ומברך אחר הכריכה מיר כמ"ש ברשב"א שלפנינו. מיהו בספר השלחן לרבי חייא תלמיד הרשב"א [הוצאת הגרמ"י בלוי] נראה שמברך לפני הכריכה, עכ"ל שם. וא"כ אך למותר לחפש טעמים אחרים להחינוך, שכבר הוכחנו שם שה' תלמיד הרשב"א וסדר פסח שלו בנוי על סדרי הפסח של הרשב"א שנרפסו לאחרונה עם הערות ע"י ידידי הגרש"א שטערן שליט"א בליקוטי הרשב"א לפסחים, ובהגש"פ עם פסקי הראשונים.

יצחק ישע"י ווייס

חבר המערכת קובץ „צפונות“
בני ברק

בס"ר.

כבוד מערכת כרם שלמה.

א) נודמן לידי קובץ כרם שלמה שנה ט' קונטרס ה' (אדר א' וב' תשמ"ו), עברתי בין שורות הכרם, והנה הנעתי בהנהגותיו של בעל הס' ישמח משה, על השו"ע ונושאי כליו, הנרפסים על עמור י"ב. ושם נאמר: „במס' ברכות וכן בסוף הסמ"ק, הנפטר מן המת אל יאמר לך לשלום אלא לך בשלום“. — ממלים „וכן בסוף הסמ"ק" נשמע, כאילו מתכוון אל ספר הסמ"ק (ספר מצות קטן) להר"י מקורביל, ומציין שגם שם נעתק דין זה. אולם מתוכנה של כל ההנהגה לא משמע כן. ואף שאת גוף הכתיב"ק לא דאיתי, מ"מ אען ואומר, שמסתבר שהמלה הזאת איננה הסמ"ק, אלא מס' מ"ק, ופירושו, מסכת מועד קטן, אשר שם אכן נשנה דין זה. — לבר מה שחפשתי בסוף ספר הלז, ולא מצאתי שיעתיק את דין זה, — יתר על כן, הוא עצמו (הישמח משה), ציין בסוף דבריו לפסקי הרא"ש במועד קטן. ב) בקונטרס צ"ז (אייר-סיון תשמ"ז) במדור מכתבים אל המערכת, מכתב ב' אות ב', כתוב: בתורת משה פ' וישב בר"ה הכר נא למי החותמת וכו', כ' בא"ד וז"ל, והנה שם מת כ"ה שנים לפני לידת יעקב ואי היתה בתו של שם ממש, היתה כבת ק"מ שנה ויותר, וזה לא משמע כמובן, וצ"ל מבני בניו היתה עכ"ל וכו', וצע"ג רהחשבונו לכא' אינו צורך, ע"י סוטה י' ע"א דשם מת כשהי' יעקב ס' שנים, ולפי חר גירסא נ' שנה עיי"ש. — הנה את אשר ציין לסוטה י' ע"א, אחשוב שראוי לתיקון כלשהו, כי בסוטה אינו מפורש כנמצא כן, אלא ברש"י שם בר"ה יתומה אני, ישנן שתי הגירסאות, הגירסא הפנימית, שבמות שם הי' יעקב בן נ' שנה, והגירסא אשר ציינוה המנהיגים בשם ספרים אחרים,

שהי' בן ס' שנה. אכן בכבא בתרא קכ"א ע"ב שנינו: תנו רבנן וכו' יעקב ראה את שם. הרי לנו גמרא מפורשת שמת שם בחייו של יעקב. ומעניין לציין שבקובץ „הסופר" (קובץ תורני ערוך בידי מכון שם משמואל) אשר יצא לאור אז בסיון תשמ"ו, מרדוד מותיב ומפרק עמוד מ"ב, העירו כן על התורת משה, אך הלה לא הקשה אלא מפאת משמעות סדר הכתובים, ולא מאשר נאמר בדבריו חז"ל. תימשך עבודתכם הלאה, ותלוה אל מעשיכם עזרת השוכן מעלה. א' ויקהל, תשמ"ט.

דוד שמואל גראוס
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

אל כבוד המערכת „כרם שלמה" שליט"א.

(א) בקונטרס קט"ו (חורש ארד) בדברי כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, אודות בדיקת הספר תורה ע"י קאמפיוטער, שאין לסמוך על הסופרים והמגיהים, כי בזמנינו, בימים טרופים במדרות הנפש ובהלות, והנסיונות גוברים מיום ליום, אין להסופרים והמגיהים אותו ישוב הרעת ומנוחה נכונה, ואינם מסוגלים לדרק ולחנצל ממכשול, כאשר הנסיון מעיד ועינינו רואות בחוש, ע"כ.

הנה ארשה לי להביא סמוכין לדבריו הק', מדברי הגאון רר"י אייבשיץ ז"ל, בכרתי ופילתי הלכות תולעים סי' פ"ד אות י"ט, שהביא דעת מהרש"ל מבלי לסמוך בבדיקת התולעים, שיש בה טורח, על הנשים, דעצלניות הן, (מובא גם בש"ך שם ועוד פוסקים). וכתב ע"ז בכרתי וז"ל, ובאמת כעת יותר יש לסמוך על בדיקת נשים מאנשים שהם נמהרים ובעלי עסק אין משגיחים כ"כ, והחוש מעיר, עכ"ל.

ואגב נכון לציין לשון הכרתי שם מה שהחמיר מאוד בבדיקת הסלאטין, וז"ל, וכך מנהיג מיום עמדי על דעתי מבלי לאכול ירקות חי מסלאטין וכדומה, על סמך בדיקת הג"ל, וכן נכון לכל בעל תורה כי רבת המכשלה, עכ"ל.

(ב) בקונטרס הג"ל (עמ' כ"ב) הקשה הגאון בעל גורן דוד זצ"ל על שיטת רש"י רמלאכה שאצל"ג הוי שאינו עושה המלאכה אלא לסלקה מעליו דברצונו לא באה לו ולא הי' צריך לה, מגמ' כריתות דף כ' ע"ב רחשיב החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאליהן, מלאכה שאצל"ג, והרי שם אינה לסלק היוזק אלא להתחמם, עכ"ק. ולכאורה נראה לתרץ לפי דברי המגני שלמה בשבת דף ק"ו (הובא שם בדבריו לעיל) דבמקלקל מורה רש"י דבעי' לגופו ולגופה דווקא עיי"ש, ולפי"ז כאן דלגבי העצים הוי קלקול, א"כ צריך להיות לגופו ולגופה, וכיון דאין העצים מתוקנים על ידי ההבערה, אין כאן כ"א לגופה ולא לגופו, ושפיר קאמר הגמ' דכריתות הג"ל דהוי מלשאצל"ג, ופשוט. (ג) אשתקד בחורש ניסן (בקונטרס צ"ו עמ' נ"א) הקשה ידירי הב' הח' כמר נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י על דברי הראשית ביכורים עמ"ס בכורות (להג"ר אברהם וויינבערג הי"ד) על מה שכתב הר"א ממיץ (נדרים ל"ד) דאם א' עומד תוך ד' אמות סמוך לכבר של הפקר, יכול להקרישו משום דבידו לזכות בו. וכ' ע"ז הראשית ביכורים, דזה דווקא אם אדם אחד עומד אצל הכבר, אבל אם המפקד בעצמו עומד בתוך ד"א ורוצה להקרישו, אז אין הקרישו הקרש, אע"ג דבידו לזכות בהכבר, דכיון דרח"י בידים, שהפקדו, אינו מועיל מה שבידו לזכות בו, עכ"ד. והק' ע"ז ידירי הג"ל, דהא הר"א ממיץ

הביא ראי' לרבניו ממש' כתובות (נ"ט) שרה זו שמשכנתי לך לכשאפרנה תקרוש, דקדשה הואיל ובידו לפרותו, ולפי"ר הראשית ביכורים הנ"ל, הלא כיון דרחי' בידם כשהשכין שרהו, א"כ לא שייך סברת הרא"ם, עכ"ק.

ולכאורה לא קשה מירי, דהפקר, דחי' בידו להיות שלו, והפקירו, מיקרי דחי' בידים, ולא אמרינן דבידו לזכות בו, משא"כ משכון דעל כרחו חי' צריך ליתן לו משכון ולא הוי דחי' בידים, אז שפיר אמרינן דהקרישו חקדש. החותם בכל חותמי ברכות,

שלמה דוב יהודה אייזנבערג
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. יום א' לסדר זאת תורת העולה, י"א אדר שני תשמ"ט לפ"ק.

אמע"כ מערכת הירחון כרם שלמה הרוממה.

אחדשכ"ת. שמחת"י יסודות"י להיות בין המטיילים בהכר"ם נאה וחסידה אשר לשלמ"ה, ובאמצע המיול בין הענפים ראיתי בענף אחד (ענף המכתבים) בקונטרס קט"ו מה שהקשה ר' רפאל אהרן כץ נ"י מקרית באבוב ברבני רבינו בחיי מה שסותרין זה לזה, כי כפ' ויצא כתב דרחל בעת נישואי' קטנה היתה שלא היתה ראוי' להיבעל, ולחלן שם כתב דהיתה אז בת חמש שנים, עיי"ש. — וכדי ליישב הסתירה אספתי ולקטנתי ראיות לזה, הנה ביצחק אבינו מצינו שנשא את רבקה בת נ' שנים, ויצחק חי' ששים שנה בלדת יעקב ועשו, משמע דחי' עשרים שנה עקר, ולפי החשבון שעשה הרעת זקנים מבעלי התוס' בפ' תולדות נמצא דחסר י"א שנה משנות רבקה, ע"כ כתב דרבקה היתה בת י"ד כשנישאת ליצחק, ונולדה י"א שנה קודם העקירה עיי"ש. וכן הוא בסדר הרורות, ושם מסיק ריש חילוקי דעות בזה, ודו"ק. (וכן משמע בתוס' יבמות פרק הבע"י דף ס"א ע"ב כרבני דעת זקנים הנ"ל דהיתה בת י"ד שנה כשנישאת, ועי' היטב בתוס' ד"ה וכן הוא אומר). והנה דש"י כתב בפסוק כ"ו בר"ה בן ששים שנה, וז"ל, י' שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראוי' להריון וי' שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עלי'. משמע דער י"ג אינה ראוי' להריון. וא"כ ניחא דרבני רבינו בחיי, דבאמת היתה ראוי' להיבעל, אבל לא היתה ראוי' להריון, וזה מפורש כרבני רבינו בחיי בא"ד אות ט"ו, ואם שנית השו"ת הטוב יכפר. ובזה אבקש ממעכ"ת לפרסמו בהכרם הנכבד לתועלת הקוראים, ותשואות חן לכם. בברכת כט"ס ושמחת פורים, מנאי,

הצעיר מנחם כנציון זענעלבוים

בלאאמו"ר הנה"צ מווינען שליט"א

פה פלעטבוש תע"א

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנשא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' איתמר (כרי"ד) לייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אשר יאקאבאוויטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ראזענגארטען נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה חיים שמואל גאלדפינגער נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' יוחנן פאללמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחזקאל דיינהאלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק מרדכי ברינגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל קנאלל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה נתן סטאנער נ"י מבני ברק להולדת הנכרים
 להאברך היקר ר' פינחס מנחם הלוי קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי דוד פריינער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ראובן פריץ קויפמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום דוד (ב"ד צבי) געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה שמחה הלוי לנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה בן ציון ליעבער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלמה יוסף הלוי שעללער נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 יזכו לנרדם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן דוד פישמאן נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' דוד רובין נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע מאיר וויינער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב פויגעל נ"י מנהל מוסדות באבוב בבני ברק להולדת
 התאומות
 להאברך היקר ר' יעקב הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק ראזוידאוויטש נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יששכר קאננער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל גאלדשטיין נ"י מטאראנשא להולדת הבת

להרב נחום באראן נ"י מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון בקרית באבוב להולדת הבת

להאבדך היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י להולדת הבת
להאבדך היקר ר' שלמה רפאל הכהן בארנפריינד נ"י להולדת הבת
להאבדך היקר ר' שמעון ריינהאלד נ"י להולדת הבת
יוזבו לנרלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן דב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חנוך העניך צעהנווירטה נ"י מקרית באבוב לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק קליין נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי יעקב וואלף נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמעון וויינשטאק נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להאבדך היקר ר' חנוך העניך עטטינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאבדך היקר ר' יצחק מאיר שווימער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזבו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י העומד הכן תמיד לטובת כרמנו ולאביו
הנה"ח מו"ה ניסן נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון
איתמר נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה אשר חיים הכהן ווייס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליפא נ"י לאירוסים
בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה בנימין גאלדמאן נ"י לאירוסים נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה בנימין זאב ווארסט נ"י מלונדון לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר
יעקב פינחס נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל ולאביו הנה"ח מו"ה
שלמה נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש לעממעל נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהושע
הענענבערג נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר יוסף שמואל נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יהודה ארי' צייזעל נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישכר פינדער נ"י מבני ברק לאירוסים נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישכר קאננער נ"י מבני ברק לאירוסים נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסיו בתו-נכרתם תחי'
 להנה"ח מו"ה מנשה טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי אלימלך גאלדקלאנג נ"י ולחו"ז הנה"ח מו"ה
 ישראל אהרן קעססלער נ"י לאירוסיו בתו-נכרתם תחי'
 להרב מו"ה משה אליקים בריעה הלברשטאם שליט"א רב דקהל חסירי באבוב
 באנטווערפען לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה נחמן פרייא נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה צבי הלוי מאסבערג נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה ברוך גאנז נ"י
 לאירוסיו בנו-נכרו הב' הח' הנעלה כמר אברהם יהונתן נ"י תלמיד ישיבתנו
 להב' החתן הנעלה כמר אברהם יוסף לאזאר נ"י מחיפה תלמיד ישיבתנו בקרית
 באבוב לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר דוד מארקוש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירינו

הנה"ח מו"ה משה פעטערפריינד נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אחותו ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה חיים וויינרייך נ"י

בהלקח מאתו אחיו הנה"ח מו"ה ישראל וויינרייך ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י

בהלקח מאתו אחיו ע"ה

* * *

האחים היקרים

ר' חיים צבי ור' ישראל משה קויפטייל נ"י

מארצנו הקדושה

בהלקח מאתם אמם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co., Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

כבעלגיע = 700 פראנק לשנה

כענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

MR.

MORDCHA GROSS

1621 56 ST

BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ז' (קי"ז) אייר-סיון, תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמודי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד מרשת בהעלותך . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בענין זמן תפלת ערבית כש"ק . . . . . הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל
ח ברין בישול בשבת . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מו"ץ דק' שקלאוו זצ"ל
יב בענין אעל"מ, וקנין לחצאין . . . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
יג ברין נתינת הגם . . . . . הגאון מוה"ר שלום שויבש אבד"ק באמשאן זצ"ל
יד בסוגיא דשתי הלחם . . . . . הגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל

מדור אגרות קודש

טו מכתב מהגה"ק מוה"ר ישראל המגיד מקאזניץ זצ"ל . . . . .
טז מכתב מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנרא ראבד"ק פראג זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

יז בענין שתי הלחם ולחח"פ . . . . . הג"ר שלמה זלמן בעאטוס אבד"ק סקולסק ז"ל
יח בסוגיא דשתי הלחם . . . . . הג"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל

מדור פלפול והלכה

כ במס' שבת דף ל"ח ע"א . . . . . הרב מוה"ר משה דוד שפיינווארציל שליט"א
כט ברין הוצאה בשבת . . . . . הרב שלום ווייס נ"י

מדור תפארת בחורים

לב בענין נתינת סתם . . . . . הב' חיים ישעי' שווימער נ"י

עולת שבת בשבתו

לו ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

לט הערות קצרות בענינים שונים . . . . .
מג הרשים גם ישנים . . . . .
מז חרות על הלוחות . . . . .
מו הערות על סידור הגאון יעב"ץ זצ"ל . . . . .
נב מכתבים אל המערכת . . . . .
מה צילומי כתבי קודש . . . . .
סה ברכות והוראות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בהעלותך

ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו וגו' הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגני הים יאסף להם ומצא להם, ויאמר ד' אל משה היר ד' תקצר. ויש להעיר מה כוונת משה רבינו באומרו המספר של בני ישראל, וכי לא ידענו מספרם עד עתה. תו צריך להבין, מדוע לא מנה גם את הפרט, דהיינו שלשת אלפים היתרים, וכאשר כבר עמדו בזה רש"י והאבן עזרא. עוד יל"ד על אומרו רגלי העם, למאי נפק"מ שהם הולכי רגלים. גם צ"ב אומרו אשר אנכי בקרב, האי סימנא למה לי. וביותר יש להפליא, דאטו משה רבינו נסתפק ח"ו שקצרה יד השי"ת, עד שהוכרח הקב"ה להשיבו חיד ד' תקצר, וכמו שהעירו בזה רז"ל, מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק בו'.

וליישב כל הדקדוקים נקדים מש"כ בספר יד יוסף בפרשתן (דרוש א') לבאר הפסוק (תהלים ל"ה) כל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו וגו'. דהנה אמרו ז"ל רמ"ח אברים נבראו באדם כנגד רמ"ח מצות עשה, ורמז השי"ת ביצירת האדם שלא נבראו רמ"ח אברים באדם כי אם לקיים מצותיו ית"ש. וזה שאמר דוד המלך ע"ה, כל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוך, שנבראו רמ"ח אברים וכנגדן רמ"ח מצותיו, כדי שכל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוך, ובזאת הטענה מציל את העני מחזק ממנו, פי' שמציל היצר טוב שהוא עני, כדכתיב ומצא בה איש מסכן, מציל את העני בטענה זו, מהיצר הרע שחזק ממנו, דכשואמר היצח"ד שרוצה להתענג בזה העולם, אומר לו היצ"ט שלא נבראו אברי האדם להתענג כי אם לעבוד את השי"ת, והראי' שנברא ברמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצות. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כ"ב) כי סבבני כלבים עדת מרעים הקיפוני כארי ידי ורגלי, אספר כל עצמותי חמה יביטו יראו בי, חכוונה, כי סבבני כלבים לצוד אותי, ועדת מרעים הקיפוני, הם האברים, והיצח"ר נכנס כארי גבור בין ידי ורגלי, שרוצה להטעות אותי להתענג בזה העולם, אבל אני אספר כל עצמותי, ואני רואה אותם מספר רמ"ח עצמות נגד רמ"ח מצות, שהיא הוכחה מפורשת שנבראו האברים לקיים רמ"ח מצות עשה, עכת"ד יעו"ש.

המורם מזה, שכל התורה כולה נכלל בהאדם בצלמו ודמותו, והוא כדי להורות לבני ישראל שנבראו בשביל התורה. ועד"ז י"ל חכוונה במה שדרשו דורשי רשומות כי תיבת ישרא"ל הוא נוטריקון י"ש שישם ריבוא א'ותיות ל'תורה, היינו שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק ואות בתוה"ק, כל אחד לפי שורשו ודרגא דילי', וכשיתכונן האדם בזה, כי הוא נגד אות א' בתוה"ק, אז ידע בנפשו כי נברא לתכלית קיום התורה ומצותי'.

אמנם לאו כל אפין שוין, ויש בתוך עם בני ישראל בחינות שונות, דהיינו צדיקים ומנהיגי העדה המכונים בשם ראשי העדה ועיני העדה, ושאר דלת העם

ופחותי ערך המכונים בשם עקביים ורגלים, כידוע. והנה תקצר היריעה לבאר ההפרש וההבדל בין מעשה הצדיקים למעשה המוני עם, שכבר נודע הדבר לכל בר דעת שלא קרב זה אל זה כלל, אולם המתבונן היטב יראה, כי אף ברברים הכרחיים שצריכים שניהם לעשותם, גם משם ניכר הפרשתן והבדלתן זה מזה, עד שנעשה כמו דבר והיפכו ממש. ונחזי אנן, בענין אכילה ושתיה, אשר היא דבר הכרחי, כי היא ענין אשר החיות של האדם תלוי בה, ועי"ז קשורה הנשמה אל הגוף, עכ"ז ההרחק בינותם הוא יותר מרחוק מזרח ממערב, כי צדיק אוכל לשובע נפש"ו, שאינו מכויץ באכילתו להנאת עצמו דק לעבוד את השי"ת ולהוציא ניצוצות קדושות אשר בתוך המאכל, ואכילתו היא כדוגמת הכהן העובר על המזבח, כנודע הדבר למבינים, לא כן הפחותי ערך אוכלים למלאות כריסם ומשחיתים נפשם כמאה"כ פן תאכל ותשבוע ורם לבבך ושכחת וגו', ואומר ואוכל ושבוע ורשן ופנה וגו', וכאשר האריכו בזה בספרים הקדושים.

עוד נקדים מה שכתבו הקדמונים, שדיבור אנכי שבעשרת הדברות כולל כל רמ"ח מצות עשה, ודיבור לא יהי' לך כולל כל שם"ה מצות לא"ת. ועפי"ז נבין ונשכיל כוונת הפסוקים בפרשתינו, ויאמר משה שש מאות אלה, רצה לרמז בזה שבני ישראל הם במספר ששים ריבוא כנגד ששים ריבוא אותיות שבתורה, וכל אחד מישראל יש לו חלק ואות בתוה"ק, וישראל קדושים הם באכילתם לצורך גבוה, וזהו שאמר משה רבינו, שש מאות אלה, כלו', יודע אני שמספר ששים ריבוא מרמז על יש ששים ריבוא אותיות לתורה, אמנם רא עקא, שיש בתוכם רגלי העם, היינו המוני עם שהם בבחי' עקביים ורגלים, והם אינם במדרגה זו לקדש עצמם באכילתם, וגמר אומר, אשר אנכי בקרבך, היינו הרמ"ח מצות עשה הנרמזים בתיבת אנכי, הם בקרב כל ישראל, שהרי לשעם זה נבדאו בו רמ"ח אברים וכדברי היר' יוסף הנ"ל, ומהאי טעמא חוששני שלא יהי' להם לפוקה ולמכשול למלא משאלות לבם באכילת בשר, מאחר שאין בכחם לכויץ ולהעלות כדבעי, וזה שאמר, ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו, הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, בתמי', וכי יש יכולת בידי רגל"י העם לאכול ולשבוע וימצא להם האי אנכי אשר בקרבם, ולכן גרלה תמיהתו ואמר, ואתה אמרת בשר אתן להם, היינו לכל בני ישראל, אבל ראיתי בני עלי' והמה מועטים.

ועל זה השיב הקב"ה אל משה, היר' תקצר, כי ידוע רתיבת יד מורה על עבודה, וזהו שאמר, לא כמשבותיך מחשבותי, דלפי דעתך, מי שלא חלק לו ר' בחכמה זו להבין בשורש כל מאכל ומאכל להעלותו אל שורשו, לא הורשה לו לאכול בשר, אבל מקצר ומקטין אתה בזה י"ד ועבדות ר', דבאמת אף מי שאינו מבני עלי' היודעים לכויץ ברזין ובפנימיות הדברים, דק אם מכויץ כפשוטו, אשר בהתחזקות כחות הגופניות יתחזקו כחות הנפשיות, גם זה עובר ר' מקרי, וכן כתב מפורש באר היטב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' דעות, שישים האדם על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהי' נפשו ישרה לדעת את ר', שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאבריו כואב וכו', נמצא המהלך בדרך

זו, כל ימיו עובד את ד' תמיד וכו', ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו, כל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך, עכ"ל. וזהו שאמר לו הקב"ה, חיר ד' תקצר, פי', וכי לעבוד את ד' באכילה בכוונה רצוי' כנ"ל אטו מילתא זוטרתא היא, וכאוז"ל בשלהי מנחות, אחר המרכה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל בנו

הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם שליט"א

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבינו שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

בענין זמן תפלת ערבית בליל ש"ק

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל¹

ב"ה.

מה שהקשה הרב בעל מ"א בס' רס"ז על הב"י מענין תפלת ערבית, היא לכאורה קושיא עצומה. אמנם על הלכות גדולות לק"מ, דווראי מתחלה קא דייק מדמתפלל של ערבית, והא לאו זמני' הוא, ונהי דמוסיפין מחול על הקודש, היינו ליאסר בעשיית מלאכה, אבל תפלה מנא לן לאקדומי לזמני', אבל השתא דקאמר דעביר כמר עביר, א"כ אין קושיא מתפלה כלל, וס"ל נמי לרב דאי בעי מצלינן מנחה ואי בעי מצלינן ערבית, אלא דמ"מ קשיא האיך מזכיר של שבת בתפלה כיון דמ"מ עריין ערב שבת הוא, ולכך משני משום דמוסיפין מחול על הקודש, והמ"א נמי כעין זה תירץ, אלא שלא ביאר דבריו. אמנם מה שנתן טעם למה מתפללין בשבת של ערבית קודם הזמן, היינו משום שאין איברים ופדרים קרביין בשבת ולכך צריך לאקדומי, הוא תמוה, כיון דא"ל רב ירמ' לרב מי בדלת, ואמר לי' אין ברילנא, א"כ אררבא מההוא שעתא מתחיל שבתא. והנה הרמב"ם ז"ל כתב מפני שתפלת ערבית רשות אין מדרקקין בזמנה. והשתא מיושב הכל, דלא הוי כתרתי דסתרי לדברי הרמב"ם כל עיקר, דנהי דלדידן ימא הוא, כיון שתפלת ערבית רשות אין מדרקקין בזמנה, וכן הדעת נוטה, דזה לא מקרי סתירה כלל, דווראי כיון דתפלת ערבית נמי אתמיר של בין הערבים שייכא, מותר להתפלל תיכף אחר מנחה שאז מתחילין האברים והפדרים להתעכל. אלא דלפ"ד הרמב"ם הנ"ל לכאורה תמוה, מאי קא בעי לאוכוחי מדרב, דהא אין סתירה כלל מדרב, כיון דאיהו נמי תפלת ערבית רשות אית לי'. וצריך לומר דעיקר הוכחתו מדמצלי של שבת, ואיך אמר את יום השבת הזה כיון דעריין אינו שבת, אבל השתא דמשני דעביר כמר עביר, מעתה מותר אפילו להזכיר של שבת כיון דמההוא שעתא יכול להוסיף. אלא דמ"מ ממוצאי שבת קשיא להרמב"ם, איך כתב טעמא דאין מדרקקין, וצ"ל כיון דלא אמר יום הזה לא מקרי סתירה, ודו"ק.

והנה בענין ברכת המזון בסעודה שנמשכה עד הלילה, נראה לי עיקר כדעת השל"ה הובא במ"א סוף סי' קפ"ח, כיון דראיית מהרי"ל מדצלי של שבת במ"ש, והא ליתא כלל בגמ', אלא צ"ל כמ"ש בשו"ר כנה"ג בהגהת הב"י, ומעתה אין רא' כ"א לשיעור תוספת דמקרי עריין שבת לא יותר, וממ"ש אין רא' כלל דלא מקרי סתירה כיון דאינו אומר רק מנחנו של עולם, ודו"ק.

ודברי הט"ז שם צ"ע, מאי ענין יקנה"ז לכאן, מ"מ אפשר לומר לסברתו באופן כיון דמוסיפין מחול על הקודש, אותה תוספה משמשת לכאן ולכאן, ומקרי ר"ח ומקרי שבת, דנהי דמוסיפין אותו על הקודש, מ"מ מירי יומא לא יצא, ומ"מ

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד מ"ג. — הועתק מעצם כתי"ק המונה בנגזי יידינו הרבני החסיד הנגיד והנכבד והמרום כש"ת מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו ד' בעז ותעצמות.

כיון ששובתין בו, שבת נמי מקרי. ויש לעיין בענין זה בתענית דף ד' ע"ב זילו ואמרו לי' לאבא לאחר שעשיתו קורש תעשהו חול כו', ובערוכין [צ"ל במס' ביצה דף ד' ע"ב] גבי רב אסי מבדיל מיומא טבא לחברי'.

ולפי מ"ש לעיל נמצא דמעריב תלוי במנחה, ומיד אחר תפלת מנחה יכול מן הדין להתפלל ערבית, ואפילו אחר שש מיד, אלא דא"כ קשה מאי מקשה הגמרא מאי אין לה קבע, דילמא משום הכי קאמר אין לה קבע. וגם לדברי המ"א ז"ל יש לדקדק כך, כיון שאין הזמן שוה בין חול לשבת.

ברין בישול בשבת

מהגאון מוה"ר יעקב מו"ץ דק"ק שקלאוו זצ"ל¹

נשאלתי משורפי יין שרף ותבואה, וסמוך לשבת לא נגמר היין שרף, אי חייב לעקור הכיסוי מהיורה ולהפסיד ממונו, או כיון דהיין שרף הולך ממילא ואינו עושה שום מעשה בירים, א"כ אין חשש איסור בזה.

תשובה. הנה על דבר זה נשאל ג"כ הרב בתשובת פנים מאירות בס' פ', ולפי שראיתי שם כמה דברים שאינן נראין לע"ד, צריך אני להאריך קצת. גרסינן בפ"ק דשבת דף י"ח ע"ב, והשתא דאמרת כל מידי דקשיא לי' זיקא לא מגלי', האי כשרא דגדיא ושריק שפיר דמי, דברחא ולא שריק אסור, דגדיא ולא שריק דברחא ושריק רב אשי שרי ור"י מדפתי אסיר, והתנן אין צולין בשר בצל וביצה וכו', ההוא בברחא ולא שדיק, איכא דאמרי דגדיא בין שריק ובין לא שדיק שפיר דמי, דברחא ושריק נמי שפיר דמי, כי פליגי בברחא ולא שדיק ר"א שרי ור"י מדפתי אסיר, והתנן אין צולין בשר וכו', ההוא כבשרא אגומרי, אמר רבינא האי קרא חיאי שפיר דמי כיון דקשיא לי' זיקא כבשרא דגדיא דמי, ופי' רש"י גדיא, קשיא לי' זיקא, ברחא, איל גדול לא קשיא לי' זיקא ואתי לגלויי פי התנור ליטול כיסויו לחתות. וכתבו הרי"ף והרא"ש וז"ל, וקפסקי רבוותא כהאי לישנא בתרא ובר"א, ואיכא מאן דפסק כר"י מדיפתא, ואנן נמי כד"י מדיפתא ס"ל, דחזינן סוגיא דשמעתא כוותי', דאמר רבינא האי קרא חיאי כיון דקשיא לי' זיקא כגדיא דמי, מכלל דאי בברחא אסור, וכ"כ התוס' דקיימא לן כר"י מדיפתא וכלישנא בתרא. והתו"ה והרשב"א בשם רבינו האי וסמ"ק וסמ"ג וסה"ת והמרדכי פסקו כלישנא בתרא ובר"א.

העולה מזה לענינינו, דלפי מאי דקי"ל כלישנא בתרא, כל היכא שהתנור שריק דהיינו שהוא טוח בטיט, אפילו במידי דלא קשיא לי' זיקא, נמי לא חיישינן לחיתוי, והא שפי' רש"י לעיל גבי אונין של פשתן דאמרי' כיון דקשיא לי' זיקא לא מגלי לי', פי' רש"י, לא מגלי, משטח פי תנור, משמע נמי דמיירי שהתנור טוח

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד י"ב. — תשובה זו הועתקה מחיבורו כת"י הנקרא „מורה צדק וקהילת יעקב", והגיעה לירידנו מעזבון המנוח מו"ה שמעון קעמפלער ע"ה, בהשתרלות ירידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

בטיט, פי' רק כי היכא דלא תקשי' מאונין של פשתן דמתניתין לר"י מדיפתא ללישנא קמא. אמנם באמת ללישנא בתרא לא בעינן שיהי' טוח בטיט, ובכיסוי בעלמא סגי כיון דקשיא לי' זיקא, ובאמת הי' יכול לשנות גבי אונין של פשתן שהתנור טוח בטיט רמהני אף היכא דלא קשיא לי' זיקא, אלא כיון דהאמת הוא דאונין של פשתן קשיא לי' זיקא ושרי אף בשאין טוח בטיט, ניהא לי' טפי לשנות אליבא דהאמת, ודלא כתשובת פנים מאירות שם שהניח בקושיא לפי פי' רש"י, ולדידי אין כאן אפי' התחלת קושיא. וא"כ לפ"ז בנדר"ר, כיון שהיורה והתנור הכל טוחים בטיט, תו ליכא למיחש למידי.

אמנם הרמב"ם כתב בפ"ג מהל' שבת וז"ל, תנור שנתן לתוכו בשר מבעור יום ושהה אותו בשבת אם בשר גדי וכיוצא בו מותר שאם יחתה בגחלים יתחרך הבשר שאינו צריך אלא חמימות בעלמא, ואם בשר עז או בשר שור הוא, אסור שמא יחתה בגחלים לבשלו, ואם טח פי התנור בטיט מותר שאם בא לפתוח התנור ולחתות תכנים הרוח ויתקשה הבשר ויפסיד ויצטנן התנור, וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו אין גוזרין עליו שמא יגלוהו, ומפני זה נותנין אונין של פשתן לתוך התנור עם חשכה שאם יגלוהו יפסידהו, ע"כ. מבואר מדבריו דס"ל רהא רקאמר והשתא דאמרת כל מידי דקשיא לי' זיקא וכו', ללישנא בתרא דקיימ"ל כוותי' לא קאי אלא אברחא ושריק, אבל גדיא אפי' אינו מכוסה נמי שפיר דמי, ואפי' הוא אינו מכוסה נמי שפיר דמי ואפי' הוא חוץ לתנור מטעם שלא יתחרך הבשר כיון שא"צ חמימות הרבה, וכ"כ הב"י בס' רנ"ד. וא"כ לפי"ז אף היכא שטוח בטיט פי התנור לא שרי אלא היכא דקשיא לי' זיקא.

אמנם רברי הרמב"ם צריכין ביאור, מנ"ל הא להוציא דברי הגמ' מפשטן ולחדש טעם מה שלא הוזכר כלל בגמ' גבי גדיא. והנה הרב בעל פנים מאירות בס' הנ"ל האריך בזה, ותוכן דבריו, דקשיא לי' להרמב"ם קושיית התוס' לר"א ללישנא קמא דשרי אף בברחא ולא שריק, מהא דתנן אין נותנין פת לתנור עם חשכה, ומההיא סוגיא דמשלשלין את הפסח בתנור שהוצרכו למעם בני חבורה זריזין הם, ומש"ה מפרש הרמב"ם דהא רשרי הכא בברחא היינו משום דקשיא לי' זיקא, אלא דר"י סבר אף דקשיא לי' זיקא לא שרי אלא היכא שהתנור טוח בטיט, רבוה לא יגלוהו דיצטנן התנור ויפסיד הבשר, אמנם היכא שאינו טוח בטיט, אף שהוא מכוסה, מ"מ יצטנן התנור דרך הכיסוי, וחיישינן שמא יגלוהו, ור"א סובר דאף כשהוא מכוסה ולא שריק נמי לא יגלוהו שלא יכנס הרוח לתוכו. והשתא לא קשה מפת, דפת לא קשיא לי' זיקא, ואף טוחה בטיט לא מהני, זה תוכן דבריו שם.

ולא נהירא כלל לפע"ד, חדא כיון דלהרמב"ם הא רקאמר דגדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי, היינו אף שאינו מכוסה כלל וכמ"ש הב"י, א"כ הכי נמי בסיפא רקאמר דברחא ולא שריק, היינו נמי אף שאינו מכוסה כלל, ואפ"ה שרי ר"א, וקשיא מההיא דנותנין פת בתנור. ועוד לפי פירוש, אכתי קשה מנ"ל להרמב"ם להוכיח מר"א אר"י מדיפתא, ומכאן זה הוצרך ליתן טעם בגדיא מה שלא הוזכר בגמ' כלל, רילמא באמת פליגי בזה ר"א ור"י מדיפתא, דר"א ס"ל דברחא קשיא לי' זיקא וסגי לי' בכיסוי, ור"י ס"ל דברחא לא קשיא לי' זיקא שיהי'

טוח בטיט, ובגדיא כ"ע מודים דקשיא לי' זיקא וסגו בכיסוי וכמ"ש באמת הרשב"א והרז"ה סוגיא הנ"ל, ואין לומר דזה לא נוחא לי' לפרש שיחלוקו בדבר שהחוש מעיד עליו אי קשיא לי' זיקא אי לא, דזה אינו, דהא ע"כ לפי פ', ללישנא קמא ע"כ הם מחולקים אי קשיא לי' זיקא בברחא אי לאו, דר"י ע"כ ס"ל דלא קשיא לי' זיקא כיון דאמר אף בשריק, דאל"כ תקשי לי' מאונן של פשתן דמתני' דשרי עכ"פ ע"י טוחה בטיט, ור"א דשרי ס"ל דקשיא לי' זיקא, ואף אי נימא דס"ל ללישנא קמא כולהו ס"ל דלא קשיא לי' זיקא, והא דשרי ר"א היינו משום שהוא טוח בטיט, מ"מ אכתי קשה שיפלגו התרי לישנא בהכי, וע"כ צ"ל דזה אינו קושיא, דאפשר דקשיא לי' זיקא קצת, ולישנא קמא ס"ל דלא מהני, ולישנא [בתרא] ס"ל דמהני, וא"כ ה"נ אפשר לפרש פלוגתתן דהר"א ור"י ללישנא בתרא ובגדיא כ"ע לא פליגי, ומנ"ל ליתן טעם מה שלא הוזכר כלל בש"ס.

ועוד לפי פ' דאף לפי שיטת הרמב"ם סגי לי' לר"א בכיסוי בעלמא היכא דקשיא לי' זיקא, והא דקאמר דברחא ולא שריק, היינו שאינו טוח בטיט אבל הוא מכוסה, א"כ דילמא הא דקאמר נמי דגדיא לא שריק, היינו נמי שהוא מכוסה ומטעם דקשיא לי' זיקא, אלא כיון שהוא אין צריך חמימות כ"כ כמו ברחא, אף ר"י מודה דבכיסוי בעלמא סגי, ויהי' לא שריק דגבי גדיא דמי ללא שריק דגבי ברחא לפי פירושו.

ומ"ש עוד הפנים מאירות דסוגיא דמשלשלין את הפסח, דמקשי התם, טעמא דבני חבורה זריזין הם, והא אמרת דגדיא בין שריק ובין לא שריק שפיר דמי, ומשני התם מנתח הכא לא מנתח, אתיא נמי אף לר"א, וה"ק התם מנתח וא"צ אלא חמימות האש ואם יחתה יתחרך, הכא לא מנתח וצריך בישול גדול ואם יחתה לא יתחרך, ומש"ה לא חיישינן, ולא דמי לברחא, דהתם גרועי טפי ריתקשה הבשר ויצטנן התנור, אבל גדיא א"צ חמימות כ"כ כמו ברחא, אף אם יצטנן התנור מעט יתבשל הבשר ולא מהני כיסוי לר"א, ע"כ. תמיה לי טובא, דא"כ כי היכא דיש חילוק בין ברחא לגדי שלם בתנור מכוסה, ה"נ יש לחלק לר"י מדיפתא היכא שהתנור טוח בטיט, דגדי שלם לא יתקשה הבשר אף אם יפתח התנור, ואמאי פסק הרמב"ם דגדי שלם דינו כבשר עז ושרי אם טוח פי התנור.

ועוד קשה לי בדברי הרמב"ם קושיא גדולה מאוד לענ"ד מה שלא הרגישו בזה אחר מכל מפרשי (דבריני) [דבריו], והוא, דקאמר דבינא האי קרא חייא שפיר דמי כיון דקשיא לי' זיקא כבשרא דגדיא דמי, והלא לפי פירושו, טעמא דגדיא לאו משום דקשיא לי' זיקא הוא, אלא משום שלא יתחרך הבשר. ואין לומר דרבינא ס"ל כר"י מדיפתא ללישנא קמא דגדי לא שרי אלא בשריק ומטעם דקשיא לי' זיקא, א"כ הי' לו לפסוק כר"י מדיפתא וכלישנא קמא כיון דרבינא קאי בשיטתי', דהא הוכחת הרי"ף הוא דקיימ"ל כר"י מדיפתא דרבינא קאי בשיטתי'. ואין לומר דס"ל דאף דרבינא ס"ל כר"י מדיפתא, מ"מ קיימ"ל כר"א ובפרט שהוא מילתא דרבנן, א"כ אכתי תקשי הי' לו לפסוק כלישנא בתרא וכו' ר"א, דבכל דוכתא לישנא בתרא עיקר לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם, וכמ"ש בס' ג"פ בכללי ההוראה, ובפרט שהוא מילתא דרבנן.

והנראה לע"ד שיצא לו להרמב"ם כן, מהא דפריך התם, ריהיב טעמא גבי משלשלין את הפסח במדורת בית המוקד לתוך התנור דבני חבורה זרזין הן, והא אמרת דגריא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי, וקשיא לי' להרמב"ם קושית הרשב"א בחירושו, רמאי פריך, רילמא מיירי בתנור שאינו מכוסה, ולא ניחא לי' בתירוץ הרשב"א דסתם תנור הוא מכוסה, דמ"מ אכתי תיקשי ראיצטריך לטעמא דבני חבורה זרזין הן, לאשמעינן דאף שאינו מכוסה נמי שרי, וע"כ צ"ל דהא דקאמר דגריא בין שריק ובין לא שריק, היינו אפי' אינו מכוסה כלל, ומטעם שלא יתחרך הבשר, וא"כ ממילא צריך לומר דהא דקאמר והשתא ראמרת כל היכא דקשיא לי' זיקא, לא קאי ללישנא קמא אלא אברחא ושריק, וממילא מוכח דאף היכא דשריק לא שרי אלא מטעם דקשיא לי' זיקא, והא דקאמר דברחא ולא שריק דשרי ר"א ללישנא בתרא, היינו נמי אף שאינו מכוסה כלל, רומיא דלא שריק נדיא, ואי קשיא קושית התוס' ממתני' ראיין נותנין פת לתנור ומההיא דמשלשלין את הפסח ראיצטריך לטעמא דבני חבורה זרזין הם, נראה דס"ל כמ"ש המררכי דמה שהתיר ר"א דברחא ולא שריק היינו נמי במנותח, וס"ל דאף דברחא כל שהוא מנותח מתבשל מהר ואינו צריך חמימות כ"כ, מ"מ חיישינן לחתוי, ובהא פליגי ד"א ור"י מריפתא, משא"כ בגרי שלם שצריך בישול רב וחמימות גרול וחיישינן לחיתוי, וממילא נמי לא קשה לר"א מההיא דנותנין פת. וחילוק זה כתב ג"כ הרשב"א שם בשם התוס', והא שלא פסק כלישנא בתרא וכו', וגם הא שלא פסק כלישנא קמא כר"י מריפתא, כיון דלפי שיטתו אתיא ההיא דרבינא כר"י ללישנא קמא, היינו משום דסתמא רגמ' דפריך התם והא אמרת דגריא בין שריק ובין לא שריק שפיר דמי, אתיא כר"י מריפתא ללישנא בתרא וכו' ר"א ללישנא קמא ההיא דרבינא, מש"ה פסק כוותי', כנ"ל ברור בשיטת הרמב"ם, וא"כ ממילא לפי שיטתו אף אם התנור טוח בטיט צריכין לירע ג"כ שקשיא לי' זיקא שלא יגלה פי התנור.

אמנם מדברי הר"ף והרא"ש מוכח ראזלי בשיטת רש"י והתוס' דטעמא הוא משום דקשיא לי' זיקא וממילא הא דשרי דברחא הוא משום שהתנור טוח בטיט, שהרי הם הביאו ראיי' דקיימ"ל כר"י מריפתא ללישנא בתרא מהא דרבינא דקאמר האי קרא חייא כיון דקשיא לי' זיקא כבשרא דגריא דמי, והיינו כפרש"י. וממהתימא על המחבר ז"ל שררכו לפסוק כתרי מנייהו, והכא פסק כהרמב"ם נגד הר"ף והרא"ש. ולענין הלכתא בוודאי קיימ"ל כפרש"י, רכל שהוא טוח בטיט אף שלא קשיא לי' זיקא נמי שרי, כיון שהרי"ף והרא"ש והרשב"א והר"ן והרז"ה והמרדכי והגהות אשר"י כולוהו אזלי בשיטת רש"י והתוס', בוודאי הוה הרמב"ם יחידאי לגבי, וכמ"ש הרב ז"ל בהג"ה, וא"כ ה"נ בנדר"ר אין צריך לעקור, כיון שהיורה מכוסה וטוחה, ואין לחוש ג"כ לשמא יגיס, וכדאיתא להריא בגמ' גבי צמר ליוורה, ופסקום כל הפוסקים, תו ליכא למיחש למירי.

יעקב כהרב הגרול מו' יורא זלה"ה

בענין אי עביר לא מהני, ובענין קנין לחצאין

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

במה שכתב הה"מ סוף הלכות שכירות [פי"ג ה"ב] בדעת הרמב"ם שכתב פרק ח"י מהל' סנהדרין חוץ מנשבע ומימר ומכנה לחבירו בשם, רמימר הוא לאו דוקא, דהתם הטעם ריש בו מעשה כיון דנתפס הקדושה ועשה דיבורו פעולה, בזה עקימת שפתיו הוי מעשה יע"ש. ותמהני מדברי הרמב"ם ריש הל' תמורה שכ' שם, רשותפין וציבור שהמירו לקי ואין התמורה קורש, ובזה דלא נתפס הקדושה, אמאי לקי, הא הוי לאו שאין בו מעשה, וצ"ע. ועי' במשנה למלך הל' מלוה ורו"ק. ומתוך דברי הרמב"ם שזכרנו, יש לי ללמוד דפסק כדבא תמורה דף ה' רכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא, דלאביי רהיכי דלא מהני לא לקי, יהי' הדין בציבור ושותפין דלא מהני מרלא לקי, אלא ע"כ דפסק כרבא. והיא סיעתא גדולה לענ"ד לדברי הריב"ש שהביא הכסף משנה פ"ג מהל' מלוה, שכתב בדעת הרמב"ם דפסק כרבא, ע"ש. ולאחר העיון תמהני מדברי הרמב"ם פ"ו [הלכה ה'] מהל' בכורות, רשם מבואר כמ"ד דלא מהני לא לקי, וכמ"ש בלח"מ שם דפסק כאביי, וקשה מדברי הרמב"ם שזכרנו רבציבור ושותפין לקי אף דלא מהני. גם הלח"מ סותר בעצמו מרביו בהל' מלוה, וצ"ע⁽²⁾.

... [ב"ב ק"ז ע"א] התם עביר רבנן מילתא דניחא לי' למוכר וניחא לי' [ללוקח, ופי'] הרשב"ם שם, דכבוד בל' הוא תקנת חכמים דניחא להו [לתרווייהו] שלא יוגמר עך סאה אחרונה, ומש"ה בנתן מעותיו דמראורייתא [קנה], רק [שתיקנו] חכמים דבעי' משיכה, אבל אחר המשיכה ממילא גם המעות [קנות], ובקנין המעות קנה לחצאין. ומזה הטעם העלה הרשב"א לרינא, במכר [שרה] ונמצאת חציו גזולה רא"י לחזור מכולו, והובא בהר"ן ריש פ"ב דקידושין [סוף ר"ה ורארינן] עיי"ש, ותמצא מבואר שזהו כוונתו.

ובאמת יש לעיין לשיטת החולקים [על] הר"ן שם, ובנימוקי יוסף פ' הספינת, וגם הררכי משה [סי' ר' אות ד'], שכ' בדעת הטור דלא ס"ל כהרשב"א, וע"כ דקנין במקצת לא מהני, וכן נראה מדברי הרשב"ם הנ"ל בסוף דבריו, יש לעיין בההיא דפ"ק דקידושין [כ"ז ע"א] אמרינן [רקנה כנגד] דמיו, וכן בב"מ [ע"ז ע"ב] עייל ונפיק אוזוי דקנה נגד דמיו ... ונצטרך לומר כיון שמשך המעות במקצת הוי כמו משכו בפניו המקצת, שכ' הנימוקי יוסף דקנה רגלי דעתי' דניחא לי', וזה הטעם צריכים ג"כ לומר ככוונת התוס' (?) פ' הזהב בסוגיא דמטבע נעשה חליפין, והיא דעת הי"א שהובא [בסי' ר"ג?] ס' ב', ודו"ק.

(1) הועתק מעצם כתי"ק. (מה שנמחק השלמנו עפ"י השערה).

(2) ע"ע בזה בשו"ת דעק"א ח"א סי' קכ"ט ד"ה וברברי.

בדין נתינת הגט

מהגאון מוה"ר שלום טויבש אבר"ק באטשאן זצ"ל¹⁾

בעזה"י. אתחיל לפרש רברי רבינו הרמב"ם ז"ל מהל' גירושין פרק א', יום ה' עקב תר"ב לפ"ק נארבורנא.

שם הלכה ט'. ומנין שאינו נותנו לה אלא כתורת גירושין [שנא' ספר כריתות ונתן בירה, שיתן אותו בתורת ספר כריתות]. רברי רבינו נכונים בטעמן, אמנם לכאורה לא ארע מרוע הוצרך כלל לזה, הלא בלא"ה כיון רקי"ל כר' אלעזר רעדי מסירה כרתי, א"כ בהיכא רלא הוריע לערים מתחלה שנותן לה בתורת גירושין, כיון דלא ירעו הערים בשעת מסירה אם נתן לה לשם גירושין כלל, אינו גט, דהוי כאילו מסר בלא עדים, וכה"ג אמרינן לענין קידושין רהיבא דהעדים לא ירעו בשעת הקידושין מחלות הקידושין הוי כמקדש בלא עדים, ועיין בב"ש אה"ע סי' ל' ס"ק ט' שם. ונראה דרבינו לטעמי' אזיל שנמשך אחר דעת הרי"ף דסובר דאף לר' אלעזר דסובר עדי מסירה כרתי, היינו דהם העיקר גט כריתות, אבל עדי חתימה ודאי מהני, ואם נתנו לה בלא עדי מסירה הגט כשר, וכמבואר בדבריו לקמן בסמוך. וא"כ מטעם דהוי כאילו מסר שלא בעדים לא ה' הגט בטל בכך, ולכן שפיר הוצרך לטעמו. אבל לדעת שאר פוסקים דלר' אלעזר דוקא עדי מסירה כרתי, ועדי חתימה לא מעלין ולא מורידין מה"ת, א"כ ודאי הכא בלא"ה הגט בטל משום דהוי כאילו מסרו שלא בעדים וכמ"ש.

ויש ג"מ לדינא, דלהך טעמא לא מיתכשר אם אומר לה אח"כ הרי זה גיטך כי אם באמר לה בפני עדים, דאל"ה מה מהני האמירה אח"כ, כיון דהוי המסירה שלא בעדים, משא"כ לטעם רבינו, אפי' אם אומר לה אח"כ הרי זה גיטך שלא בפני עדים מוכשר בכך. אלא רבאמת גם לדעת רבינו ראוי דליבעי לכתחלה לאמר לה כן בפני עדים, כיון דלכתחלה בעינן עדי מסירה גם לדעת רבינו, ואולי לא הוצרך להזכירו רמסברא ידעינן. ואתמה על הפוסקים שלא דיברו מזה כלום, וכולם לא הרנישו בטעם זה, והנראה לענ"ד כתבתי.

(1) נולד ביום כ' כסלו שנת תקפ"ה לאביו הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל. ה' תלמיד מובהק לוקנו (אבי אביו) הגאון בעל קרני ראם זצ"ל. בשנת תר"א נשא אשה בק"ק נארנבורנא. בשנת תר"ח לפ"ק נתקבל לאבר"ק טירנאל-פראמאס (מחוז יאס), ואח"כ בשנת תר"ך בערך נתקבל לאבר"ק באטשאן. נרפס ממנו שו"ת שאלת שלום כ' חלקים. נלב"ע ביום כ' שבת שנת תרמ"ט לפ"ק.

דבר זה הועתק מכת"ק ברף בודר אשר נשאר מחיבור שלם חידושים על הרמב"ם הל' גירושין שכתבם הגאון הנ"ל בימי עילומיו. (באותו דף כתב גם ביאור בדברי הרמב"ם שם הלכה כ"ד, וכבר נרפס בהג"ה בשו"ת תועפת ראם אהרן ע"ז סי' ס"א יעו"ש). — כת"י הנ"ל הניע לירינו מעוזבון הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב דקהל בית אהרן בפלעטבוש, על ירי בנו האברך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה יהונתן בנימין כ"ץ נ"י. טוב עין הוא יבורך.

בסוגיא דשתי הלחם

מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל¹⁾

מנחות צ"ה ע"ב במשנה, אחד שתי הלחם ואחד לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואינן דוחות את השבת כו', ובגמ' שם, אלא אי קשיא הא קשיא, ואפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואינן דוחות את השבת איפסלה בלינה, אמר רב אשי מאי קשיא דילמא מאי מבפנים במקום זריזין, ופירש"י במקום זריזין ולא בעזרה ממש אלא בחוץ יאפוהו כהנים ודיונים שלא יחמיץ, עכ"ל. והנה ידוע מה שהקשה האור חדש להנודע ביהודה על דברי רש"י הללו, דהתינח לחם הפנים דצריך להיות מצה, אבל בשתי הלחם, הא חמץ תאפינה כתיב, ואיך שייך בזה במקום זריזין, וכבר הארכתי בישוב דברי דש"י בספרי שו"ת הרי בשמים ח"א.

וכעת נראה, דהנה בתוס' שבת דף כ' ע"א מובא בשם ירושלמי דאף דלענין שבת ס"ל לר"א דדי בקרימה כל דהו מ"מ לענין קדושת תנור לענין שתי הלחם ולחם הפנים בעינן קרימה מעליא, ע"ש. והנה איתא ביומא (כ"ט ע"ב) זה הכלל כל דבר הקרב ביום אינו קדוש אלא ביום, וא"כ לכאורה מאי פריך ואינן דוחות את השבת איפסלה בלינה, הדי יכול להניחם בתנור כדי שיקדם קרימה כל דהו מבעוד יום, ואף שנקרא בלילה קרימה מעליא, לא קדיש, כיון דאינו קדוש בלילה ולא יפסל בלינה.

אמנם באמת הלא שתי הלחם ולחם הפנים אינן דוחות לא את השבת ולא יו"ט כראי' במשנה מנחות ק' ע"ב, א"כ ע"ד משל כשעצרת הוא ביום א' והי' נאפה בערב שבת כנ"ל, א"כ נהי דבליל שבת אינו קדוש, אבל ביום שבת הא נתקדש, שאז כבר נקדם קרימה מעליא ונפסל בלינה כליל מוצאי שבת. אמנם הא יוכל להיות שיקדים ויסלקו בליל שבת קודם עמוד השחר ולא יקדשו בתנור. אמנם הא תינח בשתי הלחם, אבל בלחם הפנים ע"ד משל כשחל יו"ט ביום ו', על כרחך נאפה ביום ה', א"כ נהי די"ל דלא נתקדש כליל ו' משום שאינו קדוש אלא ביום ונאפה כנ"ל, אבל ביום ו' הא נתקדש ונפסל בלינה כליל שבת, ואי שיקדים ויסלקו קודם עמוד השחר של יום ו', זה אינו, לפי דברי התוס' בחגיגה כ"ו ע"ב שהקשו על הא דאמרין נס גדול נעשה בלחם הפנים כסידורו כך סילוקו שנא' לשום לחם חם ביום הלקחו, והקשו התוס' דלמ"ד שהי' נאפה מערב שבת הא גם בשעת סידורו לא הי' חם, ותירצו דנשאר בתנור לשמור חומו עד השבת בבוקר ע"ש, וא"כ אי אפשר לומר בלחם הפנים שיקדים ויסלקו, כיון שע"כ הי' נשאר בתנור עד השבת בבוקר כדי לשמור חומו, וא"כ קשה שפיר פירכת הא איפסלה בלינה.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'. — דבר זה הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיד המפורסם נריב ושוע מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

ולפי"ז, כיון דע"כ פירכת הש"ס היא רק על לחם הפנים, דעל שתי הלחם ליכא קושיא כלל דאפשר לומר כנ"ל, א"כ שפיר משני, מאי מבפנים במקום זריזין שלא יחמיץ, כיון דלחם הפנים בא מצה, וא"ש דבריו רש"י על נכון, ודו"ק.

[הג"ה]: בכל הנ"ל צל"ע מדברי התוס' ישנים ביומא כ"ט ע"ב שכתבו דאפי' נתקדשה מבעוד יום, חשובה כלילה כמנחה בכלי חול, הואיל ואין ראוי להתקדש כלילה, עש"ה.

מכתב מהגה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל¹

ב"ה. ט' אדר ראשון תקנ"ד לפ"ק פ"ק קאזניץ.

ע"ד אשר סיפר המוכ"ז שמתה אשתו ונשאר לו בנים קטנים ממנה, ורוצה לישא אחות אשתו, והיא משודכת לאחר. ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה אשר כבר נפסק מכמה בתי דינים גדולים, ואף אני הייתי מן המנויים לכך², והדבר מפורסם אצל כל יודעי רת ודין, שכן נתפשט המנהג לפסוק שאבי המשודכת פטור מקנס, שהוא נחשב לאונס. בכך ירינו תכון וזרועינו תאמץ שרשות ביד אבי המשודכת להשיא את בתו לחתנו הנז"ל.

נאום ישראל בהמנוח הר"ר שבתי ז"ל מ"מ

ונאום אברהם ב"מ צבי וואלף ז"ל מאפטא מגי"מ דק' פרשיסחא

-
- (1) העתקה ממכתב הלו הגיע אלינו מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.
- (2) בס' עשר צחצחות (דף נ"ג) נדפס מכתב מהרה"ק מוה"ר אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל, ובו כותב: בעיני ראיתי ושמעתי מהשלשה רועים קדושי עליונים נבג"מ שנאספו יחד, ה"ה קדוש אלקים המגיד ז"ל, וקדוש אלקים הרכ ממעוזו ז"ל, וקדוש אלקים מוהרמ"מ ז"ל מרימינאב, שנאספו כמכוון על רכר זה להתיר, והמגיד ז"ל הי' ראש המדברים שהמה מתירין, עכ"ל. — ועיין בס' משפט שלום על חו"מ (להגאון מברעזאן) בס' ר"ז אות ל"ח שכתב: אכתוב מה שראיתי בכתבי הרעת קדושים בשם חותנו הנסע שעשועים, קבלה שיש תקנת ארצות שכאם נשדך עם בתו ומתה בתו האחרת ונשארו יתומים, וחתנו רוצה לישא אחות אשתו המשודכת, ויכל אבי' לבטל הקשר ופטור מקנס, ושכן דנים ועושים מעשה, עכ"ר.

מכתב מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנרא ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. פראג יום ו' עש"ק ה' רחנוכה תק"פ לפ"ק.

מנחה ותשורה, כעת אשר עבר שנת שלש עשרה, ונעשה בר מצוה להיות מצווה ועושה מצות ה' ברה, זו תורה וזו שכרה, משנתנו בפיו שגורה, ערוכה ושמורה, לה"ה ש"ב הבח' הנחמד יניק וחכים כ"ה גרשום בן מחו' האלוף המרום הנעלה כ"ה אברהם פייגל יצ"ו.

אלקים יחנך כי חצבת לך ארבע טורים בארבע מסכת, ברכות, ראש השנה, ביצה, מגילה, להיות שגור בפוך שיטות הש"ס עם פי' רש"י ז"ל, וזה לך לאות ולתפארת בהתמדת למודך ותשוקתך לתורת ה' עץ חיים לכל המחזיקים בה, חזק ואמץ וה' עמך, תגדל בתורה ובחכמה ולאילנא רבה תהי', וביראת ה' הקודמת לכל דבר, תזכה לשתי שולחנות תורה וגדולה, וישמחו בך אבותיך ואבותיך ואמך וכל יראי ה', כי תמצא חן בעיני אלקים ואדם. כה עתירת השומח בטובך ש"ב,

הק' שמואל סג"ל לנרא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע' עמוד י"א. — מכתב זה הועתק מכת"ק בראש ספר „מרנניא שפירא" על דיני שופר (אמשטרדם תקכ"ז), והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

אזהרה תמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים חללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל חן במדינת זו והן במדינה אחרת.

בענין שתי הלחם, ולחם הפנים

מהרב הגאון מוה"ר שלמה זלמן טובי בעאטום ז"ל)
אבד"ק סקולסק

ב"ה. יום ו' עש"ק ל"ז למב"י סקולסק.

... עומד אני כעת להסתפק בענינא דיומא, בהא דקיי"ל דאין מביאין מנחות ונסכים קודם לשתי הלחם דמתירין במקדש, ופשיטא דגם לחם הפנים אין מביאין מן החדש קודם לשתי הלחם, רק שאני מסתפק בשבת שקודם העצרת אם מותר להביא הלחם הפנים מן החדש ולסדרו על השלחן, כיון שבשבת הבאה שאז מסלקן מן השלחן ומקטירין הבזיכין אז כבר יהי' לאחר הבאת שתי הלחם שמביאין בעצרת, מי נימא דעיקר הקרבן של לחה"פ הוא בשעת סילוקו⁽¹⁾, ולפי"ז אף שבשעת הסידור עדיין קודם לשתי הלחם, אינו אסור, דעיקר הוא בשעת הסילוק, ואז הוי כבר לאחר הבאת שתי הלחם, או דילמא גם בשעת הסידור הוי חובת קרבן של שבת, וא"כ אסור מן החדש אפי' בשעת הסידור. והנה בסוכה דף נ"ו פליגי אבא שאול ורבנן בעצרת שחל בשבת, דתניא הילך מצה הילך חמץ אבא שאול אומר הילך חמץ הילך מצה, וכ' בתוס' שם ד"ה והלכתא, משום דלחם הפנים לרבנן ראבא שאול הוי ג"כ חובת היום אע"פ שהוא משבת שעברה. ולפי"ז לכאורה כיון דהוי חובת היום של השבת שמסלקין אותו, ובשבת שמסלקין אותו הוי כבר לאחר הבאת שתי הלחם, א"כ יהי' מותר להביא מן החדש בשבת שקודם העצרת, אף דאז עדיין הוא קודם לשתי הלחם וכנ"ל. ועור, לפי המבואר ברשב"א מנחות דף ט', דלחם הפנים בשעת סידורו אין לו דין קרבן רק מצוה רבים עיי"ש⁽²⁾, ולפי"ז לכאורה כיון דבשעת סידורו אין לו דין קרבן רק דין מצוה, ומצוה, אף שהוא במקדש, לכאורה פשיטא דמותר קודם לשתי הלחם, לכן גם לחם הפנים, כיון דבשעת הסידור אין לו דין קרבן, רק דין מצוה, יהי' מותר מן החדש בשעת הסידור קודם לשתי הלחם.

(1) נולד בעיר גאלין לאביו מו"ה יצחק משה בעאטום. אחר חתונתו נתיישב בעיר אינאווע ונתקבל שם למורה הוראה. משם נתמנה לאבד"ק סקולסק (מחוז קאליש). נרפס ממנו ספר רם זבחים עמ"ס זבחים. גם נרפס ממנו חירו"ת בקובצי כתר תורה (דראמסק). נהרג עקה"ש בשנות הזעם, ה"ר. — חירו"ת הללו הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאהו ר' על גפי מרומי הצלחות.

(2) הגאון מראגניטשאווי בספרו צפנת פענח על הרמב"ם בראש הספר על מנין המצות להרמב"ם (מצוה כ"ז), הביא דברי הירושלמי בשקלים פרק ז', ראם אין לחם הפנים אחר אז צריך שיניח הלחם"פ הישן ער שבת הבאה ע"ש, והוכיח מזה דההנחה היא עיקר, יעו"ש.

(3) עיין בספר גור ארי' יהודה בקונטרס השו"ת (סי' ר' אות מ"ט), שהגאון מוה"ר מנחם זעמבא, מסביר כן כוונת דברי הרשב"א, יעו"ש.

אך תמוהין לי דברי הרשב"א הנ"ל מהא דיומא כ"ב ע"ב דפריך בגמ' אלא מעתה זר שסידר את השלחן ליחייב עיי"ש, ומוכח לכאורה דסידור השלחן הוי עבודה, רק שזר אינו חייב מיתה משום דלא הוי עבודה תמה, אבל אי נימא דלא הוי עבודה, הו"ל להגמ' לתרץ כמו דמתרץ על הא דפריך בגמ' אלא מעתה זר שהדליק את המנורה, דמתרץ הנמרא הרלקה לאו עבודה, וכיון דסידור לחם הפנים מיקרי עבודה, ע"כ רגם הלחם הפנים בשעת סידורו הוי קרבן, ראין עבודה בלא קרבן.

ולכאורה י"ל דאפי' אי נימא דלחם הפנים בשעת סידור לא הוי קרבן, מ"מ הוי מכשירי קרבן, דהסידור מכשיר את הבזיכי לבונה להקשרה בשבת הבאה. ולפי"ז לכאורה תליא באיבעיא של הגמ' ביומא מ"ח ע"ב, חישב בחתיית הגחלים מהו, מכשירי קרבן כקרבן או לא, עיי"ש. ואי נימא דמכשירי קרבן כקרבן, שוב נימא דגם לענין זה שאסור קודם לשתי הלחם אפי' מכשירי קרבן ג"כ אסור, ושוב אפי' נימא דהסידור הוי רק מחובת השבת של הסילוק, מ"מ הוי עכ"פ מכשירי קרבן בעת הסידור ואסור ג"כ קודם לשתי הלחם.

אך יש לומר, כיון דבעצם הסידור לא הוי עבודה משום דאז עדיין הלחם הפנים לא הוי קרבן רק מכשירי קרבן על שבת הבאה, שוב נימא דלא עריך יותר הסידור שהוא המכשיר, מסילוק דהוי עבודה, ובשעת הסילוק אז כבר הוי לאחר הבאת שתי הלחם, ורו"ק.

בסוגיא דשתי הלחם

מחרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל*)
בעמח"ס יוסף הלל

במשנה (במנחות דף צ"ה ע"ב), אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ, ואפייתן בפנים, ואינן דוחות את השבת. ובגמ' מקשה רב ששת, אפייתן בפנים אלמא תנור מקרש, ואין דוחות את השבת, איפסלא בלינת. אמר רבא, הקשה אדם קשה שהוא קשה כבדול. וכתבו שם התוס' (בר"ה אלא דר"א), ותברא מי ששנה זו לא שנה זו, דמי שסובר דאפייתן בפנים על כרחן סובר שדוחות את השבת, ואם נאמר ראין דוחות את השבת מוכרחין לומר שאפייתן היתה בחוץ. והנה הרמב"ם (בפ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ובפ"ח ה"ז) פסק שאפייתן בפנים, ואינן דוחות את השבת, והקשה הלחם משנה ושאר נושאי כלי הרמב"ם, איך פסק הרמב"ם תרומיהו דסתרן אההררי.

*) ראה אודותיו בכר"ש שנה ז' קנמ' ה' עמוד ה"ט. — חידו"ת הללו נרשמו מפי השמועה ע"י אחר מתלמידיו.

ואפשר ליישב דברי הרמב"ם, ובוזה ניישב נמי מה שדקדקו המפורשים למה דוקא רבא קלסי' לרב ששת בקושיא זו, שהוא קשה כברול. דהנה, לעיל דף נ"א ע"א הקשו בתוס' (ר"ה אפי' לה), היכי מוכח דאי אפי' לי' מאתמול איפסלה בלינה, הא כלי שרת אין מקדשין אלא בזמנן, א"כ כשאפאן קורם זמנן דהיינו מערב שבת לא נתקדשו בתנור, ותידצו בתוס' כיון דלא דחי שבת א"כ מאתמול נמי הוי זמנן.

ובאמת בסברא זו שחידשו התוס' דמאחר שאי אפשר לעשותן רק בע"ש הוי זה זמנם, פליגי בה רבוותא בענין עשה דוחה לא תעשה, דקיי"ל דבעינן בעידנא דקא מיעקר לאו מקיים עשה, מ"מ אם אי אפשר לקיים המצוה באופן אחר גם זה מיקרי בעידנא, כמ"ש הנמוקי יוסף בב"מ דף ל' ע"א גבי טומאת כהן לאבירה בבית הקברות. ובנודע ביהודה (מה"ת חאה"ע סימן קמ"א) כתב שבסברא זאת פליגי רבא ורב אשי, דבזבחים דף צ"ז ע"ב תניא בכרייתא יקדש להיות כמוה שאם פסולה תיפסל, ופריך בגמ' וניתני עשה וירחה ל"ת, אמר רבא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש שנאמר ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח אמאי וניתני עשה וירחה לא תעשה אלא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, רב אשי אמר יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ורבים עמדו בסוגיא זו מאי אהני רב אשי בתירוצו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, הא תינח בתך דיקדש שהוא עשה ולא תעשה, אבל בשבירת עצם שיש בו מוח בפסח, אכתי קשה ליתי עשה דאכילת פסח וירחה לא תעשה רשבירת עצם כמו שהוכיח רבא, וכ' הנודע ביהודה שם לתרץ, דהלא העשה דאכילת פסח לא הוי בעידנא רשבירת עצם, דהרי קורם שובר העצם ואח"כ אוכל, וא"כ האיך מקשינן דליתי עשה וירחה לא תעשה, הא לא הוי בעידנא, אלא ע"כ דרבא ס"ל כשיטת הנ"י דבמקום שאי אפשר מיקרי גם זה בעידנא, וע"כ קשיא לי' משבירת עצם, משא"כ רב אשי סבר דלא הוי בעידנא, ומש"ה לא קשיא לי' משבירת עצם, ואין לו הכרח דאין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, על כן תירץ יקדש עשה ולא תעשה.

היוצא לנו מזה, דרבא סבירא לי' כשיטת הנ"י דבמקום שאי אפשר נקרא בעידנא, ורב אשי לא סבירא לי' הכי. וממילא מיושב אמאי אמר רבא הקשה אדם קשה כברול, דהרי אין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן, אמנם רבא לשיטתו סבירא לי' דכיון דאי אפשר לאפותן בשבת הוי ע"ש זמנן ונתקדשו ואיפסלה בלינה, וע"כ אמר הקשה אדם קשה כברול, משא"כ לרב אשי לא קשיא, דכיון דלא הוי בעידנא גם כאן לא מיקרי בזמנן ולא נתקדשו.

ולפי"ז יש ליישב גם שיטת הרמב"ם, דו"ל דסבירא לי' כרב אשי, וממילא לא קשיא לי' קושית הגמ' הא איפסלה בלינה, דהא לא הוי בזמנן, וע"כ שפיר פסק דאפייתן בפנים ואין רוחות את השבת.

בדין שכח קדרה ע"ג כירה ובישלה בשבת

משה דוד שטייננווארציל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת דף ל"ח ע"א בעו מיני' מר' חייא בר אבא שכח קדרה ע"ג כירה ובישלה בשבת מהו, אישתיק ולא אמר להו מירי, למחר נפק דרש להו, המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ול"ש, מאי ול"ש רבה ור' יוסף דאמרי תרווייהו ול"ש להתירא מבשל הוא דקא עביר מעשה במזיד לא יאכל אבל האי דלא דלא קעביר מעשה במזיד נמי יאכל, רב נחמן בר יצחק אמר ול"ש לאיסורא מבשל הוא דלא אתי לאערומי בשוגג יאכל אבל האי דאתי לאערומי בשוגג נמי לא יאכל. ורש"י פי' דשאלת הגמ' היא אליבא דמאן דאסר שהיית, והתוס' כתבו דאף לחנני' ג"כ מיבעיא לי' היכא דלא הגיע למאכל בן דרוסאי דלכו"ע אסר, והנה לכאורה דברי התוס' נכונים, ומדוע מיאן רש"י בזה ופי' דשאלת הגמ' היא אליבא דרבנן דוקא, ולשי' רש"י הוי זה דלא כהלכתא דפסק כחנני', וצ"ע.

והנראה בזה, דהנה לעיל י"ח ע"ב איתא, ת"ר לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמוסין ותניח בתוך התנור עד"ש עם חשכה ואם נתנם למוצ"ש אסורים בכדי שיעשו, כיוצא בו לא ימלא נחתום חכית על מים ויתנם לתוך התנור עד"ש עם חשכה ואם עשה כן למוצ"ש אסורים בכדי שיעשו, לימא ב"ש היא ומשני אפי' תימא ב"ה גזירה שמא יחתה בגחלים, א"ה מוגמד וגפרית נמי לגזור התם לא מחתי להו דאי מחתי בהו סליק בהו קיטרי, והקשו בתוס' ד"ה גזירה שמא יחתה, וא"ת מעיקרא רלא ידע טעמא דשמא יחתה תקשי לי' מתני' דאין צולין בשר ובצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום וחררה, ותי' דהתם ידע שפיר טעמא דשמא יחתה כיון דאין הפסק בין המאכל לגחלים. והק' הגאון רע"א בנהש"ס דעריין תקשי לי' מתני' דכירה דשם הטעם דשמא יחתה ואף אי נימא להחזיר תנן מ"מ הא דאסור לשהות אליבא דב"ש תבשיל הוא משום שמא יחתה דאם הטעם משום מבשל א"כ מאי מהני גרופה וקטומה ואף חמין ה"י צריך להיות אסור, אע"כ משום שמא יחתה, ועוד דבלא"ה תקשי מתני' על הק' דמוגמר וגפרית כיון דאינו בכלי ואין מפסיק בינו לכין האש.

והנה לדעתי יש ליישב קו' התוס' בפשיטות שעססיות ותורמוסין וכן חמין הם אלאחר שבת וא"כ מסלק דעת מינייהו ואין גוזרין שמא יחתה, משא"כ בשר ובצל וביצה ופת וחררה כולם הם בעד שבת, ולפיכך גזרינן שמא יחתה, וזה פשוט. [אבל הרמב"ם פי' עססיות ותורמוסין ג"כ הם לצורך שבת]. והנה בתשו' רעק"א מהר"ת סי' קל"ה רוצה לומר דידע טעמא דשמא יחתה אבל לא ידע דמצד שמא יחתה אסור אף בדיעבד, והביאור בזה לדעתי הוא כך, דמצד איסור דשמא יחתה מצד שהייה והטמנה עצם המעשה אינה האיסור, כי אם דיש גזירה אולי יכשל באיסור ויחתה, משא"כ הכא נתחדש יסוד גדול, דבהנך האיסור הוא

מצד ראסור לעשות מלאכה בע"ש שתיעשה בשבת היכא דאפשר עי"ז לבוא לידי מכשול בשבת, וא"כ עססיות ותורמוסין שפיר אסורין בכדי שיעשו מכיון דעצם המלאכה אסורה, אבל בהנך דבשר ובצל דאינו עושה מלאכה מע"ש לשבת, מכיון דכבר נתבשל כמאכב"ד מע"ש, ורק משהה אותו בתנור בשבת, א"כ בשבת אין כאן מלאכה עוד, ורק גזירה שמא יעשה איסור, לפיכך שם מסתבר שלא יהא אסור בדריעבר, וזה הוי כסברת רבה ור"י ברף ל"ח דלא קעביד מעשה, משא"כ בהך דתורמוסין מכיון דמבשל מע"ש לשבת שתיעשה בישול בשבת וגם יכול לבוא לידי מכשול בזה, א"כ עצם המעשה אסורה, ולפיכך יש לקנוס אף בדריעבר. ובזה מובן תירוץ הרש"ש לקמן רף ל"ח על קו' התוס' לדבה ורב יוסף דאינו אסור בדריעבר משום דלא עבדי מעשה אף במזיד כשהניח המאכל ע"ג כירה שתתבשל בשבת מהך ברייתא דעססיות ותורמוסין, ותי' דבלא"ה פריך שפיר, והרש"ש תי' דכאן מיירי שהשים הקדירה על הכירה שתתבשל מע"ש ואח"כ הניחה ולא הסירה קורם השבת ולפיכך ל"ה מעשה, אבל כאן בעססיות ותורמוסין עיקר המעשה היתה בשביל שתתבשל בשבת ולפיכך מיקרי מעשה. אבל עדיין אינו פשוט כ"כ, דהא אם יניח המאכל על האש דק בשביל שתישאב בשבת דכבר הסירה לאחר שנתבשלה ועכשיו משימה עוד הפעם רק בשביל שתשהה ותיגמר בשבת, א"כ יאסר לרבה ור"י, וזה לא מסתבר. אבל לדברינו א"ש דשם האיסור מה שנפעל הבישול ע"י מעשיו מכיון שיכול לבוא לידי איסור, וא"כ הוי מעשה איסור, משא"כ היכא שכבר נתבשל מע"ש א"כ אין האיסור מה שהמעשה בישול נעשה בשבת אלא מפני שכיון שהוא על האש יכול לבוא לידי מכשול לחתות, וזה לא הוי מעשה.

ולפי"ז א"ש דברי רש"י דלא דצה לפרש דגם אליבא דחנני' הספק היכא דלא נתבשל כמאכל בן רוסאי, דא"כ היו מודים רבה ור"י דאסור, דמכיון דעושה פעולה מע"ש שתתבשל בשבת ואיכא שמא יחתה א"כ מיקרי מעשה איסור ואסור אפי' בדריעבר כמו בעססיות ותורמוסין. ולהסביר יותר נראה, דמבואר ברף ל"ד ע"ב דהטמנה בדבר המוסיף הכל אסור מטעם גזרה שמא יטמין ברמץ ושמא יחתה בגחלים, וכ' רש"י דשמא יחתה בכדי לבשלו כל צרכו ואפי' אם מבושל כל צרכו גזר' אטו אינו מבושל כל צרכו כדאמר' בגמ' קטמה והובערה משהין עלי' חמין שהוחמו כל צרכן, ותבשיל שבישל כל צרכו, ולשי' רש"י שהיי' והטמנה חד הוא דגם שהיי' אסורה משום מטמין בדבר המוסיף הכל, ולפיכך הביא ראי' משהיי' להטמנה. אלא דצ"ע דהא רש"י פסק כחנני' דמבושל כמאכב"ד מותר, ואיך כ' הכא כרבנן, ועי' בצל"ח ואבן האזל על סדר זמנים שטרחו ליישב זה. ולדעתי מבוארים הדברים בפשיטות, דהנה רש"י כ' לקמן בסוגיא דאמר ר' חלבו ל"ש אלא על גבה אבל לתוכה אסור דאי להחזיר תנן א"כ להשהות משהין ואין משהין אלא על גבה ולא בתוכה דאז הוי מטמין ברמץ, חזינן דגם לחנני' אסור להטמין בתוכה אף במבושל כמאכב"ד, והא רמותר על גבה צ"ל דחנני' חולק על חכמים וס"ל דעל גבה ל"מ מטמין בדבר המוסיף הכל אבל בתוכה אסור, והא דאסור קורם שמבושל כמאכב"ד זהו כמ"ש מקורם, מכיון דעושה מלאכה

מע"ש שתיעשה בשבת, ויש בזה גזירה שמא יחתה, זהו מעשה איסור אף לב"ה ראסור לעשות מלאכה שתיעשה בשבת אם יש חשש שע"ז יעשה איסור בשבת, אבל לאחר מאכב"ר מכיון שאין כאן עוד בישול א"כ הוי גזירה בעלמא רק משום מוסיף הבל וע"ג כירה לחנני' ל"מ מוסיף הבל לפיכך מותר, וא"כ רברי רש"י ברף ל"ד נכונים מאד, ראף לחנני' אם באמת הטמנה ברבר המוסיף הבל הוי, אז אסור אף יותר מכרי מאכב"ר, ומאי ראסור לרבנן ע"ג כירה אסור לחנני' בתוך הכירה ואם מבושל כ"צ אסור לרבנן ע"ג אזי לחנני' אסור בתוכו ואם מבושל כל צרכו מותר אז לחנני' מותר אף בתוכו.

ובזה יש לרחות רברי המג"א בסי' רנ"ז שהעיר על הרמ"א שכ' וי"א ברמבושל כ"צ אין כאן איסור הטמנה ברבר המוסיף הבל ובמקום שנהגו יש לסמוך עליהו, והעיר המג"א רא"כ הי' לו לומר ראף במבושל כמאכב"ר אין בו משום הטמנה, והאחרונים רצו לומר רהגם ריכול להיות כן מ"מ הרמ"א לא רצה לחקל תרי קולות, חרא לפסוק כחנני', דהא הרי"ף והרמב"ם פסקו כחכמים, ועוד דבהטמנה רינו כמו בשחי' ודי בחד קולא דהטמנה כשהיי' אבל לא לצרף ג"כ כחנני' רזהו קולא אחריתא. אבל לרעתי בלא"ה י"ל דלא כהמג"א, דהא חך שיטה דהטמנה רינה כשהיי' היא לפי שי' רש"י רשהיי' מצד מוסיף הבל, ורש"י ס"ל רתוכה אסור אף לחנני' כמאכב"ר מצד דהוי הטמנה וחנני' מקיל רק בשחי' על גבי כירה דלא מיקרי מוסיף הבל לדידי' אבל בתוכה אסור, ורק מה דמותר לחכמים להלכה דהיינו מצטמק ורע לו, או לאיזה שיטות אף מצטמק ויפה לו, בזה מקילים בהטמנה, אבל כמאכב"ר אין לו חיתר כלל בתוכה או בכל הטמנה ברבר המוסיף הבל אף לחנני', ור"ק כי נכון הוא.

ובזה נוכל ליישב קו' הגאון רע"א על התוס' ל"ח ע"ב דהוכיחו דלחנני' מותר לשהות אף בתנור מה דמותר לשהות ע"ג כירה בלתי גרופה וקטומה, דלעיל י"ח ע"ב אמרינן בשיל ולא בשיל אסור בשיל מותר, והיינו כמאכב"ר. וחק' רעק"א מג"ל רמיירי בכמאכב"ר דלמא במבושל כ"צ דוקא, והתוס' דכתבו לעיל י"ח רמיירי בכמאכב"ר, היינו משום דנקטו מן הסברא דבכמאכב"ר מותר לחנני' אף בתנור כן, אבל אם נאמר להיפך אזי נוכל לפרש שפיר דמיירי בנתבשל כ"צ ואין זו הוכחה כלל, ועוד חק' דהול"ל הוכחה ברורה מהא דתנן במתני' לא יתן ארס פת לתנור בע"ש אא"כ קרמו פני' מבעוד יום הא קרמו פני' שרי, והביאו מזה בגמ' לעיל רא' לחנני', הרי חזינן דחנני' מתיר אף בתנור, וצע"ג.

ולפי דברינו נוכל ליישב, דהנה בגמ' לעיל אמר רב ששת אמר ד"י כירה שהסקוה בגפת ובעצים משהים עלי' מים שלא הוחמו כ"צ ותבשיל שלא הוחם כ"צ, עקר לא יחזיר ער שיגרופ או עד שיתן את האפר, קסבר מתני' להחזיר תנן אמר רבא מאי קמ"ל תנינא דהא פ"ק תנינן לא יתן ארס פת לתנור ע"ש עם חשיכה אא"כ יקרמו פני' מבעוד יום הא קרמו פני' שרי להחזיר תנן וב"ה אומרים מחזירים, וע"כ לא קאמרי מחזירים אלא ע"ג כירה גרופה וקטומה ומשני רב ששת ריוקא דמתני' קמ"ל. וצ"ע גדול דברך ל"ו נסתפקה הגמ' בביאור המשנה אי לא יתן לא יחזיר או לא ישהה תנן, ומדוע לא הביא ממתני' דפ"ק

דמוכח כחנני, וא"כ מסתבר דלא יחזיר תנן, ומדוע שתק הגמ' מקודם בענין זה, ורק על רב ששת אמר ר"י כשאמר דמותר להשקות מקשי' דמתני' היא, ועי' ברא"ש, ומ"מ צ"ע.

וג' לבאר הגמ' לפי דברינו בדרך אחר, דהנה יש מחלוקת הראשונים אם יש בישול לאחר שנתבשל כמאכב"ד, עי' רא"ש סי' י"א בפרקין, ועי' ביאור הלכה סי' ש"ח סעיף ד'. והנה לפי מ"ש, אם עושה אדם מלאכה מע"ש שתיעשה בשבת אם יש איזה חשש שיכול לבוא מזה חילול שבת אזי עצם המלאכה אסורה, וא"כ זהו סברת חנני' דמכיון דנתבשל כמאכב"ד שוב אין כאן בישול ורק מנוזרת שהיי' ולא גזרינן דלרש"י שהיי' מטעם מוסף הבל ועל הכירה אין כאן דין הטמנה ורק מקודם מאכב"ר אסור מטעם דגורם למלאכה שתיעשה בשבת ועי"ז יוכל לבוא לידי חיתוי ולפיכך אסור, אבל לאחר כמאכב"ד שוב אין כאן מלאכה הנעשית בשבת. והנה האמוראים לא היו יודעים כל הברייתות אבל משנה צריכים לידע, והשתא אי נימא דיש בישול לאחר כמאכב"ד א"כ אסור לשהות ע"ג כירה עד שיבושל כ"צ, אבל אי נימא דאין בישול לאחר כמאכב"ד א"כ מותר לשהות אחר מאכב"ד, דזה שהוא ע"ג כירה אין כאן הגזירה דשמא יחתה הבא מצד שהיי' והטמנה, אבל מה דאסור מלאכה בע"ש בכדי שתיעשה המלאכה בשבת אם יש חשש מכשול בשבת כמו שמא יחתה א"כ אסור עצם המעשה, וזה שרצה רבא לבאר דרב ששת לא חידש כלום בתא דמותר לשהות אלא רק כשנתבשל כמאכב"ד אין כאן בישול אח"ז דאין בישול לאחר כמאכב"ד הא ילפי' זה מהא דמותר לאפות פת בע"ש אם יהא קרמו פניו קודם השבת ואזי מותר להניחו בתנור אף בשבת, ואי נימא דיש בישול עד שיתבשל כ"צ א"כ הי' צריך להיות אסור אף לאחר קרימת פנים, אבל להביא רא' דלהחזיר תנן א"א דאין כאן גזירה שמא יחתה מצד דיני שהיי' והטמנה דכיון שהוא על האש ממש לא יחתה דיתחרך ויפסיד הפת כמ"ש הרמב"ם והר"ן, וא"כ מצד דיני שהיי' והטמנה אין כאן גזירה, אבל מצד ההלכה שלא יעשה בע"ש מלאכה שתיעשה בשבת, מצד זה אסור אף אם בצד רחוק קצת יוכל לבוא לידי חיתוי, וממילא מוכרח דאין כאן איסור מצד שלא יעשה מלאכה שתיעשה בשבת אם אניד בה איזה חשש מכשול בשבת, דמכיון שהיא כמאכב"ד או קרמו פניו בפת שוב אין כאן מלאכה אבל מצד דיני שהיי' והטמנה ל"ש גזירה, וא"כ אין שום רא' לחנני' דאפשר דבקדירה גזר' שמא יחתה מצד שהיי' והטמנה אף דנתבשלה כמאכב"ד, וא"כ ניחא דלא הביא הגמ' הך רא' כלל כשנסתפק אי לשהות תנן או להחזיר תנן, ורק לענין זה מביא כאן רא' דלא שייך בישול לאחר כמאכב"ד והך שמא יחתה דפ"ק לא שייך כאן, ודו"ק. ועי"ז אמר דיוקא דמתני' קמ"ל כמ"ש במק"א דנוכל לומר דצריך להסירו כשבא לקרימת פנים ואין להשאירו בתנור בשבת, והא דלא יכול לעשות כן אף כשאין שהות לקרימת פנים בע"ש מ"מ מה לנו בזה הא אינו בתנור כלל בשבת הטעם דאנו חוששים דבאם יש זמן לקרימת פנים קודם השבת אזי יסכים להסירו קודם השבת, אבל אין זמן לקרימת פנים קודם השבת אנו חוששים שלא ירצה להסירו מכיון דלא נאפה כלל, ועי"ז קמ"ל רב ששת דמותר להניחו בתנור

אף בשבת, וא"כ אין מזה ראי' כלל לדינא דלא שייך שהי' והטמנה ע"ג כירה כשנתבשל כמאכב"ד, דהתם הוא על האש ממש ואין כאן גזירה דשמא יחתה, משא"כ גבי קדרה.

ובזה מיושב קו' הגרעק"א רא"א להוכיח מהך דפת בתנור דמותר להשהות אף בתנור כשנתבשל כמאכב"ד דדילמא דוקא כשהוא ע"ג גחלים ממש אבל לא בקדרה, ולפיכך לא הביאו התוס' ראי' מזה, והא דהביאו ראי' מבשיל ולא בשיל דמיירי בפחות ממאכב"ד, דלמא מיירי במאכב"ד אלא דלא נגמר כל צורכו, נוכל לומר, דמכיון דהגמ' בפ"ק לא מיירי בדיני שהי' והטמנה אלא בדין איסור לעשות בע"ש שתיעשה מלאכה בשבת כשאפשר לבוא עי"ז לאיסור בשבת, ולזה מהני כשנתבשל כמאכב"ד, ואין שום בישול נעשה שוב בשבת, נמצא מהך דין איסור דפ"ק בזה בודאי מהני כמאכב"ד ואם נרצה לאסור הוא דק מפאת איסור אחר דלא מיירי שם בפ"ק, וא"כ כשהגמ' אמרה דבישול מסלק האיסור דשמא יחתה דפ"ק דאין ראוי שתיעשה מלאכה בשבת מפעולת ע"ש כשיכול עי"ז לבוא לאיסור שבת, וא"כ לזה בודאי מהני כמאכב"ד, ואם נימא דיש איסור אלא דלא מיירי מזה כאן, הו"ל להגמ' לפרש, ומכיון דסותם, מסתמא מיירי בכמאכב"ד, ודו"ק כי נכון הוא בס"ד.

והנה הרמב"ם בפ"ג הי"ח פסק דשכח פת בתנור בע"ש וקירש עליו היום דמותר, שכתב וז"ל, אין נותנין פת בתנור עם חשכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פני' שהם מדובקים בתנור או באש ואם נשאר אח"כ עד שיגמור אפייתן מותר שאם יחתה יפסיד אותן ואם נתן סמוך לחשיכה וחשכה ועדיין לא קרמו פני' אם במזיד אסור לאכול מהן עד מוצ"ש וימתין בכדי שיעשו ואם בשוגג מותר לרדות ממנה מזון שלש סעודות של שבת וכשהוא רודה לא ירדה במדרה כדרך שהוא עושה בחול אלא בסכין וכיוצא בה, וכ' בכ"מ כתב הרמ"ך תימה הוא זה דהא איתו גופי' פסק לעיל דכל תבשיל שלא בישל כל צרכו אם עבר ושיחה אסור לאוכלו ובלא בישל כמאכב"ר ולא גרף ולא קטם לדברי כל המפרשים אסור וכשהתירו חכמים לרדות מזון ג' סעודות לא התירו כי אם למי שלא עשה איסור בשהי' כגון שקרמו פני הפת קודם שחשיכה אבל למי שעשה איסור מנ"ל לאכול אפי' ירדה אותו הנכרי מאליו, ע"כ.

ודבריו צ"ע שובא, דא"כ דמיירי בקרמו פני' מבעוד יום מדוע איתא בברייתא שכח, הול"ל הניח דמותר לכתחילה להשים בתנור ולהניחו בשבת אם קרמו פני' מבעו"י ומותר ג"כ לרדותו כדמוכח בגמ' הא קרמו פני' שרי להניחו בתנור ויכול לרדותו לש"י הר"ן אף בלי שינוי כיון דהוי בהיתר ולצורך שבת, ולש"י הרמב"ן בסכין, אבל מותר לכתחילה ולא בעי שכח, וא"כ מדוע קתני בברייתא שכח דוקא, אע"כ מיירי בהניח באיסור דלא הי' שהות שיקרמו פני' מבעו"י ולפיכך מצילים דוקא מזון ג' סעודות, וא"כ מוכרח כהרמב"ם, וא"א לומר כהרמ"ך דמיירי שקרמו פני' מבעו"י. ובשעם הרמב"ם דלא גזרו בדיעבד, עי' מג"א סי' רנ"ד מה שהביא מב"י וב"ח.

אבל לדעתי י"ל חידוש גדול עפ"י דרכינו, דאם עשה בערב שבת שיתבשל בשבת, אם יש גזירה שמא יחתה, מקרי בעצם מעשה איסור מדרבנן, משא"כ אם האיסור מצד ריני שהיי' והטמנה, הוי רק גזירה בעלמא. וא"כ י"ל בהיפוך, הא דגזרו שוכח אטו מניח במזיד ויאמר שוכח אני, זה דוקא מה שאסור מצד שהיי' והטמנה, אבל מה שאסור מצד איסור מלאכה שעשה בע"ש שיתעביד בשבת, זה איסור ררבנן ממש ולא חשדינן שיעבור במזיד ויאמר שוכח אני, לפיכך מה שאסור בשוכח הוא דוקא לאחר כמאכב"ד אבל קודם מאכב"ד לא גזרו שוכח אטו מניח, וא"ש דברי הרמב"ם, דקורם קרמו פני' לא גזרו בשוכח ולפיכך מותר, וא"ש גם דברי רש"י שפי' דהאיבעיא בגמ' היא דוקא לרבנן אבל לא לחנני', ולכא' מדוע לא פי' כהתוס' דהאיבעיא היא בפחות כמאכב"ד, ולחנ"ל א"ש, דבפחות מכמאכב"ד באמת מותר בשוכח ולא גזרו בזה שוכח אטו מניח כמ"ש הרמב"ם ודו"ק.

אמנם מה שצ"ע בזה הוא דרש"י והרמב"ם שניהם ס"ל דבמאכב"ד שייך עור חיוב בישול כשנגמר בישולו, וא"כ הי' צריך להיות שוים לא נתבשל כמאכב"ד עם לא נתבשל כ"צ, עי' רא"ש פ' כירה סי' י"א ורמב"ם פ"ט מה' שבת ה"ג ובכ"מ שם בשם רמ"ך וצ"ע. ונצטרך לומר כמ"ש האגלי סל במלאכת בישול, דגם הרמב"ם ורש"י ס"ל דאין בישול לאחר שנתבשל כמאכב"ד וצ"ע. ואחד רצה לומר בפשטות, דקורם מאכב"ד א"א לתרץ עצמו שלא הניח במזיד אלא שכת, דלמה הניח ע"ש קודם חשיכה, משא"כ לאחר כמאכב"ד יכול לומר סבור הייתי להסירו כשיגיע למאכב"ד ושכחתי, אבל קודם מאכב"ד א"א לתלות בשוכח לפיכך לא גזרו, וא"ש דברי הרמב"ם ורש"י ודו"ק.

ובברברינו אלה נוכל ליישב דברי החי' הר"ן התמוהים מאוד לכאורה, רכ' לקמן דף קמ"ה בביאור המשנה, כל שבא בחמין מע"ש שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין בע"ש מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מקולית האיספנין שהרחתו הוא גמר מלאכתו, וכ' הר"ן כל שבא בחמין, פי' שנתבשל, י"מ שנתבשל כמאכב"ד, ולא נחירא דהא אסרי' שהיי' ע"ג כירה אפי' כמאכב"ד ואפי' אם מבושל כ"צ אלא שנצטמק ויפה לו, אלא צ"ל דנתבשל לגמרי ושורה אותו בכרי שיהא נימוח עכת"ד הר"ן. ובאמת יש לפרש כן לשון הגמ' כגון מאי ומשני כגון תרנגולתא דר"א דהיינו שהקשה ער היכן צריך שיהא נתבשל מע"ש ומשני לגמרי עד שלא תהא מצטמק ויפה לו ושורה אותו רק בכרי שיהא נימוח. אבל דבריו תמוהים מאד, רמאי דמיון הוא שריי' בשבת לענין שהיי' ע"ג כירה, דשם הוי הגזירה שמא יחתה בנחלים, אבל אין זה כלל לענין בישול בשבת, ולשי' התוס' ר"מ ור"י אוסדים שהיי' אף במצטמק ורע לו ומבושל כ"צ, ובזה בוראי אין שייכות לבישול כי אם משום שמא יחתה בנחלים דהא אינו עושה כלום בשבת רק מונח ע"ג כירה בשבת, אלא דהחשש הוא שמא יחתה, ובפרט היכא דכבר נתבשל כ"צ ומצטמק ורע לו, בוראי אין כאן ענין בישול, וצע"ג. ועור יש לתמוה, דהר"ן סותר דברי עצמו למ"ש ברף ל"ז ע"ב במימרא דרב ששת אמר ר"י עקר

לא יחזיר אא"כ יגרוף ויקטום, וכ' הר"ן דמיירי בכמאכב"ד דאל"כ אסור להחזיר
דהוי בישול אבל כמאכב"ד מותר להחזיר, ואיך אפשר להיות כן הא הוא כתב
דהיכא דלא נתבשל כ"צ או אפי' מצטמק ויפה לו יש בו בישול, וא"כ איך מותר
להחזיר בכמאכב"ד הא הוא מבישל בשבת, וצ"ע.

אולם עפ"י דברינו הנ"ל י"ל, דהנה התוס' הקשו ברף ל"ז ע"א ד"ה אא"ב
להחזיר, איך חולקים האמוראים על התנאים דבמבושל כ"צ ומצטמק ודע לו ס"ל
לכו"ע דמותר לשהות בלי גרופה וקטומה ולא יזהו אמוראים אליבא דר"י מותר אף
במצטמק ויפה לו, ותי' בתו"י המודפס בגליון הגמ', דר"י ורב ס"ל להחזיר תנן
ומה יכולים להשהות בלי גרופה וקטומה לר"י אף במצטמק ויפה לו ולרב דוקא
במצטמק ודע לו, ע"כ. והביאור י"ל כפי שביאדתי שיי' רש"י דמתני' אי להחזיר
תנן וכן חנני' ס"ל דע"ג כירה ל"מ דרב המוסף הבל לפיכך מותר להשהות ואין
כאן גזירה דשמא יחתה, והא דאסור לחנני' באינו מבושל כמאכב"ד הוא משום
הך גזירה דפ"ק דאסור לעשות מלאכה בע"ש בכרי שתיעשה בשבת אם יכול
לבוא לאיזה מכשול עי"ז, וס"ל לחנני' דמבושל כמאכב"ד שוב ל"ש ב' בישול,
וא"כ אין איסור אא"כ לא נגמר כמאכב"ד מע"ש דאז נעשה בישול בשבת וזה
אסור לעשות מע"ש אם יכול עי"ז לבוא לידי מכשול בשבת, אבל בכמאכב"ד
מכיון דאין שייך עוד בישול בזה א"כ אין כאן גזירה כיון דע"ג כירה ל"ה מוסף
הבל, ולזה ס"ל לר"י ורב דשייך עדיין בישול עד כ"צ לר"י ולרב כ"ז שמצטמק
ויפה לו, לפיכך כמו דלחנני' אסור בלי גרופה וקטומה אם אינו כמאכב"ד כמו כן
לר"י ורב שייך בישול עד כ"צ וכ"ז שמצטמק ויפה לו נמצא דעושה בחול
שתתבשל בשבת ולפיכך אסור, דאסור לעשות מלאכה בע"ש שתיגמר בשבת אם
יכול לבוא עי"ז למכשול בשבת, ולפיכך אסור להשהות אא"כ מצטמק ודע לו דאז
אינו גורם שתיעשה בישול בשבת, כן י"ל הביאור בתו"י.

ולפ"ז דברי הר"ן מאירים, דמכיון דאסור להשהות אף במצטמק ויפה לו,
וקשה מאי חילוק בזה, דלהתנאים דאסרי שהיי' אף במצטמק ודע לו אסור, וצ"ל
דס"ל כמ"ש התו"י דמתני' להחזיר תנן ואין כאן איסור שהיי' ע"ג תנור, ובע"כ
מה דאסור אינו מבושל כ"צ ומצטמק ויפה לו משום דעושה בישול בע"ש
שתיעשה בשבת, א"כ דאי' דאף בכמאכב"ד אסור לגמור הבישול בשבת משום
בישול, ואף במצטמק ויפה לו, וא"ש דברי החי' הר"ן. וא"ש נמי דאינו מותר
דבריו ברף ל"ו, דשם קאי לרב ששת אמר ר"י דס"ל דמותר להשהות אף בלי
גרופה וקטומה היכא דמבושל כמאכב"ד, וא"כ ע"כ ס"ל דזה לא הוי בישול אם
גומר בישולו, ולפיכך כתב דמותר להחזיר היכא דמבושל כמאכב"ד, משא"כ ברף
קמ"ה קאי לשי' הר"ף דאסור להשהות על אינה גרופה כ"ז שמצטמק ויפה לו
א"כ איכא בישול בשבת ליגמור בישולו ומצטמק ויפה לו, ע"כ אינו מותר לשרות
בחמין בשבת כי אם כשמבושל כ"צ ואינו מצטמק ויפה לו, ודו"ק כי נכון הוא
בס"ד. רק דצ"ע קצת לשונו ברף ל"ז, שמקורם כ' לענין שהיי' מכיון שהמים
הוחמו מותר לשהותם ולא נתן שיעור שהמים הוחמו כ"כ עד שיחסרו, ולפי
דברינו שיעור שהיי' וחזרה שוים שאם מותר בשהיי' מקרי שכבר נתבשל וא"כ
מותר אף להחזיר, וצ"ע.

והנה בשאלת הנמ' לענין שכח קדרה ע"ג כירה ובישלה בשבת וכן לענין השאלה השני' שנרחקו התוס' הא' אנן פסקינן כחנני' וא"כ מותר לשהות, ורש"י פי' רבאמת השאלה היא שלא אליבא דהלכתא, והתוס' כתבו דהנ"מ אף לחנני' בלא בישלה כמאכב"ר ובשאלה השני' עבר ושהה, פי' באמת רקאי שלא כחנני', והמהרש"א כ' דמה שהיו התוס' יכולים לאוקמי כחנני' נרחקו לאוקמי כחנני', ומה שא"א בע"כ צ"ל דהוי רלא כהילכתא, ולדעתו בפשטות היא דהשאלה הראשונה צריכה להיות אליבא דהלכתא, משא"כ לאחר שהנמ' כבר הביא מחלוקת רר"מ ור"י, בוראי יש לבדר השיטות אף שהם שלא אליבא דהלכתא, ופשוט. אמנם לדעתו י"ל רנ"מ לענין הטמנה בדבר המוסיף הבל ראסדינן אף בריעבר כראיתא במשנה במעשה ראנשי טברי' וא"כ בריעבר נאסר רק מצטמק ויפה לו או בלא נתכשל כ"צ אבל מה שנוסד החמימות זה אינו אוסר בריעבר ואף בקר אי נעשה חס רק כשנגמר בישולו או מצטמק ויפה לו, ובאם בשהיי' לא קנסו בריעבר במצטמק ויפה לו בשונג אף בהטמנה כן, וזה כי"א ברמ"א סי' רנ"ז ס"א, וע' כביאור הלכה וכן במחה"ש מה שהביאו קו' התו"ש על המג"א שכ' דרוא: בנתכשל כ"צ ומצטמק ויפה לו, רלפי מה רפסקינן כחנני' בסי' רנ"ג בשהיי' ממילא ה"ה הכא, ולפיכך כ' הביאור הלכה שלא העתיק רברי המג"א אלו, ודבריו תמוהים מאד דמה ענין זה לזה, רשי' הרמ"א רמה ראסדים בריעבר בשהיי' האסורה אוסרים בהטמנה האסורה ומה דמותר בריעבר בשהיי' האסורה מותר בריעבר בהטמנה האסורה, אבל מה דמותר לכתחילה בשהיי' יכול להיות אסור בהטמנה, ואם כן הוא האמת, הוא מחלוקת אחר בסעיף ז' עיי"ש במחבר ורמ"א, אבל הרמ"א הכריע שם דהעיקר דאף מה דמותר לכתחילה בשהיי' אסור לכתחילה בהטמנה, אבל כאן בסעיף א' היא מחלוקת אחרת עד היכן החמירו בריעבר בהטמנה האסורה, אם רק כמו בשהיי' האסורה לר"מ ולר"י כנמ', או אף יותר, אבל בבישול כמאכב"ר היכא דאסור דהיינו בהטמנה פשיטא דאף אסור בריעבר, ודבריו המג"א עיקר, וקו' התוס' שבת לק"מ, ועי' במחצה"ש כאן שהעיר קצת מזה, אבל לא הסבירו היטב, ופשוט.

ולפי דברינו יש מקום לדבריו האור שמח פ"ג משבת בעניני שהיי' והטמנה, שביאר דעת הראב"ד בהשנות על הרמב"ם, דהרמב"ם כ' כל שמותר להשהותו ע"ג כירה אסור להחזירו בשבת, והגיה הראב"ד רצ"ל כל שאסור להשהותו ע"ג כירה בשבת אסור להחזירו, וה"ה כ' שלא ידע פי' דברי הראב"ד, וביאר באו"ש דס"ל דמצטמק ויפה לו שאסור להשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה אסור להחזירו אפי' ע"ג גרופה וקטומה, רק מצטמק ורע לו שמותר להשהותו אף בלי גרופה וקטומה מותר להחזירו ע"ג גרופה וקטומה דוקא, עיי"ש. ולדברינו דרכים מסתברים מאד, מכיון ראסור להשהות מצטמק ויפה לו בלי גרופה וקטומה ומצטמק ורע לו מותר, כע"כ הטעם דמצטמק ויפה לו עדיין שייך בו בישול ונמצא שעושה בע"ש שתכשל בשבת וזה אסור היכא דיכול לבוא לירי מכשול של חיתוי בשבת כמ"ש ברעת הר"ן, וא"כ מצטמק ויפה לו שייך בו עדיין בישול וא"כ אסור להחזירו בשבת דנמצא מכשל בשבת אף ע"ג גרופה וקטומה, ורק מצטמק ורע לו במכושל כ"צ דאין שייך בו בישול עוד מותר להחזירו, ודו"ק כי

נכון הוא. וברש"י לעיל משמע נ"כ דבמצטמק ויפה לו שייך בישול, דהנמ' מק' קדרה לב"ש דאית להו שביתת כלים האיך עבד בהו בשבת, ומשני דאפקורי מפקר להו, ופירש"י דקדרה שיש בו תבשיל על האש ומצטמק ויפה לו נעשה בישול בשבת וא"כ אסור מצד שביתת כלים, חזינו דמצטמק ויפה לו שייך בו בישול אף כשהוא עדיין חם, וצ"ע. ודו"ק בכל דברינו כי נכונים הם בס"ד. ולפי דברינו יתיישב לנו דברי רש"י בסוגיא דידן התמוהים מאד, דלאחר שנתבאר בנמ' בשכח קדירה ע"ג כירה ובישלה בשבת דאסור בדיעבד אף בשוגג כשלא נתבשלה כ"צ ובמצטמק ויפה לו לדעת ר' יהודה אסור ג"כ, איבעיא לן בנמ' עבר ושיחה מאי, ופירש"י שיחה במזיד, ואינו מוכן כלל, הא כבר מבואר דאסור, וע' מהרש"א ואחרונים שנדחקו מאור, וכמעט לא מצאו מענה. ולדעתי מבואר היטב עפ"י דברי הרש"ש שהבאנו לעיל, דשכח קדירה ע"ג כירה ובישלה בשבת כשמשים הקדירה על הכירה משים אותה בכדי שתתבשל כמאכב"ד מבעו"י וזה היתר גמור, ואח"כ הי' ברעתו להסירה ולהשימה ע"ג גרופה וקטומה ושכח או הזיר והניחה על הכירה בלי גרופה וקטומה, נמצא דלא עשה מעשה איסור כלל, ולפיכך לרבה ור"י צריך להיות מותר אף במזיד, אלא דהנמ' הק' עליהם מברייטא, ונוכל לומר דלפיכך לר' מאיד אסור רק בלא נתבשלה כ"צ אבל היתה מבושלת כ"צ מע"ש לא אסרו בין בשוגג בין במזיד מכיון דלא עשה מעשה איסור, אבל היכא דהשים אותה על הכירה מע"ש היכא דכבר היתה מבושלת כמאכב"ד ככוונה להניחה לשהות ע"ג כירה שאינה גרופה בשבת זה הוי מעשה, ואולי בזה אסרו אף לר"מ במצטמק ויפה לו כיון דעשה מעשה עכ"פ במזיד, וסברא כזו מבוארת בהג"א כאן, דהיכא דהחזירה בשבת מסתפק אם אסור בדיעבד אף בשוגג, הגם דלא נשתכח כ"כ ע"י החזרה, אבל מכיון דהוי מעשה איסור אולי קנסו יותר, וזהו ממש השאלה בנמ' לדעת דש"י, דאולי אף לר"מ רלא קנסו במצטמק ויפה לו היכא דשכח קדרה ע"ג כירה דלא עשה מעשה, אבל אולי בהניחה בכוונה מע"ש להשהותה בשבת קנסו אף לר"מ במצטמק ויפה לו, ורצה להביא רא' מרר' יוסי כראי' בנמ', וכן נקט הפנ"י בדרך אחר דשאלת הנמ' כאן אליבא דר"מ, עי"ש ודו"ק.

אלון בכות

על פטירת ידידנו

הרה"ח הנכבד מו"ה שלמה ב"ר ישעי' אשר זעליג מיללער ע"ה
והרה"ח הנכבד מו"ה שמעון אליעזר ליפא סג"ל ע"ה מירושלים עיה"ק
המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים,
ובלע המות לנצח, אמן.

המערכת

בדין הוצאה בשבת

שלום וויים

נכד הנאב"ד שליט"א

דפעה"ק ירושלים ת"ו

ראיתי לבאר אם יש היתר לצאת בשבת ברצועה שחוגרים בני אדם על גבי הבגדים, כרי שיוכלו לילך בלילה מחוץ לעיר בצירי החרכים שהוא חושך ואפילה, או ברחובות שאינם מאירות, ועל ירי הצבע של הרצועה ניכר שאדם הולך, כי אור האויט"א זורח על גבי הרצועה. — ואבאר הצדדים שיכולים לרדן להתיר, ומה שאפשר לפקפק עליהם.

א) ההיתר הראשון הוא עפ"י רברי השו"ע סי' ש"א סעיף י"ג, וכן בסעיף כ"ח, ריש היתר לכישה משום צער הגוף, כגון מוך שהאשה נותנת כרי שלא תצטער ברם נירתה, וכן מותר לקשור מטבע על פיסת רגלו שלא יגוף באבן וכיוצב"ז. הרי דמתירים בשביל צער הגוף ללבוש אפי' דבר דלא הוי מלבוש גמור [כמו מטבע, ואף מוך לא הוי מלבוש גמור, דאם הי' מלבוש גמור היינו מתירים ליתן מוך אף להציל טינוף, ועכצ"ל דלא הוי מלבוש גמור, ולכן מותר רק להגן נגד צער הגוף. ועי' בס' אגרות משה ח"א סי' כ"ט שמפרש ג"כ ער"ז]. אך באמת החילוק פשוט רנירון דירן לא נכלל בגדר היתר של חגנת הגוף, דהרי אין הרצועה בעצמה מגינה, אלא שגורמת שעל ידה יומנע צער הגוף, וכיון דלא הוי מגין בפועל, לא הוי בכלל היתר זה. וראי' מפורשת לרברינו, מהא דכתב הרמ"א בסעיף כ"ג דמותר לצאת בעגולים ירוקים שגזרה המלכות שכל יהודי ילך בו, וע"ש במג"א סקל"ר דמפרש טעם ההיתר משום דבטל להכנסות, וע"ש במ"ב ס"ק פ"ג דמפרש טעם אחר, ולא מפרש דמותר משום רמגין על האדם נגד צער, שאם המלכות יראו אותו בלי אותם העגולים יתפסו אותו וכו'. הרי מוכח להריא דאין זה נקרא חגנה מן הצער, כיון דהוי רבר צדדי, רעל ירי העגולים גורם שלא יענשו אותו.

ב) היתר השני שיש לרדן בזה הוא, דאם נמצא במצב שא"א לו לילך כלל ברחוב בלי רצועה מחשש סכנה, אז יש לרדן להתיר כמו חיגר שאינו יכול לילך כלל בלי מקל, דאיפסק בשו"ע בסעיף י"ז דמותר לו לצאת בשבת ומקל בידו, ועיי' בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' ל"ז דמתיר לחרש שא"א לו לשמוע בלי מכונת שמיעה, לצאת בו לרח"ר, רכיון דבלי המכונה א"א לו כלל לשמוע (וממילא א"א לו לילך ברחוב) הוי כמו חיגר. וא"כ ה"ה ברצועה זו, אם א"א לו לילך בלעד, אפשר דמותר. ואע"פ שבביתו הולך בלי הרצועה, ובחיגר ההולך בביתו בלי מקל אסרינן לצאת בו לרחוב, אמנם החילוק פשוט, דבנרדן הרצועה אין שום רבר הגורם שיצטרך ללבושה בביתו, ולכן כשהולך בו ברחוב אולי אפשר להתיר. ויסוד זה נוכל להוכיח מדברי הטו"ז בס"ק י"ב דמתיר לצאת במקל על הקרח אם ירא שמה יפול, ומשמע במשנה ברורה בשעה"צ אות ע', ראפי' החולקים על הטו"ז

ואוסרים, היינו רק כשיש אפשרות לילך בלא"ה, אבל אם אין שום מציאות לילך בלא"ה, כגון שנמצא בראש הר גבוה מלא שלג שא"א לילך פסיעה בלי מקל, מותר לו לילך במקל. הרי מוכח דאם יש מצב המחייב שילך דוקא באופן זה, אז מתירים לו כמו חגור.

אך בנידון דידן מסתמא לא נקרא מצב שא"א לו לילך בלא"ה [וממילא יש לרון משום משוי וכמ"ש הבח"ל בסעיף י"ז ד"ה אבל]. וגם עצם ההיתר של חגור ס"ל להגר"ז בשו"ע שלו בסעיף י"ג ובקונט"א שם דהוי דוקא ללכת במקל, דכיון דכל גופו והליכתו נסמך עליו הוי כמו מנעל. וכדברים הללו הובא בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' קי"ג בשם הגרצ"פ פראנק ז"ל דכל ההיתר הוי רק במקל דכיון דמתקן החילוך הוי כמו מנעל, אך בשו"ת מנח"י הנ"ל נקט היתר זה בכל אופן, וכמ"ש לענין מכונת שמיעה. וכדבריו ה' נראה, שהרי הגר"ז מדויק כן מהא דכ' הרא"ש בביצה כ"ה: דהיתר של חגור לצאת במקל הוא משום דכיון שא"א לו לילך בלא"ה הוי, "כמנעל" דידיו, ולכן מדויק דההיתר הוי רק משום דנכנס בגדר מנעל. אבל צ"ע דפשוט דברי הרא"ש הוא דבא ליישב אמאי ליכא איסור של זילותא דשבת ויו"ט כחגור כשיוצא במקל שלו, וע"ז מתרץ דנחשב לענין זה כמו מנעלו ולא נראה כזילותא דיו"ט, אבל לא בא להסביר עצם ההיתר, ודו"ק.

ג) וההיתר השלישי והוא העיקר ה' נ"ל דרומה לעגולים ירוקים שמתיר הרמ"א בסעיף כ"ג לצאת בהם בשבת [כשיש גזירת מלכות שכל יהודי ישא א' מהם בכסותו], ומפרש המשנ"ב בס"ק פ"ג הטעם דכיון דדרך לצאת כל ימות השבוע נחשב כמלבוש, והמקור הוא מד' האו"ז. הרי רואים מזה יסוד דדבר שהדרך הוא ללבושו בחול לאיזה סיבה שהיא, נחשב עי"ז כמלבוש, וא"כ ה"ה בנידון דהדרך לצאת ברצועה זו בלילה כל ימות השבוע, נחשב עי"ז כמו מלבוש ומותר לצאת בה בשבת.

אך למעשה קשה לסמוך על היתר זה, דהנה הרמ"א שמביא ההיתר של עגולים, כ' אח"כ, וכן מותר לצאת בפצוליי"ט שמקנחין בו האף כשהוא מחובר לכסות, ע"כ. משמע מזה שכתב, "וכן", דהיתר אחד לשניהם, והיינו כמ"ש המ"א בס"ק ל"ד, דמותר משום דבשל להכסות. וא"כ מוכח דלא נקטינן לדינא היתר זה של האו"ז דדרך לצאת בו כל ימות השבוע. ואין לומר דאילו ראה המ"א דברי האו"ז ה' פוסק כותי', דהלא הדרב"מ ראה דברי האו"ז והעתיקו, ואפ"ה בהגהותיו משמע דס"ל דההיתר הוא משום ביטול. ויותר מזה קשה ראפי' המשנ"ב שפסק כד' האו"ז, נתקשה מאוד בשעה"צ אות ע"ה להכין דברי השו"ע סעיף י"ט דמתיר למי שאסור בבית האסורים לצאת בכבלים שעל רגליו, ולא מפרש טעם ההיתר משום דדרך האסירים לצאת בהם. ואולי ס"ל דאסורים הם מועט בני אדם ואין יכולים לקבוע לעצמם שם מלבוש. אבל למעשה, כיון דנפסק בשו"ע היתר לאסירים לצאת בכבלים, יוצא מזה דה"ה דיש היתר לצאת בעגולים משום מלבוש וכד' המשנ"ב, ולפ"ז דברי הרמ"א ומ"א דמפרשים משום ביטול, צ"ע, דמ"ש מעגולים.

עוד שמעתי סברא, ראפילו אם ננקוט היתר זה של האו"ז בעגולים ירוקים לדינא, מ"מ אפשר דנידו"ד גרע טפי, דהרי רואים בספרי האחרונים דרנים בהיתר לצאת בבתי עינים וזייגער בשבת, ומדמים אותם לקמיע בסעיף כ"ה דמותר לצאת בשבת, ויש עוד סניפים בהיתר של בתי עינים. ולענין זייגער מפורש ככה"ל בסעיף י"א דכל הנדון הוי משום תכשיט ולא משום מלבוש, אע"פ שדרך לצאת בו כל ימות השבוע. והחילוק הוא, דבבתי עינים וזייגער אינו רוצה שיתראה בהם על גופו, אלא דרוצה להוציאם לצורכו, והאופן היותר נוח להוציאם הוא ליתנו סביב אזנו וכן ליתנו על זרועו, אבל בעגולים כיון דיש גזרת המלכות הרי בודאי רוצה שיתראה העגול בבגדו, וא"כ ה"ה בנידו"ד אפשר לדון דכאן רוצה בעיקר התוצאה, שמנהיג האוי"ט יראה הרצועה, ותועלת זו ה' לו ג"כ אם ה' אוחו הרצועה בידו ונושאו, רק שיותר נוח לו לחוגרה עליו, וא"כ צ"ע לסמוך על היתר זה.

ולתתיר לצאת ברצועה זו ע"י ביטול לכסותו, הנה כפי המבואר בדברי המג"א ס"ק ל"ד יוצא דדבר שהוא חשוב קצת בטל דוקא על ידי חיבור, וגם רצועה זו אין לה שום שייכות לבגד, ואפשר דל"ש כלל ביטול.

ונראה פשוט דאין לרמות נידו"ד להיתר של חולה לצאת בקמיע מומחה כמבואר בשו"ע סעיף כ"ה, דהתם הוי צורך הנוף כיון שמרפא אותו, ואין לו שום שייכות לנידו"ד דלא הוי רפואה כלל.

היוצא מדברינו הנ"ל, דקשה מאוד להתיר לצאת ברצועה זו בשבת, וכפרט כשיש חשש הוצאה ברה"ר דאורייתא, פשוט דאין להקל בזה, כנלענ"ד בבירור הלכה זו.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הנה"ח מו"ה יהושע העשיל סערלמאן נ"י מקרית באבוב

ולבנו האברך היקר ר' שמואל יצחק אייזיק נ"י

בהלקח מאתם אשתו-אמו ע"ה

* * *

האברך היקר ר' שמואל זיינוויל שטערנפעלד נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולנו, אמן.

המערכת

בענין נתינת סתם

חיים ישעי' שווימער

תלמיד מתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(א) בנדרים לג: מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו חנן אומר איבר את מעותיו. ותר"ן שם מביא בשם הרשב"א דדוקא במפרש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה אבל פירנס סתם חוזר וגובה מהבעל (בשעבודא דר"נ) שכל הנותן סתם נותן לשם הלואה ומביא ע"ז ב' ראיות. (א) מב"מ קא. רהיורד לשרה חבירו שלא ברשות חייב בעל השרה לשלם היציאה ואינו יכול לומר לו שנתת לי במתנה, (ב) ראי' מירושלמי פרק איזהו נשך דלוח שהשכיר בית למלוח בסתם אמר' שכוונתו הי' לשלם חובו בזה ולא לנתנו בחנם. (ובאמת הרשב"א מביא עוד רא' מיתומים שסמכו אצל בעה"ב דחייבים לשלם, אבל הר"ן השמיטו, משום שהרשב"א כתבו מסברא דנפשי' בלי שום מקור, ועיין בתשובת רעק"א סי' קמ"ז שמפלפל בזה ומסיק דלא כהרשב"א), וליסוד הרברים שנתנה סתם הנה הלואה מודה לו הר"ן, ורק במפרנס אשת חבירו חולק עליו מטעם אחר, ע"ש.

(ב) והקצה"ח בסי' שס"ג סק"ט הקשה סתירת הר"ן. רהר"ן בקדושין רף ז' (ר"ה תן מנה לפלוני) פוסק דללישנא בתרא בדף ה: דבנתן הוא ואמרה היא רחיישינן מדרבנן היינו דוקא אי אמרה בשעה שנתן הוא, אבל אם בשעת הקדושין שתקה וזמן מה אח"כ היתה האמירה וודאי אינה מקורשת רכיון דשתקה בשעת הקדושין הוה לי' נתינה סתם שדינה כמתנה, ומביא רא' לזה מגמ' בשבועת העדות (ל"ד:) מנה מנתיך בפני פא"פ וכו' אי אמר במתנה נתנה לי כי אתא סהרי מה הוה, וראינו מזה דנאמן לומר דבמתנה נתנו לי (והגם שהגירסא לפנינו הוא אי אמר אין שקלי ודידי שקלי וכו' ובתוס' ד"ה ועדים משמע דזהו בתורת פרעון ולא מתנה, מכל מקום עי' שם בפירש"י הוחזק דפי' רהספק הוא אי בהלואה או במתנה. וגם כל הראשונים (הרי"ף והרא"ש ועוד) מביאים הגירסא אי אמר במתנה נתנו לי וכו'), ונשאר בצ"ע. ובתשובות רעק"א סימן קמ"ז מוסיף עוד להקשות סתירת הרשב"א, דהרשב"א בקדושין ו. פסק דאם נתן מעות ובשעת הנתינה לא אמר כלום ואח"כ רוצה לקדש בזה לא אמר' דהוה כפקדון שיכול לקדשה אף כשהחפץ ברשותה (וכדאיתא בקדושין מ"ז). אלא צריך לחזור ולימלה ולקדש עוד פעם ולומר בפ' שנותן לקדושין דאי לא, מימר אמרה במתנה נתנה לי, ונשאר ג"כ בצ"ע. וע"ע בתשובת הרשב"א, תשובה תקנ"ח ותשובה אלף ק"פ וה"ה בפ"ג מאישות ה"ח, דשם אמר ג"כ דהוה מתנה, וחוצ' ממה שצ"ע ליישב סתירות הר"ן והרשב"א, צ"ע ליישב קודם הגמרא משבועת העדות והגמרא מיורד לשרה חבירו, דלכאורה סתרי אהדרי,

ומזה נזהר הקצוה"ח בעצמו, וכתב, דהתם ביורד לשרה חבירו, (וכן בהירושלמי שמביא הרשב"א), איירי שכו"ע מורי שהי' נתינת סתם, וע"כ ל"א דנתן בתורת מתנה, משא"כ בשבועת העדות איירי שהמקבל אומר, שהנותן אומר בפירוש בשעת הנתינה שנותן למתנה וע"כ הוה מתנה, אבל להר"ן דמדמה המעשה הנ"ל לנתן הוא ואח"כ אמרה היא דרשם וודאי אין האשה אומרת שהבעל אומר בפי' שנותן לשם מתנה, דהא היא רוצה עכשיו להתקדש בכסף זה, ואפ"ה כ' הר"ן דהוה מתנה צ"ע, דלדידי' יש סתירה בין הגמ' משבועת העדות להגמרא של יורד לשרה חבירו.

ג) וליישב דעת הר"ן והרשב"א י"ל, דסברתם הוא, דלא כהקצוה"ח, דדק כשהמקבל אומר, שהנותן נתן בפירוש לשם מתנה רק אז הוה מתנה, אלא הדבר תולה באם, "יכול" לומר כן, דכל היכי שהי' יכול לומר שנתן בפי' למתנה אז הוה מתנה, והסברא היא, דכיון דהנותן יודע שהמקבל יכול למעון שהי' במתנה א"כ הו"ל להנותן להזכיר בפי' שאינו מתנה וכיון דנתן סתם ולא חש מסתמא הוי מתנה. וע"כ בגמ' רשבועת העדות הוה מתנה, דרשם יכול המקבל לומר שנתנו בפירוש למתנה, ואינו צריך לומר כן בפועל, משא"כ בהיורד לשרה חבירו שלא ברשות אין המקבל יכול לומר שהנותן אומר בפי' שנתן למתנה, דהא לא הי' בכלל שם שיהא יכול לידע בתורת מה נתנו, (דהאמירה שלא ברשות ע"כ מיירי דחבירו לא ידע מזה). אבל לכאורה עדיין קשה מהירושלמי שהרי שם הי' יכול המלוה לומר שהלוה אומר בפי' שנותן השתמשות הבית במתנה, וא"כ למה לא הוה מתנה.

ונקדים דברי המהרי"ט באה"ע סימן מ"ג (ד"ה מיהו צריך לתת לב) דמביא שם עוד ראי' (בשם מהר"ש יפה) דנתינת סתם הוה הלואה, מכ"מ טו: דחולקין רב ושמואל בהכיר בו שאינה שלו ובמקדש אחותו דאדם יודע שאין וכו' וגמר ונתן לשם פקדון, ולשמואל לשם מתנה, והרמב"ם פסק בהל' זכ' ומתנה פ"ו הל"כ כשמואל דהמקדש אחותו אמרי' דמעות מתנה, ובהכיר בו שאינה שלו פסק כרב דמעות פקדון, ותירצו המפרשים, דהרמב"ם ס"ל כהה"א של הגמרא דבאחותו הדרך ליתן מתנות משא"כ לאיש נכרי, וע"כ פסק בהכיר בו שא"ש כרב דמעות פקדון. ועכ"פ ראי' דנתינת סתם לנכראה הוה הלואה (ע"ש בשמ"ק דמה שנקט הגמ' פקדון לאו דוקא ופירושו הלואה). ומדחה המהרי"ט דאין ראי' מכאן, דכיון שלמעשה לקח השרה מהמוכר יש מזה הוכחה שאינו רוצה ליתן סתם מתנות, ובמקדש אחותו נמי לרב הוה מעות פקדון כיון שאמר בפירוש שנותן לשם קדושין אע"פ שידוע שאינו חל אבל עכ"פ יש בזה הוכחה שאין כוונתו ליתן סתם מתנות (דרב לא ס"ל הטעם של כספא) וע"כ אמרי' דמעות פקדון. ולפי"ז בהירושלמי הנ"ל, כיון שמשכיר הבית לאדם שהוא מלוה שלו ואין דרך העולם שלוח יתן מתנות למלוה מקודם שיפרע לו החוב שמחויב לו (הקצוה"ח בעצמו מזכיר סברא זו) וא"כ הוה זה הוכחה שלא השכיר לו הבית כחנם וע"כ אינו נאמן לומר שהלוה אומר לו בפירוש שנתן לו הבית במתנה, ואין שום נפק"מ אי אינו

יכול לומר שהנותן נתנו במתנה מפני המציאות שלא הי' כאן (וכיורד לשרה חבירו) או מפני שיש הוכחה להיפוך ובוזה כבר מיושב שפיר כל הגמרות. ולפי"ז יהי' מיושב גם סתירת הרשב"א והר"ן, דמה שפסק הרשב"א במפרנס אשת חבירו סתם רהוה הלואה ויכול לחזור ולנכות מהבעל בשיעבודא דר"נ (ומה שכתב הרשב"א שהמפרנס גובה ממנה והיא גובה מבעלה בווראי אין כוונתו שבפועל צריך להיות כן דהא יש שדר"ג), זהו דוקא כאן, כיון שהבעל אינו יכול לומר שהמפרנס אמר בפירוש שנותן למתנה שהרי לא הי' כאן בכלל שיהא יכול לידע בתורת מה נתנו, והוה כמו יורד לשרה חבירו, ואע"ג דהאשה יכולה לומר שנתן בפירוש למתנה וא"כ לכאורה איך יכול לחזור ולנכות מהבעל, י"ל דהר"ג דסברא פשוטה היא שהיכא שנותן דבר למי שיכול לומר שנתן בפירוש למתנה ווראי שדעתו מסכים לנתנו במתנה דאי לא הו"ל לפרש ולומר שאינו נותן למתנה אפ"ה כאן כיון שידוע שלמעשה יגבה מהבעל דהא הנידון הוא על חיוב תשלומי הבעל והבעל לא יוכל לומר שנתן בפי' למתנה כיון שאינו כאן בכלל ממילא אינו חושש לומר להאשה שאינו נותן מתנה, ומה שמביא עוד ראי' מיתומים שסמכו אצל בעה"ב, לק"מ, דהא כל הטעם שאמר' שהיכי שנתן סתם והמקבל הי' יכול לומר שנתן בפי' למתנה רהוה מתנה, משום דאי אין דעתו ליתן מתנה הו"ל לפרש ולומר שאינו נותן לשם מתנה, אבל ביתומים לא שייך לומר רהוה לי' להתנות וכמו שהוא אומר בעצמו ע"ש. ובוזה מיושב שפיר למה בקרושין פסקו דנתינת סתם הוה מתנה כיון ששם יכולה לומר שנתן בפירוש למתנה (ואע"פ שעכשיו אינה אומרת כן אפ"ה אם רק יכולים לומר כן הוה מתנה וכמו שביארנו לעיל) וע"כ לא הוה קרושין עד שיחזור ויתן לה, ומסולק קושית הקצה"ח והרעק"א.

ד) עיין ברא"ש פרק שבועת הדיינים סימן י"ט שמביא בשם ר' יוסף הלוי ז"ל, דהא ראיאת בנמי' דמלוה אינו יכול לומר דהמעות שנתן לו הלואה סיטראי נינהו היכא דאיכא עדים, היינו דוקא אם העדים יודעים שנתן בתורת פדעון אבל אם אינם יודעים בתורת מה יחייב לי' נאמן לומר סיטראי נינהו במינה שהי' יכול לומר מתנה הוא, ומביא ראי' הנ"ל משבועת העדות. וכן הוא נמי סברת המהרי"ט בסימן מ"ג שם. ולכאורה בשלמא הגמ' מיוורד לשרה חבירו אפשר ליישב כנ"ל, אבל מהירושלמי צע"ג, דמשם ראי' דכשלוה נותן דבר למלוה בווראי לא אמרי' דכוונתו ליתן מתנה אלא לפדוע חובו, וא"כ איך פסק כאן דיכול המלוה לומר שקיבלו במתנה. ומהירושלמי בלכר עדיין הי' אפשר לדחוק ולומר דס"ל להר"ן יוסף דיש כאן מחלוקת בבלי וירושלמי, אבל מ"מ צ"ע הראי' שהביא הקצה"ח שם מגמרא גיטין דף כ: כתב לה גט על פס של זהב ואמר לה התקבל גיטך והשאר לכתובתך וכו' קמ"ל אע"ג דאיכא שאר אי אמר אין ואי לא לא מ"ט אורא דמגילתא הוא, משמע דאי לאו טעמא דאורא דמגילתא הוא, אפילו היכי שלא אמר והשאר לכתובתך הי' נותן לכתובה ולא למתנה, מוכח משם דהיכא שנותן למי שהוא חייב ווראי אינו נותן למתנה, וא"כ איך פסק כאן שהמלוה יכול לומר שקיבלו במתנה. ואפשר ליישב ע"ד המהרי"ט הנ"ל, דכאן ג"כ יש הוכחה

שאינו נותן לשם מתנה דכיון שמגרשה מסתמא יש איבה ביניהם וא"כ למה כתב לה הנש על סם של זהב ע"כ משום שרוצה לצאת בזה נפ חייב נתינת הכתובה, וע"כ אי לא טעמא ראורא דמגילתא אמרי' שאפילו אם לא הי' אומר לה והשאר לכתובה אפ"ה הוה השם של זהב הכתובה כיון שיש הופתח וכו"ל, אבל בסתם מלוח דליכא איבה יש לו מנו דמתנה.

(ה) והרא"ש הנ"ל מביא שיטת הרמב"ן שחולק עם הר' יוסף הנ"ל, וס"ל דדוקא בשבועת העדות יכול המקבל לומר שקיבלו במתנה דשם קיבל המעות ממי שאינו חייב לו כלום, משא"כ בסיסראי דיודעים שהנותן חייב חוב להמקבל א"א לומר שקיבלו במתנה, (והרא"ש בעצמו מכריע כוותי'), ולשיטה זו נוחא הכל (אחר שניישב הגמ' של יורד לשרה חבירו כנ"ל), ולשיטתם אינו מוכרח לומר כמו שביארנו לעיל אליבא דהר"ן והרשב"א דהדבר תלוי באם יכול לומר (דדוקא אליבא דהר"ן היינו מוכרחים לזה כרי ליישב הסתירה) אלא י"ל כהקצוה"ח דהגמרא בשבועת מיירי שאמר כן בפועל.

ומצינו שהמהרש"א בב"מ י. ג"כ ס"ל כשמה זו וז"ל, ואי לאו אדעתא דהכי אנבהח ליתן לזה לא הי' לנו לומר שנתנו לזה במתנה אלא בתורת פקדון כיון דמתחילה אדעתא דידר' אנבהח מסתמא אדעתא דהכי נתנה בידו שיהי' שלו ולא נתנה לו במתנה, עכ"ל. וכאן אע"פ שהי' יכול לומר שהנותן אמר בפ' שנתנו במתנה, אפ"ה ס"ל דאם לא אמר כן בפועל לא הוה מתנה וכו"ל.

היוצא לנו מכ"ז, דיש כאן ג' שיטות, (א) שיטת הר"ן והרשב"א דהיכא דהמקבל יכול לומר שהנותן נתן בפ' למתנה, הוה מתנה, והיכי שאינו יכול לומר כן הוה הלואה. ופ' דאינו יכול לומר כן, בתרי אנפי, או כשאינו כאן בכלל או כשנותן למי שהוא חייב לו (דאז וודאי נותן לפרעון חוב). (ב) שיטת ר' יוסף הלוי והמהרי"ט כנ"ל, וחולק בדבר דזה דהנותן למי שהוא מחויב לו לא הוה הוכחה לומר שאינו נותן למתנה. (ג) שיטת הרא"ש והרמב"ן (והמהרש"א) כשיטת הר"ן, וחולק בזה שיכול לומר שהנותן נתן בפ' למתנה, לא הוה מתנה עד שיאמר בפועל.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עריין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במקדם האפשרי בלי שום שחיות.

עולת שבת בשבתו

במדבר

פקוד את בני לוי לבית אבותם למשפחותם כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם. ופירש"י, משיצא מכלל נפלים. ולהלן (פסוק מ"א) גבי בכורי ישראל כתיב, פקוד כל בכור זכר לבני ישראל מבן חודש ומעלה, ופירש"י, משיצא מכלל ספק נפלים. וצ"ב להבין מדוע שינה רש"י את טעמו. וי"ל דגבי פקודי הלויים כתיב ויפקוד אותם משה על פי ד', ופירש"י, משה עומד על פתח האוהל והשכינה מקרמת לפניו ובת קול יוצאת מן האוהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באוהל זה יעו"ש, וכלפי שמים לא שייך לומר ספק נפל, דכלפי שמים גליא, לכך כתב שם רש"י להוציא מכלל נפל, משא"כ גבי בכורי ישראל לא כתיב על פי ד', א"כ מה דכתיב מבן חודש ומעלה, בא להוציא ספק נפל, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר יהושע העשיל באב"ד אבד"ק טארינפאל זצ"ל¹)

חג השבועות

בקריאה ליום א' דשבועות. וכל העם רואים את הקולות. ויל"ר על אומרו רואים בלשון הווה, דהול"ל בלשון עבר, וכל העם ראו את הקולות, וכלשון הכתובים שם אחר זה. אמנם יתכן הכוונה עפ"י מש"כ כ"ק מרן אא"ז מצאנו זו"ע בספח"ק דברי חיים (פ' יתרו) הטעם שנעשה נס לישראל שראו את הקולות, הוא משום דאינו דומה שמיעה לראי', ואם היו בני"י רק שומעים את עשרת הרבבות, לא הי' נחקק כ"כ בלבם, משא"כ כשראו כמו עיניהם את הקולות נרשם הרבר בנפשם בחזקה עד שלא ימוש מזכרונם תמיד, עכת"ד.

ועפ"ז מובן שפיר מדוע כתיב לשון הווה אצל ראיית הקולות דוקא, דבא הכתוב לרמז בזה, שכשראו אז בני"י את הקולות נשאר רושם אצליהם על כל ימי חייהם ובכל יום ויום הי' בעיניהם כחדשים, וכן בכל דור ודור רואים בני"י את הקולות, כי הוא קול נצחי.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נשא

במסורה ד' פעמים תיבת ומחה, א' בפרשתן, ומחה אל מי המרים, ואירך, ומחה ר' את שמו (דברים כ"ט), ואירך, ומחה על כתף (במדבר ל"ד), ואירך, ומחה ד"א דמעה מעל כל פנים (ישעי' כ"ה). כדי לחברם בתכיפה אחת י"ל, דהנה תיבת ומחה יתפרש בשני פנים, א' ענין מחיקה, והב' ענין נגיעה ופגישת (ערה"כ הנ"ל ומח"ה על כתף). והנה מבואר ברמב"ם פ"א ראבות כי מים הרעים כנוי לאפיקורסות. ואיתא בילקוט פ' חוקת (עה"פ והי' כל הנשדך), ימחה שמם של אפיקורסים שהם אומרים אין תחיית המתים. וזהו, ומחה אל מים המרים, פי' אם ח"ו אדם נוגע אל ספרי האפיקורסים, המכונים בשם מי המרים, עליו אמר הכתוב,

(1) בספרו שו"ת ספר יהושע חלק פסקים וכתבים, אות ק"ט.

כל באי' לא ישובון, ובלי שום ספק יתהפך לבבו למינות ואפיקורסות רח"ל, ואז, ומחה ר' את שמו, וכלשון חכמו"ל הנ"ל, ימחה שמם של אפיקורסים, כי אין לו תקנה. אמנם ומחה על כתף, אם יהי' לו נגיעה ופגישה עם חכמי התורה המכונים בשם כת"ף (ערה"כ ויט שכמו לסכול), אז יקויים בו הפסוק בלע המות לנצח ומחה ר"א דמעה מעל כל פנים, כי גדולה תורה שנותנת חיים (אבות פ"ו).
(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

בהעלותך

ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים וגו'. הענין יהי' ע"ד הנמרא במס' ברכות על פסוק אם תעזבני יום ימים אעזבך, שפירשו הענין, כשאדם פורש עצמו מר"ת גם התורה פורש ממנו יום א', משל מי שהולך לטבריא וא' הולך לאספמא כשפוגעין זה את זה ונפרדין זה מזה, אחד רחוק מחבירו מיל וכן השני מיל. וזהו, ויסעו מהר ה', ודרשו רז"ל בילקוט פ' זו, כתינוק שבורח מבית הספר, היינו שלא בקשו ללמוד, ושמו תאמר שהמתין התורה עליהם, לזה אמר, הם ברחו ונסעו מהר ה', בית הספר, דרך שלשת ימים, וכן וארון ברית ה', התורה, נסע מהם שלשת ימים, כמשל שהבאתי לעיל.
(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסור יוסף זצ"ל²)

פרקי אבות

בפרקי אבות (פרק ב') הוא הי' אומר לא עליך המלאכה יכול לגמור ולא אתה בן חורין להיבטל ממנו ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. י"ל דהנה ידוע מ"ש בספרי מחקרים שכוונת השי"ת בכריאת האדם לתת בו נשמה שהיא חלק אלוקי ממעל, כדי שיפעול שליחתו לקיים תרי"ג מצות בלי ליהנות מנהמא דכיסופא, שהיא מקבלת שכר שליחותה שיגיעה וטרחא בקיום עשיית המצוות. ויש עוד טעם ע"פ מה שאמרו במדרש שתיבת ישראל נוסריקון י"ש ש"שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, ושעל ידם נגמר התורה, שכל א' וא' מישראל יש לו חלק בתורה. וז"ש לא עליך המלאכה יכול לגמור, ר"ל שאי אפשר להיות התורה נגמרת על ידי לימוד כל ישראל, לפי שהיא רחבה מני ים, וכאשר שמעתי לפרש בשם דודי הגאון מ' שמעלקא וצללה"ה מ"ש תורת ה' תמימה, ר"ל שהיא עדיין תמימה, ועל כרחך כמעט הראשון שכוונת השי"ת בכריאת האדם לתת בה נשמה ממעל להיות פועל בתורת שליחות להיות יגע בקיום מצוותיו ולקבל שכר טרחתו בעה"ב.

והנה ידוע מה שפסק הרמב"ם בהלכות גירושין דאף דקיי"ל כרבי דפליג עם רשב"ג בגיטין דף ל"ג דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, מ"מ גבי שליחות כ"ע מורי דשליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וז"ש, ולא אתה בן חורין להבטל הימנה, לפי שהנשמה שנברא באדם הוא לקיים שליחותה, וא"כ הא בשליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וממילא כשמבטל קיום התורה במקצתה

במלה כולת. אלא דלכאורה לפי טעם הראשון שהנשמה היא לקיים שליחותה, הוא סותר למ"ש חז"ל שנשמתו של אדם מעירה בו, דהא קי"ל דאין שליח נעשה עד. וז"ש ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, דר"ל דודאי עיקר עדות הנשמה הוא רק לחובת האדם, שהרי עיקר הטעם דאין שליח נעשה עד, הוא לפי שהוא כנוגע בעדות וכבעל דבר, משא"כ לחובת, רהודאת בעל דין כמאה עדים דמי, אבל לזכות לקבל שכר כע"ב על קיום המצות אין צריך שום עדות, שהשי"ת שהוא בעל מלאכתך הוא נאמן שישלם לך שכר פעולתך.
(הגאון מוה"ר צבי הירש הלוי הורוויץ אבד"ק פפד"מ זצ"ל)⁽³⁾

שלח

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ. יל"ד למה צריך חיזוק לקחת מפרי הארץ, וכי לא הי' להם דינר ליקח פירות מן השוק מבלי צורך לקחת בחזקה, וגם מפרי הארץ, הי' לו לומר פרי הארץ. לכך נראה שלא היו מצויין כל כך גדולים כמו שלקחיהו מרגלים אשכול גדול וכבר מאד שצריך כח עצום ואמין לשאתו, ודוגמתן לא היו מצויין בשוק, וזהו מפרי, ולא כל פרי.
(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)⁽⁴⁾

פרקי אבות

בפ"ג דמס' אבות. הוא הי' אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. י"ל הכוונה, אם האדם מתנהג עצמו בטוב גם בין אדם לחבירו, וממילא רוח הבריות נוחה הימנו, אז גם רוח המקום נוחה הימנו, דמה שפעל ועשה מצות שבין אדם למקום, עולה לרצון לפני ד', אבל כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, שהוא מתבודד לעצמו ואין רוצה לזכות גם לזולת, אשר יצמח מזה טובה לחבירו, מאיש כזה גם רוח המקום אין נוחה הימנו, היינו אף אם יקריב כל אילי נביות לא יעלו לרצון לריח ניחוח לפני השי"ת.
(הגאון מוה"ר ישראל כהנא ראבד"ק זאלקאווא זצ"ל)⁽⁵⁾

קרח

וישמע משה ויפול על פניו. ואמרו רז"ל (סנהדרין ק"י ע"א) מה שמועה שמע אר"ש בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש. וצריכין להבין איך יתכן שדור דעה יחשדו למשה אדון כל הנביאים בדבר כזה, דהרי הוא קרש עצמו במותר לו ופירש מאשתו ק"ו באשת חבירו. אך י"ל, דהנה אמרו ז"ל ראה משה שאין תקנה להם לישראל בא ושתף עצמו עמהם ושיביר את הלוחות וא"ל

(3) חזקת מכת"ק, (כת"י ירושלים, מספר 4-194).

(4) חזקת מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בכרמיטש מוזעאום בלונדון.

(5) הובא בספר מספר גדול (קראקא תרנ"ב) לנכדו הר"ה ג' ר' גרלי צבי רובינשטיין, ברף ל"ט, כשמו.

להקב"ה אם אתה מוחל לי מחול גם להם ואם אין אתה מוחל להם לא תמחול לי ומחני גא מספרך אשר כתבת, והקב"ה מחל להם ואמר לו למשה פסל לך וגו', ופירש"י, הראהו מחצב של סנפירינן בתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהי' שלך ומשם נתעשר משה. וקשה על זה קושית המפרשים דמצינו חוטא נשכר שחטא בשבירת הלוחות וניתן לו שכר הפסולת, אלא כיון דמחל הקב"ה לישראל אותו עון, מחל גם לו. ובהיות כן כשראו בני"י שלא נגלה בתוך אהלם ג"כ המחצב של סנפירינן, המה ראו כן תמהו מדוע לא הודיע השי"ת להם ג"כ שנגמחל להם אותו עון ע"י המחצב של סנפירינן, אך דאיתא במס' ברכות (ג"ז ע"א) הבא על אשת איש בחלום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, ופירש"י וגו' חלק חלקו וחלק חלקו דומיא דאשת איש שהיא חלק חלקו דע"ש, וא"כ כיון שראו שנגלה מחצב של סנפירינן בתוך אהלם של משה, חשדוהו באשת איש, לרמוז שזכה ליטול חלקו וחלק חלקו, ואינו ח"ו כפשוטו.

(הגאון מוה"ר שמשון ווערטהיים אבד"ק ווינא זצ"ל⁶)

תמיהות וישובים

הערה במנחת חינוך וכשו"ת מהרש"ם

במנחת חינוך (מצוה ש"ו) נסתפק אם שתי הלחם קודמים למוספי היום, או לא, יעו"ש. ויש להעיר מדברי רבינו גרשום במנחות מ"ה ע"ב דמפורש בדבריו דשתי הלחם קרבו אחר מוסף, עיי"ש.

* * *

בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ל"ה בסופו כתב וז"ל: עוד נ"ל דנהי דגנין ועליות לא נתקדשו משום דמפסיק הגג, מ"מ היכא דכבר נתקדש האויר, גם אם יעשו גג בינתיים, לא פקע קדושה הקודמת, עכ"ל. ויש להעיר שכבר כתב כן בפ"י הראב"ד למס' תמיד (בש"סין שלנו הוא ברף ל' ע"ב) וז"ל: אפי' למ"ד דעליות וגנין לא נתקדשו, היינו אותן שהיו באותה שעה כשנתקדשה העזרה, אבל מכאן ואילך כל מה שיעשה באויר העזרה שום דבר, הכל קדוש, דלאו כל כמיני' ע"י בנינו להפקיע קדושת העזרה שנתקדשה וכו', יעו"ש.

(הרב הגאון מוה"ר מרדכי רוקח אבד"ק בילגורייא ז"ל*)

(6) הובא בספר פרח לבנון (ברלין תע"ב) פ' קרח, ששמע דבר זה מפ"ק. * הערות הללו הובא בשמו בכתבי הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ז"ל המונה בעזבונו הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל אבד"ק זאלצבורג ז"ל, והגיע אלינו מאת בנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה משה העשיל שטערנהעלל נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

תמי' כספר צוף דבש

בספר צוף דבש (להנאון ר' ויראל הצרפתי אבד"ק פאס) עה"ת פר' בהעלותך ר"ה אהרן, כתב בזה"ל, אהרן הוא קונה את הלויים, לזה הניפם לקנותם דקימ"ל עבר נקנה בהגבהה כשיגביהו רבו, עכ"ל. (מובא ג"כ בחומת אנך להרחיד"א). — ופלא דבחו"מ סי' קצ"ו סעיף ג' מבואר דאם העבד מגביה להאדון מועיל מטעם חזקה אבל אם האדון מגבי' להעבד אין מועיל, רק להי"א שהוא שיטת הרמב"ם והר"ן ע"י שם, אמנם זהו רק בעבד כנעני, אבל בעבד עברי אינו מועיל אלא ע"י קנין כסף ושטר, וכאן רמירי מהלויים דדין ישראל להם, איך קנאם אהרן בהגבהתו, ופלא. (וחתני מו"ה אהרן אליעזר יואל פאשקעס ג"י רצה לתרץ, ראולי מאחר שהלויים נשתעברו לעולם, רומים הם לעבד כנעני דמשתעבר גופו לעולם, ועדיין צ"ע).

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הש"ך

ביו"ד סי' ל"ג ברמ"א סעיף ט' מכשיר שם כשקוץ תחוב בוושט אם אין קורט דם מבחוץ, ומחאי טעמא מקילין בעירנו באוונות המלעישין דלא חיישינן שמא הבריא. ומקשה הש"ך שם בס"ק כ"א דהרי הרמ"א לעיל ס"ד כתב בוושט ראם יש נקב בעור הפנימי ויש חשש שניקב ע"י קוץ, טריפה, דחיישינן שמא ניקב גם עור החיצון, ומטריפין שם אפי' אין קורט דם מבחוץ, וע"ש בתירוצו השני דכאן שמכשירין הוא דוקא כשהקוץ נקוב בפנינו דאז אפשר לברוק, משא"כ לעיל איירי שאין הקוץ בפנינו אז טריפה דא"ל לברוק, ע"כ. ותמוה דאיך יתפרש המשך דברי הרמ"א מה שמתירין באוונות שמלעישין, הרי שם ג"כ אין קוץ בפנינו. וה' יאיר עיני.

מרדכי תהלים

ראש הכולל מנחת יהודה רסטיטשין
ברוקלין, ניו יארק

הערה בדברי התוי"ט

תנן במנחות פרק י"ב משנה ה', ר' טרפון אומר מתנדינן שמן, (היינו שיכולין להביא שמן לכר בלא סולת ויין), וקומצו ומקטיר הקומץ והשיריים נאכלין. וכתב ע"ז התוי"ט: ומיתו ודאי דלקמצה בפס ידו כדרך קמיצת המנחה א"א, אלא שמפריש בכלי שיעור קומץ. (גם בתפארת ישראל שם כתב בפשיטות שמפריש ממנו בכלי כשיעור קומץ).

והנה איתא בגמ' לעיל (מנחות ע"ד:) אמר שמואל המתנרב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים, והמתנרב שמן קומצו ושיריו נאכלין. ומפרש שם ברש"י

כת"י: ושאני ליה לשמואל בין שמן דמצי קמין ובין יין דלא מצי קמין. וגם בתוס' שם ד"ה קומצו כתבו: אבל יין צלול הוא ואי אפשר לקומצו. הרי מוכח בהדיא שקומצין השמן ביד כמו שקומצין מנחה. והגם שמדברי רש"י כת"י אין להקשות על התו"ש והתפא"י, כי לא נדפס עדיין בימיהם ולא ראו אותו, אבל מדברי התוס' שכתבו בפירוש להפך, בווראי קשה.

והרש"ש ביומא (מ"ז). עמר על רברי התו"ש אלו, וכתב שמדברי הגמ' שם ביומא לכאורה סתירה למש"כ התו"ש שאין קומצין שמן ביד, ורוצה להביא רא"י מדברי רש"י ביומא כ"ר (גבי תרומת הרשן) שלפעמים במקום שאי אפשר קומצין ככלי. כנראה אשתמיטת' ג"כ להרש"ש רברי התוס' במנחות (ע"ד: הנ"ל, שכתבו בפירוש שקמצת השמן היא ביד.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בחתם סופר עה"ת

בחת"ס עה"ת פ' אמור (דף נ"ג ע"ב) בר"ה אמור, מפרש שם הפסוק עפ"י יסוד שאין הכהנים מוזהרים להטמאות למתי עכו"ם, „אע"פ שהם מטמאים עכ"פ במגע", עיי"ש. וזה לכאורה נגד ההלכה, עיין ברמב"ם הלכות אבל (פ"ג ה"ג) שהעלה בפירוש שאע"פ שעכו"ם אינם מטמאין באוהל אבל במגע ומשא מטמאין וממילא הכהנים ג"כ מוזהרין שלא להטמאות במגע ומשא, ועיי"ש במשנה למלך. וגם בשו"ע יו"ד סי' שע"ב פסק שעל קברי עכו"ם נכון ליזהר שכהן לא ילך אע"פ שיש מקילין, וע"ז כתב הש"ך שבמגע ומשא אפילו המקילין אוסרין, וכ"כ בב"י, ע"כ. רק יש שיטת היראים הר"א ממין שסובר שגם במו"מ אינם מטמאין וממילא הכהנים אינם מוזהרין, אבל זה רעת יחירה ולא פסקין כוותי', עיי"ש במשנה למלך.

ופלא שהחת"ס ז"ל בעצמו כתשובותיו יו"ד סי' של"ט מצרף שיטת היראים רק לכמה קולות אחרות, ורק במקום שיש ספק סכנה, וז"ל שם: ורעת סי' יראים רגוי אינו מטמא במו"מ אע"פ שהוא ממש דעת יחירי, מ"מ חזי לאיצטרופי לכל הנך קולות הנ"ל, ע"כ. אבל זה ברור שאם סוברים דגוי מטמא במו"מ אין שום שיטה שהכהנים לא יהיו מוזהרין, וצ"ע.

הק' אברהם אליעזר זאב גראם

ברוקלין, ניו יארק

הערה בדברי היעב"ץ

היעב"ץ בספרו מגדל עוז (עליית הלשון פ"ב ד"ה ואמרו) כותב, שאם ילד הנולד לא ה"י שומע שום לשון מלשונות בני אדם עד שיגדיל, אז היה מדבר מעצמו לשון הקורש (כי הוא מוטבעת בכח הריבור). וצ"ע ע"ז ממש"כ הרע"ב

במס' תרומות פ"א מ"ב (ר"ה שאינו שומע ואינו מדבר), ונ"ל שנולד חרש ממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"א לו שירבר, עכ"ל. ולכא"ל לפי הנ"ל ה" צריך החרש לדבר בלשון הקודש.

שרגא אריאל

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הערה בספר בינת יששכר

בספר בינת יששכר מהג"ר יששכר בער בלאך זצ"ל הביא בשם אביו הג"ר שמשון בלאך זצ"ל בעל נזירת שמשון עה"פ וידבר העם וגו' ונפשו קצה בלחם הקלוקל, וישלח ר' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם, שהקשה הלא מדת הקב"ה לשלם מדה כנגד מדה. וי"ל רמבואר במדרש (הובא ברש"י) שהתרעמו על המן שהי' נבלע באיברים רכי אפשר להתקיים בעיולי בלא אפוקי, אמנם באמת מצינו כיתוש כזה, דאמרינן בגמ' (גיטין נ"ו ע"ב) דיתוש הוא כרי' קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה, ולפי"ז קשה מה היתה תמיהתם, וצ"ל דעשו עצמם כלא ידעו שיש ברי' בעולם המתקיים בכח"ג. והנה איתא במס' שבת (דף ע"ז ע"ב) כל מה שכרא הקב"ה בעולמו לא כרא דבר אחד לכטלה, כרא יתוש לנחש, פי' דמי שנשכו נחש כותש יתוש ומניח עליו ומתרפא. ולפי"ז שפיר הוי העונש מדה כנגד מדה דמאחר שהם לא האמינו שיש ברי' יתוש בעולם, לכן נשלח בהם נחשים ונשכום שע"י הנשיכה יהיו צריכים ליקח יתוש לרפואה ויראו שיש ברי' בעולם המתקיים בכח"ג, עכ"ר. (מובא בכר"ש סיון תרש"ם עמוד מ"א).

ויש לתמוה, דהא לא איתא במדרש שכך היתה תערומתם, דק שהתרעמו יש לך ילוד אשה שאין מוציא את מה שהוא אוכל (ילקוט בהעלותך תשל"ר), וכן הוא ברש"י בשם הגמ' (יומא ע"ה ע"א) כלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא, וא"כ הם לא הכחישו רמצינו כיתוש בכח"ג, דהא טענתם לא ה" אלא אילור אשה, ובשאר בעלי חי אה"נ רמורים שמצינו בכח"ג, וצ"ע.

יהושע אליעזר ליפמאן לינדנער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בספר בני יששכר

בספה"ק בני יששכר (חורש סיון מאמר ב' אות ח"י) הביא הפסוק (דברים ל"א, כ"ח) הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושופריכם ואדרבה באזניהם את כל הרברים האלה וגו'. והקשה דתיבת כל הדברים מיותר, דמאי מרבה תיבת כ"ל, עיי"ש. ולכאורה דבריו צריכים הבנה, דהא בפסוק ליתא תיבת כל, וצ"ע. (ואולי ברוחק יש ליישב רבה"ק, עפימש"כ בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, ית כל פתגמיה האילין).

יוחנן ריינער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

עד) בספר צמח צדק (פסקי דינים) להגה"ק מליובאוויטש, בליקוטים אשר בסוף הספר, כתב בזה"ל: לענין רפואה לחולי, שיש דאקטורים אומרים שטוב יותר שלא יעסוק ברפואות כלל, ואחרים דאקטורים אומרים שיעסוק, אם הם שווים בחכמה ובמנין, י"ל שב ואל תעשה עדיף, כהא דאיתא במשנה פ"ח דזבחים (דף פ' ע"א) וכו', אך מ"מ כיון שנראה שהרפואות הועילו לו מעט, הרי נראה שסם פלוני יפה לו. גם אם יש רוב דעות לצד האומרים ליקח, א"כ י"ל אחרי רבים להטות כדאיתא פרק בתרא דיומא וכו', ואע"ג דשם אמרינן אבל לענין נפשות, ספק נפשות להקל, הכא לא שייך טענה זו, דכמו כן לא ישקול השב ואל תעשה, נגר הרוב דעות, עכ"ל.

עה) בספר עצי בשמים (להגאון מוה"ר ישעי' מושקאט אבד"ק פראגא) בסוף הספר הובא, כי פ"א בשבת קודש בא לביתו אחר התפלה ואמר מי שאינו מאמין במפה לבנה על השלחן בשבת קודש, אינו מאמין בשבת, ע"כ כל איש יראה להרחיק א"ע מזה, ולהכיר יום מימים במפה לבנה על השלחן וכו' (*), וכמו שחוט השני נחפץ ללבן ביוהכ"פ, שלבן רומז על סליחת עונות, כך צריך להיות כל ימות החול מפה צבוע, חוץ מסעודת מצוה ובשבת קודש לבנה וכו', עכ"ל.

עו) בשו"ת רמ"ץ (להגאון מוה"ר מאיר צבי ווישאמיד אבד"ק סאמבור) חיו"ד סי' כ"ה כתב בזה"ל: בזה"ז אנו רואין דמי שהוא גנב, כמעט שחשוד לכל, עכ"ל.

עז) בספר שפת אמת על משלי (להגאון מוה"ר יעקב ישראל המגיד מקרעמניץ) בסוף קאפיטל י', כתב בזה"ל: אמר יעקב ישראל הלוי הכותב, מימי לא אמרתי דבר בשמי מה שלא ראתה עיני בקדמונים, וסברא זו לא ראיתי בספרי קדמונים, וקרובה היא לשכל מאוד. דכמו שהאומר דבר טוב בשם אומר, מעורר שפתיו לבטא בשפתים להטעימו טעם קונדיטין, כן האומר דבר ליצנות או שחוק או איזה קלות ראש בשם אומר, והוא כבר בקבר, מעורר נפש המת ושפתותיו רותחות לענה ומרורת פתנים יינק וימלא פיהו חצץ, עכ"ל.

עה) בספר אמרי יאי' (ירושלים תרע"ג) להגאון מוה"ר אברהם יוסף יעקב געלערנטער אבד"ק יאשינצא, בהקדמת הספר כתב בזה"ל: אוכיר דבר חידוש שסיפר אאמו"ר ז"ל, שביום א' דשבועות השכים הה"ק ז"ל (בעמח"ס בני יששכר) להתפלל תפילת וותיקין בשעה ד' בבוקר, והאריך בתפלתו בתהלהבות גרול ואש מתלקחת, עד שעה כ' אחר חצות היום, עכ"ל.

(*) בס' ליקוטי מהרי"ח (בריני ערב שבת) כתב וז"ל, ועיין בא"ר סי' רע"א לפסות החלות במפה לבנה ע"ש, ואלו לבנה לאו רוקא, רק הכוונה במפה יפה, עכ"ל. — ובאמת באל"י רבה לא קאי על כיסוי החלות, כי אם על המפה, ואף שכתב סתם, ויכסה במפה לבנה, כוונתו על כיסוי השלחן, כי מקור הדברים הוא בס' צדה לדרך, ושם במאמר ד' פרק ח' כתב להדיא, ויכסה השלחן במפה לבנה.

חרות על הלוחות*

מה שכתב הגאון מוה"ר בצלאל מרגליות אבד"ק אוסטראה זצ"ל בראש הספר שו"ת מהר"י הלוי אחיו של הפו"ז (נייאויזט תצ"ו)

זה השו"ת ניתנו לי במתנה מכבוד ארוני אבי הגאון החסיד יחיד ברורו שלשלת יוחסין איש אלקים מו"ה מאיר נר"ו מרגליות נכד הגאון הגדול מו"ה ישעי' זצלה"ה אב"ד דק' רובנא אחיו של הגאון המחבר והגאון פ"ז זצלה"ה. כ"ד בנו הצעיר בצלאל מרגליות

הצעיר בצלאל בהגאון בוצינא קרישא מו' מאיר נר"ו בהגאון החסיד המובהק מו"ה צבי הירש זצלה"ה מרגליות חתן הגאון רבן של בני הגולה מאור הגולה שלשלת יוחסין מו"ה מרדכי מארדו"ש זצלה"ה אויערבך מאשכנז חתן הגאון הגדול מו"ה צדוק שעברשינר פרנס הוועד דר"א חתן הגאון הגדול מו"ה ישעיהו הלוי אב"ד דק' רובנא רבתי אחיו של הגאון הגדול המפורסם מו' יצחק הלוי בעל המחבר ספר שו"ת זה.

(* הועתק מספר שו"ת מהר"י הלוי המונח ברשות ידידנו הרב מוה"ר רפאל גאלרשטיין שליט"א האדמו"ר מסקאליע — קהל תולדות יצחק. זכרה לו אלקי לשובה. ראוי לציין, כי לא נודע עד הנה כי ה' להגאון בעל פורי זהב ולאחיו הגאון מוה"ר יצחק הלוי, עוד אח שלישי ושמו הגאון מוה"ר ישעי' הלוי אשר שימש כאבד"ק רובנא. — עיין בראש ספר חירושי הרד"ר על מס' פסחים (ווארשא תרנ"א) שנדפס שם מכתב מהרב הגאון מוה"ר יעקב לארבערבוים מצפת (בן בנו של הגאון בעל חוות דעת זצ"ל) אל הרב הגאון מוה"ר פנחס אלי' מיזליש אבד"ק וויערושוב, וז"ל: ובשו"ת מאיר נתיבים, על הב"ח וטו"ז ואחיו הגאון מהר"י הלוי רבו של הפו"ז, כותב דודי זקינו, אולי יורע כבודו מה בזה, עכ"ל. — ועל זה השיב לו האבד"ק וויערושוב וז"ל: ע"ד מה ששאל איך הגאון מאיר נתיבים ה' ממשפחת הפו"ז ואחיו מהר"י הלוי ז"ל, אודיעהו, יען הגאון מאיר נתיבים ואחיו הנ"ל היו בני אחותו של זקינו הגאון המקובל המפורסם ברורו מ' ארי' ליבוש ז"ל אבד"ק סטאניסלאוו רבתי באוסטרייך, אשר העיר עליו בעש"ט הקדוש זצוק"ל שה' לו נשמת אביי, וכמו שכ' בס' אלפי ישראל על חו"מ, הוא ה' בן הגאון מ' דוד ז"ל בן הגאון מ' מרדכי מררו"ש גיסו של הגאונים הפו"ז ומהר"י הלוי הנ"ל, עכ"ל. — ולפי מה שהועתק כאן מכתב"ק הג"ר בצלאל מרגליות, מובן מאליו מדוע מכנה את הגאון בעל פורי זהב ואחיו הגאון מהר"י הלוי בשם „דודי זקינו“.

ואנב, מכאן הוכחה מגולה נגד מה שכ' מחבר ס' עפרת הלויים (תולדות השל"ה הק' זצ"ל), בכותבו (בעמוד כ"ה) כי הגאון בעל של"ה שימש בשנת ש"ס כאבד"ק רובנא, וכן כתב בספרו עיר דובנא ורבינו (עמוד י"ד), וכל מקורו הוא משו"ת מהר"ם לובלין ס' ל"ט. אולם כל מעיין בצדק ישפוט שאין משם ראי' כלל, כי בתשובה הנ"ל כתב הגאון מהר"ם לובלין וז"ל: שלי"ש אהי' הנעלה, העולה אעלה, בשם ותהלה, ר"ג ור"מ מהר"ר ישעי' סג"ל וכו', על דבר הגט הניתן שם וכו' תחת יד ב"ד דמכ"ת בק"ק רובנא, עכ"ל. — הרי ראין שום רמז ורמזא דנכתב אל הגאון בעל של"ה הק', ופשוט דהכוונה על הגאון מוה"ר ישעי' סג"ל דנן, אחיו של הגאון בעל פורי זהב והגאון מהר"י הלוי.

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר בצלאל מרגליות אבד"ק אוסטרראה זצ"ל

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל
הנרפס לעיל בעמוד ז'.

הערות על סדור הגאון יעב"ץ זצ"ל*

הנה עם שהיה „הגאון יעב"ץ ז"ל גדול האחרונים" (לשון שו"ת החתם סופר יו"ד סימן רס"ר). והיה ארי במסתרים וכל רז לא אנים ליה, ויריו רב לו בחכמת האמת ובמשנת רבינו האריז"ל, והמפורסמות אינן צריכות לראיה ומי יבוא להעיד על השמש בצהרים זיע"א. מכל מקום ררך לימודי מצאתי בכמה וכמה מקומות בסידורו היקר, וכן בשאר חיבורי קדשו, שאין רבריו ז"ל תואמים עם דברי רבינו האריז"ל, או שהוא ז"ל כותב בשם רבינו האריז"ל דברים אשר אינם כדעת רבינו האריז"ל.

תחילה וראש ראיתי לנכון להביא דברי הגאון יעב"ץ ז"ל ועדותו בספרו מור וקציעה (סימן תל"ב), שכה כתב: „מה שכתב הבאר היטב להניח עשר פתיתין בשם האריז"ל — מעידי שראיתי לאבא מארי הגאון החסיד ז"ל שלעג על המניחים פתיתין כדי שימצאם הבודק, והוא ז"ל היה בקי בכל כתבי האריז"ל, ורוב מנהגו ככולו היה על פי דברי האריז"ל, ומדלא חש להא שמע מינה רלא שמיע ליה, וסבירא ליה דלא אמר האריז"ל כן, ולא יצא רבר זה מפיו" עכ"ל ע"ש. ועיין לניעב"ץ ז"ל כספרו שאילת יעב"ץ ח"א (סימן מ"ו) שמישת אביו הגאון חכם צבי ז"ל הייתה למזרח ורגליה למערב, כסברת רבינו האריז"ל ולא כסברת הפשטנים ופסק מרן ורמ"א ז"ל ע"ש. וזה כפי עדות הניעב"ץ ז"ל במור וקציעה דלעיל שמנהג אביו הגאון ז"ל רובו ככולו כמנהג רבינו האריז"ל ודוק. איברא דרבירים ככתבן במור וקציעה דלעיל צריכים עיון, דעיין בספר פרי עץ חיים (שער כ"א סוף פ"ה) שכתוב שם להריא ככל אשר כתב הבאר היטב, וזו לשונו שם: „מהרב [האריז"ל] ז"ל, דע בענין הביעור חמץ צריך להניח קודם הביעור עשר פתיתין חמץ לבערם, ולכן שורפן ומבטלן מן העולם, כנגד עשר כתרין רמסאבותא" ע"ש. והביא דברי רבינו האריז"ל מו"ז הגז"ל בספר כף החיים (סימן תל"כ אות ל"א) ע"ש. וכן ראיתי שכתב הגאון המקובל הקדוש רבי עמנואל חי ריקי זצוק"ל הי"ד כספרו משנת חסידים (מסכת ניסן פ"א מ"ב): „אור לארבע עשרה רחודש ניסן יניח עשר פתיתין חמץ בזוויות הבית ויברך על ביעור חמץ ויכוין וכו' לפיכך אם הוא יכדקם ויוציאם משם לבערם והם עשר כתרין רמסאבותא" ע"ש. הרי לנו מבואר באר היטב כבאר היטב, דאכן דעת רבינו האריז"ל שצריך להניח עשר פתיתין, ודברי הניעב"ץ צל"ע.

עוד ראה לניעב"ץ ז"ל בסידורו (ריני קידוש אות כ"ב), שכתב: „אם היין חזק ימזגנו קודם הקידוש, וכמדומני לא הטיל אבי מורי הגאון ז"ל לתוכו מים" ע"ש. ויש להעיר דאחר שנתבאר שמנהג אביו הגאון חכם צבי ז"ל היה רובו ככולו כרבינו האריז"ל, אמאי לא הטיל מים לבוס הקידוש, והלא כן מבואר בדברי רבינו האריז"ל, כמבואר בפרי עץ חיים (שער י"ח סוף פרק י"ד): „צריך למזוג הכוס קודם שתאמר הקידוש", והביא דבריו מו"ז הגז"ל בכף החיים (סימן ער"א אות נ"ח וסימן ער"ב אות ל"א) ע"ש, וכ"כ במשנת חסידים מסכת ליל שבת (פ"ג מ"ו, דצ"ד ע"א) ע"ש, וי"ל.

וכן עיין לגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (דשכ"א ע"א דפוס אלפונה) שכתב: „מנהג הספרדים ורבינו האריז"ל וכן היה נוהג אבא מארי הגאון ז"ל ואנו אחריו, להתחיל תפלת ערבית בשיר המעלות וכל הפסוקים". והוא פלא שהרי גדול תלמידיו רבינו האריז"ל מר ניהו רבה מוהרח"ו ז"ל מעיד בפה מלא שרבינו האריז"ל לא היה אומר שיר המעלות ולא שום מזמור כמפורש להריא בפרי עץ חיים (שער ט"ו פ"ג), ובשער הכוונות (דנ"ב ע"ב) והובא בכף החיים (סימן רל"ה אות ה'), ואיך אב וכן שהיו נוהגים כרבינו האריז"ל גם כאן לא עשו כרבריו וצ"ע. ומצאתי בפתח הדבר (סימן רל"ז אות א') שתמה כן על הניעב"ץ ז"ל ע"ש.

(*) מאמר זה נשלח אלינו מאת ירידנו הרב מוה"ר חיים יעקב סופר שליט"א מירושלים עיה"ק בעמח"ס ברית יעקב, כרם יעקב, ועור. — תשח"ח לו.

ועיין במור וקציעה (סימן מ"ו) שכתב: „ונראה פשוט להלכה דברכת אלוקי נשמה שנתת בי וברכת המעביר שינה וראי אין לברך אותן מי שלא ישן כל הלילה” וגם זה שלא כרעת רבינו האריז"ל והמקובלים, וכמ"ש מו"ז הגו"ל בספר כף החיים (סימן מ"ו סוף אות נ"ט, וסימן מ"ז אות כ"ט) שמבדיל כל הברכות בחצות חוץ מברכות התורה שמבדילן בבוקר ע"ש.

ושם בסידורו (רס"ר ע"א) כתב הניעב"ץ ז"ל: „אחר זה נסדרה ברכה שניה של ברכות התורה וכו', תחילה הערב נא בלא ו' שהיא ברכה בפני עצמה, כן הוא העיקר וכן הסכמת רבינו האריז"ל”. והוא תמוה טובא מהסכמת רבינו האריז"ל לומר והערב נא עם ו', וזו לשון מו"ז הנאון ז"ל בכף החיים (סימן מ"ז אות י"ג): „מהרח"ו בשער הכוונות (ר"נ ע"ר) העיר על רבינו האריז"ל שהיה עונה אמן באמצע שתי הברכות של אשר קרשנו על דברי תורה ובין ברכת והערב נא ומשמע שהיה אומר והערב עם ו' כדברי מרן ז"ל (כאן סעיף ו'), וכן כתב בפרי עץ חיים (שער הברכות פרק א' ר"ח ע"ד), וזו לשונו שם, ואע"פ שמתחיל והערב בו' אינן רק שתי ברכות והיה האריז"ל עונה אמן באמצע שתי ברכות אלו, וכן כתב במצת שימורים וכן כתב נגיד ומצוה (רי"א ע"ד), וכ"כ במשנת חסידים (מסכת חצות פ"ג מ"א), וכן כתב ביר אהרן וסיים דלא כפרי חרש שכתב דרבינו האריז"ל היה אומר הערב בלא ו' רליתא” ועיין שם בארוכה, וגם עיין לדורי זקנינו ריש גלותא רבב"ל מוה"ר הגר"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ג (או"ח סימן ג'), ועיין בספר עיקרי הר"ט (סימן א' אות י"ד) מה שהביא על דברי המטה משה.

גם ראיתי לנאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמורי שמים בברייתא רדבי ישמעאל, „וכן שני כתובים המכחישים זה את זה” וכו', שניקד תיבת וכן בצירי תחת האות כ', ואילו רבינו האריז"ל על פי סורן של דברים הקפיד לומר רוקא בפתח מתחת לאות כ' כמבואר בשער הכוונות (ר"נ ע"ד ר"ה רבון) הובא בכף החיים (סימן מ"ח רע"ו ע"ד) ע"ש, וגם עיין לדורי זקנינו מוה"ר הנאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי (פרשת מקץ אות י'), ובספרו עור יוסף חי (פרשת מקץ אות י'). [ובמקום אחר כתבנו שצריך רוקא לקרא בניקור פתח ושכן כתב מהר"מ מרוטנברג ז"ל].

וכתב שם בספר עור יוסף חי (שם אות י"א): „אזהרה שמענו מרבינו האריז"ל בשער הכוונות בנוסח רבון העולמים שאומרים קורם איזהו מקומן לומר כך שיהא שיה שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה”, כי גם בזה יש סור שצריך לומר זה, אף על גב דבלא תיבת זה תבא משמעות הדברים לנכון, ועל כן צריך לרקדק ולזהר בזה”. אבל הנאון יעב"ץ ז"ל בסידורו כתב: „שיהא שיה שפתותינו חשוב ומקובל” והשמיט תיבת זה, על אף אזהרת רבינו האריז"ל שיש לאומרה.

וכן עיין לניעב"ץ בסידורו (בהגדה של פסח) שכתב: „מנהגו של אבא מארי הנאון ז"ל היה לומר כאן פסוק ואעבור עליך ואראך וגו' וכן אנו נוהגים אחריו, מכל מקום לא העמרנוהו בפנים, באשר לא ראיתיו ער הנה כתוב על ספר”. ובאמת מנהג אביו הנאון חכם צבי ז"ל הוא כדברי רבינו האריז"ל, עיין בפרי עץ חיים (שער כ"א פ"א ד"ה ונחזור) שכתב שם: „וזהו ברמייך חיי, ולכן תמצא פסוק זה באמצע ההגדה”, וכן הוא בשער הכוונות (ענין פסח רדוש א' ר"פ סע"ב) וזו לשונו: „ולסיבה זו תיקנו המסדרים פסוק זה באמצע סדר הגדה של פסח”, ובהנהגות וביאורים שעל שער הכוונות (שם אות ו') כתוב: „אמר מאיר (פאפירש) אפשר שבנוסח הרב (הארי"י) ז"ל היה כתוב כן בהגדה, ובנוסח שלנו אינו”. וצ"ע שהניעב"ץ לא הביא כן מכתבי רבינו האריז"ל וכו"ל. ועכשיו ראיתי שהנאון חיר"א ז"ל בביאורו זרוע ימין על הגדה של פסח (רי"א ע"ג) העיר כן על הניעב"ץ ז"ל שנגעלם ממנו שזה נוסח האריז"ל ז"ל ועוד הביא שם שכן הנוסח גם מספר הכוונות שסידר מהר"מ פאפירש ז"ל, ועיין לעיל מה שהבאנו משם מהר"מ פאפירש ורו"ק.

והנה במשך השנים מצאתי שכבר הרגישו בדבר זה גדולי בתראי ז"ל, שיש במשנת הגאון יעב"ץ ז"ל דברים שאינם כדברי רבינו האריז"ל. עיין לגאון המפורסם מהרח"ו ז"ל בספרו היקר פתח הדביר (סימן ר"ם סוף אות ה') שכתב: "וקשה לי על הניעב"ץ ז"ל שכתב שאחר חצות יום ו' אחר הטבילה יקרא שנים מקרא ואחד תרגום ע"ש, והוא פלא שכל חיבורו סידר על פי מנהגי רבינו האריז"ל ותמיד מביא דבריו, וכאן כתב חיפך דבריו בתרתי וצ"ע ע"ש.

וברור אצלי שהסיבה העיקרית שיש בדברי הניעב"ץ ז"ל כזאת, שאין השמועות שמביא משם רבינו האריז"ל מתאימות למשנת האריז"ל, משום שלא באו לירידי כתבי האריז"ל המדויקים.

ולהבנת הדברים היטב הנני להעתיק כאן מה שכתבתי בס"ד בקונטרס עישור חיים, והוא הערות וחידושים לספר הקדוש יסור ויגורש העבודה, והם שייכים ומתאימים גם לדברי הגאון יעב"ץ ז"ל וזו לשוני שם:

ובטרם כל שיח ראיתי לנכון להקים יריעה נצרכת וחשובה לכל הוגי ספר התורה הקדוש הזה ספר יסוד ויגורש העבודה. והוא שהמעין ולומד בדברות קדשו ראה וראה שמשם כמעט בכל דף ודף הביא רבינו הגאון הקדוש ז"ל שמועות הנהגות והלכות מכתבי רבינו איש האלהים האריז"ל, אבל כמה וכמה פעמים יווכח המעיין שהשמועות וההכרעות בשם רבינו האריז"ל שמובאים כאן בספר, אינן עולות בקנה אחד עם כתבי רבינו האריז"ל שבידנו, דהיינו עם השמונה שערים שסדר מהר"ש ויטאל בן מהר"ח ויטאל ז"ל. ופשוט הדבר הוא שלרבינו הגאון הקדוש המחבר ז"ל לא באו כתיבות רבינו האריז"ל אשר סידר מהר"ש ויטאל ז"ל, הם הם השמונה שערים המצויינים והמסולתים, סלת נקיה ונפת צוף, אלא באו לירידי שאר כתיבות גורי האריז"ל, כמו ספר הכוונות הישן, ופרי עץ חיים, ומחברת הקודש, וסרורי האריז"ל למהרורתיהן וכיוצא בזה, ולפיכך כתב רבינו המחבר ז"ל בשם רבינו האריז"ל דברים אחרים מהנמצאים בשמונה שערים. אבל כבר ידוע ומפורסם שאנו אין לנו אלא רק ככתוב בשמונה שערים ולא חיישינו לשאר כתיבות ושמועות משם האריז"ל כנגד השמונה שערים, כאשר הודיענו והזהירנו רבות פעמים גאון עוזינו רבינו החיד"א ז"ל, וכלשונו בספרו שיורי ברכה יו"ד (סימן פ"ט אות ו') ד"ה ואני: "ולענין סורות אנו יד עניי אנו לא צייתנו אלא לאשר נמצא כתוב במהרח"ו וצ"ל שקבל מרבינו האריז"ל זצ"ל, ואפילו לתלמידי האריז"ל זצ"ל שזכו ולמדו מפיו פה קדוש אזהרה שמענו ממהרח"ו זצ"ל שלא להשגיח ברבניהם, והחזיק בזה הרמ"ז זלה"ה כידוע, וכבר כתבתי במקומות אחרים ששמונה שערים שסידר מהר"ש ויטאל הן היותר אמיתיים שקבלם מאביו רבינו מהרח"ו ז"ל בכתב ובעל פה שלמדנו עמו" ע"ש. ובספרו כבר לארן (בלקושים סימן ח') כתב הגאון חיד"א ז"ל: "כתבתי דמנהג רבינו האריז"ל וכו', וכן הוא האמת כי כן כתוב בשער המצוות שסידר מהר"ש ויטאל ז"ל, כי נאמן שמואל שלא לשנות אפילו אות מאשר מצא מכתב יד הקדוש מר אביו מהרח"ו ז"ל, ושנים יסעו (כתבי האריז"ל) אשר סדרו הרב מהר"י צמח ז"ל ותלמידו מהר"ם פאפירש ז"ל, כאשר כתבתי אני הצעיר כמה פעמים שחקרתי ובדקתי בכמה ספרים וכתבים" ע"ש.

ולא נלאה רבינו הגאון חיד"א ז"ל לחזור ולכפול ולשלש ויותר מהמה בכל חבורי קדשו אזהרה זאת, שיש לסמוך רק על כתבי האריז"ל אמיתיים שסדר מהר"ש ויטאל ז"ל, ואם באתי להביא כל לשונותיו בזה אין אנו מספקין, ולדוגמא בעלמא הנני לציין שכן כתב עוד בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן קע"ד אות ב', וסימן ר"מ אות ג'), ושם יו"ד (סימן ר"מ אות י"ז ר"ה ואני), ובספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן רח"צ אות ב', וסימן תפ"ט אות ג'), ובספרו שו"ת יוסף אומץ (ר"ס נ"ו), ובספרו מראית העין (בלקושים סימן ז' אות ח'), ובספרו שמחת הרגל על הגדה של פסח (לימוד ג' רכ"ב סעי"ב), ובספרו לב דוד (פרק ל' אות ו' רף קנ"ה), ובספרו שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת ח' אות כ"א), ושם חלק הספרים (מערכת ק' קונטרס אחרון אות א', ושם מערכת ק' אות צ"ה). ואזיל

רבינו הגאון חיר"א בתר רביה רבינו איש האלהים הרש"ש ז"ל שאף הוא כתב כן ראינו לסמוך על שום חיבור ושום שמועה משם רבינו האריז"ל ורק יש לסמוך על כתבי האריז"ל האמיתיים שסדר מהר"ש וויטאל ז"ל וכמ"ש בחיבורו הנורא נהר שלום (רכ"ה ע"א ורכ"ו ע"ב וע"ג), והביא דבריו מו"ז הגו"ל בכף החיים (סימן כ"ה סוף אות כ"ה ע"ש), וכבר קדם והזהיר על פתגמא רנא הגאון הקדוש הרמ"ז ז"ל וכמפורש באיגרותיו פעמים הרבה עיין שם (סימן ו' ד"ר ע"א וע"ב, וסימן ח' ר"ה סע"א, וסימן ל"ח רמ"ב סע"ב) ועוד.

ובאמת רבים וגם שלימים מגדולי נאוני בתראי ז"ל פקדונו להזהר בזה שלא לסמוך על שום חיבור מכתובות האריז"ל זולת הכתיבות האמיתיות שהם שמונה שערים אשר סדר מהר"ש וויטאל ז"ל וכמ"ש הנרא"ז מרגליות ז"ל בשערי תשובה (סימן כ"ו אות ח'), וכ"כ הגאון רבי חיים פאלאנצי ז"ל בשו"ת לב חיים ח"ב (סימן קמ"ג) וע"ע לו בספרו כף החיים (סימן ל"א אות מ"ז עשה"ט), וכ"כ הגאון הקדוש ארמו"ר מקומרנה ז"ל בספרו היכל הברכה שמות (י"ז נ' רק"ר ע"ג), וכ"כ שאר בשרי ר"ז ריש גלותא רבכל מרנא ורבנא מוה"ר הגרי"ח זצ"ל בספרו שו"ת רב פעלים ח"א (או"ח סימן י"א), ושם בקונטרס סוד ישרים (סימן ה' רצ"ד סע"ג), ושם ברב פעלים ח"ב (או"ח סימן מ"ז), וח"ד (קונטרס סוד ישרים סימן ר'), ובריש ספרו רעת ותבונה (פתיחה ראשונה) ע"ש"ב. וכ"כ מו"ז הגאון המפורסם המקובל האלקי רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ה סוף אות כ"ה, וסימן ל"ח אות כ"א, וסימן קי"א אות יו"ד וקי"ז אות ב') ועוד, וכ"כ הגאון המובהק רבי חיים סתהון ז"ל בספרו היקר ארץ החיים (סימן קל"ר סעיף ב'), וכ"כ הג"ד יוסף נסים בורלא ז"ל ראב"ד בירושלים ת"ו בספרו לקט יוסף (מערכת נ' אות כ'). והארמו"ר הגאון ממונקאטש ז"ל האריך בזה מאור בכל חיבוריו, ולרונמא בעלמא אציין לספרו נמוקי אורח חיים (סימן ה' סס"ב, וסימן רל"ה סק"א, וסימן רל"ו סק"א, וסימן ר"ג סק"א, וסימן רע"ד סק"ב ע"ש, ורוק), ובספרו חמשה מאמרות מאמר נוסח התפלה (רף קס"א ורף קס"ה, ורף ק"ע, ורף קפ"ו), ובספרו שער יששכר (מאמדי חרש תשרי מאמר נוסח זמן שמחתנו אות כ"ח ר"ה גס), ובספרו אות חיים (רף ר"ה), ובספרו דברי תורה (מהדורה ה' אות כ"ב), ובספרו שו"ת מנחת אלעזר ח"א (סימן י"ח) ועוד ועוד. ולפיכך יש לו למעיין לברוק ולראות אם כל המובא בחבור הקדוש הזה משם רבינו האריז"ל הוא כפי המבואר בכתבי האריז"ל האמיתיים רהינו מהדורות שמונה שערים רמהר"ש ויטאל ז"ל.

עוד רע רבספר נתיב חיים שעל סירור ררך החיים מהגרא"ר לאווס ז"ל (סימן רמ"ט אות ה') כתב: „ראיתי בברכי יוסף או"ח (סימן ל"ח סעיף ד') שכתב יש שכתבו משם האריז"ל שהאבל רח"ל לא יניח תפילין דר"ת, אבל ראיתי למופת הרור המקובל המופלא קדוש יאמר לו כמהרש"ש שהניח תפילין דרבינו תם כימי אכלו, ואמר מר שבכתבי מהר"ו האמיתיים לא נמצא זה ולרעתו יש להניחם גם כימי האכל" עכ"ל הברכי יוסף. ולכאורה אינו מובן מה שאמר כתבי מהר"ו האמיתיים, האם נמצא ח"ו שאינם אמיתיים וכו', עד כאן דברי הגרא"ר לאווס ז"ל. ולכאורה תמוה טובא שלא ידר לסוף דעתן של רבינו הרש"ש והגאון חיר"א ז"ל כמה שכתבו כתבי מהר"ו האמיתיים, שכוונתם לשמונה שערים מהדורות מהר"ש ויטאל ז"ל ולאפוקי שאר כתיבות המיוחסות לאר"י וכנ"ל בארוכה מפי ספרים וסופרים, ועיין כשם הנדולים (שציינתי לעיל) שהאריך הגאון חיר"א בזה ובסיבת הרב עש"ב. ולכן אין צורך לתירוץ הגאון נתיב חיים ז"ל שם, שבאו לאפוקי מדברי המסדר בסרור האריז"ל, ומשמע שאם לא היו דברים אלא מהמסדר אלא כתובים בסדור האריז"ל משם האריז"ל אנן סמכינן עליהו, ולירין הא ליתא רלא חיישינן לשום שמועה בשום חיבור כל שהיא כנגד דברים המבוארים בשמונה שערים וכלשון הגאון חיר"א ז"ל במחזיק ברכה או"ח (סימן רח"צ אות כ'): „הרב בית דור (סימן ק"כ) הביא שתי שמועות סותרות משם תלמידי האריז"ל וכתב דראוי לצאת ידי שניהם

ע"ש, וכן כתב לפי שבימיו לא נתגלו כתבי מהר"ח ז"ל מכתיבת ידו, אבל אנן שזכינו לשמונה שפרים מכתיבת מהר"ש ויטאל ז"ל שהעתיק מכתיבת ידי מר אביו מהר"ח ז"ל אין ספק דראוי לעשות כמ"ש מהר"ח זצ"ל, ועיין במצויין לעיל. [שוב מצאתי לנרא"ד לאווס ז"ל עצמו בספרו שער הכולל (פ"ז אות י') ששמעע שידע מההקדמה הנ"ל, ולפיכך קשה מדוע כתב כי האי לישראל בחיבורו נתיב חיים, ועיין שם כי קצתה הרבה.

ודע דהגאון הגדול מוהר"ר חיים וולאזין זצ"ל בהקדמתו לביאור רבינו הגדול הגר"א זצ"ל לספרא דצניעותא כה כתב: „גם על כתבי הקודש שלו [של רבינו האריז"ל] התבונן רבינו [הגר"א ז"ל] שיהיו עולים במקורי הדברים בזהר הקדוש ותקונים, והוציאם מאופל שיבושי ההעתיקות, וגם ההוספות אשר רבו בהם מתלמידים אחרים שלא יצאו מתחת ידי מהר"ח ז"ל שלא עמרו בסוד קדוש ה' על אמיתות עמקות כוונתו במקורי הדברים, ומהר"ח ז"ל לברו היה מבין עמקות פנימיות הדברים איה כבודם במקורם, וכאשר העיר האריז"ל בעצמו, ואמר לי [הגר"א ז"ל] אשר גם מחמת ההוספות שנתוספו על כתבי האריז"ל שאינם ממהר"ח ז"ל אין מוסכות אלא על שאר כתיבות גורי האריז"ל, כפרי עץ חיים וסידורי האריז"ל, אבל על עצם שמונה שפרים שמסדר והעתיק מהר"ש ויטאל מעצם כתיבת מר אביו מהר"ח ז"ל והעתיקם אות באות תיבה בתיבה בלא שום תוספת ומגרעת ואפילו אות אחת וכעדות הגאון חיד"א ז"ל וכנ"ל, אם כן פשוט וברור הוא שאף רבינו הגדול הגר"א זצ"ל מודה שיש לסמוך עליהם לענין דינא שהרי אין בהם לא תוספת ולא שבוישים וז"ב, וכמשנ"ת בס"ד. עד כאן לשוני שם. והרברים שהבאתי ביחס לספר יסוד ושורש העבודה יפים גם ביחס לחיבורי קדשו של הגאון יעב"ץ ז"ל ודוק היטב.

שוב מצאתי לנאון האדמו"ר ממנוקאטש ז"ל בספרו דברי תורה (חלק ד' אות ה') שכתב: „הנוסח המדויק מפי קדוש רבינו האריז"ל לומר לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כנגלוי, וכמבואר בפירוש בשער כוונות בנוסח התפילה של האריז"ל עצמו. אמנם עתה ראיתי לגיעב"ץ ז"ל בספר מור וקציעה (סימן מ"ו) שבמחכת"ה הרחיב בלשונו וכתב: „ברא בלבו מאן דירו והרפס בסתר כנגלוי" וכו', ונבהלתי איך יכתוב לשון כזה על רבינו האריז"ל, ואף שלא נדפס בימיו שער הכוונות, אך הלא גם בפרי עץ חיים (שער הקרבנות פ"ג) כתב גם כן נוסח זה, ואולי חשב הגיעב"ץ ז"ל כי לא בריוק כל כך נכתב נוסח זה בפרי עץ חיים, וכאשר חשב והפריז מדותיו בכמה דברים שלא כדת גם נגד המקובלים האמיתיים ז"ל כנודע ואכמ"ל, או אשתמיטתיה אז לשון הפרי עץ חיים הנ"ל ולפיכך כתב מה שכתב" ע"ש. וחיינו כדרכיבנא בס"ד.

והנה מודעת זאת בכל הארץ כי גאון עוזנו רבינו החיד"א זצ"ל לשונו לשון של זהירות, ומעולם אינו משתמש בלשון תקיפה וקשה, ודבריו בנחת נשמעים וחוט של חסד משוך על לשונו, וזה ירוע ומפורסם לרגיל בחיבורי קדשו, ומצאתי שרבנן בתראי כבר כתבו כן לחריא, וזו לשון רבינו השרי חמד ז"ל (מערכת ו' כלל ל"א סד"ה ואני): „וכבר ירוע קדושתו וענותו דמר יוסף צדיקא [רבינו החיד"א] לא גבה לבו ולא הלך בגדולות ובנפלאות לדבר קשות על בני גילו קל וחומר על הרבנים שקרמהו, ושאר ריש גלותא דבבל מוה"ר הגר"ח ז"ל בספר תשובותיו רב פעלים ח"ב (או"ח סימן מ"ד ד"ה וראיתי) כה כתב: „מה שכתב החיד"א ז"ל לית רחש לה אלא מיעוטא דמיעוטא דבטלי במיעוטייהו, לא קאי אפוסקים ז"ל, רחלילה לחשוב כן על רבינו החיד"א ז"ל שהיה נזהר בלשונו לדבר בדרך כבוד על אחרונים דאחרונים כנודע מספריו, ואיך יכתוב כלשון הזה", ועיין לנאון חיד"א עצמו בריש ספרו מחזיק ברכה חלק יורה דעה ע"ש. ועם כל רא ראיתי שהגאון חיד"א ז"ל בכמה דוכתי כתב בתקיפות ובלשון חריפה כנגד הגאון יעב"ץ ז"ל והוא בספרו חיים שאל ח"א (סימן א') ששם הביא דברי הגיעב"ץ ז"ל שרצה להכריע

מכאן דברי הוזהר רלא כהאריו"ל נבי תפילין ררש"י ורבינו תם ו"ל וכה כתב הנאון חיד"א ו"ל: „ותמהני עליו ררב נוכריה לחלוק על רבינו האר"י וצ"ל וכל קדושים אשר עמו שכתבו דשתי הסברות רש"י ורבינו תם אמיתיות ואין כאן מחלוקת וספק, ואילו הוא הכריע דאין צריך שתי זונות רק יש להניחם מספק וכן קבע בסידורו (רמ"ל ע"ב), ובא להכריע מתיקוני זהר חרש נגד האריו"ל וסיעתו הקדושה אשר כל דברי רבינו האריו"ל מיוסדים על רברי הוזהר הקדוש ונגלו אליו האלהים, והלואי היה כותב דרך הערה, אבל הוא מכריע וגזר אומר כי אין צורך לשתי זונות תפילין וכו', והנה אם הפוסקים כתבו כן היינו משום דבזמנם עדיין לא זרח אור שמשו של האר"י וצ"ל, אבל הוא שתדיר בספריו מביא דברי האר"י וצ"ל, יש לתמוה עליו איך מלאו לבו להכריע נגד האר"י וצ"ל, והגם שכאן לא זכר כלל דברי האר"י וצ"ל, אין ספק שקדמה לו ידיעה מדבריו, ולשווא צרף צורף ואין הכרעתו כלום דנסתה מוטעית נזדמנה לו" ועיין שם ודוק.

והנה הניעב"ץ ו"ל בריש ספרו מור וקציעה (סימן א' ר"ב ע"א) האריך לתמוה שאיך זה שבספר הוזהר האריך הרחיב מאד להגדיל ענין קימת חצות ולעסוק בתורה ובבקשת רחמים על גלות ישראל וגלות השכינה, והנהיגהו כמה בני אדם בכל מקום שהוא כאילו הוא חייב גמור על כל אדם מישראל ובכל מקום, ותמיה רבתי שלא נזכר בתלמודנו כלל מדבר גדול כזה שנזכר בוזהר הקדוש במקומות רבו מספר, ולא נמצא אפילו ברמז קטן בגמרא בשום מקום לקימת חצות עם שהגדיל התלמוד גם הוא בשבח עסק בתורה בלילה ולא זכר את זאת להזהר לקום בחצות ולא נזכר בתלמוד דבר זה אפילו בדרך חסידות מה שהוזהר הקדוש הטיל לחובה וכו', ותו האיכא נמי מאן דאמר דלא איברי לילה אלא לשינתא, ואף למאן דאמר דלגירסא, מכל מקום לא הקפיד על נקודת חצות, ואמנם חז"ל הפליגו בהרבה מקומות לשבח העוסק בתורה בלילה באיזה שעה שתהא, אך הוזהר העמיק הרחיב הדבור בסוד הענין להפליא מאוד, ובאו המקובלים למלא את דבריו ועשאוהו חובה והאריכו בעונש המבטלו" וכו', וסיים הניעב"ץ ו"ל שנראה לו שספר הוזהר הקדוש לא הטיל חיוב זה אלא לשוכני ארץ ישראל ולתלמידי חכמים דווקא דחשיבי לאתאבולי על ירושלים עם שבוודאי כל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה ואשרי לו המקדש עצמו בכך וכו' ועוד האריך הרבה ע"ש.

אבל גאון עוזינו החיד"א ו"ל במחזיק ברכה או"ח (סימן א' אות א') אחד שהביא דברי הניעב"ץ ו"ל כתב עליו: „ואינו יודע אמאי לא חש הדב כי ברבריו ופקפקיו אלו מרשל ומרפה לעובדי הש"ת ח"ו, ולכל הדברות ולכל האמידות אשריו מי שזוכה לקום בחצות או קודם היום בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ, וכבר הוכיחו הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז) והרב דעת חכמה (שער העבודה פ"א) מכמה ראיות דחיוב זה כולל בין לתלמידי חכמים בין לעמי הארץ וכו', ובעל נפש בעיניו יראה מה שהאריך החסיד מהר"א די וידאש וצ"ל בספריו הקדושים ראשית חכמה ותוצאות חיים בענין קימת חצות עיין שם באורך". והוסיף בספרו יוסף אומץ (ס"ס נ"ד) וכתב: „בספרי מחזיק ברכה (שם) כתבתי דגם מי שאינו תלמיד חכם צריך לקום באשמורת, לאפוקי ממי שכתב להפך, ועתה ראיתי שהוא מבוזר בוזהר הקדוש ח"נ (דקב"א ע"ב) וזו לשונו: „ומאן דלית ליה רשו לאתעסקא באורייתא, יקיים קומי רוני בלילה וכו' ויימא באשמורת כמה סליחות כמה תחנונים" ע"ש, גם בספרו שמחת הרגל על הגדה של פסח (לימוד נ' ד"כ ע"ב) כתב הנאון חיד"א: „יחץ, ירמוז לקום בחצות לילה להתאונן על חרבן הבית ולעסוק בתורה וכמעט ספר הוזהר הקדוש מלא מאד מזה להגדיל ענין זה והתועלויות הנמשכות לעושה מצוה זו, וכבר הרב הקדוש מהר"ר אליהו די וידאש וצ"ל בספריו הקדושים ראשית חכמה ותוצאות חיים האריך למאד מאד בזה, ובספר חדש שפקק בזה אין להשגיח בו, ואל זה רמז יחץ להזהר בקימת חצות, אשרי כל חוצ"י בו ה' אמר אליו בני אתה וכאב את בן ירצה", ואף שהנאון חיד"א ו"ל טמן ברמזו דבריו, מ"מ הדברים ברורים למי נתכוין ודו"ק.

ובספרו שם הגדולים (ערך קצור תקפו כהן) כתב: „ורע כי בארעא קרישא לא נמצא איש מפפק על שום דבר תורה ורז"ל ח"ו, והכל מתאבלים על החרבן בעוה"ר ומתאמצים לומר כל לילה תיקון חצות שמידר רבינו האר"י זצ"ל, ויש חברת אנשי חיל שקמים מבתיהם כל לילה בחצות למדרש קדוש ואומרים תקון חצות וקני"ת סופרים תרבה, הן נותנין אוני"ן תאניה ואניה, ומרגלא בפומייהו דרבנן אשרי כל חוצ"י לומר תקון חצות הנוכר, ובימי בין המצרים בבית הכנסת הגדולה וק"ק תלמוד תורה נאספים ביום קהל גדול ומקוננים ובוכים ככל יום כמצות רבינו האר"י זצ"ל וכו', והוצרכתי לכתוב זה יען ראיתי רתלו בוקי סריקי ביושבי ארץ ישראל, וכתוב בספר, שרו להו מרייהו" עכ"ל. וע"ע ברכי יוסף או"ח (סימן א'). ואגלה סודו של הגאון חיר"א ז"ל דגם כאן כוונתו על הניעב"ץ ז"ל, עיין לו בספרו תורת הקנאות ותבין ור"ל. וזה מה שרצינו לבאר בס"ד.

מכתבים אל המערכת

בסיוע שמים, פה עיר הקודש ירושלים, משנכנס אדר מרבים בשמחה, שנת ניל"ת ורנ"ן אכ"ד.

ישאו הרים שלום וברכה למערכת כרם שלמה ברוקלין יצ"ו.

הגיעו לידי (בשאלה) כמה קונטרסים של הקובץ המצויין וברכתי עליהם ברכת הנהנין.

תוך כרי עיון רשמתי לפני קצת הערות ותקונים, והיריהם לפניכם.

בקונטרס מ"ג (כסלו-שבת תשמ"ב) דף ט"ז הובאו דברי הג"ד יוקל הלוי הורוויץ זצ"ל: ובחזקוני איתא, הא רשיערו חכמים חצי לוג למנורה לכל הלילות שבשנה, אף רפעמים הלילות קצרים ופעמים ארוכים, משום דהכל ה' תלוי בפתילות, בניסן שהלילות הם קצרים היו הפתילות מעובין, ובכסליו שהלילות ארוכים היו הפתילות דקין. עכ"ל. והוער בשוליו (הערה 3): בתוס' מנחות (דף פ"ט ע"א) ד"ה ושיערו, הביאו כן בשם הירושלמי. — בחזקוני ל"מ. אך כ"כ בפענח רזא פרשת תצוה, בשם פרי עץ חיים: דלפי הלילות עשו הפתילות, דקות או גסות, באופן שדלקה תמיד בשוה, מערב עד בוקר מצומצם. עכ"ל. ובאמת כתב כן רש"י עצמו במנחות שם: ואיכא דאמר. בקיץ היה עושה פתילה עבה, ובחורף הוה פתילה דקה, כרי שיכלה בקיץ נמי בבקר. עכ"ל. והנה כתוספות כתוב: ובירושלמי אמרינן, דבימות הקיץ היו עושין פתילה גסה, ובימות החורף פתילה דקה. עכ"ל. וז"ל הירושלמי (יומא פ"ב ח"ג ושקלים פ"ה ה"ב): ד' שמואל בר רב יצחק בעי, מעתה באחד בתקופת שבת מחצה לוג לכל נר, באחד בתקופת תמוז מחצה לוג לכל נר, א"ר יוסה, אין, מן הרא לית שמע מינה כלום. דתנינן תמן (במסכת שקלים פ"ה מ"א), בן בבי על הפקיע, שהיה מזיין את הפתילות, עכ"ל הירושלמי. ופירש במלאכת שלמה: והיה וידע אימת צריך להקפותם ולהעבותם, ואימת צריך לעשותם דקים, ובשביל שתהא שוה ההפכה בין כלילי ימות החמה בין כלילי שבת הארוכים, שלא יחסר ולא יותיר, היה מזווג הפתילות.

בקונטרס מ"ו (ניסן תשמ"ב) דף מ"ח תמה די"ל שוב על בעל כלי יקר בפרשת בשלח, הדורש את שלוש התיבות את השירה הזאת בשירת הים — שלא נאמרו בשירת הבאר: ומאד נפלאתי בזה, שהרי בשירת הבאר בפרשת חקת נאמר שם אז ישיר ישראל את השירה הזאת וגו', וצ"ע. — תמיהתו נדפסה כבר בספר פרדס יוסף לר' יוסף פאצאנאווסקי מפאביאניץ, פרשת בשלח. ואני שמואל הקטן הנני מוסיף להפליא הפלא ופלא על גאון עוזנו בעל כלי יקר זצ"ל, בדרושו זה הוא כותב: ובמדרש [ילקוט שמעוני, בשלח, רמז רמ"א, בשם תנחומא (הציון „מכילתא" אינו במקומו, הוא שייך להלן). עי' מדרש תנחומא, הוצ' רש"ב, בשלח יב], שנקדע הים בזכות המילה. יכול להיות שע"ז נאמר את השירה הזאת, רמז למילה, שנאמר זאת בריתי וכו', עכ"ל. והרי קרמוהו חז"ל

בשמ"ר כ"ג, י"ב: נאים אנו לומר שידה לפניך, שאין בנו טומאה, והרי המילה מעידה עלינו שאנו טהורים, לכך נאמר את השירה הזאת, ואין זאת אלא מילה, שנאמר זאת בריתי אשר תשמרו (בראשית י"ז י'), עכ"ל המדרש. והמקום יאיר עינינו בתורתו. בקונטרס מ"ח (תמוז תשמ"ב) דף ט"ו הועתקה הערת הגאון בעל ברוך טעם בגליון שכנה"ג חיד"ח, על דברי המחבר (בסי' רס"ה ס"ק ז'), שאינו יודע טעמו של ריה"ח אשר צוה כי לא יקרא איש מזרעו יהודה ולא שמואל, ואולי צוואה זאת היא פרטית על זרע הרב החסיד ז"ל מפני סבה ירועה לו — העיר הגר"פ כי הסבה היא מפני ששמו היה יהודא ושם אביו שמואל. — מן הראוי להביא דברי הגר"ל בולחובר בשו"ת שם אריה, חלק יורה דעה סימן כ"ו, שלא רצה ריה"ח, כי אחד מזרעו יקרא את בנו על שמו או על שם אביו הגדול. והוסיף הגר"ל ב, כי כאשר דברו בועד ארבע ארצות בענין צוואה זו, עמד המהרש"א על רגליו ואמר: אני מבני בניו של ריה"ח. וזה שמי שמואל ושם אבי יהודה! ברך נ"ה תמה ר"א גאלדמאן על הדרישה א"ח קט"ו, שהוא מצטט מן הטור שהביא ממסכת מגילה יז: „אמר ר' חייא בר אבא" במקום „אמר רבא" שלפנינו בטור ובגמרא, וצ"ל שנפל ט"ס בכאן. — האמת היא שלא נפל כאן כל ט"ס, אלא כן הנוסח בדפוסים הקודמים של הטור, ובדפוסים המאוחרים „תקנו" ע"פ נוסח הגמרא שבדפוס, אבל בש"ס כתב יד מינכן (וכן במקורות אחרים) הגירסא „אמר ר' חייא בר אבא". עי' דק"ס דף מ"ט הערה ב'.

בקונטרס נ"ב (חשוון-כסלו תשמ"ג) דף מ"א-מ"ב הובא דבר תורה מאת הגאון מוה"ד מן אשכנזי וצ"ל אבר"ק פיורדא (הועתק מספר זרע אברהם על המדרש רבה, בשם דודו הנ"ל). ובהערה 6: הוא הגאון מוה"ר מנחם מן במוה"ר משה אשכנזי. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק קראטאשין (עיין מג"א סי' קל"ב סק"ב בדיני קריש שכתב בזה"ל: כן שמעתי מהגאון (מהו') [מוהר"ר] מן אב"ד רק"ק קראטאשין, ובשנת תי"ז נבחר לאבר"ק פיורדא. נזכר כמה פעמים בשו"ת חינוך בית יהודה [בסי' נ"ט ע"ז קכ"ו]. נפטר בשנת ת"ך בערך. — הנה „הגאון מוהר"ר מן אב"ד רק"ק קראטאשין" שהובא במנן אברהם, אין רח"נ רמביצר (הבקי המופלא בסדר הרורות) יודע עליו כי אם זאת, „וקודם הגירוש היה האב"ד בקראטאשין" (כלילת יופי ח"ב רף ק"י ע"ב). וכונתו לגירוש ווינא בשנת ת"ל. אתם נגדרתם, כנראה, אחר ל' לווונשטיין (בספר השנה הפרנקפורטי, ספר ששי, תרס"ח, רף 158) אשר קבע כי ר' מן הגו' במג"א הוא ר' מנחם מן ב"ר משה אשכנזי, אשר כיהן ברבנות פיורדא בשנים תי"ז-ת"ך וקודם לכן היה אב"ד בק"ק קראטאשין. אמנם לפי נוסח מצבתו נפטר בשנת תט"ו. אך זה לא יתכן, לפיכך רצה לווונשטיין לחשב גם אות ו' של „ויבא" ולקבוע יום פטירתו ביום ד' כ"ה בניסן תכ"א. אבל אם כן, יוצא שממלא מקומו הגר"ש קידנובר נתמנה לרבה של פיורדא בחי' ר' מן (שכן מצאנוהו חותם על הסכמה בתשרי תכ"א בפיורדא). לכן נראה לו ללוונשטיין לקבוע יום פטירת ר' מן ביום ב' כ"ד ניסן ת"ך, ואולם על קביעתו של לווונשטיין (שאינה מבוססת כל עיקרה) יש שתי תמיהות (לפחות): (א) מפני מה לא הזכירו בעל מג"א בברכת המתים. (ב) מפני מה לא ציין ששמע את הרבר בבחרותו (שהרי עדיין לא הגיע לעשרים כאשר שימש ר' מן ברבנות קראטאשין). לפיכך נראה לענ"ד, שבעל מג"א שמע את הרבר מהגאון רמ"מ ב"ר משולם זלמן אוירבך, בעל עטרת זקנים, אשר שימש ברבנות קראטאשין משנת תל"א עד הסתלקותו (ב' בתמוז תמ"ט). וידוע, כי בעל מג"א החל לחבר את ספרו על א"ח בשנת תכ"ה בערך, ובשנת תל"א קבל עליו הסכמות גאוני פולין. לאחר שנרפס ספר עולת התמיד ועולת השבת על ש"ע א"ח (אמ"ר תמ"א) עבר שנית על ספרו במהדורא תנינא, בה הוסיף הערות רבות המתיחסות לספר הגו', ואף ההערה שלפנינו הוסיף כנראה לאחר שנתמנה בעל עט"ז לאב"ד קראטאשין.

ברך מ"ט, בין ההערות הנפלאות של הרב ר' מנחם בראכפעלר לרש"י עה"ת, נפלה טעות מצערת. הוא מעיר על סתירה בין רש"י לבראשית לבין רש"י לישעי'. בבראשית

(מ"ג, ל"א) פירש רש"י: ויתאפק, נתאמץ, והוא לשון . . . חזק. ואילו בישיעי' (ס"ג, מ"ו) מפרש רש"י: התאפקו, נתחסרו — „מלשון חסרון!" — ומאוד נפלאתי על המעיר המצוין, שרוב הערותיו מדויקות וקולעות, כיצר נשתבש בפעם הזאת ליחס לרש"י פירוש זר ותמוה! הרי גם בישיעי' פירש רש"י: התאפקו, נתחסנו. וכן בפירושו לאסתר (ה', י'): ויתאפק. נתחזק לעמוד על כעסו. [עתה ראיתי בספר ישיעי' ע"פ מלבי"ם, נדפס ברש"י: נתחסרו. ונראה, שרפוס משובש זה, או אחר בדומה לו, נודמן לפני המעיר הנכבד, ואנב חורפיה לא שם לבו לשבוש, ושמי". אנב אעיר על הכתוב בישיעי' שהובא בכרם במקומע ובשבוש, וצ"ל: המון מעיד ורחמיך אלי התאפקו].

בקונטרס נ"ג (מכת תשמ"ג) הוער בשולי רף מ"א, כי בקובץ אוצר החיים (רעווא תרפ"ט) עמוד רכ"ו, הובא בשם גמרא כתב"ד, הגירסא בכרכות מ"ח ע"ב, „פלומנו". — ברצוני להעיר, כי ששים שנה קודם לכן נדפס הספר היקר רקדוקי סופרים על מסכת ברכות מאת הנאון רנ"ג רבינוביץ (מינכען תרכ"ח) ושם (דף 258 הערה פ') ציין המחבר, כי במסכת ברכות כ"י שבא אליו „מאוצר ספרי קיסר צרפת" בפארזי כתוב פלומנו במקום פלימו. ומדק"ס נכנס לאוצה"ח!

בקונטרס נ"ז (אייר-סיון תשמ"ג) רף ו' נתפרסם מכתבו של הגריא"ל אבד"ק הענטשיין לאביו הב"ח ולאמו „מרת בילה". — מן הראוי לברוק במקור, אם כתוב שם בילה בה"א, שהרי אבותינו כתבו בילא באל"ף (אמותינו כתבו ביילע). וכן בשמות נשים (בית שמואל קכ"ט): בילא באל"ף וכו'. וי"א בילא נגזר משם בלהה. וכתב בס"ס, לכתחילה יש לכתוב באל"ף, ואם כתב בה"א כשר, עכ"ל*). והשוה נוסח התנאים שכתב הגה"ק משינאווא לבת בתו פיגא בילא ונתפרסם בכרם (קונטרס מ"ז, אייר סיון תשמ"ב, דף ס').

ברף כ' הובא מה שכתב היעב"ץ בגליון ספרו מור וקציעה סימן תר"י, שהוא חוזר בו ממה שקבע בסירוורו [שערי שמים, אלטונא תק"ז, דף קי"ר ע"א, שער החצר לעי"ב, מסלה ו' סעיף 6] לברך על הדלקת הנר ב"כ: ועם שכך קבעתי בפשיטות בחצר לשער העליון, היא רינקותא, דאזרא מני מילתא בהג"ה דש"ע. והדרנא בי וצ"ל שם אין מברכין בו, עכ"ל הנאון יעב"ץ. ובהערה 5: צ"ע כוונתו (במ"ש בהג"ה דש"ע). — לענ"ר כונתו, שנגרר אחרי הנהת הרמ"א בסעיף ב', המחזק את דעת הרא"ש בהוסיפו: וכן המנהג במדינות אלו [לברך]. ונשכחה ממנו תמיהתו בהנהותיו על הרא"ש ליומא סימן כ"ז, עי' שם.

ברף נ"ז העיר רנ"מ נערמאן, כי שני הספרים שנדפסו בשנת תרס"ו בפיעטרקוב בשם בית דוד מאת ר' דוד יצחק מפיעטרקוב — נתחברו ע"י שני מחברים. את ב"ד על ניטין [הנקרא בשם חידושי הרר"ח, היינו: ר' דוד חדיף] חיבר רד"י ב"ר ראובן מפיעטרקוב, חתנו של בעל מאור ושמש. ואת ב"ד עה"ת חיבר רד"י ב"ר גרשון ראב"ד בפיעטרקוב, חבירו של הרבי מלובלין. — וראי הצדק אתו. אף כי טעו בזה הג"ר אברהם שטרן בספרו מליצי אש (כ"ח שבט, סימן רפ"ו) ורח"ד פרידברג בספרו בית עקר ספרים (603) — שעשו משני המחברים איש אחד! ואעיר עור: א) שם משפחתו של רד"י ב"ר ראובן הוא ברומברג. ונרמזו בשער הספר בר"ת: ב'רוב ר'בנים א'לופי מ'רנן ב'ניהם א'דירי ר'אשי ג'דולים [בראמברג]. (ב) בספר נכללו חידושי הרר"ח על מסכת בבא בתרא

(*) כראי לציון שכ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ וצוק"ל חי"ד במכתב לבתו מרת רבקה בילא ע"ה, כתב לה פעם אחת בילה בה"א (זה הי' כמה שנים אחר חתונתה ולא נתברכה עד אז בוש"ק), ובשולי הגליון כתב, שאין כוונתו שיש לכתוב בילה בה"א, כי כל שם שאינו בלשון הקודש כותבין אל"ף בסופו (עי' אחע"ז סי' קכ"ט סעיף ל"ד), רק כסגולה להמשיך לה ברכה שתפקד בישועה כתב לרמז באות ה"א רמיני מתברכן ישראל בוש"ק, כי אות ה"א הוא סגולה לזה כמאה"ב „הא" לכם זרע. (עיין בספח"ק אוהב ישראל, בליקוטים לפ' במדבר).

(כעמ' 85-88). אך בשנת תרע"א נרפס הספר שנית בפיעטרקוב, בהשמטת חי' ב"ב וכמה מן החסכמות. ורק הוצאה זו בלבד נרשמה בכע"ס הנ"ל. ג) שם משפחתו של רד"י ב"ר נרשון הוא בוכנר. וקורם שנתמנה ראב"ד ר"ק פיעטרקוב שימש אבד"ק טשענעמטשוב. ר) הוא נפטר בפיעטרקוב כיום כ"ח בשבט תקפ"ז. ואילו הראשון נולד אמנם בפיעטרקוב אך נפטר באויזר הסמוכה לטומאשוב-מאזובייצק, ואינו יורע תאריך פטירתו.

ברך ס"א, במכתבו של חתן אחי ר' רפאל אהרן בן שי', הערה א' — רבד"י, "יונתן" בפרשת וירא (כ"א, י"ב) מפורשים בפרקי רבי אליעזר פרק ל', עי' שם. ונלע"ד, ששרה אמנו שחררה את הגר שפחתה על מנת שתנשא לאברהם אבינו, אבל לאחר שבקשה מאברהם לגרש את הגר ולשלחה מביתו, קשר לה אברהם את החמת במתניה, להוריע כי חזרה להיות שפחה. ומצינו שהמלאך קורא לה: הגר שפחת שרי (לעיל ט"ז, ח') גם לאחר שהרתה לאברהם. ועי' בב"ר (מ"ה, ו'), שאמר אברהם לשרה: מאחר שעשינו אותה גבירה אנו עושין אותה שפחה. ויכירי משה הובא ממדרש תנחומא מכתבת יר' שאמרה לו (שרה לאברהם) נחזירנה לשפחה, ואברהם אמר אפשר מאחר שעשינו אותה גבירה אנו חוזרין ומשעבדין בה. משמע שאע"ה לא רצה לשעבדה אבל חסכים לגרשה ולקשור בה סימן שהיא שפחה.

שם בחזקת ר' — וראי צדק המעיר, וכבר תקנתני כן בגליון בית הבחירה, שנרפס [במעות, בשם „חירושי המאירי"] בוויילנא חש"ר (רף 20 ע"א). והנה בשנת תשי"ט חזרו והרפיסו את הספר כירושלים [בשם „בית הבחירה"!], אך השבוש נשאר במקומו (ברף ט"ו ראש ע"ב).

בקונטרס נ"ח (תמוז תשמ"ג) רף מ"ה הביע ר' שמריהו צימראנענבויס פליאה ברבד"י הגר"ש נ"ז, שנשתמט מזכרונו ירושלמי מפורש במסכת תענית. — ירושלמי זה צוין כבר ע"י הגאון ר' ירוחם פישל פערלא בגליון הספר ידות נדרים, אמנם כבר קרמו ר' יחיאל מיכל היבנר (בשו"ת הור"ה, לעמבערג תרנ"ד, סוף סימן ט"ז) המעיר: שכן מפורש בירושלמי ברכות פ"ר ה"ג: וא"ר מני. רמז לת"ח, שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפלתך, עכ"ל הגר"מ היבנר. אנכ אעיר, כי בהנהגות אשרי הועתקו הרבדים מספר אור זרוע, אשר לקחם (כנראה) מרבו הראב"ה, שהביאם בספרו (בהלכות תענית, סימן תתס"ח, רף 629): גרסינן בפרק שני דמכלתין בירושלמי וכו'. ואעיר עוד, כי גם ירושלמי ברכות הביא הראב"ה בספרו (בהלכות ברכות, סוף סימן צ'), ויש כאן חילופי נוסחאות, אך אכמ"ל. בקונטרס פ"ג (טבת תשמ"ו) רף מ"ד-מ"ה העירה המערכת, כי שני הגאונים, בעל פנ"י ור' יהושע העשיל לבוב, חתמו: יושע — שלא לכתוב ג' אותיות השם כסדרן, כמ"ש במ"ב גיטין (שמות אנשים י', כ"א) על בעל מגיני שלמה. והעיר רב"צ רוב הלבדשטאם בקונטרס צ' (אלול תשמ"ו) רף מ"ט: דבאותו קובץ ברך כ"ה נרפס צילום מכתב"ק של הגה"ק משינאווא זצ"ל ובהביטו בחתימתו ראיתי שחתם שמו יחזקאשרגא, דהיינו שהש"ן מתחיל מרגל השמאל של האל"ף והשמיט הלמ"ד, ומן הסתם זהו ג"כ מטעם הנ"ל. ובהיות רבר זה חידוש כעני, עיינתי בעוד עשרים ויותר חתי"ק הנרפסים בכרם שלמה וברבד"י חיים (דפוס א"י) ובכולם חתם בכך. וכמדומני שזה דיוק חדש בחתימת קרשו, שלא העירו בה כתבי הנהגותיו. — על כך יש להעיר, כי המתכוון בחתימה יראה שאין אות א של יחזקאל דומה לאות א של שרגא, כי באות א של יחזקאל נמשכת הרגל השמאלית למעלה, ושילב החותם את שתי האותיות א"ל. וכן מצינו בספרי דפוס, ששתי האותיות באו משולבות אשה אל אחותה. ונמצאה כבר צורה זו בספר משנה תורה לרמב"ם שנרפס ברומא לפני תקט"ו שנה. וכן בספרים אחרים שנרפסו באותה תקופה באיטליה, כגון ספרי הטורים ופירושי רש"י לתורה ועוד. ומצויה הצורה הזאת בכתיבי חכמי הספרדים, וראי מטעם שלא לכתוב כמפורש את השם א"ל.

בקונטרס פ"ח (תמוז תשמ"ו) דף כ"ה, כתשובת הגר"א גליק מיום ד' ש"פ פ' צו תרס"ה, פוענח הנוטריקון ש"פ [= שושן פורים]. והנה אמת נכון הדבר, כי בשנת

תרס"ה חל שושן פורים כיום ד'. ואולם לא כתב המשיב „ד' פ' צו ש"פ תרס"ה", אף לא כתב „ש"פ ד' פ' צו תרס"ה" אלא כתב „ד' ש"פ" — לפיכך נ"ל לפענחו: שבת פרה! ובכונה לא כתב כן במפורש, כדי לכלול בקיצור גם שושן פורים. בקונטרס צ' (אלול תשמ"ו) דף כ"א, במכתבו של הגר"י אייבשיץ לר' פייבש: ויקבל הח"כ. פוענח: [= החליפת כתבים]. — הפענוח הנכון הוא: החילוף כתב. והוא תרגומו של „וועקסל" (שטר חוב). וזה מצוי הרבה בכתביהם של בני הדור ההוא. הגר"א שולח לר' פייבש את השטר, והוא מורה לו על שנכתב את חובו מכני הלוח. ואחתום בכרכת יגדיל תורה ויאדיר ובשמחת פורים הכעל"ט ונזכה כולנו לראות בשוב ה' שיבת ציון.

כה מעתיר,

שמואל הקטן אשכנזי
ירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד. ב' פרשת שמיני תשמ"ט.
לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

ברצוני להעיר ולהוסיף כמה מראה מקומות על קובצי כרם שלמה בע"ה.
(א) קובץ קי"א עמוד נ"ז אות י"ד, בענין לכתוב שני יודי"ן או ג' יודי"ן במקום שם הוי"ה. — בש"ע יו"ד סי' רע"ו דין י' כתב הרמ"א, והשם שכותבין בסידורים ב' יודין ואחר על גביהן וכו'. ועי' בברכ"י בשו"ר ברכה אות ד' שכתב דקרוי הרב שהוא ט"ס וצ"ל כמ"ש בדרבי משה ב' יודין וי"ו על גביהן, ונכתבין כן משום שעולין כ"ו כמנין השם המיוחד, ועי' בשר"ח כללים מע' מ' כלל י"ב שהאריך בזה הענין ומציין לחי' הר"ן במס' שבת דף קט"ו ב' שכתב שמשתמשים בשלשה יודי"ן במקום שם גמור. וכתב בשם ספר חסידים ס' תתקל"ה שמיקל למחוק שם של ב' יודי"ן, ובס' משנת חכמים למהר"ם חאנזי ז"ל בהקדמה כתב טעם שכותבים השם של ב' יודי"ן דידוע דצריך לשלב הוי' וארנ"י כשאומר השם, נמצא אות הראשון הוא י' של הוי' ואות האחרון הוא י' של ארנ"י, משום זה כותבים ב' יודין, ואח"כ כתב שראה חומש כתובה על קלף שהוא כתב ישן נושן יותר מאלף שנה וסדר כתיבתה היא א' מקרא וא' תרגום בזה אחר זה, ובמקום שם הוי' ב"ה כתב שלש יודי"ן שתים למטה ואחת למעלה, (וזה מקור לגירסת הרמ"א בש"ע לא כגירסת הדרכי משה), וכתב המשנת חכמים כמה טעמים לזה, (א) דג' יודי"ן גימט' ל' כמו שם המיוחד וד' אותיותיו, (ב) רישנן ג' שמות מפסוקי היחוד ה' אלקינו ה', (ג) כנגד ג' יודין רברכת כהנים דאינן סגולתא י' יברכך י' יאר י' ישא והן כנגד ג' יודי"ן ראיתנהו בקרא ה' מלך ה' מלך ה' ימלך (ד) ג' יודין הוא א' מהע"ב שמות שיוצאין מפסוק ויסע ויבא ויט עי' שם באריכות. ועי' בס' מאירת עינים לרבינו יצחק רמץ עכו פ' שלח (תלמוד של הרמב"ן ז"ל) וביפה עינים שם שכתב בשם פסיקתא זוטרתי (שמות ג') טעם למה אנו כותבין את השם הגדול בג' יודי"ן נגר ג' שמות, עי' שם *).

(ב) קובץ קי"ב עמוד ל', האריך בהיתר שנוהגים לשבור אגוזים מקליפתן בשבת. — עי' בש"ע הרב סי' שיי"ט סעיף ט' שכתב, ולכן אסור לפרק אגוזים לזוים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן הירוקה שעל גבי קליפה הקשה והעבה וכו', אבל מותר לשבר ולקלוף מהן קליפה הדקה שעל גבי הפרי תחת הקליפה הקשה הנשברת שאין איסור מפרק שייך אלא

(*) בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות מ"ה בסופו כתב: ומצאתי כפי' התורה כ"ו לרבינו אלעזר מנרמיוא ז"ל שכ' בפ' נשא, כנגד ג' יודי"ן יברכך י' יאר י' ישא, כנגד זה כותבין את השם בג' יודי"ן, עכ"ל.

בקליפה העליונה, עכ"ל. ומעם החילוק, שבקליפה הירוקה יש בה משום דש, וקליפה הקשה אין בה משום רש, עי' באריכות בס' קצות השלחן סי' קכ"ו בכרי השלחן אות ז'.
 ג) קובץ קי"ד עמוד מ"ד, ראיתי הערה על רש"י במס' מו"ק דף מ' שהוסיף מלת ובקשה, ובפרשה לא מוזכר לשון של בקשה כלל. — חפשתי ברש"י על עיון יעקב ולא מצאתי שם תיבת בקשה, וידוע דרש"י על מס' מו"ק אינו מרש"י ז"ל, רק רש"י שנרפס על הרי"ף הוא מרש"י ז"ל, כמ"ש בשפת אמת מו"ק דף ו' ע"ב במוסנר, וכ"כ המפרשים בשם הנצי"ב בהעמק שאלה שאילתא ק"ע.

ד) שם עמוד מ"ג, במדור חדשים נס ישנים הובא בשם הנועם אלימלך פ' מקץ דבס' הישר לר"ת איתא שאי אפשר לכלי להיות עובד ה'. — כן מביא הנועם אלימלך עוד הפעם בפרשת צו, דמירת כילת וקמצנות הוא מדה גרוע ביותר. ועי' בספר חסידים סי' שכ"ג דיותר טוב להתחבר עם ע"ה שותרן בממונו כמשא ומתן מלהתחבר עם ת"ח שעצרן וקפדן עכ"ל.

והרחיד"א ז"ל בס' כסא דוד סוף דרוש י"ב כתב בזה"ל, כי מדת הכילית רעה מאד והיא שורש פורה ראש ולענה והיא סגולה לירש גיהנם וגם בעה"ז אין לו מנוחה כי הכיליות גורם כמה מריבות עם אשתו ובניו ואין לו מנוחה לא בעה"ז ולא בעה"ב וכו', עכ"ל.

ומעלת הנריבות כתב רבינו החיר"א בספרו ראש דור פ' כי תשא, דיש לך ארס נריב נריבות ורחב לבב אשר מצר נריבות לבו הוא פזרן בכל עניניו במאכלו ומלבושיו וכל צרכי ביתו בשפע גדול ובכלל הוא הולך צדקות לתת לכל שואל, ולכאורה האדם הזה יעלה על לב, כי זו הצדקה שעושה אינה חשובה כל כך, שיורד על פי מדותיו שהם הפיזור והנריבות, ולא כן הדבר רק שווראי צדקותיו חשובות ומרוצות לפני ה', כי הנריבות הוא מסטרא דקדושה ונוטל שברו משלם, עכ"ל.

ה) בקובץ קי"ד עמוד ט"ז הובא דרוש מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסט"פל זצ"ל שכתב בשם זקינו בעל התניא זצ"ל בפ' י"א מאגרת התשובה שאנו מבכרים בכל תפלת י"ח ברכ אתה ה' חנון המרבה לסלוח, והרי ספק ברכות לחקל, משום ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל עכ"ד, והוסיף על זה נכדו הנ"ל דמה שאמר הרב ז"ל דבשעת ברכת סלח לנו וראי מוחלין לו עונותיו, נראה דאין ביטול תורה בכלל, דהרי אמרו ויתר הקב"ה על עי"ז וכו' ולא ויתר על ביטול תורה אלמא חמורה מכולם וכו'. — וצ"ע שהרי זקינו כתב בעצמו בספר לקוטי אמרים פ' כ"ה בזה הלשון, ולזה תקנו ברכת סלח לנו ג' פעמים בכל יום, על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכו', עכ"ל. הרי מפורש בברכת סלח לנו קאי רוקא על ביטול תורה, וצע"ג.

ו) בקובץ קט"ו עמוד מ"ו הועתק מתוך כת"י של הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד עה"פ וכל בית ישראל וגו'. — עי' בהקדמת הגאון הנ"ל על ספר אורח לחיים עה"ת שכתב שם ג"כ כל מה שנרפס כאן מכת"י.

ז) שם עמוד מ"ט הקשה הבחור יונה בערקאוויטש נ"י על מ"ש בס' יערות דבש ח"ב דרוש ט"ו רסתם יין לא נגזר עדיין בימי אחשוורוש, ופלא הא מפורש במס' מגילה י"ג ב' דהמן אמר אם ארוני המלך גונע בכוסו של א' מהן, חובסו בקרקע ואינו שותהו. — אמרתי קושיא זו לפני ת"ח א', והשיב לי דמהר"ל מפראג זצ"ל בספרו אור חדש על מגילת אסתר על פסוק ישנו עם אחר מפורד ומפורד וגו', הביא הגמ' דמגילה הנ"ל, דמשמע דכבר היה נזרת סתם יינם, וכתב על זה, ואע"ג דפתם ושמןם הוא מגזרת י"ח דבר, ואמרינן במס' עי"ז רף ל"ו רניאל גזור ולא קיבל ואתו תלמידי דהלל ושמיא וגזור וקיבל וכו', סוף סוף היו נמנעים מפיתם ויינם הגם שלא נתפשטו הגזרה בכל ישראל, עכת"ד מהר"ל מפראג. לפ"ז יש מקום ליישב ג"כ לשון היערות דבש.

אברהם מרדכי דיאלאווסקי

שיכון סקווירא, ניו יארק

בעזה"שית.

א"כ מערכת הקובץ הנכבד „כרם שלמה" הי"ו.

אחרשה"ט, לאחרונה קבלתי במתנה כרך העשירי מכרמכם הנחמד (מאת דודי הרה"ח מו"מ וכו' מוה"ר משה חנוך גרינפעלד שליט"א) ונהניתי מאד מפירות הכרם, וראיתי לקבוע בכתב איזה הערות שעלה ברעיוני בעת הביטוי בו.

(א) קונ' א' עמ' מ"ז — גרפם מכת"י תירוץ על קושי' התוס' סוכה (ל) ד"ה משום, דלמ"ל קרא רלכם תיפול משום מצהב"ע, די"ל דאיצטריך קרא בנוונא שעשה שליח שיעשה מצהב"ע, רמטעם פסול מצהב"ע לא מיפסל, דהא המשלח לא עבר דאשדל"ע, וא"כ שפיר יוצא ידי המצוה לזה צריך לכם דגם בכזה"ג לא יצא, עכ"ר הכת"י. —

ולענ"ד אינו נכון מכמה טעמים, דהנה בעיקר הדבר היכי שהעבירה נעשית ע"י אחרים אי הוי מצהב"ע, כבר האריכו האחרונים בדברי התוס' להוכיח דלא ס"ל כשיטת הארחות חיים מובא בב"י או"ח סי' תרמ"ט שסובר דלא הוי מצהב"ע, ע"י שעז"מ הל' לולב פ"ח ה"ט, אך מדבריו נראה שמיידי כשעושה המצוה ביחד עם העבירה, והוי שליח גם להמצוה, וזה א"א לומר, דהא מיידי ממצות סוכה ולולב, ובזה אין שייך שעושה שליח לקיים המצוה, משום דהוי מצוה שכנופו (ע"י תוס' רי"ר קידושין מ"ב. ובקצוה"ח סי' קפ"ב סק"א) וע"ע בכפוף"ת סוכה (כט:) ובח"י חת"ס שם, דלא מהני שליחות בלולב מטעם אחר. גם מש"כ דהמשלח אינו עובר משום אשדל"ע, אינו כן דעת האחרונים, דהנה בס' ברוך טעם שער ערול"ת (דף מ"ד ע"ב מדפח"ס) כתב, שאם עושה שליח על דבר שהיא מצוה ועבירה ביחד, לא אמרינן אשדל"ע דאין שליחות לחצאין, וכיון שהמצוה מתייחסת אל המשלח גם העבירה מתייחסת, וכ"כ בתשו' קול ארי' חו"מ סי' קי"ט אות ח'.

(ב) קונ' ב' עמ' כ' — מובא שם קושי' נפלאה מהנה"צ רנ"ח מדויקוב בסוגי' דאין מדליקין מנר לנר (שבת כב:) וע"י מש"כ בזה בקונ' ד' עמ' מ"ז. — מצאתי שכבר קרמו בקושיא זו בס' יד המלך (מנכר הנוכ"י) הל' חמץ ומצה פ"ד ה"ב, עיי"ש שהאריך בזה.

(ג) שם עמ' נ"ו אות י"ז. — יש להוסיף שגם בפרדס יוסף פ' בא עמוד צ"ז תירץ כן.

(ד) קונ' ה' עמ' ל"ב בח"י הגאון מראנאטשוב אות ה' חידוש, בשרץ שנמצא במקדש, דהאיסור טלטול היא על האכנס שנשמא. וצ"ע דהא כיון שהאכנס בידו לפני שנעשה מוקצה א"כ אין בזה איסור טלטול*). ע"י מג"א סי' ש"ח סק"ו, שאם יש בידו דבר מוקצה מותר להניחו בכ"מ, וכש"כ בזה שהוא נידון המחבר שם, וצ"ל דהקושיא היא, שמבטל כלי מדיכנו.

(ה) שם אות י"ב, כתב דלראב"ע שסובר דהפסח נאכל ער חצות, נעשה אח"כ נותר, ולפ"ז הקשה רבתוספתא פסחים פ"ה מבואר, דאינו נעשה נותר עד עלות השחר. — ע"י או"ש הל' חמץ ומצה פ"ו ה"א דאחר חצות אף שאינו יוצא מצות פסח נאכל בתורת שלמים, והוכיח כן מתוספתא זו, וע"י מש"כ בזה הגר"מ זעמבא בהסכמתו לפרד"י חלק שמות, (וע"י בא"ש הל' קר"פ פ"ד ה"ח ד"ה אבל, שלא כ"כ, ותמוה). ובעיקר דברי התוספתא י"ל עפ"מש"כ הגאון בעצמו בספרו צפנת פענח ה' תרומות (דף נ"ו ע"ב מדפח"ס), דבפסח יש ג' דברים, וא' מהם שיש עליו רק גרר קדשים כגון גידין הרכין ובני מעים וזה מותר לאכול כל הלילה אף לראב"ע, וא"כ אפשר למוקים התוספ' בזה. שוב מצאתי שכבר ת"י כן בעצמו בספרו הל' ערכין פ"ג ה"ג, (וע"ע באות הבא).

(ו) שם אות י"ד, הקשה על נוסח הגר"ה, כל דצריך ייתי ויפסח, דהא אינו נאכל אלא למנויו, ובלילה א"א למנות, ותי' דמיידי בגידין הרכין שאפשר לאכלם בלי מינו, ויוצא בהם מ"ע דאכילת פסח. — צ"ע דהא כיון שאין נמנין עליהן משום דהוי בגדר קדשים, א"כ א"א לצאת מצות אכילת פסח, ובאמת רבספרו יש קצת סתירה בענין זה, דבהל'

(*) עיין בישועות יעקב סי' ש"ח אות ט"ו.

ערכין כתב „אוכל בה רק בתורת מצוה, לא שיוצא בה ידי פסח . . . דזה לא הוי בנדר קרבן פסח“, וכ”כ כהל’ תרומות דהוי „רק נדר קדשים“, אולם בחלק השלמה (דף ט”ז ע”א) כתב „דלענין אכילת פסח יש עליהם שם בשר“, וע”ע כהל’ מתנות עניים פ”ב הו”א שכתב דאם נטמא הבשר ונשתתרו הנידון הפסח כשר „דיש בהן מצות אכילה“, וע”ע בחידושי הגר”ח על הש”ס, דלענין פסח צריך שם בשר, ועל הנידון אין נקרא שם בשר, אולם מצות אכילת קדשים אית בהו דאין צריך בזה שם בשר עיי”ש, ובקו’ בית יהודה בסו”ס חמדת ישראל (מבנו) מצוה ח’ כתב דנידון הרכין אין נאכלין רק ביחד עם הבשר, עיי”ש עפ”י קוש” המנ”ח מצוה ח’. — ועיקר הקושי י”ל עפ”י שיט’ הר”ש בפי’ לתו”כ פ’ צו, דאין איסור באכילת שלא למנויו רק המצוה אין מקיים, א”כ יתכן לומר נוסח ההנדה, אך לשון „ויפסח“ משמע שיוצא המצוה. עיי”ל לפי”מ שחידש הצפנת פענח הל’ מאכלות אסורות פ”ד הכ”כ, דאם הפריש פסח לעצמו, אפשר למנות אחרים עליו שלא מדעתם, וא”כ אפ”ל דבעל הנדה סובר יש ברירה [עיי’ פסחים (פ”ח. גדרים לו.)], והוברר הדבר למפרע שנשחט הפסח גם על איש זה.

(ז) קנו’ ב’ עמו’ נ”ז אות כ”א — הביא ממרן הרברי חיים זצ”ל, שאם אדם מתפלל שימות איש פלוני, ומת מחמת תפילתו, הרי זה רוצח נמור, ובס’ מקדשי השם השווה זאת למש”כ בס’ הלכות קטנות „ההורג נפש ע”י שם או כישוף . . . אפשר דכיון דבדבריו עביר מעשה הו”ל דומיא רמימר, וכזורק חץ להורגו, ועליהם נאמר חץ שחוט לשונם“. ובקנו’ ו’ עמו’ מ”ט כתב הרב י”ח סופר שליט”א, לתמוה על הדמיון דהא בנידון ההלק”ט הוי ברי הויקא, משא”כ בתפילה אין זה ברי הויקא, והו”ל רק בנדר נרמא. — ובעניי אינו מבין מה דניחא לי’ דברי ההלק”ט. דהם תמוהין טובא, כי מהסוגיא בסנהדרין (עו’ עז.) יוצא, דלא מחייב בדושה, כ”א כשנעשה הרציחה בידים או בכחו, וכמבואר שם כמה נווני דאף שיש בהו מעשה לא מחייב דהוי רק נרמא, ואף שיש אופן שחייב גם בלי הריגה בידים, דהלא חייב במצמצם, אולם זה הוי דין מיוחד, ויש ע”ז לימוד מקרא, ואכן יש בזה כמה פרטים, שכבר התחיל החיזק, ואינו תלוי בדעת אחר עיי”ש, עכ”פ בנידון כזה משמע שם דלא הוי רק בנדר נרמא, ופטור, וא”כ צ”ע דברי ההלק”ט, (ואכן כבר ציין בזה כמה ספרים שמקשים כן).

אמנם כרי שלא לשווי’ ההלק”ט ח”ו כטועה, נדחק עצמינו להמציא לו סמוכין. — הנה בתוס’ ב”ק (נו.) מנהדרין (עז.) חולין (טז.) כתבו לחדש בדיון אשו משום חציו (ב”ק כב.) „שאין חילוק בין מקרב רבר אצל האש ובין מקרב האש אצל הרבר“, ואם כפתו אדם „והביאו במקום שסוף חמה או צינה לבא או ארי חייב“, ומדבריהם אלו יוצא כמה חידושים בדיון אשו משום חציו. (א) שאין הפי’ דלפי דאות עיני התורה אנו מחשבין שיש בהדלקת ובהליכת האש כח אדם, כמו שיש כח אדם בזריקת כדור, אלא הפי’ הוא, שהתורה ציוותה שנרון כל היום שיוצא ע”י אש — שאדם הדליקה — כאילו עשאו האדם בידים. (ב) דדיון זה אינו דוקא באש, אלא בכל דבר כמו אבנו סכינו ומשאו (ב”ק ג.) שהם תולדות אש, וזה דלא כשיט’ הרא”ה בשטמ”ק ב”ק (נו.). (ג) דדיון אשו משום חציו, אינו רק בפעולה, שמעצם פעולה זו יבא המיתה, כלומר פעולה האחרונה, אלא גם כשצריך לפעולה אחרת וגורם אחר, כיון שצריך לפעולתו, ואותה פעולה האחרת תבא ממילא, נקרא שהוא עשה הרציחה, וזה דלא כתי’ חב’ בתוס’ מנהדרין הנ”ל. (ד) דדיון זה אינו רק בנויקין, אלא גם בדציחה, וזה דלא כשיט’ הר”ן מנהדרין (עז.) [ולגבי שאר דיני התורה עיי’ בנמוק”י ב”ק (כב.) ובראשונים ומש”כ בזה האחרונים].

והנה בעיקר החידוש שהיא נקודה הג’, יש קצת קושי, אולם יש להביא קצת ראי’ מדין מעמיד בהמתו (ב”ק נו.) שנפסק בשו”ע חו”מ סי’ שצ”ד ברמ”א כשיט’ הרשב”א דהוי מויק בידים, ולכאורה קשה דהא אינו עושה רק פעולה נפרדת, ועדיין צריך שהבהמה תעשה פעולת החיזק, וא”כ למה לא יחשב רק כגורם, וצ”ל שהוא מדין אשו משום חציו

וכסברת התוס' הנ"ל, [ומה שחולקין ע"ז התוס' ב"ק (נז):] ר"ה מעמיר רלא הוי מזיק בידיה, י"ל שסברתם דלא הוי כ"כ ברי הויקא], ועי' במג"א סי' שכ"ח סקנ"ג שהמעמיר עלוקה בשבת חייב משום אב מלאכה, ועי' באבן העזר מש"כ ע"ז, ובאמרי בינה דיני שבת סי' כ"ז, [ומה שקשה על חירוש התוס' מדין בידקא רמא, י"ל דיש חילוק בין פעולה חיובית לפעולה שלילית, דבמסיר מונע יש דין כח שני ועי' מג"א סי' קנ"ט סכ"א]. ואחר הקדמה הזאת אפשר להבין דברי ההלכות קטנות, דכיון שעושה פעולה שעל ידה נעשה הריגה, הוי שפיר רוצח, מדין אשו משום חציו, אלא דאכתי קשה דסו"ס לא הוי רק דיבור, ועי' באחרונים שפלפלו בדיון אמירה לעכו"ם אי הוי אפילו בגדר גרמא, [ראה בשמים ראש סי' של"ד שכתב דהויא דאסור גרמא, אסור גם אמירה לעכו"ם דהוי בגדר גרמא, אולם ברוב אחרונים מכואר להיפך דלא הוי אפי' בגדר גרמא, עי' תשו' חת"ס אבה"ע ח"א סי' כ', בית אפרים יו"ד סי' ס"ב], אולם י"ל רבאדם שאני רתלוי ברעתו, ובפרט עכו"ם אדעת' דנפשי' עבד, וכ"כ האחרונים בעצמם, וע"ע ביי"צ או"ח סי' ל"ב, ובאמת דאפי' באדם יש שכתבו דהוי יותר איסור מגרמא. עי' תשו' שם ארי' יו"ד סי' נ"ג, וע"ע תשו' רעק"א ח"א סי' ס"ד בסופו, חמדת ישראל ח"ב סי' ז', עכ"פ אין להקשות מאדם דאין מוכרח שיעשה מה שנצטווה, משא"כ בנידון ההלך"ט דבורו עושה הכרח, דהורג ע"י שם ודאי שימות, דכן הוא סדר ההנהגה בהבריאה, ועי' במ"ר איכה פ"ב פ"ו, ובילקוט שמעוני רמז תתרכ"ג שאמרו ישראל שיוירדו המלאכים ע"י שם, ומה עשה הקב"ה שינה שמות המלאכים עיי"ש, ומשמע דהזכרת שם עושה הכרח, וא"כ ודאי די"ל בזה דין אשו משום חציו.

מעתה נחזור לדברי הרב"ח, לכאורה בזה אין לומר אשו משום חציו, דהא תפילה ודאי דאין הכרח שתתקבל, אלא די"ל דאף שלא הוי רק בגדר גרמא, נקרא רוצח, ועי' מש"כ הרמב"ם בהל' רוצח פ"ב ה"ב ופ"ג ה"י"א, רגם ההורג ע"י גרמא הוי רוצח ודמו נדרש בידי שמים, ועי' בס' אור גדול סי' א' (רף ה' ע"א מרפה"ס) אי יהרג ואל יעבור כשאונסין אותו להרוג ע"י גרמא. ויש להסביר בפשיטות עפמ"ש בשו"ת צ"פ (ווארשא) סי' כ"א דהויא דהאיסור היא התכלית גם גרמא אסור, ובצפנת פענח הל' כלאים פ"י הל' ל' כתב (וכ"כ בכ"מ) „דחציוב הוא לא משום שהוא הרג רק דע"י נהרג". [ויש אריכות גדול בכמה דיני תורה בגדר גרמא במשיל מוס בבכור, ברודף, בשבת, במחיקת השם, באיסור סירוס, עי' כ"ז באחרונים ואכמ"ל]. עכ"פ אפ"ל רכוונת הרב"ח לא הוי' לדין מיתת ב"ד, אך ההלך"ט כתב דהוי „כזורק חץ לתורנו" ומוכרח לומר כנ"ל, ועיין צ"ע.

ובעיקר דברי הרב"ח הערני ח"א מדברי הר"ן גררים (מ). „פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות" ולכאורה צ"ע דהא הוי רוצח לפ"ד. — אולם י"ל דבחולה שאני שמוטר לעשות כמה דברים שימות, עי' יו"ד סי' של"ט ברמ"א דבמסיר מונע מותר לגרום לגוסס שימות, ואפשר שהר"ן מיירי בגוסס, וכן משמע מדבריו „ואי אפשר לו שיחיה". ועיקר הנראה בזה דכאן שאני דאינו מתפלל שימות משום שרוצה שימות, רק מתפלל לשובתו, ואינו רוצח תכלית המיתה, רק מתפלל שאם נחתך רינו למיתה ימות מהרה בלי יסורין, משא"כ בנידון הרב"ח מיירי כשמתפלל לדעת חבירו וז"פ. פה תהא שביתת הקולמוס כי כבר הארכתי יותר מראי, ואסיים בברכה שתזכו לזכות את הרבים בחידושי תורה, ויתקדש ש"ש על ידיכם.

חק' ישראל בצלאל דוד ווערצבערגער

ברוקלין, ניו יארק יע"א

בעה"ת.

לכבוד המערכת „כרם שלמה“.

באתי להציע בזה לפני מעלתכם ב' הערות במס' יומא.

(א) במס' יומא דף ס"ב ע"ב: שנים ליום (בעולת תמיד) כנגד היום, אתה אומר כנגד היום או אינו אלא חובת היום, כשהוא אומר את הכבש אחר תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, הרי חובת היום אמור, ומה אני מקיים שנים ליום, כנגד היום, כיצד תמיד של שחר ה' נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שני' ושל בין הערבים ה' נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שני'. וברש"י שם ד"ה על קרן מערבית צפונית: של מזבח שהשמש באה מן המזבח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן כותל המזרח בכל יכולת מפני שהכתלים גבוהים והחמה שחרית בשיפולו של רקיע וצל הכותל עומד כנגדה וכו'. ובספרי יש גירסא אחרת לשנים ליום כנגד היום שהיא יותר כפשוטו, רהיינו רבבוקר שחטה במזרחית צפונית, ובין הערבים במערבית צפונית כנגד זריחת השמש וביאתה. הגם שהגר"א והגצ"ב גורסים כגירסת הבבלי, מ"מ צריכין אנו לפרש הגירסא שלפנינו.

ואמרתי דזה תלוי בחילופי הפירושים בענין קלעי חצר המשכן, דכתיב בפ' תרומה (שמות כ"ז, י"ח) אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים וקומה חמש אמות וגו', וכתב רש"י ז"ל, חמש אמות גובה מחיצות בחצר והוא רחב הקלעים. ועיין רש"י עירובין ב' ע"ב ששם מפרש שגובה כל קלעי החצר ט"ו אמה, והא דכתיב וקומה חמש אמות, משפת מזבח ולמעלה גבהו עשר אמות והיו הקלעים יותר גבוהות ממנו ה' אמות רהיינו ט"ו אמות משום דלאו אורח ארעא שיהי' כהן עובד ע"ג המזבח והעם רואים אותו מבחוץ, וכתב שם שזה עיקר ושכן מפורש בזבחים נ"ט ע"ב. [ובאמת שזה מחלוקת בין ר' יודא ור' יוסי].

ובזה א"ל, ראי סבירנן כרש"י בחומש רגבהו של הקלעים ה' רק ה' אמות, או א"ל כגירסא אחת בספרי דשחטו בבוקר במזרחית צפונית מפני שהחמה כבר נראתה או על רצפת העזרה, וזהו יותר כפשוטו של כנגד היום, בבוקר במזרח, משא"כ אי אמרינן דהקלעים היו גבוהים ט"ו אמה, „הכתלים הגבוהים“, כלשון רש"י ביומא, וצל הכותל עומד כנגדה, אזי מוכרחין אנו לומר שכנגד היום הוא מערבית צפונית, מפני שגובה הקלעים מינעו החדרת קרני שמש במזרח.

(ב) ביומא נ"ג ע"א איתא: תלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך אלא מצדד וכו', רבא כד הוה מיפטר מיני' דרב יוסף הוי אזיל לאחור' עד דהוה מינקפן כרעי' (רהיינו שהכה כרעיו בחוזק עד שיצא דם), ומתווסן אסקופתא דרב יוסף רמא (היו מלוכלין מפתניו של ר"י בדם), אמרו ל' לר' יוסף הכי עביר רבא, אמר ל' (רב יוסף לרבא) יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרכא (שיהי' רבא בשכר הכבוד שהעניק לרבו ראש ישיבה על כל העיר), עיי"ש. וי"ל בזה, רהנה אי' במס' שבת (פ"ח ע"א) ההוא צדוקי רחוי' לרבא רקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא. וקא מבוען אצבעותי' רמא. ועיין מכות כ"ב ע"ב, אמר רבא כמה טפשא שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה, ע"כ. ובוה א"ל דרבא קיים בנפשי' מסירת נפש על לימוד התורה עד נזילת הרם, וכן קיים ועשה על יקרי' דגברא רבה.

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה שיחי'.

בקובץ לחרשי ארר דהאי שתא מובא תמיהה על דברי החת"ס זי"ע בהפסרת תשא שכ', שהר הכרמל סמוך לימה של טבריה כידוע, ע"כ. הלא הר הכרמל סמוך לים הגדול שהוא במערב אר"י וימה של טבריה הוי במזרח. — נראה שמקור דבריו הוא מנמ' שבת ל"ה. א"ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הר הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזו היא בארה של מרים, ופירש"י כרמל הר שעל שפת הים. והנה בארה של מרים היא בימה של טבריא כידוע, וכמבואר יותר מימרא זו במד"ר ויקרא (פ' כ"ב) א"ר חייא וכו' כל מי שעולה על ראש הר ישימון ורואה כמין כברה בים טבריא זו היא בארה של מרים, ופירשוהו המפרשים דהיינו מימרא רשבת הנ"ל וישימון הוא הכרמל (מימרא זו הובא גם ברש"י עה"ת פ' חקת עה"פ ונשקפה על פני הישימון, ובירושלמי פ"ט רכלאים סוף הל' ג', ועי' במפרשים שם).

אמנם בחרושי הר"ל שם במדרש העיר כנ"ל וז"ל: ומ"ש בשבת יעלה לראש הר הכרמל, צ"ע, שהרי הכרמל הוא אצל ים הגדול במערב א"י והבאר נגנו במזרח א"י קודם שעברו הירדן והוא בימה של טבריא במזרח א"י, ורוחק לומר שמחמת גובה הר הכרמל רואין ממנו ממערב למזרח, וכדומה שצ"ל שם ג"כ להר ישימון, ומפני שבמימרא שלפנ"ז שם אמרו יניח חמה בראש הכרמל טעו הסופרים לכתוב גם בהא רבאר כן, עכ"ל. ונשאר הענין בצריך בירור. (אגב במדרש שוח"ט קאפ' כ"ד, אי' ג"כ מימרא זו, ושם איתא הר נב).)

החותם בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

יעקב מנחם האגער

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. אור לעש"ק פרה, שיבסר לחורש שמרכין בו בשמחה, אין שמחה כהתרת הספיקות. כבוד חברי מערכת כרם שלמה הע"י.

ראיתי להעיר על איזה דברים בגליון כרם שלמה לחורש אר"א ואר"ב תשמ"ט. (א) ברך מ"ז נרפס הערה על החת"ס שכתב „בים יבוא קאי אכרמל שהוא סמוך לימה של טבריא כידוע", ותמה שם דוחו פליאה גדולה דהלא הר הכרמל הוא אצל ים הגדול ורוחק מטבריא. — וכרי להצדיק את הצדיק ראיתי לכתוב ענין שלענ"ד הוא דבר נאה, והוא במס' שבת ל"ה ע"א אמר רבי חנינא הרוצה לירע שיעורו של נחמ"י (דהיינו מה דאמר ר' נחמ"י כרי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל הוי ודאי לילה), יניח חמה בראש הכרמל ויירד ויטבול בים ויעלה, וברש"י שם, הר שעל שפת הים וחמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההרים ובכרי שידר ויטבול ויעלה הוי לילה. ובפ"י רבינו חננאל שם, ויירד ויטבול בימה של טבריא ויעלה. ולפ"י ר"ח מאירין דברי הח"ס, שכוונת הר"ח הוא, כי בחיפה הר הכרמל הוא במזרח והים הגדול הוא במערב, ולפי"ז יוקשה שלעת ערב אינו נראה השמש על ראשי ההרים, אבל לפי הר"ח שמדובר בימה של טבריא, וידוע שימה של טבריא היא במזרח וההר נגדו הוא במערב, יובן הנמ', שהוא עומד במערב על ראש ההר ששם השמש שוקעת. ובזה יובן עוד מה שנאמר שם א"ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים, וזו היא בארה של מרים, וכידוע שבארה של מרים נמצאת בימה של טבריא בכנרת, כמובא ברש"י (במדבר כ"א) בר"ה ונשקפה, דבר אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון שננזה בימה של טבריא והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר. מכל הלין מוכח שקראו חז"ל לההרים שמול הכנרת, בשם הכרמל.

(ב) שם כרף נ"ח, מבוואר כי נעל המובא במגלת רות, אין פירושו נעל שעל הרגל, אלא בית יר, וכ' שכן מצא ברעת זקנים לבעלי התוס'. — ואני מצאתי בתרגום שעל רות (ר'), ז' שלף איש נעלו, ושלע גבר ית נדתק יר ימיני' ואושיט.
(ג) עוד שם, על דברי בעל הטורים, שבכ"מ הקרימה התורה תורים לבני יונה, לבר באשה יולדת שיונה אינה מתאבלת על בן זונה. — רבדיו נכונים כי יונה פסול להקרב, רק בן יונה. אלא שנתקשיתי לפי"ד הבעל הטורים, למה בעולת העוף הכא בנדרה הקרימה התורה תורים לבני יונה, אע"פ שג"כ מביא רק אחר, וכמפורש ברש"י (ויקרא א', י"ד) בר"ה והקריכו, אפילו פרידה אחת יביא.
מוקירכם ומכברכם כערככם, ותזכו להגדיל התורה ולהאדירה,

מתתי צבי סג"ל
ירושלים ת"ו

כס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בגליון של חורש אדר העעל"ט במדור תמיהות וישוכים הקשה שואל אחר על דברי הב"ח חו"מ ס' שנ"ד דרבדיו תמוהים, וכן הקשה על שינוי לשון הרמב"ם, רבה' גניבה פ"א הט"ו כתב, מי שנבב כלי ושברו או פחתו או נשבר או נפחת מאליו אין שמוין לו הפחת כו', ובהל' גזילה פ"ב הט"ו כתב, גזל כלי ושברו אין שמוין לו הפחת כו', משמע רוקא ששברו בידים, ואילו בהל' גניבה כתב אפי' נשבר ממילא, עכתו"ק. — ברצוני להעיר כי ככל החזיון הנ"ל הקשה הקרני דאם בהנהותיו על הרי"ף בכ"ק דף ר', ותי' שם דברי הרמב"ם עפי"ד הה"מ דמיידי שלא הי' שינוי ממש רק שינוי קטן ששמו עליו, ולכך אם רוצים הבעלים רוקא השברים מחוייב הגזלן ליתן להם השברים, ורוקא אם הבעלים רוצים באחר אין הגזלן יכול לומר דהרי שלך לפניך. [ובביאור דבריו האדריכו האחרונים הרבה, עי' בחי' ר"ח הלוי כהל' גניבה ובהל' גזילה ואכמ"ל]. והנה הרמב"ם ס"ל סתם גניבה יאוש בעלים ולא בסתם גזילה, ולכך בהל' גניבה דמיידי בצירוף היאוש, דמיידי בסתמא וסתם גניבה יאוש בעלים, על כן מהני השינוי הקטן אף אם הי' ממילא, ואין הגזלן יכול לומר הרש"ל, אבל בהל' גזילה דמיידי בלא יאוש, דהרי סתם גזילה לאו יאוש בעלים, לא מהני היאוש הקטן רק כשעשאו בידים, ולכן כתב הרמב"ם גזל כלי ושברו, והרי הוא על דרך מ"ש התוס' בכ"ק דף ס"ז דאף דר"א לית לי' שינוי מ"מ שינוי בידים אית לי' יעו"ש, וכה"ג לדירן אף דסבירא לן דשינוי קונה, מ"מ בהאי שינוי קטן דמיידי כאן הרמב"ם, כמ"ש הה"מ שפיר יש לחלק בין אם הי' ממילא או בידים, אבל בהל' גניבה דמיידי בצירוף היאוש, דסתם גניבה יאוש בעלים, מהני אף שינוי קטן, וכמו"ש התוס' בסוכה דף ל"א, דאף אם שינוי החוזר לא קני מ"מ ביאוש קונה, עכתו"ד הנעמיים והמתוקים מרבש ונפת צופים בתוספות ביאור. — ולפי שהנושאי כלים על הרמב"ם לא עמדו בשינוי הלשונית, וגם אנכי הצעיר נתקשיתי בזה טובא מאז, וזה עכשיו האיר הי' עיני וראיתי התירוץ הנ"ל בקרני ראם הנ"ל, מצאתי חובה לנפשי לכתוב לכרמכם, בו במקום שהקשה גם אחר על שינוי הלשונית שברמב"ם הנ"ל. — ובדבר הקושיא על הב"ח, נשאר גם הקרני דאם בתימא, יעו"ש.

(ב) בגליון של חורש ניסן העעל"ט כתב הג"ד יוסף זוסמאנאוויץ הי"ד לתרץ העובדא דהאי ארמאה (פסחים דף ג') דאכל מקרבן פסח וקטלוה, דעמד בזה המנ"ח מצוה י"ד למה הי' חייב הנכרי מיתה, ותי' הגר"י הנ"ל, עפי"ד הגמרא בחולין דף ל"ג ע"א דאסור ליתן הבני מעיים של כל הבהמה לבני נח משום דכמאן דמנחא בדיקולא דמיא, וכ"פ הר"מ

בהל' מלכים פ"ט הי"ג, ובפסח היו צולין חקרבן ביחד עם בני מעיים, א"כ קבלו בשר טעם מבני המעיים או עכ"פ ריחא, ואין שיעורין לב"ג, לכן חי' חייב מיתה, עכתו"ד הנעימים*). אבל נפלאתי דלא העיר כלום ממה שהקשו כל המפרשים ובראשם בתורת הבית על הרמב"ם דפסק האי מימרא דכמנחא בריקולא רמאי, והא מסקנת סוגיין בחולין דף ל"ג ע"א דליכא מירי דלישראל שריא ולעכו"ם אסור, וכן פסקו הש"ך והטו"ז ביו"ד סי' כ"ז, ויעו"ש באחרונים. עכ"פ לשי' הרשב"א נפל היסוד.

ויעו"י במנ"ח מצוה ל"ט בקושיא הנפלאה על השוחט בשבת רשחישתו כשרה, וכתב המהר"ט הטעם דלא שייך כל מילתא ראמר דחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, משום דבלא"ה כבר עבר ולא יתוקן האיסור, והק' המנ"ח רמ"מ יתוקן לגבי הבנ"מ, לשי' הר"ן דריבוי בשיעורין הוי ראורייתא, נמצא דאם הוי שחיטה אסורה יהא אסור הבנ"מ לב"ג כמ"ש התבו"ש בס"י כ"ז, ואם יהא שחיטה מותרת יהא מותר הבנ"מ לבני נח וידבה בשיעורין, וא"כ נימא דהשחיטה אסורה ויתוקן האיסור לגבי הבנ"מ, עכת"ק יעו"ש. והנה לשי' הרמב"ם הנ"ל אין התחלה להקושיא כמובן, דהרי בלא"ה מותרין הבנ"מ, והמנ"ח לא העיר בזה, משום דלא קיי"ל כהר"מ בזה וכנ"ל.

ונלע"ד לתקן הדברים, רכאן גבי ק"פ אפי' הרשב"א מורה ראסור הבנ"מ לבני נח, אף דהוי שחיטה כשירה, משום רכל הטעם דהבנ"מ מותרין לבני נח בשחיטה כשרה, הרי הוא משום דליכא מירי דלב"ג אסור ולישראל שריא, אבל כאן לא שייך זה, ריש לתא רכל בן נכר לא יאכל בו, וע"ז ווראי לא שייך לומר ליכא מירי דלישראל שריא זכו, דזה גופא הדי הוא האיסור, א"כ שוב חייב על הבנ"מ משום אכמה"ח רלא שייך כאן הא דמי איכא מירי וכו' וכנ"ל, ודו"ק היטב. ויש לומר עוד עפי"ר המהרש"ל שהביא הש"ך שם, ואכמ"ל.

ג) בגליון של חורש כסלו שנה זו (עמוד ל"ט) הובא הספק בענין פטור שאר מזיקין בנכרי. — ויש להעיר רבתוס' ב"ק דף ו' ע"ב הביאו רא"י לפטור הקרש משאר מזיקין מהא דאיתא ברף ט' ע"ב נכסים שאין בהן מעילה וקאי גם על שאר מזיקין הנמנין בריש ב"ק עיי"ש. ודאי' זו יש להביא רפטור שאר מזיקין בנכרי, דהרי קתני גם נכסים של בני ברית, ודו"ק. ויש לפלפל הדבה, ולא באתי רק להעיר.

כ"ד הק' יעקב קויפמאן
ברוקלין, ניו יארק

*) נתעוררנו ע"י ירידנו הרה"ח המופלג מו"ה לייבל מאנרלבוים נ"י, כי בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ה סי' נ"ה אות ו' כבר כתב כן.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן שטאהל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אליעזר זאב גרינשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ארי' ריינהאלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ארי' גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון גאלדמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון גוטטער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד גליק נ"י מלונדון להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה זאב הכהן שטערן נ"י מלונדון להולדת הנכד
 להרב יהושע פיהרער נ"י ראש הכולל רחסידי באבוב בטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף אלכסנדר גאלדשטיין נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב קעלנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק זולדאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק אייזיק דייטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק (ב"ר מרדכי) שווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק אליעזר ריינהאלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק צבי הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק מרדכי שאהן נ"י להולדת הבן
 להרב יצחק דוב הלוי יונגרייז שליט"א רב דקהל חסידי גארליץ להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' יאזעוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' כתריאל בראנדווין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ליפא בינדיגער נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם פריעדמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי גרינצווייג נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי רעכטשעסער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה פרוינדליך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנגער נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' משה אייזען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה איזראעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יוסף צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחום ראובן גובער נ"י להולדת התאומים
 להאברך היקר ר' נפתלי בנימין הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' צבי יוסף דוד דעמביצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום יוסף גרינפעלד נ"י מטאראנסא להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הבת והנכדה
להאברך היקר ר' אברהם חיים שניטצער נ"י להולדת הבת
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר צוק"ל
הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בצלאל הורוויץ נ"י להולדת הבת
להרב דוד מנחם קעספלער נ"י מנהל דישיבת באבוב בני ציון מטאראנסא להולדת
הבת

להאברך היקר ר' דוב בעריל קעמפלער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' זאב וואלף שטערנהעלל נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' חנוך העניך שמחה גאלדפינגער נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף צבי וויינרייך נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף יעקב געללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב יוסף עדעלמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר ראטהפעלד נ"י מלונדון להולדת הבת
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' מרדכי אונגאר נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה יוסף ראזענבערג נ"י מטאראנסא להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה יהודה פאזנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' עקיבא אפטער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי אלישע גרינבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי ארי' הירש נ"י מלונדון להולדת הבת
יזכו לגדלם לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם העפסלער נ"י לאירוסים בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש ישראל רובין נ"י ולחותנו הרב מוה"ד שמואל
טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישועות חיים בפלעטבוש לאירוסים בנו-נכדו
הב' תחי' הנעלה כמר יהושע חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה ארי' צייזעל נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ח אהרן ארלאנסקי נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ח יוסף הלל (ברמ"מ) בראכמפלד נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ח יעקב הלוי פאונער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ח צבי דוד הלוי נ"י
 לאירוסים בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר ראובן יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ח יצחק שלמה ברינגער נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'
 להרב שלום קעמלער נ"י סגן מנהל רשיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ח
 ישראל אהרן נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
 להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ח מרדכי אורי דעמביצער
 נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ח שלום איסר בירנבוים נ"י ולאביו מו"ח משה יעקב נ"י לאירוסים
 בתו-נכדתו תחי'
 להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יצחק ראזענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים
 להב' החתן הנעלה כמר שמעון צבי אייזענצווייג נ"י מאנשווערפען תלמיד
 ישיבתנו לאירוסים
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה רבאבוב לנישואי
 בתו תחי'
 להנה"ח מו"ח נתן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
 להאבדך היקר ר' דוד מארקוש נ"י לנישואי
 יעוזר הש"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

גרופס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 863-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
Forwarding & Return Postage Guaranteed

MR. 516
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ח'	(קי"ח)	תמוז תשמ"ט
-------------------	--------	------------

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת דברים . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

ברין קרועי בגדים, ובהל' שבת . . . הגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל ו
הערות בהל' שבת . . . הגאון מוה"ר יצחק רפאפורט אבד"ק בונא זצ"ל יב
גליון ילקוט שמעוני (במדרב, דברים) . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל יד
ברין עונג שבת . . . הגאון מוה"ר אברהם שמואל אבד"ק איישישאק זצ"ל יח
חידושים והערות במס' שבת . . . הגאון מוה"ר רוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל יט

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר יצחק נתן ליפשיץ אבד"ק סאנטאב זצ"ל . . . . . כה
מכתב מהגאון מוה"ר רוד מאיר פעריר אבד"ק סוויירז זצ"ל . . . . . כז
מכתב מהגאון מוה"ר אלחנן וואסערמאן מבראנאוויטש הי"ד . . . . . כח

מדור זכרון לאחרונים

ברין קנין בשבת . . . הג"ר חיים מררכי יעקב גאטליעב אבד"ק מישיקאלץ ז"ל כט
ברין שכר שבת . . . הג"ר גרשון שטערן אבד"ק לוראש ז"ל לא

מדור פלפול והלכה

ברין קידוש על כוס שניקב . . . הרב מוה"ר חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א לג
ברין שפיכת משקים בשבת . הרב מוה"ר משה אליקים בריעה הלברשטאם שליט"א כט
במס' שבת דף ל"ט ודף מ' . . . הרב מו"ה חיים דוד בלום שליט"א מ

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מב

מדור תעודות ופמיכות

כתב „מורינו" . . . הגאון מוה"ר יהודה אסאר אבד"ק סערדאהעל זצ"ל מה
כתב „מורינו" . . . הגאון מוה"ר אלעזר סג"ל לנדא אבד"ק בראד זצ"ל מה
מודעה מהגאון מעל חמדת שלמה זצ"ל בריני ציצית . . . . . מח
דקדוקי פוסקים . . . . . מו
צינומי כתבי קודש . . . . . כו
כרכות והוראות . . . . . מט

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל
פרישוואסער

חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע כיום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק
(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת דברים

במדרש רבה, אלה הרברים, זש"ת מוכיח ארם אחרי חן ימצא ממחליק לשון (משלי כ"ח), מוכיח זה משה, ארם אלו ישראל, ממחליק לשון זה בלעם שהחליק בנבואותיו. וצ"ב להבין הכוונה בזה, רמה ענין נביאותיו של בלעם הרשע לדברי תוכחה של משה רבינו. ונקדים לבאר דברי המדרש באיכה עה"פ חרשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג'), א"ר שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בבוקרן של מלכיות אנו יורעין שאמונתך רבה לגאלנו. ויתכן הכוונה במאמר זה, רהנה מצינו רבני ישראל כשמניע אליהן ח"ו יסורים או אחר מפגעי הזמן ומקרותיו, אינם בועטים ח"ו בהשי"ת, אלא אדרבה הצרות והעינויים מקרבים אותם לאביהם שבשמים, וכאז"ל במס' סנהדרין (דף צ"ז ע"ב) ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, אמר לי רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין, א"ל הקב"ה מעמיר להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב. וכן הוא במדרש פ' בשלח עה"פ ופרעה הקריב, שהקריב את ישראל לתשובה, א"ר ברכי' יפה היתה הקרבת פרעה לישראל ממאה צומות ותפלות, למה, שכיון שרדפו אחריהם וראו אותן נתייראו מאד ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה. ובזה כ' בספה"ק תולדות יעקב יוסף (כפ' דברים) לפרש הפסוק במגילת איכה, היו צרי' לראש, כי תיבת לרא"ש הוא נופדיקון ל'עשות רצון אבינו שבשמים, וזשה"כ היו צרי' לרא"ש, שהצרות הן שלוחי דרחמנא לקרב את האדם לעשות רצון אבינו שבשמים, עכרה"ק.

ומי כמונו בני דורנו, אשר עינינו ראו ולא זר, כאשר עלה הכורת על עם ד' בשנות הזעם, וישראל קדושים עמרו בנסיון וצירוף ולא רפו ידיהם, רק אדרבה נכשלים אזרו חיל לעמוד כמגדל עוז במסירת נפש לקיים מצות ד', מאדיות גברו לעשות רצון קונם וחפץ צורם בעמק הבכא, ומים הזרונים לא יכלו לכבות אהבתם לאביהם שבשמים.

ובזה יש לפרש כוונת המסורה חובא כבעל הטורים פ' בראשית, ב' פעמים תיבת צועקי"ם, קול דמי אחיך צועקים אלי מן הארמה (בראשית ד'), ואירך, על כן הם צועקים לאמר נלכה נזבחה לאלקיננו (שמות ה'). ועפ"י האמור י"ל הכוונה, קול דמי אחיך צועקים אלי מן הארמה, כל' בעת שרשעי אומות העולם מעיקים ומצירים לאחינו בני ישראל ורמס נשפך כמים המוגרים ארצה ח"ו, אותן הצרות הן שלוחים של מקום בהשגחה פרטית לקרב את בני' לעשות רצון אביהם שבשמים, על כן הם צועקים לאמר נלכה נזבחה לאלקיננו.

וזה יש להעמיס בכוונת דברי המדרש הנ"ל, על שאתה מחדשנו בבוקר של מלכיות אנו יורעין שאמונתך רבה לגאלנו. רהנה נודע מספה"ק כי תשובה נקראת התחרשות, על שם התחרשות המעשים, וכאז"ל במדרש (פ' אמור) עה"פ תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י"ה (תהלים ק"ב), תכתב זאת לדור אחרון, מכאן שהקב"ה מקבל השבים, ועם נברא יהלל י"ה, שהקב"ה בורא אותם ברי'

חדשה. וזהו, על שאתה מחדשני' בבוקר של מלכיות, כל' שהקב"ה מחדשניו להיות כברי' חדשה על ידי תשובה שלימה הבאה בסיבת שיעבור מלכיות, עיי'ז' אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו, וכאז"ל הנ"ל במס' סנהדרין, שהקב"ה מעמיד עליהן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה, ואם ישראל עושין תשובה נגאלין.

אמנם באמת אין זה רצונו ית"ש, שבני ישראל יתעוררו לתשובה על ידי הכרח ולחץ בהגיע אליהם צרות ופחדים, דזהו רגא פחותה בחי' תשובה מיראה, דק עיקר חפצו ית"ש שישבו אליו מתוך השקט ובטח והרחבת הדעת, ובשובה ונחת תושעון, (עי' בספה"ק אוהב ישראל פ' וארא בד"ה וגם אני שמעתי). ועפי"ז מובן ג"כ מדוע כתיב פסוק הנ"ל חדשים לבקרים רבה אמונתך, במגילת איכה, דבאמת יש לתמוה הלא פסוק זה הוא מילי דנחמה, ולהנ"ל נוחא, דמאחר שהפסוק מיירי מעשיית תשובה מתוך יסורים וצרות, קינה מיבעי לי, ועל דא ודאי קא בכינא.

ומעתה יתבאר שפיר דברי המדרש שהתחלנו בו, אלה הדברים וש"ה מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון, מוכיח זה משה, אדם אלו ישראל, ממחליק לשון זה בלעם שהחליק בנבואותיו. דהנה בלעם ניבא בנבואותיו לישראל, ראשית גוים עמלק, שהקב"ה יעמיד על ישראל מלך כהמן, דהיינו עמלק, וכן אמר, וענו אשור וענו עבד, הם מלכי אומות העולם המעיקים ומצירים את ישראל בכל הדורות, ורצונו של בלעם הרשע הי' בזה שיתערבו ישראל בגוים להשכיחם ח"ו תורת ד', וע"י כן יסובב עליהם פורעניות בגזרות קשות ממלכיות הרשעה, ואם אמנם שע"י הצרות יעשו בני ישראל תשובה, והמלך קשה כהמן יחזירם למוטב, אולם התשובה תהי' מתוך יראה ופחד אשר זהו מדרגה פחותה כנ"ל, אבל משה דבינו שאהב את ישראל, הוכיחם בעת שהיו במדרגה רמה ונשגבה והיו שרויין בהשקט ובטח, כי דצה שישבו אל ר' בתשובה עילאה, ושפיר מובן כוונת דברי המדרש.

ובזה יבוא על נכון מאמר הכתוב להלן בפרשתן, ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דיבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ד' אותו אליהם, אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי וגו', וכבר עמדו בזה, מה זה שאמר הכתוב הסימן אחרי הכותו את סיחון ואת עוג, הלא כבר נכתב הזמן מפורש בקרא, בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש. אמנם להנ"ל אתי שפי, דכוונת התורה להודיע בזה, כי תוכחת משה דבינו נאמרה לאחר שהפיל את סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם בעבר הירדן, ולא היו עוד נעים ונדים, רק השיגו כבר מנוחה, ואז הואיל משה באר את התורה הזאת, כדי שיעבדו את השי"ת מתוך שמחה ונחת מרוב כל.

בדין קרוע בגדים ופרוע ראש בעבודה, וביאור בש"ע הל' שבת סי' ש"ג

מהגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל¹⁾

שיל"ת.

שלומים אלף, לשר האלוף, בינה יתירה חלק לו אלוקי ממעל למעלה
חן ולמטה חנן יחנן, יהי כזית רענן, חכמתו חוצה תרונן, עד ביאת
ינון יכונן, הוא ניהו רחימאי דנפשאי ולבי עליו הקצין המנושא
התורני הרבני האברך, זרע בירך, העדני והעצני, יושב בשבת
תחכמוני, כבוד מהור"ר איצק נ"י לעד יזרח ויופיע קדושתו וטהרתו.

הן יקר נתיקרת באותיותיו הקדושים והטהורים מעולפת ספרים בחד
בשבתא העבר, וצחבו פני מרוב שמחה, כי שאהבה נפשי ראיתי, וכן תמיד נצח,
וביותר חדאי נפשאי במה דחוינא במעלת הדרתו וקדושתו שקידת למודו וטהרתו
טהרת הקדוש, מלא וגדוש, גודשא רבה וזהיר"ה וזהיר שם שם לו חק ולא יעבור,
ולא זו מכותלי בית מדרשו וזו כל שהוא בהווייתו היות הקדוש יהי ויחי צדיק
באמונתו, והנה קול דודי דופק ובדק לן מר במילין קרישין ושדר לי חורפי וחוליא,
אך שלא יאמר מר דלא שמתי עין עיוני על דברות קדשו, לכן ארשום כתב יושר
דברי אמת להתעלם עמו באהבים, ומיני' ומני תסתיים מלתא.

ואשיב לי מענה על ראשון ראשון. והנה ראשית אמדיו במה דהופלא בדברי
הרמב"ם דכפ"ח מהל' כלי המקדש ח"ד כתב, היו בגדיו מקורעין עבודתו פסולה,
והוא על פי הש"ס זבחים דף י"ח, ופי' דש"י משום דלאו בגד הראוי לכבוד
ולתפארת הוא, ובהל' ביאת המקדש פ"א (הי"ב) [ה"ח] כתב דין פרוע ראש
וקרועי בגדים אחד הוא שחייב מיתה אעפ"י שעבודתו כשרה ולא חללה, ע"כ.
וא"כ דבריו סותרים להדרי, וגם הוא נגד הש"ס. אני אומר דל"ק מירי, דהנה
בלא"ה איכא למידק על הרמב"ם פ"א הי"ד מהל' ביאת המקדש דכתב וז"ל, דין
קרוע בגדים ורין פרועי ראש אחד הוא שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא
תפרומו ולא תמותו, הא אם עבר והוא קרוע בגדים חייב מיתה, ע"כ. מנ"ל הא,
דהא האי קרא באבלים כתיב, דמינה יליף שמואל במועד קטן דף כ"ב, הא שאר
אבלים שלא פירעו ופירמו חייבים מיתה, וא"כ מנ"ל עבודה דפרוע ראש ופרום
חיוב מיתה בידי שמים, וע"כ לומר דשעמי' דהא פרועי ראש הלכתא נמירי לה
דבמיתה בעבודה, ואסמכה יחזקאל אקרא דאשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וגו',
ונלמד בהיקשא משותיי יין דכתיב בתרי', כדאמרינן בתענית דף י"ז ובפרק
הנשרפין (סנהדרין פ"ג ע"ב), ומאחר דמצינו דפרוע ראש ופרימה באבילות דבני

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד ח'. — תשובה זו הועתקה מעצם
כתי"ק המונח בגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד נריב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י
מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

אהרן בחר קרא והשווה הכתוב, ניהא לי' להרמב"ם רכן הוא נמי לענין עבודה, שוין פרימה ראש לענין חיוב מיתה, רהלכתא גמירי לה. וכן נמי לענין איסור ביאת מקרש בלא עבודה, ואע"ג רביחזקאל לא מצינו אלא פרוע ראש לחוד, ראסמכי' אקרא, ו"ל משום דבה פתח הכתוב תחלה באבילות, דכתיב ראשיכם וגו', וזכר לדבר, הא דאמרינן בגמין דף פ"ג בבקיעא דראובן ושמעון. והנה קיי"ל דפרימה ראבילות אינה לא יותר מטפח ואפי' אינו גדול שפת הבגד, וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מהל' אבל הלכה ב', וכן הוא נמי לענין עבודה ולענין מיתה, וכמו באבילות דבני אהרן לא מצינו דמחליא עבודה בפרוע ראש ופרימה, אם פרע ופרס ועבד עבודה, מדלא כתיב גבי' להבדיל בין קודש לחול, (כמו בשתויי יין דנלמר מהאי קרא דמחלל עבודה, וכמ"ש בזבחים דף י"ח), כן נמי עבודה בלא אבילות, ועיין בתענית דף י"ז.

וג"ל דזהו כוונת הש"ס שם דמתרץ על הא דמקשה ונקיש פרוע ראש לשתויי יין דמחליא עבודה, ומשני למיתה אקיש, דמחלל עבודה לא אקיש. דלכאורה קשה דזה אינו אלא דברי נביאות, ותו דהא קיי"ל אין היקש למחצה אא"כ היכא דאיכא מבטל, ויעיין תוס' סנהדרין דף ל"ד ע"ב ד"ה סתמא, ואפי' ק"ו מבטל היקשא, ויעיין תוס' ב"מ דף קי"ד ד"ה ואידך, אמנם כן הוא כוונת המתרץ, דע"כ לענין מחלל לא איתקש, דמאחר רלא כתוב באבילות דבני אהרן להבדיל וגו', לומר דאם פרע ופרס ועבד חילל, כן הוא נמי לענין עבודה בלא אבילות. והנה פרימה דכתיב באבילות דבני אהרן, רהיא קריעה שעושין, למת זקן משתעי קרא, א"כ רוקא ככה"ג דקרוע כדרך שקורעין למתים, כתב הרמב"ם דלא מחליא עבודה. ולא קשיא למה לא ביאר הרמב"ם בפירוש הכא בהל' י"ד כדרך שקורעין למתים, ו"ל דממילא נשמע, מרנקיש הקרא ראשיכם וגו', ותו בא זה, דכתב שם הל' ט"ו, כדרך שקורעין למתים, ולימר על זה, דהלכה י"ד. משא"כ בפ"ח מהל' כלי מקרש דכתב מקורעין, דמשמע קרוע לשנים קרע גדול ובמקום הקרע, הוי מחוסר בגדים ראין כהונתו עליו והוי זר, שפיר כתב דמחלל עבודה. והנה מעלתו הרמה כתב נמי ליישב ע"פ דרכו הג"ל מסברא בעלמא, ולא נראה לי.

ומה דהקשה מעלתו הרמה על כ"מ דהקשה בהל' ביאת המקרש שם, ל"ל דנילף מהיקשא הלא מקרא מפורש הוא ראשיכם וגו', והקשה מעלתו מאי קשיא, די"ל דאי לאו היקשא הוי אמינא דמה דכתיב ולא תמותו לא קאי אלא אפרימה לחוד, ופרוע ראש אינה אלא בלאו, והא דפרימה במיתה משום רהוי מחוסר בגדים והוי זר, דאין בגדיו עליו אין כהונתו עליו. — לישרי לן מר, דליתא, רא"כ פסיק הקרא בסכינא חריפא, ולא מצינו בחד קרא דנאמר לצדיק, ושאינה בהא דיחזקאל דפרוע ראש כתיב בחד קרא ושתויי יין באידך קרא, ומש"ה אף דבשתויי יין מחליא עבודה, פרוע ראש לא מחליא. ותו, דאי מטעם מחוסר בגדים פרימה במיתה, א"כ מחליא, א"כ לכתוב נמי גבי' להבדיל וגו', כמו בשתויי יין דנלמר מינה דמחלל עבודה.

אבל אי קשיא הא קשיא על הכ"מ, מאי קשיא, דהא י"ל אי לאו היקשא הוי

אמינא דקרא דראשיכם אל תפרעו, לא אתי אלא להזהיר על בני אהרן ראסורים בפריעה ופרימה ובמיתה, וכמ"ש התורת כהנים, ובגדליכם לא תפרעו ולא תמותו, ממשמע לאו אתה שומע הן, ע"כ, היפוך שאר אבלים דהם במיתה אם לא פרעו ופירמו, כשמואל כמ"ק דף כ"ב, אבל אינם אבלים, לענין עבודה אפי' איסורא ליכא, דמהיכי תיתי לומר דאיכא איסורא, ולזה איצטרך היקשא לגלויי לן ההלכתא גמירי הלכה למשה מסיני רגם בעבודה איכא איסורא ומיתה, וגלי לן יחזקאל כהאי היקשא, דמה דכתיב בתורה ראשיכם וגו', דלאו לענין אבלות לחוד נאמר, אלא ה"ה לענין עבודה, וגלי לן בפרוע ראש, וה"ה פרימה, מאחר דהשווה הכתוב באבילות. גם מה דתירץ הכ"מ דה"ה לרשות, אינו מחוור, דמאחר דנצטוו שלא לפרוע ולפרום, ס"ד דימותו אם לא יפרעו ויפרומו.

איברא אי קשיא הכי קשיא, היקשא למה לי, דהא בלא היקשא נמי ידעינן דפרועי ראש במיתה, מדאמר יחזקאל לא יגלחו לכהנים, ואם תאמר דהא אפי' שלא בזמן ביאה למקדש ושלא לעבודה אסור, משום דמהיכי תיתי לומר דוקא בזמן ביאה, דהא דכתיב אל החצר הפנימית, לא כתיב כהאי קרא, אלא באירך קרא דשתויי יין, והא דאמרין בתענית דף י"ז, דומיא דשתויי יין, מה שתויי יין זמן ביאה, אף פרועי ראש זמן ביאה, הוא לפי האמת דאית לן היקשא, משא"כ בלא היקשא מסתבר יותר לומר דאסור פרועי ראש אפי' שלא בזמן ביאה, ולו יהי כן, הא מ"מ נדע דפרועי ראש הוא במיתה מכח ק"ו, מה שתויי יין דאינו אסור כי אם בזמן ביאה, דכתיב גבי' אל החצר הפנימית, איכא מיתה בעבודה, פרוע לא כ"ש, ואין עונשין מן הדין לא שייך כי אם בדיון דלמטה משא"כ דין שמים, וא"כ היקשא למה לי, דהא ממילא ידעינן דפרוע ראש לעבודה במיתה.

אבל י"ל דאי לאו היקשא הוי אמינא דנילף בק"ו זה דפרוע ראש מחליא נמי עבודה כמו שתויי יין, והא דלא כתיב גבי ראשיכם אל תפרעו, להבדיל בין קודש לחול, כמו בשתויי יין, היינו משום דלא אצטריך, משום דבה"ה ז"ו פרוע ראש גרע משתויי יין, א"כ כ"ש הוא משתויי יין, אבל השתא דאיתא היקשא, וא"כ אמרינן נמי דהיך היקשא רומיא דשתויי יין, מה שתויי יין זמן ביאה דוקא אסור, כן נמי בפרועי ראש זמן ביאה דוקא, וא"כ לא שייך לומר כ"ש, וא"כ למה לא כתיב להבדיל וגו', בקרא דראשיכם, כמו דכתיב בשתויי יין, אלא ודאי באמת דלא מחליא עבודה, דבהא לא גמדינן בהיקשא כדאמרין בש"ס דתענית, כי גמירי למיתה לאחולי עבודה לא גמירי, יעיי"ש.

ומה דתמה מעלתו הרמה על המהרש"א בסוגיא דשבת דף כ' ע"ב, כפי' התוס' ד"ה השתא, על מה דתירצו וי"ל דבשאר דוכתי כו', וכתב מהרש"א וז"ל, ואע"ג דבנעקרו איירי מ"מ כיון דדינו של נעקרו כשאר סנדל המסומר, א"כ אי נימא טובא אפי', א"כ התרת סנדל המסומר. — ואני אמר דל"ק מירי, דהנה ודאי אין כוונת התוס' להקשות על הא דהכא דמקשה השתא כו', דמשמע דלא אמרינן כמה, אלא קושיתם למה לא דייקנין בעלמא כמו הכא, וע"ז תירצו שאני הכא דלא אפשר לומר כמה, ראי ס"ד דאמרין הכא כמו בעלמא, לא הוה לי' למימר ד' וה' אלא הכי הול"ל נשתירו ה' או ו'. ובוזה נראה דכשנעקרו שוב לית עלה שם סנדל

מסומר, שפיר איכא למימר אפי' טובא, אבל מריחב שיעורא ד' או ה', רבשיעור זה הוא הפקעה מגזירה דסנדל המסומר, ואי נימא אפי' כמה, התרת סנדל מסומר, וז"ש המהרש"א כיון דרינו של נעקרו כשאר סנדל מסומר, כלומר דנקיט ד' או ה' דוקא דבהאי גונא אפי' סנדל חדש שרי, ואי נימא אפי' כמה, התרת סנדל מסומר. אכן האמת יורה דרכו דהמחזור יותר לפרש התוס' כמ"ש מעלתו הרמה, התרת סנדל, היינו דאי נימא אפי' כמה, בשלה גזירה דסנדל, דיעשו סנדל חדש כן ויאמרו דנעקרו, ויעשה נקבים בכרי שיתראה שהיו בו מסמורות ונעקרו. אבל מ"ש מעלתו הצריכותא, אינו מחזור, דאי ס"ד אפי' טובא, לא הוה לי' למימר אלא נשרי רוב מסמורות, ותו לא, דמהיכי תיתי למשעי דאיירי בסנדל של י"א מסמורות דוקא, דא"כ הו"ל לפרש.

ומ"ש מעלתו הרמה על המג"א הל' שבת סי' ש"ג סעיף ט"ו, רהשיג על התי"ט, ומעלתו רוצה להוכיח דהש"ע אית לי' לעיקר כשיטת הר"י פורת, וזה יצא ראשונה, מדרמב"ם הביא להתוספתא, יוצא ארס בקיסם שבסנדלו לרשות הרבים ואם נפל לא יחזיר, וע"כ דאית לי' כפי' רש"י ותוס' דמשום דנראה כמתכוין להוציאו לרשות הרבים, דאין לומר דאית לי' כהר"י פורת, מאי שחיקת סמנים שייך הכא, והרי"ף והרא"ש וטור וש"ע השמיטו דין דקיסם, ש"מ דאית להו כהר"י פורת, ודייקו לה הכי ממתני' דלא קתני ואם נפל לא יחזיר, אלא על הא דפלגת וגרגיר מלח, ולא ברישא על הא דמוך שבסנדלו ואזנו, אלא ודאי דטעמא משום שחיקת סמנים דלא שייך במוך כי אם בפלג וגרגיר מלח, והיינו כהר"י פורת, ולכן השמיטו התוספתא הג"ל, ע"כ. — אני אומר ליתא, דהא דלא קתני אם נפל לא יחזיר אלא אפלגת וגרגיר מלח ולא ברישא, הוא משום דמוך בקשור איירי כרמי בר יחזקאל ואיך שייך לומר אם נפל, ולזה לא הביאו להתוספתא הג"ל, דממ"נ, אם קשור לא שייך לומר נפל, ואם אינו קשור אסור לצאת בו אפי' הוה עילוי' מבעוד יום, כמו במוך שבאזון וסנדל, וא"כ י"ל לעולם דס"ל כשיטת רש"י ותוס' דטעמא דבפלגת וגרגיר מלח דלא יחזיר, משום דנראה כמתכוין להוציא לר"ה.

גם מ"ש ראי' לדבריו מדלא הביא הש"ע סי' ש"א אלא אך שיוצאין במוך וספוג שעל המכה ואם נפל לא יחזיר, ודעתו דה"ט משום גזירה דשחיקת סמנים, וא"כ מוכח דאית לי' כהר"י פורת, ליתא, ד"ל במוך וספוג דהוא מהתוספתא, מדלא הביאוהו התוס' והרא"ש ש"מ דדחוהו מהלכה, אלא דהש"ע חשש להחמיר כהתוספתא, והכא ודאי אית לי' משום רפואה, ולעולם דאית לי' להש"ע לעיקר כשיטת רש"י ותוס'.

ומ"ש תו, הן אמת דהרא"ש ז"ל בעידובין הסכים לפי' רש"י דטעמא דרש"י דלא יחזיר שמה ימרח, ובפלגל הטעם דנראה כמתכוין להוציא, ע"כ. אבל מ"מ שמר עצמו ולא סיים רה"ט נמי שייך במוך שבאזנה ושבסנדלה דאסור מטעם זה. וגלפנ"ד דברקרוק עשה כן, כיון דלתירוץ דהתוס' דוקא בפלגל נראה כמתכוין להוציא, משום ראינו ניכר למה נתנתה בפי', משא"כ במוך שבאזנה דניכר שלצורך אזנה עשתה כן, מותר להחזיר, ע"כ. — הנה כבר מלתי אמורה דבמוך

שבאזנה ושכסנרלה לא שייך לומר מותר להחזיר כיון דאיירי בקשור וכמ"ש נמי הש"ע.

ומ"ש ראי' מהלבוש סי' ש"א רכתב במוך וספוג לא יחזיר, וכ"ש דלא יתנם מטעם שחיקת סמנים, אע"ג דבסי' שכ"ח ברש"י כתב הטעם דשמא ימרח ושחיקת סמנים לא שייך כאן כיון דמאתמול הוה עילוי' כנ"ל. — הן אמת דלכאורה דברי הלבוש סותרים להר"ד, דבסי' שכ"ח כתב כפי' רש"י ותוס', ובסי' ש"א כתב כפי' הר"י פורת, אמנם כן נ"ל דוראי' התוס' והרא"ש ורש"י לית להו הא דהתוספתא דמוך וספוג וקיסם, דשם לא שייך מירוח, וגם לא חשש דנראה כמתכוין להוציא, רהא ניכר ונראה מכתו, ולא נרע מפורפת על האגוז, ולדירהו וראי' דשרי לחזור משום דכבר הוה עילוי' וכמ"ש התוס'. עוי"ל דהיינו מטעמא דהסמ"ג שכתב בזה דשרי להחזיר אם נפל, אבל הר"ן והרמב"ם דהביאו להתוספתא זה, והש"ע דנמשך אחריהם, ו"ל דנחי ראי' להו לעיקר ברש"י והתוס' והרא"ש, מ"מ חששו במוך וספוג להתמיד לשיטת הר"י פורת למעמא דשחיקת סמנים, ולזה פסקו דאסור לחזור אע"ג דמאתמול הוה עילוי'. והחילוק שכתב מעלתו בין רטי' לספוג, איכא למירוח, דמאן מפס דרטי' התחיל להתרפאות, ותו דאפ"ה למה לא ניחוש לשחיקת סמנים.

ומה דכתב ראי' דהש"ע תפס לעיקר כשיטת הר"י פורת, מרלא כתב הטעם דמירוח, אין ראי' רהא לדירי' נמי קשה למה לא כתב הטעם דשחיקת סמנים. ותו רהא בסי' ש"א סעיף כ"ב דשם וראי' הטעם הוא משום שחיקת סמנים וכמ"ל, ולא כתבו הש"ע.

ומה דכתב מעלתו, ובסי' ש"ג לא כתב אסור להחזיר אלא בתר פלפל, משמע דס"ל לעיקר דהר"י פורת, וכוונת מעלתו, מרלא כתב במוך שבסנדרלו ואזנו לא יחזיר, ש"מ דהר"י פורת. — כבר מלתי אמורה דבאלו לא שייך חזרה כיון דאיירי בקשור, ובמנעל וראי' לא שייך שחיקת סמנים, ואדרבה בשלמא לשיטת רש"י ותוס' למעמא דנראה כמערים שייך ספיקא דמג"א במנעל, משא"כ לשיטת הר"י פורת ליכא ספיקא, ולא כמ"ש מעלתו דמנעל דוקא לשיטת הר"י פורת אסתפק המג"א.

גם מה שהביא ראי' מהא דסי' ש"א סעיף כ"ב דכתב בקליפות שום לא יחזיר, ולמה לא כתב בסוף הסי' שם בפשתן סרוק לא יחזיר, ואי כשיטת רש"י ותוס' דהטעם בפלפלת דלא יחזיר מטעם דנראה כמערים ומתכוין להוציא, הא טעם זה נמי שייך שם בסוף הסי', א"ו דס"ל הש"ע לעיקר דהר"י פורת, ומש"ה לא נקיט הש"ע בסוף הסי' לא יחזיר, משום דלא שייך שם שחיקת סמנים, רהא אינם מרפאין. — לישרי לן מר דגם פה לא עשה מאומה, רהא דסוף הסי' א"ש לכל השיטות, לשיטת רש"י ותוס' א"ש הא דלא נקיט לא יחזיר, משום רהא מינכר דבעלת חטטין ודמי לפורפת על האגוז דשרי להחזיר, והא דקליפת שום לא יחזיר בנפלה על הקרקע איירי, וע"כ לומר כן, מרכלל הש"ע קליפות שום עם רטי', ורטי' ע"כ דאיירי דנפלה ע"ג קרקע, דאל"כ הא כתב סי' שכ"ח סעיף כ"ה

נפלה ע"ג כלי יחזירנה, ולשיטת הר"י פורת א"ש, דשם לא שייך שחיקת סממנים, וא"כ אין ראי' דתפס הש"ע לעיקר כפי' הר"י פורת.

אבל נראה יותר דהש"ע תפס לעיקר כרש"י ותוס', ולזה לא כתב כפי' ש"ג סעיף ט"ו ואם נפל על הכלי יחזירנה, ובסי' שכ"ח סעיף ו' ברט"י כתב נפלה על הכלי יחזירנה, היינו משום דתפס לעיקר כפי' רש"י ותוס', דלדידהו הא דברט"י לא יחזיר הוא משום חשש מירוח, וברט"י פליגי ת"ק ור' יהודא בנפלה שלא מדעת דלת"ק יחזיר ולר' יהודא לא יחזיר, ושם בסוגיא שלהי עירובין מחלקים בין קרקע לכלי, בקרקע לאיסור ובכלי להיתר, ולשיטת התוס' הא דברט"י בנפלה שלא מדעת יחזיר, איירי בנפלה על הכלי דוקא, ופסקו כת"ק, ולשיטתם דוקא ברט"י שרי להחזיר בנפלה שלא מדעת אם נפלה על הכלי, משום דמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן וכמ"ש רש"י שם, ובנפלה שלא מדעת לא חיישינן למירוח וגם לא חיישינן למראית עין דנראה כמערים ומתכוין להוציא לר"ה, דמכתו מוכחת עליו, ונראה וניכר, משא"כ בפלפלת אפי' שלא מדעת נפלה אסור להחזיר אפי' נפלה על כלי, משום דאינו ניכר דאית לה כאב שיניים, משום דנראה כמערים ומתכוין להוציא לר"ה, משא"כ לשיטת הר"י פורת דטעמי' משום שחיקת סממנים, א"כ האי טעמא דשייכא ברט"י שייכא בפלפלת, ואם ברט"י שרי בנפלה שלא מדעת ע"ג כלי גם בפלפלת שרי ע"ג כלי אם נפלה שלא מדעת, ולדידי' הא דבפלפלת לא יחזיר אפי' בנפלה שלא מדעת קתני במתני' דשבת לא יחזיר, לדידי' צ"ל דאיירי דנפלה על הקרקע, וצ"ל דמ"ש התוס' עירובין דף ק"ב ד"ה רט"י דהא דלא יחזיר דפלפלת איירי בנפלה על הקרקע, לא כתבו כן אלא לשיטת הר"י פורת דהביאו ד"ה מחזירין, אבל לשיטתם ולהרא"ש ורש"י בהא דפלפלת לא יחזיר הוא מטעם דנראה כמתכוין להוציא לר"ה, וא"כ אפי' דנפלה על הכלי ושלא מדעת לא יחזיר, וכן תפס הש"ע לעיקר, לזה לא כתב סי' ש"ג סעיף ט"ו נפלה ע"ג הכלי יחזיר, והיינו כמג"א.

והנה לכאורה קשה על סברת מג"א, דהא טעמא דמקילין בנפל שלא מדעת על הכלי ברט"י הוא משום דלא שכיחא וכמ"ש רש"י עירובין דף ק"ב, ומ"ש דבפלפלת לשיטת התוס' ורש"י והרא"ש מחזירין אפי' נפלה על הכלי דהא נפלה שלא מדעת היא, אבל י"ל דלא דמי לא שכיחא דפלפלת, ללא שכיחא דרט"י, דברט"י איכא לא שכיחא דנפילה, כדאמרינן בגיטין (כ"ב קע"ב ע"ב) לנפילה לא חיישינן דלא שכיחא, ולמירוח בשבת נמי לא שכיחא, משא"כ [פלפלת] נהו דנפילה לא שכיחא, אבל מראית עין מי איכא למימר לא שכיחא, וזהו לשיטת התוס' והרא"ש, משא"כ לשיטת הר"י פורת אין לחלק בין רט"י לפלפלת, ודו"ק. באופן דדברי המג"א ברורין.

ובזה יתענג על רב שלוי, כ"ר אוה"נ הרש"ת,

הק' ישראל ליפשיץ

הערות בהל' שבת

מהגאון מוה"ר יצחק הכהן רפאפורט אבד"ק כונא זצ"ל¹

סי' רמ"ח הביא בב"י ומשיג על מהרי"ק ראשתי' תשובות הרמב"ם. ולענ"ד דעת מהרי"ק דוראי בשבת עצמו יש לכ"ע משום תחומין, אמנם מקורם שבת י"ל דס"ל להרי"ף והרמב"ם דמותר כמ"ש התוס' לב"ה דאתי ממילא בשבת, רק שהם אוסרים בשבת מטעם אחר לב"ה משום עונג, וזה ברור.

סי' רנ"ב. מ"ש הב"י דכפירושא דמתניתין אין הטור והרמב"ם שוין, דלדידהו לא בעינן שנתרסק מקודם, ונ"ל הא דכתב הטור דבעינן נתרסק היינו משום נולד וכמ"ש התוס' שם דף י"ט ע"ב ד"ה שמן של בדדיו, לפירושם. ולפ"ז צ"ע על המ"א דכתב דלא כתב הטור גבי שום שנתרסק רק משום לגמור בידים, ואמנם המשקין היוצאין, בכל גווני שרי, ולדעתי הקל, אסור משום נולד, למה דקיימא לן בס"י תצ"ח דנולד.

והואיל ועסיקנא אימא מילתא, דמ"ש התוס', ועי"ל דהוכיח דגם בדיכה אין חייב חטאת דאל"כ הוי גזר, ור"א משני דאפ"ה לא גזר. ונ"ל להסביר סברא דלפי מ"א דזה הוי שאר פירות, ובזה אין חייב חטאת, אמנם במתניתין דזיתים וענבים בודאי יש חייב חטאת אם מחוסרין דיכה. ומ"ש המ"א ודחק עצמו למצוא דגם בבוסר ומלילות יש חייב חטאת משום מפרק, לדידי לא צריכנא, ומה דבעינן נתרסק היינו משום נולד כנ"ל. ובזה עולים דברי הרי"ף כהונן כפתור ופרח.

סי' רנ"ב במ"א ס"ק י"ט וז"ל, דמ"מ אי סחיט להו ליכא חייב חטאת דד"ת אין חייב אלא על דריכת זיתים וענבים, עכ"ל יע"ש. וצ"ע דהא בתותים ורמונים איתא בריש פרק חביות דלכ"ע אין סוחטין אם לסתם ולמשקין כמ"ש לקמן סי' ש"ך ס"א, ומבואר שם בהג"ה ובמ"א דה"ה שאר פירות כעין תותים כו', והא דקי"ל ד"ת [אין חייב], מ"מ רבנן גזרו אטו זיתים וענבים. ומ"ש התוס' כל היכי דליכא חייב חטאת כו', היינו כנ"ל, דאפי' בזיתים וענבים עצמן ליכא כה"ג חייב חטאת, יע"ש בתוס' הואיל וריסקם מבע"י, וצ"ע.

בסימן רנ"ג במ"א סעיף קמן ל"ב, ומ"מ יש ליתן הקטניות לבסוף לדוטב, הטעם עיין בס"י שי"ח ס"ק ל"ה, ואף דכתב המ"א שם, ונ"ל דאסור ליתן חתיכות בשר, מ"מ יותר טוב כה"ג מרוב לבסוף לקטניות, דוראי נתבשל הקטניות כדי קליפה, ודו"ק.

(1) כתבנו ואודותיו בכר"ש שנה ר' קונש' ג' עמוד ח'. — חידושים והערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק, והגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער ג"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

בש"ע סי' רס"א סעיף ב', ו"א שצריך להוסיף. עיין בר"ן פרק המביא שכתב וז"ל, ותוספת זה ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא ע"כ הוא קודם בין השמשות דבין השמשות ספיקא הוא לחומרא אלא ע"כ קודם, וצ"ע מי איכא ספיקא קמי שמיא, אמנם לפי מה דאמר ר"י כהר"ן עיין וא"א לעמוד עליו וא"כ שפיר י"ל דע"כ קודם וכסברת הר"ן דהא א"א לעמוד עליו בלא"ה פרשו אלא ע"כ קודם לזה מעט, ולפ"ז י"ל דהרמב"ם לשיטתו דס"ל ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, וא"כ אין תוס' לשבת רק בין השמשות וכמ"ש הד"ן הנ"ל, והטור אזיל לשיטתו, וק"ל.

סי' ש"ח במ"א סעיף כ"ד ס"ק מ"ו, וי"א דלא סגי במחשבת. צ"ע דהא הר"ן בשם הר"י לא אסר רק לצאת, והרב"י שפתח בשילטול וכתב וי"א צ"ע, עכ"ל. והקשה אחד מן החברים, הלא מבואר בב"י דהרשב"א ס"ל כן, שכתב דבעינן מעשה באבן כמו גבי פשתן דלא סגי' במחשבת יע"ש, ונ"ל דלק"מ דהא הרשב"א שם מוכח מלשונו דס"ל דחשב לא מהני כמו יצא בהן או ישב מבע"י, והנה הרב"י פסק לעיל בסעיף ב', ישב עליהן מבעוד יום מותר לישב עליהם בשבת, וכ"ש אם קשר או חשב עליהם מבע"י, הרי דס"ל בפירוש דלא כהרשב"א, רק כסברת התוס' ורא"ש שם דף נ', וא"כ הכא שכתב דסגי' ביצא בהן מבע"י, פשיטא דסגי' במחשבת, ועיין בר"ן מ"ש כאן גבי פשתן על שם הרשב"א, ותמצא מבואר. ואמנם מה שלענ"ד, דכוונת הרב"י דכתב וי"א דלא סגי' במחשבת, היינו הר"י בעל תוס' שכתב שם דמחשבת מבע"י גרע מיצא, רק דווקא מחשבת לצאת בשבת מהני, ומה דלא כתבו נמי לעיל גבי חריות בסעיף ב', היינו משום דהרא"ש הקשה עליו שם דגבי חריות משמע דמהני אפי' מחשבת מבע"י, ואפשר דס"ל לחלק לענין זה דמחשבת מבע"י, לענין חריות לפשתן סדוק, וגם הר"י לא כתבו רק אפשתן, ואפ"ה צ"ע כמ"ש המ"א, וק"ל.

בסי' ש"כ, עיין במ"א ס"ק א' דדבריו צ"ע, בדרישא כתב, אבל משה אמת ותורתו אמת רבאותו מקום דווקא אסור, ולבסוף מסיק, וא"כ הני אנשים כו', וזהו כב"י. ואין לומר דברישא איירי אם ה' לכל העולם לא היו סוחטין, א"כ אפי' באותו מקום מותר כמו באנשי הוצל. ואין לי ישוב כעת רק דמה שכתב אבל משה אמת ותורתו אמת, היינו לפי מה שפי' הב"י דנרחה דכרי ד"י, אמנם למה שכתב הוא לבסוף דבעינן תדווייהו, כתב וא"כ הני אנשים וכו', ודוחק. ועוד קשיא לי במ"ש ודווקא באם ה' לכל עולם היו סוחטין, דהתוס' לא כתבו כן רק להס"ד, ע"ד דלא ידעינן מר"ח, אבל לבתר דמסיק מר"ח, הרי חזינן דזה עדיף ממקיים קוצים בכרם, וא"כ ה"ה דעדיף מאנשי הוצל, וק"ל.

גליון ילקוט שמעוני

מהגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל⁽¹⁾

נשא (סי' תשי"א). ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, להקים המשכן אין כתיב כאן, אלא להקים את המשכן, מה הוקם עמו, עולם הוקם עמו, שעד שלא הוקם המשכן ה' העולם רותת, משהוקם המשכן נתבסס העולם, לכך נאמר ויהי ביום כלות משה, וכלת כתיב, ביום דעלת כלה לגנונה.

נ.ב. נראה דאין צריך לומר חסר, כי גם לפי המסורה שלנו שהוא מלא, יש סמך גדול מן הנקוד והקרי, שה' ראוי להיות הכ"ף בשו"א (בשקל עשות, בנות), וזה נקוד פת"ח, ואין החול"ם מורה לשון רבות, כי מצינו גם לשון יחידה במשקל זה, כמו חכמות בנתה ביתה, וזולתו, גם לרמוז לתורה שבכתב ושבע"פ, שהן שתי כלות.

שלח (סי' תשמ"ג). בא"ד, משל לאדם שהלך לישא אשה, אמר לה, אביך עשיר ואני עשיר, אביך מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ישן ואני מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ישן, אין זה פיתוי, כיצד, אומר לה, אביך הדיוט ואני מלך, אביך עני ואני עשיר, אביך מאכילך ירק וקטנית ואני מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ישן, אביך מוליכך ברגל ואני מוליכך בגלודקא.

נ.ב. בכסא שנושאים בני אדם על כתפם, וחברו באין צדיו (ביצה כ"ה ע"ב).

שם. הרי הוא אומר, צירונים יקראו לחרמון שריון, ובמקום אחר הוא אומר, ועד הר שיאון הוא חרמון, נמצא ארבע שמות יש לו. נ.ב. והאמורים יקראו לו שניר.

שם. אשירה נא לירידי שירת דודי לכרמו כרם ה' לירידי בקרן בן שמן (ישעי' ה'), מה שור זה אין בו גבוה מקרניו, כך ארץ ישראל גבוה מכל הארצות, או מה שור זה אין בו פסול אלא מקרניו, כך ארץ ישראל פסול מכל הארצות, ת"ל בקרן בן שמן, שמנה היא ארץ ישראל וכו'.

נ.ב. לא אבין, אם לא נפרש לשון פסול על דבר שאין בו תועלת, וגם אינן ראויין לשופר כמו קרני היעלים.

שם. ונהי בעינינו כחגבים, מה הקב"ה אומר ליחזקאל, לך אמור להם אין אתם יודעים מה הוצאתם מפיכם וגו'.

נ.ב. לא ידעתי אם אינו ט"ס, למה ליחזקאל, והלא פסוק לקול המולה, בירמ'

י"א.

(1) הועתק מעצם כתי"ק בגליון הילקוט שמעוני המונח באוצר הספרים של ידירנו הנכבד הרבני החסיד המופלג מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. (ההערות שנכתבו בגליון הילקוט על סדר שמות, נדפסו בכרם שלמה שנה זו קונש' קי"ג עמוד ט"ז"ג).

חקת (בתחלת הפרשה). כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים י"ב), רבי חנן בר פפי פתר קריא בפרשת פרה שיש בה ז משבעה, שבעה פרות, שבע הזאות, שבע שרפות, ז' כבוסים, שבעה טמאים, שבעה טהורים, שבעה כהנים, אם יאמר לך אדם חסרים הן, אמור לו אף משה ואהרן היו בכלל.

נ.ב. צריך נגר לכיוון חשבון זה, ולא מצאתי יותר מה' פרות, ואולי יצורפו לזה שני חטאות האמורות בענין. הזאות לא מניתי אלא ד', ואפשר יצורפו שתי זריקות וחטיו א'. אע"פ שהם הרבה שרפות, אינם אלא חמש, וכן כבוסים טמאים, פשו להו טובא, טהורים מכוונים, ואינם פחותים ויתרים מז'. ונ"ל כיון שלא חסרו בכלול אלא ב' הוי כאלו כתובים ז', כמה שמים, משה ואהרן בכלל, וזהו תירוץ על כולם, רכיון שבאנו לירי כך נאמר דהו"ל כתובה פ' פרה א' למשה, ועוד א' לאהרן, ודו"ק.

שם. מי יתן טהור מטמא לא אחר, כגון אברהם מתרח, חזקי' מאחז, מרדכי משמע, ישראל מאומות העולם, ז העולם הזה מהעולם הבא, מי עשה כן, מי גזר כן, מי צוה כן, לא יחידו של עולם.

נ.ב. פלא יש כאן ואין לו הבנה לפי פשוטו, דהא איפכא מסתברא, ועוד מי נתן הקורם מן המאוחר . . . ואפשר יעלה על דעת להגיה ולהפך, אבל אומר אני שע"כ אנו צריכין בזה לרברי קבלה ולס"ת [= ולסתרי תורה], וחלילה להפוך דברי אלקים חיים, ורשמתי כוונה לרעתי על ספר מיוחד שלי ע"ע.

שם (להלן). תמן תנינן, אבא שאול אומר כבשי פרה כהנים גדולים עושין אותם משל עצמן ולא ה' אחד מהם מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו וחוזרו ובונה אותו משלו, רב אחא בר חנינא אמר יותר מששים ככרי זהב ה' יוצא עליו וכולם ז שחצים היו, והתנינן שמעון הצדיק עשה שתי פרות ולא בכבש שהוציא את הראשונה הוציא את השני, אית לך למימר על אותו שהי' ז שחץ, דבי אבין בשם רבי אליעזר, משום סילסול פרה.

נ.ב. גאים, על שבזבוז כל כך ממון להראות גדולתם ולא רצו להשתמש במעשה חבריהם, ואע"ג דבוראי אתיא אליבא דאבא שאול, ולא משירי לשכה עשאוהו אלא משלהם, אבל לא הוי צריכים לבנותה מחדש, אלא להראות גודל עשרם, ומ"מ לא עשו כ"כ רעה בזה, שהרי כל אותם שעשאו פרות, כשרים, ואפי' ישמעאל בן פיאבי כשר ה', שהרי צווחה העזרה שיכנס ועבריו היו דודין את העם.

נ.ב. נ"ל שפירושו כמו בפ"ק דפסחים (דף ג' ע"ב) שחץ פסול, ור"ל על שהי' פסול בראשונה שעשה, וע"כ עשה השני, כראיתא בתוספתא דפרה ודו"ק. ור"א ס"ל רכולהו שפיר עביר משום מעלה.

שם (להלן). דבר אל בני ישראל משל צבור היתה פרה באה ואינה באה משל יחידים ולא משל גרים ולא משל נשים ולא משל עבדים, ומנין לרבות את ז כולם שישקלו או שישתתפו, אמרת וידבר ד' אל משה לרבות את היחידים.

נ.ב. היינו הנהו דלעיל, גרים ואפי' נשים ועבדים אפי' אינם משוחררים במשמע, שכל אלו אם שקלו מקבלין מידם, ומתרומת הלשכה היתה פרה באה. שם (להלן). השיניים והלשון אין פוסלין בפרה, הקרנים והטלפים הרי זה יגדר, ואם יגדר ו בזכר הרי פסולה. נ.ב. פירוש בזכרות שבקרבן הרי זה מום ופסול, והכי משנינן בככורות (דף מ"ד ע"א).

שם (פי' תש"ס). אשר אין בה מום, למה נאמר, הא עד שלא יאמר יש לי בדין, ומה מוקדשין שאין מלאכה פוסלת בהן מומין פוסלין בהן, פרה שמלאכה פוסלת בה אינו דין שיהא מום פוסל בה, לא אם אמרת במוקדשין שעשייתן בטוהרה לפיכך מום פוסל בהן תאמר בפרה שעשייתה ו בטומאה לפיכך לא יהא מום פוסל בה הרי הפסח יוכיח שעשייתה ו בטומאה ומום פוסל בו. נ.ב. שהרי מטמאין היו הכהן השורף את הפרה, ואע"פ שמטבילין אותו, טבול יום אינו טהור. נ.ב. כשנשטא רוב הקהל או הכהנים, שנאמר בו במועדו.

עקב (פי' תתמ"ז). פעם א' בא אצלו ו קביוסטוס וכו'. נ.ב. משחק בקוביות.

שם (פי' תתמ"ט). והסיר ר' ממך כל חולי, אמר רב זו העין, רב סליק לבי קברי עבר מה דעבר אמר צ' ומ' בעין ואחד בדרך כל ארץ, ושמואל אמר זה הרוח, דאמר שמואל הכל ברוח, והאיכא הרוגי מלכות, התם נמי אי לא הוה זיקא עברי לי' סמתרי וחיי. — וכתב המפרש בגליון: פי' בת"י ו שיש שלא ינשב בהם הרוח.

נ.ב. זה המפרש טעה טעות מבוארת, ועיי' בהגדה דרכב"ח מוכח להדיא דעשבים הם, ודורשי נוטריקון אומרים, סם תרי, על שהוא מחבר שני חלקים נפרדים ומאחדם.

שם (פי' תתנ"נ). רבי אלעזר ברבי שמעון שאל את רבי שמעון בן לקוניא חמוי א"ל מהו דין דכתיב שמלתך לא בלתה מעליך, שמא כלי קוריות היו מהלכין עם ישראל במדבר א"ל ענני כבוד היו מתעטפין בהן ולא היו בלין וכו', ענני כבוד היו מנחצין אותן, ואל תתמה, ו אמיטון חזה אין מנחצין אותן אלא באור. נ.ב. הוא אכן ידוע ששוודין ממנו חוטיין ועושיין מהם כגדים, וכשמתלכלכים, מככסין אותן באש ומתלבנין, והוא נמצא באיי גרניפונטי, וכך שמו אמנאנטוס בל' לשון, גם אסביסטוס.

שם (פי' תתנ"א). לא בצדקתך וביושר לבבך, וידעת כי לא בצדקתך, הרי ו שלש, א"ל הקב"ה לא עשיתי לא בשביל אברהם ולא בשביל יצחק ולא בשביל יעקב, בשביל מה עשיתי, בשביל שמי הגדול, וכן הוא אומר למעני למעני אעשה,

שני פעמים, כשהייתם במצרים גאלתי אתכם בשביל שמו, ויושיעם למען שמו, אף בארום כן, למעני למעני.

נ.ב. צרקות, וצריך לצרף מקרא שלפניו, בצרקתי הביאני. וקשה היאך אומר לא בשביל אברהם וכו', הרי מקרא מלא כתוב כאן, ולמען הקים את השבועה וכו', וי"ל שר"ל שלא גאל אותם בזכות האבות אלא לקיים השבועה, וזהו בשביל שמו הגדול שמקיים דברו הטוב, ואע"פ שהי' על תנאי בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו, וא"כ מאחר שלא היו זכאים, הי' בדין להפר השבועה אם לא מפני קידוש שמו הגדול, שמעולם לא אמר לטובה אפי' על תנאי וחזר בו, משא"כ לרעה, שהחזרה אררבה היא מרת טובו, ודו"ק.

שם (פי' תתנ"ב). כיון שעשו ישראל אותו המעשה, מיד יצאה כעס על משה שהעלה הערב רב עמם, א"ל לך רד כי שחת עמך, א"ל משה עמי חטאו ועמך לא חטאו, א"ל הקב"ה עמך חטאו, אמר לו ומי מפייסני שעמי חטאו, אמר לו מי שנעשה בו המעשה מפייסך וכו'.

נ.ב. כמו מאן מפייס (שבת ל"ג ע"א), מוכיח שכך הוא.

ראה (פי' תתפ"ה). לא נתכוונו להקריב אלא דבר שהמקום שונא, כי גם את בניהם ואת בנותיהם, אין לי אלא בנים ובנות, אבות ואימהות מנין, ת"ל בניהם גם בניהם ובנותיהם גם בנותיהם.

נ.ב. (נמה קו על תיבת בנותיהם, וכתב על הגליון): לרבות אבותיהם.

תצא (פי' תתקכ"ה). עמרם שנשא אשה לשם שמים ויצאו ממנו משה ואהרן שהרבו תורה ומצות לישראל, וכן בעובד בן שלמון יצאו ממנו דוד ושלמה. נ.ב. בועז צ"ל, שנשא רות אלמנה עני' לש"ש.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין עונג שבת

מהגאון מוה"ר אברהם שמואל אבר"ק איישישאק זצ"ל⁽¹⁾

בשו"ת צמח צדק סי' כ"ח כתב, פעם אחת היו ישמעאלים מוכרי דגים מייקרים השער לפי שראו שהיהודים קונים לכבוד השבת ואין מניחין בשביל היוקר, ועשו הקהל הסכמה ששום אדם לא יקנה דגים שני חדשים, ושאלו התלמידים אותי אם רשאים לעשות כן, כיון דכבוד שבת הוא, ועוד דאיתא פרק ב' דביצה דף ט"ז, כל פרנסתו של אדם קצובין לו מראש השנה חוץ מהוצאת שבת ויום טוב אם מוסיף ויסיפו לו וכו'. ואם כן אין פסידא בזה אם קונים ביוקר לכבוד השבת, רהקב"ה פורע לו. — תשובה. יראה דשפיר דמי למיעבד כך, מהא דאיתא במתניתין סוף פרק א' דכריתות, מעשה שעמדו קניין בירושלים בדגרי זחב, אמר רבי שמעון בן גמליאל, המעון הזה, לא אלין הלילה עד שיהו בדיגרי, נכנס לבית רין ולימד, האשה שיש עלי' חמש לירות ודאות חמש זיבות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עלי' חובה, ועמדו קינים בו כיום ברבעתים, ופירש רש"י, אע"פ שהוקל על דברי תורה, עת לעשות לר' הוא, שאלמלא לא ימצאו יחדלו מלהביא אפילו אחד ויאכלו קדשים בשומאת הגוף, עכ"ל. הרי אפילו ברבר דאורייתא היקל משום היוקר, כל שכן קניית דגים ראינו אלא לכבוד שבת וכו', ע"כ.

הנה ממה שכתב רש"י, ויאכלו קדשים בשומאת הגוף, ולא מחמת שיחדלו מלהביא לבר, נראה דסובר שרק משום לחרול מאיסורא עקרינן בשב ואל תעשה, אבל בשביל ביטול עשה שהיא שב ואל תעשה לא עקרינן אף בשב ואל תעשה. — ויעויין ריש ברכות ברבינו יונה שהקשה איך נזרו הרחקה לעקור קריאת שמע שהיא עשה דאורייתא, ותירץ שרק לא מברך ברכותי, ובשם מורו כתב דשפיר עקרינן בשב ואל תעשה יעו"ש. ומבואר שהוא ב' שיטות בהנ"ל, ויעויין ברש"י שם רכתב בטעם הרחקת אכילת קדשים שלא יאכל נותר שהוא בכרת, ונראה שמפרש רבק"ש לא עקרו כלל, ורק הטילו חיוב דרבנן לקרות קודם חצות, ובריעבר עבר על דרבנן וקורא שפיר אחר חצות לקיים עשה דאורייתא ובברכותי, ורק קודם הנץ לא אומר השכיבנו, יעויין ברכות ט' ע"א ובלבר שלא יאמר השכיבנו, ולק"מ קושית רבינו יונה. וכן הוא בש"ע להלכה, וקוראין ק"ש בריעבר אף אחר חצות ובברכותי, ושפיר נראה דרק שלא יבא לידי איסור עקרינן

(1) נולד בשנת תקס"ט לפ"ק לאביו מו"ה יהודה. הי' תלמיד מובהק לש"כ הגאון מוה"ר דוד טעביל אבר"ק מינסק בעמח"ס נחלת דוד ובית דוד. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק סקידל, ובשנת תרט"ז לפ"ק נתמנה לאבר"ק דאסיין, ומשם נתקבל לאבר"ק איישישאק. נרפס ממנו ספר שו"ת עמודי א"ש, ובקובץ הפלס (חוברת כ') נרפס ממנו חידו"ת בשם שביב א"ש. נפטר בדר"ח אלול שנת תרכ"ט לפ"ק בהיותו בעיר פאלאנגען במדינת קורלאנד. — חידו"ת הללו הועתקו מגליון ספר שו"ת צמח צדק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

בשב ואל תעשה, ויעויין עוד בתוס' ב"ב דף קס"ו ע"א ר"ה ה"ג נכנס, ומבואר שם דלא ניהא להו כלל שיבטל לחיוב קרבנותיו וגורמים שהשאר חובה, יעו"ש. ומ"מ דינא דהצמח צדק לענין קניית רנים, היו יכולים לקיים עונג שבת בשארי דברים, ומעיקר מצות עונג שבת היא לענג כמה שיש לו, ולכך אמרו עשה שבתך חול כו', ולהתענות אסור. ויש לי ראי' ברורה מביצה ריש פ' יו"ט משמואל שאומר טעם לעירוב תבשילין דכתיב זכור כו' מ"ט אמר רבא כרי שיכרור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט, ויעויין ברש"י שם, הרי רחשו שמא לא יניח לשבת כרי כבודו, תיקנו לעשות עירוב תבשילין, וגזרו שמי שלא עירוב ואף באונס, ואין אחרים שיקנה להם ושהמה יבשלו לו, אסור לו לאפות ולבשל לשבת, וי"א שאפי' בנר אסור להוסיף נרות, ויעויין בש"ע א"ח סי' תקכ"ד סעיף י"ט ובס"ז שם, ויעויין שם בש"ע סעיף כ' י"א שמותר לאפות בצמצום יעו"ש, הרי דגזרו שיבטל מצות עונג שבת, ורק שיהי' לו מה לאכול בצמצום, מותר להי"א, וכמו כן נוכל לגזור על הרנים שלא ייקרו השער.

ממני, אברהם שמואל כמ' יהודא זל"ה מראשין

חידושים והערות במס' שבת

מהרב הגאון מוה"ר דוד פרידמאן אבר"ק קארלין זצ"ל⁽¹⁾

דף ל' ע"ב. ההוא ראתי לקמי' דרבי אמר לי' אשתך אשתי כו' ההוא ראתי לקמי' דרבי חייא אמר לי' אמך אשתי כו'. נ"ל דצ"ל ברבי אמך אשתי כו' וברר"ח אשתך אשתי, ונתכוונו בדרבי חייא להך דקרושין דף י"ב דקאמרה לי' רבית' דרבי חייא אמרה לי' אם קיבל ביד אביך קרושין כד הוית זוטרי. ובהך דרבי כונתו למה שהביא התוס' בע"ז דף י"ב דרבי החליפתו אמו להראות שאינו מהול.

דף ל"א ע"א. בההוא דשאל להלל מפני מה ראשיתן של אנשי בבל סגלגל, וכן מפני מה עיניהן של תרמודין תרוטות ורגליהן של בני אפריקו רחבים, ואמר לו שאלה גדולה שאלת כו', ולכאורה הא שלא ברברי תורה, אל תען כסיל כאולתו. ונראה לי שהשואל נתכוון להכחיש את הפסוק שנברא אדם יחירי, שהרי כמה עמים שונים ברמותן, ומוכרח שבאים מהרבה אנשים בתחלת הבריאה, ומתרץ לי' הלל דהכל מאיש אחד באים ואדם אחד שהי' בתחלת הבריאה, דק מקומות ישובם גורם להם להשתנות בכנין אברהם, ודו"ק.

דף מ"ב ע"א. ברש"י אבל לא של עץ, דאיסורא דאורייתא היא וחייב סקילה. נ.ב. כונת רש"י דאף למאן דסבר הכערה ללא יצאת, מכבה חייב סקילה, דבראורייתא אין חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת, וצע"ג.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ד. — הערות הללו (בכתי" מעתיק) הגיעו אלינו מאת ירידנו הנכבד הרב חנוך הענק סאוויצקי נ"י. יתברך ממעון הברכות.

דף מ"ד ע"א. תוס' ד"ה רכ"ע שלטול מן הצד כו'. כתבו שם בתוס' שדב הונא ושמואל לא אסרי התם משום שלטול מן הצד אלא משום שמזיו עפר ומרחיב הגומא. נ.ב. עיין לקמן קי"ג ע"א בגמ' גומות ממילא קא הויין, ומביא ע"ז דהטומן לפת וצנון, ולדברי התוס' דהכא, הא דשמואל קאסר משום גומא, והך דהטומן בדצא ושלפא.

דף מ"ד ע"ב. בתוס' ד"ה ואין מצלת עמה באהל המת. בא"ר, והתם לא בשלוהו. נ.ב. זה דוקא לפי הסברא דבעי ביטול לעולם, משא"כ להסברא דלא בעינן ביטול אלא לשעה שהטומאה נחת שם, אין דאי' משם. והאמת נראה לי דלמעט בעינן ביטול לעולם, אבל כשסתום לגמרי בעינן ביטול לשעה, שהטומאה מונחת, ועיין ערובין דף ע"ח ע"ב ובסוכה דף ר' בדין תבן וביטולו, וצ"ע ברינים אלו.

דף מ"ה ע"ב. תוס' ר"ה דאית בי' ביצה. בא"ר, לא הוה אסר ד"ש לטללה אלא לאכילה. נ.ב. וצ"ע, דהא בביצה מפורש ראסר אף לטללה, ומשמע דאף למאן דאמר דכל הטעם משום משקין שזבו אסורה לטללה, וצ"ע בזה.

דף מ"ז ע"א. בתוס' ד"ה בגרי עניים לעניים. בא"ר, דאפילו הי' מוטל באשפה מרבינן מוהבגר דשלש על שלש מיטמא בין לעניים בין לעשירים דבקרא לא מפליג מירי וכו'. נ.ב. עיין לעיל דף כ"ט ע"א ענין פחות משלשה על שלשה שהתקינו לפקק בו את המרחץ, ובהתוס' שהביא האלפסי שם, וצ"ע בזה.

דף מ"ח ע"א. ברש"י בד"ה בעתיקי, להחזירו לכר זה שנפלו ממנו. נ.ב. א"ה מדברי רש"י נראה דדוקא לאותו הכר שנפלו ממנו ולא לכר אחר שנפלו ממנו המוכין אסור, וצ"ע למעשה, כי מדברי התוס' ד"ה הוא נראה שרוצה בזה, עיין בירושלמי פ' אלו קשרים הלכה ב' נשמטו דצועות ממנעל וסנדל כו', מאן דאמר דמותר ברפיין, ומאן דאמר דאסור באפוצים ע"ש, ודו"ק בזה.

דף נ' ע"א. ברש"י ד"ה או שהי' עליו כר או סדין, ששכב עליו מבעוד יום ואע"פ שלא יחדו לכך כו'. נ.ב. מדברי רש"י נראה דדוקא כשישן עליהם מבעוד יום, וכר וסדין דנקט אורחא דמילתא כך, כן אומר בזה המאירי, אבל לקמן ברף קמ"א נראה מדברי רש"י שם בד"ה או שהי' עליו כר או סדין, דגלי דעת' דאקצי' לשכיבה מעתה תורת כלי עליו, משמע אף בלא שכב עליהם, וצ"ע בזה.

דף נ"א ע"א. בתוס' ד"ה מקצת עליו מגולים. בא"ר, ושמואל סבר כרבנן. נ.ב. עיין לעיל ברף מ"ד בתוס', שמפרשים האיסור משום שעושה גומא לא מפני הטלול, דהא שמואל ורב הונא סוברים דלטול מן הצד לא שמי' טלול, וצ"ע על דברי התוס' רכאן.

שם. תוס' ד"ה אילו הי' ר' יוסי קיים הי' כפוף וכו'. בא"ר, וד"ת מפרש דוראי מתחלה הי' רבי תלמידו של ר' יוסי. נ.ב. עיין בירושלמי גיטין פ' האומר הלכה ו' ומבואר ברש"י.

דף נ"ב ע"א. תוס' ד"ה אמר שמואל הלכה כחנני'. בא"ד, ומותר להשים הרסן או האפסר בראש הסוס בשבת. נ.ב. ר"ל דליכא משום משתמש בב"ח, כי מקשר לצורך חב"ח, וכעין שאמרו בפסחים דף ס"ו ע"ב בתוס' שם בשם הירושלמי לענין עבודה בקרשים, ודו"ק. ומתישב בזה קושית התוס' דף נ"ג ע"א ד"ה תולין טרסקל כו', ודו"ק. ועיין בירושלמי שאוסר לקשור החבל להפרה משום משתמש בבע"ח, אך בבבלי לקמן דף קי"ג מתיר, א"כ חולק על הירושלמי בזה. וצ"ע לי בזה למאן דמתיר משום שהצדדים מותרין, ואנן קי"ל ברף קנ"ה דצדדים אסורין, א"כ לכאורה אסור לקשור בפרה, וצ"ע.

דף נ"ד ע"א. בגמ'. לעולם כלאים דחבלים. נ.ב. א"ה מכאן מוכרח שאין עראי בכלאים, וכן הוא בירושלמי בכלאים פ"ט מ"ב, וכן במנחות דף מ"א ע"א.

דף ע' ע"א. בתוס' ר"ה ועל כולן כו' אבל לגבי דבר שהוא יצא מן הכלל כו' משום דהוו שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. נ.ב. א"ה עיין בירושלמי פ"ח דכלאים ומבואר להפך מסברת התוס', שסובר דשני דברים היוצאים מן הכלל לא אמרינן שאין מלמדין, וכן אומר שם דהכלל בעשה ופרט בל"ת אין מלמדין אף בדין שיצא מן הכלל, וצ"ע בזה. ועיין בירושלמי סוטה בפ' אלו נאמרין ה"ד.

דף ע"ג ע"ב. בדין דהמעמר. נ.ב. עיין בירושלמי קחשיב גם תולש, רבעיין שבת סובר הירושלמי כי עוקר דבר מגידולו חייב ואף שאין רין התולש כמו הקוצר.

דף ע"ד ע"ב. בתוס' ד"ה חביתא ותנורא וחלתא, פירש רש"י רמשום בונה וכו' ואין נראה וכו' עיי"ש. נ.ב. בירושלמי באמת אוסר משום בונה.

דף ע"ז ע"ב. ברש"י ר"ה כרי לשוף במים, לשני עינים. נ.ב. א"ה לא ארע מנין לרש"י זה, דאפשר דהוא כרפואה ודי בעין אחת כמו כחול שהוא לרפואה, וצ"ע, ועיין בהמאירי.

דף פ' ע"א. בתוס' ר"ה והעבירה ררך עלי'. בא"ד, כיון דהוי תוך שלשה לחצי גרונרת המונחת ע"ג קרקע. נ.ב. לי נראה דגרונרת כיון שהוא אוכל ואין דורסין על האוכלין, לכן דינם כצואה לעיל רף ז' דהוה מקום פטור אף למטה משלשה לחייא בר רב, וכאן לכ"ע רק משום רהוציא החצי הראשון מצטרפת להשני והוה כאילו מונח עתה בר"ה כל הגרונרת. וצ"ע בזה מדין הרבילה לקמן בין מונחת באויר מורבק להכותל שסופה ליפול מדין שמונחת בארץ, עיי"ש בתוס'.

דף צ"א ע"ב. ברש"י ר"ה ררך שוליו, וכיון דלא מצי למשקל לא קני בהגבהתו. נ.ב. וצ"ע, דהא כאן אין כאן הגבהה רק קנין משיכה כמבואר ב"ב רף פ"ו, ובפסקי הלכות שלי חלקתי בזה קנין הגבהה מקנין משיכה, עיי"ש אות מ"ח, ודו"ק.

דף צ"ג ע"ב. במשנה, המוציא את המת במטה חייב. נב. גירסת האלפסי חייב אף על המטה, מוכן דסובר האלפסי דמטה לגבי מת לא בפלה, וצ"ע בזה.

דף צ"ה ע"א. בתוס' ד"ה והרודה חלות רבש. בא"ד, ומיהו תימה לד"י כיון דמותר לגבן ביו"ט מן התורה וכו'. נב. עיין מגילה דף ו' תוס' ד"ה כאן, שמחלקין דאוכל נפש שטוב יותר אם נעשה בחול לא הותר לעשותן ביו"ט, ויכול להיות שאסור מן התורה אף בנולד.

דף צ"ט ע"ב. בתוס' ד"ה או דילמא. בא"ד, אלא כח כחו הוא. נב. עיין סנהדרין דף ע"ח ע"א בגמרא אלא כח כחוש, ועיין שם בתוס' דף ע"ז ע"א ד"ה סוף חמה וכו' בסוף דבריהם, וצ"ע ג.

שם. בגמרא, אמר עולא קל וחומר לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש. נב. ואילו מנח עלי' אבן משתמש עיין בתוס' סוכה דף ב' ע"ב ד"ה פחות כו' ברחב גדול כמו עשר אמות וכדומה לא שייך מנח עלי' מירי כו' ורק בדבר קצר שייך מנח עלי' מירי, ודו"ק. ועיין מה שהעדתי שם מן הירושלמי, ודו"ק.

דף ק' ע"ב. ברש"י, ה"מ דהוי ר"ה היכא דהוי רחבו ד' אמות. נב. א"ה לדעתי ט"ס וצ"ל ד' טפחים, דפחות מד' אמות ג"כ לא אפשר לפסוע עליו, כן הוא בעירובין דף ע"ח ע"ב בתוס' ר"ה וכן וכו', וכדאמר בשבת כפ' הזורק דף ק' ע"ב גבי רקק של מים דהיכא דלא הוי ב' טפחים מפסעי פסעי לי', וכן מבואר ברמב"ם בפ' י"ב בהלכות עירובין הלכה כ"ד עיי"ש.

דף ק"ג ע"ב. הוא דאמר כי האי תנא כו' ומדפתוח ועשאו סתום כשר סתום נמי סתום ועשאו פתוח כשר. נב. צ"ע, א"כ לדירן אם כתב שם משמעון ופסור, שהרי מפתוח עשה סתום ומסתום לפתוח, וצ"ע ג. אם לא דנימא דיהי' ההלכה כאמת דכשר בריעבד בכותב פתוחה במקום סתומה או להיפך, וצ"ע ג לענין גט וסת"ם בזה למעשה.

דף קי"א ע"א. בתוס' ד"ה לא סלקא רעתך. בא"ד, הא אין טבילה בלי הזאה והזאה לא רחי יוה"כ. נב. צ"ע בהזאה דיום השלישי אם היא ג"כ אינה בלא טבילה, וצ"ע⁽²⁾.

דף קי"ג ע"א. בגמרא, חבל שבאיכוס קושרו בפרה ושבפרה קושרו באיכוס. נב. עיין בירושלמי פרק במה בהמה חי"ב, וצ"ע.

(2) עיין בכסף משנה הל' פרה אדומה פי"א הלכה ב' שהביא תשובת ה"ר שמשון שכתב וז"ל: ובכל הזאות קאמר דאין טבילה בלא הזאה בין בהזאת דמים בין בהזאת מי חטאת, ואותה טבילה דקורם הזאה בין ביום בין בלילה בין בהזאת ג' בין בהזאת ז' וכו', עכ"ל.

דף קכ"ז ע"א. בגמרא, עימר רבי כל חשרה כולה. נ.ב. לשון זה ק"ק דליתסר משום מעמר, והנה מלשון רש"י דף ע"ג בר"ה משום מעמר, שאף הוא כמאסף שבליים, נראה שדין מעמר דוקא בשבליים לא בקבוץ עומרים, אבל מלשון התוס' שם בפ' כלל גדול משמע דאף בעומרים אם מקבצם הוא מעמר, ועיין במאירי שם בדיון המעמר, שמאסף עמרים וקושרם, וח"ה אם מאסף שבליים ועושה מהם עומרים, הרי שכל האיסור הוא דוקא כשקושרם או שצוברם שיהיו קיימים, כן אפשר לומר בתך דרבי כיון שאינו עוסק בקבוץ העומרים לקיום, רק עוסק לפנות המקום שע"י כך מתקבצים העומרים, עכ"ז אין זה עימור, וצ"ע שלא ראיתי לע"ע מי שיתעורר בזה, כי אולי במקבץ עומרים קשורים אין בהם דין עימור או כמו שכתבתי בתחלה.

דף קכ"ז ע"ב. ברש"י ר"ה שהקרימו בשבולין. בא"ר, אבל הקדים למעשר קודם לתרומה בשבליים אינו לוקה. נ.ב. עיין בירושלמי בפ"ג תרומה שזה איבעי מה דלא אפשר אפשיטא אם לוקה או לא, וצ"ע על רש"י בזה³.

דף קל"ה ע"א. ברש"י ר"ה בן ח' אין מחללין עליו, שהרי כמת הוא ואין מילתו מצוה, ואי קשיא א"כ לאו חילול הוא שהרי הוא כמחתך בבשר מת. נ.ב. דברי רש"י כאן תמוהין אלי, דלקמן אמר הגמרא על ספק בן ח' שיש כאן מצוה רשמא בן ז' הוא ולכן לא חיישינן משום איסור דרבנן לרחות מצות מילה, משא"כ בוראי בן ח' ודאי איכא איסור שבות, כמבואר בירושלמי יבמות פרק נושאים על האנוסה הלכה ז' מי אמר לך שמתור לחתוך בשר שלא לצורך עי"ש בירושלמי שנחלקו בספק בן ח', אבל בוראי בן ח' כו"ע מורי שאסור למהולו, ולפנינו בהלכות אלו אאריך בזה בקונטרס מיוחד ר' יאיר עיני. ואולי כונת רש"י על סיפא דברייתא ברין ספק בן ז' ספק בן ח', ודו"ק. וכן נראה מרברי התוס' ר"ה בן שמונה, שמתירין למול ודאי בן ח' מטעם דהוי ספק שמא אשתהי ובן ז' הוא אם אין ריעותא בשערו ובצפרניו, מכלל דאם יש ריעותא בצפרניו והוא ודאי בן ח' אין מוהלין אותו, ובקונטרס שאכתוב בענינים אלו אאריך בזה אם יגזור ר' עלי, ודו"ק.

דף קל"ה ע"ב. בגמרא, מקנת כסף נימול לאחר כנון שלקח זה שפחה וזה עוברת. נ.ב. צ"ע דא"כ בטל הכלל דר"א שאמר כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה, שהרי לקח זה שפחה וזה עוברת, דאמו טמאה לידה ואינו נימול לשמונה, וצ"ע. ובפסקי הלכות שלי בפ"ח ראישות הארכת בזה.

(3) כן הקשה גם בספר ישועות מלכו על הרמב"ם פ"ג מהל' תרומות הלכה כ"ג, ויש אריכות בזה בספר חידושי יעקב לחרח"ג מוה"ר יעקב הלוי גאלדוואסער הי"ד מטשעבין בחידושי למס' תמורה דף ד', יעו"ש.

דף קל"ז ע"ב. בתוס' ד"ה ואם אשת כהן אינה חולצת, הקשה הר"ר משה מבהיים ותחלוץ ומה בכך והא אמר בס"פ שני דיבמות דספק חליצה היכא דנכנסה שריא. נ.ב. צ"ע בזה דדוקא בשכבר כנסה משא"כ בנתקדשה לבר, וצ"ע ור' יאיר עיני, ובשו"ת הארכתני בזה.

דף קמ"ג ע"ב. בגמרא, חלוק ה' ר"י אף בזתים וענבים. נ.ב. עיין בר"ן שגורם בזתים וענבים והלכה כמותו בזתים וענבים, וצ"ע שלא יביאו גירסתו זו.

דף קמ"ה ע"ב. במתני'. ברש"י, דג מליח של שנה שעברה נקרא ישן. נ.ב. צ"ע מנין לו לרש"י ז"ל דשיעור זה מיקרי ישן, ועיין ב"ב דף צ"ח ע"א גבי יין ישן משל אשתקר, וצ"ע.

דף קנ"ג ע"א. ברש"י ד"ה מאי טעמא שרי לי' למיתב לעכו"ם, והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת. נ.ב. נראה שאין כונת רש"י מטעם שליחות, דהא אין שליחות לעכו"ם, אלא רהכונה רהוה כעין מחמר כיון שהגוי עושה עפ"י שליחותו, דאם ה' תוקפו לעשות הוי איסור תורה כמו שאומר הרמב"ן [הובא בחי' הריטב"א עמ"ס ראש השנה ל"ב ע"ב], ובשו"ת שלי הארכתני.

דף קנ"ה ע"ב. במשנה, ומהלקטין לתרגולין בשבת. נ.ב. צ"ל רבב"ח מותר להזיז בו אבר ולא הוה טלטול מקצת מוקצה שאסור כמו שאמרו במת ובלבד שלא יזיז בו אבר משום שמסייע ג"כ לזה, אלא ודאי משום צערא רב"ח שרינן פלטול מקצת המוקצה, עיין בהרמב"ן דף קנ"ד ע"ב ר"ה היתה בהמתו כו', וכן בהר"ן בפרק מפנין בענין מרדין בהמה חי' ועוף בחצר, ורו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר יצחק נתן ליפשיץ זצ"ל¹

אבר"ק סאנטאב

ב"ה.

אל החרדים על דבר ר' ועל תורתו, שומרי מצותיו וחוקותיו צאן
מרעיתו, יזכו לעלות לירושלים עיר תפארתו, בבי"א.

צללו אזני לקול שמעי קול שאונו ברעש נשמע, כי קמו בעו"ה מחטיאי
הרבים בק' ברוענשווייג ואספו אסיפה להרוס מבצרי הרת², תחת מסוה עזרת
טוב כללי, ובתורה משה מורשה, יכרתו ברית חרשה, ומלעזבים במלאכי אלקים
רבותינו הקרואים, ובתורתם אשר נמסר לנו דור אחר דור, לבוא בהם אל תכלית
המצות והחוקים, וכאשר תתי אוזן שומעת כי גם רבנים ויושבי על מדין היו בין
אנשי האסיפה הנ"ל, נבחלתי ונשתוממתי, מי האיש אשר על שרשי התלמוד
והפוסקים יתחקק, ומשפטו לנהל ערתו ע"פ רת ודין, לא ישליך נפשו מנגד להפך
מזימתם, ולעמוד בפרץ בפני עבדים המתפרצים מארוניהם ואביהם שבשמים,
רחוק הוא בעיני להאמין כי ימצא שמה דועים דעים כאלה אשר יברו מלבם משפט
חדש להחזיק ידי עוברי עבירה, ולצורך נפשות נקיים הולכים לתומם כצאן לשבח
יובל. ויש אשר יאמרו כי בעלי האסיפה הנ"ל אינם רבנים, רק בעלי המחקר
והחכמה, ואם כן הוא, מה יענו על דברי החכם הגדול שר התורה תפארת ישראל
והדרו רבינו הרמב"ם ז"ל, המכנה עוזבי דיני הגמרא, מינים ואפקורסים, ובהלכות
יסה"ת פ"ט ה"ט כתב על הנביא שעוקר אפי' דבר הנאמר מפי השמועה, שהוא
נביא שקר, וגם יראו מה שכתב עליו הרמב"ם ז"ל באגרתו המתחלת טרם אענה,
מחסידתו ופרישתו ומהגזירות וסייגים אשר עשה לתוה"ק, והכה הצדוקים ונתן
הבייתוסים לשוטים. . . .

ואתבונן על המראה הזאת ועל התהפוכות כאלה, ואומר כי לא רבנים וגם
לא חכמים ישבו במושב הנ"ל, כי אם בחורים כשול יכשלו, ולבב מי לא ידוה

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אלעזר ליפשיץ מפיעטקוב זצ"ל, וחתנו של הגאון בעל
שערי תורה אבר"ק ווערבווי זצ"ל. בשנת תקצ"א לפ"ק נתקבל לאבר"ק מאד, ובשנת
תקצ"ז לפ"ק נתמנה לאבר"ק סאנטוב. יש אליו ב' תשובות בשו"ת חתם סופר. נלב"ע
ביום י"א לחורש אדר שנת תרל"ד לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני
החסיד הנגיד הנכבד והמרומם כש"ת מו"ה שאול הוטטערקער נ"י מאנטווערפן. ברכות
התורה יחולו על ראשו.

(2) בקיץ שנת תר"ד לפ"ק נתאספו כת המתחרשים בעיר ברונשווייג במדינת
אשכנז, ועמדו להרוס יסורי רת ישראל ברצותם לבטל ולשנות מצות התוה"ק ח"ו. גדולי
דור ההוא הועיקו נגד אסיפה זו, ונרפסו רבדיהם בכמה קונטרסים, כגון, תורת הקנאות,
קנאת ציון, אסוף אסיפה, וגם בספרי שאלות ותשובות.

מכתב מהגאון מוה"ר דוד מאיר פעדיר אבר"ק סווירז זצ"ל¹

בעזרי"ת.

כבוד יקרת לבי ונפשי בחור חמד נחמד להשכיל חילו רב לתורה
ולתעורה, על מרומי הלכות ירו הרה, כש"ת מהולל מ' אהרן זאב
כ"ץ נ"י.

אאלפך ואורך באהבה בדרך זו תלך, שלא לבלות הרבה זמן בחרורים וגם לא
בפלפולים וחקירות אמיתיות חרשות, רק ללמוד יומם ולילה הלכה אחר הלכה
ולהכניס היטב בטעמים שבקדמונים, ואם לא תבין באיזה מקום, תלמוד להלן, ואם
יש מי לשואלו מה טוב, ותמצא נוראות מזה בסוף הקדמת יש"ש חולין ועיין
מש"ש בשם ר' חסראי, ועיין עוד בהלכות תלמוד תורה החרשות רפוס זיטאמיר
מהגאון הקדוש הנורא בקירוב לזמנינו הוא ר' זלמן בעל התניא נבג"מ זי"ע,
ואמרו חז"ל בגמרא סוף ברכות (דף ס"ג ע"ב) הם ואח"כ כתת כו' ילמוד אדם
תורה ואח"כ ינהג, וכן הוא בגמרא ע"ז דף י"ט ע"א ועיין שם ברש"י, ורך
השנים ימעט בלימוד אחרונים, רבא תרא רליעול ירקא ליעול בשרא וכוורא.
ותשקור בספרי מוסר מקרושים אמתיים הפותחים הלב והמוח, והעיקר להשימם
על לבו ושכלו ולקיים במעשה בלא שום רפיון, האמנם רצריך לקבל דרך הלימוד
ויר"ש ודרך עומק סברת הלכה מרב שקיבל מפי רב ורב מפי רב עד משה רבינו
ע"ה מפי הגבורה, כי בעזרי"ר רבו המשבשים הדרך. ודי לך להוציא ערך עשירות
הזמן בפלפולים וחדושים למען לחרר השכל.

א"ר ידירו נאמן דו"ש וטובתו,

דוד מאיר פעדיר מסווירז

(1) נולד בשנת תק"פ בערך לאביו ר' ישראל משה פעדיר. נרפס ממנו שו"ת הרר"ם
וספר אמרי דוד על שו"ע חאו"ח וחאה"ע. הסתופף בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע,
ובהקדמת ספרו שו"ת הרר"ם כותב בזה"ל: עמדתי לפני הגה"ק הנורא חר בדרא
אספקלריא המאירה בנגלה ובנסתר ובעבודה במס"נ בקרובה וטהרה מרנא ורבנא מהר"ח
ה"ש אבר"ק צאנז והגליל מצורתו פרוסה בכל ישראל, ויעצני והרהיבני מאוד להרפס
וכו', עכ"ל. שימש כאבר"ק סווירז שנים רבות. סוף ימיו נתיישב בעיר פרעמישלאן ושם
נפטר ביום עש"ק י"ט תשרי שנת תרנ"ח לפ"ק.

מכתב זה הועתק מספר שפתי אהרן על פרקי אבות להרה"ג מוה"ר אהרן זאב כ"ץ
ממונקאטש (ברף נ"ר).

מכתב מהגאון מוה"ר אלחנן וואסערמאן הי"ד מבארנאוויטש

ב"ה. יום א' י"א תשרי [תרצ"ד] לנרן.

שלום וברכה לכ' ידידי היקר ומאד נעלה י"א כש"ת מו"ה דוד נ"י.
אחר"ש באהבה נאמנה. זה קרוב לשלשה שבועות כאשר הנני נמצא בלנרן,
וברעתי לשהות פה אי"ה עוד כשלשה או ארבעה שבועות. ע"ד השאלה אודות
„עברית בעברית“, הנה מעיקר הדין אין שום קפידא באיזה שפה לבאר
להתלמידים, כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ ריש מס' אבות עיי"ש, ובלבד שיהא
המלמד מומחה באומנתו וירא אלקים, אבל כאשר הדבר הזה נעשה אצל החפשים
כמין ע"ז שלהם, ומצוה להתרחק מהם בכל מיני ריחוק, יעיין רמב"ם פ' ששי
מהל' דיעות, על כן צריך לשנות אופן הלימוד מכפי הנהוג אצל החפשים².
תורה וברכה לכ"ה על תשורתו, האתרוגים, אשר שלח אלי, אבל חוששני
מאד אם רשאי הוא לפי מצבו החומרי להוציא כסף לטובת אדם פחות ערך כמוני,
ואזי לו למי שהבריות טועין בו.

ידידו המוקירו ומכבדו כערכו הנשגב דורש שלומו וטובתו כל הימים מברכו
ואת ביתו בחיים ושלום בשמחת החג ובכל ט"ס,

אלחנן בונם ווסרמן

אולי אפשר לכ"ה להשתדל אצל איזו יחידים ממכידיו לטובת ישיבתנו
הנמצאת במצב קשה ל"ע, ה' ירחם על פליטת סופרים.

(1) נולד בשנת תרל"ה לפ"ק בעיר בירזש. למד בישיבות בוולאזין ובמעלו. בשנת
תרנ"ט נשא אשה בתו של הג"ר מאיר אטלאס אבר"ק סאלאנט. הרבין תורה בכמה
עיירות, באמטשיסלאוו, בריסק, סמילאוויטש, ומשנת תרפ"א ואילך בישיבת אוהל תורה
בעיר בארנאוויטש. נרפס ממנו ספר קובץ הערות, קובץ שיעורים, קובץ ביאורים, דברי
סופרים, קונטרס עקבתא דמשיחא, ועוד כמה קונטרסים קטנים. נהרג עקח"ש בעיר
סלאבארקא ביום י"א לחודש תמוז שנת תש"א לפ"ק. ר' ינקום דמו.

מכתב זה הועתק מעצם הכת"י המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הישיש
הנכבד מו"ה יהודה ווייס נ"י ממאנראו. יברכהו הש"ת בעז ותעצמות.

(2) עיין בזה בספה"ק קדושת ציון חלק שני עה"פ יכרת ר' כל שפתי חלקות (תהלים
י"ב).

בדין קנין בשבת

מהרב הגאון מוה"ר חיים מרדכי יעקב גאטליעב ז"ל⁽¹⁾
אבר"ק מישקאלץ

ב"ה.

ישאו הרים שלום, חיי"ם וברכה עד העולם, לכבוד אחובי מחותני
יקירי הרב המאוה"נ לממשלת התורה, חריף ובקי בחדרי תורה,
כשלמה עוטה אורה, כש"ת מו"ה ראובן חיים שליט"א אב"ד דק"ק
סנינא והגליל יצ"ו⁽²⁾.

לתשובת יקרת מכתבו אשר לנכון הגיעני מאז מלא אור תורה ותהי למשיב
נפשי, וסהרי בשחק כי רציתי להשיבו על אתר, אבל אכפו עלי סדרות שונות
ובתוכם שהייתי טרור בנשואי בן אחותי תלמיד כבן, ובעת בואי מהחתונה לביתי
יצא הרבד מלבי, עד שכעת נפנית קצת להשיבו מפני הכבוד ולהשתעשע קצת
בר"ת, ואשיב על ראשון ראשון.

אשר נתעורר על דברי הש"ך יו"ר סי' קט"ו סק"כ שכ' לחלק רהאגורה
מיירי שקנה הגבינות מתחילה והרי הם שלו, ע"כ. ונתקשה מע"כ רא"כ קשה
ממ"נ, ראי קנה מתחלה לפני השבת א"כ איך יעשנו בשבת לצורך ישראל, ואי
הישראל קונה דק אחר עשייתו, א"כ הו"ל גבינות של נכרים, עכתו"ר.
הנה בפשיטות לק"מ לענ"ד, דכל עיקר איסור גבינות של נכרים שגזרו
עליהם אפי' היכא רליכא שום חשש, הוא רק משום לא פלוג, ופשיטא דבכה"ג
שיש שעבוד על הנכרי וחייב למסור הגבינות לישראל לא גזרו בכה"ג, וז"פ. ועוד
לפי מש"כ בשו"ת שאילת שמואל סי' כ"ו והובא בארחות חיים בנידון של

---

(1) נולד בשנת תרל"ו לפ"ק לאביו הרה"ג מוה"ר אברהם גאטליעב (בנו של הג"ר
יעקב אבר"ק חוסט). ה' תלמיד מובהק להנה"ק מוה"ר יוסף מאיר מספינקא בעל אמרי
יוסף זצ"ל, ולהגאון בעל ערוגות הבושם זצ"ל. אחר חתונתו יסד ישיבה בק"ק מיידאן.
בשנת תרס"ג נתקבל לדומ"ץ בק"ק בארשא, ומשם נתקבל בשנת תרס"ט לדומ"ץ
בק"ק אויבערווישא, ומשם נתמנה בשנת תרפ"ג לאבר"ק ראזאוואליא, ואח"כ בשנת
תרפ"ו עלה על כסא הרבנות בק"ק מישקאלץ. בכל המקומות שכהן ברבנות העמיד
תלמידים רבים. נרפס ממנו ספר שו"ת יגל יעקב, ספר יגל יעקב — ררשות וסוגיות, וספר
יגל יעקב עה"ת. נפטר (בהיותו במרחץ טאפלאצא) במוצש"ק יום ח' לחורש תמוז שנת
תרצ"ו, ומנ"כ בעיר מישקאלץ.

תשובה זו הגיעה לירינו מאוסף ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד שוע ונריב מו"ה
שאל הומוטערער נ"י מאנטווערפען. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות. (לע"ע הרפסנו
דק חלק קמן מהתשובה, מה שנוגע להל' שבת, ובהזדמנות קרובה בלג"ר יודפס שאר
דברי התשובה).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ו עמוד י"ח.

הנרעק"א וכת"ס שהביא מע"כ, ג"כ ההוא יצא לחלק דאם עשה תנאי של מקח לפני השבת באופן שבשבת יוגמר הקנין ויחול למפרע משעת המדובר מותר, ואין בזה משום קנין בשבת ומותר לקיים התנאי בשבת, אף שאז חל הקנין למפרע מימות החול כגון דאמר מעכשיו יעו"ש, א"כ משכח"ל בפשיטות בכה"ג. ואפי' אם נרצה לפקפק על דברי שאילת שמואל הנ"ל, ונאמר דבישראל כה"ג אסור לו לעשות בשבת דבר המחזיק את הקנין למפרע, מ"מ פשיטא דבנכרי העושה ליכא שום חשש כיון דבאמת הקנין נגמר למפרע מימות החול. ועוד בה שלישי, אפי' אם יהי' נגמר הקנין לגמרי מקודם עשייתו, מ"מ אין בזה משום איסור שבת, דפשיטא דהגוי אדעתא דנפשי' עבד שירוויח דמי המקח ועדיף מקבלנות, וכאן לא שייך מראית עין, כיון דגוף הבהמות של הנכרי, לא דמי לשאר קבלנות אשר הנכרי עושה ברשותו של ישראל ובדבר שכבר נקרא ומפורסם שם ישראל עליו, כנלענ"ד פשוט.

ואמנם אי בעינא לחדודי אמינא לי' עוד עפ"י דאי' בב"ב נ"ד ע"ב נכסי עכו"ם כו' מ"ט נכרי מכי מטא זוזא לידו' איסתלק לי', ישראל לא קני עד דמטא שטרא לידו', ע"כ, וכן נפסק להלכה בש"ע חו"מ סי' קצ"ד ס"ב, וא"כ ה"נ משכח"ל שפיר שהנכרי קבל דמים לפני השבת, וכשנחלב החלב איסתלק לי' נכרי, והוי כנכסי הפקר, וישראל לא קני עד דמטי הגבינות לידו, וא"כ משום גבינות של הנכרים אין כאן, שהרי הם הפקר ולא של נכרי, ופשיטא דגבינות של נכרי לא שייך לגזור משום לא פלוג, ומשום איסור שבת ג"כ אין כאן, דעדיין לא זכי בהו ישראל, ונכרי כי קא עבד ברהפקר קא עבד, וזה עצה נפלאה ב"ה. ובזה הנני ידירו דו"ש בלונפ"ח באה"ר,

חק' חיים מרדכי יעקב ג"ל

בדין שכר שבת

מהרב הגאון מוה"ר גרשון שטערן אבד"ק לודאש ז"ל⁽¹⁾

ב"ה.

שוכ"ט לכבוד ש"ב הרבני החרף ובקי בנש"ק כש"ת
מהו' דניאל פוקס נ"י בק"ק מעריאש יע"א.

אורות מה שביקש מעכ"ת נ"י להוריע חו"ר העני' בענין שעשו הוא וניסו
שי' ציגעלייא רחוק מהעיר לערך ששה קילאמעטער, ועשו שותפות עם נכרי,
ולשותף הנכרי הרשות נתונה לשכור ולשלוח הפועלים כאדם העושה בשלו, וגם
עשו פערטראנע עם הוועקספיהרער שיקבל מכל לבינה ולבינה אשר יעשה, 10 באני
וכו', באיזה אופן יהי' מותר בשבתות וימים טובים.

הנה במס' ע"ז כ"ב ע"א איתא, ישראל ונכרי שקיבלו שרה בשותפות,
(והה"ר כשישראל ונכרי קנו יחד בשותפות כמ"ש הב"ח והפרישה בטור או"ח
ריש סי' רמ"ב ע"ש), לא יאמר ישראל לנכרי מול חלקך בשבת ואני בחול, ואם
התנו מתחלה מותר, ופירש"י, לפי כשקיבלו סתם הוטלה על שניהם לעסוק בה
ביחד ומשום"ה לא יאמר ישראל מול אתה חלקך בשבת לפי שנעשה שלוחו על חצי
היום המוטל עליו, אבל אם התנו מתחלה קודם שהוטלה עליו מותר, דהא לא קיבל
עלי' ישראל עבודה רשבת ואין הנכרי שלוחו, ע"ש.

והנה לכאורה נראה מרבני רש"י ריש שלוחות לנכרי בענין מלאכת שבת,
וכ"כ רש"י ביתר ביאור בר"ה והא אותבי' רבינא, וא"כ מאי תיובתא נבי שבת
איסור שלוחות מלאכה וכו' ע"ש, וזה נגד דעת כל האחרונים שתירצו קושיית
הגאון מו"ה העשיל זצ"ל בתשו' פני יהושע לחלק יו"ד סי' ב', לשיטת רש"י פ'
איזהו נשך דלהילכתא קי"ל כמ"ד יש שלוחות לנכרי לחומרא, א"כ למה לי
טעמא דאמירה לנכרי שבות תיפוק לי' משום שלוחו כמותו, ואי משום דאין שליח
לדבר עבירה, הא איכא למ"ד אי אין שליח בר חיובא, יש שליח לרבר עבירה, וכן
פסק הרמ"א בחו"מ סי' קפ"ב ע"ש, ותירצו האחרונים ז"ל דבאמירה רשבת לא
שייך דין שלוחות כלל משום רבשבת עיקר קפידא שינוח הישראל כרתיב למען

(1) נולד ר"ח שבט שנת תרכ"א לאביו מו"ה משה שטערן ממארע. למד אצל הגאון
בעל שו"ת קול ארי', והגאון מהר"ם שיק, והגאון בעל חתן סופר. כשהגיע לפרקו נשא
אשה בתו של הגאון מוה"ר עמרם בלום בעל שו"ת בית שערים זצ"ל. בשנת תרמ"ה
לפ"ק נתקבל לאבד"ק מאראש-לודאש במדינת זיבענבירגען. נרפס ממנו ספר ילקוט
הגרשוני עה"ת ואגרות הש"ס, ושו"ע, וכללים, וספר ברכת הנפש על ברכי נפשו,
וקונטרס מרכה ישיבה (בענין החזקת בחורי הישיבה), ועוד כמה קונטרסים. נפטר ביום
ט"ו לחודש אייר שנת תרצ"ו לפ"ק.

תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י מגיד שיעור
בישיבה רחסידי באבוב באנטווערפן. חור והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

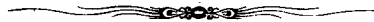

ינוח ולא שייך שלוחו כמותו כלל דהרי נח גופו ושובת ממלאכה רזה העיקר לגבי שבת, וכאן מבואר ברש"י בפירוש דיש איסור שליחות לנכרי במלאכת שבת, וכן ראיתי באחד מחיבורי הגאון מ' שלמה קלוגר ז"ל מבראר שתמה על האחרונים הנ"ל מפירש"י דכאן. ואולם באמת נעלם ממנו במחכ"ת דברי הב"י ז"ל בטוא"ח ריש סימן רמ"ה שהביא דברי רש"י דכאן, וכתב: ושלוחו של ישראל דאסור משום דאמירה לעכו"ם שבות, עכ"ל, א"כ באמת לאו משום שליחות לנכרי אתינן עלה, אלא משום דאמירה לעכו"ם שבות. והוא כדברי האחרונים הנ"ל, ולק"מ. אמנם בהתנו מתחלה קודם שהוטלה עליו העבודה בשבת לא הוי הנכרי שלוחו, והיינו דגם משום אמירה לנכרי שבות אין לאסור, דהא הנכרי עושה המלאכה שמוטל עליו ולא התחיל להיות מוטל על ישראל, א"כ הנכרי עושה המלאכה לעצמו ולא מצד אמירת הישראל, וז"ב.

נמצא לפי"ז בהתנו מתחלה ההיתר בדור, וכ"כ הבאר היטב באו"ח סי' רמ"ה סק"א וז"ל, דע ההיתר גמור הוא באם הישראל שיש לו שרה בשותפות עם האיני יהודי, שיתנו מתחלה קודם שלוקחין השותפות טול אתה בשבת ואני בחול אם רב או מעט, ובשעת חלוקה יטול האיני יהודי שכר שבת וישראל יטול יום א' כנגדו הן רב או מעט, יעו"ש. ולכן יתנה מעכ"ת נ"י עם השותף הנכרי מתחלה שהוא יקח הריוח מן הלבנים שעושים בשבת, והריוח ההוא יהי' שייך לו לברו ואין לזר אתו, והריוח מן הלבנים שיעשו ביום ב' בשבוע יקחו מעכ"ת וניסו נ"י והריוח ההוא יהי' שייך לכם לבדכם. והריוח מן הלבנים שיעשו בשאר הימים יחלקו בשות. ודרך הזה הוא היתר גמור בלי שום חשש ופקפוק כלל. באעה"ח פה ק"ק מ' לוארש יום ה' לס' בא שנת תרפ"ד לפ"ק.

ידידו ש"ב,

גרשון ה"ק שטערן הרב דפה יע"א

בדין קידוש על כוס שיש בו נקב

חיים יעקב יוסף טוינקער

חבר"ן כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א
ורומו"ן דקהל שערי ציון רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

שאלה. מי שקידש על כוס יין, ולאחר גמר הקידוש ראה שיש נקב בכוס, האם צריך לחזור ולקדש על כוס שלם או לא, כי זה דבר פשוט שמי שאמר ברכת קידוש בלי כוס לא יצא ידי חובתו, שכן תקנו חז"ל שצריך לקדש על הכוס רוקא, והשאלה היא אם קידוש על כוס שניקב הוא כקידוש על הכוס או לא.

תשובה. בשו"ע או"ח סי' רע"א סעיף י' כתב המחבר, מקדש על כוס מלא יין וכו' וטעון כל מה שטעון כוס של ברהמ"ז. ובהל' ברהמ"ז בסי' קפ"ג סעיף ג' כתב המחבר, צריך לחזור אחר כוס שלם, ומלשון זה משמע דרך לכתחלה צריך לחזור אחר כוס שלם, ואינו מעכב בדיעבד או בשעת הדחק, וכן כתב השו"ע הרב שם כשיאר כל הפירושים במה שאחז"ל כוס של ברכה צריך להיות חי, וא' מהם שיהא הכוס שלם, מסיים שם, וטוב לחוש לכל הפירושים כשאפשר, ע"כ. אבל זה פשוט דיש אופן דמעכב אפי' בדיעבד, כגון שניקב הכלי נקב ככונס משקה ואינו מחזיק רביעית למטה מהנקב, בכה"ג פשוט דלא נחשב כוס כלל דכלי חרס המיוחד למשקין שניקב ככונס משקה ואינו מחזיק רביעית למטה מהנקב אינו מקבל טומאה ובשל מתורת כלי, ואפי' בכלי שטף דמקבל טומאה, מ"מ הרי אינו מחזיק רביעית, וכדמצינו בהל' נטילת ידים בסי' קנ"ט דהכלי לנטי' צריך להיות שלם ולהחזיק רביעית ואם ניקב ככונס משקה ואינו מחזיק רביעית למטה מהנקב פסול, א"כ ה"ה בניד"ד לענין רבדים הטעונים כוס, דבכה"ג פסול אפי' בדיעבד. ובאם הכלי מחזיק רביעית למטה מהנקב, כיון דמקבל טומאה הוא כלי וכשר לנטילת ידים דרך הנקב, לשיטת המחבר שפסק בסי' קנ"ט סעיף ב' כשי' הראשונים דמכשירים לנטילת ידים, א"כ ה"ה בניד"ד דהכוס כשר בשעת הדחק לברכת המזון ולקידוש, ולכתחלה צריך לחזור אחר כוס שלם, והגם דהסמ"ג וסמ"ק, והרשב"א לפי הבנת דברי המג"א, סוברים דאין ליטול ידיו בכלי זה דהוי כשבר כלי, מ"מ בניד"ד לא מחייבין אותו לחזור ולקדש, דמירי ספיקא לא נפקא, וספק ברכות להקל.

ובניקב כמוציא משקה, אי מחזיק רביעית למטה מהנקב, דבר פשוט ששם כלי עליו לגבי קבלת טומאה, וגם מחזיק רביעית, ובודאי יצא בדיעבד. ואם אינו מחזיק רביעית למטה מהנקב, לכאורה תלוי במחלוקת הראשונים שם בהל' נטי', דלסמ"ג והסמ"ק בודאי פסול, ולהרשב"א לפי הבנת הב"י, כשר לנטי', דשיעור כמוציא משקה לא מקרי נקב כלל, אף דאינו מחזיק רביעית. ולפי הבנת המג"א שם סובר הרשב"א ג"כ כהסמ"ג והסמ"ק ופסול כיון דאינו מחזיק רביעית, אף

דלא נתבטל מתורת כלי, א"כ ה"ה בניד"ד דצריך הכוס להחזיק רביעית ומעכב אפי' בריעבד, אבל עכ"ז כיון דלשיטת המחבר שפוסק בהרשב"א כשר הכלי לנט"י, א"כ לכוס של קירוש וברהמ"ז א"א לפסול בריעבד ובשעת הרחק.

והנה ראיתי בשעה"צ בסי' קפ"ג בס"ק י"ד שכתב בפשיטות דנקב בשולי הכלי ואין מחזיק רביעית אין ע"ז שם כוס כלל, והוא לעיכובא אפי' בשעת הרחק, דכוס של ברהמ"ז וקירוש צריך להחזיק רביעית, כמבואר ברמב"ם פ"ז מהל' ברכות הל' י"ד ובפרק כ"ט מהל' שבת הל' ז', עכ"ר. וצ"ע בדבריו, דנראה דאפילו ניקב כמוציא משקה פוסל, ובסי' קנ"ט בהל' גטילת ידים מחמיר בזה שלא בשעת הרחק, דחושש לשיטת המחמירים, ובשעת הרחק סומך על המחבר עיי"ש במ"ב סק"ח, וא"כ למה פסק כאן דאפי' בשעת הרחק פסול, אם לא דנאמר דמיירי בניקב ככונס משקה. ומה שהביא ראי' מרברי הרמב"ם דמעכב אפילו בריעבד, הנה ברמב"ם בהל' ברכות כתב, אם חי' שם יין מביאין כוס מחזיק רביעית, ובהל' שבת כתב, כיצד הוא עושה לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית או יותר ומדווח בפנים ושוטפו בחוץ וממלאהו יין ואוחזו בימינו ומגביהו מן הקרקע טפח ולא יסייע בשמאל, ע"כ. הנה כל הדברים האלו נאמרו בכוס של ברכה, ורבר פשוט הוא שכל שאר הדברים האלו שמנה הרמב"ם אינם מעכבים בריעבד, ומנלן לומר דהדין שהכוס צריך להחזיק רביעית מעכב אפי' בריעבד, והגם שהדין רין אמת שכוס צריך להחזיק רביעית אפי' בריעבד ולעיכובא, וכרמשמע מרברי הרשב"ם והר"ן. בפרק ערבי פסחים בהא דמבואר בגמ' דף ק"ח ע"ב, שתאן חי' יצא, כתב הרשב"ם וכגון שיש בו רביעית הלוג רבציר מרביעית לאו כלום הוא, וכן כתב בר"ן שם (ועיין בלחם הפנים על הקש"ע סי' ע"ז, שהביא בשם ספר ארץ חמרה שמתמי' על מה שנותנים לקטן כוס שמחזיק פחות מרביעית רהוי ברכה לבטלה ואינו יוצא בזה ידי חובת קירוש), מ"מ מרברי הרמב"ם שמביא, לכאורה אין ראי' דמעכב אפילו בריעבד ובשעת הרחק.

היוצא מרברינו הנ"ל, רכלי שניקב כמוציא משקה אפי' למטה משיעור רביעית, יצא בריעבד ידי חובת קירוש, ובניקב ככונס משקה ומחזיק רביעית למטה מהנקב, ג"כ יצא בריעבד, ורק בניקב ככונס משקה ואין מחזיק רביעית למטה מהנקב, אז כיון דפסול לנטילת ידים, ה"ה בניד"ד לא יצא אפילו בריעבד וצריך לחזור ולקדש על הכוס.

אבל לפמ"ש הט"ז בסי' רע"א בסוף ס"ק י"ט כמי שקירש על כוס מים וסבור שהוא יין, ראם בשעת הקירוש חי' יין על השולחן או על הספסל אצלו מוכן לשתות, אז וראי' א"צ לא לבפה"ג ולא לקידוש שנית אלא שותה המוכן לפניו וכמ"ש רמ"א סי' ר"ט והוא מתשו' מהרי"ל רהוי כאלו קירש על היין ההוא ובזה אמדינן כולחן גבני רברכתא נינהו, עכ"ר. א"כ ה"ה בניד"ד אם חי' כוס או קנקן של יין על השולחן לפניו, לכא' א"צ לחזור ולקדש שנית. והנה המג"א פסק שם דאם חי' דעתו לשתות יותר א"צ לברך שנית בפה"ג, ועיין בא"ר ובשו"ע הרב בקנ"א דמסופקים אי המג"א חולק על הט"ז או אפשר מודה חיכי רמונח לפניו על

השולחן דא"צ לחזור ולקדש, ודוקא בדעתו והביאו לו ממקום אחר צריך לקדש שנית, ופסק שם בשו"ע הרב בסעיף כ"ח כהפ"ז להקל דא"צ לחזור ולקדש ולברך בפה"ג שנית, וכן כתבו שאר אחרונים.

אמנם צ"ע אי כוונת הפ"ז אפילו בסתמא אם ה' לפניו א"צ לחזור לקדש ולברך שנית בפה"ג, או מיירי דוקא בדעתו בפירוש לשתות יותר ומונח לפניו אז א"צ לחזור לקדש ולברך בפה"ג, וא"כ מי שאינו רגיל לשתות יין באמצע סעודתו ממילא לא הוי דעתו לשתות יותר, לא מהני מה שעומד לפניו על השולחן, ולכאור' יש לרמות דין זה למה שמבואר בהל' ברכת הפירות, דמה שמונח לפניו הוי כרעתו עליו לגבי בירך על הפירות והיו לפניו על השולחן גם שאר פירות אפי' בסתמא הוי כדעתו עליהם וא"צ לברך עליהם, וא"כ ה"ה בניד"ד.

אבל כשנעייין היטב שם בדברי השו"ע בסי' ר"ו סעיף ו', בנשל בידו פרי לאכלו ובירך עליו ונפל מירו ונאבד צריך לחזור ולברך אע"פ שהי' עור מאותו המין לפניו בעת שבירך על הראשון, וכתב הרמ"א וז"ל, רק שלא הי' דעתו עליו לאכלו, ע"כ. וכתב המג"א, פי' שלא הי' בדעתו עליו כבידור, דבסתם לא אמרינן שדעתו על כל מה שלפניו, הרי נראה בעליל רהגם דהיכי דהברכה חלה על פרי ורוצה לאכול אח"כ פירות אחרות א"צ דעתו עליהם בפירוש לאוכלם, אלא כל שמונחים לפניו בוראי מהני, מ"מ היכי דהברכה לא חלה על הפרי, כגון שנפל ונאבד וכרו' ורוצה לאכול פרי אחרת צריך להיות דעתו בפירוש לאכלו דוקא ואם לאו לא מהני. וא"כ ה"ה בנידון של הפ"ז בקידש על כוס מים וסבור שהוא יין, בוראי שלא חלו כלל ברכות הקידוש ובפה"ג, וא"כ צריך להיות דעתו בפירוש לשתות יין ואז יכולים לומר דא"צ לחזור ולקדש רכולהו נבגי דברכתא, אבל בסתמא אע"פ שמונח לפניו על השולחן לא מהני. ובאמת דין זה בעצמו חידוש גדול הוא, דברכת הקידוש חלה על שאר יין שעל השולחן, וכמו שהקשה בספר מאמר מרדכי, דבשלמא ברכת הנהנין שמברך לפטור כל מה שיאכל או ישתה אח"כ שפיר חלה הברכה על כל מה שבדעתו, אבל ברכת הקידוש אינה ברכת הנהנין, וא"כ איך יפטור בזה כל היינות ע"י שנאמר דהוי כאלו קידש עליהם, עיי"ש. וא"כ אין לך בו אלא חידושו, ודוקא בדעתו בפירוש לשתות, אז א"צ לחזור ולקדש, אבל לא בסתמא, וכן משמע מהפמ"ג דמיירי ברעתו לשתות, ועייין בשו"ע הרב שאף שבסי' רע"א כתב סתמא, אבל בסי' ר"ו סעיף י"א כתב בפי' לגבי ברכת בפה"ג בנשפך הכוס ועומד לפניו על השולחן יין אחר, ודוקא ברעתו בפירוש לשתותו א"צ לחזור ולברך, ועייין בחי"א שכתב בפי' שאם לא הי' ברעתו לא מהני מה שעומד לפניו.

ומעתה בניד"ד היכי דניקב הכוס ולא הי' בדעתו לשתות שאר יין, צריך לחזור ולקדש, אבל ברכת בפה"ג א"צ לברך, דהא כבר שתה כוס זה וחלה ברכת בפה"ג עליו, והרי זה דומה למה שהובא לעיל דבירך על הפרי והיו לפניו שאר פירות דא"צ לחזור ולברך עליהם אפי' בסתמא, וא"ת כיון דלא יצא ידי חובת קידוש הרי הוי ברכת קידוש הפסק בין ברכת בפה"ג לשתיתו, והברכה לא חלה

אפי' על כוס הראשון, הנה הגאון רעק"א בהנהותיו וכן בספר מגורה הטהורה הקשו כעין זה על המג"א שהבאנו לעיל בקידוש על המים וסבור שהוא יין והי' ברעתו לשתות יין, למה פסק המג"א דא"צ לברך בפה"ג הרי הקידוש על המים הוא הפסק, ובס' מגורה הטהורה נשאר בצ"ע לדינא, ולהלכה בודאי פסקינו כהמג"א דלא יברך.

והנה אפשר ליישב דברי המג"א לפמ"ש בשו"ע הרב בהל' ספירת העומר בס' תפ"ט סעיף כ"א, במי שהי' עומד ביום ד' לספירה ובירך ע"ד לספור ד' וטעה וסיפר ה' דא"צ לחזור ולברך, והספירה הראשונה לא חשובה הפסק כיוון שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה בידו כהוגן, וקצת דומה לזה כתב המג"א בס' ר"ט סק"ה, מי שבירך על כוס מים וסבור שהוא יין וטעם ממנו אם הי' רעתו לשתות שאר יין א"צ לחזור ולברך, והקשה המג"א רלמה לא הוי טעימת המים הפסק בין ברכת בפה"ג לשתית היין, וכתב המג"א דאפשר דס"ל דטעימה כיון שהי' ג"כ אכילה לא הוי הפסק וצ"ע, וא"כ ה"ה בנידון של המג"א הרי נתעסק בברכת הקידוש, אלא שלא עלה בידו כהוגן וממילא לא הוי הפסק. (ובאמת לפי סברא זו אולי יש לחלק בין ניד"ד לנידון של המג"א, דבשלמא התם השאלה היא אי ברכת הקידוש הוי הפסק לגבי כוס של יין, א"כ יש לומר דכיוון דרעתו עליו הוי כאלו בירך בפה"ג על הכוס יין ואמר ברכת הקידוש עליו שלא כהוגן ואח"כ אמר ברכת הקידוש כהוגן, דלא חשוב הפסק, משא"כ בניד"ד שרצינו לומר ראפילו לא הי' ברעתו בפירוש לשתות שאר יין כיון שבפה"ג חלה על כוס ראשון חלה ג"כ על כוס שני, לכאורה אפשר לומר דלגבי כוס ראשון לא חלה ברכתו, וצ"ע בזה). אבל זהו דבר פשוט, דאם קודם ששתה מהכוס ראה שניקב הכוס, יכול לשפוך אותו היין לכוס אחר שלם ויחזור ויקדש עליו ולא יברך בפה"ג שנית.

ואם שאלה כזו אירע בליל פסח, בודאי א"צ לחזור ולקדש, כיון שהי' ברעתו לשתות ד' כוסות הוי כאלו קידש על היין שבקנקן, ומה ששתה מכלי שניקב בודאי עלתה לו, רחא טעימת כוס של קידוש א"צ להיות דוקא מכוס שקידש עליו, שהרי בנשפך הכוס יכול לטעום מכוס אחר כמבואר בסוף סי' רע"א, וגם לא מצינו שהטעימה צריכה להיות מכוס שלם דוקא. ואם קידש בליל פסח על המים או על החומץ, אף דאין צריך לחזור ולקדש שנית, מ"מ נלענ"ד דאם לא הי' ברעתו בפירוש לשתות רק הר' כוסות, צריך לברך שנית על הכוס יין שישתה בשביל קידוש, דהא לא הי' ברעתו לפטור הר' כוסות בברכתו, שהרי מברך ברכת בפה"ג על כל כוס וכוס, וא"כ אף שהי' ברעתו לשתות ד' כוסות, מ"מ ברכת בפה"ג שבירך על כוס של מים או של חומץ לא חלה עליהם כלל, וממילא צריך לברך בפה"ג שנית.

בדין שפיכת משקים על הזרעים בשבת

משה אליקים בריעה הלברשטאם

רב דקהל חסידי באבוב

אנטווערפן

שאלה. אם מותר לשתות משקים בשבת בניגוד כשנוהר שלא לשפוך המשקים על העשבים.

תשובה. בשו"ע או"ח סי' של"ו כתב המחבר, אבל האוכלים בגנות אסורים ליטול ודיתה על העשבים שמשקים אותם אע"פ שאינם מכוונים פסיק רישא הוא, אבל מותר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקים שאינם מצמיחים, עכ"ל המחבר. וכתב על זה הרמ"א, ולכן טוב להחמיר שלא לאכול בגנות אם ישתמש שם עם מים, דבקושי יש ליזהר שלא יפלו שם מים (ב"י בשם סה"ת), עכ"ל הרמ"א.

והנה על מה שכתב המחבר שמותר להטיל בהם שאר משקים שאינם מצמיחים, כתב במשנה ברורה (ס"ק י"ט) רהיניו יין, לפי שהוא עז וחזק ושורף הזרעים, וכן שאר משקה שהוא כעין זה, וכן כתב החיי אדם במלאכת זורע ס"א. ולפי זה, מ"ש הרמ"א שטוב להחמיר שלא לאכול בגנות אם ישתמש שם עם מים, לאו רוקא עם מים, אלא אף אם משתמשים שם בשאר משקים חוץ ממשקים חריפים, ג"כ טוב להחמיר, לכן החיי אדם בהעתיקו דברי הרמ"א לא כתב שיש ליזהר אם ישתמש שם עם מים, אלא אם משתמש שם עם משקה.

וכן מוכרח מדברי הראשונים שהם המקור לרבנו המחבר להתיר מ"ר ושאר משקים כמבואר בב"י, רז"ל המרדכי בפרק במה שומנין, אבל להשתין מים על העשבים שרי לפי שמי רגלים חריפים ושורפים העשבים, וכן יין לפי שהן עזין. וז"ל סה"ת בהלכות שבת סי' רל"ה, שהוא המקור הראשון להתיר מ"ר ויין, והראשונים אחריו המתירין מ"ר ויין, בנוי על דבריו, וז"ל, במי רגלים שרי לפי שהם עזים ושורפים הזרעים שהרי מעבירים אותם על הכתם, וכן יין מותר לשפוך על העשבים לפי שהיין עז וחזק ושורף ג"כ העשבים, עכ"ל סה"ת, וכן הביא בספר אור זרוע. הרי שלא התירו כל המשקים אלא משקאות שהם עזים וחזקים, ולא כל המשקאות כגון חלב או שמן או מיץ של פירות וכדומה.

אכן דעת רבינו בשו"ע הרב אינו כן, כי דעתו הוא שאין מצמיחים הזרעים אלא מים לבד, רז"ל בס"ק ט', אבל מותר להטיל עליהם מ"ר או יין ושאר משקים מפני שהן שורפין אותם ואין מצמיחין אותם אלא מים בלבד. הרי שכתב להדיא שאין שום משקה מצמיח הזרעים אלא מים בלבד. (ונראה שלפי דבריו, מה שכתב בשו"ע, ושאר משקים שאינם מצמיחים, הפי' הוא ושאר משקים מפני שאינם מצמיחים), ורבנו נפלאים הם, שהרי מדברי הראשונים הנ"ל מבואר, דרוקא משקה כזו שהוא עז וחזק אינו מצמיח, ולא כל שאר משקאות. עוד קשה לי

בדברי השו"ע הרב, דלמה לו לפרט מ"ר או י"ן, מאחר שכלל אח"כ ששום משקים אינם מצמיחים חוץ ממים לבר, וצל"ע. והנה מצאתי בלבוש שנראה מדבריו כדברי רבינו השו"ע הרב, שאין שום משקה מצמיח חוץ ממים (וידוע שהשו"ע הרב מעתיק הרבה מדברי הלבוש) וז"ל הלבוש, אבל מ"ר או שאר משקים אין לחוש להטיל עליהם לכתחילה שאינם מצמיחים אדרבה מונעים אותם מלצמוח, ע"כ. הרי שכתב שגם שאר משקים אינם מצמיחים, ולא כתב משקים שאינם מצמיחים, אלא שאר משקים בסתם, והיינו שכל המשקים אינם מצמיחים. וכן מוכח מדברי האגלי טל שלמד כן בדברי המחבר ששום משקה חוץ ממים אינו מצמיח (עיין במלאכת זורע אות ט"ו), וא"כ צע"ג על דבריהם מכל הראשונים הנ"ל.

אמנם ראיתי בספר הסמ"ק שמלשונו נראה לכאורה כשיטת השו"ע הרב, שכתב וז"ל, מכ"מ ביין או בשאר משקים או מי רגלים כיון ששורף העשבים אין לחוש. הרי שכתב ששאר משקים מותרים ולא התנה שצריכין להיות משקאות עזין וחרפין, ומוכח כדברי הרב, דחוץ ממים אין שום משקה מצמיח. אמנם מאחר שמדברי כל הראשונים מבואר דדוקא מ"ר ויין ודוגמתם אינם מצמיחים, א"כ לכאורה פשוט שהי' לנו לפסוק כדברי שאר הראשונים שהם הרוב, וכדברי החיי אדם והמשנ"ב, ובפרט שיש לדחוק ולפרש דמה שכתב הסמ"ק יין ושאר משקאות, כוונתו שאר משקאות דוגמת יין שהם חזקים ועזים, כדי להשוותו עם שאר הראשונים. ובזה יהא ניחא ג"כ למה פרט הסמ"ק יין להתיר, מאחר שכתב שגם שאר משקאות מותרין, אבל אם כוונתו על שאר משקאות החרפין, ניחא. וא"כ דברי השו"ע הרב והלבוש צ"ע.

ונלענ"ד ליישב דברי השו"ע הרב ולומר דמ"ש שאין מצמיחין אלא מים בלבד, כולל בזה תולדות דמים ג"כ, שאף הם בכלל מים, כגון צואת הפה ומי רגלים, ודוגמת שמצינו בהלכות פסח ס' תס"ו סעיף ה' דמי רגלים וצואת הפה וכו' מחמיצין, ויסודו הוא מדברי רבינו ירוחם שכתב הטעם שהם תולדות המים ותוויין כמים, וכמו שהביא המש"ב בס"ק כ"ד יעו"ש, וע"כ צריך בשו"ע הרב לפרט דמי רגלים אינם מצמיחין, דאינם בכלל שאר משקים שאינם מצמיחים, דהא תולדות מים הם, ואעפ"כ אינם מצמיחים מפני שהם עזים וחזקים, וכן יין אף דלכאורה פשוט שהוא בכלל שאר משקים, צריך הרב למעטם שאין מצמיחים משום דביין אפילו אינו מזוג יש בו טיפות מים משעת בצירה וכמו שמבואר בשו"ע ס' תס"ב, ולכן צריך לפרט להשמיענו שאעפ"כ אינם מצמיחים, שמאחר שנתערבו המים עם היין נעשו גם המים חריפים. וא"כ לא קשה מירי מדברי כל הראשונים שהבאתי שכתבו שמ"ר ויין אינם מצמיחים מפני שהם עזים, דמשמע לכאורה מדבריהם דשאר משקים שאינם חריפים מצמיחים, אמנם לפי מה שכתבתי ניחא, דו"ל דבשאר משקים פשיטא להו שאינם מצמיחים, כי אין מצמיחים אלא מים בלבד, רק שחדשו דאף מי רגלים שהוא תולדה דמים אעפ"כ אין מצמיחים מפני שהם עזים וחרפים.

ובזה ניחא לי ג"כ מה שכתב בלבוש הנ"ל דשאר משקים אינם מצמיחים, והוסיף באלוהו זוטא, ואפילו יין, והוא פלא דמה שייך לומר תיבת „אפילו“ על יין, הלא עיקר החיתור הוא ביון. אבל לפי מה שכתבתי ניחא, דהיתר שאר משקים הוא מפני שאינם מים, על זה הוסיף ואפילו יין, כלו' אף שיש בו מים, מ"מ אינו מצמיח, והטעם מפני שהוא עז.

ומה דפשיטא להו דשאר משקים אינם מצמיחים, אפשר לומר מפני שמבואר בגמרא (מו"ק דף ב') איתמר המשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן ביו' וכו', ואם איתא דגם שאר משקים מצמיחים, למה נקט מים, הול"ל המשקה זרעים וכו', ומדנקט מים, משמע להו דרוקא מים מצמיחים. (ואולי הי' להם מקור אחר).

עכ"פ נתברר שדעת השו"ע הרב ושכן נראה מהלבוש ומס' אגלי טל, שאין מצמיחין אלא מים לבד, א"כ נראה לענין שאלתינו האם מותר לשתות מים בחצר אם יזהר שלא יפול על הארץ, שיש להתיר בכל המשקים חוץ ממים או משקה שנתערב בו מים, ואף שבס' חיי אדם מחמיר בכל המשקאות, מ"מ הואיל ואינו אלא חומרא שלא לשתות בנינה משום דבקושי אפשר להיזהר שלא לשפוך על הארץ, בודאי כדאי הם השו"ע הרב ודעימיו' שלא להחמיר רק במים ולא בשאר משקאות, וכלשון הרמ"א, שיש להחמיר במים, ואין צריך לומר דהוא לאו דוקא. ואף שבשו"ע הרב כתב בשם ספר הזכרונות דראוי ליזהר אף בשאר משקין, היינו להטיל המשקים להדיא על הארץ, שאז אסור במים מדינא, על כן ראוי להחמיר גם בשאר משקים, אבל לשתות בנינה, אם יזהר שלא לשפוך על הארץ, דאינו אלא חומרא, אין להחמיר רק במים, (וכעין זה כתב המש"ב בשערי ציון באות כ"ה לענין להטיל מים על הארץ, דאף דלכתחילה יש ליזהר אף במשקים כספר הזכרונות, מ"מ בצירוף לזה שהי' בנינת חבירו נראה דאין להחמיר, עכ"ל). וכ"ש כאן לשתות בנינה שאינו אלא חומרא, דאין להחמיר כספר הזכרונות, כנלענ"ד בעזושי"ת. אמנם כל ההיתר אינו אלא במשקה שברור שלא נתערב בו מים כלל, כגון אראנרזש דזשום או מייערען דזשום וכדומה, שאין בהם מים כלל.

אלון בנות

על הלך מאתנו שנים מכני החבורה

הרבני הנה"ח מו"ה יואל הירשפרונג ע"ה מתל אביב
הרבני הנה"ח מו"ה נפתלי הכהן נויאמאן ע"ה מכני ברק

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

במס' שבת דף ל"ט ודף מ'

חיים דוד בלום

ר"מ במתיבתא עץ חיים דכאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת דף מ' ע"ב, אמר רבינא ש"מ (ממעשה דרבי שלא הניח לר' יצחק בר אבדימי בשבת לתת פך של שמן באמבטי שהוא כלי ראשון) המבשל בחמי טבריא בשבת חייב וכו', וא"ל טול בכלי שני ותן, איני והאמר רב חסדא המבשל בחמי טבריא בשבת פטור, מאי חייב נמי דקאמר מכת מדרות, עכ"ל הגמ'. והקשה בחידושי בכור שור, דמכאן משמע דבכל איסור דרבנן לוקין מכת מדרות, דהא ממעשה דרבי לא שמעינן רק ראסור לעשות כן, וקאמר רבינא דחייב מכת מדרות, ובמס' מנחות דף ע' אמר אבבי בשלמא אי אשמעינן לוקה מכת מדרות מדרבנן שפיר, אא"א אסור מאי קמ"ל וכו', אלמא דאיכא איסור ואינו לוקה, ע"כ קו'.

ונלענ"ד בעזוהשי"ת דאדרבה גם מסוניא זו מוכח דלא בכל איסור דרבנן לוקין, רק בהנהו דהחמירו חז"ל כעין דאורייתא, רא"כ למה הוצרך רבינא למימר חייב ולא הספיק לומר אסור וממילא ידעינן דחייב מ"מ, ואף אם נדחוק רכיון דהאמת דחייב מ"מ, נקט חייב, מ"מ יש לרקק דלמה הוצרך רבינא כלל לדרקק ממעשה דרבי דהמבשל בחמי טבריא אסור מדרבנן, הא מתני' הוא לעיל ל"ח ע"ב דאף בתולדות חמה אסור לבשל מדרבנן, ואף ר' יוסי רמתיר, מ"מ מודה בחמי טבריא ראסור מה"ת דהוה תולדות האור דחלפי אפיתחא דניהנב, ורוחק לומר דרבינא אזיל לרבה דלדידי' אין מוכרח דמורה ר"י דאסור לבשל בחמי טבריא, דמ"מ מהיכי תיסק אדעתין דהלכה כר"י נגד סתמא דמתני', ועיין.

ועור יש לדרקק דס"ר רבינא קאמר דחייב חטאת ופריך מדר"ח, ולכאורה האין ידעינן ממעשה דרבי דחייב חטאת, רלמא איסורא בעלמא.

ונראה ליישב לפי גירסת הנאונים ותר"ף ז"ל דגרסי לעיל בגמ' ש"מ ממעשה דרבי דהפשירו (של שמן) לא זהו בישולו (דהרי רבי אמר לר"י בר אבדימי טול בכלי שני ותן, ואם הי' הפשירו בישולו הי' אסור אף בכלי שני), ומ"מ אסר רבי להניח בכלי ראשון להפשיר דשמא יבא למעות ויניח עד שיתבשל כמ"ש התוס' דף מ"ח ע"א ר"ה מ"ש ממיחם, ואם איסור בישול בחמי טבריא לא הוה אלא איסורא בעלמא לא הוה לן למיגזר, כיון דאף אם יניח השמן עד שתתא היר סולדת לא יעבור רק על איסור דרבנן, ולכך לס"ד פשטינן ממעשה דרבי דהמבשל בחמי טבריא חייב חטאת, ולמסקנא עכ"פ מוכח דהוה איסור חמור כעין דאורייתא כיון דנזרינן שלא יבא לבשל בחמי טבריא, וש"מ דחייב מכת מדרות. ואף לגירסת רש"י ז"ל דהפשירו זהו בישולו (מדלא הניח רבי לר"י בר אבדימי לתתו בכלי ראשון להפשיר, דרש"י ז"ל סובר דמותר להפשיר אף במקום

שיכול להתבשל) יש להביא ראי' ראיסור בישול בחמי שבירא איסור חמור הוא, רהרי כתב הפנ"י רהפשירו זהו בישולו הוא רק מדרבנן מרהתיר רשב"ג להפשיר ע"י שינוי, וא"כ י"ל דסובר רבינא דאם לא הי' איסור בישול בחמי שבירא רק איסורא בעלמא לא הוה מחמירי' רהפשירו זהו בישולו, ולכך לס"ר מוכח רחייב חטאת, ולמסקנא מוכח ראיסור חמור הוא וכמ"ש לעיל.

ויש להוסיף נוסף בזה דנקט רבינא וא"ל טול בכלי שני ותן, ולא אמר בקיצור מרלא הניחו לתת בכלי ראשון, ואף שאין זה רקרוק גמור די"ל דנקט לישנא דרבי, מ"מ י"ל דברקרוק נקט האי לישנא, רהרי לגירסת הגאונים מוכח מהא רהתיר לו רבי לתת בכ"ש רהפשירו לא זהו בישולו, וא"כ אי לא הי' רבי מתיר לתת בכ"ש לא הי' מוכח ראיסור חמור הוא, דרלמא הפשירו זהו בישולו, וה"ט דרבי שלא הניח לתת בכלי הראשון להפשיר ולא מטעם גזירה, ולכך הוצרך רבינא להביא הא רהתיר לו רבי בכ"ש. וגם לגירסת רש"י ז"ל י"ל עפמ"ש הראש יוסף בסוגיין ליישב קו' הרשב"א ז"ל בסוגיין על גירסת רש"י ז"ל ראי הפשירו זהו בישולו גם בכ"ש אסור וכרתנן רמליח ישן וקולים האספנין אף בכ"ש חייב חטאת, והראש יוסף תי' עפמ"ש הפ"י רהפשירו זהו בישולו הוא רק מדרבנן ולכך לא החמירו בכ"ש, נמצא דבלא זה רהתיר לו רבי לתת בכ"ש לא הי' מוכח ראיסור חמור הוא, כיון ראפשר לומר רהפשירו זהו בישול גמור, אבל כיון שהתיר לו רבי לתת בכ"ש, מוכח דלא הוה רק איסור דרבנן, ומוכח ראיסור בישול בחמי שבירא איסור חמור הוא, וכמ"ש לעיל.

היוצא לנו מזה דאדרבה גם מסוגיא זו מוכח דלאו ככל איסור דרבנן לוקין מכת מדרות, ראל"כ למה הוצרך רבינא לדייק ממעשה דרבי, הא מתני' היא דאסור מדרבנן, אלא ררצה לדייק דלאו איסורא דרבנן בעלמא הוא, אלא רחייב עלה מכת מדרות, וזה לא מוכח ממתני', ועיין.

עו"ש דף ל"ט ע"ב בתר"ה אא"כ דאויין לשתי', ונראה לר"י ריכול לחמם אפי' ביותר מכרי שתי' (היינו אף לב"ש דאסור לחמם חמין ביו"ט לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו, מ"מ אם מחמם מים לשתי' יכול להרבות לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו) כראמר בפ' הדר נשיילי' לאימי' או צריכה נחיימו אנב אימי' (היינו דאם מחממין מים בשביל האם שהיא חולה יכולים להרבות לצורך רחיצת התינוק), עכת"ר התוס'.

וחק' הגרעק"א דלמה הביאו התוס' ראי' מהתם דשם בשבת היא בוראי עכ"פ איסור דרבנן להרבות והתירו לצורך מילה, ולמה לא הביאו ראי' מגמ' המפורשת בביצה דף י"ז ע"א ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחר, וכמו שחילקו הראשונים בין שבת ליו"ט עיין בתוס' גיטין דף ח' ע"ב ובר"ן בביצה, והיא קו' עצומה.

ונלענ'ג ד' לתרץ בעזהשי"ת עפ"מ"ש התוס' בביצה דף כ"א ד"ה עיסה, שהקשו רלמה עיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל אסור לאפות ביו"ט, ומ"ש מהא דאמר רשב"א ממלאה אשה תנור פת ואע"פ שא"צ אלא לפת אחת, ותי' דשאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה וכו', אבל הכא דחצי' של נכרי אסור לאפותה ביו"ט, עכ"ר. חזינן מדבריהם דאע"ג דבעיסה חצי' של נכרי י"ל על כל חלק דילמא היא חלק הישראל, מ"מ אסור לאפותה כיון דירעינן רמחצית העיסה נאפית בשביל העכו"ם, וא"כ לפ"ז י"ל דודאי סמכו התוס' על הגמ' רביצה הנ"ל דממלא נחתום, רביו"ט מותר להרבות בשיעורים, רק רהי' מקום לחלק דרוקא היכא דמרבח יותר ממה שצריך אז מותר להרבות בשיעורים כיון דכל חלק י"ל שהיא לצורך יו"ט, אבל היכא שמרבח לצורך אחר כגון לב"ש לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו שאסור להחם ביו"ט, א"כ תו לא שייך לומר על כל חלק שהיא בחיתור, דהרי כוונתו לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו, וע"ז הביאו התוס' דא"י דאף באופן זה מותר להרבות כרחינן בגמ' דעירובין הנ"ל דאף רמחממין לצורך התינוק, מ"מ מקרי ריבוי בשיעורין, וא"כ ביו"ט מותר לכתחילה מההוא דממלא נחתום וכנ"ל, ועיין.

עולת שבת בשבתו

חקת

ואסף איש טהור. בבעה"ט הביא ג' במסורה, דין, ואירך, ואסף המצורע (מלכים ב', ה'), ואירך, ואסף נרחי ישראל (ישע' י"א). ויש להעמיס כוונה במסורה, דא"י במדרש פ' בהעלותך עה"פ אספה לי, אמר לו הקב"ה למשה אספה לי, למה, שכינוסן של צדיקים הנאה להם והנאה לעולם, אבל כינוסן של רשעים תקלה להם ותקלה לעולם (וכן הוא בשינוי לשון קצת במשנה בסנהדרין ע"א ע"ב). והטעם הוא, כי בהתאסף ראשי עם, צדיקים ואנשי מעשה לתקן רברים שבקדושה, אז הקרואי מועד הם אנשי שם החרדים לדבר ד' ותורתו, ואף אם לפעמים מזדמן עמהם אנשים אשר נטו קצת מדרך ד' ח"ו, אז בהתאחדם עם חסידים ואנשי מעשה, יתמשך עליהם שפע קודש להתקרב שוב אל הקדושה. לא כן אם יש כנופיא של רשעים ומהרסי הרת, אז כל אחר מחזק לזולתו, ונעשה קשר של רשעים.

וזוהו, ואסף איש טהור, כשהצדיק עושה אסיפה להרבות קדושה וטהרה בישראל, כינוס כזה הוא הנאה להם והנאה לעולם, והטעם, והניח מחוץ למחנה במקום טהור, כי הצדיק משפיע על אותן שכבר נתרחקו מחוץ למחנה, להניחם במקום טהור, ועי"ז והיתה לערת בני ישראל למשמרת, שהתוצאה היא משמרת להתוה"ק. אבל ואסף המצורע, זהו תואר לבעל עבירה, היינו כשמאספים בעלי עבירה ורשעים, זהו תקלה לעולם, והטעם הוא, ואסף נרחי ישראל, כי הם מקרבים

רק אנשים אשר ראוי להרחיקם ולהרחיקם מערדת ישראל, ואף רכתיב (שמואל-ב', י"ד) כי לא ירח ממנו נרח, אבל אותם הפושעים אשר חמה שונאי הרת, מצוה להרחיקם ולהרחיקם מהמתפח בנחלת ד', כי קשר של רשעים רע להם ורע לעולם. (כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

בלק

ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו וילך עם שרי מואב, ויחר אף אלקים כי הולך הוא וייתצב מלאך ד' בדרך לשטן לו והוא רוכב על אתונו ושני נערי עמו. ויש בזה כמה דקרוקים, א', למח הזכיר הכתוב הליכתו עם שרי מואב. ב', מדוע כתיב והוא רוכב בלשון הווה, הול"ל והוא רכב. ג', רמלשון כי הולך הוא, משמע שהולך יחירי, ובפסוק שלפני זה כתיב וילך עם שרי מואב. ד', ברש"י כאן כתב עה"פ ושני נערי עמו, מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יולך עמו שני אנשים לשמשו, וקשה האיד מייית ראי' מבלעם, דלמא לגאווה יתירה הוא דעביר להראות גדולתו בפני שרי בלק.

וליישב הכל בחרא מחתא י"ל, דבאמת הי' בלעם רגיל לילך בכל פעם עם שני נערים, ועכשיו לא הי' עמו שני נערי, אך מאחר שהיו עמו שרי מואב, לא הי' נצרך לו שני הנערים, כי שרי בלק ישמשוהו, אמנם אכתי הי' נצרך לו משרתים בחזרתו, ובשלמא אם הי' ברעתו לקלל את ישראל, אז היו שרי מואב מלווין אותו גם בחזרתו, אבל אם לא הי' ברעתו לקלל, הלא בוודאי לא ילוו אותו בחזרתו, מאחר שלא ציית להם, ואידך ילך יחירי, וע"כ שהי' ברעתו לקלל את ישראל. וזשה"כ, ויחר אף אלקים כי הולך הוא, היינו שהולך בלי שני נערי עמו, כי מזה מוכח שברעתו לחזור עם שרי מואב, וע"כ שהחליט לקלל את ישראל, ולכן ויחר אף אלקים. אמנם אכתי יש לדחות, דלמא בלעם לא חש להא דאדם חשוב היוצא לדרך יולך עמו שני אנשים לשמשו, ושוב אין דאי' שהי' ברעתו לקלל, ומהו החרון אף, לזה מתרץ הכתוב, והוא רוכב על אתונו ושני נערי עמו, זה לא קאי על הנסיעה של עכשיו, רק הכוונה שזה דרכו והנהגתו מאז ומקדם להולך עמו שני נערי (ומה"ט כתיב רוכב בלשון הווה, כי קאי על כל הזמנים), וא"כ קשה איך הלך עתה בלעם, וע"כ שסמך א"ע על שרי מואב, אבל אכתי מה יעשה בחזרתו, וע"כ שהי' ברעתו לקלל את ישראל שאז יהיו עמו שרים נכבדים מאלה, לכן ויחר אף אלקים כי הולך הוא.

(הגאון מוהר"ר שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין זצ"ל)

שבעה עשר בתמוז

בהפטורה. נאום ד' אלקים מקבץ נרחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו (ישעי' נ"ו). ולבאורה קשה דהול"ל עוד אקבץ עליו לנרחיו או לנפדוריו, כי אקבץ לנקבציו הוא כפל הלשון. וי"ל רידוע כי כל עיקרו של גלות הזה חזו אינו אלא

(1) הובא בשמו בספר מטעמי מגדני יעקב (אויפבאך רע"ח) להרח"ג מוה"ר יעקב קאפל (ברף כ"ד).

בעון שנאת חנם שהי' בין בני ישראל, כי שקולה היא כנגד ג' עבירות ע"ז ג"ע ושפ"ד (עי' יומא ט:), ולכן אין ישראל נגאלין עד שיהיו באחרות ובשלום זה עם זה, וכן יעקב אבינו צוה לבניו (ב"ר פ' צ"ח) תהון כולכם באסיפה אחת וכו' ואז התקינו עצמיכם לנאולה. וזהו שאמר כאן הנביא, נאום ד"א מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו, לנאלם בנאולה שלימה, לנקבציו, בתנאי קודם למעשה שכבר בגלות יתקבצו ויהיו כולם באהבה זה לזה בלי שום פירוד לבבות, ואז יזכו לנאולה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

משות

והייתם נקיים מד' ומישראל וגו'. לכאורה קשה מהו הצורך לנקות עצמו לפני השי"ת היורע מחשבות ובוחר כליות ולב, כאמור (תהלים קל"ט) כי אין מלה בלשוני הן ד' ידעת כולה. אלא שכוונת משה רבינו ע"ה הי' שלא ידבר איש אל רעהו אחר בפה ואחר בלב, בחשבו כי האדם יראה לעינים ואינו מבין תעלומות לבו, לכן הזהיר והייתם נקיים מד', ומישראל, כלומר, כמו שזה צריך להיות בלב שלם בלי שום רמי' שבעולם כי הלא הוא חופש כל חדרי בטן, כך יהי' הנקיון מישראל בלי מרמה רק באמת ובתמים.

(הגאון מוה"ר יהושע פאלק מליסא זצ"ל²)

דברים

אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר, ובתרגום יונתן, ענא ואמר להון הלא במדברא בטורא רסיני אתיהבת לכן אורייתא. יש לפרש ע"פ מה דאיתא דלכך כרת משה ברית שנית בערבות מואב על התורה, משום דכשקבלו הברית בסיני היו במדבר, ויטענו מורעה רבה לאורייתא, כאשר היו במדבר בארץ לא זרועה ארץ צי' וצלמות בלתי אל המן עיניהם, ואם לא היו מקבלים את התורה היו מתים ברעב, לכך כשהיו באים לערבות מואב וכבר היו בארץ סיחון ועוג ארץ מקנה וכל טוב, ואפ"ה קבלו עליהם, וא"כ הואיל שבא עתה לכרות עמם ברית מחדש, צריכין כל ישראל לעמוד בכריתת הברית. וזשה"כ אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל, היינו לכרות עמם ברית חדשה, והטעם, כי הלא במדבר בטורא רסיני אתיהבת לכן אורייתא, וא"כ יש לכם למעון על אותה קבלה, לכן חזר להכניסם בכרית שנית.

(הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל³)

(2) הובא בספרו בנין יהושע על מס' אבות דר' נתן פרק כ"ח מ"ז.

(3) מכת"י א' מתלמידיו.

תעודות וסמיכות

קמז.

בעזה"י.

שלמ"ה יהי' כערי' על ערד צאן קדשים בחורי בני ישראל המקשיבים לקולן של סופדים, ה"ה אחובי תלמידי הותיק הבחור מופלא חרוץ ושנון בתורה, מלא ברכה ביראת ה' מהורה, כש"ת כ"ה שלמה ליב פריעד נ"י עץ עושה פרי קורש לה' הוא בן לאותו צדיק הגאון המנוח מו"ה מאיר בו"ו [= באסקאוויץ] זצלה"ה שהי' אבר"ק יאליי, ופרי צדיק ישוה לו מחזיק בעץ חיים ושאב מים חיים בש"ס ופוסקים בייגיעה ושקירה רבה אמונתו כל משך זמן העבר אשר עשה פה עמנו ושאב מים שלנו לן בעומקה של הלכה בחידורו וליבנו וחרד על דבר ה' כאשר אהבתי, ע"כ רצתה נפשי בו ואחלק לו מכבודה של תורה, כי ישלח לו השו"ת עזרו מקורש יומין זיווגו ב"ג בקרוב. מני שים טעם, מיום אפרינו ואעלה, אל על יקראוהו לכל דבר שבקרושה בשם מורנו רב רבי שלמה יהודה בן הרב מורנו רב מאיר יאיר נתיב אמת לאמתו להגדיל תורה ולהאדירה וחפץ ה' בידו יצליח, יהי חן ה' עמו ויעל.

הכ"ד פה ס"ה [= סערההעל] יום א' מוצאי יוה"כ שנת תרכ"ו לפ"ק.
הק' יהוד' אפאד¹

קמז.

תמימים ינחלו טוב, ה"ה החתן המופל' השנון כמר אפרים בהרבני המנוח מוהר"ר עקיבא ז"ל, אשר שמענו עליו כי הוא שוקר על רלתי התורה, יתהלך במישרים, וכעת הגיע לפרק הנישואין, לכן אמרתי לכברו בשם הכבוד של מוריני, ותוקף פקודתי על כל שלוחי ציבור אשר בגבולי ואשר חוץ לגבולי, שמהיום והלאה זה שמו אשר יקראו לו לכל דבר שבקרושה מוריני רב אפרים בן מוריני רבי עקיבא, ולמען יהי' לאות על ידי חתמתי שמי יום ו' עש"ק ר"ח טבת תקצ"א לפ"ק.

הק' אלעזר סג"ל לנרא חו' פ"ק בראר והגליל יצ"ו²

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ו' עמוד ט"ו.

(2) נולד בשנת תקל"ח לפ"ק לאביו הג"ר ישראל סג"ל לנרא בנו של הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. למד זמן אצל זקנו הנ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר לבוב. בשנת תקפ"ט לפ"ק נתקבל לאבר"ק בראר. נרפס ממנו ספר יד המלך על הרמב"ם, והנהגותיו על הש"ס נרפסו בסוף כמה מסכתות. נלב"ע ביום י"א לחודש תמוז שנת תקצ"א לפ"ק. — כתב מוריני הלז נמצא באוסף שווארדאן בירושלים.

דקדוקי מופרים

בשו"ת רעק"א ח"א סי' כ"ט ט"ר"ה ועתה בני, הובא בשם שו"ת מצה שמורה דאין יוצאין מצות ספירת העומר בכתיבה. — מש"כ שו"ת מצה שמורה, הוא טעות סופר, כי לא נמצא ספר שאלות ותשובות בשם זה, רק שהי' כתוב ר"ת מ"ש, והכוונה על שו"ת מגן שאול (שאלוניקי תק"ד), עיי"ש בסי' כ"א).

בשו"ת תועפת ראם חיו"ד סי' כ"ט בד"ה חקר, כתב שם בין חצאי עיגול: ובמגן אברהם בארתי לחלק וכו'. — הוא ט"ס, כי הגאון בעל תועפת ראם לא חיבר ספר בשם מגן אברהם, רק שהי' כתוב ר"ת ובמ"א, והכוונה, ובמקום אחר בארתי וכו'.

בשו"ת שערי דיעה ח"א סי' ח' כתב בזה"ל: אך כפ' אמור כפסוק דוהקדבתם על הלחם, נאמר פר בן בקר אחד לחטאת וכו'. — הוא ט"ס, וצ"ל שער עזים אחד לחטאת.

בספר חידושי חת"ס עמ"ס פסחים דף ח' ע"א ד"ה סלע, הביא בא"ד בזה"ל: וכן מורה קרא בחנוני נא בזאת אם לא אמלא אוצרותיכם בר. — והוא ט"ס, כי אין מקרא כזה בתנ"ך, וצ"ל, ובחנוני נא בזאת אמר ר' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די (מלאכי ג', י').

בספר צמח צדק — שער המילואים שנדפס בברוקלין בשנת תשל"ח (והוא אוסף חידושים ותשובות מהגה"ק מוהרמ"מ מליובאוויטש וצ"ל המפורזים בספרים ובכת"י), נדפס בסי' כ"ט חלק מתשובה אשר הועתקה מספר ראש אפרים להגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות וצ"ל ח"ג סי' מ"ג, והתשובה ההיא מופנית אל בר אבהו ובר אוריין הדיין המצויין ה"ה כו' מו' מענדיל נר"ו. והמדפיסים חשבו כי אותה התשובה היא מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד אל הגה"ק בעל צמח צדק מליובאוויטש. — והוא טעות מוחלט, כי שם בספר ראש אפרים בסי' מ"ג הועתקה מכת"י תשובת הגאון מוה"ר יהושע בעל מגיני שלמה אל הגאון מוה"ר מנחם מענדל קראכמאהל בעל צמח צדק אכד"ק ניקלשבורג והמדינה, כאשר יראה המעיין.

(*) על דבר זה נתעוררנו מאת ידרינו הרב המפורסם וכו' מוה"ר בן ציון הכהן שליט"א אכד"ק סענפעטער ומח"ס אבני ציון ושערי ציון.

בספר בית רבי חלק ב' (עמוד צ"ז) נדפס מכתב מהרה"ק מוה"ר דוב בעריש מליובאוויטש אל חתנו הגה"ק בעל צמח צדק, וז"ל: בפוזנא הייתי אצל הגאון הישיש רע"ק וכינוי שמו איגר וכו', וזוגתו וב"ב כאשכנזים ערומים כו'. — איקלע לידינו העתק ממכתב הנ"ל בכת"י ישן, ושם נכתב: כאשכנזים גמורים.

בספר מדרש תלפיות (אות ה') ענף הרמב"ם והרמב"ן כתב בזה"ל: ראיתי בספר תיקון יששכר דף פ"ז וז"ל, אמר יששכר הואיל וכתבנו כאן לפי הענין מה שנמצא בספרים שנעשה בפטירת הקדוש הרמב"ם, אכתוב ג"כ מה שמצאתי בספר ישן בזה הלשון, נולד הרמב"ם ז"ל בשנת ארבע אלפים ושמונה מאות ותשעים ושלוש וסימנם דתתצ"ג ליצירה, וכשהשלים החיבור הנקרא משנה תורה הי' בן ל"ז שנים, וחי אחריו ל"ה שנה, נמצאו כל שנותיו ע"ב, ונפטר לחיי העולם הבא, בסימן הנה אנכי בא אליך בע"ב הענן, ונמצאת אותה שנה ליצירה דתתקס"ה, וסימן פרטה האחרונה, ימ"י בני אב"ל, ע"כ. ונראה לי שכוונת זה הסימן, בני"י עולה ס"ב, ואב"ל שלשה אותיות שהם ס"ה, עכ"ל. — ואחרי מחילה מכבוד קדושתו שנג בזה, כי לשון הכתוב, ויתמו ימי בני אב"ל משה (דברים ל"ד, ח'), והכוונה על ב' תיבות בכ"י אב"ל שעולה בגימט' ס"ה, ופשוט*).

(* על דבר זה נתעוררנו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י.

פנ"י דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מודעה

מהגאון בעל חמדת שלמה זצ"ל בדיני ציצית¹

מודעה

היות נתברר גודל המכשלה בענין מצות ציצית, אשר מחמת חסרון ידיעה, החיימים עושים שלא כדת בענין נקבי הכנפות, ועי"ז עוברים בכל עת ובכל שעה על מצות עשה מצות ציצית, כאלו הולכים בד' כנפות בלא ציצית, ואין לשער גודל המצוה כראיתא בדחז"ל, ע"כ צריכים להזהר מאד במצוה הלזו, ונוסף לזה ההולכים בטלית העשוי שלא כדיון, מברכים עליו בכל יום ברכה לבטלה שהוא איסור חמור מאוד, ע"כ הגני מעתיק פה הדינים כפי המבואר בש"ע סי' י"א ס"ט.

א. צריכים לזהר לעשות הנקב מרוחק משפת טלית משני הצדדים, דהיינו למטה ומן הצד ערך שני גודלים וחצי, ולא למטה מכשיעור, כדי שלא לבוא לירי מכשול.

ב. הטלית קטן הנקרא ר' כנפות, מוז מען דיא נקבי הכנפות אויך מאכען דעם זעלבען שיעור ווי אויבען, און החיימים זאללען נזהר זיין בעשיית הארבע כנפות ראס עס זאלל אויף ביידע זייטען ראס מעהרסטע חלק אָפּען זיין:

ג. ווען איין כנפי, ווי שוין די ציצית זינד אנגעקניפט, אונד דיא צעריסען הן למטה או מן הצד, מוז מען איין שאלה מאכען אויב מען מעג זיא נעמען:

ד. הן בטלית הן בד' כנפות, אם נעשו הנקבים שלא כדיון האמור לעיל, ורוצה לתקנם, צריכים להתיר הציצית שנעשו שלא כדת ולחזור לעשותם מחדש.

ה. דיא זייטע פרענוצען אדער פערדען, וועלכע ארויס הענגען משפת הטלית או מן הר' כנפות, מוז מען אוועק שניידען, אזוי לאנג אונד אזוי ברייט, ווי דיא כנפות זענען.

ו. גם צריכים לזהר שיהי' הארבע כנפות ארוך קצת ולא קצר לגמרי.

ווארשוויא י' תמוז תקצ"ג לפ"ק.

הק' שלמה זלמן מפוזנא

1) מודעה זו הועתקה מספר בית יעקב (ברלין תר"ו) לר' יעקב וואלף מראנאוני אשר כתב בתחלתה בזה"ל: הנה זה עשר שנים אנה ד' יודי מודעה שנתפרסם בווארשוויא מהאב"ד שם הגאון המפורסם מו"ה זלמן פוזנא זצ"ל באיזה דיני ציצית, והי' רצוני אז להרפס הלכות ציצית, ובהיותי אז בק"ק פוזנא בקשתי מרבינו הקדוש רשכ"ה ר' עקיבא איגר זצ"ל לתמכני בימין קרשו, וכאשר ראה המודעה הנ"ל, כתב בשולי היריעה סמיכתו על המודעה, ע"כ.

כדי שיובנו הדינים היטב, הרפסנו באיזה מקומות המכסאים בשניויים קלים, מיוריש רייטש, ללשון המורגל עתה בינינו.

דברי ידידי הגאון המפורסם מו"ה זלמן נ"י אב"ד דק"ק ווארשוי האמורים למעלה, אהובים וברורים, וראויין לפרסמן ולהעלותם בדפוס, בכדי שיהי' יד הכל ממשמשי' בהם, להיות למזכרת על לוח לבם, לקיים מצות ציצית כראוי, וכאשר עלה על רצון היקר מ' יעקב וואלף מליסא, יהי ד' אלקיו עמו לזכות הרבים. פוזנא א' דר"ח אייר תקצ"ה.

עקיבא גינז מא"ש

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם משה הלוי קליין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון משה חיים יאקאבאוויטש נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים לויפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהודה זילבער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מיכאל משה העללער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערג נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי ברוך בלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי מנחם מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר כנש"ק ר' משה העשיל שטערנהעלל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' קלמן בראנער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום בלויא נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמעון וויינשטאק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שמעון ליכט נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ברוך פרידמאן נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם מאיר פאללמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון מרדכי הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
להנה"ח מו"ה דוד זינגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' זאכ לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף פאלגער נ"י להולדת הבת

להרב יחזקאל מנחם גראס נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק יונה פאפיער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קלעצקין נ"י מבני ברק להולדת הבת
יוכו לגרלן לבק"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוט מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה העניך שלום לעווין נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק ישראל צעהנווירטה נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם מענדל
נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב וואלדמאן נ"י לאירוסיו בתו נכדתם תחי'
להרב מוה"ר ישכר בעריש אייבענשטיין שליט"א האדמו"ר מזידיטשוב לאירוסיו
נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה יצחק ברינגער נ"י מבני ברק לאירוסיו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר אברהם ברוך לעזער נ"י מאנטווערפען לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יצחק שמחה פאנגעל נ"י ממאנטשעסמער לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שמעון לעדערמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אלימלך ווישליצקי נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה דוד גרינצווייג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף חיים מאיר בראנגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחזקאל ריינהאלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה כהן נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה ניסן גינזבורג נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני רמתיבתא עץ חיים
דבאבוב לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה פינחס באקאן נ"י לנישואי נכרו נ"י
להנה"ח מו"ה שלמה צבי לאס נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם לעבער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אליהו הלוי הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' זכרי' אשר לעזער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יהושע העשיל זיידמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יוסף שלמה גינזבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב אהרן אילאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יקותיאל ארי' ליבוש הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' לוי יצחק ראזען נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמעון גאטליעב נ"י מירושלים עיה"ק לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ביר"ם, "שמחה גראפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4600 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

Forwarding & Return Postage Guaranteed

קובץ

פרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס ט' (קי"ט) מנחם אב תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד פרשת ראה . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז במס' שבת דף מ"ח . . . . . הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל
ט חידושים בריש מס' שבת . . . . . הגאון מוה"ר אלעזר פלעקלס ראב"ק פראג זצ"ל

מדור אגרות קודש

יג שני מכתבים מהגאון בעל שדי חמד ז"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

טו טל תורה על משניות סדר מועד ונשים . . . . . הג"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל
כ הערות כהלכות שבת . . . . . הג"ר חיים דוב גראס אבר"ק פעטריווא ז"ל
כב כסוגיא דמלאכה שאצל"ג . . . . . הג"ר ראובן חיים קליין אבר"ק סנינא הי"ד

מדור פלפול והלכה

כה בענין מחיקת השם והמסתעף . . . . . הרב מוה"ר משה חיים שמערלער שליט"א
ל הערות במס' שבת ובהל' שבת . . . . . הרב אשר זעליג גאלרמאן נ"י
לר בדיון הדלקת נרות בשבת וי"ט . . . . . הרב יצחק זעקל פאללאק נ"י

מדור תפארת בחורים

לו בענין ריבית בפחות מש"פ . . . . . הבר' יהושע חיים גריססג"מ נ"י

עולת שבת בשבתו

מ ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיחות וישובים

מב הערות קצרות בענינים שונים . . . . .
מג אותיות מחכימות . . . . .
מז מכתבים אל המערכת . . . . .
נ ברכות והודאות . . . . .

יש להשיג אצלינו ברכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומתורדרת
כראוי לכבוד התורה.

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989
by Cong. Shaare Zion

נרפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה כמו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד

נחרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ראה

במדרש (הובא בספרים), עשר תעשר את כל תבואת זרעך הה"ד אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה (בראשית י"ג). והוא מדרש פליאה להבין השייכות בין הני תרי קראי. עוד צדיק ביאור במה שדרשו חז"ל (שבת דף קי"ט ע"א) עה"פ עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, וזה פלא, וכי כך היא דרכה של תורה לקיים מצותי' בכוונה לקבל שכר, הלא עיקר הכוונה בעת עשיית המצוות צריך להיות לעשות רצון אבינו שבשמים.

והנראה ליישב בהקדם מה דאיתא במס' פסחים (דף ח' ע"א) האומר סלע זו לצרקה בשביל שיחי' בני או שאחי' בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור. והקשו שם בתוס' בד"ה שיזכה, מהא דתנן במתני' פ"ק דאבות (משנה ג') אל תהיו כעבדים המשמשיין את הרב על מנת לקבל פרס עיי"ש, ובאמת אפי' אי נימא שמקיים מצות צדקה באופן זה, אבל מ"מ למה יזכה שנקרא צדיק גמור. עוד יש לדקדק על הלשון האומר סלע זה לצרקה וכו', דהול"ל הנותן סלע לצדקה, ומהו לשון האומ"ר.

ואפשר לתרץ כל הדקדוקים הללו בחדא מחתא, עפ"י מה שהביא בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פ' חקת) בשם רבו הבעש"ט זי"ע לפרש את מאה"כ חשבתו דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קי"ט), דהנה בעת בא יבוא האדם לקיים מצות השי"ת, מיד יתערב היצה"ר וידבר אל לבו לאמר לו, כשתקיים המצוה תכוון להנאת עצמך כרי שיאמרו הבריות שאתה בעל מדריגה, או שאר פניות, והעצה היעוצה להנצל מהמחשבות הללו היא, שקודם קיום המצוה יחשוב האדם בלבו שעושה המצוה כדי לקבל שכר, או לעשות עטרה להתגדל בה, וכשיראה היצה"ר שאין בדעתו לקיים המצוה כראוי וכנכון, אז ילך לו היצה"ר מקרבו ויניחנו לעבוד את ד' כאשר עם לכבו, כי יחשוב שהאיש הזה כבר נלכד ברשתו, ואז, בעת עשיית המצוה, יוכל לקיים המצוה במחשבות נכונות, בלי שום פני' ומחשבת פגול כלל. אבל אם קודם קיום המצוה יחשוב האדם בלבו שעושה המצוה בלתי לד' לבדו, אז יתחיל היצה"ר להסיתו שלא יעשה המצוה אלא להנאת עצמו, וממילא בעת קיום המצוה, לא יעשהו כמצוותה, ולא יעלה לרצון לפני ד'. וזהו כוונת הפסוק, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז'), ולכאורה הוא כפל הלשון, דמאחר שכבר אמר אשר יעשה טוב, למה הוצרך לחזור ולומר ולא יחטא. רק הענין הוא, דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, היינו שלא תהא מעורב בטוב ההוא פניות ומחשבות זרות כנ"ל, ולכן אין עצה ואין תבונה כי אם לננוב דעת היצר הרע קודם קיום המצוה, להראות כאלו יש לו מחשבת שלא לשמה, כדי שאח"כ יוכל לקיים המצוות כראוי. ובזה פירש הבעש"ט זי"ע מאמר הכתוב הנ"ל, חשבתו דרכי, ר"ל קודם קיום המצוה חשבתו שאקיים המצוה להנאתי ולטובתי, ועי"ז ואשיבה רגלי אל עדותיך, שאוכל להשיב

ההרגל שהורגל אצלי של מחשבת שלא לשמה, להפכו ולשנותו לקיים המצוה לשמה בלב שלם ונפש חפיצה כרצונו ית"ש, עכרה"ק. (וקרוב לזה מכואר גם בספה"ק אור תורה להגה"ק מוה"ר דוב בער המגיד ממעזריש זי"ע אות רמ"ו בשם עצמו).

ובספר רבי ייבי (תהלים מ"ה) מביא בשם הרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע לפרש בזה מה שאמרו חכמו"ל בנמרא (פסחים דף נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. והלשון תמוה, ראיך שייך לומר על זה תיבת לעולם, הלא מתוך שלא לשמה בא לשמה נמצא רלאחר זמן ילמוד לשמה, וא"כ לא ילמוד לעולם שלא לשמה. ואמר לתרץ עפ"י הנ"ל, דחכמו"ל יעצו בזה שכל פעם קודם עשיית המצוה יחשוב האדם שמקיימה כדי שיאמרו עליו הבריות שאדם גדול הוא או שאר פניות, ועי"ז לא יתגרה היצה"ר עמו עוד, ואז יוכל לעבוד את הבורא ש כרצונו בחביבות ובהשתוקקות. וזהו שאמרו רז"ל, לעולם, ר"ל כל פעם קודם בואו לקיים איזה מצוה, יעסוק אדם בתורה ומצות שלא לשמה, ר"ל, יאמר בלבו שאינו עושה המצוה לשמה כי אם להתפאר ולהתנאות כדי להשביע את היצה"ר, שמתוך שלא לשמה, כי בשביל שבתחלה יחשוב מחשבות כאלו שהם מחשבת שלא לשמה, בא לשמה, כי מחשבת שלא לשמה היא כמו הכנה אל עשיית המצות לשם שמים, עכרה"ק.

ואפשר להעמיס כוונה זו בפסוק (ירמ' ד') נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים, דהפסוק נתכוון לרמוז לנו העצה הנ"ל, די"ל דתיבת ניר רומז על המחשבה שדם קיום המצות, דוגמת החרושה שנעשית קודם הזריעה, וז"ש הנביא לישראל, נירו לכם ניר, פי' כשיעלה על דעתכם לעשות איזה מצוה ממצות ד', אז תהי' כוונתכם לכ"ס, לצורך עצמכם, (ע"ד שאמרו חכמו"ל במס' ביצה כ"ח ע"ב, לכם לכל צרכיכם), ולא תהי' כוונתכם בעבור ציווי השי"ת, ואם תתכוונו כך בתחלה, אז ואל תזרעו אל הקוצים, שתזכו שלא תגיע ח"ו מעשיית המצוה (המכונה בשם זריעה), השפעה להסמ"א והקליפה הנקראת קוץ ודרדר, מאחר שתהי' כוונתכם לשם שמים.

ומעתה מיושב על נכון לשון הנמ' רמ"ב בבא בתרא הנ"ל, דלהכי נקט האומ"ר סלע זה לצדקה בשביל שיחי' בני, דהכוונה, דרק אומר שנותן צדקה בשביל צרכי עצמו כדי שיחי' בנו, והוא כדי לרמות את היצה"ר, אבל בעת קיום המצוה בפועל ממש, אז מחשבתו היא בלתי לר' לבדו לקיים מצות הבורא ית"ש, דכיון שאומר קודם עשיית המצוה שיש לו פני', יניחנו היצה"ר לעבוד את ד' כמצותו, וממילא כשיתן אח"כ הצדקה בפועל, שוב לא יהי' מעורב בה שום מחשבות זרות, ועל כן שפיר מסיק הבריי"א דהרי זה צדיק גמור, כיון דקיים המצוה בכוונה הרצוי' לפניו ית"ש.

ובזה יש לפרש כוונת הנמ' (ע"ז ה' ע"ב) א"ר יוחנן משום רבי בנאה מאי דכתיב אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור (ישעי' ל"ב),

אשריכם ישראל בזמן שעוסקים בתורה ובגמילות חסדים יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם, שנאמר אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צדקה וכו' ואין מים אלא תורה. ויתכן להעמיס כוונה בדברי חכמז"ל על ענין האמור, כי ישעי' הנביא אמר לישראל, אשריכם, כלו' שרם עשיית המצוה תהי' מחשבתכם בשביל עצמכם, וזה נרמז בתיבת אשריכם, ע"ד אוז"ל עה"פ אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה, והיינו שבתחלה ראוי לחשוב על הנאת עולם הזה שיגיע לו מקיום המצוה, ובזה יגנוב דעת היצה"ר ויסח דעתו ממנו, ואח"כ, זורעי על כל מים, יוכל לקיים מצות צדקה ולימוד התורה כראוי וכיאות בכוונה נכונה ובמחשבה טהורה לעשות נחת רוח לפניו ית"ש שאמר ונעשה רצונו. ועל זה שפיר מסיים ישעי' הנביא, משלחי רגל השור והחמור, ופירש"י, משלחים ומשליכים מעליהם רגלי יצר הרע הבא על האדם, והבן.

ומעתה יתפרש כמין חומר מאמר הכתוב בפרשת לך, ויאמר אברהם אל לוט אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאלה, דהנה איתא בוזה"ק בפ' לך (דף פ' ע"ב) אברהם נא נשמתא, ולוט דא יצר הרע, ולחנ"ל יתפרש הכוונה, שהנשמה אומרת אל היצה"ר, הפרד נא מעלי, לבלתי היות עירוב מחשבות זרות בעת קיום המצות, אמנם איך יתכן זה, הלא היצה"ר עומד ומפתה את האדם שיהי' לו פניות ושיכוון להנאת הגוף בחדרי מצוה, לזה ממשיך הפסוק עצה לזה, אם השמאל, פי' אם מתחלה תהי' כוונתי לשמאל, להסטרא אחרא המכונה שמאל, דחיינו שאכונן שיתרבה כבודי וכו' (עדה"כ ובשמאלה עושר וכבוד), אז אח"כ, ואימינה, פי' בשעת עשיית המצוה בפועל אוכל לקיים המצוה בכוונה רצו' בלי מחשבת פסול, והמצוה תתעלה למקור שורשה לסטרא דקדושה דמתקרי ימין, מאחר שלא יהי' יד היצה"ר באמצע, משא"כ, ואם הימין, שקודם עשיית המצוה אשתדל לכוון אך ורק לעשותה במחשבה נכונה בשלימות, אז לא יניחנו היצה"ר לעשות המצוה בלי שום פני', ובעל כרחו יתערב במצוה הלז גם מן הרע, וממילא ואשמאלה, שהמצוה לא פרכת לעילא אלא אדרבה נופלת ביד הסט"א, ובא הכתוב ללמדנו הדרך הישרה שיבור לו האדם כדברי הכעש"ט זי"ע.

ולפי"ז יתיישבו היטב דברי המדרש שהבאנו בריש אמרנו עה"פ עשר תעשר, הה"ר אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאלה, דכיון דררשינן בנמ' עשר בשביל שתתעשר, הי' קשה לבעל המדרש כקושייתנו הנ"ל, הלא אין משמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אך התירוץ הוא, רהא דררשו עשר בשביל שתתעשר, היינו שיחשוב האדם כן רק בתחלה קודם בואו לקיים המצוה, כדי לערבב את השטן ולגנוב רעתו, שיראה שעושה המצוה להנאת עצמו, וע"י כך ילך לו היצה"ר מקרב, ורק אז יהי' ביכלתו לקיים המצוה בכוונה שלימה לעשות רצונו ב"ה. ולזה הביא המדרש ראי' מן הפסוק, אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאלה, שהכוונה שם היא כמו שפירשנו לעיל, דבא להורות לבנ"י הדרך הנכון אשר ילכו בה לשמור ולעשות ולקיים התורה והמצוות לשם שמים.

במס' שבת דף מ"ח ע"א

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל⁽¹⁾

שבת דף מ"ח ע"א. ולא בתבן, בעא מינ' רב אדא בר מתנה מאביי מוכין שטמן בהן מאי לשלטין בשבת וכו'. ונפל מילתא בדעתו למימר על האי דקא מבטיא רב אדא בר מתנה לאביי, דמשמע דהוקא לאביי קא בעיא שפיר ולא לאינש אחר. ונראה לי ליישב כטוב טעם ודעת חכמים נוחה הימנו, ע"פ מה דמפרש תוספות בד"ה וכי מפני שאין לו קופה של תבן וכו', ואם תאמר מאי קמבעי, הא תנן במתני' טומנין בגיזי צמר ואין משלטין אותן, והיינו אפי' שמן, דהא קתני בהדיא כיצד עושה מנער את הכיסוי והן נופלת וכו', וליכא למימר דמתני' איכא לאוקמי בשל הפתק כדמוקי לקמן (דף ג' ע"א) רבינא, ע"כ סוגיא דהכא לא ס"ל כרבינא, מדלא מוקי ברייתא דמייתי בשל הפתק, ותידין ר"י דגיזי צמר חשיבי טפי ממוכין ואסירי לשלטל יותר, עכ"ל.

אמנם כד עיינת בהרא"ש לקמן דף מ"ט ע"ב על הא דאמר רבא ל"ש אלא שלא שמן בהן וכו', וז"ל, רבינא אמר בשל הפתק שנו, רבינא מהדר לתידוצא דברי רבא כמו שאמרנו מתחלה דסתם גיזין אם שמן בהן משלטין אותן ומתני' בשל הפתק מיירי וגם סתם גיזין, וקאמר דבא אסתם גיזין אם שמן בהן משלטין אותן, וסיפא דקתני נוטל את הכיסוי והן נופלת, בשל הפתק, והאי דקאמר רבא אם ייחרן להשמנה משלטין אותן, אהפתק קאי, והא דאמר אביי לעיל אם שמן במוכין אין משלטין אותן, אם נאמר דלא פליג רבא עליו צריך אני לומר דמוכין חשיבי מגיזי צמר, או בשל הפתק איירי, עכ"ל.

הרי לפי פי' הרא"ש הנ"ל לפי מסקנת הש"ס דמשני רבינא בשל הפתק איירי, ע"כ צ"ל דמוכין חשיבי טפי מגיזי צמר, ואם נפשך לומר הא ע"כ מוכח דסוגיא דהכא בשמעתין לא סבירא כדרבינא דבשל הפתק איירי, מדלא מוקי ברייתא דטומנין בגיזי צמר ובציפי צמר וכו' דמייתי בשמעתין, בשל הפתק, והיינו כמו דמפרש תוס' להדיא כנ"ל, אף אתה אמור דלעולם אימא לך דמתני' מיירי בשל הפתק כתיורצו דרבינא, והיינו כסברת הרא"ש הנ"ל, ואפ"ה לא תקשה אסוגיא דשמן דמסייע ל' מהברייתא דטומנין בגיזי צמר וכו', דלמא נמי איירי בשל הפתק כהמתני' דטומנין בגיזי צמר ואין משלטין אותן, זה אינו, דא"כ דהברייתא נמי איירי בשל הפתק, קשה תרתי, ל"ל לאשמועינן הברייתא ובהא קתני דאין משלטין, הלא זהו כבר אשמועינן מהמתני' טומנין בגיזי צמר ואין משלטין דאיירי נמי בשל הפתק, וא"כ קשה וכי מתני' אתא לאשמועינן, ומינ' תסתיים דהברייתא לא מיירי בשל הפתק, ומש"ה שפיר קא מסייע לאביי מהברייתא דטומנין וכנ"ל.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ב' עמוד ו'. — הועתק מחיבורו (כת"ו) מועד דוד עמ"ס שבת, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנשווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

ונקוט כלל זה בידך לפי פי' הרא"ש הנ"ל, והיינו לפי מסקנת הש"ס רמשינ רבינא בשל הפתק איירי, באמת מוכין חשיבי טפי מגיזי צמר כנ"ל, ולפי פי' התוס' בשמעתין והיינו לפי השקלא וטריא דהש"ס ולא כרבינא רמוקי בשל הפתק, באמת גיזי צמר חשיבי טפי ממוכין ואסירי לשלשל יותר כי היכי דלא תקשה למפשט האבעי' ממתני' דטומנין בגיזי צמר, והיינו כתירוץ הר"י בשמעתין כנ"ל.

ומעתה שים עיונך במס' ב"ב דף י"ט ע"א, תנן התם כמה טומנין וכמה אין טומנין לא כגפת ולא בזבל ולא בחול וכו', מ"ש הכא דקתני סלעים ולא קתני חול ומ"ש התם דקתני חול ולא קתני סלעים, א"ר יוסף לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים, א"ל אביי וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ולשונוות של ארגמן, דתניא טומנין בגיזי צמר ובציפי צמר וכו'. הרי ראביי גופי' קא מוטיב וכי דרך של בני אדם להטמין בגיזי צמר, וא"כ יש פתחון לפקפק ברכב על האי דלא קאמר נמי אביי וכי דרכן של בני אדם להטמין במוכין, דהלא בהא ברייתא דטומנין דקתני בגיזי צמר, קתני נמי מוכין, דתרווייהו כי דהרי נינהו, וא"כ ה"ל לערבינהו ולמתני הכי, וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ובמוכין דתניא טומנין בגיזי צמר וכו' ובמוכין וכו', אלא ווראי מדלא קאמר אביי נמי מוכין, מהא איכא למשמע מינ' דמוכין חשיבי טפי מגיזי צמר, והיינו כסברת הרא"ש.

ומעתה מש"ה לא קאמר אביי נמי מוכין, וכי לאו ק"ו הוא, אם אין דרך הטמנה בגיזי צמר, ק"ו בן ק"ו דמוכין חשיבי טפי דאין דרכם של בני אדם בכך להטמין במוכין, או כלך בדרך זו דבאמת דרכן של בני אדם להטמין במוכין, ומש"ה לא קא חשיב מוכין, דבאמת דרך של בני אדם להטמין במוכין, דגיזי צמר חשיבי טפי ממוכין, והיינו כתירוץ הר"י בשמעתין כנ"ל.

וכיון דוכינו לדין, מה מאוד יוצדק דקא מבעיא לאביי דוקא מוכין שטמן בהן מהו לשלשלן בשבת, דלדירי' איכא לספוקי אי דרך של בני אדם להטמין במוכין, והא דלא קא חשיב אביי נמי שם במס' ב"ב נמי מוכין, דסמך על הק"ו מגיזי צמר דמוכין חשיבי טפי מגיזי צמר, או לאידך גיסא דבאמת אין דרך בכך להטמין במוכין דרמי' יקרים, ומש"ה לא קתני להו ולא בטלי להטמנה, מש"ה קבעי דוקא לאביי, דקמי' איכא ספיקא כנ"ל.

ומשני, אמר לי' וכי מפני שאין לו קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין, וא"כ מעתה איכא ספיקא בגיזי צמר, אי דרכן של בני אדם להטמין דמוכין חשיבי טפי מגיזי צמר כסברת הרא"ש או לא, ומש"ה קאמר לימא מסייע לי' טומנין בגיזי צמר וכו' ובמוכין ואין משלשלין אותה, והיינו סיוע לאביי, וע"ז קאמר הש"ס אי משום הא לא אריא, ולכאורה קשה להולמו האי לישנא דהש"ס אלא, משמע דליכא שום סיוע לאביי, דהא רבא פליג עלי' לקמן ואמר דאפילו גיזי צמר טמן בהן משלשלין, ואביי ורבא הלכה כרבא, והיינו בקושית הרא"ש, וא"כ היכי קאמר הש"ס לימא מסייע לאביי, והא רבא פליג עליו, ופיסקא הלכות סתרי אהרדי, אלא צ"ל רבאמת מילי מילי קתני בשמעתין, והא דקתני בברייתא אין משלשלין, אמוכין קאי ולא אגיזי צמר, דגיזי צמר אפי' טמן בהן משלשלין, דמוכין חשיבי טפי מגיזי צמר כסברת הרא"ש.

ולפ"ז י"ל דלמא באמת ליכא שום סיוע לאבוי, דאף כאן אנו נימא מילי מילי קתני, וגויזי צמר ומוכין כי הדרי נינהו, ואם טמן בהן מטלטלין ואם לא טמן בהן אין מטלטלין, ושניהם עולה בדימוס אחד ושקולים הם ושניהם צדקו יחדיו תמים יהיו.

חידושים בריש מס' שבת

מהגאון מוה"ר אלעזר פלעקעלס ראבד"ק פראג זצ"ל¹

במס' שבת דף ב' ע"א רש"י ד"ה יציאות השבת, הוצאות שמרשות לרשות האמורות לשבת כו' עכ"ל. מה שמדקדק רש"י האמורות לשבת, היא לתרץ קושית תוס' שם ד"ה שבועות שתיים כו', וא"ת ליתני נמי מושיט ומעביר כו' עכ"ל, לזה כתב רש"י דהתנא לא קא חשיב אלא ההוצאות שמרשות לרשות האמורות לשבת, משא"כ אינך אינן אמורות לענין שבת זולת מדהו כמשכן חשיבי, גם התולדות אינן אמורות להדיא, ועיין תוס' דף צ"ו ע"ב ד"ה א"נ. ובוה יש ליישב קצת קושית תוס' דהתנא פתח בהוצאות, משום דכתיב להדיא.

שם ברש"י ד"ה שתיים שהן ארבע בפנים, ובפרק הזורק נפקא לן בריש' מויצו משה כו' עכ"ל. הא דלא מייתי רש"י קרא אל יצא, דסמך ל' על הש"ס דריש פרק הזורק ע"כ דלא פסיקא ל' לתלמודא מהך קרא דאל יצא. והדבר צריך ביאור למה פסיקא להש"ס יותר הך קרא ויצו משה כו', ועיין בס' פני יושע פה וריש פרק הזורק. ולענ"ד נראה, הנה לפי מה דמסיק רב אשי במס' עירובין דף י"ז ע"ב מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב, ופירש"י ואין כאן לשון הוצאת משוי עכ"ל, א"כ הפסוק אל יצא לענין תחומין לחוד נאמר ואליבא דר"ע דתחומין דאורייתא, וכדעת הרמב"ם ריש פרק כ"ז מהל' שבת.

ועתה הבט נא וראה דסוגיא דריש פרק הזורק אמתניתין שם קאי, והתם תנן ר"ע וחכמים, ועלה מסיק התלמודא מהאי קרא ויצו משה, מלתא דשווא לתירווייהו גם אליבא דר"ע, יען כל זה לשיטת רש"י, אבל לפמ"ש תוס' בעירובין שם בד"ה לאו כו' ורב אשי משני מי כתיב אל יוציא כו' אע"ג דאתיא נמי איסור הוצאה עכ"ל, א"כ הדרא הקושיא למה לא מייתי קרא דאל יצא, מילתא דשווא לתירווייהו, אמנם נחזי אנן היתרון מה בין אם מסיק התלמודא מהאי קרא או מהאי קרא, ונראה פשוט דיותר הו"ל להביא קרא דאל יצא כי שוב לא צריך דאי אחרת, משא"כ לפי מה דמסיק מויצו משה וקשה קושית התלמודא וממאי דבשבת קאי, וצ"ל הג"ש העברה העברה, א"כ הך קרא ויצו משה אינו מספיק זולת בצירוף הג"ש, אבל בהך קרא אל יצא שוב לא צריך מאומה, א"כ לשיטת תוס' קשה דהו"ל להש"ס להביא קרא דאל יצא, אך י"ל דתוס' לשיטתיהו אולו

1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' פ' עמוד מ"ו. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק והגיע אלינו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י. ישא ברכה מאת ר'.

שכתבו בד"ה וממאי דבשבת קאי כו', ר"ח לא גרים כל זה כו' אלמא קרי להוצאה מלאכה עכ"ל, א"כ גם בהך קרא ויצו משה שוב אין צריך ג"ש העברה העברה ובהך קרא מפורש יותר מהך קרא דאל יצא, דעכ"פ יצא כתיב ולא יוציא, ורש"י דגרים שם וממאי דבשבת קאי כמבואר שם, בלא"ה לק"מ, דסוגיא שם קאי גם אליבא דר"ע, ולשיטת רש"י אל יצא לענין תחומין לחוד נאמר כמ"ש. ומעתה י"ל דרש"י ס"ל כשיטת הרמב"ם דתחומין דאורייתא, ולכך מיייתי רש"י קרא רויצו משה.

ובחידוד התלמידים דרשתי סמוכין, לפמ"ש רש"י לעיל מיני' בדבור שלפניו, ובגמ' מפרש דהכנסות נמי קא קרי יציאות כו', והוא אליבא דרב אשי בשמעתין, ורב אשי ס"ל יצא כתיב לשיטת רש"י, ולענין תחומין לחוד נאמר, ואין ראי' על הוצאה, זולת ויצו משה.

שם ברש"י ר"ה שהן ארבע, מדבריהם הוסיפו שתיים, עכ"ל. הנה לפמ"ש המשנה למלך ריש פרק ח"י מהל' שבת רכל השיעורין שנאמרו במס' שבת לגבי ט"ל מלאכות הוא רוקא לחיוב חטאת אבל אסור מן התורה אף בחצי שיעור, דקיימ"ל חצי שיעור אסור מה"ת, עיי"ש. ואין נראה כן מדברי רש"י האלה, אמנם לפמ"ש הח"צ סי' פ"ו ומביאו הגאון [מל"מ] בהגה"ה שם, רכל שארי איסורי תורה כגון תולש שער א' בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל, דטעמא דחזי לאצטרופי לחוד לא מהני עיי"ש, והארכתני בזה בילרתי ומצאתי אח"כ בס' פרי מגדים א"ח בפתוחות ובס' שמ"ז, עיין עליו.

שם תוס' ד"ה שתיים שהן ארבע בפנים כו', ובשבועות פירש"י בפנים היינו הכנסות פנים כו' מ"מ אין נראה לרבינו אלחנן מדקאמר בנמרא דיקא נמי כו' עכ"ל. ולענ"ד אין דברי רש"י סותרים זה את זה, וכל אחד על מקומו יבא בשלו'. — הנה הקשייתי לשאול מאי פריך התלמודא מ"ש הכא רתני שתיים שהן ארבע בפנים כו' ומ"ש התם דתני שתיים שהן ארבע ותו לא, דלמא מתני' דהכא מלכתחלה איירי ובמזיר ההויין שתיים שהן ארבע בפנים שתיים דחיובי ושתי עקירות דפטורי, דעכ"פ לכתחלה אסירי ראיכא למגזר דלמא גמר לה כמ"ש רש"י במתני' ר"ה שניהם פטורין ולקמן ד"ה פטורי דאתי לירי חיוב חטאת, ושתיים שהן ארבע הווין נמי שתיים דחיובי ושתיים פטורות דעקירות, ומתני' רש"י בשבועות משונג איירי דומיא רידיעות הטומאה, ולכך לא מני אלא שתיים שהן ארבע ותו לא, וכלם לחיובי שתי הוצאות והכנסות דעני ושתי הוצאות והכנסות דבעה"ב, אבל עקירות לא שייכי למחשבי גבי שונג, רבשלמא לכתחלה איסור יש בהן שמא יעשה הנחה, אבל בשונג עקירה לבדנה בלא הנחה אינה אלא שלטול בעלמא, גם הנחות ליכא למיחשב רלא מצי למיתי לירי חיוב חטאות, ועיין רש"י לקמן ד"ה פטורי דאתי לירי חיוב חטאת. אמנם י"ל דהמקשה פריך שפיר דהל"ל גם בשבועות שתיים שהן ארבע בפנים ושתיים שהן ארבע בחוץ, ואע"ג ד"ל ראיירי בשונג וליכא למיחשב העקירות, עכ"פ ההנחות נעשו באיסור אף בשונג, וכמ"ש הרשב"א בחירושו על מה רמשני הש"ס פטורי דאתי לירי חיוב חטאת קחשיב, וז"ל, ויש מפורשים לאיפכא שהנחות קא חשיב משום שעל ידה נגמרה המלאכה והיא עיקר

מלאכה שעל ידה הנחה אתי בהו בעלמא לידי חיוב חטאת כו' עכ"ל, והויין שפיר שתיים שהן ארבע בפנים שני חיובים ושתי הנחות בכע"כ ושני חיובים ושתי הנחות בחוץ בעני, ואע"ג שאין בהנחות חיוב חטאת, עכ"פ איסורא איכא אפי' בשוגג, וכיוצא בה כתבו התוס' במס' שבועות דף ב' ע"א בד"ה מהן לחיוב ומהן לפטור כו', וי"ל דמ"מ חשיב להו שפיר שהן ארבע הואיל וקא עביר איסורא בשוגג, עכ"ל.

ועתה פקח עיניך וראה מה נעמו דברי רש"י במס' שבועות דף ה' ע"א על ס"ד דהמקשה שתיים שהן ארבע בפנים היינו הכנסות, דגם רש"י הרגיש כמה שכתבתי, מאי פריך התלמודא דלמא מתני' דשבועות משוגג איירי, וליכא למימר כי אם שתיים שהן ארבע וכולהון לחיוב ומתני' דשבת לענין מזיד ולכתחלה איירי ומונה שתיים שהן ארבע בפנים ובחוץ עם שתי עקירות דבע"כ ושתי עקירות דעני כמ"ש למעלה, ולכך פירש"י דס"ד שתיים שהן ארבע בפנים היינו הכנסות שתיים דחיובי דעני ודבעה"ב ושתיים דעני ודבעה"ב ההנחות דאיסורא איכא שעל ידה נגמרה המלאכה, ויפה פריך הש"ס דגם בשבועות הו"ל למיחשב שתיים שהן ארבע עם ההנחות דאיסורא, ולא הוי יכול רש"י לפרש שתיים הוצאות והכנסות דחיוב שהן ארבע הוצאות והכנסות דפטור אצל בעה"ב בפנים, וכן לעני בחוץ כמ"ש רש"י במס' שבת, דהוצאות לפטור לא שייכי למימני אצל שוגג בשבועות, ולא פריך הש"ס מידי כמ"ש למעלה.

כל זה לס"ד מעיקרא, אבל לקושטא דמלתא כמ"ש רש"י במס' שבת שתיים שהן ארבע בפנים לבעה"ב הוצאות והכנסות דחיוב והוצאות והכנסות דפטור, וכן לעני, וממזיד קא מיירי לכתחלה, ועקירות קא חשיב התנא, ושם במס' שבועות חיובי קתני ופטורי לא קתני. וממילא מתורץ קושיית רבינו אלחנן למה לא קאמר התלמודא דיקא נמי מדרקתני בפנים, דרש"י לא כתב בפנים היינו הכנסות אלא לס"ד דהמקשה, אבל לקושטא קיימו דברי רש"י במס' שבת, דו"ק ותשכח.

שם ע"ב ברש"י ד"ה מי לא עסקינן, דהא ע"כ אהכנסה נמי מחייב כדקתני במתני' העני חייב וקתני המוציא עכ"ל. ותוס' בד"ה מי לא עסקינן כו', מביא דברי הש"ס ממס' שבועות דפריך ואימא דמפיק מרה"י לר"ה ומשני א"כ ליתני המוציא לר"ה מאי מרשות לרשות אפילו מר"ה לר"ה עכ"ד. והנה כאן במס' שבת השמיט התלמודא זאת, אחרי שיש ראי' ממשנה עצמה כמ"ש רש"י, וזו איננה ראי' גמורה, דאי הוה תני המוציא לר"ה הוי אמינא הוצאה פשוטה כשעומד ברה"י ונשל הפירות ויצא לר"ה, ולא כפשיטת יד, דיד אינה לא רה"י ולא ר"ה, כמ"ש תוס' בריש שבועות ד"ה יציאות השבת.

שם בתוס' ד"ה והא יציאות קתני, לא פריך אלא אמתני' דשבועות כו' עכ"ל. וילח"ק א"כ למה פריך התלמודא קושיא זו במס' שבת, הא בשבועות שם ביתו, דע"כ דומיא דמראות נגעים קתני. ונראה עפ"י מ"ש לקמן דף ג' ע"א ד"ה שנים פטורים כו', אינו קאי אמתני' כו', וכתב המהרש"א וילד"ק דמ"מ אמאי לא נטר המקשה עד לקמן ולפרוך הכי אסיפא דמתני', וי"ל דאמתני' בלא"ה לק"מ דאימא דקושטא דמלתא דככה"ג באתי לידי חיוב חטאת ועשה הגמר מלאכה

חייב חטאת משום דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, אבל לרבנן המתירין דע"כ לא חשיב ארבע פטורים דמתני' אלא באתי לידי חיוב חטאת והוי בכלל הני ארבע פטורים וגם מי שע"י נגמרה המלאכה ולהכי פריך והא איתעביד מלאכה מבינייהו, עכ"ל, וכ"כ מהרש"ט בחרושי' למס' שבת עיי"ש. והשתא במס' שבועות לק"מ די"ל יציאות שתי' שהן ארבע חיובים דהיינו שתי עקירות וארבע הנחות וכלן באות מכה יציאות, עקירה והנחה מעני ועקירה והנחה מעשיר ועקירה מעשיר והנחה מעני ועקירה מעני והנחה מעשיר, דה"א היכא דאיתעביד מלאכה מבינייהו חיובא איכא, אבל ר"פ דמשני הכא עיקר שבת תני חיובי ופטורי כו', וקשה למה נאיר מסברת התרצן הראשון ולא קאמר נמי הכא דעיקר שבת תני אבות ותני תולדות התם תולדות תני אבות לא תני, ומאי קושיא אבות מאי ניהו יציאות ויציאות תרי הויין ומאי שהן ארבע דקתני, הא י"ל הוצאות והנחות הבאות ע"י הוצאות, אלא ע"כ דלא ס"ל כסברת המהרש"א ומהרש"ט הנ"ל, ופריך הש"ס שפיר.

שם בגמרא, וליטעמך שיתסרי הויין. ומקשין בלא רב מתנא הו"ל לאביי להקשות על המתני' דקתני שתי' שהן ארבע כו', הא שיתסרי הויין, ואיך שייך לומר וליטעמך. ונראה לולי דבריו רב מתנא אפשר לומר שתי' שהן ארבע בפנים בעזרה שחייב חטאת על שגנתו, כמ"ש תוס' בשבועות דף ה' ע"א סוף ד"ה שתי' כו', דהיינו ב' הוצאות וב' הכנסות בפנים ושתי' שהן ארבע בחוץ היינו חוץ לעזרה ובמזיד שחייב כרת או סקילה, וא"ת מאי אתי לאשמעינן פשיטא חייב על שגנתו חטאת ועל זרזן סקילה, י"ל הא קמ"ל דהוצאה והכנסה היא מהנך דלא מספקן כרמסיק התלמודא לקמן דף ו' ע"ב יעיי"ש, אבל עתה דפריך רב מתנא הא תמניא הויין תרתי סרי הויין, ע"כ גם פטור קא חשיב, פריך שפיר ולטעמך שיתסרי הויין.

שם דף ג' ע"א בתוס' ד"ה אתמר נמי כו', תימא דמיייתי סיעתא משמעתא לברייתא כו' וי"ל דנזרקה מפי חבורה דקאמר חבורה של תנאים, ור"י תירץ כו' עכ"ל. הנה עודנה לא נחה דעתי בזה, רהיבן מצינו שמביא התלמודא ברייתא ומביא אחר כך סיעתא אפי' מחבורה של תנאים, ולכך באמת נאיר הר"י מתירין זה, ודחק עצמו דברייתא לא מתניא בי ד' חייא וד' אושיעא, גם זה אינו אלא דברי נביאות. ונלענ"ד כתירוץ הראשון, נזרקה מפי החבורה של תנאים, ובתוס' ביאור, די"ל דבהך ברייתא לא נאמר אלא דבי אומר מעם הארץ בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, וסתם גמרא מפרש לתרץ הקושיא והא איתעבידא מלאכה מבינייהו וקאמר יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין, ובאמת י"ל פי' הברייתא דוקא על היחיד אם עשאה מקצתה פטור אבל שנים שעשו שנמרה המלאכה על ידם חייבין, וקושיית הש"ס עודנה במקומה עומדת, על זה קאמר התלמודא איתמר נמי נזרקה מפי חבורה של תנאים ואמרו בפירוש בעשותה יחיד שעשאה חייב שנים שעשאה פטורין. ועיין לקמן דף צ"ב ע"ב ודף צ"ג ע"א.

שני מכתבים מהגאון בעל שרי חמד זצ"ל¹

בעה"י. יום ב' לסדר אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נכון וחכם כמוך (תרנ"ו) לפ"ק.

תיתי שלמא רבה מן שמיא, לגברא רבה טובינא רחכימיא, אד"ר הוא לכל חסידיו, חסידא ופרישא, אבן הראשה, ריש מתיבתא, דרופתקא דאורייתא, הגאון המובהק כקש"ת מוהר"ר אליהו דוד ראבינאוויץ אבד"ק מיר שליט"א².

אחרי דרישת שלומי וטובי באת"ר, הנני לבשרו אשר בעזה"י התחלנו בהדפסת ס' שד"ח ח"ב ממערכות הבאות אחרי הנדפסים, ואחריהם נתחיל איה"ש הדפסת קונטריסי פאת השדי. (צדיקים יבואו בו, העדות רבני גאוני דורנו יצ"ו ובכללן הערותיו היקרות, מאירות ומזהירות, אשר בקונטריסי הנ"ל ערוכות ומסודרות).

למודעי אני צריך, כי רב אחד יצ"ו קרא ערער על אשר קרית"י לי ספרי בשם „שרי חמד" ביו"ד, כי יש חשש זלזול שהכורך ספרים קורע הדף הראשון כנהוג, ונמצא שם שדרי מוטל בבזיון, אף שאין השם מקודש כי הוא על שם שרי חמד הכתוב בישעי, מכל מקום הפוסקים בסי' רע"ו החמירו אף בשם שאינו מקודש, וכמו שהאריך בשו"ת מעיל צדקה סי' כ"ד, ולכן רעת הרב יצ"ו להזיקני לשנות השם בכרכים שארפים עוד איה"ש ולקרותם שדה חמד בה"א, אלו תורף דבריו. ולי הרל אין נראה שום חשש בזה, וכבר הודעתי לחכמים רבני גאוני דורנו יצ"ו והסכימו שאין חשש בזה³.

עתה אשר בחסרי הי"ת החלו עולין עליון מודפסים הקרקעמין מספדי שרי חמד ח"ב, נצרך לי לדעת הלכה למעשה מפה קרשו בטרם שיתחילו בגוף ההדפסה, ואם דעתו הקדושה מסכמת שאין לחוש, ישמח לבי גם אני, ולא אשחית בעבור החמש"ה, ואם באמת יסכים לדעת הרב המערער, אולי יש תקוה שנוכל לתקן לשנות השם בגוף ההדפסה או לצוות שלא ידפיסו הדף הראשון (פתח השער) כפול כנהוג, ואז לא יהא מקום לחשש הרב המערער, ויודיעני מפורש אם ירשני להודיע ברבים הסכמת דעתו המהודה בכחא דהיתרא, אנא אדוני ימהר תשובתו, ומגורל מרדתי עתה בעסק ההדפסה אקצר באמר"ם. והנני דווש"ו באה"ר,

הצעיר חיים חזקיאז מדיני המכונה חח"מ הי"ו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ט עמוד ט"ו. — מכתב הלז הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הופטערער נ"י מאנטווערפן. יעלהו השי"ת על גפי מרומי ההצלחות.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ"ר עמוד י"ז.

(3) בספר שרי חמד נדפס קונטרס באר בשדי, ושם מבואר בארוכה בנר"ו.

בעה"ו. יום ז' לחרש שעתידין אנו לינאל קיבוץ גליו"ת (תרנ"ז לפ"ק).

לכבוד רב רחמא, הגאון המפורסם אב בחכמה, ...

קמי שמיא גלי כי האף אמנם אין רצוני להיות קופץ בראש לעמוד במקום גדולים לתת תעורה על ספרים והמחברים, כי ירעתי מיעוט ערכי עלי ומה אני כי ראש ארים, בכל זאת בכל נפשי חפץ חיים לקיים בטל רצונך מפני רצון אחרים, אמנם ירירי הגאון יחי' יריע ליהוי למר כי מלבד שהימים האלה נזכרים, בת מטר"ר מכל העברים, בכל שנה ושנה באים סרורים, הנה עתה רבו מעשרות מדרותי העצומות בחלוקת הספרים, ס' שדי חמד חרשים גם ישנים שנתחרשו הרפסתם בשנה זו בעזרת יוצר הרים, אין רי באר גודל מדרותי עברו ראש, ולא אעשה שקר בנפשי לומר עיינתי או אעיין בהני מילי מעליותא רי שרר לן מני"ד שיחל"א⁴), כי הלואי יספיק לי הזמן להעריך מכתבים תשובה מאהבה על כמה עשרות מכתבים הבאים יום יום, ויש יום אשר יביא הכי"ר למעלה משלשים מכתבים, ויש יום קרוב לארבעים, בכמה סיגנונים מינים ממינים שונים.

ובכן אודיע לכבוד גאונו שאיה"ש אחר שאנוח קצת מגודל מדרותי העמוסות עלי עתה, אשתדל כל"ן לעשות רצון צדיק אשר חפצתי, ואין דבר חוצץ בפני הדפסת חבורו היקר, כי דרך המחברים להדפיס התעודות אחר גמר הדפסת גוף הספר, ולכן יוכל לעשות כאשר עשיתי אני הדל בשנת התרנ"א, שאחר שנרפס הס' שדי חמד הראשונים בעורן קרקמין, שלחתי הספר להגאונים אבד"ק קאוונא ואבד"ק וואלאזין זצ"ל, וכתבתי להם שיעכבום בידיהם קודש ירח ימים לעיין בהם במקום שלבם חפץ בעת הפנאי, ואחרי כן יתנו עדיהם ויצדקו, אף כי ידעוני והכירוני מלפני כמה שנים, בהריצותי להם כמה וכמה עניינים להלכה ולמעשה, רציתי שיעיינו בגוף הספר אחת הנה ואחת הנה, וכן עשו, ולהבדיל בין הקודש ובין החול גם אני הדל כן אעשה, בעזרת האומר ועושה, איה"ב, וכבוד גאונו ילך בכח ה' ויהי נעם ה' עליו להוציא מחשבתו הטוהרה לפועל, והוא יתברך יעזרתו ע"ד כ"ש להגדיל תורה ולהאיר עיני חכמים בהלכה, ולאחר שירפים הקרקמין ישלחם לירי יר כחה, כולם או מקצתם לשליש ולרביע ל"ו שמענו, ואז אעשה רצוני אשר חפצתי איה"ש.

והנני מברכו ברכת חג הקדוש חכע"ל, את חג המצות יחוג בצחלה, ועיניו תחזנה וירושל"ים נו"ה (תרנ"ז לפ"ק) הבנוי על תלה, ושכו בנים לגבולם אל המנוחה ואל הנחלה.

כנה"ר וכנפש,

הצעיר חיים חזקיא מדיני המכונה חח"מ הי"ו

(4) ר"ת = מעלתו נרו יאיר, שיחי' לנצח אמן.

טל תורה על משניות סדר מועד ונשים

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל¹⁾

מסכת שבת

פרק ט' משנה ג'. מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ובתוס' חרשים כתב וז"ל, וקשה ראי' ביומא שתחלה היו נוהגין לקשור על פתח של היכל רק קורם החורבן שלא הי' מלבין לפושעים נוהגים לקשור בשעיר, א"כ הול"ל עיקר התקנה, וי"ל דנקט דבר שיש בו קצת איסור רומיא דאינך, ומה שהיו חולקין הלשון לשנים, גם השעיר נשאו חוץ לתחום, הוי קצת איסור, לכן אסמכ' אקרא, עכ"ל.

נב. עיין תו"י יומא ס"ח בזה דכתבו דעל ראש השעיר הביאו דהוי מחמר כלאחר יד.

פרק י"ט משנה ב'. אם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו ומביא ואפילו מחצר אחרת. ובתוס' רעק"א (אות קנ"ח) כתב וז"ל, משמע מרה"ר אסור, וכ"כ המג"א להדיא בסי' של"א סק"ה, אבל בהר"ן כמה שהביא דברי הרמב"ן להוכיח דנשפכו מים שלאחר המילה יכול למולו ולהחם חמין, באמצע דבריו כתב, ומביא דרך רה"ר, וצ"ע. ובאמת לכאורה ק' אמאי נימא דאסור מרה"ר דמ"ש מלועס בשיניו דהוי טחינה כלאחר יד דשרי ומ"ש הוצאת מרה"ר כלאחר יד. וגם ק' לי בדברי הרמב"ן שבר"ן הנ"ל דנקט ההוכחה מדרשין למול אף דיודע שיהי' צריך להביא הסמרטוטין לכרוך על אצבעו להביא מרה"ר דהוי שבות דלא דחי במכשירים, אמאי הניח מלהביא ראי' מלועס בשיניו דהוי נמי שבות דהוא טוחן כלאחר יד, עכ"ל.

נב. להמעייין בלשון הרמב"ן בשבת קל"ד לק"מ, דז"ל, ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך רה"ר איסורא דרבנן היא, וא"כ מחצר אחרת שלא נשתתפה נמי איסורא ונדרחה מילה מידי דהוי איזמל שאין מביאין אותו דרך שער בשינוי כו' יעו"ש, והיינו דכוונתו להוכיח מהא דמבואר בגמ' דאין מביאין איזמל מחצירות וקרפיות אף דאפשר להביאו בשערו דהוי שנינו, הרי דהוצאה כלאחר יד אין דוחה מילה, א"כ ה"ה בכורך על אצבעו, ולכך מקשה מכורך על אצבעו דזה מוכח בגמ' דהוצאה כלאחר יד לא דחיא מילה, משא"כ בטחינה כלאחר יד, אינו מבואר בגמ', ודו"ק.

1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. — חידושים והערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון המשניות שלו ונמסר אלינו מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה חיים ברוך טעשער נ"י, מעוזבון הגה"צ מוה"ר יהודה הורוויץ מדויקוב זצ"ל, שהי' תלמיד חביב ביותר להגר"מ אריק זצ"ל בהיותו אבר"ק טארנא (משנת תרפ"ב עד שנת תרפ"ו). זכרה לו אלפי לטובה.

מסכת פסחים

פרק ט' משנה ה'. בתוי"ט ד"ה ופסח, בסוף הדיבור, ממה ששינינו דפסח בשלש כתות א"כ הכי נמי שלש כתות עשה משה, הרי דלא כהתוספות, עכ"ל.
ג.ב. בתוס' שלפנינו לא נמצא דבר מזה, ועיין בתוספתא מבואר דפסח מצרים ה' נשחט בג' כיתות, יעו"ש.

מסכת שקלים

פרק ד' משנה ב'. פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה. ג.ב. עיין דע"ב פ"י על לשון של זהורית שמשליכין לתוך שריפת הפרה, ותו"י יומא ס"ז פירשו רקאי נמי על שעיר המשתלח ושתי לשונות היו בשעיר, א' על ראשו ואחר מה שקושר חציו בסלע וחציו בין קרניו והראשון הוא חיוב יותר ובא מתרומת הלשכה והשני בא משירים, ועיין בס' נשמת אדם כלל קמ"ד. ודברי הגרעק"א ז"ל פה אות ו' מדברי תו"י יומא ס"ד, היא ט"ס וכוונתו לתוס' יומא ס"ז, אבל להמעין בתוס' יראה שלא כיוונו לזה שכתב הגרע"א ז"ל בשמם, ורו"ק.

פרק ז' משנה ד'. בהמה שנמצאת מירושלים וער מגדל ערר וכמירתה לכל רוח, זכרים עולות נקבות זבחי שלמים, רבי יהודה אומר הראוי לפסחים פסחים קודם לרגל שלשים יום. ובתוי"ט שם כתב וז"ל, ואין להשהותה אצלו עד שיבא [בעליו] דהוי דבר שאין עושה ואוכל דימכר כרתנן במשנה ז' פ"ד רב"מ, ובקשרים אי אפשר להמכר, עכ"ל.

ג.ב. תמחני כיון ראי אפשר למכור א"כ האידך יכול ליקחו לעצמו, הא הו"ל כקונה אותו. ועיין פסחים פ"ט ריכול למנות אחרים על פסחו, ומכ"מ נראה דלמוכרו לגמרי לאחר אי אפשר. ועיין תוס' ב"ק ס"ו ד"ה רגול, משמע קצת דרשאי למוכרו.

מסכת יומא

פרק ב' משנה ד'. מי מעלה אברים מן הכבש ולמזבח. ג.ב. עיין בהגרע"א לקמן משנה ה' שהביא מרש"י רהאי אתיא כרבנן, ולראב"י המעלה אברים מכבש למזבח הוא ה' מקטירין ואותן שזכו בהעלאת הכבש הם היו מוליכין למזבח ומקטירין, ועיין משנה למלך פ"ד מתמירין, ולפי"ז פר שה' הרגל בשנים והקרבניים והסולת והיין בשלשה בהולכה לכבש, כן נמי הקטרה על המזבח ה' בשנים הרגל, והקרבניים בשלשה, ועיין תויו"ט לקמן משנה ז' ד"ה הרגל, ומוכח דה' באפשרי שב' כהנים יקטירו אבר אחד, רהא הרגל ה' שלם, וכן הסולת שבשלשה ה' בכלי אחד, ועיין בתשו' בית יצחק או"ח סי' ל"ה שכתב שאין כהן רשאי לסייע לחבירו, רק בהולכת אברים לכבש מחמת המשא התירו בב' כהנים, וזה אינו דהני המוליכין היו המקטירין לראב"י, וצ"ע בזה².

(2) עיין בספרו שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ז' בסופו, שהעיר שם בזה.

פרק ה' משנה א'. בתויו"ט ד"ה נטל [בסוף הדיבור] כתב וז"ל, נראה דהולכת המחתה של גחלים שאינה אלא מכשירי הקטורת, מן הדין כשר אף בשמאל. נ.ב. וכ"נ להראי בעירובין ק"ד, אלא בהולכת עצים למערכה דהולכת מכשירי קרבן לא בעי כהונה, ומכ"ש רכשר בשמאל.

מסכת ביצה

פרק ב' משנה ו'. אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמן ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחרין. וברע"ב שם ד"ה וחרי כתב וז"ל, משום דבעי היסק גרול שהגחלים הולכות ועוממות וטרחא איכא, עכ"ל. נ.ב. פירוש, והיו ב"ש אוסרים בזה, ועכ"ז התירו לאחרים.

מסכת ראש השנה

פרק ב' משנה ז'. ר' אלעזר בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים. וברע"ב שם ד"ה אם, כתב וז"ל, וכשנראה בזמנו מקדשים אותו מפני שצריך חיזוק, עכ"ל. נ.ב. צ"ע, ראדרבה בזמנו אין צריך חיזוק, וזה טעמא דפליגי בגמ' דף כ"ד דאמר בזמנו אין מקדשין אותו, כמ"ש רש"י שם, אבל ראב"צ לית ל' כלל האי טעמא, רק דשלא בזמנו אין צריך קידוש משום שכבר קדשוהו שמים, ובזמנו רעדיין לא קדשוהו שמים צריך קידוש, אבל לא מטעם חיזוק.

מסכת תענית

פרק ד' משנה ד'. כל יום שיש בו הלל אין בו מעמר בשחרית, קרבן מוסף אין בו בנעילה. וברע"ב שם ד"ה קרבן מוסף כתב וז"ל, ר"ח שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין שום פרשה בנעילה, עכ"ל. נ.ב. צ"ע רלא ה' כלל פרשה בנעילה כמ"ש רש"י, והכוונה אין בו בנעילה, היינו שלא התפללו נעילה, וכמ"ש רש"י ז"ל, וכפי הנראה שהרע"ב אזיל בשיטת הרמב"ם בפי' המשניות שהי' פרשה בנעילה, ולפלא על התויו"ט לעיל ד"ה במנחה, שלא העיר על הרע"ב ז"ל.

מסכת יבמות

פרק ו' משנה א'. בתוס' רעק"א [אות ס'] בא"ר כתב וז"ל, ועי' פ"ז דגיטין ברי"ף, ראה אחד בשחרית שנתייחרה עמו ואחד בין הערבים אין מצטרפין, וכ' הר"ן הטעם, דאע"ג דבממון הלואה אחר הלואה מצטרפים מ"מ אישות דשייך ב' נפשות, עדות בבת אחת בעינן. ותמוה לי אמאי לא אמר בפשוטו דבממון דהערים רק לראי' משום הכי מצטרפים אבל בקידושין דהמעשה קידושין בעצמותו לא נגמרו ולא נתפסו רק אם הוא בעדים איך שייך שיצטרפו שע"י צירוף יהי' מעשה קידושין, הא מ"מ כל מעשה ומעשה לא נתפס לקידושין וצ"ע, עכ"ל.

נ.ב. כבר קרמו בזה הב"י בחוה"מ סי' ל' באורך, ועיין ב"ש אה"ע סי' י"א וריש סי' קל"ג, ובמח"כ דאישתמיט ל' כל הנ"ל.

שם. בתום רעק"א שם להלן, כתב וז"ל, ואולי י"ל רענין השקאת סוטה הוי כמו דיני נפשות וכו', עכ"ל.
נב. הרבר מבואר להדיא בסנהדרין ל"ג ע"א מנין שפותחין בר"ג תחילה כו', יעו"ש.

מסכת נדרים

פרק ב' משנה א'. ברע"ב ר"ה הרי זה מותר, הקשה וז"ל, וחטאת שאני אוכל לך דאמרינן בפ"ק ראסור, ואע"פ שאינו דבר הנדור, הוי טעמא דאפשר שיביא חטאת על ידי נדר כגון שנדר בנויר ומתחייב להביא חטאת, עכ"ל.
נב. הוא מפ' המשניות להרמב"ם. וצ"ע רתיופק ל' רכל חטאת מיהו ע"י דיבורו נעשה קודש כדאי' בגמ' דף י"ג מרבה אני חטאת ואשם שהוא מתפוס, ועיין רש"י שם.

פרק ג' משנה ד'. ברע"ב ר"ה כמה שהוא מרדו, כתב וז"ל, דין הנדרים והשבועות שוים ומה שמותר בנדר מותר בשבועה ואין צריכים התרה חוץ מנדר זרוזין בלבד שצריכין התרה מדברי סופרים, עכ"ל.
נב. משמע נדרים זרוזין צריך התרה, וזה נגד כל הפוסקים, ועיין ריש סי' רל"ב וריש סי' רל"ט, ודברי הרב צע"ג.

פרק ד' משנה ד'. המורר הנאה מחבירו וכו' לא יעשה עמו באומן. וברע"ב שם כתב וז"ל, לא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר שגורם לו שממחר לעשותו כשמוצא המקום פנוי ונמצא מהנהו, עכ"ל.
נב. עיין ברמב"ם בפ' המשניות מבואר יותר, ונראה שה' לרמב"ם גירסא אחרת בגמ', רלפי גירסא דילן רמרפאי לארעא א"א לפרש כן רק כרש"י ור"ן ז"ל, יעו"ש בסוגיא.

פרק ה' משנה ד'. הריני עליך חרם, המורר אסור. ובתוי"ט שם ר"ה הריני, כתב וז"ל, פי' הר"ב הנאתי תהי' אסורה עליך בחרם, וכן פירש"י, ואין נראה שכוונתם לומר שצריך שיאמר כן בפי', שהרי אפילו אמר הנאתי תהי' אסורה עליך בלבד אסור, עכ"ל.

נב. עי' ט"ז יו"ד סי' ר"ה ס"ק ד' וש"ך שם ס"ק ז', שכתבו רבלשון איסור לבד אינו אוסר על אחרים.

פרק ז' משנה ו'. בתוי"ט ר"ה בדבר, כתב וז"ל, דכיון דנדרים דבר שיש לו מתירין להכי לא שרו בהו זה וזה גורם, עכ"ל.

נב. עי' בכ"מ פ"ה מהל' נדרים שכ' האי טעמא על תרומה, אבל בנדרים טעם אחר, משום דקונמות חמור רמפקיע מירי שעבור, יעו"ש ובלח"מ שם.

פרק י"א משנה ד'. בתוי"ט ר"ה שמא יגרשנה, כתב בא"ד וז"ל, מ"ש הר"ב בסוף משנה ב' דנתגרשה אסורה בתשמיש כל אדם, היינו באם תנשא אבל קודם שתנשא מותרת לחזור לו שהרי הופר חלקו, וכ"כ המור סימן רל"ד, עכ"ל.

נ.ב. תמוה ראדרכא לשון הטור שם מוכח דלאחד שנתגרשה אסורה בתשמיש, וכבר הקשה הב"י שם על הטור, ועיין ס"ז שם ס"ק נ"ט.

פרק י"א משנה ז'. יורע אני שיש מפירין, אבל איני יורע שזה נדר, ר"מ אומר לא יפר, וחכ"א יפר.

נ.ב. עיין רע"ב, ור"ן פ' שאינו יורע אם נדר זה הוא מנדרים שבעל מיפר יעו"ש, ועיין תיו"ט פ"ר מ"ז רגישין מ"ש שם דר"מ לשיטתו, ועפ"י פ' הרע"ב הכא, אינו מובן כלל, דהא שם יורע שזה נדר שהרי גירשה משום זה, רק כוונתו לפי פ' הר"ן רלא ירע אם הוא נדר שהבעל מיפר, ודו"ק.

פרק י"א משנה י"ב. נטולה אני מן היהודים יפר חלקו. וברע"ב שם כתב וז"ל, וסברה משנה ראשונה דאפילו דברים שבינו לבינה לא הוי, דאפשר שיגרשנה עכ"ל.

נ.ב. תמוה טובא, רא"כ בטלה לה כל דין הפרת נדרים שבינו לבינה, דיכול לגרשה. ושוב מצאתי ברש"ש שהעיר בזה על הרא"ש שהוא מקור דברי הרע"ב.

מסכת סוטה

פרק א' משנה ב'. בתוס' רעק"א [אות ה'] כתב וז"ל, ובנימוקי יוסף פ"א דיבמות אההיא רצרת סוטה אמר המחבר ברצון מיירי באשת ישראל, ובאשת כהן שנאנסה צ"ע אם צריכה חליצה, ובכ"ש (סי' קע"ג סק"י) תמה רוראי אונס בכהן הוי ג"כ טומאה כדאיתא ביבמות דף נ"ה וא"צ חליצה. ואני העני בעניי לא ידעתי, הא בסוגיין אמרינן אלא מעתה אשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל לא תתייבם, ולהב"ש הא באמת אף מחליצה פטורה רהוי כסוטה אשת ישראל ברצון, וצע"ג.

נ.ב. כבר העיר בזה המשנה למלך פ"ו מהל' יבום, יעו"ש.

מסכת קידושין

פרק ג' משנה א'. האומר לאשה הרי את מקורשת לי לאחר ל' יום, ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום, מקורשת לשני. וברע"ב שם כתב וז"ל, ויכול לכנסה אפילו בתוך אלו הל' יום, עכ"ל.

נ.ב. לשון אפילו צ"ע, ועיין רמב"ם בפ' המשניות שכתב ויכול לכנסה אפי' תוך ל' יום או לאחר מכאן, יעו"ש. וכנראה דעיקר רבותא על לאחר ל' יום, וקמ"ל רמקודשת לעולם וכרב, ועיין תיו"ט, ולשון הרע"ב ז"ל צ"ע.

פרק ד' משנה ה'. בתו"ט ד"ה מי שחתום, כתב וז"ל, דלא אשכחן שיהא ממזר פסול לעדות, עכ"ל.

נ.ב. עיין תוס' ב"ק דף פ"ח ד"ה אלא, יעו"ש"ה.

הערות בהלכות שבת

מהרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבר"ק פעטרייווא ז"ל⁽¹⁾

(א) כ' הרמב"ם פ"כ מהל' שבת ה"א, אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וכל בהמתך, אחד שור וחמור ואחד כל בהמה חי' ועוף. ובפרי מגדים במ"ז רס"י ש"ה העיר דלא מצא מקרא זה. ובאמת ט"ס הוא, כמו שתמצא בנוסחא שבספר מעשה רקה, תיבות „וכל בהמתך" מוקף עגולים. — וממקומו הוא מוכרע, מדהוצרך לכתוב אחד שור וחמור ואחד כל בהמה, ואם חי' מקרא כתוב וכל בהמתך, מה השמיענו בזה, ולא הו"ל למימר רק דהוא הדין חי' ועוף. (שוב ראיתי גם בחי' רד"ם ריש מ"ע קנ"ד שעמד על זה, ולא ראה גירסא הנ"ל).

(ב) הגאון רעק"א בהנהגותיו לא"ח סי' רע"א העיר על דברי המג"א שם, דנימא דיוצא ידי חובת קידוש באמירת שבתא טבא. ובתשו' אמרי יושר סי' ר"ב סייע דבריו מתשובת הרשב"א ח"ד סי' רצ"ה. ולא רק, דמבואר שם דרך באמירת שבת וקילוס היום יצא, ולא בהזכרת שם שבת לכך. — גם במחזיק ברכה ריש סי' רע"א כ' בשם תשובת הרשב"א כת"י דיוצא בזכירת שם שבת, וזה אינו. ועי' בס' החינוך מצוה ל"א שמצוה להזכיר גדולת היום ומעלתו וכו', ועי' תוס' רי"ד לפסחים דף ק"ו.

(ג) עי' בקובץ על הרמב"ם סוף פ"ה מהל' יסורי התורה, שכתב דלהסבירים דקידוש על היין דאורייתא, הוא משום עונג שבת ע"ש, וזה אינו רק משום הגז"ש דזכרו כיון לבנון, רק הא דאין קידוש אלא במקום סעודה, כ' רבינו יונה דאסמכוה אקרא דוקראת לשבת עונג, עי' בכ"י ריש סי' רס"ט.

(ד) כ' הרמב"ם פרק ל' מהל' שבת ה"י, אכילת בשר ושתיית יין בשבת עונג. עי' במ"מ שכ' דבפרק ערבי פסחים הוזכרו בשר ויין גבי שמחת הרגל. — הנה מרגל אין ראוי, לפימ"ש"כ הבכור שור סוף תענית דבשבת לא נצטוונו על השמחה רק על עונג, רק פשוט דאכילת בשר ויין עונג הוא כמש"כ בכור שור שם. והטור סי' תקנ"ב כ' דאין חיוב לאכול בשר בשבת, ועי' מג"א שם ס"ק י"ג, ובהגהות הג' מלבוב לאו"ח לא ציין לדברי הרמב"ם הנ"ל, וצ"ע, ושוב ביוסף דעת סי' שמ"א ס"א הוסיף ליישב זה ע"ש. והנה כבר הביאו האחרונים מהספרי פרשת בהעלותך, וביום שמחתכם אלו השבתות, והובא בכ"י או"ח סי' רפ"א, אמנם כ' בפסיקתא ריש פיסקא א' וז"ל, למרנו שר"ח שקולים כמועדות דכתיב וביום שמחתכם ובמועריכם ובראשי חדשיכם וכו', ומנין שהם שקולים אף כנגד השבתות, דכתיב והי' מרי חורש בחדשו ומידי שבת עכ"ל. מוכח דלא ס"ל דרש הספרי הנ"ל, דא"כ לא הי' צריך להביא מקרא חרש, דמקרא וביום שמחתכם נשמע שפיר. ועי'

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד י"ז.

ברכות דף מ"ט, בד"ח ולא ידענא אם הזכיר בו שמחה, ובתוס' ר"י חסיד כ' דשמא מדכתיב וכיום שמחתכם ובראשי חדשיכם, איתא ר"ח לשמחה וכו' אבל בשבת לא אשכחן דכתיב בו שמחה, עכ"ל. ולא זכר דברי ספרי הנ"ל. ואח"ז ראיתי בלבוש סי' רפ"ח שכתב טעם שאין אומרים ביעלה ויבא גם, כיום השבת הזה, משום דלא נזכר בפסוק כיום שמחתכם וכו', ולא זכר דברי הספרי שבב"י הנ"ל⁽²⁾.

(ה) עי' חלקת יואב מהדורא תנינא סי' ח' שכתב דהרמב"ם לית ליה הא דר' שמעון בן מנסיא דילפינן מושמרו חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה. ואשתמיטת' מ"ש הרמב"ם בהל' ממרים פ"ב הל' ד' שהביא זה. — ועי' בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמ"ה, ותשובת חתן סופר סי' ל"ד, ולא זכרו לשון הרמב"ם הנ"ל.

(ו) כ' הרמב"ם פ"ו מהל' שבת הל' י"ז, המשתתף עם העכו"ם במלאכה או בסחורה או בחנות, אם התנו בתחלה שיח' שכר השבת לעכו"ם לכדו וכו' מותר, ואם לא התנו בתחלה, כשיבואו לחלוק נוטל העכו"ם שכר השבתות כולן לכדו והשאר חולקין אותו, ואינו מוסיף לו כלום כנגד יום השבת, אלא א"כ התנו בתחלה. ובס' נהר שלום סי' רמ"ה אות ב' הק' רלכאורה תיבות הללו, „אלא א"כ התנו בתחלה“, שפת יתר הוא. וי"ל דכוונתו, דכל שהתנה כדינו, אם בעת החלוקה נתן ריוח לישראל בשביל מה שהרויח הגוי בשבת יותר ממה שהרויח הישראל ביומו, שפיר דמי, דלא כראב"ד. ועי' בב"י ובש"ע סי' רמ"ה סעיף ב'.
(ז) כ' המגיד משנה בפ"ח מהל' שבת ה"ב, דהזורע חייב בכל שהוא. ותמהני על המגן אבות במלאכת זורע, שכתב זה מדעתו, ולא ראה שכבר כתב כן המגיד משנה. ועי' בצמח צדק בשבת דף ע"ג ע"א, דמרש"י שם ר"ה האופה, נראה דזורע צריך שיעור.

(ח) עי' ציונים לתורה כלל י"ט שהביא בשם החות יאיר בהנהגות הרי"ף פרק כלל גדול, רבמעביר חייב בכל שהוא, ופלפל כזה. ולא זכרו דמפורש ברמב"ם פי"ב הלכה ט' רגם במעביר אינו חייב ער שיעביר כשיעור, וכן הוא בקרית ספר פרק י"ח מהל' שבת.

(ט) עי' בפרימ"ג בפתיחה להל' שבת בראשה. — ויש להעיר שהוצרך להביא עשה לשבת קרא דשבתון, דכזה פליגי אמוראי בשבת דף כ"ד לענין יו"ט אם שבתון הוא עשה, והאיך לא השניח בלשון הרמב"ם פ"א ה"א שהביא הכתוב וכיום השביעי תשובות דכתיב בפ' משפטים, דזה לכ"ע עשה הוא, דנאמר בלשון צווי, וכן התוס' שבת ס"ט ע"א ר"ה דירע, הביאו מזה. — איכרא הריטב"א במכות ח' ע"ב כתב בשם הרמ"ה דלר"ע מוקמי' לקרא זה לשנת השמיטה ע"ש, א"כ לדירי' ליכא עשה לשבת רק משבתון.

(2) עיין בזה בכרם שלמה קונס' קי"א עמוד י"ט. וע"ע בשו"ת שערי דיעה סי' ע"ה וסי' ר"ה, ובשו"ת בית רור סי' ק"ט.

בסוגיא דמלאכה שאינה צריכה לגופה

מהרב הגאון מוה"ר ראובן חיים קליין אבר"ק מנינא הי"ד¹

ב"ה.

שבת דף מ"ב ע"א בתוס' ד"ה אפי' כו', וא"ת מאי ס"ד דמקשה וכי משום דסבר בדבר שאין מתכוין כר"ש יסבור כמותו במלאכה שאינה צריכה לגופה עיי"ש. ובתוס' שבת דף ג' ע"א ר"ה הצד נחש, הקשה בה"ג רשמואל אדשמואל, דהכא סבר שמואל מלשאצל"ג פטור כר"ש ומשום צערא דגופא שרי, ובפרק כירה (דף מ"ב) סובר כר"י רמלשאצל"ג חייב, עיי"ש מה שתירצו.

וי"ל רהנה רב ושמואל לענין הגיע לצירוף קאי על רב אדא, כפירש"י רהפשמ בהמשנה אבל נותן לתוכה כרי להפשיר אחר שפינהו, רעל זה אמר רב לא שנו אלא להפשיר אבל שיעור לצרף פי' שנותן המים כדי להפשיר והגיע עד שיעור לצרף אסור, ושמואל מתיר בנותן להפשיר אפי' בשיעור לצרף דדבר שא"מ מותר. והנה תוס' לקמן דף ע"ה ע"א ד"ה טפי, כתבו דהטעם דפסיק רישא דלא ניחא לי' פטור משום דהוי מלשאצל"ג עיי"ש. והראשונים הקשו כאן, אמאי מתיר שמואל בשיעור לצרף מכח דשא"מ, הא הוי פסוק רישא, עי' מה שתירצו בזה.

ולענ"ד י"ל, דכאן הוי זה הצירוף פס"ר דלא ניחא לי', מחמת דהוא נותן המים כדי להפשיר, יען דאם ממלא כל הכלי אשר הגיע לשיעור צירוף או נצטנן המים, והוא הוי' חפץ באמת שיהי' לו כלי מלא מים פושרים, והצירוף לא נעשה רק כשנצטנן המים כידוע, א"כ הוי פס"ר דלא ניחא לי' (עי' בהרב המגיד הל' שבת פי"ב הלכה א' בשם רמב"ן לענין גחלת כעין סברא זו, עיי"ש).

ולפי דברי תוס' הנ"ל דהטעם דפס"ר דלא ניחא לי' דפטור הוי מצד דהוי מלשאצל"ג, א"כ כיון דשמואל מתיר כאן בשיעור לצרף, רע"כ הטעם דהוי פס"ר רלא ניחא לי', ופטור מכח רהוה מלשאצל"ג כנ"ל, וכיון דצירוף הוי רק דרבנן כשימית רש"י וכמה ראשונים במס' יומא ל"ר עיי"ש, מש"ה אמרינן, דפס"ר דלא ניחא לי', היכא דהוי רק דרבנן, מותר אפי' לכתחילה. ועיין במג"א סי' שי"ד דרעת התרומת הדרשן דפס"ר ברבנן מותר לכתחילה, והמג"א חולק, עכ"פ בפס"ר דלא ניחא לי' בודאי מותר.

ולפי"ז ע"כ סובר שמואל רמלשאצל"ג כר"ש, ועי"ז פריך הש"ס דהא שם לענין גחלת סובר כר"י, ועי"ז משני הש"ס בדבר שא"מ סובר כר"ש ובמלשאצל"ג סובר כר"י, ולא קשה כנ"ל, דזה לא תלוי בזה, דהטעם דפס"ר רלא ניחא לי' לא הוי מצד מלשאצל"ג, אלא רהוה כשאר דבר שאינו מתכוין וכמתעסק

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' עי"ז עמוד י"ח. — פלפול הלז הגיע לירינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאל הו"מערער נ"י מאנשווערפען. יברכהו הש"ת בעז ותעצומות.

כפירש"י שם דף ע"ה לענין חלון עיי"ש, מש"ה כיון רהוי כרבר שא"מ מותר לכתחילה אפי' בשיעור לצדף, וא"ש. והוא כשיטת הערוך אשר בתוס' יומא ל"ד ובש"ס כתובות דף ו' תוס' ר"ה האי, דפס"ד דלא ניחא ל' מותר אפי' לכתחילה, והתוס' חולקים דלכתחילה אסור אפי' לר"ש, וי"ל דפלוגתתם ג"כ תלוי בזה, דאם נימא דפס"ד דלא ניחא ל' הוא מכח משאצ"ג, א"כ אסור לכתחילה כמו משאצ"ג רהוי רק פטור ולא מותר לכתחילה, אבל אי נימא כשיטת רש"י הנ"ל דהוה רק כמתעסק ודבר שאין מתכוין, מותר גם לכתחילה.

ואם נימא כן, מתורץ קושית התוס' על הערוך מהא דמפס מורסא וצידת נחש בשבת ק"ז, דהגמ' מוקי כר"ש דמשאצ"ג פטור ורק משום צערא דגופא מותר לכתחילה אבל בלא"ה ה' אסור לכתחילה, ש"מ דפס"ד דלא ניחא ל' אסור לכתחילה עיי"ש. והנה באמת בגמ' לא נמצא כלל בשום מקום הא דמותר לכתחילה דהוה משום צערא דגופא, רק הכ"י בסי' שכ"ח לענין מפס מורסא, הביא התוספתא הטעם דמותר לכתחילה ולא גזרו רבנן משום צערא דגופא, וכן הוא ברש"י שם ק"ז ע"א עיי"ש, אבל שמואל בעצמו דהוה בעל המימרא דמפס מורסא וצידת נחש מותר, לא אמר משום צערא דגופא, וי"ל דבאמת מפס מורסא וצידת נחש פטור ומותר מצד רהוי פס"ד דלא ניחא ל', ומותר לכתחילה דהוה כרבר שאין מתכוין. והא דמפרש הגמ' שם דף ק"ז ע"ב הטעם דמפס מורסא וצידת נחש, דאתיא כר"ש דמשאצ"ג פטור עיי"ש, ולפ"ז ממילא מוכן, דכיון דמכח משאצ"ג אתינן עלה, א"כ אסור לכתחילה, וצריך לומר דמותר לכתחילה מצד צערא דגופא, וזהו מימרא דר"י אמר רב.

והנה בזה המימרא צ"ע לכאורה, אמאי מוקי רב הא דמפס מורסא וצידת נחש דוקא כר"ש דמשאצ"ג פטור, הא אפי' לר"י דמשאצ"ג חייב, ג"כ י"ל דמותר, יען דלרברי התוס' כיומא ל"ד הנ"ל דמפס מורסא וצידת נחש הוי פס"ד דלא ניחא ל' והוה רק כמתעסק ורשא"מ, וידוע שיטת רש"י בשבת ותוס' יומא דף ל"ד, דרשא"מ לר"י לענין שבת הוי רק דרבנן, א"כ הוי פס"ד דלא ניחא ל' ג"כ רק דרבנן, ונימא דמשום צערא דגופא מותר אפי' לכתחילה, ולתדן זו הקושיא ע"כ צ"ל דרב סובר דפס"ד דלא ניחא ל' לא הוה כעין מתעסק ורשא"מ, רק מצד רהוי כעין משאצ"ג מש"ה פטור, אבל לר"י דסובר משאצ"ג חייב, באמת אף פס"ד דלא ניחא ל' ג"כ הוה איסור דאורייתא, ואי אפשר להתיר איסור דאורייתא משום צערא דגופא, וכיון רכל עיקר הטעם דפס"ד דלא ניחא ל' הוי מכח משאצ"ג, א"כ צריך לאוקמי כר"ש דמשאצ"ג פטור והוה רק דרבנן, ומשום צערא דגופא מותר איסור דרבנן אפי' לכתחילה.

לפ"ז נשמע דרב ע"כ סובר הסברא דפס"ד דלא ניחא ל' הוא מצד מלשאצ"ג, מש"ה באמת אי אפשר להתיר רק מכח צערא דגופא, אבל שמואל באמת י"ל דסובר הטעם במפס מורסא וצידת נחש דמותר לכתחילה מצד דפס"ד דלא ניחא ל' הוי כמתעסק ורשא"מ ומותר לכתחילה, דהוה באמת לא אמר הטעם דמותר מצד מלשאצ"ג וצערא דגופא, ועיקר הטעם משום רהוי פס"ד דלא ניחא ל' ומותר לכתחילה, והערוך קאי בשיטתו.

וממילא יהי' מתורץ קושית התוס' במס' שבת דף ג' שמואל ארשמואל, יען ראף דאמר שמואל דמפס מורסא וצירת נחש מותר, אבל אין הטעם משום מלשאצל"ג וצערא דגופא, רק י"ל דסובר שפיר מלשאצל"ג חייב כר"י, ואפ"ה במפס מורסא וצירת נחש מותר, משום דהוי פס"ר דלא ניחא לי' וכדבר שאין מתכוין דמותר לכתחלה, וא"ש בעזה"י.

בוה ממילא מתורץ גם הקושיא על הרמב"ם בפ"י מהל' שבת שכתב דמפס מורסא וצירת נחש מותר, וקשה הא הרמב"ם סובר משאצל"ג חייב כר"י, ובגמ' דף ק"ז איתא הטעם במפס מורסא וצירת נחש מותר מכח משאצל"ג דפטור כר"ש, וכיון דפוסק הרמב"ם בפרק א' דמשאצל"ג חייב כר"י, אמאי מותר במפס מורסא וצירת נחש, עיי"ש בהה"מ. ולהנ"ל אתי שפיר, דהרמב"ם סבר כשמואל דמשאצל"ג חייב כר' יהודה, ומפס מורסא וצירת נחש מותר מכח דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' והוה כדבר שאין מתכוין דמותר לכתחילה, דהרמב"ם ז"ל פוסק בדשא"מ כר"ש דמותר, וא"ש דמש"ה לא מסיק הרמב"ם הטעם על מפס מורסא דמותר לכתחילה, מכח צערא דגופא, יען דלא צריך לזה, דבלא"ה מותר מכח דשא"מ כנ"ל.

עוד י"ל לתרץ קושיא הנ"ל בתוס' ג' ע"א שהקשו שמואל ארשמואל, ריש לתרץ לכאורה הקושיא שהקשיתי אמאי לא מוקי רב הא דמפס מורסא וצירת נחש גם כר' יהודה דמשאצל"ג חייב ובכאן מותר מצד דשא"מ דלא הוה אלא דרבנן, ובמקום צערא מותר לכתחלה, אלא ע"כ צ"ל דרב סובר כשיטת הרשב"א בשבת קל"ג דלר' יהודה דשא"מ אסור מן התורה עיי"ש (עי' במלא הרועים ערך דשא"מ אות ל"א בוה), ובדאודייתא לא שייך להתיר משום צער. והנה רב לשיטתו דסובר כר"י בדשא"מ כדאיתא בש"ס שבת דף כ"ב, לא רצה לתרץ בפשטות דהגמ' קאי כר' שמעון דדשא"מ מותר ופס"ר דלא ניחא לי' הוה רק כדשא"מ ומש"ה מותר לכתחלה, יען דהוא סובר בדשא"מ כר' יהודה דאסור מן התורה, מש"ה מוכרח לאוקמי כר"ש מצד משאצל"ג ומותר משום צערא, משא"כ שמואל דסובר כר"ש דדשא"מ מותר, ופס"ר דלא ניחא לי' ג"כ הוי כדשא"מ, מש"ה מותר לכתחילה אפי' אי משאצל"ג חייב, וא"ש דלא קשה שמואל אהרדי. וגם קושית התוס' על הערוך הנ"ל, ג"כ מתורץ, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין מחיקת השם, והשחתת כתבי קודש, וכיבוד ספר תורה

משה חיים שמערלער

אב"ד רקהל מחזיקי הדת

ציריך יצ"ו

בס"ר. יום כ"ב כסלו תשמ"ח ציריך יצ"ו.

לכבוד חתני היקר הרה"ג ר' זאב פלדמן שליט"א [רב רקהל תורה עץ חיים בלונדון].

אחרשה"ט כראוי, ע"ד ספקותיך אם מותר למחוק שם שכתוב לועזית, ויבואר בזה עור ענין גרמא במחיקת השם, ואיסור השחתת מזבח וכתבי הקודש, וחייב נהיגת כבוד בספר תורה.

בש"ך יו"ר סי' קע"ט סק"א כתב וז"ל, אבל השם בלה"ק הוא שם אבל בלשון חול אינו שם כלל והגע עצמך דהא מותר למחות שם שנכתב בלשון חול כגון גא"ט בלשון אשכנז וכו' עיי"ש. וכן הביא בהנהגות הגרעק"א בס"י רע"ו ס"ט בד"ה משבעה שמות שאינם נמחקים, וז"ל, ואם כתובים בשאר לשונות דינם ככינויים, תשב"ץ ח"א סי' ב'. וכדברי התשב"ץ מבואר ברמב"ם בפכ"ו מהל' סנהדרין ח"ג וז"ל, שהשמות שקוראין בהן הגויים להקב"ה הרי הן ככל הכינויים וכו', ובפ"ו מהל' יסודי התורה ח"ה כתב וז"ל, שאר הכינויים שמשבחים בהן את הקב"ה כגון חנון ורחום וכו' וכיוצא בהן הרי הן כשאר כתבי הקדש ומותר למחוק, עכ"ל. אלא שבשלמי הגבורים פט"ו דשבת כתב וז"ל, יש לשאול על ספרים שכותבים היום בלשונם והם כתבי הקדש שלנו אם מעונים גניזה בחול ואם יש לחוש על אזכרותיהם שלא לישבע בהן לשקר ושלא למחוק אותם שהמוחק את השם עובר בלאו, ונראה בעיני ששוב להחמיר בדבר, עכ"ל. הרי מסתפק הש"ג ראולי גם שם שנכתב בלשונם אסור למחוק.

אולם בשער הציון סי' של"ד סקב"ז הקשה להיפך וז"ל, פלא הוא דהא שבועה היא בכל לשון, וגם דענין מחיקה הא מוכח מרף קט"ו [בשבת] דאסור לאבדן ביד [כתבי קדש שכתבן בכל לשון] לכו"ע, וי"ל דוקא הכתב כולו, ותדע דהא קי"ל דחוץ משבעה שמות נמחקים, עכ"ל. אולם לפי תירוצו של השעה"צ דהא דאסור לאבדן ביד מיירי בכתב כולו אבל שם בלע"ז כיון שאינו מז' שמות שאינם נמחקים שרי למחוק [וזה מתאים לדעת הרמב"ם והפוסקים], וא"כ קשה לאירך גיסא מה ספיקו של הש"ס לאסור. [ומה שהקשה בשעה"צ דהא שבועה היא בכל לשון. עוד נדבר בזה להלן].

ועיין בנתיבות המשפט סי' כ"ז סק"ב וז"ל, ובלא"ה בעוה"ד אינם נוהדים בכינוי וחושבים שמה שכתוב או מרובר בלשון עכו"ם אינו אלא תואר השם וכותבים ככל השמ"ח אדי"ע והוא לשון צרפת כינוי ופירושו עם ד' והוא מוטל באשפה, עיי"ש שמתמרמר מאד על זה, ולכאורה הרי מבואר ברמב"ם ובפוסקים שאין איסור מחיקה בשם שנכתב בלשונם.

ובגמרא סוטה י. אהא דאמרינן דשמשון ושמש נקרא על שמו של הקב"ה, מקשינן אלא מעתה לא ימחה, והקשה שם בתור"ה אלא מעתה, מ"ש משלום וכו' דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא שמו ה' שלום ולא קחשיב ליה במס' סופרים בהדי שמות שאינם נמחקים ונראה דתני ושייר, ועדיף מחנון ורחום דאמר בפ' שבועת העדות דנמחק, דלא אשכחן שקרא הקב"ה כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקדחי אלא מעין שמו כמו חנון ע"ש שהוא חונן ומרחם על בריותיו, עכ"ל תוס'. הגה מבואר בתוס' רש"י ששם גופיה איקרי בו, עדיף מחנון וכדומה [שאינן אלא תואר מרותיו של הקב"ה] ואינו נמחק, וא"כ מסתבר ששם שקוראין בו הגויים בלשונם ג"כ רומה לכינוי ששם גופיה איקרי בו, ואינו נמחק לדעת התוס'. לפי זה שמצינו דעת התוס' ששם בלשון נכרים אינו נמחק, ופליגי על הרמב"ם והעומדים בשיטתו בזה, שפיר מסתפק בשלטי הגבורים בזה ומסיק שנראה בעיניו שטוב להחמיר, וכרעת התוס'.

[ועיין רש"י סנהדרין ס"ו. וז"ל, עד שיקללם בשם, בשמות נמורים. קללם בכינוי, כגון שרי צבאות חנון ורחום עכ"ל, מוכח לדעתו שיש שמות שאינם נמחקים ובכל זאת נקראים כינויים, וא"כ גם שם בלשון הגויים, שמבואר בסנהדרין ס. שנקראים כינוי (ראה ביאור הנר"א חו"מ סי' כ"ז סק"ב שהביא מגמרא זו מקור לדברי הרמב"ם הנ"ל ששמות שקוראין בהם הגויים הקב"ה הרי הם ככל הכינויים) מ"מ יכול להיות שאינם נמחקים (וה"ה שלום שייך לומר שאינו נמחק לפי דברי רש"י וכרעת התוס' בסוטה). אבל מלשון הרמב"ם בפ"ה מהל' ממרים ה"ב שכתב אינו חייב עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדים אבל קללם בכינוי פטור, משמע שכל השמות שאינם נמחקים הם בכלל שמות, וכינויים נקראים רק רחום וחנון וכדומה שנמחקים, וכן מפורש בפ"ה המשניות לרמב"ם בפ' שבועת העדות [מ"ג] וז"ל שם (שבועות פ"ד), אבל אלף דל"ת ויו"ד ה"א ושי"ן דל"ת וצבאות אין צריך לומר כי הם שמות מיוחדים וכמו כן אלקים עכ"ל, וכן מבואר עוד בכמה מקומות בחיבורו, עיין באור שמח בפ"ב מהל' עו"ג ה"ז. (וכן מבואר להריא ברע"ב על המשנה שם בסנהדרין פ"ז מ"ח שעל עד שיקללם בשם, פירש כלשון הרמב"ם, באחד מן השמות המיוחדים, ועל קללם בכינוי, כתב רחום וחנון וארך אפים, וכן כתב בפירוש בתפא"י שם על קללם בשם, באחד מן שמות שאינם נמחקים). אמנם בש"ך יו"ד סי' רמ"א סק"א כתב על דברי המחבר שהעתיק לשון הרמב"ם (בשם מהשמות המיוחדים אבל קללם בכינוי אינו חייב) וז"ל, בכינוי, כגון שרי צבאות חנון ורחום, דהיינו כפירוש רש"י, אבל הוא עצמו הוסיף, וע"ל סי' רע"ו ס"ט עכ"ל הש"ך, והיינו ששם מבוארים הן שמות שאינם נמחקים, כנראה שגם הוא נתכוין להעיר שלשון זה לכאורה מורה על כל הן שמות שאינם נמחקים (וכפירוש הרע"ב). לפי זה הרי הרמב"ם למעמיה בודאי יסבור, שכל הכינויים, אף אלו ששם גופיה איקרי בו, נמחקים, ובאמת מבואר כן בדבריו סוף פ"ז מהל' יסוה"ת שכתב שם וז"ל, כל שלמה האמור בשיר השירים קרש והרי הוא כשאר הכינויים עכ"ל, ועיין בכ"מ שם שהביא תשו' הרא"ש ושכונת הרמב"ם לומר ששלמה נמחק, ובתשו' הרא"ש שם מבואר

רה"ה דשלום נמחק, וממילא שפיר מוכרח הרמב"ם לסבור שגם שמות שקוראין הגויים בהם להקב"ה (שמבואר בסנהדרין ס. שנקראים כינויים, וכלעיל) גם כן נמחקים].

אולם כיון שבארנו שהרמב"ם פליג על התוס' בסוטה, וכן מבואר בתשו' הרא"ש, הביאו בש"ך סו"ס רע"ו, שרוב העולם אין נזהרין בשלום עיי"ש, הרי צריך ליישב לשיטתם את קושיית התוס' בסוטה מאי קושיית הנמרא אלא מעתה לא ימחה (שמשון), וכי עדיף משלום.

והנה יש לדייק שהקו' בנמרא אלא מעתה לא ימחה, למה נקט לשון מחיית ולא נקט לשון מחיקה, ונראה, דברמב"ם רפ"ו מהל' יסורי התורה הביא תחלה המאבר שם מהשמות הקדושים המהורים וכו' לוקה, ואסר כל מחיקה ולא הזכיר בו לשון דרך השחתה, אולם בה"ז כתב וז"ל, הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח ומן ההיכל או משאר העזרה לוקה שנאמר בעכו"ם כי את מזבחתם תתוצון וכתוב לא תעשון כן לה' אלוכיכם וכו', וסמך ליה בה"ח כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהם אסור לשרפן ולאברן והמאברן ביד מכין אותו מכות מדרות עכ"ל, ונראה דכוונתו דכתבי הקדש אסור רק להשחית ולאבר דרך נתיצה וכונה לאבר, שהוא דרך השחתה, כמו נבי נתיצת מזבח שבזה איירי הרמב"ם בהלכה זו, וא"כ לפי"ז מה שכתב הרמב"ם בה"ה וז"ל, שאר הכינויים שמשבחים בהם הקב"ה וכו' ה"ה כשאר כתבי הקדש ומותר למחקם, ולכאורה זה סותר למה שכתב בה"ח שהשורף ומאבר כתבי הקדש מכין אותו מכות מדרות, אלא ע"כ שהכוונה שמותר למחקם שלא בדרך השחתה וכונה לאבר, שזה אינו אסור אלא בז' השמות המבוארים בה"א וב', משא"כ כינויים ושאר כתבי הקדש אינו אסור למחקם אלא דרך השחתה וכונה לאברם, וכמו שמבואר בה"ז וח'. [מדברי הרמב"ם האלו מוכח לכאורה שאין לחלק בין כינוי לכל הכתב כולו של כתבי הקדש, וה"ה שם בלשון לע"ז שהוא כמו כינוי, וצ"ע על השע"צ שרוצה לחלק בזה]. וא"כ יש לומר דהא דהקשה בנמרא בסוטה דכיניו שמשון או שמש לא ימחה, היינו דרך מחיית דוקא, שהוא מלשון מחה תמחה, שהוא דרך השחתה וכונה למחות, וזה באמת אסור גם בשלום ושלמה, וכמבואר ברמב"ם סופ"ו מהל' יסוה"ת ששלמה הוא כשאר הכינויים, ולא קשה כלל קושיית התוס' בסוטה, דהנמרא לא הקשתה שלא ימחק אלא שלא ימחה דרך השחתה וכונה למחות. לפי הנ"ל יש להוסיף דגם מה שהביא הרמ"א סו"ס רע"ו וז"ל, ואסור לכתוב שם לכתחילה שלא בספר דיוכל לבא לירי בזיון ולכן נזהרים שלא לכתוב שם באיגרת, ויש נזהרים אפילו במלת שלום עכ"ל, דאינו בא לחלוק על הרמב"ם ותשו' הרא"ש ולאסור מחיקת השם שלום, אלא שנזהרים כרי שלא יוטל לאשפה שהוא דרך בזיון והשחתה, וכלשון הרמ"א דיוכל לבא לירי בזיון.

ובזה גם יתיישבו על גכון דברי הנתיבות המשפט שהבאנו לעיל, שהרי גם הוא לא התמרר על מחיקת השם אר"יע, אלא על שכותבים בכל השם"ח והוא מוטל באשפה, והיינו דרך השחתה ובזיון וכנ"ל.

גם מה שהקשה בשע"צ על הש"ג מהא דמוכח בשבת קט"ו דכתבי קודש שכתובים בכל לשון אסור לאברם ביד לכו"ע, לפי הנ"ל לא קשה כלל, דרק לאברם

ביר, וכמו שמבואר שם שכפו עליו עריבה של טיט, שהוא דרך השחתה וכוונה לאבר, רק זה אסור לכו"ע, אבל מחיקה גרידא אין משם הוכחה כלל, ובדבר זה נחלקו הרמב"ם והעומדים בשיטתו נגד התוס' בסוטה.

הנה לפי מה שבארנו לחלק בין מחיקה גרידא בלי כונה להשחית ולאבר, לבין דרך השחתה שהוא בכונה לאבר [עיין קידושין כ"ד: ושחתה עד שיתכוין לשחתה], אפשר לומר, דהא דאמרינן בשבת ק"כ: שהטובל וכתוב שם על בשרו שאינו אלא גרם מחיקה ושרי, ובאר בחזו"א או"ח סי' ל"ח אות ה' (בדרך א') דאינו נמחק תיכף אלא הדיו נשרה מעט מעט עד שנמס, הוא רק בטובל שאין כונתו להשחית, והאיסור הוא רק עצם המחיקה וזה נעשה אח"כ ע"י גרמא, משא"כ היכא שכונתו להשחית ולאבר [שהוא איסור חרש אף בשאר כתבי הקודש וכינויים], הרי מעשה ההשחתה והאיבוד מתחיל מיד בשעת הכנסתו למים, שהדיו מתחיל להשרות ולהתרפות מיד, ואין כאן חיתר של גרמא ודו"ק. [גם לפי שבארנו במקום אחר סוגיא דשבת הנ"ל אליבא דרמב"ם ורש"י (וגם אליבא דרשב"א) דההיתר הוא משום דהמחיקה נעשית ע"י ב' פעולות, דקודם מתרכך הדיו ורק אח"כ בא שטף המים ומעבירו ומוחקו (והוא כעין סברת החזו"א הנ"ל בדרך ב'), זה רק באין כונתו להשחית, אבל בכונתו להשחית ולאבר גם בפעולת הריכוך כבר מתחלת ההשחתה].

לפי"ז לא קשה מה שהקשה בשו"ת אחיעזר ה"ג סי' ל"ב אהא דאמרינן בר"ה י"ח: למחר זה פורע חובו ונמצא שטר [עם שם שמים] מוטל באשפה, הא גרם מחיקה מותר, ולפי הנ"ל בהטילו לאשפה שכונתו לאברו שאני, שההשחתה מתחלת מיד, ועי' סנהדרין ע"ז. תוד"ה כפתו, ודו"ק.

ומיושב בזה ג"כ מה שקשה לכאורה מהגמרא שבת קט"ו: נטל טימום של ברכות ושקען בספל של מים, ואמר לו ד"י גדול עונש האחרון מן הראשון, והרי בהטילו למים לא הוי רק גרמא*), אולם לפי הנ"ל הרי כאן נתכוין לאברו ואסור. [לפי מש"כ בביאור הסוגיא בשבת ק"כ: דלדש"י רק במכסה בגמי או מנח ידיה עלויה, שמגין מחוזק שטף המים, הוי רק גרמא, מעיקרא לא קשה מידי, דבשקען במים בלי שום כיסוי הוי כמוחק בידים]. גם ומחה אל מי המדים שנאמר במגילת סוטה, משמע שמכוין למחות המגילה והשמות שבה, ומתחלת המחיה מיד בהטלה למים, ולולי המצוה היה בזה איסור מחיית השם, וכמו בשקען בספל של מים, ושפיר ילפינן בשבת קט"ז. ממגילת סוטה שכרי לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקרושה ימחה על המים, הללו [ספרי מינין] על אחת כמה וכמה [ששורפין אזכרותיהן], (ראם מחיית מגילת סוטה היתה רק גרמא, איך אפשר ללמוד ממנה לשרוף אזכרות בידים).

ובשו"ת נוב"י תניינא או"ח סי' י"ז הקשה אי גרמא מותר במחיקת השם אמאי ס"ת שבלה צריכים לקבור בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים כמבואר ביו"ד סי' רפ"ב ס"י, והוא ממגילה כ"ו, והנה הרמב"ם לא כתב דין זה בהל' יסודי

(*) כבר הקשה כן בשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"א (בר"ה ונראה דטעמא), והניח בצ"ע.

התורה גבי דיני מחיקת השם, אלא בה' ס"ת פ"י ה"ג, ושם כתב לפני זה, ס"ת נוהגים בו קדושה יתירה וכבוד גדול וכו', ובה"י כתב וז"ל, מצוה לייחד לס"ת מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי, דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר וכו' עכ"ל, הנה למד הרמב"ם דין כבוד ס"ת מלוחות הברית שמצוה להניחם בארון, [וכן כתב בביאור הגר"א רס"י רפ"ב], וזהו דין חדש הנוהג בס"ת נוסף על דיני המחיקה וההשחתה שביאר בהל' יסוה"ת שנוהגים בכל השמות וכתבי הקודש, וממילא לא קשה קושיית הנוב"י, דאף דגרם מחיקה מותר בשמות, אבל בס"ת הרי יש דין כבוד ולהניחו בארון, ובוה פשוט דגרם מחיקה בודאי אסור, וצריך להניחו במקום משומר למען יעמדו ימים רבים. ונראה עוד לומר, רהא דכתבי הקודש שניתנים ליכתב מצילים אותן מפני הדליקה, הוא נמשך מדין כבוד, דכיון שניתנים ליכתב ויש ללמוד בהם, מעין דין לוחות עליהם, וחייבים לכבדם ולהצילם מן השריפה. ממילא מובן שפיר דאלה שלא ניתנו ליכתב, באמת אין חייב להצילם, דכיון שאין עשויים ללמוד בהם אין דין כיבוד עליהם, אבל מ"מ מבואר בשבת קט"ו דאסור לאברם ביד [גם אם כתובים בכל לשון], דלהשחיתם אסור כמו כינויים וכל כתבי הקודש, ואם יש בהם שמות גמורים בלשון הקדש, גם איסור מחיקה יש בהם אף בלא כונה להשחית ולאבר, אבל גרמא יהיה מותר בהם [כיון שאין בהם דין כיבוד] דהיינו שמניחם במקום התורפה כמבואר שם בגמרא שבת קט"ו הנ"ל.

מהמתבאר לעיל נראה, דרברי תורה הנדפסים במקום שאין עומרים ללימוד בהם, לא שייך עליהם דין כיבוד [כעין לוחות] וממילא שרי לגרום מחיקתם. וא"כ אם קושרן היטב בשק פלאסטיק [שלא תתחיל ההשחתה מיד, ויהיה כמאבר בידים, וכמבואר לעיל] יהיה מותר לזורקם לאשפה. אולם כל זה רק במקום ששורפי האשפה הם נכרים, והוי דק אמירה לנכרי לאבר כתבי קודש, שאין לוקין עליהם אלא מכות מדרות ומבואר בכ"מ בפ"ו מהל' יסוה"ת ה"ח שהוא דק מדרבנן, אבל במקום שהשורפים האשפה הם יהודים, הרי הוא מכשילים באיסור השחתת ואיבוד כתבי קודש, ואין מקום להתיר דבר זה. [ועיין גליון מהרש"א יו"ד סי' רפ"ב ס"ו]. וגם אם יש בהם שמות גמורים בלשון הקודש, הרי גם בנכרים השורפים, יש בזה משום אמירה לנכרי באיסורי תורה, שאסור משום שבות. אבל גם כשהשורפים הם נכרים שאמרנו דהיכא שאין בהם שמות גמורים בלא"ק, וממילא יש להתיר משום שבות דשבות, אינו מותר אלא במקום הצורך [כמבואר בהל' שבת], דהיינו כרי שלא יבואו לירי בזיון והשחתת בידים.

[והנה בשו"ת לחורות נתן ח"ג סי' ג' רוצה לחדש דהיכא רכתיב עשוי וגרמא שריא, אין איסור אמירה לנכרי, ושבת שאני דכתיב דבר דבר (וא"כ גם במחיקת השם ראורייתא היה מותר אמירה לנכרי). אולם לפי"ז יוקשה למה צריכה הגמרא ב"מ צ. לשאול דילמא אין איסור אמירה לנכרי בלאו דחסימה משום דאין בו סקילה כשבת, בלא"ה תיפוק ליה לחלק משום דלא כתיב ביה דבר דבר, אלא ע"כ גם בלי דבר דבר יש איסור אמירה לנכרי בשבת (ומש"כ רש"י ע"ז ס"ו. משום דבר דבר, הוא איסור נוסף כשאומר לנכרי בפיו בשבת ודו"ק). עוד יש להוכיח ששייך איסור אמירה לנכרי גם היכא שגרמא שריא, מהא שרוצה

הנמרא להוכיח שם, ריש איסור אמירה לנכרי גבי סידום בהמה, והרי גבי סידום בהמה כתוב בארצכם לא תעשו, ואין איסור תורה בגרמא, עיין שו"ע אה"ע סי' ה' סי"ג, (מיהו לרש"י שבת ק"י: ר"ה לא תעשו קרי ביה לא תיעשו, משמע דגרמא אסור מהתורה בסידום, וכן כתב בשו"ת חת"ס אה"ע סי' כ' עיי"ש, מיהו לרוב הפוסקים גרמא אינו אסור מהתורה בסידום ודו"ק), מוכח דגם היכא דכתיב עשי' אסור אמירה לנכרי, וממילא מוכח דבאזכרות ממש, שאיסור מחיקתם הוא מן התורה בודאי אסור אמירה לנכרי, אף שגרמא שריא].

[כש"ה]: מה שהקשה השע"צ על ספיקו של הש"ג, לישבע לשקר בספרים שכותבים בלשונם, רהא שבועה היא בכל לשון, נראה שהוא פירש הספק משום שנכתבו בלע"ז, אולם כר נעניין בלשון הש"ג, ספרים שכותבים היום בלשונם והם כתבי הקודש שלנו" משמע לכאורה שהם נכתבו ע"י הגויים הכותבים גם כתבי תפלותם וגם כתבי הקודש שלנו, והספק של הש"ג הוא אם טעונים גניזה כמו ס"ת שכתבו גוי שמעון גניזה, או שדינם ככתבו מין, שישרף, וכמבואר ביו"ר סי' רפ"א. והיו הגויים משביעים היהודים בספרים אלו, ואם דינם ככתבו מין בודאי אין זו שבועה כלל. וגם הספק אי שרי למחוק האזכרות, אולי הוא גם רק מהאי טעמא, אבל בלא טעם זה היה פשוטא ליה לש"ג דשם בלע"ז אינו נמחק, וכרעת התוס' בסוטה וכמו שנתבאר לעיל [או אולי נכתב השם כקריאתינו, אלא שנכתב בכתבם, שבזה לכאורה רין שם גמור יש להם, אלא שלא נכתב באשורית (שמה שכתב הש"ך ושאר הפוסקים שמותר למחוק שם שנכתב בלשונם, הוא דוקא אם נכתב בלשונם ולא רק בכתיבתם), וכל הספק של הש"ג בין לענין שבועה ובין לענין מחיקת השם הוא רק מטעם שאולי הוי כס"ת ואזכרות שכתבם מין ודו"ק].

הערות במס' שבת ובהל' שבת

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

גרסינן במס' שבת י"ב ע"ב, תני חרא שמש בודק כוסות וקערות לאור הנר ותניא אירך לא יבדוק, לא קשיא כאן בשמש קבוע, פרש"י, לא יבדוק מפני שאימת רבו עליו וכו' וחיישינן להטי', כאן בשמש שאינו קבוע לא רמיא עלי' כולי האי, ואב"א [לפרש"י גרסי'] הא והא בשמש קבוע ול"ק הא ברמשחא [שמן] חיישינן להטי', והא בדנפטא, שמסריח ל"ח להטי'. איבעי' להו שמש שאינו קבוע בדמשחא מהו, (וכן גרסי התוס'). — ור"ת גורס להיפך, אב"א הא והא בשמש שאינו קבוע, איבעי' להו שמש קבוע בדמשחא מהו, דשמש שאינו קבוע בודק יפה שלא יעבירוהו אבל קבוע לא מירדת שיעבירוהו בשביל כך כיון שהוקבע כבר, עכ"ל.

לכאורה הני ב' גירסאות פליגי מהיפוך להיפוך, דלגירסת רש"י להאב"א שמש קבוע ברמשחא בודאי יטה ואסור, ואיבעי' להו באינו קבוע ברמשחא אי יטה או לאו, ולגירסת ר"ת הוא להיפוך, אינו קבוע בודאי יטה ברמשחא כדי שלא יעבירהו, משא"כ בקבוע איבעי' להו דשמא לא יטה, שאינו מידתת כ"כ (ועיין בחי' הר"ן).

ולפענ"ד י"ל דלא פליגי רק בפירוש של קבוע ואינו קבוע, ולא להלכתא, והוא כדלהלן, דלרש"י "קבוע" פ"י שרוצה להיות כאן בקביעות, אבל עדיין אינו קבוע, לכן אסור לבדוק לאור הנר דחיישינן שמא יטה דרכו בודק אחריו, ואימת רבו עליו אם ימצא בהן דבר מגונה, כפרש"י בד"ה שמש קבוע, (וזה מסתבר יותר בפרש"י שאין הבעה"ב בודק אחר שמש שקבוע מכבר, והחוש יעיד ע"ז, ואינו מירתת כיון דרש דש), משא"כ "אינו קבוע", פ"י שאין בדעתו לקבוע ולהישאר כאן, אינו חושש כולי האי ואין אימת רבו עליו כ"כ, לכן מותר. ובקבוע ממש רש"י מורה לר"ת רמותר, שלא יטה, דלא מירתת כ"כ כנ"ל (כמוסגר), ור"ת מיאן בפ"י זה, דלשון קבוע מורה על קבוע ממש, לכן פ"י "קבוע" ממש, ו"אינו קבוע", היינו (כקבוע דרש"י) שעדיין אינו קבוע, אבל ברצונו לקבוע כאן, ורוצה לעשות עבודה יפה כדי למצוא חן בעיני בעה"ב, והבעה"ב בודק אחריו, ומירתת, לכן אסור ברמשחא דבודאי יטה, משא"כ בקבוע ממש מכבר לא מירתת כולי האי, ואיבעי' להו, ודו"ק. (ועיין ברמב"ם פ"ה הל' ט"ז משבת, דמשמע מלשונו שמיירי בקבוע ממש, ולכאורה סובר כר"ת, עיי"ש במ"מ וכמגרל עוז, וא"כ גם הוא לא פליגי, וכנ"ל).

בשו"ע או"ח סי' רח"ץ סי' ה' איתא, אין מברכין על הנר שלא שבת ממלאכת עבירה, וכ' המג"א סק"ו וז"ל, ואפילו בדיעבד לא יצא, ע"כ. וכ' ע"ז בהנהגות הגאון רעק"א שם וז"ל, לענ"ד דצריך לחזור ולברך בפה"ג כיון דברכת מאורי האש שבירך לא יצא ממילא הוי הפסק בין בפה"ג לסעימה, עיין ט"ז סי' תרכ"ד ס"ב, עכ"ל. וק"ל דלמה יהא ברכת מאורי האש שבירך על נר שלא שבת, הפסק, ולמה יגרע מהטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה רלא הוי הפסק (שו"ע ק"ח סי' ב), ואעפ"י שרוב האחרונים חולקים עליו, עיין ט"ז ומ"ב בשם הח"א ודה"ח רהוי כשח, מ"מ כתבו, דדוקא שהזכיר דבר שלא שייך לאותו היום כלל והוי שקר מוחלט, כגון אם יאמר כאמצע השנה כתבנו לחיים, או באמצע החורש יעלה ויבא (ער אחר תיבות ביום ראש החודש הזה), אז הוי כשח, משא"כ אם אמר זכרנו לחיים בלא וכתבנו, או שאמר הבדלה בחונן הדעת (כאמצע השבוע) וכו', שזה שייך כל השנה לתת תורה להש"י וכו' עיי"ש, (ועיין בכפה"ח אות ח"ן מחלוקת ברעת מרן הנ"ל, ועיין אורחות חיים בשם השו"מ), וא"כ ק"ו כאן לגידן דידן, דהוי מקומה ושעתה לברך על האש במוצש"ק בין בפה"ג להמבריל (או"ח רצ"ו ס"א), ומברך ונותן הוראה על אור האש, רק שבירך על אור שלא שבת, כ"ש רלא הוי הפסק שיצטרך לחזור ולברך בפה"ג

(ואפילו אם בשמו"ע הוי הפסק רהוא מאורע שאר הימים ואין כעת מקומה כאן, משא"כ כאן כנ"ל ורו"ק).

ולא דמי להט"ז סי' תרכ"ר ס"ב המובא ברעק"א הנ"ל, דשם מיירי שבירך על הבשמים במוציו"כ שחל בשבת, לאותן הדיעות שאין צריך לברך אז על הבשמים, והוי כמאורע שאר ימים, שהט"ז וש"פ ס"ל רהוי הפסק (עיין ט"ז או"ח ק"ח ס"ק י"ב שבעצמו מחלק כן), ולא דמי להט"ז ודה"ח הנ"ל בהברלה בחונן הרעת, דשם הוי ברכת הוראה (עי"ש שכ"כ), משא"כ בברכת הנהנין (כבשמים) לא שייך לומר כן, ובפרט שאין זמנה אז רלא נתהני אז ולא יברך שם ופשוט, וצ"ע. (ועיין כפה"ח סי' רח"ץ אות כ"ה). [והערני ידידי הר"ר ברוך חנה גרינפעלד נ"ו, רי"ל רלא רמי לרה"ח הנ"ל, ששם המרובר בתפלה רלא חמור כ"כ כהפסק בין ברכה לטעימה, עיין או"ח קס"ז ס"ו, עכתו"ד. אבל מ"מ י"ל רלא חשוב הפסק דאם מצד ברכת הברלה עצמה לא הוי הפסק, א"כ נחשב כהברלה עצמה, (כברכה אריכתא, וכנאולה אריכתא), וממילא לא הוי הפסק בין בפה"ג לטעימה, דאל"כ למה ברכת מאורי האש (על אור ששבת) לא הוי הפסק, הא יכול לברך ע"ז קודם הברלה או אחר הטעימה ויצא, א"ו כיון רנכלל בהברלה כהברלה רמי, וכמו כן כאן, כיון דמקומה ושעתה היא (אפילו בטעות), כהברלה עצמה דמי, ולא הוי הפסק בינה לטעימה].

שם סעיף ז'. הוי' הולך חוץ לכרך וראה אור, אם רובן עכו"ם אין מברכין עליו, ואם רובן ישראל אפילו מחצה על מחצה מברכין עליו, עכ"ל. וכ' המג"א סק"נ, אם רובן, וצ"ע דנימא כל קבוע כמחצה על מחצה רמי וה"ל ספק דהא קי"ל וכו', עכ"ק. וכ' הערה"ש אות י"א (בא"ד) וז"ל, ומיהו לחיפך לא אזלינן בזה בדיני איסורים לומר כל קבוע כמחצה על מחצה דמי ויהי' מותר אפילו ברוב עכו"ם, דסוף סוף האור הזה הוא של עכו"ם ומה יועיל לזה רין קבוע, ודין זה אינו דומה לאיסורים (עיין מג"א סק"נ, ולפמ"ש א"ש). וראי' לזה מירושלמי (פ"ח דברכות) וז"ל, מבוי שכולו כותים וישראל אחר רר בתוכו ויצא משם האור מברכין ע"ש, והטעם דכיון דראה שמשם יוצא האור וראי' של ישראל הוא וכו' עיי"ש, עכ"ל.

ולכאורה דבריו אינם מובנים, מש"כ דסוף סוף האור הזה הוא של עכו"ם ואינו שייך דין קבוע, רהא על זה אנו דנין, דרואה אור, ואינו יודע" של מי הוא האור, וכן כ' בעצמו בתחילת האות הנ"ל, ומיירי שהאור יוצא מבית יחיד וואינו יודע אם הוא בית ישראל או עכו"ם, א"כ בודאי שייך לומר כל קבוע כמחצה עמ"ח דמי, ויוכל לתלות בישראל כמו בעכו"ם ויהא מותר לברך כקו' המג"א הנ"ל. וגם ראייתו מהירושלמי הנ"ל אינו שייך לכאן, דשם מפורש, וראה שמשם" יוצא האור, א"כ הוא וראי, ואינו מסופק, לכן לא שייך שם כל קבוע, וצ"ע.

שם סעיף ט'. גחלים הבערות כ"כ שאילו מכנים קיסם ביניהם הוא נדלק, מברכין עליהם, והוא שעשויים להאיר, ע"כ. וכ' בערה"ש ס"ק י"ד (בא"ד), ואין לשאול לפי"ז איך אנו מברכים על של הברלה שעושים, שתיכף אחר הברלה מכבין אותה, והא אינה עשוי' להאיר, עיי"ש. ובאמת עו"ק למה הרבה מישראל קרושים נוהגים לברך על הנר בלי לסגור אור העלעקטרי, הא לא נהנה מהאור, רשגא בטיהרא מאי מהני.

ואולי י"ל, דברכת מאורי האש היא ברכת המצוות (כהרא"ש מובא בב"י סי' רצ"ד, ולא כערה"ש כאן סעיף ט"ז בהיקף, עיי"ש), ומה שצריך שיאותו לאורו, אין הכונה בשביל שיהנה, אלא רזה תנאי באופן וציוור קיום המצוה, דאז הוי זכר לאור שהוציא ארה"ר במוצש"ק שיהנה הוא מהאור, משא"כ אצילנו הוא רק זכר בעלמא לזה, והוי כשאר ברכת המצוות, ולכן סגי שמאיר רק בשעת הברלה שאז הוא זכר לאור ארה"ר, אעפ"י שאין אנו נהנין ממש מזה, שהרי מכבין אותה מיד, ומיושב ק' ערה"ש הנ"ל. [ובדאי נר שהודלק לכוונה אחרת-לגמרי, אינו ראוי לזה, דאז לא הוי כעין ארה"ר (ולא הוי אפילו זכר) שעשה להאיר, משא"כ אם מרליק אפילו סתם, כשר, דסתם נר להאיר עבירא, והוי זכר לארה"ר].

ואם כנים אנחנו בזה, מיושב נ"כ מנהג הנ"ל שאינם מכבים העלעקטריק בשעת הברכה על הנר, רק שצריך לעמוד (אולי) בסמוך כ"כ, שאם הי' מכבה האור הי' יכול להנות מאור הנר, (עין תהל"ד סי' רח"ץ אות ד' ובמפתחות שם), דאז הוי רומה לארה"ר. אמנם ידוע, דאם מכבין העלעקטריק, אז נהנין מהנר גם ברחוק קצת, ולכן נוהגין בהרבה מקומות לברך על אור הנר בריחוק מקום קצת (כגון ביהמ"ד), ואפילו לפני אור העלעקטריק, כנלפענ"ד.

שו"ע או"ח סי' ש"א סעיף מ"ה. מי שנשרו כליו במים וכו' ולא ישטחם לנגבם מפני מראית העין שלא יחשדוהו שכבסן בשבת וכו', אבל אם שטח מערב שבת וכו' אינו חייב לסלקן בשבת, ע"כ. ויש להסביר טעם הרב, הא לכאורה בשניהם יש חשש מראית העין, רק שבשביל מראית העין לא אסרו רק לעשות (פעולה) קום ועשה שיכול להביא עליו חשד, לכן אמרו שב וא"ת, משא"כ חשד הבא ע"י שב וא"ת, שלא סילק כלים המכובסים ששטח כבר מע"ש ומונחים שם משך השבת, לא גזרו עליו בקום ועשה לסלקן מלפני השבת, ודו"ק. ואעפ"י שמצינו שחייב בקום ועשה להוציא א"ע מחשדא, בנר חנוכה כחצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות, שצריך להרליק בשתייהן מפני החשד (שו"ע או"ח סי' תרע"א ס"ח), י"ל ששם החשד שהי' שב וא"ת שלא הרליק, וזה חשש קרוב, ולכן גזרו אומר אפילו בקו"ע להוציא עצמו מחשדא, משא"כ כאן שהחשד שעבר בקו"ע וכיבסן בשבת שזה חשש רחוק, לא גזרו רק שלא יעשה פעולה להביא עליו חשדא, ולכן לא ישטחון בשבת, משא"כ שב וא"ת אם כבר שטחון בע"ש, אינו מחוייב לסלקן בקו"ע לפני השבת, ודו"ק היטיב דהיא סברא נכונה לפענ"ד ומאיר עינים בהרבה מקומות בש"ס ובהלכה. (ועי' מ"ב בשם הלבוש, טעם אחר, ע"ש ס"ק קס"ז).

בענין הדלקת נרות בשבת וכיו"ט

יצחק זעקל פאללאק

מגיד שיעור בישיבה דחסידי באבוב
אנשווערפען

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' שבת וז"ל, אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת, וחייב לברך קודם הדלקה ברוך אתה ה' אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת עכ"ל, ובפ"ל מהל' שבת הלכה ה' כתב וז"ל, ויהי נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן עכ"ל. ומבואר שחייבים בהדלקת נר שבת הן מדין עונג והן מדין כבוד, גם מבואר שאע"פ שלא מצינו ברכה על שאר עונג שבת, מ"מ בנוגע להדלקת נרות תקנו חכמים לברך, ודיני יו"ט שוים בזה לשבת כמבואר בפוסקים באו"ח ס' תקכ"ט סעיף א', ובגמרא איתא עוד טעם להדלקת נר שבת, והוא משום שלום בית כדרדש"ר אבוה במס' שבת כ"ה ע"ב והיינו שלא יכשל בעץ ובאבן עיי"ש. והנפק"מ בין עונג לכבוד כתב הגר"א ז"ל (סימן תקכ"ט שם) וז"ל, עונג הוא בשבת עצמו וכבוד הוא בע"ש עכ"ל (כלומר מתחיל בע"ש), וכ"כ הג"ר צדוק הכהן ז"ל בריש ספרו פרי צדיק, וכן נדפס בשם הגרי"ז ז"ל (עמ"ס שבת שם), וכן כתבו הרבה רב רבני ז"ל.

והנה הגרע"א ז"ל (שו"ת מהר"ק סימן א') נוטה לומר דנשים פטורות ממצות עונג יו"ט מדהוי מ"ע שהז"ג, ומקשים עליו למה נהגו הנשים לברך על הדלקת נרות ביו"ט כיון שהם פטורות כדין כל מ"ע שהז"ג, ואין לומר שמדליקות עבור בעליהם [ואף שהם אינם בר חיובא וא"כ האיך הוכשרו להיות שלוחים לבעליהם, י"ל דבהדלקת נרות לא בעינן שליחות כדמוכח במג"א סימן רס"ג ס"ק ו' לגבי נרות שבת וה"ה לנרות יו"ט], דתינח ליישב את ההדלקה, אבל לפ"ז הברכה מוטלת על בעליהם כדמשמע במג"א שם, וגם תינח בדאיכא בעל אבל בדליכא בעל מאי איכא למימר, ודוחק לומר שאכן נשים פטורות ממצות הדלקת נרות ביו"ט אלא שקבלו עליהם את המצוה, חדא דממה שהפוסקים השוו הדלקת נרות ביו"ט להדלקת נרות בשבת, משמע שחייבות בעצם המצוה כמו בשבת, ותו, האיך ניישב בזה ברכת הדלקת נרות ביו"ט של נשי הספרדים הנוהגות כהמחבר ז"ל באו"ח סי' תקפ"ט סעיף ו' שנשים לא מברכות על מ"ע שהז"ג. וראיתי בספר זכרון שמואל (סוף סימן ל"ג) למו"ר הגר"ש רוזנבסקי ז"ל שאף שנשאר בצ"ע, מ"מ מצדד לומר שמצות כבוד שבת ויו"ט אינה מ"ע שהז"ג ולכן חייבות עה"ש, והנה מלכד החידוש הגדול שמצות כבוד לא תהיה מ"ע שהז"ג, גם חזינן דעתו הגדולה שעל כבוד בלי עונג ניתן לברך, וזה חידוש בפני עצמו כי על אף שמבואר בגמרא (שבת כ"ג, ב') שמברכין על מצות כבוד כראיתא שם ובלבד שלא יקדים (ולהגרע"א ז"ל בסי' רס"ג ס"ד הוא דוקא

לכתחילה ולהדרה"ח הוא אף בדיעבד, התם מישתעי שמתקיים בהדלקתו גם מצות עונג ע"י שממשיך לדלוך בערב, וכן במג"א בס"י רס"ג ס"ק כ"ג במש"כ מהלבוש מתקיימים ע"י הדלקתו גם מצות כבוד וגם מצות עונג, אבל אין הכרח שעל מצות כבוד בלבד, כשאינו מקיים בנרותיו גם מצות עונג, שיכרכו עליה, ומה דאיתא בירושלמי פרק ה' רואה המובא בהג"מ בפ"ד מהל' שבת דביו"ט מברכין, להדליק נר לכבוד יו"ט, הלא לא קי"ל כן.

ובתשו' שבט הלוי (ח"ה או"ח סי' ל"ג) תירץ באו"א וז"ל, הנה אין חיוב הדלקה ביו"ט מטעם עונג לבד אלא מטעם שלום בית כמו בשבת וכו' והברכה מטעם הדלקת נר הכללי עכ"ל, וכוונתו לכאור, להמבואר בס"י רס"ג סעיף ו' דבחורים ההולכים ללמוד מדליקים בכרכה בחדר המיוחד להם אפילו אם לא אוכלים שם, משום שחייבים בהדלקה שמשום שלום בית שלא יכשל בעץ ובאבן, וחיוב זה לדעתו אינו מטעם עונג [בלבד] אלא כעין ונשמרתם מאוד לנפשותיכם (בחול בידו להדליק, ובשבת חייבוהו חז"ל לדאוג לנרות מער"ש) שגם נשים חייבות וממילא שפיר מברכות על הדלקה זו.

ואף שיש מקום לדון דבש"ס לא מצינו הדלקה של שלום בית שלא יכשל רק בנר שבת ולא ביו"ט, ואפשר דדוקא בשבת שא"א לטלטל נר וגם א"א להדליק מנר הדולק כבר, תקנו חיוב הדלקה מע"ש כדי שלא יכשל משא"כ ביו"ט שיכול לטלטל נר ממקום אחר, מ"מ חזו"ן דפשיטא לי' דלא שניא וגם ביו"ט תקנו נר בכדי שלא יכשל, ובאמת כן היא ריהטא של הפוסקים שהשוו באו"ח סי' תקכ"ט הדלקת נרות דיו"ט לאותה של שבת, דמשמע שכל הטעמים שנאמרו בשבת נאמרו ביו"ט, ודו"ק.

אלא שיש להעיר לפי מה שנוהגים בהרבה דוכתי להדליק כליל יו"ט הראשון בלילה ולא מבעו"י, וכן לפי מה שבלי"י ו"ט שני מדליקים מדינא בלילה, ונהוג עלמא שאין יושבים בחושך עד הדלקת הנרות אלא כבר דלוק אור, ומה שמדליקים בערב הוא על תוס' אור, והנה בשלמא אם חיוב ההדלקה הוא משום כבוד או עונג אז לדיו"ן דקיי"ל כהרמ"א ז"ל (או"ח סי' רס"ג סעיף ח') דמברכין על תוס' אור כיון דאיכא על ידו יותר כבוד ויותר עונג א"ש, אבל אם כל ההדלקה אינה אלא משום שלום בית שלא יכשל בעץ ובאבן, האידך שייך לומר שנברך על תוס' אור כיון שאינו מוסיף מאומה, אחר שבלי התוס' אור ג"כ רואה את העץ והאבן ואינו נכשל, וא"כ מה מוסיף התוס' אור לתכלית הנרצה שנברך עליו.

ברם ראיתי שנחלקו בזה רבוותא ז"ל, כי בפרמ"ג בביאור המג"א סי' רס"ג ס"ק כ"א מבואר שאם כל ההדלקה אינה אלא בכדי שלא יכשל אז אין מבדכים על תוס' אור, וכן משמע בש"ע הרב ז"ל כיון דכשהביא שמברכין על הדלקה של תוס' אור נקט בס"ק י' וי"א משל למקום שמשתמשים בו לצרכי אכילה, ומשמע דבכדי שלא יכשל בלבד, אין מברכין, וכן י"ל בתשו' מהר"י ז"ל (סימן נ"ג) שהוא מקור מנהגנו לברך על תוס' אור, שאע"פ שהתחיל תשובתו דאיכא שלום בית שלא יכשל, הרי מסיק שנדונו הוא הדלקה לצורך אכילה, וא"כ מנ"ל לומר

שעל נימוקו של שלום בית בכדי שלא יכשל בלכר ה' מורה לברך, ונח המג"א בס"ק ט"ו שהעתיקו, הביאו עד הסוף, וא"כ אולי רוקא בצירוף של הסיפא שמשמשים שם לצורך אכילה הורה לברך אבל על תוס' אור לכר כשלא בא רק בכדי שלא יכשל לא מוכח דעתו שנברך. ברם במחצית השקל על המג"א סי' רס"ג ס"ק כ"א ראיתי שביאר כונתו שרוקא אורח לא יברך באכסדרה אבל בעה"כ יכול לברך אפי' אם לא משתמשים שם לצורך אכילה, ומשמע דעתו שמברכין על תוס' אור אף שכל ההדלקה אינה אלא בכדי שלא יכשל, וכן מבואר בעולת שבת שהעתיק שם את הרישא של תשובת המהרי"ל ז"ל כהלכה בפנ"ע וז"ל, רבנותסוף האור איכא שלום בית טפי ומשמע דוקא בבית שאוכל שם או עושה שאר תשמיש שייך משום שלום בית שלא יכשל שם ויפול עכ"ל, ומתבאר לן שאמנם לפנים בישראל אולי ישבו בחושך ביו"ט עד הדלקת הנרות, והי' הדלקתם על אור ולא על תוס' אור, דאז שפיר מברכות הנשים בכדי שלא יכשל, אבל בזמנינו, לפמ"ש"כ השבט הלוי לא מתישב ברכתן רק להנוהגים לברך על תוס' אור ואלבא רהמח"ש והעו"ש, ודו"ק.

ועל פי דבריו יש ליישב קצת את הנוהגים להדליק בליל יו"ט הראשון משחשיכה ולא מבעור יום שהרעישו ע"ז גדולי עולם בטענה שכבוד יו"ט הוא מבעו"י כמו בכבוד שבת, עיין בהקרמת הדרישה בשם אמו ז"ל, ובתשו' פרי יצחק (ח"א סי' ס"ו), ובנמוקי או"ח (סי' תקכ"ט), ובתשו' אז נדברו (ח"ה ס"א בהג"ה), ודעתם שאכן חייבים להדליק ביו"ט מבעור יום, ובאחרונים ז"ל הביאו שמנהג זה נזכר בבעה"מ ובמאירי ז"ל במס' שבת (כ"ג, א') שכתבו בתו"ד „שהרי אין דרך להדליק ביו"ט מבעו"י", וא"כ ע"כ שיסודו על אדני האמת, וממילא צריך ישוב למה באמת אין מדליקין מבעו"י משום מצות כבוד.

ולפי"ר השבט הלוי הנ"ל יש להקל קצת הקושיא כיון דעל הנשים גופייהו לא קשיא כיון שאין מברכות ומדליקות מכח מצות כבוד אלא משום שלא יכשל ומטעם שלום בית, ומשמע מהגר"א וסיעתו ז"ל הנ"ל דדוקא מטעם מצות כבוד יש להדליק מבעור יום וא"כ מטעם שלום בית אדרבא אם אפשר להדליק יותר סמוך לערב, רהיינו יותר סמוך לזמן החיוב, מסתבר שנכון יותר להדליק ולברך בזמן ההוא, ואף המקשים לכאורה לא הקשו רק מכח מצות כבוד ומשמע שגם הם מודים דאם חיובם אינו אלא משום שלום בית אז לא קשיא מה שמדליקות בערב, ברם עדיין שאלתם במקומה עומדת ממה שהנשים מוציאות בזה את בעליהם שחיוב הדלקתם חל מבעו"י, ודו"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין ריבית פחות משוה פרוטה

יהושע חיים מאיר גריססג'ט

תלמיד בישיבת בני ציון דבאכוב

לונדון יע"א

בתוס' ב"מ דף ס"א. ד"ה אם אינו ענין, כתבו בא"ד, וא"ת כיון דכתיב כל דבר אפילו לרבות עצים ואבנים א"כ כסף אוכל למה לי וי"ל למדרש כלל ופרט וכלל לא תשיך כלל כסף אוכל פרט כל דבר חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון וכו' יצאו קרקעות שאין מטלטלין ויצא פחות משוה פרוטה שאינו ממון וכן משמע בפרק נערה וכו', עכ"ל. וכ"כ התוס' במס' כתובות דף מ"ו. ד"ה אתיא, שכתבו וז"ל, ולא בפחות משוה פרוטה מדאמר בריש איזהו נשך למה לי דכתב רחמנא לאו כגזל לאו כריבית ולא באונאה, ואם יש ריבית בפחות משוה פרוטה הא איצטריך לאו לריבית פחות משוה פרוטה עכ"ל. ועיין בהגהות הגר"א במס' ב"מ שם אדברי התוס', שכתב, ורשב"א חולק עליו. ויתבאר דבריו לקמן בס"ד.

והנה השור ביו"ד סי' קס"א הביא מחלוקת אם אמרינן דיש איסור ריבית בפחות משוה פרוטה, תוס' סברי דאין כאן איסור ריבית כמש"ל, והרמ"ה סבר דיש כאן איסור ריבית אפילו בפחות משוה פרוטה, ונאמרו כמה פירושים בדברי הרמ"ה, המשנה למלך בפרק ו' מהלכות מלוה ולוה הלכה א' נקט דבאמת ס"ל להרמ"ה הכלל ופרט וכלל, אלא דס"ל ראפ"ה אסור בפחות משוה פרוטה מדין חצי שיעור, וע"כ כתב דלא פליגי בכלל התוס' והרמ"ה, אלא דהתוס' כתבו כאן דאין כאן איסור לאו, אבל מ"מ יש איסור מטעם חצי שיעור כשיטת הרמ"ה, ובגר"א יו"ד סי' קס"א ס"ק א' כתב דהרמ"ה סבר דאסור מטעם חצי שיעור, משמע מדבריו דבאמת ס"ל להרמ"ה מכלל ופרט וכלל, אלא דאסור מדין חצי שיעור, אבל מ"מ חולק על המל"מ, וכתב דתוס' חולקים על זה.

אמנם לענ"ד נראה דהרמ"ה לית לי' הכלל ופרט וכלל, וזה מש"כ בעצמו ודבריו הובאו בשיטמ"ק ב"מ דף ס: וז"ל וכו' לתרץ קושית התוס' מה שהקשה מקרקע דמשמע בכתובות דאין כאן איסור ריבית כתב דהתם דמותר לאו משום דאין כאן ריבית אלא משום דהתם אינו ריבית אלא חליפין ומשו"ה מותר ולא מטעם כלל ופרט וכלל. משמע דלית לי' בכלל הכלל ופרט וכלל, והא דיש איבעי' בגמ' בכתובות שכתב בפחות משוה פרוטה מהו, משמע דאין כאן איסור פחות משוה פרוטה, צ"ל כמש"כ הרישב"א בשם רבותיו, דהתם בעי שכירות, וזה לא שייך בפחות משוה פרוטה. אבל הט"ז ביו"ד סי' קס"א ס"ק א' למד בדברי הרמ"ה דבאמת אית לי' כלל ופרט וכלל, והא דלא ממעטינן פחות משוה פרוטה, היינו משום דס"ל רפחות משוה פרוטה נמי הוי דין ממון, ודלא כהמל"מ והגר"א. ועפי"ז יש להבין שיטת הרשב"א, דהרשב"א מביא שיטת התוס', ומ"מ לא הביא הכלל ופרט וכלל רק לענין קרקע ולא לענין ממון, וצ"ע ממ"נ, ואין לומר

כהמל"מ והגר"א, דא"כ הל"ל דהטעם דהוא אסור הוי משום חצי שיעור, ולא משום דיליף הכלל ופרט וכלל דווקא לענין קרקע, אע"כ צ"ל שלמד דלא אימעות מכלל ופרט וכלל, שגם הוא בכלל ממון וכו', וגם הנמו"י הביא הכלל ופרט וכלל רק לענין קרקע ולא לענין ממון, כהרשב"א.

ובזה יתכן לומר דמש"כ הגר"א בהנחות להש"ס שהרשב"א חולק. דלכאוי קשה, מאי שנא דכתב שהרשב"א חולק, והלא הרמ"ה נמי כתב שאסור, וצ"ל שכוונתו דלגבי פחות משוה פרוטה חולק, דהרשב"א מודה דקרקע ממעטינן מהכלל ופרט וכלל, אבל דברי הרמ"ה לא הביא, משום דהוא אינו חולק על עצם הכלל ופרט וכלל, אלא דס"ל דאסור, והגר"א לשיטתו דכתב דהטעם דאסור משום חצי שיעור, אבל הרשב"א חולק עליו כנ"ל.

והנה הרמב"ם ס"ל כהרמ"ה, דאפילו פחות משוה פרוטה אסור, אלא דהרמ"ה סבר דאין מוציאין אותה מידו, והרמב"ם סבר דמוציאין אותה, והק' הגידולי תרומה על דברי הרמב"ם דהא קי"ל דאין ב"ד יורדין לנכסיו פחות משוה פרוטה, ותי' דהא דקי"ל דאין ב"ד יורדין לנכסיו פחות משוה פרוטה היינו אם יש דין ירידה בפרוטה, ולכך אם הוא פחות משוה פרוטה אין יורדין, אבל היכי דאין דין יורדין לנכסיו בשוה פרוטה, דהוי כמצוה דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, אבל אין יורדין לנכסיו, לגבי פחות משוה פרוטה יורדין.

ולכאוי דבריו צ"ע ממש"כ הרמב"ם בעצמו בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ג' דמוציאין אותו מידו, ומשמע דס"ל כהחינוך כמצוה שמ"ג דיורדין לנכסיו, ודלא כמש"כ הרשב"א ומובא בנמו"י דאין יורדין לנכסיו והוי כמצוה בעלמא, וכ"כ המגילת אסתר מצוה י"ז, שתידין הקושיא של הרמב"ם דהק' על הרמב"ם דמ"ט לא חישב המצוה של וחי אחיך עמך דיש מצוה להשיב את הריבית, ותי' המגילת אסתר דהרמב"ם סבר דריבית נכלל בגזילה, וא"כ משמע מדבריו דהרמב"ם סבר דהוי כמו גזילה, וכמו דכנזילה יורדין לנכסיו, ה"ג כאן בדיבית, איברא י"ל דבפרק ו' הלכה א' ששם נזכר הדין של פחות משוה פרוטה, כתב הרמב"ם, ויוצאה בדיינים, ולא כתב שמוציאין אותה מידו, מ"מ הו"ל למימר כן בפירוש, ולכאוי סמך אמש"כ בפרק ד' דהכוונה דריבית מוציאין אותה מידו.

והיה מקום לומר לפי מה שפירשו האחרונים בדברי הגידולי תרומה, דמכיון דאין יורדין לנכסיו הוי מצוה, וכמו במצות לולב, סוכה, מצה וכו' דכופין אותו אפילו פחות משוה פרוטה, ה"ה כאן דכופין אפי' פחות משוה פרוטה. והנה במחנ"א הלכות מלוה ולוה דיני ריבית כתב דהרמב"ם ס"ל כשאר הראשונים דהוי מצוה, ומ"מ נחתנין לנכסיו דעד שאתה כופהו בגופו תכופהו בממונו (והאמת לכאוי מוכח מהרמב"ם דס"ל שהוא מצוה כמש"כ המחנ"א, ולא כהחינוך, דהנה כתב דש"י ברף ס"א: דריבית קצוצה יוצאה בדיינים אם תובעו בחייו, ובתומים סי' ט' ס"ק ב' [הביאו בנתיבות] דבאינו תובע הוי כמוחל לו, וכתבו האחרונים דהיינו דרש"י ס"ל שהוא מדיני גזל וע"כ חייב לשלם רק אם תובע, משא"כ אם הוא מדיני המצוה, מ"ש אם תובעו או לא, הא מחויב הוא לעשות את המצוה, אבל הרמב"ם לא הזכיר הדין של תובע, משמע דס"ל שהוא מדיני המצוה, ומש"כ דיורדין לנכסיו צ"ל כמש"כ המחנ"א, וי"ל).

והררינן לקמייתא לשיטת הרמ"ה וסייעתו, דהנה הקשו התוס' בכתובות לשיטת הרמ"ה, א"כ מה ה' החו"א של הגמ' רלא ליכתוב רחמנא לאו בריבית ותיתי מגזל ואונאה, הא אפילו מפחות משהו פרוטה יש איסור ריבית משא"כ בגזל ואונאה דלא, ו"ל דהרמ"ה ס"ל כמ"ש בתוס' הרא"ש בסוגיא זו"ל, פשיטא לי' דריבית מתרווייהו לא ילפינן רמרעת' קא יחיב לי' אלא אנכ אורחי' נקט לי', עכ"ל. וא"כ לק"מ, די"ל דהרמ"ה ס"ל ג"כ הכי.

והנה יעויין במשנה למלך פרק ו' הלכה א' שהביא שיטת הר"ן במס' כתובות דס"ל דריבית פחות משהו פרוטה מותר מראורייתא ואינו אסור אלא מדרבנן. ולכא' צ"ע דלמה לא יהא אסור מטעם חצי שיעור, וכן קשה הקושיא על דברי התוס' לשיטת הגר"א. ונראה לי בזה בס"ד, דהנה יעויין בהרב המגיד פרק א' מהלכות גניבה הלכה ב' שכתב דבגניבה פחות משהו פרוטה חייב מטעם חצי שיעור (ועיין בשו"ת חכם צבי סי' פ"ו ואכמ"ל) והקשו עליו ממש"כ הרמב"ם פ"א מהלכות גזילה הלכה ו' שעובר בגזל משהו, ואי הוי מטעם חצי שיעור מאי הוי הלשון עבר, ועיין נמי ביד המלך פרק א' הלכה ו' שם, שכתב נמי דלא כדברי הרב המגיד, שהקשה עליו דלא שייך למימר חצי שיעור דיכולים למימר דחזי לאיצטרופי, דבשלמא לגבי אכילה הוי הלכה למשה מסיני דאין כאן איסור פחות מכשיעור, ובזה נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש לגבי חצי שיעור אי חזי לאיצטרופי, דהיינו אם אכל בכדי אכילת פרס אם אמרינן דשוויא כאכילה או לא, אבל לגבי גניבה לא שייך לאיצטרופי, דבמה יצטרף, דאם עושה אח"כ עוד לקיחה הוי גניבה חדשה והיאך חזי לאיצטרופי, ועיי"ש. וא"כ י"ל דהתינח בגניבה דחייב, אבל בריבית דיש גזה"כ דפסור מכלל ופרט וכלל, במה יתחייב, אי מטעם חצי שיעור משום דחזי לאיצטרופי, הא זה לא שייך מטעם הנ"ל, דבמה יצטרף, וא"כ שפיר קאמר הר"ן והתוס' אליבא הגר"א דריבית פחות משהו פרוטה מותר.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב יחזקאל הכהן שלאף נ"י

מגיד שיעור בשיבת בני ציון דכאכוב כלונדון

בהלקח מאתו אמו ע"ה

* * *

האברך היקר ר' מנחם מענדל ברארי נ"י

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אכלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

עולת שבת בשבתו

אבות

פרק ב' משנה ג'. הוּו זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת שְׁאִין מִקְרִבִּין לוֹ לְאָדָם אֵלָא לְצוֹרֶךְ עֲצֻמָּן נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנֶּאֱתָן. אִמְדַּתִּי לִפְרֹשׁ עַפְ"י הַפִּי עַל פֶּסוּק רֵאָה נִתְּתִי לִפְנֵיךְ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב אֶת הַמּוֹת וְאֶת הָרָע (דְּבָרִים ל'), דִּהִינּוּ דְבֵא הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה לְהוֹרִיעַ דָּאִין מְקוֹם כָּלִל לּוֹמֵד דְּדָבָר זֶה רִשּׁוֹת לַעֲשׂוֹתוֹ אוֹ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹתוֹ, דָּאִין הִרְבֵּר כֵּן, רַק אוֹ שְׁהוּא מִצּוּה אוֹ שְׁהוּא עֲבִירָה, אֲבָל רִשּׁוֹת אִינוּ בְּעוֹלָם כָּלִל.

וְזֵהוּ, הוּו זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת, ר"ל שְׁלֵא לְדַמּוֹת כָּלִל כְּאִילוּ יֵשׁ בְּעוֹלָם אִיזָה דְּבֵר רִשּׁוֹת, שְׁאִין מִקְרִבִּין לוֹ לְאָדָם אֵלָא בְּשַׁעַת הַנֶּאֱתָן, ר"ל בְּשַׁעַת שְׁאִדָּם רִצָּה לִּהְיוֹת מַעֲוָה"ז, אוֹ הוּא מְדַמֵּה זֶה הִרְמִיּוֹן שִׁישׁ אִיזוּ דְּבֵר רִשּׁוֹת בְּעוֹלָם, אֲבָל כְּשִׁיתֵּן אֶל דַּעְתּוֹ לְהַכִּין בְּאִמְתּוֹ, אִזּוּ יוֹדֵעַ בְּטוֹב שְׁאִין דְּבֵר רִשּׁוֹת בְּעוֹלָם. וְזֵהוּ, אִין מִקְרִבִּין לְאָדָם אֵלָא בְּשַׁעַת הַנֶּאֱתָן, ר"ל דְּמִי שְׁרוּצָה לִילֵךְ אַחֵר עֲצַת הַיִּצְחָה"ר, מְדַמֵּה שִׁישׁ דְּבֵר רִשּׁוֹת בְּעוֹלָם, וְהַאֲמַת אִינוּ כֵּן, רַק רֵאָה נִתְּתִי לִפְנֵיךְ שְׁנֵי דְרָכִים, אוֹ דֶּרֶךְ הַטּוֹב, אוֹ דֶּרֶךְ הָרָע, וְכִשְׁתֵּאֲמִין וְתִדַּע וְתִכֵּין שְׁכֵן הוּא, אִזּוּ בּוֹרְאֵי תִכְחַד בְּחַיִּים.

(הַגְה"ק בַּעַל אֲרִי' דְּבִי עֵילָא זצ"ל¹)

ואתחנן

אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְגו' וַיֹּאמֶר ר' אֱלִי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דְּבֵר אֱלִי עוֹר כְּדָבָר הַזֶּה, עֲלֵה רֹאשׁ הַפֶּסֶסָה וְגו' וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ. יֵשׁ לְדַקֵּק לְמַה חֵלֶק לְשֵׁנִים, אֶעֱבְרָה נָא, וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ, וּוְרָאִי יִרְאֶה אֶת הָאָרֶץ אִם יַעֲבֹר שֵׁם, גַּם מִה הִיתָה הַתְּשׁוּבָה מֵאֵת הַמְּקוֹם, רַב לָךְ, כְּאִשְׁרֵי כָל הַמְּפָרְשִׁים מְבַאֲרִים זֹאת כָּל א' לְפִי דְרָכּוֹ, וְאֵף אֲנִי אֶעֱנֶה אֶת חֲלָקִי כְּאִשְׁרֵי יוֹרְנִי מִן הַשָּׁמַיִם, עַפְ"י הַש"ס בְּרִכּוֹת דָּף ל"ג, גְּדוּלָה תְּפִילָה יוֹתֵר מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים שְׁאִין לָךְ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים גְּדוּל מִמַּשָּׁה רַבִּינוּ, וְאִפְ"ה לֹא נִעְנֶה רַק בְּתְּפִילָה. וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים מִנ"ל דְּבִשְׁבִּיל תְּפִילָה לַחֲדוֹר נִעְנֶה, דְּלִמָּא בְּשִׁבְלִי מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁהִי בּוֹ, וְהַתְּפִילָה שְׁהַתְּפַלֵּל, שְׁנִיהֶם כְּאִחַד טוֹבִים הִיוּ לַעֲשׂוֹת מְבֻקְשׁוֹ. וַי"ל דְּאִיתָא בְּמִדְרַשׁ תְּפִילָה עוֹשֶׁה מַחְצָה, וַיִּלְפִּינָן מִקֵּין וְגַם מִן תְּפִילַת מִשָּׁה שְׁהַתְּפַלֵּל בְּעַד אַהֲרֹן, וְא"כ וּוְרָאִי כְּבֵר יִדַּע מִשָּׁה בְּתְּפִילָתוֹ עַל אַהֲרֹן שְׁעוֹשֶׁה רַק מַחְצָה, דֵּק מִשָּׁה הִי' סְבוּר דְּמַעֲשִׂים טוֹבִים עַכ"פ חֲשׁוּבֵי נְמִי כְּתְּפִילָה וַיַּעֲשֶׂה נְמִי מַחְצָה, וּבֵין שְׁנֵיהֶם יַעֲשֶׂה בְּקִשְׁתּוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, אֲבָל בְּאִמְתּוֹ כִּיּוֹן דְּשִׁכַּר מִצּוּה בְּהֵאֵי עֲלִמָּא לִיכָא, אִזּוּל סְבֵרָא זֹו, דְּמַצַּד מַעֲשִׂים טוֹבִים אִין עוֹשִׂין לוֹ בְּעוֹה"ז כְּלוּם, רַק מַחְצָה מַצַּד תְּפִילָתוֹ. וְרַשִׁי פִי' עַל רַב לָךְ, רַב טוֹב חֲצֻפּוֹן לָךְ לַעֲתִיר לְבָא כְּדַכְתִּיב מִה רַב טוֹבֵךְ. וְא"כ א"ש, מִשָּׁה בִּיקֵּשׁ אֶעֱבְרָה נָא,

(1) הוֹעֵתֶק מִפְּנֵקס כְּת"י מַעֲתִיק א', שְׁהַעֲתִיקוּ מַעֲצָם כְּתִי"ק.

ואראה את הארץ הטובה, אף ירע רתפילה עושה מחצה, חשב רמצר מעש"ט נמי יעשו מחצה, והשיב לו הקב"ה, לא כשעלה על דעתך עלתה על דעתי, רב לך, היינו מה שצפון לך לע"ל הוא שכר מעש"ט, אבל בהאי עלמא ליכא, וא"כ אין לך רק מצר תפלתך, וזהו עושה רק מחצה, על כן עלה ראש הפסגה וראה וגו' כי לא תעבור וגו'.

(הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל²)

עקב

ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבני' ברזל ומהררי' תחצוב נחושת. י"ל הכוונה ע"ד הרמז, כי שם בארץ הקודש לא תאכל בה במסכנות, בעניות הרעת ח"ו, רק בהשגות גדולות תאכל בה לח"ם, שהאכילה תהי' נמשכת ממקור הברכה וההשפעה שנקראת לח"ם, שעולה בנימטריא ג' הויות, כנגד ג' אבות הקדושים, אברהם, יצחק, ויעקב. ולזה ממשיך הכתוב, לא תחסר כל בה, כי צינור ההשפעה שדרך שם המשיכו האבות הק' ברכות לעולם, נקרא כ"ל, כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכ"ל מכ"ל כ"ל, באברהם נאמר וד' ברך את אברהם בכ"ל, יצחק אמר ואוכל מכ"ל, ויעקב אמר יש לי כ"ל. ולזה אמר, לא תחסר כל בה, שיקבלו ההשפעות הגנוזות בתיבת בכ"ל מכ"ל כ"ל, וכל זה בזכות האבות, הנרמז בר"ת א'בני' ב'רזל ו'מהררי' ת'חצוב, כמובא בספר נחל קדומים בשם רבינו אפרים ז"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ראה

נתון תתן לו ואל ירע לבבך כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך על כן אנכי מצוך לאמור פתוח תפתח וגו'. ויש להקשות על יתורא דלאמור, ומה הי' המקרא חסר אם הי' אומר על כן אנכי מצוך פתוח תפתח וגו', גם קשה לישנא דעל כן, שהמשמעות שקאי אלמעלה על מה שאמר כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו' על כן וגו'. אך אמרו"ל במס' בבא בתרא (דף ח' ע"ב) דבא אכפי' אצדקה, והקשו שם בתוס' והיכי עביר הכי והא ארו"ל כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה, ותירצו דכפי' הוי בדברים.

ובזה יובן הפסוק כמין חומר, נתון תתן לו ואל ירע לבבך כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך, וא"כ רבמצוה זו מתן שכרה בצדה, כבר כתבו התוס' דצריך להיות הכפי' בדברים, וז"ש, על כן אנכי מצוך לאמור"ר פתוח תפתח, ר"ל כפי' באמירה לכר יהי' על הצדקה, אבל לא ע"י דבר אחר.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל³)

(2) הועתק מכת"י א' מתלמידיו, שהעתיקו מעצם כתי"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן.

(3) הועתק מכת"י ק.

שופטים

מקרב אחיך תשים עליך מלך. אפשר לומר ע"פ דאיתא בזוהר הק', מאן דנטיר ברית זוכה למלכות. ונודע שיסוד נקרא ח"י (כנודע בן איש ח"י). וזהו, מקרב אחיך, היינו אותיות האמצעים מתיבת אחיך, שהוא ח"י, תשים עליך מלך. (הנה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל)

תמיהות וישובים

תמי' בדברי הפני יהושע

איתא בברכות דף ל' ע"ב ר' אמי ור' אסי אע"ג דהוו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמורי היכא דהוו גרסי. והקשה הפני יהושע מאי שייכות זה לכאן, ועוד הא כבר אמרינן לה לעיל (דף ח' ע"א), ותירץ ראין הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזרי' אלא הלכה כרבנן. וחירוש שכל דבריו מבוארין בתוס' במקומו.

פנחס חירשפרונג

ראש וועד הרבנים במאנטרעאל
קאנאדע יע"א

תמי' בס' גליוני הש"ס

בס' גליוני הש"ס (להגאון ר' יוסף ענגיל) עמ"ס ראש השנה דף ה' ע"א הביא רברי המשנה בסנהדרין י"ח ע"א כהן גרול שמת לו מת יוצא עמהן עד פתח שער העיר רברי ר"מ. ובסוף דבריו שם כתב וז"ל, וי"ל עוד טעמא דר"מ בהך דסנהדרין ראסור לו לצאת חוץ לעיר, משום דרק בעיר שיש בה מבואות אית לי' היכירא במה שהן נכסין ממבוי והוא בא בה עש"ה בסנהדרין, משא"כ בחוץ לעיר דאין שם היכר חיישינן שמא יתקרב אל המת ואתי למינגע, עכ"ל. ולפלא שהביא טעם זה מעצמו, וכבר מבואר כן ברע"ב בריש פ"ב דסנהדרין שכתב וז"ל, ור' מאיר רריש, ומקדושתו לא יצא, כלומר יזהר שלא יבא לירי מגע, ובתוך העיר שיש מבואות איכא היכרא ומזדחה, עכ"ל. וכ"כ בפני משה על הירושלמי בריש פ"ב דסנהדרין. וכפי הנראה סברי הרע"ב והפני משה, דהוה הפי' הפשוט במה שאמר הש"ס שם דף י"ט ע"א, וכיון דאית לי' הכירא לא אתי למינגע, וצ"ע.

ישעי' ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(4) הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אליהו ירוחם ראזענפעלד נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

תמי' בדברי הצל"ח

בצל"ח על מס' ברכות דף ל"ח ע"ב על רש"י ד"ה בר מן דין וכו' כתב וז"ל, והם ידעו שהתורמסא אינו משתני לעלוי ואפ"ה בירך עליו בורא פרי האדמה, עכ"ל. ויש לתמוה ע"ז ממש"כ רש"י במס' ביצה דף כ"ה ע"ב ד"ה תורמוס, שהוא מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעט קטנה והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק ושוב עד שיאכל למטעמים בקנוח סעודה עכ"ל, וצ"ע.

ישראל פריינד

ירושלים עיה"ק

אותיות מחכימות*

בשו"ת לבושי מדרכי חלק אהע"ז מהרו"ק סי' מ"ז כתב בתוך הדברים: וכבר הראיתי לדעת (במפתחות לחאו"ח סי' א') בס"ד, שכמה דברים הוסיפו המדפיסים בדברי הרמ"א מה שלא אמר ולא פסק, ובדרכי משה יוכיח, עכ"ל. ובמפתחות לחלק או"ח שם כתב זה לענין הנזכר ברמ"א סי' קס"ב ס"ח לחלק בין דין רהתם לסי' קס"ד ס"ב, שבסי' קס"ב ס"ח מיירי ששפשף בראשו כדי לנגבה ולפיכך לא נשמא ידו, משא"כ בסימן קס"ד ס"ב מיירי שחיכך בראשו, וכתב ע"ז שם בלבושי מדרכי: באמת נראה מדברי המג"א ופרמ"ג ומחה"ש שלא היה לפנייהם הגה"ה זו מהרמ"א שלא הזכירו דבריו כלל ואין דרכם בכך, ע"כ לענ"ד, יען כי בר"מ לא נזכר כלום מזה, וגם בהגה"ה זו אינו מצויין שום פוסק, וגם לא ציין „רע" כדרכו בכל הגהותיו, ע"כ ה"ה איזה מגיה או מדפיס עשה כן מצד עצמו, וכן נאמר לי כי במקום שאין בו שום ציון מאין מקורו וגם לא נזכר בר"מ, אינו מדברי הרמ"א, עכ"ל.

והנה דבר גדול דיבר האיש, אשר יש בהם נפקותא גדולה כמובן, אלא שעדיין השאיר את הדברים סתומים, מי הם המוסיפים והמגיהים שדבריהם מופיעים לפנינו כעין דברי הרמ"א, וגם לא נתן סימנים מובהקים מה הם הוספות ומה הם עיקרים בדברי הרמ"א, כי מה שאינו מצויין מראה מקום על הרמ"א, אינו מספיק להוכיח שאינו מדברי הרמ"א, דכמה מקומות יש שהם ברור מדברי הרמ"א אע"פ שאין שום מראה מקום עליו [ופשר דבר המדאי מקומות, מי חקרם עשאו ותיקנם — אשר לא מתחת ידי הרמ"א יצאו — יתבאר אי"ה במאמר מיוחד, ואכ"מ], ולאורך גיסא נמצאים מקומות שמצויין עליהם מראה מקום,

(* המאמר הזה נשלח אלינו מאת האברכים החשובים המופלגים מו"ה גבריאל גאלדיקער ג"י ומו"ה ישעי' אשר אנשיל ווייס ג"י חברי כולל באר מנחם רקאלוב בכרוקלין, כדי ליכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

ומ"מ אינם כלל מדברי הרמ"א (כאשר נביא אי"ה בדוגמאות דלהלן). וגם מה שלא נזכר בדרכי משה, זה אינו סימן מובהק, כי כמה דברים נמצאים ברמ"א שאינם מבוארים בדרכי משה (עכ"פ בדפוסי הר"מ שבידינו), וא"כ אנחנו לא נדע מה לקרב ומה לרחק.

וכדי לברר ענין זה נשאלה נא את פי ספרי השו"ע בעצמם, ואלה הם דבריהם: „שולחן ערוך משור אורח חיים . . . הונה בעיון רב ונמרץ מהמעוות הנמצאים בראשונים, וניתוסף בו מראה מקום מוצא הדינים, ולפעמים איזה ביאור ויישוב מטעם זקנים, ע"י אחר . . . החכם השלם מוהר"ר משה רבקה יצ"ו . . . וקראו באר הגולה מעט הכמות ורב האיכות כמבואר בהקדמתו . . . באמשטרדם . . . לישועה [תכ"א] לפ"ק". זהו נוסח השער של שו"ע שם באר הגולה דפוס ראשון, שנדפס ע"י הגאון המחבר בעצמו, והרי הוא מעיד על תוכן חיבורו שעשה בו שלשה דברים. לראשונה חשב מעלת גוף השו"ע שהונה מהמעוות וכו', ובשני' הוספת המראה מקומות, ובשלישית הביאורים שהוסיף.

המעלות וההוספות הללו ביאר באורך בהקדמתו כאשר הוא מבטיח בשער הספר כנ"ל, ושם עשה מהם מספר ששה מעלות, וג"כ לראשונה מעלת ההג"ה, ושבתמקום שכתב הרמ"א ע"י בסי' פלוני תיקן את הציון, והמעלה השנית שהוסיף ביאור בהרכבה מקומות, והשלישית שיישב דעת הפוסקים במקום שנראים כסותרים, הרביעית והחמישית הם המראה מקומות בבאר הגולה, והשישית הנהת ביאורי המילים [אשר כבר ייחדנו ע"ז מאמר מיוחד בכרם שלמה קונט' ק"ט]. — הקדמה זו נשמטה לגמרי בדפוסים שלפנינו, ככל יתר ההקדמות הנחוצות של המחברים, שרובן לא חזרו ונרפסו.

ואחר כל זה כתב הבאה"ג הקדמה שניה קצרה, ובו הוא מודיע לנו שעשה סימן היכר מובהק לידע מה שהוסיף משה מרדעתו, וז"ל: כשימצא בכל מקום שיהיה מארבע חלקי השו"ע איזה דבר נתון בין סימן כזה [ ] הוא תוספת אשר הבאתי וכו' עכ"ל. ואמנם כ"ה בדפו"ר של הבאה"ג, וגם בדפוס השני (שנת נח"ת), וגם בדפוס השלישי (שנת תפ"ו), ששמרו בדרך כלל על הסימנים שעשה הגאון המחבר בעצמו. אבל לא כן עשו המדפיסים שהדפיסו את המגניני ארץ בשנת ת"פ (وهוא המהדורה השלישית של המג"א וטו"ז), שהוסיפו את הבאר הגולה להשביח את מהדורת השו"ע שלהם, והדפיסו את פנים השו"ע ג"כ כנוסח הבאה"ג, ולא רקדקו על הסימנים הנ"ל, והרפיסו הכל באותו צורה ובאותו תבנית, ועי"ז נשטטשו הגבולות ולא נודע למי החותמת. וכן נשאר לנו עד היום בכל הדפוסים. ואך צחוק מכאיב הוא, כי הקדמה קצרה זו ככתבה וכלשונה נרפסה גם בדפוס השו"ע שלנו, אבל לא קיימו מה שכתוב בה!

ואחר הדברים האלה אכן נודע הדבר כי המבוכה שנוכח בה הגאון בעל לבושי מרדכי וכתב ש"על כרחק איזה מגיה או מדפיס עשה כן מדעת עצמו", באמת הם דבריו של גדול, הלא הוא הבאר הגולה, [אלא ש"א, איזה מגיה או מדפיס" עשה מרעת עצמו בשגגה, והשיג גבול ראשונים אשר גבלו בנחלתם], כי כן הוא בדפוס ראשון של באר הגולה בסוגריים מרובעים.

והנה לחשוב אחת לאחת ההוספות של הבאר הגולה נצרך לזה קונטרס מיוחד, ונציין בכאן דק עוד איזהו מקומן שמצינו שגרולים חקרי לב עמדו על הפרק ולא הגיעו לפשר דבר מחסרון הספרים הנצרכים לזה.

(א) בסי' קל"ט סוף סעיף ג' כתב המחבר, סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב, והוסיף ע"ז בהנהגות הרמ"א, ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא כמו שאנו מקדין לתורה לע"ה, עכ"ל. ויש בזה תמיהה גדולה, רהב"י בסי' קמ"א הביא מחלוקת הפוסקים בזה והכריע להחמיר שאין קורין סומא לס"ת, והרמ"א בר"מ שם הביא דברי המהרי"ל להקל, וכתב על זה „ולי נראה דברי ב"י", רחיינו שלא הסכים להמהרי"ל, ולמה חזר בו בהנהגות השו"ע והעתיק דעת המהרי"ל. והמ"כ בשער הציון אות ו' הרגיש בזה, וכתב שמפני שנהגו העולם להקל בזה לכן העתיקו הרמ"א בשו"ע, אע"פ שכבר"מ דחה דבריו.

והנה האמת בזה רלק"מ, כי הוספה זו בשם המהרי"ל אינו כלל מרבירי הרמ"א, ובדפוסים הישנים ליתא כלל כאן שום הג"ה, ואמנם מטעם שהרמ"א ס"ל כהמחבר וכמבואר בר"מ כנ"ל, אלא הם דברי הבאה"ג שהוסיף הדברים האלה [בסוגריים מרובעים]. ועי' בספר מקור חיים על שו"ע מבעל חות יאיר שרמז ע"ז בקצרה „וכ"כ מהרי"ל זכרו דמ"ר בשו"ע שלו" וכוונתו לר' משה רבקה בעל באה"ג.

ומעתה יובן גם מה שלא הזכירו המג"א והשו"ז (בר"ס קמ"א) ושאר הפוסקים החולקים על המחבר, שגם דעת הרמ"א כוונתיהו, מפני שבאמת הרמ"א בשו"ע לא גילה דעתו בזה, ואדרבא מסתימת דבריו בשו"ע ומדבריו המפורשים בר"מ מבואר דס"ל כהמחבר. [וכבר הרגיש בפרט זה במאמ"ד כאן סק"ב, ולפלא על המ"ב רשמעתתיה דהמאמ"ד בפומיה כולא יומא, ולא התעורר מדבריו כאן]. אלא שעדיין הדבר צריך ביאור, למה סתם הבאה"ג להקל כמהרי"ל מאחר שהרמ"א בדרכי משה הביאו ודחה דבריו, והו"ל להזכיר עכ"פ שהרמ"א לא סמך על המהרי"ל להקל. — והתשובה הנכונה על זה מבוארת בהקדמת הבאה"ג הנ"ל, שמתנצל שם על שעמד רק לציין מקורות לדברי המחבר, ואילו על המראי מקומות שכרמ"א לא התעסק הדבה, שהוא מטעם שלא זכה שיגיע לידו ספר הדרכי משה, ומעתה הכל מחזור כשמלה, כי באמת לא ידע הבאה"ג שכבר קדמו הרמ"א לדאות את דברי המהרי"ל וגם דחה אותם.

(ב) בסי' צ"ז ס"ב ברמ"א בענין לרוק באמצע התפלה שרוקק לשמאלו אבל לא לימינו, והא דאיתא בריש סי' קכ"ג שהופך פניו לצד שמאלו תחלה שהוא ימין של הקב"ה י"ל הטעם כיון שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה וכו', ב"י בשם אביו, עכ"ל. ובאמת בדרכי משה תירץ באופן אחר והעתיקו המג"א סק"ה, ועי' בפמ"ג שכתב נפ"מ להלכה בין שני התירוצים, ובהנהגות הג"ד ישעי' פיק על השו"ע האריך לתמוה בזה על הרמ"א שהעתיק תירוצו של הב"י משמיה דאביה, ותירוץ של עצמו שסיים עליה בדרכי משה שכן נראה לו דנראה דעדיפא ליה טפי מתירוצו של הב"י, לא גילה הכא כלל בהג"ה, וסיים הגרי"פ: שוב בדקתי בשו"ע

הנרפס בקראקא שנת שמח"ו לפ"ק ליתא לכל הגה זו ברמ"א ובכן ברור דכל זה דאיתא לפנינו פה נרפס בפנים מה שחכם אחד כתב על הגליון מבחוץ עכ"ל הנרי"פ. ובמחצית השקל שם גילה לנו מיהו החכם הזה שהוא הגאון ר"מ רבקש בעל באר הגולה, והוא הנכון כמבואר בדפוסים הישנים.

וגם בזה עדיין אנו צריכים להיריעה הנ"ל, כי לא היה ביר הבאה"ג ספר דרכי משה, ולכן העתיק דוקא תירוצו של הב"י בשם אביו, ולא משום רס"ל להלכה כתי' זה דוקא ולא כתי' של הר"מ. [והנה לפניך רונמא שאעפ"י שמצויין מראה מקום בסוף הענין, מ"מ אינו מרברי הרמ"א, וכ"ה בשתי הדוגמאות שנביא להלן, ודלא כמש"כ הלב"מ הנ"ל].

(ג) בס"י רס"א ס"א נרפס לפנינו בהגהות הרמ"א: ושיעור מיל הוא שליש שעה פחות חלק ל'. (והוא שיעור ח"י מינוט).

וכבר נודע מחלוקת הפוסקים בשיעור מיל כמה הוא, ודעת המחבר בס"י תנ"ט שהוא ח"י מינוט. והאחרונים כאשר באו לחשבון רשימת הפוסקים העומרים בשיטה זו, חשבו כיניהם את הרמ"א ע"פ מה שכתב כאן בס"י רס"א, ע"י לדוגמא בספר אורות חיים פ"ו ע' קס"א, ושם בסוף הספר ע' שכ"ג, כתב שם פסק הרמ"א בס"י רס"א ס"א, וכן עוד מהאחרונים שחשבו שהוא מרברי הרמ"א. ובאמת הוא מרברי הבאר הגולה, והרמ"א לא הגיה כלל בתחלת סעיף זה. וממילא אין להביא מכאן ראי' לשיטת הרמ"א, ולאירך גיסא ארווחנא להוסיף דעת הבאה"ג להמחבר וסייעתו הסוברים שיעור מיל ח"י מינוט.

(ד) בס"י ר"מ סט"ו נרפס לפנינו ברמ"א חילוק לענין יוצא לדרך בין מהלך ברגליו לרוכב בקרון, ומצויין על זה מראה מקום „מהרש"ל". והנה בשו"ת הרמ"א סי' קל"ב אות ב' הקשה ג"כ קושיא זו ותייץ באופן אחר לגמרי, ותשובה זו כתבה הרמ"א אחר שכבר נרפסו הגהותיו על שו"ע או"ח כמבואר שם באות ז', ואיך יצדקו הדברים שלא יזכיר כלל החילוק שהדפים בספרו ויכתוב חילוק אחר. ובעטרת זקנים על סי' ר"מ שם מביא ג"כ חילוק זה בשם המהרש"ל ולא הזכיר שהרמ"א הביאו. והש"ך ביו"ד סי' קפ"ד ס"ק כ"ה הביא תשובת הרמ"א הנ"ל ולא הזכיר כלל שבשו"ע או"ח כתב הרמ"א טעם אחר. ובבית לחם יהודה ביו"ד שם הביא דברי העטרת זקנים, והלא רמ"א מפורש הוא. (ובספר עטרת השולחן על הל' נדה עמד בזה על דברי הש"ך הנ"ל אבל לא הגיע לפשר דבר). אלא האמת הוא, כי אין אלו דברי הרמ"א כלל וכלל, אלא הם מרברי הבאר הגולה כמבואר בדפוס ראשון שלו, והרמ"א באמת ס"ל חילוק אחר לגמרי וכמבואר בתשובתו.

ומקור החילוק הג"ל נמצא לפנינו בפרישה סי' ר"מ בשם המהרש"ל [אמנם בהגהות מהרש"ל על הטור לא נמצא לפנינו דבר זה]. וכנראה שהבאה"ג — שבימיו לא נרפס עדיין דו"פ על או"ח — לקח הגה זו מתוך הגהות כתב יד על השו"ע שהיו בירו כמו שהוא מזכיר בהקדמתו בזה"ל: ובקצת מקומות שהגהתי או כתבתי איזה ביאור ואיגנו כב"י, ולא כתבתי של מי הוא, הוא מפי סופרים וספרים מאשר היתה סיבה שהצילו לי [מגזירת ת"ח ות"ט] ארבעה או חמשה ספרים ובתוכם נמצא ספר השו"ע מאבא מורי ז"ל אשר יצק מים ושימש לפני

הרב הגאון מוהר"ר פלק כ"ץ ז"ל בק"ק לבוב אחר חתונתו בשנת שני"ו ושנ"ז לפ"ק ושם הגיה השו"ע וכתב בצידו כמה ענינים של הרב הגאון הנ"ל ז"ל, עכ"ל. וקרוב הדבר שקיבל גם הגה זו של המהרש"ל, מהגאון ר' פלק כ"ץ [הלא הוא בעל הסמ"ע ודו"פ], וכמו שהוא לפנינו בפרישה.

(ה) נציין בזה בקצרה עוד כמה מקומות: סי' ג' סי"א [בחרם וכן נהגו לקנח], הוא הוספת באה"ג. — סי' י"ז ס"ב [פי' אינו חייב וכו' מאדבק כנפות]. — סי' קי"א ס"א [פי' דמעמא וכו'] עיי"ש במחה"ש ופמ"ג, ואלף למטה סי' תרכ"א סק"ב. — סי' קנ"ט ס"ז [כפול לקמן וכו']. כל אלו הם מהבאה"ג, וישנם עוד, ואין הזמן גרמא קעת לחפש אחריהם.

(הנה ייחדנו בזה הדיבור אודות ההוספות שהוסיף הבאה"ג, ואי"ה במאמר מיוחד נברר ענין שינויי הגירסאות בשו"ע שתיקן הבאה"ג, כנ"ל בהקדמתו במעלה הראשונה, אשר ענין זה קובע מקום לעצמו בעזרי"ת).

מכתבים אל המערכת

בעזה"ש. ר"ח מנחם אב שנת תשמ"ט לפ"ק ווייטליק יע"א.
מע"כ מערכת „כרם שלמה" יצ"ו.

לא אמנע הטוב להביא בשורות הכרם רמז נפלא מה שזכיתי לשמוע לפני הרבה שנים בעצם היום הזה בר"ח אב מכ"ק ארמו"ר מוה"ר יהושע שפירא זצ"ל האבד"ק ריבאטיטש כד הוי קיים חר כרעא אארעא וחד כרעא אעגלא לנסוע לביתו ממרחץ קרעניצא, והוא כי ידוע מפי ספרים וסופרים אשר הימים שבין שבעה עשר בתמוז ותשעה באב הם מקוריים ושורשיים לכל המועדות של השנה, יום כנגד יום, ולכך קודין פ' פנחס בשבת שבין המצרים כאשר כל המועדים כתובים בפרשה זו, וכן לעתיד לבוא יהיו הימים האלו למועדים ולדגלים וימים טובים לישראל. ומקובל מצדיקים שהימים מר"ח אב עד ט' בו הם כנגד ימי חג הסוכות, דהיינו ר"ח אב הוא יום הראשון של חג, ותשעה באב הוא שמחת תורה.

ואמר הוא ז"ל בדרך רמז עפ"י מה דאיתא בתיקוני זוהר שהצירוף של שם הוי' השולט בחורש מנחם אב יוצא מר"ת הפסוק (רברים כ"ז, ט') ה'סכת וישמע ישראל היום, ובצירוף זה מאיר השם הוי' ביחוד ביום ראש החורש הזה. והוה הרמז, כי הסכת (עה"כ) בנ"י סכות, והתיבות ושם"ע ישראל הוי"ם עולין בנ"י אלף י"ח, במכוון כמו אתר"ג לול"ב הד"ס ערב"ה, חושבנא דדין כחושבנא דדין והוא כפתור ופרח.
מאיר ישראל איסר הכהן פריעדמאן מקרעניצא

בס"ד. ירושלים ת"ו, ל"ר למסמונים תשמ"ט.

לכבוד מערכת הקובץ היקר „כרם שלמה" הי"ו נעימות כימינכם נצח.
מדי טיולי בצל כרמכם להנות מדובשה של תורה, צרו עיני במדור „חרשים גם ישנים" מחדש טבת תשמ"ט אות ס"ד, בשם ס' ארץ צבי, בענין אורח העובר ממקום למקום ואין לו באותה שעה, רק שיוכל להשיג וללות אם מקרי עני באותה שעה, פלפלו בזה הגאון מהר"ח מוולאזין ז"ל עם הגאון רקאפולי ז"ל, והובא דבריהם לפני הגאון מוולנא ז"ל ואמר כיון שיוכל להשיג ללות שוב לא מקרי עני באותה שעה, עכ"ל. ומשמע מזה אעפ"י שיש לו נכסים בביתו מ"מ באותה שעה אינו נקרא עני כיון שיוכל ללות.

ובעניי כמדרומה לי שפסק זה הוא נגד הלכה מפורשת בש"ע יו"ד הל' צדקה סי' דנ"ג סעיף ד', בעה"ב ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל יטול צדקה וכשיחזיר לביתו אינו חייב לשלם רהוה לי' כעני והעשיר דאינו חייב לשלם ע"כ, ומקורו במשנה פאה פ"ה מ"ה, וכעין זה הוא ברמ"א חו"מ סי' דנ"ז סוף סעיף ו', וצ"ע. עוד ראיתי בכרם שלמה מחדש שבט שנה זו ברף מ"ו, במכתב ידירי ש"ב הרה"ח ד' שלמה פרישוואסער שליט"א לחוק הערת הרה"ג ד' מענדל בראכפער ז"ל, אמאי לא הביא הרמ"א ביו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג מקור לדבריו מהתרגום יונתן בפי' נח, עיי"ש. ונראה להמתיק קצת עפ"י מה שהובא בכרם שלמה מחדש כסלו שנה זו ברף י"ז דברי הגאון בעל שערי תורה (ר"ה וכן משמע), שכתב דהיכא דאין נפק"מ לענין דינא לא נהית להקפיד להביא סמוכין מדבר המפורש באורייתא והביא מדבר שהוא מדרבנן עיי"ש, וכיוצא בזה יש לדמות לענייננו, ובזה סרה קצת תמיחת הרה"ג הנ"ל ז"ל. וכאן אתן שביתה לקולמוסי ואצא בבדכה מדובה, החפץ ביקדם כל הימים,

שלמה געשטעטנער

מו"צ בהערה החדרית

ורב שכונת „גבעת משה“

עיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד.

שוב"ט לכבוד עורכי הקובץ הנכבד „כרם שלמה“.

הנני בזה להעיר ע"ד תשו' הגאון מוה"ר חיים קיצע זצ"ל בחורש תמוז תשמ"ח לפ"ק, שסמך שם ע"ד שו"ת מקום שמואל סי' ע"ז להתיר להאכיל לפועלים דבר איסור מטעם דהוי כמזמינו על שלחנו, וכמ"ש הרע"ב פ"ק דמעשר שני מ"א, רעיון שו"ת בית יצחק יו"ד סי' קמ"ג אות י', שתמה ע"ד מקום שמואל, דהרע"ב איירי שם כשהאכילה הוא דבר היתר, אלא שאסור בסחורה, ובכה"ג שייך לומר דהוי כמזמינו, אבל באם הבע"ב אוכל דבר היתר, ומזמין פועליו לדבר איסור, איך הוי כמזמינו על שלחנו, ועיי"ש במשנה ראשונה שכתב בטעם ההיתר דמזמינו על שלחנו, משום דצריך האדם להכניס אורח לאכול בלא שום קבלת טובה, וזהו מתנת חנם, אבל מתנה ממש שנותן האדם לחבירו אינה קרוי' מתנת חנם, דאי לאו דהוי לי' הנאה מיני' לא הוי יחיב לי', ומבואר מדרביו ג"כ דלהאכיל לפועלים שנותנם משום דהוי לי' הנאה מהם, או משום שמצפה עוד הנאה מהם, דלא הוי בכלל מזמינו, וכ"מ בתפארת ישראל שם.

ומ"ש שם בסופו דהאיסור לגדל חזירים אינו אלא כשהן שלו, עיין בב"ח סוף סי' קי"ז שאוסר החכירות מן השר גם מטעם שזהו בכלל איסור דאדור מגדל חזירים, אמנם להט"ז שם שפליג על הב"ח, צ"ל כן שלא נאמר האדור רק כשהן שלו. ובעיקר הדברים שדן שם, מהא דאיתא בע"ז דף ס"ב ע"א דיהבי' נהלי' בצד היתר וכו', עיין במתנה אפרים הגהות על הרמב"ם פ"ג מהל' מאכלות אסורות שהעיד שם ג"כ בזה, ומפקפק על עיקר האיסור דליתן דבר איסור במתנה לעכו"ם. ומהנכון להעיר בכ"מ ט"ס שגרפס שם בכר"ש, דבר"ה אבל לע"ד וכו' שהביא שם הש"ס דף ע"א, צ"ל בש"ס דף ס"ב ע"א. ובר"ה ומהאי מונא וכו' בתשו' חו"י סי' קע"ב, צ"ל סי' קפ"ב.

ומ"ש שם בכר"ש ברף נ"ה בשם ח"י קול סופר, עמ"ש ע"ד בשו"ת דברי יואל יו"ד סי' ק"א אות ו'.

והנני בזה רושה"ט,

הק' יעקב צבי גאלדשטיין

מח"ס קהלת יעקב על הל' רבית

ברוקלין, ניו יארק

בס"ר. ליל ה' בהעלותך תשמ"ט לפ"ק מאנטריאל יצ"ו.

למע"כ עורכי הכרם שלמה שליט"א.

בכרם שלמה תמוז תשמ"ח עמוד נ"ג ראיתי — לפום ריהטא — שלא ידע הכותב מקור למש"כ הרמ"א יו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג דהמזווגין עצמן יקראו משורכים מענין ומצאן מנוחה כי תרגום ותשקוט הארץ ושדיכת ארעא, עכ"ל, כי בערוך ערכים חלוקים המה, עכ"ר.

אמנם בביאורי מהרא"י עה"ת (לבעל תרומת הרשן) כתב כן בפ' תולדות ע"פ איש יודע ציד, וז"ל, וכן ותשקוט הארץ מתרגמינן ושדיכת ארעא, והיינו נמי משדכין על התינוקות ליארם, כלומר ממציאין להן השקט לתינוקות בהיותן נשואות לאישי, עכ"ל. (ב) דבר חדש ונפלא ראיתי בס' הלכות ומנהגי מהר"ש מאושטריו (רבו של מהרי"ל) בעמ' 183 דמקדש השלישי יעמוד תת"ל שנים בגי' המשכ"ן המשכ"ן שכך עולה חשבונם, ושמעתי מהר"ש, ת"י עמוד בית א', ובית ב' ת"כ, הרי לך בין הכל תת"ל, כל כך שנים יעמוד בית שלישי, עכ"ל. שאלתי לת"ח ולא ידעו מקורו, אולי תפרסמו זה בכרמכם ומבין הנוטרים את פרי' יתגלה מקורו.

ועתה אליכם העורכים החשובים, אשרי חלקכם שזכיתם לנטוע כרם זו בישראל ולהוציא פירות מתוקים רשנים ורעננים, להגדיל תורה ולהאדירה ולרובב שפתי ישנים, יה"ר שתצליחו כמעשה ידיכם.

חיים שלמה זילבערמאן

מאנטריאל יצ"ו

בע"ה. יום שנכפל בו כי טוב לפ' פנחס ה' תשמ"ט לפ"ג.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" שלומכם יסגא.

בקונטרס ז' דהאי שתא עמוד מ"א, הקשה יידי היקר כמד שרגא אריאל ני"ו על היעב"ץ דכתב שאם ילד הנולד לא ה' שומע שום לשון מלשונות בני אדם עד שיגדיל, אז ה' מדרבד מעצמו לשון הקודש (כי הוא מוטבעת בכח הדיבור), והביא ע"ז דברי הרע"ב במס' תרומות פרק א' משנה ב' וז"ל, ונ"ל שנולד חדש ממעי אמו, וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו, א"א לו שידבר. והקשה ע"ז דלפי דברי היעב"ץ דלעיל ה' צריך החדש לדבר בלשון הקודש, עיי"ש.

ולכאורה לק"מ, כי הרע"ב מדרבד באדם שנולד חדש שאין לו חוש השמיעה, ואינו שומע כלום, לא זו שאינו שומע שפה, אלא אף זו, דסתם קולות ג"כ אינו שומע, ולכן אינו יכול להשתמש בחוש הדיבור, כי אף פעם לא שמע כזאת, ואינו יודע איך מתחילים לדבר, וע"ז הוי"ב כתב הרע"ב דא"א לו שידבר משום שלא שמע מעולם מה שמדברים אליו, (ולא אמר שלא שמע שפה), משא"כ היעב"ץ זצ"ל מדרבד בילד שיש לו חוש השמיעה, והוא שומע כל מיני קולות, והוא משתדל לחכות אותם, אבל לא למדוהו אף פעם איזה שפה, ועל ילד כזה כתב שיתחיל לדבר בלשון הקודש, כי הוא מוטבעת בכח הדיבור, והרי הוא יודע איך משתמשים בחוש הדיבור, כי הוא שומע איזה קולות, והוא דבר פשוט. החותם בכל חותמי ברכות,

מרדכי אליהו מאנדל

תלמיד ישיבת בני ציון רבאכוב

לאנדאן יע"א

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ח מרדכי דוד אונגער שליט"א

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ולרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ח אליעזר שטערנבוך שליט"א

ונביע בזה ברכתינו מעומק שיוזכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליעזר האפמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך יחזקאל הלוי שטורם נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך שלמה קעספלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב וואלף שטוייער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים דוד באקאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ח חיים פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הנכדים
להאברך היקר ר' חיים שאול קעניג נ"י מירושלים עיה"ק להולדת התאומים
להאברך היקר בנש"ק ר' טובי' ארי' ליבוש חורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף היימפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' יחיאל גרשון הלוי וויינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק מרגליות נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' דוד עקשטיין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ח מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק להולדת הנכד

להאברך היקר ר' מאיר לויפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה ריגלער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה אמענט נ"י מכני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה משה יעקב (ב"ר אשר ישעי') שארף נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה אברהם פיללער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי פרידמאן נ"י מכני ברק להולדת הנכד
להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
הנכד

להאברך היקר ר' שבח גדלי' מיטראני נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה לערנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון משה וואקסמאן נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבת

להאברך היקר ר' אהרן פעלבערמאן נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' אהרן גאטהייל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד ליכטענשטיין נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב יוסף שטרום נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק בענעש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל וועסט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה האפמאן נ"י מלונדון להולדת התאומות
להנה"ח מו"ה משה יהודא לייבל רייך נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' נתן העללער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלום גרינפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמחה פינחס שטרהאלי נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

דמי החתימה לקובין, כרם שלמה

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בעקליגע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

Forwarding & Return Postage Guaranteed

516

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ב קונטרס י' (ק"ב) אלול תשמ"ט

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה דרוש לנתינת ס"ת, ומוסר לחודש אלול . . . . . כ"ק מרן ארזמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

טו דרוש לתשובה . . . . . הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
 יז בדיון מצרנות . . . . . הגאון מוה"ר יהודה צבי כאמבאך דיין בלכוב זצ"ל
 יט בענין אין עו"ה ליוה"כ . . . . . הגאון מוה"ר אורי מיללער אבד"ק ברעזאוו זצ"ל
 כא בדיון קבלת חרט . . . . . הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל

מדור אגרות קודש

כג מכתב מהגאון מוה"ר יוסף אירנאס מלייורנו זצ"ל . . . . .
 כה מכתב מהגאון מוה"ר אברהם וואלף המבורג מפיורדא זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כו בסוגיא דשופר של עולה . . . . . הג"ר ישכר בעריש רעראוויץ אבד"ק מישלעניץ הי"ד

מדור פלפול והלכה

כח בדיון מיא דשלקא, והמסתעף . . . . . הרב מוה"ר יעקב יצחק ניימאן שליט"א
 לד בסוגיא דשופר של עולה . . . . . ר' יצחק מאטצען נ"י
 לח בענין חיוב נשים במעשהז"ג . . . . . ר' יוסף חיים מאיר בראננער נ"י

עולת שבת בשבתו

מב ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

מד הערות קצרות בענינים שונים . . . . .
 מז מכתבים אל המערכת . . . . .
 כד צילומי כתבי קודש . . . . .
 נ ברכות והודאות . . . . .
 נג מפתח כללי לקובצי שנת תשמ"ט . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1989

by Cong. Shaare Zion

נרפס ברפוס האחים גרויס
 Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
 3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
 Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קור"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קורש, ישמח משה, ארי' רבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

נפטרה בשם טוב ביום כ' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי' הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבר"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא
ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הגאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה כ"ר יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דורה הרה"ח מו"ה משה כ"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"ח מו"ה ראובן פריץ שו"ב קויפמאן הי"ד

בהרה"ח מו"ה יהודה שו"ב קויפמאן ע"ה

זונתו החשובה מרת איטא הי"ד

בת הרה"ח מו"ה אליהו שטערן ע"ה

בנם מו"ה שלמה זלמן הי"ד וזונתו מרת זיסל הי"ד

ובניהם צבי, שמואל, דוד הי"ד

בתם מרת חי' צאָרטל הי"ד ובתה הי"ד

בתם מרת מרים הי"ד ובעלה מו"ה נפתלי קופפערמאן הי"ד

ובנותיהם הי"ד

בנם מו"ה שמואל ארי' הי"ד וזונתו מרת יהודית הי"ד

ובתם הי"ד

בתם מרת פיגל הי"ד ובנה יהודה הי"ד

בנם הב' החתן יוסף הי"ד והכלה שלו הכתולה שרה שלאף הי"ד

בתם הילדה פערל הי"ד

כולם נהרגו עקה"ש בחודש אלול שנת תש"ג

ונקבע היאה"צ ליום ח' אלול

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים, וד' ינקום דמם

הונצח על ידי בנם ונכרם,

אברהם חיים קויפמאן

ובנו ראובן פריץ קויפמאן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרוש מוסר לר"ח אלול, ולנתינת ספר תורה*

במצות כתיבת ספר תורה כתיב (דברים ל"א) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיחם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותיו וגו'. והמפרשים רקרקו בלשון ועתה שהתחיל בו, הלא מצוה זו נאמרה לשעה ולדורות עולם עד היום הזה. עוד יל"ר דתיבת לכם נראה כשפת יתר, וכי מה הי' המקרא חסר אילו הי' כתוב, כתבו את השירה הזאת בלי תיבת לכם. גם המשך הכתוב כי אביאנו אל הארמה וגו' צריך ביאור, איזה שייכות יש בין מצות כתיבת התורה לביאת ארץ ישראל.

הנה יסדו לנו קרמונו מסדרי התפלות לומר קודם פתיחת הארון להוצאת ס"ת בשבת קודש פסוקי אתה הראית לדעת כי ד' הוא האלקים אין עוד מלבדו. ויל"ד למה חזר לומר אין עוד מלבדו אחר שכבר אמר כי ד' הוא האלקים. גם תקנו לומר בעת פתיחת הארון, ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ד' ויפוצו אויבך וינסו משנאיך מפניך. כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. ואנחנו לא נרע מי ומי המה האויבים והשונאים הללו, ומה טיבם וענינם אצל הארון והתורה, ולמה זה אומרים כאן הפסוק כי מציון תצא תורה וגו', שהוא מנכואת ישעי' הנביא אשר חזה על ימות המשיח כאשר תצא אז הוראה לכל העולם מירושלים עיר קדשנו, ובכלל יש להבין סמיכת הכתובים זה לזה, ומהו הכוונה שמסיימים לומר, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו.

ולתרץ כל הקרוקים האלו נזכירה נא מקודם מענינא דיומא, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפנינו, ראש חודש אלול עת תשובת השנה ותחלת ימי הרחמים והרצון, אשר חכמינו ז"ל הקדושים התקינו שנתחיל לתקוע שופר בחודש הזה כדי לעורר הלבבות לתשובה ולהזהיר את העם מאימת יום הדין הממשמש ובא, ככתוב על יד נביא ד' (עמוס ג') היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, ומנהג אבותינו בירנו להרבות בתפלה ותחנונים ובאמירת ח"י מזמורי תהלים בכל יום לעורר רחמים לפני כסא כבודו, וכל איש ואיש אשר יראה ד' נוגע בלבבו חרדת קודש ופחד אלקים לנגד עיניו כי כבר עבר קציר כלה קיץ, ואם לא עכשיו אימתי יערוך חשבון הנפש לפשפש במעשיו ולהתבונן בדרכיו אם זך ואם ישר פעלו, ולב

(*) נאמרה ביום א' שופטים בדר"ח אלול שנת תשמ"ח לפ"ק במחנה מתיבתא עץ חיים רבאבוב בכפר דינמאנס-פערזי פענסילוועניא, בסעודת ראש חודש ושמחת הכנסת ס"ת שנכתב ע"י תלמידי המתיבתא שיחיו, לזכר נשמות הבחורים הקדושים תלמידי הישיבות עץ חיים רבאבוב שמסרו נפשם על קדושת ד' בשנות המלחמה (תרצ"ט—תש"ה) ד' ינקום לעינינו נקמת דם עבריו השפוך במהרה בימינו אמן.

יודע מרת נפשו מה שפגם וקלקל בכל השנה כולה. והנה הבני עלי' כבר הזדרזו והקדימו עוד מחמשה עשר באב להוסיף בשיעורין דאודייטא ועיון תפלה ודקרוק כל המעשים, אבל כשכבר הגיע יום ראש חודש אלול, ועדיין לא שבנו מטעותנו, עאכ"כ שמוטל חוב על כל או"א מאתנו להתאזר בכל אמצעי כוחנו ואיש את אחיו יחזקו לשוב בתשובה שלימה לבוא אל המלך, מלכו של עולם, ולהתחנן לו שיפתח לנו שער להתקרב אל הקדושה, והבא לטהר מסייעין לו מן השמים.

והנה דורשי רשומות אמרו שאלול הוא ר"ת א"ני ל'דודי ו'דודי ל'י (שה"ש ו'), והענין הוא, כי חודש אלול הוא עת דודים והימים ימי סגולה לשוב בתשובה ולהתקרב באהבה ורצון לאבינו שבשמים. אמנם באמת יש להקשות למה נרמז דבר זה על חודש אלול, כי אדרבא מסברא חי' יותר מתאים שיבוא הרמז הנכבד הזה של התקרבות בני ישראל להבחר כעמו ישראל, על חודש תשרי, החודש אשר ימי רצון בו מקיפות ומנו מתחילות ותוקפות, והוא מלא בימים שהם בבחי' אני לדודי ודודי לי, וא"כ יותר יתכן רמז זה לתשרי ולא לאלול.

ולפתרון דבר זה י"ל, עפי"מ דאיתא בסוף מדרש איכה רבתי, הוויכוח של כנסת ישראל עם הקב"ה כביכול. מענת הכנס"י היא, השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם (איכה ה'), שבנ"י תולין עיניהם לשמים ומבקשים השיבנו ד' אליך לנשאנו כימי עולם וכשנים קדמוניות ואז תראה שנשוב בתשובה שלימה לפניך, ולעומתם יאמר ד' אלקי ישראל, שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג'), תתחילו אתם קודם בתשובה, ואם כה תעשו אזי קרובה ישועתי לבוא ברחמים גדולים ויראה אליכם כבוד ד', אך שובו תחלה. ודעת לנבון נקל שאין זה כוויכוח בין שני צדדים שכ"א טוען לטובת עצמו, הכי יש צורך בשמים ממעל בדלות מעשינו הטובים או בתשובתנו אליו, ואם צדקת מה תתן לו, אלא שהאל הטוב רצונו להיטיב לעם סגולתו, ובאהבתו הגדולה הוא מבקש מאתנו לטובתנו שנשוב אליו מקודם כדי לעורר בזה את האהבה ורצון העליון, כי באתערותא דלתתא אתער לעילא, ועי"ז יתמשך על ישראל חמלתו ברחמים וחסדים ממקור הברכות ברוח וגשם ושפע רב מכל מילי דמיטב. וזהו שאמר שלמה המלך בדברי קדשו על האהבה שבין קודשא בריך הוא לישראל עם קרובו (שיר השירים ה'), קול דודי דופק פתחי לי אחותי וגו', והכוונה כמשאחז"ל במדרש, אמר הקב"ה פתחו לי פתח כחורו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, כי אות היא לעולם על תוקף האהבה וגודל החיבה מאת הקב"ה לעמו וצאן מרעיתו, שברצונו להשפיע אך טוב לישראל סלה הוא מתחנן אלינו בכל לשון של בקשה, פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי וגו', שאנחנו נפתח מקודם פתח תשובה אליו, כדי שהוא יפתח לנו אח"כ את אוצרו הטוב בכל מיני ברכות וישועות טובות, ויערה עלינו ממרום רוח טהרה וקדושה לרומם אותנו למדרגה נפלאה שנהי' דבקים בו עדי נזכה כי ישוב את שבותנו בדוב דחמיו במהרה בימינו.

ולפי"ז יונעם לנפשנו טוב טעם למה בא הרמז של אני לדודי ודודי לי על חודש אלול, כי אח"נ שחודש תשרי הוא כולו לגבוה בימים קדושים של תשובה

ומעש"ט וימי חג לר' באהבה ורצון, אמנם אני לדורי ודורי לי דומז על מרדינה יותר גבוה ונשגבה, דהיינו אתערותא דלתתא, אשר עוצם כוחה ופעולתה לעורר המון רחמים רבים במרום מבואר בזוהר הק' ובספרן של צדיקים כידוע, וזהו דוקא כשמקדימין אני לדורי, ואח"כ אתער לעילא ודורי לי, וענין זה הוא רק בחורש אלול, בעת שכנסת ישראל מתרפקת על דודה ואומרת קמתי אני לפתוח לדורי בפתח חרטה ותשובה מעומק הלב לפני בוא יום ר' הגדול והנורא ולא חכינו עד שכל באי עולם יעברון לפניך ככני מדון ויאמרו הנה יום הדין, רק קדמנוך תחלה בחורש אלול להטות לבבינו אליך בתשובה והתכוננות לתקן ולשפר מעשינו והתנהגותנו ולטוהר ריבורנו ומחשבותינו, כי רצונינו לעשות רצוניך. ומובן מאוד למה רמזו הקדמונים על חורש אלול דוקא, כי בחורש הזה אנו מעוררים אתערותא דלתתא, ועבורת החורש הזה היא בכחינת אני לדורי ודורי לי.

* * *

ונציע דברי הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל בספר אהבת ציון (בדרוש הרביעי) שהביא את המדרש דבה (פ' בא) עה"פ החורש הזה לכם ראש חדשים הה"ר (משלי ה') יהיו לך לברך ואין לזרים אתך. ולכאורה אינו מובן מה שיאמ' דהאי קרא למצות קידוש החורש. וכתב הנוב"י ז"ל לפרש, כי זהו כלל גדול בתורה ובמצות שצריך האדם לקיימם בתכלית שלימות המחשבה לשם שמים לעשות בזה רק רצון הבורא ית"ש ולא יהי' להסתרא אחרא שום אחיזה במעשיו אפי' באפס קצוהו, כי העושה מצות שלא לשמה או לשם איזה פני' והנאה פרטית נותן בזה גם להיצה"ר חלק באותו מצוה, ואם יצרו של אדם מתגבר עליו בעת קיום המצוה להכשילו ולבלבלו בחשבוניותו הרבים בפניות ומחשבות זרות, זהו עיקר עבורת הקורש עליו אז לשעבר כל מחשבתו ורצונו ככוונה זכה לעשות רצון אביו שבשמים באמת ובתמים.

ופירש בזה מאמה"כ בריש ספר איוב, ויהי היום ויבואו בני האלקים להתיצב על ר' ויבוא גם השטן בתוכם וגו'. רבאמת לפי משפט הלשון הי' צ"ל ויבואו גם השטן עמהם ולמה כתוב בתוכם. אלא רכוונת הכתוב הוא ע"ר ששנינו (אבות פ"ד מ"ג) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד וכו', כי ע"י קיום המצוה כראוי בודא האדם מלאך מליץ יושד המלמד עליו זכות בעמרו ליתן דין וחשבון לפני הדיין של מעלה, אמנם כשמעשה המצוה אינה בשלימות המחשבה הרצויה ויד השטן באמצע ע"י פניות והתפארות, פיגול הוא לא ידצה לפני ר', כי אחר כונת הלב הן הן הדברים. וזהו שאמה"כ ויהי היום, וכתבו כל המפרשים שקאי על יום הדין (וכן איתא להדיא בזוה"ק (שמות ל"ב:) ויהי היום דא ראש השנה), ויבואו בני האלקים להתיצב על ר', שאז תאין ומתכנשין כל המלאכים הטובים (הנקראים בני אלקים בדכתיב (איוב ל"ח) ויריעו כל בני האלקים ותדגמו מלאכי עיי"ש), ומליצי יושד שנבדאו ע"י המצות ומעש"ט ועומרים ללמד סניגוריא ולדבר טוב על ישראל, ויבוא גם השטן בתוכם, יען וביען שלא נעשו המצות על

שהרת הקורש בלתי לר' לבדו ויבוא גם השמן בתוכ"ם, פי' בפנימיות מחשבתם בעת קיום במצות, ועל כן ניתן להשמן מחלבים בין המלאכים האלה לעלות ולקשרג לפני הבוחן כליות ולב.

ולפי"ז יתבאר כוונת המדרש הנ"ל באר היטב, כי היות מחשבת האדם במצותיו ענין כ"כ חמור וחשוב שהוא ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ע"כ תיכף במצות קידוש החודש שהיא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל (כמ"ש רש"י ז"ל בר"פ בראשית), הזהיר הקב"ה ויסד יסוד ושורש לכל התורה כולה, שקיום התרי"ג מצות לא יתכן אלא ביחוד כל הלב והכוונה לעשות רק רצון הבורא ית"ש, ולא יתן מקום להסמ"א שישתתף במעשיו כלשהו, ולכן אמר הכתוב, החודש הזה לכם ראש חדשים, לכ"ם דייקא, לכם ולא לו, ובא המדרש ופירש הה"ד יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך, שהמצות שאתה עושה יהיו כל כולם לך לבדך, ולא יהיו להחיצונים שום חלק ונחלה בהם וזר לא יתערב בעבודתך כלל וכלל, ע"כ תוכן דבריו. והמורס מהם שהעושה שלא לשם שמים וכח אחר מעורב בו, אין המצוה כולה על שמו, כי ה' לו שותף במעשיו, הוא היצה"ר שיש לו חלק בהמצוה, ולא נקראת „לכם" כי אינו שלו לגמרי.

והנה בספרים הק' יש עוד בחינה שיש להס"מ חלק במעש"ט של אדם, כשעוסק בתומ"צ בעוד נפשו מלוכלך בעונות ולא נטהר מכתמי חטאיו, וכ"ש מי שאור וחושך משתמשים בו בערכוביא ובצד זהירותו לקיים אפי' דקדוקי מצות קלות וחמורות הוא נמשך תמיד אחר עצת יצרו ואינו שומר נפשו מעשות כל רע, שכל תורתו ועבודתו אינו עולה לרצון לפני ד', והחיצונים חוטפים ממנו זכויותיו באופן שכל מצותיו אינם שלו ואינם נקראים על שמו, ולא עוד אלא שמוסיף בזה כח להקליפות שיונקים שפע וחיות ממעשיו הטובים, כי דרך התורה האמיתית והעבודה הרצויה צ"ל על סדר הכתוב, מקודם סור מרע, ואח"כ ועשה טוב, וכדבר ד' ביד הנביא (ירמ' ד') נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים, פי' שדה מלאה קוצים לא יועיל וזרעתה כלום כי אדרבא קוץ ודרדר יצמיח בה (עי' תוס' פסחים ק"ז:). ומה נמלצו דברי כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצוק"ל שרמו ענין זה בכתוב, רב לכם טוב את החר פנו לכם צפונה (דברים ב'), כי האותיות הסובבים תיבת „חר" מלפני ומאחרי, הם ד' ו' ק' ש' שהם אותיות קדוש, והכוונה כי דרך גבוה מדי הוא לכם להתחיל במדרגת קדוש מרם בערתם את היצה"ר מלבכם, וזשאה"כ רב לכם טוב את החר הזה פנו לכם צפונה (היצה"ר מכונה צפון, עי' סוכה נ"ב), מקודם תרחיקו את הצפוני מעליכם, ורק אח"כ תוכלו לעלות אל הקודש.

והנה בספר ברית אברהם (פ' בא) הביא בשם ספר תקנתא דמשה (שהביא בשם האריז"ל) עה"פ בסוף ספר קהלת, כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט אם טוב ואם רע, דבשלמא אם רע מובן אבל אם טוב למה יביא במשפט (ועי' חגיגה ה.). ותי' דקאי על מי שמערב מעש"ט במעשים רעים ועושה גם שניהם, אזי לא די שמעש"ט כאלה לא נחשבו למצוה כי אדרבא נחשב לעבירה גדולה ויבוא במשפט על זה כי נתן כח וחיות להסמ"א. והבר"א פי' שם עפי"ז דברי

ישע' הנביא הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע (ישע' ה'), דלפי פשוטו של מקרא הול"ל האומרים על רע טוב ועל טוב רע, אלא שהנביא מתמדרר על הני אינשי דלא מעלי שבאותו זמן שעושים את הרע בעיני ד' הם עוסקים ג"כ בתורה ובמצות ואומרים לרע טוב, פי' קודם ששבו ועוד המעשים רעים אצלם, אומרים טו"ב, היינו תורה ותפלה, וע"י כך, ולטוב רע, אף המעש"ט שעשו הוא רע, שנותן שפע לסטרא דמסאכותא רח"ל. נמצא שמלכר אשר ענוש יענושו על כל רבר פשע אשר עשו, עוד יוסיפו סרה לקלקל מעשיהם הטובים והשטן הוא היצה"ר עושק הכל מהם, אשר ע"כ הזהירו בספרי יראה ובפרט תלמידי הבעש"ט זי"ע שבטנם כל דבר שבקדושה צריך שיקדים לה התשובה, כדי שלא ליתן חיזוק לכוחות השומא. ולא כיוונו לומר בזה שימנע אדם א"ע מתפלה או מלימוד תורה עד שיתענה הרבה תעניות ויעשה כו"כ תיקוני תשובה וכו', ח"ו, לא זה הדרך ישכון אור, ולא כך לימדנו אבותינו ודבותינו הק' זללה"ה, אולם דרך המיישרים אורחותם הוא עזיבת החטא וחרטה גמורה וקבלה על העתיד עד שיעיר עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה עוד, ואם שלש אלה יעשה באמת ואמונה, עבודתו תקובל לרצון וזכות מעשיו הטובים הם כולם לו לבדו ואין לזרים אתו.

ואם כי ידוע שהתבלין היותר מועיל נגד היצה"ר הוא עסק התורה, כי המאור שבה מחזיר למוטב, אבל כמה דברים אמורים שנפשו מטהרה מזהמת עונות ומחשבות זרות והוא רוצה להמשיך עליו קדושה עליונה ויראת שמים, אבל הלומר תורה בעודו רשע המתהלך באשמוי ונאחז בסכך קוצי הקליפות רח"ל, אזי אין בה הכח והסגולה להכניע את היצר הרע כי עוד יוסיף בזה חטא על פשע, ומקרא מלא דבר הכתוב (תהלים נ') ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי. ובספה"ק המשילו ר"ז לרין שנפסק בנמרא ובפוסקים שבמקום ריח רע אסור לעסוק בתורה ותפלה וצריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח (עי' או"ח סי' ע"ט), כן הרבר הזה שמוכרח מקורם עסקו בתורה ותפלה להטהר ולרחוץ מטומאת מעשי און ומחשבות הבל וחטא, וע"כ הצריכו להרהר בתשובה לטהר ולנקות איברי נשמתו מכל עון ואשמה בטרם כל, וזאת התורה שלומד בקדושה היא העולה למעלה והיא תבלין וכלי זין להכות ולנצח היצה"ר. וכבר מלתי אמורה לפרש בזה הכתוב בפרשת לך לך, וישבו ויבואו אל עין משפט, כלומר אם שבו בתשובה קודם שבאו אל עי"ן משפ"ט, רהיינו קודם לימוד משפטי התורה שניתנה בע' פנים, היא קרש, לימוד כזה ממשיך קדושה על האדם, וזוכה עי"ז, ויכו את כל שרה העמלקי, להכניע כוחות הסט"א שנקרא עמלק הוא היצה"ר ולהכותו עד כלותו.

וסבת דבר זה שתורה ומצות שנעשו בשותפות עם היצה"ר אין להם הכח להכניע הסט"א ולהמשיך על עושיהם רוח טהרה וקדושה שיהא מצוה גוררת מצוה, הוא, כי רצון הקב"ה בנתינת התורה לנו ה' כדי שיתעצם נשמתנו בקדושת מקור התורה ית"ש ולא יהי' בנו בלבנו אל זר זה יצה"ר אפי' שמץ מנהו כאמור (שמות י"ט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו', ולכן נתן לנו

תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו שנדבק לבנו ביראתו ביחוד גמור בלי שום סיג ופגם של מחשבת עון ונדנדור הרהור חטא. ואפשר שזהו מאמר חכמז"ל במדרש (שה"ש רבה א') בשעה ששמעו ישראל אנכי ולא יהי' לך נעקר יצה"ר מלכם, כי ראו אז במעמד הנבחר בעת התגלות כבוד מלכות שמים כי אין לעבוד אותו ית' אך ורק כשנבער מקרבנו את היצה"ר עד תומו, ובכל לב ובכל נפש נמליך ונייחד את הקב"ה בכל מעשינו, כי זהו הדרך היחידי לקיים רצון הבורא בשלימות שהתורה והמצות ישאר ברשותנו כל יעשקונו זדים.

ומעתה לא נפלאות היא ולא רחוקה מאתנו להבין למה הקדימו ישראל בזמן מתן תורתנו ואמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע, אשר בפשטות אין לזה הכנה כלל כי איך יתכן לעשות בטרם ישמעו וידעו כדת מה לעשות, וכבר האריכו המפרשים בזה לפי דרכם. ולעניננו נוכל לפרש נעש"ה מלשון תיקון (כמ"ש רש"י עה"פ וכן הבקר אשר עשה (בראשית י"ח) עיי"ש, וכ"כ בחזקוני בפ' בראשית עה"פ אשר ברא אלקים לעשות עיי"ש), ובני ישראל היטיבו אשר דברו, מקודם נעשה לתקן את כל מה שפגמנו ע"י תשובה וחרטה ונבקר את כל מעשינו שלא יהא בהם אפי' ריח ושמץ של עון ואשמה ומחשבה זרה ח"ו, ואז נוכל לשמוע וללמוד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת בקדושה וטהרה כראוי וכנכון בלי עירוב טוב ברע.

ולאור דברינו אלה נראה לפרש דברי המשנה במס' ר"ה (כ"ט.). והי' כאשר ידים משה ירו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק וגו' וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין וכו'. ולכאורה יל"ד בקושיית המשנה, מהו הרבותא שידיו של משה איש האלקים מנצחות במלחמה וכי זו כלבר עשה לנו בן עמרם הלא הרבה אותות ומופתים נעשו על ידי משה רבינו ע"ה. ובאמת לפי תירוץ המשנה תו"ל להקשות וכי למה הי' משה צריך להגביה את ידיו אלא לומר לך וכו'. גם יש להבין איך שיעבדו בני"י את לבם לאביהם שבשמים ע"י הסתכלות בידיו של משה. אמנם עפ"י הנ"ל יתורץ הכל על נכון, ובהקדם מה שכתבו חכמי הקבלה שעל עשר אצבעות ידיו של משה רבינו היו חקוקים ומאירים עשרת הדברות חמשה מימין וחמשה משמאל, ובאמת הי' ראוי שתנתן תורה לישראל ע"י ידיו של משה בעצמם, ולא ניתנו הדברות בלוחות אבנים, אלא מפני שהקב"ה צופה ומביט סוף דבר בקדמותו, שהם עתידין להשבר באשמת חטא העגל, וחם הקב"ה שלא תשברנה זרועות צדיק יסוד עולם ח"ו, ועל כן באו האבנים במקומו. (וכתבו לפרש עפ"י הכתוב בס"פ בשלח, וידיו משה כבדים ותרנומו יקרן (ובזוה"ק כ' יקרין וקדישין). כי להיות ידיו של משה בחיר היצירה ועצמיות התורה חשובות כל כך, ע"כ ויקחו אבן וישימו תחתיו, שניתנו לוחות אבנים במקום ידיו של משה). ומעתה מובן מאוד דברי המשנה, כי כאשר הרים משה רבינו את ידיו הק', ובני ישראל הי' מסתכלין ורואין שבהם חקוק אנכי ד' אלקיך ולא יהי' לך אלהים אחרים על פני, שזה מורה על העבודה האמיתית

והתמימה לעברו בלבב שלם בתכלית השלימות ולא ליתן מקום כלל לזולתו ח"ו, שאי אפשר להיות עובר ר' באמת ולסגל לעצמו תומ"צ ומעש"ט מבלי לבער מקורם היצה"ר ולגרשו כלה, וכשראו כך, מיה שיעברו את כל לבם לאביהם שבשמים בלתי לר' לברו וקבלו עליהם ועל זרעם לבער את האלהים אחרים מגבול הקדושה לגמרי, ועי"כ היו מתגברין בני ישראל לנצח ולהכניע את קליפת ראשית גוים עמלק ולהנחיל מפלה לכוחות הטומאה וממילא וגבר ישראל.

וברבר האמור יש לקשר סוף התורה לתחלתה, אשר עשה משה לעיני כל ישראל בראשית ברא אלקים וגו', שמשה רבינו הרים ידיו הטהורות לעיני כל ישראל כדי שישתכלו כלפי מעלה ויראו אנכי ולא יהי' לך, תחקוקים על ידיו, והיינו בראשית ברא אלקים, בשביל התורה שנקראת ראשית, ועי"כ יזכו להתגבר במלחמת היצר זה עמלק, וגבר ישראל, שנקראו ראשית, שנאמר (ירמ' ב') קודש ישראל לר' ראשית תבואתו.

ומכלל דברים אלו אנו למדין עד היכן צריך כל איש ישראל להרחיק א"ע מן העבירה ומן הרומה לה, שלא יתן לשטן המשחית לבוא אפי' אל פתח ביתו, כי על מנת כן קרבנו המקום לעבודתו ונתן לנו את תורתו הקדושה כדי שנרבה בו תמיד ולא נלכד בשחיתות היצה"ר אפי' ברקת מן הרקת, והארם הפוגם את נשמתו כרוב סרעפיו בקרבו לרדוף אחר תענוגי עוה"ז ופתויי יצרו הרע, הרי הוא משתף שם שמים ורבר אחר ח"ו וגורם שגם התומ"צ ומעש"ט שלו הם מגואלים במחשבות פסולות וגוספו גם הם לכוחות הסט"א כמבואר לעיל שמדרך התורה א"א לפסוח על שני הסעיפים לעשות רצון קונו וחפץ יצרו בהרי הרדי, כי הקדושה והפכה לא יתעברו להיות לאחרים כלל.

וכהיום הזה אשר אנו מחנכים ס"ת לזכרון נשמות אלפי הבחורים הקדושים תלמידי ישיבות עץ חיים רבאבוב שנהרגו ונשרפו על קדושת השם באש הגדולה עם רבם ומאורם כ"ק אאמו"ר זצוק"ל ר' ינקום רמם, שהוא הטביע בהם חותמו אמת והשקיע כוחות עצומים לנחותם בדרך עץ החיים של אהבת תורה ויראת שמים ולהאיר להם אור אמונה ורעת ללכת במסלה העולה בית א"ל בקדושת החסידות וטהרת המדות, ומחכמתו האציל עליהם והדריכם לייגע בתורה ועבודה בתמימות בלב שחור ורוח נכון וצנוע במדרגת הרבה יותר נעלה וגבוה מבני הרור הזה — אם כי תה"ל תלמידי בית מדרשנו עוסקים בתורה ומתנהגים בחסידות וביניהם לומדים מופלגים ויראי ר' מרבים כל רואיהם יכירום כי זרע ברוכי ר' המה — אבל מ"מ לאבוננו אין לנו היום השנה מסדר החיים של הרור העבר, שמחיצה וחומה בצורה עמדה אז להכדיל בין הקודש ובין החול, והבחורים והאברכים בימי קדם היו, ברובא דמנכרי, מרוחקים ומובדלים לגמרי מכל השפעה חיצונית, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל התקלס בהם, עד שפעם התבטא לאמר, אין לנו להתבייש עם הבחורים שלנו אפי' כלפי הדורות הקודמים מלפנים. — ואפשר שנוכל להמליץ עליהם רברי דוד המלך (שמואל"ב א') הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו וגו', וכוונתי בזה, שלא הי' הברל בין מותם לחייהם, כי

כשם שעלו על מוקד קדושת שמו יתברך בלב טהור ובלי שום מחשבת פיגול ח"ו, כלשון בעל החרדים ז"ל בשירו, קדושיך בניך בין העמים מסרו נפשם כמו עולות ושלמים, כן בחייהם חיותם ג"כ מסרו נפשם לחיות נשמים מכל פגם של הרהור יצה"ר ומחשבה שאינה רצוי' וקדשו שם שמים ברכים ברבקותם בלו"נ במקור הקדושה, לא למדו כתב ולשון העכו"ם ולא קדאו במכתבי עתים לדעת מהנעשה והנשמע בעולם הגדול והנכבד, לאשר לא הי' להם כל ענין במאורעות תבל ויושבי בה, כי כל מעינם הי' באורחות צדיקים ודרכי החסידים, ומקור חיותם ושעשועם הי' לקרב לבות בני ישראל לאביהם שבשמים ולהכניסם תחת כנפי השכינה, חובה מוטלת עלינו היום להתבונן איך נבוא להדמות אל הנפשות הנקיות והטהורות האלו הי"ד שזכו שמעולם לא דרכה כף דגלם בחוצות אמעריקא הטמאים והמזוהמים, ומצות עשה שהזמן גרמא לפשפש במעשינו מתי נגיע למדרגה הראוי' שלא נהי' מעורבים ח"ו בשמותים והבלים כי נשתדל בכל אמצעי כוחנו לעקור את היצה"ר מלבנו ולשוב אל ד' לעסוק בתורה ובמצוות במעלה עליונה כמצווה עלינו בתוה"ק ונגע השטן לא יקרב באהלנו להשתתף עמנו, דק נעשה כל עבודת בוראנו בלב שלם באמת ובתמים והי' מחננו קדוש וטהור.

וכשהיינו שמחים ומרקדין היום בשמחת התורה בזמרה וצחלה וקול המון חוגג, אמרתי אני בלבי, שגם בהיכלות העליונים בשמים ממעל הקדושים האלו הי"ד רוקדים כנגדנו בכל עוז וחרוה, ומובטחני שגם הם ששים אתנו משוש בשמחה של מצוה זו שכתבנו ס"ת לעלוי נשמתם וזכינו אותם במצות כתיבת התורה הקדושה שהם מסרו נפשם עלי' בחייהם ובמותם, והגם שנתעלו למדרגה כ"כ גבוה מעל גבוה ולגדולת נשמתם אין חקר כי נהרגו על קדושת השם, וחכמינו ז"ל אמרו בגמרא (פסחים נ.) הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן ואין למעלה ממדרגתן, מ"מ יש עילוי ויתרון אור לדוממות נשמתן בלימוד תורה וקיום מצוות שעושין לטובתן בעולם השפל הזה, כאשר כבר הורה זקננו הרה"ק מראפשיץ זצוק"ל על ההילולא בליוענסק, שבין החבריא הי' חילוקי דעות אם ללמוד משניות כנהוג, כי אמרו שהרה"ק הרבי ר' אלימלך זצוק"ל נתעלה וישב במעלות קדושים וטהורים למעלה מהשגת ובינת אנוש, ונשמתו הק' אינה צריכה להם ולתורתם, אולם הרה"ק מראפשיץ זצ"ל צוה שילמדו משניות, ואמר משל למה הדבר דומה, לרגים שבים שבעת ירירת הגשמים הם צפים ועולים אל פני המים כדי לקבל רביבי מטר לתוך פיהם, וכי צמאים הם הרגים מאין להם מים, הלא משכנם ומקום חיותם הוא רק בתוך הים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, אלא הענין הוא שהרגים יש להם רק ממין המים שהם גדלים בו, אבל מי גשמים מן החוץ אין להם, וע"כ חביב להם כל טפה וטפה ממה שלא נמצא אצליהם, וכן הדבר הזה, שאה"נ שהרר"א זצ"ל לא חסר לו בעולמו דבר והוא יושב בין הצדיקים בעדן גן האלקים ליהנות מזיו השכינה וללמוד תורה במתיבתא דרביה, מ"מ כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות ואין ביכולתו עוד לקיים שום מצוה בגשמיות, וכשמכבדין אותו במצוות ומעש"ט ולימוד תורה שנעשו לטובתו

בעוה"ז ע"י בני ישראל המקיימים תומ"צ בגופם ובבשרם, יש לזה חשיבות גדולה וחביבות מיוחדת, עכ"ד. ולפי"ז יש להם לנשמות הקרושים הי"ד הנאה וקורת רוח בעולמם בישיבה של מעלה, ובפרט כ"ק אאמו"ר הגה"ק זללה"ה בהיכל קרשו חרי נפשי' בחרוה עילאה כי נשאר פליטה בהר ציון, וגם אחר חורבן וכליון נורא שעבר על נפשנו, תלמידי תלמידיו יושבים באהל של תורה ועושים באהבה ויראה רצון קונם, זה חלקו מכל עמלו. אשר על כן נתחזק אנחנו להתגבר על כל המניעות ונחי' עמלים בתורה בקדושה ובטהרה ברכי החסידות כאשר צוו אבותינו ורבותינו הקדושים זללה"ה זי"ע ולא נטה מהם ימין ושמאל.

ועתה נשובה ליישב מה שרקקנו בראשית מאמרנו למה תקנו לומר אלה מקראי קודש בעת פתיחת הארון לחוצאת ס"ת. כי אלה הרברים רבר משה אל כל ישראל לאמור הן הראנו ר' אלקנו כשנגלה עלינו בהר סיני לרעת כי ר' הוא האלקים, ושמענו וראינו אנכי ולא יהי' לך בריבור אחר, להורות לנו שלימוד התורה ועבודת הבורא ית"ש יתכן אך ורק כשהוא בקבלת עול מלכות שמים בלב טהור ובלי שמץ תערובת היצה"ר ושיתוף אלהים אחרים ח"ו, ולכך נעקר אז יצה"ר מלכות בני ישראל לגמרי, וזהו אומרו אתה הראת לדע"ת, הכוונה על שלימות הרעת וחרות גמור מיצר הרע ורוח שטות המביא לירי חטא, וחזר לומר אין עוד מלבדו, כרי להזהיר ביותר על ייחוד כל המעשים והרצונות לר' לברו במחשבה זכה ונקי, ראל"כ הלא ישפיע חיות וכוחות להספ"א והחיצונים ר"ל, שיחטפו ממנו תורתו ועבודתו להיותו מעורב טוב מרע, ולכן ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ר' ויפוצו אויביו וינוסו משנאיך מפניך, והקשינו לעיל באיזה שונא משתעי קרא, אמנם מעתה יובן שפיר, דקאי על השונא המוחלט הידוע זהו היצר הרע אשר שלמה המלך מכנהו בשם שונא (עי' סוכה נ"ב:), כי אין לך אויב גדול יותר מהיצה"ר שאורב ומתנכל תמיד להכשיל את האדם ובתחבולות שונות מסיתו להבלי תאוות העוה"ז כדי לפגום את לבו ונשמתו בשיקוציו, ואם אין האדם מתגבר עליו לנצחו, יש להספרא אחרא חלק ונחלה גם בתומ"צ ומעש"ש שלו כנזכר ברברינו לעיל, שהרי הי' שותף עמו בכל מעשיו ועושו ממנו זכויותיו, וזהו שאומרים, ויפוצו אויביו וינוסו משנאיך מפניך, כלומר אשר ישלמו היהודים המה בשונא נפשם הנצחי להכניעו ולגרשו מפנימיות מחשבתם כרי שיוכלו לעסוק בתורה ועבודה כרצון הבורא בקדושה וטהרה כראוי, שע"ז נזכה לגאולה שלימה, כי רק לימוד תורה ועבודת ר' במרדיגה עליונה בכוחה להחיש פדיון נפשנו ולמהר רגלי מבשר שלו, כאשר כל העמים יחריו יאמרו לנו ונעלה בית ר' ויורנו מררכיו כי מצוין תצא תורה ודבר ר' מירושלים, ולזה מסיימין לומר בדרך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו, כי בוא יבוא משיחנו בזכות העבודה התמימה והצרופה ולימוד התורה בקדושה ככוונתו ית"ש בנתינת התורה לעמו ישראל שיהיו לו לעם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש.

הדרך למילתא קמיתא לפרשת כתיבת ספר תורה, דאחר כל הרברים האלה שהקדמנו כבר יונח לנו למה התחיל הכתוב בלשון ועת"ה, כי אמרו חכמז"ל

(בב"ר פכ"א) אין ועתה אלא תשובה, ומן ההכרח להקדים ענין התשובה לפני כל התורה והמצוה כאשר בארנו עד הנה, כי אם לא יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו לא יוכל לקיים שום מצוה כתיקונה כי משחתם בהם מום בם, ולא יעלו לרצון לפני האלקים אשר יראה ללבב, גם תפלתו ותורתו תועבת ר' היא כי לרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי, ע"כ פתח הכתוב בתשובה תחלה כדי ללמד את בני ישראל שבסתרם לימור התורה וקיום מצותי, צריך כאו"א לשוב בתשובה שלימה לעקור את היצה"ר מלבו לגמרי ולכוון בתכלית שלימות המחשבה רק לשם ד' ית"ש אשר קדשנו במצותיו וזהו הירנו שאותו לברו ביראה נעבוד ולא לעשות אתו אלהים אחרים ח"ו, כי עבודת הכורא בשותפות עם היצה"ר המבלבלו במחשבות זרות והרהורי הבל הוא נתינת חלק ונחלה להס"א רח"ל. ומה מאוד מדויק לפי"ז הלשון ועתה כתבו לכ"ם וגו', כי הכוונה היא לכם דייקא, לכם ולא לזרים, ע"ד שפירש הגאון בעל נוב"י ז"ל בהמצוה הראשונה החורש הזה לכם שפעולת המצות יהיו כולו לכם ולא יהיו להחיצונים שום אחיזה בהם, וע"כ הזהיר שוב כאן במצוה האחרונה בתורה, כי זהו עיקר גדול ותנאי קודם למעשה בכל התורה כולה, כמו שסיים שם במדרש (המובא לעיל בדברי הנוב"י ז"ל), אמר הקב"ה לא נתתי את התורה אלא לכם שנאמר (משלי ג') כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, ובא ללמד שקיום התורה ומצותי הוא רק באופן כשהוא לכם ואין לזרים אתו, כאמור נירו לכ"ם ניר ואל תזרעו אל קוצים. וכאשר יקיימו בני ישראל את המצות בלב שלם בלתי לד' לברו וישעברו כל נפשם לאביהם שבשמים בלימוד תורה לשמה כראוי, יעלה בידם לנצח ולשבור עול הגוים והגליות מעל צוואריהם עד שימחה שמו של עמלק ויזכו להכנס לארץ ישראל ככתוב (תהלים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבוד ישמרו חוקיו ומשפטיו ינצורו וגו', וזהו שמסיים כאן הכתוב, למען תהי' לי חשירה הזאת לעד בבני ישראל כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותי, כן יעשה האל ברוך רחמיו וחסדיו ע"י ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהוררת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

דרוש לתשובה

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל¹

את זה אמרתי בר"ה תקס"ט לפ"ק.

בפסוק שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוניך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה' כו'. ויש לדרק דבפסוק ראשון מדבר בלשון יחיד שובה ישראל כו', ובפסוק שני מדבר בלשון רבים קחו עמכם כו'. ועוד דבפסוק ראשון הוא אומר שובה ישראל עד ה', ובפסוק שני הוא אומר ושובו אל ה', ועוד דקרוקים כאלה. ואמרתי ליישב כוונת הפסוקים בהקדם הש"ס דיומא דף פ"ו, א"ר לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' כו', ור' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל, (וגרסו בילקוט שמעוני ובעין יעקב) איני והאר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה שנאמר הן ישלח איש את אשתו כו' ושובו אלי נאם ה', ומתריך (בילקוט ובעין יעקב), לא קשיא הא ביחיד הא בציבור. וקשיא לי, לר' יוחנן דבציבור הוי אל ה' ממש, הא מקרא מלא כתוב בתורה בפ' ואתחנן, בצר לך ומצאוך את כל הדברים האלה ושבתי עד ה' כו', והתם בציבור מיירי כדכתיב מקמי הכי והפיץ ה' אתכם בגוים כו', ומדוע כתיב גם שם עד ה' דהוי עד ולא עד בכלל לר"י, והא בציבור לא סבר ר"י דלא עד בכלל, וצ"ע.

וליישב זה אקדים עוד מימרא אחרת כיומא שם, דאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזרונות נעשו כשגגות כו' שנאמר כי כשלת בעוניך, האי עון מזיד הוא וקרי לי' מכשול דהיינו שוגג, ופריך והאר"ל גדולה תשובה שזרונות נעשו בזכויות, ומשני כאן מאהבה כאן מיראה, והקשה האלגאזי בספר אהבת עולם, דא"כ גם לעיל אקשיא דר"י אדר"י ה"ל לתריך כאן מאהבה כאן מיראה, ויעו"ש שהאריך בזה.

ואני אמרתי בפשיטות דלק"מ, דהנה יש להקשות עוד בהא דמשני אפסוק שובה ישראל כו' כי כשלת, דמיירי מיראה, דהוא גופי' קשיא, איך יתכן שהנביא יתן עצה לעשות תשובה מיראה, טפי ה"ל לומר להם שיעשו תשובה מאהבה, (אף) [ועוד] כי לשון כי כשלת בעוניך הוא לשון עבר, כאלו נכשל קודם התשובה, ולפי הגמרא נעשה מכשול לאחר התשובה, והל"ל כי תכשל כו'. ואמרתי דהרא מתורץ באידך, דווראי דרך העולם שהרשע לא יהפוך קושי ערפו בפעם אחת מקצה אל קצה לשוב מרשעתו מאהבת השם, אכן זהו הדרך הטבעי, אם עדין לא נתמלא סאתו, וה' חפץ בהצדק, הוא ברחמיו יתברך מענישו, ואם אז יכנס לבבו הערל לשוב מיראת העונש עכ"פ, אזי יתכן שיהלך ממדרגה למדרגה וישוב אח"כ מאהבה.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — הועתק מכת"ק המונח בגניז ירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו השי"ת בבריות גופא ונהורא מעליא.

ומעתה גם הפסוק שובה ישראל מיירי מאהבה, אלא שיעץ להם הנביא לאמר, כי כשלת כו', ר"ל אם כבר נעשה מכשול מהעון ע"י תשובה מיראה, אז הוא מיעצם לשוב מאהבה. (והי' אנכי שאמרתי זה מרעת דנפשאי, ומצאתי שוב קצת קרוב לזה בהאלישיך, יעו"ש).

והנה כי כן מתורץ קו' האלגזי הנ"ל, ראקושיא דר"י אדר"י לעיל מקמי הכי, לא מצי לתרץ כאן מאהבה כאן מיראה, והיינו דהפסוק שובה ישראל עד ה' אלקיך יהי' מיירי בתשובה מיראה, דז"א, דלפי האמור הלא גם פסוק זה מיירי מתשובה מאהבה וכדחוכחנו מהני קושייתא דאמרן, דלא יתכן שיתיעץ הנביא לשוב רק מיראה, וזה ברור, ודו"ק.

ויצא לנו מזה דאפילו בתשובה מאהבה, ביחיד הוי רק עד ה' ולא עד בכלל לר"י, משא"כ בציבור שפיר הוי אל ה' אם עושין מאהבה, משא"כ מיראה, ומתורץ קושייתי הנ"ל מפסוק בצר לך כו' ושבת עד ר', דאף דבציבור מיירי התם, מ"מ הוא רק מיראת העונש, וכדכתיב בצר לך כו', ולכן אף דבציבור הוא, הוי רק עד ה', ודו"ק כי גם זה ברור מאוד.

ולפ"ז פי' הפסוקים הנ"ל כך הוא, שובה ישראל, מוכיח הנביא תחילה להיחיד שיעשה תשובה מאהבה, אך עכ"ז הוי רק עד ה', ולזה אומר הנביא להלן, אבל אני מיעץ אתכם, קחו עמכם דברים, דהיינו דברים, ותהיו מרויחים, ושובו אל ה', שתגיע תשובתכם לכסא הכבוד. ומפרש עוד דהדברים שיקחו עמם יהי' על דרך שיאמרו אליו, כל תשא עון, ר"ל שכל העון יהי' נמחק, שאפילו שונג לא יהי', והיינו ע"י תשובה מאהבה, שהוא, וקח טוב, דהיינו כולו טוב, ותהי' הפעולה, ונשלמה פרים שפתינו, שאפילו זכויות יהיו נעשין מהזדונות כחלב פדים ואילים, וזהו אם שפתינו מאהבה ישובו, כנלע"ד בכוונת הפסוקים האלה.

ובזה יש לבין הפסוק בהפטורה דו"כ, ואמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. ויש לדרקק על כפל מלת סולו סולו. ולפי האמור א"ש, ראמר הנביא דתרי תשובות יעשו, והיינו סולו סולו, דבתחילה ישוב אף אם רק מיראה הוא, והיינו לפנות הדרך, להרים מכשול מדרך עמי, דבתשובה הראשונה יפנה הדרך מעון, דהיינו המזיד שיעשה ממנו שונג, ואח"כ הרימו גם המכשול, דהיינו השונג, מדרך עמי, דע"י התשובה מאהבה יעשו ממנו זכויות, ולכך אמר דבתחלה פנו דרך, דרך הארס לשוב מיראה תחילה.

בדין מצרנות

מהגאון מוה"ר יהודה צבי באמבאך זצ"ל⁽¹⁾
מבי דינא רבה בק"ק לבוב

נשאלתי במעשה שבא לפני מחותני הרב הגאון מוה"ר מרדכי רב"ד דפה זצ"ל, והייתי ג"כ נזקק לדין ושאלה זו, באחד ששכר בית החורף אצל אחד, ואכנה שמם, ראובן שכר בית החורף אצל שמעון ואח"כ השכיר ראובן מקום אחד בתוך בית החורף הזה ללוי, ושתי השוכרים הנ"ל דרים בתוכו, ובתוך משך זמן השכירות משניהם, שכר לוי משמעון הדירה לצורכו לברו, וראובן טוען שהוא מצרן הואיל ששכרו תחילה והוא השכיר מקום ללוי, ושניהם אי אפשר שידורו ביחד כמו בעת, מאיזה טעם, ולוי טוען אחר שדר שוב בבית הזה הרי הוא מצרן כמוהו.

תשובה. דהנה הרשב"א ומובא בב"י (סי' קע"ה סעיף צ"ב מחו' כ"ט) כתב וז"ל, ראובן יש לו קרקע ומעלה ממנו מס לשמעון וכו', אמרתם שאותו שמעלה ממנו מס (דהיינו ראובן) מכר קרקעו ליהודה וכבר קנה יהודה האדנות משמעון ואעפ"כ חוזר ראובן ותובע האדנות מיהודה שימכור לו אותו האדנות שקנה משמעון משום שבשעה שקנאו זכה בו הוא מחמת המצרנות ואעפ"י שמכר הוא את חלקו בגוף הקרקע זכות המצרנות לא מכר לו, והשיב הרשב"א וז"ל בקצרה, נראה לי דהדין עם יהודה דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, ועוד דדין בן המיצר אינו אלא משום ועשיית הטוב והישר כל שהוא ראוי לחבירו עם קרקעו, וכל שמכר את הקרקע אזיל מיניה עשיית הטוב והישר, ואעפ"י דכל קונה סמוך למיצר הוי ליה בשלוחו של בן המיצר וקנה בן המיצר וכו' אפילו הכי מסתברא דכל שמוכר קרקעו מחל המצרנות וכמורה דאיך לאו בשליחותיה זבין, עכ"ל בקיצור. וזהו במכר קרקעו מחל המצרנות של האדנות הנ"ל, אבל בזה מיד ששכר את בית החורף הנ"ל זכה בהמצרנות לדין דקיי"ל כמ"ד דיש בשכירות דינא דבר מיצרא, והגם שהשכיר לו חלק ממנו ללוי, זכות המצרנות לא מחל ללוי, בשלמא בגוונא דשאלת הרשב"א הנ"ל שכבר מכר כל השדה כולה ליהודא שוב לא שייך ביה דין מצרנות וכנ"ל טעמו, אבל בנידון דידן דעדיין השוכר הראשון היה דר בה בעת שהשכירו חלק ממנה, יש לומר דזכות מצרנות שזכה ראובן תחילה בשעה ששוכרו, לא מחל ללוי כלל, והוי לוי בשכירתו כשליח בשביל ראובן, כ"ז עלה לומר [לכתחלה].

(1) נולד בשנת תקל"ו לאביו הרח"ג מוה"ר חיים זאב באמבאך מלבוב. שימש כדיין כבי דינא רבה דק"ק לבוב. נרפס ממנו ספר מנחת יהודה (תשובות). נפטר בשנת תרש"ו בערך. — תשובה זו הועתקה מפנקס כתי"ק והגיע אלינו מאת נכדו ידירנו הרב אברהם יעקב באמבאך נ"י מירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ר'.

אבל לרינא נראה רבאמת אם שניהם עריין יכולין לרור ביחד כמו בשנה זו, רמאי להא דמבואר בש"ע סימן קע"ה סעיף ס"ב, דכל אחד מצרן לשלו, אבל בשאלה הנ"ל שוב לא היו יכולין לרור ביחד מאיזה טעם, אלא או זה או זה, יש לומר דזכה בה לוי ששכרו, דיש לרמותו לאחר שיש לו ב' שדות אצל שדה של חבירו, ומכר שדה אחת ממנו לחבירו, דחבירו נעשה גם כן מצרן, ובזה לא מצינו דנאמר נתי דמכר לו שדהו מ"מ זכות המצרנות שחי' הוא לברו בתחילה קודם שמכרו לו דלא מכר לו, דמכל מקום ממילא כשיש לו שדה אצל שדה חבירו שוב מצרן הוא, ויש לי ראיות לזה, אבל המה אך למחסור להמעיין, ובהאי גוונא, הגם דקנה מחבירו, שוב שוים במצרנות, ועיין ב. . . וה"ה בזה ששכר אחר שכבר דר בתוכו, נתי ששכרו מהשוכר הראשון ששוב דר בתוכו, לדין דקיי"ל דיש בשכירות דין מצרנות כנ"ל, הרי הוא מצרן כמו השוכר הראשון, ומי ששכר תחילה זכה בו.

והרשב"א אינו מפלפל, אלא בשאלתו שקנה הארנות קודם שקנה הקרקע מראובן ולא היה מצרן אלא ראובן בעל השדה לחודיה, וקיי"ל דמי שקנה מצרנות של חבירו אפילו במעות עצמו אינו אלא שלוחו של המצרן והמצרן אינו חייב אלא רמיו, ועיין בסימן קפ"ג סעיף ד' בהג"ה, והוצרך הרשב"א לבוא בזה מטעם מחילה וכנ"ל, אבל בהאי גוונא ששכר, כשהוא מעצמו מצרן ע"י שדר בתוכו, שניהם שוים במצרנות, כ"ז יצא מאתנו הב"ד אחר עיין בפוסקים, ורשמתי בספרי בשביל מעשים בכל יום⁽²⁾.

(2) הגאון מוה"ר יעקב מרדכי באמבאך מדאבראמיל זצ"ל חיבר ספר אפיקי מים הערות על רברי זקנו (אבי אביו) זצ"ל. הספר אפיקי מים לא נדפס עריין, ומשם הועתקה הערה רלהלן:

אם כי הרב יצא מפי בית דין הגאון זצלה"ה, דשניהם חשובין מצרנים בשוה, לפענ"ד נראה דיש לרין בזה, עפ"י מה דמשמע בב"י בס' קע"ה מחו' ל' במעשה שבא לירו וכו' דהיכא דאחר יפה כוחו מן השני חשוב הוא יותר מצרן, ועיין ש. ומעתה יש לומר לפי מה דקיי"ל בס' שט"ז (ס"א) רמי שהשכיר ביתו לאחר ושייר כח לעצמו לרור עם המקבל מתנה או השוכר יכול למכור כחו לאחר יעוי"ש, הגם דשם סעיף ב' בשנים ששכרו בית בשותפות וכו' קי"ל דאין אחד מן השותפין יכול להושיב אחר במקומו, מחלק שם בסמ"ע, רשאני הכא דריאש השוכר נפשו מתחלה לקבל גם אחר, מאחר שכל אדם שליט בביתו לעשות בו מה שירצה והרי שייר לנפשו כח לרור בו וה"ה אחר במקומו יעוי"ש. ונראה לי דה"ה היכא דשכר אחר דירה לעצמו והותנה עם השוכר שיוכל ליקח לו שותף לדירתו, והשוכר אח"כ חלק מזה לאחר שיוכל להשכיר אח"כ גם חלקו, דהמשכיר אינו יכול לעכב כרקוי"ל שם דיכול השוכר להשכיר לאחרים אם אין ב"ב מדויבים יעוי"ש, וגם השוכר השני אינו יכול לעכב כיון דהשוכר הראשון הוי כמכר אצלו והוא שליט בביתו לעשות בו מה שירצה א"כ בודאי השוכר השני מייאש עצמו מתחלה לקבל גם אחר במקומו וכנ"ל.

ועפ"ז נראה לומר דחשוב השוכר הראשון טפי מצרן משוכר השני, כיון רכוחו יפה טפי שיוכל להשכיר חלקו לכל מי שירצה, משא"כ השוכר השני בודאי אינו יכול להשכיר חלקו, כי השוכר הראשון יכול לומר אותך [אני] יכול לקבל ולא אחר וכרקיי"ל שם, וצ"ע.

בענין אין עירוב והוצאה כיו"כ

מהגאון מוה"ר אורי מיללער אבד"ק ברעזאווא זצ"ל¹⁾

בעזה"י. ברעזאווא יום ג' ויגש תרל"ד לפ"ק.

רב ברכות, ושובע שמחות, מדומות ונצחות, יחיו נכוחות, מאלקי המערכות, להרב הגדול המופלג בתורה, ויראה שחורה, החרוץ ושנון, זית רענן, כבוד מהו' בנימין זאב זינגר יחי' אבן פינה בק"ק סעפעש וואראליא יע"א.

הנה זה איזה ימים השגתי מכתבו הטחור מלא על כל גדותיו בתורה חריפות ובקיות, אשר בא פר"מ יחי' לכבדנו לבנות ולסתור מה שהעלתי במצודתי בעה"י בספרי בן אורי בסוגיא דקלוטה, ואף כי לא זכיתי להכיר את כבוד פר"מ נ"י, וגם שם מקומו לא נודעתי, בכל זאת שמחתי מאוד בדבריו הנעימים, ובהורעה כי הוא וחבורתו הקרושה לומדים מס' שבת בעיון, וכי שמתם עיניכם גם על ספרי אשר אולי אינו לפי כבודכם, וגם אני לא חברתי את ספרי רק לכני גילי מעט האיות כמוני, ילמדו בו וימצאו את מבוקשם, ואני עשרתי אם אזכה להאיר עיניהם באיזה מקום קשה בעה"י, אמנם גדולי תורה אשר כמוהו וכאשר ניכר לי רב ערכו מתוך אנדרתו לא חשבתי כי יעסקו בו ויכבדונו בפלפול נאה וחרוץ. ושבוע העבר הייתי טרוד מאוד בלימוד השיעור עם התלמידים יחיו ובפרט לדרוש בשבת חנוכה ור"ח ולא יכולתי להשיב על אתר, והיום פניתי בעזה"י לכבודו כי רב הוא, ואען ואומר.

ראשית דבריו בא הדרתו עלי על מה שישבתי בספרי ליישב קושית הפנ"י, מי עדיף ר"ע ממשנה, ופר"מ נ"י תמה על דברי בחבילי קושיין, ומסתמא כתובין אצלו ואין מן הצורך להעתיקן, ומלכר מה שנלע"ד שגם רבי ואחרים ע"כ סוברים בזה כר"ע רתחומין דאורייתא, הנה רבי סתם המשנה פ' כלל גדול דיש ל"ט מלאכות, ומוקי לה בגמרא דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע, דאי לא"ה קשה דידע לה לשבת במאי, ואחרים סתם היינו ר"מ כידוע, ור"מ אית לי' להדיא בעירובין ל"ה: תחומין דאורייתא יעיי"ש, וא"כ יתכנו דברי דרבי ואחרים כמו לר"ע, וכולהון סוברים תחומין דאורייתא. עוד זאת נלע"ד ליישב גם שאר הקושיות של פר"מ נ"י, דלכ"ע ילפינן גם איסור הוצאה מקרא דאל יצא איש ממקומו, רק מרלא כתיב אל יוציא, נחלקו שם בעירובין י"ז אם עיקר קרא בתחומין ולוקין על תחומין, או הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, יעיי"ש, אבל זהו בלתי ספק רקרא אל יצא קאי גם על הוצאה, וא"כ שפיר נקט במשנה לשון יציאות כלישנא רקרא

(1) ראה אורותיו בכר"ש קונט' פ' עמוד כ"א. — מכתב זה הגיע לירידנו מאוצרו של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמדומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנשווערפען. חור והרר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

אל יצא גם לר"ע, וגם לע"ד לרוב תנאים קאי אל יצא גם על תחומין לדעת הפוסקים ז"ל רתחומין י"ב מיל הוא מן התורה, ויעיין מזה בשו"ת נו"ב קמא לאה"ע סי' ב' ושם כתב ריש תנא עכ"פ דסובר תחומין דרבנן גם י"ב מיל, ומוכח לה מסוגיא רעירובין ל"ו ע"א, ובזה מיושבין כל קושיות הדרתו נ"י על דברי אלו, ואין מפרשין לחכם כמותו.

ואיירי ראתאן אמרתי להביא ראי' ברורה לזה רקרא דאל יצא לכ"ע קאי גם על הוצאה, ומלכר דמבואר כן להריא בעירובין י"ז ע"ב דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ר, ובתוס' ריש שבת ריש שתי ררשות על לאו הוצאה, הוכחתי עוד כן מקושית שאנת ארי' סי' ע"א שתמה על דפרם בכריתות י"ד שאמר עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליה"כ, מסוגיא רביצה י"ב שם הוכיחו ממשנה ריש עירוב והוצאה ל"ט וכ"ש ריש עירוב והוצאה ליה"כ, יעיי"ש.

ולע"ד נראה ליישב, רהנה בכמה מקומות נחלקו רש"י ותוס', לרש"י הלכה כרפרם, ולתוס' אין הלכה כמותו. ואמרתי להולכין לשיטתן במה שנחלקו ריש פ' הזורק בהא דילוף שם הוצאה מויעבירו קול במחנה עיי"ש, לרש"י צוה משה שלא יביאו עוד נרבה מצר ששבת הוא ויש איסור הוצאה, ולפ"ז אין ללמוד יו"ט ויה"כ רקילי משבת לאסור בהן הוצאה, לכך פוסק רש"י ז"ל כרפרם ראין עו"ה ליה"כ, אבל התוס' העלו שם כירושלמי שלא חי' אז שבת רק יום חול, ומרקרי לה מלאכה ש"מ דהוצאה בכלל לא תעשה כל מלאכה, יעיי"ש. ולפ"ז בווראי גם יו"ט ויה"כ רכתיב בהו לא תעשה כל מלאכה, נכלל בהם הוצאה, ולכך פוסקים רלא כרפרם רק גם ביוה"כ יש עו"ה. אך באמת הא נפקא לן הוצאה גם מקרא דאל יצא איש ממקומו, ושם ווראי נכלל גם יו"ט ויה"כ שלא נפל בהן מן כמו רקייל הכנה דרבה גם ביו"ט עיין ריש ביצה, ומבואר כן בשו"ת ח"ס א"ח סי' קמ"ח קמ"ט עיי"ש, רקרא זה לא איירי רווקא בשבת רק בכל ימים רלא נפל בהם מן עיי"ש, ולפ"ז על כרחך גם ביו"ט ויה"כ שייך עו"ה, אבל מ"מ לא קשיא על דפרם ראמר זאת אומרת עו"ה לשבת ואין עו"ה ליה"כ, רהא מקרא זה ראל יצא לא נפקא לן חיוב כרת על הוצאה רק לאו בעלמא, כמו ראין חיוב כרת על תחומין דג"כ נפיק ממקרא זה ראל יצא איש ממקומו, ויעיי"ש בספרי ריש שבת מה שכתבתי בזה. ולפ"ז א"ש הא ראמר דפרם אין עו"ה ליה"כ, ר"ל רלא חייב כרת ולא חטאת ביוה"כ על הוצאה, ולכך לא חשיב שם בכריתות לענין חיוב חטאת איסור הוצאה של יה"כ רק שבת, אבל בביצה י"ב שפיר הוכיחו ממשנה ריש עו"ה ליו"ט, רבלא"ה ביו"ט ליכא כרת רק לאו בעלמא, וזה גם בהוצאה מקרא דאל יצא איש ממקומו, וזה לע"ד ברור ליישב קושית השג"א על דפרם לרינא בעוה"י. והרי הוכחנו בכירור רלכ"ע קרא דאל יצא קאי גם על הוצאה, ומיושב בזה קושית פר"מ נ"י ממשנה רציאות השבת דנקט לשון הקרא יציאות אף אם אתיא כר"ע, ודו"ק היטב.

ועל מה שכתבתי בתירוץ הראשון על קושית מהרש"א למה לא הקשו התוס' רבנן דרבי מני וכו', ואני העלתי רי"ל הנך רבנן דרבי ר"ע הוא, ורק על רבנן

דאחרים קשה מני, דלר"ע לא מוכח רק דקלוטה לאו כמונח דמי, אבל דבעיא ד' על ד' מנ"ל. ודחה הדרתו מ"ש דמוכח אם קלוטה לאו כמונח בעי ד' על ד', דאל"כ למה לא הקשו התוס' ג"כ רבנן דאחרים מני וכו', תמחני מאוד, הלא לרבנן אף אם קלוטה לאו כמונח דמי, מ"מ בעיא ד' על ד' מקרא דעל יצא איש ממקומו כמו שכתב הר"י ז"ל דפחות מד' לא נקרא מקום, אבל לר"ע דעיקר קרא קאי על תחומין אם סובר קלוטה לאו כמונח דמי, וודאי לא מוכח דבעי ד' על ד', כיון דממקומו לא קאי העיקר על הכלי רק על האדם, ולק"מ.

ועל יתר דבריו הנחמדים לא אשיב כעת מחמת טירדותי, ואולי עוד אפנה להשיב אי"ה, ובכל אופן אבקשה נא מאת כבודו לעיין בספרי תמיד, ולדעתי ימצא תמיד דברים נכונים בעה"י, והלוואי ירצה לכבדני בהערותיו בפעם בפעם כידי ה' הטובה עליו, ואשמח מאוד, ואם יצוה עלי אשלח לו ולחבורתו איזה בן אורי על הדא, ותל"מ.

ממני מכברו ומוקירו בכל לב ודש"ת ושלוש חבורתו מופלגי תורה יצ"ו,

הקטן אורי מיללער

רב דפה

מחבר ספר בן אורי

בדין קבלת חרם

מהגאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן אבר"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. א' בא ב' שבט תרמ"א.

להרב המופלג מ' דוב בער נ"י קרעמיר מטשערניליצא.

מכתבו הגיעני. ובדבר אשר שאל בדין ראובן שיש לו חנות ומכר לשמעון סחורה כמה פעמים בהקפה זה כמה שנים ונשאר לו בידו איזו סך ותבעו כמה פעמים והשמיטו מדחי אל דחי, ועתה הזמינו לדין וטען הקונה באשר שקנה אצלו כל משך הזמן באופן שלא ירויח אצלו רק עשרה פריצענט למאה, ואח"כ נודע לו ששיקר באמונתו והרויח יותר, ורוצה שיקבל ח' המוכר שקיים כפי המדובר ביניהם, והמוכר טוען שבודאי מכר באמונה, ויען כי עברו כמה שנים אינו זוכר כלל איזו סחורה מכר לו וכמה הרויח אצלו ואם ח' מדובר כלל מהנ"ל ואינו רוצה לקבל ח' אפי' באמת. ורו"מ הביא דברי שו"ת השיב משה שהבאתי בספרי סי' רכ"ז בנדרון כעין זה, והשיב שצריך לישבע, אך שם ח' המעשה שתיכף כשנודע לו שאינהו, תבעו מיר, והמוכר רוצה לבטל המקח, ע"ז פסק דישבע ואם אינו

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח אצל ידידנו הרב המפורסם מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. טוב עין הוא יבורך.

רוצה לישבע ישלם אונאתו, אבל בנ"ד שלא תבעו כלל בכל משך הזמן עד עתה שהומינו לדין עבור החוב, לא גרע מכל אונאה דאינו יכול לתבוע רק כשיעור שיראה לתגר, ואף רבנ"ד לא נתן המעות, הרי אינו נאמן רק בשבועה גם לשי' הב"מ שהובא בספרי, ובנ"ד אינו טוען טענת ברי כלל, וגם לא תבעו כלל, וניכר שהוא בהערמה להפקיע חובו, וגם אין הסחורה בעין, ולכן ישבע לוקח בכמה אינה, וינכה מהחוב, והמותר ישלם, עכת"ד.

והנה ברין לא נתן מעות, רחזור גם אחר שיעור שיראה לתגר, לפ"ד הב"מ נראה רנאמן גם בלא שבועה, וכן מצאתי בשער משפט שכ' דכל זמן שלא נתן מעות אינו חושש לחקור וכמ"ש התוס' כתובות נ"ח, וכ"ה בש"ס בכורות י"ג, וכ"ה גם בחי' רע"א לב"מ מ"ט וע' פ"ת, ולפ"ז גם בלא שבועה נאמן לומר שלא מחל. וגם נראה דהיכי רנו"נ באמונה, ונורע לו אח"כ ששיקר באמונתו, גם אחר שיעור שיראה לתגר חוזר, רלא הו"ל לחוש ולחקור על אמונתו, רמסתמא בחזקת נאמן חי' בעיניו.

אך במה שטוען הלוקח טענת ספק, הרי מעות יש לי בידך כנגדו, אי' לטעון מספק רהו"ל כאיני יודע אם פרעתיך, ואפי' ספק פרעון קודם הלואה חייב, וגדולה מזו כ' בקצה"ח סי' ע"ה ראפי' אם המלוה טוען ג"כ שמא חייב, ואף דבנח"מ חולק עליו, ע' במשובב נתיבות שחזר וקיים דבריו שבקצה"ח, וכ"פ בשו"ת ושב הכתן, וע' בפ"ת מ"ש בזה. ואף רגם באיני יודע אם פרעתיך צריך לקב"ח אחר פרעון, עכ"פ הרי כ' במהרי"ט ח"ב ח"מ סי' פ"ר במי שלא נשבע מעולם אין מנרין אותו אם אינו רוצה לישבע, ומכ"ש בקב"ח בטענת ספק, רמן הרין הוא בח' סתם, רק שנחנו לקב"ח לנוכח כמ"ש התומים ונה"מ סי' פ"ז, אבל הרי מבואר בסי' קכ"ג ס"ט ראין לעכב עבור תקנת גאונים, ובנ"ד גם החולקים שם מורו ראין בידו לעכב החוב עבור זה, וע' במהרשד"ם ח"מ סי' צ', רהבא בהרשאה אם הוא באופן שאין ההרשאה מועלת מדין הש"ס רק מתקנת גאונים, אם אין הבע"ר רוצה לירר עמו לדין אין ביר ב"ד לכופו, ע"ש, ומכ"ש ברין קב"ח לנוכח שהוא רק מנהג בעלמא, בוראי אין דינו כמסרב, רק הב"ר ישילו חי' על המוכר שאינו יורע משום העלמה וערמה במה שמכר לו וישלם לו חובו. וכן נ"ל באם שהבעל רין ת"ח וכדומה ואינו רוצה לקב"ח לנוכח גם על האמת, ישילו עליו חי' בב"ר וסני בזה, וכמ"ש כה"נ הכנ"י לענין היסת דיש להקל בת"ח בקבלו, וה"נ בזה. כנלע"ד.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזי להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיפור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף אירגאס מליורנו זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

קופה של שרשי"ם נטועים באהלי הדעת והתבונה, פיו ירברר חכמות
בהרי כבשי ררחמנא, ובהויות אבוי ורבא נחית לעומקא ררינא, יושר
צרקותיו ושלמות מרותיו מי מנה, ה"ה הרב המובהק המקובל האלקי
כמוהר"ר בנימין הכהן⁽²⁾ נר"ו יאיר כאור החמה והלבנה.

ראשונה יסעו נהרי נחלי שלום ושלוח, גם ברך לקחתי ברכות ערוכות ברכות
שמים מעל ברכות תהום רובצת על משכן של"ו והי' לעולמים אהל ישרים יפריח
וכסא כבוד תורתו נכון יהי' ער עולם כי"ר. ואח"כ אניף ידי בע"ט רצון על דברת
השליח שליחא ררחמנא ציר אמונים החכם השלם הדיין המצויין הרב כמוהר"ר
משה ישראל נר"ו⁽³⁾, אשר שלחו אותו רבני ואלופי קונשטאנדינה יע"א פקירי
ארץ ישראל תוב"ב, למען ישתדל בכל עיר ועיר שיקבלו עליהם התקנה של
הנרבה החדשה שתקנו שם כרי לבנות ולהעמיד עיר ואם בישראל וירושלים
תוב"ב, שלא תשאה שממה ח"ו, כמו שהאריכו למעניתם באגרת הכוללת ומשם
באר"ה.

אשר על כן באתי לחלות פני קרשו, יעמוד לימין מעלת הרב השליח הנ"ל,
ויאחו צדיק דרכו ומנהגו הטוב כי חפץ חסד הוא ושפתי צדיק ירעון רצון בחכמתו
הרמה, לעורר לבבות האיתנים מוסדי ארץ ואחריהם כל ישרי לב, להרבות לו
נרבת לבם ולהתיר פסת ירם כפי הצורך, אולי יתעשת האלקים להעמיד הארץ על

(1) נולד בשנת תמ"ה לפ"ק לאביו מוה"ר עמנואל אירגאס. למד חכמת הקבלה אצל
הגאון המקובל מוה"ר בנימין כהן מריגיו. הי' אחד המיוחד מרבני עיר ליורנו. נרפס
ממנו שו"ת דברי יוסף, ספר שומר אמונים על חכמת הקבלה, וספר מנחת יוסף. (מלבד
ספריו נגד נחמי' חיון שר"י). נפטר ביום ג' לחודש סיון שנת ת"ץ לפ"ק. — מכתב הלז
הגיע אלינו מגניז יורדנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטטערער
נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הגאון המקובל מוה"ר בנימין הכהן וויטאלי נולד בשנת ת"א לפ"ק לאביו מוה"ר
אליעזר הכהן. הי' תלמיד של הגאון מוה"ר מנחם שמשון באסילאה ממנטוב, ובחכמת
הקבלה הי' תלמיד מובהק להגאון המקובל מוה"ר משה זכות. הרביץ תורה בעיר
אליסנדריא ואח"כ בעיר ליורנו. נרפס ממנו ספר גבול בנימין (דרשות), ספר אבות עולם
עמ"ס אבות, ספר אלון בכות על מגילת איכה, ונשאר ממנו בכת"י שו"ת גשמי ברכה
ועוד. נלב"ע בשנת ת"ץ לפ"ק.

(3) נולד בשנת ת"מ לפ"ק בירושלים עיה"ק. הי' חתנו של הגאון מוה"ר משה נ'
חביב מח"ס כפות תמרים וגט פשוט. בשנת תע"ד נתקבל לרב בעיר רודוס, ובשנת תצ"ח
נתקבל לרבה של אלכסנדיא של מצרים. נרפס ממנו שו"ת משאת משה ג' חלקים, וספר
אפי משה (דרושים). נלב"ע בשנת ת"ק באלכסנדיא של מצרים ושם מנ"כ.

מכתב

מהגאון מוה"ר וואלף המבורג מפיוורדא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ער"ח ניסן תק"פ לפ"ק.

[אל] הרב המאור הגדול, מעוז ומגדול, הרובץ בתוך דרכיו(?)
להשקות עררי צאן קרשים, עמו עוז ותושי', חכם הרוזים, עין העדה,
מרנניתא שפירא, כבוד מו"ה בצלאל נר"ו⁽²⁾.

גי"ה קבלתי, מה שצעק על הקהלות, יפה דיבר, והמכשלה זאת תחת ידינו,
ולא יחפץ העם כי רב הוא, וכל המיקל בדבר זה ידים ראשו, ועמי בעצו ישאל,
וגם אנכי לא קבלתי עלי שום נשיאות, כי זה יותר מכ"ב שנה ששלחו והלכו אלי
פו"מ לקבל דבר זה להיות מדייני העיר, ומאנתי בו, לפי שעדיין ה' יכולת בירינו
למחות, ומ"ו הרב מהרז"ך ז"ל⁽³⁾ שמו יצא אז שאינו מלא גחלי אש ואורייתא
דרתח על ע"ע [= עוברי עבירה], כמו הרב שלפניו, ואינו רוצה לבעט נגדו, לכן
לא קבלתיו עד עתה, רק מה שנוגע לשיבה לבד.

בגין ב' שופרות, תמה אני מאור על כבוד מעלתו הרב נר"ו, כי מלפנים שלח
לי שופרות נאים עבור קהלתנו, כמה וכמה ה' להם חור והידור נאה בזה א"לי
ואנחותו, ולא היו ביוקר כל כך, אבל זה השנים ששלח, לא תואר להן ולא הרר,
פיהן מעוקם ומלא סדקים מבית ומבחוץ וכל בעלי תוקעים . . . נסו ויראו שלא
[הי'] רצונם לקבל בעד ה' זהובים יחד, בלי ספק שבעלי תוקעין שמה הלכו ואולו,
וקמו קטנים בעלי מלאכות שאינם בקיאים כראשונים ולא יבינו הדברים, ומש"ה
אמרו למעלתו הרב נר"ו ששויים כמוהו, אך באשר שכבר שלח, הגדוע שבתן
שהוא מלא סדקים ארצה לקבל בעד 12 מינץ, והאחד היפה שבתן אשלח ע"י
חתני ש' לחזרה, ואם הבעל מלאכה גרוע זה לא ירצה להניחו תחת ירי בסך
הנ"ל, אזי אשלחו ג"כ לחזרה. וימחול להודיעני קודם ידיר פל . . . הבע"ל.

ואת חג המצות, יחוג ברב חיים וריצות. ממני ידירו אוה"ב נאמן דבק מאח,
הק' א'ברהם ו'ואלף בחר"ר ליפמאן ה'ב' זצלה"ה

(1) נולד בשנת תק"ל לאביו מו"ה אליעזר אהרן ליפמאן האמבורג. ה' תלמיד
מובהק אצל הגאון מוה"ר משולם זלמן הכהן אבר"ק פיוורדא זצ"ל. שימש הרבה שנים
כדיין ור"מ בק"ק פיוורדא. נפס ממנו שו"ת שמלת בנימין ונחלת בנימין, ספר שער
הזקנים, וס' אלון בכות, וקול בוכים. נפטר ביום ר' לחורש סיון שנת תר"י לפ"ק ומנ"כ
בעיר פיוורדא. — מכתב הנוכחי הגיע אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם
כש"ת מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) הוא הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א'
קונט' ט' עמוד ח'.

(3) הוא הגאון מוה"ר זלמן כהן אבר"ק פיוורדא זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה
ג' קונט' ג' עמוד ל"ח.

בסוגיא דשופר של עולה

מהרב הגאון מוה"ר ישכר בעריש דערשאוויטץ הי"ד
אבד"ק מישלעניץ¹

בע"ה. יום ג' תבא תפאר"ה לפ"ק פה מישלעניץ יע"א.

רב שלו' וברכה וכוח"ט לכבוד הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול
המפורסם וכו' כקש"ת מו"ה משה ישראל שליט"א יכונה
פעלרמאנץ².

אחרשהתוה"ג כמשפט. הן שמוע שמעתי אשר מעכת"ה הוציא לאור עולם
שו"ת מהרש"ם ח"ה מאת כבוד מר זקנו הגאון המובהק עמוד ההוראה מאות"ג
ורשכ"י מבערוזאן זצוקלה"ה, ע"כ בקשתי שטוחה אשר יאבה נא להוריעני
מחירו היותר נמוך כרי שאוכל להגיע לזכות לשאוב ממעיני תורתו של האי סבא
קדישא זי"ע אשר עור בעורנו חי עמנו זכיתי לקנות אצל המחבר הקדוש בעצמו
שו"ת מהרש"ם ח"א, וגם זכיתי לשאוב ממעיני תורתו הקדושה להשיב לי על
איזה שו"ת בכת"ק כאשר עודם כמה אתי בכתובים בכת"ק, וגם לקחתי ממנו
הסכמה על כתי"ק של מר זקני הגאון זצ"ל³, וכ' לי איזהו הערות יקרות על הספר
כדרכו בקדוש, ע"כ אחלה נא פני מעכת"ה להשיב לי ויקצוב לי מחירו. ואגב
יאבה נא להוריעני מחיר של הס' גילוי דעת על ה' טריפות ואזי אתאמץ לקנותו,
כי הס' דעת תורה על' הל' שחיטות ישנו עמדי, ומאוד מאוד הנני משתוקק
להס"ה גי"ד הנחויץ מאוד לבעלי הוראה, ותקותי חזקה ואמוצה שמעכת"ה ימלא
שאלתי ובקשתי במוקדם האפשרי, ויוריעני על איזהו אופן הנני אוכל לשלוח
מחירם ולקבל הספרים.

ובזה הנני רוש"ה בלונ"ה עם ברכת כוח"ט בסשצ"ג וחותרם ברגשי כבוד,
חק' ישכר בעריש דערשאוויטץ אבד"ק הנ"ל

ובל אמנע הטוב להוריע למעכת"ה אשר אמרתי בלימוד הישיבה עם
התלמידים בסוגיא דשופר של עולה במאי דאמר רבא בר"ה כ"ח, מתקיף לה רבא,
אימת מעל, לבתר דתקע, כי קא תקע באיסורא קא תקע וכו', והקשה בשו"ת
מהר"ם מינץ סי' ט' לפמ"ש התוס' בקידושין מ"ג דאם אמר לשליח אכול ככר של
הקדש דחייב המשלח תיכף ע"י ההגבהה דמיר דאגבי' קנה והאי שעתא חייב
המשלח ע"ש, א"כ מאי פריך רבא אימת מעל לבתר דתקע, והא מיר דאגבי' מעל
קורם שתקע, וכי תקע בהתירא תקע ריצא לחולין משעת הגבהה יעו"ש. ואמרתי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ק"א עמוד כ"ח.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ז.

(3) הוא (אבי אמו) הגאון מוה"ר נפתלי בנימין פעלרמאנץ אבד"ק מישלעניץ זצ"ל.

לתרץ עפ"י מ"ש זקנו הגאון מאוה"ג בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ל"ד לתרץ קו' תוס' שם בר"ה דלא יתקע היינו במזיד, ואם תקע ע"כ בשוגג. ותי' עפ"י מה שהקשו דנימא עדול"ת, ומתריך עפ"י מ"ש הישוע"י דטעמא דעדול"ת משום דבעשה לצורך מצוה הוי כשוגג ופסור באיסור לאווין כמ"ש הר"ן בחי' לסנהדרין פ"ד, וא"כ בלאו דמעילה דגם בשוגג חייבי' רחמנא, ל"ש דין עדול"ת, וברש"י ב"מ נ"ז מבואר דגם בעושה במזיד ואומר מותר הוי כשוגג לענין מעילה ונפיק לחולין ע"ש. א"כ לפי"ז גם בתוקע בשופר של עולה במזיד בשביל קיום העשה דמיחשב כשוגג וכנ"ל משום דכוונתו לצורך מצוה, שפיר נפיק לחולין, ולזה אמרו שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, כיון דמעל נפיק לחולין, יע"ש בדבריו דפח"ח⁴).

והנה אנן קי"ל דעדול"ת רק בעידנא, א"כ ע"כ מוכח דההכשר וההכנה למצוה לא מיחשב כשוגג רק כמזיד כמ"ש הישוע"י, א"כ כיון דבאמת עושה במזיד רק בעת קיום המצוה ממש מיחשב כשוגג, א"כ שפיר מתורץ קו' מהר"ם מיניץ הנ"ל, דכאן א"א לומר דמעל תיכף בהגבחה, כיון שעושה במזיד, רק בעת התקיעה ממש אז נחשב כשוגג אף אם עושה במזיד, א"כ רק אז יוצא לחולין, ושפיר מקשה רבא. וקצרתי מאוד במובן, והארכתי בזה הרבה לתרץ הרבה קושיות המחברים בפלפולים נאותים, ולחכם כמותו יספיק הקיצור.

ובגוף קו' המחברים דנימא עדול"ת, אמרתי בדרך צחות לפמ"ש הרמב"ן בפ' יתרו בטעמא דעדול"ת, דעשה אתה ורחמים, ול"ת יראה ודין, ואהבה גדלה במעלתה מיראה, ע"כ עדול"ת, והדברים מפורסמים. וא"כ בראש השנה שכל ענינה דין, גם מ"ע דשופר כידוע, א"כ שוב אין מעלתה גדולה מל"ת, על כן לא אמרינן עדול"ת. האמנם דאמדי' בגמ' ר"ה כ"ט על מתני' דשופר של ר"ה אין עולין באילן משום דאין עדול"ת ועשה, כבר כ' שם הר"ן דקושטא דמילתא אמרי' דאף ל"ת גרידא לא רחי, ודו"ק.

זאת חזיתי להציע לפני מעכת"ה למען חיבת הקורש זקנו הגאון רשכבה"ג זצ"ל כדי לשלב מכתבי באיזהו חידו"ת, והנני מצפה לתשובה, דברי הנ"ל

(4) וכן כתב בספרו ח"ג סוף סי' קפ"ב, יעו"ש.

בדין מיה דשלכא, והמסתעף

יעקב יצחק ניימאנן

רב בכיהמדר"ר חסידי בעלזא ומחזיקי הדת
מאנטרעאל יע"א

במס' ברכות דף ל"ט, אמר רב פפא פשיטא לי מיה דסלקא בסלקא וכו' ומיה דכולהו שלקי ככולהי שלקי. וכן פסקינן בשו"ע סי' ר"ה ס"ב על המים שבשלו בהם ירקות מברך אותה הברכה שמברך על היקרות עצמן, והמג"א בסק"ו הביא תחלה שיטת הרמב"ם, ואח"כ הביא דברי הרא"ש בתשובותיו כלל ד', שפירש שם, היות דעיקר בישולם בשביל הירקות, הילכך כיון שנתנו הירקות טעם בהם, הולכים אחר הטעם, ואפילו אם בישל הירקות לצורך מימיהם לרפואה, כיון שכל העולם מבשלין אותם לאכילה, לא נשתנית ברכת המים בשביל זה.

וברצוני בעה"י קודם לישא וליתן ברברי הרא"ש, ראשית צריך להסביר לפי המבואר בסי' ר"ב ס"ז ברמ"א, פיווארלא היות שנימוחו לגמרי יש לחוש לברך עליהם שהכל, וכמו שהסביר המג"א סק"ח דמייירי שנימוחו לגמרי, וא"כ איך מברכינן על מי בישול ירקות בפה"א, הלא זה בודאי גרע מנימוחו לגמרי, כי בנימוחו לגמרי, עכ"פ הוא גוף הפרי רק שנימוח, אבל המרק הוא רק טעם ולא יותר, וכעין זה דקרק בספר תהלה לדוד בסי' ר"ב, אולם הלא דין זה, שאם נימוחו לגמרי אבר ברכתו, הובא שם ברמ"א בשם תרומת הדשן סימן כ"ט (מה שנרשם פ"ט הוא ט"ס), ושם בתרה"ד מבואר על הומלתא שפירש רש"י במס' יומא דף פ"א שהוא בשמים שחוקים, ואעפ"כ נשאר ברכתו, וי"ל הטעם משום דאורחי בהכי מש"ה חשיבין קיימי במילתייהו, משא"כ בדבר אחר שאין דרכו להיות תדיר מעון ומרוסק, וכן הביא המ"ב להלכה בסימן ר"ב סקמ"ד, ואם רוב דרך אכילת אותן פירות ע"י ריסוק אף לכתחילה מברך ברכתו הראוי בין לענין בפה"ע או פרי הארמה, ובשערי ציון סקנ"א, בשם שו"ע הרב וח"א, וכ"מ בתרה"ד סימן כ"ט. ומבואר במג"א סקכ"ב שדרכן למשלקיניהו מעיקרא נטעי להו אדעתא דהכי, ואף דנגמרא לא מצינו סברא זאת, רק בענין צלף נטעי אינשי אדעתא רשותא וכו' (ברכות דף ל"ו), והיינו לגבי אילן שיש לו פירות שונות מברכין בפה"ע על מה נטעי אדעתא דהכי, אבל אנו לומדים סברא זאת הן לענין חיון ומבושלין והן לענין לקבוע ברכתו אם נימוח לגמרי, וע"כ כתב הרא"ש בתשובה, כיון דעיקר בישולם בשביל הירקות, וכן הוא הדרך כי מי שמבשל רק לצורך מימיהן בטלה דעתו, ממילא לא יפסיד מה שהמרק אף שיש בו רק טעם הירקות אבל הוא נימוח ועוד יותר מנימוח, אבל היות כי כן דרך אכילתו, נשאר עליו ברכת פה"א לפי מה שהסביר הרא"ש בתשובה, דהיינו אם הי' כוונתו לאכילת ירקות, ואז נעשה המשקה דהיינו המרק כמו טפל לפרי ומקבל ברכתו, והיינו באם כן הוא הדרך לאכול ירקות אלו, והיו כמו נטעי אדעתא דהכי. עכ"פ גם בנטעי אדעתא דהכי הלא אנו רואים בדין חיים ומבושלין בסי' ר"ב סי"ב, כל הפירות שטובים חיים ומבושלים מברך ברכתן.

ומה שכתב הרא"ש בפ' כיצור מברכין סי"ח בדיון מיא דסילקא,, ולא דמי למי פירות דאמרינן לעיל זיעה בעלמא, לפי שמשקה אין לו טעם הפרי ואפשר שאם בישל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן בפה"ע", וכתב לשון אפשר, כי ה' הרא"ש מסופק אם גם בפירות כן דרכה לאכול מבושלין עם המי פירות ביחד, עד שנוכל לומר כמו שכתב התרומת הרשן על הבשמים שדרכה בהכי להיות שחוקים, וע"כ במילתא קיימי, אבל בירקות החליט בפשיטות שכן הוא הדרך לבשל הירקות לשם אכילתן, ואז הוי המים שמקבלים היטיב טעם הירקות, (וכדמשמע בפסקי הרא"ש שש"י הבישול נכנס הטעם היטיב), כמו טפל לפרי, ומקבל ברכתו, ואף אי איתרמי מי שהוא מבשלו לצורך מימיהם, בטלה דעתו, וכמבואר בתשו' הרא"ש, והכוונה שאין דומה זה למי שעורים, וביאר הרא"ש הטעם, מ"מ עיקר בישולם בשביל המים ואינן נמשכים אחר השעורים".

ולפי"ו עיקר פלוגתת הרא"ש עם הרשב"א המבואר בס' ר"ב ס"י, הוא, שהרשב"א החליט בפשיטות שאין דרך הפירות למשלקינהו וכו' (ועיין מג"א סק"ב), והרא"ש ה' מסופק, משא"כ בירקות שניהם מודים שכן הוא הדרך. ולא זכיתי להבין דברי התהלה לדוד שכתב בס"ז, והנה לפי דעת הרא"ש דמי בישול כמותו, ומשמע להדיא אף באין דרכן בכך, וכתב בדברכן בכך גם הרשב"א מודה, כי על פי פשטות בירקות אין חילוק ביניהם, רק בפירות המבושלין, החליט הרשב"א שאין דרכו בכך, והרא"ש ה' מסופק, והנה כמובן כל השקלא וטריא הוא אם אוכל המרק בלי ירקות או פירות, אבל אם אוכלן ביחד, אף שכתב המג"א בסק"ד שלדעת הרשב"א הוא ספק אם בפה"ע מוציא את המשקה, אבל ביאר המ"ב בשערי ציון סקס"ו, דקשה למה לא יחשב המים כטפל לפרי, וע"כ נ"ל שהמג"א מיירי שה' עיקר כוונתו לשתות המים, רק בירך על פרי אחת מהפירות שבשלו, אבל אם אוכל הפירות ושותה אח"כ המרק כדרך העולם, לכו"ע נעשה המים טפלין אף להרשב"א וכו', וכן מוכח משו"ע הרב, עיי"ש. והיות שמבואר בתשו' הרא"ש שש"כ במי שעורים ברכתן שהכל, שעיקר בישולם בשביל המים ואינן נמשכים אחר השעורים, מובן היפוכו, שלדעת הרא"ש ע"כ מקבלים מי בישולי הירקות ברכת הירקות, כי עיקר בישולם בשביל הירקות, לכן נמשכין אחריו אף אם אוכל או שותה המרק בלבדו, ומקבל ברכתו, והוא בכלל נטע אדעתא רהכי, אע"פ שהמרק עור במדרגיגה יותר קטנה מנימוח (שפסקין דמברך שהכל), אבל בנידון רידן מקבל המרק ברכת הירקות.

אולם אם בישל הירקות באופן שהמרק ברכתו בפה"א, ושוב מיעך או נתמעך הירקות, וממילא הירקות נשתנו לברכת שהכל, לפענ"ד דאעפ"כ לא נשתנה ברכת המרק, כיון שבשעת בישולו כאשר הירקות היו שלימות, הדין שמברך עליהן בפה"א, וכמו שכתבנו בשם הרא"ש, כי כן דרך אכילתן על פי רוב, ונקרא נטעי אדעתא רהכי, א"כ למה יאבד המרק ברכת הירקות, בשלמא הירקות בעצמן לא נטעו אדעתא רהכי שימעכו אותן ויאכלו אותן באופן שנימוח, ממילא כשנימוחו נשתנה ברכתן, כי אין שום סברא לומר למשל אם ראובן אוכל הירקות ושמעון אוכל המרק (כי כבר כתבנו שכל השאלה רק באופן אם אוכלים הירקות

לבד והמרק לבד). שיצטרך שמעון לחקור באיזה אופן ראובן אוכל הירקות, ואף שבם' תהלה לרוד העיר מדברי מג"א סק"ו שכתב, "מידרי יהיו מי קטניות בפח"א ואם בשלן עד שנמעכו מברך שהכל", וע"כ כותב התהלה לרוד שם בסק"ז, ואף אם אוכל המרק לברו ואין הפרי בתוכו והוא אוכל טעם מפרי שלא נשתנה עכ"ל. נלפע"ר הכוונה כי יש בזה שני דינים, הראשון אם המרק כבר נתבשל והי' טועמין בן טעם הירקות ע"י הבישול, והירקות נשארו עור שלימות, אולם מסיבות שונות בשלו יותר מן הצורך, ונימוחו הירקות, אז נשאר למרק ברכת בפח"א, והירקות אברו ברכת בפח"א, כיון שנימוחו (כמובן דמיירי בירקות שאין דרך לאכלם כך). והאופן השני, אם המרק עור לא קיבל טעם הירקות בשלימות, ובדרך בישולם נימוחו, וא"כ עוד לפני קבלת טעם הירקות, כבר היתה ברכת הירקות שנימוחו, שהכל, א"כ פשיטא שאז גם המרק ברכתו שהכל. וע"כ מדויק התהלה לרוד וכתב אח"כ, "ואם באמת גוף הפרי נשתנה ונימוח ע"י בישול גם על מי בישולו מברך שהכל", דקדק לכתוב שנימוח ע"י בישול, והיינו שנמר הבישול הי' אחר שנימוח הפרי.

הנה הבאנו למעלה לשון תוס' הרא"ש כאשר הוא מחלק בין מיא דשליקא ובין מי שעורים, כותב בזה"ל, "ואעפ"י שהשעורים נעשים דייסא ואם הי' אדם רוצה לאכול מהם הי' צריך לברך במ"מ, מ"מ עיקר בישולם בשביל המים ואינן נמשכים אחר השעורים ולא דמי למיא דשליקא דהנך עיקר בישולם בשביל הירקות ואפילו מי שיבשלו בשביל המים בשלה דעתו". אולם בשו"ע הרב (חלק א' דף קמ"ד) אחר שהביא דברי הרא"ש, כתב, "אבל מיני ירקות אף אם נתבשלו לצורך המרק וכו' כיון שכל העולם מבשלים אותו לאכילה ואז המרק בטל לגבי תבשיל וכו'", ובמסנר הוסיף, "דשא"י מי שעורים שהרבה בנ"א עושים דייסא משעורים שהוא בלא מרק והרבה עושים מהם פת והרבה אוכלים חיים וכו'", כנראה מזה, שלפי דברי שו"ע הרב אין אנו רנים כעת (כאשר בישל מרק עם ירקות) על הבישול כזה לחוד, רק בכללית, אם הדרך לאכול מאכל הזה גם בלי מרק, אז ממילא אי אפשר לומר שהמרק בטל בברכתו לגבי המאכל, ולפי הסבר הזאת, בזמננו שרוב הירקות אוכלים אותם חיים או מבושלים בלי המרק, יהי' הדין בפשיטות, בברכת המרק היא שהכל. אולם אני חושב שכ"ז חירש הרב בעצמו, ואין הכוונה לומר שזה הפשט בדברי תשו' הרא"ש, כי שם מוכח שאררבה מפני שעושים דייסא לכאורה הי' צריך גם שם לברך בפח"א, רק משום שעיקר בישולם כעת מפני המים, מברכים שהכל.

ועתה ברצוני לרבר בעה"י משיטת הרמב"ם המובא במג"א סי' ר"ה סק"ו, והוא בהל' ברכות פ"ח ה"ר, ירקות שדרכן וכו' והוא ששלקן לשתות וכו' למעט כששולקין איזה ירק לעבורי זוהמא, ולפי דברי הכ"מ אין סתירה מדברי הרמב"ם להרא"ש, כי הרמב"ם לא נתכוון להרגיש לאיזה כוונה שלקו הירקות אם לצורך לאכול הירקות או לשתות המרק, רק העיקר שלא ישלקו להעביר זוהמא, כי אז לא נאמר הדין מיא דשלקי שלקי. ובספר שבילי דוד כתב, שלדעת הרמב"ם דווקא בששלקן לשתות עכ"פ גם המים, לאפוקי אם כוונתו לאכילה לחוד, ע"כ כתב

רברא"ש משמע שאין חילוק, רק כל שכוונתו לאכול הפרי עצמו מברך אותה הברכה ג"כ על המים, ואם בישלן רק לשתי, מזה לא מיירי הרמב"ם, רמסתם ררכו גם לאכול, וע"ז כתב מג"א דהרמב"ם מורה להרא"ש, ודעתו רק למעוטי אם בשלו להעביר הזוהמא, עכ"ד. וכמוכן, שדברים אלו שהמג"א כתב דהרמב"ם מורה להרא"ש לא נמצאים בפירוש במג"א, רק כן הוא המשמעות, היות שהמג"א הביא דברי הכ"מ, משמע שאין פלוגתא ביניהם, ולדברי שניהם אם כוונתו שיבושלו הירקות (ולא להעביר הזוהמא) ממילא ברכתו בפה"א, וע"כ שפיר מובן פסק המ"ב בסי' ר"ה סק"י שכתב, ודווקא ששלקן כדי לאכול גם את הירקות, וציין בשע"צ סקט"ו, מג"א, והכוונה, שהיות שהמג"א השווה דעת הרמב"ם והרא"ש ע"י שהביא דברי הכ"מ, ממילא אף שהביא המג"א גם שיטת המרדכי, בוודאי הלכה כרבים, וא"כ אם בישל ירקות לאכול הירקות אז ברכתו על המרק לכד בפה"א, וכמו שביאר המ"ב בסק"ט דמיירי שרוצה לגמוע המים לכד. ולא זכיתי להבין למה לא הביא המ"ב גם סיפא דמילתא שהביא המג"א, „ואפילו אם בישל הירקות לצורך מימיהם לרפואה כיון שכל העולם מבשלין אותו לאכילה לא נשתנית ברכת המים, וא"כ לפי"ז שוב אין נפק"מ דעתו, רק הכל צריך לשער לפי דעת רוב העולם", ולא מסתבר שהמ"ב יחלוק ע"ז, כי הם דברי תשו' הרא"ש בלי שום חולק, ואולי אפ"ל שלא הביאו לרוב פשיטותו.

והנה המג"א הביא אח"כ שיטת המרדכי, שאם דרך המרק עיקר לטבל בו, משקה שבא לאוכל כאוכל דמי, כדמוכח במס' שבת דף קמ"ד (כן איתא במרדכי), אז אפילו כעת שותה בדרך משקה ברכתו בפה"א. ועל פי פשטות היינו שאנו הולכים אחר הרוב, ומסתבר דמש"כ שעיקרו לטבל בו, אין הכוונה דווקא אם הוא מטבל לחם וכיוצא בו, רק אם הדרך לאכול המרק עם הירקות ביחד נקרא ג"כ משקה הבא לאוכל, וכמו שהי' לוקח מאכל אחר והי' מטבל בו, וכנראה שג"כ הולכים אחרי הרוב, דהיינו שאם הדרך לאכול כן, אז לפי שיטת המרדכי ג"כ ברכתו בפה"א. וא"כ יצא לנו מזה שמרק ירקות שדרכו לאכול ביחד עם הירקות, וכעת אוכלו לבדו, אז לפי ג' שיטות אלו (רמב"ם, רא"ש, והמרדכי) ברכתו בפה"א, (כי כתבנו שגם הרמב"ם מורה במקצת לרא"ש, או לגמרי לפי"ד הכ"מ), ואפילו אם אחר שנגמר בישול הירקות נימוחו הירקות ונעשה ברכתן שהכל, (לפי דברי רמ"א בסי' ר"ב ס"ז).

אולם צריך ביאור מה נקרא רוב אוכלים בענין זה, ועל מה החליט הרא"ש שהשאר בטלה דעתם ואין נפק"מ בכוונת המיעוט, וכמו כן אפשר לספוקי מה שמצינו הלשון, נטעי אדעתא דהכי, שאין מפורש מי הוא המכריע בנטיעה זו, וכי נאמר שתליא בפועל העובר אדמה או בבעל הקרקע, בוודאי מסתבר שהכוונה על רוב האוכלים מאכל זו, שהולכים אחר דעתם אף שאין הם נוטעים בעצמם, ואף שאין ראוי' לדבר, אבל זכר לדבר מצינו בעין זה בדברי הפני יהושע במס' שבת דף ע"ה (ד"ה פיסקא), שכתב אף שילפינן ל"ט מלאכות ממשכן „כדאשכחן בזורע וחורש רמסתמא לא היו זורעין וחורשין אותן סממנים שהיו צריכין למשכן וכו' כיון דשייך זריעה וחרישה באותן סממנים חייב". הבאתי דברים אלו, שאין

הכוונה ממש לאותו שנוטע, רק האוכלין את המאכל נחשבים כמו שהיו נוטעין אותו.

אולם גם בזה יש ספיקות, ראשית יש להסתפק האם מה שאנו הולכים בתר רוב, האם גם הערלים להבדיל בכלל, וזה בודאי לא מסתבר, ברוך אלוקינו שהבדילנו, וא"כ אין מסתבר שאופן אכילתם יכריע את מהות הפרי, הלא כל סדר אכילתם הוא באופן אחר, ואיך נאמר שנקבע על ידם העיקר והשפל, וכעין שמצינו בנמרא מס' שבת דף פ"ו כיון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופי'. ואין זה דומה למה שמצינו לפי שיטת הפוסקים שמתנאי רשות הרבים אם יש ס' רבוא בוקעים בו, ועיין בתוס' עירובין דף ו' ר"ה כיצד שהקשו דבמדרב ר' הו' ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב, וי"ל דלא נמרינן ממשכן אלא מילתא דכתיבה במספרם עי"ש, ולדינא כתב בס' מנחת פתים בפשיטות דאם יש ס' רבוא ביחד עם העכו"ם נקרא ר"ה, שאני התם שאין תלוי בסברא רק במציאות, אם יש ס' רבוא או לא, אבל מילתא דתליא בסברא, לכאורה נחשב רק דעת מי שהולך על פי התוה"ק.

שוב נסתפקתי איך אנו חושבים רוב האוכלים שיכריעו הברכה, אם צריך רוב עולם, או רוב המדינה, או סביבה אחת. ועיין בשו"ע או"ח סימן ש"כ ובמג"א סק"א, ועדיין הדבר עומד בספק אצלי.

והנה מרק הנקרא בלשון המדינה „טאמעטא-זופ“, לפענ"ד אינו בכלל פלוגתת הרא"ש ושאר פוסקים בדינא של מרק ידקות, היות שהירקות גופא נתמעכו לגמרי, ולפי מה שהבאנו דהמ"ב הביא בשם תה"ד (בסי' קמ"ד) בפשיטות דאם דרכו בכך לא אכר ברכתו בפח"א, מסתבר לומר שירק זה עומד בשוה לאכלו חי כמו לשותותו כשהוא נימוח וכדומה, ואם נתן לתוכו מיני מזונות כגון לאַקשין, הלא תלוי בדברי מג"א בסימן ר"ה סק"ו, אבל אם אכלו בלי מזונות, אפילו אם אכלו במינים אחרים, ה' צריך לברך בפח"א, וצ"ע מדוע אין נוהגים כן.

ואגב אזכיר בענין מאכל הנגלד, הנקרא בלשון המדינה „אייזקרעם“, שרגילין ליתן מאכל זה בסוף הסעודות, והוא מאכל שברור שנקרא רק קינוח סעודה, ומבואר בשו"ע או"ח סי' קע"ז שצריך לברך עליו, ואם רוצה לפוטרו ע"י שיחא טפל לפת וכעצת המחבר, בזה המאכל לא מהני תחילה וסוף, רק ממש במשך כל אכילתו צריך שיח' עם פת עיין שם, ודברים אלו מפורשים שם במ"ב סק"ח (מקום ציון סק"ב של שעה"ץ), אך כל זה כשהובאו ללפת בהן הפת וכו'. ע"כ יותר טוב לעשות כמ"ש המג"א שם בסק"ג שישב קודם שיטול ידיו ויברך על הפירות, וצ"ל שאכל פחות מכשיעור שלא יצטרך לברכה אחרונה עי"ש, ועיין בדברי המחבר שם בסי' קע"ד ס"ז בסופו, שכתב, והרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה וכו' ויברך על דעת לשותות בתוך הסעודה, והרמ"א הכריע בסברא ראשונה. עכ"פ בנידון זה, היא עצה טובה.

ואנב אזכיר בענין בשר שמטנגין עם קמח או פירורי לחם וביצה ושמן, שקורין „איבער געצויגענע פלייש“, רבר פשוט שכ"ז נעשה להטעים את הבשר, ממילא קם רינא שאחר מחמשת המינים אינו בטל, אולם לפי מה שכתב המג"א סי' ר"ה סק"ו בסופו „מיתו לפעמים עושין לזופ"א עם מעט קמח וכו' א"כ עיקר כוונתו לאכול הזופ"א ואינו טפל להלביבות“, א"כ בנידון דידן הרי בודאי עיקר כוונתו לאכול הבשר, רק כרי להטעים את הבשר עושין כיסוי הנ"ל מקמח או פירורי לחם, והקמח אינו בטל כרין חמשת המינים, אבל גם הבשר אינו בטל כי הבשר הוא עיקר כונת אכילתו, ע"כ נכון לברך לפני האכילה שתי ברכות, רהיינו בורא מיני מזונות על איזה מין מזונות, וגם ברכת שהכל, (ואפשר ליקח בשר מתחת הכיסוי) ואז יצא ירי חובתו. והגם שמבואר בס' אלי' רבה סי' רי"ב שאם אוכל מרקחת על רובשיניות שקורין לק"ח אם מכיין שאין אוכלו אלא משום מרקחת לחוד מברך על המרקחת ופוסר את הרובשיניות, ולכאורה א"ל גם בנידון דידן שאין דרך לאכול כיסוי זה רק כשהוא על הבשר, אולם עיי"ש בא"ר שמסיים, ואולי איירי כשמכוון שאין אוכלו אלא משום מרקחת לבד, ובטח הכוונה שהלעקק רק כמו בית יד וכדומה, ובאופן זה פסק הא"ר שברכתו שהכל, אבל אין הכוונה שעיקר כוונתו היתה לאכול מרקחת ואנב אוכל גם הרובשיניות, כי אז בודאי צריך שיברך על הלעקק ג"כ, וכמו שפסק המחבר בס' ר"ח בפשיטות בלי חולק, דאפילו עירב עמהם רבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים, ושם הלא ג"כ המדובר שאינו רוצה לאכול דגן בלבד רק עם תערובות רבש.

ועוד יותר, הלא הוא הדין אם עירב קמח ממש ברבש הרבה, ובטח שאין אוכלים קמח בלבד, ואעפ"כ ברכתו במ"מ, והמג"א חידש שאם רואים שהזופ"א עיקר צריך לברך שתי ברכות, ובנידון דידן הבשר עיקר, אבל הציפוי חייך אוכל יטעם לו, א"כ רוצה לאכול שניהם. ובשו"ע הרב ריש סימן רי"ב איתא „דכל שעיקר האכילה הוא מין אחד והשני אינו בא אלא מחמת הראשון שאם לא הי' אוכל הראשון לא הי' אוכלו כלל עתה“, ג"כ הכוונה באופן זה, שאין כוונתו לאכול המאכל השני, רק מפני איזה סיבה אוכלו, אז נקרא טפל, אבל אם כוונתו לאכול שניהם בודאי אין נפטר מן ברכת במ"מ, וכעין שכתב המג"א בזופ"א, אף אם כעת לא הי' אוכל להלביבות בלי הזופ"א (כי להלביבות נתבשלו בזופ"א), אעפ"כ מברכין על שניהם, ועיקר כוונתו של שו"ע הרב לאשמעינן (כמו שהתחיל) שלא דווקא אם כוונת הפת לסלק החיזוק, רק בכל אופן שדומה לפת ומליח, דהיינו שאין סיבת אכילת הפת לשם פת, רק מכח איזה סיבה אחרת, ואפילו אם אינו מוכרח הסיבה ההוא, ע"כ נקרא טפל, אבל אם מכוון לאכול אינו בטל.

ומדברי המג"א שהורה לנו בזופ"א ולביבות, אנו יכולים ללמוד מה שנהוג שעושים פאלאטשינטען הנקרא בלשון המרינה „בלינטצעס“, וממלאים אותן עם גבינה רכה, אם המילוי הרבה כ"כ, שמוכח שעיקר כוונת אכילה היא הגבינה,

(ולא רק שהגבינה תתן טעם בהעיסה), אז יש לפנינו דינו של המג"א שהזופ"א עיקר, וצריך לברך שתי ברכות. וכדי לצאת מן הספק, יאכל קודם קצת מזונות לברך במ"מ, וברכת שהכל על דבר שברכתו שהכל, או יוציא מן העיסה קצת גבינה ויברך שהכל.

והקב"ה ברוב רחמיו יעזור שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה, ואף שעל פי הרוב נשארנו בספיקות, עכ"פ כל מה שעוסקים בהלכות יותר, יוצאין דברי המג"א סימן ר"ב סקל"ו על הרמ"א, שכתב שבספק יברך שהכל, וכתב המג"א, דהיינו אחר שלמד, אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך וכו'.

הארכתי קצת, והנני סומך על מה שהביא כבוד אא"ז הרה"ג זצ"ל בספרו ביכורי אביב (על הפסוק בקהלת, ויותר מהמה הזהר בני), בשם הגאון בעל חות דעת, שכדאי להדפיס ספר שלם על ספק חירוש אחד אמיתי, וגם הובא בהקדמת סה"ק ויחי יוסף מכ"ק אדמו"ר מפאפא זי"ע, שכאשר הראו לו חידושי שכתבו התלמידים מפיו, אחר התנצלות אמר, אכן המדרשים ומאמרי חזו"ל שהוזכרו שמה הלא המה תורת אמת, וזהו נחשב כודאי ללימוד, והקב"ה יעזור שנוכה ללמוד וללמד, ויאר עינינו בתורתו מתוך נחת וכל טוב.

בסוגיא דשופר של עולה

יצחק מאטצען

ברוקלין, ניו יארק

במס' ראש השנה (כ"ח ע"א) אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא, מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו איסורא היא דרכיב בהו ולא נפקי לחולין, מתקף לה רבא אימת מעל לבתר דתקע כי קא תקע באיסורא תקע, אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה לא יצא, הדר אמר אחד זה ואחד זה יצא, מצות לאו ליחנות ניתנו, (ופירש"י לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו), ע"כ הגמרא.

והקשה בספר גור אריה יהודה בקונטרס המועדים דיני ר"ה (סי' ט"ז אות ו') דאמאי קפסיק ותני בשופר של עולה אם תקע יצא משום דכיון דמעל בה נפקא לחולין, הא משכחת לה בעולה ג"כ דלא מעל, דהנה מבואר במס' בבא בתרא (ע"ט ע"א) הקדיש כור ואח"כ נתמלא מים אין מועלין כמה שבתוכה, ובתוס' שם הקשו דלמה לא נאמר דחצר של הקדש יקנה המים ומועלין בהם, ות' דחצר משום ידה איתרבאי ובהקדש לא מצינו שיר קונה, אולם הרמב"ן תי' ראף אם נימא דחצר של הקדש קונה המים מ"מ אין מועלין בהם, ובקצוה"ח (סי' ר') או"ק א' כתב בבאור הרברים וז"ל, ונראה טעמא משום דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם אבל זה שאינו קדוש ע"י דעת אחרת מקנה אלא ממילא וכי

לה הקדש בתורת חצר אין מועלין בו וכו' עיי"ש, [ועיי' בשו"ת בנין צבי ח"ב סי' א' ממו"ר הגאון מווייטצען זצ"ל מה שהאריך בדברי הקצות הנ"ל], ולפי"ז כתבו האחרונים לחדש דהיכא דהוי הקדש דק מכח פשטה קדושה בכולה אין מועלין בו דהוי הקדש דממילא, (עיי' בשו"ת זרע אברהם סי' י' אות ב', ועוד בכמ"ק, ובספר בית פנחס עמ"ס תמורה דף ח' ע"א מרפה"ס ובשאר מקומות שם), ולפי"ז אם הקדש עולה חוץ מקרנה, דאז כל החלות של ההקדש על הקרן הוא מדין פשטה כמבואר בחולין (דף קל"ה). במקדש חוץ מגזתה עיי"ש, ובחקדש כזו אין מועלין על הקרן דהוי הקדש דממילא, א"כ משכח"ל בשופר של עולה דלא יתקע היכא שהקדש העולה חוץ מקרנה, עכ"ק.

וכזה יש להקשות לפימ"ש המל"מ (בפי"א מה' נדרים ה"ה) דאעפ"י דאמרינן דהקדש של קטן מופלא הסמוך לאיש הוה הקדש מ"מ אין מועלין בו עיי"ש, א"כ משכחת לה דלא יצא אפי' בדיעבר היכא דתקע בשופר שהקדש מופלא הסמוך לאיש, דכיון דלא מעל לא יצא, וכה דאיתי בכרם שלמה שנת תש"מ קובץ ו' (דף כ"ד) שהובא קושיא זו מהר"ג מחבר ספר שו"ת חלקת יעקב, עיי"ש.

והנראה בס"ד, דהנה האחרונים הקשו דלמ"ל טעמא כיון דמעל בה נפקא לחולין, הא קי"ל זה וזה גורם מותר והכא הוי שני גורמין, דהקול גופי' אינו מגדם השופר לחוד, דגם התוקע בהשופר גורם שיצא חקול, והבל פיו של התוקע הוי היתר, דרק בגרם השופר איכא איסור והו"ל זוז"ג, הבל פיו של התוקע דהוי היתר, והשופר דהוי איסור, וא"כ אמאי לא נימא דיצא מכח זה וזה גורם, עיי' בדברי ר"ש פסחים (דף כ"ו), ושו"ת נחלת בנימין (סי' פ"ד), ושו"ת פני מבין (או"ח סי' קנ"ה), ועולת שמואל ח"ב (דף ס"א ע"א), עיי"ש.

ובעולת שמואל תי' לפי"מ דמבואר בפסחים (דף כ"ז): דבעא מיני' רמי בר חמא מדב חסדא תנור שהסקין בעצי הקדש ואפה בו הפת לרבנן דשרי בקמייתא מאי, א"ל הפת אסורה, ומה בין זו לערלה, אמר רבא הכי השתא ערלה בטילה במאתים הקדש אפי' באלף לא בטיל עיי"ש, ומבואר דבהקדש אמרינן זוז"ג אסור, א"כ הכא בשופר של עולה דהוי הקדש אסור אף דהוי זוז"ג ולכן הוצרך הגמרא לטעמא כיון דמעל נפקא לחולין עיי"ש.

והנה במגיני שלמה שם פי' דברי רבא, דכמו דהחמירו בהקדש לענין ביטול דאפילו באלף לא בטיל משום דהוי דבר שיש לו מתירין ע"י חילול משום דקיי"ל דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, מה"ט הכא אמרינן דהפת אסורה אף דהוי זוז"ג ומשום דהוי דבר שיש לו מתירין, ועיי' בפנ"י שם ובשו"ת אבני מילואים (סי' ז').

והנה התוס' במנחות (דף ע"א: ד"ה ומתירין) ובתמורה (דף כ"ז: ד"ה לא אמרו) כתבו דהא דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, זהו דוקא בבעלים ריבולין לפדות הקדש שלהם בשוה פרוטה, אבל ארם אחר הבא לפדות הקדש של חבירו צריך לשלם דמי כולו עיי"ש, ובטורי אבן מ"מ מגילה (דף

כ"ג: באבני שהם כתב הטעם דכיון דקיי"ל נשאלין על הקדשות, הלכך הבעלים הואיל ובידם לשאול, אכתי לא יצאו מרשותם וכדירדהו דמי, משו"ה יכולין לפדותו בשוה פרוטה אפי' אם הם שוין מנה, משא"כ באדם אחר עיי"ש.

היוצא לנו מזה דרך היכא דאפשר לשאול על הקדישו אמרינן הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, והוי דבר שיש לו מתירין, ואמרינן זוז"ג אסור, משא"כ היכא ראינו יכול לשאול על ההקדש, שוב אינו יכול לחלל על שו"פ, ולא הוה דבר שיש לו מתירין, ואז אמרינן זוז"ג מותר גם בהקדש.

והנה בקידושין (דף ז'). ותמורה (דף י"א:), איתא, האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה דפשטה קדושה בכולה, ודקדקו המפרשים דאמאי נקיט „האומר” דמשמע דבעינן דוקא אמירה, והלא הקדש חל גם במחשבה, עיין שבועות (דף כ"ו:), וא"כ הו"ל למתני המקדיש רגלה לעולה, וכתבו לחדש דמזה מוכח דרך היכא דהקדיש ע"י דיבור אז אמרינן פשטה קדושה בכולה משא"כ היכא דהקדיש רק ע"י מחשבה אף דבכת"ג ההקדש חל, מ"מ לא אמרינן דקדוש ע"י פשטה, עיי' בבית פנחס תמורה (ח"ב סי' כ"ה אות י"ח) שהביא כן מספר ושב הכהן.

והנה הש"ך בחו"מ (סי' רנ"ה סק"ו) הקשה בשם רבינו בצלאל אשכנזי (סי' ט"ו) דהאיך מהני שאלה בהקדש, הא מכואר כנדרים (דף נ"ט.) דתרומה ביד כהן לא מהני שאלה, והכי נמי הקדש היכא דבא ליד גזבר, וא"כ לפי"מ דאמרינן בקידושין (דף כ"ח:) אמירתו לנכוח כמסירתו להדיומ, א"כ כל הקדש תיכף כשהקדישו הוה כבא ליד גזבר וא"כ לא מהני שאלה, ותי' דהא דהוי כמסירה להדיומ הוא רק מכח דיבורו שהקדישו, שוב אמרינן דאתי דיבור ומבטל דיבור והוי כלא הקדיש כלל, משא"כ במסור ליד גזבר, אז כבר המסירה הוה מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה, עכ"ר הש"ך, ועיי' בשו"ת שו"מ (מהדורא שתיתאי סי' ל"ה) שכתב בטעמא דאין נשאלין על התמורה (ירושלמי נזיר פ"ה ה"א), לפי"מ דאמרינן בתמורה (דף ג'): דאמר ליה ריו"ח לתנא לא תתני ומימר (דחו"ל לאו שא"ב מעשה ולוקין) משום רביבבורו אתעביד מעשה, (ופירש"י שעושה מחולין קדשים), וכיון דכל הטעם דנשאלין על ההקדש משום דאתי דיבור ומבטל דיבור וכיון שלוקין על המרתו משום רנחשב כמעשה גם לענין שאלה נחשב כמעשה ואין נשאלין עלי' עיי"ש. אמנם צריכין להבין החילוק בין תמורה להקדש, דהא גם בהקדש עשה מחולין קדשים, ולמה לא נימא דדיבורו הוי מעשה ואין נשאלין על ההקדשות, ועי' בשו"ת חיי ארי' (סי' ז').

ובעת למדי אצל מו"ר הגאון מווייטצען זצ"ל (מחבר ספרי בנין צבי ומקדשי השם ועוד) הסביר לי החילוק, לפימ"ש המפרשים דהיכא דמהני מחשבה נגמר הדבר במחשבתו, ואף שהוציאו אח"כ בפיו לא עשה כלום בדיבורו, עי' בשאג"א (סי' נ"ו), וברע"ת (חיו"ד סי' ד' אות א'). ומעתה בתמורה דלא מהני מחשבה, עיין בשיטמ"ק תמורה (דף ד' ע"ב אות א') א"כ שפיר אמרינן לא תתני מימר דביבורו אתעביד מעשה ולא מהני שאלה בתמורה, משא"כ בהקדש דחל

במחשבה, א"כ בדיבורו לא עביר מעשה, ושפיר מהני שאלה בהקדש דאתי דיבור ומבטל דיבור, עכ"ר. ואח"ז רב מצאתי בישיע"ק או"ח (סי' ס"א אות א') שכתב כסברא זו לענין ק"ש, עיי"ש.

ולפי"ז יש לחדש הדיכא דההקדש חל רק מכח פשטה לא מהני ב"י שאלה, דהא כל הטעם דמהני שאלה בהקדש היא משום דכיון דכבר חל במחשבתו, ובדיבורו לא הוסיף כלום, א"כ ל"ה רק דיבור, ואתי דיבור ומבטל דיבור, משא"כ הקדש דפשטה, דלא חל מכח מחשבתו, ורק מכח דיבורו הוא דחל, א"כ דיבורו הוה מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה ולא מהני ב"י שאלה.

ועוד נקדים מ"ש המל"מ (פ"ב מה' נזירות) דאף דאמרינן במופלא הסמוך לאיש דהקדישו קדוש, מ"מ אינו יכול לשאול על נדרו, דלא גלתה התורה דהוי איש לענין שאלה, עיי"ש.

ומעתה שפיר מיושבת קו' המפרשים הנ"ל, דאמאי קא פסיק ותני אם תקע יצא כיון דמעל נפקא לה לחולין, הא משכח"ל בהקדש ע"י פשטה או בהקדש ע"י קטן דלית בהו מעילה ולא נפקי לחולין, דבזה י"ל דהטעם דיצא בתקיעתו הוא משום דהוי זה וזה גורם, דהא כל הטעם דבהקדש אמרינן דזו"ז גורם אסור, היא משום דהוי דשיל"מ ע"י חילול שו"פ, והטעם משום דמהני שאלה על ההקדש, וכ"ז נכון בהקדש דעלמא, משא"כ בהקדש ע"י פשטה או ע"י קטן דלא מהני בהו שאלה, שוב אינו יכול לחלל על שו"פ ולא הוי דבר שיל"מ, וזו"ג מותר גם בהקדש, ושפיר קאמר הגמרא דאם תקע יצא, ממנ"פ, בסתם שופר שייך טעמא כיון דמעל נפקא לחולין, ובשופר דהקדש ע"י פשטה או ע"י קטן יצא מכח דהוי זו"ג.

אלון בכות

על חלקת מאתנו אחר מבני החבורה
הרבני הנח"ח מו"ה דוד גאלדזאמר ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך
שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין חיוב נשים במעשהז"ג

יוסף חיים מאיר בראננער

ברוקלין, ניו יארק

במתני' ראש השנה ל"ב ע"ב, אין מעכבין את התינוקות מלתקוע ביו"ט, ובגמרא שם דף ל"ג ע"א, אין מעכבין את התינוקות וכו' הא נשים מעכבין, והתניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביו"ט, אמר אבוי לא קשיא הא ר' יהודה הא ר' יוסי ור' שמעון, דתניא דבר אל בני ישראל וסמכו, בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות (ועיין עוד ברש"י חולין פ"ה דאם אין מצוה לסמוך יש בו איסור עבודה בקדשים) דברי ר' יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים נשים סומכות רשות.

ולכאורה צריכים להסביר הא"ך יכולים לעשות רשות במקום איסור, הלא נשים מוזהרים על כל לא תעשה שבתורה חוץ מבל תקוף ובל תשחית ובל תטמא למתים כדאיתא בקידושין דף כ"ט ע"א, וא"כ מאי שנא לאו דכל מלאכת עבודה לא תעשו. ועוד קשה על מה שהביא רש"י דה"ה לכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים מותרים לקיים המצוה אפילו במקום איסור, ואמאי יהיו מותרים כיון דאינה אלא רשות. וגם קשה על שיטת ר"ת בכמה מקומות בש"ס (עיין בתוס' קידושין דף ל"א ע"א ד"ה דלא מפקירנא, ובגליון שם) דלא רק שהרשות ביד הנשים לעשות המצוות, אלא יכולים אפי' לברך עליהם, וברכה לבטלה לא הוי כדאיתא בהרא"ש בקידושין (פ"א הלכה מ"ט) דכיון דמתכוון לברכה אינו ברכה לבטלה. והביא ר"ת ראי' לדבריו מנמ' קידושין דף ל"א ע"א, ומב"ק פ"ז, אמר רב יוסף (דהי' סומא), מעיקרא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דסומא פטור מכל המצוות עבירנא לי' יומא טבא לדבנן דלא מפקירנא ועבירנא, ואי במקום שפטור מן המצוה ועושאו אינו יכול לברך, א"כ למה שמח רב יוסף הרי לא ה' יכול לברך, אלא מכאן ראי' דאפי' אם פטור מן המצוה יכול לברך. והראשונים הקשו על הראי' של ר"ת כמה קושיות, א' איך מרמה נשים לסומא, דהרי סומא אפילו אם פטור מדאורייתא אבל יש לו חיוב עכ"פ מדרבנן, כמו שהביאו התוס' כמה ראיות, א"כ יכול לברך כיון דמדרבנן מיקרי חיוב, אבל אשה שפטורה מן המצוה משום מעשהז"ג, פטורה אף מדרבנן, כדאיתא בברכות דף כ', וא"כ אשה אינה יכולה לברך. ועוד, איך יכולה לומר וצונו, הלא אינה מצווה ועושה, (ועל סומא לא קשה שהרי עכ"פ הוא מצווה מדרבנן). ועוד קשה על ראית ר"ת מההוא"א דהי' ההלכה כר' יהודה, אבל עכשיו לפי המסקנא דפסקינן כרבנן דסומא מחויב בכל המצוות, שוב ליכא ראי' דמי שאינו מחויב במצוה יכול לברך. וגם קשה על האבודרהם דכתב בשער שלישי הטעם דנשים פטורות ממעשהז"ג הוא משום שהאשה משועבד לבעלה, עיי"ש, ולכאורה תמוה הוא, דהלא האשה משועבדת ג"כ להקב"ה, ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

ויש ליישב דהמשנה למלך בפ"י מהלכות מלכים חידש, דמה דדרשין לה לה מאשה דעבד פטור מכל מעשהו"ג, הוא רק אם הפטור הוי מחמת שהיא מעשהו"ג, אבל היכי דאשה פטורה מאיזה ילפותא או מיעוט כמו בלאו דהשחתה או פרי' ורבי' ות"ת, דשם אינה פטורה מדיון זמן גרמא, רק מאיזה ילפותא אחרת, אז עבד מחיוב ואין ממעטין אותו מלה לה מאשה. ועל זה הקשה המל"מ דבסמיכה רואים דנשים אינן סומכות דילפינן בני ישראל וסמכו ואין בנות ישראל סומכות, ואפ"ה עבד אינו סומך על קרבנו דדרשין לה לה מאשה, אף דהפטור כאשה אינו משום זמן גרמא רק מחמת מיעוט. ותירץ שם, דהתוס' בקידושין דף ל"ו ע"א ד"ה הקבלות הקשו, אמאי צריך למעוטי קרא דדוקא בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל, הלא סמיכה היא מצות עשה שהו"ג, דאינה נוהגת אלא ביום כרתיב ביום זבחכם, ודרשין וסמך ושחט דסמיכה נמי אינה נוהגת אלא ביום, א"כ הוי מעשהו"ג, וממילא נשים פטורות. ותירצו התוס', דאה"ג דסמיכה היא מעשהו"ג, והא דאיצטריך מיעוט דקרא, משום דהו"א דיהיו חייבין לסמוך מהדרש דוסמך ושחט, ודרשין כל שישנו בשחיטה ישנו בסמיכה, והני נשי הואיל וישנן בשחיטה, דשחיטה כשירה בנשים, ישנן בסמיכה, לכן מיעט הכתוב בני ישראל ולא בנות ישראל, אבל עצם הפטור הוא משום מעשהו"ג. וממילא לק"מ תקשיא הנ"ל, דשפיר יכולים ללמוד לה לה מאשה דעבד פטור מסמיכה, כיון דעצם הפטור כאשה הוי משום מעשהו"ג, עיי"ש.

אבל כמה אחרונים, בהמקנה ובאור חדש בקידושין, ובטורי אבן מס' חגיגה דף י"ז, תירצו קושית התוס' באופן אחר, דסמיכה אינה בכלל מעשהו"ג, ורק מצות שהתורה קבע להם זמן (כגון שופר ולולב וכו'), אז חיוב המצוה הוא בזמנה הקבוע, ואם עבר הזמן בטל המצוה לגמרי, וביום שלאחריו נעשה חיוב חדשה ואינה תשלומין לאתמול, זה נקרא זמן גרמא, אבל סמיכה, אע"פ שהתורה קבע זמנה ביום, עכ"ז הלילה אינו מבטל המצוה רק מפסיקו עד שתאיר היום ואז חוזר וניער החיוב הראשונה, ואין זה מעשהו"ג, שאין הזמן גורם ביטול רק מפסיקו, עיי"ש. (ולפ"ז קושית המשנה למלך במקומה עומדת).

ועל פי המחלוקת הנ"ל יהי' נ"מ בגמרא דידן, דאמר ר' יוסי נשים סומכות רשות, שאם הן רוצין לסמוך הרשות בידן, וילפינן מינה לכל מעשהו"ג דנשים יכולין לקיימן, א"כ לשי' התוס' בקידושין ושאר ראשונים דסברי דסמיכה הוי מעשהו"ג, א"כ דוקא מעשהו"ג מותרין לעשות, אבל לשי' האחרונים דמפרשי דסמיכה אינה מעשהו"ג, א"כ בכל המצות דנשים פטורות, הרשות בידן לעשותן, וכ"ש במעשהו"ג, וזה פירש בדברי רש"י הנ"ל שכתב וה"ה בכל מצות עשה שהזמן גרמא, דלא תימא דרק כל המצוות, אלא אפי' מעשהו"ג.

ויש להסביר הענין, דבעצם הפטור יש חילוק בין פטור דמצות עשה שהו"ג לשאר פטורים, דכל הפטורים שבתורה הם בכלל רחוי', שמפני איזה סיבה שהיא פטרה התורה את האשה מהחיוב לעשות המצוה, אבל מה דהתורה פטרה האשה מלעשות מעשהו"ג, הוא מפני שהאשה משעובדת לבעלה וצריכה לשמוע לו ואין

לה זמן לקיים המצוה וכמו שכתב האבוררהם בשער השלישי, ולכן מחלה לה התורה מלעשות המצוה, ואפ"ה חשבה התורה כאילו עשתה ומקבלת שכר עלי', אמנם בווראי אין זה חיוב כמו איש או שאר חיובי אשה, אבל אם היא מסרבת מלקבל פטור זה רק היא רוצית לקיים המצוה בפועל ממש, הרשות בירה, אבל אז צריכה לעשות המצוה בכל פרטי', שאם אינה רוצית בפטור התורה, בווראי צריכה לעשות המצוה בשלימות. וזה מה שאמר ר' יוסי ור' שמעון דנשים סומכות רשות, פי', דאפי' אם התורה פוטרתה ונחשב כמי שעשאה, אפ"ה הרשות בירה לעשות המצוה, ולכן פסק רבינו תם דיכולה לברך, דעכשיו כבר נכנס בגדר של חיוב, ולכן צריכה לומר וציונו. אבל לפי שאר הראשונים הוי הפטור כמו שאר פטורים דכל התורה, דהתורה פוטרתה ואינה מחיובת לעשותה בכלל, לכך סוברים דנשים אינן יכולין לברך.

ולפי"ז מיושב הקו' הראשונה שהקשו הראשונים מהו ראיית ר"ת מסומא, הלא סומא מחיוב מדרבנן משא"כ אשה אינה מחוייבת אפי' מדרבנן. ולפמ"ש"כ מיושב, דגם אשה נקראת מחוייבת במעשהו"ג, וממילא יכולה לברך וצונו. וגם מיושב ראיית ר"ת שהביא מרב יוסף, דלכאורה קשה האין הביא דא" מההו"א, הלא למסקנא פסקין דרבנן דסומא מחיוב בכל המצות, וא"כ איך משוה אשה דפטורה לסומא דמחוייב, אלא דהרא"י מרב יוסף כך הוא, דבס"ד חשב ר' יוסף דהפטור בסומא הוא דומיא דאשה, וכמו באשה מחלה לה התורה על עשיית המצוה ונחשבת כמי שעשאה, כן הוא גם בסומא, דהפטור שלו הוא מדין מחילה ונחשב כמו שכבר עשה המצוה, ולכן אם רוצה הסומא לעשות המצוה בפועל ממש צריך לברך על זה, דהא מסרב בפטור התורה, ולכן שמח ר' יוסף דבאמת יש לו חיוב בכל המצוות, ויכול לברך עליהם אם ירצה. אבל אחר ששמע דגדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, א"כ נשמע מינה דאין פטור דסומא דומה לפטור דנשים בכלל, דהפטור בסומא הוא כמו כל הפטורים שבכל התורה שהוא מתורת דחוי' ואין לו חיוב כלל, משא"כ נשים דבאמת מצווים הן, רק כיון דאינן יכולין לעשות המצוה מפני שהזמן גרמא, ע"כ מעלה עליהן התורה כאילו עשאים, אבל אם מסרבין בתקנת התורה, מחוייבין בהמצוה ואפי' בהכרח. וזה פירש הגמ', דאחר ששמע רב יוסף דגדול המצווה ועושה (היינו אשה דמצווה היא רק מחלו לה) יותר ממי שאינו מצווה ועושה (היינו סומא שפטור לגמרי מתורת דחוי'), ואינם דומין זה לזה כלל, שהם שתי סוגי פטורים, לכך אמר דעכשיו מי שיאמר לו שההלכה כרבנן דסומא מחיוב כמו כל בדר חיובא, יעשה יומא טבא לרבנן. ולכן לא קשה על ר"ת איך הביא ראיותיו מההו"א, שהרי בין להתו"א ובין להמסקנא סבר דאשה מחוייבת, רק החילוק הי' בסומא שבהתו"א סבר דמחוייב כאשה, ולמסקנא פסק דאינו מחיוב כלל, ולכן אין שום נפק"מ בכלל מהיכן הביא ר"ת ראייתו דמותרת אפי' לברך, ודו"ק היטב.

ולפי דברינו נבין דברי המג"א בס' דצ"ו, עיי"ש במחבר סוף הסימן דפסק וז"ל, נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבת בקידוש ויש מי שחולק, הג"ה, ע"כ לא

יבדילו הנשים לעצמן רק ישמעו הברלה מן האנשים, עכ"ל. והביא המג"א שיטת הב"ח, דאע"פ שאינן מחויבין, יכולין לעשות המצוה כמו בשופר ולולב. וז"ל המג"א, ואפשר דרעת הרמ"א, דמצוה שיש בה עשי' רשאין לעשות ולברך, אבל בדבר שאין בה אלא הברכה כמו כאן אין רשאית, עכ"ל. ולכאורה מה נפ"מ בין מצוה שיש בה מעשה למצוה שאינה אלא בדיבור. אבל לפי דברינו מבואר הענין, דהרי מה שתיקנה התורה שהפטור של זמן גרמא יהי' כאילו עשאה, זהו רק במצוה שיש בה מעשה, ולכן אם רוצה לעשות המצוה מחויבת כמו שכתב הב"ח, אבל כאן הוא מצוה התלויה בדיבור, ועל זה לא תיקנה התורה שיהא נחשב כאילו עשתה, דהרי בדיבור אין לומר דכיון דמשעוברת לבעלה אין לה זמן לעשות המצוה, דבדיבור לא שייך סברא זו, ועכצ"ל דהפטור הוא מתורת דחוי', ולכן פסק הרמ"א שתשמע מן אנשים, ודו"ק.

ולפ"ז מתורץ נמי קושית המנחת חינוך במצוה ש"ו, שהקשה על מש"כ המג"א דנשים ועבדים פטורים ממצות ספירת העומר דהוי מעשהו"ג, אבל האידנא שוויא עליהו חובה. וכתב המג"ח דדין זה צ"ע, דנשים יקבלו עליהן לעשות מעשהו"ג, ועי"ז יהיו מחויבין ולא ראה כן בשום מקום, ע"ש. אבל לפי דברינו מובן, דאה"נ דנשים מחויבין במעשהו"ג, רק דהתורה מחלן והוי כמו שקיימו המצוה, א"כ אם שוויא עליהו חובה לעשות המצוה, מחויבין לעשותן בכל פרטי' ואפי' בברכה, ולכן האידנא דשווי' עליהו חובה, מחויבין. (אולם כאמת זה סתירה למה דפסק בס"י רצ"ו רבה ברלה ישמעו מאנשים דבדיבור הפטור היא מתורת דחוי', א"כ אינה יכולה לחייבת עצמה, ולפי"ז כאן דמצוות ספירה הוא בדיבור, איך יכולין לשוויא עליהו חובה, ויש לחלק, וצ"ע).

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב חיים מרדכי בערנשטיין נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

האבנך היקר ר' חיים דוד שמעון טראָפּ נ"י
בהלקח מאתו אביו החשוב ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אכ"ר.

המערכת

עזלת שבת בשבתו

כי תצא

תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. הנה תיכת לא מופסקת בטעם טפחא (שמפסיק בין לא לתשכח). ואפשר לומר שבא להורות שיש בו בעמלק מקום גם לשכחה, רהיינו שיש פעם שישכח שצריך למחות אז זכר עמלק. ודוגמא לזה דרשו בספר הזוהר הק', באזהרות שבעשרת הרבדות שיש טעם פסיק בין לא לתרצח ובין לא לתגנוב וכו', להורות שרשות לבית דין להדג חייבי מיתות וכו' וכן מותר לגנוב דעת רבו בתורה וכו'.

ובא להתיר להשתמש בו בעמלק לאוקומי גירסא, שלא לשכוח סוגיא בתלמוד, כעין שמצינו במס' בבא בתרא בפרק חזקת הבתים (עמלק סימן) תנו רבנן ערב מעיד ללוה והוא דאית לי' ארעא אחריתי, מלוה מעיד ללוה וכו', לוקח ראשון מעיד ללוקח שני וכו', קבלן וכו' (עמלק ר"ת ע"רב מלוה ל' לוקח ק' בלן). דכל מה דאסר רחמנא שרי להכניס מנוול לבית המדרש לשבר כוחו ולהוציא ממנו ניצוץ דקדושה שבו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל¹)

כי תבא

ולא נתתי ממנו למת, ובמסורה ב' פעמים ולא נתתי, דין, ואידך, ולא נתתי לחטוא חכי (איוב ל"א). וי"ל הכוונה דידוע דעון לשון הרע גורם מיתה כמבואר בגמ' (ערכין ט"ו ע"ב) במערכא אמרי לשון תליתאי קטיל תליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו, יעויי"ש. וזהו, ולא נתתי לחטוא חכי, שלא נלכרתי בעון לשון הרע, עי"ז ולא נתתי ממנו למת, שלא נגרם ח"ו מיתה על ידי.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

במדרש (המורגל בפי הדרשנים), גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, זהו מיתת צדיקים. ויש לפרשו, כי בכל ספר מחמשה חומשי תורה מוזכר מיתת צדיקים, בספר בראשית נאמר מיתת נח ואבות העולם והאמהות, ובספר שמות נאמר וימת יוסף וכל אחיו וגו', ובספר ויקרא נזכר מיתת נדב ואביהוא, ובספר במדבר נאמר מיתת אהרן ומרים, אבל בספר דברים לא נזכרה מיתת שום צדיק. וזה שאמר המדרש גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, ר"ל בספר דברים, זהו מיתת צדיקים. ואף דכתיב בסוף התורה, וימת שם משה וגו', יש שתי תשובות בדבר, חדא דזה נאמר אחר הפסוק כל חלי וכל מכה וגו', והשנית שמשה רבינו בוודאי לא החזיק עצמו לצדיק כדכתיב והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה.

(הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל²)

(1) כן כתב בהגהותיו למס' ב"ב דף מ"ו ע"ב.

(2) בספר שלמה מול ארר להרה"נ מוה"ר שמואל זנוויל ליב צאהלין (בפרק ו') הביא ששמע מפי הג"ר בצלאל רנשבורג מפראג, שהוא שמע ר"ז מפי הגאון בעל נוב"י זצ"ל.

ראש השנה

לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה (תהלים כ"ד). ולכאורה נראה כמו נתינת טעם, לד' הארץ ומלואה כי הוא על ימים יסדה, וא"כ צ"ב מהו הכוונה בזה. ויש לומר הפשט עפי"ד הירושלמי (עבודה זרה פ"ג ה"א) שאפי' האומות עובדי ע"ז לפי טעותם, מורים מכ"מ שאין לע"ז שלהם שום כח בים, ואין שולט על הים אלא הקב"ה. (וכן הוא בבראשית רבה מתחלת ברייתו של עולם לא הי' עולה קילוסו של הקב"ה אלא מן המים, עיי"ש).

ועפי"ז אתי שפיר הפשט במזמור הזה, לד' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, ונותן טעם לשבח, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה, והכל מורים רבים אין לבשר ודם שליטה אלא הקב"ה בעצמו, והרי כל העולם כולו על ימים ונהרות הוא עומד, וע"כ שלד' הארץ ומלואה.

(הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבר"ק לבוב זצ"ל³)

האזינו

כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, וברש"י, נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בין אילן לאילן ובין שוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו, עכ"ל. ולכאורה יש להפליא, דמאחר שמדברים כאן ממדת רחמנותו של הנשר על בניו, מדוע נקט רש"י מה שהנשר מקיץ ומעיר את בניו משנתם, שיש בזה ממדת אכזריות להקיץ את בניו, ויותר הו"ל לנקוט כשהנשר בא להאכילם. אמנם דבר גדול דיבר רש"י בזה, להורות לנו, שהאב המקיץ את בנו לתורה ולעבודה ומזרז את הנער להרחיקו ממדת העצלות, זהו באמת רחמי האב על הבן, כי הסיבה הראשונה המביאה לידי עבודתו ית"ש היא הזריזות, כאו"ל זריזות מביאה וכו' עד לידי רוח הקודש, והתורים המונעים את עצמם מלהקיץ את בניהם לעבודת השם, אין בזה לא אהבה ולא מדת רחמנות, וכדברי השל"ה הקדוש עה"פ ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן (איכה ד'), שע"י רחמנותם בשלו ושרפו את ילדיהן (עי' עירובין כ"ב ע"א). ולכן שפיר נקט רש"י כאן מה שהנשר מקיץ את בניו, לרמז על האמור, כי מה שהאב מקיץ את בנו טמון בזה מדת הרחמנות. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

יום כיפור

כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' לפני ד'. יש לרמז מה שאמרו (יומא פ"ו ע"א) ארבעה חלוקי כפרה, עבר על עשה וכו', על לא תעשה וכו', על חייבי כריתות,

(3) כן כתב בהנהגותיו "ציון וירושלים" על הירושלמי ע"ז פ"ג ה"א.

ומיתות ב"ד וכו', אבל חילול השם אין יוה"כ מכפר. — במקרא עלכם⁴, ר"ת ע'שין ל'איון כ'ריתות מ'יתות, ודוקא לפני ד', שלא הי' בפרהסיא שאין בו חילול השם.

ואפשר דיו"ד של עליכם במסורת, מרמזו על יסורין, שאמרו שמועיל עליו להגן מן היסורין, והוא בלאיון שחייב עליהן מלקות, כדכתיב ויסרו אותו, ואמרו חז"ל דהיינו מלקות. וגם בזה"ז, כשם שאמרו דין ד' מיתות לא בטלו, כן הוא יסורין במקום מלקות. ונקט כסדרן, בתחלה עשה ול"ת הניתק, ואח"כ חשיב ג' עונשין, יסורין דהיינו מלקות, וחייב כריתות, ומיתות ב"ד. (הגאון בעל הפלאה זצ"ל⁵)

תמיהות וישובים

תמי' בספר אמרי שפר, וישוב לקושיית המנ"ח

בספר אמרי שפר להגאון ר' שלמה קלוגער זצ"ל פר' כי תצא בפסוק ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו זולל וסובא, כתב וז"ל, הנה בדברי הכתוב לא נזכר תחלה זולל וסובא רק ברברי אביו ואמו, ונראה דהנה באמת „בן סו"מ אין צריך עדים, רק שאביו ואמו נאמנין עליו", והנה אם היו מעידין עליו שחלל שבת וכדומה בוראי לא היו נאמנים כדכתיב לא יומתו אבות על בנים וכו', עכ"ל. ופלא שהרי מפורש ברמב"ם הל' ממדים פ"ז הל' ז', כיצד דנין בן סו"מ מביאין אותו או"א תחלה לבי"ד של שלשה ואומרין להם בננו זה סו"מ, ומביאין שני עדים שנגב משל אביו, וקונה בשר ויין במה שנגב, ואכל אותה אכילה האמורה אחר ההתראה, וזו היא עדות הראשונה ומלקין אותו וכו', חזר ונגב וכו' מביאין אותו לבי"ד של שלשה ועשרים ומביאין שני עדים וכו' וזו היא עדות אחרונה וכו' וסוקלין אותו. וגם במס' סנהדרין דף ע"א ע"ב כתב רש"י ד"ה בפני שנים, דבעינן עדים שהוכיחוהו ועבר „שאין אביו ואמו נאמנין עליו להורגו" דכתיב ע"פ שנים עדים יומת המת, וצע"ק.

המנ"ח מצוה תכ"ט הקשה האיך יוצאין בשופר של עכו"ז של עכו"ם, והא הוה מצוה הבאה בעבירה, דע"י שלוקחו בירו עובר על לא תביא תועבה אל ביתך, וכן עובר על עשה דאבר תאבדון, עכת"ק. ולכאורה לא קשה קושייתו, דכמו שכתב הרמב"ם בפ"א הל' ג' מהל' שופר, רגזל שופר ותקע בו יצא וכו' ואין בקול

(4) כלו' הקרי הוא „עלכם".

(5) הועתק מכת"ק המונח בננוי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרומם מו"ה שאול הוטמערער ג"י מאנטווערפען. יצו ר' אתו את הברכה.

דין גזל, וכתבו הכסף משנה והלחם משנה, דמטעם זה לא הוה מצוה הבאה בעבירה דהמצוה מקיים בקול, יעי' שם, וא"כ גם לגבי העבירה דלא תביא תועבה דקאי על השופר ולא על הקול, והמצוה מקיים בקול, לא הוה מצוה הבאה בעבירה ויוצא בו, ודו"ק היטיב.

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בהגהות יעב"ץ

במס' נדרים ח' ע"ב בר"ן ד"ה כשם, כתב וז"ל, ומסתבר לי' דאע"ג דאמרינן הכא דמי שנדרוהו בחלומו צריך היתר, אין ללמוד מכאן דמי שנדר בחלום שיהא צריך היתר, דהכא היינו מעמא משום דאיכא למימר שמן השמים נדרוהו, משא"כ בנדר, אלא שראיתי לרשב"א ז"ל בתשובה (סי' תרס"ח) שמעשה בא לפניו והצריכו היתר, עכ"ל. וכ' בהג' יעב"ץ וז"ל, ומעמא דהרשב"א משום דאין רואה אלא תרהורי לבו, כדאיתא (בברכות כפ' הרואה), א"כ כבר גמר בלבו, וכתוב כל נדיב לב עולות, עכ"ל.

ותמי' מאוד, דהא גמ' מפורשת במס' שבועות כ"ו ע"ב, אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו, ולא מהני כלל מחשבה בנדר, ופסוק דכל נדיב לב עולות כתיב בהקדש, ואמרינן שם בגמ' דאין למידין נדרים מהקדש, דתרומה וקדשים הו"ל שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין, וצ"ע.

מרדכי ארי' גיפס

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתבים אל המערכת

כס"ד. כ' שופטים תשמ"ט.

לכבוד מערכת, "כרם שלמה" ה'ו.

ראיתי בכרם שלמה אייר-סיון תשמ"ט (קי"ז) עמוד מ"ד, שכתבתם שלא נודע עד הנה שהי' לרבינו בעל הטורי זהב אח בשם הר"ר ישעי'. ועל זה באתי להעיד שבשנת תל"ח נרפס באמשטרדאם ספר רכרי שמואל עה"ת (בראשית-שמות) להר"ר שמואל זנוויל בהר"ד חנוך מלובלין, וההסכמה הראשונה על הספר היא מרבינו בעל הט"ז שכותב על המחבר, "חתן אחי האלוף המרומם כמהר"ר ישעיה סג"ל ז"ל. ובפרשת נח כותב המחבר, שמעתי מפי חותני המאור הגדול מוהר"ר שמעון ז"ל, כנראה שזהו מעות הרפוס, וצ"ל מוהר"ר ישעיה ז"ל, ובפרשת יתרו כותב, שמעתי מפי מ"ו אחיו של חמי ז"ל הרכ הגדול הנאון מוה"ר דוד בעל טורי זהב ז"ל.

משה לייב ווייזער
לונדון

ב"ה.

שוכט"ס אל מערכת, "כרם שלמה".

א) באברכנאל פ' שלח כ' בתוך הדברים כמעשה דמקושש, "שבעבור שהיו ישראל כמדבר, יצא האיש ההוא ממקומו ביום השבת, והלך חוץ לתחום ביום השבת, ואין לקיטת עצים אחת מאבות מלאכות כי לא חטב ולא עמר, אבל הי' חטאו שלא ישב במקומו והלך חוץ לתחום". והוא פלא, דמהיכי תיתי חיוב מיתה על איסור תחומין. ועוד פלא, דאחר זה כותב, "ולפי שקרה זה למקושש מפני ששכח שהי' יום השבת או ששכח דין המקושש, לכן בחמלת השם על עמו צוה במצות הציצית שהוא כרי שיוזכרו את מצותיו ולא יעברו עליהם מפני שכחה". ולפי דבריו הי' מקושש שונג, אתמהה.

ב) בכרם שלמה קונטרס ט' שנת תשל"ט בקשתי את קוראי הכרם לחוות דעתם לפרש את דברי רבנו חננאל במס' פסחים קי"ג ע"ב, "שבעה מנודין לשמים וכו' וי"א אף מי שאין מוסב בחבורה של מצוה". ובדש"י ותוס', כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לת"ח. וברבינו חננאל, חבורת מצוה, "כגון קידוש וכיוצא בו", ע"כ. וצריך להבין מה כוונתו ל"קידוש". ובאה תשובה מהמערכת באותו קונטרס, כי כוונת ר"ח על סעודת קידוש עיבור החודש, וציין לסנהדרין ע' ע"ב, אכל בעיבור החודש, ולעייין ברש"י שם, וגם לעייין ברמב"ם פ"ג מהל' קרה"ח ח"ז, ע"כ.

הנה יש סעודה ג"כ בשביל עדים, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' קדוש החודש הל' ז' (והוא מנמרא דר"ה), "ובית דין מכניסים אותם (העדים) כולן למקום אחד ועושין להן סעודות גרולות כרי שיהיו העם רגילין לבא", ע"כ, אבל זה אינו נקרא בכלל סעודת מצוה. וכוונת הכותב, כמו שציין לרמב"ם הל' קרה"ח פ"ג הל' ז', וז"ל: כשמעבדין בית דין את החדש מפני שלא באו עדים כל יום שלשים וכו' ועושין בו סעודה ביום אחד ושלישים שהוא ר"ח וכו', וזו היא סעודת מצוה של עיבור החדש האמורה בכל מקום, עכ"ל. ובמס' סנהדרין ע' ע"א במשנה, אוכל בחבורת מצוה, אכל בעיבור החדש וכו' אינו נעשה כן סורר ומורה, וברש"י, בחבורת מצוה, בסעודת מצוה, וכן אם אכלו במנזן שהיו נקבצין לעבר החדש גם שם היו עושים סעודות, ע"כ. עכ"פ חוינן דחבורת מצוה לחוד וסעודת עיבור חודש לחור. ובאותה המשנה תנן להלאה: אכל דבר שהוא מצוה, דבר שהוא

עבירה, (אינו נעשה בן סורר ומורה), ובנמרא (רף ע' ע"ב), דבר מצות, תנחומי אבלים. וברשי' הנירמא, „לאיתוי תנחומי אבלים, ראע"נ רתקנתא דרבנן בעלמא הוא, דאי מרישא הוה אמינא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלים קרשים או פסחים", ע"כ. ועפ"ז, אולי זאת כוונת הר"ח במס' פסחים, חבורת מצוה, כנון „קרשים", ונפל טעות ונרפס קירוש, ודו"ק.

ועוד י"ל בדרך אפשר, אולי במקומו ובזמנו היו קוראין לסעודת ברית „קירוש", על שם הברכה אשר „קירש" יריר מבטן, אבל צריך סער לזה. ומרן רי בשמיא יהא בסערכון, אמן.

בהוקרה רבה,

לייבל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. יום א' כ"ו מנ"א תשמ"ט לפ"ק.

כבוד מערכת „כרם שלמה" שליט"א.

א) בקובץ קי"ז עמוד נ"ז הובא קושיא על מה שנרפס בכרם שלמה בשם הנה"ק מהארנסטייפל זצ"ל רמה דאיתא באגרת התשובה לבעל התניא זצ"ל פו"א ראנו מבקשים סלח לנו וכו' בא"י חנון המרבה לסלוח, וחרי ספק ברכות להקל משום ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל וכו', וע"ז כ' הנה"ק מהארנסטייפל (בקובץ קי"ד) רכ"ז הוא במ"ע חוץ מעון ביטול ת"ת, וכמו דאמר וויתר הקב"ה על ע"ז וכו' ולא וויתר על ביטול תורה, וע"ז הוקשה להכותב, דהרי בעל התניא עצמו כ' בליקוטי אמרים פכ"ה רתקנו ברכת סלח לנו ג"פ בכל יום על עון ביטול תורה, והניח בצע"ג.

ואולי אפשר ליישב, דהנה הנה"ק מהארנסטייפל כ' שם דהיינו דרוקא במ"ע (חוץ מביטול תורה כנ"ל), ובתחילת אגרת השתובה כ' הרב וז"ל, אבל לענין תשובה, אף שמוחלין לו העונש על שמדר במלכותו ית' ולא עשה מאמר המלך, מ"מ האור נעצר וכו' וכמאמרז"ל ע"פ מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של ערבית [וכו'], ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו במ"ע ובפרט בת"ת, ואדרבה אדו"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהם כריתות ומיתות ביי"ר, ולא וויתר על ביטול ת"ת, עכ"ל. והראוני עור, דבס' ליקוטי תורה להרב פ' בלק (רף ע"ג סע"ב) כ' וז"ל, ולכן צריך להיות התשובה בועשה טוב גדולה יותר, ואין סתירה לזה ממשארז"ל עבר אדם על מ"ע ושב לא זו משם עד שמוחלין לו, משא"כ בל"ת רתשובה תולה ויוה"כ מכפר, דנמצא לכאורה שעל מ"ע אין צריך תשובה כ"כ כמו על ל"ת, וכבר נתבאר זה באגרת התשובה רמ"ש רו"ל לא זו משם עד שמוחלין לו, היינו שמוחלין לו על העונש, אבל מ"מ האור נעצר וכו', ולכן אין ללמוד משם שום קולא למ"ע וכו' עיי"ש, אבל כרי שיעשה תשובה שיתמלא עם האור שחסר בביטול מ"ע, ע"ז צריך לעשות תשובה עצומה ממעמקים קראתיך וכו', ותשובה זו הוא ענין הבקשה בתפילת בא"י, עכ"ל, ועיי"ש עור. חזינן מכ"ז רמאמרז"ל דהקב"ה לא וויתר על ביטול תורה, ע"כ דגם במ"ע האור נעצר וצריך לתשובה גדולה אף רלא זו משם עד שמוחלין לו. ולפי"ז י"ל דמש"כ הנה"ק מהארנסטייפל שאין ביטול תורה בכלל, זהו לגבי העדר האור שע"ז צריך תשובה עצומה כנ"ל, אבל לעולם מוחלין לו העונש אף על ביטול תורה כנ"ל. [ואף שמלשונו אין הכרח לומר כן, מ"מ נוכל להעמיס כן ככוונתו כמבואר למעין, ודו"ק].

ב) בקובץ צ"ה עמוד ס"ב הובא מה שאמר הר"ח החסיד מוה"ר מנחם מענדל בראפעלד ז"ל בתהלים קמ"א על הפסוק יפלו במכמוריו רשעים יחד אנכי עד אעבור,

רצריך לומר אנכי ער אעבור, ותיבת יחר קאי אשלפניו. אמנם בסה"ק עשרה מאמרות מאמר חקור רין ח"ג פ"ב פירש בכמה אופנים פסוק הנ"ל, וכפי מנהג דירן.
(ג) שם עמוד ס"א. הקשה הרב החסיד רמ"ח מאנדלבוים שליט"א על מה שכ' האלשיך הק' בפ' למגילת אסתר בתחילתו דבמיתת אהרן הכהן הקימו את דתן לראש ואת אבירם למשנה וכו', והקשה הנ"ל הא דתן ואבירם מתו כבר בבליעת קרח, ומיתת אהרן הי' בסוף שנת הארבעים. — כנדר הקשה כן בשו"ת רב פעלים (להנאון הכן איש חי) ח"א יו"ד ס' נ"ה, ות' ב' תירוצים, א', דאמרו כן לקנתר, ועוד תי', רבאמת היו שני אנשים שאמרו כן להיות א' מלך וא' משנה, וחז"ל קראו אותם בשם דתן ואבירם כיון רעשו כמעשה דתן ואבירם.
ואסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה,

משה בריקמאן — בני ברק
חבר כולל קדושת ציון
קריית כאבוב, בת"ם

ב"ה. יום ה' פ' נצו"י תשמ"ט לפ"ק.
שוכמ"ס לכבוד מערכת „כרם שלמה" חי"ו.
ברצוני להעיר בכר"ש של חורש תמוז דהאי שתא בתשובתו של הנה"צ מוה"ר יעקב גאטליעב זצ"ל בתולדותיו מתחת לקו שכתבתם שאביו הה"ג מ' אברהם הי' בנו של הג"ר יעקב אבר"ק חוסט, זה טעות, כי אביו הי' בנו של הה"ג מ' ברוך יחיאל, והוא הי' בנו של הג"ר יעקב הנ"ל. ומה שכתבתם כי בשנת תרפ"ו עלה על כסא הרבנות בק"ק מישקאלין, יש להוסיף בקהל ספרדים, כי האב"ר רק' הארטהדאקסית הי' הג"ר שמואל אויסטרליץ ז"ל.
ירידכם עוז המאחל לכם כוח"ט,

נפתלי עהרענרייך
בהרה"ג ממאר שליט"א
ברוקלין, גיו יארק

ב"ה. יום ר' לסדר מי יעלה לנו וגו' וישמיענו אותה וגו' שנת תשמ"ט לפ"ק.
לכבוד מערכת „כרם שלמה" שליט"א.
נשאלתי מש"ב הב' כהלכה מדרכי פערלמאן נ"י מטאראנשא אורות המאמר מהמקובל האלקי ר' שמשון מאסטראפאלי זצ"ל עה"פ רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ר' (שהזכירו כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א על השלחן הטהור בליל ש"ק כי תצא העל"ט) שבקלות שאמר משה רבינו במשנה תורה יש תרע"ו תיבות כמנין רעו"ת, וכנגדן הזכיר בתוכחה כ"ו פעמים שם הוי' כרי להמתיק הרינים שיתחפכו לברכות, שזה ג"כ עולה רעו"ת (כ"ו פעמים כ"ו גימט' תרע"ו). וזהו, רבות רעו"ת צדיק, התוכחה שאמר הצדיק יש בה תרע"ו תיבות, ומכולם יצילנו ר', שהזכיר בתוכה כ"ו פעמים שם הרחמים, ע"כ רפח"ח.

והנה כשנבוא לחשוב חשבון התיבות בפסוקי התוכחה, נמצא שיש בהם לא פחות משיבץ מאות שבעים וחמש תיבות, רוק ותשכח. חפשי בספרים, ומצאתי שהחיר"א ז"ל בספרו פני דור עה"ת (פ' וילך) מביא ד"ז בשם ס' לב ארי' בשם גרול א', ושם כתוב

תרע"ו אותיות, דבר שא"א לומר כלל, כי הרי יש כמה אלפים אותיות, ועל זאת יתפלא כל העובר על הפקודים.

אמרת לכתוב אליכם, כי אולי יעלה ביד א' מקוראי הכרם להעלות איזה תשובה מספקת על זה, ומי כהחכם יודע פשר דבר.

דברי החותם בברכת בתיבה וחתימה טובה לשנת גאולה וישועה.

בכבוד רב,

טובי' יוסף הכהן פרעיצער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד ר' בני מ' ערכת „כרם שלמה", עורכי מערכות של תורה, לתהלה ותפארה, יהי בעמליכם ברכה, להגדיל תורה ולהאדירה.

ראיתי בקובץ כרם שלמה שנה י"ב קונטרס ד' (קו"ד) מכתבו של ה"ה יעקב אליעזר הלוי מאסבערג נ"י תלמיד ישיבת באבוב בארה"ב, במדור תמיהות וישובים, שהקשה על ספר חוט המשולש שכתב דלמ"ד רלא ירר מן בשבת מטעם איסור הוצאה, לא ירר ביו"ט מטעם הנ"ל. והקשה, הא הוצאה הותרה לאוכל נפש, ואפי' שלא לאוכל נפש, וסיים בצע"ג.

וחשבתי לענ"ד לתרץ בפשיטות, דהנה בשו"ע או"ח סימן תצ"ה כתוב בהג"ה, שכל שאפשר לעשות מעיו"ט ולא מפיג טעמו כלל, צריך לעשותו מעיו"ט. והנה מסתבר שהמן שהי' לחם מן השמים לא מפיג טעמו, וא"כ שפיר הי' אפשר שירר מעיו"ט, ולא לעבור על איסור הוצאה שלא לצורך, משא"כ למ"ד מטעם אפי', ראם יאפה היום יתקדר עד למחר, ופשוט.

ואסיים מעין הפתיחה שתזכו להגדיל תורה,

זלמן לייב קליין

ישיבת מאקאווא

קרית אתא באה"ק ת"ו

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יעקב שמשון מאנדעל נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' בנימין חיים כ"ץ נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יעקב וויינער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להרב חיים מרדכי בערנשטיין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יהושע לאופער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף בערינשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף עוזר בארבער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב שרגא סטעמפיל נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב משה ווימער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישכר חיים בלויא נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם מענדל גוטמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם מענדל בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה דוב לענסקי נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יעקב (כ"ר ליבוש) שארף נ"י להולדת התאומים
להנה"ח מו"ה שלמה יצחק פרידמאן נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שמעון קעססלער נ"י להולדת הבן
יזכו לגרלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם יעקב ריגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר מנחם שפירא נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים אלעזר שטערנהעלל נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' יחיאל ברוך געללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל ריינער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי אליעזר מינצער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' רפאל מרדכי שטערנבוך נ"י מבני ברק להולדת הבת

להנה"ח מו"ה שאול שיף נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קליין נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבק"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם מוה"ר אברהם חיים שפיטצער שליט"א רב דקהל אור חיים
 לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה הענוך שלום לעווין נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהודה ארי' צייזעל נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י סגן מנהל רשיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
 תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב נפתלי שווימער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ניסן לעזער נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה פערל נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה יצחק ברינער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ווייס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים יונה באמזוילשפינער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף שמואל לעמפל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב אבראמזאהן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזנו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר פרנס נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 יוסף יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי דוד נ"י לאירוסיו
 בנו נכדו הב' הח' כמר יוסף נפתלי נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק לאירוסיו נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה מנחם מענדל נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה עליאם נ"י לאירוסו הב' הח' הנעלה כמר ישראל שלמה
בלומענפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר יצחק שמחה פויגעל נ"י מלונדון לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת

חותמין בכרכה

כצאת השנה מקרימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכיו"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וירידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת